Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

~~Recht P. LL.~~
KW 301
E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

CLARISSIMI JC^TI.

PETRI GVDELINI
ANTECESSORIS
ACADEMIÆ LOVANIENSIS
COMMENTARIORUM
De
IVRE NOVISSIMO
LIBRI SEX,

Optimâ methodo, accuratè ac eruditè conſcripti, additis harum vicinarumque regionum moribus,

Opus ut diu avideque expetitum ita ſcholis foroque, utiliſſimum, cum Indicibus.

Acceſſit Clariſſimi viri Maximiliani Wittebort J.U. Doctoris, in Authoris obitum oratio funebris, habita in exequijs 22. Octob. 1619.

KONINKL. BIBLIOTHEEK TE S'HAGE.

ARNHEMII,

Typis JACOBI BIESII, Curiæ Geld. Typogr. Ordinar.

M. DC. XXXIX.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Nobiliſſimis & Ampliſſimis

PRÆTORI,

CONSVLIBVS,

ET

SENATVI,

POPVLOQVE LOVANIENSI,

PARENTIS SUI DE JURE NOVISSIMO CONMENTARIOS dedicant conſecrantque

PHILIPPUS, ET PETRUS-PAULUS GVDELINI, J. V. LL.

CLARISSIMI Parentis noſtri de Iure Noviſſimo Commentarij, annis ab hinc amplius viginti in hac celeberrima Academia maximo auditorum numero publicè prælecti, tandem aliquando typis excuſi prodeunt orbis in Theatrum, NOBILISSIMI ET AMPLISSIMI SENATORES: ſed non vivo authore ſuo: ut id faceret, induci non potuit vir modeſtus & gloriam fugiens. Tamen non modò Belgis, ſed Exteris quoque nullum hortandi, atque etiam urgendi finem facientibus, ad extremum victus ejus animus, illam omnium diuturni deſiderij exſpectationem ut expleret, aſſenſum præbuit. Verùm (ut ſunt humani caſus) poſitis vix hujus operis primordiis, morbo corripitur, & (heu! citò nimis) abripitur. Nova igitur mora.

Nos, ne tanta publicationis iſtius exſpectatio ſtudioſorum hominum animos diutius torqueret, huic operi tam fœliciter cœpto, manus noſtras ſedulò admovendas exiſtimavimus, eaque curâ ac ſtudio incubuimus, ut ille Iuris Noviſſimi Theſaurus publicam lucem tandem conſpecturus ſit.

Cùm autem animo agitare cœpiſſemus, cujus tutelæ vel gratiæ litterarium hoc munus conſecratum iremus: illud honoratiſſimo nomini veſtro (NOBILISSIMI SENATORES) nõ unâ de cauſâ deberi illicò judicavimus. Vos enim Clariſſimo Parenti noſtro quamvis alibi nato, ordinariam juris Profeſſionem contuliſtis, quâ annis viginti novem perfunctus fuit, & huic Academicæ urbi (permittite nobis hoc eloqui) non exiguam lucem attulit. Equidem vobis libenter adſcribimus ortum noſtrum in Brabantiâ, Illâ, illâ Brabantiâ quæ circumfuſarum latè provinciarum regina eſt, amœna ſolo, cœlo læta; opidis, armis, ingenijs, artibus culta; civium numero fœcunda, moribus proba, induſtriâ alacris, vitâ elegans, fide probata. Iterum vobis libenter adſcribimus pro Natali ſolo nos nactos fuiſſe Lovanium, Artium omnium amœnam & amatam ſedem.

Ergo meritò hunc optimi Parentis noſtri partum inclyto nomini veſtro offerimus, quem & eo jure quo ſata ſolo cedunt, apud IC[tos] vobis vindicare poteratis.

Iam ſi ſplendor aut fama operi ab inſignis præſcriptione tituli quæritur: nonne talem præferimus? Senatui veſtro in Ampliſſimis Brabantiæ Ordinibus inter civitates primi honores decreti ſunt. Nam, quod ibi ſummum dignitatis culmen & apex, penes vos SESSIONIS PRINCIPATVS. Itaque dignum tali libro nomen veſtrum eſt, AMPLISSIMI SENATORES; dignus pariter tali nomine liber quem offerimus. Neque verò munus aliquod præſtantius à nobis exſpectari potuit aut debuit expoſitione iſtâ Novellarum Conſtitutionum, quæ ut Jus continent NOVISSIMVM, ita ſanè præcipuum. Eſt enim hoc jure comparatum, ut leges poſteriores derogent anterioribus, atque adeò in judicijs præſertim reſpiciendæ ſint. Opus profectò arduum, diſperſas in magno volumine Conſtitutiones apto materiarum ordine (quod nemo Iureconſultorum anteà præſtitit) ſic digeſſiſſe, & compoſuiſſe, ut nulla omnino iſtarum Conſtitutionum, nullum earum

caput

caput nullus paragraphus fuerit prætermiſſus. Ac cùm nulla feré pars juris ſit, de qua non exſtet aliqua hujuſmodi Conſtitutio, ſummam & epitomen quandam juris univerſi hâc occaſione deſideratiſſimus Parens noſter conſcripſit, ut non ſolùm de jure privato, ſed etiam de publico; non tantùm de rebus prophanis, verumetiam de Eccleſiaſticis & ſacris diſputaſſe reperiatur; indicato ubique jure veteri, ſcilicet Digeſtorum & Codicis, poſtremis his Iuſtiniani ſanctionibus emendato; additis quoque & ſuo loco expoſitis Friderici, & quorundam aliorum Occidentis Imperatorum Conſtitutionibus, quæ in corpore juris ſparſæ ſunt, paremque authoritatem obtinuerunt. Poſitis denique ob oculos paſſim Conſuetudinibus & legibus harum vicinarum que regionum, non quidem ſingulis (id fuiſſet infinitum;) ſed quæ frequentiorem uſum nactæ videbantur.

Dignemini igitur NOBILISSIMI ET AMPLISSIMI SENATORES hoſce Iuris Noviſſimi Commentarios, ſummis Optimi Parentis noſtri vigilijs conſcriptos, noſtrâque operâ jam publicæ lucis juriſque factos, fronte ſerenâ ſuſcipere, noſque favoris veſtri benignitate & gratiâ, ſi merebimur, complecti. Speramus autem favoris veſtri aurâ longius provecti, eruere porrò, quæ ab indefeſſo Parente noſtro elucubrata ſunt: ut quemadmodum vivus ille docendo benè de Academiâ & univerſâ Patriâ meritus eſt; ita nunc etiam fato functus magis magiſque poſteritati prodeſſe videatur. Ita valete, feliciterque Vrbem regite, quæ ut maxima eſt, ita æternitate digna, In eâdem Vrbe veſtrâ, Prid. Kalend. Aprilis, M. DC. XX.

ORNATISSIMIS CONSULTISSIMISQUE

PHILIPPO
ET
PETRO-PAVLO
GUDELINIS
JC[tis].

NOVELLARUM Juſtiniani Sacratiſſimi Imp. Conſtitutionum utilitas, dignitas, etiam neceſſitas, quâ quâ ſe quis vertat, ipſæ primo ſe quaſi proſpectu oſtentant: quarum opus ſive volumen locupletiſſimum Juris penu, imò Theſaurum continet: quod Holoander tanti ſe feciſſe ſcribit, ut id omnibus Regum ærarijs anteferret. An injuria? haud ita. Sunt enim quod Mynſingerus in procœmio Inſtitutionum cenſet, Novellæ præſtantiſſima & neceſſaria maximè juris pars, & quas meritò quis Juris Colophonem & columnam dixerit. Solæ reliquo Juri Civili in multis authoritatem addant, Solæ in plurimis detrahant, Solæ novam formam ac normam attribuunt. Quocunque enim circumſpicitur, apparent hic circa ſingulas pænè Juris partes ſanctiſſimæ ſanctiones, & pulcherrimæ non de Jure dumtaxat privato, ſed & de publico, ut de rebus profanis, ita de Sacris Eccleſiaſticiſq;. Ex quibus omnibus alterum quodammodo Juris Corpus videtur conſurgere. Quæ cùm ita ſint, quid eſt quod tam pauci Juris ſtudioſi ſe, ſtudiaque ſua in terendo volumine iſto componunt? An ideo, quia Volumen hoc nullâ propè ad diſcendum arte aut methodo diſciplinæ conſtet? Conſtitutionibus in iſtud congeſtis nulla materiarum nullo etiam titulorum apto ordine; ſed habita dumtaxat temporis, quo quæque conſtitutiones ſunt promulgatæ, ratione? Quid rurſum in cauſa eſt, quod, ut olim conquerente Eccleſiaſte, plures faciendi libros (de ambitioſis loquitur ac futilibus) nullus fuit finis; ita nunc in tanta purgatiore hoc ſæculo noſtro, optimorum & doctrinâ præſtantiſſimorum virorum abundantiâ, hanc Juris noſtri Romani partem, aut prorſus intactam, aut incultam, & â commentationibus nudam reliquerunt, aut pauciſſimi in ea declaranda aliquid præſtiterunt? nemo certè hactenus qui extra ſanæ ac orthodoxæ religionis noxiam in artis alicujus formam præſtantiſſimum hoc opus redegerit. An fortè quia res magnæ difficultatis & ex ea tædij fuit? difficultatis; quam partim Aſiaticæ dictionis, qua legiſlator utitur luxuries: partim quam græcæ linguæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

lingua ob continua bella corruptio ejuſdemq́ corrupta vitioſa tranſlatio pepererunt? An fortaſſe, quia earum argumenta, quæ Authenticas *nuncupamus, ſub titulis Codicis paſſim inſerta exſtant illis legibus ſubjecta, quas reſpicere videbantur? Irnerij hac laus eſt & opera, qui in Italia primùm hoc Jus Juſtinianæum profeſſus eſt & quod Abbas Urſpergenſis refert certis tomis diſtinxit. Jacobus Cujacius induſtriâ (ut in alijs ſuis omnibus) admirandâ & eruditione multâ in opere hoc illuſtrando multis paraſangis ſuperavit, ſcripſit elegantiſsimè ſolidiſſimeque, at non iſto ordine ac methodo, quā hactenus deſideravimus. Deſiderio iſti noſtro tandem abundè ſatisfecit* Clariſſimus eminentiſſimuſque Collegij noſtri Anteceſſor (*cujus manibus fœliciter adprecamur*) Petrus Gudelinus *qui in hac* Νεαρῶν *ſive Novellarum tractatione eum ſequutus eſt ordinem, quem Juſtinianus ipſemet in Inſtitutionibus anteriore in jure exponendo amplexatur, tanquam diſciplinarum rationi congruentē. Neque hic ſiſtit, ſed quod hominis fuit publici boni amantiſsimi, addit ne quid juris novi deſideretur, capita conſtitutionum Friderici, & aliorum quorundam Imperatorum Occidentis tam ſparſarum in Codice, quàm earum quæ feudorum libris ſunt inſertæ, quod & hæ Juris authoritatem obtinuiſſent; Adjecit inſuper quod ex re atq́ uſu fuit harum vicinarumque regionum conſuetudines & leges non eas quidem omnes neque ſingulorum municipiorum (hoc enim in infinitum abiviſſet) ſed quæ frequentiorem uſum obtinent, ut Juris ſtudioſi quendam ad patrias leges ingreſſum aditumq́ haberent. Hoc opus iſte quidem ante annos viginti publicè frequentiſſimo Auditorio perdocuit, poſt plurimorū rogatu ſua erga omnes promptiſſima voluntate, ut poſteris etiam prodeſſet, cœpit publicare typis, morte nobis omnib. mœſta præoccupatus, filijs heredibus operæ à ſe cœptæ conſummationem demandavit, à quibus juſtiſſimo Parentis deſiderio gnaviter ſatisfactum eſt & promptè. Quare laudatos vos, Ornatiſſimi Conſultiſſimique* Philippe, & Petre Paule Gudelini *cupimus ac vovemus; atque unà monitos rogatoſq́, ut quas probè ſcimus, alias multas in diverſis Doctiſſimi Parentis veſtri triginta-ſeptem annis continui in Academia iſta noſtra Profeſſoris commentationes lucubrationeſque penes vos eſſe, lucem aliquando & ſplendorem contueri patiamini. Iſtud bono publico vobis veſtriſque omnibus ornamento erit, adeoque lux vobis Paterna à luce adſplendebit.*

Prior & Collegium Facultatis juridicæ
Alma in Academia quæ Lovanij.

E. PVTEANI EPIGRAMMA,
IN IMAGINEM ET SCRIPTA AUTHORIS.

Plena animo facies; animus, Sophiaque, Themique:
En picto vivus corpore ſermo viget.

Scripta viri Sophiamq; ſtilo, Themideq; loquuntur:
In ſcriptis dicas Numen utrumque loqui.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

INDEX

Quo continentur Capita & argumenta hiſce ſex Libris Commentariorum in Novellas deſcripta.

LIBER PRIMVS.

IN quo primum de toto hoc opere, tum de Jure perſonarum, quæ prima pars eſt Iuris privati, fol. 1
Cap. 1. De voluminis Novellarũ utilitate, nominis ratione, & tranſlatione, fol. 1
Cap. 2. De Ordine Novellarum Juſtiniani, & præſente earum exponendarum cum aliis quibuſdam methodo, & cur initiũ ejus à jure privato? 2
Cap. 3. De Dominica poteſtate, & ſervis, 4
Cap. 4. De iis quæ jure noviſſimo circa ſervorum conditionem introducta ſunt, 5
Cap. 5. De adſcriptitiorum conditione, 7
Cap. 6. De jure patronatus & libertinis, 9
Cap. 7. De poteſtate maritali & ſocietate conjugali 10
Cap. 8. De Dote & donatione propter nuptias, ac reliquis Iuribus quæ ex conjugio promanant, 12
Cap. 9. Quæ ſint juſtæ vel injuſtæ nuptiæ, 16
Cap. 10. De Divortiis, aliiſq; modis quibus nuptiæ diſſolvuntur, 18
Cap. 11, De jure ſuperſtitis conjugis & lucris nuptialibus, 22
Cap. 12. De ſecundis ſeu iteratis nuptiis, 25
Cap. 13. De Patria poteſtate, 29
Cap. 14. De reliquis juribus quæ ſunt inter parẽtes & liberos, 32
Cap. 15. De naturalibus liberis, & ut ii per ſequentes parentũ nuptias legitimi efficiantur, aut per reſcriptum Principis, 34
Cap. 16. De reliquis modis quibus naturales fiunt legitimi, 37
Cap. 17. De tutela & curatione, & qui hoc munere fungi debeant vel poſſint, 39
Cap. 18. De officio Tutorum & Curatorum, & de aliis qui ſimilem habent adminiſtrat. 41

LIBER SECVNDVS.

IN quo de jure rerum, id eſt de eo iure quod in rebus habe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

tur, quæ ſecunda pars eſt juris privati, fol. 44
Cap. 1. Quæ, & qualia ſint iura quæ in rebus habentur, ibid.
Cap. 2. De cauſſis dominii, cæterorumq; jurium acquirendorũ inter vivos, ac priùs de iis quæ ſunt ex jure gentium, 45
Cap. 3. De cauſis acquiſitionis eorundem jurium ex jure civili, 47
Cap. 4. De cauſis acquirendi poſt mortem, 51
Cap 5. Quantũ diſſideant mores hodierni circa prædictos modos acquirendi poſt mortẽ, 53
Cap. 6. Quibus modis teſtamenta infirmentur, 56
Cap. 7. De querela inofficioſi, & jure legitimæ, 58
Cap. 8. De cauſis ingratitudinis excludẽtibus querelam perſecutionemve legitimæ, 60
Cap. 9. De executione teſtamenti tum in legatis præſtandis, tum in aliis, 62
Cap. 10. Quid quantumq; adimplendæ ultimæ volũtatis cauſa præſtandum ſit, 64
Cap. 11. De Detractatione Falcidiæ aut Trebellianicæ, 67
Cap. 12 De reliquis circumſtantiis præſtationis eorum quæ in teſtamento juncta ſunt, 70
Cap. 13. De hæreditatibus quæ ab inteſtato deferuntur, ac primum de ſucceſſione liberorum, 72
Cap. 14. de ſucceſſione parẽtũ, 78
Cap. 15. De ſucceſſione eorũ qui cõjuncti ſunt ex tranſverſo, 81
Cap. 16. De conjugis & reliquorum ſucceſſionibus, 83
Cap. 17. Quibus ut indignis hereditas auferatur aut denegetur, & ad quos tranſferatur, 85
Cap. 18. De aditione hæreditatis & quæ ei conjuncta ſunt jure deliberandi & beneficio invẽtarii, 87
Cap. 19. De hæreditatis inter coheredes diviſione & collationibus bonorum, 90

LIBER TERTIVS.

IN quo de obligationibus, nec non de actionibus & exceptionibus & jure in integrum reſtitutionum quæ tertia pars eſt juris privati, 95
Cap. 1. De obligationibus, ac primum de iis quæ ex contractu naſcuntur, ibid.
Cap. 2. De mutuo commodato, depoſito & pignore, 98

Cap:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Cap. 3. De contractibus qui cum mutuo affinitatem habere videntur, uſurarum & redituum annuorum 100
Cap. 4. De contractibus innominatis & reliquis qui re perficiuntur, 106
Cap. 5. De verborum obligationibus, 108
Cap. 6. De literarum obligat. 111
Cap. 7. De obligationibus ex cōſenſu, 114
Cap. 8 De obligationibus quæ ſunt quaſi ex contractu, 119
Cap. 9. De obligationibus ex delicto, 122
Cap. 10. De obligationibus ex quaſi delicto, 124
Cap. 11. De obligationibus quæ ex alieno facto manant, necnō de obligationibus fidejuſſorū cæteriſque actionibus, 126
Cap. 12. Quibus modis tollantur obligationes, 130
Cap. 13. De actionibus & multiplici earum differentia, 133
Cap. 14. De in integrum reſtitutionibus earumque cauſis, 139
Cap. 15. De exceptionibus, 145

LIBER QVARTVS.

IN quo de Iudiciis civilibus, quæ poſtrema pars eſt juris privati, 149
Cap. 1. Iudicium quid ſit, & quæ inſtitutionis ejus ratio, ibid.
Cap. 2. De Iudicibus, eorumque juriſdictione & officio, 153
Cap. 3. De aſſeſſoribus actuariis & apparitoribus, 159
Cap. 4. De actore & reo, eorumq; advocatis & procuratorib. 161
Cap. 5. De forma & partibus judicii, earūq; ordine, ac primū de in jus vocatione, & illis quæ ei adjuncta ſunt, 166
Cap. 6. De contumacia in jus vocati, & per occaſionem de deſertione litis in quacunq; ejus parte per alterutrum litigatorum, ac quomodo ea contumacia vel deſertio coërceatur 170
Cap. 7. de objectione exceptionū dilatoriarum, ſeu de iis quæ ante litis conteſtationem partibus præſentibus agenda ſunt 175
Cap. 8. De litis conteſtatione, & objectione exceptionum peremptoriarum, atq; his quæ litis cōteſtationi cōjuncta ſunt, 180
Cap. 9. De cauſæ cognitione, & probationibus, 187
Cap. 10. De teſtibus eorumq; fide 188

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Cap.11.de Inſtrumentis eorumque fide, 192
Cap.12.De cauſæ concluſione, & ſententiæ pronuntiatione, & illis quæ adjuncta ſunt, 196
Cap. 13. De litis ſumptibus, & aliis ejuſmodi ſententiæ appẽdicibus, 200
Cap. 14. De appellatione ejuſq; inſtantia, 202
Cap.15.De cæteris modis quibus ſententiæ retractari vel irritæ de clarari ſolent, 209
Cap.16. De executione rei judicatæ, 211
Cap.17.de cæteris cauſis ob quas pignora capi diſtrahiq; ſolent, & adinſtar rei judicatæ executiones fieri, 215
Cap.18 Qui creditores pignorum diſtractorum pretio potiores habeantur, & quo ordine ſingulis ſolvatur, 217

LIBER QVINTVS

DE Iure Publico, fol.221
Cap.I. Quid ſit jus publicum, & ex quibus partibus cõſtet, ibid.
Cap.2.De Principe ſupremaque ejus poteſtate, ac primùm de ea quæ in legibus ferendis tollendiſve verſatur, 223
Cap.3.De cæteris partibus & notis principalis poteſtatis, 229
Cap.4. De aula Principis ſummoque ejus ſplendore, & officiis palatinis, 234
Cap.5.De magiſtratibus eorumq; varia poteſtate & dignitate, ac primũ de iis qui apud principem ſunt, 236
Cap.6.De magiſtratibus qui provincias gubernant, 241
Cap.7.De Magiſtratibus urbis & municipiorum, 246
Cap.8. De rebus publicis in genere, 253
Cap.9.De Vectigalibus & tributis, 255
Cap. 10.De cauſis & modis quibus res privatorum in publicũ rediguntur, 258
Cap.11.De munerib. ſeu iis quæ Principi ac Reip.debẽtur. 263
Cap.12. De actionibus publicis, ac primùm de politia, 265
Cap. 13. De actu publico juriſdictionis & imperii, 266
Cap.14. De publicis & criminalibus judiciis, eorumq; ritu, 268
Cap.15. De executione ſententiarum in criminalibus judiciis latarum, ſeu de pœnis, 268
Cap. 16. De crimine læſæ majeſtatis

ſtatis, 278
cap.17.de crimine homicidii 281
Cap.18 De crimine ſtupri, 284
Cap.19.De crimine furti, 290
Cap.20.de reliquis criminib. 293
Cap.21.De re militari, 296

LIBER SEXTVS.

DE Iure Sacro, f.300
Cap.1.Quod ſit jus Sacrum & quæ ſint eius partes, ibid.
Cap.2.De Hierarchia, ac primũ deRomano Pontifice,ſummamaque eius poteſtate &dignitate, 302
Cap.3.de Cardinalibus &officiis ſacri palatii Apoſtolici, 306
Cap.4.De Patriarchis, Archiepiſcopis & Epiſcopis,eorumq; ordinationibus, 309
Cap.5.Quæ officia privilegiaq; ſint illorum qui ordinati ſunt Epiſcopi, 316
Cap.6.DePresbyteris,Diaconis, inferioribuſque Clericorum ordinibus, & de promotione ad eos ordines, 322
Cap.7.De officiis privilegiiſque Presbyterorum,illorumq; qui ad inferiores ordines promoti ſunt, 328
Cap.8.De annonis Clericorum, ſeu ut nunc loquimur, de præbendis beneficiiſque Eccleſiaſticis, 335
Cap. 9. de Monachis & cæteris religioſis, eorumq; Præfectis, & creatione, 343
Cap.10.de regulis ſeu inſtitutis Monachorum, nec non privilegiis eorum, 347
Cap.11.de miniſtris Eccleſiæ aut religionis,qui nec Clerici ſunt nec religioſi, 354
Cap.12.de rebus ſacris earumq; dedicatione &privilegiis,356
Cap.13. de rebus quaſi ſacris, & acquiſitione privilegiiſque earum, 360
Cap.14. De adminiſtratione rerum quaſi ſacrarum, & quomodo ea alienari poſſint, 365
Cap.15.de actionibus ſacris, 369
Cap.16.de juriſdictione, coërcitioneque Eccleſiaſtica & criminibus quæ per eã præſertim vindicantur, 282.

LOCO-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

LOCORVM QVORVNDAM Juris, quæ hoc in volumine ſingulariter exponuntur vel corriguntur,

INDEX.

NOVELLA 1. & Auth. hoc amplius, C. de fideicom. 71. b.
Novella 2. 13. b. 14. a.
Nov. 48. de jurejurando à moriente præſtito, 62. b
Novella de exhib. & introd. 53. §. quoniam verò, 84. a
Novella de teſtibus, 90. 207. b, 191. a 192. a
Novella ne quis mutuam pecuniam. 32. cum duabus ſeqq. 109. b
Novella 99. de duobus Reis, 129. b
Novella 60. ut defuncti, ſeu funera § illud etiam, 154. b
Novella de defenſoribus Civitatis 15 251. a
Novella 57. ut factæ novæ conſtitut. 227. b
Novella 112. de litigioſis, 173. b. 170. a.
Novella 39. de reſtitut, 26. b
Novella 107. de imperfectis teſtamẽtis. §. & quidem. lectio vulgaris probata. 57. a. 53. a
Novella 115. ut cùm de appellat, §. aliud quoque, §. fin. 109. b
Novella 134, ut nulli Iudicum. §. quia vero, 274. b
Et §. quoniam verò, 275. b. 276. a
Novella 123. de Sanctiſſ. Epiſcop. §. nullam verò, 3.
Novella 158. ut deliberandi Ius. Lectio corrigitur 87. a
Auth. Sacramenta C. ſi adverſus vend. 142. a
Auth. niſi triennale. C. de bonis mater. 21. b. 48. b
Auth. omnes peregrini C. communia de ſucceſſ. 259. b
Extravagant. Henrici 7. in feudis qui ſint rebelles, 280. a
Auth. qui ſemel C. de probat. male collocata. Ejus intellectus, 191. b
Auth. ſed nova C. de natural. liber. non reſpondet Novella 22. unde ſumpta, 35. b
Auth. excipitur, C. de bonis quæ liberis non reſpondet Novella unde ſumpta, 30. b
Auth. non licet, & Auth. ex cauſa C. de liberis præteritis, non reſpondent novellæ unde deſumptæ, 52. a

In

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

In novella de Sanctiſſimis Epiſcopis. 123. §. 1. juvatur gloſſ. 311. b

Cap. venerabilis X. de præbendis, 339. b.

Cap. fin. X. de uſuris, 104. a

Extravagant, 1. &c. . de emptione 105 a.

Trident. Seſſ. 24. cap. 6. de reformat. matrimon. 18. a

Inſtitut. de actionibus. §. item ſi quis 134. a

L. nec honore, C. de Epiſcop. & Clericis, 321. a

L. non minorem, C. de tranſact, 215. b.

L. invito, §. tutoris, D. de tutel. 267. a

L. pen. D. de teſtam. militis, 298. a

L. 1. § fin D. de bon. poſſ. ex teſtamento militis, ibid. a

L. ne diutius, C. de agnatis, 7. b

L. Pupillus 99. D. de ſolut. 99. a

Tit. feudor, quæ ſunt regalia, 229. a.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

De utilitate Commentarii Ampliſſimi & Clariſſimi viri Domini

PETRI GVDELINI, IV. DUM VIXIT DOCTORIS & PROFESſoris Ordinarij, & Ampliſſimi atque Reverendi Domini D. Abbatis S. Gertrudis apud Lovanienſes, uti conſervatoris Privilegiorum Univerſitatis, Aſſeſſoris meritiſſimi, ad ſtudioſam legum Juventutem.

QVI ſtudet in vaſtos Themidis deſcendere campos,
Inſolitum certo qui duce tentat iter.
Scripta GUDELINI *Grudiis emiſſa Cathedris*
Perlegat, Auſonia concelebranda chely
Scripta vel in mediis lumen latura tenebris
Papinianæa dignaque ſcripta manu.
Sic patrios ſcriptis conjunget legibus uſus
Et poterit medio dicere jura foro.

Michael vander Perre I.U. Doctor.

ORA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ORATIO PRÆFATIONIS LOCO
AB AVTHORE HABITA
Anno M. I Ͻ. XCIX. V. Martij.

CUM HAS

AD JUS NOVISSIMUM PRÆLECTIONES
AUSPICARETUR

QUA PRIMUM RATIONEM INSTITUTI, deinde utilitatem operis, poſtremò ejus ideam quandam exhibet.

COGITANTI mihi ſedulò (Auditores ornatiſſimi) quid tractandum explicandumque deinceps aggrederer, varia occurrerunt, quæ mentem modò in hanc, modò in illam partem inter deliberandum diſtrahebant. Dubius eram an reverterer ad Inſtitutiones, quibus interpretandis Majores noſtri principaliter hanc horam deſtinârunt: nempe ut nobiliorem quandam earum partem, ſeu celebriores aliquos titulos explicarem, idque non perfunctoriè ſeu κατὰ πόδας, quod genus docendi cuidam meo Collegæ incumbit, ſed plenè, & uti vulgò loquuntur, cum apparatu juxta inſtitutum hujus Profeſſionis. Tametſi enim Inſtitutiones fuerunt olim juſſu Juſtiniani compoſitæ, ut eſſent velut elementa ſtudij Juris, ac principalis earum uſus etiamnum iſte eſt: tamen cùm liber ille non ſolum ἰſagogen, ſed etiam Epitomen Iuris Civilis contineat, ac difficile ſit ex amplioribus Pandecta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

rum & Codicis Voluminibus, ſive ab eorum Profeſſoribus totum Ius, immò magnam quandam partem ejus haurire: præclarè inſtitutum eſt in hâc, alijſque Academijs, ut præter perfunctoriam interpretationem Inſtitutionum, quæ Tyronibus convenit, altera eſſet exactior, quâ ſubtiliter cuncta explanarentur, atque adeò etiam provectioribus utilis.

In contrarium cogitatio ſuggerebat poſſe rudibus ſufficere adhuc levem ac ſimplicem viam illam interpretationis Inſtitutionum: provectiores autem permultos fore ejus opinionis, ut exiſtiment ſe pleniorem intellectum poſſe ſuopte Marte & privato domeſticoque ſtudio conſequi ex Commentariis impreſſis, quales plurimi ad eum librum extant optimè & accuratè conſcripti: & quanquam nihil tam accuratum reperitur, cui non addi quippiam poſſit, ac ſoleo curâ omni in id incumbere, ut quod ab aliis nondum ſatis traditum eſt, maximè inveſtigem & tradam: tamen poſt diuturnam deliberationem, duxi ſatius atque gratius omnibus futurum, ſi aliud impreſentiarum exponendum ſumerem magis novum, magiſque neceſſarium. Quid illud? nempe volumen τῶν νεαρῶν, ſeu Novellarum Iuſtiniani Imperatoris Conſtitutionum: utpote ad quod perpauci extiterunt hactenus ſcriptores, & nemo omnium qui earum Conſtitutionum interpretationem ſic digeſſerit, ſicut nunc facere inſtituo.

Utilitas hujus tractationis vix eget commendatione, ipſa enim ſe oſtendit: continet enim ut mox dictabo Iura Noviſſima, & ut verbis Holoandri in præfatione ejus voluminis, & Mynſingeri ad proœmium Inſtitutionum utar, *ſunt Novellæ præſtantiſſima, & maximè neceſſaria Iuris Civilis pars, & quas meritò aliquis legum Colophonem & Columnam dixerit, ut quæ ſolæ reliquo Iuri Civili in multis authoritatem addant, ſolæ in plurimis detrahant, ſolæ novam formam & normam attribuant.* Officium namque eſt Iuriſconſulti ſemper ad Iura poſtrema reſpicere, ac demum ad anteriorum temporum leges recurrere, quando hypotheſeos de quâ conſulitur deciſionem

nem in Noviſſimis Conſtitutionibus minimè reperit : ac imitari in eo frugi & bonum Patremfamilias, qui illa quibus opus habet, in oppido ubi degit vel ei proximo primùm quærit & ſibi comparat, & ibi non reperiens, tum ex remotioribus oppidis aut provincijs ea conquirit, adferrique jubet.

Si dignitatem Conſtitutionum, quæ hoc volumine comprehenduntur, conſideres, quàm nobilis eſt prima illa omnium *de Heredibus & Falcidia?* Quàm nobilis quarta *de Fidejuſſoribus?* Quàm celebris decima octava *de Triente & Semiſſe?* Et illa maximè quæ *de Heredibus & inteſtato* inſcribitur, 118. Nonne hæc ſubtiliſſima Iuris antiqui myſteria peſſundat, & Iuriſprudentiam infinitis ambagibus liberat? Cur has nomino? Quocumque enim circumſpicio, video pænecirca ſingulas Iuris partes exiſtere aliquot in hoc Volumine pulcherrimas ſanctiones, non ſolum de Iure privato, ſed etiam de publico; non tantùm de rebus prophanis, verùm & de Eccleſiaſticis & ſacris, ex quibus omnibus alterum quodammodo Iuris Corpus videtur conſurgere. Regnavit ferè annis 40. Iuſtinianus, qui naturâ ſuâ legibus pro Reipublicæ & Eccleſiæ & ſubditorum utilitate ferendis deditiſſimus: ac præter illas Conſtitutiones, quas ante nonum ſui Imperij annum ediderat, cæteræ omnes in hoc Volumen rejectæ ſunt.

Ideò fremant omnes licet, dicam quod ſentio, reliquos libros, immò Bibliothecas omnes Iuris, unus mihi videtur hic Novellarum liber & authoritatis pondere, & utilitatis ubertate ſuperare. Unde fit ut aliquando cogitatum fuerit in Publico Gymnaſio quandam aliarum Profeſſionum in hanc tanquam utiliſſimam maximeque neceſſariam converti.

Quanquam res ita eſt : tamen pauci Iuris ſtudioſi ſtudia ſua ſic ordinant, ut ad legendum iſtud Volumen Novellarum ſeſe componant, aut certè illud ultimo loco ſtudiorum reſervant. Equidem non miror. Etenim volumen hoc nullâ arte vel methodo diſciplinæ conſtat, Conſtitutionibus id in congeſtis, nulla materiarũ, nullo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

etiam titulorum apto ordine, ſed habitâ dumtaxat temporis, quo quæque Conſtitutiones promulgatæ fuerunt, ratione. Multo aliter quàm in cæteris libris Iuris. Quippe in Inſtiturionibus & optima ſeries titulorum, & optimus materiarum contextus judicio omnium eſſe cenſetur. In Pandectis etiam non modò ipſorum titulorum, ſed & Fragmentorum librorum veterum Iuriſconſultorum nonnulla cohærens & ratione quâdam conſtans, quamvis melior deſiderari poſſit, diſpoſitio eſt. In Codice inſuper etſi ſub unoquoque titulo reſcripta, edictaque dumtaxat ſecundùm ordinem ipſorum Principum qui ea condidêre tempus promulgationis collocata reperiantur, tamen ratio quædam connexionis titulorum eſt, & ordo propè idem qui in Pandectis. Unde neceſſe eſt diſciplinam Iuris ex ijs libris, qui artem magis præ ſe ferunt, deſumi.

At verò vehementer demiror in tantâ ſcriptorum copiâ nullum hactenus fuiſſe, qui Volumen Iuris præſtantiſſimum Novellarum in Artis alicujus formam redegerit. An hoc factum, vel etiam fortaſſe aliqui ſtudium & lectionem libri Novellarum idcirco omittunt, vel poſtponunt, quòd earum argumenta quæ appellantur *Authenticæ* ſub titulis Codicis inſerta exſtent. Laudo Irnerij Iuriſprudentiæ noſtræ Inſtauratoris, ſive alius eſt Author, qui ea ſic Codici paſſim inſeruit, diligentiam & conſilium: quippe admonent Conſtitutionibus anterioribus, quibus ſubjecta ſunt, amplius non inhærendum, ac quid nunc pro Iure tenendum ſit è veſtigio oſtendunt. Planè ſciendum eſt plurimarum & præcipuarum quidem Conſtitutionum extare ibi ſummas ſeu Epitomen, ſed non omnium, nec earum eſſe eam poſitionem, quin melior in aliquibus meritò deſideretur: ac ſicut vaſtum atque amplum eſt Volumen Codicis & multitudine titulorum, anteriorumque Conſtitutionum abundans, non ita ſtatim univerſum Ius Noviſſimum inde addiſci, vel nexus partium ejus inde percipi facilè poteſt. Addam verſum Martialis:

Multum, crede mihi, refert, à fonte bibatur
Qui fluit, an pigro, qui ſtupet, unda, lacu.

Ac cùm

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Ac cùm incivile ſit, ut Celſus dixit, de Iure reſpondere niſi totâ lege perſpectâ, non potuit mens Legiſlatoris ex paucis verbis, quibus unaquæque Conſtitutio in Epitomen illic redacta eſt, adeò rectè cognoſci. Unde magnæ turbæ noſtrorum Interpretum exortæ circa quædam, Andabatarum more in tenebris digladiantium, ubi veritas erui, & diſſidium ex Authentico, ſeu fonte ipſarum Conſtitutionum facillimè componi poterat.

Quæ cùm ita ſint, ut tollerem ego nauſeam illam lectionis Novellarum, exiſtimavi me operæ pretium facturum, ſi eas, ſeu ſaltem earum ſententias, atque rationes cum dilucidâ, ſufficientique ipſarum interpretatione tractatus, & commentarij formâ componerem: & in eâ tractatione eum ſequerer ordinem, quem ipſemet Iuſtinianus in Inſtitutionibus, in Iure anteriore exponendo amplexus eſt, tanquam naturali diſciplinarum rationi, & huic Cathedræ, ejuſque inſtituto magis congruentem

Cujus conſilij mei ut Ideam quandam habeatis, ecce poſtquam de Novellis ipſis generaliter quædam tradidero, diſſeram, de Iure privato, de quo ſolo in eiſdem Inſtitutionibus, ac in primis de Iure perſonarum, ubi de Dominicâ poteſtate, & ſervili, adſcriptitiaque fortunâ, de Iure Patronatus, & libertinorum conditione, de poteſtate Maritali, & nuptijs, nec non de dote, donatione propter nuptias, & alijs ejuſmodi. Deinde de patriâ poteſtate, & liberis, & ſpuriorum natalibus reſtituendis: item de tutelâ, & curatione. Veniam ſecundo loco ad Iura dominij, poſſeſſionis, uſusfructus, ſervitutis prædiorum & hypothecæ, cauſſaſque talium Iurium acquirendorum ordine explicabo: puta uſucapionem, donationem, teſtamentum, ſucceſſionem ab inteſtato, & quæ his includuntur: de liberorum inſtitutionis neceſſitate, eorumque legitimâ, de Iure deliberandi, aditione hereditatis, collationibus, de legatis & fideicommiſſis, Falcidiaque & Trebellianicâ tractabo. Sequetur tertio loco mutui, depoſiti, locati, fidejuſſionis, & reliquorum contractuum atque obligationum inſpectio. Eodemque loco de actionibus, exceptionibus, & in integrum reſtitutionibus diſputa-

diſputabo. Quartum locum tribuam explicationi Judiciorum; ubi de Iudicibus eorumque juriſdictione, de Aſſeſſoribus, Notariis, Executoribus, Actore, & Reo, eorumque Advocatis & Procuratoribus, de in Ius vocatione, dilationibus, & ſatiſdationibus, de litis conteſtatione, jurejurando calumniæ, mutuis petitionibus, probationibus, de ſententiis, appellationibus, rerumque judicatarum executione, de privilegiis creditorum, ceſſionibus bonorum. Dicam denique de publicis Iudiciis, ritu eorum, & criminum pœnis. In quibus concludit Iuſtinianus ſuas Inſtitutiones; quamvis nec omnia quæ recenſui ſatis ibidem complexus: quæ enim vel quàm pauca ibi exſtant de dotibus, de collationibus bonorum, de juriſdictione, de lite conteſtandâ, de teſtibus, & fide inſtrumentorum, & reliquis hujuſmodi? Nec verò hîc conquieſcam, multò longius profectò ſe extendit Novellarum materia: nimirum etiam ad Ius fiſci, rem militarem, Magiſtratus, tributa, munera, & ſimilia, quæ ſunt Iuris publici: de quibus in fine Pandectarum, & Codicis. Quin etiam exſtant Novellæ ad Ius Sacrum, ſeu quod eſt de Eccleſia, ejuſque Epiſcopis, Sacerdotibus, & miniſteriis, de Monaſteriis, de Orphanotrophiis aliiſque locis & operibus piis, de Fide Catholicâ, ejuſque hoſtibus hæreticis: quæ eſt ſuprema & ſanctiſſima pars Iuris Civilis, Iuri Pontificio reſpondens, ad quam gradatim conſcendam, uti factum apparet in Codice Theodoſiano: licèt Iuſtinianus materiam iſtam ſacrorum (quod arbitrarium fuit) dignitatis cauſâ in Codice ſuo præponere maluerit.

Omnes iſtas materias, ſitu & naturâ ſuâ in volumine Novellarum procul ab invicem ſeparatas, artificiosè ita connectam, ut non ſecus quàm tigna, cæmenta, & lateres in ædificio, cohærere videantur: exemplo etiam ſumpto à Coſmographis, qui à parvâ chartâ & tabula, Europæ non modò Africam & Aſiam, ſed & Americam, imò & Iaponiam, aliaſque toto alioquin orbis terrarum ſemicirculo diſtantes provincias ſic conjungunt, ut uno obtuitu luſtrari, & quaſi una manu tangi poſſe videantur. Ac qui ſic omne

Ius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Ius civile novum in genera digeſtum; deindè eorum generum veluti quædam membra diſpartita, cum propriam cujuſque vim declaratam me aliquot menſium ſpatio acceperit, nonne is perfectam artem iſtius Iuris habiturus eſt potius magnam atque uberem, quàm difficilem & obſcuram?

Porrò ne quid Iuris novi deſideretur, addam Iuſtiniani Novellis capita Conſtitutionum Frederici, & aliorum quorumdam Imperatorum Occidentis, tam ſparſarum in Codice, quàm earum quæ Feudorum libris ſunt inſertæ, vel adjunctæ: quoniam & hæ Iuris apud nos auctoritatem retinuerunt.

Addam præterea ubique conſuetudines & leges harum vicinarumque Regionum, non quidem ſingulas, neque ſingulorum municipiorum (id foret infinitum) ſed quæ frequentiorem uſum obtinent, & ſolùm breviter, non tam Ius Romanum, quam Ius Belgicum aut municipale videar interpretari; ſed ut ſaltem quendam ad patrias leges ingreſſum habeatis: Etenim quemadmodum Novellæ Juſtiniani Conſtitutiones priſco Iuri derogant, ita mores Regionum Novellis iſtis in pleriſque: quorum quidem morum tametſi maxima eſt in ſpeciem diverſitas, tamen in genere propemodum conveniunt: ac quæcumque eſt diſcrepantia, magis ex diſputatione fori, quàm ex natura rei profluxiſſe videtur; ut proinde etiam horum tractatio certæ artis ratione aliquatenus circumſcribi queat. Nam ſi in cæteris artibus quæ diſperſa quondam fuêre, nunc concluſa, & pulcherrimis methodis conſtricta videmus, v.g. in Muſica, numeros, voces, & modos; In Geometria, lineamenta, figuras, magnitudines; In Aſtrologia cœlorum converſiones, ortus, obituſque ac motus ſyderum. Et quod propriùs eſt, ſi Tribonianus, cæterique digeſtorum Architecti, immenſum Iuris antiqui pelagus in eis deſcribere totum potuerunt: cur non à me, vel à ſapientiore quodam artifice etiam Digeſtorum, aut potiùs Inſtitutionum Iuris Noviſſimi, ſi non perfecta forma, ſaltem quædam effigies præberi poteſt?

Accedet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Accedet vobis, Auditores, ex hoc genere prælectionis præter ſummam utilitatem incredibilis ex varietate rerum, quæ quotidie proponentur, jucunditas. Mihi verò quamvis admodum difficilis futura ſit hæc collectio, tamen laborem me ſuſcepiſſe non pœnitebit, ſi percepero eum placuiſſe, profuiſſeque quamplurimis.

Veſtrum eſt ut Deum Opr. Max. mecum precemini, ut conatum meum feliciter dirigat: & ut meæ diligentiæ veſtrâ in frequentantando hoc auditorio reſpondeatis. Quod ſi â vobis factum erit, dabitis mihi animum non modò hanc tractationem melius & celerius perficiendi, verum etiam hac perfectâ, aliam, quæ pariter utilis ſit, aggrediendi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

CLARISSIMI VIRI

PETRI GVDELINI IC.

ANTECESSORIS ACADEMIÆ LOVANIENSIS

Commentariorum de Jure noviſſimo

LIBER PRIMVS,

In quo primum de toto hoc opere, tum de jure perſonarum, quæ prima pars eſt juris privati.

CAPUT PRIMUM.

De voluminis Novellarum utilitate, nominis ratione & tranſlatione.

UTILISSIMUM & præſtantiſſimum eſt proculdubio volumen Novellarum Juſtiniani Imperatoris Conſtitutionum, quod vulgò ſub nomine Authentici allegatur. Continet namque poſtremas leges, atque adeo emendationem plurimarum anterioris Juris partium, & ſummum veluti Colophonem adjicit univerſo Juri quod profitemur: dignum idcircò in quo præcipuum ſtudium ponatur.

Appellatæ ſunt eæ Conſtitutiones Latinè quidem Novellæ Græcè Νεάραι, nimirum reſpectu Codicis. Edidit enim Juſtinianus prius Pandectas, & Inſtitutiones; deinde Codicem, eumque emendatum auctumque ſicut tenemus, abrogato illo Codice quem ante compoſitionem Pandectarum, Inſtitutionumque ediderat. At verò pòſt novis controverſiis quotidie oborientibus, uſuque ſuadente, triginta circiter annis quibus ſupervixit, plurimas, variaſque Conſtitutiones edidit, quoniam emendando Codicem proteſtatus fuerat ſe nullam aliam extra corpus iſtius Codicis Conſtitutionem legi velle, niſi poſteà varia rerum Natura aliquid crearet novum, quod Sanctione indigeret. *Hoc etenim*, inquit, *nemini dubium eſt, quod ſi quid in poſterum meliùs inveniatur, & ad conſtitutionem neceſſariò ſit redigendum, hoc à nobis & conſtituatur, & in aliam congregationem referatur, quæ Novellarum nomine conſtitutionum ſignificetur.* Verba ſunt ipſius Juſtiniani in l. unica, verſ. nulla alia, & §. ſequente, C. de emendatione Codicis. Ac de his Novellis loquens Conſtantinus Hermenopûlus in ſua Epitome Juris Civilis *lib.* 1. *tit.* 1. definit Novellas ſeu Νεάρας eſſe novas Principum conſtitutiones, quæ poſt leges pro varietate cauſarum emergentium fieri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſolent. Sic appellavit Juſtinianus ante emendationem Codicis eas conſtitutiones, quas poſt priorem Codicem ediderat. *Inſtitut. per quas perſonas nobis obligatio acquiritur in principio l. 1. §, ſed cum C. de emendat. Codicis. l. ſi quis filium. in fine de inoff. teſtam.* Sic etiam appellatæ fuerunt olim Theodoſij, Valentiniani, Martiani, Leonis, Majoriani, & Severi conſtitutiones; propterea quod poſt Codicem Theodoſianum eſſent promulgatæ, nec non poſteræ conſtitutiones Leonis Philoſophi, Conſtantini Porphyrogennetæ, Nicephori, Michaëlis Romani, Iſacij, Alexij, & Manuëlis, quas complexus eſt Hermenopûlus eàdem Epitome: quod poſt libros βασιλικῶν (id eſt Novarum, Græcarumque Pandectarum) juſſu Imperatoris Baſilij collectarum eſſent editæ.

Unde Authentici nomen profluxerit, magis dubium eſt: Utrum ex eo quod liber hic ſit præcipuæ cujuſdam authoritatis? Id enim præ ſe fert ſignificatio Græci vocabuli αὐθεντίας ejusque derivatorum: An potius iſtud nomen poſterioribus ſæculis tributum, ex eo quod hic liber certæ & præcipuæ fidei ſit? ſcilicet præ fragmentis illis Novellarum quæ titulis C. paſſim ab Irnerio, (aut ſi quis eſt alius author) inſerta habemus. Authenticum enim dicitur, unde exempla tranſſumuntur, vulgò Originale, *l. 2. ff. de fide Inſtrum.* & tranſſumpta vulgò copiæ Authenticæ. Sed cum & eæ partes Novellarum quæ Codici inſertæ ſunt Authenticæ appellentur, magis probandum eſt quod Antonius Contius ſcripſit *in præfatione ad abuſum Novellarum.* Authenticum, & Authenticas dicta eſſe ad diſtinctionem Epitomes quam fecit earum conſtitutionum noviſſimarum Julianus anteceſſor Conſtantinopolitanus, circa tempora Juſtiniani.

Porrò ſciendum eſt paucas iſtarum Juſtiniani Novellarũ incertas latino ſermone, ſed ferè omnes Græco fuiſſe compoſitas; fortè ob id quod præcipuus earum uſus in Græcia futurus videbatur, Latio tunc Gothicis furoribus vaſtato; tamen ad Latinorum uſum in latinam linguam poſteà tranſlatæ fuerunt, non longo poſt Juſtinianum tempore, ut ipſe Contius ait; *in eadem præfatione.* illamque eſſe tranſlationem vulgarem quæ hodie habetur, injucundam quidam illam, & ſalebroſam, ac nimis religiosè ad verbum de Græcis neglecto idiomatum diſcrimine, expreſſam; quod incommodum fidelitate verſionis cõpenſandum eſt, ut fit in tranſlationibus Bibliorum, & Ariſtotelis. Tam vetuſtam eſſe hanc tranſlationem docere nitiur Contius *loco nunc allegato.* contra Andream Alciatum qui ejus ortum tẽporibus Bulgari adſcripſit. *lib. 2. παρεργῶν. c. 16* Si quis elegãtiore ſtilo ſcriptam tranſlationem deſideret, exſtat recentior Gregorij Haloandri in quibuſdam Codicibus, quæ conferri poteſt; ac ei addendæ conſtitutiones quæ ex Græco Scrimgeri ſupplemento, & aliunde verſæ ſunt ab Henrico Agilæo, & eodem Contio.

CAPUT II.

De Ordine Novellarum Iuſtiniani, & præſente earum exponendarum cum alijs quibuſdam methodo, & cur initium ejus à jure privato?

IN volumine Novell. nulla eſt materiarum vel ordinis titulorum alia ratio, quam annorum & menſium quibus quæque conſtitutiones editæ fuerunt: niſi quod poſteri ſepoſitis aliquibus, quæ minorem uſum habere videbantur, cæteras incertas voluminis partes (quas vocarunt collationes) diſtinxere; quæ tamen in aliquibus Codicibus ſuo ordini & numero nunc reſtitutæ reperiuntur, unà cum edictis ipſius Iuſtiniani, quæ a Novellis non debere ſeparari Cujacius monet in principio ſuæ expoſitionis Novellararum. Ne quenquam turbent variæ factæ tranſpoſitiones, utar in citando vulgari tranſlatione, vulgarique titulorum appellatione,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

adjuncto ſimul numero ordinis conſtitutionum cum argumentis earum in Codice ſub nomine Authenticarum reſpondentibus.

Cùm hæc materies adeò confuſa ſit: & artificioſa diſpoſitio, tum ad perceptionem, tum ad memoriam plurimum conferat; non decrevi hic (quod alij interpretes fecerunt) ſequi ordinem iſtum collationum vel conſtitutionum; neque perſequi harum Conſtitutionum verba (quod foret longum, nam hæ ſunt admodum verboſæ & prolixæ) ſed referam ipſas ſummas rerum: atque ſententias. Nec verò ſequar ordinem Codicis, ſub cujus titulos fragmenta & argumēta earum plurimarum conſtitutionum redacta dixi. Tametſi enim titulorum Codicis ſeries ſuam rationem habet (obſervatus namque eſt ibi ordo edicti perpetui, ſicut à Salvio Iuliano compoſitum fuit; quem ſecuti feré fuerunt omnes veteres Iuriſconſulti in libris à ſe ſcriptis) ac fatendum eſt utilem eſſe iſtam Authenticarum ſub titulis Codicis inſertionem (prompté enim ſingulæ admonent legē cui ſubjectæ ſunt, jure noviſſimo abrogatā) attamen ſenſui & naturali diſciplinæ ordini convenientior eſt ordo, qualis eſt in Inſtitutionibus, quod attinet ad Ius privatū: à quo Iuris ſtudium inchoari, & de quo ſolo ibi ideò diſſerere voluit Iuſtinianus. Quem in iſto ordine imitabor, tractationem de jure publico in poſteriorem locum rejiciens, ſicut rejecta cernitur in Pandectis, & Codice. Et cum Ius ſacrorum pars quædam juris publici ſit, imò quodammodò ius alterum (reſpōdet enim Pontificio) ſupremum locum ei tribuam; uti factū cernitur in Codice Theodoſiano; quamvis in Codice Iuſtinianæo ob dignitatē principium teneat. Etſi enim Reipublicæ & maximé Eccleſiæ atque ſacrorū cauſa dignior eſt, quā rei privatæ; atq; adeò jus publicū dignius privato; tamē jus privatum uſu cuique familiarius eſt: & in quibus diſſidet publicum à privato, in illis id ſingulare jus eſt; quod rectè diſcerni nequit niſi vulgari jure prius cognito.

Equidem non ſolum Novellas Iuſtiniani, ſed quidquid eſt juris noviſſimi, hoc tractatu comprehendere inſtitui. In quo tamen non complectar Novellas Theodoſij, Valentiniani, & aliorum quos nuncupavi editas ante Iuſtinianum: quoniam eæ omnes vim ſanctione Iuſtiniani amiſerūt. *l. unica. §. hunc igitur C. de Iuſtinianæo Codice confirmando. & l. unica §. His igitur C. de emendatione Codicis.* Omittam quoque conſultò Novellas Leonis, & Conſtantini, & cæterorum poſteriorum Imperatorum Græcorum, quæ à Gothofredo corpori Iuris Civilis adjunctæ ſunt; quoniam (uti Franciſcus Balduinus in ſua ad Novellam primā protheoria notavit) Occidens eas non recepit, neque Lotharius Saxo Imperator, qui priſtinam reſtituit auctoritatem legibus Romanis, has agnovit. Verùm loco earum adferam conſtitutiones Frederici & quorumdam aliorum omni ſæculo, tam in Codice ſub eodem Authenticarum nomine, quam ad libros Feudorum corpori Iuris annexas, quia hæ apud nos pro Iure receptæ ſunt. Addam denique mores harum vicinarumque Regionum ſaltem frequentiores, ut ſit hæc ſtudioſis quædam ad patrias leges Iſagoge.

CAPUT III.

De Dominica poteſtate, & ſervis.

CUM omne Jus vel ad perſonas pertineat, vel ad res, vel ad judicia; *l. 1. ff. de ſtatu hom. & § ult. inſtit. de jure natur. gent. & civ.* ſumi ſolet tractationis Juris privati initium à Iure perſonarum, id eſt, à poteſtate, & Iure quod habetur in perſonas. Cujuſmodi ſanè maximum eſt Ius dominorum in ſervos; quippè qui non ſolum dominis ſuis obtemperare, & operas eis præſtando ſervire debent; *argum. l. 4. ff. de regul. juris.* ſed in dominio eorum ſunt, & haud ſecùs quam cæteræ res quæ in patrimonio ſunt, poſſidentur, poſſuntque idcircò domini eos vendere donare, legare, alitérve transferre, & arbitrio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

bitrio ſuo de iis ſtatuere; *l. 3. ff. de ſtatu hom. l. qui in ſervitute. ff. de reg. juris*; adeò ut etiam vitæ & necis jus in eos fuerit; *l. 1. §. 1. ff. de his qui ſui vel alieni jur. & §. in poteſtate inſtit. eod.* multò magis vincire, verberare eos licuerit, donec conſtitutiones Principum nimiam illam aſperitatem temperaverunt, caſtigationis moderatæ jus dominis relinquentes. *d. l. 1. §. ult. cum l. ſeq. ff. de his qui ſui vel alieni. & d. §. in poteſtate. l. unica. C. de emend. ſervorum.*

Sicut ſervi toti dominorum ſunt, ita nihil ſuum ſeu proprium habere poſſunt; *l. acquiritur. §. 1. ff. de acquir. rer. dom.* uſque adeò ut & peculium, quod veluti patrimonium ipſorum eſſe videtur, utpotè quod adminiſtrant, & in quo negotiantur; *l. quoties in fin. & l. ſeq. & paſſim. ff. de peculio. §. actiones autem, inſtit. de act.* omnino ex voluntate dominorum pendeat, & adimi illis quandocunque poſſit. *l. 4. l. quam Tuberonis. §. pupillum autem. ff. de peculio.* Ac cum nihil habeant quod ſolvere, præſtareque poſſint, nulla in eos quoque cadit obligatio: *l. nec ſervus. ff. eod. tit. de peculio. l. in perſonā. ff. de regul. juris.* nulla certè ex contractibus, *l. ſervi. ff. de obligat. & act.* & quæ ab initio, dum in ſervitute ſunt, nulla ſeu inutilis obligatio fuit, nec eis manumiſſis robur accipit, *l. 1. & 2. C. an ſervus ex ſuo facto.* immo quæ priuſquam in ſervitutem redacti ſunt, contracta fuit, ſervitute adveniente extinguitur. *l. 2. ff. de cap. minutis.* Ex delictis quidem obligantur, *d. l. ſervi. ff. de oligat. & act.* ſed ſic ut ab ipſis manumiſſis demum exigi poſſit. *ead. l. ſervi.* Et dum in ſervitute manent poſſint noxæ ideò dedi à dominis noxali actione conventis, *l. 1. ff. de noxal. & inſtit. eod. in princ.* Nulla enim cum ſervis alioquin actio eſt: *l. cum ſervo ff. de reg. juris, l. 3. §. ſi ſervus. ff. de peculio.* quamvis criminaliter contra eos agi queat ut in corpore luant quod in ære non habent. *l. hos accuſare. §. ſi ſervus. & § ſeq. ff. de accuſat.*

Ex diverſo nulla etiam eis cōpetit actio. *d. l. nec ſervus ff. de peculio.* Stipulari, & heredes inſtitui poſſunt, & legata eis relicta utilia ſunt, non propter ipſos, ſed propter perſonam dominorum quibus per eos acquiritur. *Inſtit. de ſtipulat. ſervo. l. non minus, ff. de heredib. inſtit. l. ſi mihi. §. regula, ff. de legat. 1.* Nam & uſus eorum præcipuus eſt ut per eos domini ſibi acquirant. *d. §. in poteſtate. inſtit. de his qui ſui. l. 1. §. 1. ff. eod.* Quod ſi verberentur, pulſentur, nec quidem ex ea cauſa datur eis ulla actio, ſed dominis ipſorum, nempe quatenus ad eorum contumeliam quid admiſſum ſit, *§. ſervis autem, inſtit. de injuriis.* & quidem atrocius: quo caſu etiam criminali judicio delictum vindicatur. Planè ſi ſolum convitium eis dictum ſit, vix eſt ut eis injuria facta intelligatur, vilitate conditionis eorum quodammodò hoc permittente. *eod. §. ſervis autem.* Eſt enim viliſſima & deterrima conditio ſervorum, unde nec teſtes, nec procuratores, nec arbitri eſſe poſſunt, *Novel. de teſtibus 90. §. ſi verò arg. l. ſervos. de judiciis. l. Pedius. §. in ſervum. ff. de recept. arbitris.* & multominus aliquibus Reipublicæ honoribus fungi. *arg. l. 3. ff. de officio Prætoris. l. cum Prætor. §. penult. ff. de jud.* Breviter ſervi Iure Civili pro nullis, atque mortuis habentur. *l. quod attinet & l. antepenul. ff. de regul. juris.*

In hanc miſerandam ſervitutis fortunam incidit Iure gentium quicunque captus eſt ab hoſtibus, *§. ſervi autem. inſtit. de jure perſon.* & quiſquis ex ancilla, id eſt, ſervilis conditionis muliere conceptus, natuſque eſt, *eod §. ſervi autē. & inſt. de ingenuis in princ.* Jure autem Civili in odium degeneris animi ille, qui major viginti annis ſeſe venundari ad pretium participandum eſt paſſus, *eod. §. ſervi autem.* & qui libertus ob ingratitudinem erga patronum in prius ſervile jugum redire coactus eſt. *l. ult. C. de libert.*

Cæterùm liberatur quis à ſervitute aut facto domini, ejuſq; voluntate, aut abſq; eo,

& eo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

& eo etiam nolente vel ignorante; Quæ fit voluntate domini datio libertatis dicitur manumiſſio, *inſtit. de libertin. in princ*. eaque expreſſa cum publicè in æde ſacra, vel apud magiſtratum, aut privatum per epiſtolam, vel inter amicos, vel per ultimam voluntatem quiſpiam manumittitur, §. *multis autem. inſtit. eod. tit.* Tacita verò eſt manumiſſio, utpoté ex præſumpta dumtaxat domini voluntate manans, ſi is ſervum tutorem ſcripſerit, *l. etſi C. de fideicom. libert. & inſtit. de iis qui tut. teſtam. dari poſſunt*, vel heredem, §. *idemque juris, inſtit. qui, & quibus ex cauſis.* aut ſi eum adoptaverit. § *ult. inſt. de adopt.* Non enim eſt rarum, ut conceſſo aliquo, ſimul conceſſum videatur id, ſine quo illud conſiſtere nequit. *arg. l. 2. de juriſdict.*

Extra manumiſſionem modus tollendæ ſervitutis eſt præſcriptio, ſi videlicet per viginti annos in quaſi poſſeſſione libertatis aliquis extiterit, *l. 2. C. de præſcript. longi temporis quæ pro libertate.* Item conventio cum ſervo ipſo vel cum extraneo inita cauſam præbet libertatis acquiſitioni, nempe ſi ſervus ſuis nummis ſe redemerit, *l. 4. ff. de manumiſ.* aut ſi is hac lege venierit ut intra certum tempus, quod lapſum eſt, liber efficeretur. *l. 1. & 3. ff. qui ſine manumiſ.* Deinde beneficij, & præmij loco libertatem interdum alicui jus concedit, ſcilicet quia domini necem ultus eſt, vel adulterinæ monetæ authorem, aut raptum virginis, aut deſertorem militiæ detulit. *l. ſi necem. ff. de bonis libert. & tit. C. quibus ex cauſis ſervi pro præmio.* Denique delictum domini ut id puniatur, facit quandoque, ut dominio ſervi ipſe excidat, libertaſque eidem ſervo acquiratur, velut ſi ancillam quam hoc pacto vendiderat ne proſtitueretur, ad ſe receptam proſtituere auſus fuerit. *l. Imperator. ff. qui ſine manumiſ.*

CAPUT IV.

De iis quæ jure noviſſimo circa ſervorum conditionem introducta ſunt.

QUÆ pauca Juſtinianus noviſſimis ſuis conſtitutionibus circa præſentem materiam immutavit, ſeu potius ſupplevit, hæc ſunt. Primò circa manumiſſiones expreſſas conſtituit, ut liceat non minus libertates quam alias res teſtamento relinquere hac ætate, qua teſtamentum facere permiſſum eſt, *Novel. ut ſponſalit. largitas. 119. §. 2. & auth. ſed hodie. C. qui manumit non poſſunt.* ſcilicet in maſculis quatuordecim annorum, & in fœminis duodecim, *l. qua ætate. ff. qui teſtam, facere poſſ.* derogans priori ſuæ conſtitutioni, tenor cujus extat in inſtitutionibus, quâ demum permiſerat majori annis ſeptemdecim id facere, §. *cum ergo. inſtit. qui & quib. ex cauſis manumittere.* & veteri legi Æliæ-Sentiæ, quâ cautum ne minor annis viginti poſſet aliter manumittere, quam inter vivos, cauſaque apud conſilium approbatâ. §. *ead. inſtit. eod.* Huic mutationi anſam præbuit ſummus favor tum libertatis, tum ultimarum voluntatum.

Secundò circa manumiſſiones tacitas hoc conſtituit Juſtinianus, ſi ſervus ſciente, & non contradicente domino in clerum allectus fuerit, in eoque manſerit, aut domino quidem ignorante, ſed eum intra annum non repetente ut is liber, & ingenuus cenſeretur. *Novel. de ſanctiſſim. Epiſcop. 123. §. ſi ſervus ſciente. & auth. ſi ſervus C. de Epiſcop. & Cler.*

Similiter conſtituit ut ſi dominus ancillam ſuam in uxorem duxerit, non ſolum ei, ſed & liberis ex ea natis libertatem cenſeatur dediſſe, *Novel. ut libert. de cætero 78. §. ſiquis autem.* nam & anterioribus conſtitutionibus pari argumento tacitæ voluntatis domini, ſi is ſuam ancillam velut liberam alicui collocaſſet, aut ſervo ſuo tanquam libero paſſus eſſet ingenuam matrimonio jungi, ac multo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

multo magis ſi ipſe ancillam ſuam duxiſſet, hoc ipſo dominium ſervi, ancillæve amiſit. *l.un. §. ſed & ſi quis C. de lat. libert. toll.* Idem, ſi eo ſciente ſervus ad militiam, civileſque honores perveniſſet, *l.ſuper ſervis.& l.ſeq.C. qui militare poſſunt.* aut ſi teſtator miles legatum ſervo vel ancillæ ſuæ reliquiſſet. *l. ex his C.de teſtam.milit.*

Tertiò in præmium virtutis conſtituit ut dignitas Epiſcopatus à ſervili conditione hominem liberaret, *d.Novel.de ſanctiſſ.Epiſcop.*123. §. *poſt ordinationem vero & auth. Epiſcopalis.C.de Epiſcop.& Cler.*ac idem de profeſſione religionis in monaſterio. *ead. Novel.*123.§.*ſi quis autem ad monaſticam, & Novel.de monachis* 5. §. *hinc autem cum §.ſeq.& auth.verum etſi C.eod.tit. de Epiſcop.& cler.*

Poſtremò ſicut anterioribus legibus propter domini delictum ſervus fit liber, ſi eum infirmum domo ſua ille ejecerit, *l.2.ff.qui ſine manumiſ.* ita conſtitutum eſt tandem ab Juſtiniano,ut ſi infantem in viis publicis, vel alibi dominus exponeret, jus in eum perderet. *Novell. de infant. expoſit.* 163. Idem de illo qui ſervum caſtraret, vel circuncideret.*Novel.de his qui eunuchos faciunt.* 142. *& Novel.de Samarit.*144.

Ut his explicandis diutius immorer operæ pretium non eſt, quandoquidem ſervitus hominum jam-dudum in his & pleriſque aliis Chriſtiani orbis provinciis exolevit.Sunt tamen adhuc in quibus ſimulachrum quoddam ſervitutis exiſtit,& ſervi etiam alicubi vocantur; ſed hi nō veré ſervi ſed potius adſcriptitij,de quibus diſſeram capite proximo: Fuiſſe autem olim tam hic quam alibi apud Chriſtianos diutiſſimè mancipiorum atque vernarum uſum, ac etiam Eccleſias poſſediſſe ex monumentis conſtat, donec creſcente paulatim charitate Chriſtianâ, quæ plurimos ad manumittendum ſuadebat, tandem prorſus ſervi fere ubique eſſe deſierunt: ut notavit Joannes Molanus deCanonicis lib.3, *cap.*17.*& ſeq.*Ex quo tempore id acciderit, non ſcitur exactè: Planè circiter annū Chriſti milleſimum ducenteſimum adhuc ſervos in Italia,& Germania fuiſſe reſcripta Pontificum in Decretalibus ſub tit. de ſervis non ordinandis,& tit. de conjugio ſervorum indicant. Ad hæc refert idem Molanus libro nunc allegato. *cap.*30. Eccleſiam divi Petri hujus oppidi Lovanienſis inſtrumentum habere manumiſſionis cujuſdam in ea Eccleſia factæ anno milleſimo ducenteſimo quinquageſimo: ut probabile ſit à trecentis duntaxat annis, aut paulo amplius poſſeſſiones ſervorum exulare in Belgio noſtro, & plerumque aliorum locorum cœpiſſe.

Attamen retentus eſt in hodiernum uſque diem ſervorum eorumque vendendorum uſus tum in Luſitania, tum in aliis Hiſpaniæ partibus, & nonnullis aliis ditionibus quæ Turcis ſunt vicinæ, idque ob bella continua (ni fallor)quæ geſſerunt,& gerere coguntur cum infidelibus, contra quos ſi capiantur, prolemque eorum, eâ acerbitate utendum fuit,cùm illi eâdem contra Chriſtianos utantur.Ac mos ibi eſt ſervos permanere,quamvis religionem Mahumetis ejuraverint, & Chriſtianâ imbuantur. Quod abſurdum videri non debet, cum ſententia ſit approbata ſervitutem perſonarū,&dominicam poteſtatem legi divinæ non adverſari. *Didacus Covarruv.ad reg.peccatum.parte* 2.§.11. Verū recens eſt Pij quinti Conſtitutio exſtans apud Petrum Matthæum,*In ſumma conſtitutionum ſummorum Pontificum*, captivos fieri liberos ſuſcepto ſacro baptiſmate, qui ſub tutelā civis cujuſpiam Romani confugerint.

Quid de ſervis qui exHiſpania ſive aliunde ubi ſervitutis adhuc uſus eſt, adducuntur? Scripſerunt aliqui ſimul atque ij Galliæ fines intraverunt liberos fieri, referunturque exempla rerum de hoc judicatarum. *Ludov. Charondas és pandectes du droict François. livre 2.chap.2.* Pariter Clenardus ſcripſit in Epiſtola ad Abbatem Tongerloenſem ſe audire

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

dire in Brabantia, & cæteris Cæſaris regionibus extra Hiſpaniam non poſſe haberi ſervos, ſed eos confeſtim liberos fieri invito domino. Inſuper legi ego in annalibus ſupremi conſilij, quod Mechliniæ eſt, cum ab inſtitore Luſitano ſervus quem in Hiſpania emerat aufugiſſet, & in his partibus latitare, vagarive exiſtimaretur, porrectuſque eſſet in Principis Senatu libellus ſupplex ut juberentur magiſtratus fugitivum prehēdere, dominoq; ſuo reſtituere, reſcripū fuiſſe anno milleſimo quingenteſimo trigeſimò primo ſupplicantis precibus nequaquam eſſe annuendū, propter libertatis perſonarū uſum hic per aliquot ſæcula continuè obſervatum: quod exemplum Molanus ſicut à me accepit, eidem libro ſuo tertio de canonicis inſeri dignū putavit. *c.* 34.

Equidem arbitror ſervos Hiſpaniæ huc, vel in Franciam venientes propriè ad libertatem non pervenire, quin repeti adhuc in Hiſpania, ſi poſtea ibi deprehendantur, in ſervitutem poſſint: verum in libertate eos denegatâ, quamdiu hic ſunt adverſus ipſos iuriſdictione defendi. Non enim ſervi fugitivi rectè comparabuntur illis qui poſtliminiò è manu hoſtium revertuntur; *l. requirendi, & paſſim. C. de ſervis fugitivis, juncta l. poſtliminium. C. de captivis, & poſtliminio reverſis.* aut feris quæ cum cuſtodiam capientis evaſerunt ſe in naturalem recepiſſe libertatem intelliguntur. §. *feræ igitur cum* §§. *ſeqq. inſtit. de rerum diviſione.*

Quanquam in Hiſpania etiamnū (ut dixi) in uſu eſt perſonarum ſervitus, tamen ſciendum eſt nec Hiſpanos niſi adverſus infideles hoc iure uti, ut captivi in ſervitutē redigantur; quoniam mutuo velut conſenſu omnium gentium Chriſtianarum comparatum eſt, ut capti etiam in bello iuſtiſſimo tantum detineantur, donec pretium redemptionis exſolverint; *Didac. Covarruvias. d.* §. 11. *num.* 6. quam humanitatem ante ſuam quoq; ætatē fuiſſe obſervatā ſcripſit Bartolus. *ad l. hoſtes. ff. d. tit. de captivis, & poſtliminiò reverſis.*

CAPUT V.

De Adſcriptitiorum conditione.

SUnt homines ruri certis in locis, velut glebæ adſcripti, ad opus agriculturæ ibi faciendum: hac adſcriptione facti quaſi ejus loci proprii, cui addicti ſunt, ita ut numerentur in cenſu ejus loci, id eſt, in his quæ de eo loco in cenſum publicum referuntur: unde vocati fuerunt adſcriptitij, nec non agricolæ, ſeu coloni, & cenſiti, & ruſtici, aut ruſticani, de quibus eſt libro undecimo Codicis titulus 48. cum aliquot ſequentibus, ubi agitur de his quæ ad Principis patrimonium ſpectant, cujus ſolebant multi eſſe eiuſmodi coloni.

Sanè maxima eſt horum cum ſervis ſimilitudo: utrique in Dominorum ſuorum poteſtate; utrique cum peculio, vel abſque eo manumittuntur; & adſcriptitiis interdum nomen ſervi etiam tribuitur. *l. ne diutius. & l. quemadmodum C. de agricol.* Sicut ſervi nequeunt contra Dominos ſuos in judicio ſtare; ſic nec hi; *l. 2. C. In quibus cauſſis coloni.* & ſicut à ſervi conditione liberat Dignitas Epiſcopalis, ſic ab adſcriptitia & colonaria: *N. de ſanctiſ. epiſ.* 123. *c.* 4. *& Auth. epiſcopalis ordo C. de epiſcopis & cler.* Attamen verior atq; magis recepta ſententia eſt (quamvis Hugo Donellus diſſentiat *lib.* 2. *commēt. de jure civili,*) adſcriptitios omninò non eſſe ſervos, nec tam miſeram eſſe ipſorum conditionem. Ac quod Iuſtinianus quodam loco dixit nullam eſſe inter eos differentiam; *d. l. ne diutius.* ſic accipi debet quaſi ſenſerit nullam, in eo de quo ibi agebatur, differentiam ponendam eſſe; non quaſi has conditiones prorſus confundere voluerit; quippe textus ſunt in quibus expreſſè nomine & jure eæ diſtinguuntur. Servi nequeunt ordinari in Clericos præter Domini voluntatem, adſcriptitij poſſunt, ſaltē in vico cui adſcripti ſunt, & modo onus agriculturæ ſibi impoſitum per ſe vel alium adimpleant. *d. N.* 123. *c.* 17.

Auth.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Auth. adſcriptitios. cum Auth. ſeq. C. d. tit. de Epiſcop. & cler. Rurſum quamvis Iudæis ſervos habere Chriſtianos non licet, adſcriptitios tamen habere permiſſum eſt. *c. 2. tit. decretalium de Iudæis.* Sunt enim adſcriptitij reſpectu quidem Domini terræ cui adſcripti ſunt ſervi, in reliquis liberi; nec tam perſonæ alicui quam prædijs ipſis ſerviunt, extra quæ nullum ſervitium debent. Nec poteſt Dominus eos vendere niſi cum prædiis. *dicta l. ne diutius C. de agric. d. l. 2. C. In quibus cauſis coloni.*

Notandum eſt hanc conditionem adſcriptitiam etiam ſequi liberos: Unde coloni originarij appellantur. *l. 4. & l. originarios C. d. tit. de agricolis.* Et quidem lex antiqua fuit volens deteriorem alterutrius parentis conditionem in eo ſpectari, ſic ut tunc natus ex adſcriptitio & liberâ eſſet adſcriptitius: quod mutavit Iuſtinianus ſtatuens, ſicut in ſervitute, conditionem ventris ſeu matris hic ſolam reſpici; *d. l. ne diutius & l. ult. C. eod. tit. de agric.* idque confirmavit Novellâ ſuâ conſtitutione ut ſaltem in caſibus futuris hoc obtineret. *N. conſtitution. quæ. 54. in principio.* Quare conſtat natos ex adſcriptitio & liberâ nunc eſſe liberos. Sed ne per hoc Domini damnum haberent, & numerus adſcriptitiorum valde decreſceret, vetitum ſimul fuit connubium adſcriptitiorum cum mulieribus liberis, ſic ut illi ab eis abſtrahi poſſent & caſtigari, ſi non conſentiente Domino duxiſſent. *d. l. ultimâ. C. de agric. N. de nuptiis 22. c. 2. §. adſcriptitio & Auth. ad hoc. §. ult. C. de latina libertate tollenda.* Lex de connubio adſcriptitiæ cum libero homine non loquitur: quod idcirco permitti putandum eſt: Etiam ob id quia ratio prohibitionis hic ceſſat. Etenim qui ex libero & adſcriptitiâ naſcuntur, adſcriptitij ſunt. Similiter adſcriptitio adſcriptitiam ducere licitum eſt, etiamſi diverſorum ſint prædiorum & locorum, quamvis exceptâ eâ cauſsâ tranſire aliò nequeant; *N. de ruſticis in alienis prædijs* 157. ac eo caſu deciſum fuit ſtatum paternæ conditionis agnoſci oportere. *l. definivimus. C. dicto tit. de agricolis.* Quod non repugnat ei quod paulò ante dictum eſt ventris conditionem reſpici: nam in eo an nati ſint adſcriptitiæ conditionis, venter inſpicitur: Quod verò attinet ad colonatum & locum, vel utrius domino ſervirent, ſi parentes diverſorum dominorum adſcriptitij eſſent; reſpiciebatur potius pater, uti rectè interpretatus eſt Connanus. *commentariorum, lib. 2. cap. 10.* Et quidem ita Iure Codicis. Nam Novellæ malunt hoc caſu partitionem fieri prolium inter dominos: nempè ſi æqualis numerus eſt earum, ut media pars ſequatur dominium & coloniam patris, altera matris: ſin una tantum ſit proles, ut illa, aut impari numero, ea quæ redundat ſequatur potius partem matris dominiumque ejus, propter labores hujus majores in pariendo nutriendoque. *N. de prole partienda.* 156. *& Novel. ſeq. & N 162 c. ult.* Quod ſi ſola mater adſcriptitia ſit, dubium non eſt partum ejus ſolius tam coloniam, quàm conditionem ſequi. Quod denique dictum eſt ſuperius ex adſcriptitio & liberâ naſcentes, eſſe liberos, non aſcriptitios, declaratur ſic eſſe accipiendum ut ſibi poſſint acquirere, nec quod poſſident peculium cenſeatur dominorum: non autem quin ſaltem coloni eſſe cogantur, id eſt, colere agrum cui pater adſcriptus fuit: *N. 162. c. 2.* fuit namque duplex colonorum conditio: quidam adſcriptitij & ij quaſi ſervi; alij ſolum culturæ ut liberi homines aliarum rerum, eſſe ſolent debitores. *notat Cujacius ad d. tit. de agric.*

Adſcriptitios ſeu hoc genus ſervorum in Belgio eſſe certum eſt: unde caput expreſſum de ſervis in legibus Hannoniæ: ac tales etiam in Burgundia, Avernia, Campania, aliiſque partibus Galliæ exiſtere, illoſque eſſe qui homines manus mortuæ vocantur, leges earum Provinciarum declarant: de

quibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

quibus vide Chaſſanæum. *ad conſuet. Burgundiæ.tit.5.* Tales quoque ſunt in Germania, quos ibi proprios homines vocant, quorum meminere Viglius, *ad tit. inſtitut. de teſtamentis.§.ſed cum aliis.* & latè Zaſius. *ſingularium reſponſorum lib.1.cap.3.*

CAPUT VI.

De jure patronatus & Libertinis.

IN Libertinis, hoc eſt, in eis qui ex ſervitute manumiſſi ſunt, remanet adhuc veſtigium & macula quædam priſtinæ ſervitutis, apparens partim ex operis cùm eas indixerit patronus, aliiſque rebus, de quibus tempore manumiſſionis convenit, ei præſtandis: partim ex obſequiis ſeu officiis reverentiæ, pietatis, & grati, obnixiq; animi ei, quamvis non petierit, exhibendis: In quibus ſi defecerit deliqueritque libertus, poteſt ad priſtinum ſervitutis jugum revocari. Inſuper cogitur libertus, ut etiam moriens beneficium manumiſſionis ſibi impenſum agnoſcat, partem bonorum ſuorum patrono relinquere, olim dimidiam, nunc tertiam. In his namque omnibus conſiſtit Jus patronatus. *De hoc jure tractatur in ff. duobus ultimis tit. lib. 37. & lib. ſeq. uſque ad titulum 6. & in C. lib.6. tit.3. & ſeqq. uſque ad octavum. & in Inſtit. lib.3. tit.8.*

Patronus eſt manumiſſor ſic dictus quaſi pater: pater eſſe videtur qui libertatem, ſicut qui vitam donavit: Atque etiam Jus patronatus ſimile in multis juri parentis, niſi quod filiorum quam libertorum conditio melior & honeſtior: unde Jus patronatus medium quid dici poteſt inter Dominicam poteſtatem & patriam. Jus iſtud patronatus tribuerunt leges liberis manumiſſoris aliiſque nonnullis æquitatis ratione: quorum etſi nemo exſtet, atque adeò is qui manumiſſus eſt nullius ſit libertus, tamen manet in eo conditionis libertinæ vilitas, quæ prohibeat libertinum matrimonio jungi cum perſonis Senatorij ordinis, & honores Reip. conſequi; *lege Iulia. ff. de ritu nuptiarum.* quin etiamſi in ea conditione exiſtens ad eos adſpiraverat, puniebatur. *l. unica. C. ad legem Viſelliam.* Unde gravis quæſtio ſæpè oboriebatur, utrum eſſet aliquis ingenuus, an libertinus? & qui libertini erant, nitebantur jura ingenuorum à Principe precibus impetrare: quod fiebat duobus modis. Nam hoc beneficium impertiebatur Princeps, vel præſtando jus quod dicebatur aureorum annulorum, vel natalibus reſtituendo. *huc ſpectant tit. ff. 10. 11. & 14 lib. 50. & tit. C. 9. d. lib.6.*

Annulus aureus erat inſigne equeſtris ordinis & nobilitatis, quem dando alicui libertino Princeps eum ex vili iſta conditione eximere cenſebatur; atque inde appellatum jus aureorum annulorum, ut rectè declaraverunt Budæus, *ad l. ult. ff. de Senatoribus.* Connanus, *lib.2. cap.* 12. & Cujacius, *obſervat. lib.7. cap.7. & cap.* 14. Vis autem hujus impetrationis hæc erat, ut non tam ſtatum ingenuitatis quam imaginem ejus præſtaret, & ſolum ut poſſet is qui hanc gratiam acceperat, ſine periculo ſe publicis officiis ingenuorum ingerere, & familiis nobilibus ſe per matrimonium conjungere. *d l. unica C. ad l. Viſelliam.* Etenim per omnia ſalvum manebat jus patroni, niſi quatenus ei remitteret; ac poterat nihilominus jure aureorum annulorum donatus, ob ingratitudinem erga patronum, in ſervitutem revocari. *l. penult. ff. de Iure aureorum annulorum. l.2. C. ibid.*

Plenior erat gratia reſtitutionis natalium: cujus nomen fortè ex eo fluxit, quod qui ortu ſuo ingenui ſe poſtea ſervituti addixerant, vel delicto ſuo in eam inciderant, à Principe ei conditioni in qua nati fuerant reſtituebantur. Tractum deinde ad eos quoque, qui ſervi nati erant, quod reſtituerentur natalibus, non quidem iis in quibus nati fuerant, verùm in quibus initio omnes homines

B ante

ante ortum jus gentium fuerunt. *l.2. ff. de natalib.reſtit.eleganter Connanus d.cap.12. lib.2.* Quæ reſtitutio faciebat, ut perinde quis haberetur quantum ad totum jus pertinet, ac ſi ingenuus natus eſſet: unde amittebatur in eo etiam jus patroni, etiam debitum reverentiæ,& accuſatio ingrati. *l.2.3.4.& 5.ff.d. tit,de natal.reſtituend.*

Utrumque beneficium concedebatur à Principe cauſâ cognitâ, & auditis manumiſſoribus atque aliis quorum intererat. *l.3.ff. de jure aureor.annul.l.4.ff.d. tit.de natalib. reſtituend.* At Juſtinianus Novellâ ſuâ conſtitutione largitus eſt, ut quiſquis tunc eſſet manumiſſus, vel deinceps manumitteretur, hoc ipſo jus aureorum annulorum & regenerationis haberet, cenſereturque ingenuus. *N.ut libert.de cætero.78. c.1.Auth.ſed hodie C. d. tit. de jure aureorum annulorum.* Verbo regenerationis aptè uſus eſt,quoniam qui ingenuitatem manumiſſione adipiſcuntur, quaſi novo ortu rurſus generantur. Illud præſtitit hæc Conſtitutio, ut non ſit amplius eo nomine opus reſcripto Principis,ſed ut quod ſingulos impetrare prius oportebat, id nunc omnibus eſſet commune; exemplo ſumpto ab Antonino & Theodoſio, quorum ille omnibus ingenuis ſubditis peregrinis jus Romanæ Civitatis; hic jus liberorum,id eſt, jus immunitatis omnibus ſubditis legitimũ numerum liberorum habentibus (ut rectè interpretatus eſt Duarenus) *diſp. lib.1.c.40.* generaliter dedit,quod ante pro beneficio aliquibus dari ſolebat. *d.N.78.c.3.§. facimus autem.l.in orb. ff. de ſtatu hom.l.unic. C.de jure liberorum.* Simili modo Juſtinianus omnibus libertinis jus Romanæ Civitatis cõceſſerat, differentiâ Latinorum & dedititiorum ſublata. *Inſtit.de libertinis. §. libertinorum autem.*

At notandum eſt commune quidem factum eſſe à Juſtiniano jus aureorum annulorum, ſed ſicut olim à ſingulis impetrabatur; nimirum ſic (quemadmodum ſuperius dixi) ut integrum maneret patrono jus ſuum, ac poſſet etiam in ſervitutem repeti manumiſſus,ſi erga eum foret ingratus. *d.N.78. c.2.d.Auth. ſed hodie.* Ex quo intelligitur impetrationem quidem juris aureorum annulorum redditam eſſe hac conſtitutione ſupervacuam, cùm fruſtra à Principe impetretur, quod jure communi conceſſum eſt: Verùm non idem eſſe de impetratione reſtitutionis natalium,circa quam nihil hic mutatum eſt,& quia adhuc opus eſt illi qui ingenuitatem tam plenè conſequi velit, ut ne quidem patrono obſtringatur.

Moribus noſtris cùm nulli ſervi ſint, certum eſt omnes nativitate ingenuos hic eſſe, præterquam ubi ſunt adſcriptitii, quibus ſi contigerit eos manumitti, poteſt jus hujus Novellæ applicari.

CAPUT VII.

De poteſtate maritali & ſocietate conjugali.

AD jus perſonarum etiam pertinet mariti in uxorem poteſtas, de qua tam parum in libris juris, ut merito dubites,fueritne ejuſmodi poteſtas aliqua jure Romano, cùm nupta non deſineret eſſe in poteſtate parentis, eique acquirere; & lib. 1. Inſtit. inſertus eſt titulus de nuptiis ſolum occaſione patriæ poteſtatis,quæ indè etiam oritur. Meminerunt Ulpianus, *in fragmentis inſtit.* & Boëtius, *ad topica Ciceronis*, earum uxorum quæ in manu viri erant, & certo ritu farris in eam convenerant: verum hoc jus tempore Juſtiniani erat obſoletum; tamen putandum non eſt quin eo tempore fuerit viris Romano Imperio ſubjectis nonnulla in uxores poteſtas,utpotè quam & lex divina, & ratio naturalis, & uſus omnium gentium approbavit, uti fuſé demonſtrat Tiraquellus. *in principio tractatus de legibus connubialibus.* Ac hujus poteſtatis hæc ſigna exſtant, quod ſcriptum ſit uxorem eſſe in

officio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

officio atque operis mariti, *l. ſicut patronus ff. de bonis libertorum.* & reverentiam debere ei exhibere, *l. alia cauſa in fine ff. ſoluto matrimonio.* nec non quod ea illius tanquã capitis & Principis familiæ domum ſequeretur, ibique domicilium & forum habere cenſeretur, ac *l. exigere. ff. de judicijs. l. mulieres. C. de dignitatib. lib.* 12. dignitas ejus ex dignitate mariti æſtimaretur. *l. fœminæ. ff. de ſenatorib. d. l. mulieres.*

Attamen certum eſt exiguam fuiſſe poteſtatem mariti. Plerumque cuſtodia & adminiſtratio rerum uxoriarum ei cõmittebatur, *l. ſi ego §. dotis autem. ff. de jure dotium.* ſed invitâ uxore immiſcere ſe eis non poterat; *l. hac lege. C de pactis dotalibus.* verùm mulier ipſa eas in uſu ſuo habebat, & de iis ſuo arbitratu ſtatuebat, quin & res ſuas ſeorſim à marito ſæpiſſimè gerebat: *l. ſed ſi vir. ff. de donationibus inter virum & uxorem.* & cum marito res uxoris ſic darentur ut ipſe eas adminiſtraret, reddere rationem adminiſtrationis cogebatur. *l. pen. ff. ad leg. falcidiam.* Commixta quidem familia & una domus erat inter conjuges, quin & ſocietas vitæ unũ rerum alterius quodammodo dominum faciebat, *l. 1. §. ſi vir. ff. ad SC. Sylanianum.* 41. *ff. rerum amotarum.* ac propter conſuetudinem & cõſortium vitæ, quod inter eos erat, poterat unus rebus alterius uti, altero non refragante: *argumento d. l. hac lege. C. de pactis dotalibus.* nec tantum humanæ, verum & divinæ domus erat inter eos ſocietas, divinique & humani juris quædam communicatio, ſaltem apud Ethnicos, utpotè qui habuerũt ſua privata ſacra & familiaria ſepulchra: *l. 1. ff. de ritu nupt. l. 4. Cod. de crimine expilatæ heredit. Duar. ad tit. de nuptijs.* ſed tamen non eo uſque ſocietas & communio iſta extendebatur, quin uterque rerum quas ante nuptias habebat, & neque doti, neque propter nuptias donaverat, ſolidum dominium retineret; ac ſi quid inſuper durante matrimonio acquirebatur, id proprium fiebat dũtaxat ejus qui acquiſiverat, *d. l. 1. ff. ad SC. Syl. & l. ex pecunia C. de jure dotium.* niſi conjuges ipſi, ſicut extranei, ſocietatem bonorum inter ſe iniviſſent, hujuſmodi ſocietatis contractæ inter virum & uxorem exemplum exſtat in Pandect. *l. alimẽta §. qui ſocietatem. ff. de aliment. & cibar. legatis.* Quamvis jure antiquiſſimo Quiritum major vis fortè fuerit nuptiarum; cùm ſcripſerit Dionyſius Halicarnaſſæus *lib.* 2. Romulum ſanxiſſe, ut mulier quæ viro per ſacras leges conjuncta erat, fortunarum omnium ſacrorumq; eſſet ſocia.

Certè apud Belgas, cæteroſque Gallos arctior ſemper fuit tum maritalis poteſtas, tum rerum inter conjuges ſocietas. Scripſit enim Julius Cæſar, *lib. 6. de Bello Gallico*, viros ibi in uxores etiam vitæ neciſque poteſtatem habuiſſe, qualis videlicet apud Romanos fuit dominorum in ſervos, nec non patrum in filios. *§. in poteſtate itaque. inſtit. de his qui ſui vel alieni. l. in ſuis ff. de liberis & poſthumis.* Quod non ſic accipiendum eſt, quaſi unquam aut uſquam licitum fuerit innoxios atque inauditos ſervos, ac multo minus filios, vel conjugem, per iram aut libidinem interficere, (id nimis barbarũ & abſurdum fuiſſet) ſed quaſi conceſſum fuerit demerentibus ſupplicium domi ſumere, ac domeſticâ animadverſione crimina eorum vindicare, etiam pœnâ mortis, quando crimina tanto ſupplicio digna videbantur. *rectè Budæus ad l. mandatis. ff. ad l. Corn. de ſicarijs.* At verò ſicut iſta aſperitas dominis ac patribus apud Romanos tandem adempta fuit, *d. §. in poteſtate inſtit. qui ſunt ſui vel alieni juris. & l. 2. ff. d. tit. ad l. Corn. de ſicarijs.* relicto duntaxat jure caſtigationis moderatæ, ſeu ejus quæ ſufficeret ad tuendam domeſticam diſciplinam; *l unica C. de emend. propinquorum & tit. ſeq.* ſic apud Gallos iſta acerbitas poteſtatis maritalis dudum evanuit. Scripſit inſuper Cæſar, *d. lib. 6. de Bello Gallico.* illud de Galliæ moribus, viros quantas pecunias ab uxoribus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

dotis nomine acceperant, tantas ex ſuis bonis æſtimatione factâ cum dotibus communicare ſolitos; huius omnis pecuniæ coniunctim rationem haberi fructuſque ſervari; uter eorum vita ſupererat, ad eam partem utriuſque cum fructibus ſuperiorum temporum pervenire. In quo quidem huius Belgii ac reliquæ Galliæ, ius nunc etiam diſcrepat, ſic tamen ut manſerit quædam ſimilitudo, quin etiam ius præſens priſci iſtius Juris civilis eſſe videatur.

Hoc enim iure in præſentiarum utimur, & ita ferè ſonant omnium leges municipiorum, maritum habere uxorem in poteſtate, eiuſque eſſe veluti patrem atque tutorem, & huius poteſtatis hanc vim eſſe, ut nequeat uxor abſque mariti conſenſu & authoritate contrahere, nec in iudicio conſiſtere, nec quidpiam aliud agere, exceptâ palam negotiante, quæ in his quæ ex negotiatione quam ſic exercet, dependeant, ſe virumque ſuum obligat, propterea quod marito authore eiuſque voluntate negotium tunc fieri cenſeatur: è contrario marito præcipuam rerum curam incumbere, ac penes eum ſolum liberam eſſe totius rei communis atque familiaris adminiſtrationem, tam in iudicio, quam extra iudicium, ſine ullo onere reddendarum rationum, uſque adeò ut alienandi quoque ius habeat, ac ſolus penè dominus eſſe videatur, præterquam prædiorum propriorum uxoris, quorum ſolorum pleriſque locis interdicta eſt ei alienatio: non tamen cæterarum rerum dominium reverà ad maritum ſolum pertinere, verum ipſo iure iniri nuptiis tantam inter conjuges ſocietatem, ut omnis pecuniæ omniſque ſupellectilis, omnium denique mobilium, nec non totius æris alieni ſit inter eos communio: & ſic quæ prædia conſtante matrimonio emuntur vel aliter comparantur, utrique communiter acquirantur: prædiorum verò, quæ ab altero adferuntur, ſaltem communis ac promiſcuus ſit fructus & uſus; ac huius communionis vim cerni ex eo, quod ſoluto matrimonio hæc bona atque debita dividantur æqualiter inter ſuperſtitem & defuncti heredes: niſi quod plerumque ſuperſtiti mulieri, onus debitorum mariti arbitrio contractorum, & quæ ob poteſtatem, cui ſubdita fuit, impedire non poterat, renuntiando certo ritu ab ectionis clavium vel ſimili ſocietatis commodis, effugere permiſſum eſt; præterquam quoque, quod aliquibus locis ſuperſtiti conjugi, ſive propter liberos, ſive ob alias cauſſas, interdum proprietas totorum mobilium, aut uſusfructus immobilium relinquatur. *Duar. ad tit. ff. de nuptiјs. Chaſſanæus ad Conſuet. Burgundiæ. tit.* 4. Simile ius, tum poteſtatis maritalis, tum ſocietatis conjugalis, & apud Saxones ſeu Germanos exiſtit, nec non apud Hiſpanos, & pleroſque omnes Europæ populos. *Weſenbecius in paratitlis ad tit. ff. de ritu nupt. Did. Covarruvias epitomes lib.* 4. *decretal. parte* 2. *cap.* 7. Reliqua jura de nuptiis, & quæ ſunt fueruntve inter coniuges, clarius ampléque extant in iure Romano deſcripta in digeſtis, *lib.* 23. 24. & 25. & Codice, *lib.* 5. *prioribus titulis* 27. nec non in multis conſtitutionibus Novellis, quarum materiam ſequentibus capitibus diſtinctè explicabo.

CAPUT VIII.

De Dote & donatione propter nuptias ac reliquis Iuribus quæ ex conjugio promanant.

CUM Jure Romano, ut præcedente capite oſtendi, uterque conjux res ſuas retineret, neque alter uti eis poſſet altero prohibente, & nihilominus vir vel eius pater, in cuius poteſtate & familia ipſe adhuc erat uxorem & liberos communes, & ſervos, vel alios, quos uxor ſui miniſterij vel commodi cauſſa habebat in domo, curare, tuerique, & alimenta eis præſtare, & medicinæ eorum ſuccurrere, cæteraque omnia matrimonij onera

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

nera ſubire cogeretur; *l. ſi cum dotem. §. ſin autem. ff. ſolut. matrim. l. ſi convenerit in fine. ff. de pactis dotalibus.* æquitas ſuggerebat aliquid à muliere præſtari debere, quo ejuſmodi onera cum partem alioqui ferre debuiſſet, à marito ſuſtinerentur. *l. dotis fructũ in princ. ff. de jure dotium.* Itaque mulier nuptura aut alius ejus nomine prædium, vel pecuniam, vel quidpiam aliud dabat, cujus fructibus & commodis vir, aut pater ejus, uteretur ad ferendos ſumptus iſtos, idque quod ita dabatur, dos vocabatur. Quia autem onera ejuſmodi mulieri non incumbebant, maritus non ſolebat antiquitus viciſſim dare quicquam uxori, niſi interdum ſponſus ſponſæ, ex mera liberalitate, ad conciliandũ amorem; quæ ſponſalitia largitas appellatur: *l. ſi mulier. C. de donat. ante nuptias.* cujus lucrativa cauſſa erat non item dotis, utpote quæ in compenſationem onerum matrimonij acciperetur à viro. *l. ex promiſſione. ff. de obligationib. & actionib. l. ſi pater. l. Iulianus ff. de jure dotium.*

At vero fuit poſtea aliud genus donationis excogitatum, quod Juſtinianus propter nuptias appellare voluit (prius, ante nuptias dictum) quando conſtante matrimonio donari ſic necdum poterat: *§. eſt & aliud inſtit. de donationibus.* qua donatione vir mulieri dotem ab ea acceptam veluti remuneraretur: unde Ἀντιφέρνη à Græcis vocatur quæ ſic donabantur, quaſi propter dotem, quæ ab iiſdem φέρνη dicitur, data. *l. ult. C. de donationibus.* Nuptiæ abſque dote contrahi poterant, non item donatio iſta propter nuptias, utpote quæ ſolum intuitu dotis fieret: ac donatio hæc doti uſque adeò tantaque ſimilitudine reſpondebat, ut ſicuti rei dotalis dominium ad maritum tranſibat facta traditione & ſecutis nuptiis; ſic rei propter nuptias donatæ ad uxorem. *l. ubi adhuc C. de jure dotium.* Et ſoluto matrimonio ſicut dos ad mulierem redibat, ſic hæc donatio ad maritum; niſi conveniſſet (ut plerumq; fiebat) de lucrandis his vel earum parte, aut niſi alter conjugum temerè & ſine juſta cauſſa divertiſſet; quo caſu plectebatur amiſſione ejus quod dederat. *l. conſenſu. C. de repudijs.*

Et quidem initio nulla fuit neceſſitas donationis propter nuptias faciendæ, quamvis dos data eſſet; & res planè ex arbitrio contrahentium dependebat: ac cùm initio ne quidem augeri hujuſmodi donationes poſt contractas nuptias poſſent, cœperunt primum poſſe tunc augeri, modò ante inchoatæ eſſent; *l. ſi conſtante C. de donat. ante nuptias.* poſtea verò etiam inchoari tunc eas permiſſum. *l ult. C. eodem.* Neque per hoc fieri quid quam contra SC. videbatur, prohibens donationem inter virum & uxorem, *l. 1. & toto tit. ff. de donat. inter vir. & uxor.* quoniam declaratum eſt prohibitionem ad meras ſeu ſimplices & quæ ex liberalitate proficiſcuntur donationes pertinere; *d. l. ſi conſtante.* hãc verò donationem eſſe ob cauſſam; modò tamen, ſi demum durante matrimonio fieret, vel augeretur, quantitatem dotis non excederet, ne fraus fieret prædicto ſenatuſconſulto, *d. l. ult. C. de donat. ante nuptias.* Minor autem dote poterat donatio tunc fieri, & ſi ante nuptias, etiã major, nec ulla requirebatur quantitatis æqualitas; quamvis, quod ad pacta lucrorum attinet, conſtitutum eſſet oportere eſſe æqualitatem; ut videlicet quartam partem puta tertiam vel quartam pacta eſſet mulier ſibi lucro cedere ex ante nuptias donatione poſt mortem mariti, pares partes lucrorum ex dote maritus ſibi paciſceretur poſt mortem uxoris: *l. ex morte. C. de pactis conventis tam ſuper dote.* & ſi pacta lucrorum paria non eſſent, ut major pars ad minorem reduceretur. *l. lege. C. eod. tit.*

Hæc ita jure Codicis. Videamus quid Novellæ conſtitutiones adjecerint vel emẽdarint. Sanè illud in primis, ut non ſolum æqualitas eſſet partium, verum etiam quantitatum; ac ut non liceat nunc non donare vel minus donare; & ut dote vel donatione pro-

pter nuptias aucta vel diminuta, ad parem quantitatē altera augeatur vel diminuatur: Conſtitutio eſt N. de æqualitate dotis 97. in principio, & §. 1. Auth. æqualitas C. d. tit. de pactis conventis tam ſuper dote: derogans non modo juri Codicis, verum etiam anteriori Novellæ de nuptiis 22. §. 2. ubi inæqualitas quantitatum nondum prohibetur. Cum verò nunc per omnia debeat eſſe æqualitas; conſequens eſt nullâ numeratâ dote non poſſe exigi donationem propter nuptias, & numeratione partis factâ non plus quam numeratum eſt, *N de. non eligendo 2. §. ult. Auth. ſed quæ. C. d. tit. de pactis conventis.* modò tamen non ſteterit per mulierem quo minus dos numerata fuerit, *N. ut exact. inſtante 91. § 2. Auth. dos data. C. de donat. ante nupt.* & modo tempus querelæ ſeu exceptioni non numeratæ dotis præfixum nondum elapſum fuerit. *N. de tempore non ſolutæ pecuniæ. 100. Auth. quod locum habet C. de dote cauſa non numerata.*

Sed quæri poteſt ſi quantum à muliere dotis cauſsâ datum eſt, tantum debet à marito viciſſim propter nuptias donari, quæ utilitas poteſt eſſe dotis? Reſpondeo fore utilitatem conſtante matrimonio, nam maritus fruetur interim rebus dotalibus in compenſationem onerum matrimonij, quæ ipſi incumbunt; non item uxor rebus donatis: quæ ut communior, ita meo judicio verior ſententia eſt: *Notat Duarenus ad tit. de donationibus propter nuptias.* quamvis Donellus cōtra ſenſerit. *comment. lib. 14. cap. 9.* Nam ex variis locis colligitur uſum & cauſſam donationis propter nuptias, ſeu mutuæ iſtius dotis, ad tempus ſoluti matrimonij potiſſimum ſpectaſſe, ut ſuperſtes uxor res donatas tunc habeat, ſeu lucretur, quemadmodum & quâ quãtitate maritus ſuperſtes res dotales habuiſſet ſeu lucratus fuiſſet; nec ideò prius ſolitam exigi à muliere donationem iſtam, niſi ex cauſſa, utputa marito vergente ad inopiam, *d. N. ut exactione inſtante. 91. §. 2. & d. Nov. de nuptijs 22. §. 9. d. N. de æqualitate dotis. 97. Auth. donationis quoque C. de jure dotium. l. ubi adhuc. C. eod.* & ſolum in caſum iſtius lucri, aut pro ſecuritate dotis, cujus iſta donatio erat veluti hypotheca: plenius tamen jus continens, cùm ne muliere quidem conſentiente poſſet maritus res mulieri donatas alienare, niſi illa biennio in conſenſu perſeveraſſet, reſque adhuc aliæ mariti eſſent ſufficientes, unde mulieri de dote ſatisfieret. *N. ut immobilia ante nuptialis donationis. 61. Auth ſive à me. C. ad SC. Vellejanum.* Quanquam ſi mulier etiam aliter alienationem ſe ſervaturam juraret, hanc revocare non poſſet jure pontificio propter religionem jurisjurandi. *c. 2. de jurejur. in 6.* Itaque quod ſcriptum eſt dotem & donationem propter nuptias ſubſtantiâ non differre, & utramque paribus paſſibus ambulare; *l. ult. C. de donatione ante nuptias.* intelligendum eſt non quidem reſpectu fructuum percipiendorum, ſed nudæ proprietatis rerum donatarum conſtante matrimonio, & lucri, eo diſſoluto. Poſſunt quidem nuptiæ conſiſtere abſque donatione propter nuptias, etiam dote datâ, ſed maritus ſoluto matrimonio, ſeu ceſſantibus oneribus ejus dotem nō retinebit, ſive ex pacto ſive ob injuſtum conjugis divortium; niſi quatenus etiam propter nuptias donarit, & pro rata ejus. *d. N. 2. & d. Auth. ſed quæ C. de pactis conventis.*

Sed utrum donationis propter nuptias ea natura eſt, ut ſi exceſſerit quingentos ſolidos, actis inſinuari debeat? Conſtat initio & jure Codicis inſinuari debuiſſe, *l. ult. § ſimulque C. de donationib. ante nuptias l. ult. §. ſimili quoque C. de jure dotium.* exemplo donationum quæ erga alias perſonas celebrantur. *§. & cum retro. inſtit. de donationibus.* At contrarium jus eſt Novellarum, quo primum hoc placuit nulla eſſe opus inſinuatione ut hujuſmodi donatio cujuſcumque quantitatis valeat tam apud virum, quam apud mulierem. *Nov. ut ſponſalit. larg. 119.*

Ubi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Ubi obſerva in vulgari tranſlatione ſponſalitiæ largitatis nomen ſumptum pro donatione propter nuptias, ut & alibi interdum: *N. de nupt.* 22. *c.* 3. eſſe enim hoc genus donationis ab aliis differens, & dotibus, ut dictum eſt, reſpondens, quæ inſinuationis ſolemnitate nunquam indiguerint. §. *ult. in principio. C. de jure dotium.* Verùm ea diſtinctio tandem adhibita eſt, ut donatio propter nuptias non egeat inſinuatione ex parte mulieris, ut ipſa eam lucretur, ſed egeat ex parte viri, ut is lucrum pro rata donationis capiat ex dote. *N. ut fratrum filij* 127. §. 2. *Auth. eo decurſum. C. de donatione ante nuptias.* Movit hic Juſtinianũ, ſicut in multis aliis juris partibus favor mulierum, quarum intereſt relatas eſſe à viris in monumenta publica ſuas donationes, ut principalibus inſtrumentis earum deperditis non deſit mulieribus probatio. *d. N.* 127. § 2. Quod attinet ad reliquas donationes, quæ fiunt inter virum & uxorem, eas inſinuationem deſiderare, quatenus prædictũ modum excedunt, & inſinuatas morte donatoris confirmari, atque ex his actionem ſuperſtiti competere, ut res donatæ tradantur, ſi eæ traditæ nondum fuerint; nam & antè generaliter conſtituerat ex ſolo pacto donationis actionem competere, *l. ſi quis. argentum.* §. *ſin autem. C. de donationibus.* nec donationem per hoc quod eas res medio tempore obligaverit donator liberalitatem revocaſſe videri ſecundum jus anterius, *l. cum hic ſtatus.* §. *ſi maritus. ff. de donat. inter vir. & uxor. & l. ſi maritus. C. eod.* declarat alia conſtitutio, *N. ſacra forma tranſmiſſa.* 162. hac (ut opinor) ratione quod hujuſmodi obligatio ex neceſſitate potius fieri ſoleat. *argum. l.* 3. *C. de legat.*

Cæterùm ſciendum in Gallia Celtica & his multiſque aliis regionibus, uſum dotium & donationum propter nuptias, evanuiſſe. Per me licet ut dotem voces quicquid bonorum mulier in matrimonium confert, ac ſcio in nonnullis Provinciis ſic appellari, quin etiam viciſſim quidpiam à maritis ibi pro ſecuritate reſtitutionis eius aſſignari, quod ſimile dixerit donationi propter nuptias, *Conſuet. Burgundiæ. tit.* 17. *&* 18. *& ibi Chaſſanæus.* Aio tamen hæc non eſſe quæ jure Romano donatio propter nuptias & dos appellata ſunt: nam ubi moribus noſtris ea differentia quæ fuit rerum dotalium & paraphernorum? Rarò enim apud Romanos univerſa ſua bona mulier doti dicebat; *l. ſi ego.* §. *dotis autem ff. de jure dotium.* quin etiam cauſa, quam dixi fuiſſe dotium apud eos olim inſtituendarum, ut ſcilicet muliere res ſuas reliquas retinente haberet maritus unde eam aleret, cæteraque matrimonii onera ferret, nunc ceſſat, cum declaraverim mores noſtros introduxiſſe ſocietatem & communionem bonorum inter coniuges; atque adeò ex communibus bonis nunc ambo coniuges communeſque liberi aluntur, & communia reliqua familiæ onera ſuſtinentur. Quod verò etiam fundorum propriorum uxoris maritus nunc fructus capiat, non fit hoc quidem iure dotis & ſolidi dominii ſicut apud Romanos, ſed partim iure communionis, partim iure poteſtatis, plenæque adminiſtrationis: ac nos dotes verè nunc non habere, animadvertit ante me Jacobus Curſius. *conjecturalium ad fratres lib.* 1. *c.* 39. Unde ſequitur nec propriè apud nos donationes propter nuptias eſſe, utpotè quæ propter dotes duntaxat olim darentur, uti rectè notavit Cujacius. *conſultatione* 24. *& obſerv. lib.* 5. *cap.* 4. Quanquam ſimilitudinem quandam donationis propter nuptias obtinet, res tamen diverſa eſt, quæ nunc doarium vocatur, vel, ut in jure Pontificio, dotalium, *c. plerumque de donationibus inter virum & uxorem.* & in Conſtitutiònibus Neapolitanis, dotarium, & apud Hiſpanos arræ, *Epit. lib.* 4. *Didac. Covarr. decret. parte* 2. *cap.* 3. §. 7. *n.* 12. uſusfructus videlicet dimidiæ vel tertiæ alteriuſve partis bonorum mariti, qui uxori ſuperſtiti ex cõvẽtione, & multis locis ipſo iure tribui-

tribuitur,ſive in pretium pudicitiæ & oſculi, ſive quod verius eſt, ut habeat ſuperſtes quo tueatur honorem priſtini conjugii, ac competit etiam ei quæ nihil aut parum in matrimonium attulerit. *Cujacius locis allegatis. Baro ad tit. inſtit. de donat. parte Commentariorum poſteriore. Weſenbecius in paratit. ad tit. ff. de jure dot.* De his hoc loco ſatis: nam de jure & lucris ſuperſtitis conjugis aptius paulò poſt differetur.

CAPUT IX.

Quæ ſint juſtæ vel injuſtæ nuptiæ.

VT ſit locus juri dotium, & donationum propter nuptias, vel cuicunque alii conjugali, neceſſe eſt juſtas eſſe fuiſſéve nuptias, id eſt, tales quales jus permittit. Quarundam enim perſonarum nuptiæ prohibitæ ſunt; ac certus etiam modus jure præſcriptus quo nuptiæ contrahendæ ſunt. Quaſdam perſonas arcet à nuptiis natura, veluti impuberes & caſtratos, & omnes quibus ob defectum judicii facultas conſentiendi deeſt; quaſdam arcet jus tum gentium tum civile. Et quidem jus gentium & verecundia connubium prohibet inter parentes & liberos in infinitum, nec non inter eos qui parentum, liberorumve loco ſunt; *l. ult. ff. de condict. ſine causa, l. ult ff. de ritu nupt. l. ſi adulterũ. §. 1. ff. ad l. Iuliam de adulterijs.* unde vocãtur nõ modò inceſtæ, ſed & nefariæ nuptiæ ſi ita conjuncti inter ſe coiverint. *Novel. de inceſtis, & nefarijs nuptijs* 12. & *Novel. quibus mod. natural. eff. ſui* 89. & *quæ ex eis ſumptæ ſunt auth. inceſtas & auth. ex complexu. C. de inceſt. & inutil. nupt.* Jus verò Civile ſimiliter ob verecundiam nuptias damnavit inter conjunctos ex latere in certis gradibus ſeu generibus cognationis vel affinitatis, *§ inter eas. & §§ ſeqq. inſt. de nupt. l. nemini liceat. C. eod.* de pœnis inceſtarum & damnatarum hujuſmodi conjunctionum differam ubi de criminibus, & publicis judiciis.

Præterea idem Jus civile ob metum alicujus incommodi certa conjugia interdixit; veluti inter curatorem & eam quæ in ipſius cura eſt, & inter Præſidem, milites, officialeſque provinciæ, cum muliere aliqua ejus provinciæ, ob metum fraudis vel concuſſionis; *l. ſi tutor C. de interdict. matrimonio. l. l. ſi quis officium. & l. eos. ff. de ritu nupt.* ac ut vitaretur periculum imminutionis dignitatum atque ordinum, prohibiti fuere ſenatores, & ex iis geniti ducere libertinas aliaſve viles abjectaſque perſonas; *l. lege Iulia. ff. eod. tit. de ritu nupt. l. humilem. C. de inceſt. nuptijs.* quæ prohibitio nunc abolita eſt jure civili noviſſimo. *N. ut libert. de cætero.* 78. *§. ſi quis autem.* Certa tamen forma præſcripta eſt, ſcilicet ut illuſtres ducãt libertinas; dotis, & donationis propter nuptias, & inſtrumentorum de his confectorum interventu; ſicut prius fuerat conſtitutum, ut ſcenicam mulierem, quamvis reſcripto Principis duceret. *l. Imperialis. §. præſenti. C. de nuptijs.* Cur ita? cum, ut alibi dicitur, dotem efficiant nuptiæ, dos autem nuptias non faciat, ſed conjunctorum conſenſus atq; affectus, *N. de triente. & ſemiſſe.* 18. *§. ſed nec uſque.* ac poteſt conſiſtere aliàs matrimonium abſque dote? *l. ult. in princ. C. de donat. ante nuptias.* Sciendum eſt idcirco in illuſtribus tabulæ dotales ut intervenirent fuiſſe conſtitutum, ut certius conſtaret de affectu eorum: nam illo tempore vigebat adhuc concubinatus, & uxores diſcernebantur ſolum à concubinis honore affectionéve maritali; *tot. tit. ff. & C. de concubinis.* dos autem, matrimonii, & honoris conjugalis fuit proprium ſymbolum: quod niſi vel aliud ſimile interveniret, dubium eſſe poterat an non voluptatis cauſâ, ſeu tanquam concubinam potius quàm animo mariti quis mulierem aliquam domi haberet, quamvis auditus diceretur eam vocaſſe dominam, vel tali aliquo honoris vocabulo interpellaſſe; cum hujuſmodi voces furore amoris facilé erumperent,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

rent, vel blanditiis extorquerentur, vel etiam mendaciis confingerentur. Ob quam cauſam in iis qui eſſent, non illuſtres quidem, ſed inferioris alicuius honeſtæ profeſſionis, ſi non dos, ſaltem certa teſtatio & ſcriptura affectus maritalis interveniſſe debuit, exceptis agricolis & militibus armatis, quibus ob rerum civilium ignorantiam & occupationes ruſticas & militares iſta ſolemnitas remiſſa tunc fuit. *Nov. quibus modis naturales efficiantur legiti.* 74. §. *illud quoque.* Sed tandem emiſſa eſt alia Conſtitutio, per quam exceptis illuſtribus, in quibus neceſſitas dotalium tabularum retenta eſt, permiſſum omnibus abſque huiuſmodi teſtatione ſeu ſcriptura nuptias contrahere; quin etiam barbaris Romano Imperio ſubditis, quamvis illuſtres & maximæ dignitatis forent, ſolemnitas dotis remiſſa propter ſimplicitatē. *Nov. ut liceat matri & aviæ.* 117. §. *quia verò Auth. maximis. C. de nuptijs. Auth. ſed novo jure. C. de naturalib. liberis.*

Ne varietas conſtitutionum, quæ de hac re exſtiterunt aliquem turbet, repetam breviter ordinem earum. Principio inter pares honeſtate perſonas ſuffecit ſimplex conſenſus, ſed inter impares opus fuit dotalibus inſtrumentis. *d. l. ſi donationem C. de nuptijs.* Mutavit hoc Juſtinianus, & ne quidem in conjugiis imparium requiri dotem juſſit, *l. Imperialis.* §. *imò etiam C. eod. tit. l. ult. C. de repud.* modò non duceretur libertina, ubi neceſſe adhuc fuit dotales tabulas fieri, *d. N.* 18. §. *ult.* cum pro ingenua ſufficeret ſolum affectus. N. *de nupt.* 22. Succeſſit ea cōſtitutio, quā paulo ſuperius commemoravi, deſiderās in nuptiis mediocrium ſaltē teſtationem vel ſcripturam. *d. N.* 74. §. *illud quoque.* Id rurſum quando ducebatur ingenua, nam adhuc poſtea nuptiæ cum libertina documēto dotis opus habuerunt à quocumque ea duceretur: ducere enim eam tunc licitum fuit omnibus cujuſcumque eſſent dignitatis, quando, uti prius docui, jus ingenuitatis abſque impetratione aureorum annulorum fuit omnibus conceſſum. *d. Nov.* 78. Edita fuit poſtremo prædicta Conſtitutio, quæ ſolorum illuſtrium nuptias ritui dotis adſtrinxit, nuptias autem reliquorum omnium valere voluit nudo conſenſu. *d. N.* 117. §. *quia vero.* Qui dicti fuerint illuſtres petendum eſt ex tit. C. de dignitatibus lib. 12. & notatis ibidem à Cujacio, aut ſi quis malit ex ſcriptis ab Alciato diſpunctionum lib. 3. cap. 4.

Quæ præterea in Novellis de utilibus vel inutilibus nuptiis continentur, magis pertinent ad confirmationem, declarationemve legum anteriorum, quam ad earum correctionem; ut cum legitur inter perſonas liberas & ſervas, & pari ratione inter liberas & adſcriptitias, quæ quaſi ſervæ ſunt, matrimonium non valere. *d.* N. 22. §. *ſi verò decretum &* §. *adſcriptitio autem l. cum ancillis C. de inceſtis nuptijs l. ult. C. de agricolis.* Nam quod additur conſentiente vel tacente Domino, aut eo derelinquente ſervum, nuptias valere, ex eo fit quod ſervus per hoc libertatem nactus cenſeatur, ut dixi ſuprà cap. 4. licèt ad manumiſſionem adſcriptitii taciturnitas domini non ſufficeret propter agriculturæ neceſſitatem. *d.* §. *adſcriptitio autem. cum his quæ dixi ſup. cap.* 4. Simile eſt quod legitur de interdictis raptæ cum raptore ſuo nuptiis, N. *de raptis mulierib.* 143. *& Nov. de ea quæ raptori.* 150. *l. unica. C. d. raptu virginum.* & adulteræ cum adultero ſuo, nec prodeſſe in hoc abſolutionem temere à judice factam. N. *ut nulli judicum* 134. §. *ſi quis viro. l. Claudius. ff. de his quæ ut indignis.*

Cæterum ſciendum eſt pleraque hæc magis ad hiſtoriam juris civilis Romani, quam ad uſum noſtrum pertinere. Quia enim matrimonium credimus unum eſſe ex ſeptem Eccleſiæ Sacramentis, in his quæ ad conciliationem validitatemque ejus ſpectant, non quidem leges ſeu conſtitutiones Cæſareas, ſed canones ſeu conſtitutiones Pontificias

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

nunc orbis Chriſtianus ſequitur, quæ à Cæſareis in multis articulis diſceſſerunt. Conjunctionis adulterorum inter ſe prohibitionem quidem probant, ut eſt in tit. decretalium de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium: verum conjugium inter raptam & raptorem admittunt. *cap. ult. de raptore & Canone Apoſt.* 66. modo ut declaratum eſt in concilio Tridentino, *ſeſſ.* 24. *cap.* 6. *de reformat. matrimonij*. rapta loco tuto liberoque extra poteſtatẽ raptoris conſtituta in nuptias cum eo conſenſerit; quin etiam conjugium liberorum cum ſervis & adſcriptitiis, nec non horum inter ſe ratum habent canones, *tit. decretal de conjugio ſervorum*. ut & peregrinorum quamvis non niſi civium Romanorum inter ſe connubium eſſet jure civili. *Inſtit. de nupt. in principio.* Eccleſia enim eſt una veluti civitas diffuſa latiſſimè per totum orbẽ, & omnium Chriſtianorum communis; & quam dixi fuiſſe prohibitionem nuptiarum curatoris cum ea cujus curam gerit, & præſidis alteriuſve qui officium adminiſtrat, cum incolis provinciæ jus Pontificium non agnoſcit, modò liberum conſenſum adfuiſſe appareat contrahentium, qualis in nuptiis requiritur: *l. Titia. ff. de verborum oblig. & c. gemma de ſponſalib. & matrim.* & ob incommoda quæ ex clandeſtinis nuptiis proveniebant, juſſit eadem Synodus Tridentina interponi conſenſum coram proprio paſtore, & aliquot teſtibus *d. ſeſſ.* 24. *cap.* 6. *de reformat. matrimonij*. Tabularum autem dotalium ut valeant nuptiæ, nulla hodie neceſſitas. Conſenſum patris quidem Canones laudant, & ſinunt contemptum ejus legibus vindicari, lucrorum nuptialium amiſſione, vel aliter, qua de re exſtat Caroli Quinti Imp. piæ memoriæ Principis noſtri in his regionibus conſtitutio; ſed nuptias tamen contractas non ideo diſſolvunt. *c. ſufficit* 27. *quæſt.* 2. *Concil. Trident. d. ſeſſ.* 24. *can.* 1. *in principio*. Et cùm jure civili conjugia eſſent permiſſa in quarto gradu videlicet eorum qui eundem avum habuiſſent, *§. duorum autem. Inſtit. de nuptijs.* Canones multo longius traxerunt cognationis impedimentum, quippe prohibentes etiam illos conjungi quorum utriuſque vel alterius abavus fuit communis parens: idque eſt quod aiunt permitti demum nuptias in quinto gradu, nempe computatione graduum ſic factâ ut ſolum adſcendatur ab utraque vel remotiore perſona ad communem parentem, non, ut jure civili, adſcendendo ab una & deſcendendo ad alteram. *c. penult. de conſanguinitate & affinitate.* Par graduum affinitatis ratio obſervatur, præterquam ſi affinitas fuerit ex prohibito concubitu orta, quæ tantum in primo & ſecundo gradu nuptias impedit novo decreto Tridentino. *d. ſeſſ.* 24. *de reformat. matrimonij c.* 4. Quamquam enim jure civili affinitas ex nuptiis æſtimabatur, *l.* 4. *ff. de gradib.* tamen Pontificibus placuit potius hanc ex corporum mixtione æſtimari. *c.* 2. *d. tit. de cõſanguitate & affinitate.* Addiderunt & alia nonnulla quæ ex libris juris Pontificii petenda relinquo.

CAPUT X.

De Divortijs alijſque modis quibus nuptiæ diſſolvuntur.

NUptias definiens Modeſtinus dixit eas eſſe conſortium omnis ſeu totius vitæ, *l.* 1. *ff. de ritu nupt.* & ita ſanè ſemper ubique gentium contractæ fuerunt nuptiæ, ut in his eſſet conjunctio perpetua, & quæ nunquam niſi morte alterutrius vel amborum dirimeretur. In quo differebant quæ ducebantur conjuges à concubinis, quæ non tam conſuetudinis vitæ quam parati concubitus cauſſâ, quamdiu alicui liberet, in domum recipiebantur. Tamen apud veteres Romanos, & pleroſque populos, non modo morte, imò nec modo captivitate, ſervituteque alteri contingente, vel mutuo conſenſu diſſolvi ſolita fuere matrimonia, verum etiam divortia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

vortia & repudia permiſſa. *ff. tit. de divort. & C. tit. de repud.* Duobus namque modis diſſolvebantur nuptiæ, ſcilicet aut bonâ gratiâ, aut repudio. Et quidem bonâ gratiâ matrimonium dirimi dicebatur, quoties dulciter & ſine querela contradictioneque id contingebat. *l. unica. §. ult. C. de rei uxoriæ. & N. neque virum. 98. in princ.* Sed obſervandum eſt ejuſmodi conjugum ſeparationes præter intentionem votumque eorum qui còntrahebant ſemper accidiſſe, nec contineri ſolitas eâ quæ inter ſponſum & ſponſam contrahebantur conjunctione, verùm cauſis quæ poſtea eveniebant. Quis enim dum coibat matrimonium, ominatus fuiſſet fore earum perſonarum, quæ conjungebantur, divortium? Ac quod Judæis lege Moſaicâ permiſſum fuerit mittere libellum repudii, *Deuter. cap. 24.* Chriſtus Deus docuit fuiſſe id magis ob duritiem gentis iſtius factum, quam ex naturali & primæva conjugii inſtitutione: *Matth. 19.* undè perrara initio fuêre divortia Romæ. Quippè Agellius *lib. 4. noctium atticarum. c. 3.* refert quingentis circiter annis poſt urbem conditam nullos conjuges ibi divertiſſe: & cum mos exortus & frequentior factus fuit divortiorum, leges necdum adhibuerunt, nec facilè & non niſi ex iuſtis cauſis ea fierent, quaſi ſit ut dixi, contra naturam ſocietatis conjugalis, ut ea aliter quam in perpetuum contrahatur: ſecus quam in ſimplici ſocietate bonorum ſeu rerum, cujus non modò jus verum etiam natura eſt, ut ad tempus iniri poſſit. *l. 1. ff. pro ſocio.* Ac quid mirum nuptias ante mortem dirimi conſueviſſe, cum adoptiones (quarum hæc quoque naturâ ut ſine præfinitione temporis fiant, non enim moribus convenit, ut inquit Juriſconſultus, filium temporalem habere *l. quæſitum eſt. ff. de adoptionibus.*) & patriam poteſtatem per eas quæſitam quotidiè emancipationibus ſolvere licuerit. *l. in omni. ff. eod. tit.*

Quæ ſint cauſæ juſtæ diſſolvendi matrimonii, ſive bona gratia, ſive aliter, docemur Novellâ Conſtitutione Juſtiniani. Ut liceat matri & aviæ, 127. ubi eæ omnes expreſſæ ſunt, abrogatis reliquis quæ anterioribus legibus continebantur. Una cauſa eſt captivitas, nempe quâ alteruter conjugum in poteſtatem hoſtium venerit. *d. Nov. 117. §. prædictis itaque.* Attamen quamdiu certum erat eum vivere, vel ſi incertum, ſpatio quinquennii nequibat ille qui manſerat tranſire ad alias nuptias, *N. de nupt. 22. §. ſed etiam. l. 1. ff. de divort.* non quin ipſo momento captivitatis ſolveretur conjugium, ſed propter ſpem reditus. Redeunte enim captivo redintegrabatur matrimonium non quidem jure poſtliminii, ſed novo, cõſenſu pœnis diſſidii impoſitis ei qui abſq; cauſa probabili tũc diſſentiebat, *l. non ut à patre. l. cum duæ. ff. de captivis.* Quid ſi alter conjux ex aliqua alia cauſa in ſervitutem redigebatur, veluti libertus ob ingratitudinem erga patronum? Quanquam nullæ præter captivitatem cauſæ ſervitutis apertè exprimuntur: *prædicta Nov. 117.* tamen puto reliquas cauſas ſatis comprehendi exemplo captivitatis, cum par ratio ſit quocumque modo ſuperveniret ſervitus; & tunc conditionis inæqualitas, æqualitatem quæ in nuptiis ſpectabatur, manere non pateretur. *l. 1. ff. de divortijs, & d. Nov. 22. §. ſi verò decretum.* Ideò cum ſervis non matrimonium ſed contubernium eſſe dicebatur. *l. 3. C. de inceſtis nuptijs.* Illud enim exiſtimandum eſt conſtitutionem aientem omnes cauſas exprimi haudquaquam excludere alias quæ parem omninò cum expreſſis rationem habent. Quid de damnatione in metallum? ea non dirimit matrimonium poſtquam conſtitutum fuit ut nemo ingenuus per damnationem ſervus pœnæ fieret, & exæquata eſt ejuſmodi damnatio deportationi, ut ſolum eſſet media capitis diminutio. *d. Novell. 22. §. quod autem. & §. deportatio tamen. l. 1. C. de repudijs.* Secus fuit jure anteriori.

l.res uxoris. C. de donationibus inter virum & uxorem. Quid de diuturna conjugis abſentia, veluti militiæ cauſa? hæc nuptias diſſoluebat olim poſt quadriennium, *l. uxor quæ. C. de repudijs.* poſtea poſt decennium, adhibitâ interim diligentiâ ad recuperandum eum qui diu abfuerat, *d. N. 22. §. novimus autem.* ſed placuit ad extremum certitudinem oportere eſſe de morte abſentis. *d. N. 117. §. quod autē. Auth. hodie C. de repudijs.*

Alia cauſa diſſolutionis matrimonii eſt divortium, quod mutuo conſenſu & ſolâ voluntate eorum qui conjuncti erant, potuit olim fieri. *d. N. 22. §. diſtrahuntur itaque. l. ſi conſtante. C. de repudijs.* Sed tandem conſtitutum, ut non poſſet abſque juſta cauſa; qualis eſt vitæ cœlibis, quam ambo firmiter retinerent. *d. Nov. 117. §. quia vero. & Auth. quod hodie. C. de repudijs.* Porrò unius voluntate invito altero ob ſequentes duntaxat cauſas divertere permittit jus civile noviſſimum; quarum una primaque eſt ingreſſus monaſterii deſiderio vitæ ſanctioris: *d. N. 117. §. quia verò. & §. prædictis itaque. & d. N. 22. §. diſtrahuntur itaque.* Secunda eſt debilitas, nempè ſi quis ab initio nuptiarum miſcere ſuæ uxori, & quæ viris natura attribuit perficere nequiviſſet, biennio quidem olim, *l. penult. C. de repud.* poſtea triennio integro. *d. N. 22. §. diſtrahuntur itaque. & N. 117. §. prædictis itaque. Auth. ſed hodie. C. de repudijs.* Idem exiſtimandum ob paritatem rationis, licèt conſtitutio inter cauſas, ex quibus ſolis juſtè poſſet vir mulieri repudium mittere, hanc non exprimat, *d. N. 117. §. quia verò.* ſi adeò arcta ſit mulier, ut admittere virum nequeat, *gloſ. ad d. N. 22. §. per occaſionem.* Utrum idem de ſterilitate uxoris? non reor. Nam, nec par hujus ratio eo etiam jure quod hodiè obſervamus habetur *c. penult. 32. quæſt. 7.* Secùs ante fuit cum ſufficerent ad divortium, & quæcunque aliæ cauſæ ob quas ſatis commodè retineri matrimonium non poterat, *l. vitricus. in fin. cum. l. ſeq. ff. de donat. inter vir. & uxor.* Imò primi divortii Romani hæc cauſa fuit; quod S. P. Carbalio liberi ex corpore uxoris nō gignerentur. *Agellius noct. attic. d. lib. 4. cap. 3.* Tertia cauſa eſt adulterium, & quod gignit ſuſpicionem & periculum ejus præſertim in muliere; ſi hæc cum extraneis viris, nolente marito, agitet convivia, aut cum eis ſeſe lavet; ſi extra ædes ſine cauſa maneat alibi quā apud parentes; Item ſi ad theatra vel ſpectacula eat ſexui ejus minimè convenientia, neſciente vel etiam prohibente marito. *d. N. 117. d. N. 22. §. mitiores itaque. & §. has itaque.* Quarta cauſa eſt ſi unus conjugum vitæ alterius inſidias poſuerit, vel cum poſitæ eſſent ab alio, eas celaverit ſeu diſſimulaverit; &, quod affine eſt, ſi maritus caſtitati uxoris inſidiatus fuerit, aut eam de adulterio calumnioſè accuſaverit. Quinta cauſa crimen eſt non quidē perpetratum contra conjugem, ſed læſæ majeſtatis, ejuſq; celatio. *d. N. 117. d. N. 22. §. mitiores itaque.* Quid de aliis criminibus? veluti ſi quis eſſet ſacrilegus, plagiarius, homicida, veneficus, falſarius, ſepulchrorum effoſſor, abigeus, latro vel talium fautor? Quid ſi mulier ex ſtudio abortum feciſſet, vel de nuptiis alterius vivente adhuc marito eſſet locuta? Hæc crimina conſtitutione 117. fuerunt omiſſa, licèt anterioribus expreſſa. *d. Nov. 22. §. mitiores itaque. & §. has itaque. l. ex conſenſu, C. de repud.* Non enim gravitatem quorumvis criminum ad diſſolvendas nuptias ſufficere tandem viſum eſt, ne quidem ſi flagellis & fuſtibus, alijſque verberibus ſervilibus vir mulierem affeciſſet; verùm placuit hanc ſævitiam aliter vindicari. *d. N. 117. §. ſi quis autem.*

Qui quæve abſque aliqua earum cauſarum conſtitutione expreſſarum conjugem repudiaſſet, is eáve pœnam ferebat amiſſionis earum rerum quas dederat, ſimulque lucrorum nuptialium; ac vir tertiam partem quantitatis donationis propter nuptias amplius repudiatæ dare cogebatur, *d. N. 117. §. ſi au-*

ſi autem, & vir. Auth. ſed novo C. de repudijs. & ubi nulla dos nullaque ideò donatio propter nuptias in contrahendo matrimonio dicta fuerat, accipiebat repudiata quartam partem ſubſtantiæ ejus, modò nulli, paucioréſve quam quatuor eſſent filii, ſi plures, quantum unus filiorum. *d. Nov.* 117. *§. quia verò legem. d. N.* 22. *§. ſic itaque & l. jubemus. C. de repudijs.* Sin mulier injuſtè repudiaverat, præter damnum paulò antè commemoratum, detrudebatur in monaſterium, ibi quoad viveret manſura, ac monaſterio idcircò triens bonorum applicabatur, ſi ea habebat liberos; aut beſſes, ſi ſolos parentes, alioqui quicquid poſſidebat. *d. N.* 117. *§. quia verò quædam.* Liberi autem ali jubebantur apud parentem, qui divortio cauſam non præbuerat, ſumptu alterius, modò tantum præbere poſſet: *d. N.* 117. *§. illud quoque. Auth. ſi pater. C. divortio. facto. apud quem.* quod ſi aliqua, non quidem tanquam uxor, ſed quaſi tantum eſſet concubina, injuſtè expelleretur; ſimiliter quarta pars ſubſtantiæ viri ei dabatur. *N. quib. mod. Natural. effic. legit.* 74. *§. quoniam autem.* Ac ut legitima ex cauſa fieret divortium, non potuit tamen id abſque conſenſu parentis, vel ejus qui dotem donationémve promiſerat, aut acceperat, ut citius ab eo exigeretur, fieri: *d N.* 22. *§. eſt quoque. Auth. è contra. C. de repud.* & fraus omnis à repudiis ſemper abeſſe debuit. *l.* 3. *C. eod.* Quæ ſecutæ ſunt Novellæ ad cõfirmationem horum ferè pertinent. *Nov. de ſanctiſſ. Epiſcopis.* 123. *§. ſponſalibus quoque. & §. ſeq. N. ut fratrum filij.* 127, *§. quia verò interdiximus, & N. ut nulli judicum* 134. *§. quia vero aliqui.* Præterquam quod Juſtinianus tandem eaſdem voluerit eſſe pœnas viri, quæ ſunt mulieris. *§. quia interdix.* Undé uterque in monaſterium relegatur. *d. §. quia vero aliqui.*

Hæc ſufficiant ad explicationem conſtitutionum juris civilis: nam ſicut ad conjunctionem nuptiarum ſolum nunc ſpectamus jus Pontificum, ſic & in his quæ pertinent ad obſervationem fidei conjugalis, ejuſque diſſolutionem. Sanè diſcrepat illud etiam in hac parte plurimũ à jure civili; quandoquidem nobis Chriſtianis hæc lex data, *Quos Deus conjunxit homo ne ſeparet. Matth. cap.* 19. *c. quos Deus.* 32. *q.* 2. Undè ſola mors cõjugis diſſolvit verè matrimonium: non ergo captivitas vel alia ſervitus, nec longa abſentia, nec crimen conjugis. *cap.* 2. *de divortijs.* Poſſunt quidem conjuges mutuo conſenſu diſcedere in locum ſanctioris vitæ, *tit. decretal. de converſ. conjugatorum. c. cum ſis.* quin etiam aliquando ſeparatur unus ab altero minimè conſentiente, ob adulterium, vel hæreſin, vel ſævitiem, moreſque intolerabiles judicio Eccleſiæ, *cap.* 5. 6. & 7. *de divortijs. c.* 1. *ut lite non conteſtatâ.* ſed ſic ut non liceat ſeparatis ad alias tranſire nuptias, ſed ſit duntaxat thori & cohabitationis ſeparatio. *d. c.* 2. *de divortijs.* Omninò autem tunc diſſolvi nuptias hæreticum eſt dogma, à quo cavendum. *Petrus Gregor. in Syntagm. hujus univerſi lib.* 9. *c.* 16. Admittit tamen Eccleſia Catholica plenam diſſolutionem contractus initi, quamdiu non intervenit concubitus, ut alter contrahentium religioſam vitam amplectatur. *c.* 2. & *c. ex publico. d. tit. de converſ. conjug.* Cenſetur quoque diſſolubile eſſe matrimonium ante Baptiſmum, ſeu inter infideles conſummatum. *c. quanto. C. de divortijs.* Fit deniq; ob impotentiam coëundi, vel propinquitatem, vel aliud impedimentum, quod fuit jam tum cùm contraheretur, etiam Chriſtianorum plena ſeparatio, ideò quia ejuſmodi caſibus matrimonium nunquam jure valuit. *c. ult. eod. tit. de divort. & c.* 1. *& paſſim. tot. tit. de frigidis. & maleficiatis.*

Porrò ſi quis miretur Juſtinianum, qui toties ſe Chriſtianum & ſacrorum canonum cultorem defenſoremque eſſe, rituſque Paganorum damnare ſe profitetur; *C. de ſumma Trinitate & fide Catholica. tot. tit. de*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Judæis & cœlicolis. & tit. de Paganis & ſacrificijs eorum. nihilominus divortia ſuis & anteriorum Principum, quas codici ſuo inſeruit, conſtitutionibus admiſiſſe, equidem nō illud dicam quod Alciatus *lib.* παρεργῶν. *cap.20. & Duarenus.ad tit.ff.de divort.* legem iſtam Chriſti quâ conjunctos ſeparari vetuit, aliter primis ſæculis intellectam fuiſſe; id enim confutavit Didacus, Covarr. *epitomes lib.4.decretal. parte 2. cap.7.* § 4. verùm dicam potius divortia, uſuras, concubinatum, multaque ejuſmodi quæ ex legibus Ethnicorum invaluerant, nondum in orbe Romano penitus tolli potuiſſe. Suſtulerat dudum Conſtantinus pœnas cœlibatus. *l.1. C. de infirm. pœn. cœlibatus.* Tollebant & poſteriores Principes paulatim alia veræ religioni adverſantia: ac quæ permittebant, putandum eſt eos permiſiſſe, non tam approbando quàm neceſſitate & ſtatu Repub. hoc exigente, donec creſcente quotidiè Religione conſenſuque populi paganica iſta evanuerunt. Nonne & hoc ſæculo optimi Principes atque optimi Magiſtratus proſtibula & mēſas fœneratorum, & alia quæ divina lex & Religio improbat, ne majora incommoda eveniant, permittere coguntur? *notat. Coraſius Miſcel.lib.1.cap.3.* Sanè tale propemodum diſcrimen hic videtur eſſe, quale Cicero in Officiis poſuit legum & præceptorum Philoſophiæ, dicens leges tollere aſtutias quatenus manu tenere rem poſſunt, Philoſophos quatenus ratione & intelligentiâ.

CAPUT XI.

De jure ſuperſtitis conjugis & lucris nuptialibus.

Diſſolutus nuptiis, ſolet ſæpenumero ſuperſtes ſive relictus conjux res aliquas defuncti ſeparatique cònjugis retinere, veluti vir dotem, & mulier donationem propter nuptias; immò cauſam præcipuam & ferè ſolam dixi eſſe hujuſmodi donationis, ut eam habeat uxor ſoluto matrimonio: de quo genere donationis tamē ſuperius cap. 8. magna ex parte tractavi, quia ambigi poterat, & dixi interpretum opiniones circa hoc diverſas exiſtere, an non ſicut dotis, quæ inventa eſt ut præſertim ſerviret oneribus matrimonii, ſic & donationis propter nuptias fructus eſſet etiam conſtante matrimonio? Sciendum autem non tantum in dote vel donatione propter nuptias capienda retinendave jus viduitatis ſubſiſtere, ſed & in aliis quæ quocumq; modo ab amiſſo conjuge ſuperſtes acceperit: *l.3. C. de ſecundis nuptijs. & N. de nuptijs 22.§.ſi verò filiorum.* Idque vel ex pacto, quando convenit certas res retentum iri à ſuperſtite; vel ex beneficio legis aliquarum rerum commodum deſerto conjugi tribuentis, cùm in ſolatium, tum in pœnam ejus qui injuſtè divortium fecit, quale commodum dixi cap. proximo eſſe quartæ partis bonorum, ubi nulla dos donatioq; propter nuptias intervenit.

Quæcumque ita ex bonis mortui aut ejus qui deceſſit conjugis percipiuntur, vocantur nuptialia lucra. Ratio nominis ex eo eſt, quod nuptiarum quæ fuerunt occaſione illa proveniant: de quibus ita jus eſt, ut etiam proprietas earum rerum ad ſuperſtitem pertineat, ac de iis prorſus ſuo arbitratu ille queat ſtatuere; niſi tamen aliter convenerint, lucrūque ex pacto dependeat, (nam quod publico legis beneficio confertur, certè pactis privatorum auferri mutariq; nequit) *d.N.de nuptijs 22.§.ſi verò ſolum. & §. ſed hæc quidē.* & niſi ſint liberi, quo caſu proprietas mox tranſit ad liberos, uſufructu duntaxat apud parentes manente: quod conſtitutum eſt N. neque virum quod ex dote 98. Auth. uxore mortuâ. C. de ſecundis nuptiis. Exceptum deinde ut parens abſtinendo à ſecūdis nuptiis lucretur tantum proprietatis, quantum unus filiorum: idque conſtitutum Nov. ut fratrum filii. 127.§.quia verò Auth. ſi tamen C. de ſecundis nuptiis; quod neſcio quo errore Ho-

loander

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

loander etiam d.N.22. applicuit. Nam quo tempore N.22.prodiit, ſuperſtes lucrabatur adhuc res pleno jure,atque adeò earum proprietatem in ſolidũ, quamvis exſtarẽt liberi, d.N.22. §. *ſoluto igitur.l.hac edictali.§.ult. C.d.tit.de ſecundis nupt.*dempts duobus caſibus;quorum unus,ſi non morte,ſed repudio ſolveretur conjugium;*l.conſenſu.§.ſi vero filio.C.de repudijs.* alter caſus, ſi ſuperveniens iteraret nuptias. *d.N.22.§.ſi verò exſpectet. d.l.3.l.5.C.de ſecundis nuptijs.*Utroque horum caſuum tranſibat dominium ad liberos, quin etiam retro à morte conjugis tranſiiſſe cenſebatur iteratis nuptiis, ita ut quæcumq; interim facta alienatio fuerat in irritum deduceretur. N.2.§.*hoc autem.* & d.N.22.§. *quoniam infirmitas.verſic.quapropter etiam.*

Quanquam jus nunc(ut dixi) civitatũ eſt; tamen plurima quæ de ſolida proprietate ſuperſtitis, cùm is ab iteratione nuptiarum abſtinebat, anterioribus conſtitutionibus cauta fuêre, ad virilem partem proprietatis quam nunc habet, & contra, quæ de ſimplici uſufructu ex cauſa repudij vel ſecundarum nuptiarum,ad ſolum uſumfructum reliquarum partium quam nunc ſuperſtes habet, etiam non iterans nuptias,utiliter trahuntur: nimirum ut propter partem proprietatis quæ ei conceditur, quicquid reliqui alienaverit, vel hypothecæ obligaverit, à filiis poſt mortem ejus poſſit vindicari; quamdiu non obſtiterit præſcriptio; d.N.22. § *ſed quod ſancitum.* imò & pars proprietatis ejus, modò eam nõ alienaverit, quaſi ſervaſſe eam liberis videatur.Eſt enim & hæc pars filiis deſtinata, tamen ejus alienandæ jus ſuperſtiti parenti cõceſſum eſt. *d.l.edictali.§.ult.* & *l.ſi quis.§. illud etiam C.de ſecundis nuptijs.* Alienaſſe verò vel liberis ademiſſe neutiquam cenſetur inſtitutione extraneorum heredum, nec unquam in dubio, niſi ſpecialiter iſtud fecerit, d.N.22.§ & *ſi verò filios. Auth.nunc autẽ. C.de ſecund.nupt.*licèt prioribus legib.ſecus. *d.l.ſi quis.§.certum eſſe.C.de ſecundis nupt.*

Et quidem ad omnes filios & filias ex æquo proprietas & jus lucrorum nuptialium pertinet non ad eum ſolum quem ſuperſtes elegerit.*d.N.2.§.proſpeximus.itaque.d.N. 22.§.venient autem. Auth.lucrum hoc.C.de ſecundis nuptijs.* Electio autem adempta eſt parenti,quæ antiquiore jure permiſſa erat.*d. l.2.l.5.l.7.in fine. C. de ſecundis nuptijs. l. conſenſu.C.de repudijs.* In hoc diſſentit à me Cujacius *ad d.N.2.* fretus authoritate Hugolini & Azonis, & quaſi conſtitutio de iteratis nuptiis loquens, ad caſum obtẽtionis ab eiſdẽ porrigi minimè debeat. Rurſum quaſi ſolum caſu mortis,non caſu divortii adempta fuerit electio; quorum utrumque ſecus ſe habet: quoniam ut hypotheſis N.2. ſit tantum de caſu mortis, certè Novella 22. quæ etiam electionem adimit, vult par jus eſſe, ſive divortio,ſive morte lucrum proveniat; *d.§.venient autẽ.* & §. *quia verò.* & N.98. quocumq; modo ſolutum fuerit conjugium, conſtituit plane eadem obſervari, quæ prius, quo caſu iteratæ erant nuptiæ. §.*propterea igitur.* Nõ igitur etiam pro hereditariis portionibus ad liberos proprietas lucri nuptialis pertinet, cum hoc jus filiis datum ſit etiam iis qui defuncti parentis hereditatem ſpreverunt.*d.N.22.§ & ſuper ijs. Auth. heres.C. de ſecundis nuptijs.* Attamen diſtinctio facienda eſt liberorum qui ex diverſis matrimoniis geniti fuerunt; ut videlicet lucrum dotis vel donationis ſecundi matrimonii, ii qui ex ſecundo matrimonio nati ſunt,præcipuum habeant. Et ita de lucris & liberis aliorum matrimoniorum, *l.4. C. de ſecundis nuptijs.* & *d.N.22. §. nec illud.*

Plane acquiritur proprietas filiis, quamvis in poteſtate ſint parentis ſuperſtitis. *d. Nov. 22.§. ſi verò exſpectet. verſic. & ij quoque filij.* Quoniam hæc lucra bonorum maternorum ipſis adventitia ſunt. §.1.*Inſtit. per quas perſonas cuique acquirit.* Quid ſi filii fuerint ingrati erga utrumque parentem, vel eum qui poſterior mortuus eſt,

certè

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

certè tales, veluti indigni, ab hoc lucro excluduntur. Quod ſi aliqui vel omnes filij moriantur, tranſit portio cujuſque ad ipſius heredes, ac iis deficientibus, portio mortui fratribus accreſcit, modò & hi erga eum nõ ingrati: Neceſſe eſt autem magnam ingratitudinem eſſe, & tantã ut periculum vitæ vel totius ſubſtãtiæ inferat. *d.N.22.§.ſoluto.igitur verſ.unde ſi & § ſuper ijs.§ mater tamẽ. & § ingratitudinem autem.* Et quamdiu aliquis eorum ſupereſt, ad parentem ſuperſtitem nihil ex rebus iſtis pervenit quod attinet ad proprietatem, exceptâ duntaxat parte, quam paciſcendo cum defuncto conjuge in caſum mortis aliquorum ſibi retinuerit. *d.N. 2. §. proſpeximus. & §. ſeq. d. N.22. § ſoluto igitur.verſ.unde ſi & §. ſeq. & § quoniam infirmas. & §. hanc nos cum ſequentibus.*

Cur lucrorum nuptialium proprietatem leges ita liberis dederint, ratio hæc eſt, quod causâ & contemplatione liberorum data, & acquiri ſuperſtiti videantur. *d. N. 22. § ſoluto igitur.* Ac ut plenè proſpectum eſſet liberis, conſtitutum fuit rerum immobilium quidem poſſeſſionem ſuperſtiti tradi, ut eis ſalvâ eorum ſubſtantiâ fruatur, quamdiu vivit; res verò mobiles æſtimari, & eas accepturum ſuperſtitem, modò ſatiſdet ſe eas res vel earum æſtimationem poſt mortem reſtituturum liberis: Sin verò ſatiſdare nolit, vel non poſſit, eo caſu liberos liberari dãdo ſuperſtiti parenti trientes uſuras æſtimationis factæ, id eſt, 4. quotanuis pro 100. & ſatiſdando eo nomine, nec non redditum iri res vel æſtimationem, quo caſu contigerit proprietatem ad parentem redire. *d.l. hac edictali § his illud.* Additum eſt Jure Noviſſimo, cùm pecunia, vel aliæ res ſuperſtiti aſſignatæ non reperiuntur in ſubſtantia defuncti, ſimiliter liberari liberos præſtando uſuras, atque uti dictum eſt, cavendo. *d.N.2. § aliud verò. d.N.22. § & quia parũ. Auth. ſed ſi aurum. C. de ſecundis nuptijs.* Sciendum eſt amplius cuncta bona ſuperſtitis pro conſervatione reſtitutioneque iſtarum rerũ, quarum uſumfructum habet, tacitè pignori liberis obligari. *d.l. hac edictali, §. omnibus videlicet. l. ſi quis. §. in illo. C. eod. tit. de ſecundis nupt. d. Nov. 22. § ſed quod ſancitum.* Obſervandum eſt olim mortuis omnibus filiis & deſcendentibus, ex eis plenum dominium ad parentem rediiſſe. At conſtitutum fuit poſtea tranſire proprietatem liberorum ad heredes eorum quoſlibet, etiam extraneos, præter partem, ut paulò ante dixi, quam parens exceperat, quo caſu deficiant liberi. *d.N.2. § hoc autem. § cum igitur. & d. Nov. 22. & § quoniam infirmas. Auth. ex teſtamento. & Auth. ſed ei ſi quis. C. de ſecundis nuptijs.* Quod confirmavit Juſtinianus Novel. ut conſtitutio ſacratiſſimi Imperatoris 68. jubens hoc obſervari in ſucceſſionibus filiorum & nepotum, quæ tunc temporis nondum fuerant delatæ.

Ac conſtat ex iis quæ ſuprà ſcripta ſunt, lucra nuptialia ſic ſe habere, ſive morte, ſive divortio, aut quocunque alio modo ſolutum fuerit matrimonium, & ſive vir, ſive mulier ſit ſuperſtes; cauſamque iſtorum lucrorum habere locum in his ſolis rebus quæ ab altero conjuge profectæ fuerunt, inter quas numerandum eſt quod alius nomine conjugis dederit. *d.N.22. § ſi vero exſpiret. & § quia vero lucra Auth. in donatione. C. de 2. nupt.* Aliam vero eſſe rationem bonorum quæ à ſuperſtite venerunt, veluti dotis cùm ad mulierem reverſa eſt, & donationis propter nuptias, cum ad virum. Hæc enim poteſt tanquam propria ſuperſtes pro arbitrio tractare, & cui velit relinquere. *l.4. C. de ſecũdis nuptijs. d.N.22. Auth. eo decurſũ § pater C. de donation. ante nuptias.* Donatio autem propter nuptias ipſi mulieri, & viciſſim dos ipſi viro eſt lucrum; cenſeturque dos ex parte mulieris profecta, etiamſi ex rebus ſibi à viro ante nuptias donatis eam conſtituerit. Quare vir ex ea nihil alienare poteſt, ſed ſer-

vare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

vare liberis totam cogitur. *l. generaliter. C. de ſecundis nuptijs.* Et quidem ex pacto convento habiturus eſt dotem in lucrum, ſaltem uſufructu tenus, cùm habet liberos, quamvis eam conſtante matrimonio non exegerit, vel etiam reſtituerit: *d. N. 22. § dotes autē.* cum ſit duplex utilitas dotis; prior, ut compenſet onera matrimonii eo durante (ac tunc ex cauſſa oneroſa maritus eam tenet) poſterior quæ donationi propter nuptias communis eſt, ut ſit lucrum ſuperſtiti. Poſtremò ſcire oportet in lucris nuptialibus quoque illa haberi, atque adeò ſervari liberis, quæ occaſione dati damni ex bonis alterius conjugis à ſuperſtite detinentur. Sic conſtituit Juſtinianus, ne hoc prætextu fieret fraus liberis. *d. N. 98. § novimus autem.*

Mores regionum lucra nuptialia etiam paſſim agnoſcunt, non quidem dotis & donationis propter nuptias, qualia jura verè apud nos non exiſtere demonſtravi. *d. cap. 8.* Verùm tale lucrum eſt uſusfructus ſemiſſis, aut alterius partis bonorum immobilium propriorum defuncti, ferè ubique ſuperſtiti mulieri, paucis autem locis etiam ſuperſtiti viro conceſſus, qui vulgo doarium vocatur. Circa quod ex jure communi illud tractum videtur Lutetiæ & in vicinis civitatibus, ut lucrum hoc ſit proprietate liberorum. Cæterum plerumque locorum jus iſtud conſiſtit tantum in uſufructu ſuperſtitis. Tale etiam lucrum eſt quod multis locis ſuperſtiti tam viro, quam mulieri tribuitur proprietatis cunctorum mobilium: Ubi intelligendum eſt duntaxat dimidiam partem lucro eſſe: alteram enim partem jure communionis potius accipi. Nonnullis locis jus viduitatis poſitum, eſt in præceptione aliquorum ſupellectilium, & veſtium aliarumve rerum; verbi gratia, viro equus & arma ſua, mulieri autem ſui annuli, quæve alia ſunt ad mundum muliebrem pertinentia relinquuntur. Nonnunquam optio alicujus domuum defuncti præterea ſuperſtiti conceditur, quin etiam alicubi omnium rerum retentio ei tribuitur, immobilium quidem utendi fruendi cauſſa, mobilium verò jure proprietatis. Et hæc, aut cùm ſunt liberi, aut cum nulli, aut indifferenter, nec non aut ex pacto, aut etiam ipſo jure. Ubi dotium uſus necdum evanuit, veluti in Italia, lucra earum totarum vel alicujus earum partis paſſim ſtatutis tribui cernere eſt. In his & ſimilibus cùm tanta ſit varietas, ſedulo lex vel conſuetudo cujuſque municipii reſpicienda eſt.

CAPUT XII.

De ſecundis ſeu iteratis Nuptijs.

DIſſolutionem matrimonii ſequi ſæpe ſolent ſecundæ nuptiæ. Secundæ vocantur non modò quæ primas proximè ſequuntur, ſed etiam tertiæ & quartæ, & quoties iterantur nuptiæ. *l. ſi quis prioris §. talem. C. de 2. nuptijs.* Valent enim iteratæ nuptiæ ſolutis prioribus, excepto uno caſu, nimirum quando mulier injuſtè à marito diſceſſerit; tunc enim non valebant ipſo jure quæ intra quinquennium celebrabantur ab ea nuptiæ: *N. de nupt. 22. §. ſi vero altero. l. conſenſu C. de repudijs.* quæ una fuit pœnarum injuſti divortii, præter illas quas ſuperius commemoravi. *cap. 10.*

Quamquam iteratio nuptiarum licita eſt, tamen feſtinatio earum puniebatur in muliere quæ intra annum ad ſecundas convolaſſet nuptias. Pœnæ fuerunt infamia, amiſſio relictorum à priore conjuge, & incapacitas hereditatis, legati, vel ſimilis largitionis extraneorum, nec maritus ſecundarum nuptiarum à muliere ſecundò nubente plus tertiâ parte bonorum ejus accipere poterat, licet nulli ex anteriore thoro eſſent liberi. *d. N. 22. §. primæ ſiquidem l. decreto. c. ex quib. cauſſis infamia irrogatur l. 1. & 2. C. de ſecund. nuptijs. l. ſi qua mulier. C. ad SC. Tertul.* Ratio prohibitionis intra annum nubendi in duobus poſita fuit, nempe ob incertum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

uteri, confuſionemve ſanguinis, & ob memoriam reverentiamque defuncti mariti, quem mulier lugere tantiſper cogebatur: unde tametſi ea tertio, quartove menſe poſt mortem viri peperiſſet, ceſſaretque idcirco incertum uteri, ſeu dubitatio ex quo proles concepta eſſet; tamen verius eſt annuum luctum ab alteris nuptiis abſtinendo peragi debuiſſe à muliere, niſi vellet in prædictas pœnas incurrere, aut niſi harum pœnarum gratiam à Principe impetraſſet; quæ gratia nequaquam ei fiebat exiſtentibus ex priore thoro liberis, niſi mediam partem ſubſtantiæ ſuæ eis donaret. *d. N.22.* §. *primæ ſiquidem.*

Pares pœnæ conſtitutæ fuerunt adverſus eam quæ intra annum tam ſerò pareret, ut videretur proles potius ex ſtupro quam ex conjugio ſoluto exiiſſe, veluti ſi undecimo menſe completo aut fere finito illa naſceretur; non enim eouſque natura tempus geſtationis uteri extendit. *Nov. de rèſtit. & ea quæ parit.* 39. §. *unum ſiquidem.*

Ac decemviri in legibus duodecim tabularum menſes decem eſſe hominem gignendi ſummum finem poſuerunt. Unde & Ulpianus poſt tot menſes mortis mariti natum non admitti ad legitimam hereditatē ſcripſit *l.* 3. §. *ult. de de ſuis, & legit.* Sed hæc ita, quoties nullâ circūſtantiâ diverſum ſuadente extra controverſiam eſt prolem ex priore matrimonio non eſſe, ut textus ipſe conſtiutionis indicat, *d. Nov.* 39. etenim undecimo quoque menſe partum edi poſſe (quamvis rarius) Ariſtoteles, *libro 7. de hiſtoria animalium c.* 4. aliique philoſophi cenſuerūt: exemplumque ejus attulit Plinius Suilium Rufum; *libro 7. cap.* 5. Et cum fœmina quædam honeſtis moribus, nec ambiguâ pudicitiâ tam ſero peperiſſet, Hadrianum Imperatorem pro ea pronunciaſſe ſcripſit Agellius: *lib.* 3. *cap.* 16. addens ex eodem Plinio (quod tamen ſuperare fidem videtur) L. Papyrium prætorem bonorum poſſeſſionem dediſſe partui tredecim menſium; neque deſunt alia de re ejuſmodi recentia judicum decreta. *Gothofredus ad d. N.* 39.

Hæc proprta mulieris pœna ad ſecundas nuptias feſtinantis. Planè in viro, ſicut in eo, cauſſæ iſtæ prohibitionis ceſſant, ſic & illæ pœnæ feſtinationis nuptiarum. *d. Nov.* 22. §. *primæ ſiquidem.* Cæterum aliæ ſunt pœnæ communes tam viri quam mulieris nuptias iterantis. Una eſt quod amittebat proprietatem lucrorum omnium quæ à priore conjuge provenerant, ſi ex priore matrimonio manſerant liberi. *d N.* 22. §. *ſi verò exſpectet.* Retinebat enim ſolidam lucrorum proprietatem abſtinens à ſecundis nuptiis, donec conſtitutum eſt eam ſtatim ſoluto thoro ad liberos tranſire, ſolo uſufructu & virili parte proprietatis apud ſuperſtitem manente: de qua re diſſerui capite proximo. Ergo nunc pari ratione iterans nuptias proprietatem amittit virilis iſtius partis. Quid verò ſi lucrum nuptiale in ſimplici uſufructu cōſiſtat, puta quia prior conjux ſolum uſumfructum ſuperſtiti aſſignavit? & quidem olim hunc quoque amittebat tranſiens ad ſecunda vota. *l.* 1. *C. ſi ſecundò nupſerit. mulier.* Sed placuit tandem eundem retineri, niſi aliter convenerit: quin etiam uſusfructus, qui à lege ſuperſtiti tribuitur, pacto privatorum, quin is retineatur, fieri nequit. *d. N.* 22. § *ſi verò ſolum &* §. *ſed hæc quidem.* Facile enim uſusfructus finitur, & per eum modico damno liberi afficiuntur. Reſpondent his quæ dicta ſunt Auth. eiſdem pœnis. C. de ſecund. nupt. Auth. hoc locum habet. C ſi ſecundò mulier nupſerit.

Altera communis pœna iteratarū nuptiarum eſt, quod nequeat donari ſeu relinqui ſecundo conjugi plus quam uni liberorum prioris matrimonii minimum habenti: *d. N.* 22. §. *optimé verò l. hac edictali. C. de ſecund. nuptÿs.* modo tamen ille filius non fuerit exheredatus, vel minus habeat portione legitima, *l. ult. C. eod.* & ſi plus datum ſit ſecundo conjugi, id liberis applicatur; liberis,

beris, inquam, iſtis qui ex priore matrimonio ſunt, abrogatâ lege quâdam anteriore, quæ volebat id inter omnes liberos dividi. *l. quoniam præteritæ C. eod. tit. de ſecundis nuptiis.* Et quidem inſpicitur tempus mortis parentis qui iteravit nuptias, ut ſciatur an vitricus vel noverca plus habeat, *d. Nov. 22. §. quia verò hactenus.* Non repugnat quod alibi ſcriptum eſt, parentem ad ſecundas nuptias tranſeundo donationem propter nuptias vel dotem ad ſe reverſam non cogi ſervare filiis prioris thori, *l. ſi liberis C. de donationibus ante nuptias.* quæ donatio vel dos proinde tota ſervire poſſe videtur ſecundis quoque nuptiis: hoc verum eſt, ſi modò ex aliis bonis filio tantundem præſtitum fuerit. *rectè Accurſ. ad d. l. ſi liberis.*

Tertia coërcitio communis eſt, quod tranſiens ad ſecundas nuptias legatum ſibi ſub conditione viduitatis relictum amittat, debeatque id reſtituere cum fructibus & acceſſionibus medij temporis. Circa quam rem ita proſpectum eſt, ut nequeat peti ſic relictum ante expletum annum viduitatis, niſi ſacerdotium vel aliquid ſimile intervenerit, ſpem ſequentium nuptiarum tollens: poſt annum verò accipi poteſt quidem tale legatum, cautione tamen præſtitâ vel juratoriâ vel fidejuſſoriâ, ſecundum diſtinctionem rerum & perſonarum, niſi aliter teſtator ſtatuerit. *d. N. 22. §. unde ſancimus. Auth. cui relictum C. de indicta viduitate.* Antea diverſum jus erat: nam hujuſmodi conditio, *Si uxorem non duxerit, vel ſi non nupſerit,* inutilis atque pro non ſcripta habebatur, quaſi libertatē impediens matrimonij, ideoque capi poterat legatum contemptâ conditione. Ac id cōſtitutum fuerat l. Julia Miſcella. *d. N. 22. §. quæ verò. l. 2. C. d. tit. de indicta viduitate.* quam noviſſimum jus emendavit, propterea quod non tam nuptias quam lucrum legati id impedire videatur.

Porrò ſunt & aliæ coërcitiones iterationis nuptiarum, modò viro modo mulieri impoſitæ; nimirum mulier quæ prioris mariti per ſecundas nuptias oblita eſt, dignitate & privilegiis ejus amplius non fruitur. *d. N. 22. §. non tamen. l. filij. §. 1. ff. ad municipalem. l. cum C. de nuptiis.* Inſuper, matri quæ ſecundo nupſit denegatur revocatio rerum filiis donatarum, tanquam ab ingratis; præterquā ob inſidias vitæ poſitas, & manus impias, & molimen jacturæ totius patrimonij; quaſi non tam voluntate, quàm mœrore ex ſecundis matris nuptiis concepto minores injuriæ filij prodiiſſe videantur; & ne transferens animum in ſecundum maritum, prætextum ingratitudinis facilè adverſus liberos quærat. *d. Nov. 22. §. mater tamen. l. his ſolis & Auth. quod mater. C. de revocandis donation.* Item mater veniendo ad alteras nuptias, perdit educationem liberorum, necnon tutelam eorum. *d. N. 22. §. eis quoque. & §. ſi autem tutela. l. 1. C. ubi pupil. jure.* Cur magis quàm pater cui negotia liberorum nihilominus adminiſtrare permittitur. *l. generaliter. §. negotia. C. de ſecundis nupt. l. ult. C. de bon. mater. d. N. 22. §. quoniam omnino.* An quia mulieres facilius novis maritis non ſolum res filiorum, verum etiam vitam addicunt? *l. lex 22. §. lex enim C. de aminiſtratione tutorum.* Amplius, quæ neglectâ religione jurisjurandi, & nondum redditis rationibus tutelæ liberorum, nec petito eis altero tutore ad aliud matrimonium proſiliit, iiſdem pœnis afficitur quibus nubens intra annum luctus, & interdicitur ei ſucceſſione impuberis filii, trahitque in hypothecam tacitam etiam mariti ſecundi bona. *d. Nov. 22. §. ſi autem tutelam. Auth. eiſd. pœnis. C. de ſecundis nuptiis. §. ult. inſtitutis de SC. Tert. l. 2. C. quando mulier. tut. offic.* Pater verò cum alteram uxorem ducit, cautionem, quæ alioqui ei remiſſa eſt, legati in diem vel ſub conditione relicti cauſa, præſtare cogitur. *d. Nov. 22. §. placet quoque. l. jubemus. §. in ſupradictis. C. ad SC. Trebell.*

Poſtrema pœna digamiæ eſt, ut ſacerdotio privet, vel ad majus adſcendere impediat. *d. N.22.§.ſed & ſi quis.* Potuit enim more Orientalis Eccleſiæ, ducta ante ſacerdotium prima uxor in ſacerdotio retineri, quin etiam lector ſeu in inferiori clericorum ordine manens virginem ducere, ſeu primas nuptias contrahere, de qua re dicam ſuo loco.

Utrum pœnæ ſupradictæ etiam nunc in uſu ſint, videamus. Certum eſt jure Pontificio infamiam nubenti intra annum luctus eſſe remiſſam. *c.penult.& ult. decretal.de ſecundis nuptijs.* Idem cenſendum de reliquis pœnis, quas dixi à legibus impoſitas ob feſtinationem ſecundarum nuptiarum. An verò iſtæ pœnæ ſaltem in foro ſæculari adhuc obſervandæ non ſint, diverſæ exſtant ſcriptorum opiniones. Verùm Pontifex ait ſæculares leges non dedignari in hoc ſacros canones imitari. *d. c. ult.* Procul dubio praxis totius Reipub. Chriſtianæ hodie in utroque foro iſtud Pontificium decretum amplexa eſt, cùm ſit ſubnixum authoritate D. Pauli qui dixit, *Epiſt.1.ad Corint.cap.7.* mulierem viro ſuo mortuo ſolutam eſſe à lege ejus, poſſeque ideò nubere cui velit: *d.c.penult.& ult.Gratianus in Euphemium.2.q.3.* tamen ſcripſerunt quidam verba iſta Apoſtoli vix urgere, utpotè quæ tantum permittere videantur ſecundum conjugium, ſed de tempore nihil præſcribant. Quanquam decretum ſolam iſtam authoritatem Apoſtoli pro ratione exprimit; tamen exiſtimo ſummam aliam præterea rationem moviſſe Pontifices ut rejectis juris civilis conſtitutionibus ſic ſtatuerent, & Chriſtianos populos, ut jus Pontificium ea de re omnino ſequerentur: quippe potior viſa eſt ratio permittendi nuptiarum ſecundarum accelerationes, ut mulieribus interea ad ſcortationes declinandi occaſio tolleretur. *arg.N.2.§.cum igitur. verſ.optimum itaque.* Quid igitur de ea quæ non quidem nubit intra annum, ſed luxurioſè interim vivit, & ex ſtupro parit; cui dixi pares pœnas fuiſſe impoſitas? dixerim circa hanc minimè ceſſare infamiam cæteraſque pœnas juris civilis. *Iulius Clarus. in §. ſtuprum.verſ.6.*

Quid de aliis multis pœnis quas enumeravi iterantium nuptias? Sunt qui & has jure Pontificio abrogatas ſcripſêre: verum crebrius & ſanius dogma eſt ſcribentium pœnas iſtas vim retinuiſſe, cum non tam ad vindictam punitionemque tendant, quam aliis rationibus nitantur; nec verè pœnæ ſint, ſed rectius incommoda in eis qui iterant nuptias aliâ quâdam occaſione evenientia appellaverit. *Pavorij. Henrici Bohic & alij ad d. c. penult. & ult. de ſecundis nupt. Coraſius Miſcellan. lib.3. cap.1. Covarruvias epit.4.lib. decretal. parte 2. cap.3.* Dicendum ergo amiſſionem virilis partis proprietatis lucrorum nuptialium, & educationis tutelæque liberorum, & denegationem revocationis rerum liberis donatarum obtentu ingratitudinis, & ſatiſdationem legatorum relictorum nomine iteratis nuptiis uſum debere adhuc obtinere; ut & illud ne ſecundo conjugi amplius detur quam uni ex liberis prioris thori. Idem ſentio de pœnis infamiæ, amiſſionis hereditatis, tacitæ hypothecæ bonorum ſecundi viri, & ſimilibus quas dixi impoſitas matre nubente, nondum redditis tutelæ rationibus, cùm hæc omnia non odio quidem nuptiarum, ſeu accelerationis, iterationiſve earum, ſed magis favore liberorum, ut eis contra injuriam parentum proſpiceretur, conſtituta ſint. Similiter tenendum eſt hodie amiſſum iri legatum ſub conditione viduitatis relictum, nec non dignitatem, & privilegia prioris mariti; quoniam nec hæc ſtatuta ſunt odio ſecundarum nuptiarum, ſed illud ex cauſa defectus conditionis, hoc ex ratione volente communicationem juris inter conjuges potius ex præſenti conjunctione, quam ex illa quæ præteriit: & per ſecundas nuptias quaſi obliterata eſt, æſtimari. *l.mulieres.C.de dignit. lib.12.* Pari ratione etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

tiam nunc ſecundum canones Polygamus b ordinibus, & beneficiis Eccleſiaſticis ſub-novetur: *l. toto tit. decretal. de bigamis non rdin.* non quidem puniendæ Polygamiæ auſâ, quę permiſſa eſt, *c. aperiant & ſeqq. 31. uæſt. 2.* ſed quod maxima temperantia pu-itati ſacrorum miniſteriorum conveniat; x unitas illa conjunctionis quæ eſt inter Chriſtum & Eccleſiam minus in polygamis epræſentetur. *c. debitum. d. tit. de bigamis on ordin. & c. una. 26. diſtinct.*

CAPUT XIII.

De Patria poteſtate.

HActenus dictum ſit de poteſtate mariti, & reliquis juribus quæ ſunt inter eum, x uxorem. Ordo vult ut nunc de poteſtate parentum, & juribus quæ inter eos, & libe-os ſunt pertractem. In primis obſervandum ſt quod legimus hanc poteſtatem eſſe pro-prium jus civium Romanorum, nimirum quia alii homines talem in liberos poteſta-em non habent, qualem Romani, *inſtit. de patria poteſtate. §. 1.* id eſt non habent pa-res effectus iſtius poteſtatis alij populi, aut i nonnullos ex his habent, id factum caſu quo illi idem jus privatum ſibi ipſis conſti-uerint. Nam alioqui nulla gens eſt, vel fuit ſub ſole, quæ non tribuerit aliquam authori-tatem & poteſtatem parentibus erga liberos ratione naturali, & lege divinâ cunctis gen-tibus hoc præſcribente, ut parentes honore-mus, & revereamur, eiſque pareamus, & ob-ſequamur. *l. 2 ff. de juſtitia, & jure.* Ex quo fonte hæc in jure manaverunt, ne noſtros pa-rẽtes ſine permiſſu Prætoris in jus vocemus, *l. 4. l. parentes. ff. de in jus voc.* & ne ulla fa-moſa actio, vel poſtulatio noſtra adverſus eos admittatur, & ne damnentur nobis ultra, quã facere poſſunt. *l. 2. 5. & 7. & paſſim. ff. de obſequio parẽt. & pat. præſt.* Inde etiam pro-fectũ ut poſſit parens continere liberos ubi velit, & ſi alibi ſint, revocare. *l. 3. ff. de lib. exhib.* Illud denique ut poſſint inobedientes liberos caſtigare. *l. 4. C. de pat. poteſt. l. un. C. de emendat. propin.*

At jus civile hanc poteſtatem longius tra-xit, & euſque olim ut parentes haberent in liberos jus vitæ, & necis; *l. ult. C. de pat. po-teſt. l. in ſuis. ff. de lib. & poſthum.* donec id abolitum fuit meritò, cum & dominis in ſervos tanta acerbitas adempta fuerit. *inſtit. de his qui ſui vel alieni juris ſunt. §. 1.* Atta-men vendendi vel alienandi filii pater nun-quam habuit poteſtatem; quoniam liberi ho-minis nullum eſt commercium; *l. ſed Celſus. ff. de contrah. empt.* præterquam ſi extrema neceſſitas patrem eo adegerit: quo caſu emptor jus ſervitii in empto filio obtinet, ſed reſtituto pretio liberare eum cogitur. *l. 2. C. de patrib. qui filios ſuos diſtra.* Maxima autẽ vis poteſtatis patriæ jure Romano eſt, quod parentibus per liberos acquiratur; adeò ut res ne momento quidem apud liberos ac-quirentes maneat; *l. placet. ff. de acquir. her.* & vox filii in acquirendo vox patris cenſea-tur; *§. ei vero inſtit. de inutil. ſtipul.* tanta-que earum perſonarum unitas, ut neutri ad-verſus alterum ulla ſit actio. *l. actiones. ff. de act. & oblig. l. lis nulla ff. de jud.* Planè diſ-cernitur hæc parentum poteſtas juris civilis, ab altera illa juris gentium ſeu naturali; quod naturalis ſe ad parentes utriuſq; ſexus extendat, & ad liberos quoque emancipatos; *l. 4. l. parentes. ff. de in jus voc. l. filia. C. de pat. poteſt.* & poteſtas hæc civilis matribus nequaquam competit, *§. fœminæ. inſtit. de adopt.* neque avo, proavove materno, ſed pa-tribus tantum; ac ſi hi in poteſtate adhuc ſint avo, proavove paterno, in cujus patres ipſi ſunt poteſtate.

Quanquam tantum jus eſt patriæ poteſta-tis, ut ſimilis dominicæ poteſtati videatur; tamen inter has (præter vendendi jus domi-nis permiſſum, & patribus, ut dixi denega-tum) ea eſt differentia: Servi in omni parte juris civilis pro nullis habentur; *l. quod at-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

tinet.ff.de reg.juris & quidquid agunt etiam cum extraneis dumtaxat ex perſona dominorum quibus omnino acquirunt, æſtimatur: at verò in filiofamilias, ſolum quatenus ei cum patre res eſt, vel ei acquiri debet, vis poteſtatis cernitur. In cæteris, à patrefamilias is non differt, obligaturque, & conveniri poteſt perſona ejus in judicio, non ſecus quã ſi in nullius foret poteſtate; *l. filiusfamilias. ff.de obligat.& action.l.tam ex contractibus. ff.de judicijs.* ac de caſtrenſi vel quaſi caſtrenſi peculio, id eſt, de eo quod occaſione militiæ armatæ, vel ſacræ, togatæve acquiſivit (quoniam id patri non acquiritur, & filius in eo prorſus tanquam paterfamilias habetur) *l. 2. ff. ad SC. Maced.* indubiè arbitrio ſuo ſtatuit. *Inſtit.quibus non eſt permiſſum fac.teſt.§.1.l. cum oportet in princ. verſ.exceptos.C.de bonis quæ lib. l.ſacroſanctæ.C.de Epiſcop.& cler.Novel.de nupt.22. §. quoniam omnino in fine.* Diverſa eſt cauſſa peculii profectititii, iſt eſt, ex bonis patris vel ejus facto, contemplationeque profecti, utpote quod planè patris eſſe cenſetur. Adventitii autem peculii, id eſt, ejus quod aliunde, ſive aliena liberalitate, ſive labore, & operâ ipſius, extra cauſam togatæ armatæve militiæ filius accepit, natura fuit olim qualis profectitii. Verùm poſteriores conſtitutiones hoc induxere, ut proprietas quidem eſſet filij, uſusfructus autem, & plena adminiſtratio eſſet patris, alienatione ei interdictâ; *l.1. & 2. C. de bonis maternis. d.l.cum oportet. & paſſim C. de bonis quæ lib.inſtit.per quas perſon.nob.acq.§.1.* quem uſumfructum retinet pater, quamvis tranſeat ad ſecundas nuptias *d.Novell.22.§.quoniam omnino.l.ult.C.de bonis matern.* quoniam is uſusfructus in locum dominii, quod prius pater habebat, ſucceſſit. Cæterum quædam ſunt bona adventitia filiorumfamilias, quæ apud ipſos pleno jure manent, & quorum uſusfructus parenti non acquiritur. Primo ea quæ donata vel relicta ab aliquo fuerunt, expreſsè hac conditione, ne patri uſusfructus acquiratur: cum enim donator vel teſtator alteri donare potuerit, unde nulla utilitas eidem patri acceſſiſſet; cur & ſic filio ejus dare non poſſit; Igitur filius major viginti-quinque annis cui ita datum quippiam fuerit, id accipiet, ut de eo ſecundum voluntatem ſuam ſtatuat: ſin minor natu filius ſit, curator quem teſtator vel defectu ejus judex dederit, id durante minore ætate filii adminiſtrabit. *Nov.ut liceat matri & aviæ.* 117. *in princ. Auth.excipitur. C.de bonis quæ lib.* Idque obtinere ſciendum eſt quamvis ei non ab aliquo parentum, puta à matre, avove materno, ſed aliunde ſeu ab extraneo quid datum ſit. Loquitur enim cõſtitutio generaliter; *d.N.*117.quod & Authentica ſecunda, in Codice præſefert, *Auth. item hereditas.in fine.*[*C.d. tit.de bonis quæ lib.* modò legatur conjunctim cum præcedente. *d.Auth. excipitur.* Secundò non acquiritur uſusfructus patri in hereditate ad quam filius unà cum patre admiſſus eſt. Nam viſum eſt ſatis hoc caſu patrem habere conſortium proprietatis. *Nov.de hered.ab inteſt.venient.*118.§. *ſi verò cum verſ.nullum uſum. Auth. item hereditas. C. de bon. quæ lib.* Tertiò denegatur patri uſusfructus in his quæ lege deferuntur liberis ob delictum parentis, qui, quæve divortium fecit ſine cauſa. *Novell.ut nulli judicum.*134.§.*quia vero nihilominus.Auth. idem eſt.C. d.tit.de bon.quæ lib.* Et hæc quidem in Novellis ad exemplum quorundam, in quibus anteriores conſtitutiones ſimiliter uſumfructum parenti denegaverunt. *l.cum multa. & l.ult.§.1 C.eod.tit.de bon.quæ lib.*

Porrò acquiritur hæc poteſtas patria, & quidquid ex ea dependet, tum generatione liberorum ex juſtis nuptiis, tum adoptionibus & arrogationibus. Solvitur verò morte parentis vel filii, nòn ſolum naturali, verum & civili; item emancipatione. Nulla autem dignitas olim exemit à patria poteſtate, ſed

id pri-

id primum tribuit Juſtinianus patriciatus honori; *l.ult.C.de conſulib.lib.* 12.*§.filiusfamilias. inſtit. quib.mod. jus pat. poteſt.ſol.* tandem verò plurimis aliis, nempe omnibus quæ curiali conditione liberare homines ſolebant, ut ſunt dignitates Conſulis, & Ex-Conſulis, & præfecturæ Prætorij vel urbis, & Magiſterii militum, *Novel.conſtitut.quæ de dignitat.*81.*Auth.ſed Epiſcopalis.C.de Epiſcop. & cler.*& reliquæ alio loco expreſſæ. *l.ult.C.de decur.lib.*10.Idem tributum Epiſcopatui. *d. Novell.*81. *§.ult. & Novell.de ſanctiſſim.Epiſcop.*123. *§.poſt ordinationem. Auth.ſed Epiſcopalis.* Ratio ſic conſtituendi fuit, quod indecens videatur creatos patres ſpirituales vel Reipublicæ adhuc alienæ poteſtati ſubeſſe. Sed ſciendum eſt liberos per dignitatem ſic à poteſtate parentis liberari, ut non modò peculium, verum etiam emolumenta cuncta priſtinæ familiæ retineant; ideoque filii quos genuit exiſtens in poteſtate, mortuo patre ejus, in ipſius tranſeunt nihilominus poteſtatem. *d.Novel.* 81. *§.illud quoque ei. d. Auth. ſed Epiſcopalis. in fine.* Illud ideò, ne quod favore eorum introductum fuit, id in damnum eorum verteretur, *l.quod favore. C.de legib.* In reliquis muneribus etiam ſacris & publicis tenenda eſt regula, per hæc jus patriæ poteſtatis non ſolvi; verum iſtam poteſtatem domi vim ſuam obtinere; foris autem & in publicis cauſis hanc poteſtatem minimè reſpici: *l.filiusfamilias. ff.de his qui ſui vel alieni juris. l. nam quod ff.ad SC.Trebell.* quo pertinet digna lectu narratio apud Agellium, *lib.*2.*cap.*2. Interdum amittitur patria poteſtas delicto & odio parentis, nempe quia hæreticus eſt, *c.*2. *§.ult.de heret.in* 6. aut quia infantem filium expoſuit, alimentave ei denegavit: *c. un.de infant.& langui.expoſitis.*nam & hac ratione jus dominicæ poteſtatis amittitur, *l.*1.*& ſeq.C.de infant.expoſ.Nov.de infant. expoſ.* 153.ſicut ſuperius docui c.IV.Exceptio eſt, ſi non impietate, ſed extremâ neceſſitate cogente, vel parente ignorante, aut invito acciderit ut proles ejus miſericordiæ tranſeuntium expoſita fuerit. *argum. l. patrem. C.de nuptijs.l.*2.*C.de patrib. qui filios ſuos diſtrax. l.*1. *C. d. tit.de infant.expoſ.* Aliquando amiſſa hæc poteſtas recuperatur ob ingratitudinem filii emancipati, aut per poſtliminium reſtitutionemve damnati; *l.un.C. de ingrat.lib.§ ſi ab hoſtibus.inſt.quib. mod. juspat.poteſt.ſolvit.l.ult.C.de ſentent.paſſis.* modò tamen plena ſit reſtitutio, non tantum ſimplex indulgentia. *l. in inſulam.l.ſi pater. C.eod.tit.de ſentent.paſſis.* Plura de patria poteſtate haurire licet ex lib.1. ff.tit.5. & duobus ſeqq. & ex lib.8. C.tit.47. & ſeqq. & lib.1. Inſtitut.tit.9.11.& 12.

Quid moribus noſtris circa hanc rem obtinuerit, nunc paucis aperiam. Julius Cæſar *lib.6.de Bello Gallico.* ſcripſit Belgarum, cæterorumque Gallorum moribus parentes in liberos vitæ neciſque habuiſſe poteſtatem; quæ ſeveritas patriæ poteſtatis, ſicut apud Romanos, ſic apud nos dudum evanuit. Retinuimus tamen quoſdam effectus hujus poteſtatis, ſed vix in alio poſitos quam in reverentiæ obſequiorumque à filiis exigendorum, & authoritatis cujuſdam in negotiis eorum accommodandæ jure. Non enim qui in poteſtate patris eſt totum ei modò acquirit; ſed id duntaxat quod ex jure ejus, operiſque quas ei præſtat, conſecutus eſt. *Petrus Gregorius in Syntagmate juris univerſi, lib.* 11.*cap.*8.*num.*21. Uſusfructus quidem rerum filii dum is adhuc minor eſt, plurimis in locis patri competit, ſed non jure patriæ poteſtatis, ſed cauſâ adminiſtrationis. Deinde quæ ex unitate illa perſonarum patris & filii, quam Romani ſubtiliter effinxere, apud eos obtinuerunt, ut eſt neceſſitas exheredandorum liberorum qui non inſtituerentur; *inſtit. de exhered. lib. & inſtitut. de hered. qualit. & differ.* ac ut pater filio etiam exheredato, & de bonis ejus quibuſcunque teſtamentum condere

poſſet,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

poſſet, §. *non ſolum inſtit. de pupil. ſubſtitut.* hæc quoque mores noſtri repudiaverunt. Quare falſum eſt quod Accurſius *ad* §. 1. *inſtit. de pat. poteſt.* tradidit liberos Gallorum non eſſe in parentum poteſtate, ſi ſaltem is intellexit nullatenus exiſtere in poteſtate. Immò nihil apud nos frequentius emancipationibus liberorum, quas manumiſſiones è pane vocitamus: quin etiam eouſque hujuſmodi poteſtas porrecta eſt, ut ſoleant etiam liberi à matribus emancipari, ut ii bona ſua habeant, & poſſint deinceps liberiùs ſua negotia agere, ac id ſoluto præſertim matrimonio: nam eo conſtante exigua eſt vel nulla matrum in filios poteſtas; propterea quod ipſæmet in poteſtate mariti ſint, atqui regula juris eſt eum qui eſt in poteſtate, alios in poteſtate nõ habere. *l. ſic eveniet. ff. ad l. Iul. de adulter.* Planè adoptionibus & arrogationibus non utimur, nec ulla eſt Franciæ vel Belgij lex municipalis adoptionum, ſeu adoptivorum filiorum mentionem faciens; & ferè quoties in legibus municipalibus de ſucceſſione, vel alio jure liberorum agitur, nominantur deſcendentes ex corpore. Quid ergo ſi quis adoptione uti voluerit, vel uſus ſit, an voluntas ejus non admittetur? dubitandi cauſa eſt, quia etſi leges noſtræ diſertè adoptiones non approbant, nuſquam tamen eas expreſsè improbant. Eguinarius Baro magis putat hoc caſu ad jus Romanum velut commune recurri oportere: *ad tit. inſtitut. & ff. de adopt. parte commentarij poſteriore.* cui ego vix aſſentiri audeo. Nam quod Principes noſtri in quibus caſibus propriæ leges vel conſuetudines deficiunt, volunt nos Romanum jus ſequi; ſic accipio, ut id locum habeat in eo jure Romano, quod generali & notoriâ conſuetudine contrariâ abrogatum non eſt. Etenim in multorum municipiorum legibus ne verbum quidem de ſervis ſcriptum extat; an idcircò jus ſervorum, quod dudum ex his & pleriſque Europæ regionibus profligatum dixi, tacitè ibi approbatum cenſebitur? Porrò in diſſolutione patriæ poteſtatis hoc jure utimur, ut non modo dignitas Epiſcopalis, ſed & ſimplex ſacerdotium eam diſſolvat. Inſuper nuptiæ liberant hac poteſtate: unde nulli liberi apud nos in poteſtate avi, cum nuptiis filij deſierit avus eum habere in poteſtate; ac mulier quæ nubit, mox mariti ſolius poteſtatem ingreditur. Aliter ſeſe res habuit apud Romanos, ubi maritus manebat filiusfamilias, *l. ſi cum dotem. §. penult. ff. ſoluto matrim.* & nati ex eo ejuſdem parentis poteſtati ſubjiciebantur. §. *ult. inſtit, de pat. poteſt.* Sic & nupta manebat filiafamilias, & in ſui patris poteſtate, nec in eo mariti poteſtatem ſequebatur. *l. 2. l. quoties. ff. ſoluto matrim.* Illud denique pleriſque locis etiam receptum, ut ætas viginti-quinque annorum patriâ poteſtate liberet: Quod & juri Romano repugnat. Certè apud Græcos, & certam ætatem, & nuptias, & geſtos magiſtratus finem huic poteſtati attuliſſe, Author eſt Dionyſius Halicarnaſſæus.

CAPUT XIV.

De reliquis Iuribus quæ ſunt inter parentes, & liberos.

PRæter patriam poteſtatem, atque effectus ejus, ſunt & quædam alia jura parentum & liberorum, inter quæ unum ac præcipuum eſt educationis. *tit. ff. de agnoſcend. & alend. lib. vel parentib. & C. de alend. lib. vel parent.* Officium namque parentis eſt alere liberos, & ut faciat compelli poteſt, quatenus facultates ejus ſufficiant; & modò liberi ejus tales ſint, ut neq; ex bonis ſuis, neq; ex artificio ipſi ſemet alere poſſint ac modò ii de parente malè meriti non fuerint; nec tanta eorũ fuerit ingratitudo, ut exheredationem quoque mereretur. *l. ſi quis à liberis. ff. d. tit. de agnoſcend. & alend. lib.* Qui abſque iuſta eiuſmodi cauſa liberis alimoniam denegat, indignus cenſetur nomine

jureque

iureque parentis, & graviter puniendus eſt. *l.4.ff.eod.* Unde dixi ſuprà cap.prox.illum qui infantem filium abjecit,& in publicis locis expoſuit, fortunæque commiſit, jus patriæ poteſtatis amittere.

Et quidem hanc pietatem debet inprimis pater filio, ut ſuo ſumptu eum educet, educarive faciat, *d.l.ſi quis à liberis.* nimirum ſimul atque mater eum ablactaverit, aut lactare poſſe deſierit. *l.nec filium. C. de pat. poteſt.* Quod ſi pater in vivis eſſe deſierit,aut ſit inops,cæteri parentes ſuperſtites,& locupletes hoc officium ſupplere debent; ita ut etiam matri,avoque materno,& erga liberos qui ſui juris ſunt id præſtandi onus incumbat. *d.l.ſi quis à liberis.ff.de agnoſc.& alend. lib.l.alimenta.C.de negot.geſt.* Id debet liberis parens ſuperſtes lucra nuptialia habens jure vſusfructus,quamvis proprietas ad liberos tranſierit. *Novell. neque virum quod ex dote 98.§.illud quoque verſ.cogendo tamẽ eo.* Interdum etſi uni onus alendi incumbit, tamen apud alterum ſumptu, & ex ſubſtantiâ illius aluntur liberi: ac cum olim divortio facto ubi liberi educari deberent permiſſum omnino eſſet arbitrio judicis; *l.un.C.divortio facto apud quem.* nunc ita reperitur conſtitutum ſi pater divortio vel ſeparationi thori cauſam præbuerit, ut tunc apud matrem patre ſumptum ſuppeditante liberi alantur,donec ea tranſeat ad ſecundas nuptias. *Novell.ut liceat matri & aviæ 117. §. illud quoque.Auth.ſi pater. C.d.tit. divortio facto apud quem.*

Porrò ſciendum eſt parentes inopes pietate mutuâ oportere à liberis divitibus ali: nam ut Cicero ſcripſit in Oratione de reſponſis Aruſpicum: *Parentibus nos primum natura conciliat, quos non alere nefarium eſt.* Verum eo nomine nulla datur actio contra heredes filii. *d.l.ſi quis à liberis. §. item reſcriptum.* Quoniam perſonæ conditio ſcilicet vinculum ſanguinis quod inter parentes & liberos intercedit obligationi huic locum facit.Mutatâ ergo,aut ſublatâ perſonæ conditione, hujuſmodi obligationem extingui ſeu ceſſare neceſſe eſt.

Sub alimentorum vocabulo non ſolum cibaria ſeu eſum,& potum; ſed & veſtitum, habitationem, curamque ægroti; quin etiam inſtitutionem comprehendimus: *d. l.ſi quis à liberis.§.non tantum.l.legatis & l.ult.ff.de alim.legat.* inſtitutionem (inquam) tum in religione,tum in arte aliqua liberali,vel mechanica pro conditione, & modo facultatum parentis. Unde rurſum Cicero: *lib.2.de Oratore. Non eſt* (inquit) *boni,neque liberalis parentis quem procrearit, & eduxerit, eum non veſtire & ornare,præſertim cum ſe locupletem eſſe negare non poſſit.* Ac laudatur lex Græcorum cujus meminit Plutarchus in vita Solonis,cogens eum demum parentem indigentem à filiis ali,cujus curâ quampiam artem edocti fuiſſent.Generaliter mutuum tale alendi officium in omnibus adſcendentibus & deſcendentibus obtinet certo ordine. *d.l.ſi quis à liberis.ff.de agnoſcend.& alend. lib.l.1.C.de alend.lib.d. Nov.ut liceat matri,& aviæ 117. §. illud quoque.d. Auth.ſi pater.C.divortio facto apud quem.* Porrò par ratio non eſt debitorum ut unus alterum iis liberare cogatur; niſi cauſa ob quam contracta ſunt ad eum pertinuerit,vel hereditatis ratio ei oneri eum obſtringat. *d.l.ſi quis à liberis.§.parens.ff.de agnoſc. & alend.lib. l.2.& 4.C.ne filius pro patre.*

Quid de dotatione filiæ ut nubat, vel de præbenda filio donatione propter nuptias? hujus rei officium non ſecus quàm educationis parenti incumbit, maximè ei qui habet in poteſtate; *l.qui liberos.ff. de ritu nupt. l.ſi pater. C. de dotis permiſſione. l. un.§.extraneum. C.de rei uxoriæ act.* utpote cujus conſenſus in nuptiis jure civili neceſſarius eſt.*inſtit.de nupt.in princ.* Incumbit tamen pietatis ratione idem officium erga filium emancipatum, *d.l.un.in princ.C.de rei uxoriæ act.*nec non matri ex magna, & probabili

cauſa; *l.neque mater. C. de jure dot.* verbi gratiâ, quando pater mortuus eſt, vel non tantum habet unde dotem dare poſſit. Ideò ſi quid dotis nomine ea dederit, non datur ei tanquam indebiti ſoluti condictio, *l. cum is. §.penult.ff.de condict. indeb.* Ac quid mirum tale officium in parentibus erga liberos exigi, cum à fratre erga ſororem præſertim germanam deficientibus illis qui in recta linea ſunt, hujuſmodi liberalitatem exerceri honeſtas, pietaſque deſideret? *l.1.ff.de tutel. & rat.diſtrah.l.cum plures. §.cum tutor. & l.ſeq.§. in ſolvendis.ff.de adminiſtrat. & peric.tut.*

Crediderim autem quamvis id in controverſiam vocatum ſit, ita demum parentem etiam habentem in poteſtate compelli poſſe ad dotandum, ſi non habeat aliunde filia, unde ſibi ipſi honeſtè poſſit dotem facere, exemplo alimentorum quibus filio dandis tunc ſolum dixi patrem obligari, quando ille non habet aliunde quo ſe alat. Solet enim probare argumentum quod ducitur ab alimentis ad dotem, ac ſolent hæc jura invicem comparari: *Nicol.Everardus in locis leg.loco 29.* quinetiam ſi pater poſſet abſque dote honeſti matrimonii conditionem filiæ ſuæ invenire, putarim eum officio ſatisfacere. *Franciſc. Connanus comment. lib.8. cap. 8. num.7.* In dubio tamen cenſetur pater potius ex bonis ſuis dotem conſtituiſſe filiæ, quam ex bonis ipſius filiæ quæ adminiſtrarat, ac liberalitatem iſtam filiæ impendere voluiſſe. *d.l.ſi pater.C.de dot.promiſ.*

Quid ſi filia nuptias iteret? officium eſt patris & pro his nuptiis eam dotare ſi ſolutis prioribus dos ad ipſum reverſa fuerit. Sed quæſitum eſt, quantum tunc dotis cauſâ aſſignari debeat? & an poſſit quantitatem dotis in ſecundis nuptiis minuere propter lucra nuptialia quæ filia ex priore matrimonio, ſeu à priore viro fortè conſecuta eſt? decidit Juſtinianus non poſſe eum minorem ideò quantitatem pro ea præſtare; verum lucra iſta nuptialia fore filiæ in paraphernis. *Nov. de æqualitate dotis.97.§. quia vero legem. Aut ſed quamvis.C. d.tit. de rei uxoriæ act.* Quid? nonne hoc repugnat ei quod paulò ante dixi parentem non cogi dotare, ſi filia dotem aliunde habere poſſit? Sed hoc quando dos prius conſtituta non fuit. Diverſa ratio eſt, ubi pater filiæ ſemel tantum obtulit parem dotis quantitatem; hoc caſu retineri æqualitas ſuadet, niſi pater probaverit clade aliquâ, ſeu fortuito caſu ſubſtantiam ſuam eſſe diminutam. *d.Nov.97.§. quia vero legem in fine. & d.Authent. ſed quamvis.* Etenim dos à patre pro modo facultatum ipſius dari debet; ac quis ſit modus, facultatum tempore ipſo quo dos eſt præſtanda inſpicitur. *l. cum poſt. §. gener. à ſocero. ff. de jure dot.*

CAPUT XV.

De naturalibus liberis, & ut ij per ſequentes parentum nuptias legitimi efficiantur, aut per reſcriptum Principis.

IUs patriæ poteſtatis, & reliqua jura quæ dixi eſſe inter parentes & liberos indubiè locum habent in liberis legitimis: an verò etiam in naturalibus, id eſt, in iis qui tantum naturales ſunt locum obtineant, vel quomodo obtinere poſſint, nunc videndum. Patriam poteſtatem quæ propriè juris civilis eſt non acquiri niſi in illis qui ex juſtis nuptiis geniti ſunt, vel adoptione in numerum liberorum adſciti, ſatis ex iis quæ ſupra cap. 13. dixi intelligitur. Planè de educatione liberorum quæ magis ex jure naturali manare videtur, quid juris ſit, declarandum. Ajo naturales non ſecus quàm legitimos à parentibus ali oportere, non ſolum à matre, verum eiam à patre; ſic tamen ſi certo conſtiterit filium ejus eſſe à quo alimenta petuntur; *l.ſi quis à liberis.§.1.ff.de agnoſ.& alend. lib.* pater enim ſæpè incertus eſt eorum liberorum qui vulgò quæſiti ſunt: *l.quia.ff. de in jus voc.* ac vi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ac viciſſim par pietas utrique parenti indigenti à liberis naturalibus exhibenda eſt; *d.l.ſi quis.§.1. Nov. quibus modis naturales efficiantur ſui.89.§.ſi verò. Auth.licet. C.de natur.lib.* quin & mortuo parente filii ejus legitimi fratribus naturalibus debent alimenta. *d.Nov.89. & d.Auth.licet.* Illud ſine dubio pertinet ad eos qui ex concubina, eâve muliere cum qua connubium eſſe poſſet, nati ſunt. Sed quid de his qui ex adulterio, vel inceſto, nefarioque concubitu? Jus civile dictat ne alimenta quidem his deberi, nec naturalium nomen, & commoda, videlicet quaſi natura etiam ipſa à tam fœdis cõmixtionibus abhorreat. *d.N.89.§.ult. Auth. ex complexu. C.de inceſtis, & inutil.nupt.* Quâ ratione dicendum eſt nec ita natos ad patrem alendum viciſſim compelli. Attamen ſi liberos quoque legitimos is habeat, ipſum indigentem alere hi debebunt. Tametſi enim is impius eſt, legumque tranſgreſſor, nihilominus eorum pater eſt, & quidem à legibus pro tali agnitus. *Nov. de inceſtis, & nefar.nupt.§.1. & Auth.inceſtas.C.de inceſtis.& inutilibus nupt.* Jus Pontificium diſſidet in hoc à jure civili, quippè volens liberis ex damnato qualicunque coitu, modò facultates parentis id ferant, neceſſaria ſubminiſtrari. *c.cum haberet in fin. de eo qui duxit in matrimonium.* Quare poteſt eo nomine officium judicis Eccleſiaſtici implorari; ac jus iſtud hodie tanquam humanius neglecto jure civili ſicut in cæteris cauſis ex pietate proficiſcentibus ſequi oportet. *Notat Covarruvias epitomes lib.4.decretal.part.2. cap.8. §.ſexto.* Rectè Pontifex ibi uſus eſt vocabulo neceſſariorum, quo indicatur in educandis liberis qui legitimi non ſunt, neceſſitatem duntaxat victus ſpectari oportere. Secus in legitimis liberis qui pro dignitate familiæ alendi ſunt. *Covarruv. ibidem.* Quæ ratio non alendi prolem, non legitimam; eadem ratio cenſetur eam dotandi. *Covarruv. ibidem.*

Porrò quod dixi patriam poteſtatem, & alia ejuſmodi jura civilia liberorum in naturalibus ceſſare, ſic accipiendum eſt, niſi ii poſtea facti fuerint legitimi, quod aliquibus modis fit. Primus & frequens modus eſt quando ſubſequitur parentum ipſorum conjugium; nam parentes poſtmodum nuptias inter ſe contrahentes retro ante nativitatem liberorum nuptias contraxiſſe finguntur. *l.divi. & l.ſeq. & l.cum quis. C. de natural. lib.§.ult.inſtit.de nupt. d.Nov. 89.§.reliqui igitur.* Quæ fictio duntaxat favore liberorum introducta eſt, ne quis exiſtimet eam quoque prodeſſe parenti, ut jura legitimi conjugis retro habuiſſe videatur; puta ut mater bonorum tempore concubinatus acquiſitorum ſecundum mores noſtros ſit particeps; de quo in judiciis memini variè diſceptatum. Hic modus legitimos efficiendi fuit primum inventus à Conſtantino; ſed poſteriorum Imperatorum ſanctionibus tum confirmatus, tum ſecundum incidentes dubitationes explicatus; ut videlicet vim habeat ſive naſcantur, extentque liberi ex ſecutis nuptiis, ſive nulli, & ſive ex eo quod concubinatum præceſſerat matrimonio aliqui ſint ſive non. *d.l.divi.& ſeq.l.cum quis. & l.nuper. C. de natural.lib. Novel.quibus modis naturales efficiantur legitimi 74. in princ. & d. Novel. 89. §. reliqui igitur.* Sed notandum eſt ſic legitimos fieri eos ſolos, qui ex certa concubina, certave muliere cum qua matrimonium jure conſiſtere potuiſſet, procreati ſunt; non item eos qui ex adultera, vel alia ſimili quæ duci in uxorem nequiiſſet. *Novel. de triente, & ſemiſſe 18. §.ſicut enim quis legitimè. & d. Nov. 89. §.ult. inſtit. de nupt.§. ult. l. legem.Cod.de naturalib.lib.c.tanta eſt,qui filij ſint legitimi.* Quid igitur de ſuſceptis non ex libera muliere ſed ex ancilla, quales pleræque erant concubinæ? *d.l.cum quis. & d.l.nuper. C.de nat.lib.* Placuit & eos ſic effici legitimos, quãdoquidem ancilla manumitti, ac tũc

uxor fieri poteſt. *d. Nov.18.§. quod autem.* An etiam ab eo qui filios legitimos habet? ſic puto. *Nov. de inceſt.nupt.* §.12. *dubitatum itaque,* & *N. ut liberti de cætero 78.§.ſi quis autem. Auth.quod tale. Auth. nova alia, C. de nat. lib.* Non movet me Auth. ſed nova C. eod. tit. de natural. lib. quoniam ſumpta eſt ex pravo intellectu d. Novel. 18. §. penul. in his verbis; *Si quis uxorem non habens legitimam, aut filios legitimos.* Quæ verba de filiis natis ex ancilla, ideoque non legitimis, non verò de iis qui prius ex juſta uxore nati forent, accipienda ſunt. Addo mentionem filiorum, & in antiqua Juliani, & in nova Haloandri interpretatione omiſſam eſſe. Obſervandum eſt conſtitutionibus paſſim hoc beneficium tribui cùm dotalia inſtrumenta confecta fuerunt. *l. jubemus.* & *l. cum quis,* & *l. nuper. C. de nat. lib. d Nov. 74. in princ.* & *d. Nov. 89. §. reliqui igitur. Nov de inceſt.* & *inut. nupt. 12* & *Nov. de triente,* & *ſemiſſe. 18.* & *Nov. ut liceat matri.* & *aviæ 117.* Credo ob id quod ut conſtarent nuptiæ cum concubinis, & manumiſſis, vilioribuſque perſonis ejuſmodi inſtrumentorum confectio fuerit neceſſaria, ſicut alibi dixi. *cap.9.* Quod cum hodie non obſervetur, dicendum eſt etiam abſque ſolemnitate dotis, dotaliſque inſtrumenti per ſimplex conjugium ſequens, parentum liberos fieri legitimos. Non enim ſolemnitati iſti hoc beneficium datum eſſe, ſed juſtæ conjunctioni ſequenti, ad quam incitavit virum partim commiſeratio natorum, partim melior ſententia, majorque affectus erga mulierem.

Secundus & æquè frequens modus, quo confirmatur ſeu emendatur ſtatus liberorum, ut proinde habeantur atque ſi legitimè concepti eſſent, deleturque macula natalium, eſt reſcriptum Principis. *Nov. 74. §. ſed* & *aliud, cum ſeqq. d. Nov. 89. §. illud tamen.* Exemplum ita factæ confirmationis ſtatus liberorum extat in ff. *l. divus Marcus. 58. de ritu nupt.* Differt hic modus à præcedente quod, huic ſolum locus ſit quando nulli extant legitimi liberi. Præterea ſi modo præcedenti locus poſſit eſſe, præſens modus ceſſat. *d. N. 74. §. liceat igitur.* & *§ ſit igitur licentia.* & *d. N. 89. §. illud tamen,* & *§. generaliter autem.* Evenit autem ſæpè ut ſubſequi matrimonium parentum nequeat; puta quia intervenit mors alterius, vel ſacerdotium alterutrius, vel quia abeſt, vel quia tales ſunt mores ejus, ut indigni conjugio videantur. Unde intelligitur quam neceſſarium atque utile fuerit præſentem modum legitimationis adinveniri; nec ſolum ad preces patris, ſed & filii poſt mortem illius ſolet Princeps beneficium hoc filio impertiri, ut tanquam legitimus poſſit patri ſuccedere; modo oſtendatur patris teſtamẽtum quo id deſideraverit: *d. Nov. 74. § ſi verò ſolummodo.* & *d. N. 89. §. ſi verò is.* non aliter præterquam ſi plenitudine poteſtatis Princeps uſus fuerit; quo caſu etiam exiſtentibus liberis legitimis, & quamvis facilè poſſent parentes inter ſe nuptias contrahere, naturales filios poſſe hoc modo legitimos effici dubitandum non eſt; immò & adulterinos, licet aliqui hi ab hac gratia remoti ſint. *d. Nov. 89. c per venerabilem, qui filij ſint legitimi.* Nunquam verò Princeps tantum voluiſſe intelligitur, niſi nominatim expreſſerit. *Mynſingerus cent. 1. obſervat. 35. Guilielmus Benedictus ad c. Raynut. in verbo* & *uxorem nomine Adelaſiam.*

Quin etiam ſtylus harum regionum, & Franciæ addit reſcripto hanc clauſulam, ut legitimatus queat patri, matri, aliiſque ſuccedere, ita demum ſi proximi ex cognatione in id conſenſerint; de cujus clauſulæ intellectu ambigitur an requiratur conſenſus eorum qui ſucceſſuri forent ab inteſtato, quaſi Princeps ſpem ſucceſſionis adimere eis noluerit, an verò conſenſus illorum quibus legitimatus velit ſuccedere. Priorem intellectum ſequitur Chaſſanæus: *ad conſuetud. Burgundiæ. tit. 8. §. 5. in conſ.* nam & in legitimationibus quæ fiunt à Summo Pontifi-

ce vel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ce vel ab Imperatore hoc additur, ut ſit legitimatio abſque præjudicio eorum qui venirent ab inteſtato. *Regul. cancellariæ.* 48. *Didac. Covarru. epit.* 4. *lib. decretal. part.* 2. *c.* 8. §. 10. *Socinus conſ.* 95. *Decius.* 338. At poſteriorem intellectum complures probant; quoniam & illud verius putatur non eſſe neceſſarium legitimationi conſentire agnatos, utpote qui ſpem tantum ſucceſſionis, nondum verò jus aliquod habeant. Major eſt ratio ut exquiratur conſenſus ejus de cujus bonis agitur, ne habeat heredem quem non vult. *Boerius deciſ.* 132. *Bartol. Alciat. & alij ad legem. Gallus.* §. *& quid ſi tantum. ff. de lib. & poſthum.* Non ſufficit patrem in legitimationem conſenſiſſe; aut eam favore filii impetraſſe vel procuraſſe; niſi etiam teſtamento vel aliter declaraverit velle ſe illum ſibi eſſe heredem, uti verba prædictæ clauſulæ præ ſeferunt, & docet Pet. Rebuffus *In praxi beneficiorum tit. de reſcripto legitimationis, num.* 13. 14. *&* 17. Nam legitimari (inquit) poteſt filius eâ lege ut non ſuccedat, vel ut non niſi certo modo ſuccedat; quamvis ubi ſimpliciter omiſsâ hujuſmodi clauſulâ quis eſſet legitimatus, eo ipſo jura omnia legitimorum liberorum adeptus cenſeretur. *Nicol. de Vbaldis in tract. de ſucceſſ. ab inteſtat. num.* 115. *& ſequentibus.*

Eſt & altera clauſula quæ moribus addi conſuevit reſcripto legitimationis, nempe ut hæc tunc valeat, dum impetrans curaverit reſcriptum in camera rationum ſolutâ quadam pecuniâ comprobari, & ibi in ſcrinia referri. Intereſt namque Principis legitimationes Nothorum non temerè admitti, & certò cognitas haberi; tum propter jus ſucceſſionis quod fiſco alioqui in bona eorum tanquam vacantia competere conſuevit; tum ne ad honores Reipublicæ labe natalium adhuc infecti perveniant. Planè utrum hujuſmodi comprobatio (quam vulgò interinamentum vocant) poſſit patre qui impetravit reſcriptum, vel filio pro quo impetratum fuerit mortuo adhuc fieri, ut proſit legitimatio nepotibus ex eo filio elegans quæſtio fuit, non ita pridem ex facto quod acciderat propoſita? Reſpondimus non poſſe; ſicut donatio magnæ quantitatis mortuo donatore, vel donatario amplius inſinuari nequit: *Franciſc. Aret. conſ.* 123. nam donatio utriuſque voluntatem requirit, & ſimiliter legitimatio; *d. Nov.* 89. §. *generaliter autem,* atqui quæcunque ſunt voluntatis, ſive ex ea dependent, cum perſonâ intereunt. *l. centeſimus.* §. *ult. ff. de verbo. oblig. c. ſi gratiosè. de reſcript. in* 6.

Poſtremò utilis eſt circa hanc materiam inſpectio, quis Princeps hujus beneficij obtinendi gratiâ adeundus ſit. Diſtinguere oportet cauſas: ſi enim ut ſacrorum ordinum, munerumve Eccleſiaſticorum quis fiat capax, ſummum Pontificem; ſin verò ut Magiſtratuum, honorumque publicorum, vel hereditatum capiendarum, Imperatorem; aut extra ditiones Imperii eum Regem, ſeu ſupremum Dynaſtam à quo earum rerum authoritas dependet, adiri debere ſciendum eſt. *d. c. per venerabilem. qui filij ſint legitimi. notat Didac. Covarruvias. d. cap.* 8. §. 8. Sunt verò inferiores aliqui qui poteſtatem legitimandi acceperunt à Principe, quos Comites Palatinos appellamus.

CAPUT XVI.

De reliquis modis quibus naturales fiunt legitimi.

De ſecundo modo quo naturalis efficitur legitimus ſatis dictum eſt, ac Novellarum §§. qui de eo allegati ſunt reſpondent Auth. præterea. & Auth. item ſive C. de natural. lib. Tertius modus eſt ſi naturalis offeratur Curiæ, *l.* 3. *C. eod. tit. Nov. quibus modis natural. efficiantur ſui.* 89. §. *primus itaque. inſtit. de nupt.* § *ult.* Curiam intelligenon palatium Principis vel Præſidis, ſed curiam municipii ſeu civitatis, & corpus ſeu colle-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

collegium curialium; id eſt, illorum qui functionibus publicis ibi obeundis adſtricti erant, quorum conditio explicabitur infra ubi de jure publico. Horum opera cum Reipubl. admodum utilis eſſet, & magna eorum qui hujuſmodi nexum ſubirent penuria, ut eo allicerentur multi; conceſſum eſt præmii cauſâ, ut ita oblati jura legitimorum liberorum adipiſcerentur. Et quidem offerri debuit quiſque civitati ejus provinciæ ex qua erat oriundus; exceptis originem habentibus ex altera urbium regalium Roma, aut Bizantio, id eſt Conſtantinopoli; quibus hoc privilegium datum, ut poſſint cuilibet Metropoli offerri. *d.l.3. d. Novell.89. §.ſi quis igitur ex qualibet.* Quales offerrentur, parum intereat; nam & ex ancilla nati manumiſſi, decurionatus, aliorumque civilium munerum fiebant capaces; & è contrario nulla dignitas oblationem impediebat, præterquam tam ampla, ut ſoleret à curiali ſorte liberare. *d.Novel.89.§.ſi quis igitur fuerit. & d.§. ſi quis igitur ex qualibet.* Sicut in cæteris legitimationibus, ſic & in hac voluntatem oportuit intervenire filii qui oblatus fuerat, aut expreſſam, aut quæ ſaltem tacitè ex agnitione paterni teſtamenti colligeretur. *d.l.3.& l.4.C.eod.tit. de nat. lib.d. Novel.89.* Ac poterat ejuſmodi oblatione legitimus reddi, etiam ille qui fratres habebat legitimos, modo à patre offerretur; ſecus ſi patre mortuo ſeu ſuâ ſponte ſe quis offerret. *l. communium. §.ult. C eod.tit.d.Novel.89.* Planè proderat hæc legitimatio ut filius heres fieret parentis qui ipſum obtulerat: ſin verò de alterius hereditate eſſet quæſtio, in hac pro filio legitimo nequaquam habebatur. *d. l. communium in princ. d. Nov. 89. §.filium verò.* Filia ſic offerri non ſolebat, nec poterat, cum fœminæ muneribus publicis (quod dixi eſſe curialium) non fungantur. *l.2.ff.de reg.juris.* Attamen par beneficium filiæ naturali tributum fuit, dum curiali nuberet obſervatâ (uti paulò ſuperius dictum eſt) origine. *d.N.89.§.primus itaque.* *Quid enim intereſt* (inquiunt Theodoſius & Valentinianus invētores iſtius modi emēdandorum natalium) *utrum per filios, an per generos cõmoditatibus civitatum conſulatur? & utrum novos lex faciat curiales, an foveat quos invenit? d.l.3.in fine.C.de nat.lib.*

Quartus modus quo quis fiebat legitimus fuit, ſi pater in publico Inſtrumento vel privato munito trium teſtimonijs, vel in teſtamento vel apud acta eum nominaſſet filium ſimpliciter, non adjecto vocabulo naturalis aut nothi: *Nov.ut liceat matri & aviæ* 117. *§.ad hoc autem. Auth.ſi quis liberos C.eod.de nat.lib.* quaſi nomen filii propriè conveniat ei qui legitimus eſt, cujus ſignificationem diminuat vocabulum naturalis. Non mirum eſt filium ipſum qui à patre ita nominatus erat habitum eſſe legitimum, cùm profuerit & hæc nominatio matri ejus, ut cenſeatur legitima patris uxor fuiſſe, & fratribus ejus ex eadem matre progenitis, ut & hi habeantur legitimi. *d.§.ad hoc autem. & d. Auth.ſi quis liberos.* Simili ratione ſervus quem dominus actis intervenientibus filium ſuum nominaverat; eo ipſo libertate donatus cenſebatur; licet hoc ad jus filii accipiendum ei non ſufficeret, utpotè qui ne naturâ quidem filius eſſet. *Inſt.de adopt.§.ult.*

Fuit olim & quintus legitimationis modus adoptio, ſeu arrogatio; *l.jubemus. C.d. tit.de nat.lib.* ſed qui è medio ſublatus, propterea, quod fuerit viſum utilius legitimis nuptiis legitimam poſteritatem quæri, quam tot legitimandorum liberorum adminiculis libidines parentum ſublevari. *l. legem. C.eod.tit.d.N.89.§.tribus autẽ. & N. quib. mod.naturales eff.ſui.74. §.& nos nõ latuit.* Sciendum eſt & duos illos modos quos hoc capite enarravi apud nos, & præſente ſæculo in deſuetudinem abijſſe; ita ut duorum modorum duntaxat uſum retinuerimus, matrimonij ſequentis parentum, & reſcripti Principis, de quibus actum præced. cap.

CAPUT

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

CAPUT XVII.

De tutela, & curatione, & qui hoc munere fungi debeant, vel poſſint.

HUcuſque de patria poteſtate ſeu de jure parentum & liberorum. Congruus ordo poſtulat ut ſubjungatur tractatio de tutela, & curatione; utpotè quæ ſuccedanea ſolet eſſe patriæ poteſtati, in eis qui hac finitâ reperiuntur adhuc infirmæ ætatis, infirmique conſilii, ita ut ipſi res ſuas gerere nequeant. Sanè tutela & curatio eſt etiam quædam vis ac poteſtas in perſonam: ſed quæ prorſus favore, & commodo illorum qui poteſtati ſubditi ſunt, eſt comparata; nec detrahit quidquam juri eorum; quin potius adjicit, & opitulatur, unde nihilominus ſui juris eſſe dicuntur, nec eſſe in poteſtate; *Inſtit. de tut. in princ.* quemadmodum cives quanquam imperio magiſtratus tenentur. *l. poteſtatis. ff. de verbo. ſignif.* Longè diverſa ratio eſt dominicæ & patriæ poteſtatum, quæ ſunt maximè dominorum & patrum gratiâ inventæ, non gratiâ ſervorum & filiorum, quos idcircò in poteſtate, & alieni iuris eſſe dicimus. *Inſtit. de his qui ſui vel alieni juris ſunt.*

De tutela & curatione amplus eſt tractatus in ff. lib. 26. & 27. in C. lib. 5. à tit. 28. uſque ad finem, & in inſtit lib 1. tit. 13. & ſeqq. Extant verò & noviſſimæ Conſtitutiones de hac materia, quas perdiſcere neceſſe eſt. Primum eſt ut videamus quomodo & quibus iſta poteſtas tutelæ & curationis acquiritur. Dantur ſeu cõſtituuntur tutores in primis teſtamento, videlicet liberis impuberibus, qui ſunt in teſtatoris poteſtate; aliis autem teſtamento dati tutores vel curatores ſolent decreto judicis confirmari; *Inſt. tit. de tutel. §. permiſſum eſt* & *§. ult.* verbi gratia ſi filio ſuo naturali & non legitimo quis tutorẽ curatoremve dederit, præſertim dum etiam teſtamento quippiam ei reliquerit, *l. naturali. ff. de confirm. tut. l. ult. C. eod. Novel. quibus mod. natur. effic. ſui 89. §. quoniam verò.* quoniam & extranei judicio tantum tribuitur, ut rei, quam reliquit ſeu donavit, adminiſtrandæ cauſsâ poſſit curatorem & diſpenſatorem conſtituere. *l. 4. & 5. ff. eod. de confir. tut. N. ut liceat matri, & aviæ. 117. n. 1.* Si nemo teſtamento datus tutor, curatorve extiterit (præponitur enim ſemper voluntas defuncti;) tunc defertur hoc munus lege proximis, ſeu cognatis ſecundum gradum & ordinem quo vocantur ad hereditatem cognationis & agnationis, quæ fuit olim hac in re ſicut in hereditatibus differentia ſublata. *Nov. de hered. ab inteſtat. venient. 118. §. ex his. Auth. ſicut hereditas. C. de legit. tut.* Nam regula eſt quo hereditas redit, eo & tutelam curationemve pervenire. *Inſtit. de legit. patron. tut. verſ. plerumque. l. quo tutela ff. de reg. juris.* Quomodo deferantur ſucceſſiones dicturus ſum poſtea ſuo loco. Illud impræſentiarum obſervare ſufficiet, cum jure noviſſimo funditus everſa atque immutata ſit ratio ſuccedendi, quæ erat legibus antiquis; pariter mutatum nunc eſſe ordinem deferendi muneris tutelæ & curationis, & amputatas plurimas ambages de agnatorum, patronorum, parentum & fiduciariis tutelis, quæ in libris anteriorum legum continentur.

Planè ſic accipi debet iis deferri onus tutelæ vel curationis, quibus deferretur emolumentum hereditatis; ſi modò hi reperiantur capaces hujus muneris obeundi, à quo ſubmovet aliquos infirmitas ætatis vel conſilii, alios ſexus, alios denique aliud. *d. §. ex his. Nov. 118. & d. Auth. ſicut hereditas.* Tutela enim & curatio virile munus eſt, & fœminæ idcirco ejus incapaces, *l. ult. ff. de tutel. & l. 1. C. quando mulier. tut. offic fung. poſſ.* excepta eſt mater, cui ſingulari jure (ob ſingularem amorem erga prolem, cui ideo proſpectura optimè videtur) indultum eſt ut tutrix curatrixque liberorum eſſe poſſit.

l. 2.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

l.2.& 3.C.eod. d.Nov.118.§.ex his Auth. matri,& aviæ.C.d.tit. Olim impetrabat id mater à Principe, *d.l.ult.ff. de tutel.l.2.C. quando mulier tut off.fung.poſ.* jure autem novellarum defertur ei hoc munus tutelæ ipſo jure, præferturque ea omnibus ex latere venientibus,ſeu cæteris legitimis, multo magis dativis,utpote quibus ſolum locus eſt legitimis deficientibus; igitur ſolis teſtamentariis mater poſtponitur. *Nov.118. §. ex his Auth.matri,& aviæ.C.eod.* Idem tributum eſt aviæ videlicet proximè poſt matrem. Præter has autem interdictum manet reliquis mulieribus exercitium tutelæ. *d.§. ex his.& d. Auth.matri & aviæ.*

Sed notandum eſt admitti matrem & aviam ad hoc munus certis cautionibus; nempe ut prius apud acta, ſeu in judicio renuncient ſecundis nuptiis & beneficio SC. Vellejani,cunctiſq; alijs hujuſmodi auxiliis, & ſua bona obligent. Ac ea renunciatio fieri olim debuit per ſacramentum ſive jusjurandum. *l.2.& 3 C.eod.*Cujus neceſſitas poſtmodum remiſſa ob frequentia perjuria illarum quæ nihilominus tranſibant ad ſecundas nuptias,unde ſufficit hodie nuda renunciatio. Verum contractis ſecundis nuptiis, mox repelluntur mater & avia à tutela, puniunturque perinde ac ſi juraſſent; quippe quæ in judicium mentitæ, & propriæ promiſſioni ſecundas prætulerunt concupiſcentias. *Nov. ut ſine prohibitione. 94. §. quia vero. Auth. ſacramentum.C.quando mulier tut.offic.fungi poſſ.* Quæ ſint pœnæ iterantium nuptias non redditis rationibus, & nondum petito liberis alio tutore, dictum eſt alibi ſuprà. cap.12. Tamen poſt d.Novel.94. quâ remiſſio iſta facta eſt jurisjurandi fuit adhuc præſtatio ejus in aliquo uſu, uti apparet ex Novella ut matres etiam tutelæ 155. & quidem conceſſum eſt matri ſic fieri tutricem non modò legitimorum filiorum, ſed & naturalium, *d.l.3. C.eod.quando mulier.N. quib.mod.nat.eff.ſui.89. §. ſi verò effuſa.in fine.& d.N.94.§.1.in fine.& Auth.ad hæc. C.d.t.*

Præterea illud conſtitutum, ut mater, quamvis creditrix vel debitrix ſit filii, admittatur ad ejus tutelam. *d.Novell.94. & d. Authent.ad hæc.* Conſtitutio quidem loquitur tantum de matre; ſed par judicium eſto de avia, nec non de parentibus virilis ſexus, quod eæ perſonæ videantur eſſe extra omnem ſuſpicionem; reliqui autem qui ullo modo obligatam habent perſonam minoris, reſve ejus,nequeunt jure noviſſimo ad tutelam & curationem ejus accedere. Idem eſt de his qui ſunt debitores minoris; facile enim ii poſſent lædere minorem, quem, cujuſve res habent in poteſtate, & intercipere chirographa apochaſve ejus. Quod ſi durante officio acciderit tutorem vel curatorem fieri debitorem vel creditorem minoris,forte ob hereditatem quæ ipſi obvenerit, aut aliâ occaſione; adjungendus eſt rei curator, ſeu alius qui obſervet ne quippiam malignè adverſus minorem alter agat: deinde ceſſiones actionum in tutorem vel curatorem factæ nullius ſunt momenti; quinetiam factæ depoſito officio, ne detur anſa eas ante callidè procurandi; & lucro cedit ceſſio ipſi minori perdente ſuum jus eo qui ceſſionem fecit. Planè qui ſimulaverit initio ſe debitorem eſſe vel creditorem, atque ita ad tutelam obrepſerit, punitur; creditor quidem ſuæ actionis jacturâ,debitor vero eo quod nulla ſolutionum allegatione adjuvetur, ne fortè eas arte compoſuerit. Ne autem prætextu hujuſmodi quis ſe excuſet à munere tam neceſſario tutelæ vel curationis,cautum eſt excuſationem talem non admitti; niſi creditum vel debitum allegans, evidenter id probaverit; aut ſi incertum eſt, juraverit ſe credere ita eſſe. Sic ſanctè noviſſimis conſtitutionibus extat ſancitum. *Novel. ut hi qui obligatus. & d. Nov. 94. Auth.minoris debitor.C.qui dare tutores, vel curatores.* Et quidem generaliter nullâ quanti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

quantitatis debiti, vel crediti, vel modi quo quis ad officium tutelæ curationiſve vocatus it, factâ diſtinctione; cùm jure antiquiore debitum vel creditum non excuſaret vel ſubmoveret ab hoc officio, *l. Creditorem. C. eod. qui dare tutores vel curatores, l. neque. C. de excuſat. tut.* nec ceſſiones factæ eo durante irritæ erant. *l non fit. ff. de reb. eorum qui ſub tut.* Quæ modò dixi, locum habent & in curatione furioſorum, prodigorum, amentium aliarumque perſonarum ſimilium. *d. Nov. 72. §. quod ſi quis in fine. d. Auth. minoris debitor.*

Submovet denique aliquos à tutela & curatione occupatio aliarum rerum digniorum; veluti Epiſcopos & monachos. *Nov. de ſanctiſſim. Epiſcop. 123. §. Deo autem. Auth Presbyteros, Diaconos. C. de Epiſcop. & Cler.* Presbyteri autem, Diaconi, & Hypodiaconi ſunt quidem etiam ab hujuſmodi munere immunes, nec coguntur id onus ſuſcipere. *l. generaliter. C. ad Epiſcop. & Cler. c. generaliter. 16. quæſt. 1.* Permiſſum tamen eis delatam ſibi tutelam cognatorum amplecti; *d. Nov. 123. §. Deo autem. & d. Auth. Presbyteros, Diaconos.* cùm amor & commiſeratio propinqui vix ab hoc pietatis officio quenquam honeſtè excuſet. *cap. ult. diſtinct. 86.* Verùm debent ij inta quatuor menſes, ex quo vocati ſunt, apud judicem ſcripto declarare ſe talem adminiſtrationem propriâ volũtate ſuſcepiſſe: qui hoc fecerint, nullum ex hoc in alijs tutelis aut curationibus præjudicium patientur. *d. §. Deo autem, & d. Auth. Presbyteros, Diaconos.*

CAPUT XVIII.

De officio Tutorum, & Curatorum, & de alijs qui ſimilem habent adminiſtrationem.

QUæ fieri præſtarique debeant à Tutobus vel Curatoribus, alia præcedunt ipſam tutelam curationemve; alia locum habent eâ durante, alia denique ipſâ finitâ. Primum eſt, ut antequam adminiſtrationi hujuſmodi quis ſe immiſceat, juret tactis ſanctis Dei Evangeliis ſe per omnia curaturum utilitatem minoris, ſive illius qui commiſſus ipſi eſt. *Nov. ut hi qui obligatas. 72. §. ult.* Olim ſoli furioſi Curatori jusjurandum injunctum erat; *l. cum furioſus. §. ult. C. de curat. furioſi. l. de creationibus. 21. C. de Epiſcop.* nunc verò generaliter omnibus. *d. Nov. 72. §. ult. & Auth. quod nũc generale. C. eod. de curat. furioſi.* Optima ratione; ut videlicet memoria religioque jurisjurandi magis caventem, & ſinceriorem adminiſtratorem efficiat. Non redditur autem quiſpiam idcircò immunis à rationibus reddendis, neque ab aliis, quæ leges anteriores injunxerunt. *d. Nov. 72. §. ult.* Cogitur ergò quis nihilominus ſatiſdare, id eſt, cavere fidejuſſoribus datis: *l. tutores. C. de adminiſt. tut. Nov. ut ſine prohibitione. 94. in fine.* niſi talis perſona ſit cui hoc onus remiſſum eſt; ut ſunt teſtamentarii tutores, & ex inquiſitione dati. *Inſtit. tit. de ſatiſdat. tut.* Cogitur inſuper conficere inventarium, ſeu deſcriptionem omnium rerum ſub præſentia ſcribæ, aliarumve perſonarum publicarum ſecundùm conſuetudinem regionis. *l. tutorem qui. ff. de adminiſtrat. tut. d. l. tutores. C. eod. d. Nov. 94. §. ult.*

His adimpletis acceditur ad geſtionem, adminiſtrationemque. Et quidem omnes gerere & adminiſtrare debent, niſi videatur tutela curatiove per pauciores commodiùs adminiſtratum iri; quo caſu unus pluresve eligendi ſunt, ſecundùm amplitudinem patrimonii, ſeu rerum minoris qui adminiſtrent; periculo tamen omnium, & bonis omnium tacitè minori eo nomine obligatis. *Nov. de heredibus ab inteſt. 118. § ex his. Auth. ſicut hereditas. C. de legit. tut. l. 2. ff. de adminiſt. tut.*

Porro adminiſtratio in his poſita eſt, ut videlicet tutor curatorve exerceat, excipiat-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

que actiones minoris, ſolvat debita ejus, eique eroget neceſſaria. Quid de pecunia otioſa, aut reditibus ſuperfluis? Cogebatur olim tutor curatorque eam pecuniam fœnori dare, aut prædia (ſi ſufficeret) inde comparare: alioqui in uſuras pecuniæ tenebatur, ſi modò per duos menſes neglexiſſet hanc collocare, *l. ſi tutor. ff. de admin. tut. l. tutores. C. eod.* Noviſſima conſtitutio tranſtulit neceſſitatem ejus rei faciendæ ad meram facultatem & arbitrium tutoris curatoriſve; permittens ei utrum pecuniam ſervare ſterilem malit, paratam in uſus qui accidere poſſent; an vero eam collocare. *Nov. ut hi qui obligatas. 72. § quoniam autem. Auth. noviſſimè. C. de adminiſtrat. tut.* Hoc conſtitutum à Juſtiniano, ut adminiſtrationem redderet faciliorem, minoribuſque expoſitam periculis. Experientia enim docuit quam difficile ſit pecunias tuto atque idoneis nominibus credere. Et quidem hæc ita, modò ei qui in tutela curationeve eſt, inde alimenta aliaque neceſſaria ſuppeditari poſſint: ſin minus, pecunia collocanda eſt, ut ex lucro incrementoque ſortis ei ſubveniatur. *d. Nov. 72. quoniam autem. & d. Authent. noviſſimè.* Etenim fœneratitia negotiatio fuit jure civili permiſſa, intra certum modum, quem qui exceſſiſſet, is demum improbum fœnus exercuiſſe dicebatur, notabaturque infamiâ. *l. eos. C. de uſuris. l. improbum. C. ex quibus infam. irrog.* At vero Canones & leges divinæ hoc genus negotiationis prorſus improbant. *c. 3. & 4. decretal. tit. de uſur. Clem. 1. §. ult. eod tit.* Unde cùm conſuetudine Hannoniæ pecunia pupillaris ſub quincuncibus uſuris (quæ leves ſunt) credi ſoleret, damnatum eſt hoc nuper decreto Synodi Cameracenſis, cui eadem provincia ſubeſt: quinetiam Sanctione Principis noſtri ibi interdictum; ac cæteris omnibus locis obſervandum. Igitur ubi vel neceſſitas pupilli, vel abundantia pecuniæ ſuadet eam collocari, optimum eſt hodie agros inde comparari, hâc curâ adhibitâ quam ſuggerit Juſtinianus, ut tales comparentur ex quibus ſit expeditus proventus, minimumque onus tributorum, & quorum venditor ſit locuples, ut queat evictionis nomine conveniri: *d. Nov. 72, §. quoniam autem.* aut poterunt inde annui reditus emi, quos ab uſura differre, atque adeò lege Chriſtianâ licitos eſſe, dicam ſuo loco.

Præter hæc Tutoris officium eſt tueri corpus ſalutemque pupilli, & dare operam ut is rectè inſtituatur: quod cùm maximè dependeat ex loco in quo pupillus educatur, Prætor decernere conſuevit ubi ſeu apud quem id fiat; & ſi mater eſt, hæc præſertim ad filiorum educationem idonea videri debet, donec tranſierit ad alteras nuptias. *l. 1. in princ. C. ubi pupillus educari. Novell. de nuptijs 22. §. ejuſdem quoque.* Officium denique Tutoris poſitum eſt in rebus pupilli conſervandis, nec eis temerè niſi cum decreto alienandis, ac in authoritate, iis quæ agere debeat pupillus, interponenda. In ſumma ut adminiſtrando ſemper Dei judicium cogitet, & in rebus pupilli non minùs diligenter quàm in ſuis verſetur. *l. 1. ff. de rebus eorum qui ſub tut. inſtit. de Auth. tut. d. Nov. 72. §. ult.* Pares in his ſunt partes curatoris.

Finito autem munere, convenit tutores curatoreſque adminiſtrationis ſuæ rationem reddere, ad quod actione tutelæ, & aliis quibuſdam ob id proditis actionibus compelli poſſunt, in quibus doli, culpæ, negligentiæ ab eis commiſſæ ratio habetur, & ut reliqua ab ipſis reddantur. *Inſt. de Attilia. tut. §. ult.* Hujuſmodi redditio rationum adeò omnibus injuncta eſt, ut ne mater quidem (cui alioqui præſertim lex confidit) ab ea ſit immunis; *d. Nov. de nuptijs 22. §. ſi autem. in fine. & Nov. ut matres etiam. 155. in fine.* nec ullus alius, niſi cui pater dans filio tutorem, remiſerit expreſsè hoc onus; quo caſu adhuc ſolum ſcrupuloſa indagatio remiſſa, non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

non etiam fraudis condonatio facta intelligitur. *l. ita tamen §. quidam decedens. ff. de adminiſt. tut.*

Sciendum eſt Orphanotrophos tutoribus, & curatoribus eſſe perſimiles, & adinſtar eorum conficere debere inventarium; ac poſſe cùm neceſſarium fuerit adhibitâ ſolemnitate etiam res alienare, & pretia Orphanis ſervare, aut alias res loco illarum emere, & in judiciis non cogi ſatiſdare, rem ratam haberi, & judicatam ſolui magis quàm tutores, & curatores. *l. Orphanotrophos. C. de Epiſcop. & Cler. N. de Eccleſiaſt. tit. 131. §. ult. l. ult. §. defenſionem. C. de adminiſtr. tut.* Verùm illud ſingulare videtur in Orphanotrophis, quod obnoxii non ſint tutelæ, curationiſve rationibus. *d. l. Orphanotrophos. & d. Nov. 131. §. ult.* Cur minus quam Oeconomi Eccleſiarũ, & Xenodochij, Noſocomij, Prochotrophij, & alij piorum locorum Gubernatores; quos conſtitutum eſt pro creditis ſibi adminiſtrationibus debere rationem reddere, & poſſe eodem nomine apud Epiſcopum conveniri? *Nov. de ſanctiſſim. Epiſ. 123. §. Oeconomos.* Conciliat hæc ita Cujacius, *ad d. Nov. 131.* ut non poſſint quidem Orphani ipſi ab Orphanotrophis rationem exigere, ſed poſſint nihilominus ab Epiſcopo ſive alio authoritatem habente eo nomine conveniri.

Mores noſtri in hac materia perparum à jure Romano receſſerunt; niſi quod unum ſit munus gubernationis pupillorum, & adultorum; confundaturque tutela cum curatione; & nonnullis locis aliquanto minor ætas præſcripta, quàm viginti-quinque annorum ad finiendam curationem; item quod tutores legitimi ſint in quibuſdam municipiis Magiſtratus ipſi, vel magiſtri ideò inſtituti: alibi verò nulli ſint ipſo jure tutores, ſed omnes dentur à Magiſtratu etiam proximi cognati. Quinetiam ſolent à tutoribus etiam durante officio quotannis rationes exigi: in quibus aliiſque ſimilibus obſervanda eſt cujuſque civitatis conſuetudo, & in reliquis ad juris Romani æquitatem recurrendum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

CLARISSIMI
VIRI
PETRI GVDELINI IC.
ANTECESSORIS
ACADEMIÆ
LOVANIENSIS
Commentariorum de Jure noviſſimo
LIBER SECVNDVS,
In quo de jure rerum, id eſt de eo jure quod in rebus habetur, quæ ſecunda pars eſt juris privati.

CAPUT PRIMUM.
Quæ, & qualia ſint ea jura quæ in rebus habentur.

ABsolvi eam partem quæ eſt de jure quod in perſonis habemus: nunc aggrediar ſecundam quæ eſt de eo jure, quod habemus in rebus. Jus iſtud varium & multiplex eſt. Sunt ejus hæ ſpecies, dominium, quaſi dominium, bonæ fidei poſſeſſio, uſusfructus, uſus, ſervitus prædii, & hypotheca. Præcipuum autem jus eſt dominij ſeu proprietatis; quippe quod cætera jura in ſe continet, tam alienandi, quàm utendi, fruendi, poſſidendique, adeoque pleniſſimam de re ſtatuendi facultatem alicui tribuens; niſi quatenus vi aut jure prohibeatur. Jus enim interdum quædam prohibet dominis in re ſua, ſive propter cautionem quæ appoſita eſt pacto, aut teſtamento, ſive legis authoritate; tum ob cõditionem perſonarum, tum ob qualitatem rerum, tum denique ob alias juſtas cauſas; veluti pupillis & prodigis interdicta eſt rerum ſuarum alienatio. *Inſtit. quibus aliena. licet vel non.* Adoleſcentibus, & Eccleſiæ non permiſſa rerum immobilium alienatio niſi cum decreto, *l. 1. ff. de rebus eorum qui ſub tut. N. de alienatione, & emphyteuſi* 120. ut nec decurionibus. *l. 1. & ult. C. de prædijs decurionum. Nov. de donat. mortis cauſa* 87. Aliquando imminuitur, & reſtringitur jus dominii, propter aliquod eorum jurium quæ modò recenſuimus aliis perſonis in eadem re competens. Quaſi dominium jus eſt dominio proximum; quale eſt jus Vaſalli in feudo, & Emphyteutæ in re emphyteutica: vtile dominium vulgò vocant. *Franciſc. Duarenus diſput. lib. 1. cap. 17.* Bonæ fidei hoc quoque tributum, ut qui ſic poſſidet, quaſi quidam dominus rei habeatur, puta in fructibus percipiendis, & acquirendis; *l. qui ſcit. ff. de uſur.* ac in retinenda per Publicianam actionem adverſus extraneos poſſeſſione, uſucapiendique

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

piendique adverſus dominum conditione. *l.1.de Public.in rem actione.* Præterea & uſumfructum & uſum, & ſervitutem prædiorum jura eſſe in re notius eſt quàm ut declaratione indigeat. Hypothecam ſeu pignus (cum & res per hoc jus afficiatur, & detur eo nomine in rem actio, quæ hypothecaria appellatur) *§.idem Serviana. inſtit. de act.* tale jus eſſe etiam dubium non eſt, ſed omnium jurium quæ in rebus habemus minimum, utpotè nullum uſum præſtans creditori, ſed tantum facultatem poſſidendi, ut ipſi cautum. Nam quos fructus ex re pignori data acceperit, cogitur hos in ſortem, ſeu creditũ imputare. *l.1.& 2.C.de pignor.act.*

Circa hæc jura noviſſimæ conſtitutiones perparum aut nihil addiderunt, aut immutarunt. Omittendum tamen hic non eſt, quod de proſpectu in mare duabus conſtitutionibus comprehenſum extat. *Nov.de novi operis nunciat* 63. *& Nov. generalis forma de proſpectu in mare* 165. Eſt enim una ſervitus urbanorum prædiorum ne proſpectui officiatur, *l.3.l.lumen.ff. d.ſervit. urban. præd.* & hæc quidem plenior ſervitute ne luminibus officiatur; quoniam ſervitute luminum illud ſolum continetur, ut cœlum videre liceat; verùm ſervitute proſpectus, ut etiam inferiora longè liceat adſpicere. *l.inter. ff. eod.tit.* Ideò autem hæc dicitur ſervitus, quoniam regula eſt licere alioqui unicuique in ſuò facere quidquid lubet, modò in alienum nihil immittat; *l.ſicut. §. Ariſto. ff.ſi ſervitus vindicetur.* quamvis offecturus quis ſit luminibus aut proſpectui vicini. *l.cum eo ff.de ſervitut.urban.præd.* Planè prohibemur interdum etiam aliter, quàm jure ſervitutis impedire aut tollere proſpectum vicini; nimirum quia jus publicum ſeu forma publica ædificiorum id ſic ſtatuit. *l.1. C. de ſervit. l.1.C.de ædific.privat.* Hoc enim conſtitutum eſt, ut qui ædificaturus eſt, nequeat veterem & conſuetam formam ædificiorum excedere; ac id faciendo, lumen proſpectumve vicino auferre: ſed ut id liceat opus eſſe pacto, ſeu ſtipulatione contrariam ſervitutem conſtitui. *l.penult.græca. C.eod. tit.de ædific.privat.* Et quidem publica forma hæc fuit urbis Conſtantinopolitanæ, ut duodecim pedes oportuerit relinqui inter proprias & vicini ædes; quæ forma dein porrecta eſt ad provincias; *l.ult.C.eod.* quamvis Romæ lege duodecim tabularum ſuffecerit intervallum duorum pedum & dimidii, teſte Iſidoro. *lib.15. Etymolog. cap. ult.* Conſtitutum eſt amplius ne proſpectus in mare, qui maximè animum recreare & gratiſſimus eſſe ſolet, alicui in directum tolleretur, intercedere debere ſpatium centum pedum. *d.N.* 63. Placuit poſtea & in obliquo proſpectu maris auferendo, æquale ſpatium obſervari oportere. *d.Nov.165.* Idque porrexit Conſtantinus Hermenopulus, & ad proſpectum montium paritate rationis: *lib.2.epitom.juris civilis lib.4.* ac vetitum ullum parietem vel murum ultra centum pedes in fraudem prius exſtrui. *d.Nov.63.*

CAPUT II.

De cauſis dominij, cæterorumque jurium acquirendorum inter vivos, ac prius de ijs quæ ſunt ex jure gentium.

CAuſæ acquirendi dominii ſunt duplices; ex jure gentium, vel ex jure civili. *l.1. in princ.ff.de acq.rer.dom. §.ſingulorum verò.inſtit.de rer.diviſ.* Ac earum quæ ex jure gentium ſunt, duæ ſunt principales: occupatio rei quæ noſtra non eſt, & vis rei noſtræ. Et quidem occupatio, id eſt rei apprehenſio: quoniam dominia rerum ex naturali poſſeſſione cœperunt antequam fuerunt diſtincta; *l.1.ff.de acq.poſſ.* ac dominijs diſtinctis, occupatio juſta viſa eſt aliquibus caſibus. Primò rerum quæ ſunt nullius; unde venatio, aucupium, piſcatio ſpecies hujus acquiſitionis. *§.feræ igitur.inſtit. de rer.diviſ.* Nullius ſunt, atque adeò ſimiliter occupando acquiruntur gemmæ, & aliæ res in litoribus natæ; *§.item*

tæ; §.*item lapilli.inſtit.eod.* item inſula in mari exorta, §. *inſula quæ in mari. inſtit. eodem.*item ſpecies quam quis primum confecit, cum ea ad priorem, rudemque materiam, quæ alterius fuit, reduci nequit. §.*cum ex aliena.inſtit.eod.* His annumerandæ ſunt res quæ dominos habuerunt ſed habere deſierunt, nimirum pro derelicto habitæ, & feræ quæ in libertatem evaſerunt, & loca quæ in litoribus occupata ſublatis ædificiis. *l.1. ff. pro derelicto d.§.feræ igitur. inſtit.d.tit. de rer.diviſ.l.in tantum.ff. eod.* Theſaurus, id eſt vetuſta, & poſt hominum memoriam condita aliquo loco res fit repertoris, ipſamque occupantis; eâ etiam ratione quod alterius videatur non eſſe. *l.nunquam, §.1.ff.de acq. rer. dom.* Tamen quoniam ab eo qui condidit, heredibuſve ejus reverà dominium non abceſſit (licet id ignorẽt) diſtinctio quædam adhibita eſt utrum in ſuo, an in alieno fundo quis theſaurum invenerit, & utrum caſu, an data opera. §.*theſauros. inſt. d.tit.de rer.diviſ.* Secundò juſta habetur occupatio rerum hoſtium. §.*item ea quæ. inſtit. eod.* Tertiò occupationem facit juſtiſſimam voluntas domini rem ſuam in alterum traditione, aut quaſi traditione transferentis. §. *traditionem.& §.interdum etiam.inſtit.eod.*

Porrò rei noſtræ eſt vis duplex, videlicet ut ex ſe producat, & ut ad ſe trahat. Prior facit ut quicquid in aliqua re editum eſt, id ejuſdem rei jus atque conditionem ſequatur. Quare arbores quæ ripis & quibuſlibet aliis prædiis innaſcuntur, eorum ſunt, quorum ſunt ripæ & prædia. §.*riparum quoque. inſtit.eod.* Et qui dominus eſt fundi, idem fructuum quoque ex eo provenientium eſt dominus; non ſolum quidem cum fundo adhærent, ſuntque pars ejus; verumetiam cùm ſunt à ſolo ſeparati. Quin & partus ancillarum noſtrarum, & fœtus animalium noſtrorum nobis eadem ratione acquiruntur. §.*item ea quæ.ff.de rer.diviſ.*

Poſterior vis rei noſtræ, quæ eſt ad ſe trahendi, facit ut quæcunque ei accedunt, ita ut pars ejus fieri videantur, ea rem noſtram, ejuſque jus & conditionem etiam ſequantur, ſive res ſic aliis adjungantur, ut in eis tanquam in ſubjecto conſiſtant, ac ſine his eſſe nequeant; ut ſunt ædificata, plantatave in ſolo noſtro, & ſcripturæ in charta noſtra, & quæcunque ſimilia: exceptâ picturâ, cui ob excellentiam artis cedere tabulam jure ſingulari placuit, §.*cum in ſuo. & §§.ſeqq.inſtit. eod.* ſive unaquæque res poſſit per ſe ſubſiſtere, & conjunctio unius tantum ad expletionem ſeu additamentum alterius ſpectet, ut purpura veſtimento addita, aut rota vehiculo, aut gemma annulo; quippe quidquid alterius rei ornãdæ vel augendæ gratiâ adhibitum eſt, ei velut principali, ejuſque domino cedit. §.*ſi tamen.inſtit.eod. l.ſed ſi §.1. & l.ſeq.ff.de acq.rer.dom.* Species talis acceſſionis eſt, & id quod per alluvionem agro noſtro flumen adjecit, & inſula in flumine nata, utpotè quæ alvei pars habetur. §.*præterea per alluvionem. & §.inſula quæ.inſtit. d.tit.de rer.diviſ.*

Aliquando res duorum ita conjunguntur, ut nequeat diſcerni utra ſit principalis, vel alteram principaliter trahat; quoniam confunduntur, & una aliam ingreditur. Ut cum vina miſcentur, aut maſſæ auri argentive conflantur: ac tunc res fiunt communes ſingulorum, quorum materiæ confuſæ fuerunt pro rata. Quemadmodum enim alias per acceſſionem res alienæ nobis totæ acquiruntur, ita hic rerum alienarum partes invicem. Loquor ſi fortuito, aut facto tertii confuſio acciderit; nam ſi voluntate dominorum, communionem pariet non tam vis ipſarum rerum, quàm mutua utriuſque domini velut traditio. §.*ſi duorũ inſt.eod.tit.de rer.diviſ.*

Dixi occupationis ſpeciem eſſe venationẽ ſeu captationem ferarum, ſeu beſtiarum, eaſque cuilibet occupanti jure gentium acquiri. Neque intereſt quo in loco quis eas ceperit, utrum in ſuo fundo, an in alieno vel publi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

publico: quoniam animalia quæ ſuper terram gradiuntur, non quidem terræ (utpotè cui non adhærent) ſed aëris potius in quo ſpirant, conditione æſtimari debuerunt; atqui is omnium communis eſt. §. 1. *d. tit. inſtit. de rer. diviſ.*

Planè huic juri derogarunt cunctorum penè regnorum ſanctiones uſu quotidiano comprobatæ, quæ non promiſcuè omnibus hominibus feras capere permittunt; ſed Principes ſibi & nobilibus hoc jus ferè vindicarunt: ſaltem quod attinet ad quædam genera animantium, certaque tempora & modos eas inſectandi. Qua de re extat etiam Imperatoris Frederici conſtitutio lib. 2. feud. tit. de pace tenenda 27. Ubi ſcriptum eſt ut nemo retia ſua, aut laqueos; aut talia quælibet inſtrumenta ad capiendas venationes tendat, niſi ad urſos, apros vel lupos capiendos. Has beſtias excepit Imperator; utpotè quas ob nimiam diritatē ab omnibus necari utile eſt: quanquam aprorum venatio vix hodie permittitur propterea quod ſit hoc animal (ut verbis Juvenalis utar) propter convivia natum: Pari ratione aucupium & piſcatio non omnibus hodie permittuntur. Quæri poteſt unde tanta mutatio juris communis circa hæc ſit orta? Opinor partim ex tacito populorum aſſenſu, partim etiam ex poteſtate Principum, qui ſicut cæterarum rerum publicarum, ita etiam uſus viarum, agrorum, ſilvarum, & fluminum, quamvis publica ſint, §. 2. *inſtit. eod.* ſunt moderatores ſecundum utilitatē neceſſitatemq; Reipublicæ. *l. ſervitutes. §. publicū. ff. de ſervit. l. 2. ff. de flumin.* Atqui multæ ſunt rationes ob quas publicè utile viſum eſt ad paucos jus piſcandi, venandi, aucupandiq; coanguſtari. *Latè Matthæus Weſenbec. in parat. ff. de acq. rer. dom.*

Illud ſciendum eſt non acquiſitionem ferarum, ſed uſum venationis hodiernis moribus, ſanctionibuſque impediri. Etenim duo fuerunt jure gentium conſtituta: unum, ut omnibus hominibus venari liceret; alterum, ut dominium ferarum occupatione acquireretur. Priori derogatum eſſe intelligendum eſt; poſteriori nequaquam. *Didac. Covarruvias ad reg. peccatum. lib. decretal. 6. part. 2. § 8.* Certè magnam utilitatem habet horum diſtinctio. Etenim ſi homo plebeius, ſeu quiſpiam venari prohibitus nihilominus venatus ſit, & feram ceperit; fateor hanc ab eo tolli poſſe; non quin ejus ſit, ſed velut ab indigno, & pœnæ cauſsâ: prorſus eâdem ratione quâ laquei, jacula, cæteraque venatoria inſtrumenta, quamvis ipſius ſint, ei adimuntur. Sed finge alium bona fide, cum neſciret quo loco, quomodoque capta eſſet, feram emiſſe; profectò adimi huic non poterit: quippe nec alienum tenet, nec deliquit ut rei amiſſione plectendus videatur; quamvis rei alienæ, ſeu furtivæ hæc conditio ſit, ut adverſus quemcunq; poſſeſſorem vindicari queat. Idem eſt judicium de aucupio & piſcatione. Cui ſimile eſt quod qui alienum fundum ingreditur venandi aut aucupandi gratiâ, poteſt à domino prohiberi, ne ingrediatur. *d. §. feræ igitur. verſ. planè qui. inſtit. de rer. diviſ.* integrâ re tamen, id eſt, antequam feram vel volucrem ceperit, aut apes, vel favos ibi ceperit. Nā ſi ceperit, dominium eorum ei acquiritur; *§. apum quoque. inſt. de rer. diviſ.* quinetiam acquireretur jam prohibito; nec rei vindicatio, aut condictio furtiva: ſed tantum actio injuriarum, vel ſimilis adverſum eum competeret. *l. injuriarum 13. in fine. ff. de injurijs.*

CAPUT III.

De cauſis acquiſitionis eorundem jurium ex jure civili.

ENumeratis modis acquirendi ex jure gētium, reliquum eſt ut enarratio fiat modorum acquiſitionis ex jure civili; inter quos uſucapio introducta, ne dominia rerum ſemper manerent incerta. Et quidem mobilium rerum uſucapioni præſtitutum eſt tempus

pus trium annorum; uſucapioni autem immobilium tempus decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes, id eſt, neceſſe eſt ut tanto tempore continuo quis poſſederit, ut dominium per longi temporis poſſeſſionem adipiſcatur. *l.1.C.de uſucap. transform.inſtit. de uſucap.in privat.* Abſentes in hac materia intelliguntur, qui in provinciis diverſis degunt. *l.ult. C.de præſcript. longi temp.* Ideò longius inter hos ſpatium temporis ad uſucapiendum eſt conſtitutum; quia qui abeſt, difficilius conveniri poteſt, interrumpique ejus poſſeſſio. Quid juris ſi quis partim præſens & partim abſens fuerit? Videri poterat contra hunc nonniſi viginti annis poſſe uſucapi, quaſi abſens dicendus ſit, qui non toto decennio fuerit præſens. Verùm Juſtinianus declaravit hoc aliter accipiendũ, nempe ita, ut adjici ei debeant ſupra decennium tot anni, quot ex decennio quis fuerit abſens: verbi gratia qui tribus annis interim abfuit, in tredecim uſucapiet, qui quinque in quindecim. *Nov, ut ſponſalitia largitas* 119. *§. de præſcriptionibus. Auth. quod ſi quis. C. de præſcript. longi temporis.*

Sciendum autem poſſeſſionum defuncti & heredis, nec-non venditoris, & emptoris, ſive donatoris & donatarii tempora conjungi, & generaliter ſucceſſorem poſſeſſione auctoris adjuvari, *§. diutina. & §. ſeq. inſtit. de uſucap.* Tantum ea differentia eſt inter univerſales & ſingulares ſucceſſores, quod illis prior juſta poſſeſſio continuetur, licet ipſi ſciverint rem alienam eſſe: *d, §. diutina*, nam præter poſſeſſionem opus quidem eſt ad uſucapiendum & juſto titulo, & bonâ fide; verùm ſufficit poſſeſſionem bonâ fide inchoatam fuiſſe jure civili; *l. quæſitum & l. bonæ fidei emptor. ff. de acq. rer. dom.* quamvis ſecus jure Pontificio. *c. ult. de præſcript.* Planè in ſingulari ſucceſſore diſtinguitur an velit is acceſſione tẽporis ex perſona auctoris, ſeu adminiculo poſſeſſionis ejus uti, an ſolũ propria poſſeſſione niti. Priore caſu nocet ei vitium auctoris; *l. Pompon. ff. de acq. poſſ. l. vitia. C. eod. tit.* poſteriore caſu non nocet, & uſucapere potero quod auctor meus uſucapere non potuit. *l. an vitium ff. de diverſis temp. præſcript. l. 1. C. de præſcript. long. temp.*

Cæterum addidit aliquod temperamentum tandem & ei rei Juſtinianus, conſtituens ut mala fides authoris obſit ſucceſſori, nec huic etiam poſſeſſione illius non utendi præſcriptio ulla competat, præterquam triginta annorum: modò verus dominus ignoraverit ſuum jus, alienationemve factam; *d. Nov. ut ſponſalitia largitas* 119. *§. rurſum ſancimus. Auth. malæ fidei. C. d. tit. de præſcript. long. temp.* ſin verò dominus id non ignoraverit, neque interpellaverit poſſeſſorem; ut tunc ſecundum anteriores leges uſucapiendi jus procedat: *d. §. rurſum ſancimus. & d. Auth. malæ fidei.* vix eſt enim ut non videatur alienare, qui patitur uſucapi. *l. alienationis verbum. ff. de verb. ſignificat.*

Magnum eſt diſcrimen uſucapionis, & præſcriptionis annorum triginta, ſeu longiſſimi temporis; illa pertinet (ut dixi) ad acquiſitionem dominii, atque adeò & ad rei vindicationem: hæc autem non niſi ad exceptionem, ſeu excluſionem actionis, ut ſit aliquis litium finis. *l. præſcriptionem. & l. ſeq. & l. penult. C. de except.* Quod indicat etiam ſeparatus ſitus utriuſque tituli de uſucapionibus, & de diverſis temporalibus præſcriptionibus in Pandectis. *Notat Franciſc. Duarenus ad l. ult. C. in quibus cauſ. in integ. reſtit. neceſſ. non eſt, & Hugo Donellus comment. lib. 5. cap. 13.* At cavendum à vulgari errore interpretum, qui tradiderunt etiam præſcriptione triginta annorum bonâ fide concurrente ejus qui rem accepit, dominium acquiri. *Doctores ad Auth. niſi triennale. C. de bonis matern.* Quæ Authentica etiam malè concepta extat his verbis: *Niſi triennale tempus tranſeat quo poſſeſſor dominus ſit.* Etenim in Nov. de nuptiis 22. §. ſed

quod

quod ſancitum, in fine, unde illa Auth. deſumpta fuit, hoc ſolum dicitur excludi à vindicatione filios, niſi tricennale tranſeat tempus, & detentio dominos accipientes conſtituat. Ubi ſeparatim accipi convenit tempus triginta annorum, quod dumtaxat exceptionem parit, & tempus etiam brevius, quo accipiens per uſucapionem dominus factus ſit; cùm utrumque ad excluſionem rei vindicationis, quæ ab altero intentatur, ſufficiat. *l.3.C.de præſcript.long.temp. l.ſicut.C.de præſcript.30.vel.40.annorum.*

Et quidem tempora prædicta tum ad uſucapiendum, tum preſcribendum obſervantur; niſi ubi ſingulare jus eſt: exempli cauſa, Eccleſiæ piiſque domibus hoc privilegium tributum eſt, ut jura, ſeu actiones earum demum quadraginta annis amittantur. *Nov. hæc conſtitutio innovat* III. *& Nov.de Eccleſiaſt. tit.*131.§. *pro temporalibus.* Quin etiam aliquandò longius ſpatium fuit eis ideò conceſſum; *l.ult. C.de ſacroſanct. Eccleſ.Nov.ut Eccleſia Romana* 9.quod explicabo latiùs infrà cùm pervenero ad jus ſacrorum. Illud denique circa uſucapiones, & præſcriptiones notandum eſt; has demum procedere contra illos qui ſuæ ſunt poteſtatis, & non impuberes. *d.l.ult. C. in quibus cauſſis in integr.reſt.d.l.ſicut, verſ.nec ſufficiat.C.de præſcript.*30*, vel* 40*.annor. l.*1.§. *ult.C.de annal.except.& d. Nov.de nuptijs* 22.§.*ſed quod ſancimus.in fine. d. Auth.niſi tricennale.C. de bon.matern.*

Adjungo modis acquirendi jure civili donationem: utpotè quam interpretes ei juri adſcribunt. *ad tit.inſtit.de donat.* Quanquam enim ſi traditionem quæ ex ea fit conſideres, acquiſitio ſit ex jure gentium: §.*per traditionem.inſt.de rer.diviſ.* tamen ſunt donationes quæ abſque traditione perficiuntur, ut mortis cauſâ donatio, utpote legatis comparata, §.*hæ mortis cauſa inſtit.d.tit.de donat. l.*2.*ff. de Publ.in rem act.* & aliquæ præter traditionem requirunt ex juris civilis præſcripto inſinuationem; de qua re ſtatim. Quod Juſtinianus conſtituit donationem etiam pacto utilem eſſe, hoc eo pertinet, ut donator qui nondum tradiderit, neceſſe habeat tradere, & eo nomine competat adverſus eum actio in rem; quaſi ſimplici pacto dominium donatario acquiratur. *l.ſi quis.C. de donat.§.perficiuntur. inſtit.eod.d. N.ſacra forma tranſmiſſa.*162.

Deinde illud ſciendum ut etiam cum traditione donatio efficax ſit, requiri non rarò inſinuationem ejus, id eſt ut in actis publicis annotetur; ſcilicet ſi ſuperet quingentos ſolidos. *l.ſancimus.C.de donat.§.& cum retro. inſtit.eod.* Solidorum nomine intellige aureos quorum ſex unciam, ſeu ſeptuagintaduo, libram auri complebant apud Romanos. *l.quotieſcunque certa. C.de ſuſcept. præpoſit. & arcar.lib.*10. Valet tamen uſque ad eam quantitatem abſque inſinuatione donatio. *d. l.ſancimus.* Non enim (ut inquit Imperator *d.Nov.*162.) quod rectè ſe habere poterat, propter quantitatis appendicem intercidere debet. Atque hoc pertinet quoque ad donationes inter virum & uxorem, ut eæ per mortem donatoris confirmentur; *d.Nov.* 162. *& l.donationes.*25.*C. de donat.inter vir.& uxor.* aliter enim conſtat has, licèt minoris quantitatis ſint, non valere. *l.*1. *& paſſim ff.de donat.inter vir.& uxor.Nov.quib.mod.natural.effic.legit.* 74. §.*illud quoque melius.*

Excepta ſunt ab inſinuationis neceſſitate genera quædam donationum, nimirum donatio propter nuptias; *Nov. ut ſponſalitia largitas.*119.*in princ & Nov.ut fratrum filij,*127.§.*illud quoque.* ſicut alio loco expoſui. *ſup.lib.*1.*cap.*8. Similiter exempta eſt ab hujuſmodi obſervatione donatio in Principem collata; unde ſufficit hanc probari publico quovis inſtrumento, ſubſcriptioneque donatoris, & teſtium, *N.ut non fiant pignorationes.*52 §.*quoque.* qui non requirebantur lege Zenonis. *l.in donationib.C.de don.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Cùm enim prius conſtitutum eſſet donationes ab Imperatore in privatos collatas non egere inſinuatione, cujuſcunque quantitatis forent: *d.l.ſancimus.§ exceptis.C.de donat. l.ult.in fin.C.de quadriennij præſcript.* Viſum tandem eſt æquum pariter donationes quantaſcunque quæ à privatis in perſonam Imperatoris conferrentur, actis non indigere. *d.Nov. ut non fiant pignorationes.* 53. *§.illud quoque Auth. item & à privatis. C. de donat.*

Præterea ut vim habeat donatio, neceſſe eſt ut non ſit inofficioſa, ſeu tanta quæ legitimam aliquorum adimat vel diminuat; *l 1.C.de inoff.donat.Nov.de immenſ.donat.* 92. de qua re diſſeram alibi, ubi de inofficioſis teſtamentis, & legitima. Neceſſe eſt quoque ut propter ingratitudinem non fuerit revocata; *Inſtit.de donat. §. ſciendum eſt. & d. Nov.de nuptijs* 22. *§ mater ſanè.* de qua revocatione cùm ex conventione, quæ tacitè pacto donationis ineſt, proficiſci videatur, aptius dicam infrà, ubi de pactis & obligationibus.

Sunt verò & aliqui alii modi acquirendi dominii jure civili; veluti cùm poſſeſſori attribuitur dominium rei ſibi per vim à domino ereptæ; *l ſi quis in tantam. C. unde vi.* & cum uno duorum qui à Principe munus acceperunt moriente abſque herede, pars deficientis conſorti accreſcit; *l.un.C.ſi liberalitatis Imperial.ſocius ſine hered. deceſ.lib.*10. necnon cum jure ſingulari pupillo, Eccleſiæ, & paucis aliis acquiruntur res ex ſua pecunia emptæ abſque ulla traditione. *l. 2. ff. quando ex facto tuto.l.ult. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* De his & paucis ſimilibus (quoniam ad Novellarum conſtitutionum materiam vix pertinent) diſſerere latiùs hic omitto.

Illud tantùm pro majore eorum quæ antè dicta ſunt uſu addam: qui modi ſunt acquirendi dominii, eoſdem ferè eſſe acquirendorum reliquorum jurium quæ in rebus haberi dixi. De jure poſſeſſoris bonæ fidei dubitandum nō eſt, cùm is opinione ſuâ dominus ſit; quæ opinio juſta eſſe nequit, niſi modi ij præceſſerint quibus dominium revera acquiri ſolet. De quaſi dominio idem dicendum: nam ſicut directa dominia non nudis pactis, ſed traditionibus & uſucapionibus transferuntur: *l.traditionibus. C. de pactis.* ita jus emphyteuticū, ſeu utile dominium emphyteutæ tunc cenſetur conſtitutum, cùm prædium traditum eſt ſic fruendum; *§.adeo inſtit. de locat.* vel quando legitimo tempore tanquam tale poſſeſſum fuerit. *l. ult. C. de fund. patrim. lib.* 11. Similiter jus feudale conſtituitur traditione, & eâ quidem ſolemni quæ vocatur inveſtitura; *lib.* 1. *feudorum.tit.* 25. *& lib.2.tit.1.in fine.* nec non longo tēpore *eod.lib.2.feudo.tit.26.§.ſi quis.* Pares etiam ſunt modi uſusfructus, uſus, & ſervitutum conſtituendarum; utpotè in quibus uſus & domini patientia pro traditione habetur, *l.3.ff.de uſufruct.l.1.in fine ff. de ſervit.ruſtic.præd.* & quæ etiam dicuntur uſucapi & diuturno tempore acquiri. *l. ſi quid diuturno.ff.ſi ſervitus vindicetur.l.ult.in fine.C.de præſcript.long. temp.* Singulare eſt in pignore ſeu hypotheca, quæ etſi etiam jus ſit in re ſeu rei cohærens; tamen nudâ conventione circa traditionem conſtituitur, *l.4. ff.de pignor.l.1.ff.de pignorat.act.* eâque vel expreſsâ vel tacitâ. Tacita eſt invectis & illatis in domum conductam, *l.4.ff.de pact.* & in bonis contrahentium cum argentariis, *N.de argentar. contract.*136. & aliis cauſis ex quibus pignus tacitè cōtrahi dicitur. *ff.toto tit.in quib.mod.cauſ.pign.tacit.contrahit.*

Nudam conventionem ad jus hypothecæ conſtituendum ſufficere viſum eſt Romanis legiſlatoribus. Mores verò noſtrates parem ritum in hoc jure conſtituendo ferè poſtulant, quem in cæteris juribus acquirendis. Quis ille eſt? Solemnis quædam traditio ſymbolo baculi vel alterius rei adhibito, ſimilis inveſtituræ de qua paulò antè dixi. Sanè hæc moribus neceſſaria eſt in rerū immobilium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

mobilium alienatione; non autem ſufficit ſimplex traditio, ut nec ſuffecit priſco jure Quiritium in iis rebus quæ vocabantur mancipi; *Vlpianus in frag. inſtitut. tit.* 19. donec differentia rerum mancipi & non mancipi cum ſolemnitate mancipationum fuit abolita. *l. un. C. de uſucap. transform.*

CAPUT IV.

De cauſis acquirendi poſt mortem.

DE cauſis acquiſitionum quæ effectum ſortiuntur inter vivos dixi; nunc dicam de illis quæ demum vim conſequuntur cùm mors alicujus inſecuta eſt. Ac hæ aut ex ultima voluntate ordinationeque defuncti ſunt, aut ſunt ſucceſſiones ab inteſtato. Ultimæ voluntatis ſpecies ſunt teſtamentū, codicilli, & donatio cauſâ mortis: hujuſmodi enim donationes ad exemplum legatorum redactæ ſunt; *§. hæ mortis cauſa. inſtit. de don. &* N. *de dona. mortis cauſa* 87. *verſ. nā cum ſcirent.* ideoque quantæcunque ſint nullâ indigent inſinuatione; & revocari poſſunt quandocunque ante mortem. *d. verſ. nam cum ſcirēt.* De teſtamentis eorumque confectione in primis differendum eſt. Forma eorum eſt duplex. Sunt enim alia teſtamenta in ſcriptis, alia nuncupativa. *Inſtit. de teſtam. ordin. §. ult. Nov.* 1. *de heredibus. §. quia verò.* Quæ in utriſque condendis obſervanda ſint latê deſcribitur ff. lib. 28. tit. 1. C. lib. 6. tit. 22. & Inſt. lib. 2. tit. 10. & eorundem librorum titulis ſequentibus. Præter teſtium numerum & præſentiam, aliaque multa propter teſtamentorum ſinceritatem, & ut nulla fraus, nullaque falſitas in eis committeretur, conſtituta; illud additum fuerat à Juſtiniano, ut teſtator propriâ manu nomen heredis quem inſtitueret, ſcriberet, ſive in ſubſcriptione, ſive in alia parte teſtamenti; aut ut ſaltem nomen iſtud nuncuparet coram teſtibus, qui deinde hoc exprimerent in ſuis ſubſcriptionibus; *l. jubemus. C. de teſtam. §. ſed his omnibus. inſtit. de teſtam. ordin.* alioqui ut teſtamenta aliter facta nullius eſſent momenti; exceptis ijs quæ jam condita fuerant, priuſquam ea conſtitutio innoteſcere potuerat, quæ firma manere voluit. *Nov. ut factæ novæ conſtitut.* 66. At ipſe Juſtinianus mutandum hoc putavit, ſanxitque tandem ut ſatis ſit, per quamlibet perſonam ſcriptum eſſe heredis nomen. *Nov. ut ſponſalitia largitas.* 119. *§. quia vero. Auth. & non obſervato. C. de teſtam.* Mutationis ratio fuit, quod nequeant teſtatores aliquando ſcribere, vel nolint heredes quos ſcribunt à teſtibus ſciri: *d. §. quia vero.* non enim neceſſe eſt, neque ſemper expedit teſtes intelligere & cognoſcere ea quæ in teſtamento continentur; ſed ſufficit ſcripturam teſtamenti clauſam, involutam, ligatamve coram teſtibus proferri; *l. hac conſultiſſima C. de teſtam. §. ſin autem. inſtit. de pupill. ſubdit.* eòque major utilitas videtur teſtamenti ſcripti, atque tutior quàm nuncupativi. Itaq; ad jus antiquum nunc reditum eſt, quo placuit nihil intereſſe à quo facta ſit ſcriptura teſtamenti, modo juſſu teſtatoris ejuſque dictamine. *l. ſervus. ff. qui teſtam. fac. poſ. & d. l hac conſultiſſima. in princ.* Ac cùm dicitur nomen heredis vel à teſtatore, vel ab alio ſcribendum eſſe, ſic accipi debet ut ſufficiat loco nominis certam aliquam perſonæ demonſtrationem deſcriptionemq; fieri. *l. quoties. §. ſi quis nomen. ff. de hered. inſtit.* Generaliter namq; receptū eſt demonſtrationem vice nominis fungi. *§. nominatim. inſt. de exhered. lib. l. nominat. ff. de cōdit. & demonſt.*

Alterum quod requiritur ad validitatem teſtamentorum eſt, ut heres quiſpiam inſtituatur; dici enim ſolet teſtamenta ex inſtitutione heredis vim accipere, & hanc ipſam caput & fundamentum teſtamenti intelligi. *§. ante inſtit. de legat. §. in primis. inſtit. de fideicom. heredit.* Certum eſt liberos qui in poteſtate habebātur heredes inſtitui debuiſſe, aut ſaltē exheredari. *toto tit. inſt. de exher. lib. & tit. ff. de lib. & poſth. hered. inſt. vel exher.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Ac cur exheredari debuerint ſi non inſtituerentur, ratio ex eo profluxit, quod qui in poteſtate erat, una eademque perſona cum illo qui in poteſtate habebat, eſſe videretur, & bona hujus bona illius quodammodo eſſe, manereque apud eum, atque ita via præcludi extraneis, qui heredes inſtituerentur, niſi ab eis bonis expreſsè remotus eſſet. *l. in ſuis. ff. eod. & §. ſui autem inſtit. de hered. qualit. & diff.* Et quidem jure veteri nulla cauſarum exheredationis ratio fuit habita, donec id mutatum jure noviſſimo, quo non licet parenti aliquem ex liberis exheredare, vel præterire, niſi ob cauſas certas ingratitudinis, eaſque nominatim inſertas teſtamento, *Nov. ut cum de appellationibus cognoſcitur.* 115. *§. aliud quoque. & §§. ſeqq. uſque ad §. hæc autem. Auth. non licet. C. de lib. præter.* Verùm obſervarunt optimi hujus ævi interpretes nequaquam id effectum eſſe Novellâ conſtitutione, ut teſtamentum ipſo jure non valeat in quo abſque expreſſa cauſa aliquis liberorum fuerit exheredatus; verùm id tantum, ut reſcindatur ſeu irritum fiat, atque evacuetur, teſtamentum: ſic enim ſonant verba conſtitutionis; atqui quod ipſo jure nullum eſt, id reſciſſione non indiget. *l. 5. ff. de injuſt. rupt. irrit. fact. teſtam.* Deinde ex tenore conſtitutionis apparet Imperatorem ibi agere non de iis quæ ad formam teſtamenti neceſſaria ſunt, ſed de cauſis querelæ inofficioſi; nec de liberis ſolis, verumetiam de parentibus exheredatis, vel præteritis, quibus quoque remedium iſtud querelæ datur.

Undè arbitror Authenticam Non licet. & Authenticam Ex cauſa. quæ ex prædicta conſtitutione extractæ ſunt, perperam in C. ſub tit. de lib. præter. (in quo, ſicut & in titulis vicinis agitur de partibus quibus conſtat teſtamenti factio) fuiſſe collocatas, ſed aptiorem harum ſub tit de inoff. teſtam. ſedem futuram fuiſſe. Non movet quod dicat Conſtitutio non licere liberos præterire, vel exheredare, quicquid autem fit lege prohibente id nullum ſit; *l. non dubium. C. de legib.* hoc enim verum, niſi appareat aliud legiſlatori placuiſſe, veluti hic pœnam aliam adjiciendo, nempe reſciſſionis; quemadmodum diſertè ſcriptum eſt in alia Authentica, quæ eandem conſtitutionem pro fonte agnoſcit, non licere parentes exheredare niſi juſtâ cauſâ inſertâ, alioqui reſciſſum iri teſtamentum. *Auth. in teſtamento. C. ad SC. Tertyl.* Quare pleniorem iſtius conſtitutionis & Authenticarum inde ſumptarum explicationem in poſteriorem locum reſervo, ubi de infirmatione teſtamentorum. Ac notare hic ſufficiat teſtamentum parentis fore ipſo jure validum, quamvis liberorum aliquem reperiatur non inſtituiſſe. De teſtamento patris vel avi paterni dubitandum non eſt, quoniam ſufficit liberos qui in poteſtate ſunt, fuerunt, vel eſſe poſſent, nominatim exheredatos fuiſſe; non etiam de teſtamento matris vel avi materni; utpotè quorum ſilentium ſeu præteritio pro exheredatione eſt; ſic enim ſe habent jura anteriora, quibus Novellæ conſtitutiones (ut oſtendi) nihil derogarunt. *l. maximum vitium. C. de lib. præter. §. ſed hæc. & paſſim inſtit. de exheredat. lib.*

Porrò obſervandum eſt ſolemnitates condendorum teſtamentorum jure ſingulari in quibuſdam perſonis eſſe relaxatas; veluti in parentibus teſtantibus inter liberos: conſtitutum enim eſt etiam ex imperfecto teſtamento voluntatem parentum utriuſq; ſexus inter liberos ſubſiſtere: *l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto. C. de teſtam.* ergo etſi deerunt teſtium ſubſcriptiones, aut ſigna; quin etſi defuerint teſtes ipſi; rata erit parentis voluntas: modò alicunde conſtet hoc eſſe ejus teſtamentum; ut eſt de teſtamentis militum, quibus ſimiliter ſolemnitates teſtamentorum remiſſæ ſunt. *§. planè inſtit. de milit. teſtam.* Juſtinianus tamen putavit tandem cautionem quandam adhibendam, nempe ut

e ut parens ſcripto teſtari volens inter li-eros, ſi ſcribere ſciat, ipſe ſuâ manu, & tem-us confecti teſtamenti, & liberorum nomi-a, & uncias ex quibus eos heredes eſſe vult, ecnon res ſingulas quas inter eos diſtribuit, onſcribat; & quidem non notis numero-um. ſed clarâ plenâque ſcripturâ; ut nulla ubitatio poſtea inter liberos oriatur. *Nov. e teſtam. imperfect.* 107. *Auth. quod ſine C. e teſtam.* Inſuper cogitandum eſt valuiſſe ujuſmodi teſtamẽtum imperfectum, dum-axat inter liberos, & favore eorum; ideoque extranea foret perſona mixta, voluntatem efuncti, quantum attinet ad eam perſonam ro nulla haberi ſolitam. *l. ult. C. fam. erciſ. l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto. C. de eſtam.* Quod jus aliis heredibus inſtitutis tiamnum manet. At verò id in legatis & fi-leicommiſſis mutavit Juſtinianus, valere ea ubens, quamvis deſcripta ſint in charta, quæ olemnia reliquorum teſtamentorum non uſceperit; modò manus propria teſtatoris, & nuncupatio facta coram teſtibus oſtendat eum hæc præſtari voluiſſe. *d. Nov.* 107. §. *ſi amen aut uxori: & d. Auth. quod ſine in fi-te. C. de teſtam.* Si quis quærat, cur aliud jus n legatis & fideicommiſſis, aliud in extra-nei heredis inſtitutione adjuncta? Equidem dixerim hanc eſſe rationem, quod illa ſint tantum appendix quædam teſtamenti, quæ ideò ex teſtamento qualicunque valido robur debeat ſumere; at heredis inſtitutio (uti dictum eſt) caput eſt teſtamẽti, immò ipſum teſtamentum, *l. 1. §. neque. ff. de hered. inſtit.* quod ſolemniter perfici debet; præterquam inter eas perſonas quibus tantam obſervationem jus expreſsè relaxavit.

Similitudinem quandam habet cum teſtamento diviſio, quam parentes faciunt bonorum ſuorum inter liberos. *l. ſi filia. § ſi pater. ff. fam. erciſ. d. Nov.* 107. §. *nos igitur.* Fieri poteſt, fitque interdum ejuſmodi diviſio in teſtamento, ſeu ubi ſimul heredes inſtituuntur liberi, *l. quoties. C. eod. fam. erciſc. & d. Nov. de teſtam. imperfect.* 107. Fit etiam in Codicillis. *l. ex parte. §. inteſtato. ff. eod. tit. fam. erciſ.* Verùm fit ſæpè etiam extra teſtamentum, & codicillos; ut dividatur inter liberos futura hereditas ab inteſtato, adſcriptis & aſſignatis cuique liberorum certis rebus portionis ſuæ loco; ut ita impediatur diſcordia & certamen inter fratres. *l. filij. & d. l. ult. C. eod. tit. fam. erciſ. l. parentibus. C. de inoff. teſtam.* In qua diviſione relinquuntur ſubinde nonnullæ res præcipuæ ad inſtar prælegati, ac quod uni liberorum plus quam aliis, aut quam ferret portio ſingulorum, ab inteſtato fortè aſſignatum eſt, id retinetur ab eo velut donatum cauſâ mortis. *l. ſi cogitatione. C. d. tit. familiæ erciſ. Pariſius conſil. 34. parte 2.* Planè ut talis diviſio parentis vim habeat, conſtitutum eſt à Juſtiniano, ut interveniat ſubſcriptio ejuſdem parentis, aut filiorum ipſorum, qui profiteantur ſe eam ratam habituros. *Nov. de triente. & ſemiſſe 18. §. quod ſæpe. & d. N. de teſtam. imperfect. 107. §. quia vero, Auth. ſi modo. C. fam. erciſ.* Majorem ſolemnitatem hujuſmodi ſcriptura diviſionis non deſiderat; verùm nimis incertam diviſionem quæ diceretur facta à parente, & quæ ne quidem prædictam cautelam ſubſcriptionis contineret, neque judex fam. erciſ. neque filii ipſi ſequi coguntur.

CAPUT V.

Quantum diſſideant mores hodierni circa prædictos modos acquirendi poſt mortem.

Sciendum eſt mores noſtros, & omnium ferè populorum hodie procul à jure civili Romano receſſiſſe in forma condendorum teſtamentorum, etiam inter extraneos, & ad ſimplicitatem juris gentium, qualis fuit in militaribus teſtamentis quodammodo redacta eſſe teſtamenta; *Præſes Viglius ad tit. inſtit. de milit. teſtam. num. 9. & ad tit. de teſtam. ordin.* ita ut ferè ſufficiat parochi

notariive, & duorum triumve teſtimonijs, vel ſubſcriptione teſtatoris, vel quocunque alio modo conſtare certò de ultima voluntate; quod & jus Pontificium approbavit. *c. cum eſſes. tit. decretal. de teſtam.* Unde nec heredis ullius inſtitutio moribus neceſſaria eſt ut ſit teſtamentum; atque id in plurimis legibus municipalibus ſcriptum extat; nec non teſtamenta idcircò vix differre à codicillis; cùm ut heres quiſpiam neceſſariò inſtituendus ſit, hæc ratio fuerit jure Romano ne quis partim teſtatus, partim inteſtatus decederet contra regulam juris; *l. jus noſtrum. ff. de regul. juris,* quæ ſubtilitas apud nos negligitur. Quod pater ex eo quod plerumque locorum nonniſi de certo genere, certave parte bonorum ſit permiſſum teſtari; reliqua verò bona ad propinquos defuncti lege devolvantur. Quare moribus noſtris etiam iſtud admiſſum eſt, ut ſit, voceturque teſtamentum, in quo legatis tantum relictis nulla heredis inſtitutio facta ſit; ſic enim dictant leges Pariſienſium, Aurelianenſium, Gandavenſium, Cortracenſium, plurimarumq; aliarum civitatum, inſtitutionem heredis in teſtamẽtis locum non habere; idque ita accipitur aliquibus in locis, ut etiamſi inſtituatur heres, is ſolùm habeatur pro legatario verbis impropriè acceptis. Cæterorum locorum leges ſaltẽ in hoc conſentiunt, ut heredis inſtitutio non ſit neceſſaria ad ſubſtantiam teſtamenti, quo ſenſu hodie teſtamenta appellamus.

Ac ex eo quod conſuetudines hodiernæ permittunt ut teſtatus & inteſtatus qui ſit, profectum eſt ut differant à jure Romano, & in aliis articulis duobus. Prior eſt, quod jus Romanum totam hereditatem inſtitutione comprehendi voluerit, ſive plures inſtituerentur heredes ſive unus; unde ſi de certa parte vel incerta parte dumtaxat aliquis foret inſtitutus nec eſſent alij eodem teſtamento ad reliquum hereditatis vocati, reliquum iſtud illi accreſcebat. *l. interdum. ff. de hered. inſtit.* & § *hereditas.* & § *videmus. inſtit. eod.* E contrario moribus noſtris jus accreſcendi, quod non quidem ex conjunctione quam fecerit teſtator illorum quos inſtituit, voluntateque ejus, verùm ex legis poteſtate manat, receptum non eſt: verbi gratiâ, ſi quis ex quadrante inſtitutus fuerit, is quadrantem tantum habebit: Item in certo fundo inſtitutus reliquas res hereditarias nequaquam accipiet, verùm eæ res, vel reliquæ partes ad propinquos teſtatoris, ſeu eos qui ab inteſtato ſuccedẽdi jus habent, ſunt ituræ. Hanc æquitatem & Romani ipſi admiſerunt in militibus, ut ne plus ad heredes ab ipſis inſtitutos pertineret quàm dixiſſent, eo quod potuerint contra jus in Paganis conſtitutum pro parte teſtati, & pro parte eſſe inteſtati. *d.* § *hereditas.* & *l. ſi miles. ff. de teſtam. militis. l. 2. C. eod.*

Poſterior articulus differẽtiæ morum noſtrorum à jure Romano manans ex eo quod poſſit quilibet apud nos pro parte teſtatus decedere, ille eſt. Jus Romanum ne id accideret prohibuit ex certo tempore, vel ad certum tempus heredem inſtitui. *l. hereditas. 34. ff. de tit. de hered. inſtit.* & § *heres. inſt. eod.* Secus eſt moribus noſtris, quemadmodum quoque ſecus fuit ob eandem rationem in inſtitutionibus heredum quæ fiebant à militibus Romanis. *l. in fraudem.* § *miles.* & *l. miles ita. ff. de teſtam. milit. l. certi. C. eod.* Pariter nec neceſſaria apud nos eſt exheredatio liberorum, ſi non inſtituantur, cùm præteritio pro exheredatione habeatur, exemplo militarium teſtamentorum. § *penult. inſtit. de exheredat. lib. Eguinarius Baro ad inſtit. tit. de teſtam. ordin. tit. de exheredat. lib. tit. de hered inſtit.* & *tit. de codicil. parte comment. poſteriore*. Intelligo ut ipſo jure valeat teſtamentum, non tamen quin tanquam inofficioſum reſcindi poſſit: hodiernis enim moribus querelam inofficioſi (cùm ea ex officio & charitate, quæ eſſe debet parẽtum erga liberos, proficiſcatur) adhuc retinemus: neceſſitatem verò exheredandorum liberorum ſi

non

on inſtituerentur; cùm ea ex ſubtilitate tan-
um ſuitatis(ut vulgò interpretes loquuntur) apud Romanos emanaverit, nequaquam agnoſcimus; ac valet ipſo jure teſtamentum patris apud nos, etiamſi in eo præterierit filium, relicto ſolùm remedio querelæ inofficioſi, quo debitam bonorum portionem conſequatur; Sicut jus fuit Romanum in teſtamento matris. *§.mater.inſtit.de exhered.lib.* Quod Tornacenſium & Alverniorum & paucorum aliorum legibus comprehenſum, per omnes regiones quæ moribus reguntur uſu comprobatum eſſe, ſciendum eſt.

Adjicio mores hodiernos nec pupillarem ſubſtitutionem agnoſcere. Quod ut intelligatur, pone pupillari ſubſtitutione patrem filio teſtamentum condidiſſe, dediſſeq; ei heredem, & quidem eum qui ſuccederet in univerſa ejus bona; non ſolum ea quæ à patre ipſo, verumetiam in ea quæ aliunde accepiſſet; adeò ut poſſet pater ita ſubſtituere etiam filio exheredato *l;.ſed ſi plures.§.ad ſubſtitutos.ff.de vulga.& pupil.ſubſtit.&* §. *non ſolum.inſtit,de pupil.ſubſtit.* atqui tantam eſſe nunc poteſtatem patriam inauditum eſt. Habemus quidem poteſtatem in noſtros liberos, ſed non quantam, neq; qualem habuerunt Romani, *§.1.& ibi, Accurſius. inſtit.de pat.poteſt. & l.in ſuis in fine. ff. de lib. & poſthum.hered. inſt.* ſed magis in reverentia conſiſtentem, quàm ad bona propria filiorum ſe extendentem, ut indicavi obiter lib. 1. cap. 13. Pari ratione inauditum eſt apud nos mẽte capto filio poſſe patrem eâ ſubſtitutione (quàm ad exemplum pupillaris jus Romanũ admiſit) teſtamentum facere, eique dare heredem. Poteſt quidem filiis ſuis pater ſubſtituere in ſecundum caſum, id eſt, ſi quis heres eſſe deſierit, in bona quæ eis reliquit, cùm poſſit quiſque legem quam vult dare rebus ſuis: nam & extraneus ita potuit ſubſtituere; necnon pater ſubſtituere potuit filio puberi; *§ ult.inſtit.de pupil.ſubſtit.* verùm hæc ſubſtitutio non teſtamentum filii, ſed patris erat; nec potuit Romano jure ſuſtineri in eum ſecundum caſum facta ſubſtitutio poſt pubertatem aliter quàm jure fideicommiſſi; *e.d.§.ult.* quoniam filius cui ſubſtitutum erat, factus ſemel heres, non deſinebat eſſe heres; nec poterat quiſpiam Paganus ad tempus heres cenſeri. *§.reſtituta.inſtit.de fideicommiſ.heredit.* Singulare erat in milite, ut quandocunque ſubſtituere directo poſſet in ſecundum caſum; *l.centurio.ff.d.tit.de vulga.& pupil.ſubſtit.* quippe is potuit quoque ad certum tempus, & ex certo tempore heredem aliquem facere. *l.miles ita.ff. de teſtam.milit.* Quãdoquidem moribus hodiernis non videtur abſurdum ut quilibet poſſit ita inſtituere; non verebor aſſerere ſubſtitutionem quæ filio etiam emancipato vel extraneo facta fuerit directo poſt pupillarem ætatem, ſecundum mores noſtros valere; ſcilicet ut ſubſtitutus dumtaxat ea bona, quæ fuerunt teſtatoris qui ſubſtituit, habeat; non etiã illa quæ aliundè ei cui ſubſtitutio facta eſt obvenerint: nam & in militibus jus Romanum hoc optimâ ratione præſcripſit, ne alicui quo tempore ipſe de rebus ſuis diſponere poteſt, tollatur teſtamenti factio. *argum. l.ex pacto.ff.d.tit.de vulg.& pupil.ſubſtitut.*

Quæ cũ ita ſint, fruſtrà hic veniatur ad arduam & controverſam admodum quæſtionẽ juris Romani interpretũ: An facta impuberi verbis directis & civilibus ſubſtitutio nõ valeat poſt pubertatem, ſaltem jure fideicommiſſi? Quæ enim tanquam directa ſuſtineri poteſt ſubſtitutio, cur opus eſt hanc trahere ad fideicommiſſum? Dicemus itaq; tunc demum fore fideicõmiſſariam ſubſtitutionem ſecundũ mores hodiernos, cùm ex verbis vel aliundè apparuerit teſtatorem non voluiſſe à ſubſtituto aliter accipi poſſe bona, quàm per modũ fideicõmiſſariæ ſubſtitutionis; nec movebor ſi quis objecerit, quod ſcriptũ legimus, ſubſtitutione filio factâ à milite (cujus hoc jus ex privilegio fuit apud Romanos, quod nunc eſt etiam Pagani) ſubſtitutũ bona patris

accepiſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

accepiſſe velut ex cauſa fideicommiſſi: *l. precibus.C.de impub.& alijs ſubſtit.* intelligendum enim eſt per dictionem (*velut*) denotari ibi ſimilitudinem; non etiam fideicommiſſum verè eſſe quod ſubſtitutus accipit. *Hugo Donellus ad eand.l. precibus. C.d. tit.de impub. & alijs ſubſtitut.*

CAPUT VI.

Quibus mod. teſtamenta infirmentur.

TEſtamenta ritè facta contingit infirmari, ac ſæpé ex eo quod poſtea teſtator noluerit ea valere: licet enim cuique revocare ſuum teſtamentum uſque ad mortem, & alterum condere. Sed an ſufficit ſimplex revocatio, aut pœnitentia ut prius teſtamentum tollatur? quod primâ facie videri poſſet, cùm teſtamentum non ſit, niſi quod ultimam voluntatem defuncti continet; idque auſus eſt aſſeverare & defendere Franciſcus Conanus. *Comment. lib.9.cap.7.* Tutius eſt contrariam opinionem ſequi, utpote ab omnibus ferè receptam & textibus juris convenientiorem: expreſsè enim in Inſtitutis illud eſt ſcriptum, ex eo ſolo non poſſe infirmari teſtamentum, quod teſtator poſtea id valere noluerit. *§.ex eo.tit. quibus modis teſtam.infirm.* Similiter ſcriptum eſt in Pandectis, licet quis ſuum teſtamentum irritum eſſe voluerit, & inteſtatus eſſe maluerit, nihilominus placuiſſe inſtitutiones heredum in eodem ſtatu manſiſſe. *l. militis codicillis. §. penult.ff.de milit.teſtam.* Cui conſentiunt quoque verba conſtitutionis Juſtinianææ dictantia non eſſe audiendos teſtes qui dicant teſtatorem voluiſſe mutare, aut intervertere ſuum teſtamentum; niſi etiam aliud condiderit perfectum; *Nov.de teſtam. imperfect. 107.§.etſi quid.* nec dicetur deeſſe in priore voluntatem defuncti, quoniam jus ponit ita demum voluiſſe aliquem à teſtamento quod condidit recedere, ſi aliud poſtea perfecerit. *arg.l.ſi jure 18.ff. de legat, 3.* Cur jus id ponit? reor ne teſtamenta temerè ob levem ſermonem teſtatoris, vel ſubornationem aliquorum qui affirmarent eum voluntatem mutaſſe, infringerentur; ac quâ ratione jus nudis pactis obligari neminem voluit: *l.juris gentium.ff.de pact.* pari propemodum ratione noluiſſe intelligi debet teſtamenta infringi nudâ, id eſt, non ſolemniter declaratâ voluntate. Deindo novum non eſt quibus ſolemnibus aliquid conſtituitur; iiſdem in contrarium actis ſolvi. *l.nihil tam naturale. ff.de reg.juris.* Unde tenendum eſt nec nuncupativa quidem teſtamenta, niſi poſteriore aliquo ſive in ſcriptis, ſive per nuncupationem rectè condito, infirmari. Exceptio eſt niſi teſtator non tantùm voce dixerit ſe revocare; verùm id facto oſtenderit; puta ſcindendo, delendove inſtrumentum, vel ſigna ejus amovendo, idque fecerit ipſe conſulto, aut volente eo alius. *l.1.ff.de his quæ in teſtam. delent. l.1.§. penult. ff.ſi tab.teſtam.nul.extab.l.penult.C.de teſtam.*

Amplius notandum eſt non ſufficere poſterius aliquod factum eſſe teſtamentum, ut infirmetur prius; niſi poſterius perfectè ordinatum fuerit, id eſt, non modò inchoatum, ſed plenè adimpletum; adhibitis omnibus quæ ad formam jus deſiderat. *d.§.ex eo inſtit.quib.mod.teſtam.infirm.* Quid de teſtamento inter liberos, quod dixi valere etiam abſque ſolemnibus? Deciſum eſt nec illud rumpi, niſi poſterius fuerit ſeptem teſtium numero, & cunctis aliis ſolemnibus completum; *d.Nov.107. §. & ſi quidem. Auth. hoc inter. C. de teſtam.* nam teſtamentum inter liberos, quamvis formæ reliquorum teſtamentorum reſpectu imperfectum videatur, & ſic vocetur; *d l.hac conſultiſſima. §.ex imperfecto. C.eod. tit.* tamen revera perfectum eſt, qui eam perfectionem habet, quam genus iſtud teſtamentorum poſtulat; ut proinde non niſi pari, vel alio teſtamento perfecto rumpi poſſit, vel debeat. *l.2.ff.de injuſto, rupto & irrit.fact.teſtam.* Non obeſt

quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

quod alibi ſcriptum reperitur, teſtamentum jure militari, atque adeò ſimiliter abſque ſolemnitatibus factum, cenſeri ſolutum, ſi veteranus intra annum facere aliud cœperit, neque perficere potuerit. *l. ejus militis.* §. 1. *ff. de milit. teſtam.* Cùm enim legis beneficio militare teſtamentum infra annum miſſionis valeat, §. *ſed hactenus. inſtit. de milit. teſtam.* videtur ei beneficio renunciaſſe, qui cœpit teſtari jure communi. Nonnunquam imperfecto teſtamento evaneſcit prius perfectum, videlicet ſi extraneis in priore inſtitutis, ſit is heres in poſteriore inſtitutus, qui ſucceſſurus eſſet ab inteſtato; *d. l. 2. ff. de injuſt. rupt. & irrit. fact. teſtam.* quo caſu defertur hereditas inſtituto in poſteriore, non quaſi ex teſtamento, ſed quaſi ab inteſtato, quare ſi ſimul inſtitutus fuerit extraneus, is nequaquam ſuccedet. Cur tum potius rumpitur teſtamentum, quàm alio imperfecto, vel nudâ revocatione? Quia (ut opinor) vix eſt ut non videatur ſeriò teſtamentum quis revocaſſe, qui proximos poſtea inſtituit, ne tamen facilè ob id ſubverterentur teſtamenta, ſtatutum eſt ut tunc quinque teſtium fides interveniat. *d. l. hac conſultiſſima. C. de teſtam.* Hoc movit forte Haloandrum, ut cùm dictet Novella 107. d. §. & ſi quidem declarationem revocationis faciendam in præſentia ſeptem, adjecerit aut etiam quinque teſtium: ſed malè, cùm adjectio hæc in græco textu vulgarique verſione deſit: ac loquitur Novella de revocatione per poſterius teſtamentum continens inſtitutionem cujuſlibet, quod ſanè ſeptenarium numerum requirit. Sed an opus eſt inſeri poſteriori clauſulam, quâ expreſsè prius revocetur? hoc videtur innuere textus; *d. Nov.* 107. §. *& ſi quidem. & d. Auth. hæc inter. C. de teſtam.* tamen non ita eſt. Narrat textus, quod exprimitur frequenter, non neceſſariò, ſed abundanter declarandi juris gratia: nam non tam in clauſula iſta revocationis, quàm in perfectione poſterioris teſtamenti infirmationem prioris poni ex aliis locis; & ratione juris intelligitur. §. *poſteriore quoque inſtit. quib. mod. teſtam. firm.* Cur enim poſterius teſtamentum rumpit prius? Ideò quia unius hominis nequeunt plura eſſe teſtamenta: quoniam teſtamento de hereditate ſeu univerſitate bonorum diſponitur, quæ univerſitas nonniſi una eſſe poteſt; ac ex pluribus teſtamentis eligendum eſt poſterius; quippè hoc ultimam voluntatem continet, atque adeò ſolum verum eſt teſtamentum, priore naturam teſtamenti amittente. Diverſa eſt ratio Codicillorum, qui plures fieri poſſunt: quoniam in eis non de hereditate, ſed de rebus ſingulis diſponitur; nec quidquam in eis mutatur ex teſtamento vel prioribus Codicillis, niſi quatenus circa eaſdem res ſingulares repugnantia reperitur. §. *ult. & penult. inſt. de Codicill.*

Interdum teſtamentis inſeritur clauſula, non quidem revocationis priorum teſtamentorum; ſed quâ derogatur ijs que poſtea condentur teſtamentis. Cujuſmodi derogatione proſpectum intelligitur contra improvidas teſtationes ſequentes; non etiam recedendi à priore voluntate facultas omnino adempta: *argum. l. ſi quis* 22. *ff. de legat. tertio.* eſt enim ambulatoria voluntas cujuſque uſque ad ſupremum vitæ exitum; *l.* 4. *ff. de adimend. legat.* ideoque quin poſſit quovis tempore anterior voluntas conſulto & legitimo modo revocari, per nullam clauſulam effici poteſt.

Sunt & alii modi quibus jure infirmari ſolent teſtamenta, veluti propter agnationem & quaſi agnationem ſui heredis, & propter defectum aditionis omnium heredum inſtitutorum: ſive is ab ipſis inſtitutis proveniat, quia nolint vel nequeant fieri heredes ſive à capitis diminutione teſtatoris; de quibus in ff. lib. 28. tit. 2 3. 4. in C. lib. 6. tit. 29. Inſtitut. lib. 2. tit. 17. Huc pertinet & bonorum poſſeſſio cōtra tabulas de qua in ff. lib. 37. tit. 4. & 5. in C. lib. 6. tit. 12. & ſeq.

H Et que-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Et querela inofficioſi, de qua diſſeram proximo capite.

CAPUT VII.

De querela inofficioſi & jure legitimæ.

INofficioſum dicitur teſtamentum, quaſi contra officium pietatis factum: videlicet, ſi quis aliquem liberorum ſuorum vel parentum præterierit aut exheredaverit teſtamento. De ea præteritione loquor, quæ non ipſo jure vel bonorum poſſeſſione contra tabulas irritum faciat teſtamentum, ut prius dixi; Pietas namque hoc requirit, ut hereditatem noſtram relinquamus propinquis, quanquam non iis omnibus, qui ſuccedere ab inteſtato poſſent, tribuitur querela ut reſcindant teſtamentum; ſed habita eſt hac in re ratio proximorum quorundam, ut quàm minimum tolleretur libertas teſtandi. *Nov. de heredibus* 1. *in princ.* Liberorum prima cauſa eſt; tum parentum; deinde fratrum; *§. non autem. inſtit. de inoff. teſtam.* inter quos deficiente aut nolente querelam movere illo qui primo loco vocabatur, ſequens admittitur. *l. penult. in princ. ff. de inoff. teſtam.* Fratres intelligo germanos vel conſanguineos: nam uterinis denegata eſt querela. *l. fratres. C. eod. tit.* Quinetiam aliis fratribus datur dumtaxat quando turpis perſona fuerit heres inſtituta. *d. § non autem inſtit. eod.* Ratio par eſt ſororum. *d. §. non autē.*

Planè an fratrum filiis qui in ſucceſſione inteſtati unà cum fratribus admittuntur, competat querela, ambigi poſſet. Verius eſt non competere, quamvis reſciſſo per querelam fratris teſtamento, illis quoque ſucceſſio aperiatur: nam & hodierno jure fratres germani cum parentibus ſuccedunt, & uterini pariter cum conſanguineis; *Nov. de hered. ab inteſtat.* 118. & *Nov. ut fratrum filij* 127. ut infra dicam; attamen ij minimè exæquati ſunt in querela; utpotè quam ſtrictiùs ob rationem prædictam dari placuit. Neceſſe eſt ergo, ne teſtamentum reſciſſioni obnoxium ſit, heredis titulo honorari illos quibus dari ſolet querela; atq; illud eſt, quod vulgò ajunt Interpretes, legitimam hodiè debere relinqui titulo inſtitutionis; quod tamen ſi propriè loqui velimus, falſum eſt; legitima enim ſignificat certam portionem ſeu quantitatem bonorum lege debitam liberis & parentibus; necnon reſpectu turpis perſonæ fratribus; quæ fuit olim quadrans, nunc eſt triens vel ſemis; quemadmodum paulò poſt explicabitur. Atqui neceſſarium non eſt totum iſtum trientem vel ſemiſſem jure hereditario haberi; verùm ſufficit ſi titulo legati ſive fideicommiſſi, aut mortis cauſâ, vel inter vivos donationis, aut quocumque alio modo habeatur: ſic enim conſtitutum fuit anteriorum librorum conſtitutionibus: *§. igitur quartam inſtit. d. tit. de inoff. teſtam.* quinetiam Novella de triente & ſemiſſe 18. §. hæc autem, unde ſumpta eſt Auth. noviſſima. C. eod. tit. de inoff. teſt. cui nequaquam derogavit Novella Ut cùm de appellat. cognoſcitur 115. §. aliud quoque; ſed hoc tantum induxit, ut neceſſe ſit in quantulacunque parte bonorum heredes inſtitui illos quibus ſolet competere querela; nec ſatis ſit quod prius ſufficiebat debitam portionem ſeu legitimam plenè alioqui haberi.

Ac notandum eſt, non quidem defectum legitimæ, ſicut jure Pandectarum; *l. Papinianus. §. quoniam. ff. eod. tit. de inoff. teſtam.* ſed defectum Inſtitutionis parere inofficioſi teſtamenti querelam, ejuſque reſciſſionem; cum medio tempore, id eſt, jure Codicis mutatum iſtud fuerit atque conſtitutum: ſi minus debitâ portione, modò tamen quantulūcunque & quocunque modo relictum donatumve eſſet, denegari querelam quæ teſtamētum ſubvertat, ſed dari actionem ad ſupplemētum iſtius debitæ portionis ſeu legitimæ. *l. omnimodo. C. d. tit. de inoff. teſtam. §. ſed hæc ita inſtit. eod.* Et quidem jure veteri adeò reſcindebatur teſtamentum per querelam;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

elam, ut nec legata, nec quæcunque alia in o ſcripta valerent. *l.cum mater.ff.de inoff. eſtam.* Id emendatum eſt jure noviſſimo, & ancitum ſubverti ſolas inſtitutiones heredũ; reliqua autem firma manere. *d.Nov.ut cum le appellat.cognoſcitur.* 115. *§.ſive igitur.* & *§.juſtum autem.Auth.ex cauſa.C.de lib.præterit.Auth.in teſtamento. C.ad SC. Tertul.* Non debet videri hoc abſurdum & repugnãs regulæ juris, dictanti: neminem poſſe pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere. *l.jus noſtrum.ff.de reg.juris.* Nam certè id ab initio fieri nequit; ex poſt-facto autem id accidere novum non eſt. *argum.l.hereditates.§.2.ff.de Caſtrenſ.pec.* & *l.mater. ff.de inoff.teſtam.*

Affine & perſimile querelæ inofficioſi teſtamenti remedium eſt querela inofficioſæ donationis, & ſpecies ejus querela inofficioſæ dotis, tunc locum habens, quando quis intervertendæ querelæ inofficioſi cauſâ, aut ſic ut defraudentur alii ſuâ legitimâ, patrimonium ſuum immenſis donationibus in quendam filiorum ſuorum, ſive etiam in extraneum collocatis, exinanivit. *l.Titia Seio* 87.*§.Imperator.ff.de legat.2.l.1.* & *paſſim.C.de inoff.donat.cum tit.ſeq.Nov.de immenſ.donat.* 92. Verùm huic querelæ tanta vis tributa non eſt, ut in totum infirmet donationes; ſed eatenus dumtaxat ut poſſit haberi, ſuppleri-ve legitima, perinde ac ſi eæ donationes non interveniſſent. *locis modò allegatis* & *Auth. unde* & *ſi C.de inoff. teſtam.* Ac competit hæc actio mortuo donatore, licèt donatarius hereditate donatoris ſe abſtinuerit. *d.N.92.* & *d.Auth.unde* & *ſi.* Legitimam intelligo trientem vel ſemiſſem ejus quod perventurum fuiſſet ab inteſtato. Dixi enim ex quarta parte eouſque ductam eſſe legitimam, nẽpè ut triens ſit debita portio cùm liberi ſunt quatuor vel pauciores; ſemis, cùm plures; eaque portio inter filios dividitur ex æquo ſeu in capita. *d.N.de triente,* & *ſemiſſe.* 18. *§.hæc nos Auth.noviſſima.C.de inof.teſtam.* *d.Nov.92.in princ.* Inter liberos autem graduum ulteriorum quin habenda ſit ratio ſtirpium, dubitandum non eſt; nimirum ut diſtributio fiat legitimæ, ſicut diviſa fuiſſet hereditas ab inteſtato. *§.ult.inſt. eod.tit.de inoff. teſtam.* Simile augmentum cenſeri debet factum legitimæ parentum & fratrum pro numero perſonarum. *d.Nov.18.§.hæc nos.* Exceptio eſt in decurionibus ſeu curialibus; quibus dodrans ſeu novem unciæ bonorum aſſignatæ ſunt pro legitima. *d.Nov.18.§ excipiatur autem.* & *Nov.de decurionibus ut filijs ſuis* 38. & *Nov. de decurionibus.* 101. Ratio majoris augmenti legitimæ in ejuſmodi perſonis, eſt ut reor, ex eo quod graviſſima eſſent curiæ ſeu ordinis illius onera, quæ niſi à ditioribus vix ſuſtineri poterant, ſicut docturus ſum infrà, ubi de jure publico.

Illud eſt obſervandum, deberi legitimam purè & plenè abſq; omni gravamine. *l.quanquam.C.d.tit.de inoff.teſtam.* Cui conſentaneum eſt, nec uſufructu portionis debitæ poſſe aliquem fraudari: eſt enim legitima inſtituta, ut ſit præſens vitæ ſubſidium. *d.Nov. 18.§.prohibemus autem. d.Auth.noviſſima in fine.C.de inoff.teſtam.* Hoc debitum legitimæ habet locum in parentibus & liberis utriuſque ſexus & cujuſcunque gradus, & in deſcendentibus per fœminas, non minus quã in aliis. *d.Nov.18.§.* & *hæc omnia.* Indubiè id verum eſt in legitimis liberis, inter quos numerantur & ij qui geniti ſunt ex nuptiis legitimis, licèt defuerint dotalia inſtrumenta; cùm dotem faciant nuptiæ, nuptias autem dos non faciat, ſed conjunctorum affectus. *d.N.18.§.ſed nec uſque.dixi ſup.cap.9.lib.1.* Quid de naturalibus liberis? Par jus horum, ac aliorum dũmodò fuerint legitimati; *d.N. 18.§.hoc idẽ obtineat.* quibus à matre, etiamſi legitimi facti non ſint, legitima debetur, utpotè qui & in totã hereditatẽ matris poſſent ſuccedere. *§.noviſſimè inſt.de SC.Orphit.* Eſt enim legitima) ut modò dixi) hereditatis, ſeu bonorũ quæ ab inteſtato pervẽtura erãt, portio,

CAPUT VIII.

De cauſis ingratitudinis excludentibus querelam, perſecutionemve legitimæ.

QUod dixi ob exheredationem, præteritionemve poſſe liberos, & parentes, & interdum fratres de inofficioſo agere; ac ſi quid eis relictum fuerit, poſſe petere ſupplementum legitimæ, necnon immenſam donationem, quæ in fraudem ejus facta ſit impugnare: id profectò hanc exceptionem habet, niſi hi quibus competeret hujuſmodi actio vel querela, reperiantur adverſus defunctum ingrati, indignique hereditate aut legitima. *Nov. ut cum de appellat. cognoſcitur.* 115. *§. aliud quoque. & §§. ſeqq. Auth. non licet. C. de lib. præter. Auth. in teſtamento. C. ad SC. Tertul. d. Nov. de immenſis donat.* 92. Quamobrem moris erat antiquitus eum qui queri vel agere vellet, probationes præſtare, quòd obſequia debita defuncto adhibuiſſet, niſi ipſemet ſcriptus heres, contra quem agebatur, contrarium mallet oſtendere; *l. liberi. C. de inoff. teſtam.* idque quamvis nulla cauſa exheredationis vel privationis à teſtatore expreſſa eſſet, omneſque cauſæ pendebant tunc ex arbitrio Judicum, quorum officium erat merita agentis perpendere. *l. 3. §. ſi emancipatus. ff. de bon. poſſ. contra tab.* At verò nunc ſecus ſeſe res habet. Primò enim oportet cauſam nominatim inſertam eſſe teſtamento. Secundò, neceſſe eſt eam probari, veramque eſſe monſtrari; ac probandi onus ſcripto heredi incumbit; quaſi videlicet dignus & gratus quiſque præſumatur; donec probetur indignus ſeu ingratus. *l. omnimodo. C. d. tit. de inof. teſtam. d. N.* 115. *§ aliud quoque. & d. Auth. non licet.* Tertiò, non quælibet cauſa quamvis magna nunc ſufficit; nec nititur hujus rei æſtimatio merè Judicis arbitrio. Etenim certæ & definitæ ſunt à Juſtiniano cauſæ ob quas exheredatio aut privatio legitimæ fieri poteſt, *d. N.* 115. *§. aliud autem. d. Auth. non licet. & d. Auth. in teſtam.* numero quidem quatuordecim in liberis, quarum ſeptem ſunt, & in parentibus; *d. N.* 115. *& d. Auth. in teſtam.* nimirum hæ: ſi actor defunctum capitis accuſaverit, præterquam ob crimen læſæ majeſtatis, ſi vitæ ejus, vel etiam vitæ patris, matriſve ejus ſtruxerit inſidias; ſi conjugi ejus attulerit ſtuprum; ſi prohibuerit eum facere teſtamentum; ſi captivuum cùm poſſet non redemerit; ſi furioſum neglexerit; ſi deniq; hæreticus ſit, aut ab Orthodoxa & Catholica religione alienus. *locis modo allegatis. & Auth. liberi C. de Epiſc. audient.* Peccata quæ in liberis præterea locum habent ſunt hæc: Si actor defuncto parenti violentas manus injecerit; ſi contumeliis eum graviter vexaverit; ſi calumnioſè eum deferendo magnum damnum ei inflixerit; ſi carcere incluſum fide ſuâ liberare noluerit; item ſi repugnante parente in arenariorum vel mimorum artis profeſſione manſerit; ſi dederit ſe in ſocietatem veneficorum, ſic ut ipſemet veneficus videatur; Poſtremò ſi filia, vel neptis, cui digna dos & conditio matrimonii à parente offerebatur, maluerit libidinosè vivere. Fratrum ſubmovendorum cauſæ non quidem eâdem Novellâ conſtitutione 115. verùm aliâ quâdam nuncupatæ ſunt hæ tres, quas in parentibus & liberis locum habere dictum eſt: Si videlicet ſuperſtes vitæ fratris inſidiatus ſit; ſi eum de crimine capitali poſtulaverit; & ſi eum bonis evertere niſus ſit. *Nov. 22. de nuptijs. §. ingratitudinem.* Hæ ſunt cauſæ noviſſimis Conſtitutionibus expreſſæ, quarum ſingulæ ad exheredationem ſufficiunt, *d. Nov. 116. §. ſive igitur.* & quædam earum in anterioribus quoque legibus reperiuntur. *l. ſi filiam. l. in arenam. l. teſtamentum. C. de inoff. teſtam.*

Sed cur pauciores cauſæ in parentibus quàm in liberis, & pauciſſimæ in fratribus? an quia tot delicta in hos non cadunt; ſaltem ut tam gravia videantur? Indulgendum eſt enim aliquâ ex parte patri quia acerbioribus verbis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

erbis, aut verberibus filium tractarit, cùm
ſtigatio filii ad ipſum pertineat; *l.un.C.de*
nendat.propinq. nec poteſt filius parentem
turpitudinem vitæ mulctare, ſicut parens
lium : erubeſcit namque lex(ut alibi loqui-
r Juſtinianus) caſtigatores, aut morum
nſores filios parentibus ſtatuere. *d.N.22.*
ſed quid. Sicut verò liberorum,& paren-
m arctior eſt inter ſe, quàm fratrum con-
nctio : ita certum eſt plerumque minora,
vioraque eſſe,quæ à fratre, quàm quæ à fi-
o, vel parente provenerunt delicta.

Notandum eſt quòd in prædictis conſti-
ationibus ſanxit Juſtinianus, præter cauſas
uæ ibi expreſſæ ſunt, atque commemora-
æ,nullas poſſe opponi. *d.Nov.115.§. aliud*
uoque. & d. Nov. 22. §. ingratitudinem.
Quid ergo? an multarum aliarum ſimilium,
raviorumque cauſarum allegationes non
dmittentur? Communis opinio eſt admit-
i debere ex mente legiſlatoris: cui aſſentior,
ummodò eo prætextu exheredatio,quæ o-
ioſa & reſtringenda eſt, ad nimium diſſi-
iles cauſas temerè non extendatur. Quare
iligenter reſpiciet Judex omnes circunſtā-
ias,ac ubi viderit parem omnino rationem,
on verebitur par etiam jus ſtatuere. Rectè
onitur ab Interpretibus exemplum ſimilis,
ut gravioris maleficii in filio reo perduel-
ionis : poni poteſt tale exemplum parentis
ui fidejubere ad liberandum carcere inclu-
um filium, cùm id poſſet ſine damno ſuo,
ecuſarit; & ejus qui thorum fratris violare
uſus ſit. Quinetiam quod de arenariis &
mimis dictum eſt, non malè transferetur ad
eos,qui lenocinio palam quæſtum faciunt: &
quod de accuſatione ad dictionem teſtimo-
nii,& advocationem. Ac quid mirum non-
nullas alias cauſas in liberis, parentibus, &
fratribus hic recipi: cùm etiam extraneos,ſi-
ve minus conjunctos tenerent? veluti,ſi co-
gnati neglexerint furioſum vel ægrotum,ſi
captivum non redemerint; ſi prohibuerint
teſtari : ſunt enim hæ cauſæ ex quibus ſolet
adimi aliquibus velut indignis hereditas. *d.*
Nov. 115.§. ſi unum ex prædictis Auth. ſi
captivi. C. de Epiſcop.& Cler.l. 1 ff.ſi quis
aliq.teſt. prohibuerit.l.3.ff. de ijs quibus ut
indignis. Idem cēſendum ſi frater hæreticus
ſit : cùm generaliter hæreſis aliquem à ſuc-
ceſſione excludat. *l.cognovimus.C.de hæret.*

Quæſtio eſt de prole, quæ contraxerit
nuptias abque conſenſu patris, an ob id ex-
heredari poſſet? hoc innuit jus civile nō pau-
cis in locis. *l.3.§.ſi emancipatus. ff.de bonor.*
poſſ.contra tab.argum.l.cum te. & l.filiam.
C.de inoff.teſtam. Neque rectè dicetur hanc
cauſam in Noviſſima Juſtiniani conſtitutio-
ne eſſe omiſſam: cùm enim ibi excuſet Juſti-
nianus filiam quæ major vigintiquinque an-
nis,& morante tamdiu patre eam collocare,
impudicè quidpiam commiſit,aut invitis pa-
rentibus nupſit: *d.Nov.117.§.ſi vero Auth.*
ſed ſi poſt.C.de inof.teſtam. utique à contra-
rio ſenſu indicat poſſe eam exheredari, quæ
ante eam ætatem cōſenſum patris in nuptiis
contrahendis ſpreverit. Major dubitandi ra-
tio eſt ex jure Pontificio; quod nunc ſolùm
in matrimoniis ſequimur; utpotè quo rata
ſunt conjugia, quamvis abſque conſenſu pa-
rentum contracta. *c.veniens.tit.decretal.de*
ſponſal.& matrim. Sed hoc parum movere
debet,nam & nuptiæ filij emancipati ſic con-
tractæ,jure civili injuſtæ non fuerunt, quæ
tamen ad exheredandum filium ſuffecerunt.
d.l.3.§.ſi emancipatus.ff. de bonor.poſſ.cont.
tab. Saltem enim honeſtas, & reverentia pa-
rentibus debita id poſtulat, ut conſilium eo-
rum hac in re minimè contemnatur. *l.2.ff.*
de juſt.& jure. Et Eccleſia licet matrimonia
ejuſmodi etiam filiorumfamilias vera rata-
que habeat, tamen ſemper ea deteſtata eſt,&
etiamnum deteſtatur. *c.ſufficit.27.quæſt.2.*
Concil.Trident. can.1.in princ.de reformat.
matrim.ſeſſ.24. Undè lucrorum amiſſione,
ſive aliter meritò puniri poteſt is parentum
contemptus. Qua de re extat Caroli Quinti
Imperatoris, piæ memoriæ, Principis noſtri

in his regionibus conſtitutio; quales extant & leges regiæ in Hiſpania; quamvis aliqui eas improbarint. *Rodericus Suares ad l.2.tit. de los Caſamientos. Didac. Covarruvias epit. 4.lib.decretal.parte 2.c.3.§.8.* Maximè autem recipiendum eſt, ut idcircò exheredari poſſit proles, ſi turpi & ignominioſæ perſonæ ſe junxerit, unde dedecus & in parentem, familiamque redundet. *argum d.l.3 §.ſi emãcipatus.ff.de bonor.poſſ.contra.tabul.* Porrò ſciendum eſt, ingreſſui monaſterii, religionique hoc eſſe inter cætera tributum ut ingratitudinem, cauſamque exheredandi deleat; *Nov.de ſanctiſ. Epiſcop.123. §. nulla vero.* de quo diſſeram plenius, ubi de jure ſacro.

CAPUT IX.

De executione teſtamenti, tum in legatis præſtandis, tum in aliis.

CUm ritè conditum reperitur teſtamentum, neque poſtea ex aliqua cauſa infirmatum eſt, vel reſciſſum; conſequens eſt ut ad executionem ejus procedatur: publicè enim intereſt ſupremas hominum voluntates exitum habere: *l.vel negare.ff.quemadmodũ teſtam.aperiant.* adeoque ijs nihil ferè in toto jure eſt favorabilius. *argum.l.in teſtamẽtis 12.ff.de reg.jur.* Quare ſemper juſſerunt leges ab heredibus & aliis qui à teſtatore rogati ſunt, has ſedulò obſervari, mulctantes ademptione lucri, hereditatis, aut legati, aut cujuſcunque alterius ex teſtamento proficiſcentis, eos qui indevoti circa hæc jura reperiuntur: *l.ult.C.de fideicom.l.hæreditas. ff.de petit. hereditat.* quaſi indignus ſit quiſque eo quo honoratus eſt, qui onus ſimul injunctum detrectat. *l.un.C.de caduc.tol.* In quam rem elegãtiſſimè & optimè proſpexit Novella Juſtiniani Conſtitutio prima, quæ inſcripta eſt De heredibus, & Falcidia; quâ conſtitutione ſancitum eſt, ſi heres, ſive legatarius, ſive fideicommiſſarius, mortiſq; cauſâ donatarius, cui aliquid relictum eſt, neglexerit per annum ex quo Judicis decreto admonitus eſt juſſa teſtatoris exequi, ut totum quod ei datum eſt præter legitimam portionem, tanquam indigno auferatur, accreſcatque aliis perſonis in ea conſtitutione expreſſis; nimirum primò ſubſtitutis, ſi aliqui ſint; deinde ordine ſervato coheredibus, vel univerſalibus fideicommiſſariis, vel legatariis, & fideicommiſſariis ſingularum rerum, vel ſervis libertate in teſtamento donatis, vel legitimis heredibus, vel cùm hi deficiunt etiam extraneis quibuſlibet; ac demum fiſco, cum onere, & ſub conditione voluntatem ejus qui mortuus eſt adimplendi, præſtitâque ob id cautione. Excepti ſunt dumtaxat illi qui exheredati fuerunt, utpotè quibus refragatur teſtatoris voluntas expreſſa. *d.Nov.1.uſque ad §.hinc nobis.& §.illud quoque uſque ad finem. Auth.hoc amplius.C.d.tit. de fideicom. & Auth.ſed cum teſtator. C.ad l.falcidiam in fine.*

Sciendum autem eſt impleri debere qualecunque juſſum defuncti, non ſolum ſi quid dari juſſerit, ſed & ſi quid fieri, veluti monumentum exſtrui: undè tenentur etiam heredes ſub eadem pœna amiſſionis eorum quæ ſibi relicta ſunt, ſequi jusjurandum teſtatoris, quo modum & quantitatem ſui patrimonii affirmavit; ac nihil contra allegare vel ſcrutari poſſunt, uti aliâ Juſtiniani cõſtitutione ſancitum extat. *Nov. de jurejurando à moriente præſtito. 48. Auth. quod obtinet. C. de probat.* Cujus rei vis attribuenda eſt jurijurando, nempè quia jurans enixius voluiſſe videtur ſibi credi; quod etiam à veteribus cõſideratum eſt; *l.penult.§.quiſque ff.de leg. ſecũdo l. cum quis 37.§.codicillos.ff. de leg.3.* ſed Juſtinianus pœnam contradicentibus hic adjecit: ſcriptura igitur ſimplex teſtamenti abſque jurejurãdo quâ omnia ſpecialiter diviſa fuerint; quominus res quarum teſtator non fecit mentionem ab heredibus inquiri poſſint nequaquam impediet: *l.ſcriptura.C. commun.utriuſq; judicij.* ac jusjurandum defuncti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

unɕti ſolos heredes, nõ etiam creditores adſtringit. *d. Nov.48. & d. Auth. quod obtinet.* Quod dictum eſt teſtatoris juſſa impunè cõtemni non poſſe; locum habet in omni genere ultimæ voluntatis: *d. N. 1. §. quia vero.* quare & qui ab inteſtato vocantur, coguntur fideicommiſſa à ſe in codicillis relicta præſtare, ac ni id fecerint, amittẽt hereditatem; utpotè quam defunctus ipſis dediſſe videtur, cum eis quod teſtamento condito facere poterat, non ademit. *l. 1. §. penult. ff. de legat. 3.*

Planè in hanc amiſſionis ejus quod datum eſt pœnam, verius eſt ipſo jure quempiam incidere, nec opus eſſe condemnatione, & annum moræ numerari ex die admonitionis unius per interlocutionem factæ à Judice. *Gloſſa. & Dd. ad d. Nov. 1. & ad d. Auth. hoc amplius.* Utrum fructus rei relictæ durante anno, aut prius percepti etiam amittentur? Id puto. *argum. Nov. de Eccleſ. tit. 131. §. ſi quis autem. & argum. l. eum qui ff. de his quibus ut indignis.* Singulare id eſt in legatis piis, ut poſtquam is à quo ea relicta ſunt, ſemel atque iterum monitus eſt teſtato extra judicium, ſi per ſemeſtre differat, excidat jure ſuo; *d. N. 131. §. ſi quis autem. Auth licet. C. de Epiſcop. & Cler.* quinetiam porrò differens donec à magiſtratu juſſus ſit, duplo mulctetur. *§. item mixta. inſtit. de act.* Pœnam legis tunc ceſſare exiſtimandum eſt, quando teſtator expreſsè eam remiſerit, aut quando aliam loco ejus expreſſit. *Franciſcus Balduinus, & Iacob. Cujacius ad d. Nov. 1. Didacus Covarruvias ad c. ſi heredit. de teſtam.* Minores ætate pœnam hanc quoque incurrunt; ſed in integrum cõtra anni lapſum, uti in cæteris negotiis, reſtituuntur. *d. N. 1. §. illud quoque. l. 1. & paſſim. ff. de minor.* Excepi ſuperius legitimam, quam dixi non auferri ab eo qui juſſa mortui neglexit: propterea quod legitima liberis, parentibuſque, atque interdum fratribus neceſſariò relinquenda ſit, ac eis velut natura debeatur, nulloque onere prægravari poſſit. *d. Nov. 1. in princ. & §. ſi quis autem. §. & hæc quidẽ. d. Auth. hoc amplius. C. de fideicom.* Itaque cavendum eſt in vulgari verſione dictæ Novellæ primæ in §. Si verò nullus; ubi ait eum qui ſcriptus eſt heres, & legitimâ per hãc legem parte eſſe exclusum; quod aliis locis ejuſdem Novellæ repugnat, & græcus textus participium habet περικλεισθέντα quod non excluſum, ſed circumcluſum ſignificat; ac cùm ait heredem, qui non obſequitur teſtatoris voluntati, ſolâ legitimâ eſſe circumcluſum, hoc vult, legitimam quidem, ſed præterea nihil ab eo retineri. Similis eſt & patronorum legitima. *d. Nov. 1. §. non autem excipimus.* Differt autem falcidia, quam nec retinet idcircò heres non obtemperans. *d. Novel. 1. §. ſi vero nulla.* Quod præterea dixi, id quod non obtemperanti adimitur, accreſcere aliis: ſic accipiendum eſt, ut ſi poſſint adire, heredeſque fieri, quamvis eſſent alioqui tantùm legatarii, vel nihil penitus haberent: *d. Nov. 1. §. in omnibus.* non abſimili modo quo libertatum conſervandarum causâ bona alteri jure antiquo addicebantur; *Inſtit. de eo cui libertatis cauſa bona addicuntur.* ac ſciendum eſt ſuccedere alios, iiſque accreſcere vi hujus Conſtitutionis, non ſicut aliàs ſolet, ob conjunctionem, ſubſtitutionemque verbis teſtatoriis factam: tunc enim jus accreſcendi, & ſubſtitutio mox aditâ hereditate exſpirat, atque etiam invitis portio hereditatis deficiens accreſcit; *l. poſt aditam. C. de impub. & aliis ſubſtit. l. un. §. 1. C. de caduc. tollend.* hic contra, nõ niſi volentibus & poſteaquã adita fuit hereditas, his accreſcit. Ordo quoque devolutionis ad alias perſonas in cõſtitutione expreſſas adeò obſervãdus eſt; ut etiamſi legatarius ſit qui non obtemperaverit juſſis teſtatoris in fideicommiſſo, quod à ſe relictũ eſt præſtando, nõ ad alios legatarios, ſed prius ad heredes, id quod ei relictum fuit, transferatur; *rectè Accurſius. & alii ad §. N. 1.* ac eo non obtẽperante, ad alios; inter quos is, cui ex fideicõmiſſo reſtituenda eſt hereditas, idcirco

præfer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

præfertur quod is loco heredis, eique ſimillimus ſit. §. *reſtituta inſtit. fideicom. heredit.* Si plures extiterint tales fideicommiſſarij, præcedit is cui maxima pars relicta eſt; ſicut inter legatarios vel fideicommiſſarios ſingularum rerum, ille quem teſtator præſtantiori legato, vel fideicommiſſo honoravit. Inter ſervos autem libertate donatos, quanquam libertas inæſtimabilis res eſt, parque idcirco omnium videtur cauſa, inſpicitur ordo ſcripturæ, ſeu nuncupationis eorum factæ in teſtamento; ac inter heredes legitimos ordo ille quo quiſque ab inteſtato vocaretur. *d. N. 1. §. inordinatum vero.*

Ut certius ultimæ voluntates adimpleantur, ſolent executores teſtamentorum nominari, & conſtitui unus pluresve arbitrio teſtatoris; atque hi plenam agendi, ſolvendi, cæteraque omnia quæ ad executionem voluntatis defuncti pertinent, exercendi poteſtatem habent; coguntur que finito officio reddere rationem planè eodem modo, quo tutores & reliqui alienarum rerum adminiſtratores. Si nullus à teſtatore deſignatus executor fuerit, aut is officium nimis negligat, cura tunc exequendi ad Epiſcopum loci tanquam legitimum executorem pertinet in cauſis piis. *l. nulli & Auth. licet. C. de Epiſcop. & Cler. d. Nov. de Eccleſ. tit. 131. §. ſi quis autem c. 3. 6. 17. & pen. tit. decretal. de teſtam.* Utrùm verò extra cauſam piorum legatorum Epiſcopus ſe immiſcere debeat vel poſſit, quæſtio eſt? Plurimi opinantur poſſe & debere, quaſi ſemper pia cauſa ſit executionis ultimarum voluntatum. *argum. l. hereditas etiam. ff. de petit. hered. Didac. Couvar. & alij ad d. c. 6. de teſtam.*

CAPUT X.

Quid, quantumque adimplendæ ultimæ voluntatis cauſa præſtandum ſit.

QUod dictum eſt in capite præcedente juſſum teſtatoris non poſſe impunè omitti, moderationes quaſdam recipit. Quid enim ſi id quod juſſit teſtator legibus improbetur? aut ſi in fraudem earum ſit factum, aut ſi contra bonos mores? talibus defunctorum voluntatibus nec jure antiquo, nec jure novo parendum eſt. *l. Lucius 88. l. ſervo. 113. §. ult. l. ult. ff. de legat. 1.* Fruſtrà quoque conabitur quis adimplere quod lex ultrò implet, & tanquam non factum repræſentat; *Nov. 1. §. his igitur Auth. hoc amplius. C. de fideicommiſ. in qua Auth. ſic legendum eſt. cum negatione* judicium defuncti lege non repræſentatum. verbi gratiâ, ſi heres juſſus ſit ſervum intra annum manumittere: nam is, herede diutius cunctante, fit ipſo jure liber. *l. cum vero. § ſubventum. ff. de fideicommiſ. libertat.* Deinde ultimæ voluntatis executio in eo eſt, ut præſtetur id ipſum quod relictum eſt; ac neque plus neque minus: ſæpè enim juſta dubitatio eſt quid teſtator ſenſerit præſtandum, etiam cùm res præſtari nequit, ut ſaltem præſtetur æſtimatio, uti fit plerumque: *l. fideicommiſſa. §. ſi ſervum. in fine. ff. de legat. 3.* veluti quando res aliena legata eſt, & teſtator talem eſſe non ignoravit: licet enim cuique, ſicut lubet, de re ſua diſponere, non item de aliena citra voluntatem domini. *Nov. de nupt. 22. in princ.* Attamen utile legatum eſt rei alienæ, ſed ſic ut heres præſtando æſtimationem liberetur, ſi dominus rem vendere nolit. Par jus de re pignori obligata. *§. non ſolum. §. ſed etſi rem. inſt. de legat. l. cum aliena. C. eod.* Par etiam jus fuit olim cùm res litigioſa erat legata, ut deberet ejus pretium ſeu æſtimatio præſtari. *l. 3. C. de litigioſis.* Quod emendatum eſt jure noviſſimo, eoque conſtitutum, ut ſufficiat præſtari eventum litis; ita ut ſi heres ſuccumbat in lite, nihil dari debeat, quaſi potius hæc fuerit voluntas teſtatoris: *Nov. de litigioſis 112. Auth. nunc ſi heres. C. eod.* valuit enim ſemper, & valet etiamnum rei litigioſæ legatum; *l. 4. C. eod.* an verò aliter quoq; poſſit alienari, dicam poſtea ſuo loco.

Inſuper

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Inſuper juſta ſæpè dubitatio eſt quantum præſtari debeat, interdum minuitur id quod relictum eſt propter perſonam legatarii, qui ſolidum capere nequit. Hujuſmodi exempla juris antiqui ſuppeditant in fragmentis Inſtitutionum Ulpiani tituli de cælibe & orbo, de ſolidi capacitate & de decimis. Si quis exemplum juris adhuc vigentis deſideret, ſumat id in filiis naturalibus; utpotè quibus, ſi legitimi liberi extent, non plus capere licet ex donatione, legatove parentis, quam unam unciam, idque unà cum ſua matre; & huic, ſi ſola ſit ſuperſtes, non plus quam ſemiunciam. *l.2.C. de naturalib.lib. N.quibus modis natural. eff.ſui.89. §.diſcretis igitur.* Quod ſi nulli extent legitimi liberi, poteſt tunc quantumcunque naturali filio relinqui, non ſecus quàm extraneo; *d. Nov. 89.§.ſi vero filius.* & *§.ult. Auth. licet.C. d.tit. de natural. lib.* quamvis prius licuerit tantùm relinquere naturalibus ſex uncias; *l.humanitatis.C. de natural.lib.* & quidem mater, ſeu adſcendentes relinquentis impediebant olim quo minus eis quantumlibet relinquere liceret; *d.l.2.C.de nat.lib.* nunc ſoli liberi legitimi hoc impediunt, quaſi horum favore iſte modus legandi ſit præcipuè adhibitus. *d.Nov.89.§.ne igitur. Auth.nunc ſoli.C.eod.tit.de nat.lib.* Naturalium liberorum qui legitimati ſunt eadem cauſa eſt quæ illorum qui ab initio legitimi fuere; *d.N.89. §. quapropter his.* excepto legitimato per oblationem curiæ, cui non plus relinquere permiſſum fuit, quàm cuilibet aliorum filiorum, *l.communium.l.ult.C.de natural.lib.d. Nov.89.§.& quoniam.* Simile exemplum eſt & ſecundi conjugis, cui non licet amplius relinquere, quàm cuivis filiorum ex priore thoro genitorum. *Nov.de nupt.22.§.optime vero, dixi ſup.cap.12. lib.1.* Aliquando non lex, ſed tacita voluntas teſtatoris facit ut minus præſtandum ſit, quàm verbis eſt expreſſum: veluti quando quædam mulier rogata eſt hereditatem reſtituere excipitur judicio teſtatoris quod ea ſumpſit ſeu diminuit dotis causâ, quod cum jure veteri, tum jure noviſſimo eſt comprobatum; *l.mulier 22.§. penult.ff.ad SC.Trebel.Nov.de reſtitut.39. Auth.res quæ C. communia de legat.* atque hoc ut fraus abſit, ac ut poſſit ſumi dos congrua ſecundum qualitatem, & honeſtatem perſonarum; non etiam ut eo prætextu intervertendi fideicommiſſi causâ poſſit quãtumlibet ex rebus hereditariis alienari vel obligari. *d.Nov.39.d.Auth.res quæ.* & *d.l. mulier.§.penult.* Quinetiam hoc ita ſe habet quando neque ex fructibus qui ante reſtitutionem hereditatis percipiuntur, neque ex legitima tantum redactum eſt, ut potuerit inde dos talis haberi. *locis modo allegatis.* Ratio eximendæ dotis ex fideicommiſſo manat ex conjectura voluntatis parentum, quia (inquit Ulpianus *d.l.mulier.§.penult.*) dotem detrahi patris voto congruit, id eſt, votum ac voluntas ea eſt parentum, ut proles ſua ſit dotata, cùm etiam eorum officium ſit eam dotare. *l.qui liberos.ff. de rit.nupt. dixi ſup.cap.14.lib.1.* Idem jus ac judicium de donatione propter nuptias, cùm vir aliquis rogatus eſt hereditatem alteri reſtituere. *d.Nov.39.d. Auth. res quæ.* Planè cùm ratio iſta ſolùm in liberis locum reperiat, par eſt ut iſtud jus reſtringatur ad hunc caſum, quo aliquis liberorum à parente ſic fuerit rogatus: nam & conſtitutio dumtaxat de liberis loquitur. *d. Nov. 39. §. quamobrem.* Perperam ergo Juliani Patricij epitome hanc ad extraneos quoque extendit.

Exceptâ hac causâ dotis donationiſve propter nuptias, interdicta eſt rerũ omnium quæ reſtituenda ſunt per fideicommiſſum alienatio obligatioque ſeu diminutio, non tantùm ſi purè, aut in diem quidpiam relictum ſit, verumetiam ſi ſub conditione: quoniam conditione eveniente retro irrita fit omnis quæ interim facta eſt diminutio; ideoque poſſunt res alienatæ adverſus quemcunque detentorem vindicari; de quo extat Juſtiniani

Conſtitutio in C. confirmata jure noviſſimo. *l.ult.* §.*ſed quia.* & §.*ſeq.* C.*communia de legat.* *d.Nov.* 39. & *d. Auth. res quæ.* Anterioribus ſæculis rata erat alienatio, facta interim ab eo qui gravatus erat fideicommiſſo, ac ſufficiebat pretium ſeu æſtimationem rei alienatæ, necnon id quod interſt, reſtitui: *l.quidam.*25.§.*penult.l.ſi heres* 70.§.1.*ff.ad SC.Trebel.* ac idem in legatis ſi per damnationem relicta eſſent. Non adverſantur quidam Pandectarum loci, in quibus ſcriptum eſt alienationem rei legatæ ab herede factam nullius eſſe momenti: *l.generaliter.*§.*ult.ff. qui, & á quibus manumiſſ. l. ſervum. ff. de manumiſſ.* probabile enim eſt hos locos accipi debere de legatis per vindicationem; & ubi dominium rectà ad legatarium tranſeat. *l.Titio.ff. de furt.* Quæ differentia modorum legandi poſtea abrogata eſt à Juſtiniano, & exæquatio etiam facta legatorum & fideicommiſſorum, & ex omnibus data non ſolùm in perſonam, verum etiam in rem actio. *l.*1.& 2.C.*communia de legat. inſtit. de legat. in princ.* §.4.

Planè ſi quis non ſimpliciter quidem hereditatem ſeu bona, aut quod inde ad ipſum pervenerit, rogatus ſit reſtituere, ſed id quod ex hereditate bonisve ſupererit; longè diverſum jus eſt: quippè tunc aperta eſt voluntas teſtatoris, ut poſſit is qui rogatus eſt, res diminuere: *l.deducta.*58.§.*penult.ff.ad SC.Trebel.l.*3.§.*nonnunquã ff.de uſur.* quod tamen nunquam ſic acceptum fuit, ut poſſet quantumvis diminuere ſuo arbitrio ſed arbitrio boni viri, id eſt, bonâ fide, ac pro modo cæterorũ bonorũ, ſeu pro rata, partim ex rebus, partim ex proprio patrimonio. *d.l.*3.§. *nonnunquam l. Titius.* 54. *ff.ad SC.Trebel.* Quod cùm valdè incertum eſſet, penderetq; à cognitione Judicis, Juſtinianus tandem id aliter moderatus eſt, nempè ut poſſit hoc caſu uſque ad novem uncias fieri rerum diminutio, non ulterius; ac ut ſaltem quadrantem neceſſe ſit reſtitui; quaſi teſtator ſaltem tantillum voluerit neceſſariò ad fideicommiſſarium venire; ac cautio præſtanda eſt ab eo qui rogatur eſt tantùm à ſe redditum iri, niſi remittatur; *Novell. de reſtitut.* 108. *Auth. contra. C. ad SC. Trebel.* ut & olim cautio talis fideicommiſſi cauſâ præſtabatur; *d.l.Titius.ff. ad SC. Trebel.* niſi vel remitteretur aut tanta perſonarum eſſet conjunctio ut remitti deberet, ut parenti erga filium. *l.jubemus. C. d. tit. ad SC. Trebell.* Alienatio ſeu diminutio ultra quadrantem facta, eſt inutilis; præterquam ſi facta doceatur propter dotem ſeu ob redemptionem captivorum, aut ut rogatus ſeipſum ſuſtentaret, cùm aliundè non haberet ſatis; quæ ſunt cauſæ exceptionum in conſtitutione expreſſæ. *d.Nov.* 108.*d. Auth.contra.* Extenſio fieri poteſt ad aliam quamlibet cauſam quæ juſta ſit, non modò in liberis, ſed & in extraneis, quibus hoc fideicommiſſi genus fuerit injunctum; ſicut eſt in eadem conſtitutione diſertè cautum. *d.Nov.*108.*in fine.* Undè diſcrimen apparet formæ hujus fideicommiſſi, ſi quis juſſerit reſtitui id quod ex bonis ſupererit; & ſuperioris formæ quâ quis abſolutè bona quæ reliquit, reſtitui præceperit. Superiòr forma interpretationem ut dixi accipit ex voto officioque parentum erga liberos, quod ipſis peculiare eſt: forma autem hæc poſterior voluntatem cõtinet teſtatoris manifeſtam erga quemcunque à ſe nominatum, ut bonam partem ejus quòd ipſi relictum eſt conſumere queat, imò totum & ſupra dodrantem, juſtâ cauſâ hoc ſuadente. Nam ſicuti lex Falcidia introduxit, ut ſi fortè teſtator heredem ſuum in tantum legatis gravaverit, ut nihil vel valde parum lucri, legatis præſtitis penes ipſum remaneret; liceret quartam partem totius hereditatis ſibi detrahere, quæ pars inde Falcidia dicitur. Sic etiam SC.Trebelliano proviſum eſt heredi fideicommiſſo gravato. Et quidem magnum harum legum eſt emolumentum teſtatori æquè atque heredi inde prove-

proveniens: licebat enim jure duodecim tabularum totum ſuum patrimonium legare vel fideicommittere ad teſtatoris placitum. *l. verbis legis* 20. *ff. de verbor. oblig.* Nam uti quiſque legaſſet ita jus erat. Undè contingebat quod heres ſi ex hereditate nihil ſibi lucri proventurum proſpicetet, hereditatem omnino non adiret; & ſic hereditate non aditâ voluntas teſtatoris intercidebat, atque ab inteſtato ſuccedebatur. Quod poſt correctum nam cùm ſcripto heredi quarta detrahenda relinquitur, ſufficienter ut hereditatem adeat, invitatur.

CAPUT XI.

De Detractione Falcidiæ aut Trebellianicæ.

Harum portionum conſideratio pertinet quoque ad eum locum in quo, quæritur: quantum adimplendæ ultimæ voluntatis causâ præſtari neceſſe ſit: Lex enim Facidia modum legatis præſtituit; cavens ne ſupra dodrantem univerſorum bonorum legare liceat, ac ut ſive unus heres inſtitutus ſit, ſive plures, apud eum eoſve pars quarta remaneat: *Inſtit. de l. Falcid. in princ. l.* 1 *ff. ad l. Falcid.* ideoque ſi legata novem uncias excеſſerint, ſingulorum pro rata eatenus fit diminutio. §. 1. *Inſtit. eod. l. in quantitate.* 73. *§. ult. ff. eod.* Atque hinc quarta iſta nomen Falcidiæ accepit, quæ porrecta eſt conſtitutionibus ob ſimilitudinem ad donationes causâ mortis & eas quæ morte confirmantur. *l. ſi mortis. l. in donationibus. C. ad l. Falcid.* Item SC. Pegaſiano cautum fuit, ut ei qui rogatus eſſet hereditatem reſtituere, perinde liceret quartam partem retinere; atque per legem Falcid. ex legatis retinere conceditur, ex ſingulis quoque rebus quæ per fideicommiſſum relinquuntur, eâdem retentione permiſsâ. §. *ſed quia heredes inſtit. de fideicom. heredit.* Cujus SC. vis cùm poſtea fuerit in SC. Trebel. transfuſa, §. *ſed quia ſtipulatio inſtit. eod* hinc factum ut quartæ, quæ deducitur ex fideicommiſſis, attribui ſoleat nomen Trebellianicæ: quæ tamen nonnunquam Falcidia in legibus appellatur, propterea quod ad exemplum Falcididiæ ſit introducta. *l. ſi quis priore.* 29. *l. ſi patroni. §.* 1. *ff. ad SC. Trebell. l. Titia. ff. ad l. Falcid.*

Planè ſciendum eſt non competere deductionem iſtarum portionum quibuſvis teſtamẽto gravatis, ſed ſolis heredibus; *l. lex Falcidia. ff. ad l. Falcid.* cùm fuerint inventæ ut inſtituti heredes eo quaſi præmio illecti, hereditatem adirent, adeundoque teſtamentum confirmarent; quod irritum foret nemine ex teſtamento adeunte. *Inſtit. de lege Falcidia. in princ. inſtit. de fideicom. hered. §. ſed quia hæredes.* Cujus rei periculum non eſt in cæteris perſonis quibus teſtator aliquid injũxit. Quinetiam in heredibus, ſi aliquo alio modo habuerint hi quartam, veluti in liberis & parentibus (ad quos, ſicut & ad fratres, interdũ portio quæ dicitur legitima pertinet, ut dixi ſup. cap. 7. lib. 2) tenendum eſt Falcidiam & Trebellianicam ceſſare: idque textus conſtitutionum oſtendit, loquens de filio reſtituere rogato, cui parens dicitur debere partem legitimam reſervare, id eſt, trientem aut ſemiſſem; plus autem non poſſe ab eodem filio retineri; niſi fortè dotis donationiſve propter nuptias habendæ cauſa; *d. Nov. de reſtit.* 39. *Auth. res quæ. C. communia de legat.* quemadmodum docui in præcedente cap. Sunt & alii textus juris civilis id indicantes, *l.* 1. *§. penult. ff. ſi cui plus quam per l. Falcid. l. Papinianus. § ſi quis. impubes. ff. de inof. teſtam.* eaque eſt ſententia multorum & optimorum hujus juris Interpretũ; *gloſ. ad N.* 1. *§ ſi quis, in verbo auferri. Cujac. obſervat lib* 8. *cap.* 3. cùm eadem pœne imputentur in portionem legitimam, & in Falcidiam, aut Trebellianicam. *l. omnimodo. C. de inoff. teſtam. l. mulier* 22 *§ ſi heres in fine. ff. ad SC. Trebel.* Neq; hæ portiones deferuntur ſimpliciter, ſed hac condicione, ut cùm habuerit quis illa quæ in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

unam imputantur, alteram non requirat. Addendum eſt legitimam vocari quandoque Falcidiam, quaſi ea ſit Falcidia ipſa liberorum & parentum, ut mox dicam. Attamen Pontifices hæc aliter accepêre, reſcribentes deduci prius debere legitimam velut æs alienum, tum ex reliquis bonis detrahi adhuc poſſe quartam Falcidiam ſeu Trebellianicam. *c. Raynutius. c. Raynaldus. tit. decretal. de teſtam.*

Porrò an ſicut quarta legitima nunc uſque ad trientem vel ſemiſſem aucta eſt, ſic & Falcidia, quæri poteſt? Græcorum fuit opinio Falcidiam par augmentum accepiſſe: *Conſtant. Hermenopulus in epit. juris civilis. lib. 5. tit. 9. Euſebius in chronic. Notat Cujac. ad Nov. de triente & ſemiſſe.* 18. verùm hanc ſententiam ſchola Occidentis non recepit: non abs re, cùm Novella Juſtiniani Conſtitutio de triente & ſemiſſe ſolùm de his qui de inofficioſo agere poſſunt, loquatur: nec tanta ratio fuerit augendæ extraneorum portionis. Non obſunt verba Novellæ de immenſis donat. 92. in princ. ubi ait Imperator ſe Falcidiam auxiſſe non ignobili incremento: apparet namque ibi vocabulo Falcidiæ deſignatam eſſe legitimam; & ſic interdum vocari jam dixi; fortè idcircò, quia & legitima ad inſtar Falcidiæ jure civili introducta eſt: licèt, quoniam intuitu vinculi naturalis debetur, & rationi naturali maximè conſentanea eſt, etiam debita jure naturæ portio appelletur. *l. cum ratio. ff. de bonis damnat.* Nov. 1. *in princ. Auth. hoc amplius. C. de fideicom.*

Planè obſervandum eſt quandoque ceſſare deductionem Falcidiæ vel Trebellianicæ. Primò ex voluntate teſtatoris, cùm is vetuit eam detrahi. *d. Nov. 1. §. hæc autem dicimus Auth. ſed cum teſtator. C. ad l. Falcid.* In quo emendatum eſt jus antiquum, quo non poterat efficere teſtator ne heres ea deductione uteretur; *l. quod bonis* 15. *ff. ad l. Falcid.* verùm opus nunc eſt, ut expreſſim hanc prohibuerit teſtator. *d. N. 1. §. hæc autẽ dicimus.* Quod ſic intelligendum eſt, non ut neceſſe ſit teſtatorem ea verba expreſſiſſe; ſed ut ex quibuſcunque verbis liquidò percipi poſſit, hanc ejus mentem fuiſſe: veluti ſi dixerit ſe velle integra legata præſtari; item ſi mandaverit legatario ut rem non alienet: *Nov. ut ſponſalitia largitas.* 119 *§. ult. Auth. ſed in ea C. ad l. Falcid.* alienaretur namque res pro parte in heredem, ſi is Falcidiam retineret. Secundò ceſſat harum quartarum detractio ex voluntate & facto ipſius heredis; quando is abſque hujuſmodi detractione legata vel fideicommiſſa ſolvit; niſi probaverit ſe id per errorem feciſſe, eumque facti pœnituerit: nam erranti in jure in hac cauſa, ſicut in aliis, denegatur indebiti ſoluti condictio ſeu repetitio; quod etiam jure veteri obtinuit. *l. penult. §. ſi quis. ff. de juris & facti ignorãt. l. ſi heres.* 68. *§. ult. ff. ad SC. Trebel. l. error. C. ad l. Falcid.* Verùm illud additum eſt jure noviſſimo, ut qui inceperit uni aut quibuſdam ſic ſolidum ſolvere, cogatur & reliquis idẽ facere; quaſi ſcilicet primâ ſolutione amplexus videatur in omnibus, & plenè judicium defuncti: niſi æs alienum vel aliud præter opinionem emerſerit. *d. Nov.* 1. *§. nõ autem dabimus. d. Auth. ſed cum teſtator. C. ad l. Falcid.* Olim amittebat quis dumtaxat detractionis commodum in iis legatis vel fideicommiſſis quæ ſolverat, ac ex reliquis rebus poterat adhuc quartam plenè retinere. *l quod bonis* 15. *§. non idcirco. & l. ſeq. ff. ad l. Falcid.* Tertiò hujuſmodi deductio ceſſat ob culpam heredis, ſeu quia hoc commodo indignus eſt: cujus exemplum petere licet ex cap. 9. lib. 2. ubi dixi eum qui noluit, aut per annum poſt admonitionem Judicis neglexit exequi juſſa teſtatoris, privari etiam Falcidiâ. *d. Nov. 1. §. ſi vero nulla.* Pari ratione arcetur ab omni commodo hereditario, ideoque & à quarta Trebellianica, qui non ſponte, ſed à prætore coactus ut reſtituat, hereditatem adiit: *l. nam quod* 14. *§.*

qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

qui compulſus. ff. ad SC. Trebel. Item qui res hereditarias ſubtraxit vel occultavit, ei denegatur deductio Falcidiæ & Trebellianicæ. l. Falcidiæ. 24. l. hereditatem. §. ult. ff. ad l. Falcid. Cui comparandus eſt qui adijt hereditatem non confecto juxta formam à Juſtiniano præſcriptam inventario. l. ult. §. ult. C. de jure deliberandi. d. Nov. I. §. hinc nobis d. Auth. ſed cùm teſtator. C. ad l. Falcid. Quæ ea ſit forma, exponam inferiùs in capite de adeunda, acquirendaque hereditate. Quartò ceſſat hujuſmodi deductionis commodum propter privilegium ſive teſtatoris, ut in teſtamento militis, l. in teſtamento. C. de teſtam. milit. ſive cauſæ ob quam quippiam relinquitur, nimirum ſi Deo, Eccleſiæ, religioſove loco, aut in redemptionem captivorum, aut in alimoniam pauperū, & generaliter ex pia cauſa legetur; Nov. de Eccleſiaſt. tit. 131. §. ſi autem heres. Auth. ſimiliter. C. ad l. Falcid. in quo correctum eſt jus Pandectarum l. I. ff. d. tit. ad l. Falcid. Quidam putant quod ex piis legatis Falcidia non deducatur, tantùm eſſe pœnam contumaciæ & fruſtrationis in eis perſolvendis. Cujac. ad d. Nov. 131. Contraria ſententia mihi & pleriſq; magis arridet, cùm extet in C. conſtitutio ei inſerta poſt priorem editionem, dictans ſimpliciter ex eo genere legatorum Falcidiam minimè detrahi. l. ſi quis ad declinandum. & ibi gloſ. C. de Epiſcop. & Cler. Idem judicium eſt de Trebellianica: nā quæ legibus de una iſtarum portionum dicuntur, rectè ad alteram trahuntur. Nicol. Everardi in locis legal. loco 16. An ſimiliter fatebimur rectè duci argumentum ab iſtis portionibus ad legitimam? Non per omnia: cauſa namque legitimæ æquior & favorabilior eſt; undè prohiberi nequit à teſtatore, nec ullo modo onerari vel minui: Nov. I. in princ. l. quoniam. C. de inoff. teſtam. ne quidem igitur pro legato; neque contumacia in adimplendis juſſis teſtatoris ſufficiens eſt ad hanc tollendam. dixi. ſup. cap. 9. lib. 2. Quid de inventarij omiſſione? Multi tenent legitimam idcircô non amitti: Diſſentit poſt Fulgoſium Cujac. ad d. Nov. I. Diſſentio & ego, quod is qui inventarium non fecit, ſolida legata præſtare jubeatur, etiam ſupra vires hereditatis, non tam pœnæ cauſâ, quàm pia adverſus eum ſuſpicio & præſumptio juris eſt, majorem hereditatem, ſeu ſatis bonorum fuiſſe. Dixerim quoque eum qui integra legata ultrò ſolverit, non poſſe repetere legitimam, quaſi ei renunciſſe, & pleniùs voluntatem teſtatoris explere voluiſſe videatur. argum. d. l. ſi heres. 68. §. ult. ff. ad ad SC. Trebel.

Hæc de jure Romano. Quid de moribus? Fateor rariorem uſum eſſe hujuſmodi deductionum; propterea quòd in pleriſque municipiis reſtricta ſit teſtatorum libertas, ut nequeant de toto patrimonio diſponere, præſertim de rebus ſoli avitis; ſed ea bona, vel eorum beſſem, aut trientem, aut quincūcem, aliamve partem relinquere coguntur, non tantùm liberis & parentibus, ſed quibuſvis legitimis ſuis heredibus, ut ſit ea pars horum quaſi legitima. Eguinarius Baro ad Inſtit. tit. de inoff. teſtam. & tit. de l. Falcidia, & ſeq. parte comment. poſter. Chaſſanæus ad conſuetud. Burgund. tit. 7.

Sed quid ſi (ut jus eſt in aliquibus locis) permiſſum ſit de omnis generis bonis teſtari? aut quid ſi nulla alia extiterint bona defuncti quàm mobilia, vel ab ipſo acquiſita immobilia, de quibus liberrima diſpoſitio moribus omnium locorum eſt conceſſa; ac de bonis hujuſmodi totis teſtator diſpoſuerit? utrùm nec eo caſu poterit heres retinere aut detrahere Falcidiam? Illud apud me non eſt ſatis expeditum; cùm ubicunque noſtrarum civitatum leges ſeu conſuetudines deficiunt, ad jus Romanum tanquam commune recurrere ſoleamus; neque ex eo quòd lex ſeu conſuetudo libertatem facit de bonis cunctis mobilibus vel acquiſitis diſponere, aptè infertur Falcidiam detrahi nequaquam

ex ijs poſſe: Etenim nonne & abſque diſcrimine bonorum de omnibus ijs diſponere teſtamento apud Romanos licuit? Nam quod lex Falcidia conſtituit, ut ne plus legare liceret quàm dodrantem; *l.1.ff.ad l.Facid.* profectò ſic accipi debet, non quin valeret per ſe diſpoſitio, ſi quid adverſus id factum eſſet; ſed quod tunc licuerit heredi de ſingulis rebus quæ datæ, legatæq; erant, retinere, reducereve quadrantẽ: *l.in quantitate 73.ult.ff. eod.tit.* idque c.4.l.Falcidiæ quod in Pandectis deſideratur cõprehenſum fuiſſe (ut aliqui tradiderunt) veriſimile eſt. Quare pari modo dicendum eſt ex rebus quarum libera diſpoſitio moribus permiſſa eſt, deductum iri ab herede quartam partem, modò eam ex nullis aliis bonis defuncti conſecutus fuerit; videlicet quaſi ea minimè ſibi invicem repugnent, libertas de rebus diſponendi, & permiſſio quartæ ex eis retinendæ, detrahendæque. Si quis objecerit in teſtamentis militum, ad quorum ſimplicitatem mores hodierni teſtamenta ferè reduxerunt, Falcidiæ retentionem locum non obtinuiſſe. *l.in teſtamento.C.d.tit.ad l Falcid.& l.in teſtamento.C. de teſtam.milit.* Reſpondebo tametſi in pleriſque teſtamenta hodierna omnium, cum militaribus quæ fuerunt apud Romanos cõveniunt, ſecundùm ea quæ ego pluries antè enarravi: tamen quod conditio militiæ proprium ejus conditionis hominibus fecit, haud temerè ad cæteros homines porrigendũ eſt: *l.in omnibus cauſis.68.ff. de regul. jur.* ubi inſtitutio heredis locum non habet, ſed inſtituti ibi heredes tantùm pro legatariis habentur; quod non paucorum more receptum, legeque expreſſum antè declaravi: Si is qui illic heres inſtitutus eſt legatis oneratus fuerit, fruſtrà quæreretur an commodum quartæ deducendæ ad eum ſpectet, cùm dixerim antè legatarios non uti legis Falcidiæ beneficio; immò nec fideicommiſſarii, quibus reſtituta eſt hereditas, quamvis hi heredibus perſimiles ſint, hoc beneficio utuntur. *d.l. Falcidia.§.ult.ff.ad l.Falcid.* Et hęc quidem ego ita; ſubmittens tamen hanc rem totam noſtratium Judicum ſententiis.

CAPUT XII.

De reliquis circumſtantijs præſtationis eorum quæ teſtamento juncta ſunt.

EXplicui quid, quantumque adimplendæ ultimæ voluntatis causâ præſtandum ſit; operæ pretium eſt & alias circumſtantias circa hanc rem conſiderare, nempè cui, & à quo, & quando præſtatio iſta fieri debeat. Primæ harum circumſtantiarum exemplum eſt, ſi teſtator rem quam alicui relinquit, prohibeat alienari, non ſimpliciter (nudum enim hoc præceptum eſſet, atque adeò inutile;) *l. filiusfamilias. §. divi.ff.de legat.2.* verùm additâ causâ, ut res in familia ſua permaneat. Vis hujuſmodi legati ſeu fideicommiſſi eſt, ut dum res alienetur, ſolùm in aliquem ex familia, licèt gradus remotioris, nihil factum cenſeatur contra voluntatem defuncti: ſin alienatio facta fuerit in extraneum, tum omnibus qui ſunt ex familia aperitur via rei perſequendæ, quaſi rogaverit teſtator his dare. *l.unum.67.l.peto. 69.§.ult.ff.eod.tit.* Familiæ appellatione continentur liberi, parentes, omneſque propinqui, quinetiam gener, nurus, & liberti; *l.ult. C. de verbor.ſignificat.* & omnes iſti vocati cenſentur, ſed certo ordine; ut videlicet præferantur ſanguine conjuncti & propinquiores; *d.l. peto. § ult.* ſubmotis iis qui partes ſuas alienare auſi fuerint velut indignis, ob contemptam prohibitionem teſtatoris. *l.cum pater 77. §. libertis. ff.de legat 2.* Declaratum eſt jure noviſſimo familiæ nomen ſtrictè eo caſu accipiendum eſſe, ut ultra quartam generationem non extendatur; atque ideo valeat ab ultimo hujus gradus facta alienatio: quod tunc maximè recipiendum eſt, quando fieret alienatio in matrem, vel uxorem, vel ſimilẽ perſonam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

perſonam amicam defuncti: quamvis familiæ vocabulo non comprehendatur. Quod ſi non tam lato nomine uſus ſit teſtator, ſed certos gradus, puta filiorum vel nepotũ expreſſerit; intra hos conſtringenda eſt alienationis prohibitio: *Nov. de reſtitut. fideicom.* 159. eſt enim ſemper præſtandum cui veriſimilè eſt teſtatorem voluiſſe præſtari. Quare ſi Deo, vel Sancto alicui, ſeu ædi quæ ei ſacra eſt aliquid relictum ſit, ac plures ſint ædes ſacræ iſtius nominis, neque explicuerit teſtator cui earum dari velit; dandum eſt ædi ſeu Eccleſiæ illius civitatis, in qua domicilium teſtator habuit, & pauperiori; vel quæ in territorio eſt, & proxima ei civitati. *Nov. de Eccleſ. tit.* 131. §. *ſi quis in nomine.* Idem de eo quod relictum eſt pauperibus; ut non exprimente teſtatore cujus loci pauperes intelligat, diſtribuatur id inter pauperes ejus loci in quo ille habuit domicilium: *d. Nov.* 131. §. *ſi quis autem.* quaſi quiſque præſertim eum locum dilexiſſe videatur. *l. quæ conditio* 39. *ff. de condit. & demonſtrat.*

Tranſeamus ad ſecundum locum, & videamus à quo debeat fieri præſtatio ejus rei quæ relicta eſt. Eſto id pro regula: Quicquid teſtamento aut Codicillis nominatim ab alio relictum non eſt, ejus præſtandi heredis eſſe onus. *l. ult. C. de hereditar. act.* Quid ſi is hereditatem repudiet? Tunc eodem onere tenetur is ad quem hereditas tranſit judicio teſtatoris, veluti ſubſtitutus, aut ille cui portio deficientis accreſcit, quaſi legata ab inteſtato relicta ab his repetita videantur. *l. licet.* 74. *ff. de legat.* 1 *l. un.* §. *his ita C. de caduc. toll.* Quod ſi non teſtatoris judicio ad alium perveniat hereditas, onus legatorum eum nequaquam ſequetur; veluti ſi legitimi heredes ſuccedant, irrito facto teſtamento. *l. ſi quis* 81. *ff. de legat.* 2. Exceptio eſt cùm ex cauſa præteritionis, vel iniquæ exheredationis reſcinditur teſtamentum: *Nov. ut cùm de appel. cog.* 115. §. *ſive igitur. & §. juſtum autem. Auth. ex cauſſa. C. de lib. præter. Auth. in teſtamento. C. ad SC. Tertul. dixi ſup. c.* 7. *lib.* 2. Item cùm ad ſequentes pervenit emolumentum hereditatis, adempto eo prioribus tanquam indignis; *l. ſi ſervus* 50. §. *ſi quis. ff. de legat.* 1. ſicut accidit ob nimiam contumaciam in adimpletione juſſorum teſtatoris. *Novell.* 1. *& Authent. hoc amplius. C. de fideicom. dixi ſup. cap.* 9. *lib.* 2.

Tertius & præcipuus hujus capitis locus eſt de tempore exequendi ultimam voluntatem teſtatoris, ſeu præſtandi id quod ille juſſit. Diſtinctio facienda eſt relictorum purè, & in diem, & ſub conditione: legata enim pura, id eſt, ea quibus neque dies, neque conditio adſcripta eſt, ſunt præſentia, atque ideo quam citiſſime, & cùm primum fieri poterit, poſt mortem teſtatoris præſtanda ſunt. *l.* 1. *ff. de condit. & demonſtrat.* Ac malè admonitio judicis, vel annus poſt eam exſpectatur; quippe tantum ſpatium datur, ne quis incurrat pœnam contumaciæ: *d. Nov.* 1. *& d. Auth. hoc amplius. dixi ſup. cap.* 9. *lib.* 2. non quin officium boni viri ſit, prius vel citius exequi voluntatem defuncti. *Didac. Covarruvias ad c. ſi heredes num.* 4. *de teſtam.* Cum autem dies additus eſt, mox debetur quidem id quod relictum eſt, ſed nec peti poteſt, nec neceſſariò præſtari debet antequã dies venerit; *l. cedere diem. ff de verb. ſignif.* poteſt tamẽ prius ſolvi, cum tẽpus creditur adjectum pro eo qui præſtare debet; niſi aliam mentem fuiſſe teſtatoris doceatur. *d. l.* 1. *ff. de condit. & demonſtr. l. cum tempus* 17. *ff. de reg. jur.* Ac hæc de die certo accipienda ſunt, ſive cũ certum eſt futurum aliquando ut res præſtanda ſit: nã dies incertus pro cõditione habetur in teſtamẽtis. *d l.* 1. *& l. dies* 75. *ff. de condit. & demonſtr.* Interdũ etſi dies verbis expreſſus nõ eſt, tamen tacitè ineſt naturæ rei quæ legata eſt; veluti cũ opus aliquod facere quis juſſus eſt, tẽpus ineſt, quo id perfici poteſt; & ſi locus legato ſolvẽdo ſit præfinitus, tẽpus intelligitur quo poſſit eo perveniri. *l. interdum* 71. *ff. de verb. oblig.*

Quo-

Quocirca rectè conſtitutum eſt à Juſtiniano, ſi teſtator oratorium ſeu ædem ſacram ædificari præceperit, ut opus intra quinquennium abſolvatur, ſin vero Xenodochium vel aliam ejuſmodi domum piam teſtator facere juſſerit, ut hoc opus intra annum fiat: alioqui neceſſe ſit domum comparari, vel conduci, in qua poſſint ea quæ teſtator voluerit, adimpleri, donec ædificium perficiatur. *Nov. de Eccleſ. tit.* 131. *§. ſi quis ædificationem.*

Cæterum quoties quidpiam relictum eſt eſt ſub conditione, id omnino non debetur pendente conditione; itaque expectanda eſt dies quâ evenerit conditio: *l.* 5. *ff. quando dies legat. ced.* præterquam ſi conditio fuerit concepta in non faciendo, ſeu negative: quo caſu repræſentatur ſtatim ſolutio ejus quod legatum eſt, modò præſtet legatarius cautionem Mutianam, quæ ſic appellata eſt à Quinto Mutio Scævola Inventore: *l. Mutianæ.* 7 *ff. de condit. & demonſtrat. Nov. de nupt.* 22. *§. quæ vero.* vocatur ſubinde ſatiſdatio; *l. hoc genus. ff. eod. tit. de condit. & demonſtrat.* quod indicat fidejuſſores eſſe dandos: nam ſatiſdationis hæc ſignificatio eſt; *l.* 1. *ff. qui ſatiſdare coguntur.* verùm Juſtinianus diligentius hanc rem diſtinguens, ait ſufficere interdum juratoriam cautionem cum hypotheca; nimirum pro re immobili: quin etiam pro mobili, quando perſona locuples eſt, vel fidejuſſorē dare nequit. *d. N.* 22. *§. unde ſancimus.* Ita cavendum eſt his quorum intereſt, ſive iis ad quos deficiente conditione legatum hereditaſve pertineret. *l. ſervo* 65. *§ ſi teſtator, ff. ad SC. Trebell. l. is. cui* 18 *ff. de condit. & demonſtrat.* Planè continet hæc cautio promiſſionem non faciendi quod fieri noluit teſtator, ac ſi contra fiat rem, pecuniamve cùm fructibus, uſuriſve trientibus, ſeu quas præceperit redditum iri. *l. heres meus* 77. *§. qui poſt. ff. de condit. & demonſtrat. d. Nov.* 22. *§. unde ſancimus.* Quod ſi cautio idonea haberi non poſſit, res quæ relicta eſt nihilominus præſtabitur: ſe[d] remedium eſt, ut ſimulatque factum eri[t] contra voluntatem defuncti, ſeu conditi[o] contempta, res data, ſive mobilis, ſive immobilis queat, apud quemcunqe perſonam reperta fuerit, vindicari: *d. Nov.* 22. *§. unde ſancimus. Auth. cui relictum C. de indict. viduit. toll.* ſin verò non res quidem aliqu[a] permanens ſeu ſpecies, verum pecunia ſeu quantitas ſit legata; nec ſatis eo nomine caveatur, permittit conſtitutio pecuniam manere penes eum à quo relicta eſt, donec certum erit conditionem extituram, ſolvendo interim trientes uſuras legatario. *d. §. unde ſancimus.* Hæc ita, niſi teſtator hujuſmodi cautionem remiſerit, ſeu exigi vetuerit (nam & in hoc voluntas ejus eſt ſervanda;) *d. §. unde ſancimus in fine.* aut niſi conditio ſit quæ ipſo jure remitti ſolet, quales ſunt impoſſibiles & turpes, ſeu quæ repugnant bonis moribus atque legibus placuit enim eas in teſtamentis pro nullis, & non adſcriptis haberi, *l. conditiones. ult. l. filius. ff. de condit. inſtitut. l. non dubitamus* 20. *ff. de condit. & demonſtr.* & quoties conditio eſt quæ remittitur, remitti pariter cautionem Mutianam, *l. Titio.* 71. *§.* 1. *ff. eod. de condit. & demonſt.* talis habita eſt hæc conditio, *ſi non nupſeris, ſi uxorem non duxeris*; idcirco improba eſt iſta conditio indicens cœlibatum; quoniam reipublicæ intereſt nuptias contrahi, & ſobolem procreari: *l. quoties.* 21. *l. hoc modo* 64. *ff. eod.* Unde veteres Romani nuptias, & liberorum numerum præmiis, cœlibatum verò, & orbitatem pœnis affecerunt. *Ulpianus in fragm. inſtit. tit.* 14. *& ſeq. Duarenus diſputationum anniverſariarum lib.* 1. *c.* 40. Non fuit tamen perpetua & conſtans hac in re legumlatorum ſententia: lata enim fuit lex Julia Miſcella, quæ permittebat quidem alicui, non obſtante conditione non nubendi, iterum nubere, & legatum conſequi; ſed hoc dumtaxat intra annum, & ita demum ſi juraſſet ſe non aliquâ libidine, ſed liberorum pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

procreandorum ſtudio nuptias repetere; poſt annum verò, ut legatum quis acciperet ſub ea conditione ſibi relictum, præſtari volebat ea lex ſicut in cæteris conditionibus non faciendi, cautionem Mutianam. *Narratur in d. Nov.* 22. §. *quæ vero.* Suſtulit legem Juliam Miſcellam Juſtinianus, ſtatuens licere tranſire ad alias nuptias, & indictam viduitatem quandocunque contemnere; nec opus eſſe ad legatum hujuſmodi accipiendum vel cautione, vel jurejurando. *l.* 2. & 3. *C. d. tit. de indict. vid.* Porrò depoſuit tandem hanc ſententiam idem Juſtinianus, ſanciens, cùm talis conditio adjecta eſt, in primo quidem anno legatum omninò non debere, præſtari, niſi ob ſacerdotium, vel aliam cauſam ſpes nuptiarum certò deficiat: anno autem tranſacto non aliter præſtari, quam interveniente (ut dictum eſt) cautione. *d. Nov.* 22. §. *unde ſancimus*, & *d. Auth. cum relictum. C. de indict. viduit.* Itaque per noviſſimam Juſtiniani conſtitutionem ad legem Miſcellam reditum eſt; præterquam quod nubentibus intra annum remiſſa ſit neceſſitas illa jurandi de animo ſobolis procreandæ, ac ſufficere viſum ſit nuptiarum deſiderium. *d. Nov.* 22. §. *quæ verò, conferantur quæ ſup. dixi cap.* 12. *lib.* 1. Planè ſciendum eſt hæc pertinere ad ſecundas nuptias: eos verò qui primas adhuc nuptias experti non fuêre, poſſe legatum ſibi ita relictum mox accipere, nullà etiam præſtità cautione, ſicut ante legem Juliam Miſcellam jure civili erat obſervatum. *Baldus*, & *alij recte ad d. Auth. cum relictum. C. de indict. viduit.* par enim honor, & neceſſitas non eſt ſecundarum nuptiarum: itaque viduitatem indici poſſe, non item abſtinentiam à primis nuptiis mirum non eſt. *Didac. Couvarruvias epit.* 4. *lib. decretal. parte* 2. *cap.* 3. *num.* 11.

Illud tamen quæri poteſt, an inter Chriſtianos hujuſmodi conditio non contrahendi etiam primas nuptias remittenda ſit? Ratio dubitandi eſt, quod cœlibatus & virginitas lege Chriſtianâ ſummopere commendetur, immò præcellat conjugio: ideoque priſcæ pœnæ quæ cœlibatui impoſitæ erant à Chriſtianis Principibus ſublatæ fuerunt: *l.* 1. & 2. *C. de infirm. pœn. cœlibat.* atqui ad rem bonam, ac ſalutarem propoſito emolumento legati quempiam invitare, quid prohibet? *Argum. l. Titio.* 70. §. 1. *ff. de condit. & demonſtrat.* An dicetur contra, quamvis cœlibatus res optima ſit, tamen electionem ejus liberrimam eſſe oportere? *c. integritas* 32. *quæſt.* 1. Alioqui certùm eſt tantam haberi in legibus rationem vitæ ſanctioris, ut intuitu ejus aliæ conditiones interdum remittantur. Etenim conſtitutum illud eſt à Juſtiniano, ſi cui ſub conditione nuptiarum, vel ſuſceptionis liberorum quippiam relictum, vel donatum ſit, id nequaquã ab eo amiſſum iri, ſi monaſterium ingrediatur; *Nov. de ſanctiſſ. Epiſcop.* 123. §. *ſed & hoc præſenti. Auth. niſi rogati. C. ad SC. Trebel.* idque probatum eſt ab Innocentio Pontifice: *c. in præſentia. tit. decretal. de probat.* idem jus eſt ſi cauſà dotis vel donationis ante nuptias quid datum ſit. *d. N.* 123. §. *ſed & hoc præſenti.* & *d. Auth. niſi rogati.* Quamvis tunc inſit conditio, *ſi nuptiæ ſequantur. l. ſtipulationem.* 21. *ff. de jure dot.* Quæ ita locum habent, modò ingreſſus monaſterium in ea vita perſeveret; & illa quæ ſic donata ſunt, ad pium uſum referat ſeu relinquat. *d. Nov.* 123. § *ſed & hoc præſenti.* An idem in eo qui extra monaſterium in clerum receptus ſit? Sic dicendum, modò is clerici officium, ſeu miniſterium ſacrum minimè deſerat. *d* §. *ſed & hoc præſenti.* Ecquæ ratio eſt hujus deciſionis? An quia monaſterium, ſeu Eccleſia cui aliquis adſcriptus eſt, filij ſeu heredis loco habetur ex tacita mente teſtatoris, ideoque exiſtere conditio videtur liberorum vel heredis? Nequaquam; ſed quia talis conditio invalida eſt, & pro non ſcripta jure habetur; utpotè abſtrahens ab electione vitæ Religioſæ, aut Sacri ordinis: *d.* §. *ſed*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

& hoc præſenti. ideoque verius eſt huic deciſioni locum fore, quāvis teſtator in conditione, vocabulo liberorum naturalium, vel ex corpore ſuo deſcendentium uſus ſit. *Bartol. ad d. Auth. niſi rogati. Panormitanus ad d. c. in præſentia.* Sciendum tamen non remitti hujuſmodj conditionem, ſi ſub ea in redemptionem captivorum, aut alimenta pauperum, aut ſimilem cauſam piam ſubſtitutio facta ſit, aut reſtitutio injuncta: ne quod favore pietatis conſtitutum eſt, in ejus incommodum vertatur. *d. §. ſed & hoc præſenti, d. Auth. niſi rogati.*

CAPUT XIII.

De hereditatibus quæ ab inteſtato deferuntur ac primum de ſucceſſione liberorum.

HActenus diſſerui de re teſtamentaria, ſeu de iis quæ ex ultima voluntate judicioque defuncti dependent: nunc diſſeram de hereditatibus legitimis, id eſt, de iis quæ lege ſolâ, abſque ordinatione defuncti deferuntur, cùm is deceſſit inteſtatus. Primùm enim defertur hereditas iis qui ſunt heredes inſtituti; ac tùm demùm ab inteſtato defertur, cùm nequit ex teſtamento adiri; *l quamdiu. ff. de acqu. hered. l. quamdiu. ff. de regul. jur.* ideoque de teſtamentis priore loco diſſeri oportuit. *l. un. in princ. ff. ſi tabul teſtam. nul. exta.* Inteſtatus enim dicitur ille, cujus nullum exſtat utile ſeu efficax teſtamentum; ſive quia is omnino nullum fecerit; ſive quia fecerit quidem, ſed non formâ à jure præſcriptâ; aut quia teſtamentum quod condidit aliqua ex cauſſa infirmatum eſt, vireſque amiſit, *Inſtit. tit. de hered. quæ ab inteſt. defer. in princ.* Videamus ergo quibus, ex qua cauſa, & quo ordine ſucceſſio legitima defertur. Prima & præcipua deferendæ hujus, eſt cognatio, ſeu propinquitas ſanguinis: de qua idcirco prius tractabo, reliquas cauſas in poſteriorem locum reſervans.

Cognatorum ſeu eorum qui ſanguine conjuncti ſunt tres numerantur ordines. Unus eſt deſcendentium, id eſt liberorum: alter adſcendentium, id eſt parentum: tertius eorum qui ex latere & tranſverſo conjuncti ſunt: *l. 1. ff. de grad. & affin. & inſtit. eod. tit.* de ſucceſſionibus enim iſtorum ordinum extat elegantiſſima, & compendioſiſſima, & in qua condenda multò utiliſſimam operam navavit Juſtiniani conſtitutio noviſſima, cujus inſcriptio eſt de heredibus ab inteſtato venientibus, & quæ numero eſt 118. Etenim antea quàm fuerit iſtud jus ſucceſſionum ab inteſtato varium, multiplex & perplexum; atque adeo comprehenſu difficile; apparet ex iis quæ in Inſtitut. C. & Pandect. ſub multis titulis de hac re deſcripta ſunt; quæ omnia reſecantur hac noviſſimâ Juſtinianæâ conſtitutione; ad cujus normam idcirco quidquid in aliis locis de hac materia ſcriptum eſt, exigi perpendiq; operæ pretium eſt; nec recipiendum quidquam quod ab ea diſſideat. Succeſſionis liberorum uti prima cauſſa eſt, ſic ei primus locus in conſtitutione meritò tribuitur: *d. Nov.* 118. §. 1. tametſi enim ſi gradus compares ſurſum & deorſum, par aut major poſſit eſſe parentum quorundam, quàm aliquorum liberorum propinquitas: tamen liberi, id eſt, non ſolùm filij, ſed & nepotes, pronepotes, ac reliqui deſcendentes in infinitum patri, avo, proavove, cæteriſque adſcendentibus in ſucceſſione præferuntur. *d. Nov. 118. §. 1. & Auth. in ſucceſſione. C. de ſuis, & legit. lib.* Cur ita? Quia naturalis ratio tanquam lex quædam tacita, & commune parentum votum, horumque erga liberos charitas addicit, & deſtinat ipſis liberis; utpotè per quos illi quodammodo poſt mortem victuri ſunt, & memoria eorum conſervabitur. Non eadem ratione debetur parentibus hereditas liberorum, quamvis turbato ordine mortalitatis, id eſt, cùm liberi ante parentes moriuntur pietas, atque ratio miſe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

miſerationis etiam parentes ad bona liberorum vocet & admittat. *l.nam etſi.ff.de inof. teſtam.l.ſcripto herede.§.ult.ff.unde liberi.*

Sciendum eſt aliquando patrem præferri liberis defuncti, videlicet quando non in jure hereditario, ſed jure peculii bona defuncti filii is occupat, ſeu ea tanquam ſua recipit: quod jus fuit olim in omni genere peculij; ac tunc placuit ne militem quidem filiumfamilias poſſe habere heredem; *l.2.ff. de caſtrenſ pecul.* donec conſtitutiones Principum exceperunt peculium caſtrenſe, & quaſi caſtrenſe, necnon bona adventitia: §.1. *inſtit. per quas perſon. nob.acq.* §. *itaque Inſtit.quib.non eſt permiſſ.fac.teſtam.l.1.§.nec caſtrenſe.ff.de collat.bon.l.ult.C.de inoff.teſtam. l.cum oportet. C. de bon.quæ lib.* nam adventitiorum pater habet dumtaxat uſumfructum, qui tranſitum proprietatis in heredem nequaquam impedit: unde inductum, ut liberorum, quàm patris potior ſit cauſſa in omnibus bonis quæ patri jure proprietatis acquiſita non ſunt vivente filio *l.quæcunque C.d.tit.de bon. quæ lib.l.ult.C.communia de ſucceſſ.* Quod noviſſimâ conſtitutione, cujus facta eſt mentio, confirmatur; ut nihil interſit, ut ſit locus ſucceſſioni liberorum, ſive ſit paterfamilias, ſive filiusfamilias, qui mortuus eſt: *d.Nov.118.§.1.& d.Auth.in ſucceſſione.C.de ſuis & legit.lib.* præterquam in peculio profectitio, quod pleno jure eſt adhuc patris; *d.§.1.Inſtit.per quas perſon nob.acqu. l.cum.oportet.C.de bon.quæ lib.* niſi ſit dos profectitia, quæ proprium patrimonium cenſetur eſſe filiæ, quamvis ſit in poteſtate: *l.poſt dotem. ff. ſolut.matrim.* item præterquam in uſufructu adventitiorum, qui & patris eſt vi poteſtatis patriæ, modò illa expreſsè donata non fuerint hoc pacto, ne iſtud jus ad patrem perveniret, ſicut alibi dixi. *ſup.cap.13.lib.1.* Sunt paucæ cauſſæ in quibus alia perſona cùm liberis ad quandam partem jure ſingulari admittitur: verbi gratia, pater in bonis quæ ex hereditate materna ad filios emancipatos pervenerunt uſumfructum habet virilis partis: *l.3. C. de bon. matern.* item conjux inops marito locupleti una cùm liberis ejus ſuccedit: *Nov.de exhibend.& introducend.reis.53. & Nov. ut liceat matri, & aviæ 117.Auth. præterea. C. unde vir & uxo.* necnon concubina mater cũ naturalibus liberis; *N.quib.mod.natural.effic. ſui 89.§.ſi vero Auth. licet C. de natural.lib.* uti inferiùs latè exponetur. Neque eſt quod hæc præſenti conſtitutione immutata exiſtimentur; quamvis generaliter dictet liberos omnibus præferri in ſucceſſione mortui: *d. Nov.118.§.1.& d. Auth.in ſucceſſione. C. de ſuis, & legit.* regula enim ea eſt juri veterĩ conſentiens; *§.1.& §.emancipati. inſtit.de hered.quæ ab inteſt.defer.* quæ idcirco ex iiſdem exceptionibus quas jus vetus recepit temperamentum accipere intelligi debet, *l.ſed & poſteriores ff.de legib. l.in toto ff.d. reg.jur.*

Porrò quoniam non omnes liberi unius conditionis ſunt, explicandum eſt, an omnibus hereditas parentum deferatur; & primo an etiam illis qui non ſunt in poteſtate. Præſens conſtitutio declarat non haberi hic rationem patriæ poteſtatis; at ſolam cauſſam vinculi naturalis reſpici. *d.Nov.118 §.1.d. Auth.in ſucceſſ.* Certè olim ſecus ſe res habuit, cum lex duodecim tabularum propinquitatem civili ratione metiens, eos tantùm liberos agnoſceret, qui erãt in poteſtate morientis, & ſui heredes vocantur: *§.1.inſtit. de hered.quæ ob inteſt.defer.* emancipati autem dumtaxat jure prætorio per bonorum poſſeſſionem unde liberi admittebantur; *§.emancipati.inſt.eod.* ac matris, & aviæ quæ liberos in poteſtate non habent, hereditas tribuebatur. *SC.Orphyt.& conſtitut.quibus id SC.extenſum fuit.inſtit. de SC. Orphyt.in princ.& §.1.* Perperam Cujacius, *Ad d.Novel.118.* meo judicio emancipatis adhuc auxilium bonorum poſſeſſionis neceſſarium cenſuit; cùm noviſſima conſtitutio ex-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

preſsè,ſpreto patriæ poteſtatis,& emancipationis diſcrimine, liberis jus ſuccedendi conceſſerit;atqui in eo quod ipſo jure civili, ſeu lege tribuitur,auxilium prætoris ſupervacaneum eſt.

Secundò videndum eſt, an non habeatur hîc ratio naturæ, ſive ſexus. Declarat hæc conſtitutio non haberi; *d. Nov.* 118.§.1.*d. Auth. in ſucceſſ. C. de ſuis. & legit.* quemadmodum nec jure veteri habebatur in liberis ipſis qui ſuccedere volebant: cùm non tantum maſculi, ſed & fœminæ habeantur in poteſtate.;§. 1. *inſt. d. tit. de heredit. quæ ab inteſt. defer. & tit. de patria poteſt.* Verùm an ulterius per virilem ſexum, an per muliebrem ex moriente aliqui deſcendiſſent, multum intererat: progeniti namque ex fœminis,cum non ſit in eis jus poteſtatis vel agnationis lege prædictâ duodecim tabularum prorſus non agnoſcebantur, & edicto Prætoris dumtaxat in ordine cognatorum ad ſucceſſionem perveniebant; §. *item vetuſtas, inſtit. de hered. quæ inteſtat. defer.* donec conſtitutione Valentiniani, Theodoſij, & Arcadij, in ordinem, & liberorum,& agnatorum admiſſi ſunt: ſed cùm cujuſdam partis diminutione, nimirum tertiæ inter liberos,vel quartæ inter agnatos,quæ pars ſuis heredibus agnatiſve accreſcebat. §. *divi autem inſtit. eod. tit. l. ſi defunctus. C. de ſuis. & legit. & l. 4. C. Theodoſ. lib. 5. tit.* 1. Utriuſque partis deductionem Juſtinianus poſtea abrogavit, §. *ſed nos inſtit. eod. tit. de hered. quæ ab inteſt. defer. l. ult. C. d. tit. de ſuis, & legit.* abrogationemque iſtam deductionis trientis, cùm forte in uſum rediiſſet, ſedulo repetiit. *Nov. de triente, & ſemiſſe* 18. §. *neque illo. Auth. quæ tertiæ. C. de collat.* His conſonat prius commemorata ejuſdem Juſtiniani conſtitutio, in qua disertè expreſſum eſt nullam eſſe differentiam liberorum ut ſuccedant; non modò ſive maſculi, ſive fœminæ ſint; verumetiam ſive ex maſculorum, ſive ex fœminarum progenie deſcendant. *d. Nov. de hered. ab inteſt. venient* 118. §. 1. Quin hæc ſucceſſio ad naturales & legitimos liberos pertineat,dubium non eſt. Quid de legitimis tantùm, id eſt, adoptivis? Cùm conſtitutione hac noviſſima nihil contrarium de his caveatur, ratio poſtulat, ut in his anterius jus obſervetur: ut videlicet ii non minus ſuccedant arrogatori, vel patri adoptivo, quàm alii parenti naturali: §. 14. *inſt. de hered. quæ ab inteſt. defer.* ac integra omnia jura nihilominus in parentis naturalis, à quo in adoptionem dati fuere, familia retineant: in quo poſtremò Juſtinianus correxit jus antiquius. § *ſed ea omnia. Inſtit. eod. tit. l. penult. C. de adoptionibus.* Quid de naturalibus, ſeu iis qui legitimi non ſunt? Eadem ratio vult ut in his leges anteriores obſerventur; nempe ut ad bona matris, aliorumque parentum ex parte matris, non ſecus quam legitimi: quinetiam niſi mater fuerit illuſtris,cum eis pariter admittantur. §. *noviſſime inſt. de SC. Orphyt. l. penult. C. ad SC. Orphyt.* Par ratio non eſt hereditatis patriæ, & avi, proavique paterni: nam licèt quis opinione omnium habitus ſit pater; tamen quoniam pater natura facilè certus eſſe nequit, illum ſolùm juris authoritas pro patre haberi voluit, quem nuptiæ demonſtrant. §. *vulgo inſtit. de ſucceſſ. cognat. l. 5. ff. de in jus voc.* Conceſſum fuit tandem iis qui non ex effuſa libidine; verùm ex concubina, quæ ſoli defuncto fuiſſet indubitato affectu conjuncta, (quandoquidem hæc erat quaſi conjux) ut poſſent etiam ſuccedere; ſed in ſextantem, ſeu duas uncias dumtaxat; quas cum matre, ſi adhuc viveret, ut & ipſa quidpiam haberet unde aleretur, virilibus partibus viderent: atque id dummodò neque legitimi extarent liberi, neque eſſet ſuperſtes conjux legitima. *Nov. de triente & ſemiſſe* 18. §. *conſideremus autem, & N. quib. mod. nat. effic. ſui* 89. §. *ſi quis autem. & Auth. licet. C. donat lib.* Planè qui ſunt ex damnato cõcubitu, vel ex nefariis inceſtiſque, ſeu impro-

batis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

atis nuptiis editi, hi ne matri quidem ſuc-edunt, cùm nec jus alimentorum jure civili abeant. *d. Nov.* 89. *§. ult. d. Auth. licet. dixi ıp. cap.* 15. *lib.* 1. Nuptiæ autem legitimæ, ꞇque adeò ex eis nati cenſentur legitimi, uamvis pacta dotalia defuerint: quoniam nõ os, ſed conjugalis affectus facit ut nuptiæ nt, & liberi legitimi: ſicut aliàs dixi. *ſup. ıp.* 9. *lib.* 1. *d. Nov.* 18. *§. ſed nec uſque & Nov. ut liceat matri, & aviæ* 117. *§. hæc uoque.* Neque divortium quod poſtea acci-it, obeſt quominus liberi utrique parenti fficiantur heredes. *d. Nov.* 117. *§. illud quo-ue.* Inſuper legitimis hic connumerari de-ent qui extra nuptias quidem nati; ſed per equens parentum conjugium, vel per obla-ionem curiæ, vel aliquo alio modo legitimi acti ſunt. *§. quibus connumerari. Inſtit. de he-ed. quæ ab inteſt. defer. d. Nov.* 18. *§. ſed nec ıſque. d. Nov.* 89. *paſſim Nov. de decurionibus* 8. *dixi ſuprà d. cap.* 15. *& ſeq. lib.* 1. Quod ertio loco ambigi poterat, oporteatne libe-os eſſe naturales, aut legitimos, expedi-um eſt.

Illud quarto loco excutiendum eſt, an in ıoc ordine conſideretur gradus. Conſtitutio ıit non conſiderari: *d. Nov.* 118. *§.* 1. itaque ıon ſolùm filii & filiæ, ſed etiam nepotes & ıeptes, pronepotes & proneptes, cæterique ıtriuſvis ſexus, & per utrumvis ſexum de-ſcendentes in infinitum, ad hereditatem vo-cantur: quod ſic intelligi convenit, ut cujuſ-cunque gradus ſint liberi admittantur; dùm tamen proximum locum teneant, id eſt, modò nulli extent eis gradu propinquiores: conſtat enim hereditates ratione propinqui-tatis deferri: quare ſi filius extet, nepos pronepoſve ex eo excluditur, nec non pro-nepos, ſi pater ejus, ſeu nepos defuncti adhuc extet.

Utrum tamen filius emancipatus exclu-dat nepotes ex ſe in poteſtate retentos, præ-feraturque eis in ſolidum, an verò hi cum eo conjungantur juxta edictum Prætoris, quæ-ſtio eſt *l.* 1. *ff. de conjungendis cum emanci-pat. lib.* Quidam, inter quos Cujacius, *Ad d. Novel.* 118. putant iſtud edictum adhuc vigere: ſed crebrior, & quæ mihi ve-rior videtur, ſententia eſt, id edictum per no-viſſimam Juſtiniani conſtitutionem eſſe ſub-latum? *Gloſſ. & Dd. ad l.* 1. *ff. de conjungend. cum emancip. lib.* cùm dictum ſit ſecundùm hanc conſtitutionem nihil intereſſe, num fi-lius ſui juris ſit, an verò in poteſtate. *d. Nov.* 118. *§.* 1. *d. Auth. in ſucceſ. C. de ſuis. & legit.* Et quidem jus ita ſe habet in deſcendentibus ejuſdem lineæ: ſin verò filius, & ex filio præmortuo nepos, aut ſi nepos ex filio, & ex nepote præmortuo pronepos exiſtant, ſimul vocantur; *d. Nov.* 118. *§.* 1. nec qui gradu propinquior eſt, ulteriorem alterius lineæ excludit. Quomodo hoc? Quia remoto propinquiore, ulterior qui ex eo genitus eſt, in locum ejus ſuccedit, id eſt, ſubſtituitur; *d. Nov.* 118. *§.* 1. ita ut jam nequaquam in re-motiore, ſed in pari gradu cum alio eſſe vi-deatur: quæ ſucceſſio, ſeu ingreſſus libero-rum in locum ſui parentis, vulgò ſolet re-præſentatio appellari; vocabulo ſatis apto; quoniam proles perſonam parentis ſui quaſi præſentem ſiſtit atque exhibet, cujus ipſa eſt veluti ſimulachrum atque effigies. Ac illud verius eſt, tam amplam eſſe hanc liberorum in locum parentum ſuorum demortuorum ſucceſſionem, ut non ſolùm nepos cum filio, aut pronepos cum nepote, repræſentatione proximi ſui parentis; ſed & pronepos, vel ab-nepos repræſentatione avi proavive ſui, cùm filio diverſæ lineæ queat eſſe heres: quamvis aliqui diverſum ſenſerint, quorum errorem reprehendit Eguinarius Baro. *ad tit. inſtit. de hered. quæ ab inteſt. defer.* Sicut autem inferiores in infinitum in locum ſuperiorum ſuccedunt, ſic conſentaneum eſt eos in jus portionemque illorum ſuccedere; in jus (in-quam) non quòd illi habuerunt, uti fit jure tranſmiſſionis, *l. un. C. de his qui ante apert. tabul.* ſed quod habituri erant ſi vixiſſent, ſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ve iſtud jus dimidiæ, ſive tertiæ, ſive quartæ, vel cujuſcumque alterius partis futurum erat: unde dicuntur non in capita, ſed in ſtirpes ſuccedere, *d. Nov.* 118. §. 1. *d. Auth. in ſucceſſione. C. de ſuis, & legit.* id eſt, non pro numero capitum, ſeu perſonarũ dividi hereditas inter eos intelligitur; ſed qui, & quotquot ſunt unius ſtirpis, hi unam partem ferunt; qui alterius, alteram. Idem de tribus pluribuſve lineis, ſive ſtirpibus judicium; quamvis illi qui ex diverſis ſtirpibus ſunt, in æquali gradu reperiantur: at verò in ſingulis ſtirpibus eorum qui æqualis ſunt gradus capita numerantur; quoniam hi unius ſunt ſtirpis, æqualiter inter ſe hereditatẽ partiuntur? *d. Auth. in ſucceſſione C. de ſuis, & legit.* Veteri jure ſimiliter habita fuit ſucceſſionis liberorum in locum ſuorum parentum, adeoque ſtirpium ratio; §. *cum filius inſtit. de hered. quæ ab inteſt. defer. l.* 3. *C. d. tit. de ſuis, & legit.* & hoc quidem pro quinta quæſtione.

Sextò & poſtremò inſpiciendum hic eſt, utrum ætatis ſeu ordinis naſcendi ulla habeatur ratio. Sane nulla habetur; quinetiam ſive liberi ex priore matrimonio ſint, ſive ex poſteriore, nihil intereſt, & pariter omnes ſuccedunt, *l.* 4 *ff. ad SC. Tert. l.* 4. §. *ult. C. de ſecundis nupt. & Nov. de ſecund. nupt.* 22. §. *nec illud quoque.*

Mores in multis hac in parte à jure Romano diſceſſerunt: quippe quibus, & ſexui, & ordini nativitatis plurimum tribuitur: aliquibus namque locis maſculi duplum accipiunt reſpectu ſororum ſuarum, & liberi primi matrimonii ſoli bona immobilia, quæ tunc parentes poſſederunt, occupant: alibi ſaltem prærogativa cujuſdam partis liberis primi thori conceditur. Deinde in feudis, ſeu prædiis nobilioribus illud generale eſt, ut maſculi fœminas excludant, ac ut jure primogenituræ unus, unave vel totum vel ſemiſſem, vel aliam partem, aut commodum optionis præ cæteris obtineat: quæ partim dignitas ſexus virilis, & majoris ætatis; partim familiarum conſervandarum neceſſit[illegible] ſuaſit. Nonnullis in locis ei qui minimus e[illegible] natu, quidpiam præcipuum datur. Inſup[illegible] jus repræſentationis non paucis in provin[illegible]ciis etiam à recta linea, quamvis hoc ſat[illegible] iniquè remotum eſt. Succeſſionis adopt[illegible]vorum filiorum nulla fit in legibus munic[illegible]palibus mentio: dixi enim alibi adoption[illegible] uſum ſive vim apud nos amiſiſſe. *ſup. c.* 1[illegible] *lib.* 1. Naturales, ſeu non legitimos liber[illegible] pleræque regiones ne ad matris, ſeu paren[illegible]tum maternorum quidem bona admittun[illegible] & nullæ ad duas uncias hereditatis paternæ[illegible] non enim tanto favore nunc digni videntu[illegible] qui ex concubina procreati ſunt, cùm concu[illegible]binatum qui jure civili permiſſus erat, *l.* 3 *ff. de concubinis.* ſicut cæteros concubitu[illegible] extra matrimonium lex Chriſtiana jamdudum reprobaverit. *c. nemo & c. dicat aliqui[illegible]* 32. *qu.* 4.

CAPUT XIV.

De ſucceſſione parentum.

SEcundus ordo ſuccedentium ab inteſtat[illegible] eſt parentum, ſeu adſcendentium; locum habens quando liberi, ſeu deſcendentes defuncto deſunt. *Novell. de hered. ab inteſt. venient.* 118. §. *conſequens.* Circa quem illud ſciendum, ſicut in liberorum ſucceſſione non curatur cujus conditionis illi ſint; ita nec hic conditio parentum curatur: non in primis, utrũ habuerint defunctum in poteſtate, nec ne: *d. Nov.* 118. §. *conſequens. Auth. defuncto. C. ad SC. Tertull.* non ſecundo, utrum parentes ſint fœminini ſexus, an maſculini. *d. Nov.* 118. §. *conſequens. & d. Auth. defuncto.* Itaque reprehenſus eſt mos Armeniorum tanquam barbaricus, quod liberorum, parentum, fratrum, & reliqui generis hereditates maſculis tribuerent, non item mulieribus; cùm ambo ſexus à Deo creati ſint, & uterque ad generationem conferat: juſſi ſunt idcirco Armenij deinceps Romanas ſequi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ui leges, & nullum inter marem & fœmi-am conſtituere in ſucceſſionibus diſcrimen. *Nov. de Armenijs* 21. Similiter non intereſt er utrum ſexum ſint aliqui parentes de-uncto conjuncti: ſicut enim tam mater uam pater; ſic avus, & avia, tam materni uam paterni, liberis ſuccedunt. *d. N.* 118. *conſequens.* Idem judicium de reliquis ſu-erioribus: non enim intereſt tertio, cujus radus ſint parentes; quandoquidem jus ex-endit etiam hanc ſucceſſionem in infinitum: cèt natura rarò patiatur remotos parentes beris ex ſe ortis eſſe ſuperſtites, præponun-ur tamen ſemper gradu proximi; & adeò bſervatur graduum prærogativa, ut mater vum paternum excludat, & è contrario pa-er avum maternum, nec unquam diſpares arentum gradus ſimul admittantur: *d. N.* 118. *d. § conſequens d. Auth. defuncto.* aliter uam in liberis; in quibus dictum eſt nepo-es in locum patris ſui ſuccedere, eumq; re-præſentare, ſupra cap. proximo.

Ad hæc ita, ut diſcernatur quibus paren-ibus ſucceſſio debeatur: nam ſi de diſtribu-ione hereditatis inter eos quæſtio ſit, habe-ur & hic linearum ratio, ut videlicet quem-admodum inter patrem & matrem, ex æ-quo dividitur hereditas, ſic inter paternos & maternos: quod hôc ſenſu accipiendum eſt, ut ſemiſſem unum capiant ij qui per patrem adſcendunt, & ij qui per matrem, alterum ſemiſſem: quamvis diſpar ſit horum, vel il-lorum numerus: *d. Nov.* 118. §. *conſequens,* & *d. Auth. defuncto.* verbi gratia, pone de-functo eſſe ex una parte avum maternum; ex altera autem avum, & aviam paternam: avus maternus ſolus tantum auferet, quan-tum reliqui duo, unde non abſurdè dixeris etiam hanc ſucceſſionem eſſe quodammodo in ſtirpes: eſt namque origo ſtirpium in pri-mo gradu, videlicet patris & matris, ac per hos ſurſum progrediendo ad avum & a-viam, cæteroſque parentes paternos & ma-ternos pervenitur non ſecus quam deorſum ex gradu filiorum qui primus eſt, ad nepo-tes & neptes, cęteroſq; liberos progredimur.

Planè obſervandum eſt non ſolos paren-tes inter ſe, ſed cùm his & fratres germanos defuncti ad ſucceſſionem admitti, ita ut cum quolibet adſcendentium frater unus æ-qualem ſeu virilem ferat portionem. Idem jus eſt ſororum germanarum. *d. Nov.* 118. §. *conſequens.* & *d. Auth. defuncto.* Præmor-tuorum autem germanorum fratrum & ſo-rorum filij, aut filiæ parentibus poſtponeban-tar, donec placuit Juſtiniano poſteriore quâ-dam conſtitutione & hos unà cum parenti-bus & fratribus admitti; ut ſcilicet hi tan-tam accipiant portionem, quantam pater vel mater eorum erat accepturus, ſi vixiſſet: *Nov. ut fratrum filij* 127. *in princ.* & §. 1. nam tale eſt eorum & cum fratribus ſolis jus ſuccedendi, ut ſequenti cap. declarabo. Et quidem fratres & ſorores, eorumque filii pleno jure ſuccedunt; ita ut pater qui in ſuc-ceſsione concurrit, nequeat uſumfructum portionis eorum vindicare, licet cæterorum adventitiorum bonorum filii uſusfructus ad eum pertineat. *d. Nov.* 118. §. *conſequens. Auth. item hereditas. C. de bon. quæ lib. dixi ſup. cap.* 13. *lib.* 1.

Quid ſi nulli extent fratres vel ſorores, ſed tantum horum filii? an hi cum parenti-bus admittuntur? negat. Cujac. exprimit e-nim conſtitutio eum caſum quod moriens reliquerit adſcendentium aliquem, & fra-trem, & alterius fratris præmortui filium. *d. Nov.* 127. §. 1. Sed verius puto, & fratrũ filios ſolos cum parentibus vocari: quoniam par ratio videtur, & ubique fratrum filios patribus comparat Juſtinianus jure repræ-ſentationis; quod & indicat textus Authent. Ceſſante. verſ. quæ perſonæ. C. de legit. he-red. Exceptis fratribus & ſororibus iſtis ex utroque parente conjunctis, horumque filiis, parentes omnibus poſt liberos præferuntur: *d. Nov.* 118. §. *conſequens.* Nulla fit ſecun-darum nuptiarum mentio in poſtremis iſtis.

Juſti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Juſtiniani conſtitutionibus, ut dicendum ſit iterationem nuptiarum parenti non obeſſe, ut liberorum ſit heres. *d. Auth. defuncto. C. ad SC. Tertul.*

Naturalibus & legitimis liberis parentes ita ſuccedere conſtat: at quomodo ſuccedât legitimis vel naturalibus tantùm regula eſt, qui liberi ſuccederent parentibus, eiſdem parentes viciſſim ſuccedere; *Nov. quib. mod. natural. effic. ſui. 89. §. ſi quis igitur.* quomodo autem liberi iſti parentibus ſuccedant, explicui præcedente capite. Excipio extraneum, qui ei, qui ſibi à parente naturali datus eſt in adoptionem, non ſuccedit; quod Juſtinianus antè conſtituerit ejuſmodi adoptionem ſolùm eatenus prodeſſe, ut adoptatus queat adoptanti ſuccedere, non contrà. *l. penult. C. de adoptionib.*

Leges anteriores quantum diſcrepaverint ab iis quæ modò ex jure noviſſimo dixi, ferè indicibile eſt: tanta fuit maximè circa hũc ordinem ſucceſſionis varietas. Olim fœminini ſexus parẽtes omninò arcebantur à ſucceſſione lege duodecim tabularum. Jus prætorium admiſit quidẽ eas perſonas, ſed poſt agnatos. Senatuſconſultum Tertullianum ſubvenit poſtea ſic matri, ut præferatur avo, non patri; quin & fratres conſanguinei eam excludebant, & ſorores dimidiam partem hereditatis ei tollebant. *Inſtit. de SC. Tertul.* Conſtitutum fuit poſtea ut cum fratribus quoq; admitteretur mater in virilem partẽ, *l. ult. ad SC. Tertul.* & ſerò voluit Juſtinianus matrem ſimiliter cum ſororibus venire in virilem partẽ. *Nov. de nupt. 22. §. & quoniam. Auth. & cum ſolis. C. ad SC. Tertul.* Deinde mater Senatuſconſulto Tertulliano ita demum admittebatur, ſi tres quatuorve liberos procreaſſet: donec & id abolitũ fuit: *Inſtit. d. tit. de SC. Tertul.* Inſuper iteratio nuptiarũ cùm non obeſſet patri, oberat matri; *l. 3. C. de ſecũd. nupt. l. mater. C. ad SC. Tertul.* donec & illud emendatum. *Nov. 2. § cũ igitur & d. Nov. 22. §. hinc nos.* Avus manumiſſor etiam patri præferebatur. *l. 1. §. nepos. ff. ſi à parente quis manumiſſus. §. ult.* Avia nõ ſuccedebat nepoti. *Inſt. d. tit. de SC. Tert.* Pater fratribus poſtponebatur, & avus ſororibus: *l. de emancipatis, & l. in ſucceſſione. C. de legit. hered. l. ult. C cõmunia de ſucceſſ.* ut omittam multa alia hujuſmodi. Quæ cũ ita ſint, hortor rogoque ut quiſque ad jus noviſſimum ſuperiùs explicatum velut ad cynoſuram reſpiciat, interim dum jactatur in tanto pelago juris veteris.

Moribus diſceſſum eſt hac parte' in nonnullis à Juſtiniani præſcripto; quoniam illud ferè comparatum, ut adſcendentes omnes fratribus & ſororibus, & multò magis reliquis ex tranſverſo conjunctis præferantur meritò, cum videatur magis deberi hereditas parentibus, utpotè à quibus & vitam & educationem liberi acceperunt, & ad quos maximus mœror morte eorum pervenit: ſed hoc in bonis mobilibus, vel iis quæ acquiſita ſũt à defuncto, immobilibus: ſecus in his quæ patrimonii ſunt, quæ dicuntur ad parentes non adſcendere: non enim patrimonium haberi ſolet, niſi ex morte alterutrius parentis; atqui ſuperſtes parens in hac re cenſetur extraneus quandoquidem placuit bona immobilia ſequi ſtirpem, ex qua provenerunt; ut latius proximo cap. dicam: quo fit ut bona paterna defuncti ad matrem ſeu maternos minimè tranſeant, nec bona materna ad patrem ſeu paternos. Quòd ſi nullum verſetur periculum deſerendæ ſtirpis, veluti cum bona fuerint à patre donata; receptum eſt plerumque ut poſſint ad eum reverti. *eleganter Balduinus in prolegomenis tit. inſtit. de heredit. quæ ab inteſtat. defer.* Nonne & jure Romano originis bonorum ratio habetur? Nequaquam: refutatur namque dogma Bartoli, cúm tradidit bona paterna ad ſolos per patrem adſcendentes pertinere; ac verius eſt matrem Romano jure prælatum iri avo paterno in bonis à patre profectis. *Notat Didac. Covar. in epit. de ſucceſſ. ab inteſtat. n. 2.*

Scien-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſciendum etiam ſexus & ætatis rationem majoribus in hac ſucceſſione haberi in feudis ſeu prædijs nobilioribus.

CAPUT XV.

De ſucceſſione eorum qui conjuncti ſunt ex tranſverſo.

TErtio ordine ſuccedunt ab inteſtato illi qui defuncto à latere ſunt conjuncti: quomodo nonnulli ex ijs unà cum parentibus defuncti admittantur, ſatis explicatum eſt cap. proximo. Reliquum eſt ut explicetur quæ ſit ſuccedendi ratio, quando nullus vel deſcendentium vel adſcendẽtium exiſtit. Conſtat primò vocari fratres; utpotè omnium gradu proximos; *Nov. de hered. ab inteſt. venient.* 118. §. *reliquum eſt. Auth. Ceſſante. C. de legit. hered.* ac obſervandum eſt rationem hic haberi duplicis vinculi: atque ideò fratres ex utroque parente conjunctos, illis fratribus qui ex altero dumtaxat parente conjuncti ſunt, præferri: nec immeritò, cùm dictum ſit fratres utrimque conjunctos etiam cum parentibus admitti: *dixi ſupra cap. prox.* nec diſtinguitur in quibus morientis rebus. Ita ſanxit Juſtinianus Nov. conſtitut. de conſanguineis & uterinis fratribus 84. Auth. Itaque mortuo. C. communia de ſucceſ. Similiter conſtituerat is antè, ut ad res maternas & cæteras quæ patri non acquiruntur, ij fratres vocentur qui ſunt ex iiſdem nuptiis: *l. ult. C. communia de ſucceſ.* Nov. 84. §. *primum quidem.* quæ duplicis vinculi ratio confirmata eſt & ex poſtremis ejuſdem Juſtiniani conſtitutionibus. *d. Nov.* 118. §. *reliquum eſt, & Nov. & fratrum filij.* 127. §. 1. *d. Auth. Ceſſante. C. de legit. hered.* Poſt fratres ex utroque parente conjunctos, vocantur mox illi qui ex uno parente ſive patre ſive matre. *d. Nov.* 118. §. *reliquum eſt. Auth. poſt fratres. C. de legit. hered.* An nullo diſcrimine rerum? Sententia vulgaris, eaque verior eſt in bonis à patre profectis ſolos conſanguineos ſuccedere: in profectis verò à matre ſolos uterinos; in cæteris verò bonis utroſque: id enim anterior conſtitutio in C. de præſcripſit, *l. de emancipatis. C. de legit. hered.* cui Novellæ nuſquam derogant. Quod dixi fratres ante reliquos ex tranſverſo conjunctos vocari, ſic intelligẽdum eſt, ut fratrum præmortuorum ſi qui ſint filii, pariter cum patruis vel avunculis ſuis admittantur jure repræſentationis, & in ſtirpes; ut videlicet eam accipiant portionem quam eorum parens erat accepturus, ſi vixiſſet. *d. Nov.* 118. §. *reliquum. d. Auth. Ceſſante. C. de legit. hered.* Cui conſequens eſt, ſicut frater ex utroque parente conjunctus conſanguineos & uterinos excluſiſſet, ſic & illius pręmortui filium, licèt uno gradu remotior ſit, eoſdem excludere, *d. Nov.* 118. §. *reliquum eſt. d. Auth. Ceſſante. C. de legitimis hered.* Fratribus autem ex utroque parente & eorum filiis nullis exiſtentibus, ſicut frater, licèt ex altero tantùm parente, patruis defuncti prælatus fuiſſet; ita & ejus filius, licèt æquali gradu ſit, iiſdem debeat præferri. *d. Nov.* 118. §. *reliquum eſt. d. Auth. poſt fratres autem. C. d. tit.* Etenim filius parentis ſui, qui è vita migravit, locum, gradumque eodem modo ſubintrare intelligitur, quo in ſucceſſione rectæ lineæ. *dixi ſupra. cap.* 13. *lib.* 2. Plane hujuſmodi privilegium ſuccedendi in gradum juſque ſui parentis tributum eſt ſolis fratrum ſororumque liberis, non ulterioribus, nec ſicut in recta linea, in infinitum. *d. Nov.* 118. §. *reliquum eſt.*

Utrùm & plurimi fratrum filii quando ſoli ſunt, ſive omnes æqualis gradus inter ſeſe hereditatem in ſtirpes partiantur, acerrima diſputatio eſt. Plurimi tenuerunt hereditatem tunc dividi in ſtirpes, donec Zaſius & optimi hujus ſæculi Interpretes contrariam Azonis & quorundam aliorum veterũm ſententiam amplexi ſunt; quæ non modò nunc plurimis rerum judicatarum exemplis, verùm & ab annis ſeptuaginta Caroli

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Quinti Imperatoris conſtitutione in comitiis Spirenſibus comprobata eſt: *Zaſius ſingul. reſp. lib.* 1. *cap.* 7. *Franc. Balduinus ad tit. inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ. Hugo Donellus Comment. lib.* 9. *cap.* 4. non ſine magna ratione: nam jus vetus certum fuit diviſionem hereditatis eo caſu fieri in capita: §. *hoc etiam inſtit. ad tit. de legit. agnat. ſucceſ. l.* 2. §. 1. *ff. de ſuis & legit.* cui noviſſima Juſtiniani conſtitutio minimè derogat, immò reſtrictè ait filios fratrum in ſtirpes ſuccedere, quando cum ſuis vocantur patruis. *d. Nov.* 118. §. *reliquum eſt.* Non debet movere quod nepotes ex diverſis filiis, & ſi omnes in eodem gradu reperiuntur, avo ſuo in ſtirpes ſuccedunt: *dixi ſup cap.* 13. *lib.* 2. non enim tanta ratio eſt, ut defluxiſſe cenſeatur ſucceſſio in eos qui à latere ſunt, ac in eos qui rectà deſcendunt. Porrò ſi nec fratres, nec filii fratrum ulli exiſtant, admittuntur primò patrui & avunculi; deinde patrueles & conſobrini, ac conſequenter reliqui ex tranſverſo conjuncti, quique ſecundum gradus prærogativam; ſic ut proximi ſemper remotiores excludant abſque repræſentatione, vel ſtirpium, unde orti ſunt, conſideratione; ac ſi plures ſint perſonæ ejuſdem gradus, dividitur hereditas inter eas viritim, ſeu in capita. *d. Nov.* 118. §. *ſi vero neque. Auth. poſt fratres fratrumque. C. de legit. hered.*

Sciendum eſt ſicut in rectâ lineâ, ſic & hic nullum poni diſcrimen ſexuum; ſed ex æquo fœminas cum maſculis admitti, nempe ſorores cum fratribus, amitas cum patruis, materteras cum avunculis, & deinceps: ac ſimiliter nõ poni differentiam an per marem an per fœminam aliqui conjuncti ſint, id eſt, utrùm agnati, an tantùm cognati: naturalem namque cognationem in ſucceſſionibus ſpectari, non etiam civilem; undè ſuccedunt pariter avunculi cum patruis, materteræ cum amitis, cõſobrini cum patruelibus. Idem judicium eſto de reliquis. Pari ratione ſuccedunt emancipati, aut qui ex emancipatis nati ſunt, cum iis qui in poteſtate manſerunt. *d. Nov.* 118. §. *nullum vero, & paſſim. d. Auth. poſt fratres autem. & d. Auth. poſt fratres fratrumque. C. de legit. hered.* Inſuper ex hac cognatorum & agnatorum exæquatione inferendum eſt, cognatos, licèt longiſſimo gradu ſint, ſeu in infinitum, ad ſucceſſionem vocari: falſum enim cenſeo vulgare Interpretum dogma, dicentium agnatos ultra decimum gradum non fuiſſe vocatos: refellitur iſtud dogma expreſſis juris textibus: *l.* 2. §. 1. *ff. de ſuis & legit.* §. *cæterum in princ. Inſtit de legit. agna. ſucceſſ.* & cùm Juſtinianus alibi dixit agnationis jure admitti aliquem, etſi decimo gradu ſit, certum gradum valde remotum pro incerto ſumpſiſſe intelligendus eſt. §. *hoc loco inſtit. de ſucceſ. cognat. & ibi Eguinarius Baro.* Hæc de jure noviſſimo.

Sane jura anteriora in multis ſe aliter habuerunt: nam in fratribus minimè reſpiciebatur duplex vinculum; ſed ſimul ſuccedebant omnes eundem patrem habentes: §. 1. *inſtit. de legit. agnat. ſucceſ.* non admittebantur quoque filii fratrum cum fratribus, verùm proximi vocabantur, minimè agnito in hac ſucceſſione jure repræſentationis. §. *ſi plures. inſt. cod.* Præterea fœminæ ultra conſanguinitatis gradum ad legitimam ſucceſſionem nequaquam admittebantur; ſed commodius videbatur, ut plerumque hereditas ad maſculos pertineret, ideoque fœminæ remotiores ſolùm jure prætorio per bonorum poſſeſſionem unde cognati vocabantur: donec Juſtinianus fœminis agnatis idem juris quod maribus, ad exemplum vetuſtiſſimæ legis duodecim tabularum, attribuit. *l. penult. & ult. C. de legit. hered. d.* §. *cæterum. inſt. de legit. agnat. ſucceſſ.* Inſuper maxima erat cognatorum, id eſt, eorum qui per fœminini ſexus perſonam conjuncti erant, & agnatorum differentia. Lex ſolos agnatos agnoſcebat, prætor autẽ vocabat quidem etiã cogna-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ognatos, ſed demum poſt omnes agnatos: *nſtit. de ſucceſ. cognat. in princ.* donec & fratres emancipati, eorumque liberi, & fratres terini, & liberi etiam ſororis in ordinem egitimorum admiſſi fuerunt. *§. hoc etiam. nſtit. d. tit. de legit. agnat. ſucceſ. l ſi, ab eo. l. lt. C. de legit. hered.* Prætor denique noniſi uſque ad ſextum cognationis gradum & liquibus ſeptimi gradus bonorum poſſeſionem pollicebatur. *d. §. hoc loco. inſtit. de ucceſſ. cognat.*

Videamus quæ ſingularia moribus hodiernis circa hanc ſucceſſionem obtineant. llud in primis, ut bona ſequantur lineam à qua provenerunt, ac eos ſolos qui ſunt ejus ineæ; ut non indifferẽter proximus quilibet, erũ is qui proximus reperitur ex ea linea, in ona iſta ſuccedat atque id eſt quod dici ſolet aterna paternis, materna maternis cedere: quod ab aliquibus ſic acceptum eſt, ut neceſſe it directò deſcendiſſe ex eo qui primus ea bona acquiſivit; pari ratione quâ ſucceſſio feudorũ jure Longobardico defertur; nimirum quia unuſquiſq; acquirendo ſibi, & poſteris ſuis proſpicere voluiſſe intelligitur. Alii verò, ut minus receſſum videatur à jure Romano, iſtud ita acceperunt, ut ſufficiat eus qui bona primus acquiſivit, eſſe fratrem vel propinquum. Et quidem hæc in rebus ſoli antiquis, nec primùm à defuncto ipſo acquiſitis, in quibus nulla ratio habetur duplicis conjunctionis ſeu vinculi; ſed dumtaxat, uti modò dictum eſt, lineæ ſeu originis bonorum, quæ conſideratur non ſolùm in fratribus eorumque filiis, ſicut jure Romano, ſed in quibuſlibet ſanguine junctis ex tranſverſo. *Franciſ. Balduinus in prolegomenis, in tit. inſtit. de hered. quæ ab inteſt. defer.* Cæterum regula iſta conſuetudinum ſeu legum municipalium, potius ad prælationem eorum qui ſunt ejuſdem lineæ, quàm ad excluſionẽ abſolutam cæterorum pertinere intelligenda eſt; ideoque nullis exiſtentibus ex linea, cæteri cognati admittentur. Beneficium repræſentationis pleriſque in locis ab hac ſucceſſione remotum eſt; ſexus, ſicut in recta linea, interdum ratio habetur; nimirum ut mares fœminis præferantur, præſertim in feudis, ſplendoris familiarum conſervandi gratiâ: quâ ratione tametſi Juſtinianus morem Armeniorum, qui ſexuum diſcrimen in ſucceſſionibus faciebant, ſuſtulit; permiſit tamen ut apud eos nullam haberẽt fœminæ cõmunionẽ in illis bonis quę genearchica appellantur, id eſt, in iis quæ princeps familiæ voluit in ea ipſa permanere. *Nov. de Armenijs. 21. in fine.* Similiter aliqua municipia in feudis ſeu eis bonis quæ diviſionem non admittunt, ordinẽ naſcendi reſpiciunt, & jus primogenituræ etiam in tranſverſaria ſucceſsione agnoſcũt.

CAPUT XVI.

De conjugis & reliquorum ſucceſſionibus.

TRactatum eſt de prima & principali cauſa ſuccedendi ab inteſtato, quæ eſt (ut dixi) cognatio ſeu ſanguinis propinquitas: reliquas cauſas ut nunc explicem ratio ordinis monet. Ac illud primum vidẽdum, num ſicut cognationis, ita affinitatis ratione ulla deferatur ſucceſsio: deciſum eſt nullam deferri. *l. affinitatis. & l. vitrico. C. communia de ſucceſ.* Tamen inter virum & uxorẽ qui quidem ipſi nõ ſunt affines, niſi impropriè ſumpto vocabulo, ſed præbẽt aliis cauſam affinitatis, *l. non facile. §. affines. ff. de grad. l. non ideo. C. de hered. inſtit.* jus quoddam mutuæ ſucceſsionis conſtitutum eſt, ob arctiſsimam conjunctionẽ, quæ eſt inter has perſonas. Ac ut antiquitas nõ ignoretur, ſcribit Dionyſius Halicarnaſſæus, *lib. 2.* Romulum ſtatuiſſe, ut uxor foret ex aſſe mariti heres abſque liberis mortui: ſin verò is relictis liberis moreretur, ut conjux ſaltẽ tantũ acciperet quantũ liberi. Quod jus cõjugalis ſucceſsionis, licèt poſteà jure civili ademptum; mox jure pretorio reſtitutum eſt & conſervatum; ut ſaltem fiſco amoto, poſt cognatos omnes conjux unus alteri ſuccederet: quæ vocata eſt bonorum

poſſeſſio, vnde vir & uxor. §. *aliam vero. inſt.de bonor.poſſeſſ.* Viſum eſt enim decens tribui plus naturali conjunctioni quàm adſcititiæ: idcircò deficere oportet omnem liberorum & parentum, nec-non ex tranſverſo conjunctorum ſucceſſionem, ut conjugali ſit locus. *l. un.C.unde vir.& uxor.* Temperamentum addiderunt nonnullæ noviſſimæ Juſtiniani conſtitutiones, ut cùm voluerint, ſi indotata ſit mulier, & laboret inopia, maritus autem ejus defunctus locuples, ut hæc ei etiam cum liberis in certam portionem ſuccedat: *Nov.de exhibend. & introducend. reis.53.§. quoniam verò.N. quib.mod.natural. effic.legitimi.74. §.quoniam autem. Novel. ut liceat matri & aviæ 117.§. quia vero legem. Auth. præterea.C. d.tit.unde vir & uxor.* non enim expedit illam quæ in ſtatu legitimæ conjugis manſerit, in noviſſima degere inopia, & filios totam hereditatem auferre; ſed magis, ut paupertas unius conjugis per divitias ſublevetur alterius. *d.Nov.53.§.quoniam vero.*

Si cum filiis conjux ſuperſtes admittitur, multò magis cum parentibus vel cognatis defuncti eam admitti credendum eſt. Quæ iſta portio eſt conjugis? erat initio indifferenter quarta pars hereditatis ſeu bonorum. *d.Nov.53.§. quoniam vero. d.Novel. 74.§. quoniam autem.* Exemplum ſic conſtituendi ſumpſit Juſtinianus ex eo, quod primò conſtituerat indotatam ſi expellatur aut injuſtè dimittatur, à viro ſuo debere habere quadrantem ſubſtantiæ ejus, *d.Nov.53.§.quoniam verò.* nam æquum viſum eſt poſtea haberi eandem portionem à muliere indotata, non minus ex morte mariti, quàm ex repudio. *d.§.quoniam vero.& d Nov.74.§.quoniam autem.* Mutavit tandem Imperator modum iſtius portionis ſtatuens ſive morte ſive divortio hanc fore quartam partem, ſi tres paucioreſve ſint liberi; ſin vero plures numero ſint, tunc à derelicta ſeu ſuperſtite tantum acceptum iri, quantum ab uno liberorum. *d.Nov.117.§.quia vero legem. & d. Auth.præterea.* Eadem diſtinctio ſervanda eſt pro diverſo numero parentum vel cognatorum cum quibus illa admittitur.

Sanè illud ſciendum eſt ſuperſtitem cum liberis ſuis ſibique cum defuncto communibus non-niſi uſufructutenus ſuccedere, cum aliis autem perſonis potiri etiam proprietate; *d. §. quia vero legem. & d.Auth.præterea.* idque jus excurrere poſſe uſque ad cētum libras auri, poſt deductionē totius æris alieni: *d.§.quia vero legem.* nam & ſic conſtitutum fuerat pro muliere iniquè repudiata. *l.ult.C. de repud.Nov.de nupt.22. §.ſic itaque.* Et quidem iſtud jus tam in viro ſuperſtite quàm in muliere locum habuit, *d. Nov.53.§. quoniam vero.argum. d.l. ult.C. de repud.* ſed abrogatum hoc videtur verbis poſterioris conſtitutionis. *d.Nov.117.§.quia vero legem.*

Porrò notandum eſt competere hoc jus etiam proprias res aliquas habenti; *d. Nov. 53.§.quoniam vero.* ac rectè Interpretes tradere, minimè requiri hic inopiam parem mendicitati; & non ſolum cùm nulla dos eſt; verum-etiam cùm exigua eſt: & ni fallor, quamdiu ſuperſtes neque ex dote, neque aliundè tantum habet, quantum faceret quarta pars facultatum præmortui conjugis, tamdiu eam pauperem cenſeri debere, ut minus habenti eouſque ex bonis defuncti ſuppleatur: ait namque conſtitutio, ſi vir legatum aliquod reliquerit mulieri minus quartà parte, debere hoc ſuppleri. *d.Nov. 53. §. quoniam vero. & d.Auth. præterea.* Unde apparet mentem hanc fuiſſe legiſlatoris, ut ſuperſtes ſemper tantum undecunque haberet ad tuendum honorem priſtini conjugii. Inſuper omnium doctorum hæc opinio eſt, *ad dictas Nov. & ad d. Auth.præterea.* jus hujus portionis teſtamento non impediri, ac ne expreſsà quidem voluntate teſtatoris tolli poſſe, quaſi hæc portio legitima ſit conjugis, non abſimilis legitimæ liberorum

vel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

el parentum, quæ neceſſariò ipſis relinuenda eſt. *Nov.* 1. *in princ.* Quæri poteſt, an uic juri queat renunciari, cùm expreſſum t hanc portionem jure hereditario capi. *d. Nov.* 53. §. *quoniam vero.* Dicendum eſt non oſſe, quia regula eſt, pacta de non ſuccedenlo eſſe invalida *l. pactum dotali. C. de collat. l. ult. ff. de ſuis & legit.*

Cæterùm illud ſciendum, ex feudis porionem hanc minimè detrahi; *lib.* 1. *feuor. tit.* 15. & *lib.* 2. *tit.* 13. niſi ubi ea reacta forent ad inſtar cæterorum quæ in patrimonio ſunt, veluti moribus noſtris & viinorum populorum. Utrùm tamen jus hu-us ſucceſſionis robur moribus retinuerit, ion abs re dubitari poſſet; propterea quod nores aliter providiſſe videantur ſuperſtiti cõjugi per jus dotalitij, aliaque lucra nuptiaia. Dixerim non eſſe ideò jus hoc moribus ublatum, quin immo cùm leges municipaes nuſquam id expreſsè abrogaverint, Judices noſtros id non ſecus quàm reliquas pares juris Romani ſequi debere, ſaltem quo caſu lucra nuptialia ceſſarent vel non ſuffierent; nec-non ut ſi quid amplius ſit in hoc jure, quàm in lucris illis adijciatur; *argum. l. quoties. ff. de obligat. & act.* audio tamen noſtratibus judicibus contrarium viſum fuiſſe.

Præter cognationem & conjugium, fuerunt & aliæ duæ cauſæ hereditatis deferendæ jure Romano; ſcilicet jus patronatus, & impetratio addictionis bonorum libertatum conſervandarum gratiâ, de quibus extant in inſtitutis tituli de ſucceſſione libertorum, & de eo cui libertatis causâ bona addicuntur.

Planè omnibus iſtis cauſis deficientibus, ſuccedit ad extremum fiſcus, non quidem ut heres, ſed velut in vacantia bona. Quod jus bonorum vacantium occupandorum reperitur interdum jure ſingulari aliis quàm fiſco conceſſum: ſunt enim perſonæ quædam certis corporibus ſeu collegiis adſcriptæ, quarum, ſi abſque herede moriantur, placet bona ad ea corpora, quorum pars ſunt, pervenire: de qua re eſt titulus C. de hereditat. decurion. navicular. &c. ac eâdem ratione Eccleſiaſticis perſonis heredem nullum habentibus ſuccedit Eccleſia, cui adſcriptæ fuerunt. *l. ſi quis presbyter. C. de Epiſcop. & Cler.* Pari ratione nititur ſucceſſio dominorum ſupremam juriſdictionem habentium (ad quos in multis jus fiſci moribus tranſlatum eſt) in bona nothorum ſeu illorum qui ex legitimis nuptiis nati non ſunt, abſque liberis & teſtamento morientium. Quocirca iniquæ ſunt nonnullorum municipiorum leges, quæ notho jus teſtãdi de bonis ſuis adimunt, cùm vacantia dici non poſſint, quorum aliquis teſtamento nuncupatus eſt ſucceſſor; ſicut nec vacans dici poteſt pars ſocii herede carentis, in re à Principe communiter duobus donata: quæ idcircò nequaquam ad fiſcum, ſed ad conſortem ex tacita mente donatoris pertinet. *l. un. C. ſi liberalit. Imperial. ſocius ſine herede deceſſerit.* Aliquando etiamſi non deſint cognati, ob culpam eorum ſucceſſio ad fiſcum vel ad alios quoſdam transfertur: quæ materia eſt capitis proximè ſequentis.

CAPUT XVII.

Quibus ut indignis hereditas auferatur, aut denegetur, & ad quos transferatur.

QUod dictum eſt in præcedentibus capitibus, hereditatem liberis, aut parentibus, aut cognatis, aut conjugi deferri, ſic accipiendum eſt, niſi juſta aliqua cauſa ſubſit, ob quam eis excluſis ad fiſcum, ſive alios quoſdam hereditas tranſeat; *ff. & C. tit. quib. ut indign.* veluti ſi fuerit illorum ad quos ordo ſucceſſionis ſpectabat magna ingratitudo erga defunctum. *Nov. de nupt.* 22. §. *ſoluto igitur.* & §. *ſuper iis.* §. *hinc nos in fine,* & §. *ingratitudinem.* Quæ cenſeri debeant ſufficientes ingratitudinis cauſæ, repetendum eſt ex iis quæ dixi ſuprà cap. 8. lib. 2. nam quæ ſunt juſtæ exheredandi cauſæ, eæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

quoque videri debent juſtæ ſucceſſionis ab inteſtato adimendæ. Inter cæteras cauſas, una hæc eſt; ſi quis defunctum teſtari vi dolove prohibuerit: quo caſu applicatur hereditas, ſeu delinquentis portio fiſco. *l. 1. ff. ſi quis aliquem teſtari prohib. l. 2. C. eod. Nov. ut cum de appellat. cog.* 115. *§. aliud quoque. & §. juſtum autem.* Alia ſpecies ſummæ ingratitudinis eſt, ſi propinqui defunctum cùm furore, aut ſimili morbo laboraret, neglexerint, eique obſequium & curam neceſſariam non præbuerint: quorum loco, quiſquis eis admonitis & in negligentia perſeverantibus, ipſemet ſuo ſumptu furioſum, ſeu ægrotantem uſque ad mortem curaverit, præmii atque remunerationis cauſâ, quamvis extraneus ſit, ſucceſſionem ejus adipiſcitur. *d. Nov.* 115. *§. ſi quis de prædictis parentibus furioſis. Auth. liberi. C. de Epiſcop. aud.* Simile delictum eſt propinquorum, qui majores octodecim annis neglexerint redemptionem facere, aut procurare captivi, cùm poſſent, qui ſi in captivitate ſeu manibus hoſtium deceſſerit, bona ejus Eccleſiæ loci, ex quo oriundus eſt, addicuntur, expendenda in uſum redemptionis captivorum viventium: nimirum ut undè ille à ſuis non fuit redemptus, redemptio ſaltem aliorum fiat, & hâc pietate anima mortui ſublevetur. *d. Nov.* 115. *§. ſi unum. & d. §. juſtum autem. Auth. ſi captivi. C. de Epiſcop. & Cler.*

Inſuper quæcunque dicta ſunt de ſucceſſionibus, locum habent in illis qui Catholicæ fidei ſunt: nam hæreticis denegatur hereditas. *Nov. de hered. ab inteſt. venient.* 118. *§. hæc autem omnia. l. cognovimus. C. de hæretic.* Itaque ſi alicujus filii alii ſint Catholicæ religionis, alii hæretici, ſoli Catholici parenti ſuccedent; præterquam ſi alii poſtea ad Orthodoxam fidem convertantur & reſipiſcant; quo caſu portionem competentem recuperant, fructibus medii temporis amiſſis. Sic conſtitutum ut allicerentur perverſi ad errorem, in quo verſantur, deſerendum. Quod ſi omnes liberi hæretici ſint, alii verò cognati morientis Orthodoxi exiſtant, hi liberis anteponuntur in ſucceſſione; ac nullo eorum qui alioqui ad hereditatem vocarentur Catholico exiſtente, ſuccedit (ut aliàs deficientibus omnibus ſolet) fiſcus tanquam in bona vacantia, niſi defunctus in clerum fuerit cooptatus; quoniam ſubſtantia clerici loco fiſci tranſit ad Eccleſiam civitatis in qua is domicilium habuit, modò intra anni ſpatium res ærario Eccleſiæ vindicentur: *d. l. cognovimus. C. de hæretic. d. Nov. ut cum de appell. cog.* 115. *§. ſi quis de prædictis parentibus Orthodoxus. & d. §. juſtum autem. Auth. idem eſt de Neſtorianis. C. eod. tit. de hæretic.* Dixi enim cap. prox. res eorum qui adſcripti ſunt certis corporibus, ſeu collegiis, & carent herede, non ad fiſcum, ſed ad ea ipſa corpora tranſire, ac tale corpus eſſe Eccleſiam. Excepti fuere hæretici Samaritani conditionis adſcriptitiæ ſeu colonariæ, ac permiſſum eis alterum alterius capeſſere hereditatem; atque id, non ipſorum quidem gratiâ, ſed bono publico, ne cultura agrorum ceſſaret, fuit conſtitutum. *Nov. de Samaritanis* 144. Si quis quæſierit, cur hereditas portiove quam accepturus erat hæreticus, cæteris ejuſdem ſequentiſve gradus accedat, cùm pœna unius minimè ſoleat præmium alterius eſſe. *l. ſi ſequens. ff. de SC. Sylaniano.* Reſpondebo hæreticum ſucceſſionis eſſe jure incapacem; qui autem incapax ſeu inhabilis eſt, cùm pro nullo habeatur, is aliis partẽ nonfacit, ut nec facit deportatus vel ſervus pœnæ. *l. ſi qua pœna. & ibi Bartol. ff. de his qui ſui vel alieni juris ſunt.* Diverſa eſt ratio illorum quibus quidem hereditas parſve illius acquiritur, ſed quam velut indignis acquiſitam eripit fiſcus, ſive alius, cui loco fiſci lex hoc jus ſpecialiter tribuit, uti ex commemoratis initio hujus capitis exemplis diſcernere licet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

CAPUT XVIII.

)e aditione hereditatis, & quæ ei conjuncta ſunt, jure deliberandi & beneficio inventarij.

EXplicatum eſt hactenus quomodo deferatur hereditas, tum ex teſtamento, tum b inteſtato. Verùm ut acquiratur alicui hereditas, non ſatis eſt hanc ei eſſe delatam, ſed portet ab eo ſuſcipi, nimirum adeundo, vel ro herede gerẽdo. Adire dicitur, qui verbis. u nudà teſtatione declarat ſe velle heredẽ ſſe. *§ item extraneis. inſtit. de hered. qualit. differ.* Aditio quædã fuit olim ſolemnis, uæ appellabatur cretio, nunc ſublata. *l. cre- ionum. C. de jure delib.* Agnitio bonorũ poſeſſionis ſecũdum jus prætorium idem ſignicat quod aditio in hereditate jure civili. 3. & 4. *C. qui admitti ad bonor. poſſ. poſſint.* Gerere autem ſe pro herede dicitur quis, qui e ipſa, & faciendo aliquid tanquam heres, arem animum ſeu voluntatem ſuam oſtenit. *l. pro herede. ff. de acquir. hered.*

Sane multum intereſt, utrum acquiſita aicui ſit aditione, ſive alio modo hereditas, an antùm ei delata: regula enim eſt, hereditaem nondum aditam ſeu nõdum acquiſitam, d heredes ejus, cui delata fuit, minime trãſmitti; *l. un. §. in noviſſimo. C. de caduc. tol.* mmò nec jus adeundæ acquirendæve hereitatis ad eoſdem tranſire, quaſi hoc perſoale ſit: cujus rei varias rationes commenti unt Interpretes; ſed exiſtimo ego ideò *eſſe* perſonale, quia tribuitur hoc jus à teſtatore, vel à lege ob merita alicujus, vel ob affectũ erga eum, vel ob neceſſitatem ſanguinis, vel ob alias ejuſmodi cauſas perſonæ cohærẽtes. Sunt tamen iſtius regulæ exceptiones nonnullæ, nam aliquando cauſæ & rei æquitas tranſmiſſionem admiſit propter impedimẽtum adeundi. *l. ventre. 83. ff. d. tit. de acquirenda vel omit. hered. l. ſcript. ff. de Carbon. edict. l. 3. & 4 ff. de SC. Sylan.* Similiter conſtitutum eſt, tranſmitti hereditatem infanti delatam, ad patrem. *l. ſi infanti. C. de jure delib.* Infans, id eſt, ille qui minor eſt ſeptem annis, pro ſe adire nequit, ſed adire ſolet per patrem, vel tutorem. Si infans patrem non relinquat, ſed externos heredes, ac neglexerit tutor adire, non quidem ad eos tranſmittetur hereditas quæ delata fuit infanti, verũ ad ſubſtitutos aut ſequentes gradu pertinebit, videlicet ad eos quibus erat competitura infante ad hereditatem nõ vocato. *d. l. ſi infanti.* Hoc ita niſi annus necdũ prætererit ex quo ſciri potuerit delatam fuiſſe infanti hereditatem. Etenim altera conſtitutio eſt, quæ vult, ut ſi quis hereditate ad ipſum delatã, antequam eam ſuſceperit vel repudiaverit, moriatur, facultatem adeundi intra tempus quod reliquum eſt ex anno, ad heredes ſuos tranſmittat. *l. cum in antiquioribus. C. eodem tit. de jure deliber.* Sic conciliat Juſtinianus prædictas conſtitutiones, Nov. ut deliberandi jus & ad impuberes tranſmittatur 158. ubi aptiùs ſic ſcriptum fuiſſet per impuberes: hypotheſis enim declarat agi ibi de hereditate quæ per impuberem ſeu infantem tranſmittitur. Quod ſi nõ ſit impuberis hereditas, verùm alicujus qui ex ſe deſcendentes relinquat, ad eos etiã poſt annum jus adeundi tranſit, aliã rurſum conſtitutione quæ dictat indifferenter liberos parentum ſuorum hereditatem ad poſteros ſuos tranſmittere: *l. un. C. de his qui ante apertas tab. heredit. tranſmit.* quod locum habet in liberis qui in poteſtate morientis nõ ſunt, vel primum locum in familia ejus non obtinent: alii enim jam vivo parente ob arctiſſimam conjunctionem quam cum eo habent, & tantam ut propè unæ perſonæ cenſeantur, domini bonorum paternorum quodammodo ſunt; & cùm ſuccedunt parenti, nõ tam novum aliquod jus, quàm rerum adminiſtrationem continuato in ipſos dominio, conſequi videntur: *§. ſui autẽ. inſtit. de hereditat. quæ ab inteſtat. defer. l. in ſuis ff. de lib. & poſth.* quo fit ut ſui heredes, quaſi nõ alterius,

ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſed ſui-ipſorum heredes forent, appellentur. *§. ſui autem. inſtit. de hered. qualit. & differ.* Ac cùm ita ſit, certum eſt ut ii acquirant hereditatē, nulla aditione nullaq; geſtione pro herede ipſis opus eſſe, verū mox eis ipſo jure hereditatem acquiri: *l. 1 §. qui in poteſtate. ff. ſi quis omiſſa cauſa teſtam.* ac ſi decedant eandem non ut acquirendam, ſed ut acquiſitam tranſmitti ad eorum heredes, non modò ex ipſis genitos, ſed etiam extraneos. *l. hereditate. §. filius. ff. de caſtren. pecul. l. apud hoſtes. C. de ſuis & legit.*

Hanc heredum differentiam, ut alii tanquam ſui heredes ipſo jure heredes efficiantur, alii autem aditione opus habeant, nemo exiſtimet jure noviſſimo eſſe abrogatam. Quod enim Novellâ conſtitutione de heredibus ab inteſtato venientibus 118. vult Juſtinianus non haberi rationem patriæ poteſtatis, ſed ſolam naturalem rationem inſpici; pertinet id ad modum deferendæ hereditatis, non etiam ad modum ejus, quæ delata eſt, acquirendæ. Quoniam non raro damnoſum eſt heredem eſſe, nemo compellitur invitus hereditatem ſibi ex teſtamento vel ab inteſtato delatam amplecti; excepto ſervo, qui heres à domino inſtitutus fuerit: is enim ob gratiam acceptæ libertatis heres domini neceſſarius eſt. *§. 1. inſtit. de hered. qualit. & differ.* Sunt quidem liberi quoque ſui heredes & neceſſarii, ſi legis duodecim tabularum ſubtilitatem reſpicias; ſed æquitate juris prætorii data eſt eis abſtinendi poteſtas; quâ abſtentione hoc conſequuntur, ut neque commodum neque incommodum ullum ex hereditate ſentiant. *d. §. ſin autem. inſtit. de hered. qualit. & differ.*

Ac duo remedia ſunt adverſus periculum damnoſæ aditionis vel immixtionis eorum qui repudiare vel abſtinere potuiſſent; prius remedium eſt jus deliberandi. *§. extraneis autem inſtit. eod. tit.* Nullum tempus lege præſtitutum eſt adeundæ hereditati; itaque licitum eſt alicui adire, donec repudiârit. *l. ſi curatoris. C. de jure deliberandi.* Verùm urgent ſæpè tum creditores, tum ſubſtituti & legatarii, & legitimi heredes, aliique quorum intereſt; ut ille, cui delata eſt hereditas eam citò amplectatur vel repudiet. Quo caſu tempus à magiſtratu præſtitui conſuevit, ut liceat interim inſpicere rationes defuncti & inſtrumenta hereditaria, necnō de debitis cæteriſque oneribus inquirere & cōſilium ſumere. *l. 1. & l. Ariſto. ff. de jure deliberandi.* Minimum ſpatium quod concedi debet eſt centum dierum, *l. 2. ff. eod. tit.* ſummum novum menſium; *l. ult. C. eod. tit.* media tempora in magiſtratus ſeu judicis arbitrio ſunt, ſic ut is ſpatium moderetur pro amplitudine aut tenuitate hereditatis, & locorum, in quibus res hereditariæ ſitæ ſunt, diſtantiâ & aliis circumſtantiis. Princeps quidem, ut cuncta poteſt, ſic poteſt longius ſpatium temporis concedere: verùm ſi verbis annum exceſſerit, quod amplius eſt anno pro nullo haberi vult, nec niſi ſemel tantam deliberationem dari. *d. l. ult. §. & hæc quidem. C. de jure delib.* Qui intra tempus ad deliberandum ſibi præfixum neque adierit, neque repudiaverit, obligatur creditoribus & legatariis, perinde ac ſi adiiſſet: *d. l. ult. §. ſin autem hoc. C. eod. de jure deliberandi.* reſpectu verò ſubſtituti aut legitimi heredis, aut illius qui gradu & ordine ſuccedendi ſequitur, habetur quaſi repudiaſſet, *l. quamdiu inſtitutus. ff. de acquir. hered.* nimirum prout utilius eſt ei qui tempus præfigi poſtulârit. Planè agnoſcendæ petendæque bonorum poſſeſſioni, partim favore eius cui hæc delata eſt, ut interim poſſit deliberare, partim favore creditorum, ne actiones eorum diu differantur, certum tempus edicto eſt præfinitum: ſcilicet liberis & parentibus anni ſpatium; cæteris autem centum dierum; ut qui intra hoc tempus aliquam bonorum poſſeſſionem non petierit, hoc ipſo repudiaſſe eam cenſeatur. *§. cum igitur. inſtit. de bon. poſſ.*

Poſterius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Poſterius remedium ad periculum damni n adeunda hereditate effugiendum, eſt jus ſeu beneficium inventarii à Juſtiniano inventum: ac forma inventarii conficiendi præſcripta in d. l. ult. C. de jure deliberandi, nempe ut deſcriptio fiat rerum ſingularum hereditariarum, & ſubſcribat heres profitendo ſe nullas alias ſcire, & bonâ fide in hoc negotio eſſe verſatum. Si heres ſcribendi ſit imperitus, ut ſaltem ſuâ manu ſignum crucis apponat, mandetque præſentibus teſtibus, ſpecialiter alicui tabulario iſtam ſubſcriptionem. Sed etſi ipſe heres ſubſcribat; nihilominus ut tanto certior ſit fides inventarii, requiritur ad ejus confectionem præſentia & authoritas tabularii ſeu notarii. Addit noviſſima Juſtiniani conſtitutio debere præterea evocari, ut interſint, (tabulariis namque ſolis hac in re non creditur) legatarios & creditores, omneſque alios quorum intereſt, eorumve procuratores & loco procul abſentium tres teſtes fide dignos adhiberi. *Nov. de hered. & Falcidia.* 1. §. *fiat igitur Auth. ſed cum teſtator.* C. *ad l. Falcid.* Et quidem intra trimeſtre à notitia delatæ hereditatis perficiendum eſt inventarium ab eo qui degit ubi ſunt res hereditariæ, vel major pars earum; alioqui intra annum à morte ejus de cujus hereditate ſuſcipienda agitur, *d. l. ult.* C. *d. jure deliberandi.* Vis poſterioris hujus remedii eſt, ut non teneatur heres qui ſolemnia confectionis inventarii obſervavit, ultra vires bonorum defuncti, detrahereque poſſit ex legatis, ſi dodrantem excedant, falcidiam. Hujus detractio alioqui denegata eſt, *d. l. ult.* §. *etſi præfatam. d. Nov.* 1. §. *hinc igitur. dixi ſup. cap.* 11. *lib.* 2. nec cogitur is de ordine creditorum, vel legatariorum eſſe ſollicitus; ſed poteſt cuilibet primo venienti ſolvere: non ideo tamen præjudicatur ordini ſingulorum, quoniam poſſunt creditores à legatariis, & potiores creditores ab aliis illa quæ acceperunt, quo caſu bona non ſufficiant, avocare. Cæterum contra ipſum heredem qui quantitatem rerum hereditariarum expendit, ceſſat actio; *d. l. ult.* §. *etſi præfatam.* niſi quis dicere voluerit hereditatem fuiſſe majorem, ſeu aliquid ab herede amotum, vel celatum fuiſſe: ſane hoc alleganti incumbit onus probandi, cùm pro inventario ritè & ſolemniter confecto præſumptio ſit. Qui legatarii, aut creditores non procul abſentes noluerint venire, vix merentur audiri, ut quidquam contra inventarium proponant: at verò aliis licentia danda eſt, de fide inventarii per quæſtiones ſervorum, & per dicta teſtium, nec non per jusjurandum heredis, alioſque modos, inquirere; ut undique veritate exquiſitâ, neque lucrum, neque damnum ſentiat ille qui adiit ex hereditate, *d. l. ult.* §. *licentia danda.* C. *de jure deliberandi. id. Nov.* 1. §. *fiat igitur. d. Auth. ſed cum teſtator.* Hæc ſatis de jure Romano.

Quæ diverſa moribus obtinuerint, videamus. Illud maximè, quod continuatur dominium defuncti in proximum quemque heredem, non modò in recta linea, verumetiam in tranſverſa; datâ tamen eis abſtinendi facultate: ac tranſmittit proximus, qui non abſtinuit, hereditatem tanquam mox ſibi acquiſitam in ſuum heredem; paucis locis exceptis, in quibus cognatus tranſverſæ lineæ, ut jus hereditatis adipiſcatur, adire eam debet, ſeu eam apud magiſtratum, ut loquuntur, relevare: etenim levantur illa quæ jacent, atqui hereditas, quamdiu adita non eſt, jacens dicitur. Hæc lex continuationis dominii in heredem per totum Belgium, totamque Galliam, quinetiam per alias provincias invaluit. *Chaſſanæus ad conſuetud. Burg. tit.* 7. §. 1. *Eguinar. Baro ad inſtit. tit. de hered. qualit. & differ. tit. de hereditat. quæ ab inteſt. defer. & tit. de bon. poſſ.* Teutones ſic eam legem exprimunt, **Den dooden erft den levende**: Galli autem eis verbis, *le mort ſaiſit le vif*: de qua re extat utilis cõmentarius Andreæ Tiraquelli. Iſta lex

M ſic ac-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſic accepta eſt, ut heres poſſeſſione quoque induatur; deturque ei idcirco interdictum retinendæ poſſeſſionis. Quod mirum videri poſſet, cùm jure Romano, tametſi quiſpiam dominium rerum hereditariarum nactus eſt, niſi etiam corpore eas apprehenderit, minimè earum poſſeſſor cenſeatur: *l. cum heredes.* §. 1. *ff. de acquir. poſſ.* non enim par ratio eſt poſſeſſionis & dominii ut in alium tranſeat, cùm poſſeſſio in facto detinendoque poſita ſit. *l.* 1. §. 1. *& §. ſi vir. ff. de acq. poſſ.* Tamen potuiſſe hanc poſſeſſionis in heredem tranſlationem legibus municipalibus introduci, dubitandum non eſt, cùm poſſeſſio non tantùm facti, ſeu corporis, ſed etiam juris ſit, ac plurimum ſoleat, quod ad effectus juris attinet, ex jure mutuari: *l. poſſeſſio* 49. *ff. eod. tit. de acquir. poſſ.* nam & quâ alia ratione conditores juris Romani poſſeſſionem defuncti continuari, prodeſſeque heredi ad uſucapiendum voluerunt? *§. diutina. inſtit. tit. de uſucap.* Sciendum eſt iſtam continuationem dominii, & civilis poſſeſſionis etiam in feudis locum ſibi vindicare; quamvis hujuſmodi bonorum inveſtituram, ſive ejus inveſtituræ renovationem heres petere à domino debeat: hoc namque eò pertinet, ut quis à domino directo tanquam vaſallus & juſtus poſſeſſor feudi agnoſcatur; non quin ipſo jure prius etiam abſque hoc ſolemni jus in re feudali hebeat heres, & ejus nomine adverſus quoſcunque alios tam judicio poſſeſſorio, quàm actione in rem queat experiri.

Suſcipitur autem moribus quoque hereditas interdum ſimpliciter, interdum ſub beneficio inventarii: verùm hoc ſingulare mores admiſerunt, ut cognatus, qui adire ſimpliciter paratus eſt, heredi ſcripto, cognatove propinquiori per inventarium adeunti præferatur, eumque excludat, idque ut fiat, diplomati, ſeu reſcripto inſeri ſolet: *Baro ad d. tit. inſtit. de hered. qualita. & differ. Chaſſanæus ad conſuetud. Burgund. tit.* 7. §. 13. quod non abſque ratione inſtitutum, receptumque reor, partim ob utilitatem creditorum, ut ſcilicet hi ſolidum quod ſibi debetur ab eo qui ſimpliciter adierit conſequantur, partim ob honorem defuncti ne is probro afficiatur, cujus hereditas inops, & minus ſolvendo reperitur. Inſuper ſingulare eſt moribus quod facultas ſuccedendi per inventarium velut quædam gratia impetranda ſit à Principe, ſeu ejus diploma & reſcriptum ideò obtineri debeat. *Baro, & Chaſſanæus locis modo allegatis.* Illud denique uſus hodiernus præcipit, ut impetrato inventarii beneficio, heres inventarium bonorumque æſtimationem intra quadraginta dies abſolvi curet, ac tunc demùm præſtitâ rationum reddendarum cautione, poſſeſſionem, adminiſtrationemque eorum conſequatur. *Baro ibidem.* De quibus tenemus in his regionibus conſtitutionem optimam Caroli Quinti Imperatoris.

CAPUT XIX.

De hereditatis inter coheredes diviſione, & collationibus bonorum.

QUandò acquiſita eſt alicui hereditas ſive ipſo jure, ſive aditione, geſtioneve pro herede, ut ab illo qui eam tanquam heres poſſidet, cùm non ſit, avocetur, competit ei proprietatis quidem cauſsâ actio quæ dicitur petitio hereditatis: poſſeſſionis autem cauſsâ, interdictum quod vocant quorum bonorum. *ff. & C. tit. de petit. hered. & tit. quorum bonorum.* Planè inter eos qui ſeſe invicem, & communem quampiam hereditatem habere agnoſcunt, tranſiri ſolet ad diviſionem hereditatis: quamobrem conſtitutum eſt judicium familiæ erciſcundæ: *l.* 1 *ff fam. erciſc.* nam familiæ vocabulum accipitur nonnunquam pro hereditate; *l. pronunciatio.* §. 1. *ff. de verb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

verb. ſignif. & priſcum verbum *Erciſcendi* idem ſignificat quod dividere. Cùm dicimus dividi hereditatem, non ipſam ſucceſſionem in univerſum jus defuncti intelligimus (quippe hoc jus indiviſibile eſt) *l. Pomponius in fine. ff. de rei vindicat. l. 4. ff. communi dividundo.* verum accipimus tunc nomen hereditatis pro rebus ipſis hereditariis, ſeu continens pro contento. Illud enim in familiæ erciſcundæ judicio agitur, ut pro partibus indiviſis diviſas deinceps habeant heredes & à communione diſcedant, quòd ſuperius judicium petitionis hereditatis non præſtat, ſed hoc dumtaxat, ut hereditas, vel pars ejus pro indiviſo petitori reſtituatur. *l. non poſſumus. ff. ſi pars heredit. petat.* Officio arbitri, ſeu judicis familiæ erciſcundæ hoc continetur, ut res hereditarias inter coheredes diſtribuat, ſingulas ſingulis adjudicando, vel fundum unum regionibus ſecando: ac ſi difficilis, aut incommoda ſit alicujus rei diviſio, poteſt is uni totam adjudicare, aut uni proprietatem, alteri uſumfructum, ſervitutemve aliquam attribuere, & quibuſcunque aliis hujuſmodi mediis uti, illum, in cujus perſona prægravare videtur adjudicatio, in certam pecuniam coheredi condemnando, modò ſemper rationem dividendi inire curet, quæ maximum commodum allatura eſt. *§. ſi familiæ inſt. de officio jud. l. & puto. l. item Labeo. & paſſim. ff. d. tit. famil. erciſc.* Quod ſi à defuncto diviſio aliqua bonorum jam facta reperiatur, cogitur judex ſeu arbiter profecto eam ſequi: *l. quoties. C. eod. tit. fam. erciſc. dixi ſup. cap. 7. lib. 2.* dixi enim frequens eſſe, ut parentes ad impediendam diſcordiam inter liberos, diviſionem hujuſmodi faciant; hoc tamen eſſe neceſſarium, ut certa ſit ſcriptura factæ diviſionis, & continens parentis qui eam fecit, vel liberorum omnium inter quos facta eſt, ſubſcriptionem. *Nov. de triente. & ſemiſſe 18. §. quod ſæpe ſub finem. & Auth. ſi modo. C. d. tit. fam. erciſc.*

Sæpè in diviſione hereditatis incidit quæſtio de collatione rerum quas quiſque ex bonis illius de cujus hereditate agitur, antequam is moreretur, accepit; de quo jure operæ pretium eſt idcirco hic diſſerere. Sciendum namque bona ab eo cui ſuccedunt heredes, alia habere communia, alia ut propria, & hæc nonnunquam conferre coheredibus cogi, niſi ſubmoveri velint ab hereditate & actionibus hereditariis. *l. 1. §. ſi frater. & l. poſthumo. ff. de collat. bon.* Conferre dicitur qui accepta à defuncto cùm aliis ejuſdem defuncti heredibus communicat, & confundit cum rebus hereditariis, ut omnium partitio fiat ex æquo; ſeu perinde ac ſi iſta quæ accepta fuerunt tempore mortis defuncti, in hereditate ejus reperta fuiſſent. Origo hujus juris eſt ex prætorio edicto. Cùm enim prætor emancipatos ad bonorum poſſeſſionem admitteret, participeſque faceret, cum his qui in poteſtate manſerant bonorum paternorum; æquiſſimum eſſe crediidit, ut idem emancipati ſua quoque bona in medium conferrent, utpotè quæ non ſibi, ſed patri acquiſiviſſent, ſi è poteſtate & familia ejus non exiiſſent. *l. 1. ff. eod. tit. de collat. bonorum.* Pari æquitate introductum fuit dotem conferri, non ſolùm ab emancipata filia, verùm & à filiafamilias; *l. 1. ff. de collat. dotis.* cùm jure ſingulari hoc doti tributum ſit, ut propria efficiatur filiæ quamvis in poteſtate ſit. *l. 3. §. ergo. ff. de minorib. l. Pomponius Philadelphus. in fin. ff. fam. erciſ.* Diverſa eſt ratio cæterarum rerum, utpotè quæ ne momento quidem ſubſiſtere in perſona filii, aut filiæ in poteſtate exiſtentis cenſentur, & ideò quaſi patris ſint, & in ejus hereditate repertæ dividuntur. *l. placet. ff. de acqu. hered.* Extenſum eſt jus collationis poſtea ad maternam quoque hereditatem, & conſtitutum ut generaliter quoties deſcendentes alicui adſcendentium ſuccedunt, huic juri eſſet locus: *l. ut liberis. C. de collat.* nec tantùm frater

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

fratri conferre debet, ſed & nepos ſuccedens avo cum patruo vel avunculo. *l.illam. C.eod. tit.* Olim etiam adventitia conferebantur, utpotè quorum proprietas etiam patri per filium acquiri tunc poterat. *d. l. placet. ff. de acq. hered.* At cùm poſteà conſtitutum fuerit uſumfructum dumtaxat adventitiorum patri acquiri, *§.1.inſtit. per quas perſon.nob.acq. dixi ſup.cap.13. lib.1.* conſtitutum eſt pariter ſola profectitia nunc conferri oportere. *l.ult. C.eod. tit. de collat.* Inſuper notandum eſt collationi fuiſſe locum, ſolummodò in ſucceſſione ab inteſtato. *l. 1. l.filium.ff. de collat.bon.l.ſi filia.ff.de collat.dot.* Sin verò parens teſtamento condito deceſſiſſet, ita demùm collatio erat facienda, ſi ille hoc expreſsè dixiſſet; nec id mirum, cùm liberi ſcripti heredes ſuccedant, ſicut ſi forent extranei, non ut liberi. Attamen emendavit iſtud Juſtinianus, ſanciens ſive teſtatus quiſpiam moriatur, ſive inteſtatus, omnino fieri debere collationem, ut ſit æqualitas inter liberos, adeoque major occaſio amoris & concordiæ, quàm optaſſe maximè parens præſumitur: ideoque potius videtur parens, qui nullam fecerit mentionem collationis, non tam animo & voluntate hanc prætermiſiſſe, quàm fortè oblitus eorum quæ dederat, aut per anguſtias mortis, gravitatemque morbi. Quare niſi expreſſim declaraverit teſtator ſe nolle fieri collationem, ſemper hodie facienda collatio eſt à liberis qui ſuccedere volunt ex teſtamento. Ita ſe habet jus noviſſimum. *Novel. de triente, & ſemiſſe. 18. §. illud quoque bene Auth.ex teſtam.C. de collat.* Additum eſt jure noviſſimo mulierem ſatisfacere interdum loco dotis, conferendo actionem quam eo nomine adverſus maritum habet; nempe ſi maritus tempore collationis faciendæ reperiatur inops, nec mulieri poſſit imputari cur viro vergente ad inopiam, dotem matrimonio conſtante non exegerit, puta quia erat minoris ætatis, aut in patris poteſtate; nec pater à quo dos erat profecta conſenſit in exactionem, ac dos parva erat, quàm idcirco abſq; patris conſenſu exigere non poterat. N.*de æqualit.dotis* 97. *§.illud quoque.Auth.quod locum.C.de collat.* Actiones enim cùm in bonis computentur, certùm eſt etiam rectè conferri. At verò ſi vir idoneus facultatibus reperiatur, ut dos ab eo recuperari poſſit, aut ſi mulieris culpa ſit, cur dotem, cùm poſſet, prius non repetierit, nequaquam liberatur ſolam actionem conferendo. *d. Nov. 97. §. illud quoque & d Auth.quod locum.* Hoc poſterius non tam quidem ad correctionem veteris juris, quam ad juſtam ejus interpretationem ſpectat; cum pari æquitate ſcripſerit Ulpianus aliquando non integram dotem conferri, ſed id tantùm quod ad mulierem poteſt pervenire. *l. 1. §. cum dos, & l.2.ff.de collat.dot.* Quæcunque alia anterioribus legibus de collationibus præſcripta ſunt, robur ſuum retinent. *d. Nov. 18. §. illud quoque benè. & d.Auth. ex teſtamento.* Quæ ſunt illa? Nampè ut inter deſcendentes ſolos locus ſit collationi, & bonorum profectitiorum, non adventitiorum (ut ſuperiùs dixi) nec caſtrenſium, vel quaſi caſtrenſium; *l.filiæ licet & l.ult. C. de collat.* ac tantum eorum quæ tempore mortis illius, de cujus hereditate agitur, reperiuntur penes heredem, non item eorum quæ abſque dolo malo tunc alienata aut deperdita fuerunt, neque eorum quæ poſtmodum acquiſita. *l. 1. §. ult. ff de collat. dot. l.nec emancipati. l.ſi donatione.l.ea demum.C.de collat.*

Dictum eſt dotem conferri; idem jus proculdubio eſt de donatione propter nuptias. Sed utrum ſimplex donatio conferatur, difficilis quæſtio eſt? Quidam putaverunt etiam res ſimpliciter donatas conferri oportere, nempè ab emancipatis liberis, ſeu eis qui ſunt ſui juris: *Cujacius obſervat.lib. 3. cap. 30.* nam quæ ſimpliciter donata fuerint filiofamilias, cùm donatio hujuſmodi non valeat,

eat, nec res donatæ idcirco à dominio patris unquam diſceſſerint, potius dividuntur, quàm conferuntur. *d. l. ſi donatione. C. de collat.* Itum eſt magis in hanc ſententiam, ut donatio ſimplex ſecundum conſtitutiones Imperatorum non ſit conferenda, niſi donator id expreſſerit; *Arg. l. penult. C. eod. tit. de collat.* quoniam donator tunc videtur majore quâdam beneficentia uti voluiſſe: quæ ratio ceſſat in donatione ob cauſam dotis, vel aliâ ejuſmodi, quæ non ex mera liberalitate, ſed ex officio donantis & neceſſitate aliquâ proficiſcitur.

De libris causâ ſtudiorum filio emptis an conferendi ſint, quæri ſolet? Placet non eſſe conferendos, cùm ſint quaſi caſtrenſis peculij; ſicut in caſtrenſi peculio computantur arma, & alia ejuſmodi eunti ad militiam comparata. *l. caſtrenſe. ff. de caſtren. pecul.* Cæterum ſumptus ſtudiorum non venire quoque in collationem placuit, ut nec veſtes ſumptus nuptiarum, & alia id genus; quaſi parentis qui ex officio has res præſtitit, mens fuerit ut non conferrentur, maximè quod eæ res ſint quarum utilitas non permanet; nec enim ſi quæ modica, parens pietate ductus unus filiorum erogavit, ea in rationem portionis, quæ ex defuncti parentis bonis ad eum filium pertinuit, computari æquum eſt; *l. quæ pater filio. 50. ff. fam. erciſc.* ſed ea tantùm quorum donatio & largitio inæqualitatem nimiam, & cæteros filios quodammodo injuriâ afficientem, pareret.

Quanta diverſis temporibus facta fuerit mutatio circa jus collationis ex ordine breviter hic recenſebo. Cùm Prætor admittendo per bonorum poſſeſſionis dationem emancipatos ad bona paterna cum ſuis, æquum judicaſſet, quod emancipati præcipua non haberent, quæ vivente patre ab eo, vel aliunde ſibi acquiſierant, patrique acquiſiviſſent ſi in poteſtate ejus manſiſſent, voluiſſetque illos ea conferre ſuis: *l. 1. ff. de collat. bonor.* tunc emancipati non debuerunt conferre ea quæ peculii erant caſtrenſis, vel quaſi; nec quæ poſt mortem patris quæſierant, quoniam ea patri non acquiſiviſſent: *d. l. 1. §. nec caſtrenſe. §. ſi emãcipato. ff. de collat. bon.* Deinde ita demum collationi inter aliquos locus erat, ſi eodem jure ſuccederent; aliud ſi diverſo, veluti unus ex teſtamento, alius vero per querelam inofficioſi. *l. pater filium 6. cum l. ſeq. ff. de collat. dot. l. filium. 20. §. videamus. ff. de bon. poſſ. contra tab.* Sed an hæc juris conſtitutio ex reſponſo Scævolæ benigniorem acceperit interpretationem, vide l. ſi filius. ff. de collat. bonor. & ibi not. In ſuis collatio locum non habuit, quia tempore ffor um quod conferrent non haberent, cùm omnia quæ acquirebant, patri cederent. *l. placet. ff. de acqu. vel omit. hered. & §. igitur. inſtit. per quas perſon. nob. acquir. l. cum oportet. C. de bonis quæ lib.* Hæc diſpoſitio paulatim molliri cœpit; nam in cauſam dotis, cujus filiam capacem eſſe poſterior ætas judicavit, divus Pius etiam jus collationis inducit; *l. 1. ff. d. dot. collat. cui reſpondet in C. l. filiæ dotem tit. de collat.* quamvis lex Pomponius Philadelphus 35. ff. fam. erciſc. repugnare videatur; de qua antinomia notatur ad eandem l. Pomponius Philadelphus. Poſtea Leo Imperator plenius non ſolùm in dote, ſed etiam in donatione propter nuptias collationi locum eſſe voluit, ſine diſtinctione an à patre, an verò à matre, avo, avia, proavo, proavia, paternis, maternisve exiſtant profectæ, idque locum habere voluit tam in ſuis, quàm emancipatis. *l. ut liberis. C. de collat.* Juſtinianus ſuſtulit ſcrupulum qui ortus erat, an quod ſtatutum erat in collatione per nepotes avunculis facienda, etiam in amitis, materteris, patruis & contra, probandum eſſet. *l. illam. C. de collat.* Idem Juſtinianus adjecit ut omnia quæ imputantur in legitimam, ſeu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

quartam inofficioſi, etiam jus collationis agnoſcerent; deinde ut etiam ſimplex donatio, quo caſu aliqua inæqualitas emergeret, in eadem cauſa cenſeretur. *l. illud. C. de collat.* Idem addidit cùm per l. cùm oportet. C. de bon. quæ lib. & l. 1. & paſſim. C. de bon. matern. filii bona adventitia habere cœpiſſent, ut illa etiam in diviſione bonorum præcipua haberent; ſicuti olim, & hodie caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia. Ac cum quo caſu pater teſtamentum feciſſet, collatio locum non haberet niſi id nominatim caviſſet; *l. 1. C. de collat.* tandem Novel. 18. de triente & ſemiſſe, collationis jus etiam hoc caſu quo id non caverit, eſſe ſtatuit, quaſi parens per oblivionem id prætermiſerit.

Quid de collatione mores hodierni? Certè quæ fuerit ratio introducendi primum juris collationis, ſcilicet acquiſitio facta à filio propter emancipationem illarum rerum quæ alioqui in paternis bonis fuiſſent, hæc nunc ceſſat: non enim patria poteſtas tanta eſt moribus noſtris, ut filius qui in ea eſt, totum acquirat patri. At ratio collationis quæ poſterioribus temporibus ſpectata eſt, æqualitas ipſa inter liberos, etiam nunc magnopere ſpectatur, eaq; facit ut pleriſque locis collationi hodie locus ſit, maximè vero Pariſiis, Aureliæ, aliiſque locis aliquibus, in quibus uni liberorum præcipuum quid largiri parens prohibetur. Cætera quæ de collatione municipiorum extant, cùm jure Romano quod fuit temporibus Imperatorum, ejuſque interpretum ſententiis ſatis conveniunt, ac quæcunque diverſitas in eis legibus in quibuſdam articulis reperitur, ex diverſitate opinionum eorum qui interpretati ſunt jus Romanum, profecta eſt. Hannonia tamen, & paucæ quædam aliæ regiones, aut municipia uſum collationis bonorum penitus ſprevere, vel non agnovere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

CLARISSIMI
VIRI

PETRI GUDELINI IC.
ANTECESSORIS
ACADEMIÆ
LOVANIENSIS

Commentariorum de Jure noviſſimo

LIBER TERTIUS,

In quo de obligationibus, nec non de actionibus, & exceptionibus, & jure in integrum reſtitutionum, quæ tertia pars eſt juris privati.

CAPUT PRIMUM.

De obligationibus, ac primum de iÿs quæ ex contractu naſcuntur.

IN libris hujus Commentarii præcedentibus diſſerui de jure quod tum in perſonis, tum in rebus haberi ſolet, & quomodo id jus acquiratur tam inter vivos, quam poſt mortem, ex teſtamento, aut ab inteſtato. Ordo ſuggerit ut nunc tractem de eo jure quod non quidem in re, ſed ad rem habemus; aut tractavi prius de iis quæ noſtra eſſe dicimus: nunc verò transferendus eſt ſermo ad ea quæ dicimus nobis deberi, ſeu ad quæ præſtanda quiſpiam nobis obligatus eſt. Obligatus dicitur qui obligatione tenetur: obligatio autem definitur juris vinculum quo neceſſitate adſtringimur alicujus rei ſolvendæ. *Inſtit. de obligat. in Princ.*

Planè cum duplex ſit jus naturale, & civile; ſciendum eſt ab authoritate quæ indicta eſt aliam obligationem dici naturalem, aliam verò civilem, *l. heres à debitore. ff. de fidejuſſoribus.* & quidem naturalem vocari quæ tantum eſt naturalis, id eſt, quæ naturali dumtaxat jure, ſeu ſolo jure gentium nititur; non autem etiam jure civili adjuta eſt, ut detur ex ea adverſus aliquem actio. *l. Naturales ff. de obligat. & act.* Unde naturaliter obligati minus propriè appellantur debitores, *l. Fidejuſſor. §. fidejuſſor. ff. de fidejuſſorib.* quoniam debitor propriè is demum dicitur, à quo invito exigi pecunia poteſt. *l. debitor. 108 ff. de verb. ſignificat.* Non deſunt tamen naturali obligationi ſui effectus multi inſignes, nempe ut ſolutum ex tali obligatione repeti quaſi indebitum nequeat, *d. l. naturales. ff. de obligat. & act.* & ut ſaltem inde detur exceptio, *l. juriſgentium. ff. de pact.* admittaturque eò nomine compenſatio, *l. etiam ff. de compenſat.* ac ut ea obli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

gatio novari poſſit. *l.1.ff.de novat.* & accedere ei pignus, aut fidejuſſor, aut ſic debitum conſtitui. *l.5.ff.de pignorib. l.1.ff. de conſtituta pecunia, & d.l.fidejuſſor.ff.de fidejuſſorib.* In ſumma naturalis, & civilis obligationis eoſdem omnes reperies effectus, ſi modò ademeris jus agendi in quo poſita eſt præcipua efficacia obligationis.

Obligatio ut ſit ſolùm naturalis, neque actionem pariat, efficiunt varia: aliquando efficit id qualitas negotii, ut quia pactum eſt nudum; *d.l.juriſgentium.ff.de pact.* aliquando defectus ſolemnitatis, quam jus civile vult adhiberi, ut ſi minor annis contraxerit abſque tutoris curatoriſve authoritate; *l.obligari.ff.de obligat.& act.* nonnunquam certa ratio, & prohibitio legis, ut ſi filiusfamilias mutuam pecuniam acceperit contra SC. Macedonianum; *l. 1. ff. ad SC. Maced.* nonnunquam perſonæ conditio, ut ſi ſervus contraxerit, *l.ſervi.ff.de obligat.& act.* aut perſonarum quarundam ſtrictiſſima inter ſe conjunctio, & velut unitas, ut ſi contractum ſit inter patrem & filium qui eſt in poteſtate, vel inter dominum & ſervum. *l.Actiones.ff.eod.tit.de obligat.& act.l.ult.C.an ſervus ex ſuo facto.*

Planè notandum eſt interdum latiùs accipi verbum naturalis obligationis pro motu affectus naturalis erga aliquem, & officio honeſtatis; ut cùm Ulpianus ſcripſit eum qui donaverit, accipientem ad remunerandum ſibi naturaliter obligaſſe, *l. ſed & ſi.§. conſuluit.ff.de petit.hered.* & Cajus pari ſenſu ſcripſit eum qui aliquid largitur beneficii debitorem ſibi acquirere *l.ſi pignore.§.1.ff. de furtis.* Etenim non eſt iſta naturalis ad ἀντίδοσιν obligatio, qualis eſt illa naturalis, de qua paulò ante dixi, nec valet ad ſoluti retentionem, cæteroſve effectus ſupra commemoratos. *Alciatus ad l. creditores 10. ff. de verb.ſignificat.*

Notandum quoque eſt, civilis obligationis vocabulum & alio quàm dictum eſt ſenſu interdum ſumi, nempe cùm diſtinguitu ab obligatione prætoria, opponitur enim fre quenter in libris noſtris jus civile juri præ torio: *§.1.& §.civiles.inſt.de obligat.* ac di cta eſt obligatio prætoria quæ originem e edicto prætoris ſumpſit: obligatio auten civilis quæ ex jure civili ſeu ex eo jure quo prætorium nõ eſt. Nam alioqui quia prætori edicta ſunt pars juris civilis, *§.prætorun quoque.inſtit.de jure naturali, gent.& civil* dubitandum non eſt, quin & prætoria obligatio ſit civilis, & vim quoque civilis obligationis habeat, id eſt, actionem pariat.

Cauſſæ obligationum civilium hæ quatuor recenſentur, contractus, quaſi contractus, delictum, & quaſi delictum. *§.ſequens inſt.de obligat.* Nec ſanè plures ſunt, ſi obligationes accipiamus, quæ ex facto alicujus, ut plerumque ſolent, oriuntur. Certum eſt namque obligationes nonnulla naſci abſque facto perſonæ, ſeu illarum cauſſarum aliqua; verbi gratiâ, ſic obligatus eſt parens liberis, & liberi viciſſim parenti, necnon liberti patronis ad alimenta præſtanda. *l.ſi quis à liberis. ff.de agnoſ. vel alend.lib.* Quapropter rectè ſcriptum extat alibi obligationes ex variis cauſſarum figuris naſci, *l.1.ff.de obligat.& act.*

Contractus nihil aliud eſt quàm pactum ex quo oritur obligatio; obligatio, inquam, civilis, & quæ, ut dixi, vim pariendæ actionis habet; nam pactum ſeu conventio eſt genus, contractus autem ſpecies, *Not.Donellus ad tit.C.de pact.in princ.* Pacta enim quædam ſunt quæ actionem non pariunt, nimirum pacta nuda, quæ interdum coanguſtato nomine generis ad ſpeciem pacta ſimpliciter nuncupantur. *l.Iuriſgentium. §. quinimmo. ff.de pactis. l.legem.C.eod.* Pactum ut genus eſt, definitur duorum pluriumve in idem cõſenſus. *l.1.ff.eod.* Ex quibus verbis contractuum, reliquorumque pactorum diſcrimen cernitur à teſtamento aut codicillis, quibus unius morientis voluntas continetur, nec non

à polli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

à pollicitatione quæ unius offerentis eſt promiſſum, ex quo privatis nulla datur actio. *l. verba. ff. de verb. ſignificat. l 3. ff. de pollicit.*

Ut non ſit conſenſus, atque adeò, nec contractus, nec pactum facit in primis error ſive in perſona, ſive in re. *l. ſi per errorem. ff. de juriſdictione. l continuus 137. §. 1. ff. de verb. obligat.* Si in corpus fuerit conſenſum, id quidem ſatis eſt in ſtipulatione & pignoribus, quamvis in materia erratum ſit, veluti ſi cùm aurum eſſe putaretur, ſit æs: *l. ſi id quod. 22. ff. eod. tit. de verb. obligat. l. 1. verſ. ſi quis tamen. ff. de pignorat. act. l. cum æs. ff. de furt.* at verò talis error vitiat emptionem, quoniam tollit conſenſum in pretio, quæ res altera eſt ex qua cõtractus emptionis conſtat. *l. in venditionibus §. 1. ff. de contrah. empt.* Planè error in nomine nunquam pactiones vitiat ut nec legata, heredumve inſtitutiones; cùm nomina dumtaxat inventa ſint ad ſignificationem perſonarum, & rerum, quæ modò aliter intelligantur, nihil intereſt. *l. ſi in nomine 32. ff. d. tit. de verb. obligat. l. 4. C. de teſtament. § ſi quidem inſt. de legat.* Secundò ut deſit conſenſus facit propoſitum contrarium; nempe ſi non conſtituendæ obligationis, ſed donandi, aut jocandi, aut ſimulandi, aut aliàs nihil agendi animo quid dictum geſtumve ſit: *l. 3. §. 1. & ul. & l. contractus. ff. de obligat. & act.* quæ mens colligitur impoſſibili conditione pactis adjectâ; *§. ſi impoſſibilis. inſtit. de inutilib. ſtipul.* non autem cùm talis conditio à teſtatore adjecta eſt; *§. impoſſibilis inſtit. de hered. inſtit.* quoniam in teſtamentis favore eorum erga quos beneficentia exercetur, pleniùs voluntatem teſtantium interpretamur. *l. in teſtamentis. ff. de reg. juris.* Conſenſui etiam adverſantur vis & dolus: *l. nihil conſenſui. ff. eod. tit. de reg. juris. l. qui cũ tutorib. §. qui per fallaciam. ff. de tranſact.* ſed non omnino; nam & coacta & circumventa voluntas, voluntas eſt. *l. ſi mulier, §. ſi metu. ff. quod metus cauſa.* ex qua ideo naſcitur ſtricto jure obligatio, verùm ex tali obligatione agens repellitur exceptione. *l. dolo. C. de inutilib. ſtipulat.* Non obeſt quod traditur, dolum vel metum efficere contractus bonæ fidei ipſo jure nullos: *l. & eleganter. ff. de dolo. l. 3. §. ult. ff. pro ſocio.* hoc enim ideo dicitur, quod doli metuſve exceptio ipſo jure bonæ fidei judiciis ineſſet, id eſt, opponi in iſtis judiciis poſſet; licèt non conteſtata, nec judici dato expreſſis verbis præſcripta, quod ſecus erat in ſtrictis judiciis: non quin ſummo jure naſcatur ſemper, ut modò dixi, obligatio, atque actio adverſus eum qui vi vel dolo inductus promiſit. *Donellus ad l. ſi quis cum aliter 36. ff. de verb. obligat.*

Illud idem, in quod paciſcentes conſenſiſſe oportere dixi, eſt ut quippiam aut utrique, aut alterutri ipſorum præſtetur. Accipitur quandoque, ſed rarò vocabulum contractus ſtrictius, ſecundùm ſubjectam materiam, pro iis conventionibus ex quibus mutua ſeu utrimque oritur obligatio. *l. Labeo libro 19. ff. de verb. ſignificat.* Alioqui conſtat & iis conventionibus, quibus ſolet tantùm alteri contrahentium aliquid præſtari, nomen contractus convenire. *l. non ſolum. ff. de obligat. & act.*

Planè, ut extraneæ perſonæ, ſeu alii quàm contrahenti ipſi, heredive ejus, niſi illius interſit quid præſtetur, inutilis foret conventio: inventæ enim ſunt conventiones, ut unuſquiſque ſibi caveret, acquireretque quod ſua interſt. *§. ſi quis alij. §. alteri inſtit. de inutil. ſtipulat.* Quare ſi mihi & Titio dari paciſcar, non plùs dimidiâ parte mihi debebitur; modò res dividua ſit in contractum deducta, nec quod inutiliter Titio pactus ſum augebit partem meam. *§. quod ſi quis. inſtit. eod. l. ſi mihi & Titio. ff. de verb. obligat.* Quòd ſi disjunctim mihi aut Titio dari pactus fuero, mihi quidem ſoli & in totum obligatio acquiretur, nec habebit Titius jus exigendi; verumtamen rectè ei ſolvetur:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſolutio enim in extraneam perſonam conferri poteſt: ac mens ea fuiſſe paciſcentium cenſetur in ejuſmodi forma pactionis. *d.§.ſi quis alij.inſtit.de inutil.ſtipulat.*

Cùm res ita ſit, admirabitur fortè quiſpiam quâ ratione mos per totam Europam, nedum in his provinciis, frequentiſſimus, præſertim inter mercatores invaluerit ita ſyngraphas concipiendi, ut ſolvatur creditori, eive qui iſtas ſyngraphas feret: quo caſu latori ſyngraphæ non ſolùm tanquam adjecto ſolutioni rectè ſolvitur, verùm habet is quoque actionem. *Damhouderius in praxi civili, cap.97. & 133.* An regulæ juris Romani dictanti alteri paciſci non licere, moribus derogatum eſt? Nequaquam; verùm is qui talem ſyngrapham tenet ſeu profert, velut procurator in rem ſuam habetur: ac niſi doceatur ſyngrapham ſurripuiſſe, aut malâ arte eam nactus eſſe, præſumitur moribus mandata, ceſſaque ei à creditore actio; quæ idcirco etiam invito mortuove creditore deduci in judicium ab eo poteſt; necnon poteſt is de nomine ſeu credito tanquam de re ſua quidlibet ſtatuere. *Argum. l.1. C.de obligat.& act.*

Quemadmodum nemo alii rectè paciſcitur, ita nec alium daturum facturumve; de ſe enim heredeque ſuo, non de extraneo quemq; promittere oportet. *§.ſi quis alium, & §.ſed & ſi quis in fine.cum §. ſeq. inſt.de inutil. ſtipulat. l. inter ſtipulantem. ff. de verb.obligat.* Itaque ſi quis ſimpliciter dixerit ſe præſtiturum, cogitur indubiè quantum ſpopondit exſolvere: ſin dixerit præſtitum iri à ſe & Titio, neutiquam tenetur ex hoc Titius, nec ipſe promittens quidem, niſi pro parte; cùm non debeat inutilis adjectio Titii augere obligationem promittentis. Si autem dixerit datum iri à ſe aut à Titio, nec eo caſu Titius tenetur; verùm promittens ipſum ſolidum debet. Quod ſi nullâ perſonâ expreſsâ, dixerit ſolutum iri: certè hoc caſu neque ipſemet tenebitur, niſi ex verbis præcedentibus, vel aliunde appareat eum promiſſionem de ſe intellexiſſe. Ea diſtinctio eſt conſtitutionis noviſſimæ Juſtiniani; *Nov. ut cum de appellat. cognoſ. 115. §.ult. Auth. ſi quando. C.de conſtituta pecun.* quæ quanquam loquitur de conſtituta pecunia, tamen omnibus contractibus & juri etiam veteri congruit; ſicut plurima quæ circa ſingulos contractus, ac præcipuè circa ſtipulationem traduntur, communia ſunt omnium contractuum: nempè hæc, tam res quàm facta in pactiones deduci; & quot res ſunt, totidem cenſeri contractus; & ex promiſſione facti obligationem eſſe in id quod intereſt; niſi pœna loco ejus pacta ſit, ac eas res ſolas in conventionem venire, quæ præſtari queunt, & ex cauſa non turpi; item ſervum nemini poſſe obligari, ſcilicet civiliter; filiumfamilias poſſe, præterquam parenti in cujus poteſtate eſt, nec eum qui in tutela curationeve eſt, niſi tutore curatoreve authore: furioſum denique & infantem & reliquos intellectu carentes; quoniam conſentire nequeunt, ne quidem ut ſibi alium obligent, poſſe contrahere: *Inſtit.tit.de verb. obligat.& tit.de inutil. ſtipulat. & paſſim.* quæ breviter enarrare, antequam ad contractuum ſpecies deſcendo, operæpretiũ putavi.

CAPUT II.

De mutuo, commodato, depoſito, & pignore.

Obligationum ex contractu hæc eſt uſitata diviſio, quòd aliæ re contrahantur, aliæ verbis, aliæ literis, alio ſolo conſenſu. *Inſtit.tit.de obligat.in fine.* Re contrahitur obligatio, quãdo ut ea naſcatur, debet præter conſenſum res aliqua intervenire. Hujus generis dicuntur eſſe contractus mutui, commodati, depoſiti, & pignoris; quippè in quibus rei traditio initium præbet obligationi. *Inſtit. tit. quibus mod. re contrah. obligat.* Non enim conventio ſola de mutuo dando contactum mutui efficeret, ſed aliud genus eſſet contractus, *l.2. §.item mutuum. ff. ſi*

certum petat. Idem de pactione quæ fieret de dando commodato & cæteris. Etenim mutuum contrahi tunc dicitur, cùm res quæ uſu cõſumuntur(ut ſunt res quæ pondere, numero vel menſurâ conſtant) utenda datur gratis, ita ut fiat accipientis, ac quandoque repoſcenti creditori reddatur tantundem eiuſdem generis & bonitatis *Inſtit.d.tit. quibus mod.re contrah.oblig.in princ.* Res enim in quibus verſatur mutuum, magis in ſuo genere functionem per ſolutionem recipiunt, quam in ſpecie; *d.l.2.§.1.ff.ſi certum petat.* ideoque non quidem eandem ipſam rẽ, quæ mutuo eſt data, reddi neceſſe eſt(nulla namq; ſic foret utilitas mutui, cùm uſus rei mutuo datæ omnino in conſumptione poſitus ſit) verùm ſufficit rem aliam reddi ejuſdem naturæ & qualitatis, in pari quantitate; quod cùm fit, vix aliud, ſed idipſum quod traditum fuit, in effectu reſtituitur. *d.l.2.§,1.ff. ſi certum petat.*

Obſervandum eſt in pecunia numerata naturam eandem æſtimari, quamvis diverſa ſit ſubſtantia & bonitas materiæ; atque ideò æreos nummos loco aureorum vel argenteorum reddi nihil prohibet. *argum.l. quæ extrinſecus.65.ff.verb.obligat.* Nam quod Juriſconſultus Paulus alibi reſpondit, creditorem non eſſe cogendum in alia forma nummos accipere, reſtringendum eſt ad eam hypotheſin in qua ſic expreſsè conveniſſet, & quo caſu, ut ille ibi loquitur, ex ea re damnũ aliquod creditor paſſurus eſſet; *l.Paulus reſpondit.99.ff.de ſolut.* quod ex diverſitate materiæ nummorum rariſſimum eſt ut accidat; utpotè qui non tam ex ſubſtantiâ, quàm ex quantitate, id eſt, æſtimatione publicè impoſitâ uſum præbent. *l.1.ff.de contrah.empt.* Unde quantitatem quoq; eandem æſtimamus & numerum pecuniæ, non ex numero corporũ, ſed ex numero iſtius æſtimationis; in cæteris verò rebus quæ mutuæ dãtur, corpora, eorumq; ſubſtantiam & qualitatem quæ circa eam eſt, conſideramus. Singulare eſt propter rationẽ authoritatemq; SC. Macedoniani ut filiusfamilias ex mutuo minimè obligetur; *l.1.ff.de SC. Maced.* quamvis ſuperiore capite dictum ſit eum ex aliis contractibus obligari.

Commodatum contrahi dicitur etiam cũ res gratis utenda datur, ſed quæ uſu ipſo non cõſumitur, ſive mobilis ſive immobilis. *Inſt. quib.mod.re contrah.oblig.§.item is.* Diſcernitur commodatum à precario, de quo inferiùs dicam, certo utendi modo aut fine præſcripto, quo expleto demum res reddẽda ſit. *l.in commodato.§ſicut.ff.commodati.* Depoſitum contrahitur cùm res qualiſcunq; gratis cuſtodienda alteri datur, donec repoſcatur.§. *penult.inſtit.d.tit. quib.mod.re contrah.obligat.* Pignus eſt, cùm res creditori ſecuritatis causâ, ſeu ut ea ſit ei pro debito obligata, traditur, reddenda ſimulatque ipſi erit ſatisfactum.§.*ult.inſtit.eod.tit.* Intelligo hîc cõtractũ, quo in cauſam iſtam pignoris res tradita ſit, quod ſatis eſt ut naſcatur obligatio, de qua nunc agimus, pignoratitia; non autem neceſſe eſt etiam ut verè ſit pignus. Etenim obligatio ex cauſa pignoris duplex eſt, rei, & perſonæ. Ut res pignori obligetur eaue ſit pignus ſeu hypotheca, & competat ei cui obligata eſt ad eam perſequendã hypothecaria actio; nõ opus eſt traditio ne cũ ut alibi dixi, *ſup.cap.2.lib.2.* nudâ cõventione jus iſtud in re jure Romano conſtituitur: verùm oportet rẽ in bonis debitoris, qui eam obligavit fuiſſe, ac debitum ſubfuiſſe pro quo obligata eſt. *l.& quæ nondum.§.quod dicitur.ff. de pign. & hypoth.l.nec creditores. §.ult.C.de pignorat.act.* Hîc contrà, ut ſit contractus pignoratitius, & ex eo obligatio perſonæ atque in eam actio, opus eſt ut traditio rei quaſi pignoris intervenerit, non etiam ut ſubfuerit debitum, vel ut fuerit res in bonis tradentis. *l.ſi rem.§.is quoque.l.ſi pignore. §.ſi prædo. ff.de pignorat.act.*

Sciendum eſt ex cauſis commodati, depoſiti, & pignoris, non ſolũ obligari eum qui

rem accepit, ſed viciſſim dantem obligari; unde actiones ex his contractibus directæ & contrariæ. Directa competit danti, ut ipſi res reddatur; contraria accipienti, ut ſi quid in rem impenderit, vel aliter ei abſit quod ipſi ab altero præſtari æquum ſit, id conſequatur. *l. in commodato. §. ſicut. ff. commodati. l. 5. ff. depoſiti. l. ſi rem. ff. de pignorat. act.* Res reddi intelligitur, ſi cum ſuis acceſſionibus & lucris quæ ex ea provenerunt, ac minimè deterior culpâ ejus qui eam acceperit, facta, reſtituatur: *l. is cui. ff. commodati. l. 1. & 2. C. de pignorat. act.* debet enim rem accipiens curare, ne ea pereat fiatve deterior. Commodatarius, cujus ſolius gratiâ res data eſt, cogitur exactiſſimam diligentiam rei ſervandæ adhibere. Creditor, cujus non ſolius, ſed partim debitoris utilitas in contractu pignoris verſatur, debet ſaltem diligentiam mediocrem; Depoſitarius verò, cujus nullum commodum agitur, facit ſatis adhibendo diligentiam qualemcunque ſeu qualem in rebus ſuis. *Inſtit. quib. mod. re contrah. obligat. §. item is. & §§ ſeqq. l. ſi ut certo. §. nec videndum. ff. commodati. l. quod Nerva. ff. depoſiti. l. contractus. ff. de regul. juris.*

Hæc omnia ex jure ſunt antiquo, nec jus noviſſimum quidquam adjecit circa hos cõtractus; niſi illud, ne quis denuntiatione ſeu obteſtatione auderet rei depoſitæ reſtitutionem impedire aut differre. *Nov. de depoſito. 88. Auth. ſed jam cautum. C. depoſiti.* Cùm enim depoſitum detur dumtaxat ut deponenti res cuſtodiatur, æquum eſt præſertim in hoc contractu mox rem reſtitui repoſcẽti. Quare conſtitutiones Codicis volunt quidem nec compenſationis objectione, nec tali obnuntiatione, quam alius (fortè creditor deponentis) faceret depoſitario, ne rem depoſitam reſtitueret, reſtitutionem interturbari; *§. in bonæ fidei. inſt. de act. l. ſi quis. C. depoſiti.* ſic tamen ut deponens qui rem repoſcit ſecurum depoſitarium reddere cogatur, & ſatiſdare eum adverſus denuntiantem defenſum iri. *d. l. ſi quis.* Cæterùm quoniam non eſt cuique facilis ſatisdatio, ac ne prætextu obnuntiationis alicujus depoſitarum rerum exactione quis defraudaretur, impoſita eſt jure noviſſimo illis qui liberam depoſiti reſtitutionem ſuâ denuntiatione impediverint, hæc pœna, ut videlicet ſi res apud depoſitarium fortuitò pereat; periculum & damnum ſit illorum, necnon ut pecuniæ æſtimationiſve rei quæ depoſita eſt, pendant illi uſuras trientes deponenti; *d. Nov. de depoſito 88. in princ. & in fine. d. Auth. ſed jam cautum. C. depoſiti.* quanquam aliàs & præter duas alias cauſas noviſſimâ iſtâ conſtitutione] expreſſas licita eſt talis denuntiatio, vim eam habens, ne is cui creditor meus denuntiavit, ſolvere mihi cogatur etiam offerenti cautionem. *l. ult. ff de lege commiſſoria.* Extant & aliquot noviſſimæ conſtitutiones de pignoribus, ſed cùm hæ non ad perſonarũ obligationem, ſed potius ad hypothecariam actionem, ejuſque exercendæ ordinem pertineant, ſatiùs puto explicationem earum in alia loca reſervari.

CAPUT III.

De contractibus qui cum mutuo affinitatem habere videntur, uſurarum & redituum annuorum.

CUm convenit ut præter pecuniam quæ mutuo data eſt quippiam amplius reddatur, propriè mutuum non eſt. Mutuum enim dixi eſſe naturâ ſuâ gratuitum & re cõtrahi: conſtat autẽ non poſſe re obligationẽ contrahi ultra id quod datum eſt. *l. ſi tibi in princ. ff. de pact. l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi certum petatur.* Itaque ſolet fœnus à mutuo diſtingui, juxta illud Terentij; *Si mutuo non potero, ſumam fœnore.* Fœnus dicitur quaſi fœtus pecuniæ teſte Agellio, *in noctibus Atticis.* Aliàs dicitur uſura, nimirum retento nomine generis. Uſura enim ab uſu dicta eſt, quaſi uſus pretium ſeu merces, &

ſignifi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ignificat acceſſionem ſortis quæ propter uum ejus præſtatur creditori. Ac uſuræ duæ unt ſpecies ; una vocatur fœnus, cùm ſcilicet creditor quæſtus cauſâ acceſſionem iſtā aciſcitur; altera cùm non tam propter quæſtum, quàm loco ejus quod intereſt, ob moam factumve debitoris, ejuſmodi acceſſio reditori tribuitur, etiam abſque vonventione, ſaltem in quibuſdam judiciis. De eis uſuris quę non ex convētione proficiſcuntur, ſed fficio Judicis præſtandæ ſunt, poſtea ſuo loo dicam : nunc tantùm ago de his quæ ex onventione. Uſura ſeu fœnus mutuum quilem non eſt (ut modo dixi) tamen cùm nutuo accedat, inſpectionem ejus inſpectioi mutui ſubjungendam putavi, eo magis uod de iiſdem rebus ſit contractus fœneraitius ſeu uſurarius, de quibus eſt contractus nutui, videlicet non tantùm de pecunia, uti ſt ſæpiſſimè, verùm & de oleo & frumeno, & reliquis quæ uſu conſumuntur. *l. oleo. l. frumenti. C. de uſur.* Pro uſu verò earum erum quæ permanent ſi quid præſtetur, eluti merces in locatione, id uſura nequauam appellatur. Quod alibi legitur veſtis & fructuum uſuras nominari, accipiendum ſt de iis rebus æſtimatis ſeu de pretio eaum in pecunia conſiſtente. *l. neque. ff. eod. tit. de uſur. l. pro auro. C. eod.*

De fœnore ſeu uſuris tractationem hîc ita partiar ; ut primò dicam quomodo earum obligatio oriatur ; ſecundò, quæ poſſit eſſe earum quantitas ; tertiò, quouſque eæ curſant, quandove deberi deſinant. Sciendum eſt obligationem iſtam ſtipulatione contrahi, nō autem fore ſufficiens in eam rem pactum ſimplex, nec quod contractui mutui in continenti adiiceretur. *d. l. ſi tibi in princ. ff. de pact. l. 3. C. d. tit. de uſur.* Non obeſt quod dici ſoles, pacta incontinenti adjecta informare contractum principalem, & actionem parere: *l. juriſgentium. §. quinimmo. ff. d. tit. de pact. l. lecta. §. 1. ff. ſi certum petat.* hoc enim tunc locum habet, cùm pactum non eſt repugnans naturæ contractus cui adiicitur, quale eſt, ut dixi, in mutuo ut quid ſorti accedat. Quare ſi nudo pacto promiſſæ uſuræ fuerint, retentio pignoris earum nomine dati, necnon ejus quod ſolutum fuerit tantummodo conceditur, non etiam actio : *d. l. 3. & l. pignoribus. C. de uſur.* quoniam generale eſt pacta quæ non valent ad agendum, ſaltem valere ad excipiendum. *d. l. juriſgentium. ff. de pact.* Sunt tamen cauſę nonnullæ in quibus ſimplex pactum de uſuris præſtandis parit quoque actionem ; nempè ſi non privatus, ſed civitas ſit creditrix ; item ſi frumentum vel alia ejuſmodi ſpecies credita ſit ; necnon ſi pecunia ſit quam vocant trajectitiam, ſeu quæ trans mare periculo ipſius creditoris vehenda eſt. *l. etiam. ff. de uſur. l. frumenti. C. eod. l. in quibuſdam. ff. de naut. fœnor.* Idem eſt quoties creditor periculum extra mare in ſe ſuſcipit, *l. periculi. ff. d. tit. de naut. fœnor.* Noviſſima Juſtiniani conſtitutio idem privilegium tribuit argentariis, ut poſſint citra ſtipulationem exigere uſuras, immò citra ullum pactum ; propterea quod ſoleant illi ſine ſtipulatione contrahere ; ac fœnerari vitæ ipſorum ſit inſtitutum, *Nov. de argent. contract. 136. §. quia vero legem.* ut proinde uſuras tacitè pacti videantur, etiamſi nihil nominatim convenerit : ſunt enim pactiones aliæ expreſſæ, aliæ tacitæ. *l. Labeo, & ll ſeqq. ff. de pact.* Argentarii ſeu argentariæ menſæ exercitores, de quibus crebra fit in jure mentio, erant qui in foro ſua ergaſteria ſeu ſuas tabernas habentes, publicè, & omnibus præbebant opem, tum pecuniam eis ſub fœnore dando, tum pecuniam eorum ſic collocando. *l. 4. & paſſim. ff. de edendo.*

Quod ſecundo loco me explicaturum dixi, eſt quæ ſit quantitas uſurarum quam cuique paciſci aut exigere licet. Modum enim in ea re conſtitui oportuit ; ne cives nimium avaritiâ fœneratorum læderentur. Et quidem legitima vocata fuit olim uſura centeſima,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſima, quaſi omnium quæ lege permiſſæ erant ſuprema & graviſſima. *l.ult. C. de uſur.rei judicatæ.l.lecta.ff. ſi certum petat.* Centeſima dicebatur, quæ centeſimo menſe ſortem æquabat, ſeu quæ ex centum quotannis duodecim reddebat: veteres namq; per calendas ſeu menſes uſuras pendere, atque ſtipulari ſoliti ſunt. Inferiores autem uſuræ proportione quam ad centeſimam uſuram veluti aſſem habuerunt, appellatæ ſunt trientes, ſemiſſes, beſſes, vel alio ejuſmodi nomine. Nauticum fœnus, quaſi non tam uſus trajectitiæ ipſius pecuniæ, quàm periculi quod ſuſtinebat creditor pretium eſſet, excedere tunc etiam centeſimæ metas potuit, ut potuit etiam tritici, olei, & aliarum ſpecierum uſura propter incertum & inconſtans earum rerum pretium, *l.oleo.C.de uſur.*

Cæterum Juſtinianus multò æquius poſtea uſuras moderatus eſt, ſcilicet permittens illuſtribus (utpote quibus quæſtum quærere minus convenit) tantum trientes uſuras, argentariis, cæteriſq; negotiatoribus qui quæſtum profitentur, beſſes; aut in trajectitiis vel ſpecierum fœnerationibus, centeſimam; reliquis autem omnibus perſonis ſemiſſes. *l.eos.C.d.tit.de uſur.* Et quidem beſſes argentariis debentur, quamvis ii non dixerint, quaſi tacitè pactis, ut paulò antè declaravi. *d.Nov.136.§.quia vero legem.* Cæteris verò uſuræ nullæ debentur, niſi qui certas aliquas, juxta prædictam conſtitutionem, aut minores pacti ſint. *l.quod in ſtipulatione. l.tutor. §.ult ff.de uſur.* Planè ſi majores quis ſtipulatus fuerit, ad legitimum modum fit reductio. *l.placuit.l.uſuras.ff.eod.*

Additum eſt noviſſimis conſtitutionibus, favore (ut reor) agriculturæ, ne ab agricolis pluſquam ſiliquam unam pro ſingulis ſolidis uſuræ annuæ causâ, accipere liceret, id eſt, ut nonniſi circiter trientem centeſimæ: *Nov.ut nullus mutuans.* 32. & *Nov. nullum credentem agricolæ.* 34. *Auth. adhæc. C. de uſur.* fuerũt enim viginti-quatuor ſiliquæ in quo ſolido ſeu aureo, teſte Iſidoro. *lib.1 cap.24.Etymologiarum.* Frumento autem aliiſque aridis fructibus datis, licuit octava partem modii, id eſt, circiter cẽteſimam fœ noris nomine ab eiſdem agricolis accipere. *Nov.32. & d.Nov.34. & d. Auth. ad hæ* Quomodo eſſe potuit tanta inter pecunia & fruges quæ fœnori eis darentur differe tia? Putant aliqui textum conſtitutionis eſ depravatum: ſed reclamat illi opinioni o mnium exemplarium conſentiens fides, nec non duplex iſtius conſtitutionis editio, græ pro Thracia & latina pro Illyrico. *d. Nov. 32. & d.Nov.34.* Quare ſatiùs eſt hanc dif ferentiam adſcribere varianti, ut mox dix frugum pretio; ac idem jus eſſe in oleo & melle, aliiſq; liquidis fructibus, propter con ſentientem anteriorem Juſtiniani cõſtitutio nem à me commemoratam, quæ generalite in ſpeciebus concedit uſuram centeſimam *d.l.eos.C.de uſur.* Jubet autem Imperator n ſolùm privatos, verumetiam milites hũc modum, cùm mutuum dant agricolis obſervare *Novell. de his qui mutuum dant agricolis.* omnes ſub pœna amittendæ actionis, *d.Nov.32.& d. Nov.34.* ac milites ſub pœna præterea exauthorationis, *d.Nov.33.*

Interpretantur nonnulli noviſſimis iſti cõſtitutionibus interdictã eſſe ἀντιχρήσεως cum agricolis pactionem, atq; id inſcriptiones, ſeu tituli earum conſtitutionum præſeferunt. Verùm qui diligentius textus earum intuebitur, percipiet nõ quidem ἀντίχρησιν rerum agricolæ prohiberi, ſed tantùm graviorem uſurarum ab illo ſtipulationem, vel ejus prætextu, terrularum, vel pecorum vel aliorum pignorum, quæ fortè ab eo accepta fuerint, detentionem. Ἀντίχρησις eſt, cum convenit ut creditor vice uſurarum fructus hypothecæ percipiat; *l.ſi is quis. §.1.ff. de pignorib.* quo caſu quamvis percepti fructus quantitatem legitimæ uſuræ exceſſerint, creditori relinquuntur, propter incertum fru-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

fructuum eventum, *l. ſi ea pactione. & l.ſi ea lege.C.de uſur.* modò talis conventio in fraudem legum minimè interpoſita videatur, ut traditum legitur de pœna conventa. *pœnam. ff. de uſur. l. ſi allegas. & l. ſeq. C.eod.*

Porrò circa pecunias trajectitias nauticaſque uſuras, jus non manſit quoque ſemper idem: nam poſt conſtitutionem præfatam Codicis de modo uſurarum, invaluerat conſuetudo ſic paciſcendi, ut creditor præter dextantem uſuram, id eſt, unius pro decem, poſſet amplius in ſingulos ſolidos navi imponere modium unum tritici vel hordei, ac ut pro eo navicularius ſeu debitor ipſe vectigal ſolveret, aut alio modo. Et quidem ſic conveniendi mos erat introductus, ut lucrum perciperet creditor octavæ partis, ſeu trium ſiliquarum ex ſingulis ſolidis, non tantùm ſi navis per totum annũ abeſſet, verùm-etiam ſi multò citiùs, puta intra menſem aut bimeſtre ad portum rediiſſet: cujuſmodi conſuetudines & convẽtiones nautici fœnoris probatæ fuerunt aliquo tempore à Juſtiniano; *Nov. de uſur. nauticis.* 130. *alias* 106. verùm poſtea improbatæ & abrogatæ; *Novell. de nauticis uſur.* 110. atque adeò lex Codicis confirmata permittens ſolum & ſimplex lucrum centeſimæ ex trajectitiis pecuniis. *d. l. eos. C. de uſur.*

Venio ad tertium quod in hoc capite explicare ſum pollicitus, videlicet quando ceſſet curſus uſurarum: quippe & in hoc modus prudenter adhibitus eſt, nimirum ille ut ſimul-atque debitum ad duplum, ſeu uſuræ ad ſummam ſortis excreverint hæ procedere deſinant, neque ulteriores exigi poſſint: *l. ſi non ſortem. §. 1. ff. de condict. indebiti, l. de uſuris. §. curſum. C. de uſur.* quod ita acceptũ erat, ut uſuræ diverſis temporibus particulatim ſolutæ non proficerent debitori ad dupli computationem; ſed tunc ſolùm cùm ſolutionis tempore ſumma uſurarum excederet hanc computationem. *l. uſuræ. C. eod. tit. de uſur.* Sed viſum eſt Juſtiniano æquius particulares quoque ſolutiones in duplum computari, de qua re extant duæ ejus noviſſimæ conſtitutiones; *Nov. ut particulares uſurarum. & Nov. de interpretatione à principe.* 138. quarum poſterioris argumentum ſolum extat, textus excidit.

Utrùm hoc jus ad reditus quoque annuos pertineat ut currere ultra duplum nequeant, aliquando dubitatum eſt, propterea quod ſpeciem quandam uſurarum habeant; & non defuerunt olim, nec deſunt impræſentiarum qui nomen notamque uſurarum eis attribuant. Reditus annuus eſt, cum magna aliqua pecuniæ ſumma collecta, ne ea depereat; fructuve careat, collocatur; ita ut quamdiu ea pecunia apud ſuſcipientem reſidebit, tamdiu ille quoque anno pro ea certam penſionem ſoluat. Reditus nomen amplum eſt; ſic enim vocamus quidquid ex fundis noſtris ad nos quotannis redire ſolet, *l. fundi. ff. de uſu & uſufructu. legat.* ac uſuræ alibi ſimili ſenſu dicuntur reditus pecuniæ. *l. alumnæ. ff. de adimend. leg. at.* Verum-tamen Juſtinianus declaravit rationem iſtam collocandæ pecuniæ, quam reditum annuum appellamus, eſſe diſſimilem ab uſurarum conventione, atque ideo legem, quæ vetat uſuras ultra quantitatem ſortis adſcendere, minimè ad negotium redituum annuorum eſſe porrigendam. *Novell. exemplum ſacræ pragmaticæ.* 160. Sane in aliis quoque non parvum inter uſuras & reditus annuos poſitum eſt diſcrimen. Etenim fœnerationes uſuræque, ut jure divino, ſic & jure Pontificio damnatæ atque prohibitæ ſunt, non ſolum immoderatæ (quod nonnulli contra judicium Catholicæ Eccleſiæ ſcripſerunt) ſed omnes permiſsà dumtaxat cuique ejus quod verè ſuà intereſt ſtipulatione exactioneque; *cap. 3. & 4. tit. decretal. de uſur.* adeò ut & ἀντίχρησις quæ propriè uſura non eſt, ſed vicem uſuræ tenet, Canonibus interdicta ſit, cogen-

cogentibus creditorem fructus pignoris in ſortis ſolutionem imputare. *c.*1.*&* 2. *& c. conqueſtus eod.tit.decretal.de uſur.* Addo nec naturali juri fœnerationem eſſe conſentaneam, quod pecunia res ſit naturâ ſuâ ſterilis, & ſicut ſcripſit Ariſtoteles; *lib.*1. *polit. cap* 6. quod nummus permutationum causâ inventus ſit, non ut ex eo quæſtus fiat. Excipitur fœnus nauticum, quod quia, ut ſuperiùs dixi, non uſus, ſed periculi pretium eſt, licitum eſſe non ſoli juris Pontificii Interpretes, verùm & Theologi affirmant. *Notat Didac. Covarruvias lib.* 3. *reſolut. cap.* 2. Similiter hic nunc, ubi viæ quoque terreſtres prædonum inſidiis infeſtiſſimæ ſunt; quin propter periculi ſuſceptionem moderatum lucrum accipi poſſit, dubitandum non eſt: quanquam ex diametro repugnare videtur capitulum ultimum dicto titulo decretalium de uſuris; ſed id commodè accipiendum cenſetur de illo caſu quo nullum periculum eſſet, aut perexiguum ſub magno lucro, *Notant.Dd.ad d.c.ult.* Quo nomine illud fœnus, quo in re nautica Marcus Cato utebatur, calumniæ obnoxium fuiſſe ſcripſit Plutarchus in vita ejuſdem Catonis. Aut certè textui dicti capituli ultimi deeſt negatio; quod ingenioſè à Joanne Bernartio noſtro demonſtratum eſt principio libri ſecundi commentarii, quem edidit de utilitate legendæ hiſtoriæ.

Cùm autem paginæ ſacræ, ſacrique canones uſuras uſqueadeò deteſtentur, ſapienter Principum & Magiſtratuum quoque decretis ubique apud Chriſtianos populos uſus earum hodie interdictus eſt omninò: niſi quod ob indigentium civium opem fœnerandi privilegium uni aut paucis in ſingulis urbibus permittitur, & ob commerciorum neceſſitatem. Ac ut nequeunt jure civili omnia ad rigorem religionis revocari, generaliter conſtitutione Caroli Quinti in his regionibus permiſſa eſt mercatoribus non ſolùm juxta Juſtinianæam conſtitutionem beſſis uſura, verùm centeſima: quippe negotiatorum, ſuis pecuniis non carere communiter nunc tanti intereſſe exiſtimatur.

Cæterùm reditus annui tantum abeſt, ut religioni Chriſtianæ & ſanctis canonibus adverſentur; ut expreſsè Martini Quinti & Calixti Tertii ſummorum Pontificum conſtitutionibus approbati ſint, declaratique à vitio uſurario alieni. *c.*1. *&* 2. *de empt. & vend. in extravagant. communibus.* Quo factum eſt ut redituum horum uſus qui fuit quondam rariſſimus, & tempore quo fœneratio permiſſa erat minus neceſſarius, cognitus tamen etiam antiquis (uti ex conſtitutione illa noviſſima Juſtiniani, quam modò expoſui, apparet, *d.Nov.*160. necnon ex Epiſtola Plinii ad Caninium lib 7. in qua tale negotium commemoratur) ſit jam multò frequentiſſimus, magnaque ex parte poſſeſſiones hominum ex eis conſiſtant.

Porrò ut ſciatur quæ ſit ratio poſiti diſcriminis inter reditus & uſuras, & quod genus negotii ſit redituum conſtitutio, obſervandum eſt mutuum non eſſe; quoniam mutuum contrahitur ut pecunia quæ data eſt, reddatur repoſcenti; nec uſuram eſſe; utpotè quam dixi eſſe pecuniæ mutuæ datæ acceſſionem. Contra in reditu acquirendo pecunia ſeu ſors ſic datur, ut nunquam repeti queat, ac pactum quod adjiceretur, ut ea poſſet repeti, inutile foret: redditio enim ſortis planè ab arbitrio dependet illorum qui eam acceperunt, ut ſe onere reditus, cum volunt, liberent. Igitur emptio & venditio contrahi intelligitur, & ſors quæ datur, eſſe pretium; jus verò reditus quotannis accipiendi eſſe merx ſeu res quæ emitur; *Didac. Covarru. reſolut. lib.*3.*cap.*7. quanquam etiam aliis modis conſtitui reditus poteſt, puta donatione, teſtamento, diviſioneque bonorum, ut ſolent conſtitui uſusfructus, uſus, ſervitutes prædiorum, aliaque jura; quinetiam cenſus, canon emphyteuticus, & vectigal quod pro ſolo imponitur, reditus annui ſunt,

ſunt, & ad eas omnes ſpecies nomen reditus, quod dixi etiam amplius eſſe, ferè uſu loquendi reſtrictum eſt. Ago hîc de negotio quo reditus pretio ſeu pecuniâ conſtituitur, cui annumero eodemque jure æſtimo negotium quo fundus datur, ut reditus habeatur: nam brevi manu duplex venditio tunc contrahitur, videlicet hinc fundi, illinc reditus; tanquam venditor fundi pretium ejus accipiat, acceptumque in emptionem reditus convertat, hoc actu celeritate conjungendorum aliorum actuum occultato. *argum. l. litet. §. quoties. ff. de jure dot. l. 3. §. ſed ſi. ff. de donat. inter vir. & uxor.*

Non diſtinguo, quod tamen à multis factum eſt, utrùm hypotheca reditus conſtituta ſit, nec utrũ à re reliqua vel tantùm à perſona is debeatur: unde maxima diverſitas in mores profluxit: quædam enim municipia in reditibus ſolam rerum obligationem receperunt: quædam perſonarum quoque obligationem admittunt; quædam denique circa hoc diſtinctionem redituum & cẽſuum faciunt: alioqui magis eſt ut conſtitui poſſe reditum ſolâ perſonali obligatione dicamus. *Didac. Covarruvias reſolut. d. lib. 3. cap. 7.* Nam quod in prædictis Martini & Calixti conſtitutionibus dicitur de prædiis aliiſque rebus ſuper quibus reditus venditi ſunt, *d. c. 1. & 2. de empt. & vendit. in extravagant. communib.* intelligendum eſt factum narrari, jus non ſtatui: quinetiam textus earum conſtitutionum ſubindicant jus reditus manere integrum re peremptâ, quæ ſuppoſita fuerat. Ac neſcio an non charitatem majorẽ erga proximum habeat, atq; adeò longius à ſuſpicione avaritiæ uſurariæ abſit, qui reditum emit, creditq; ejus pretium nullâ hypothecâ acceptâ, quo aptè Martialis Epigrãma,

Cùm rogo te nummos ſine pignore, non habeo inquis,
Idem, ſi pro me ſpondet agellus, habes.
Quod mihi non credis veteri Theleſine ſodali,
Credis colliculis, arboribuſque meis.

Nihilominus Pius Quintus Pontifex ſummus, ſecutus aliorum ſententiam, conſtitutionem edidit, quâ cunctos reditus hypothecâ rei immobilis carentes improbavit, quaſi reditus tantùm eatenus rectè accipiatur; quatenus eſt fructuum rei quædam delibatio: cujus Meminit Martinus Aſpilcueta in ſuo manuali. *cap. 17.* Certè, hæc ſacroſancta authoritas meritò omnes, ut ab emptione perceptioneque redituum perſonalium abſtinerent, movere deberet; immò cogeret, niſi diceretur conſtitutionem hanc nunquam in uſum tranſiviſſe.

Rurſum non diſtinguo utrùm ſic vendatur reditus, ut redimi queat, necne; quinimo ſicut cæterarum rerũ quæ venditæ ſunt redemptio fit, non quidẽ ex natura contractus, ſed ex pacto quod de ea re expreſſim adjicitur; ita & in reditibus venditis eſſe, ſi rationem juris ſequamur, cogitandum eſt. *Nicolaus Everhardi conſilio 149. num. 9.* Planè conſtitutiones præſentis ævi volunt quoſcunque reditus, qui interventu pecuniæ conſtituuntur, poſſe redimi, pactumque redimendi tacitè contractui ineſſe, necnon contrarium pactum inutile fore. Ratio ſic conſtituendi fuit, quia publicè intereſt prædia libera poſſideri, & debitores poſſe exonerari.

Præterea illud ſciendum, ut juſti ſint reditus, juſtum eſſe oportere eorum pretium: quantum eſſe id debeat, in libris juris definitum non eſt; ſed tantum narrant Martinus & Calixtus Pontifices conſtitui reditus ſolitos ad rationem unius pro decem, undecim, tredecim, quatuordecim, plus minuſve, prout inter contrahentes convenerit. *d. c. 1. & 2. de empt. & vendit. in extravagant. commun.* In hac regione perpetui reditus, qui tamen redimi poſſunt, juxta modum ſemiſſium uſurarum pœnè, id eſt, ad rationem unius pro ſexdecim emuntur: eorum verò redituum qui ad vitam certæ unius perſonæ conſtituuntur, cùm facillimè exſtingui poſſint,

dimidium eſt pretium, nempe, octo; & eorum qui ad vitas duarum perſonarum, paulò majus, puta decem. Ac quoniam frumenti aliarumque ſpecierum, etſi eſt inconſtans, tamen potius augetur quàm minuitur æſtimario, vetitum eſt reditus ſpecierum emi pecuniâ: & qui olim conſtituti fuère, in reditum pecuniæ jubentur converti, prædictâ proportione pecuniæ, quam conſtat, aut conjectura eſt pro pretio datam fuiſſe. De quo conſtitutionem habemus, quæ in quotidiano uſu eſt, defuncti nuper Philippi Regis, quâ & illud cautum eſt, ne liceat ultra penſiones trium annorum exigere. Perſimiles ſunt Franciæ aliorumque regnorum conſtitutiones. *Petr. Rebuffus ad conſtitutiones regias tomo 2. in tract. de conſtitut. redituum.*

Poſtremò illud ſcitu utile eſt, non poſſe ex debitis penſionibus, eas in ſortem convertendo, reditum priſtinum augeri, vel novum creari; atque id ſæpè judicatum eſt, *Papo lib.* 12. *arreſto.* 9. tracto argumento ab uſuris; in quibus anatociſmus, & ſimiliter redactio ipſarum in ſortem legibus prohibetur. *l. placuit. ff. de uſuris. l. ult. C. eodem. tit.*

CAPUT IV.

De contractibus innominatis, & reliquis qui re perficiuntur.

EXpoſui contractus mutui, commodati, depoſiti, & pignoris, quæ ſpecies notiſſimæ ſunt contractuum qui re perficiuntur, *Inſt. quib. mod. re contrah. obligat. l.* 1. *ff. de oblig. & act.* Cæterùm aliæ non paucæ ſunt obligationes quæ etiam re contrahuntur, de quibus minus expreſſū eſt, in libris juris, utrū hujus generis ſint, aut cur ſub eo genere contineantur, obſcurius eſt difficiliuſque intellectu. In hanc claſſem refero contractus innominatos, qui in quatuor ſpecies dividuntur; aut enim do ut des, aut do ut facias, aut facio ut des, aut facio ut facias. *l. naturalis. ff. de præſcript. verb.* Iſti contractus dicuntur innominati, quia ſimplex & ſpeciale nomen quo deſignentur non habent, ut habent plerique alii contractus. *l. juriſgentium. ff. de pact.* Tametſi enim cùm rem pro re damus, vocari hoc negotium permutatio ſolet: tamen obſervandum eſt id non hujus ſpeciei contractus proprium nomen eſſe, ſed generale, quod ad ſignificandam ſpeciem (ut ſæpè in aliis generum nominibus fit) reſtringitur. Nam emptio & venditio, item & conductio & locatio quædam etiam ſpecies permutationis ſunt, quippe ubi merx cum pretio, & uſus rei cum mercede permutantur, *§. item pretium, inſtit. de empt. & vend.* Ex permutatione autem, cùm hoc vocabulum ſpecialiter accipitur, & ab emptione ſimilibuſque negotiis diſcernitur, ſeu cùm do ut des, re contrahi obligationem ambigendum non eſt; cùm ibi traditio rei initium obligationi præbeat, non ſecus quàm in mutuo & commodato. *l.* 1. *ff. de rer. permut.* Non enim ſufficeret ſola conventio, niſi ex alterutra parte res data fuerit; quoniam antequam id factum ſit, nudum pactum eſt. *l. ex placito. C. de rer. permut.* Etenim pactū dicitur nudum, quoties præter pactum ſeu conventionem nulla alia cauſa eſt præſtandi; atqui ex nudo pacto non conſuevit jure Romano oriri actio. *d. l. juriſgentium. ff. de pact.* Quid moribus circa hoc obtineat, intelligetur ex iis quæ proximo capite explicare decrevi. Idem judicium eſt de cæteris contractibus innominatis, ut demum cùm res ex parte mea eſt ſecuta, acquiratur mihi obligatio & actio adverſus alterum, ut is viciſſim mihi det vel faciat id de quo convenit, *d. l. juriſgentium.* Cùm factum meum parit mihi obligationem, dicendum eſt etiam tunc re perfici contractum; quoniam cum nomen rei generaliſſimum ſit, factum quoque comprehendit; quamvis aliquando facta à rebus uſu loquendi diſtinguantur. *§. ult. inſt. de verb. obligat.* Non debet movere quod ex contractibus innominatis non detur actio ad eandem rem quæ preſtita eſt præſtandam; nā contra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ontractuum qui re fiunt nõ una cõditio eſt. n quibuſdam agitur ut præſtetur idem, vel pecie, ut in commodato, depoſito & pignore; el genere, ut in mutuo: in quibuſdam verò gitur, ut quippiam aliud præſtetur dando ut faciendo.

Sciendum eſt conventionẽ interdum exiſtere apertam, ſed latere rem vel factũ quod ignit obligationem, veluti in dotis promiſſione, & in ſalarii procuratoris pollicitatione; am ex his cauſſis dari actionẽ diſertè ſcriptum extat, *l. ad exactionem. C. de dotis promiſ. l. ſalarium. ff. mandati.* nec debet putari nudum pactum in eis verſari, verùm ineſt onventio, facio ut des; ideoque tamquam ex ontractu innominato re ſeu cauſſâ ſecutâ xoritur obligatio. Quæ illa res eſt ſive cauſa? Nempe ut actio ſit ad dotem, uxoris ductio; ut ad ſalarium conventum, operâ à procuratore præſtitâ. Non enim poteſt hoc poſteriore caſu quaſi ex mandato agi, utpotè quod natura ſua gratuitum ſit. §. *in ſumma. nſt. de mandato.* dote autem promiſsâ abſq; tipulatione non poterat alioqui oriri actio; donec Juſtinianus favore dotis, non modo ut a reſtituatur mulieri, ſed etiam ut viro præſtetur, dedit ex ſtipulatu actionem; nimirum tipulationis, ſi re verâ nõ intervenerit, fictione, *l. un. in princ. & §. & ut plenius. C. de rei uxoriæ act.* Quòd ſi non ſolùm promiſſa, verùm data dos erat, etiam ante Juſtinianum competebat mulieri, ut ipſi dos redderetur, actio, quæ, vocabatur actio rei uxoriæ; *d. l. un.* eaque indubiè ex contractu qui re perficitur: dos enim eſt atque res dotalis tunc demum cùm data eſt, *l. dotale. §. dotale. ff. d. fundo dot.* & in datione conventio ſubeſt tacita ut dos reſtituatur ſoluto matrimonio. Idem cenſendum de contractu donationis propter nuptias: quorum juriũ natura, tũ in jure veteri, tũ ex noviſſimis cõſtitutionibus plenè à me ſuperius explicata eſt. *l. 1. c. 8*

Inſuper ex precariò obligationem quoq; re naſci, & conventionem in eſſe ut repoſcẽti res reddatur, oſtendit maxima ſimilitudo precarii cum commodato. Precarium enim dicitur, quod precibus utendum alicui conceditur, idque (quâ ſolâ differentiâ à commodato diſtinguitur) nullo certo utendi modo finéve præſcripto: *l. 1. & paſſim. ff. de precario.* unde etiam fit, ut licèt commodatarius, omnẽ culpam præſter, tamen is qui precario accepit, præſtet dumtaxat dolum, latãque culpam: quaſi ille qui tam liberaliter rẽ ſuam utendam alteri dedit, noluerit eum ulterius adſtringere. *l. contractus quidam 23. ff de regul jur.* Hinc etiam dicitur precarii cõditio magis ad donationis & beneficii, quàm ad negotii contracti cauſſam ſpectare: *l. interdictum. ff. de precario.* non quin alioquī precarii datio ſit contractus differatque à donatione. *d. l. 1. ff. de precario. d. l. contractus. ff. de regul. jur.*

Annumeratur etiam ſolutio indebiti facta per errorem contractibus qui re fiunt: §. *is quoque Inſt. quibus mod. re contrah. obligat.* quod mirum videri poſſet, cum is qui ſolvit, potius velle obligationem diſtrahere quam contrahere videatur: *d. §. is quoque.* attamen ſi penitiùs reſpicias, videbis hoc caſu ultra id quod principaliter agitur aliquid negotii gerī pecuniamque credi, & tacitè conveniri, ut ſi debitum non ſit, ea reddatur; *l. ſi in area. ff. de condict. indeb. l. ſi is qui. §. ult. ff. commodat.* non ſecus quàm ſi quis expreſsé hoc pacto ſolverit, ut ſi appa ruerit indebitum, reddatur. *leg. 2. ff. eod. tit. de condict. indebit.* Quoniam autem obſcura, & dumtaxat tacita obligatio eſt ejus cui ſimpliciter ſolvitur, ideo aliàs ſolet iis quæ non ex contractu, ſed ex quaſi contractu proficiſcuntur, connumerari. §. *item is Inſtit. de obligat. quæ quaſi ex contractu. l. 5. §. is quoque ff. de obligat. & act.*

Quæ ratio eſt ſoluti per errorem indebiti, eadem videtur eſſe rerum aliarum datarum, pro quibus locus eſt condictioni ſeu repetitioni; veluti cùm datur aliquid ob

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

cauſſam futuram: competit enim condictio dati cauſsâ non ſecutâ, quaſi tacitè convenerit ut res reddatur, ſi cauſſa non fuerit ſecuta; *l.1. & paſſim..ff. de condict.cauſa dati, & ff.de condict.ſine cauſ.* quod locum habet & in contractibus innominatis, do ut des, vel do ut facias: ex quibus duplex eſt obligatio, una ex pacto expreſſo, ut viciſſim præſtetur quod conventum eſt, aut loco ejus id quod intereſt, de qua obligatione principio hujus capitis diſſerui; altera ex pacto tacito, ut reddatur quod datum eſt, non præſtito eo de quo convenerat: *l.naturalis.ff.de præſcript. verb.* quandoquidem non minus valent conventiones tacitæ, quàm expreſſæ. *l.4. ff. de pact.* Eadem condictio eſt ejus quod donatum eſt cauſsâ mortis, cùm mors ſecuta non eſt, & qui ita donat, negotium gerere ſeu contrahere intelligitur, ut cùm convaluerit rem recipiat. *l. Senatus. §.1. ff. de mortis cauſ.donat.*

Similiter re contrahitur obligatio, cùm ob turpem cauſſam quid datum eſt; unde datur condictio, quamvis cauſſa ſit ſecuta, modò ſolius accipientis verſetur turpitudo: quaſi tacitè pactum ſit rem reddi, quo caſu jus eam accipienti manere non permittit. *l.1. & paſſim. ff. de condict. ob turpem cauſ.*

Ex ſimili fonte obligationis quæ re perficitur, latentiſque in ea conventionis, manat revocatio rerum ſimpliciter donatarum, ex cauſſis in jure declaratis; quæ ſunt ſuſceptio poſtea à donatore liberorum, & ingratitudo donatarii; quaſi pactus ſit donator his caſibus ſibi rem reddi. *l.ſi unquam, & l.ult.C.de revoc.donat.* Quod jus revocandæ à filio tanquam ab ingrato donationis denegatum eſt matri quæ ſecundo nupſit: *l. his ſolis. C. eod.* præterquam ob tres cauſſas graviſſimas jure noviſſimo expreſſas, *Nov. de nuptijs 22. §.mater tamen. Auth. quod mater. C. d. tit.de revoc.donat.* quas alibi explicui, *Sup. cap.12.lib. I.*

CAPUT V.

De verborum obligationibus.

ABſoluta eſt tractatio obligationum quæ re contrahuntur; ordo vult ut de verborum obligationibus nunc tractem. Verborum obligatio eſt, quæ ex verbis naſcitur. Verba autem intelligimus interrogationem & reſponſionem inter quoſdam de aliqua re danda faciendave factam; *Inſtit.de verb. obligat. in princ. l.1. §.verbis.ff. de obligat. & act.* quæ verborum conceptio, conſtans ex interrogatione & reſponſione, à priore ejus parte appellationem ſumpſit ſtipulationis. *Inſt. ibidem. & l.5.§.ſtipulatio autem.ff.de verb.obligat.* Etenim qui interrogat, ſtipulari dicitur, alter verò ſpondere vel promittere. Certè non eſt novum, ut quamvis res inter duos geratur, tamen ex unius facto totum negotium deſignetur.

Illud ſedulò animadvertendum eſt, non quoties is qui interrogatur, daturum, facturumve ſe, quod interrogatus eſt, reſponderit eſſe ſtipulationem, aut verborum obligationem; nam & verbis plerumque, uno interrogante, altero reſpondente, paciſcimur; nec tunc protinus eſt ſtipulatio, ſed magis pactum nudum, ex quo nulla jure civili Romano naſcitur obligatio. *l.juriſgentium. §. ſed cum nulla.ff de pact l.nuda.C.de contrah. & commit.ſtipulat.* Quando igitur cenſetur eſſe ſtipulatio, & ex verbis nata obligatio? Nimirum quando animo ſtipulandi, & ut inde oriatur obligatio, verba interrogandi ſpondendique, veluti ritus & ſymboli gratiâ, adhibita fuêre; ſeu quando verba hujuſmodi intervenerunt, non ſolùm ut conſenſum, conventionemque ſignificarent, ſed firmandæ vel conſtituendæ ex ſtipulatu obligationis causâ. Stipulatio namque à pacto, non tam verbis, quàm ex animo contrahentium, & ex eo quod actum eſt, diſcernitur. *l.obligationum. §.ult.ff.de oblig. & act Iulius Paulus recept.ſentent.lib.5.tit.7. in princ.*

Planè

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Planè hoc ipſum actum eſſe, huncque animum fuiſſe paciſcentium, ut ſtipulatio ſit, duobus modis apparet. Unus modus eſt, ſi cùm prius conveniſſet de re aliqua, nihilominus rogaverit unus, & reſponderit alter, ſeu cùm conventio præcedens verbis quoque ſtipulationis concluſa eſt. *l. ſi dominus. §. ſed quæſitum. ff. de præſcript. verb.* Omnibus enim pactis ferè ſolebat ſtipulatio, velut appendix & acceſſio ſubdi; nudis, ut ex quibus nulla erat obligatio, ſeu ſola naturalis, oriretur etiam civilis; cæteris verò, ut præter obligationem priorem, & actionem ex priore cauſa competentem, vel loco ejus competeret ex ſtipulatu, ſeu verborum obligatione actio; *d. l. juriſgentium. §. quod ferè. ff. de pact.* ſic contractibus mutui, venditionis, locationis, ſocietatis, ſtipulatio ſubjiciebatur. *l. ſi ita ſtipulatus* 126. §. *Chryſogonus. ff. de verb. obligat. l. 3. §. 1 ff. de act. empt. l. quæro. ff. locati. l. duo ſocietatem. ff. pro ſocio.* Breviter, ſicut dixi re contrahi obligationem, quoniam ibi ad conventionem res accedit, ita hìc verbis dicitur obligatio contrahi; quoniam verba interrogationis & ſponſionis cõventioni accedunt, eaque ab illis vim ſumit: *l. diviſionis. ff. d. tit. de pact.* quanquam non tantùm ſequi, ſed & antecedere alium contractum pactumve, & ſtatim cum eo interponi ſtipulatio poteſt. *l. petens. C. de pact.* Alter modus quo licuit in paciſcentibus diſcernere ſtipulandi voluntatem, fuit ille, quod ſtipulationes certâ ſolemnitate verborum, certiſque formulis concipiendæ eſſent; donec iſta verborum ſcrupuloſitas, & ſupervacua ſubtilitas conſtitutione Leonis, contrarioque uſu ſublata eſt, & comprobatum, ut ſenſus & conſonans intellectus ab utraque parte ſolùm deſideretur; quibuſcunque autem verbis is exprimatur, nihil intereſt. *l. omnes. C. d. tit. de contrah. ſtipul. l. arbitris. §. ult. C. de recept. arbit. & §. 1. inſtit. de verb. obligat.*

Si quis quærat, cur pactum accedente ſtipulatione minus dicatur nudum, cùm nihil aliud quam repetitio verborum ineſſe videatur, non nova aliqua cauſſa obligandi: reſponſurus ſum immò diverſam & novam per ſtipulationem exiſtere obligandi cauſſam: non enim prorſus eundem conſenſum intelligi in pacto & in ſtipulatione: nam in pacto ſæpe conſenſus leviter interponitur. Quæ ratio movit juris Romani conditores, ut quamvis honeſtum ſit, & fidei humanæ congruum, pacta ſervari; *l. 1. ff. de pact.* tamen ex nudis pactis actionem non dederint; ne homines facilè verbis caperentur, & ut litium infinitarum, quæ inde exoriri poſſent, occaſio tolleretur: at verò in ſtipulatione conſenſus eſt majoris attentionis & judicii.

De ſtipulationibus & verborum obligationibus lati ſunt tractatus in Pandectis, Codice & Inſtitutionibus; & circa eas nihil reperio noviſſimis Juſtiniani conſtitutionibus emendatum; niſi ex eis illud huc trãſferatur, quod ſancitum eſt, eum qui dixerit *ſatisfiet,* verbo imperſonaliter prolato, non teneri; *Nov. ut cum de appell.* 115. §. *ult. Auth. ſi quando. C. de conſtit. pec.* quod diſcrepare videtur à veteri jure quo valuit hæc ſtipulatio, viginti minas dabis? dabuntur: qualis ſtipulatio commemoratur in comedia Plauti ψεύδȣλο. Nam generalitas reſponſionis ad perſonam in interrogatione expreſſam commodè refertur. Quare etſi quis ita interrogatus *dabis?* reſponderit *quid ni?* eum obligari ſcripſit Ulpianus. *l. 1. § ſi quis ita ff. de verb. oblig.* An dicemus cum Alciato, *lib. 2. παρέργων cap.* 18. diverſam eſſe rationem ſtipulationis & conſtituti, de quo noviſſima conſtitutio loquitur? Verùm jam docui ſuprà, *c. 1. lib. 3.* hanc conſtitutionem, etſi de conſtituto loquitur omnibus contractibus & juri etiam veteri congruere; verùm quod ſanxit Juſtinianus reſponſionem imperſonalem robur obligandi non habere, ita temperandum eſſe, niſi ex verbis præcedentibus, vel aliunde appareat reſpondentem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

de ſe promiſiſſe;videndum namq;quid actum ſit inter contrahentes,ac eorum mens ex cõjecturis elicienda eſt, *l.ſemper.* 34.*ff.de reg. jur.*

Porrò videamus utrùm mores hodierni quippiam in his immutaverint: ſane immutaverunt plurimum,immò totum, quandoquidem aio nos hodie ſtipulationes &verborum obligationes nullas habere , ut nec ulla manſit earum neceſſitas. Tametſi enim pacta proponantur quæ nuda ſunt; tamen obligationem efficacem,actionemq;moribus noſtris producunt; ſive hoc ex jure Pontificio, aut potiùs ex ejus interpretatione traductũ ſit in mores; ſive ex eo quod poſterioribus ſæculis grave viſum ſit etiã in nudis pactionibus fidem fallere. Etenim an jure Pontificum ex nudo actio detur,quæſtio eſt : plerique Interpretes aiunt dari.*ad cap.* 1 *de.pact.* Moventur quod quibuſdam reſcriptis Pontificiis tradatur , pacta obſervanda & opere complenda eſſe,ſuamque firmitatem debere obtinere. *d. c.* 1.2.*&* 3.*eod. tit.* quanquam iſtud me parum moveret:nonne enim iiſdem pæne verbis prætor ſe pacta ſervaturum edixerat ? attamen interpretati ſunt veteres Juriſconſulti minimè ex pactis indifferenter actionem edicto prætorio promitti, ſed tantùm tribui pactis,ut talem vim qualem à legibus acceperant, retinerent, atque adeò ſi nuda forent,non quidem actio, ſed exceptio ex iis competeret. *l. juriſgentium.* §.*ait prætor.& paſſim.ff.de pact.* Quo fit ut nonnulli docuerint hac in re legibus Pontificiis nihil ex jure civili Quiritum eſſe immutatum. *Salicetus in l.legem.C.de pact. Angelus ad* §.*in perſonam.inſt.de act.Conanus lib.*5.*c.*3.*n.*6.

Nulla diſtinctio facienda eſt, quæ tamen à multis facta eſt,utrùm juſiurandum pacto acceſſerit: ſingulare enim fuiſſe docet jus civile in obligatione liberti , ut juſiurandum eam confirmaret cùm libertus juraſſet ſe patrono operas donum, aut minus præſtiturum *l.ut juriſiurandi.ff. de operis libert.* & quæ de confirmatione pactorum per juſiurandum in jure Pontificio leguntur. *c. cum continga. de jurejurando. c. quamvis de pact.in ſexto.* non eò pertinent ut propter juſiurandum actio detur,ſed ut jurans ad religionẽ juriſiurandi obſervandã officio Iudicis Eccleſiaſtici cogi poſſit, *c. novit.de judiciis.*peccat enim, atque ideo coërcendus eſt, qui fidem paciſcendo datam violat, maximè autem qui jurando datam;ſed non quoties quis aliqua cogitur ſub peccati reatu ſervare,toties contra eum actio eſt.*Did. Couarruvias ad d.c. quãvis.parte* 2.§.4.*num.* 15. Diſpar enim ratio eſt delicti puniendi quod divinam publicamve cauſam reſpicit,& actionis dandæ quæ ad privatã eius cui datur cauſam ſpectat. Quidquid ſit , nullum reperies in toto Pontificio jure ſtipulationum pactorumque diſcrimen; ac diſcrimen hoc in praxi quoque eſt inauditum;quamvis verbum ſtipulandi re exoletâ retinuerimus, dicamuſque aliquando illum ſtipulari qui ab alio quippiam præſtari paciſcitur. Quod aliqui putant,tradiderùntq; etiã aliqui ſtipulationes eſſe hodie , quas notarii contrahentibus præeuntes concipiunt ; nego verum eſſe;aditur namq;tabellio ſeu notarius non tam firmandæ conſtituendæve obligationis cauſâ quã ſcripturæ inſtrumentíve conficiendi;atqui fiunt ſcripturæ, ut quod pactũ eſt per eas faciliùs probetur,non quin ſine his valeret efficaxq;eſſet pactum.*l.*4 *ff.de pignorib.l.*4.*ff.de fide inſtrument.* Ac quâm parũ & quàm raRò ex ſcripturis dependeat jus obligationum,equidem demonſtraturus ſum cap.prox. Eſto igitur hoc perſuaſum vim ſtipulationum nunc ad pacta quælibet eſſe trãſlatam,quo poſito plurima quæ in jure civili ſcripta paſſim extant, ſcilicet omnia loca in quibus traditum eſt ſtipulationem deſiderari,corruunt;verbi gratiâ,ut fideiuſſores conſtituantur, *l.* 1.§.*verbis.ff.de obligat. & act.* ut nouatio fiat,*l.* 1. *&* 2. *ff.de novat.*ut uſuræ promittantur. *l.*3.*C.de uſur. dixi. ſupra cap.*3. *lib.*3. Dicam enim nunc pactum ob

hæc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

hæc ſufficere etiam muti, ſurdi, & abſentis: poſſunt enim hi paciſci per epiſtolam vel per nuncium, *l. 2. ff. de pact.* quamvis ſtipulari nequeant. *l. 1. ff. de verb. obligat.* Similiter dicam, quod & Didacus Couarruvias ſenſit, *ad d. c. quamvis, de pact. in 6. parte 2. §. 4. num. 14.* ex contractibus innominatis nunc confeſtim obligationem actionemque oriri; licèt jure Quiritum re ſecutâ demum jus hoc cōpeteret. *l. ex placito. C. de rer. permut. d. l. juriſgentium. ff. de pact. dixi. ſup. cap. prox.* Ac quid mirum eſt tantam vim, ſive jure Pontificio, ſive conſuetudine regionum nudis conventionibus tādem eſſe attributam, cùm prætor Romanis pacto conſtitutæ pecuniæ hanc vim attribuerit, *l. 1. de conſtituta pecun.* & Juſtinianus pacto donationis? *l. ſi quis argentum. C. de donat.* in quibus tamen extra conventionem nihil adjunctum cernitur.

CAPUT VI.
De literarum obligationibus.

VT re & verbis ad conventionem accedentibus contrahitur obligatio, ſic & literis accedentibus; hæcque vocatur literarum obligatio. Literarum vocabulo intelligimus ſcripturam ſeu cautionem ſcriptam. Non tamen quoties literæ interveniunt, dicitur quiſpiam literis obligari, ut nec eſſe obligationem verborum dixi quoties verba interponuntur; *ſup. cap. prox.* nam ſcripturæ ſolent fieri, vel ut animus atque conſenſus aperiatur, qui ſane non minus literis quam vocibus linguâ figuratis ſignificatur, *l. non figura ff. de obligat. & act.* vel ut quod actum eſt, per eas faciliùs probari poſſit, licèt ſine his valeret quod actum eſt, ſufficiente aliâ quâvis probatione. *l. 4. ff. de pignor. l. 4. ff. de fide inſtrument.* Ac quibus caſibus neceſſe eſt interveniſſe ſcripturam ut perficiatur contractus, naſcaturque obligatio, velut in cōtractu emphyteutico, *l. 1. C. de jure emphyt.* & quando id nominatim placuit contrahentibus *l. contractus. C. de fide inſtrum. & inſtit. de empt. & vendit. in princ.* ſciendum eſt non tam ex figura literarum, quam ex oratione quæ literis exprimitur, obligationem proficiſci; *d. leg. non figura. ff. de obligat. & act.* eò magis quod alia cauſa principalis inſit obligationis effectrix. Neque ſicut eſt receptum, quando alii contractui accedit ſtipulatio, priorem obligationem tranſire in verborum obligationem, aut eam comitari: *l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chriſogonus. ff. de verb. obligat.* ſic & literarum obligationem exiſtere receptum eſt, quādo contractui ſcriptura accedit. Etenim ſtipulatio inventa eſt firmandæ conſtituendæque obligationis gratiâ; *dixi ſup. cap. prox.* ut quando illa interponitur, ob eam cauſſam, interponi videatur; non item ſcriptura, utpote quæ magis ad memoriam habendam, ſeu fidem faciendam rerum geſtarum, ut modò dixi, comparata eſt.

Sanè olim per ſcripturam quoque fiebat obligatio, non ſecus quam per ſtipulationem, & ea nominibus fieri dicebatur, cujus Cicero, aliique ejus ævi authores non rarò meminêre; quinetiam in Pandectis nonnullum ejus veſtigium exſtat. *l. 1. ff. de annuis legat.* Nomina erant tituli debitorum, cùm in tabulis perſcribebatur aliquos aliquibus debere; vnde profluxit ut obligationes ſeu debita nuncupentur nomina. *l. nomen. ff. de hered. vend.* Verùm Juſtinianus aſſerit illam nominum obligationem ex uſu abiiſſe. *Inſtit. de liter. obligat. in princ.* Quando igitur literarum obligatio eſſe intelligitur? Nimirum cùm quis ſcripturâ confeſſus eſt ſibi numeratam eſſe pecuniam, quæ tamen numerata non eſt; atque is tempore excluſus eſt ad dicendum numerationem ſibi non eſſe factam. *Inſtit. eod. tit. §. 1. & ſeqq.* Obligatur enim indubiè, quia vinculo & neceſſitate tunc adſtringitur ſolvendi, juxta definitionem obligationis. *Inſtit. de obligat. in princ.* Quanquā autem in cautione adjicitur cauſa, puta mutui dati (regula enim eſt, cautiones inutiles haberi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

haberi quæ nullam continent cauſſam debendi:) *l.cum de indebito in fine.ff.de probat. l.generaliter.C.de non num.pecun.* tamen re nequit dici quis obligatus, niſi quatenus ei numeratum eſt: *l.2.ff.ſi certum petat.* ut proinde, & quoniam nulla alia ſubeſt cauſſa obligandi, præter literas ſeu ſcripturam emiſſam, rectè dicatur literis obligatus. Non enim ille qui abſque ſcriptura idem confeſſus eſſet, pariter obligaretur; quippe cui perpetuò competeret exceptio non numeratæ pecuniæ, ſeu, quæ ei juncta eſt, exceptio doli mali, uti ſolent exceptiones omnes naturâ ſuâ eſſe perpetuæ. *l.purè 5.§.ult.ff.de doli mali except.* At verò ſingulari ratione viſum eſt præfigi tempus; quo, liceat alicui adverſus confeſſionem à ſe ſcriptam hujuſmodi exceptionem objicere. Tempus iſtud à præcedentibus Imperatoribus conſtitutum fuit quinquennii; *Inſtit.d.tit.de lit.obligat. § ult.* ac eorum Imperatorum ſæculo primùm cognoſci cœpit hoc genus obligationis. *l.1.ff.de obligat. & act.* Juſtinianus poſteà reſtrinxit iſtud tempus ad biennium. *Inſtit. d.tit.de lit.obligat.§.ult.l.in contractibus.C. de non num.pecun.*

Obſcurum eſt intellectu quomodo ſit ex contractu hæc obligatio: contractus enim non eſt ſine conſenſu & conventione; *dixi ſup.cap.1.lib.3.* atqui minimè conſenſiſſe & conveniſſe videtur quis ut ſolveret, cautionem emittendo ſpe futuræ numerationis, niſi etiam accederet numeratio. Immò dico eum qui cautionem emiſit, in hoc tacitè conſenſiſſe intelligi, ſi modò intra tempus à lege præſtitutum numerationis defectum nequaquam objiceret: nam in his quæ geruntur, & certum uſum à jure conſtitutum habent, id agi æſtimatur quod jus conſtituit. *l.nec enim 6.ff.de ſolut.* At cùm ita ſit, dicendum eſt non nudam civilem, ſicuti multi dicunt, hanc eſſe obligationẽ poſt biennium, verùm ei conjunctam eſſe naturalem; *rectè Eguinarius Baro ad d.tit.Inſt.de lit.obligat.* cùm naturalis æquitas jubeat quæcunque inter aliquos etiam tacitè placuerint, ſervari: *l.1.ff.de pact.* potius dicenda eſſet nuda civilis obligatio ante biennium, quo tempore actio per exceptionem, quæ ex æquitate naturali manat, adhuc elidi poteſt. *§.præterea. inſtit. de except. l.3.§.1.ff.de conſtit. pecun.*

Ne cui durum videatur tempus objectioni non numeratæ pecuniæ eſſe præſtitutum cùm ſit in poteſtate actoris quando utatur ſuo jure, reus autem non habeat poteſtatem quando conveniatur, exceptionemque ſuam proponat: *l.purè.§.ult.ff.de doli mali except.* ſciendum eſt duobus aliis remediis, præterquam exceptionis, proſpectum eſſe reo, quibus quandocunque intra biennium uti poteſt. Unum eſt, ut cautionem datam is repetat condictione ſine cauſſa. *l.ſi quaſi. C.de non num. pecun.* Alterum remedium eſt querela ſeu denuntiatio & proteſtatio de numeratione non facta, quæ denuntiatio ſcripto facienda eſt, & abſenti apud judicem ordinarium: *d.l.in contractib.C.eod.tit.de non num.pecun.* ſic namque fieri conſueverunt proteſtationes. Qui nullo horum remediorum ante tempus legitimum elapſum uſus eſt, ſibi imputare debet obligationem ſuæ perſonæ inde provenientem. Caveat autem quiſque, ne temere inficietur proprium chyrographum, vel confeſſionem numerationis eo comprehenſam: etenim mendacii convicto pœnam dupli, & amiſſionis aliarum defenſionum noviſſima Juſtiniani conſtitutio imponit; *Nov.de triente, & ſemiſſe 18.§.ſtudium vero Auth.contra qui.C.d.tit.de non num.pecun.* quam expoſiturus ſum pleniùs in libro hujus commentarii ſequente.

Inſuper illud obſervandum eſt cautionem creditæ pecuniæ, intra biennium ne quidem prodeſſe eam habenti, ad probationem, ſed incumbere ei nihilominus interim onus probãdi quod pecuniam numeraverit. *l.3.l.aſſeveratio.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ratio. C. d. tit. de non num. pecun. Nec re-
ert an ſimpliciter cautum fuerit ſcriptura,
n verò acceſſerit quoque pignus, vel ſtipula-
io, vel jusjurandum: *l. 1. l. 3. l cum ultra. l.*
lt. C eod. aliàs regula eſt, oportere quemque
are ſuæ confeſſioni, & cautionem facere
dem contra ſcribentem. *l. generaliter. C.*
od. l. Publia. §. ult. ff. depoſiti. l. cum de inde-
ito. §. ult. ff. de probat. Cur minus ſervatur
æc regula in cautione numeratæ pecuniæ?
Nempe quia præſumptio eſt, ducta ex eo
uod frequenter accidit, traditam fuiſſe cau-
ionem ante numerationem, & ſpe ejus mox
btinendæ; cujuſmodi præſumptio in cæteris
auſſis ceſſat.

Porro utrum adhuc poſt biennium audia-
ur ille qui cautionem dedit, dicens ſibi non
ſſe numeratum, modò in ſe ſuſcipiat onus
robationis, anceps quæſtio eſt. Bartolus, quē
lerique ſecuti ſunt, putat probare volentem
unc adhuc audiri, quaſi ſpatium biennii, non
am exceptioni ſeu querelæ ipſi, quam præ-
umptioni, quæ contra creditorem interim
rat, excludendæ præſtitutum ſit. Mihi ma-
is probatur contraria opinio, cùm dicant le-
es eum qui cautionem ſcripſit, cogi omni-
o poſt biennium ſolvere, atque ex eo eſſe
oc genus literarum obligationis; *l. ſi intra.*
C. eod. tit. de non num. pecun. nec licere ei
unc deferre jusjurandum adverſario: *d. l. in*
ontractibus. §. ille videlicet. C. eod. quod ta-
nen habet vim probationis. *l. 5. §. dato. ff.*
de jurejurand.

Planè hoc privilegium habent argentarii,
quorum munus quale fuerit dixi. *ſup. cap. 3.*
lib. 3. ut eis agentibus ille qui ſe pecuniam
accepiſſe vel publico inſtrumento, vel ſua
ſyngrapha, ſubſcriptionéve cavit, nequeat op-
ponere exceptionem non numeratæ pecuniæ
quin ſaltem probet, quamvis intra biennium:
quo durante, permiſſa eſt ei, in locum proba-
tionis, delatio jurisjurandi. *Novel. de argent.*
contract. 136. §. inſuper de hoc & §. in illo
ntique.

Species querelæ ſeu exceptionis non nu-
meratæ pecuniæ, eſt querela ſeu exceptio
non numeratæ dotis; in qua ſimiliter incum-
bit mulieri, licèt cautionem habenti, probatio
quod dotem dederit; quoniam ſicut præſum-
ptio eſt pro indigentibus pecuniâ, eamque
mutuam dari ſibi flagitantibus, quod cautio-
nem præcipitanter ante numerationem emi-
ſerint: ita pro ſponſis ſubinde amore incitatis
quod dotale inſtrumentum confici tradique
permiſerint ante dotis acceptionem. Ac con-
teſtatio ſeu querela ſimiliter facienda eſt
ſcripto, vel apud Judicem; *d. l. in contractibus*
in fine. C. de non num. pecun. novel. de tem-
pore non ſolutæ pecun. 100. §. ſi ergo. & §.
conteſtationem. Auth. hanc autem. C. d. tit.
de non num. pecun. quinetiam reliqua hîc ea-
dem, præter tempus querelæ ſeu exceptio-
nis iſtius proponendæ, quod eſt diverſum: nā
hæc olim quidem toto tempore matrimonii,
& eo ſoluto intra annum indiſtinctè propo-
ni potuit; *l. ult. C. de dote cauta non num.* do-
nec Juſtinianus tandem hanc rem ſic mode-
ratus eſt, ut ſi matrimonium biennio dum-
taxat duraverit, jus priſtinum obſervetur: ſin
duret diutius, non tamen ultra decennium, ut
exceptio ſeu querela, poſt ſolutionem ma-
trimonii, trimeſtri finiatur; ſi denique decen-
nio amplius vixerint ſimul conjuges, ut ceſſet
planè tunc iſta exceptio aut querela, præter-
quam ſi cauſſa ſit in integrum reſtitutionis.
d. Novel. 100 & Auth. quod locum. C. eod.
tit. de dote cauta non num. Quod ſi non qui-
dem cautio numeratæ dotis, nec cautio cre-
ditæ pecuniæ data ſit; verùm apocha factæ
ſolutionis, quæ tamen facta non ſit: conſtitu-
tum eſt exceptionem ſeu querelam hoc caſu
unico menſe expirare; quinetiam eandem
ceſſare ſtatim in apochis ſeu ſecuritatibus da-
tis publicorum tributorum, & quando gemi-
nata eſt confeſſio, ſcilicet per inſtrumentum
dotale, & chyrographum ſolutionis. *d. l. in*
contractibus. §. ſuper cæteris. & §. ſed quoni-
am. C. de non num. pecun. l. ult. C. de a-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

pochis public. libr. 10. Hæc ita jure Romano.

Ecquid moribus? admittitur iis exceptio numerationis non factæ, non modò intra certum tempus, ſed perpetuò, ſecundùm naturam cæterarum exceptionum; quo fit ut literarum obligationes, quæ, uti declaratum eſt ex tempore, quod præfinitum eſt exceptioni, cauſã ſumunt, nullas teneamus. Ampliùs, quæ conditio eſt cæterarum cautionum, ut mox fidem faciant, transferantque onus probationis in adverſarium, eadem eſt hodie quarumlibet cautionum acceptæ pecuniæ. *Notat Franciſ. Balduinus ad Inſt. d. tit. de liter. obligat. & poſt Boerium d. conſuet. Byturigum tit. de juriſdict. §. 8. & poſt Rebuff. ad proemium conſt. reg. gloſ. 5. num 59. Philippus Bugnionius in tract. quem Gallicè ſcripſit legum abrogatarum tom. II. art. 124. & 242.*

CAPUT VII.

De obligationibus ex conſenſu.

VEnio ad quartum membrum diviſionis obligationum quæ ſunt ex contractu; quod membrũ continet obligationis ex conſenſu. Ac hujus membri ſubdiviſio quadruplex: conſenſu namque fiunt obligationes in emptione venditione, qui unus eſt cõtractus; in locatione conductione, qui ſecundus; in ſocietate, qui tertius; & in mandato, qui quartus. *Inſt. de obligat. ex conſenſu in princ. l. 2. ff. de obligat. & act.* Ideo dicitur iſtis modis obligatio eſſe ex conſenſu, quia ex ſolo conſenſu: nam nullus alioqui eſt contractus qui conſenſu Vacet. *l. 1. §. adeo autem. ff. de pact.* Dicitur autem ideo ex ſolo & nudo cõſenſu tunc eſſe obligatio, non quin præter conſenſũ & conventionem aliqua cauſa ſubſit: eſſent enim non contractus, ſed pacta nuda, ex quibus nulla (ut ſæpiùs dixi) conſtituitur obligatio, ſcilicet civilis. *l. juriſgentium. §. ſed cum nulla. ff. eod. tit. de pact.* Verùm in his nudus & ſolus dicitur conſiſtere conſenſus, quia nihil eorũ quæ præterea in contractibus priùs explicatis neceſſaria ſunt, natura horum contractuum deſiderat, id eſt, non rei præſtationem, non verba, non literas; *Inſtit. d. tit de obligat. ex conſenſu. §. 1. d. l. 2. ff. de oblig. & act.* ſeu quia à ſuperioribus rebus omnibus, quibus obligationes effici dictum eſt, nudus ſit hic conſenſus. Nam nudum dicitur factâ comparatione; & variè accipitur prout quiſque locus poſtulat. Si quis petierit, ecquæ cauſa hîc ſubſit, præter pactum ſeu conventionẽ? Reſpondebo ſubeſſe hîc pro cauſa συνάλλαγμα, id eſt, viciſſitudinem obligationis; exempli gratiâ, juſtum eſt mox obligari venditorẽ emptori, nõ ſolùm quia pactũ inter eos interceſſit, ſed maximè propterea quod emptor viciſſim vẽditori obligetur. Idẽ judicium eſt de ceteris obligationibus quas modò dixi eſſe ex conſenſu: quinetiã cõtractus nomen interdũ ſpecialiter attribuitur hiſce negotiis, ex quibus ultrò citroq; naſcitur obligatio. *l. Labeo 19. ff. de verb. ſignificat.* Quod verò mutua obligatio ex iis contractibus cõfeſtim oriatur, fecit uſus gentium & horum negotiorum utilitas.

Nobiliſſimus eorum contractuum eſt emptio ſeu venditio; quo id agitur, ut pro pecunia quæ ab uno danda eſt, res quædam ipſi ab altero præſtetur: nam à venditore, res ſeu merx, ab emptore, pretium (quod in pecunia numerata conſiſtit) proficiſcitur. Sin res pro re detur, ſeu pecunia pro pecunia; aliud genus contractus eſt, nempe permutatio: *Inſtit. de empt. §. item pretium.* cujus longè diverſa natura eſt. Dixi enim contractum permutationis non ſtatim jure Romano parere obligationem, ſed demum re ſecutâ; & quamdiu res ex parte alterutrius contrahentium præſtita non eſt, locum eſſe pœnitentiæ; *ſupra cap. 4. lib. 3.* ſimul-atque autem conſenſu perfecta eſt venditio, obligatur venditor emptori pretium offerenti; quamvis id nondum præſtiterit, *l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. empt.* nimirum ad rem emptori præſtandam, id eſt, tradendam; & ſic ut traditam

habere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

rabere illi liceat ne evincatur, eamque integram ſeu incorruptam, & qualem venditor pſe eſſe dixit. *l. ex empto. 11. in. princ. ff. od. l. 1. ff. de ædilit. edict.* Si id non fecerit, tenetur quanti intereſt, *l. 1. ff. eod.* ut ſolet condemnatio eſſe in omnibus faciendi obligationibus. *l. ſtipulationes. 72. ff. de verb. obligat.* Utrùm tamen venditor qui facultatem rei tradendæ habet, liberetur id quod emptoris intereſt præſtando, trita diſputatio eſt. *ad d. l. 1. ff. de act. empt.* Magis ptobo ut liberetur: quòd enim ſæpè legitur abſolutè venditorem tradere oportere, *d. l. ex empto, ff. eod. tit. de act. empt. & §. aliæ Inſt. de donat.* ſic accipiendum eſt, niſi velit in id quod intereſt condemnari. Nec quod de executione, quæ fit manu militari, rerum noſtrarum quas vindicavimus cauſâ; *l. qui reſtituere. ff. de rei vindicat.* rectè ad obligationes ſive res tantùm nobis debitas porrigitur. *Notat. Hugo Donellus ad d. l. ſtipulationes. 72. ff. de verb. obligat.* Planè ſciendum eſt dummodo venditor, ut dictum eſt, tradiderit, hoc eſt, vacuam rei poſſeſſionem præſtiterit, eum ulterius non teneri, quamdiu res evicta non eſt; licet is dominiũ minimè transtulerit in accipientem, puta quia res erat aliena, aut quæ in commercium ejus non venit. *d. l. ex empto.* Quod adeò ſufficit ex natura venditionis, ut ſi expreſsè convenerit ut dominium rei tranſire oporteat, non emptio, ſed contractus innominatus cenſeatur. *l. ult. ff. de condict. cauſ. dati.* Non par ratio eſt emptoris, utpotè qui nummos facere accipientis cogitur; *d. l. ex empto. ff. de act. empti.* quod ſemper poteſt, cùm non ad ſpeciem, ut pleriq; venditor, ſed ad genus teneatur. Notandũ quod dixi in traditione rei illud eſſe poſitũ, ut res tradatur integra; tenetur enim venditor ob morbos vitiaque rei venditæ, non tamen in id quod intereſt, niſi quãdo ſciverit, atq; adeo culpæ alicujus argui poteſt, ſed ut res redhibeatur aut reddatur tãtũ ex pretio, quanto minoris res ideo valet, *l. 1. & l. ſciendum. ff. de ædilit. edict. l. Iulianus in princ. ff. de act. empt.* Quid ſi ſervitutem, tributum, aliudve ſimile onus rei venditor reticuerit? Tenetur & eo nomine, ſcilicet ſub ſcientiæ & ignorantiæ diſtinctione modò commemorata; *l. 1. §. venditor. ff. de act. empti. l. quoties. 61. ff. de ædilit. edict.* cũ ejuſmodi onera etiam rem quodammodò minuant, ejuſque poſſeſſorem ſequantur. Nec noceret fiſco aut Reipublicæ pactum inter venditorem & emptorem, quo minus cenſus ejuſve reliqua exigi poſſent ab emptore, *l. 2. & 3. C. ſine cenſu vel reliquis fundum comparari non poſſe.* in quem transferri potuit prædium ei oneri atque debito obnoxiũ, quãvis ille parum idoneus ad ſolvendum dicatur ſic tamen ut venditor hoc caſu periculum in ſe recipere cogatur; *Novel. de mandatis Principum. 17. §. non permittas. Auth. ſed & periculũ. C. eod. tit. ſine cenſu vel reliquis.* de quo diſſeretur pleniùs infrà, ubi de jure publico.

Finitimus venditioni & emptioni eſt contractus locationis & conductionis, iiſdem regulis pene conſiſtens; quo agitur ut pro uſu rei aut operæ locari ſolitę, pecunia detur tanquam merces ſeu penſio. *l. 2. ff. locati.* Ac locator ad illud obligatur, ut præſtet conductori re uti frui; *l. ſi quis domum. l. ſi fundus. eod. tit.* in quo ſi damnũ paſſus ſit conductor diſtinctio adhibetur, utrùm culpa locatoris id contigerit, qui tunc tenetur ad id quod intereſt, an vi majore caſuve fortuito, ac tunc ſaltem merces remittenda eſt conductori, pro rata damni; *d. l. ſi fundus. l. ex conducto. §. 1. & §. ubicunque. eod. tit. l. licet. C. de locat. & cond.* Quantum debeat eſſe damnum magna eſt admodum Interpretum concertatio & multiplex judicium; de quo videre licet quæ congeſſit Didacus Couaruvias *pract. quæſt. c. 29.* Sane jus certum eſt eatenus non ſufficere ſolam fructuum perceptorum exiguitatem, nec eam ſterilitatẽ quæ poſſit ubertate aliorum annorum penſari. *d. l. ex conducto. §. cum quidam. & §. Papinianus.*

Sciendum verò ex conductione, ſicut nec ex cæteris contractibus, niſi aliud accedat, nihil juris in re acquiri; ſed tantùm obligationem locatoris actionemq; in perſonam, quæ perſonam ejuſdem locatoris ejuſve heredis non tranſgreditur; unde ſcriptum eſt emptorem fundi aliumve eius ſingularem ſucceſſorem non habere neceſſe ſtare colono cui prius fundus locatus erat. *l. emptorem C. d. tit. de loc. & cond.* Moribus tamen Brabantiæ, Flandriæ, Hannoniæ, aliarumque quarundam harum regionum contrarium jus eſt, ubi dictat lex municipalis potiorem eſſe conductionis quàm locationis cauſam

Adjungenda eſt hoc loco deſcriptio contractus emphyteutici, utpotè qui tantam familiaritatem habet cum venditione & locatione, ut dubitatū fuerit à veteribus utrius iſtorum contractuum ſpecies eſſet hic contractus emphyteuſeos; donec Zeno Imperator propriam eſſe naturam hujus contractus decidit, *l. 1. C. de jure emphyteut. §. adeo. inſtitut. de locat. & cond.* Dixeris eſſe conductionem, ſi penſionem ſpectes, quę ſingulis annis ſolvenda eſt, cùm pretium rei emptæ ſemel præſtetur; dixeris verò eſſe emptionem, ſi finem ſeu cauſam hujus contractus reſpicias, quæ eſt ut ille qui rem accepit, hanc velut ſuam quodammodo habeat. Eſt emphyteuſis quaſi dominium ſeu jus quoddam dominio proximum, quod Interpretes vulgò utile dominium apellant, *dixi ſup. cap. 13. lib. 2.* Locatio autem dominium nequaquam mutare ſolet. *l. non ſolet. ff. locati.* Emphyteuſis eſt, cùm dominus agrum ſuum in perpetuum vel ad longum tempus dat fruendum alicui, eâ lege ut quamdiu is penſionem ſolverit, minimè ei vel ſucceſſoribus ejus auferri iſte ager poſſit. *d. §. adeo. inſt. de locat. & conduct.* Sic ſolebant olim frequenter agri civitatum dari, *l. 1. ff. ſi ager vectigal. vel. vel emphyteut. petat.* nec non Eccleſiarum; certis tamen conditionibus & certâ formâ, at paulò poſt dicturus ſum; quamvis & privati ſic res ſuas dare poſſint. Ut tale jus in re conſtituatur, neceſſe eſt traditionem, aut aliud quo dominia transferuntur, intervenire; *argum. l. traditionibus. C. de pact.* & ſi cum duobus ita contractum fuerit, indubiè potior erit cauſa illius cui res fuerit tradita. *argum. l. quoties. C. de rei vindicat.* Cæterùm ut perfectus cenſeatur contractus de emphyteuſi, naſcaturque ex eo obligatio, & in perſonam actio tantùm, ſufficit conventio; & eſt hæc obligatio ex numero earum quæ ſolo conſenſu contrahuntur; licèt Zeno Imperator ſcripturam adhiberi in hoc contractu juſſerit, *d. l. 1. C. de jure Emphyteut.* ſed magis ad probationem fidemque rei geſtæ, quæ hic vix aliter propter diuturnitatem temporis in quod emphyteuſes extenduntur, haberi poteſt, quàm quaſi ſit ſcriptura hujus obligationis cauſa efficiens, ut docui initio capitis proximi. Emphyteutæ obligatio hæc eſt, non modo ut penſionem ſolvat ſuo tempore; verùm amplius ut rem meliorem fertilioremque faciat. Eſt enim emphyteuſis idem quod inſitio, & inde appellatio agri emphyteuticarii, qui aliàs à vectigali, id eſt, à canone ſeu penſione quæ ſolvitur, vectigalis appellatur. *d. tit. ff. ſi ager vectigalis vel emphyteut. petat.* Nec poteſt emphyteuta, cùm rem meliorandi cauſâ acceperit, impenſas eo nomine factas exigere; *l. 2. C. de jure emphyteut.* in quo differt à conductore, à quo ſatis eſt rem non fieri deteriorem, & ſi quid impendit in rei meliorationem, non fructuum dumtaxat cauſâ repetit. *l. dominus. l. ult. ff. locati.* Quod ſi re abutatur emphyteuta, aut penſionem negligat ſolvere, expelli poteſt; *d. l. 2. C. de jure emphyteut.* quemadmodum & conductor ſic peccans. *leg. 3. C. de locat. & cond. l. quæro. ff. eod.* Verùm expectandum eſt triennium, antequam emphyteuta ob neglectam penſionis ſolutionem expelli queat. Idē jus eſt ut is expellatur, quia defecerit in reddendis apochis tributorum, ad quod ſimiliter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

iter emphyteuta obligatur. *d. l. 1. C. de jure mphyteut.* In emphyteuſi rerum Eccleſiæ ut piæ alicujus domus, præſtitutum eſt ob æc biennium; ut multa ſunt ſingulari ratione pro Eccleſiis & piis domibus conſtituta; nter quæ & illud, ut non valeat datio rerum d eas pertinentium indiſtinctè in perpetuum emphyteuſim, ſed tantùm uſque ad duas generationes. Quomodo inſuper, & quibus penſionibus licitum ſit hujuſmodi res in emphyteuſim dare, amplè declaratum eſt in noviſſimis Juſtiniani conſtitutionibus: *Novel. de non alien. aut permutat. 7. & Novel. de alienat. & emphyteuſ. 120. Auth. qui res & aliquot aliis Auth. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* quarum explicationem, reſervo in eum commentarii librum, qui futurus eſt de jure Sacro. Præterea emphyteutæ cujuslibet obligatio in hoc conſiſtit, ut non alienet jus ſuum, niſi admonito domino; utpotè qui prælationis jus habet ad emendum; & ut domino in venditionem extraneo faciendam conſentienti, præſtet quinquageſimam partem pretii. *leg. 3. Cod. de jure emphyt.*

Emphyteutico contractui affinis eſt admodum contractus feudalis, nec-non contractus cenſualis, & quiſquis alius eſt ſimilis. Feudum eſt, cùm jus quaſi dominii transfertur in alium, traditione quâdam ſolemni, quæ inveſtitura dicitur, non quidem ut viciſſim penſionis alicujus præſtatio fiat, ſed fidelitatis certorumq; obſequiorum, in recognitionem dominii, ſeu ut vulgò loquuntur, directi dominii. *lib. 2. tit. 23. & paſſim in uſibus feudorum.* Contractus vero feudalis eſt, in quo de his convenit. Ex quo ſane moribus ſtatim ſolo conſenſu utrimq; exoritur obligatio; ſive conventioni hoc tribuas; nam mores (ut dixi ſupra *cap. 5. lib. 3.*) hanc vim nudis quoque pactis addiderunt, ut actio ex eis competat, ſive potius συναλλάγματι, id eſt, mutuæ obligationi quæ ineſt Dominus namq; obligatur ad rem immobilem, de qua convenit, tradendam, induendumque ea vaſallum; hic contra illi obligatur ad fidelitatē & obſequia. Illud quoque ſimile habet feudum cum emphyteuſi, ut non permiſſa ſit promiſcuè alienatio accepti feudi, quin ſaltem domino præbeatur facultas ejus redimendi, retinendique pari pretio, aut quin ſolvatur ei quinta, decima, aliáve pars pretii; quod jus dominicum vulgò laudimium vocatur. Planè ſcriptum legimus, vaſallo præſtare obſequia negligente, competere domino condictionem cauſâ dati cauſâ non ſecutâ, ad repetendum fœudum; *lib. 1. feud. tit. 21.* quæ actio tamen non datur ex contractibus qui ſolo conſenſu obligationem pariunt, ſed qui re, ſecundum juris civilis Romani rationem. *dixi ſup. c. 4. l. 3.* Contractus cenſualis eſt, in quo agitur ut quaſi dominium prædii aliquis habeat, præſtādo pro cenſu ſeu penſione caponē, menſuram avenæ, vel pecuniolā, aliudve quippiā modicum, in directi dominii recognitionem, abſq; onere tamen meliorandi; quo differt à contractu emphyteuſis. Cujus generis eſt maxima pars prædiorum, quæ in his aliiſq; regionibus nunc poſſidentur.

Præter venditionem & locationem affineſq; eis contractus prædictos, dixi eſſe cōtractus ſocietatis & mandati, qui pariter conſenſu obligationē gignunt. Societas eſt communio & conjunctio inter aliquos, mutuo tractatu conſenſuq; ſuſcepta. Atq; hæc duplex: una rerum dumtaxat, quæ uſu loquendi ſocietas ſimpliciter appellatur: *Inſtit. tit. de ſociet.* altera eſt ſocietas vitæ, quam matrimonium vocamus. *l. 1. ff. de act. rer. amot.* Rerum fit ſocietas, vel omnium, vel quarundam, veluti certæ pecuniæ, aut operæ, ex aliqua negotiatione, aliquove artificio; quando eæ conferuntur, ut lucrum inde proveniens communicetur pro partibus æquis, aliiſve quæ dictæ ſunt inter contrahendum. *Inſtit. d. tit. de ſociet. in princ. & paſſim.* Itaq; cum partiario colono, vel ſi pecus in commune paſcendum detur, ſocietas eſt. *l. ſi merces §.*

vis major.ff.locati. l.cum duobus. §. *ſi in coeunda.ff.pro ſocio.* Contractus ſocietatis eſt, quo ita conventum eſt; qui & re & verbis, & per nuncium iniri poteſt; *l.4. ff.eod.tit. pro ſoc.* ſic tamen ut ad ejus perfectionem ſufficiat ſolus conſenſus, nec interſit quomodocunque is declaretur. Et inde mutua ſociorum obligatio & actio quæ pro ſocio appellatur, eò pertinent, ut invicem præſtationes fiant lucrorum, necnon damnorum; cùm lucra non intelligātur, niſi damnis deductis. *Inſt.d.tit.de ſociet.*§.*quod tamen.* Et quidem ſocietas hæc durat, quamdiu non fuerit ei renuntiatum. §.*manet.Inſt.eod. tit. de ſociet.* At ſpecialis natura eſt contractus ſocietatis nuptialis, in quo agitur inter virum & mulierem de officiorum omnium conjugalium præſtatione invicem facienda, & de individuo vitæ conſortio, ſecum trahente non modò animorum & corporum, ſed & rerum ſocietatem conjunctionemque. Societas quidem rerum exigua fuit apud veteres Romanos, ac ſolummodo conſiſtens in familiæ uſuſque rerum commixtione, altero cujus propriæ res erant expreſsè non refragante. At moribus noſtratibus & Francorum, multorumque aliorum populorum hodiernis, ampliſſima & apertiſſima nuptiis inducitur rerum communio atque ſocietas, ſcilicet præter uſum & fructum promiſcuum cunctarum rerum proprietatis bonorum mobilium omnium, & omnium creditorum atque debitorum, necnon illorum prædiorum quæ conſtante matrimonio acquirentur: de quo diſſerui fusè ſuprà *cap.7.lib.* I. Contractum matrimonii, ſolo conſenſu affectuque contrahentium, latenteque in eo ſynallagmate, perfici ambiget nemo; cùm nihil aliud ſit quod nuptias efficiat: certè non concubitus, non dos, non etiam ipſa feſtivitas nuptiarum: quippe ſine his poteſt eſſe conjugium; *l.nuptias. ff. de regul. jur. l. ſi donationum C.de nupt.dixi ſup.cap.9.lib.* I. non denique ritus aliquis quem jus præcipiat adhiberi, qualis eſt præſentia parochi, & duorum triumve teſtium, cùm ritus iſte potiùs ad fidem negotii geſti, evitandamque incertitudinem, quæ ex clandeſtinis hujuſmodi contractibus emanere ſolebat, Concilio Tridentino recens inſtitutus ſit; quemadmodum mox oſtendi neceſſitatem ſcripturæ in obligatione emphyteutica non obeſſe quin ea rectè dicatur ſolo conſenſu contrahi. Ex ſponſalibus etſi ſocietas iſta conjugalis nondum paritur; tamen veluti concipitur, & contractum eorum ſimiliter conſenſu ſolo perfici expreſſum eſt. *l.4.l.ult. ff.de ſponſal.*

Reliquum eſt, ut de contractu mandati etiam pauca dicam. Is duabus rebus ſimul junctis perficitur, ſcilicet mandato & mandati ſuſceptione. Mandat, qui aliquid agendum alicui committit. Ac tunc hic contractus celebrari intelligitur, cùm id ab altero ſuſcipitur faciendum amicè & gratis: quoniam ubi merces operæ conſtituitur, locatio eſt; §.*ult.inſt.de mandat.l.*I.§.*ult. ff. mandati.* niſi quid nō tam velut pretium quoddā ipſius operæ, quàm honoris & remunerationis gratiâ detur. *l.ſi remunerandi.ff.eod.* Obligatur mandatarius ſeu ille qui mandatum ſuſcepit, ad id fideliter diligenterque adimplendum; ſi id non fecerit, ſuccedit obligatio, quæ communis eſt omnibus faciendi obligationibus, in id quod intereſt, niſi prius tempeſtivè officio renuntiaverit, *Inſt.eod.*§.*penult.* aut juſta aliqua cauſa intervenerit quæ eum excuſet. *l.ſane.& duabus ll.ſeqq.ff. eod.* Planè continetur executione mandati, ut ſi quid per cauſam ejus ad mandatarium pervenerit, reſtituat mandatori. *l.idemque.*§. I.& 2.*ff.eod.tit.* Mandato autem impleto, mandator viciſſim obligatur, ut præſtet mandatario quidquid huic ex cauſa mandati abeſt, eumque reddat indemnem. *l. ex mandato. ff. eod.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

CAPUT VIII.

De obligationibus quæ ſunt quaſi ex contractu.

EXpoſitæ ſunt ſpecies obligationum quæ ex contractu naſcuntur: ordo jubet ut tranſitus ſermonis nunc fiat ad eas obligationes quæ dicuntur quaſi ex cõtractu naſci. Quaſi contractus eſt factũ omne, non turpe, quo aut ille qui fecit alteri, aut alter ei, aut uterq; alteri, abſque conventione obligatur. Dico non turpe: nam ſi factum turpitudinem contineat, erit delictum, vel quaſi delictum. Dico abſque conventione: quoniam conventione interveniente, verus foret contractus. Cæterùm ubicunque nec delictum eſt, necquippiam ſpeciem habens delicti, nec contractus; tamen cauſa eſt obligationem pariens, dicitur eſſe quaſi contractus. *Inſt. de obligat quæ quaſi ex contract. naſcunt. in princ.*

Hujuſmodi obligationem creat in primis alienarum rerum tractatio, ſive ſponte hæc ſuſcipiatur; ut fit à negotiorum geſtore, ſive neceſſariò, ut fit à tutore curatoreve. Quiſquis enim negotiis alienis gerendis ſe immiſcet, obligatur ad utiliter gerendum, reddendamque geſtionis ſuæ rationem, ac negotio geſto obligatur viciſſim ille cujus negotium geſtum eſt, ad reddendum alteri quod impendit, ſive ei eo nomine abeſt: unde negotiorum geſtorũ & tutelæ actiones mutuæ, directa & contraria. *Inſt. eod. §. 1. & 2.*

Similis eſt indubiè obligationum natura & viciſſitudo, inter executorem teſtamenti, & eos quibus teſtamento aliqua relicta ſunt; necnon inter Oeconomos Eccleſiarũ, Orphanotrophos, Xenodochos, alioſve piorum locorum gubernatores, & illos quorum res ab eis gubernatæ ſunt, nullâ horum cum illis initâ cõventione, ſed muneris quod ſuſceperunt, ſuſcipereve coacti ſunt, ratione, ut reddere debeant ſuæ adminiſtrationis rationem, nomine illorum ſaltem eis ad quos ejus rei authoritas pertinet: prout de iſtis officiis, partim ex noviſſimis conſtitutionibus, partim aliunde, diſſerui ſuprà. *cap. 18. lib. 1. & cap. 9. lib. 2.*

Porrò referenda huc quoque eſt notiſſima illa, tum noſtris, tum omnium fere populorum moribus obligatio extranei; qui rem aliquam immobilem emit, ſive emptam detinet. Cogitur namque is rem cognato venditoris exiſtenti ex ſtirpe, unde ea res profluxit, & intra annum venienti redimereque volenti, accepto eo pretio quo res empta fuit, reddere, atque in eum transferre actione eo nomine proditâ, quæ ſolet appellari retractus. Jus legibus Juſtiniani incognitum, immò contrarium, *l. dudum. C. de contrah. empt.* ſed tamen vetuſtiſſimum & fortè ex Hebræorum legibus in uſum aliarum gẽtium perductũ, ac reductum quâdantenus in Orientem conſtitutione Cæſaris Romani exſtãte apud Hermenopulũ, *lib. 3. tit. 3.* cujus inſcriptio eſt de jure πρετιμήσεως, id eſt, prælationis. Similem pro Occidente conſtitutionem Frederici Imperatoris inſeruit Cujacius libro ſuo 5. de Feudis. Hanc actionem retractus, & unde hæc oritur abligationem extranei erga cognatum, eſſe ex quaſi contractu, ambigendum non eſt: quippe nullum negotium contractum fuit inter eas perſonas; ſed quia neque ex delicto vel quaſi delicto, tenetur is extraneus; conſequens eſt, ut teneri dicatur quaſi ex contractu? *argum. §. 3. Inſt. de obligat. quæ quaſi ex contract. Chaſſanæus ad conſuetud. Burgund. tit. 10.* idq; propter rationem modò allegatam tractationis rei alienæ, non quin res verè ſit emptoris cui tradita fuerit, ejuſve qui ab eo cauſam habet, quamdiu in cognatum redimentem tranſlata non eſt, ſed quia non videtur perfectè cujuſque ea res eſſe quæ ex caſu ipſi auferri poteſt. *l. omnes. 182. §. ult. ff. de reg. jur. l. nõ videtur. 22. ff. de acq. poſſ.*

Eâdem ratione nititur minus frequens quidem, ſed tamen in hoc territorio, & non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

paucis aliis locis approbata conſuetudo, ut qui prædium reditui annuo obnoxium poſſedit fructuſque ejus percepit, conveniri queat pro omnibus annuis quorum dies ceſſit tempore poſſeſſionis, quamvis prædium jam dereliquerit: quæ obligatio non ex contractu aliquo, qui inter eum & reditus dominum intervenerit; non etiam ex delicto quaſive delicto oritur; quoniam hæc locum etiam ſibi vindicat, in eo qui honeſta ex cauſa prædii poſſeſſionem commodaque habuit. Itaq; inferendum eſt obligationem hanc eſſe ex quaſi contractu, ob tractatam quoque rem alienam. Etenim ut res mea ſit quam tractavi, tamen quatenus alteri obligata eſt, quodammodo aliena eſt: unde crebro in jure alienatio & pignoris obligatio, necnon res alienæ & pignori obligatæ comparantur. *l. ult. C. de rebus alien. non alienand.* §. *ſed etſi rem. inſtit. de legat.* Obligationem iſtam actionemque inde proficiſcentem, ex cauſa defructuationis vulgò vocant. Utrum hæc ſpecies obligationis actioniſq; jure communi agnoſcatur, atque ideo admittenda ſit ubicunque lex vel conſuetudo expreſſè eam non repudiat, utilis quæſtio eſt. Quidam ſcripſerunt id juris communis eſſe, *Paulus Caſtrenſis ad l. Imperatores. ff. de Publican. Nicolaus Everhardi conſil.* 146. *num.* 2. & 3. & multi hâc authoritate freti id quotidie in praxi uſurpant. Equidem vereor ne ſatis ſolidè vel tutò. Legimus enim poſſeſſorem poſſe actione in rem hypothecariâ conveniri, quamdiu rem obligatam poſſidet, etiam pro penſionibus præteriti temporis, actione adverſus eos à quibus cauſam habuit ipſi reſervatâ. *d. l Imperatores. ff de Publicanis. l. cum poſſeſſor. ff. de cenſ.* Nuſquam autem autem diſcimus obligari ex eo perſonam ut conveniatur, etiam poſtquam bonâ fide deſiit poſſidere: nec fructuum perceptioni rectè id imputes, non enim ſi res obligata ſit, ſemper fructus ex ea percepti & fortè conſumpti obligatione comprehenduntur. *l.* 1. §. *cum prædium. ff de pignor.* Et cum fructus, ſiv tanquam acceſſiones prædii, ſive ſeparatin (ut ſunt fructus prædii ruſtici pro penſion conductionis) obligati ſunt, *l. in prædiis. ff in quibus cauſ. pig. tacitè contrah.* com petit eorum nomine actio hypothecaria, no autem actio ulla in perſonam. Quod legitu publicas ſeu alias penſitationes onera fructuum eſſe, *l. hactenus. ff. de uſufruct. l. neque. ff. de impenſ. in res dotal fact.* eò pertinet ut fructuarius vel maritus dote fruens qui eas penſitationes ſolvit, ultrò aut hypothecariâ conventus, repetere eas à proprietario vel muliere nequeat; non quaſi jus fructuũ, perſonam ejus, fiſco, aliive cui penſitationes eæ debentur, devinxerit. Quod deniq; ad decimarum ſolutionem teneatur meſſor fructuum, ſive dominus fundi, ſive colonus, immo quilibet ad quem fructus non ſoluto hoc jure pervenerint; ſanè hoc ideo eſt, quia lex eas perſonas nominatim ad hanc præſtationem obligavit, *c. à nobis. c tua nobis.* §. *& cunctis. c. cum non ſit. tit. decretal de decimis* eamque obligationem eſſe ex quaſi contractu rectè ab Interpretibus notatum eſt in c. parochianos d. tit. de decimis. Quippè rem velut alienam tractat, ſeque ad eam præſtandam obligat, qui decimas Eccleſiæ debitas non ſolvit. *argum d. l. omnes.* § *ult. ff. de regul. jur.* Ac verius eſſe arbitror, licèt multi diſſentiant ſpeciem hanc præſtationis non agri, ſed fructuum onus eſſe, nec agri poſſeſſorẽ ſequi, ſed ſolùm illas perſonas quæ fructus ceperũt: quare à decimis ad cęteras pręſtationes in quibus res dumtaxat obligata eſt perperam ducitur argumentum. *Not. ad. c. cũ homines. & c. paſtoralis eod. tit de decimis.*

Secundo obligationem quaſi ex contractu gignit rerum communio, vel confinium, cauſa præcedenti affinis, utpotè continens mixtam quandam rerum alienarum tractationem quatenus res ſeu portiones & regiones cujuſque ſunt indiſtinctæ. Obligatio ex communione cauſam ſumens in eo poſita eſt

ut ſu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ıt ſuſcipiatur hereditatis ſeu alterius rei quę
ndiviſa eſt, diviſio : unde actio familiæ er-
iſcundæ, & actio communi dividundo,
juæ partim dicuntur in rem, quia diviſio
ræſtatio quædam realis eſt. §. *quædam. Inſt.*
le act. Verùm præſtationes perſonales quo-
jue in eas actiones veniunt commodorum
tque incommodorum; §. *item ſi Inſt. de ob-*
igat. quæ quaſi ex contract. quemadmo-
lum in actionem pro ſocio, quæ differt ab
ıis actionibus, quòd principaliter iis agatur
e re communi dividenda, quocunque mo-
lo communio acciderit, ſive caſu, ſive con-
enſu. *l. 1. 2. & paſſim. ff. com. divid. & ff. fam.*
rciſ. In actione autem pro ſocio, agitur tan-
ùm ut res in medium conferantur, etiam il-
æ quæ uni ſociorum quæſitæ ſunt, & non
ommunes. *l. ſi actum. ff. pro ſocio.* Similiter
bligatio confinii eò ſpectat, ut illorum qui
onfines agros habent, fines regantur, id eſt.
d certam aptamque normam dirigantur, ſic
ıt nihil alterius ab altero occupetur, obſcu-
itaſque omnis finium tollatur, & ſi quid
lteri ob turbationem finium abſit, præſte-
ur. *l. 4. § ult. & paſſim. ff. finium regundorū.*
Quæ ſpecies omiſſa eſt à Juſtiniano in tit.
nſtit. de obligat. quæ quaſi ex contract.
aſcuntur : an idcirco, uti Baro & Cujacius
bidem ſcripsêre, quòd hæc obligatio ſit ex
delicto? Nequaquam, ſed quòd paucis enu-
meratis exemplis facilè ſit de reliquis judi-
care. Obligatio namque dicitur ex delicto,
cui ſolùm delictum cauſam præbet, uti ex
equenti capite intelligetur; atqui non tan-
tùm ſi avaritia aut malitia alicujus, verū et-
iam ſi vetuſtas vel fluminis inundatio termi-
nos confuderit, actioni finium regundorum
locus eſt. *l ſi irruptione. ff. eod tit.* Diverſa
ratio eſt obligationis actioniſque de termino
moto *l. 1. & ſeqq. ff. de term. mot.*

Tertiò parit ex quaſi contractu obliga-
tionem agnitio ultimæ voluntatis, quæ fit
vel ab herede, vel ab alio cui defunctus quip-
piam reliquit. Illi enim cùm lucrum heredi-
tatis, ſive ejus quod ſibi relictum eſt, ample-
ctuntur, ſimul cenſentur onus ei annexum
ſubire. *l. un. § ſecūdo. C. de caduc. tol.* Sic ob-
ligatur heres creditoribus hereditariis, cum
quibus hereditatem adeundo, ſeve ei immiſ-
cendo, quaſi contrahit. *l. 3. in fine. & l. ſeq. ff.*
quib. ex cauſ. in poſ. eatur. Alibi dicitur abſo-
lutè tunc contrahere; *l. penul. in fine ff. de*
ſeparat. ſed novum non eſt, ut quaſi contra-
ctus propter ſimilitudinem vocetur contra-
ctus *l. ſed & cum. ff. de negot. geſt.* Quòd ſi
non factum aditionis ſeu immixtionis here-
dis, ſed heredem contempleris, quatenus vicē
gerit defuncti, eumque repræſentat, dixeris
rectè illum teneri eâ ipſâ obligatione quæ
tenuit defunctum; ſcilicet ex contractu, ſi
defunctus contraxerit; ex delicto, ſi is deli-
querit. *Inſt. de perpet. & temporal. act. § non*
autem. Cæterum magis propriè dicitur he-
res, ſive alius obligari legatariis & fideicom-
miſſariis : utpotè erga quos nulla præceſſit
defuncti obligatio, nec ulla alia cauſa, præter
agnitionem, acceptionemque hereditatis,
reive teſtamento relictæ. §. *heres. Inſt. de ob-*
ligat. quæ quaſi ex contract.

Adjuncta eſt à Juſtiniano ſolutio indebiti
per errorem; §. *item. is. Inſt. eod.* ſed declara-
vi ſuprà, *cap. 4. lib. 3.* hoc ideò eſſe, quòd ne-
gotium ſeu conventio reddendi indebiti, quæ
ibi ſubeſt, obſcurior ſit. Moris enim fuit illas
obligationes quæ non ex aperto contractu,
neque ex maleficio vel quaſi maleficio eſ-
ſent, in claſſem earum quæ quaſi ex contra-
ctu ſunt, rejicere; quamvis revera eſſent ex
contractu.

Similis eſt ratio obligationum judicati &
jurisjurandi, quas Interpretes dixerunt eſſe
ex quaſi contractu, licèt in eis tacita vertatur
conventio. *l. 3. §. idem ſcribit. ff. de pecul. l. ſed*
& ſi ſervus. & l. ſeq. in fine. ff. de jurejurādo.
Nam qui judicium ſuſcipit, videtur cum ad-
verſario convenire, ut ſi condemnetur, judi-
catum ſolvat: qua de re priſco more Quiri-
tum aperta, expreſſaq; in judiciis ſponſio in-

terponebatur. Similiter cùm unus litigatorum alteri defert, refertve jusjurandum, ſanè is tacitè ſpondet ſe ſtaturum ei quod juratum fuerit. Sunt & perſonæ quibus debetur honorarium pro opera ab ipſis præſtita, ſine aperta conventione; ut ſunt profeſſores liberalium artium, advocati, & medici; *l.* 1. *ff. de extraordinar. cognit.* erga quos tamen eſt obligatio ex contractu, ſcilicet tacito: non enim minùs valere tacitas conventiones, quàm expreſſas, oſtenſum eſt ſuprà, *cap.* 4. *lib.* 3.

CAPUT IX.

De obligationibus ex delicto.

EXpoſitis obligationibus ex contractu, & ex quaſi contractu; ſequitur ut de obligationibus ex delicto diſpiciatur. Delictũ dicitur quaſi neglectus officii, aliàs peccatum dicitur, nec non crebrò maleficium. *l.* 1. *l.* 4. *l. obligamur. ff. de obligat. & act. Inſtit. tit. de obligat. quæ ex del. naſc.* Intelligimus enim nomine delicti, quodcunque admiſſum turpe quo alteri malefit; quod æſtimatur legibus paulò aliter quàm à Theologis & Philoſophis. Illi enim ſolùm neglectum propulſandæ injuriæ, quæ aliis fit, in delicto ponunt: *Cicero lib.* 1. *offic.* leges autem id tanquam delictum minimè vindicant; *l. ſi cuivis.* §. *de præteritis in fin. ff de uſuf.* nec ullus foret litium finis, ſi ex ea vel ſimili cauſa actio tribueretur. Quare nec conſilium malefaciendi habetur ſecundum leges in maleficio, niſi acceſſerit nocumentum, præterquã paucis caſibus, ubi lex nominatim factum inſtructum ad alteri nocendum vindicat actione, veluti ob calumniæ cauſam, & ob ſollicitationem ſervi ut furtum domino faciat. *l.* 1. *l.* 3. *l. ſi quis. ff de calumniat.* §. *ſed etſi Inſt. d. tit. de obligat. quæ. ex delict.*

Delictorum ſeu maleficiorum ut plurima genera, ſic plurimæ & diſtinctæ extant actiones. Aliquando committitur maleficium in ipſam perſonam, ac illud propriè appellatur injuria. Etſi enim injuriæ etymo & vocabulo latè continetur quidquid jure fit; tamen ſolet hoc vocabulum ſpecialiùs ſumi pro eo quod fit in contemptum alterius: unde actio injuriarum, ſive vergat contumelia directè in eum, ſive obliquè & ſecundariò per admiſſum quippiam in ejus uxorem, ſponſam, filium, nurum, ſervumve, vel in funus defuncti cujus heres is eſt. *Inſt. toto tit. de injur.* Et quidem in perſonam tunc dicitur quid committi, quando eorum quæ perſonæ cujuſque attributa ſunt, aliquid imminuitur, ut corpus ejuſque incolumitas, cædendo, percutiendo; aut libertas, impediendo aliquem re ſua uti, vel piſcari in mari, vel in publico loco verſari, vel facere aliud quod cuique libero homini jus permittit; aut denique exiſtimatio, verbis probroſis, vel ſcripto, factove honorem cujuſpiam lædendo. *l.* 1. *l. injuriarum. l. item & paſſim. ff. de injur. & Inſt. eod.* Species quædam injuriæ eſt, ſi parens vel alia ejuſmodi perſona contra edictum abſque venia prætoris in jus vocetur, ſpecialiſque eo nomine actio conſtituta. §. *pœnales. Inſt. de act.*

Aliquando maleficium non in perſonam, ſed in res ipſius committitur; idque aut lucrandi animo, aut nullius lucri cauſâ. Priore caſu ſi res contrectetur fraudulenter, furtum eſt; & inde condictio furtiva, & actio de tigno juncto, & actio furti; necnon ſi conjux conjugi quid amoverit, actio rerum amotarum. *Inſt. d. tit. de obligat. quæ ex delict. ff. tit. de condict. furt. tit. rer. amot. tit. de furt. & tit. de tigno juncto.* Quod ſi vis apertæ contrectationi rerum mobilium adjuncta fuerit, rapina eſt; unde actio vi bonorum raptorum, *Inſt. tit. de vi bonor. rapt. & ff. eod.* cujuſmodi vis vindicatur non ſolùm in eo qui rem alienam rapuerit, verum & in eo qui rem tanquam ſuam abſtulerit: dominium namque rei ſuæ ille amittit, aut ſi dominus non ſit, æſtimationem rei vim paſſo præſtare cogitur, condictione ob id comparatâ. *l. extat. ff. quod metus cauſa. l. ſi*

quis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

uis in tantam. C. unde vi. Vis aut injuſtitia [i]nterdum adhibetur, non ad res auferendas, [ſe]d ad poſſeſſionem harum alicui tollendam, [eaṁ]que occupandam; unde interdictum, [u]nde vi. *l. 1. & paſſim. ff. de vi & vi armata.* [C]orrectum tandem quoque ad prædones qui [p]ericulum alienas poſſeſſiones invadunt. *[l.] ult. C. unde vi.* Interdum poſſeſſio non adi[m]itur, ſed minuitur ſeu turbatur atque im[pe]ditur, idque manu factâve alicui contro[ve]rſiâ, nullo opere facto; unde interdictum, [ut]i poſſidetis, ſi de rerum immobilium poſ[ſe]ſſione agatur; & interdictum, utrubi, ſi de [re]rum mobilium; aut ſi de ſervitutum quaſi [p]oſſeſſione, interdicta alia ſimilia. *§. retinen[d]e. Inſt. de interdict. & ff. uti poſſidetis. tit. [d]e itinere, actuque privato. tit. de aqua quo[ti]d. & æſtiva, tit. de ſonte, & tit. de cloacis.* [Si] in facto opere poſſeſſio alicujus imminua[t]ur, competit interdictum, quod vi aut clam: *[ff]. tit. quod vi aut clam.* vel ſi per arbores al[t]erius in prædium noſtrum impendentes, [a]ccreſcenteſve, interdictum de arboribus [c]ædendis, *ff. tit. de arb. cæd.* Omnium fere in[te]rdictorum cauſſam eſſe obligationem ex [d]elicto ſciendum eſt; propter ademptam im[m]inutamve alterius poſſeſſionem, vel quaſi [p]oſſeſſionem; ac cum uſus qui in rebus ſa[c]ris, publicis, aliiſque commercio hominum [e]xemptis habetur, quædam quaſi poſſeſſio [ſi]t; ideo tot de iis quoque rebus interdicta. *[l]ib. 43. ff.* Nec tantum ſi altero planè invito, [v]erum etiam ſi eo conſentiente, ſed malâ arte [a]d conſentiendum inducto quis ei ſubtraxe[r]it, obligatur ex delicto; puta metu illato, ſeu [e]â comminatione quæ terreat quoque con[ſ]tantem virum; unde actio, quod metus cauſ[ſ]â. *l. 4. l. ſi mulier. & paſſim. ff. quod metus cauſ. §. præterea. inſt. de act.* Item ſi prætextu poteſtatis publicæ extortio facta ſit; quod delictum concuſſionem vocant; unde etiam propria actio. *l. 1. & 2. ff. de concuſſ.* Deinde ſi quis occultè & ſimulatè quid machinatus fuerit; quæ cauſſa eſt actionis de dolo; nec non illarum actionum, quæ proditæ ſunt ad revocandum ea, quæ in fraudem patroni vel creditorum alienata ſunt. *l. 1. & paſſim. ff. de dolo. l. 1. ff. ſi quid in fraudem patroni. l. ait. ff. quæ in fraudem cred.*

Tranſeo ad poſteriorem caſum, quo videlicet alteri in rebus ſuis abſque lucri faciendi animo nocitum eſt; quod fit ſæpe corruptione rerum ipſarum; ſive in animo: unde actio de ſervo corrupto; *§. in duplum. inſt. de act. l. 1. & ſeqq. ff. de ſervo corrupt.* ſive in corpore: unde actio ex lege Aquiliâ de damno injuriâ dato. *l. 1. & ſeqq. ff. ad l. Aquil. & inſt. tit. de l. Aquil.* Accreſcente damno ex circumſtantiis ſpeciales quoque aliæ ſunt actiones, nempe ſi damnum datum ſit hominibus coactis, aut in turba ſeu tumultu, aut tempore incendii, naufragii, ruinæ, aut ſi arbores cæſæ fuerint. *l. 2. & 4. ff. vi bonor. rapt. l. 1. ff. de incendio, ruina, naufrag. l. 1. & paſſim. ff. arbor. furtim. cæſar.*

Aliquando incidit quis in damnum rei ſuæ familiaris, commiſſo aliquo extrinſecus; veluti propterea quòd aliquis dolo malo judicii mutandi cauſsâ alienationem fecerit, aut in libello conventionis majorem ſummã expreſſerit, aut quia in jus vocatum vi exemerit, dolove fecerit quò minus is judicio ſiſtat: quæ ſingula etiam ſuis actionibus vindicantur. *l. 1. & 4 ff. de alienat. judic. mut. cauſ. § tripli. & §. pœnales. inſt. de act. l. 1. ff. de eo per quem factum erit.*

Porrò obſervandum eſt delictum in injuria, id eſt, dolo vel culpâ quæ facto conjuncta eſt, non in ipſo facto conſiſtere: quare ſi quid caſu fortuito, vel officii exequendi cauſſa factum ſit, nulla inde ex delicto oligatio eſt; *§. 1. Inſt. d. l. Aquil. l. 3. ff. quod met. cauſ. l. injuriarum. ff. de injur.* nec ſemper quoties delictum verſatur, obligationem eſſe ex delicto putandum eſt; non cum is apud quem depoſitum eſt, aut tutor in tutela gerenda, dolo fecerit: etenim ille ex cõtractu tenetur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

hic quaſi ex contractu. Ac eadem ratio eſt cæterarum obligationum. *l. ex depoſiti. l. ex contractu. ff. de obligat. & act.* Ut dijudicemus utrùm obligationes ſint ex delicto nec ne, initium reſpicere debemus, id eſt, an à circumſcriptione, an verò à ſuſcepto negotio, aliùndeve originem acceperint: *l. 4. ff. ſi mẽſor falſum mod. dix.* quemadmodum uniuſcujuſque contractus initium ſpectatur, & cauſſa ut diſcernatur quâ actione quis teneatur. Non enim ſi procurator inſtrumenta cauſſæ non reddat, agetur adverſus eum depoſiti, verùm mandati. *l. ſi procuratorem. in princ. ff. mand.* Ergo tunc demum quiſpiam ex maleficio teneri dicendus eſt, cùm præter maleficium nulla alia cauſſa ejus obligandi præceſſerit.

CAPUT X.

De oligationibus ex quaſi delicto.

TRactationi obligationum ex delicto finitima eſt tractatio earum obligationum quæ ſunt ex quaſi delicto. Quaſi delictum ſeu quaſi maleficium appellatur omne factum, ex quo is qui convenitur, dici nequit illud commiſiſſe, quod propriè in maleficium cadat; fecit tamen quod maleficio eſt proximum. Quo in genere hæc notata ſunt. Primùm cùm quis ſupra eum locum, quâ vulgò iter fit, vel ubi vulgò conſiſtitur, quippiam poſitum habet quod poſſit cadendo nocere; quamobrem adverſus eum eſt actio pœnalis & popularis in decem ſolidos ſeu aureos. *l. 5. §. prætor. ff. de his qui effud. vel dejece. § 1. Inſt. de obligat. quæ ex quaſi delict.* Tales nummi quatuor unciam compleverunt, quo tempore actio iſta edicto prætoris prodita eſt; licèt pondus æſtimatioque hujus nominis nummorum circa imperium Conſtantini decreverit triente. *Notat Didac. Covarru. in lib. quem ſcripſit de veterum collatione numiſmatum.* Non poteſt propriè quis ideo malefeciſſe, cùm nemini fortaſſe nocitum ſit, quin etiam animus nocendi defuerit; ſed quia factum comparatum eſt ut publicè poſſit nocere, dicitur is propterea quaſi ex maleficio teneri.

Altera ſpecies obligationis ex quaſi delicto eſt, cum quid factum eſt quo nocitum eſt quidem alicui, verum ab alio quàm ab illo qui convenitur; nempe cum aliquid ex ædibus in eum locum per quem vulgò itur, aut in quo conſiſti ſolet, dejectum; effuſumve eſt: quo caſu actio adverſus eum qui ibi habitaverit, in duplum damni inde provenientis conſtituta eſt; quamvis non dejecerit ipſe vel effuderit; propterea quod is aliquatenus culpæ reus fuiſſe videatur; utpotè qui debuit proſpicere ne damnum inde accideret, aut id prohibere. *l. 1. ff. d. tit. de his qui effud. §. 2. Inſt. d. tit. de obligat. quæ ex quaſi delict.* Certè aliàs ſolus neglectus rerum alienarum non punitur, *l. ſi cujus. § de præteritis in fine. ff. de uſuf. dixi ſup cap. prox.* ſed hic verſatur cauſa publicæ utilitatis, quoniam publicè intereſt abſque metu & periculo per itinera poſſe commeari. *d. l. 1.* Quod ſi libero homini ita nocitum fuerit, iſque occiſus ſit, quoniam liberum corpus non recipit æſtimationem, pœnalis actio eſt in quinquaginta aureos tantæ æſtimationis, quantæ aureos primitus fuiſſe paulo antè declaravi. Sin liber homo cui nocitum eſt, vivat, ac ſolum vulneratus ſit, condemnatio eſt quanti æquum eſſe judex arbitrabitur, ratione impendiorum quæ in curatione facienda ſunt, atque amiſſionis operarum. *d. l. 1. & §. 3. inſt. d. tit.*

Similis ſpecies eſt, cum in iis rebus quæ in navim, cauponam, aut ſtabulum, ſeu diverſorium illatæ fuerint, furtum factum, damnumve datum eſt ab aliquo illorum, quorum miniſterio in exercitio iſto nauta, caupo, ſtabularius utitur. Datur namque eo nomine actio adverſus eum ſimiliter in duplum, ideo quòd nonnulla culpa eſſe videatur, malorum hominum operâ uti, ac publicè interſit

cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

um omni ſecuritate in naves, & diverſoria
cipi. *l.penult. §. ult.ff. nau‑æ , caupones,*
abularii. l.un.ff.furti adverſus naut. caupo.
abu.§ ult.Inſt.d.tit.de obligat·quæ ex quaſi
*lict.*Altera quędam actio eſt adverſus nau-
s,caupones, ſtabularios; ut quod cujuſque
lvum fore receperint,reſtituant: alioqui ut
uanti res eſt præſtent. Verùm hæc actio ex
ntractu eſt , ſaltem tacito: receptæ enim
s cenſentur non modò ſi aſſignatæ ſint, ſed
oc ipſo quòd immiſſæ; earumque exactiſ-
ma cuſtodia contra factum cujuſque præ-
ari debet; licet in depoſito dolus, in locato
ulpa levis dumtaxat præſtetur. Tantum di-
gentiæ ab exercitoribus navis,cauponæ,ſta-
uli,requirit cùm profeſſio ipſorum,tum fi-
es quæ ipſis haberi ſolet. *l. 1.2.3.ff.eod.tit*
autæ,caupones,ſtabularij. Neque eo minus
rit hæc actio ex contractu,quod poſtea de-
ctum quoque in ea re forſan cœperit ver-
ari: quoniam, ſicut proximo capite dixi,
niuſcujuſque contractus initium ſpectatur
c cauſa; quâ ratione maneo in eo quod ſu-
eriùs tradidi donatarium qui poſtea ingra-
tudinem commiſit,obligatione quæ re con-
rahitur teneri.*cap.4.in fine.lib.3.* Non mo-
et quod ſcriptum extat donationis ob in-
ratitudinem revocandæ actionem, nec he-
edi,nec in heredem competere, & vindica-
ionis,id eſt,vindictæ habere effectum; *l. his*
olis. §. actionem. C. de revoc. donat. quia
t ſciatur num aliquæ actiones heredi vel in
eredem competant , non tam conſideratur
trum ex contractu an ex maleficio ſint,
uàm quid contineant quidve perſequantur.
§. 1. *Inſtitu.de perpet.& temporal.act.*

Annumerat Cajus , & ab eo Juſtinianus
quaſi delicto, factum Judicis qui perperam
udicavit. *l 5. §. ſi judex. ff. de obligat. &*
act. l. ult. ff. de extraordin.cognitionibus.&
Inſt.d.tit.de obligat. quæ ex quaſi delict. in
rinc. Non loquuntur quando Judex dolo
malo id fecit, id eſt, quando evidens argui-
tur ejus vel gratia, vel inimicitia, vel ſor-
des: quis enim ambigit tunc verum eſſe ma-
leficium. *l. filius familias. 15. ff. de judiciis.*
l. ult. C. de pœna judicis qui malè judica-
*vit.*ſed ponunt caſum quo judex per impru-
dentiam peccaverit , qui nihilominus litem
ſuam facere dicitur , id eſt , litis damno ſe
obſtringere,ſaltem ut pœnam iſtam ſuſtine-
at,in quantum pro ratione erroris admiſſi id
æquum videbitur. Sed & hoc caſu dixerit
quis , ſi penitiùs rem examinaverit,potiùs
delictum eſſe, quam quaſi delictum : ſicut
cùm chirurgus imperitè aliquem ſecuit, aut
cùm mulio per imperitiam impetum mula-
rum retinere non potuit : quo caſu actioni
legis Aquiliæ,quæ ex delicto eſt, locum eſſe
expreſſum eſt ; ideo quod imperitia culpæ
atque delicto adſcribatur: cùm affectare quis
nō debeat in quo vel intelligit, vel intellige-
re debet imperitiam ſuam aliis periculoſam
fore. *l. qua actione in fine. cum l.ſeq. ff.ad l.*
Aquiliam. §. imperitia.& §.ſeq. inſtit. eod.
An probabimus diſtinctionem Accurſii & a-
liorum,qui dixêre judicem, cùm neceſſariò
officio fungatur,non rectè chirurgo cæteriſ-
que artificibus comparari? *Gloſ. & Bartolus*
ad d.l.5.ff.de oblig.& act. An verò dicemus
imprudentiæ delictum, cùm adeò apertum
maleficium non ſit interdum potiùs quaſi
delicto annumerari placuiſſe , ſicut morem
dixi fuiſſe eas obligationes,in quibus minus,
aperta eſſet conventio, in numerum earum
quæ ex quaſi contractu ſunt referri?*ſup.c.* 8
lib.3. Sane perparum intereſt, utrùm dixe-
rimus obligationes aliquas eſſe ex delicto,
vel ex quaſi delicto, cùm utrarumq; ſi effe-
ctus juris reſpicias,par ratio ſit: quemadmo-
dum par eſt illarum quæ ex contractu ſunt,
& earum quæ ex quaſi contractu.

Quæ in hoc capite de obligationibus ex
quaſi delicto,&in ſuperiore de obligationib.
ex delicto dicta ſunt,ſufficere nunc debent.
Etenim noviſſimæ conſtitutiones , quæ de
furto & aliquot alijs maleficiis loquuntur,
non ad obligationes privatas ſeu erga priva-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

tòs, ſed ad criminales eorum maleficiorum perſecutiones ſpectant; de quibus dicere polliceor in libro commentarij qui erit de jure publico.

CAPUT XI.

De obligationibus quæ ex alieno facto manãt, nec-non de obligationibus fidejuſſorum cæteriſque acceſſorijs.

CAuſæ omnes ex quibus obligationes oriuntur expoſitæ ſunt, contractus, quaſi contractus, delictum, & quaſi delictum: unde intelligitur nemini quidquam deberi, niſi qui ipſe contraxit, quive quaſi contraxit, aut in quem admiſſum eſt delictum, quaſive delictum: item à nemine deberi quidquam, niſi ab eo cum quo contractum eſt, quaſive contractum, aut qui deliquit, quaſive deliquit; breviter ex alieno facto obligari, obligatumve alium habet neminem. Quo redit quod ſuperiùs *c.* 1. *lib.* 3. enarravi, debere unumquemque ſibi ipſi, & de ſeipſo paciſci; inutilem vero fore conventionem, quâ quis alteri, vel de altero paciſceretur. Ac elegantiſſima extat definitio JCti. Pauli ubi docet: quæcunque gerimus, ex noſtra perſona obligationis initium ſumere oportere. *l. quæcunque.* 11. *ff. de obligat. & act.* Itaque ut obligatione actioneque ex alterius facto uti queamus, neceſſe eſt nomen ſeu actionem nobis prius cedi, mandarive ab eo qui negotium geſſit, jnjuriamve paſſus eſt. *l.* 3. *& paſſim. C. de hered. & act. vend.* Alioqui ne procurator quidem noſter, quamvis noſtro nomine contrahat, actionem nobis acquirit; *l.* 1. *C. per quas perſon.* nec unus fidejuſſorum ſolidum ſolvens, adverſus confidejuſſores ſuos eo nomine actionem habet abſque ceſſione; *l. cum alter. C. de fidejuſſ.* non denique conjunctio matrimonii, vel ſanguinis, vel ulla alia ſimilis tantum robur habet. Non acquirit libertus patrono, non proles parenti, in cujus poteſtate non eſt, non pater materve filio aut filiæ: *l. ſi ita.* 126. *§. Chryſogonus. ff. de verb. obligat. leg. pactum. C. de pact. convent. l. ſi genero. C. de jure dot.* quemadmodum nec viciſſim tenetur conjux pro conjuge, non filius pro patre matreve, non mater pro filio, nec pater pro filio emancipato, non libertus pro patrono, non ſervus pro domino, non debitor debitori noſtri, niſi ceſſa adverſus eum actione; immò ne manumiſſus quidem pro ſeipſo, de eo quod in ſervitute geſſerit; propterea quod per manumiſſionem quaſi quidam homo alius eſſe cenſeatur. *C. tit. ne uxor pro marit. & tribus. tit. ſeqq.*

Igitur liberi debitoris nequeunt ob æs alienum patris pignori detineri, nec compelli ſervire, nec locari ipſorum operæ: qui ſecus facere auſus fuerit, hæc pœna ei indicta eſt, ut actione ſuâ cadat, & alterum tantum quanti res eſt vim paſſo parentibuſve ejus dare cogatur; nec-non ut corporalibus pœnis ſubjiciatur. *Novel. ut nulli judicum.* 134 *§. quia vero Auth. immo à debito. C. de obligat. & act.* Multo magis in eas perſonas, quæ debitori minus conjunctæ ſunt, attentare vetitum intelligitur. *l. ob æs. C. eod. tit. de obligat. act.* Attamen mos olim invaluerat, ut liceret ejuſdem civitatis aut pagi hominem pro debito vel injuria commiſſa prehendere reſve ejus pignorari; ſed morem iſtum tanquam iniquiſſimum, cùm antiquiores leges nõ ſolùm pro privato, verum etiam pro publico debito reprobârunt: *l. un. C. ut nullus ex vican. lib.* 11. *leg.* 4. *C. de execut. & exact. lib.* 12. tum maximè conſtitutiones noviſſimæ Iuſtiniani; quippe quæ pœnam amittendæ actionis, & quadrupli præſtandi impoſueruut aliaſque nonnullas. *Novel. ut non fiant pignorationes.* 52. *§.* 1. *Aut. ſed omnino. C. ne uxor. pro marito. d. Novel.* 134. *§. quoniam vero.* Pignorationes iſtæ quibus alius pro alio prægravatur, barbaro vocabulo repræſaliæ vulgo appellãtur, *cap. un. in princ. de injur. & dam. dat. in* 6. aliàs marchæ; quia potiſſimum in

limitibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

nitibus regionũ exerceri ſolitæ, *Guido Papę eſt.* 12. *Cuiac. ad d. l. vn. C. ut nullus. ex vic.* mites enim Germani marchen vocant, & le dicti marchiones quaſi comites limitanei Uſus hodiernus iſtas pignorationes certis nditionibus retinuit adverſus exteros, ſci-et impetratis his à Principe, ac conqueſti-ne apud eum facta, quod à Principe aut agiſtratu exteri qui debitor eſt, vel inju-am intulit, ut jus ſibi contra eum dicere-ir, obtinere nequiverit: quo caſu juſtam eſſe onceſſionem pignorationũ, ſicut juſtum eſt ellum quod ulciſcendæ injuriæ cauſâ indi-itur, non modo Juriſconſulti, verùm & heologi aſſeverant. *Guido Papæ. d. quæſt.* 2. *Bartolus in tractat. de repræſaliis, textus n c. dominus noſter.* 23. *quæſt.* 2. Et quæ-lam rerum pignoratio tantùm concedi ſo-et, perſonarum autem detentio, pro debito ut injuria alterius qui ejuſdem regni ſit ἀνδρολεπσία à Græcis vocata) difficiliùs. Ac is cujus præhenſæ ſunt res, ſeu ex quibus olvetur debitum, poſtulare poteſt ſibi à cre-litore credi actionẽ adverſus debitorem, ut us eſt in omnibus qui pro aliis ſolvere co-guntur. l. *Stichum.* 95. §. *ſi mandatu. ff. de olut. l. his conſequenter. §. ſi filiusfamilias. ff. fam. erciſc.*

Deinde ſciendum eſt prohibitum eſſe, Gregorii decimi Pontificis, & Concilij ge-neralis Lugdunenſis decreto, hanc ſeverita-tem exerceri contra perſonas Eccleſiaſticas earumve bona, ſub pœna excommunicationis vel interdicti. *d. c. un. de injuriis. & dam. dat. in* 6. Similiter conſtitutio Frederici Imperatoris ſecuritatem ab hac acerbitate tribuit cunctis qui in Academijs ſtudent, pœna quadrupli, & infamiæ violatoribus indicta: *Auth. habita. C. ne filius pro pa-tre.* ſicut favor religionis & miniſteriorum ſacrorum clericos ab iſta ſecuritate privile-gio exemit; ſic favor ſtudiorum, ſtudioſos. Quis enim (inquit Imperator) eorum non miſereatur, qui amore ſcientiæ exules facti de divitibus pauperes, ſemetipſos exinani-unt, vitam ſuam multis periculis exponunt *d. Auth. habita.* Sunt & alia quædam pri-vilegia præclara ſtudioſis eâ conſtitutione conceſſa, de quibus diſſeram ſuo loco.

Inſuper obſervandum eſt, quanquam ea, quam dixi, regula juris eſt, ut nemo niſi ex ſuo facto obligetur, aliumve obligatum ha-beat; tamen utilitatem juriſque rationem ſuaſiſſe iſtius regulæ aliquas poni exceptio-nes. Nam in primis ex contractu filii vel ſervi, patri vel domino, habenti eum in poteſtate, competit actio. *l. filiusfamilias. ff. de obligat. & act.* Neque id mirum, cum vis poteſtatis hæc ſit, ut per eum quem in poteſtate habemus jus nobis acquiratur; at-que adeò vox filii ſervive noſtri, noſtra eſſe intelligatur in iis rebus quæ nobis acquiri poſſunt. §. *ei vero, Inſtit. de inutilibus ſti-pulat.* Secundò cùm tutor vice pupilli in negotiis ejus gerendis habeatur, mirum non eſt ex facto tutoris, quoties tutorio nomine contrahit, acquiri actionem pupillo. Idem de curatoribus, & ſyndicis, & cæteris hu-juſmodi adminiſtratoribus. *l. eum qui. §. ſi actori. ff. de conſtit. pecun.* Planè cùm ii agunt, non dicitur quidem obligatio ſeu a-ctio ad ipſos pertinere, ſed exercitium dum-taxat alienæ actionis. Tertiò minimè mi-rum videri debet, heredibus, ex contractu defuncti, vel delicto in eum admiſſo, obli-gationes acquiri, etiam eas quæ nunquam prius defuncti fuêre; cum herêdes perſonam defuncti repræſentent. §. 1. *Inſt. de perpet. & temporal. act. l. vn. C. ut actiones ab hered. & contra her. incip.* Nonnunquam actio aliena, quãvis ceſſa non ſit, in alterũ tacitè tranſlata intelligitur: nempe cum procurator ex re domini, & præſente eo contraxit: *l. quod pro-curator.* 68. *ff. de procur. l. ſi procurator.* 79. *ff. de verb. obligat.* & in ſubſidium, quando domino contra procuratorem res aliter ſal-va eſſe nequit. *l.* 5. *ff de prætor ſtipulat. ar-gũ. l.* 1. *&* 2. *ff. de inſt. act.* Sic favore pupulli

conceſſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

conceſſum eſt,ut ſolvens unus ex tutoribus, utilem tutelæ actionem adverſus contutores habeat,pro partibus ſingulorum. *l.* 1. §. *nunc tractemus, ff. de tut. & rat. diſtrah.* Docui quoque moribus actionem præſumi ceſſam latoribus ſyngrapharum alienarum. *ſup.cap.* 1.*lib.* 3.

E contrario actionis ex facto alieno adverſus alterum competentis ſpecies ſunt hæ in primis,pater vel dominus tenetur ex contractu,quaſive contractu filii vel ſervi,quem habet in poteſtate, quatenus in peculio eſt, vel in rem ſuam verſum,vel à ſe juſſum,necnon tributoriâ actione, ut merx inter creditores diſtribuatur,quando is paſſus eſt filium aut ſervum ex peculio negotiari. *Inſt.tit. quod cum eo qui in aliena poteſt, eſt paſſim.* Tenetur quoq;, publicâ utilitate ſic exigente,quilibet ex cõtractu inſtitoris ſui,& quilibet exercitor navis ex contractu magiſtri quem præpoſuit. *Inſt. d.tit. quod cum eo.* §. *eadem ratione.* Quâ ratione tenetur etiam maritus moribus,ex contractu uxoris publicè ſeu ipſo ſciente negotiantis. Quòd autem moribus, quiſquis aliquam in uxorem ducit, ſimul debita omnia ejus in ſe trahat, non fit hoc quia contractus uxoris ipſum obliget, ſed quia conjugium parit communionem totius æris alieni, cujus partem dimidiam velut debitum proprium ſolvere vir cogitur, alteram dimidiam tanquam adminiſtrator totius familiæ,ideoque & negotiorum uxoris; non ſecus quàm tutor conveniri ſolet ob debita pupilli: quod ex his quæ de jure nuptiarum cap. 7. lib. 1. enarravi, intelligitur. Deinde ex facto tutoris vel curatoris minores teneri, necnon heredem ex facto defuncti,modò rei,non pœnæ perſecutio fiat,certiſſimum eſt. *l.* 1.3.4. *C. quando ex fact tut.* §. 1 *Inſt.de perpet.& temporal.act.* Tenetur deniq; dominus noxali actione ob delictum, quaſive delictum ſervi, vel ob nocumentum animalis ſui;ſcilicet ut niſi malit damni æſtimationem ſufferre, dedat ſervum vel animal quod nocuit pro noxa: *Inſt.tit.de noxal.act. & tit.ſeq.* nunquam enim res noſtræ ulteriu nos onerant, quàm ut pro iis oneribus qu: ab his ſunt,eis cedamus. *l. is cum quo.ff.de a qua plu.arcend.* Quod ſi dominus ſervun prohibere potuit, aut ſi animal nocere ſoli tum, quà iter vulgo fit, habuerit non ſati vinctum, obligatus is cenſetur latiùs, tan quam ex proprio delicto. *l.* 2. *&* 3. *ff. d. noxal.l.hi enim; cum* 2.*ll.ſeq.ff.de ædilit. edicto.*

Fidejuſſores etiam pro aliis obligati ſunt, non tamen ex facto alieno, verùm ex proprio ſuo facto; ſcilicet quia ſuo conſenſu ſuaque conventione alienæ obligationi acceſſerunt. Idem judicium eſto de mandatoribus,ac de pecuniæ conſtitutæ reis: tot namque genera ſunt eorum qui pro aliis intercedunt. *Nov.* 4. § *penul.* Fidejuſſores aliàs dicuntur adpromiſſores,quippe qui idem promittunt quod alius debet, obliganturque ſtipulatione. *l.* 5. §. *ſatis acceptio.ff. de verb.obligat. l. blanditus. C. de fidejuſſor.* Mandatores ſunt,qui mandant futuro creditori, ut pecuniam alicui credat, ſive aliud negotium cum eo gerat. Pecuniæ verò conſtitutæ rei ſunt, qui ſolo pacto conſtituunt ſeu ſpondent ſe pro ſe aut pro alio ſoluturos. §. *de conſtituta.Inſt.de act.l.* 1. *& ſeqq.ff.de conſt. pecun.* Quibus verbis videatur quis ſe ex cõſtituto obligaſſe, declarat quædam noviſſima Juſtiniani conſtitutio, in qua traditur intereſſe,an imperſonaliter quis locutus ſit, aut ſi ſecum aliam perſonam à qua ſolutio fiat nominaverit,an id fecerit conjunctim, aut diſjunctim. *Nov. ut cum de appell. cog.* 115. §. *ult. Auth. ſi quando.C.de conſtit.pecun.* Sed cùm par diſtinctio in cæteris contractibus locum habeat,malui differere de hac re prius ſub cap. 1. lib. 3. unde pleniorem interpretationem iſtius conſtitutionis repetendam relinquo. Obſervandum eſt ſecundùm mores hodiernos, conſtitutum à fidejuſſione vix diſcerni, cùm oſtenderim ſuprà, *cap.* 5 *hoc lib.* 3.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ib. 3. ſtipulationum ſolemnitatem extra uſum abiiſſe, & obligationes etiam ex pactis nunc oriri.

Quarundam perſonarum interdicta eſt interceſſio, nempe mulierum propter imbecillitatem ſexus; de qua re celebre SC. extat Vellejanum, exceptionem præbens mulieri ne interceſſio ſua ipſi nocere queat. *l.* 1. *& ſeqq. ff. ad SC. Vellejan.* Quin etiam duæ cauſſæ ſunt, quibus ne quidem ipſo jure mulier ex interceſſione ſua obligatur. Una eſt, ſi aliter quàm publico inſtrumento interpoſito interceſſerit. *l. antiquæ. l. ult. C. eod. tit.* Altera ea quæ jure noviſſimo conſtituta, ſi uxor pro marito ſuo interceſſit, *Nov. ut nulli judicum.* 134. §. *& illud. Auth. ſi qua mulier. C. d. tit. ad SC. Vellejan.* quâ conſtitutione noviſſima illud quoque ſancitum eſt, ut ne intercedens iterum vel ſæpiùs pro marito obligetur, niſi oſtendatur pecuniam in utilitatem ipſius mulieris eſſe verſam: *d. Nov.* 134. §. *& illud. d. Auth. ſi qua mulier.* quamvis aliàs, cùm mulier pro alio, quàm marito ſuo intercedit, conſentiens ſeu cavens iterum poſt biennium obligetur. *l. ſi mulier perfectæ ætatis. C. d. tit. ad SC. Vellejan.* Quoniam enim facillimè adducuntur mulieres ut pro viris ſuis intercedant, æquum fuit eis pleniùs in eum caſum ſuccurri. Non debet videri repugnans alia noviſſima conſtitutio, quæ dictat conſenſum uxoris, ut vir alienet, oppignoretve rem propter nuptias, vel doti datã, valere, modò poſt biennii tempus decurſum altera cautio ſcribatur, priorem conſenſum confirmans; & aliæ res ſint unde queat mulieri ſatisfieri. *Nov. ut immobilia ante nuptialis donationis* 61. *Auth. ſive à me. C. d. tit. ad SC. Vellejan.* Etenim tũc nulla verè eſt mulieris interceſſio, cùm intercedere demũ is dicatur, qui ſuam perſonam, vel pignori res ſuas alieno nomine obligat; non etiam qui donat, vel aliquid juris ſui remittit. *l. quamvis. ff. eod. tit.* Nec prorſus par ratio eſt donationis, & interceſſionis, cùm facilius ſe quis obliget quàm alicui donet. *l.* 4. *ff. eod.* Quapropter ſufficere viſum eſt perſeverantem tam diu conſenſum, ut conſtitutum eſt in mulierum interceſſionibus, quæ pro extraneis fiunt, ad alienationem, oppignorationemve iſtam mariti, quæ alioqui prohibita eſt, (ſicut dixi cap. 8. lib. 1.) corroborandam.

De duobus reis promittendi ſeu debendi, quale jus ſit, videamus: quippe hi fidejuſſoribus adeò ſimiles ſunt, ut vetus interpretum diſputatio ſit, an ij inter ſe fidejubere cenſeantur. Verius eſt eos non eſſe propriè invicem fidejuſſores, niſi expreſsè hoc egerint; *gloſ. ad Novel. de duobus reis* 99. videri tamen effectu & executione obligationis inſpecta, mutuo fidejubere, nempe quia uno eorũ non ſolvente, ſolidum ab altero exigi poteſt. *l. reos. ff. de duob. reis.* Proinde ſi mulier & Titius duo rei accepti ſint, mulier cenſetur interceſſiſſe. *l. vir uxori.* §. *ult. ff. d. tit. ad SC. Vellejan.* Ac ut unum ideò pro alio teneri dixeris, non tamen obligatum intellexeris ex facto alieno; ſed quia ipſemet ſe ſic obligavit. Duos reos appellamus, qui eandem rem aut ſummam debẽt ſinguli in ſolidum. *Inſt. ff. & C. de duobus reis paſſim.* Dico in ſolidũ, nõ enim ſufficeret plures ejuſdem rei vel quantitatis exiſtere promiſſores: cùm in dubio duobus ſimul promittẽtibus dividatur obligatio in partes viriles. *d. l. reos.* §. 1. *ff. de duob. reis.* Itaque jure vetere, ad diſcernendum utrum aliqui duo rei eſſent, ſedulò inſpici ſolebat quid actum eſſet, ſeu quæ mens fuiſſet cõtrahẽtium. *l.* 3. *ff. eod.* At verò Juſtinianus noviſſimâ ſuâ conſtitutione noluit hac in re amplius dari locum conjecturis, verùm ſtatuit duos reos ita demum intelligi conſtitutos, ſi nominatim adjectum fuerit, teneri utrumque in ſolidum: *d. Nov* 99. *Auth. hoc ita. C. eod. tit. de duobus reis.* non abſimili ratione, quâ ſtatuit novationem non eſſe, niſi id diſertè dictum ſit; *l. ult. C. de novat.* quamvis priùs ex eo quod actum erat, æſtimatio novationis fieret. *l.* 2. *ff. eod. tit. de novat.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Attamen ſunt etiamnum diſcrepantes DD. ſententiæ, verùm per noviſſimam iſtam conſtitutionem jus iſtud vetus de conſtitutione duorum reorum ſit immutatum; cùm dicant aliqui illud dũtaxat jure noviſſimo effectũ, ut duo rei beneficiũ diviſionis habeant, quale habent fidejuſſores, *Bart. ad l.2. 3. & 4. ff. de duob. reis.* de quo beneficio, necnon de beneficio ordinis inter reum principalem & fidejuſſorem atque alios, tractationem reſervo in librum hujus commentarii ſequentem, ubi de judiciis, eorumque ordine. Nam diverſa inſpectio eſt, quatenus quiſq; ſit obligatus, & an eatenus mox conveniri poſſit: quinetiam aliqui ſunt qui hanc conſtitutionem noviſſimam non quidem ad duos reos, verùm ad mutuos fidejuſſores pertinere affirmant. *Hugo Donellus ad d. Auth. hoc ita. C. eod. tit.* Quorum opinioni congruit inſcriptio Græca περὶ ἀλληλεγγυῶν. Cæterùm huic interpretationi refragatur, non modò Authentica ex corpore iſtius conſtitutionis extracta, Codicique inſerta, ſed & verſio vulgaris, nec non Juliani Patricii epitome, utraque antiquiſſima, continens inſcriptionem de duobus reis, Ac quid mirum eſt duos reos Græcâ voce mutuam fidejuſſionem ſignificante à Juſtiniano deſignatos eſſe, cùm ij (ut paulò ante dixi) quodam effectu tales ſint?

CAPUT XII.

Quibus modis tollantur obligationes.

VArias cauſas obligationum gignendarum, & varia earum genera, & ſingulorum generum vim huc uſque expoſui: videndum nunc eſt quomodo vinculum obligationum diſſolvatur. Sane multi modi ſunt liberationum ſeu tollendarum obligationum, inter quos præcipuus & frequentiſsimus eſt ſolutio, id eſt, præſtatio ejus quod debetur, *Inſt. quib. mod. tol. obligat. in princ. l. ſolutam. ff. de ſolut.* ſive pecunia debeatur, ſive alia res, ſive etiam factum, *l. ſi quis aliam. l. qui res. §. mihi. Romæ. ff. eod. tit. de ſolut.* Non enim poteſt aliud pro alio ſolvi invito creditori. *Inſt. d. tit. quib. mod. toll. obligat. in princ. l. 2. §. 1. ff ſi cert. petat.* Ac cùm in mutuo non eadem ipſa ſpecies quæ data eſt, ſed alia ejuſdem generis reddatur, quoniam res in quibus mutuum verſatur, naturâ ſuâ functionẽ in genere recipiunt, dixi tunc minimè videri rem diverſam ſolvi. *ſupra c. 2. h. lib. 3.*

Notandum eſt quibuſdam caſibus rectè aliud ſolui, ſive quia id æquitas ſuggerit, lexque permittit, veluti in noxialibus actionibus, ubi dominus liberatur, mancipium vel animal, quod nocuit, dedendo: *Inſt. de noxal. act. & tit. ſeq.* ſive quia neceſſitas cogit veluti cùm ipſa res debita præſtari nequit puta quoniam periit, aut quoniam aliena eſt nec à domino abſque maximo incommodo redimi poteſt: quo caſu pro re æſtimatio ejus utiliter ſolvitur. *l. in re furtiva. ff. de cond. furt. l. ſi domus. §. in pecunia. verſ. qui confitetur. ff. de legat. 1.* Aliquando res aut pecunia quæ debetur, præſtari à debitore nequit propter ipſius inopiam, quo caſu elegans & obſervatu digniſſima eſt Juſtiniani conſtitutio noviſſima, tribuens tunc facultatem debitori rem aliam quam habet non modò mobilem, ſed & immobilem, in ſolutum dandi, facta à judice debiti, & rei quæ traditur æſtimatione, necnõ præſtitâ creditori, cui res iſta adjicitur, cautione de evictione, prout debitori cavere poſſibile fuerit. *Nov. de fidejuſſor. 4. §. quod autem. Auth. hoc niſi. C. de ſolut.* Planè creditor tunc demum rem aliam accipere in ſolutum cogitur, cùm nullus reperitur emptor bonorum aliquorum debitoris, ſive mobilium ſive immobilium, ut pecunia inde confici poſſit. Deinde hoc tributum eſt creditori, ut habeat ipſe electionem rerum debitoris, ex quibus licitum ei eſt optimam accipere. *d. Nov. 4. §. quod autem. & d. Auth. hoc niſi.* Singulare eſt in Eccleſia, ſeu domo pia debitrice, ut queat defungi rem mediocrem in ſolutum dando. *Nov. de alienat. &*

emphy-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

emphyteuſi, 120. *Auth.hoc jus porrectā.C.de ſacroſanct.Eccleſ.* Illud Juſtinianus ſe conſtituiſſe ait ex clemētia & commiſeratione debitorū, ne cogantur quoties pecunia, vel ſpecies debita præ manu non eſt, nec emptor aliarum rerum invenitur, triſtem ceſsionem bonorum facere, aut pati carcerem; atque id fieri abſque injuria creditorum, quippe quos neceſsitas ad hanc cauſam perduceret, cùm leges à debitore inope nihil ulterius exigi permittant, quàm ut cedat bonis, atque ita res ſuas alias, pro ea quā debet, derelinquat. *d. Nov.4.§.quod autē.d.Auth.hoc niſi.* Immò ne quis cogatur indifferenter bonis cedere, etiam jure noviſsimo, quod aliàs explicaturus ſum, proviſum eſt. *Nov.ne quis cogatur* 135 Huic juri locus eſt in quacunque actione, id eſt, non ſolum ſi ex mutuo, verum quacunque ex cauſſa quis creditor ſit, actionemve inſtituerit. *d.Nov.4.§.quod autem.in fine. d.Auth.hoc niſi in fine.*

Ut juſta ſolutio ſit, non pauca alia obſerſervanda ſunt, tum circa perſonas, tum circa cæteras circumſtantias; quæ tantu m ſummatim hīc proponam, ideo quòd jure noviſſimo nihil in his mutatum ſit, & perparum moribus. Utiliter ſolvit non ſolum debitor, ſed & quicunq; alius nomine ejus, *Inſt.quib. mod.tol.oblig.in princ.l.manifeſti. C.de ſolu.* alii verò quàm creditori, non rectè ſolvitur. *l.invito.C.eod.* Poſſumus enim meliorem alicujus conditionem facere etiam inviti & ignorantis, non item deteriorem, *l.ſolvere ff. eod.* atqui deterior fieret conditio creditoris, ſi liberaretur debitor ejus, adimereturq; ipſi ſua adverſus illū actio: hoc ita, niſi vice creditoris quiſpiam alius ſit, veluti tutor, curator; ſimiliſve adminiſtrator, aut aliquis cui creditor hoc nominatim mandaverit, cuive factam ſolutionem ratam habuerit, aut niſi quiſpiam adjectus fuerit ſolutioni. *l.ſolutam. ff.eod.l.tutor.qui.ff.de adminiſtrat.tut.l.antepenul.ff eod.§.planè ſolutio. Inſt.de inutil. ſtip.* Quinetiam moribus comparatum eſt, ut rectè ſolvatur latori ſyngraphæ, utpote qui ſicut aliquoties dixi, dominus crediti, & procurator in rem ſuam habetur. *ſup.cap.prox. & cap.5.lib.3.* Planè utrumlibet fiat, ſive ſolvat aliquis, ſive ei ſolvatur, oportet eum liberam rerum ſuarū adminiſtrationem habere, ſeu poſſe alienare: nā ſicut ſolvens pecuniam præſtando alienat, ſic & ille cui ſolvitur, præſtando liberationem *l.quod ſi. §.ul. l.pupillo.ff.d.tit.de ſolut.* Solutio autem fieri debet ſuo tempore & loco, non ante conditionem exiſtentem ſeu ortum obligationis, nec ante diem, qui adjectus videatur potius favore creditoris quam debitoris, nec alibi quàm dictum eſt, *l.ſtipulatio iſta.§ inter ff. de verb.obligat.l.3.§. cum Pollidius.ff. de uſur.l.penul.ff.de eo quod certo loco.l.qui ſibi. ff.de ſolu.* ac res ita tradi debet, ut fiat accipientis pleno jure & firmiter, ſeu ut non evincatur, & non deterior, & tota quantitas quæ debetur, nō per partes: niſi in aliam formam ſolutionis conſenſerit creditor. *argum. l.obſignatione. C.de ſolut.* niſi uni debeatur ex pluribus cauſis ſeu obligationibus; quo caſu inſpicitur, in quam cauſſam ſolutum ſit. In dubio debitor in graviorem cauſſam, ſeu ob quam ſolviſſe ipſi commodius eſt ſolviſſe intelligitur. *l.eum ex pluribus.ff.ſolut.*

Sciendum eſt facta nonnulla pro ſolutione haberi: primò oblationem repræſentationemque rei debitæ, creditore accipere eam recuſante. Nam ſi ſpecies debita poſtea abſq; altera mora aut facto debitoris perierit, hujuſmodi oblatio facta prodeſt ad liberationē. *l.qui decem.ff.de ſolut.* Ut & prodeſt quoties pœna vel uſuræ, vel alia pecunia præſtāda eſt ſub conditione ſolvendi, cum regula ſit; quādo ſtat per eum cujus intereſt conditionem non impleri quo minus impleatur, haberi pro impleta. *l in jure. ff.de regul.juris.* Secundò ſolutionis vicē tenet obſignatio depoſitioq; rei debitæ apud magiſtratū, vel ejuſmodi loco tuto: quippe hujus depoſitionis tanta eſt vis, ut mox liberet plenè debitorem, quamdiu

diu is rem ad ſe non receperit. *l. acceptam. C. de uſur. l. obſignatione. C. de ſolut.* Ut utilis ſit depoſitio, neceſſe eſt præceſſiſſe oblationem debitoris, recuſationemque creditoris, niſi creditor abſit, incertuſque ſit cui offeratur. *l. ſi creditrici. C. d. tit. de uſur.* Tertiò vim ſolutionis habet cõpenſatio, quæ admittitur cùm pecunia & quantitas utrimque debetur, & cùm debitum quod opponitur liquidum eſt: *l. 4. C. de compenſat. §. in bonæ fidei inſt. de act.* jam namque præſtitum videtur creditori, quantum apud eum eſt, præſtarique viciſſim ab eo debuiſſet.

Prædictis modis ſolet voluntate unius, etiam altero invito, contingere liberatio: aliquando conſenſu amborum hęc contigit; ſive quia ab initio ita convenit, veluti in pacto addictionis in diem, aut legis commiſſoriæ; *l. 1. ff. de in diem. addict. l. 1. ff. de l. commiſſ.* ſive quoniam ii qui contraxerunt, diſcedunt poſtea mutuâ voluntate ab obligatione, eique renunciant. *§. ult. Inſtit. quib. mod. tollit. obligat.* Sic tollitur per acceptilationem obligatio non quælibet, ſed quæ verbis contracta; acceptilatio enim fiebat per ſtipulationem; *§. item per acceptilationem. Inſtit. eod.* atqui nihil tam naturale eſt quam unumquodque eo genere diſſolvi, quo colligatum eſt, & rebus in contrariũ actis. *l. nihil tã natur. ff. de reg. juris.* Ut verò aliæ obligationes etiã acceptilatione tollerentur, cautio erat ut in verborum obligationẽ prius transferrẽtur formula Aquilianæ ſtipulationis: ſic appellatæ à Gallo Aquilio formulæ inventore. *§. eſt autem prodita. inſt. d. tit. quib. mod. tol. obligat.* Si non acceptilatio, ſed nudum pactum non petendi adderetur, id proderat tantùm ad exceptionem. *l. juriſgentium. §. ſed cum nulla ff. de pact.* de quo genere tollendæ ſeu potius elidendæ obligationis differam paulò inferius ſub cap. de exceptionibus. Impræſentiarum diſſero de modis quibus ipſo jure tollitur obligatio. Sic novatio ipſo jure tollit obligationem, quoties prior obligatio in aliam poſteriorem transfunditur. *§. præterea. Inſtitut. quib. mod. tol. obligat.* Et quidem novatio ut hanc vim haberet, ſolebat quoque fieri interventu ſtipulationis; ac hujus ſpecies delegatio, cùm alius debitor datur, ſe in vicem prioris debitoris ſubſtituens. *l. 1. 2. l. delegare ff. de novat.* Novatio dicitur etiam fieri judicio ſeu litis conteſtatione: *l. aliam. ff. eod.* ſed non ita quin maneant creditori omnia commoda priſtinæ obligationis. *l. ſolutum in princ. ff. de pignor. act. l. non ſolet. ff. de reg. juris.* Planè quoniam moribus hodiernis (ut aliàs dixi) ſtipulationum ſolemnitas exolevit, pactaque gignendæ obligationis vim acceperunt. *ſup. cap. 5. hoc lib. 3.* ſic etiam tollendæ; unde acceptilationes & novationes ſimplicibus pactis facimus, & Aquiliana formula, cujus ſtatim memini, apud nos ſupervacua eſt.

Inſuper ſciendum eſt non rarò abſque ullo facto eorum, ad quos obligatio ſpectat, immò ignorantibus atque invitis eis, jus obligationis exſtingui, ſcilicet mutatione prioris ſtatus; ſeu, cùm recedit obligatio in eum ſtatum, à quo incipere non poterat: *§ item contra. inſtit. de inutil. ſtipulat.* cujuſmodi cauſſæ liberationis exemplum primum eſt interitus rei debitæ, ejuſve amiſſio. *l. quod te. ff. ſi certum. petat.* quo nomine interdum quoque civilem comprehendo, nempe cùm res quæ in rerum natura adhuc exiſtit deſinit in hominum eſſe commercio, darique poſſe. *d. §. item contra. Inſtitut. de inut. ſtipulat.* Sane interitu rei adeò perit obligatio, ut ne debeatur quidem æſtimatio. *l. cum res, §. ult. ff. de legat. 1.* Quare quod ſuperius tradidi æſtimationem loco rei quæ interiit interdum dari, ſic accipi volo, cùm juſta aliqua cauſſa ſubeſt hujus præſtandæ. Subeſt juſta cauſſa tribus caſibus, qui idcirco dicuntur efficere perpetuam obligationem; videlicet ob factum culpamve debitoris in re è medio tollenda; ob moram ejus in re ſolvenda, ob conventionem ejuſdem de caſu fortuito & periculo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ericulo rei præſtando. Ac circa culpam diſtinctio facienda eſt contractuum, utpote quorum aliqui dumtaxat dolum malum, laamq; culpam recipiunt, aliqui culpam levẽ, liqui culpam quoque leviſſimam. *d. § item ontra. Inſt. de inutil. ſtipulat. d. l. quod te ff. i cert. petat. l. contractus. ff. de regul. juris.* Quidquid dixi de interitu, locum habet & in leterioratione, utpote quæ pars quædam interitus eſt; ſcilicet ut quatenus res deterior acta eſt, liberetur vel non liberetur debitor. *. 3. cum ibi notatis. ff. de condict. tritic. l. qui ſibi. §. 1. ff. de ſolut.* Secundum exemplum exſtinguẽdæ obligationis propter mutationem ſtatus prioris, eſt confuſio obligationis; nempe quoties creditum & debitum n unam eandemque perſonam recidunt, debitore creditori, aut creditore debitori herele exiſtente. *l. ut debitum. C. de heredit. act.* Tertium exemplum amittendæ ſic obligationis eſt concurſus duarum cauſarum lucrativarum, quando aliqua res ad creditorem pervenerit ex una cauſſa ejuſmodi, & ex altera rurſum res eadem ei debetur; quoniam tunc poſterior cauſa inutilis fit. *l. omnes debitores. ff. de oblig. & act. d. l. cum. res. §. ult. ff. de leg. 1.*

Præterea nonnunquam tempore finitur obligatio non quidem ſi convenerit aliquid ad tempus ſolùm præſtari, tempus enim convẽtum non eſt modus perimendæ obligationis; *l. obligationum fere. ff. d. tit. de obligat. & act* ſed tunc intelligendum eſt obligationem finiri tempore, cùm tempus exſpirat quod ab initio lege vel edicto fuit præſtitutum intentãdæ actioni, quale eſt ſpatium anni plerumque in actionibus prætoriis. Cæteræ namque actiones vocantur perpetuæ, *Inſtit. d. tit. de perpet. & temporal. act.* De præſcriptione tẽporis, ſeu an exceptio actioni objici nõ poſſit in præſẽtia nõ diſputo, ut paulò ſuperiùs dixi

Poſtremò conſtitutum eſt pœnæ cauſâ, creditorem qui pecuniam aut rem ſibi debitam vi extorquet, jus crediti amittere. *l. extat. ff. quod metus cauſa.*

Quæ dicta ſunt, ad diſſolutionem omnium obligationum pertinent. Cæterùm propriæ ſunt nonnullæ certarum obligationum liberationes, verbi gratiâ mandatum re adhuc integrâ evaneſcit revocatione, & morte ſolius mandatis, ac renunciatione tempeſtivâ, morteve ſolius mandatarii. *§. recté, & §§. ſeqq Inſt. de mandato.* Societas diſſolvitur morte & amiſſione omnium bonorum, & voluntate unius ex ſociis: *§. ſolvitur. & §§. ſeqq. Inſt. de ſociet.* Nuptiæ, quæ ſpecies ſocietatis ſimiliter morte unius conjugum diſſolvuntur, quinetiam ſecundum jus civile, juſto divortio: quomodo id, præſertim ex noviſſimis conſtitutionibus, nec non quale ſit jus Chriſtianum, & Canonicum, quo in hac materia utimur, explicui latè ſupra. *cap. 10. l. 1.* Inſuper duorum reorum obligatio talis eſt, ut debitor ab uno ex reis ſtipulandi ſeu credendi liberatus, liberetur una ab altero, immò ſolâ petitione & occupatione unius reorum credendi. *l. penult. Inſtit. de duobus reis. l. 2. ff. eod.* Similiter uno reorum promittendi ſeu debendi liberato, liberatur & alter, ſi dum contigerit ipſo jure alterutrius liberatio, nec ſolùm perſona, ſed res exempta obligationi fuerit. *l. 2. 3. & ult. ff. eod.* Idem jus eſt in cunctis aliis qui participes reperiuntur unius obligationis, *l. ſi ex plurib. ff. de acceptilat.* ut in pluribus ejuſdem pupilli tutoribus, aut duobus magiſtratibus collegis. *l. ſi pupillus 45. ff. de adminiſtrat. tuto.* Obligationum deniq; acceſſoriarum, quales ſunt fidejuſſorum & pignorum, ea eſt natura, ut ſublatâ principali obligatione, ſimul tollantur. *l. in omnibus. 43. ff. de ſolut.*

Caput XIIII.

De actionibus, & multiplici earum differentia.

Conjunctam eſſe tractationem obligationum, de quibus hactenus dixi, & actionum de quibus hoc loco dicere aggredior,

ditor, indicat titulus ff. & C. de obligat. & act. Ex obligationibus namq; actiones profluunt, non quævis, verùm pleræque, eæ ſcilicet quæ in perſonam. Eſt enim actionum ſumma ſeu prima diviſio hæc, quod aliæ in rem, aliæ in perſonam ſint. §. 1. *Inſtit. de act.* In rem, illæ quæ ſunt de eo quod jam noſtrũ eſt: ſic appellatæ, quia rem ſequantur apud quemcunque ea ſit, ac perſonam poſſeſſoris ſeu detentoris dumtaxat per conſequentiam ita ut res ipſa potiùs, quàm perſona iis actionibus conveniri cenſeatur. *l. Imperatores ff. de Publican.* In perſonam verò actiones ſunt de eo quod necdum noſtrum eſt, ſed nobis debetur, noſtrumque fieri deſideramus: ſic appellatæ, propterea quod ſequantur perſonam ſolam, eamque certam, quæ obligata ſit ad aliquid dandum vel faciendum, nullâ habitâ ratione à quo res teneatur. Actio definitur jus perſequendi in judicio quod nobis debetur. *Inſtit. d. tit. de act. in princ.* Ut utrumque iſtud genus actionis hâc definitione contineri videatur, commodè accipiendũ eſt ibi *quod nobis debetur*, pro eo quod nobis præſtari debet. Præſtandi verbum generale eſt, complectens non tantùm dationem vel factum, quo ſpectant actiones in perſonam; verùm etiam reſtitutionem, quæ propria eſt actionum in rem: quamvis aliàs verbum (debendi) propriè tantùm ad obligationes referatur, *l. 1. & duab. ſeqq. ff. de conſt. pecun. l. ſcribit. ff. de auro & arg. legat.* ac vocabulum actionis aliquando ſtrictè ſumatur, ut denotet ſolùm actionem in perſonam, nempe cùm adjunctum reperitur vocabulum petitionis à quo diſtinguatur. *l. actio. ff. de obligat. & act. l. pecuniæ §. actionis. ff. de de verb. ſignificat.* Frequens enim eſt in jure, ut nomen generis reſtringatur ad ſpeciem in diviſionibus. Præterea in prædicta definitione cupio expendi hæc verba *Ius perſequendi*, ut ſciatur hic vocari actionem, non ipſam perſecutionem judiciariam ſeu actum aliquem, ſed jus quoddam exiſtens, etiam antequam in judicium actumve deducatur.

Porrò id quod noſtrũ eſt, ſeu jus quod in rebus habemus, docui aliàs eſſe varium atque multiplex. *ſup. cap. 1. lib. 2.* Ac de ſingulis ſpeciebus tũc enumeratis, ſciendum eſt proditas eſſe quaſdam in rem actiones: cauſa enim dominii competit rei vindicatio, eaque directa; *ff. & C. tit. de rei vindicat.* ſic nuncupata per excellentiam, quia alioqui nomen vindicationis commune eſt omnibus in rem actionibus, ſicut nomen condictionis omnibus actionibus in perſonam. §. *appellamus. Inſtitut. d. tit. de act.* Cauſa autem quaſi dominij, quale eſt jus emphyteuticum aut feudale, competit utilis rei vindicatio. *ff. ſi ager vectigalis, vel emphyteut. petat.* Deinde ob uſumfructum aliamve rei ſervitutem, competunt actiones confeſſoria & negatoria; illa, ut vindicetur ſeu petatur ſervitus; hæc, ut libertas prædii ſeu rei vindicetur: qui enim verbis negat ſervitutem, vi ipſa aſſerit libertatem. §. *æque Inſtit. d. tit. de act.* Item cauſâ vindicandæ bonæ fidei poſſeſſionis, datur actio Publiciana. § *namque Inſtit. eod. tit.* hypothecæ denique vindicandæ cauſâ, datur actio hypothecaria, quæ aliter appellatur Serviana, aut quaſi ſerviana. §. *item Serviana. Inſtit. eod.* Competens exemplo aliarum actionum in rem, ut actori poſſidere rem liceat. Poſſeſſionis autem pignoris ſeu hypothecæ hoc commodum eſt, ut ſi creditori non ſatisfiat, is diſtrahere rem poſſit, eamque emptori tradere, etiam ſuâ authoritate; quaſi in conſtituendo pignore id actum ſit, ut hoc creditori liceat. *l. 4. ff. de pignorat. act.* Quamvis moribus noſtris vix ſit receptum, ut creditor privatâ authoritate pignus conventionale diſtrahat, ſed diſtractio addictione fieri ſolet, authoritate magiſtratus, per apparitores; ſicut jus Romanum conſtituit fieri in iis pignoribus quæ cauſa judicati capiuntur. *l. 2. C. ſi in cauſ. judic. pign. capt. ſit.* Etenim ſciendum eſt hypothecariam actionem

ctionem pertinere ad perſecutionem utriuſque generis pignoris, conventionalis & prętorij, & vindicationem prætorij pignoris eſſe quæ deſcribitur à Iuſtiniano in §. itẽ ſi quis. nſtit. de act. quam malè pleriq; Interpretes ntellexerunt eſſe Paulianam, cùm Pauliana it actio in perſonam ex maleficio fraudis. *l.* I. *& ſeqq. ff. quæ in fraud. cred. leg. videanus.* 38. §. *in Faviana. ff. de uſur.* Tantùm deò Juſtinianus hanc ſpeciem vindicationis pignoris, à genere hypothecariæ actionis diſtinxit, quod hæc ſpecies reſciſſionem traditionis factæ in fraudẽ creditoris cõplectatur, ut & altera actio reſciſſoria in proximo §. ibidem à Juſtiniano deſcripta, competens ut rẽ noſtram per cauſam injuſtæ alienæ uſucapionis amiſſam recuperemus: quę actio, factâ reſciſſione ſeu in integrum reſtitutione, ea ipſa vetus rei vindicatio eſt, quæ ante amiſſionem competebat. Hæc ſatis de actione hypothecaria: nam quo ordine hæc actio exercenda ſit, id eſt, an ſtatim non conventâ prius perſonâ debitoris, & noviſſimarum conſtitutionum eò ſpectantium explicationem reſervo in librum horum commentariorum ſequentem.

Præjudiciales actiones quibus de ſtatu cõtenditur, nempe an aliquis ſit liber an ſervus, libertus an ingenuus, aut utrum filius alicujus legitimus nec-ne, inter eas actiones, quæ verè in rem ſunt repono. §. *præjudiciales. Inſtit. de act.* Vindicatur namque his ſervitus perſonæ ejuſve libertas, aliave hujuſmodi conditio, pœne eodem modo quo ſervitus prædij libertaſve ejus aſſeritur, actionibus confeſſoria & negatoria; daturque ſimiliter adverſus eum qui controverſiam juris, de quo agitur, actori facit, idque cum injuria actoris velut detinet atque poſſidet.

De actione ad exhibendum, cujus generis ſit actio, quæri poteſt. Plerique ajunt eſſe in perſonam, ſed in rem ſcriptam. Verius puto actionibus in rem connumerari oportere, in quo, nec-non in eo quod mox de præjudicialibus actionibus, & de vindicatione pignoris in fraudem alienati dixi, aſſentitur mihi Hugo Dònellus. *ad §. omnium autem. & ad d. §. item. ſi quis & ad d. §. præjudiciales autem. Inſtit. de act.* Datur enim hæc actio adverſus eum qui poſſidet, dolove deſiit poſſidere, quę certa eſt & perpetua actionum in rem nota: non contra eum, qui nobis obligatione aliquâ teneatur. *l.* 3. *&.* 5. *ff. de act. ad. exhib.* Non obeſt quod expreſsè ſcripſit Ulpianus hanc perſonalem eſſe actionem: *d. §. eſt. l.* 3. *autem ff. de act. ad exhib.* nam perſonalem appellavit, quia perſonæ ejus cujus intereſt rem exhiberi, & perſonæ illius qui rem poſſidet, cohæret: eodem ſenſu; quo dicitur beneficium perſonale, non egrediens perſonam. *l.* I. *ff. de conſtit. princip.* Ac falluntur Interpretes, qui actiones in rem ſcriptas dici putant quod rem ejuſque poſſeſſorem ſequantur; verum ſic appellantur, quod verba edictorum quibus eæ proditæ ſint, in rem de qua agitur dirigantur, abſque expreſſione ullius perſonæ: *Not. Ioannes Coraſius miſcellaneorum. lib.* I. *cap.* 22. quâ phraſi dicuntur pacta quædam in rem eſſe, quædam in perſonam. *l. juriſgentium. ff. de pact.*

Porrò actiones ſunt quædam, quæ mixtam cauſam obtinere videntur; quinetiam revera obtinent, meo & communi Interpretum judicio, id eſt partim in rem, partim in perſonam ſunt; ut petitio hereditatis: *l. hereditatis. C. de tit. hered.* item actiones familiæ erciſcundæ, communi dividundo, & finium regundorum, utpotè quæ & rei reſtitutionem, & præſtationes quaſdam perſonales continent. §. *quædam actiones. Inſtit. de act. l.* I. *ff. finium regundorum.* Qui enim diviſionem rei aut finium directionem poſtulat; is ſuum quippiam in eis eſſe aſſerit, idque petit. De præſtationibus perſonalibus iſtarum actionum, dixi aliàs. *ſup. cap.* 9. *hoc lib.* 3. Fortè dixeris

præſta-

præſtationes has perſonales non ſufficere, ut dicatur aliqua actio partim eſſe in perſonã; alioqui enim & rei vindicationem mixtam fore, cùm in ea non ſolùm rem petitam reſtitui, ſed & damnum circa eam rem datum, & commodum inde acceptum, & ſi diſtracta fuerit, pretium ejus præſtari judex jubeat; *l. non ſolum. l. item ſi ff. de rei vindicat.* quæ præſtationes indubiè ſunt perſonales. *l. ſed. & ſi 25. §. petitio. ff. de petit. hered.* Reſpondebo ut in rem vel in perſonam actio eſſe cenſeatur, initium ejus actionis, intentionemque agentium ſpectari oportere, atqui rei vindicationem ob id ſolummodo inſtitui ut res petitori reſtituatur; cætera ex officio judicis poſtea contingere.

Quæcunque præter ſuperius commemoratas actiones exiſtunt, eæ ſunt tantummodo in perſonam, & plerumque ex facto ex quo oriuntur, nomen aſſumentes, veluti ex ſtipulatu, commodati, depoſiti, pignoratitiæ, empti venditi, tutelæ, negotiorum geſtorũ. Quædẽ actiones ſive in rem ſive in perſonam, aliunde nomen nactæ ſunt, ut à re quæ in judicium deducitur petitio hereditatis, rei vindicatio, condictio certi, condictio rei furtivæ: à forma agendi, actio præſcriptis verbis, actio in factum: à fine ſeu effectu, actiones quæ paulò antè nominatæ ſunt finium regundorum, communi dividundo, familiæ erciſcundæ, itẽ noxalis, tributoria: à lege vel authoritate actio legis Aquiliæ, actio Pauliana, Faviana, Publiciana: à primis verbis edicti, actio quod quod metus cauſâ: ſicut à primis verbis interdicti, fere omnes quæ ex interdictis profectæ, quorum bonorũ, quod legatorũ, quod vi aut clam, uti poſſidetis: ab ipſis denique perſonis exercitoria, inſtitoria.

Secunda generalis actionum diviſio eſt, quod aliæ rem, (id eſt, id quod nobis ex bonis noſtris abeſt) perſequantur, aliæ pœnam, aliæ mixtim utrumque. *§. ſequens. &. §§. ſeqq. Inſtit. tit. de act.*

Ac tertia diviſio præcedenti affinis, & velut eam ſequens eſt, quod aliæ actiones i[n] ſimplum conceptæ ſint, aliæ in duplum, v[el] triplum, vel quadruplum: quoniam quæ ult[ra] ſimplum ſunt, aut merè pœnales ſunt, a[ut] mixtæ. Etenim delictis quibuſdam jus pœn[as] pecuniarias conſtituit, ſive ab initio, ſive e[x] cauſa inficiationis; quæ quidem pœnæ no[n] fiſco ſed privatis cederent, earumque nomi[ne] dedit actiones privatas. *§. omnes auten[m] Inſtit. eod. tit. de act.*

Sed obſervandum eſt pœnas iſtas pecuniarias dupli, tripli, quadrupli, jure Roman[o] conſtitutas, moribus exoleviſſe; relicta tan[tum] tùm privatis, ejus quod ſibi ex bonis abeſt ſeu quod ſuâ intereſt, judicio civili perſequẽ[n]di facultate, fiſco ſolo pœnas ob vindictan[m] publicam judicio criminali perſequente. Similiter actione legis Aquiliæ ſolùm eatenu[s] utimur, ut damnum injuriâ datum perſe[-]quamur, non etiam quanti plurimi ſupra id res in eo anno aut in diebus triginta proximis fuit: & quando aliquid propter occaſionem conjugis, vel parentis, vel propinqui adjudicatur, id potiùs ejus qui agit indemni[s] reddendi, quàm coërcendi adverſarii cauſ[â] fieri exiſtimandum eſt: ut & in actione injuriarum, magis tuendi recuperandique honoris, quam ultionis; aut ſi ultionis, certè ejus magis publicæ quàm privatæ cauſâ, fiſc[i] procuratore ſe liti tunc adjũgere ſolito, mulctam quam vocant honorariam, ſolemnemq; illam cum face accenſa revocationem, injuriæ & deprecationẽ irrogari. Quare omnes actiones apud nos rei perſecutorias eſſe dicendum eſt, earumque omnium conceptionem eſſe in ſimplum; *Notat Ioannes Imbertus in Enchyridio juris ſcripti Galliæ in verbo pœnæ pecuniariæ exploſæ.* atque id jure Pontificio commendari videtur. *c. fraternitas. 12 quæſt. 2.* Excipio earum mulctarum perſecutionem, quæ ſpecialiter conſtitutionibus regionis retentæ aut introductæ ſunt; qualis illa mulcta quæ in nonnullis locis ob non ſolutum cenſum directo domino debetur. *Ioannes*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

mnes Imbertus loco allegato. Eguinarius Ba-*ro ad tit. Inſt. de act. parte cōment. poſteriore.*

Quarta diviſio poteſtatem officiumque judicis in unoquoque actionis genere demō-ſtrans eſt, quòd quædam actiones bonæ fidei ſint, quædam ſtricti juris, quædam arbitrariæ. §. *actionum autem.* & §. *præterea. Inſt. de act.* Tria enim eſſe membra hujus diviſionis, nec arbitrarias actiones rectè ſub numero earum quæ ſunt ſtricti juris, comprehendi, quinimmò (ſi effectus juris, & æſtimationē quæ in actionibus arbitrariis fit, reſpicias) has ſimiliores bonæ fidei actionib. eſſe; cùm optimi hujus ævi Interpretes, tum textus juris convincūt. *l. 3. ff. de uſur. l. in actionibus.* & *ibi Duarenus. ff. de in litem jur. l. §. præterea.* & *ibi Donellus. Inſt. de act.* Bonæ fidei actiones appellatæ ſunt, quod in iis judex liberam poteſtatem habeat judicandi inter litigatores, quidquid alterum alteri ex fide bona, id eſt, ex æquo & bono, ſeu ex officio viri boni præſtare oportet. §. *in bonæ fidei Inſtit. eod. tit.* Quapropter antiquitus, cùm magiſtratus, ſeu qui juriſdictioni præerant, ipſæmet raró judicarent, verùm Judices darent, eiſque judicandi rationem formulâ quâdam præſcriberent; formulæ hæc verba adjicere ſolebant, *ex bona fide*; & in nonnullis actionibus verba alia idem valentia, nimirum in rei uxoriæ actione, hęc; *quod æquius, melius*; & in actione fiduciæ, iſta; *ut inter bonos bene agier* & *ſine fraudatione. Cicero lib. 3. offic. in topicis.* Hujus generis actiones enumerantur à Juſtiniano in d. §. actionum autem, verſ. bonæ fidei. Inſtitut. de act. Illæ verò actiones quæ liberiorem illam judicandi ex æquo & bono poteſtatem adjunctam non habent, nec arbitrariæ ſunt, ſtricti juris dicuntur, quaſi ſtrictæ poteſtatis: ſæpè enim juris vocabulum pro poteſtate à jure ſeu legibus conceſsâ ſumitur. In his judiciis formula judicem includebat, & certos quos non excederet; terminos ponebat, uti loquitur Seneca. *lib. 3. de beneficijs: cap. 7.* Arbitrariæ autem dictę ſunt actiones, quòd ex arbitrio judicis, ſi earum exitum ſpectes, pendeant; quippe in quibus nequaquā, ſicut in cæteris actionibus causâ cognitâ, protinus ſententia definitiva fertur, ſed judex prius interloquitur, jubens certo modo æſtimatione etiā ex æquo & bono factâ, actori ſatisfieri; eaq; interlocutio ſeu juſſio, arbitrium dicitur: cui ſi pareat reus, aut per eum non ſtet, abſolvitur; ſin minus condēnatur. *d. §. propterea. juncto. §. item actio. Inſtit. d. tit. de act.* Ac vetus formula judicii arbitrarii dandi hanc clauſulam continebat, *Si res arbitratu judicis non reſtituatur*; vel aliorum ejuſmodi verborum, ſecundùm naturam rei de qua agebatur. *l. item. ſi ff. de eo quod metus cauſa.* Præter actiones Publicianam, Servianam, quaſi Servianam, quod metus cauſsâ, de dolo malo, de eo quod certo loco, & ad exhibendum, quas recenſet Juſtinianus; *in d. §. præterea.* certum eſt multas fuiſſe alias arbitrarias, ſcilicet rei vindicationem, actionē redhibitoriam, Favianam, rerum amotarum, & generaliter omnes quæ ad reſtituendum ſunt, modò ex iis, quæ bonæ fidei actiones appellantur, non ſint. *l. qui reſtituere. ff. de rei vindicat. l. redhibitoria. ff. de ædilit. edicto. l. ſi cum dos. ff. rer. amot. l. 1. ff. quæ in fraud. patro.* Hæc jure civili Romano.

Sed quid moribus? Profecto quaſcunque evolveris leges municipales, nuſquam reperies ullam talem fieri actionum diſtinctionem. An ergo tacitè in hoc ad jus civile Romanum remittimur? At docui aliàs, *ſup. cap. 13. lib. 1.* quod Principes noſtri volunt, propriis legibus deficientibus, ad juris Romani normam, veluti ad communem quādam eunomiam, recurri, accipiendum de his quæ in municipiis diverſis diverſitatem receperunt; non de iis quæ generali deſuetudine dudum deleta ſunt: qualem eſſe eam quam nunc expono actionum diviſionem fatendum eſt. Cùm hæc genera actionum ſic confuſa ſint, ambigi poteſt, quam naturam impræſentiarū promi-

promiſcuè omnibus actionibus ſumus tributuri; utrùm eam quæ fuit actionum ſtricti juris? Minimè vero, ſed illam quæ fuit actionum bonæ fidei. Itaque non verebuntur Judices, ſi condictio rei ex mutuo, aut actio finium regundorum, aut alia ſimilis ſtricta apud ipſos mota fuerit; quamvis in hujus generis judiciis uſuræ & fructus ante litem conteſtatam jure Romano non præſtentur, *l. 3. l. videamus 38. ff. de uſur. l. cum fundus. ff. ſi cert. petat. l. 1. ff. de condict. indebiti.* reum etiam à tempore moræ, ut fit in bonæ fidei judicijs, in has acceſſiones condemnare. Non fiebat enim iſtud apud Romanos, non quia æquum non eſſet, ſed quòd minimè id permitteret judiciorum ſeveritas atque anguſtia,: quæ cùm jam apud nos laxata ſit, nulla ratio eſt quo minùs circa hæc neglectâ ſubtilitate veterum judiciorum, in quibuſcunque actionibus cuncta paribus æquitatis regulis æſtimentur: atque id fieri oportere, expreſsâ conſtitutione in regno Franciæ ſancitum eſt. *Petr. Rebuffus ad conſtitut. regias. tomo 3. tract. de fructibus. art. 1. Ioannes Imbertus in Enchiridio in verbo. evictione an liceat.* Idem judicium debere eſſe admoneo de multis aliis, quæ inter iſta actionum genera paſſim in jure Romano occurrunt, differentijs. Adjuvat confirmatque hanc ſententiam illud, quod aliqui ſcripſere, jure Pontificio omnes actiones effectu ipſo eſſe bonæ fidei.. *Baldus ad c. 1. de plus petit. Iaſon ad d. l. cum fundus. ff. ſi certum petat.* atqui jus Pontificium, ſicut multis ſæculis poſt jus civile fuit concinnatum, ita in pleriſque ad mores hodiernos magis accedit.

Quinta & poſtrema diviſionum, quas Juſtinianus poſuit, ſumpta eſt à modo condemnationis: videlicet quoniam quibuſdam actionibus ſolidum quod nobis debetur, quibuſdam aliquando minus conſequimur, propter circumſtantiam aliquam quæ circa eas verſatur, *§. ſunt præterea & §§. ſeq. Inſt. d. tit. de act.* Ut enim minus conſequamur, faciunt tria. Primum eſt parvitas peculii in actione de peculio, vel tributoria, & commodi in actione de in rem verſo, Secundun eſt, mutua noſtra obligatio, quatenus compenſatio nobis agentibus objicitur, Tertiur eſt, beneficium reo tributum, ut non niſi i quantum facere poteſt condemnetur: tributum id legibus ob varias cauſſas; interdum propter neceſſitudinem & arctam conjunctionem, quæ inter litigatores intercedit ſive ſanguinis conjunctio ſit inter parente & liberos, aut quæ par eſt inter patronun & libertum, ſive nuptiarum inter maritun & uxorem, ſive affinitatis inter ſocerun & nurum, ſive ſocietatis, cùm ſocius ob negotium aliquod ſocietatis convenitur. *l. ſun qui l. patronus. l. non tantum. ff. de re judic. l etiam. ff. ſolut. matrim.* Interdum ob meritum gratia hæc minoris condemnationis indulgetur, veluti donatori ex liberalitate ſuâ convento, & militi. *l. inter. §. 1. l. miles. ff. d. tit. de re judic.* Interdum ob miſerationem, nimirum illi qui bonis ceſſit, & illi qui ex contractu, quem fecit cùm adhuc in poteſtate eſſet, convenitur. *l qui bonis. ff. de ceſſio. bono. l. 1. C. quod cum eo.*

Dividuntur & aliis multis modis actiones; nam aliæ origine civiles, aliæ prætoriæ. *§. ſed iſtæ. Inſt. de act.* item quædam duplices, id eſt, in quibus uterque litigatorum intentione actor eſt, & reus; quædam ſimplices: *l. 2. §. 1. ff. communi divid. l. actionis in fine. ff. de obligat. & act.* item hæ directæ, illæ non directæ: & quidem directæ, quandoque opponuntur utilibus, id eſt, iis quæ non ex verbis legis vel edicti, ſed ex ſententia ejus inducuntur. *d. l. actionis. & l. actio 47. ff. de negot. geſt.* Quandoque opponuntur contrariis, cujuſmodi ſunt quæ dantur commodatario, depoſitario, & ſimilibus. *§. ex quibuſdam. Inſt. de pœna temere litigans. §. 1. Inſt. de obligat. quæ quaſi ex contractu.* Quinetiã alio ſenſu, dicitur actio directa rei vindicatio, re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

io, reſpectu actionis ad exhibēdum, quæ ipſi viam ſternit, *l.3.§.ibidē.l.ſi quis.ff.ad exhibend.* Quæ omnia obiter indicaſſe ſufficiat ro inſtituti mei ratione, cùm noviſſimis uſtiniani conſtitutionibus, ad quas principaiter hæc methodus dirigitur, nihil in actionum campo innovatum ſit. Illud tantum dijiciam, cùm tanta ſit actionum multitudo tque varietas, ac plures actiones ſubinde etam ex uno eodemq; facto naſcantur; utrùm omnibus uti liceat, & an non una aliam perimat; quod fuiſſe apud veteres controverſum videtur; quinetiam loci de hac re in ſpeciem pugnantes in Pandectis exſtant. Summa decidendi & conciliandi ratio in eo poſita eſt, ut dicamus, ſi diverſarum rerum obtinendarum nomine actiones plures competāt, omnibus experiri licere. *l. ſi pro fure. ff. de condict. furt. l.2. ff. de privat. delict.* Sin unius rei vel pecuniæ nomine, unam actionem tantùm, non omnes admitti: tunc enim alteram per alteram perimi, *l. nemo ex ijs. ff. de regul. jur. l. plura. ff. de obligat. & act.* non quidem quin omnes exiſtant, electioque earum detur actori, *l. qui ſervum. §. ſi is cui. ff eod. tit. de obligat. & act. l. nunquam. ff. de regul. jur.* ſed quòd judicio de una peracto, conſumatur tollaturque altera, vel ipſo jure, vel per exceptionem, atque adeò nonniſi id quod in altera amplius eſt, peti adhuc poſſit. *l. quoties. §.1. ff. d. tit. de obligat. & act. l.1. ff. vi bonor. rapt. l.1. ff. arbor. furt. cæſarum.*

CAPUT XIV.

De in integrum reſtitutionibus, earumque cauſis.

DE actionibus diſſerui. Actionis verbo continentur etiam interdicta, & prætoriæ ſtipulationes, & in integrum reſtitutiones; *l. actiones. ff. de obligat. & act. l. non ſolum. § eſt & caſus. ff. de procurat. l.1. § idem Pomponius. ff. de dolo.* præterquam ubi his ſpeciebus ſeparatim enumeratis, apparet nomen actionis ſtrictiùs ſumendum eſſe, *arg. l. pecuniæ. §. actionis. ff. de verb. ſignificat.* Planè cùm hæc dicuntur eſſe actiones, commodè accipi debet, non pro rebus quæ poſtulantur, ſed pro poſtulationibus earum, alioqui enim abſurdum ſit ſtipulationem prætoriam, quæ damni infecti, vel legatorum ſervandorum causâ interponitur, aliamve ſimilem cautionem, dici actionem, cùm ſit contractus. *l. ſtipulationum. 5. §. prætoriæ. ff. de verb. obligat.* Similiter interdicta erant conceptiones certæ verborum, quibus prætor, interim dum inter litigatores expectabatur directum judicium, de proprietate aut pleno jure rei decernebat, penes utrum deberet eſſe poſſeſſio, vetando vim fieri poſſidenti, & jubendo non poſſidenti rem exhiberi, vel reſtitui ad poſſeſſionem obtinendam. *Inſt. tit. de interdict. item. ff. & C. eod. tit. & ſeq.* Certum eſt interdicti vocabulum, ſi ſic accipiatur, non eſſe actionem, cum actio ſit perſonæ quæ judicio experitur, non judicis. At vero deſijt poſterioribus temporibus eſſe uſus iſtarum formularum, ac manſit dumtaxat vetus nomen interdictorum, actionibus in factum de poſſeſſione adipiſcenda, vel retinenda, vel recuperanda introductis. *l. penult. & l. ult. C. de interdict.* Eodem modo ſi propriè loqui velimus, verbum reſtitutionis in integrum potius deſignat officium magiſtratus, quàm partis; ſed, ut dixi, tranſfertur ſignificatio ad petitionem in integrum reſtitutionis: immò non ipſum actum petendæ ejus cupio hîc intelligi, ſed ipſum jus petendi; quemadmodum dixi actionem eſſe non quidem ipſam perſecutionem, ſed jus perſequendi. *ſup. cap. prox.* Itaque in integrum reſtitutio definitur redintegrandæ rei vel cauſſæ actio. *l.9. C. in quib. cauſ. in integ. reſtitut. neceſſaria non eſt, Iulius Paulus recept. ſentent. lib.* I. De quo genere actionis, ut ſeparatim hoc capite

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

agam, qualitas negotii ſuadet. Cæteræ enim actiones ſunt de jure noſtro adhuc integro: at hæc actio eſt de eo jure quod iam amiſimus. Amiſſionem intelligo, non eam quæ naturâ ſit, ſed iure communi; ut etiamſi res extaret, tamen eo ventum ſit, ut jus eam perſequendi amplius non habeamus, ſpectatâ viâ rectâ atque ordinaria: unde ad extraordinarium & obliquum auxilium nos confugere neceſſe eſt. Amiſiſſe aliquis intelligendus eſt, ſive quia deſierit rem habere quam ante habuit, veluti alienando, aut cum detrimento rei familiaris permutando; ſive quia omiſerit ſibi delata, veluti repudiando hereditatem vel legatum: amittit enim tunc facultatem acquirendi; ſive denique, quia onus aliquod in ſe ſuſceperit, veluti obligationis: nam tunc amittit libertatem recuſandi, quæ ipſi prius erat. *l. non omnia. 44. ff. de minorib.*

Planè ut poſtulare liceat in integrũ reſtitutionem ejus quod amiſſum eſt, neceſſe eſt cauſam ſufficientem interveniſſe, & ex ea læſionem ſeu amiſſionem proceſſiſſe: non enim ſi caſu aliquo fatali, vel dolo ſuo, vel faciendo id quod jus commune præſcribebat, damnum quis incurrerit, in integrum reſtituitur. *l. ult. C. de in integ. reſtit. l. cum quidam. ff. ſi pupillo ff. de uſur. l. ſi ex cauſa. §. nunc vidẽdum. ff. de minorib.* Juſta ſeu ſufficiens cauſa in integrum reſtitutionis, ſeu hoc auxilium implorandi eſt ætas minor viginti quinque annis, ſeu lubricum ejus ætatis, id eſt, facilitas atque imprudentia quæ conſuevit eſſe huic ætati conjuncta. *l. 1. & toto tit. ff. de minorib.* In majoribus natu juſtæ cauſæ ſunt, metus non vanus, dolus alterius, error proprius probabilis, abſentia neceſſaria, nec non quodcunque impedimentum, vel cauſſa ejuſmodi. *l. 1. 2. ff. de in integ. reſtitut. l. 1. & totis tit. ff. quod met. cauſ. ff. dolo. ff. ex quib. cauſ. majores.* Species doli eſt alienatio quæ facta ſit judicij mutandi cauſſâ: ſpecies autem juſti erroris; ſi cum falſo tutore, quem falſum eſſe actor ignoravit, quippiam geſtum ſit: ex quibus duabus cauſis ſpecialiter pollicitu eſt Prætor Romanus in integrum reſtitu tionem. *l. 1. & tot. tit. ff. de alienat. jud mutandi cauſ. fact. l. 1. §. ult. ff. quod falſo tu tore Auth. geſtum eſt.* Fuit olim cauſa in in tegrum reſtitutionis, etiam capitis diminu tio, ſcilicet ſi emanciparetur debitor: quo tempore ritus is obſervabatur, ut emãcipan dus venderetnr, atque ita in imaginarian quandam ſervitutem redigeretur. *l. 2. ff. d in integ. reſtit. l. 1. 2. 3. & ſeqq. ff. de cap. minut.* Servus enim civiliter ex contractibu non eſt obligatus: Verùm cùm priſca illa forma emancipationis ſublata ſit, *l. ult. C. de emancipat. liber.* priſtinæ actiones adverſu emancipatum ſalvæ manent, atque adeò edicti de capite minutis uſus penitus interiit. Sciendum eſt ex cauſis ejus, quod aliquic metu factum ſit, & alienationis mutandi judicii cauſâ factæ, & cujuſcunque doli mali, non modò hoc extraordinarium ſubſidium in integrum reſtitutionis, ſed & ordinarias actiones competere, ac vehementer errare illos qui hæc confundunt: quæ licet ſatis cõfusè in libris juris tractata extent, diſtingui operæ pretium eſt. *l item. §. 1. & §. in hac. ff. quod metus cauſa. l. divus. ff. de in integrum reſtit. l. un. C. de alienat. jud. mut. cauſ. facta.* Ordinaria actio nova quædam actio eſt in perſonam, ac quæ primum gignitur cum ſua cauſa; at quæ actio extraordinario in integrum reſtitutionis auxilio reſtituitur, vetus & priſtina actio eſt, ſive in rem, ſive in perſonam, quæ fuit amiſſa. *§ rurſus. Inſtit. de act. dixi ſup. cap. prox.*

Nonnunquam quamvis aliqua cauſarum ſuperiùs commemoratarum intervenerit, tamen denegatur in integrum reſtitutio. Exemplum eſt, ſi minor juraverit ſe minimè revocaturum quod geſſit, ſeu nihil facturum contra. De qua re eſt reſcriptum Alexandri; *l. 1. C. ſi adverſus venditionem.* quin-etiam conſtitutio recentior & plenior Frederici, quâ

ſanxit

[c]inxit ſacramenta puberum ſponte facta ſuper contractibus rerum ſuarum non [r]etractandis inviolabiliter cuſtodiri, id eſt, [n]ullo remedio violari aut reſcindi. *lib.2.feud.* [t]*it.de pace tenenda.§. ult.Auth. ſacramenta* [p]*uberum. C. d. tit.ſi adverſus venditionem.* [I]ta ſancitum propter jurisjurandi religionē, cujus obſervandæ potior cauſa viſa eſt, quam [e]jus qui captus læſuſque eſt in integrum reſtituendi. Meritò dicit conſtitutio, ſacramēta ſpōte facta: quoniam ut ibidē ſubjungitur, ea [j]uramenta quæ per vim aut juſtum metum [e]xtorta ſunt, etiam à majoribus, nullius ſunt momenti. *d. tit. de pace tenen. § ult. & d.* [A]*uth.ſacramenta.pub.in fine.* Idem dicen[d]um, ſi dolus malus alterius aut error pro[p]rius jurandi cauſam præbuerit, cùm & hæc [c]onſenſui adverſentur. *l.nihil conſenſui.ff.de* [r]*egul.jur.l.ſi ex falſis.C.de tranſact.l.ult.C.* [d]*e non num.pecun.* Adjectum eſt in prædicta [c]onſtitutione, maximè iſtud juramentum nō [e]ſſe ſervandum, quod interpoſitum foret, ne [q]uis querimoniam maleficiorum commiſſorum faceret: eſt enim tale jusjurandum bonis moribus atque publicæ utilitati repugnans. *l.ſi unus.§.pacta.ff.de pact.* Requirit Alexander ut corporaliter præſtitum ſit juſjurandum, *d.l.1.C.ſi adverſus venditionem.* [u]t fit inter Chriſtianos tactis ſanctis Evangeliis. *Nov.jusjurandum quod præſtatur ab* [h]*is 9.in princ.* Non enim novum eſt, ut plus [t]ribuatur corporali juramento; quandoquidem hujuſmodi cæremonia jurantis animum [a]pertiùs atque certiùs exprimit. *l.3.in fine.* *C.ſi minor ſe majorem dixerit.* Verumtamen cùm Fridericus generaliter loquatur, exiſtimandum eſt ſufficere qualemcunq; modum jusjurandi, ad excludendam in integrum reſtitutionem puberis. Pubertas æſtimatur in maſculis anno decimo quarto ætatis, in fœminis anno duodecimo. *Inſt. quib.mod.tut.* *finit.in princ.*

Mirum non eſt jusjurandum ab impubere præſtitum eum ab auxilio in integrum reſtitutionis non ſubmovere, cùm non ſit in hujuſmodi perſona periculum perjurii ſeu perfidiæ, non enim poteſt videri pejeraſſe, qui ſciens fallere non videtur. *l.qui juraſſe.ff.de jurejur.* Hæc ratio indubiè locum ſibi vindicat in infantibus, & iis qui ab infantia nō procul abſunt. *§.pupillus. Inſtit.de inutil. ſtipul.* Sed quid de pubertati proximis? De his magna contentio eſt Interpretum. Ambigendi cauſſam præbet, quod is qui proximus eſt pubertati, in multis juris articulis puberi cōparetur: ſed dicendum eſt hanc comparationem tunc fieri, cùm de iis quę malitioſè agūtur quæſtio vertitur; nam eâ ætate quiſpiam doli capax exiſtimatur. *l.4.§.quæ in tutore.* *ff.de doli mali.& metus except.* Alia ratio eſt contractuum, aliarumque ejuſmodi rerum, quæ ad adminiſtrationem rei familiaris pertinent, gerendarum: quippe quæ non modò ut malitia abſit, verùm ut prudentia adſit, requirunt. In his ut ſuccurratur cuicunque qui non exceſſerit pubertatem, æquitas vult, & favor pupillaris ætatis: hancq; interpretationem & verba conſtitutionis Frederici exigunt, loquentis duntaxat de ſacramentis puberum, & de contractibus quos illi ſuper rebus ſuis faciunt. Contractus ejuſmodi ab eis fieri intelligo, non ſolùm quando de proprietate, vel uſu ſuarum rerum cum aliquo paciſcuntur, ſed quomodocunque ſe obligent: cùm per obligationem perſonæ, ſi non ſolvat, ad rerum ejus diſtractionē ſoleat perveniri.

Altera anceps & variè explicata quæſtio eſt hæc, utrùm hæc Frederici conſtitutio quoque ad contractus ipſo jure inutiles referenda ſit: verbi gratiâ, ſi minor abſque curatoris ſui authoritate cōtraxerit, aut ſi prædium ejus venditum fuerit abſque decreto magiſtratus. *Inſt.de auth.tut. & l.1.ff.de rebus eorum qui ſunt ſub.tut.* Communis opinio eſt etiam in contractibus invalidis conſtitutioni locum eſſe, atque hos juramento confirmari: quamvis jure civili anteriore juſjurādum minimè modus fuerit obligationis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

confirmandæ. *l. non dubium. C. de legibus.* Illi opinioni ſuffragatur verbũ *retractandi*, quod generale eſſe videtur, ac non modò ad reſtitutiones in integrum, ſed ad quaſcunq; revocationes eorum quæ geſta ſunt, etiam illorũ, quæ jus ab initio non approbat, pertinere. Si ſacros Canones juſque Pontificium ſpectemus, nulla dubitatio eſt quin jusjurandum omne quod ſervari poteſt ſine diſpendio ſalutis æternæ, & in alterius præjudicium non redundat, ſervandum ſit. *c. cum contingat. tit. decretal. de jurejur. c. 2. pact. in 6.* Non tamen (ut reor) quaſi ipſe contractus revera per hoc convaleſcat, ulláve ex eo competat actio, ſed ut jurans officio judicis Eccleſiaſtici ad juriſiurandi obſervationẽ compelli poſſit; quin-etiam judex ſecularis, ne contravenire volentem audiat, pejerandiq; anſam ei præbeat. *c. 2. d. tit. de jurejur. in 6.* Profectò non parùm intereſt utrùm dixerimus, contractũ ex jureiurando vim aſſumere, an dumtaxat juſiurandum ſervari oportere: priore caſu, heres jurantis quoq; ad tenendum contractũ obligabitur; poſteriore autem caſu, nequaquam; cùm juſiurandum ſuâ naturâ perſonale ſit, neq; ſucceſſoris animam liget. *Iaſon ad d. Auth. ſacramenta puber*,

Non immorabor huic conſtitutioni Frederici diutiùs, quandoquidem ajunt eam in judiciis uſum non obtinere, immò expreſſis quarundam civitatum Italiæ edictis abrogari. *Iaſon & alij ibidem.* Saltem certiſſimũ eſt hanc neque in Gallia Celtica, neq; in hac noſtra Belgica (quæ pœne iiſdem moribus regitur) obſervari: verùm eos qui juraverũt, non ſolùm admitti ſic ut allegent negotium eſſe nullius momenti, ſed etiam adverſus cõtractum, qui jure ſubſiſtit, quoties cauſa juſta ſubeſt, in integrum reſtitui. *Petr. Rebuffus ad proemium conſtit. de re. gloſ. 5. tom. 1. num. 50.* Tantummodo illud neceſſarium eſt, ut ſalus animæ in tuto ſit, interpretari abſolutionem à juramento, ſeu relaxari id ab Epiſcopo. *c. 1. c. 2. c. ſi vero. c. verum. d. tit. decretal. de jurejur.* Meritò vis prædictæ conſtitutionis à tribunalibus rejecta eſt, cùm quâ facilitate ad promittẽdum, fere eâdem ad jurandum quiſpiã adducatur: atque adeo futurũ ſit, ut homines contrahendo mille captionibus obnoxii fiant, ſi ob jurisjurandi adjectionem neutiquam eis ſubvenire liceat.

Propoſui exemplum quo alicui propter factum ſuum in integrum reſtitutio denegaretur. Aliquando qualitas perſonæ, cõtra quã peteretur, hoc auxilium excludit. Exemplũ hujus rei eſt, ſi adverſus parentem vel patronum, tanquam non juſtè verſatum id poſtuletur: fieret namque contra reverentiam eis perſonis debitã. *l. ult. C. qui & adverſus quos in integ. reſt. non poſſ.* Quin-etiam præſumptio eſt eas contra utilitatem filiorum libertorúmve ſuorum, cum quibus contraxerunt, agere nihil voluiſſe. *d. l. ult. in fine.* Juſtinianus noviſſimâ ſuâ conſtitutione, cujus tenor Codici nuſquam inſertus eſt, declarat id locũ non habere in matre, quæ ad ſecundas tranſivit nuptias, quò minùs proles, cujus tutelam ea ſuſceperit, & quæ ei rationes tutelæ acceptilatione remiſerit, adverſus iſtam acceptilationem reſtitui in integrum queat: omnem enim honorem parentibus ita conſervari debere, ut nihil ab ipſis in liberorum perniciem fiat. *Novel. ut matres etiam tutelæ. 155.* Quàm vero ſuſpectæ, & parum affectæ erga ſuos liberos prioris thori videantur matres quæ iterum nupſerunt, & quantopere deceat minoribus erga ipſas proſpici, palàm eſt ex iis quæ ſuperiùs enarrata ſunt. *cap. 12. & capitibus 17. & 18. lib. 1.*

Inſuper fit aliquando ut amittat quiſpiam opem in integrum reſtitutionis, ob nimium ſilentium ſeu negligentiam; ſicut enim cæteris actionibus præſtituta ſunt certa tempora, in quibus eæ intendantur, *Inſtit. de perpet. & temporal. act.* ſic & reſtitutoriis ſeu reſciſſoriis actionibus. Reſtitutioni in integrum petendæ præfixum fuit antiquitus ſpatiũ anni utilis, id eſt, ſpatium trecentorum ſexaginta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

inque dierum, quibus de ea re experiendi poteſtas fuiſſet. Verum cùm plurimæ altercationes quotidie exorirentur, de diebus quibus agere licuiſſet aut non licuiſſet, placuit illud ſpatium temporis mutari, & loco ejus præfigi quadriennium continuum; *l. ult. C. de tempor. in integr. reſtit.* quod nos Belgæ retinemus: non enim habemus hac in re legem juri Romano repugnantē. Francis extenſum eſt tempus petendarum reſciſſionum ad decennium. *Petr. Rebuffus ad conſtit. reg. tom. in tractat. de reſtitut. & reſciſſ. contract.* Arbitror ego ſpatio iſti quadriennij fore locum, etiamſi ex cauſa doli in integrum reſtitutio poſtuletur; cùm Conſtantini conſtitutio quæ biennium præfixit, de ordinaria actione doli intelligi debeat; quæ cùm famoſa ſit, nō abs re ad breviſſimum tempus reſtricta eſt. *l. ult. C. de dolo.* Diverſa ratio eſt in integrū reſtitutionis; cujus petitionem ab actione ordinaria ex eadem cauſa, non diſtinguentium, ut antè in hoc capite dixi, error magnus eſt. *l. Divus. ff. de in integrum reſtit.* Ac numeratur tempus, ex quo die ceſſavit cauſa, ob quam reſtitutio imploratur, veluti in iis qui minores natu fuêre, ab ultimo die anni ætatis eorum vigeſimi-quinti: in eis vero qui abfuêre, à die quo reverſi ſunt. *l. 1. l. ea quæ. & l. l. ult. C. de tempor in integrum reſtit.* Singulare eſt in querela nō numeratæ dotis quæ cauta fuit, ut oporteat maritum minorem viginti-quinque annis, reſtitutionem ad eam intra brevius tempus petere, videlicet quod non tranſcendat à die contractarum nuptiarū duodecimum annum; ac eo mortuo, heres ejus qui major ſit ætate viginti-quinque annorum, ultra annum eo nomine non habeat: minori verò qui ſit heres ſive minoris ſive majoris, dumtaxat quinquennium tribuatur. *Novel. de tempo non ſolutæ pecun.* 100. *§. & ſiquidem. & §§. ſeqq. Auth. ſi minor. C. d. tit. de temp. in integ. reſtit.* Quantum temptus competat ad hanc querelam movendam, cùm maritus, ejuſve heres non fuerit minor, nec opus ſit integrum reſtitutione, explicui ſuprà. *cap. 6. hoc lib.* 3. In iſta querela ſingulare eſt non modò illud, quod modò dixi, verum-etiam ut durante ætate minore currat præſcriptio; quamvis aliàs minoribus non currant temporales hujuſmodi præſcriptiones. *l. ult. C. in quibus cauſ. in integ. reſtitut. neceſſ. non eſt.* Reliqua quæ removent in integrum reſtitutionem, cùm jure noviſſimo nihil in his mutatum reperiam, peti ſuadeo ex anterioribus libris Juriſprudentiæ; præſertim ex Codice, in quo permulti de hac materia diſtincti tituli exiſtunt.

Quibus nihil eorum obſtat, atque aliqua cauſſarum juſtarum prius enumeratarū ſuffragatur, his competit in integrum reſtitutio & quæ ipſis cœpit competere, eadem competit & ipſis heredibus: *l. non ſolum. ff. de in integrum reſtitut.* & quidem poſtulatio facienda eſt adverſus quemvis, à quo per in integrum reſtitutionem præſtari, reddique nobis aliquid cupimus; ita ut ſit modò pro actione in perſonam, cùm videlicet dirigitur adverſus eum cum quo contraximus, ut reſcindatur contractus, reddatque ille nobis quidquid inde accepit; modò pro actione in rem, cùm adverſus rei poſſeſſorem, quamvis cum eo nihil geſtum ſit à nobis, ut is rem nobis reſtituat. *l. in cauſſæ* 13. *§. unde & §. interdum. ff. de minoribus.* Non obeſt reſcriptū quo continetur, ſi dolus in emendo commiſſus fuerit, nō adverſus eum in quem emptor dominium tranſtulit, rei vindicationem venditori, ſed contra illum cum quo contraxerit, in integrum reſtitutionem competere. *l. dolus. C. de reſcind. vendit.* quoniam æquitas dictat, ut fiat primum reſtitutio adverſus priorem emtorem, cum quo contractum eſt, potius quàm adverſus ſecundum emptorem, qui ignoraverit rem ita geſtam; niſi forte prior non ſit ſolvendo, aut interſit magis rem haberi quàm æſtimationem. *d. l. in cauſſæ. §. ult. & l. ſeq. & l. ſi ex cauſſa. in princ. ff. de minoribus.*

Siquis

Siquis adverſus immiſtionem aditionemve hereditatis reſtitui voluerit, poſtulatio fiet adverſus creditores hereditarios, nec non legatariòs, ut liberationem ab eis quis conſequatur, utpote quibus quaſi ex contractu obligatus eſt; *l. 3. & l. ſeq. ff. quib. ex cauſ. in poſſ. eatur. §. heres. Inſt. de oblig. quæ quaſi ex contractu.* quos idcirco vocari in jus neceſſe eſt, ut iis præſentibus cauſſa cognoſcatur: abſentibus enim, niſi per cõtumaciam abfuerint, reſtitutio, quaſi res inter alios acta vel judicata, minimè præjudicaret; ſicut in Pandectis expreſſum eſt; *d. l. in cauſæ. §. cauſſa autem. l. etiam. §. ult. ff. de minorib.* & clariùs noviſſimâ Juſtiniani conſtitutione: in qua hoc additum, ut ſi ii qui ſolitis edictis evocati ſunt, intra tres menſes non venerint, ſententia reſtitutionis nihilominus feratur, eaque robur obtineat; judice proſpiciente ubi res hereditariæ adſerventur, earumq; inventario confecto. *Nov. ut ſponſalitia largitas* 119. §. *adhæc quoq;. Auth. ſi omnes. C. ſi minor ab heredit. ſe abſtinuerit.* Solemne enim eſt in omnibus judiciis, vocari in jus adverſarios, & cauſſam prius cognoſci quàm pronuntietur ſententia, ac contumaces ſeu adeſſe nolentes tanto tempore pro præſentibus haberi, uti ex libro horum commentariorum proximo intelligetur.

In cognitione illud hìc verſatur, nõ ſolùm ut juſtitia cauſſarum expendatur, verumetiã an vera ſint quæ allegantur. *l. 3. ff. de in integ. reſtituat.* Cognitio iſta fuit extraordinaria jure civili Romanorum, quia nequaquam ritu ordinario, ſicut in actionibus ordinariis fiebat, judices pedanei à magiſtratu dabantur, verum Prætor vel Præfectus urbi, vel alii magiſtratus, pro juriſdictione ſua cauſam ipſimet cognoſcebant, reſtituebantque læſum in integrum; *l. in cauſſæ is. §. ult. ff. de minorib.* ſive propriâ, ſive mandatâ juriſdictione fungerentur. *l. ult. C. ubi, & apud quẽ cognitio.* Singulare erat in ſententia inter fiſcum & privatum lata, ut ſolus Princeps poſſet adverſus eam reſtituere, *l. 1. C. eod. tit.* Ac qu[…] in integrum reſtituere magis imperii eſſe v[…]detur, quàm juriſdictionis; ſolis magiſtrat[…]bus municipalibus, ſeu iis qui nudam juri[…]dictionem habuêre, hæc poteſtas defuit. *l. [...] quæ ff. ad municipalem.*

Convenit cum iſto jure civili ſcripto j[…] Pontificium, atq; ideo in cauſſis fori eccleſia[…]ſtici uſitatiſſimum eſt, ut Judex quilibet o[r]dinarius hãc Poteſtatem exerceat; immo d[…] legatus, modò id ſpecialiter ipſi mandatu[…] fuerit, aut modò in commiſſum ipſis neg[o]tium hujuſmodi quæſtio inciderit. *c. pen. ti[t.] decretal. de in integ. reſtit.* At vero in cauſ[…] fori ſæcularis, maximè extra ordinem, ſe[…] præter ſolitum morem cæterorum judicio[…]rũ, hoc genus actionis nunc intenditur: quip[…]pe ob qualemcunq; cauſam vel tantum inci[…]dentẽ in integrũ reſtitutio neceſſaria ſit, adi[…]ri moris eſt eo nomine Principem, ſupremũ[…]ve eius concilium, & ab eo impetrari reſcriptum, quo ſupplicans confeſtim quidem ſol[…] æquitate eorum quæ in precibus narrantur inſpectâ in integrum reſtituitur: ſed veritatis narratorum examinatio, atque adeò comprobatio reſcripti, quę fiat poſtea auditis partibus, plerumque judicibus ſeu concilio provinciæ committitur. *Eguinarius Baro ad ff tit. de in integrũ reſtit. & tit. de minorib. in jure Gallico. Petr. Rebuffus ad proœmium cõſtitut. regia. tomo 1. gloſ. 5. n. 48. & tomo 2. in præfat. tractat. de reſtit. num. 13. & ſeqq.* Amplius more comparatum eſt, non ſolùm cauſſas ſuprà ex jure Romano cõmemoratas, in integrum reſtitutionis; ſed & condictionẽ indebiti, condictionem ob turpem cauſam, & alias ſimiles; item conqueſtionem deceptionis ultra dimidium juſti pretii, necnon ſi quis contractũ nullius momenti eſſe dicat, & generaliter omnes actiones, quibus factũ ſuum quis irritum haberi velit, pari formâ in judicium deduci. *Eguinar. Baro ibidẽ, Petr. Rebuffus. d. tractatu. de reſtit. art. 1. gl. 2. n. 10. & tract. de reſciſſ. contract. in præf. num. 5.*

& art.

& art. ſeqq. Ioannes Imbert. in Enchirid. ſub verbo contractus.

CAPUT XV.

De exceptionibus.

CUm diſſeruerim de actionibus tam juris noſtri adhuc integri, quàm amiſſi redintegrandi; ſequitur ut nunc de exceptionibus diſſeram. Nam quod actori eſt actio, id reo eſt exceptio. Quin-etiam pro actore reus in quibuſdam habetur, *l. 1. l. generaliter. ff. de except.* quamvis aliàs actionis verbo non contineatur exceptio. *l. verbum. 8. ff. de verb ſignificat.* Exceptio nihil aliud eſt quàm jus defendendi ſe, æquitatis ratione, adverſus actionem quæ alioqui ſummo jure competit. *l. 2. ff. d. tit. de except.* Dico jus, quoniam non ipſum actum defenſionis hoc vocabulo intelligimus; verùm ſicut actionem, ita exceptionem quis habere dicitur ; quamvis nondum eâ in judicio utatur. Addo, ut actio ſit jure competens cui illa opponatur: non enim omnis reorum defenſio fit propoſitis exceptionibus, quippe rei ſe crebrò defendunt inficiando factum quod allegat actor, aut dicendo nullam competere ei actionem, ſive quia nunquam competierit, ſive quia ipſo jure exſtincta ſit: atqui diſtinctio fit liberationum quæ ipſo jure contingunt , de quibus antè dixi, *cap. 12. hoc lib.* 3. & harum quę exceptionem, de quibus impræſentiarum. *l. qui ſervum. §. 1. ff. de obligat. & act.* Iuriſconſultus Paulus exceptionem vocat conditionem, reſpiciens ad antiquas formulas judiciorum dandorum, in quibus exceptiones ſub conditione concipiebantur. *l. exceptio, & paſſim. ff. de except.* At exceptio dicitur reſpectu actionis, pæne eodem ſenſu quo dicimus exceptionem à regula; quoniam actioni detrahit, ſeu eam excludit. Exceptiones alio nomine vocantur præſcriptiones. Vnde hæ locutiones, præſcriptio fori, præſcriptio rei judicatæ, præſcriptio doli, & (quæ locutio uſitatior) præſcriptio longi vel lōgiſſimi temporis. *l. ult. C. eod. l. judicatæ. ff. de except. rei judic. l. ſi. debitor. ff. de ſolut. & C. tit. de præſcript. longi temp. & tit. ſeqq.* Præſcribit namq́; id eſt, dictat reus actori quomodo actionē cōcipere debuerit, addēdo exceptionē

Naſcuntur exceptiones ex variis cauſis, & quædam ab initio cùm negotium geritur; veluti ſi quis metu coactus, vel dolo ejus cū quo contrahit deceptus, vel inductus ſpe futuræ numerationis, quæ ſecuta non eſt, ſe obligavit: unde exceptiones, metus, doli mali, & non numeratæ pecuniæ. *Inſtit. de except. in princ. & §§. ſeqq.* Talis quoque eſt exceptio litigioſi; *l. 1. ff. de legitioſis.* talis etiam exceptio SC. Macedoniani de pecunia filio familias credita; & exceptio Velleiani de interceſſione mulieris. *l. qui exceptionem. ff. de condict. indeb. l. exceptio. ff. de exceptionibus.* Sed hæ duæ magis ex qualitate perſonarum; illæ planè ex re oriuntur. Quædam poſtea ſeu poſt rem geſtam competere incipiunt, nempe ob traditionem ejus qui vendit, ob remiſſionem debiti, ob jusjurandum ex delatione præſtitum, ob rem judicatam, & ob ſilentium ſeu negligentiam actoris: unde exceptiones rei venditæ & traditæ, pacti de non petendo, jurisjurandi, rei judicatæ, & præſcriptionis temporis. *l. 1. ff. de except. rei venditæ traditæ §. præterea. §. æque. §. item ſi. Inſtitut. de except. & ff. tit. de diverſis temp. præſcript.*

Ut variæ ſunt actiones, ſic varia tempora conſtituta ſunt excludendis actionibus, ne nunquam eſſent homines ſecuri, nec eſſet litium finis. Generale eſt ut excludantur omnes actiones ſpatio triginta annorum. *l. ſicut. l. omnes. Cod. de præſcript.* 30. *vel.* 40. *anno.* Speciale in quibuſdam ut minori tempore ſubmoveantur, veluti fiſcus præſcribit rei vindicationi quadriennio; *l. 1. C. de quadriennij præſcrip.* querela inofficioſi excluditur quinquennio; *l. Papinianus. §. ult ff. de inoff. teſtam.* Eccleſiæ & piarum domuum actionibus nō præſcribitur niſi quadraginta annis;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

& ciuitatum actionibus nonniſi annis centũ. N. *hæc conſtitutio.* 111. *l. ult. C. de ſacroſanct. eccleſ.* Dicam infra ubi de jure ſacro, & de jure publico. Pręſcriptio decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes, habuit locum in prædijs provincialibus; donec conſtitutum ut poſſent hæc uſucapi. *l.* 1. *C. de uſucap. transform.* Uſucapione enim finitur ipſo jure prioris domini actio in rem, quemadmodum ſolutione finitur omnis obligatio in perſonam, non per exceptionem. Quòd vulgò hæc confundunt, appellantq; exceptiones facti vel intẽtionis quæ objiciuntur nullam actionem habenti, commentitium eſt, & præter loquendi morem conditorum juris. *l. ſi cum & l. antiq. §. ult. C. ad SC. Velleian.* Nam paulò antè dixi exceptiones eſſe, quæ actionibus jure competentibus opponuntur, declaraturque id ſatis à Juſtiniano. *Inſtit. tit. de except. in princ.*

Sunt verò & aliæ exceptiones innumeræ, præter modò commemoratas. Nam generaliter cui competit actio, eidem multò magis competit exceptio. *l. invitus. §.* 1. *ff. de reg. jur. l. nec non. §. exemplo. ff. ex quib. cauſ. majores.* Ac quæ exceptiones proprio nomine carent, vocantur exceptiones in factum; *l.* 4. *§. adverſus. §. ſi à Titio. ff. de doli except.* propterea quòd facti narratione conciperentur, eodem modo quo aliquæ actiones in factum appellatæ ſunt. *l. quoties. ff. de præſcr. verb.* Et quidem concurrit cum omnibus exceptionibus exceptio doli mali; *l.* 2. *§. & generaliter. l. qui æquitate. ff. de doli except,* pręterquam adverſus parentes ſimiléſve perſonas quibus honos debetur, & erga quas idcirco omittenda eſt doli calumniæve mentio. *d. l.* 4. *§. adverſus.* Etſi enim in initio nihil dolo malo actor fecerit, attamen nunc petendo ac temere actionem inſtituendo, facit doloſè. *d. l.* 2. *& generaliter.* Hæc nuncupatur exceptio doli generalis; *d.* l. 4. *§. metus cauſa. ff. de doli except.* altera ſpecialis, quæ dumtaxat propter dolum initio commiſſum datur. De nominibus exceptionum parum anxii eſſe debemus, cùm ſublata ſit dudum ſcrupuloſa formularum obſervatio in actionibus, nedum in exceptionibus. *C. tit. de formulis, & impetrat. act. ſublat.*

Planè illud uſque in hodiernum diem uſu retentum eſt, ideoq; ſedulò notandum; ſicut actiones ſunt quæ prævium ſeu adjunctum debent habere auxilium in integrum reſtitutionis (officium reſcindens vulgò vocant) ſic eſſe exceptiones quæ non-niſi reſtitutis proſunt; nimirũ ex ijs omnibus cauſſis, ob quas non ſubvenitur niſi extra ordinem, & obliquà iſtâ viâ in integrum reſtitutionis. Exemplum pone in eo qui velit allegare ſe cùm contraheret, minorem vigintiquinque annis & lubricæ ætatis circumventum fuiſſe. *l. nã poſtea. §. ſi minor. ff. de jurejur. l. exceptiones quæ in fine. ff. de except.* Cæterarum cauſſarum ejuſmodi poſtulandæ reſtitutionis, reminiſci licet ex capite præcedente. Non debet movere quòd allegationes metus vel doli qui inter contrahendum accidit, ſi in modum contradictionis inductæ fuerint, admittantur abſque reſtitutione; quandoquidem ex his cauſſis quoque recta ſeu ordinaria actio detur. *rectè Bart. ad. d. §. ſi minor.* Unde infero cùm dixerim neceſſitatem petendæ reſtitutionis in integrum ritu fori ſæcularis ad omnes caſus, quibus quiſpiam factum ſuum pro non facto haberi velit, extenſam eſſe. Similiter ad excipiendum omnibus ijs caſibus fore reſtitutionem neceſſariam quamvis jure Romano ſecus. Quare ut mulier adverſus interceſſionem ſuam tuta reddatur, beneficioque SC. Velleiani uti queat, mos eſt reſcriptum Principis in eam rem, ſicut fit quotieſcunque in integrum reſtitutio petitur, impetrari. *Ioannes Imbertus in enchirid. ad verbum mulier quando Velleiano juvetur.*

Exceptionum aliquot generales, & ſummæ diviſiones ſunt; aliæ enim & plæræq; ex prætoriis edictis, aliæ ex SC aliiſve quæ legum vicem obtinuerunt, originem ducunt. §.

hæc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

hæc exempli. Inſtit. de except.

Alterâ diviſione, quæ utilior eſt, aliæ peremptoriæ ſunt, aliæ dilatoriæ. §. *appellantur autem. Inſt. eod.* Peremptorias vocamus illas quæ actionem omninò perimunt, ſeu, ut alibi dicitur, quæ totius negotii cognitionem tollunt, & vires principalis negotij exhauriunt: *l. 2. C. de precib. Imperatorib. offer.* quales ſunt illæ quas antè nominavi. Ac cùm tanta vis ſit peremptoriæ exceptionis, non abs re ſcriptum eſt nihil intereſſe utrum actionem quis non habeat an actio per exceptionem hujuſmodi infirmetur, & pro indebito haberi id, cujus petitio ita repelli poteſt. *l. nihil. intereſt. ff. de reg. jur. l. qui exceptionem.* ff. *de condict. indeb.* Ordo enim juris & cauſa tantùm fuit diverſa, quod litis conteſtationem ita fieri oportuerit ut exceptio contineretur. *l. præſcriptionem. & l. ſeqq. C. de. except.* ut oſtenſurus ſum libro ſequente: deinde quod actio ſemel ipſo jure exſtincta, pactò ejuſq; per replicationem allegatione reſuſcitari non poſſet; cùm ex pacto non detur actio. *l. ſi unus. §. pactus. ff. de pact.* Sed hæc in ſubtilitate juris civilis Romani poſita fuêre. Moribus autem quibus utimur, & ratio judiciorum mutata eſt, & pacta (ut ſæpe aliâs dixi) gignunt actionem. Dilatorias exceptiones appellamus, quæ temporis dilationẽ tribuunt, & morã ſolum injiciunt, unde & moratoriꝫ præſcriptiones dicuntur. *d. l. 2. C. de precib. Imperat. offer.* veluti exceptio pacti ne intra certum tempus petatur, & induciarum, quas debitores, naufragio vel ſimili calamitate in anguſtias lapſi, ſolent adverſus creditorum acerbitatẽ impetrare. *l. ult C. qui bonis ced. poſ.* Hujus generis ſunt & illæ exceptiones, quæ adverſus inhumanam ſolidi petitionẽ conceduntur. Dixi enim *ſup. cap. 13. hoc l. 3.* eſſe actiones aliquas, quibus interdum minor fit condemnatio, idq; accidit propter exceptionem quibuſdam competentem donec plus facere poſſint, affulſeritq; eis melior fortuna, *l. verum. § patri autem ff. de pro ſocio. §. ſane quædam. Inſtit. de replicat.* Inſuper dilatoriꝫ ſunt, quæ contra perſonam judicis, vel procuratoris, aut quia graviori cauſſæ prꝫjudiciũ fiat (quæ prꝫjudicia dicuntur) & generaliter quꝫcunque adverſus perverſam judicij inſtitutionem opponuntur: quoniam hæ omnes differunt judicium de re principali. *l. 2. l. 3. l. ſi poſt, & paſſim. ff. de except.*

Quæ exceptiones peremptoriꝫ, eædem etiã perpetuꝫ & quæ dilatoriꝫ, etiam temporales appellantur. *§. appellantur. Inſt. de except.* hæ, quoniam ad tempus duntaxat nocent: illæ, quoniam in perpetuum agentibus obſtant; ſic ut actio de eadem re nunquam repeti poſſit. Poſſunt etiã intelligi perpetuæ, quia perpetuo tẽpore durant; quâ ratione quꝫdam actiones perpetuæ olim dicebantur. *Inſtit. de perpet. & temporal. act. in princ.* Non enim ſicut actionibus intentandis certa tempora prꝫfixa ſunt, ſic exceptionibus opponẽdis: ne quidem ex ijs cauſſis, ex quibus actio temporaria eſt; verbi gratiâ actio de dolo biennio finitur: *l. ult. C. de dolo.* tamen exceptio doli perpetuò competit. Ac ut ſic conſtitueretur permagna ratio eſt, cùm actor in ſua poteſtate habeat, quando utatur ſuo jure; non item reus antequam conveniatur. *l. pure. § ult. ff. de doli except.* Eximo ab hac regula exceptionem non numeratæ pecuniæ, cui ſpatium præſtitutum dixi. *ſup. cap. 6. hoc l. 3.* Eximo quoque illas exceptiones, quas paulò ſuperiùs dixi requirere adjunctionem in integrum reſtitutionis; *d. l. nam poſtea. §. ſi minor. ff. de jurejur* utpote cujus poſtulationem quadriennio eſſe circumſcriptam proximum caput edocuit. Nõnunquam alio ſenſu præſcriptiones ſeu exceptiones dicuntur temporales, quia ex tempore lapſo cauſſam ſumunt, veluti præſcriptio quadriennij, præſcriptio triginta annorum & ſimiles.

Tertia exceptionum diviſio eſt, quod aliqui actionem in totum excludant, aliquꝫ ſolùm pro parte. Atq; eò pertinet definitio, dictans exceptionem eſſe conditionem, quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

modò eximit reum damnatione, modò minuit damnationem. *l. exceptio eſt. ff. de except.* Membri utriuſque exempla, ex iis quæ antè commemoravi, colligere facile eſt.

Quartâ diviſione exceptiones aliæ dici poſſunt primæ, aliæ ſecundæ, & ſic cõſequenter. Primæ propriè vocantur exceptiones; *l. non exceptionib. C. de except.* ſecundæ replicationes; tertiæ duplicationes; & quæ ſequuntur triplicationes, quadruplicationes, multiplicatis deinceps eo modo nominibus, dum aut reus aut actor objicit. Sicut exceptio ſcilicet prima actioni, ſic replicatio opponitur exceptioni, eaque velut exceptionis exceptio eſt, ſeu excluſio actionis rei; cùm dictum ſit illum agere videri, qui exceptione utitur. *l. 1. ff. de except.* Similiter duplicatio iniquam replicationem reſolvit; triplicatio iniquam duplicationem; & quadruplicatio iniquam triplicationẽ. *Inſt. de replic. in princ. l. 2 & d. l. exceptio eſt. ff. de except.*

Poſtrema diviſio ſit hæc, quod quibuſdam exceptionibus perſona ejuſque conditio locũ faciat, veluti illis quæ dantur parenti, vel ſocio, vel ei qui bonis ceſſit, ne ultra quàm facere poſſunt condemnentur: pleriſque autem exceptionibus, res ſeu cauſſa ipſa locum aperiat. Maxima utilitas eſt hujus diviſionis: quoniam quæ perſonę cohærent, exceptiones eæ ad alios non tranſeunt, id eſt, nec ſucceſſoribus nec fidejuſſoribus dantur; cæteræ verò dãtur eadẽq; ratione adverſus omnes ſucceſſores etiam ſingulares competunt. *l. except. 7. ff. eod. tit. de except. l. ſi intra. C. de non num. pecun. §. exceptiones. Inſtit. de replicat.* Qualis diſtinctio utilis quoque eſt circa in integrum reſtitutiones, & beneficia juris quæcunque. *l. in cauſſæ. 13. ff. de minoribus. l. in omnibus cauſſis 68. ff. de regul. jur.*

Cæterùm cùm omnes exceptiones ad unũ finem tendant defenſionis & abſolutionis, favori ejus illud tributum eſt, ut ſi alicui plures diverſæque exceptiones competant, is omnibus uti poſſit, *l. is qui l. nemo. ff. de except.* ſecus quam eſt in actionibus. *l. nemo ex his. 43. ff. de regul. jur. dixi ſup. cap. 13. hoc. lib. 3.*

Ut ad ſingularum exceptionũ deſcriptionem veniam mei inſtituti ratio non requirit, cùm pauca quæ in noviſſimis Juſtiniani conſtitutionibus de pręſcriptionibus temporis, & de objectione non numeratæ pecuniæ videlicet dotalis, continentur, jam alibi expoſita ſint. *cap. 2. lib. 3 & cap. 6. lib. 3.* Reſtat ſolùm exceptio litigioſi, de qua ſpecialiter nonnihil dicendum eſt. Rei litigioſæ alienatio interdicta eſt, ne liceret duriorem adverſariorum conditionem facere: *l. 3. ff. de litigioſis.* non quaſi ipſo jure non conſiſtat alienatio quę facta eſt, ſed quoniam pœna eo nomine conſtituta eſt, nempe exceptionis, quę opponi poteſt ei in quem res tranſlata eſt dum eam perſequitur. *l. 2. ff. eod.* Amplius, tam alienans, quam ille in quem alienatio facta fuerit, obligatur fiſco; ille, ut ultra pretiũ quod accepit alterum tantum præſtet; hic verò, ultra id quod dedit, amittat rem quã accepit *l. 4. C. eod.* Verũ diſtinguitur, utrũ quis ſciens rem eſſe litigioſam comparaverit, an ignorans. Nam ignoranti ne quidem exceptio olim obſtitit; *d. l. 2. ff. eod.* donec conſtitutum eſt ut in irritum nihilominus recidat alienatio: verùm is qui deceptus eſt, pretium & amplius tertiam partem ab eo qui dolosè alienavit, conſequatur. *d. l. 4. C. eod.* Res litigioſa eſt, de cujus dominio lis eſt mota, *Novel. de litigioſis 112. §. 1. Auth. litigioſa. C. eod.* nec non nomen debitoris ſeu actio in litem deducta. *l. 2. c. eod.* Litem motam hîc accipimus, non ſolùm cùm lis conteſtata fuerit (quamvis aliâs ita accipiatur:) *c. ex parte veſtra. tit. decretal. de verb. ſignif.* ſed ſimulatque adverſarius de ea re coram judice conventus eſt, id eſt, per ſolam ejus in jus vocationem, ſic factam ut is ignorare nequeat qua de re conveniatur. Idemque efficiunt preces Principi oblatæ, & reſcriptum

per

er judicem, cui inſinuatio facta eſt, futuro eo cognitum, *d.Nov.112. & d.Auth.litiioſa.Clement.2.tit.ut lite pend.nihil innoet.* Non autem ſufficeret extra judicium fata denuntiatio, aut cõminatio futuræ litis. *.1.ff.de litigio.l.1.C.eod.* Neque ſufficeret em pignori eſſe obligatam, aut de jure hyothecæ exiſtere controverſiam; quin crelitor vel etiam ipſe debitor proprietatem rei lienare poſſit. *d.l.1.C.de litigio. l.2. C.de iſtrac.pignor. & d.Nov.112 §. ab hoc.* Non nim lis de uno jure, alterius juris tranſlaionem impedire debet; ut nec lis quæ nchoata foret cum alia perſona, quàm aienante ipſo; *d. l.1. ff. de litigioſis.* alioui cùm alienationis verbum amplum ſit, & d non modò ad venditionem, ſed & ad doationem & ſimilia negotia pertineat, diendum eſt prohibitionem ad cuncta hæc ertinere, *l.4.C.eod.l.ſancimus. C. de reb.alien.non alienand.* adeoque & ad dedicationem in ſacrum. *l.3.ff.d.tit.de litigioſis.* Excipiuntur dumtaxat cauſſæ dotis, donationiſve propter nuptias, tranſactionis, diviſionis & legati, vel fideicommiſſi. *d.l.4.C.eod.tit.de litigioſis. d.N.112.§.& hoc adjiciendum.* Et quidem cùm res litigioſa per ultimam volũtatem relicta erat, æſtimatio ejus olim præſtanda erat. *l.3.C eod.* At jus noviſſimum eſt, ut eventus litis tantummodo relictus tunc cenſeatur: ita ut ſi heres in judicio ſuccubuerit, nihil legatario præſtare cogatur. *d. Nov.112.§.& hoc autem.Auth.nunc ſi 2.C. eod.tit.de litig.* Moribus denique comparatum eſt, quoties utilitas aut neceſſitas rem in judicium deductam alienari urget, gratiam Principis implorari, ut abſque vitio ſeu pœna litigioſi procedat alienatio. *Ioannes Imbertus in Enchirid.ad verbum, cedens, & Inſtit.forenſ.lib.1.cap.27.in ſcholijs.*

CLARISSIMI

VIRI

PETRI GUDELINI IC.

ANTECESSORIS

ACADEMIÆ

LOVANIENSIS

Commentariorum de Jure noviſſimo

LIBER QUARTUS,

In quo de Iudicijs civilibus, quæ poſtrema pars eſt juris privati.

CAPUT PRIMUM.

Iudicium quid ſit, & quæ inſtitutionis ejus ratio.

QUæcunque in tribus præcedentibus hujus Commentarii libris tractata fuêre, pertinuerunt eò ut explicaretur quod cujuſque jus ſit, tum in perſonis, tum in rebus, aut quid ipſi debeatur, & quæ actiones exceptionesve inde ipſi competant. At vero non eſt ſatis quempiam jura ſua noſſe, niſi quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

modo hæc in uſum deducat, cogatque rei ſuæ detentorem, aut ſuum debitorem ad juſtam præſtationem, ſimul cognoverit. Sicut militi parum proſunt enſes, tela, clypei, niſi quomodo acies inſtruenda, vel in acie armis utendum ſit, etiam ſciat. Judicium namque veluti quædam acies ac dimicatio eſt, cujus finis victoria per ſententiam judicis. Materiam ergo judiciorum hactenus expoſui: nunc exponam eorum formam atque ordinem.

Judicij vocabulum hîc accipio, ut ſignificet cauſæ inter litigatores diſcuſſionem diremptionemque, authoritate judicis. *ff.* & *C. tit. de judic.* Appellatio ſumpta à ſententiæ pronuntiatione, quæ ultima, immò præcipua, ſi intentionem & votum litigantium ſpectes, pars eſt totius iſtius actus. Nam judicari propriè dicitur cum ſententia fertur, & res judicata, cùm finis liti impoſitus eſt. *l.* 1. *ff. de re judicata.* Vicinæ hujus vocis ſignificationes ſunt, cum ſumitur pro ſententia ipſa, *d. l.* 1. aut pro loco in quo judicium exercetur, *ff. tit. de eo per quem factum erit.* & *tit. ſeq.* aut pro actione quæ in judicium deducitur. *l. ait prætor in princ. ff. de negot. geſt.* Antequam quis judicium aggrediatur, optimum eſt, quin-etiam humanitas ſuadet, ut interpelletur rogeturque amicè adverſarius, juxta illud Terentianum, omnia prius experiri verbis, quàm armis ſapientem decet. Sed ſciendum eſt id magis prudentiæ & conſilij eſſe, quàm præcepti; quippe cui jus actionem dat, permittit ei hanc mox inſtituere, nullâ extra judicium interpellatione factâ.

Cæterum judiciorum conſtituendorum, ſeu ut nemo ſine his jus ſuum perſequi, aut juri, quod ſe habere cogitat, cedere deberet, certè ſumma ratio fuit: non ſolum quia homines in propria cauſa cæcos reddere ſolet cupiditas & avaritia, atque adeò iniquum eſt aliquem ſuæ rei judicem fieri; *l. Iulianus. ff. de judic.* verum amplius quia futurum eſt alioqui u tenuium bonorumque ſalus & fortunæ, potentiorum malorumque libidini exponantur & acerbiſſimæ pugnæ atque internecione civium quotidianæ exoriantur. Itaque, u dixerunt Imperatores, judiciorum vigor, juriſque publici tutela, idcirco fuit in medi conſtituta, ne quiſpiam ſibiipſi permitter auderet ultionem; *l. nullus. C. de Iudæis.* a regula juris eſt, non eſſe ſingulis concedendum, quod per magiſtratum publicè poſſi fieri, ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi. *l. non eſt. ff. de regul. jur.* Quinetiam graves pœnæ ſancitæ ſunt adverſus illos qu privatâ authoritate, id quod ſuum eſt, ſibi v debetur, auferunt, & in eo ſibiipſis quaſi ju dicunt. Nam præter communem pœnar legis Juliæ de vi, in quam ij incurrunt, *l. ſe & partus. § ult. ff. quod met. cauſ. §. item le Iulia. Inſtit. de pub. judic.* hæc peculiaris pœna eis indicta eſt, ut jus dominij creditiv ſui amittant; ac ſi aliena res ſit, æſtimationem ejus adverſario, cui illam eripuerunt, pendere cogantur. *l. extat. ff. d. tit. quod met. cauſ. l. ſi quis in tantam. C. unde vi. § ita tamen. Inſtit. vi bonor. rapt.* Noviſſima Juſtiniani conſtitutio declarat parem pœnam illos creditores incurrere, qui morientis domum ingrediuntur, eique vel domeſticis ejus ſunt moleſti, ſignave bonis ejus authoritate privatâ imponere audent, *Nov. ut defuncti ſeu funera,* 60. *in princ.* & §. 1. *Auth. item qui. C. de ſepulchro violato.* quod explicabo aliàs latiùs.

Duæ cauſæ ſunt, quibus propter periculum quod in mora eſſet, authoritatem magiſtratus non expectari, privatoque facto occurrere nobis permiſſum eſt. Prior eſt, ſi vim in perſonam, reſve noſtras aliquas inferat: licitũ enim eſt vim vi repellere; *l.* 3. *ff. de juſt. & jure l.* 1. *§. vim vi ff. unde vi l.* 1. *quando liceat unicuique ſine judice ſe vindicare.* hoc ait Tullius, *in oratione pro Milone.* & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus,

is, & feris natura ipſa præſcripſit. Tantum nc opus eſt, ut non ſit alia certa ratio ex-diendæ ſalutis, ſervandarumve rerum; ſeu quid potius ulciſcendi, quàm propulſandi juriam animo fiat, necnon ut moderamen culpatæ tutelæ adſit. *l. ſcientiam. §. qui cum ad l. Aquil. l. 1. C. unde vi.* Poſterior cau- eſt, ſi debitor noſter fugit, ſecumque pe-uniam & bona ſua cuncta aufert, ita ut de-itura ſit nobis adeundo judicem ratio jus oſtrum adverſus eum perſequendi; quo ca- licitum eſt nobis eum ſiſtere, & quantum ebet, capere. *l. ait. § ſi debitorem. ff. quæ in aud. credit.* Similiter conceſſum fuit cor-ori, ſeu ordini curialium, cohortalem ſuum afugientem comprehendere; *l. 1. C. ubi quis e curiali. & l. generali. C. de decurio. lib. 10.* ed fortè id præſertim propter poteſtatem uam corpus habuit in obnoxias iſtas perſo-as: quemadmodum moribus multorum lo-orum poteſt dominus, ſaltem ſi is juriſdi-tionem habeat, in feudum vaſalli, ob defe-tum renovationis inveſtituræ, ſolutorumq; arium, manum injicere. Inſuper mores paſ-m permittunt pecus alienum in prædio no-tro depaſcens includi, & retineri ſaltem ali-uantiſper; dum dominus nobis damnum efundat. Profectò id non abſque ratione, ùm ſæpe ignòrari poſſit cujus ſit pecus, at-que adeò rei ſervandæ neceſſitas hanc pre-enſionem ſuadet; quamvis jure Romano, ùm dominus pecoris non ignoratur, nequeat d ob damnum includi. *l. Quintus Mutius 46. §. quamvis. ff. l. Aquil.*

Extra prædictos caſus, vel paucos ſimiles, qui neceſſitatem vel poteſtatem in perſonas, vel juſtam aliquam ejuſmodi rationem con-unctam habent, lex communis eſt, ut non liceat cuiquam id quod ſibi præſtandum pu-tat, aliter quam per magiſtratum repoſcere. Quare etiamſi jus dictet colonum vel em-phyteutam, qui penſionem diu non ſolvit, expelli poſſe; *l. quæro. §. 1. ff. locati l. 3. C. eod. l. 2. de jure emphyt.* verius eſt ma-giſtratus opem ideo adhiberi oportere.

Quid ſi expreſsè convenerit, puta ut cre-ditor poſſeſſionem hypothecæ ingredi queat? conventio utilis erit, ac qui conventionem ſecutus, ingreſſus fuerit, nequaquam vim fe-ciſſe intelligitur; *l. 3. C. de pignor.* quamvis abſque ejuſmodi conventione, ex eo ſolum quòd quis rem aliquam debitoris, non ab ipſo ſibi traditam, & ſine judice capiat, vim com-mittere cenſeatur. Non enim exiſtimandum eſt vim ſolùm eſſe, ſi homines verberentur aut vulnerentur: vis eſt & tunc, quoties quis nullo concedente rem alterius capit. *l. pen-ult. C. de pignor. act. l. penul. & ult ff. ad l. Iul. de vi privata.* Non arbitror tamen, quod quidam tradiderunt, conventionem in hoc prodeſſe, ut contradicenti inferre vim liceat: nego id ullo pacto fieri poſſe; foret namque id pactum contra bonos mores, immò con-tra leges, *l. pacta. C. de pact.* utpotè quæ vim cogendique poteſtatem omnibus ademiſſe cenſentur, præterquam magiſtratibus, aliiſve paucis, quibus eam nominatim interdum cõ-ceſſam paulò antè oſtendi. Quare illud dum-taxat conventum actumque fuiſſe interpre-tabimur, ut creditor ultro, abſque traditione, novaque permiſſione debitoris modeſtè rem apprehendere poſſit. Pari modò accipi de-bent pacta, quæ in venditionibus mancipio-rum frequentia fuère, ut certâ conditione exiſtente, venditor poſſet manus injectione uti, eaque abducere; *l. ſi quis ſub hoc ff. de cõ-trah. empt. l. 1. & 2. C. ſi ſervus exportandus venierit.* nam & rem, cujus domini aut poſ-ſeſſores ſumus, ſi eam viderimus, capere auf-ferreque modeſtè poſſumus; verùm obſi-ſtenti detentori eripiendi eam, ſine authori-tate competentis magiſtratus, nullam habe-mus facultatem. *l. dotis. C. ſoluto. matrim.*

Porrò non ſatis eſt magiſtratum aditum fuiſſe, ſed antequam magiſtratus auxilium ferat, & vi, quæ ipſi permiſſa eſt, ad cogen-dum utatur: neceſſe eſt prius vocato in jus adverſario, cauſam diligenter tractari atque exami-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

examinari,ac illum,ſi convincatur, condemnari; *l.negantes.C. de obligat.& act.l.1.C. de execut.rei judic.* in quo dixi judicium conſiſtere; atque illud eſt quod ajunt, non eſſe ab executione incipiendum. Attamen ſunt nonnulla negotia,quæ paratam moribus habent executionem; nimirum contractus illi qui coram judicibus, ſive coram iis qui pro judicibus habentur (ut ſunt homines feudatarii in Hannonia) confitente ibi debitum promiſſore, ſive ſe ad ſolvendum condemnari patiente,celebrantur. Obligationes per antonomaſiam Hannonij vocant, quòd ſtrictiùs ex ejuſmodi contractibus quis obligari videatur. Pares ſunt obligationes,quæ pleriſque locis condemnationes voluntariæ appellantur. Par quoque robur in multis provinciis tributum eſt inſtrumentis ſigillo authentico munitis, vel etiam à notario ſimili formâ contrahendi conſcriptis; quæ Itali barbarè nominant inſtrumenta confeſſionata,ſeu garentigionata. *Bartol.ad l.cum unus.ff.de bonis authorit.judicis poſſid.Bald. ad d.l.1.C.de execut. rei judicatæ.* Cæterum non eſt ea vis hujuſmodi inſtrumentorum ſeu obligationum,ut omnem oppoſitionem defenſionemque debitoris excludant, ſed tantùm ut pignora ab initio capiantur, captaque maneant, dum lis pendet; quinetiam diſtrahantur interdum, præſtante cautionem creditore. *Ioannes Imbertus Inſtit. forenſ.lib.1.cap.4.Petr.Rebuff. late ad conſtitut. regias. tomo 1. tract. de literis obligatorijs.*

Sed dicet aliquis; ut juſtum neceſſariumque ſit cauſam antè cognoſci, quid opus eſt tot dilationibus,tot interlocutionibus,totque alijs ambagibus, quales ſunt hodie judiciorum; unde lites efficiuntur ſumptuoſiſſimæ,& quaſi immortales? An non ſatis,immò ſatiùs eſſet, ab eo qui juriſdictioni præeſt,partes breviter audiri, & controverſiam inter eas unâ horâ,vel paulò longiore ſpatio decidi? Illud me non præterit, quod refe-
runt Annales de Matthia Corvino, qui r
gno Pannoniæ præfuit, anni ſunt paulo am
plius centum & viginti. Cùm Beatrix R
gis Neapolitani filia nuptum ei mitteretu
comitati ſunt eam aliquot Italiæ Juriſco
ſulti; hi ſimulatque in Pannoniam venerun
barbarum,ut ipſi dicebant, juriſdicendi m
rem aſpernati (nam ſimpliciter, ex pauc
legibus,& arbitrio magiſtratus, diſſenſion
civium confeſtim ibi componebantur) Re
perſuaſerunt, ut morem illum mutaret, a
loco ejus ſolemnem ritum, quem illi trade
rent,inſtitueret.Præſcripsère itaque illi for
mulas actionum, exceptionum, replicatio
num,duplicationum,interlocutionum, & re
liquarum judicij partium. Accidit brevi tẽ
pore, ubi nullæ aut perpaucæ prius fuera
lites,omnia fervere altercationibus, procra
ſtinationibus,appellationibus.Hoc malum n
ſerperet longius,Rex Juriſconſultos illos cõ
tinuo regni finibus excedere, cunctaque a
priſtinam ſimplicitatem revocari juſſit. Rectè quidem ſi leges,quarum doctrinam profitemur, confuſionem & diuturnitatẽ litiu
iſtam parerent ſeu præſcriberent; quod tantùm abeſt,ut è contrario aliud ſonent nihil quàm inducias pauciſſimas breviſſimaſq; litigatoribus dari,ac judicem curare oportere ut omnes controverſiæ quam citiſſimè dirimantur, *l.oratione.& l.ult.ff.de ferijs. l.1. & 2.C. de dilat. Nov. ut cum de appell.cognoſ.115.§ ſed & hoc. Auth.jubemus. C.de judic.* maturo tamen & non tam præcipiti judicio. Cùm enim in omnibus rebus, tum maximè in judicijs præcipitatio pernicioſa eſt; quoniam ut Cicero quartâ actione in Verrem dixit, dubium non eſt, quin omnes omnium pecuniæ ſint in eorum poteſtate qui judicia dant,& eorum qui judicant. Equidem reor perturbationem in Pannonia potius ex imperitia judicum & litigatorum, qui ritum recens præſcriptum callere adhuc vix poterant,exortam eſſe; vel certè ex eo, quod ſicut etiamnum in multis alijs fit,plerique

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

rique optimâ normâ ad calumniam vexationemque adverſariorum abuterentur: qui abuſus ſi emendentur, tollanturque è medio, fateor nihil ſanctius, nihil utilius factum iri.

Cùm autem judiciorum alia ſint civilia ſeu privata; alia criminalia ſeu publica; §. *in ſumma. Inſtit. de injur.* ſolùm de civilibus & privatis diſſerere nunc decrevi. Verſor namque adhuc in jure privato, ſeu eo quod ad privatorum utilitatem pertinet; tractationem de criminibus, quibus læditur Reſpublica, eorumque perſecutione & vindictâ, in ſequentem librum de jure publico reſervans. Præſenti libro adſcribo actiones populares, ſeu earum exercitia; tametſi enim quivis de populo, ob publicam tutelam, eæ competant, neq; quis per eas ante litem conteſtatam videatur locupletior: *l. penult. ff. de popular. act.* tamen qui eas occupavit, cùm pœnam pecuniariam ſibi, non fiſco, exigat, ſuum perſequi dicendus eſt. *l. ſi cui. 12. ff. de verb. ſignif.* Sed obiter admoneo apud nos actiones nullas eſſe populares, *Philippus Bugnionius in tract. quem gallicè ſcripſit de legibus abrogat. lib. 1. art. 12.* ut nec ullas pœnales, relictâ dumtaxat cuique, id quod privatim ſibi ex bonis abeſt, civili judicio perſequendi facultate; uti aliàs dixi. *ſup. cap. 13. lib. 3.*

Ut diſcernatur rectène judicium aliquod ſit conſtitutum, duo conſideranda ſunt; perſonæ, quæ circa id verſantur; & actus ex quibus tanquam membris quibuſdam id cōſiſtat, illorumque ordo. Perſonæ ad judicium pertinentes ſunt, judices, & qui eis præſto ſunt, aſſeſſores, actuarii, apparitores, item actor, & reus, horumque advocati, & procuratores: de quibus omnibus ſermo prius faciendus eſt.

CAPUT II.

De judicibus, eorumque juriſdictione & officio.

QUid ſit judicium, & in quo conſiſtat, ac ſine judiciali poteſtate nemini licitū eſſe jus ſibi competens exequi, proximo capite explicatum eſt; cui conſentit ſanctio Frederici jubentis illum, velut publicæ pacis ſeu tranquillitatis violatorem, puniri, qui aliter jus ſuum repoſcit.; *l. 2. feud. tit. de pace tenenda inter ſubditos. 53. §. ſi quis verò.* Dictum quoque eſt, ad dijudicandum an judicium aliquod ſit rectè conſtitutum, primam eſſe inſpectionem perſonarum; inter quas cùm præcipua ac nobiliſſima ſit perſona judicis, meritò ab ea nunc auſpicabor.

In judice tria requiruntur: primum, ut poteſtatem judicandi habeat: ſecundum, ut habeat hanc in ea cauſa de qua lis eſt: tertium, ut ne ſuſpectus ſit illi qui convenitur. Judicandi poteſtas, poteſtatem de re controverſa cognoſcendi conjunctam habet: quo fit, ut hæc poteſtas notio appelletur. Notionis duæ ſpecies, juriſdictio, & illa quæ dumtaxat notio eſt. *l. 5. in princ. ff. de re judic. l. notionem. ff. de verb. ſignificat.* Notionem tantum habent judices dati, ſeu pedanei; de quibus paulò poſt dicam Qui autem juriſdictionem habent, horum certè latior eſt poteſtas; utpotè qui præterea ſententias ſuas, & eorum judicum, quos dederunt, exequendi jus habent, atque-adeo imperium quoddam. *l. ult. ff. de off. ejus cui mandata eſt juriſdict.* Amplius officium jus dicentis poſitum eſt in danda bonorum poſſeſſione, tutoribus conſtituendis, decreto adhibendo alienationi bonorum minoris, & ſimilibus. *l. 1. ff. de juriſdict.*

Porrò juriſdictionem habentium alii propriam & ſuo jure eam habent, nempe magiſtratus, ſive ordinarii, ſive etiā extra ordinē ad jus dicendum publicâ authoritate conſtituti; alii mandatam, alienoque beneficio habent juriſdictionem. *l. more. ff. eod.* Juriſdictionem quam quis ſuo jure habet, quin alii mandare poſſit totam, vel pro parte, dubium non eſt; *l. ſolet. l. prætor. ff. eod. l. 2. l. 4. ff. d. tit. de off. ejus cui mand. eſt juriſdict.* non quidem à ſe hanc abdicando, cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

munus ſit perſonæ cohærens & publicum; ſed uſum exercitiumque ejus alteri committendo, ut mandatarius in partibus juriſdicendi vices locumque mandatis teneat. *l. penult. ff. de off. præſid.* Non tamē omnia quæ in poteſtate magiſtratus ſunt mandari poſſunt: nō enim illa, quæ non tam jure magiſtratus ei competunt, quam quia ſpecialiter & nominatim ei attributa fuêre; ut fuit jure Romano poteſtas gladii ad animadvertendum in facinoroſos, *l. 1. ff. eod. tit. de off. ejus cui mandata eſt juriſdict. l. nemo poteſt. ff. de regul. jur.* quæ vocata eſt merum imperium, ad diſtinctionem imperii illius de quo mox dixi, cuilibet juriſdictioni cohærentis, quodque ideo mixtum appellatum eſt, *l. 3. ff. d. tit. de juriſdict.* Cætera quæcunque imperii iſtius mixti ſunt, & juriſdictionis ſeu voluntariæ, ſeu contentioſæ, mandata juriſdictione unà trāſeunt, *d. l. 1. & l. ult. ff. d. tit. de off. ejus cui mand. eſt juriſdict.* modò ademeris perpauca quæ jus diſertè excepit. *l. 2. ff. eod. l. nec mandanti. ff. de tut. & curat. datis. l. 1. ff. de reb. eorum qui ſub. tut.*

Moribus conſtat gladii poteſtatem (quam altam juſtitiam vocant) non ſecus quam reliqua delegari ſeu transferri, nimirum in eos quos vernaculè Balliuos, aut Droſſardos vocant. Mediæ juſtitiæ ferè adſcribunt mores ea quæ in jure dicuntur magis imperii eſſe quā juriſdictionis; infimæ autem juſtitiæ, hæc quæ potius juriſdictionis quam imperii. *l. 4. ff. d. tit. de juriſdict. l. ea quæ. ff. ad municipal.* quanquam trimembris iſta juſtitiarum diviſio, magis ex commento interpretum qui tot gradus immò plures juriſdictionis atque imperii confixêre, *Bartolus & alij ad d. l. 3. ff. de juriſdict.* quàm ex genuina interpretatione juris Romani, in mores tranſiiſſe videtur.

Judicis dandi licentia pars eſt juriſdictionis. *d. l. 3. in fine. ff. de juriſdict.* Atque adeò quiſquis juriſdictionem habet, quamvis tantum mandatam, poteſt judicem dare, qui de re dumtaxat cognoſcat judicetque: *l. cur. prætor. §. ff. de judic.* non item poteſt qui mandatam ſibi juriſdictionem mandare alteri. *l. ult. ff. de off. eius cui mand. eſt iuriſ dict.* Ex quo cognoſcitur differentia mandandæ juriſdictionis, & judicis dandi. Singulare eſt in Principe, ut cùm judicem dat, mandare juriſdictionem cenſeatur, id eſt, non nudam cognoſcendi judicandique facultatem, verum etiam imperium ad jus vocandum, exequendumq;, nec-non dandi judicis licentiam tribuere. *l. à iudice. C. de iudic.* Cur ita? An quia majeſtas Principis, aut eius ſummæ occupationes non ferunt ut ullam partem huius officii retinere ſibi voluiſſe videatur? Tales ſunt qui quotidie à ſummo Pontifice judices delegantur, utpote qui & in jus vocandi, & exequendi, nec-non ſubdelegandi habent poteſtatem. *paſſim tit. decretal. de off. & poteſt. iudic. delegati.* Ac ſciendum eſt judices plerumque dari ſolitos fuiſſe à magiſtratibus Romanis, & rariſſimè ipſos magiſtratus judicaſſe, præterquam in cauſis reſtitutionis in integrum, & aliis nonnullis, quæ idcirco dictæ fuerunt extraordinariæ cognitionis. *l. 1. ff. de extraordinarijs cognit. dixi ſup. c. 14. lib. 3.* At verò poſterioribus ſæculis reſtricta eſt hæc judicum dandorum facultas, ut demum locum haberet in negotiis humilioribus, aut quando publicæ occupationes, aut multitudo negotiorum non pateretur ipſoſmet magiſtratus omnia cognoſcere. *l. 2. & l. ult. C. de pedan. iudicibus.* Quinetiam Juſtinianus maximè hanc rem reſtrinxiſſe primâ facie videri poteſt, dum ſtatuit magiſtratus Urbis Conſtantinopolitanæ, licèt publicis occupationibus impedirentur, excipere per ſeipſos litis conteſtationem, & ultimam cognitionem, & ſententiam ferre, cauſſaſque appellationum diſcutere; reliquos verò magiſtratus cunctas litis partes audire. *Novel. ut defuncti ſeu funera 60. §. illud etiam. Auth. ad hæc, C. de iudicijs.* unde inferet aliquis jure noviſſimo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

noviſſimo non poſſe judices dari, ſed tantum cognitores, qui videlicet teſtes audiant, aut cauſſam quibuſdam ejuſmodi partibus inſtruant. An dicemus cum Accurſio conſtitutionem loqui, quo caſu magiſtratus judicem dederit reſervatâ ſibi ſententiâ? Verius puto quod ab aliis traditum eſt, loqui conſtitutionem de aſſeſſoribus ſeu conſiliariis magiſtratus, quibus cauſam ſaltem integram committi non abs re vetuit Imperator, cùm inventi fuerint aſſeſſores non ut judicent, ſed ut judicanti adſint, ut proximo capite dicam; declaraturque & confirmatur alterâ ejuſdem Iuſtiniani conſtitutione. *Novel. de iudicibus.* 82. §. *iudices itaque in fine.* Quare quominus aliis quàm aſſeſſoribus juxta formam legum anteriorum poſſit adhuc totum judicium delegari, nulla lex prohibet: quanquam non promiſcuè, ſed certis, quos ſelegit nominavitque, Juriſperitis delegari cauſas Iuſtinianus voluit. *d. Novel.* 82. *in princ. uſque ad* §. *ſedebunt autem.* Similiter Concilium Tridentinum conſtituit aliquot perſonas idoneas eligi in quaque diœceſi, quibus cauſæ Eccleſiaſticæ delegentur, *ſeſſ.* 25. *de reformat. cap.* 10.

Intelligitur ex his quæ dicta ſunt quemcunque iudicem aut proximè, aut intercedente alterius iuriſdictione, ex authoritate publica poteſtatem ſuam accipere. Certum verò eſt privatorum conſenſu hanc poteſtatem nequaquam accipi: *l. privatorum. C. de iuriſdict.* arbiter namque ex compromiſſo ſumptus, licèt iudici ſimillimus ſit, & arbitria redacta ſint ad inſtar iudiciorum, atque adeò is aliquando iudex vocetur, *l.* 1. *ff. de recept. arbit. l. penult. ff. de iudic.* tamen propriè iudex non eſt, nec eius ſententia vim iudicati obtinet; verùm ut parere ei litigatores cogantur, facit dumtaxat metus pœnæ conventæ, vel præſtandi quanti intereſt promiſſum ſervari. *l.* 2. *& l diem proferre.* §. *ult. ff. d. tit. de recept. arbit.* Et quidẽ ita ius fuit, donec Iuſtinianus etiam actionẽ exceptionẽque ſeu executionem ex ſententia arbitri dedit, certis tamen conditionibus. Una eſt, ſi litigatores iuraverint ſe ei ſententiæ ſtaturos, aut eis poſtulantibus arbiter ipſe iuraverit ſe religioſè iudicaturum. *l.* 4. *&* 5. *C. eod. tit.* Altera, ſi ſententiam ab arbitrio dictam litigatores, ſubſcriptione ſuâ, ſilentiove decem dierum comprobârint. *d. l.* 4. *&* 5. Quod de jurejurando litigatorum vel arbitri dictum eſt, id abrogatum eſt poſtea ab eodem Iuſtiniano propter periculum periurii; & conſtitutum, ne arbitri cum iureiurando aſſumantur; ac ſi iuſiurandum interpoſitum fuerit ne eo adſtringatur quiſquam, ſed relinquatur totum eius qui iuraverit religioni ſeu conſcientiæ. *Novel. de iudicib.* 82. §. *quia vero. Authent. decernit. C. d. tit. de recept. arbitr.*

Hæc de iudicandi poteſtate, quam abſolutè penes aliquem exiſtere non ſufficit, ut iudicium conſiſtat; ſed illud præterea, ut dixi, requiritur, ut is ſit iudex competens, id eſt. cauſæ de qua agitur, & perſonis litigatorum conveniens, necnòn eius territorii in quo lis ventilanda eſt. Eſt enim hęc poteſtas in quoque iudice, limitibus certi loci, vel certâ qualitate cauſarũ perſonarumve, circumſcripta, extra quę nemo ius dicere poteſt; ac poteſtas illius cui mandata eſt iuriſdictio, vel iudicis dati, omnino ex limitibus iuriſdictionis eius qui mandavit, iudicemve dedit, æſtimãda eſt. Nemo, inquam, extra hos limites ius dicere vel iudicandi poteſtatẽ exercere poteſt in invitũ. Nam quin poteſtas alicuius iudicis cõſenſu extendi ſeu (ut vulgò loquuntur) prorogari poſſit, dubium non eſt; *l.* 1. *ff. de iudicijs.* ſive hanc poteſtatem quis in ſe admittat apertâ conventione; ſive re & facto, videlicet omiſsâ fori præſcriptione, actioneque ibidem ſuſceptâ. *l. ſed etſi. ff. eod. tit. de iudic. l.* 1. *C. de iuriſdict. omnium iudic.* Licitum namque eſt cuique renunciare ſuo foro: *l. penult. C. de pact.* exceptis iis quibus id expreſsè interdictum reperitur,

veluti Eccleſiaſticis perſonis, ne judici ſæculari ſe ſubjiciant; *c. ſi diligenti. tit. decretal. de foro compet.* uti declarabo in libro de jure ſacro.

Cùm quæſtio eſt an forum aliquod ſit cõpetens in invitum, reſpici debet ejus qui cõvenitur, ſeu ad judicium provocatur perſona. Regula enim eſt, actorem forum rei ſequi debere. *l. 2. C. d. tit. de juriſdict. omnium judic.* Quãdoquidem reus in pari cauſa ſemper favorabilior eſt. *l. favorabiliores. l. in pari. ff. de regul. jur.* Forum autem cujuſq; in primis æſtimatur ex domicilio quod habet, *l. heres. §. 1. & §. ult. ff. de judic. d. l. 2. C. de juriſdict. omnium judic.* id eſt, ex eo loco in quo quis degit, ſedemve conſtituit, hoc animo ut ibi maneat, niſi quid avocet. *l. cives. C. de incolis. lib.* 10. Domicilium quarundam perſonarum ex domicilio alterius quem ſequi debent æſtimatur, *l. filij ff. ad municipal.* verbi gratiâ, mulieris ex domicilio mariti; quod forum etiam retinet vidua, quamdiu alteri non nupſerit. *l. exigere. ff. de judic. Novel. de nupt.* 22. *§. non tamen.* Roma ſedes Imperij olim domicilium commune omnibus Romano Imperio ſubditis fuit, ita ut debuerint ſe ibi defendere, ſi ibi invenirentur, convenirenturque: *l. Roma. ff. ad municipal. l. necnon. §. cum. ff. ex qui. cauſ. majores.* exceptis illis qui legationis, vel appellationis, vel teſtimonij dicendi, vel tutelæ reddendæ, vel ſimili aliquâ neceſſariâ cauſſâ Romam veniſſent; quippe his revocandi domum jus fuit. *l. 2. & paſſim. ff. de judic.* Par jus datum fuiſſe videtur urbi Conſtantinopoli, tranſlatâ eò Imperii ſede, & jus revocandi inde domum legatis aliiſve qui ob neceſſariam cauſam eò venerant. *Novel. de ſanctiſ. Epiſc.* 123. *§. ſi quis Epiſcopus, & §§. ſeq.* At moribus hodiernis regiæ ſeu aulicæ urbes jus iſtud communis domicilij non habent.

Secundò, forum competens cujuſq; æſtimatur ex obligatione quam ibi contraxit. *l.* 1. 2. 3. *ff. de reb. Auth. judicis. poſſid. l. heres abſens. ff. d. judicijs.* quoniam ubi contractum eſt, actum intelligitur ut eodem loco ſolvatur, præterquam ſi convenerit alibi ſolutionem fieri: quo caſu ubi ſolvenda eſt pecunia, ibi exigi poteſt non ubi cõtractus fuerit celebratus. *l. contraxiſſe ff. de obligat. & act.* Quare exiget mulier dotem à marito non ubi inſtrumentum dotis conſcriptum eſt cùm ſolutio dotis per conditionem matrimonii in domicilium viri collata videatur. *d. l. exigere. ff. de judic.* Idem dicendum ſi cũ advena, ſeu confeſtim diſceſſuro fuerit contractum, niſi fortè res modica ſi quæ ſtatim tradi poſſit & ſoleat. *d. l. heres abſens. & ibi Paulus Caſtrenſis, & alij. ff. de judic.* Similiter convenietur heres, ut præſtet legatum, non ubi adiit hereditatem, ſed ubi id præſtari voluiſſe teſtatorem, cujus voluntatem ille ſecutus eſt, apparet. In dubio teſtator præſtari voluiſſe intelligitur, ubi quàm minimo incommodo præſtari poteſt; puta quo loco ipſa res eſt, ſi ſpecies certa legata ſit, aut ubi hereditas eſt, majorve pars ejus, ſi legata fuerit quãtitas vel genus. *l. ſi fideicommiſſum l. ſed etſi l. quod legatur. ff. de judic. l un. C. ubi fideicom. peti oporteat.* Secundùm rationem ante-dictam, poterit quis ex delicto conveniri, in quo loco id admiſit, quaſi privato aut Republicæ ſe ad luendum ibi quod eo nomine debetur, obligaverit. *l. 1. C. ubi de crimin. agi oporteat.* Habet enim hoc locum ſive criminaliter, ſive civiliter agatur. Illud proprium eſt criminalis judicij, nõ ſolùm ut ibi exerceri queat, ubi admiſſum eſt crimen; verumetiam ut poſtulante magiſtratu ejus loci (quamvis hoc raro obſervetur) eo remitti debeat reus puniendus, maximè ſi atrox fuerit facinus, propter exemplum terroremq; aliorum ejuſdem loci. *l. ſolent. ff. de cuſtod. & exhibit. reorum. Nov. ut nulli judic.* 134. *§. ſi vero quis. Auth. ſi vero Cod. ad. leg. Iuliam de adulter.* Præterea illud judicij criminalis proprium eſt, ut ubicunque reperitur reus, ibi prehendi,

accuſari;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

accuſari, damnarique poſſit; quod præter uſum quotidianum, juris communis ratio, ex veriore Interpretum ſententia comprobavit, propter utilitatem publicam, ne maleficia eſſent impunita, & pacatæ poſſent eſſe provinciæ à flagitioſis hominibus. *l. 3 ff. de off. præſid. d. l. 1. C. ubi de crimin. agi oport.* De his diſſeram fuſiùs in libro ſequente, qui erit de jure publico.

Tertiò, ſitus rei, de cujus poſſeſſione proprietateve quis convenitur, ſubjicit eum foro ejus loci, quoniam iſtud genus judicij cōmodiſſimè illic exitum conſequi poteſt; *l. ult. C. ubi in rem act. l. un. C. ubi de hered. agat. l. un. C. ubi de poſſ. agi oport.* ſic tamen ut nihilominus poſſit eo nomine conveniri in loco ſui domicilij, ſi malit actor. Nam commune eſt omnium cauſarum, ut quiſque ubi degit rectè conveniatur, quamvis, ſi alibi cōtraxerit, vel deliquerit, vel rem teneat, cogatur & ibi ſe defendere, ſi actor eum locum elegerit. *d. l ult. C. ubi in rem. act. d. l. un. C. ubi de hered.* Ac quia promiſſor non ſolùm conſtituto loco, ſed & ubicunq; domicilium habet, conveniri poteſt, prodita eſt actio arbitraria, in qua habetur ratio utilitatis, quæ promiſſori cōpetitura erat, ſi illo loco ſolveret quo ſe ſoluturum dixit. *§. loco plus. Inſt. de act. l. 1. & ſeqq. ff. de eo quod certo loco. l. un. C. ubi conveniat. qui certo loco.* Falſum autem eſt, quod aliqui tradidêre in civilibus judicijs reum conventum ex loco domicilij, ad locum quo ſe obligavit vel rem detinet, remittendum eſſe. *c. Romana. §. contrahentes. de foro compet. lib. 6. decretal.* Attamen praxis illud maximè obſervat, ut ibi dumtaxat actio in rem, vel de poſſeſſione intendatur, ubi res ſita eſt.

Quæ dixi, confirmata exſtant noviſſimâ Juſtiniani conſtitutione, ſcilicet ut qua in provincia quis deliquit, aut in qua de pecunijs, vel de proprietate poſſeſſioneve alicujus rei, vel de agrorum finibus, vel de hypotheca, vel quacunque alia occaſione reus eſt, ſive de re magna, ſive de parva agatur, illic judicium ſuſtineat. Ac notandum eſt quòd velit Imperator hoc jus perpetuum eſſe, nullumq; privilegium ab eo qui convenitur contra opponi poſſe, ſive ex Imperialibus literis; ſive ex majoris magiſtratus juſsione; niſi Princeps ſpecialiter reipublicæ gratiâ reum alio evocârit, *Nov. ut omnes obediant. 68. in princ. Auth. qua in provincia. C. ubi de criminib. agi oport.* aut niſi, ut Interpretes rectè cenſuerunt, privilegium ſit jure publico conceſſum. *Accurſius, & alij ad d. Auth.* Etenim probationum copia in externis locis non perinde habetur, ac verendum ne facultas probandi actoribus tollatur, ſi aliò ire, vel cum maximo ſumptu teſtes eò ducere cogantur.

Prætereundum non eſt, quòd moribus in hoc Belgio & alijs regionibus dudum invaluit, ob ſummam difficultatem quæ ſæpe eſt ſequendi debitores exteros, ut ij quovis loco deprehenſi, detineri, judicioque ſiſti queant. *latè Petr. Peckius in tract. de jure ſiſtendi.*

Deinde ſciendum eſt loca fori competentis, quæ ante commemoravi, eſſe ex jure communi, nonnulla verò eſſe ex jure ſingulari conſtituta, veluti pupillis, viduis, & alijs miſerabilibus perſonis, quibus indultum ad Principis tribunal revocare, tam agendo, quàm defendendo, ſi ipſis res ſit cum potentiore adverſario quem metuant, & adverſus quem facile ſuum jus obtinere in alijs tribunalibus nequeant. *l. un. C. quando Imperator inter pupil. & vidu.* Item ſancitum fuit, ne cohortales, id eſt, officiales præſidum, & decuriones, cum detrimento reipublicę cui ſerviunt, ex ſua provincia aliò litis cauſsâ abſtrahantur, citra ſpecialem juſſum Principis, eumq; Præfectis prætorio inſinuatum. *Nov. ne decurio, aut cohortalis* 151. Pari ratione militibus, ne à ſignis ſuis avocarentur, attributus eſt judex proprius, apud quem ſolum (exceptâ cauſsâ facinoris atrocioris) conveniantur, magiſter militum appellatus. *l. magiſteriæ artis. C. de juriſdict.* Clerici quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

que, & monachi, & cauſſæ rerum ſacrarum tribunalia ſua Eccleſiaſtica propria habent, de quibus plurima extant in jure noviſſimo; *Nov. apud quos oporteat* 79. *Nov. ut clerici* 83. *& Nov. de ſanctiſſim. Epiſcop.* 123. ſed horum integram explicationem reſervo in prædictum librum de jure ſacro. Inſuper amplitudini ſenatorum & quorundam aliorum tributum eſt, ut non niſi apud Principem eumve cui is cognitionem committet, ex civilibus cauſſis conveniantur. *l. ult. C. ubi Senat. vel clariſ.*

Quid dicam de Judice noſtro Magnifico Rectore Univerſitatis? Ejuſmodi judicem proprium habent & cæterarum Academiarum Doctores atque ſtudioſi, ortumque id ex Frederici conſtitutione, cujus hæc verba: *Si litē eis quiſpiam ſuper aliquo negotio movere voluerit, hujuſmodi rei optione datâ ſcholaribus, eos coram Domino vel magiſtro ſuo, vel ipſius civitatis Epiſcopo, quibus hanc juriſdictionem dedimus, conueniant: qui verò ad alium judicem eos trahere tentaverint, etiamſi cauſſa juſtiſſima fuerit, pro tali conamine cadant. Auth. habita quidem. §. verumtamen. C. ne filius pro patre.*

Planè admodum inſigne eſt jus quo hîc fruimur, videlicet ut non tantùm foris conveniri à creditoribus noſtris nequeamus, verùm amplius ut debitores noſtros huc coram Reverendo Conſervatore privilegiorum evocare poſſimus. Sunt denique & ijs qui certæ ſunt profeſſionis vel negotiationis, ſui judices, de rebus ad iſtam profeſſionem vel negotiationem pertinentibus, *l. ult. C. de juriſdict. omnium. judic.* & aliæ ſimiles quædam privilegio ſubnixæ juriſdictiones, quarum vim rationemque ex modò commemoratis intelligere licet.

Cæterùm cujus fori ſive ex privilegio ſive ex jure communi ſit perſona, inſpicitur tempus in jus vocationis. Nam quæcunque mutatio conditionis poſtea acciderit, nihil obeſt quin ubi cœptum eſt judicium, ibi peragatur. *l. ſi quis poſteaquam. l. ubi. ff. de juc*

His addendum eſt, aliquando ex quantitat cujus petitio in judicium deducitur, juriſdi ctionem æſtimari, quoniam aliquorum judi cum reſtricta eſt poteſtas ad certam quanti tatem; *l. extra. ff. eod. tit. de judicijs Nov. d defenſoribus civit.* 15. §. *& judicare. Nov. d judicibus* 82. §. *audient igitur.* aliquãdo quo que occupationem unius cauſſæ parere ju riſdictionem in alia cauſſa quæ connexa eſt & cujus cognitio commodè ſeparari nequit *l. 1. & 2. ff. de quib. cauſ. ad eundē jud. eatur* Talis connexio eſt inter cauſſam poſſeſſioni & proprietatis. *l. nulli. C. de judicijs, c. 1. tit decretal. de cauſſa poſſ. & proprietat.* Moribu tamen diſtinctos cernimus iſtarum cauſſarū judices: quippe interdicta poſſeſſoria in Concilijs Provincialibus ſolent tractari, quæſtiones verò proprietatis apud cujuſque loci magiſtratum. Illud præterea præſcriptum eſt, ſi ego ab aliquo convētus mox viciſſim ipſum pulſare velim, id in eodem judicio fieri poſſe & debere, *Nov. de execut.* 96. §. *illudquoque. Auth. & conſequenter. C. de ſentent. & interlocut. omnium judic.* quamvis alioqui ille ibi conveniri minimè potuiſſet; *l. qui non cogitur. ff. de judic. Nov. de ſanctiſ. Epiſc.* 123. §. *reverēdiſſimi verò.* meritò, cùm mutua illa petitio, ſeu reconventio illius qui eam proponit, quædam defenſio ſit, ac nemo contra eum ſe judicem eſſe dedignari debeat, cujus in agendo arbitrium ſecutus eſt. *l. cum Papinianus in fine. C. d. tit. de ſentent. & interlocut.* Poſtremò ſciendum eſt eum qui convenitur ex perſona alterius, debere ſe ibi defendete, ubi is debuit ex cujus perſona convenitur; veluti heredem ob æs alienum hereditarium, in foro defuncti, *l. heres abſens, & l. ſi is qui. ff. de iudic.* & venditorem ut emptorem in cauſſa evictionis defendat, in foro ipſius emptoris. *l. venditor. ff. eod.* Hæc de foro competenti.

Quod tertium dixi accedere oportere ut judex idoneus ſit, eſt ut non ſit ſuſpectus, id

eſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſt, de quo metus non ſit ne aliter quàm deet judicet, vel imperitiâ, vel corrupti anii vitio: is enim recuſari poteſt, *l. apertiſſiu. C. de iudic.* non tantùm, uti verius puto, judex datus ſeu delegatus ſit, verumetiam ſit judex ordinarius, ſeu magiſtratus. *l. qui riſdictioni, ff. de iuriſdict. c. cum ſpeciali. t. decretal. de appellat.* Sed utrùm ſufficiet um qui recuſat, dicere ſe habere ſuſpectum idicem, an verò eum juſtas cauſſas ſuſpicio- is allegare, probareque oportebit? Id etiam erius exiſtimo. Ad examinandas namque as cauſſas ſumuntur arbitri. *d. l. apertiſſimi. §. d. c. cum ſpeciali.* Juſtarum cauſſarum exmpla ſunt, ſi judex infenſus ſit nobis, ſi artâ amicitiâ adverſario noſtro conjunctus, ſi gatur de negotio cujus commodum vel amnum ad judicem aliquo modo ſpectet, & quæcunque aliæ cauſſæ ad teſtem repelendum valerent. *l. ſi pariter. ff. de liberali auſſa. l. un. C. ne quis in ſua cauſſa iudicet. l. . & paſſim. ff. de teſtibus.* Porrò cauſſis ſupicionis probatis, ſolet cauſſa à ſuſpecto aocari, ejuſque cognitio alii committi, vel ad uperiorem tranſmitti. *d. l. cum apertiſſimi. §. d. c. cũ. ſpeciali.* Noviſſima Juſtiniani ſantio addit & aliud remedium, potius quam uis cogatur idcirco provinciam, quæ ſibi atria eſt, egredi, nempe ut judici de cujus ntegritate dubitatio eſt, adjungatur Epiſcous loci, ac amborum induſtriâ (ſi poteſt) per micabilem compoſitionem, aut ſolemni conitione adhibitâ, vel aliter, uti forma eſt juicii, per juſtam ſententiam lis diſſolvatur. *Nov. ut differentes iudices 86. §. ſi vero contigerit. Auth, ſi vero. C. de iudicijs.* Planè obſervandum eſt quod Accurſius aliique tradiêre, adjunctionem iſtam Epiſcopi vix eſſe n uſu. Officium poteſtati judicum cohærens quod ſit in genere, ex his, quæ in hoc capite dixi apparet; quod verò ſit circa ſingulas judicii partes, ex ſequentibus capitibus manifeſtum fiet.

CAPUT III.

De aſſeſſoribus, actuarijs, & apparitoribus.

IUdicibus præſto ſunt aſſeſſores, actuarii, & apparitores; de quibus nunc differendum eſt; Aſſeſſores dicuntur qui aſſident judicibus, ut ſolertiâ & conſilio ſuo eos adjuvent, juſque eis ſubminiſtrent, atque explicent; judicandi & cæterarum partium quæ ipſis iudicibus incumbunt, veluti ſocii aliàs conſiliarii appellantur; munus proprium iuriſconſultorum, *l. 1. & paſſim. ff. de off. aſſeſſoris. l. 1. & paſſim. C. de aſſeſſorib.* nec non honor quidam & dignitas: cuius officii proinde nemo capax, niſi qui famæ & exiſtimationis integræ ſit. *l. 2. ff. eod.* Ratio inventionis uſuſque aſſeſſorum eſt, quòd Principum & magiſtratuum tot ſint occupationes graviores, ut diſceptationibus forenſibus earumve ſtudio vix intenti eſſe queant. Non tamen ſoli Principes & magiſtratus, ſeu ii qui cum iuriſdictione adminiſtrationem reipublicæ habebant, aſſeſſoribus uſi ſunt; verũ etiam iudices à Prætore ſeu magiſtratu dati; ſicut conſtat paſſim ex Ciceronis orationibus. At Juſtinianus putavit his privatos ſolos iudices dandos qui iuriſperitiam haberẽt, nec cogerentur ab alio ediſcere quæ in iudicando ipſos proſequi oporteret, nominatis ſelectiſque idcirco certis iuriſperitis, uti ſuperiore capite dixi, quibus cauſæ delegarentur; exemplo Zenonis, qui idem prius ſuis temporibus ſtatuerat. *N. de iudicib. 82. in princ. & §. 1. & 2.* Sed hoc in judicibus à Principe datis locum non habuit. *Nov. ut defuncti ſeu funera 60. §. illud etiam.* At cernimus quotidie delegatos à ſede Apoſtolica, cùm in eis dignitas magis quàm ſcientia ſpectetur, iuriſperitorum operâ uti; conſtitutum tamen ne quiſquam eiuſmodi iudicum aſſeſſorem aſſumat, niſi eo indigẽs. *c. ſtatutum. tit. decretal. de reſcr. in 6.* Inſuper Juſtinianus poſt Zenonem

nem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

nem illud ſub gravibus pœnis conſtituit, quod & capite proximo commemoravi, ne aſſeſſores, tum ob majorem reverentiam judiciorum, tum quia ij non judices, ſed judicum tantum conſiliarij ſunt, judicibus abſentibus, ſeu abſque eis, cognitiones ullarum cauſſarum ſuſcipiant, ſed judices ipſi unà cum ſuis conſiliarijs ſeu aſſeſſoribus cognoſcant. Dumtaxat permiſſum eſt magiſtratibus, quia negotijs Principis vel reipublicæ impliciti ſunt, nonnullas partes cognitionis primæ inſtantiæ expediendas conſiliariis ſuis relinquere, modò magiſtratus ipſi litis conteſtationem & ultimam cognitionem excipiant, ſententiamque definitivam pronuncient. *d.Nov. ut defuncti ſeu funera* 60. §.*illud etiam. Auth.ad hæc.* C.*de judicijs.* Hæc de aſſeſſoris officio. Quin autem judex à Romano Pontifice, vel à Principe delegatus, etiam principium, & medium, & finem judicij alicui tanquam judici ulterius delegare poſſit, dubitandum non eſt. *c. ſuper quæſtionum. tit. decretal. de off. & poteſtate judicis deleg.*

Præterea in judicio ſolent eſſe actuarij, id id eſt, viri qui acta judiciaria omnia fideliter diligenterque excipiant, ſcribant, atque annotent ſuâ manu, unde aliâs vocantur exceptores, ſcribæ, amanuenſes, notarij, *c. quoniam contra tit. decretal. de probat. c. ſtatutum* § *notarium. de reſcript. in* 6. & vulgò graphiarij, nomine deducto uti apparet ex græco verbo γράφειν. Hoc officium optimâ ratione inſtitutum eſt, ut veritas & documentum ſufficiens cunctorum, quæ in judicio geſta fuerunt, haberetur; quinetiam occurreretur periculo falſæ aſſertionis iniquorum judicum: atque adeò tanta hujus officij neceſſitas eſt, ut abſque eo de iis quæ in judicio accidiſſe dicuntur, nec judici, nec alij cuiquam credatur. *d. c. quoniam contra. de probat.* Juſtinianus ſingulis judicibus, in cognitione cauſſarum duos deputat, qui hoc officio fungantur; *Nov. de judicib.* 82. §. *is qui.* quanquam unus ſufficere poteſt. *d. c. quonian contra. & d. c. ſtatutum.* § *notarium. de reſcript. in* 6. Non debet movere quòd uniu teſtimonio non credatur: *l. jurisjurandi.* C *de teſtib.* diverſa namque ratio eſt offici publici, ac meritò plus ei tributum, quàn privatorum teſtimonijs. Quinetiam novun non eſt, ut in his quæ ad officium alicuju pertinent, ipſi ſoli plena fides adhibeatur exemplum ſumere licet in apparitore, cuju ſolius relatio fidem facere conſuevit. *c. prudentiam. tit. decretal. de officio judic. deleg. & extravag. quomodo in læſæ majeſt. crim. proced. ſit.* §. 8. *verſ. per nuntium. & ibi Bartol.*

Apparitores ſunt illi qui juſſa mandatave judicum exequuntur, ſive in jus vocando, ſive rem judicatam exequendo, ſive aliter; unde alijs nominibus vocantur executores, viatores, nuntij. Juſtinianus ſimiliter voluit unumquemque judicem duos hujus generis adminiſtros habere, ad rem judiciariam tum præparandam, tum complendam; atque hos probatos eſſe, ne quid ab his delinquatur aut prodatur, aut conficiatur dolo: quale eorum delictum ſanxit eſſe periculo & damno cohortium ſeu corporum eos deligentium. *d. Novell. de judicib.* 82. §. *is qui.* Solebant namque ex cohortibus, earumque ſuffragijs hujuſmodi judicum miniſtri deligi; unde etiam cohortales aliquando appellati fuêre. *tit. de cohortalibus.* C. *lib.* 12. Ac ſinguli magiſtratus, uti hodie uſus eſt, ſuos habuêre apparitores, præcipitque alterâ quâdam conſtitutione Juſtinianus quæſtori; quem novum magiſtratum inſtituerat, ut ſi quid à ſuis apparitoribus ſordidè exactum, vel aliter peccatum reperiret, id ſedulò pœnâ perſequeretur. *Novell. de quæſtore.* 80. §. *maxime autem.*

CAPUT

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Caput IV.

De actore, & reo, eorumque advocatis, & procuratoribus.

Præcipuæ tres perſonę judicium ſtatuentes ſunt, Judex, actor, & reus. Dixi de ıdice & illis qui ejus adjutores ſunt vel adniniſtri; reſtat dicendum de litigatoribus, ctore, & reo, & qui eis adjumento ſunt, e advocatis & procuratoribus. Actor eſt is ui litem intendit, qui & nonnunquam peitor dicitur, præſertim in actionibus in rem. ꝛeus eſt is qui lite pulſatur, ſeu quo cum aitur. In litigatoribus hoc requiritur, ut leitimam perſonam ſtandi in judicio habent; quod quibuſdam denegatum eſt, ut ſeris. *l. ſervus. C. de judic.* præterquam ex aucis cauſſis. *l. vix certis. ff. de judic.* Fiiorumfamilias diverſa eſt ratio: certè poteſtas, in qua ſunt, non impedit quin conveniꝛe convenirique poſſint, *l. in factum. l. filiusamilias. ff. de obligat. & act. l. tam ex ff. d. it. de judic.* niſi de ea re quæſtio ſit, quæ ujuſve cura ad patrem pertinet; nempe, ſi on de caſtrenſi, vel quaſi caſtrenſi peculio (in quibus filius pro patrefamilias habetur) §. 1. *Inſtit. quib. non eſt permiſ. facere teſtam.* ſed le profectitio lis verſetur, vel de adventitio. Tametſi enim lex proprietatem adventitij filio dedit, tamen adminiſtratio ejus cum uſufructu relicta eſt patri. *l. ult. §. ubi autem C. de bon. quæ lib.* Similiter moribus noſtris, cùm mulier in poteſtate mariti ſit, eaque poteſtas, totius rei familiaris etiam rerum quarum eſt proprietas mulieris, curam adminiſtrationemque prorſus marito adjungat; intellectu eſt facile, cur moribus mulier nupta conſiſtere in judicio nequeat, ſaltem abſque conſenſu mariti. *dixi ſup. c. 7. lib.* 1. Interdũ audiendus erit filiusfamilias, quamvis de re agatur, quæ, cujuſve adminiſtratio pertinet ad patrem, cùm neceſſitas urget, quaſi pater tunc tacitè conſenſerit. Quid enim ſi filius peregrè abſit, ſtudiorum vel ſimilis negotij cauſſâ, nec pater nec procurator ejus quiſquã adſit, ac filium victu rebuſq; hujuſmodi neceſſariis egere, vel injuriam pati neceſſe ſit, ſi patrem cogatur exſpectare? *l. filiusfamilias. ff. de procurat. l. longius. §* 1 *ff. de judic.* Idem dixero de nupta muliere ſecundũ mores noſtros, cui tamen receptum eſt hoc caſu curatorem à judice dari. Sane quominùs ea & filiusfamilias de rebus quarum adminiſtratio ipſis expreſſe vel tacitè commiſſa eſt, judicium ſubire poſſint, nihil prohibet. Pupillis, adoleſcens & alij qui in tutela vel curatione ſunt, ſicut cætera negotia gerere nequeunt abſque tutore, curatoréve, aut authoritate ejus; ſic nec judicium aggredi vel ſuſcipere, utpote cujus exitus ſæpe incertus damnoſuſque eſt. *l. 1. & 2. ff. qui legit. perſon. ſtandi in judic. habeant. & Inſtit. tit. de authorit. tut.* Quibuſdam pœnæ cauſſa judicium interdicitur, nimirum excõmunicatis, ſi hi actionem inſtituere velint: etenim ut ſe defendant, appellationemve ſuam proſequantur per procuratorem, eis eſt conceſſum *c. 1. & c. cum inter. tit. decretal. de except. in 6.* Inſuper magiſtratus temporarij, quales pleriq; fuere quondam apud Romanos per id tempus quo eorum Imperium durabat, agere non poterant; ne potentiâ gratiâve, quâ pollebant, adverſariis nocerent: ac viciſſim conſtitutum, æquitate ſuadente, ne interea actionibus aliorum moleſtari poſsẽt: *l. pars literarum. ff. d. jud.* quod præſentis ſæculi mores non recepere, permittentes quemlibet magiſtratu durante, cõvenire alios, & ab aliis conveniri.

Tranſeo ad advocatos; quorum munus quã ſit laudabile, multa præmia quibus decorari olim ab Imperatoribus fuere oſtendunt. *l. 5. & ſeqq. C. de advocat. diverſ. judic. & tit. ſeq.* Maximum verò extat eorum præconiũ in reſcripto Leonis & Anthemij, cùm ajunt eos non minus providere humano generi, quàm eos qui prælijs & vulneribus patriam parenteſq; tuentur; eſſe enim hoc officium

nus quoddam militiæ, *l.advocati.C.d.tit.de advocat.diverſ.judic.* ideoque quaſi caſtrenſe peculium appellatum, quod induſtriâ hujus officii acquiſitum eſt. *l.4..l.cum advocatis.C. eod.* Planè inter advocatos, honore & privilegiis maximè excellunt advocati fiſci: quippè alii privatorum, hi Principis patrimonium procurant. *l.4..C.de advocat.diverſ.judic.*

Officium advocatorum in eo eſt poſitum, ut conſilio, facundiâque, vel ſcriptione ſuâ, cauſam alicujus apud judicem agant defendantve: affine admodum munus muneri, quòd antiquitus fuit oratorum; in aliquo tamen tantùm diſcrepans. Orator enim magis ſuâ eloquentiâ, advocatus ſuâ juriſprudentiâ actorem reumve juvabat. Teſtis eſt Aſconius Pedianus in Ciceronis divinationem: qui alterum (inquiens) in judicio defendit, aut patronus dicitur, ſi orator eſt; aut advocatus, ſi jus ſuggerit. Sublatum tandem è medio eſt oratorum munus, ac cauſas perorandi (quemadmodum illi ſolebant) inſtitutum, aut id fere in advocatorum partes transfuſum: qui ideo cauſſidici appellati: in quibus non modò juriſperitia, ſed & facundia cœpit requiri. Ac id in jure noſtro frequens, ut qui hoc munere funguntur, diſertiſſimi, facundiſſimi, alijſque hujus ſignificationis epitheris honorentur; *l. petitionem & d. l.advocati.C.d. tit.de advocat.diverſ.judic.l. 5. & paſſim.tit.ſeqq.l ult.C.de inoff. teſtam.* quanquam ut mos eſt hodie multorum tribunalium advocati, clientibus ſuis magis manu quàm voce patrocinentur, dum eorũ preces, libellos & cætera id genus ſcripta ad litem pertinentia, & juris explicationi ſervientia, componunt: officio poſtulandi, id eſt, deſiderium clientis in judicio allegandi atq; exponendi (quod proprium fuit advocatorum) magna ex parte procuratoribus, de quibus paulò inferius diſſeram, relicto.

Ex officij hujus deſcriptione quæ modò facta eſt, uſus ejus quàm ſit neceſſarius intelligitur. Non enim omnium ea ſolertia eſt ut judici cauſas ſuas explicare queant: qui etiam ſæpe eorum, quibus hæc induſtria n deeſt, tantæ ſunt occupationes, ut præſtare i ipſimet nequeant. Ac cùm opera advoca omnibus hominibus tam neceſſaria ſit, n abs re prætor Romanus edicto ſuo hæc ver ba inſeruit, *Si non habebunt advocatum, eg dabo. l. 1. ait prætor. ff.de poſtulando.* Quo niam poſtulare, uti dictum eſt, propriu fuit, ac etiamnum eſſe deberet advocati conſequens eſt capacem hujus muneris eſ neminem, niſi qui poſtulare poteſt; quod fa cere aliqui prohibentur, nempe alij propte ætatem, alii ob vitium corporis vel animi, al ob ſexus verecundiam, alii denique ob turpitudinem ſeu infamiam quâ notati ſunt: qua materia eſt tituli digeſtorum & Codicis d poſtulando & illius qui ſubjunctus eſt d cauſis ex quibus nota infamiæ irrogatur.

Quòd ad peritiam juris, quam in advocato quoque neceſſariam & officio ipſius convenientem eſſe dixi, attinet; obſervandum eſ fuiſſe aliquando tempus, quo cuivis fiduciam ſtudiorum ſuorum habenti, ſe juriſconſultum profiteri licuit; ac primùm Cæſarem Auguſtum edixiſſe, Principis Senatúſve autoritatem in eam rem accedere debere, & ex eo factum eſſe, ut reſpondendi de jure facultas pro beneficio peti cœperit: *l. 2. §. ut & obiter. ff. de orig. jur.* Leo Imperator hos ſolos in ordinem rogatorum ſeu advocatorũ cooptari ſanxit, qui ab anteceſſoribus ſeu doctoribus ſuæ eruditionis teſtimonium accepiſſent *l.nemini.§. juriſperitos.C.de advocat. diverſ.judic.*: quod moribus hodiernis congruit, quibus comparatum, ut nemo ſaltem in nobiliſſimis tribunalibus ad hoc officium admittatur, qui non prius gradu licentiæ in probato aliquo gymnaſio ſit inſignitus. Similis eſt conſtitutio Anaſtaſii, quemquam antequam per ſtatuta tempora legibus perdiſcendis operam navaſſe noſcatur, advocatorum conſortio ſociari prohibentis. *l. 3. C. de advocat.diverſ. judic.* Juſtinianus huic

ſtudio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſtudio præfixit quinquennium. *in proemio. ff. §. ſed quia ſolitum.* Certè fatendum eſt non minus ſpatium, quin potius majus requiri, ſi quis amplitudinem noſtræ diſciplinæ acceſſionemque juris Pontificii ſpectet. Quamobrem ſummus Pontifex Bonifacius octavus, clericis ſeptennio, ſtudij complendi cauſâ abeſſe ab Eccleſia cui adſcripti ſunt, & à ſuſceptione ſacerdotij, quod alioquin beneficium requirit, abſtinere indulſit. *c. cum ex eo. de elect. in 6.* Conſentanea ſunt privilegia ſtudioſis hujus Academiæ à Martino & Eugenio conceſſa. Attamen hunc numerum annorum præfractè teneri, neque aliarum Academiarum orbis exemplum, neque horũ temporum ratio permittit. Itaque hortor ut quod ex ea parte remittere cogimur, id quiſque alacritate fervoréque majoris ſtudii conetur compenſare. Etenim ſi in quaque arte imperitia culpæ annumeratur, & culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti. *l. culpa eſt. & l. imperit. eſt. ff. de regul. jur.* certè lata culpa cenſeri debet juris, id eſt, ignorantia in advocatis; utpote à quibus & fortunarum, & exiſtimationis, & ſæpe etiam capitis innocentium periculum dependet.

Cæterùm quod potiſſimum exigendum eſt in eo qui hoc munus exercet, eſt, ut ſit vir bonus: nam ſi ars iſta malitiam inſtruxerit, nihil futurum eſt in publicis privatiſque rebus iſto officii genere pernicioſius. Bonitatem æſtimabimus, ſi advocatus in cauſis ſuſcipiendis delectum adhibeat, nullarumque patrocinium recipiat, niſi quæ juſtæ aut probabiles, videantur; quinetiam cùm ſuſceptæ cauſæ iniquitas præcedente lite detegitur, ſi mox eam dimittat; ſi id denique quod verum & juſtum eſt, omni virtute ſuâ, omniq́ue ſtudio tueatur: quæ in formula jurisjurandi, quam Juſtinianus advocatis præſcripſit, continentur. *l. rem nõ novã. §. patroni autem. C. de judic.* Hæc multaque ejuſmodi officio Quintilianus oratoris adſcripſit, quæ ad advocatũ aptè & utiliter referri poſſunt. Utrum tamen juſtam cauſam fallaciis doliſve aliquibus poſſit quis defendere, quæſtio eſt; de qua latè Didacus Couvaruvias. *lib. 1. variar. reſolut. cap. 2.* Dogma eſt poſſe quem ſolertiâ (quam veteres bonum dolum dixêre) uti, dummodo abſit mendacium & falſitas *argum. l. 1. §. 1. & 2. ff. de dolo malo. Mynſingerus obſervat. centur. 3. obſervat. 6.* Cùm autem nemo bonus ſit, qui non ſit etiam veræ religionis cultor, meritò adjecit Juſtinianus Catholicum eſſe oportere, quiſquis his partibus fungi vult. *l. ult. C. de poſtulãdo.* Poſtremò id videndum eſt, ne cui, ut moris eſt, pœnæ cauſâ advocationibus foróve ſit interdictum. *l. moris. ff. de pœnis.*

Deſcendo nunc ad deſcriptionem officii procuratorum. Procurator eſt qui aliena negotia mandato domini adminiſtrat. *l. 1. ff. de procurat.* Quæ definitio generalis eſt, continens etiam eos qui extra judicium res alienas procurant; veluti eos quos redituum noſtrorum receptores facimus, & quoſcunque ſimiles. Verùm hîc ſumitur, uti ſolet, nomen procuratoris ſpecialiùs pro eo qui litem perſequendam aut defendendam ſuſcipit. Is cui ceſſa eſt aliena actio, dicitur etiam procurator, non quidem ſimpliciter, ſed in rem ſuam: procurator namq́; eſt, quatenus actio directa quam exercet, ſubtilitate juris, penes cedentẽ manere intelligitur: ſin verò actionem utilẽ & emolumentum reſpicias, is pro domino litis habendus eſt. *l. qui ſtipendia. C. eod. tit. de procurat. l. ſed ſi tantum. ff. de pact.* Antiquitus alieno nomine, nec agere, nec excipere actionem licuit, perpaucis cauſis exceptis: at poſtea introductum eſt utiliter, ut liceat per procuratores litigare, cùm morbus, ætas, peregrinatio, imperitia rerum forenſium, aliæque multæ cauſæ ſuadent, ut litibus noſtris intereſſe nequeamus, vel nolimus. *Inſtit. per quos agere poſſ. in princ. & §. 1.* Etenim ſplendor perſonæ etiam facit interdũ ut indecorum videatur hãc clamoribus forenſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

bus intereſſe, litemque ſuam peculiarem per ſe agere, atque ideo olim etiam ſpectabiles ac clariſſimos eo nomine oportuit uti operâ procuratoris: *l. penult. C. d. tit. de procurator.* quod reſtrictum eſt poſtea ad illuſtres, eoſq; qui dignitate hos ſuperant. *Novel. ut ab illuſtrib. 71. in princ. Auth. hoc jus. C. eod. tit. de procurator.* Quæ fuerit eorum nominum dignitatum ſignificatio & differentia, notat eleganter Franciſcus Duarenus. *diſput. anniverſ. lib. 2. cap.* 1. Tametſi permiſſus eſt uſus procuratorum, tamen quoties & quâcunque parte litis expediens videtur ipſummet litigatorem præſentem eſſe, poteſt is à judice cogi adeſſe. *l. ult. in. fine. C. eod. tit.* Ex definitione procuratoris ſupraſcripta colligitur, ut quis ſit procurator, oportere eum habere mandatum.

Cæterum ſunt nonnullæ perſonæ, quæ ob conjunctionem admittuntur ad agendum ſine mandato; nempe pater, filius, frater, affinis, libertus; *l. ſed & hæ. l. Pomponius in fine ff. eod.* quâ ratione potuit & maritus ita conjugis cauſam agere. *l. maritus. C. eod.* Moribus noſtris aliâ ratione poteſt maritus nomine uxoris agere, liteſque ejus perſequi, nimirum quia plena rerum uxoriarum adminiſtratio ei competit, uxoriſq; quaſi tutor eſt. *dixi. ſup. c. 7. lib.* 1. Nam & tutores curatoreſve, & pater in bonis adventitijs filiifamilias, & quicunque ſimiles, nullo mandato opus habent ad agendum, cùm id à lege ſeu ratione officii habere cenſeantur. *l. 1. ult. l. tutoris.* 30. *ff. de adminiſtrat. tut. l. cum non oportet. C. de bon. quælib.* Inſuper conſors litis admittitur ſine mandato. *l. ult. C. de conſort. ejuſd. lit.* Favori denique defenſionis indultum eſt, ut poſſit quilibet ad defendendũ intervenire, licèt mandatum non habeat. *l. exigendi. C. de procurator. l. qui proprio. ff. eod.*

Planè illud neceſſarium eſt, quoties quis ad agendum admittitur nullum proferens mandatum ut ſatiſdet dominum rẽ ratam habiturũ *l. ſervum. §. ait. prætor. ff. eod.* Ejuſdem ſatisdationis uſus eſt, cùm dicitur quidẽ eſſe mandatum, ſed de quo non penitus conſtat *l. 1. C. eod.* At verò quiſquis defendendi cauſâ accedit, is etiamſi mandatum proferat, cogitur ſatiſdare judicatum ſolvi. *d. l. qui proprio. §. qui alium. l. minor. & duab. ſeqq. ff. eod.* Hæc ita niſi dominus ipſe ſatiſdederit *l. ſi defunctus. l. ſi procuratorem. ff. eod.* ut plerumque hodie fit, cùm mandatis procuratorum ſoleat clauſula cautionis de rato habendo, judicatoque ſolvendo, addi. Deinde neceſſitas ſatiſdandi remiſſa eſt tutoribus, & ſimilibus neceſſario officio fungentibus. *l. tutores. & l. ult. §. defenſionem. C. de adminiſtrat. tut.*

Sciendum eſt quoſdam, qui alienas actiones exercent, vel excipiunt, vocari ſyndicos nempe qui à monaſterio, alióve collegio, ſeu univerſitate ad univerſas ejuſdem corporis ſeu collegij cauſas conſtituuntur: qui in noviſſimis Juſtiniani conſtitutionibus vocantur apocriſiarij. *Novel. quomodo oporteat Epiſcopos. 6. §. & illud. & Novel. de monachis.* 133. *Cuiacius ad Novel.* 79. Qui ad unam paucáſve certas collegij cauſas conſtituuntur, vocati ſunt actores, ut & illi, qui non à domino ipſo litis, ſed à tutore ſimilíve adminiſtratore, & cum decreto conſtituuntur. *l. item. ff. quod cujuſque univerſ. §. ult. Inſtit. de curat.* Decreto eo nomine interponendi uſus vix apud nos & in Gallia retentus eſt. In Germania autem etiamnum retinetur; *Mynſinger. obſervat. centur. 2. obſervat.* 38. Porrò poſt litem conteſtatam, quin tutor curatórve, abſque judiciali decreto, rectè det procuratorem, dubium non eſt; cùm litis conteſtatio efficiat eum qui in judicio eſt dominum litis & quidem eum ſolum; quare & procurator tunc invitus mutari, revocarique amplius nequit, præterquam ob cauſas; *l. procuratoribus. & ſeq. C. de procura. l. ante litem. & ll. ſeqq. ff. eod. c. 2. & 3. eod. tit. in* 6. quanquam hæc ſubtilitas iuris de dominio

litis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

itis in eum qui litem conteſtatus eſt, planè tranſlato, interdum moribus negligitur, ut non impediat procuratorem datum quandocunque ſolo domini nutu removeri, modò id fiat abſque damno procuratoris qui datus erat, necnon adverſarij, ſubſtituto mox altero cum quo lis peragatur, cùm reverà & effectu ipſo lis maneat prioris domini; de qua idcirco, ſicut de cæteris rebus ſuis eum poſſe ſtatuere ratio vult. *Petr. Gregorius in ſyntagmate juris univerſi. lib. 49. cap. 4. num. 16. Eguinar. Baro ad tit. ff. de procurat. in jure Gallico.*

Quæ ſit poteſtas cujuſque procuratoris, ex forma mandati, ſimulque ex mente domini æſtimandum eſt. Aliquando enim plus videri poteſt mandatum, quàm expreſſum; veluti rei mobilis vindicatione mandata, cenſetur quoque mandata actio ad exhibendum, cùm regula ſit, mandatâ re unâ ſimul cuncta videri mandata, ſine quibus ea res impleri nequit. *l. ad rem. ff. de procurat.* Item procurator ad agendum datus, poterit quoq; dominũ in mutua petitione, quæ fortè à reo adverſus eum fiet, defendere, cùm nemo aliter ad alterius nomine agendum admittatur. *l. ſi defunctus. l. ſervus. §. ult. ff. eod.* E contrario quamvis generale ſit mandatum, non continebuntur eo illa quæ veriſimile eſt, quemquam non facile mandaturum fuiſſe; uti ſunt cauſa famæ, tranſactio, delatio jurisjurandi, & ſimilia quæ idcirco dicuntur ſpeciale exigere mandatum. *l. non ſolum. §. ult. l. mandato. ff. de procurat. c. qui ad agendum. eod. tit. lib. 6. decretal.* Sed cùm procuratorijs mandatis hodie nominatim hæc inſerantur, an id ſufficit? Equidem dubito, niſi aliunde mens domini fuiſſe videatur iſta comprehendi; cùm non tam ex voluntate mandantis, quam ex conſuetudine ſeu ſtylo tabellionum tam multa inſerantur: *argum. eorum quæ notat Bartol. ad l. 1. quæſt. 6. in fine. ff. de jure codicil.* immò ut verum dicam, potius ex abuſu, cùm hi verba formulæ ita compoſitæ, ut tantùm apta cuique negotio inde deſumerentur, temerè & nullo diſcrimine ſingulis mandatis omnia adſcribunt.

Jure Romano officium procuratoris privatum fuit, & voluntarium, id eſt, nemo id ab initio ſubibat invitus: *l. invitus. C. de procurat.* quemadmodum cæterarum rerum mandata non ſuſcipere cuilibet liberum eſt. *§. mandatum. Inſt. de mandat.* At uti mos eſt hodiernus, procuratorum munus eſt publicum, cùm in quoque foro certæ perſonæ ſeligantur, juramentoque adigantur, quæ id munus profiteantur, advocatis, in hoc nonnulliſque alijs rebus, ſimiles: *Philippus Decius ad l. invitus. ff. de regul. jur.* quippe ad quos poſtulandi officium ex aliqua parte tranſlatum dixi, & aliquibus locis utrumque munus ab eiſdem perſonis cernimus exerceri: quanquam ſi hæc munera ſeparatim conſideres, functio advocati, quæ in ſuggerendo jure poſita eſt, indubiè eſt nobilior; cùm procuratoris functio magis in obſervatione temporum, & ſubminiſtratione horum quæ ad litem ſpectant, conſiſtat; nec tantùm artis vel prudentiæ, quàm diligentiæ, requirat. At cùm infames, ut dictum eſt, ad poſtulandum non admittantur, ſic nec ad procusaroris judicialis munus admittuntur, more illo quo utimur; *Petr. Gregorius d. cap. 4.* ſicut nec cognitores fieri antiquitus potuêre; *Iulius Paulus. recept. ſentent. lib. 1. tit. 2.* quorum officium fuit perſimile: *Budæus ad d. l. moris. ff. de pœnis.* licèt Juſtinianus objectionem infamiæ ad repellendum procuratorem nullam vim habere voluerit. *§. ult. Inſt. de except.* Quod ſit tum eorum, quorum lis eſt, tum illorum, qui eis operam præbent, officium in ſingulis judicij partibus, capita ſequentia aperient.

CAPUT V.

De forma, & partibus judicij earumque ordine, ac primùm de in jus vocatione & illis quæ ei adjuncta ſunt.

EGi hactenus de perſonis ad judicium pertinentibus: nunc differendum eſt de judicij forma. Nam judicij materiam, id eſt, actiones, & in integrum reſtitutiones, & exceptiones anteriore libro horum commentariorum explicui. Ad formam pertinent actus quidam, ex quibus tanquam partibus, non ſecus quàm navis vel ædificium ex tabulis conjunctis conſurgit; horumque actuum ordo certus à jure conſtitutus, quem pervertere non licet. *l.4.5. & 6.C. de ſentent. & interlocut. omnium Iudic. 1. C. de execut. rei judic.* Primus actus eſt vocatio in jus, §. *ult Inſt. de pœna temere litigant.* id eſt, vocatio ad tribunal ejus qui juriſdictioni præeſt. Sumitur enim nonnunquam vocabulum juris pro loco in quo jus dicitur. *l.penult. ff. de Inſtit. & jure, l.4. ff. de interrogat. in jure fac.* Hunc actum citationem vulgò vocant: quamvis olim citari diceretur reus, cùm ipsâ die citationis in loco judicij evocabatur, ut præſens eſſet nec ne, appareret. *l. & poſt edictum. ff. de judic. Duarenus diſput. lib. 1. cap. 7.* Antiquitus poterat quis illum cum quo agere vellet, per ſe ſine ullo judicis præcepto, ſive ullo apparitore in jus vocare, eumque, ni è veſtigio vocantem ſequeretur, aut ni ſatis daret, judicio ſiſti; advocatis prius teſtibus ducere; quinetiam trahere, rapere manu injectâ: *ff. de in jus vocando. & tt. ſeq. Duaren. d. lib. 1 c. 1.* quod poſtea in deſuetudinem abijt, & modeſtior quædam vocandi ratio introducta, ſcilicet ut adverſario per viatorem futura lis denuntietur authoritate juſſuque magiſtratus. *l.5. ff. de judic. l. cum proponas. C. be bon. auth. judic. poſſid. arg. §. tripl. Inſtit. de act.* Verum tamen ſimilitudinem quandam cum vocandi in jus ritu vetuſto habet, quod moribus noſtris comparatum eſt, videlicet ut peregrinos debitores noſtros, rémve eorũ poſſimus per apparitorem curare prehendi, nec non detineri, donec illi judicio, ubi reperiuntur, ſiſti caverint. Quædam leges municipales etiam judicati ſolvendi cautionem, quod durius eſt, præſtari volunt; quod jus arreſtationem appellamus, remedium affine in jus vocationis. *Petr. Peckius in tract. quem ſcripſit de jure ſiſtendi, cap. 1. cap. 31. & paſſim.* Cùm antiquitus iſte ritus in jus vocationis tam acerbus fuerit, non abs re vetuit prætor ne abſq; permiſſu ſuo aliquis parentes ſuos, vel alios quibus par honor debetur, vocare auderet. *l. 4. & paſſim ff. de in jus voc. l. 1. & ſeqq. C. eod.* Quæri poteſt, num ut parentes modeſtè in jus vocemus, veniæ petitione adhuc indigeamus? Quidam inficiantur; *Cuiacius lib. obſervat. cap. 10. Balduinus in notis. ad d. tit. ff. de in jus voc.* quidam neceſſariam eſſe adhuc judicis veniam ajunt: *Petr. Rebuffus ad conſtitut. reg. tract. de citat. Mattheus Weſemb. in œconomia juris. ad d. tit. ff. de in jus voc.* quod tutius puto, cùm reverentia debita ejuſmodi perſonis videatur poſtulare, ne ulla querela facilè adverſus ipſas moveatur; nec tantùm propter contumelioſum illum veterem ducendi morem, vetitum fuit has perſonas ſine venia in jus vocari, ſed etiam ne famoſa vel pudorem ſugillans actio adverſus eas intentetur. *l. ſed ſi §. prætor ait ff. eod tit.* Planè ſi quiſpiam minimè diſſimulans ſe filium eſſe, libellum ſupplicem dederit, ac judex ad deſiderium ejus reſcripſerit, dici poteſt veniam datam videri; & ut ſupplicans ſe eſſe filium tacuerit, non fore locum pœnæ, dum executio reſcripti facta non ſit, *l. libertus adverſus. ff. eod. tit.* Dixi juſſum judicis intervenire debere, ut quis in jus vocetur: conſuetudo tamen quorundam tribunalium eſt, ut poſſint apparitores ultro parte petente hoc officium exequi, quaſi ex tacito & generali juſſu magiſtratus. Inſuper,

cùm

im dixi apparitorum miniſterio id fieri, ſic cipiendum eſt, ut poſſit hoc nihilominus : per notarium, & per nuntium, & quem- inque alium cui judex id injunxerit, ad- ipleri; immò & per ipſummet judicem, & m vivâ voce, quàm literis. Ac cùm vo- tio eò tantùm pertineat, ut adverſarius ad- t, ſi is in judicio præſens ſit valebit judici- m, quamvis ritus vocationis nullus præceſ- rit; & quidem perſonam abſentis rei pri- ùm quæri expedit, eamque in os ſeu iciem vocari. Si commodò reperiri non oteſt, ad domum ejus fit denuntiatio; ſi ne lare & ſedibus degat, aut ſi alii præter um vocandi ſint, quorum numerus vel do- nicilium ignoretur, præconio aut edictis ublicis fit vocatio. *l. 4. §. prætor ait. ff. e dam. infec. Auth. ſi omnes. C. ſi minor b hered. abſtinuerit c. ult. de dolo & con- umac. Clement. un. de foro compet.*

Vocationi in jus quædam adjuncta ſunt, rimùm id, ut dies aſſignetur quo reus ſe iſtat judicio. Priſco more vocatus, ut dixi, tatim cogebatur in jus ambulare; ſic tamen it evitaret ductionem, cavendo judicio ſi- ti ad certum aliquem diem, qui dicebatur; c quia id crebrò accidebat, & retentum tiam eſt diem vocato dici, factum eſt ut diē licere ſignificet idem quod in jus vocare, eu judicium futurum alicui denunciare: cui conſonant voces gallica & teutonica, vocationem in jus ſignificantes. Cæterum antiquitus hunc diem non ſolus dicebat actor, ſed ſtatuebatur partis utriuſque conſenſu; interveniente aliquando judice, qui ſpatium temporis moderaretur: *l. de die in princ. ff. qui ſatiſd. cog.* ac mutua illa diei dictio appellata eſt condictio, nec non iſtud nomen tranſlatum ad actiones quæ condicto die erant inſtituendæ, ſaltem ad actiones in perſonam: nam actiones in rem proprium nomen habebant, ſcilicet vindicationis. Deſiit poſtea in uſu eſſe illa diei aſſignatio mutua, atque id voluit Iuſtinianus, cum ſcripſit nullam hoc tempore eo nomine denuntiationem fieri; *§ appellamus autem, & ibi Theophilus, Inſtitut. de act.* quaſi ſcripſiſſet nullam fieri qualis olim conſenſu mutuo fiebat. Nam alioqui etiam ſæculo Juſtiniani à denuntiatione certoque die inchoabatur judicium, verum is dies legitimus tunc fuit. Conſtituti namque lege dies decem inter vocationem & initium judicij, ut interim reus deliberare poſſet, cederéne mallet, an contendere. Numerum iſtum dierum duplicavit Juſtinianus noviſſimâ ſuâ conſtitutione: *Novel. de exhib. reis.* 58. §. *illud quoque Auth. offeratur. C. de litis conteſt.* intelligo inducias viginti dierum indultas fuiſſe, ut hæ eſſent minimæ; quid enim ſi reus degeret tam procul, ut ad locum judicii interea pervenire non potuerit? Puto eo caſu amplius temporis intervallum concedi debuiſſe, ſcilicet ut (quemadmodum omni ævo obſervatum fuerat) viginti millia paſſuum in ſingulos dies dinumerarentur. *l. 1. ff. ſi quis cautionibus. l. 3. ff. de verb. ſignificat.* Paſſus ſpatium eſt quinque pedum, ac itineris unius horæ intervallum, ſeu harum regionum menſura, quam leucam vocamus, tribus circiter millibus paſſuum reſpondet. Hodie fere ubique hoc jure utimur, uti ei, qui in jus vocat, liceat quem velit diem dicere, modò diſtantiæ loci & cæterarum circumſtantiarum ratio habeatur.

Secundum quod vocationi in jus adjunctum eſt, verſatur in ſatiſdationibus, ſeu cautionibus hinc inde præſtandis. Viſum enim eſt facilè eludi poſſe judicia, aut fieri ut inutilia reddantur, niſi firmentur certis cautionibus. Attamen non legimus actori onus alicujus cautionis olim incubuiſſe, ſed tantum reo, qui (ut antè dixi) in jus duci, vel cavere judicio ſiſti cogebatur. Præterea poſſeſſor actione in rem cōventus ſatiſdare debebat judicatum ſolvi; *Inſt. de ſatiſd in princ.* donec introductum fuit ut quiſquis conveniretur, nullam quoq; cautionem dare compelleretur

ſcilicet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſcilicet pro litis æſtimatione: id enim fuit retentum, ut qui in jus vocatus eſſet, ſaltem pro ſua perſona caveret, non tantùm judicio ſiſti, quæ fuit vetus cautio, & cujus vis exſpirabat ſimulatq; ad judicem ventum erat, incœptumque dumtaxat judicium; *l.* 1. *ff. ſi ex noxa cauſ. caveat.* ſed amplius debebat reus cavere judicium à ſe peractum iri, ſeu permanſurum ſe in judicio uſque ad terminum litis. §. *ſed hodie. Inſt. d. tit. de ſatiſdat.* Cœpit poſtea moris eſſe, ut executores litium parem ab actoribus cautionem de peragendis ſuis intentionibus exigerent, nec non ſponſionem pœnæ, ni actores id facerent, & victoriam obtinerent, cùm aliquis ex ſua Provincia in urbẽ evocaretur. Probavit verò ſanxitque Juſtinianus unà noviſſimà ſuâ cõſtitutione, idẽ obſervari quoties quis ad extraordinarium quemcunq; judicem, ſeu extra territorium ſuum reſcripto Principis, aliquove privilegio evocatur. *Nov. de exhib. & introduc. reis,* 53. *in princ.* & §. 1. *Auth. quod fieri. C. de dilat. c. ult.* §. *quod fieri.* 3. *quæſt.* 3. Altera poſterior quædam Juſtiniani conſtitutio continet, ut non aliter reus, quamvis ad ſuum judicem vocetur, actori libellum mittenti reſpondeat, niſi prius ipſe actor caverit ſe intra duos menſes litem conteſtaturum; ac ni id fecerit, præſtiturum ſe duplum omnis damni; ſic tamen ut cautio triginta ſex ſolidos ſeu aureos minimè excedat. *Nov. de execut.* 96. *in princ.* & §. 1. *Auth. libellum. C. de litis conteſt. d. c. ult.* §. *libellum* 3. *quæſt.* 3. Amplius, tertia & poſtrema, quæ de hoc extat conſtitutio Juſtiniani, vult generaliter à judice ſic provideri, ne prius aliquis in jus vocetur, quàm actor cautionem præſtiterit idoneam de permanendo in judicio uſque ad finem litis, nec non de decima parte quantitatis in libello comprehenſæ, ſumptuum nomine adverſario præſtanda, ſi convictus ille fuerit injuſtè litem moviſſe. *N. de litigioſis.* 112. *ad excludendas. Auth. generaliter. C. de Epiſcop. & Cler.* Ac ne contrà fiat, graves pœnæ tum judicibus, tum executoribus [li]tium, eâdem conſtitutione indictæ ſun[t] præterquam in illis litigijs quæ ex conſen[su] partium ventilantur. *d. Novell.* 112. § *ſi ver[o]* & *d. Auth. generaliter.* Porrò idoneam fo[re] cautionem declaratur quæ fit dato fidejuſſ[o]re, aut quo caſu reus ſe fidejuſſorem d[a]re non poſſe religiosè affirmet, ſufficere [e]ius nomine cautionem juratoriam. *d. Nov.* 11[2.] §. *ad excludendas.* & *d. Auth. generaliter.* Similis diſtinctio eſt in judicij peragen[di] cautione, quàm præſtat reus; videlicet ut ſi[t] vel ſatiſdatio, vel juratoria cautio, vel nud[a] promiſſio interdum pro qualitate cujuſqu[e] perſonæ. *d.* §. *ſed hodie Inſt. de ſatiſdat.* Similis quoque diſtinctio fit circa cautionem judicio ſiſtendi. Remittitur enim aliquibus perſonis onus arctioris cautionis, ſive quia ſunt poſſeſſores rerum immobilium quæ periculum fugæ tollere videntur, ſive quia illuſtri ſacrâve dignitate decorati ſunt ſive denique quia tantâ neceſſitudine conjuncti, ut de fide eorum ambigere turpe ſit. *l.* 2. *l. ſciendum.* & *paſſim. ff. qui ſatiſd. cog. l. quoties. C. de dignit. Nov. de ſanctiſ. Epiſcop.* 123. § *ſi quis vero.* Quæ fuerit iſtarum cautionum judicij accipiendi peragendive utilitas, ex proximo capite magis cognoſcetur. Planè ſciendum eſt earum uſum hodie perrarum aut exiguum eſſe, præterquam adverſus debitores peregrinos, quos detinuimus, uti dixi. *gloſ.* & *Ioannes Faber. d. tit. Inſtit. de ſatiſdat.* Atque hæc ita ut quis ſuo nomine agat, vel conveniatur: quæ verò ſint cautiones procuratoriæ, diſſerui ante. *cap.* 4. *lib.* 4.

Tertium quod adjungitur in jus vocationi, veluti quædam pars ejus eſt, ut adverſario edatur declareturque actio quæ inſtituenda eſt, & ita ut futura lis demonſtretur, ſcireque poſſit reus qua de re contentionem habiturus ſit cum actore: *l.* 1. *ff. de eden. l. edita. C. eod.* quod fit, ſi res quam actor petit, deſignetur, & cauſa petendi, & genus actio-

ctionis. In actionibus in rem, ſatis eſt al-
egari dominium actoris: veùm in actio-
ibus in perſonam, non ſufficit dici reum eſ-
e obligatum, vel contraxiſſe, aut deliquiſ-
e; ſed neceſſe eſt addi cauſſam ſpecialem,
uta mutui, depoſiti, furti. *l. ſi in rem ff. de
e; vindicat. cap. 2. & 3. de libel. oblat.*
Ratio differentiæ eſt, quod res dumtaxat ex
na cauſſa poſſit eſſe noſtra: deberi verò
obis ex pluribus cauſſis queat: quan-
uam & in actionibus in rem, cauſſam
ominij exprimi utile eſt; ne poſtea ex a-
ia dominij cauſa agens ſubmoveatur ex-
eptione rei judicatæ, quaſi actor omne jus
uum in judicium deduxiſſe videatur, qui
ullam cauſam ſpeciatim expreſſerit. *l. &
n eodem. ff. de except. rei judic.* Quod ſi
eo, cùm in jus vocatus eſt, non fuerit ſic e-
ita actio, is ejuſmodi editionem ſibi fieri a-
ud jùdicem poſtulabit. *l. non videtur. ff. de
udic. l. 3. C. de annali except. c. 3. §. ſecus. de
ent. & re judic. in 6.* Sed optimum eſt a-
ctionem apertiſſimè, ut decet, edi reo tem-
ore in jus vocationis, ne opus ſit alteras
nducias ei concedi ad deliberandum. *cap. 2.
de dilat.* Jure civili Romano etiam nomen
ctionis exprimi oportuit. Etenim ab initio
fuerunt actiones ſic compoſitæ, ut eſſent
certæ atque ſolemnes; *l. 2. §. his legibus. ff.
de origine jur.* nec ad actionem in factum
deſcendere licuit, niſi ubi non poſſet actionis
nomen reperiri; *l. 1. & ſeqq. ff. de præſcript.
verb.* quo factum ut priſcos authores juris in
eadem ſpecie facti, eaque certa, tam ſedulò
diſputaſſe de titulo ſeu nomine actionis cer-
namus. *l. 1. ff. de æſtimat. act. l. qui ſervanda-
rum. l. apud Labeonem. §. 1. ff. de præſcript.
verb. l. 1. de præſcript. verb. l. 1. ff. ſi menſor
falſ. mod. dixerit.* Fuit quidem impetratio
actionum, & ſcrupuloſitas formularum tan-
dem ſublata; *l. 1. & 2. C. de form. & impet.
act. ſubl.* ſed & certò inde non colligitur
expiraſſe ſimul nominis exprimendi ne-
ceſſitatem. At jure Pontificio, cui mores
hodierni conſentiunt, ſatis eſt dum ſpecies a-
ctionis ex narratione intelligatur. *c. dilecti
de jud.* Inſuper editio actionis, utrùm vivâ
voce, an ſcripto fieret, nihil olim interfuit.
Noviſſima verò Juſtiniani conſtitutio, ſicut
& jus Pontificium, præcipit libellum ſeu
ſcripturam eo nomine offerri ei qui in jus
vocatur; *d. Novel. de exhib. & introduc. reii.
53. §. ſancimus. Auth. offeratur. C. de litis cō-
teſt. c. 1. d. tit. de libel. oblat.* id eſt, ita tradi ut
ſit ei excipiendi exſcribendique copia: tan-
tum namque verbo edendi contineri, etiam
veteres intellexêre. *d. l. 1. ff. de eden.* Nonne
igitur actionem editam emendare, mutareve
licebit? Maximè, modò error juſtave aliqua
cauſa mereatur; *l. edita. C. eod.* ac communis
opinio eſt, id licitum eſſe ante litem conte-
ſtatam. Ego autem cenſeo, quod & optimi
hujus ætatis interpretes cenſuerunt, poſſe id
fieri etiam poſt, ſeu quandocunque, in eodem
judicio ſeu in eadem inſtantia: id enim tam
diſertè in jure eſſe expreſſum, ut negari cō-
modè non poſſit. *§. ſi minus. & ibi Eguinar.
Baro. & Hugo Donellus Inſtit. de act.* Fateor
initio jus diverſum fuiſſe, ſed Zenonem Im-
peratorem conſtitutione ſuâ iſtam emenda-
tionem mutationemque, ſine nova in jus vo-
catione, judicijque iteratione, fieri permiſiſſe,
præſcindendæ aut amputandæ litium mul-
titudinis, & prolixitatis gratiâ. *d. § ſi minus.*
Ex quo intelligitur quàm ſit ſuperflua, quæ
libellis inſeri ſolet, clauſula, *Salvo jure ad-
dendi, mutandi.* Cæterùm in emendatione
mutationeque, quæ fit poſt litis conteſtatio-
nem, illud requiro, quod in ea quæ ante fie-
ret; nempe ut juxta edictum perpetuum
de edendo, novæ actionis editio fiat reo, de-
turque ei ſpatium de ea deliberandi, necnon
ut juxta decretum judicis, & prout æquum
eſt ſumptus retardatæ litis, & quidquid ad-
verſarij intereſt actionem ab initio minus
rectè conceptam fuiſſe, ei reddatur. *d. l. edi-
ta. C. de edendo. l. eum quem ff. de judic.*
Neq; exiſtimet quiſpiam derogatum eſſe his

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Juſtiniani ſanctione noviſſimâ, quâ conſtitutũ eſt actorem cogi, adverſario poſtulante litem cœptam perſequi ad exitum. *d. Novel. 112. §. omnem. Auth. qui ſemel. C. quomodo. & quando judex.* Quò ſpectat etiam cautio, quam dixi injunctam actori, de judicio peragendo. Illa enim ſanctio emiſſa eſt contra fraudẽ eorum qui actionis inſtitutæ perſecutionem in aliud tempus differunt, unde adverſarij vexantur; hic vero loquimur de illis, qui à priſtina intentione formave ejus recedunt, aliam mox amplectentes. Pari ratione cenſendum eſt licere actioni motæ aliam quamcunq; adjungi, modò tales actiones ſint quæ cumulari ab initio potuiſſent.

Adjunctum quartũ in jus vocationis fuit, ut reus qui vocabatur, erogare debuerit ſalarium ſeu ſportulas apparitoris, cujus miniſterio fiebat vocatio: *d. Nov. 53. §. ſancimus. d. N. 112. §. ad excludendas. d. Auth. offeratur. C. de litis conteſt. & d. Auth. generaliter. C. de Epiſc. & cler.* atque hæ ſportulæ variæ erant ſecundùm æſtimationem ejus quod in litem deducebatur; unde actio quadrupli adverſus apparitorem qui majores ſportulas extorſiſſet, & tripli adverſus actorem qui onerandi adverſarij causâ majorem quantitatem libello ſuo inſeruiſſet. *§. tripli vero. & §. quadrupli autem. & verſ. item ex lege. & ibi Theophilus. Inſt. de act.* Extant conſtitutiones tum noviſſimæ Juſtiniani, tum anteriores, quæ quaſdam perſonas ab ejuſmodi ſportularum erogatione prorſus immunes reddũt, & à quibuſdam minores exigi jubẽt. *l. ult. C. de Princip. agent. in rebus lib. 12. l. omnes. §. executoribus. C. de Epiſcop. & cler. Nov. de ſanctiſ. Epiſcop. 123. §. ſportularum. Auth. ſed hodie. C. eod. tit. de Epiſc. & cler.* Cui rei non inſiſtam diutiùs, cùm more hodierno non ſecundum quantitatem petitam, ſed pro itineris longitudine, necnon habitâ ratione laboris & periculi, ſportulæ viatoribus præbeantur, eaſque ipſi actores erogent, cum reliquis expenſis in executione rei judicatæ eaſdem recuperatur

CAPUT VI.

De contumacia in jus vocati, & per occaſi nem de deſertione litis in quacunque ej parte per alterutrum litigatorũ, ac quom do ea contumacia vel deſertio coerceatu

Quomodo in jus vocetur reus, declaravi ſed vocatio in jus erit parvi momenti, ea poſſit à reo contemni: quapropter reme dia quædam legibus conſtituta ſunt quibu contumacia hæc rei queat coërceri. Primun remedium eſt, ut ſi reus ſe judicio ſiſtenc cautione obſtrinxerit (quod coactum facere reum dixi, niſi vellet ad tribunal duci abſtrahique) detur adverſus eum qui deſeruerit vadimonium, ſeu cautionem iſtan non obſervaverit, actio ad id quod intereſt, vel ad pœnam quæ promiſſa eſt; necnon adverſus vades ſeu fidejuſſores, ſi cautum fuerit datis fidejuſſoribus. *l. 2. §. ult. ff. qui ſatiſdare cog.*

Secundum remedium eſt, ut poſſit reus juſſu magiſtratus ſeu judicis duci invitus, quod adverſus eum, qui cautionem juratoriam præſtiterit, permiſſum eſſe declarat noviſſima conſtitutio. *Nov. de exhib. & introduc. reis. 53. §. ſi vero ſemel Auth. & qui jurat. C. de bon. authorit. judic. poſſident.* Idem exiſtimat Accurſius ſi nuda repromiſſio intervenerit; *in gloſ. ad d. § ſi vero ſemel.* quinetiam & quamvis ſatisdatio ſeu fidejuſſoria cautio data fuerit, dicendum eſt ductioni locum fore, ſi hanc actor poſtulet tanquam remedium promptius, cùm non videatur meliore loco eſſe debere, qui fidem fefellit, quã qui ab initio fidem dare ſeu ſpondere judicio ſiſti noluerit. Par jus tam actionis quam ductionis arbitror eſſe adverſus reum, qui quidem ad judicium venerit, ſed poſtea ſe ſubduxerit; poſtquam introductum eſt ut non tantùm de ſiſtendo, ſed de permanendo in judicio uſque ad exitum litis reus cavere debeat, *l. 2. § ſi quis in jus voc. non ierit, l. ſi*

quis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

quis ex aliena. ff. de judicat.

Porrò cũ declaraverim nos hodie, nec ductione, nec cautione, nec cautionis hujuſmodi exactione uti, ſaltem niſi adverſus extraneos debitores, tranſeamus ad remedia coërcendæ contumaciæ frequentiora: inter quæ eſt tertium illud, ut reus contumax mulctâ ſeu pœnâ aliquâ pecuniariâ afficiatur. Delictum enim quoddam eſt contemnere authoritatem magiſtratus; ac in eo quoque delicto ille verſatur, qui alienæ juriſdictionis eſt; nec venit privilegium ſuum allegatum; cùm judicis ſit æſtimare an ſua ſit juriſdictio: *l. 2. ff. ſi quis in jus voc. non ierit, l. ſi quis ex aliena ff. de judic.* præterquam ſi manifeſtiſſimum ſit, potueritque etiam ipſi judici notum eſſe eum qui in jus vocatus eſt, ad alterius juriſdictionem pertinere. *gloſſ. & D.D. ad d. l. quis.* Affinis modus puniendæ contumaciæ quo utuntur judices Eccleſiaſtici eſt excommunicatio, aliarumve cenſurarum irrogatio, *c. quoniam frequenter. §. ult. tit. decretal. ut lite non conteſt.* à quo tamen ut, quamdiu alia ſuperſunt remedia, abſtineatur, ſanctè decrevit Synodus Tridentina. *ſeſſ. 25. cap. 3. de reformat.*

Quartum remedium eſt, ut mittatur actor in bona rei contumacis, non ut eis fruatur, ſed ut ea velut pignori teneat, donec tædio affectus reus ad judicium veniat. *l. 2. ff. quib. ex cauſſ. in poſſ. eat. l. conſentaneum in fine. C. quomodo & quando judex. d. c. quoniam frequenter.* Et quidem in univerſa bona fiebat antiquitus miſſio, ſed conſtitutũ eſt tandem à Juſtiniano dumtaxat miſſionem fieri ſecundùm modum quantitatemve debiti, de quo lis inſtituitur. *d. Novel. de exhib. & introduc. reis, 53. §. igitur ne latente. d. Auth. & qui jurat. C. de bon. authorit. judic. poſſ.* Quod ſequendo interpretandoque lex Pontificia jubet miſſionem primò fieri in bona mobilia, tum immobilia, *d. c. quoniã frequenter. §. ult.* eodem prorſus ordine quo in pignoribus judicati cauſſa capiendis procedi ſolet. *l. à divo Pio. ff. de re judicata.* Hoc ita in actionibus in perſonam. Sin verò actio in rem intentetur, in poſſeſſionẽ ſolius rei petitæ fit miſſio. *l. fulſimus. §. item videamus. ff. ex quib. cauſ. in poſſ. eat. d. c. quoniam frequenter. §. in alijs.* Cæterum cum hujuſmodi poſſeſſio in quam mittitur quis, ſive in rem ſive perſonam agens, tantùm quædam detentio ſit, harumque cuſtodia & obſervatio, *l. prætor. l. creditore. ff. de reb. auth. judic.* facile eam recuperat reus, videlicet poteſtatem ſui faciendo, dandove fidejuſſorem de actione omnino excipienda, ſimulque expenſas factas damnaque omnia actori refundendo. *d. Novel. 53. §. igitur ne latente. d. Auth. & qui jurat. C. de bon. auth. judic. poſſ. l ſi quis. §. ſed ſi quis. C. de præſcript. 30. vel 40. annorum. d. c. quoniam frequenter. §. in aliјs.* Sed cùm lex fidejuſſoris expreſsè meminerit, non aliter audiendus videtur ille qui abfuit, quam ſi ita caverit, etiamſi bonorum immobilium ſit poſſeſſor, vel ejus conditionis, ut ab initio minori cautione defungi potuerit, quaſi hæc ſit pœna contumaciæ. *gloſſ. ad d. Novel. 53. §. igitur ne latente* Quòd dixi ita caventem ſiſtentemve ſe judicio recuperare liberam rerum ſuarum poſſeſſionem, ſic accipi debet, dum res ſit adhuc integra, qualis eſſe deſiit rebus diſtractis ſeu venditis, aut eo qui in res miſſus eſt, conſtituto vero earum poſſeſſore. *l. Imperatores. ff. de privileg. credit. quoniam frequenter. §. in aliјs.* Permittitur namque frequenter à magiſtratu, poſt aliquod tempus quod arbitrarium eſt, etiam bonorum in quæ creditor miſſus eſt diſtractio, nempe cùm res id exigit, certumque eſt debitorem fruſtrandi animo abeſſe, aut latitare, nec ſpes eſt eum venturum. *d. l. fulcimus ff. quibus ex cauſ. in poſſ. eat. l. cum proponas. C. de bon. auth. judic. poſſeſſ.* In actionibus verò in rem, jus eſt tempore tranſacto veram poſſeſſionem rerum, & commoda ejuſdem poſſeſſionis omnino in petitorem transferri, relictâ reo dumtaxat proprietatis

quæſtione; *l.2. C.de ubi in rem actio.c.1.de eo qui mittit.in poſſ.d.c.quoniam frequenter. §.in alijs.* annus ob id præſtitutus eſt. *l. ſiquis.§. ſed. & ſiquis. C.de præſcript.* 30. *vel* 40.*annor.d.c.quoniam frequenter.§ in alijs.* Planè utrum ipſo jure, per ſolum lapſum anni vera iſta poſſeſſio transferatur, diſputari ſolet. Benignius atque tutius eſt, ut nonniſi decreto judicis & adjudicatione quâdã tranſlatio iſta fieri cenſeatur: nam ſimili modo in cauſſa damni infecti, ſecundo decreto, jura veræ poſſeſſionis quiſpiam nanciſcitur, *l.prętor. ff. de damno infecto.* quanquam fateor diverſas cauſſas, ex quibus in poſſeſſionem fit miſſio, non rectè invicem & per omnia cõparari, cùm ſit jus de his ſingulis diverſimodè conſtitutum. Etenim in arbitrio judicis poſitum eſt, non autem anni ſpatio definitum, quando is qui ob defectum cautionis damni infecti nomine præſtitæ, in poſſeſſionem rei à qua damnum metuitur, miſſus eſt, jubeatur decreto ſecundo poſſidere; *d.l.prætor.& l.ſi finita, ff.eod.* nec tantum vera poſſeſſio tunc transfertur, verumetiam dominium uſucapiendíve cauſſa. *d.l.ſi finita.* Cùm autem legatorum nomine non cavetur, miſſio fit ſimiliter in poſſeſſionem bonorum, ſed prius miſſio in bona hereditaria decernitur, ac poſt ſex menſes etiam in bona propria heredis: *l. certa. C.ut in poſſ.legat.* & miſſus ex ea cauſa in poſſeſſionem, nihil niſi ſimplex jus cuſtodiæ & pignoris unquam adipiſcitur. *l. 3. & 5. C. eod.* Ex quibus quæ ſit differentia miſſionis in poſſeſſionem ex cauſſa abſentiæ contumaciæve, de qua hoc loco agimus, abundè percipitur.

Porrò quæri poteſt, an non ſit etiam hæc pœna ejus qui in jus vocatus non venit, ut eo abſente nihilominus cauſa agatur, probationes actoris recipiantur, & ſententia definitiva feratur? Nequaquam jure Romano, tam civili, quam Pontificio; quoniam utrumque hoc jus non permittit, ut de negotio principali judicetur, niſi lis prius fuerit conteſtata. *l. properandum. C. de judic. l.ult. §.1.C.d tempor.appel.c.1.2.3. & 4. tit. decretal. u lite non conteſt.* Quid ergo eſt quod jus tun vult ſecundùm unam partem examinari negotium ſaltem ſummatim? *d.Novel.53.§.i gitur ne latente.d.Auth.& qui jurat. C. d bon auth jud.poſſ.d.c.quoniam frequenter.§. quod ſi ſupra d tit.decretal. ut lite non conteſtata.* Hoc eò pertinet ſolùm ut modus debi cognoſcatur: dictum namque eſt pro mod debiti miſſionem in bona decerni. Quod locus quiſpiam proponatur, in quo hoc ſi receptum, ut etiam lite non conteſtatâ poſſi judex cognoſcere, judicareque: nequaquan opus erit ibi miſſione in bona, vel reliqui remedijs prædictis; quoniam rei contumaci ſatis coërcebitur, ſi eo abſente nec ſe defendente, cauſſa agi poſſit: quod quidẽ more hodie comparatum eſt tribunalium fere omnium ſæcularium, tum hujus Belgii, tum regn Franciæ, ubi reus poſt primam vocationem non comparens ſubmovetur ab exceptionibus declinatoriis; poſt ſecundam, à cæteris dilatoriis; poſt tertiã, & à peremptoriis: quod ſane iniquum videri non debet. Quid namq; juſtius, quam quemque ob pœnam ſuæ contumaciæ excludi ab eo quod præſens agere potuiſſet, cùm ſibi imputare id damnum debeat? Ac ea res plurimum ad compendium judiciorum ſpectat, atque ideò digna quam tribunalia eccleſiaſtica imitentur; cùm miſſio in poſſeſſionem bonorum, quam adhuc retinent, non parum difficilis ſit; ac jus Pontificium in quibuſdam cauſis quæ accelerationem exigunt, quæve iſtud miſſionis in bona remedium non admittunt, etiam lite non conteſtatâ, procedi permiſerit: ſcilicet quoties de beneficio eccleſiaſtico agitur, vel de electione, vel de conjugio. *d. c. quoniam frequenter.§.porro ſpeciales ut lite nõ conteſt. c.un.de eo qui mittit.in poſſ.in 6.* Cæterum ſi reus poſt litem conteſtatam ſe abſentet, jus eſt ut cauſſa eo abſente cognoſcatur, quinetiam ſententia definitiva tandem feratur,

l. prope-

. *properandum. §. ſin autem. C. de judic. c. 4. de dolo, & contumacia* modò tamen de cauſſâ ſatis liquere poſſit: alioqui uſus manet remediorum; quæ dixi eſſe ante litem conteſtatam; veluti miſſionis in bona, nec non cùm ventilatur actio in rem, etiam transferendæ veræ poſſeſſionis in actorem. *d. c. 4. & l. conſentaneum. C. quomodo & quãdo judex.* Fertur autem tunc ſententia etiam ſecundùm abſentem, ſi eum juſtiorem cauſſam habere appareat. *l. & poſt. ff. de judic. d. l. properandum. §. ſin autem. C. eod.* Non refragatur quod ſcripſit Juriſconſultus, contumaciam litis damno coërceri; *l. contumacia. ff. de rei judic.* hoc enim locum habet, cùm quis ideo condemnatur, quod nullatenus ſe defenderit. Planè antequam ita abſente reo, qui litem conteſtatus eſt, cauſſa peragatur; volunt leges eum tribus edictis evocari, ſeu ter ei literis denuntiari ut adſit: *l. ad peremptorium & ll. ſeq. de judic. d. l. properandum. § ſin autem. C. eod. l. ea quæ l. tres denuntiationes. C. quomodo, & quando jud.* non tantùm verò citari eum, qui non invenitur, voce præconis; cùm, uti Juſtinianus loquitur, hæc vox à paucis intelligatur, edicta autem per multos dies propoſita omnibus innoteſcunt. *Nov. de litigioſis.* 112. *§. omnium vero.* Ac edicta iſta ſingula fieri per intervallum decẽ dierum, jus antiquum fuit; *d. l. properandum. §. & ſiquidem. & §. ſeq. C. de judic. l. ad peremptorium & ſeqq. ff. eod.* quod videtur mutatum noviſſimâ Juſtiniani conſtitutione, utpotè quæ vult intervalla non minora eſſe quàm triginta dierum: *d. Nov. de litigioſ.* 112. *§. omnem vero. Auth. qui ſemel. C. quomodo & quando jud.* quamquam hæc conſtitutio, nõ de reo, ſed de actore abſente loquitur. An dicemus eam interpretatione trahẽdam ad reum? quippe ei non minus favendum eſſe in judicijs, quàm actori notiſſimũ eſt *l. favorabiliores. l. in pari. ff. de regul. jur.* Sciendum eſt permiſſum eſſe judici aliquando, cùm res ita exigit, numerum iſtum edictorum minuere, ac uno duobuſve pro tribus uti, modò unum ſit peremptorium, id eſt, in quo expreſſa comminatio fiat etiam parte adversâ abſente cauſſam peractam iri. *l. nonnunquam. ff. d. tit. de judic. d. l. contumacia. ff. de re judic.* Hæc de contumacia rei.

Porrò quia frequenter deſertio litis ex parte actoris quoque contingit; videamus quæ ſit ejus coërcitio. Poteſt in primis reus, cùm videt actorem abeſſe, poſtulare ſe abſolvi ab obſervatione judicij; atque id non tantùm ante litis conteſtationem, verumetiam poſt. *l. & poſt. ff. de judic. d. l. properandum. §. & ſiquidem. C. eod. Nov. d. Nov. de exhib. & introduc. reis* 53. *in princ.* §. 1. *Authent. quod fieri. C. de dilat.* Quid ſi reus agi cauſſam malit, ut non modò ab inſtantia, ſed etiam ab intentione actoris penitus ipſe abſolvatur? Si lis conteſtata ſit, res expedita eſt poſſe tunc cauſſam cognoſci abſente actore; ac ſi de cauſſa ſatis liquere poſſit, etiam judicari; non ut ſemper ſecundum præſentem reum ſententia feratur, verum ut abſens quoque actor obtineat, cum cauſſa ipſius juſta viſa fuerit. *d. l. properandum. §. & ſiquidem. C. de judic.* Sed ut paulò antè de reo dixi, priuſquam ad cauſſæ cognitionem, ſententiæque pronuntiationem, abſente actore perveniatur, conſtitutum eſt eum tribus edictis per certa intervalla citari, quorum edictorum unum ſit peremptorium. *d. §. & ſiquidem.* Certè horum edictorum nullus fuit uſus jure veteri, niſi poſt litem conteſtatam; at verò jus noviſſimum mutationem hac in re induxit, ſanciens, eiſdem edictis locum eſſe & ante litis conteſtationem, quinetiam addens ut exſpectetur actor toto anno, antequam cauſſa cognoſcatur: *Nov. de litig.* 112. *d. Auth. qui ſemel. C. quomodo & quando judex.* ſicut decẽ diebus exſpectari actorẽ priuſquam pœna eremodicij adverſus eum decernatur, anterior una ſanxerat conſtitutio, *d. Novel.* 53. §. 1. *de Auth. quod fieri. C. de dilat*, quæ loquitur ut in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ut inſtantia tantùm pereat, & actor ex integro cauſſam adhuc agere queat. *d. Novel.* 53. & *d. Auth. quod fieri.* Ut vero definitiva quoque ſententia eo abſente proferatur, meritò longius ſpatium quo exſpectetur, videlicet anni, indultum eſt. *d. Nov.* 112. & *d. Auth. qui ſemel.* Edicta iſta uno caſu etiam jure veteri ante litem conteſtatam locum habuiſſe obſervo, ſcilicet adverſus dominum qui nominatus fuiſſet à poſſeſſore convento. *l. 2. C. ubi in rem actio.*

Sed cùm conſtitutio illa quæ anni ſpatium indulget, tantummodo de actore ſcripta ſit, quæſtio eſt utrum ad reum quoque extendenda ſit, ut tantiſper ille exſpectari debeat priuſquam abſente eo cauſſa peragatur. Quod verius eſt, cùm, ut dixi, in judicijs æquè favendum reo ſit, nec permittendum actori, quod reo non permittitur. *rectè gloſ. ad d. Auth. qui ſemel.* Major dubitatio eſt, utrùm ex ea conſtitutione ſicut actore abſente, ita reo abſente hodie ad cauſſæ cognitionem ſententiamque definitivam pergi poſsit: necnon utrum reverſus reus cogatur in judicio deinceps manendi cautionem præſtare: *gloſ. ad d. Auth. qui ſemel.* nam & id injunxit actori noviſsima iſta conſtitutio. Magis exiſtimo, ut actor & reus etiam in eo cenſeri pari jure debeant. Ex quo apparet quantum derogârit juri antiquo hæc conſtitutio, nolenti, ut dixi ſuperiùs, lite nondum conteſtatâ quippiam in principali negotio agi: ac revocatum eſt in eo jus vetuſtiſſimum, quo non modò litis inchoatæ, ſeu conteſtatæ, ſed etiam vadimonij deſertores ob contumaciam cauſsâ cadebant; ut ait Suetonius in vita Caligulæ: niſi quod jure novo non ſemper pro præſente judicium feratur, verumetiam pro abſente qui juſtiorem cauſſam habere videtur. *d. Novell.* 112. & *d. Auth. qui ſemel. d. l. properandum. C. de judic.* Antiquitus apud Græcos eandem pœnam fuiſſe eremodicij, ut qui ad ſtatum diem non adeſſent, indictâ cauſsâ damnarentur, refert Demoſthenes in oratione contra Midiam: verùm hæc pœna acerbior eſt.

Moribus hodiernis, edicta iſta trina & peremptorium, adeò ante litis conteſtationem recepta ſunt, ut non aliter quam per hæc, ſeu per totidem ad perſonam domumve factas denuntiationes rei in jus vocentur: quanquam edictorum uſus fuit olim non ad vocandum quidem rem in jus, ſed demum poſt vocationem ad citandum admonendumque alterutrum litigatorem ad litem agendam Et quidem ſimili modo paucioribus edictis, vel uno peremptorio pro vocatione in jus, ſecundùm qualitatem cauſſæ, & prout quæque celeritatem deſiderat, uti receptum eſt. Poſt litem verò conteſtatam termini omnes habentur peremptorij, neq; exſpectatione illâ diuturnâ abſentis per totum annum utimur, ſed mox adverſarij abſentiâ non obſtante, ſubmoto eo ab eo quod die cõſtitutâ agere debebat, ad expeditionem terminationemque litis pergitur, perinde ac ſi is præſens fuiſſet, egiſſetque id quod agere tũc debuit. *Notat Ioannes Imbertus inſtitut. forenſ. lib.* 1. Non enim novum eſt in jure ut abſens pro præſente habeatur, fiatque interpretatio in odium ejus, qui in dolo vel culpa eſt. *Nov. ut omnes obediant judic.* 69. *§. ſi vero. Auth. qua in provincia. C. ubi de criminib. agi oport. l. qui dolo. l ad ea. §. 1. ff. de regul. jur.* Pari modo jure Pontificio numerus iſte edictorum ſeu denuntiationum, uſuſque peremptorij, ad vocationes in jus tranſlatus eſt. *c. 1. de dilat.* Eorum tamen quoque uſus iſto jure approbatus eſt contra dominum à poſſeſſore convento nominatum. *d. c. quoniam frequenter. §. quod ſi ſuper.* Illud denique approbatum, ut abſente ſaltem actore, quamvis lis conteſtata non ſit, ad cognitionem cauſſæ & ſententiam definitivam pergatur; *c. 3. & ibi DD. de dolo & contumacia.* non item abſente reo. *d. tit. ut lite non conteſt.*

Quæcunque dixi de contumacia litigatoris, ac

s,ac deſertione litis plectẽdâ, ſic accipi de-ent,ut excuſatio juſta abſentiæ admittatur. 2.*ff.ſi quis.caut.l.cõtumacia.l.quæſitum.ff. e re judic.l.cum non C.quomodo,.& quando dex.d.Nov.53.§.igitur ne latẽre.* ac optinum eſt ab eo qui venire ipſe non poteſt, itti nuntium qui abſentiam ejus qui adeſſe ebuit excuſet; modò impedimentum tam ubitum non ſit, quin nuntius mitti poſſit.

CAPUT VII.

e objectione exceptionum dilatoriarum, ſeu de iis quæ ante litis conteſtationem partibus præſentibus agenda ſunt.

EXpoſui quid fiat quando reus ad tribunal non venit, aut etiam quando alteruter itigatorum judicium in quacunq; ejus parte deſerit. Deinceps exponã quomodo procedatur utrâque parte præſente. Id proſpicere debet reus, ſi quã habeat exceptionẽ dilatoriam, ut hãc ante omnia opponat. Regula enim eſt, ejuſmodi exceptiones nõniſi in ipſo limine litis, ſeu ante eam conteſtatam opponi poſſe, *l.penult. & ult.C.de except.l.ita demum.C.de procurat.* cùm dilatoria ſit quæ differt judicium. Ac quæ ſint hujus generis exceptiones, explicui capite 15.lib.3. ubi dixi eas eſſe quæ comparatæ ſunt adverſus quamcunq; perverſam judicij inſtitutionem; ſive, quia perſona judicis, aut adverſarij, aut procuratoris, idonea non eſt ad judicium exercendum; ſive quia actio quæ intenditur, nõ competit, aut alia prius intendi debet, ne per eam majori aut graviori cauſæ præjudicium fiat, & generaliter quæcunq; judicium transferunt, vel commutant in alias perſonas, in aliam actionem, in alium locum, in aliud tempus: unde à Cicerone appellatæ ſunt tranſlationes, & judicij commutationes. *l.1. & 2. de invent.*

Utrùm dilatoria exceptio nõ modò objici, verumetiam diſceptari ſeu probari decidiq; antequã lis conteſtetur debeat, quæri poteſt. Veriùs eſt debere. Attamen videtur huic ſententiæ vehementer obſtare textus in l. exceptionẽ.C.de probat. ubi ſcriptum eſt dilatoriam exceptionem demum probari à reo oportere, poſtquam actor monſtraverit id quod aſſeverat: quod quidem non fit niſi judicio jam per litis conteſtationem ante conſtituto. Hugo Donellus *ad l.præſcriptionẽ.C. de except.* putat mendũ eſſe in textu, & loco vocabuli (dilatoriam) legendum eſſe (peremptoriam) quod neſcio an probabiliter dici poſſit; cùm ſit, quod quidem ſciam, omnium Codicũ ſcriptura hujus loci cõſentiens. Vulgò accipiunt hũc textum de exceptione differente ſolutionẽ, qualis eſt pacti convẽti ne intra certum tempus petatur: *gloſ.Bart. & alij ad d.l.exceptionẽ.C.de probat.* quem intellectum recipit & ipſe Donellus alibi, *ad d.l.exceptionẽ.commẽt.lib.25.* atq; ego eundem amplectar, adhibitâ tamen quâdam diſtinctione. Non enim ſemper dilatoria & tẽporalis pacti conventi exceptio probationem demum admittit poſt litem conteſtatam; cũ Juſtinianus dicat hâc exceptione differri actionem ſcilicet de re principali ejuſq; executione: *§.temporales Inſt.de except.* itaq; videndum eſſe moneo, quo animo reus hãc exceptionẽ objecerit, an defugiendi judicij, an verò ſolutionis tantùm differendæ gratiâ, ſeu (ut vulgò loquuntur, idemq; eſt) utrùm ad proceſſum, an ad merita cauſę eam oppoſuerit. Priore caſu probandã quoq; cenſeo, antequam judicium per litis conteſtationẽ ſuſcipiatur; poſteriore caſu, veluti ſi petẽte aliquo decẽ mutua, neget reus data eſſe, & ſub disjunctione adjiciat, ſi data ſint, pactum interveniſſe ne intra quinquennium petantur; tũc judicium conſtituitur de negotio principali, ac, ut eſt ordo probationum inter actorẽ & reum, ſufficit probari à reo iſtud pactũ, poſtquam intentionem ſeu aſſeverationem ſuam de mutuo dato petitor probaverit. *l.ſi quidem. in fine. C. eod. tit. de except.* Similis diſtinctio adhibetur in exceptionibus tranſactionis, jurisjurandi delati & præſtiti, rei judicatæ, & quibuſcunque litis finitæ; utpote

utpote

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

utpote quæ opponuntur interdum ut impediant judicii ingreſſum, interdum, cùm etiam peremptoriæ ſunt, perimendæ intentionis actoris cauſâ. *l. eleganter. §. ſi quis. ff. de condict. indeb. c. 1. de litis conteſt. in 6. Panormit. & alij ad c. exceptionem. d. except.* Deinde ſciendum eſt has nec-non dilatorias impedire litis conteſtationem, dummodo non requirant altiorem longioremque indaginẽ: quo caſu ſolent judices, abſque præjudicio earum & ordinis, ne nimium judicia differantur, jubere ad cauſſam principalem tranſiri. *Bartolus ad l. cum quærebatur. ff. judicat. ſolvi. Stephanus Aufrerius ad deciſ. capellæ Tholoſ. quæſt. 67.* Quâ ratione etiam moribus multorum tribunalium ſæcularium hoc comparatum eſt, ut poſſit, immò cogatur reus quaſcunque ſuas exceptiones ſimul, id eſt, peremptorias unà cum dilatoriis allegare: idque vocant procedere ad omnes fines. Verùm proteſtari conſuevit reus earum exceptionum cumulatione nihil damni ſe habiturum, ſed defenſionem ſibi ex illis rectè ordinéque velle tribui. *Iudoc. Damhouderius praxis civil. cap. 139. Ioannes Imbert. Inſtitut. forenſ. lib. 1. cap. 31.*

Præterea quod dictum eſt dilatorias poſt litem conteſtatam non admitti, accipiendum eſt de iis quæ antè extiterunt & competierunt, non de illis quarum cauſſa poſt exorta eſt; puta judicem, poſtquam lis conteſtata eſt magnam familiaritatem cum altera partium iniiſſe, aut rẽ de qua agitur, titulo emptionis ad eum pertinere cœpiſſe, an non is poterit deinceps recuſari? Quinetiam quid ſi cauſa exceptionis dilatoriæ antè quidem extiterit, verùm reus juret hanc primum ad ſuam notitiam perveniſſe, nonne æquitas ſuadet reum eſſe audiendum, qui eâ allegatione proceſſum judicij impedire cupiet? *Panormit. & alij ad d. c. exceptionem de except.* Inſuper quid ſi ea ſint quorum admiſſio à voluntate litigatorum nequaquam dependet, ſed à jure, & quæ ideo licèt vel ſerius vel nunquam allegata, judicium retro inutile redderent? cer hæc quandocunque proponi poterunt, u ſunt excommunicatio actoris, & falſit procuratoris. *d. c. exceptionem. de excep c. 1. §. ſi vero eod. tit. 6. Clement. un. eoc tit. l. licet. C. de procurat. c. 4. §. ult. eod. ti de procurat.* Etenim cur cæteræ dilatori exceptiones poſt litem conteſtatam nõ rec piantur, hæc ratio eſt, quod litem cõteſtand ſeu judicio de principali cauſſa accipiendo, perſonam judicis, adverſarii, procuratoriſv aut in actionem locumque & tempus eju exercendæ, & reliquas ejuſmodi circumſtar tias, de quibus dilatoria ſibi exceptio cõpete bat, quis conſenſiſſe videatur, eique exceptic ni renunciaſſe: quæ ratio ceſſat in his quæ e juris authoritate dependent. Verius quoqu eſt in dilatoriarum numero reponendas eſ exceptiones, quæ aliquibus perſonis dat ſunt, ne in ſolidum conveniantur, donec facere poſsint, meliorque ſortuna ipſis arriſerit *Azo ad tit. C. de except. dixi ſup. cap. 15 lib. 3.* Attamen his uti licet quandocunqu etiam poſt rem judicatam. *l. ex diverſo. §. ult ff. ſolut. matrim. l. ſunt qui. ff. de re judic §. penult. Inſtitut. de act.* Cur ita? Quoniam non modò conventionis, ſed etiam cõdemnationis, executioniſve in ſolidum differendæ cauſâ comparatæ ſunt.

Ne litis conteſtatio, judiciumque per allegationem modò hujus, modò alterius dilatoriæ exceptionis, differretur nimium; permiſſum eſt judici præfigere breve & juſtum temporis ſpatium; quo quælibet hujus generis exceptiones proponantur, *c. 4. de except.* ac tantiſper nemo ab ullis earum proponendis excluditur. An non ergo declinatoria, ſeu præſcriptio fori, aut recuſatoria judicis, ante reliquas dilatorias proponenda eſt? Communis Interpretum ſententia eſt proponendam hanc eſſe neceſſariò ante omnes. *Bartolus ad l. ult. C. de except. & ad l. quidam conſulebat. ff. de re judic. gloſſ. & alij ad c. inter monaſterium de re judic.* Verum

percipio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ercipio nullo juris textu iſtam ſententiam onvinci : tantùm enim ubique in legius ſcriptum reperies, exceptionem ejuſnodi in exordio litis oportere proponi, & ntequam actio ſuſcipiatur, vel aliis deenſionibus quis utatur, quæ omnia deſignant empus litis conteſtatæ : intelliguntur enim efenſiones quæ ſumuntur circa negotium rincipale; nec continuo, ſiquis judicem feerit arbitrum alicujus dilatoriæ, quam coam eo propoſuit, perſonam ejus approbaſſe, t de principali cauſa judicet, dicendus eſt. Quapropter benignius eſt, donec litis coneſtatio facta erit, & quamdiu reliquæ dilaoriæ allegari poſſunt, poſſe etiam judicem ecuſari, judiciumve ejus declinari. *l. aperiſſimi. C. de judic.* Cui tantum abeſt ut aderſetur noviſſima Iuſtiniani conſtitutio, ut naximè id confirmet, cum ait, intra viginti ierum inducias à die in jus vocationis oporere recuſari judicem ſuſpectum, aliumque oco ejus eligi, aut poſtulari alterius adjunctionem. *Novel. de exhib. & introduc. reis.* 3. §. *illud quoque. Auth. offeratur. C. de litis conteſt.* Par namque ratio eſt reliquarum ilatoriarum. *Cuiac. obſervat. lib. 9. cap. 23.* llud notari debet quod in eadem conſtitutione adjectum eſt, recuſato uno judice non dmitti rurſus recuſationem alterius, quem oco illius acceperit recuſans, ne lites diutiùs cum damno actorum differantur. *d. Novel.* 53. § *ſi vero recuſans. & d. Authent. offeratur.*

Operæ prætium eſt hic excuti nonnullas dilatorias, quæ vel ſunt ex jure noviſſimo, vel moderationem comprobationemq; quãdam ab eo ſumpſerunt: in primis illam quæ competit ei qui convenitur tempore funeris vel luctus. Cauſa enim funeris juſtiſſima eſt: idcircò quicunque id ducunt vel ſequuntur, juſtaque mortuo faciunt, in jus vocari interea prohibentur. *l. 2. l. 3. ff. de in jus voc.* Juſtinianus amplius juſſit ſuſtineri omnem interpellationem exactionemq; pecuniæ, vel cautionis novem integris diebus poſt mortem alicujus, adverſus heredes, cognatos, & affines ejus, necnon adverſus fidejuſſores ipſorũ, non tantùm hereditarij, ſed etiam proprii illorum debiti cauſsâ: ac ſi contra fiat, omnem cautionem & quidquid ſimile tunc factum erit, nullius fore momenti. *Novel. ut cum de appellat. cognoſ.* 115. §. *meminimus inſuper. Auth. ſed neque. C. de ſepulch viol.* Ratio ita conſtituendi fuiſſe videtur, quod tot dierum ſpatio ſolemnia luctus durarent, tracta ex ritu paganorum: *Cuiac. de diverſ. tempor. præſcript. cap* 6. ac cùm ita ſit, mirum non eſt ſpatium iſtud hodiernis moribus non eſſe receptum. Affine eſt quod anterioribus conſtitutionibus cautum fuerat, ne liceret corpora defunctorum prætextu debiti detinere, denique & impedimentum facere ſepulturæ, gravibus pœnis ob eam rem conſtitutis. *l. ult. & Auth. item qui C. de ſepulch. viol. Novel. ut defuncti ſeu funera.* 60.

Magiſtratus qui Imperium habebant, non potuêre quoque interim conveniri. *l. 2. ff. de in jus vocat. l. pars literarum. ff. de judic. l. ſenatuſconſulto. ff. de off. præſid.* atque adeò exceptio dilatoria eo nomine ipſis competiit, niſi repetundarum vel ſimili ex cauſa injuſtæ adminiſtrationis ageretur; *l. 4. in fine. C. ad l. Iuliam repetund. Nov. ut. jud. ſine quoquo ſuffragio* 8. §. *ſi quis autem. Novel. ut differ. judices.* 86. §. *ſi tamen.* ſed dixi alibi hoc extra mores abiiſſe. *ſupr. cap.* 4. *hoc libro* 4.

Planè illud uſus retinuit, ut qui alieno nomine poſſidet, puta tanquam procurator negotiorum, cuſtos, colonus, commodatarius, ſi actione in rem conveniatur, poſſit excipere ſe proprio nomine non poſſidere, & dominum laudare, id eſt, nominare appellareque, ut contra eum agatur, iſque litem ſuſcipiat: quamobrem datur dilatio unius vel duorum menſium; & ſi dominus longiſſimè abſit, etiam 6. 8. vel novem ſecundum diſtantiam locorum: quod cum antiquioribus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

legibus, tum recentioribus, juſtè atque utiliter eſt comprehenſum. *l.* 2 *C. ubi in rem actio. Novel. ut omnes obed. judic. Auth. qua in provincia. C. ubi de crim. agi oport. c. quoniam frequenter.* §. *quod ſi ſuper. ut lite non conteſt.* Laudatio authoris, id eſt, denuntiatio quæ ab emptore fit venditori, ut venditor emptorem defendat, admodum ſimilis eſt: *l. Herennius. & paſſim. ff. de evict. l. authore laudato. & paſſim. C. eod.* differt tamen denuntiatio, quæ fit cùm agitur in perſonam, quòd denuntiantem à lite non eximat invito adverſario, utpote eò tantùm ſpectans, ut cauſæ adſit author, inſtrumentaque defenſionis ſubmiſtret; aut ut ſaltem ſciat litis eventum ſuo periculò fore: at verò nominatio domini quæ fit cùm in rem agitur, vim hanc habet ut litem in dominum, ſi is venerit, penitus transferat; *Bartolus ad l.* 1. *C. ubi in rem actio. & d. Auth. qua in provincia. l. ubi de crim. agi oport.* & hanc quidem diſtinctionem praxis recipit. *Petr. Rebuffus ad conſtitut. reg. tract. de dilat. artic.* 2. *gloſ.* 1. *Ioannes Imbertus inſtit. forenſ. lib.* 1. *cap.* 20.

Non abſimilis videtur exceptio dilatoria, quæ competit interceſſori, id eſt, fidejuſſori, mandatori, aut pecuniæ conſtitutæ reo. Conſtitutum namque eſt jure noviſſimo reum ſeu debitorem principalem prius eſſe conveniendum, *Novel. de fidejuſſor.* 4. §. 1. *Auth. præſente. C. de fidejuſſor.* idque beneficium ordinis appellatur. Quod antea quoque fuit ſancitum, ſed jure antiquiſſimo, quod in uſu eſſe deſierat: *Novel.* 4. *in princ.* atque adeò nec in Pandectis nec in Codic. extat hujus mentio ulla, præterquam in Republica & fiſco qui id jus retinuerant. *l. Moſchis. ff. de jure fiſci. l.* 1. *C. de conveniend. fiſci debit. l.* 3. §. *ult. ff. de adminiſtrat. rer. ad civit. pertinent.* Cæteris medio iſto tempore electio competiit conveniendi reum principalem, vel acceſſores; *l.* 5. *& paſſim. d. tit. de fidejuſſor. l. ſi literas. C. mandati.* niſi expreſſe aliud conveniſſet. *d. l.* 5. *C. de fid. juſſor. l. decem.* 116. *ff. de verb. obliga* Meminit illius juris antiquiſſimi Cicero l bro duodecimo, & libro decimoſexto ad A ticum, ubi refert ſponſorem conveniri nc poſſe, modò reus locuples ſit. Sic & hod quatenus reus ſolvendo non eſt, eatenus tar tùm poteſt conveniri fidejuſſor, ſive in tc tum, ſive in partem; *d. Novel.* 4. §. 1. *& a Auth. præſente.* quod quoniam diſcerni nequit, niſi excuſſo prius reo, id eſt, niſi diſ cuſſione ejus facultatum habita, excuſſionem iſtam neceſſe eſt antè fieri, aut cert eſſe manifeſtiſſimum pecuniam, de qua agitur, à reo accipi non poſſe. *d. l. decem. ff de verb. obligat.* Eſt & alter caſus quo interceſſorem prius convenire licet, nempe cùm ipſe præſens eſt, reus autem abſens. *d. Novel.* 4. §. 1. *Auth. præſente.* Cæterum addidit Juſtinianus quod antiquitus incognitum fuerat, ut debeat interceſſori convento, ſi is poſtulet, dari à judice ſpatium temporis ſufficiens ad evocandum, adducendumque reum, in quem, ſi venerit, lis transferatur, ſi verò ille non venerit, ut tunc demum lis cum interceſſore peragatur; *d. Novel.* 4. §. *& hoc d. Auth. præſente.* Planè eodem modo quo pauló ante dixi poſſeſſori nominanti dominum tempus dari ad dominum in judicio exhibendum.

Similiter conſtitutum ſive potius reſtitutum eſt à Juſtiniano ut hypothecariæ actioni prius locus non ſit, quàm actum fuerit actione in perſonam adverſus reum principalem, nec-non ejus heredes interceſſoreſque; ac ut hypothecæ debitoris prius excutiantur quam fidejuſſorum, in quo quoque conſiſtit ordinis beneficium. *d. Novel.* 4. §. *ſed neque. Auth. hoc niſi debitor. C. de pignor.* Olim jure Pandectarum & Codicis, electio quoque fuit creditoris, utrùm experiretur hypothecariâ, an in perſonam actione *l. diſtractis. l. perſecutione. C. de pignor. l.*

ult.

lt. C. de obligat. & act. Præterquam Reipublicæ, aut fiſci qui ordinem obſervabat. d. Moſchis 47. ff. de jure fiſci. Plane ſciendum eſt iſtum ordinem tunc demum obſervari oportere, cum extraneus poſſidet res hypothecæ obligatas, non item ſi debitor ipſe eas teneat: quoniam utralibet actio adverſus eundem debitorem recte ſtatim inſtituitur. d. Novel. 4. §. ſed neque. & d. Auth. hoc ſi debitor. Quid ſi debitor jam conventus hypothecam alienet? Licebit & eo caſu creditori hypothecam ſeu pignus ſuum ſequi, quamvis actio in perſonam adverſus debitorem peracta non fuerit, ſi ex pretio alienationis ſatiſfactum ipſi creditori non fuerit. Quod temperamentum eſt poſterioris Juſtiniani conſtitutionis, Novel. de litig. 112. §. ſub hoc. Auth. hoc ita. C. d. tit. de pignor. quam loqui dumtaxat, quo caſu res hypothecæ ſubjecta pendente lite alienata fuerit, arguit ſatis ipſius conſtitutionis inſcriptio, quæ eſt de litigioſis. Tametſi enim lis de hypotheca rem litigioſam non facit; l. 1. C. de litig. l. 2. C. de diſtract. pignor. dixi ſup. cap. 15. lib. 3. æquum tamen viſum eſt, ut per alienationem ejuſmodi nullum in ordine agendi præjudicium creditori fieret. At verò falſum eſt quòd nonnulli exiſtimarunt, poſteriore hâc conſtitutione ordini, quem inter eas actiones priùs ſtatuerat Juſtinianus, eſſe generaliter derogatum. Inſuper quòd dictum eſt actioni in perſonam priorem locum dandum eſſe, exceptionem eandem recipit cum eo quod dixi de neceſſitate conveniendi principalis rei ante fidejuſſorem, nempe dum debitor, ſeu ille contra quem actio in perſonam intendi deberet, adſit, ſitque ſolvendo. d. Novel. 4. §. ſed neque. Sed quem dicemus hîc abſentem eſſe? an quicunque non eſt in eadem provincia etiam latè diffuſa? Satiùs eſt ut ſecundum ſubjectam materiam rationemque conſtitutionis interpretemur illum demum præſentem eſſe qui in eodem territorio degit, ſeu reperitur, in quo creditor: d. Novel. 4. §. 1. verſ. ſi vero interceſſor. atque ita ex juriſdictionis loco æſtimandam hîc eſſe præſentiam vel abſentiam; non autem anguſtè, ex mœnibus, vel continentibus ædificiis unius urbis; aut latè, ex finibus unius provinciæ ſeu regni. Quid ſi aliquis præſens quidem ſit corpore, & ſatis ſolvendo, ſed præſens conveniri non poſſit, quod multis cauſis accidere ſolet, ſive propter minorem ætatem, & abſentiam tutoris, curatoriſve, ſive aliter? Dicendus eſt in propoſito abſens eſſe quiſquis in præſentia conveniri nequit, id enim ſententia conſtitutionis menſque legiſlatoris exigit. d. Novel. 4. §. 1. Hæc de beneficio ordinis, quod quidem omnibus interceſſoribus competijt, præterquam argentarijs, propter ipſorum profeſsionem, d. Novel. 4. §. ult. & Novel. de argent. contract. 136. quæ profeſsio qualis fierit, expoſui ſuprà cùm egi de obligationibus ex mutuo.

Venio ad beneficium quod vocant diviſionis, & cujus origo ex epiſtolâ quâdam Adriani Imperatoris. Competit enim uni fidejuſſorum ſeu mandatorum qui in ſolidũ conventus eſt, exceptio dilatoria, ut actio dividatur, & pro parte in alios, qui ejuſdem pecunię & debitoris ſunt quoq; fidejuſſores vel mãdatores, transferatur. §. ſi plures. Inſtit. de fidejuſſor. l ſi plures. ff. eod. Idem beneficium eſſe voluerat Juſtinianus inter plures conſtitutæ pecuniæ reos l. ult. C. de conſtituta pecun. At tandem extenſum eſt hoc beneficium ad duos reos debendi ſeu promittendi quoſcunque Novel. de duob. reis. 99. in princ. & §. 1. Auth. hoc ita C. de duob. reis. An ergo etiam ad illos, qui ſimpliciter accepti ſunt? an verò tantùm ad eos, qui nominatim fidejuſſores accepti fuêre? exiſtimo, ut eſt aliquorum ſententia, latè Hugo Donellus ad tit. C. de duobus reis. cap. 13. non eſſe recedendum à vulgari opinione, quæ beneficium hoc generaliter duobus reis attribuit, quaſi effectu

 obliga-

obligationis & exactionis inſpecto, omnes vice mutuâ fidejuſſiſſe videantur. *dixi ſup. cap.* 11. *lib.* 3. Sunt quidem duo rei, ſicut & plures fidejuſſores, ſinguli in ſolidum obligati; verùm non ideo ſemper ſolidum à ſingulis exigi poteſt, ſed tunc demum cùm eo tempore quo unus convenitur, alij ſolvendo non ſunt, vel abſunt. *d §. ſi plures. Inſtit. de fidejuſſor. d. Nov.* 99. *& d. Auth. hoc ita. C. de duob. reis.* Habet enim beneficium dividendæ actionis pares exceptiones, quas beneficium ordinis, de quo mox dixi, quinetiam licet expreſsè convenerit ſingulos in ſolidum teneri, non eò minus locus erit huic beneficio. *l. non recte. C. de fidejuſſor.* Aliud dicendum, ſi convenerit ut exigi quoque à ſingulis ſolidum poſſit. Dubium namq; non eſt, ut cæteris beneficijs juris, ita & iſtis beneficijs ordinis & diviſionis renunciari poſſe. *l. pactum. ff. de pact. l. penult. C. eod.* Hinc cautio in inſtrumentis uſitatiſſima accipiendæ renunciationis omnis beneficij, ordinis, diſcuſſionis, & diviſionis. Quòd dixi abſente altero fidejuſſorum ſeu duorum reorum ceſſare hoc beneficium dividendæ actionis, ſic accipi debere ſuadet æquitas; ut, quemadmodum dictum eſt in beneficio ordinis, poſtulari poſſit ſpatium temporis ad adducendum exhibendumque abſentem; ita ut abſens demum intelligatur, qui nec præſens, nec intra tempus indultum adeſt. *argum. Nov. de fidejuſſor.* 4. §. 1. *& d. Auth. præſente. C. de fidejuſſor.* Quod ſi omiſsâ hujus beneficij exceptione, judicium in ſolidum acceptum fuerit, cogetur conventus ſolidum ſolvere. *d, §. ſi plures. Inſt. de fidejuſſor. l. ut fidejuſſor. ff. eod.* Jure antiquo conſtat beneficium diviſionis inter duos reos non fuiſſe. *l. reos in princ. ff. de duob. reis.* ut nec inter plures interceſſores, ante epiſtolam Imperatoris Adriani prius commemoratam: ad quod jus antiquum in quibuſdam provincijs, id eſt, municipijs reditum eſt, in quibus iſta beneficia ordinis & diviſionis, conſuetudo minimè recipit.

CAPUT VIII.

De litis conteſtatione, & objectione exceptionum peremptoriarum, atque his quæ liti conteſtationi conjuncta ſunt.

ELapſo ſpatio dierum, quod reo ad deliberandum, cederene malit an contendere, datum eſt; aut ſi nulla alia dilatio à jure vel à judice conceſſa, nec ullius dilatoriæ exceptionis objectio diſceptatioque judicium amplius remoretur, lis ſtatim conteſtanda eſt. *Nov. de exhib. & introduc. reis.* 53. §. *ſancimus. d. Auth. offeratur. C. de litis conteſt.* Lis conteſtata tunc cenſetur, quando judex per narrationem negotij cauſam audire cœperit, id eſt, cùm ex narratione negotij principalis, petitioneque actoris & reſponſione rei, judex percipit quo cognitio omnis referri debeat, ſeu, ut loquuntur Rhetores, quis ſit ſtatus cauſæ. *l. un. C. eod. c.* 1. *eod. tit. in decr.* Fuit antiquitus moris apud Romanos, explicatâ pro tribunali cauſa, ſponſione vel ſacramento, id eſt, pecuniæ, quam victus perderet, in æde ſacra depoſitione litigatores ſeſe invicem provocare, & à prætore ipſis judicem dari, qui de cauſa cognoſceret atque pronũtiaret; ad quem eundi denuntiatione factâ, acceptoque judicio, utraque pars â tribunali prætoris recedens, ad eos qui aſſiſtebant his ſolemnibus verbis utebatur, *teſtes eſtote? Ioachimus Hopperus de juris arte lib.* 3. *c.* 9. *Iacobus Revardus pro tribunalium cap.* 10. *&* 11. Qui ritus teſtationis ſeu teſtes advocandi, quanquam in deſuetudinem abierat etiam ante ſæculum Juſtiniani, utpote in cujus libris nulla extat hujus ritus mentio; tamen nomẽ atq; vis permanſit litis conteſtationis uſque in hodiernum tempus. Ex quo colligitur cur litis conteſtatio fundamentum judicij appelletur, immò judicium dicatur ab ea incipere: *l.* 1. *C. de jud. d. l. un. C. de litis conteſt.* nempe quoniam tunc primùm cauſa principalis ſubjiciatur cognitioni judicis. Non igitur quælibet rei conventi reſponſio litis conte-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

conteſtationem efficit. Etenim tribus modis conſueverunt rei reſpondere, ſcilicet vel negando id quod eſt propoſitum ab actore, vel diſtinguendo, exceptionemque peremptoriam proponendo, vel denique fori præſcriptione, aliave dilatoriâ exceptione, ſicut proximo capite oſtendi, litem transferendo. Poſtremo caſu, quia principale negotium nequaquam in quæſtionem venit, nec tam litem conſtituere, quàm ingreſſum ejus avertere reus tunc cogitat, certum eſt nullam per hoc litis conteſtationem exiſtere. Sin peremptoria exceptio objiciatur, velut doli mali, aut pacti conventi, quamvis hujuſmodi exceptio cauſam ſeu principale negotium attingat, niſi præterea hæc exceptio adverſarij inficiatione depellatur, nulla adhuc lis per hoc conſtituitur. *c.* 1. *&* 2. *de litis conteſt. in* 6. Relinquitur ergo ibi demum litis conteſtationem eſſe, ubi circa principalẽ cauſam contradictio & cõflictio partium reperitur, *l. rem non novam.* §. *patroni. C. de judic.* ſive reus intentionem mox actoris inficietur, ſive actor peremtoriam rei exceptionem, ſive ulterius actoris replicationem reus; & ita conſequenter, donec ex contradictione oriatur quæſtio: quâ deciſâ, & quâ re judicatâ, lis ceſſatura ſit. Quapropter illi errant, qui inficiatione generali hanc naſci arbitrantur: veluti ſi actore dicente reum ſibi debere, reus reſponderit ſe non debere. Nam hujuſmodi generalis petitio & generalis reſponſio, judici ſtatum cauſæ non demonſtrat. *Quintil. lib.* 3. *Inſtit. orator. c.* 6. *&* 8. Ex quo intelligitur ineptam eſſe formulam, quâ hodie, præſertim in tribunalibus Eccleſiaſticis, pragmatici utuntur animo litem conteſtandi, nego narrata, prout narrãtur, & dico petita fieri non debere. Aio per hæc verba nihil minus quàm litis conteſtationem effici, cum facta ejuſmodi reſponſione judex æquè incertus maneat, in quo lis verſetur: præſertim ſi plura capitula libello actoris copulatè contineantur. Errant quoque & graviùs illi, qui affirmativâ reſponſione fieri poſſe litis conteſtationem tradiderunt; quamvis ut effectus qui litis conteſtationi tribuuntur locum habeant, veluti ut dilatorijs exceptionibus via præcludatur, actiones perpetuentur, uſucapio interrumpatur, aut procurator dominus litis efficiatur, reum per affirmationem ad cauſam principalem reſpondiſſe ſufficiat: non quaſi hæc vera litis conteſtatio ſit, ſed quòd ijs caſibus litis conteſtatio cœpta pro impleta habeatur; quemadmodum quando preces Principi ſunt oblatæ; impetratumque reſcriptum, licèt adverſarius nihil tum reſponderit. *l.* 1. *&* 2. *C. quando libel. Princip. datus fac. litis conteſtat.* Hæc latè & doctè Nicolaus Vigelius in libro quem ſcripſit de litis conteſtatione. Adde quæ ſcripſit Conrardus Lagus in methodo juris civilis lib. 5. cap. 17.

Porrò quoniam actoris intentio exceptione depellenda eſt, demum ea exceptione oppoſitâ quis ſit ſtatus cauſæ perſpici poteſt, conſentaneum eſt ut exceptiones peremptoriæ ac quæcunque ad perimendam intentionem agentis ſpectant, ſimul in lite conteſtanda opponantur: quòd veteres judiciorum dandorum formulæ, quæ hoc ipſo tempore à prætore accipiebantur à litigatoribus, ut ad judices tranſirent, ſatis demonſtrant; ubi exceptio intentioni actoris ſub conditione conjungebatur hoc modo: ſi patet Titium Mævio centum mutua dediſſe, ſi non pactum de non petendo intervenerit, tu eundem Mævium condemnato. *Eguinar. Baro ad tit. Inſtit. de act. & ad tit. de except.* Ac quanquam ſcrupuloſitas iſta formularum ſublata fuit, *l.* 1. *C. de form. & impetrat. act. ſublat.* tamen retentum eſt ut exceptiones hujuſmodi initio, id eſt, in conteſtanda lite opponi, earumque conteſtationem haberi neceſſe fuerit: quòd multis locis in jure clarè indicatur. *l. emptor. C. de præſcript. longi tempor. l. præſcriptionem. & l. ſi quidem. C. de except.* Unde refellitur vulgaris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

error Interpretum," qui ſcripſerunt hanc conteſtationem exceptionum dumtaxat eſſe voluntariam: rectè enim has alioqui quandocunque ante ſententiam objici. Induxit interpretes in hunc errorem illud quod alibi ſcriptum eſt, præſcriptionem peremptoriam antè conteſtari ſufficere, ſed omiſſam priuſquam ſententia feratur objici quandocunque poſſe. *l. præſcriptionem. C. de except.* Sed accipere ibi oportet exceptionem omiſſam, non cujus allegatio prætermiſſa ſit, verùm intermiſſa; ſeu cujus probatio dilata eſt: quam objcere adhuc poſt litem conteſtatam, nempe ut ejus probatio fiat, modò conteſtatio ejus antè facta fuerit, licitum eſt; ut alijs quibuſdam locis declaratur, quibus diſtinguitur tempus conteſtandæ exceptionis, & ejus probandæ. *l. ſi quidem. C. cod. tit. de except. l. exceptionem. C. de probat.* Quorum locorum unus quidem loquitur de exceptione dilatoria, ſed quæ non differendi judicij, ſed differendæ ſolutionis animo, intentioni actoris initio, id eſt, in litis conteſtatione oppoſita eſt; ſicut naturam eſſe quarundam dilatoriarum exceptionum præcedenti capite docui. Cujuſmodi dilatoriæ cùm hoc animo objiciuntur, à peremptorijs & perpetuis exceptionibus, in eo de quo nunc agimus, nequaquam differunt. Quod ſit illud tempus, quo incumbit reo ſuæ peremptoriæ, vel hujuſmodi dilatoriæ exceptionis probatio, dicam in proximo capite. Traxit verò maximè Interpretes in errorem locus alius, in quo nullâ factâ conteſtandæ, prius exceptionis mentione, ſimpliciter ſcriptum eſt peremptorias exceptiones omiſſas in initio, antequam feratur ſententia opponi poſſe. *l. 2. C. ſentent. reſcindi non poſſe.* Sed animadvertendum eſt reſcriptum iſtud, ne alijs locis repugnet, commodè intelligi debere de objectione exceptionis ſpectante ad probationem, ut modò enarratum eſt; aut certè id quod ibi dicitur, habere locum in bonæ fidei judicijs, in quibus exceptiones tacitè ineſſe & contineri paſſim legimus, *l. 3. ff. de reſcind. vendit. l. hujuſmodi. §. qui ſervum. ff. de legat. 1. l. etſi ff. ſolut. matrim.* Pari modo accipi convenit quod alibi ſcriptum extat, integras reo eſſe omnes defenſiones, donec lis per ſententiam finita ſit *l. 4. C. d. tit. de except.* Quæ de exceptioni dicta ſunt, eadem de replicatione, duplicatione, triplicatione, & ulterius hujus generis defenſionibus, intelligi par eſt: has videlicet conteſtandas eſſe, aut expreſsè in ſtrictis judicijs, aut tacitè in judicijs bonæ fidei. Quòd ſi non tantùm exceptione, verùm ipſo jure munitus quis ſit; puta quia ſolutione, aut novatione, ſublata ſit obligatio ex qua agitur: nullâ profectò hujus rei conteſtatione opus eſt; ſed quamvis initio ſeu tempore litis conteſtatæ hæc res omiſſa ſit, objici quandocunque in judicio poteſt. Quòd enim dixi exceptiones ineſſe bonæ fidei judicijs, & ea quæ ipſo jure obligationem tollunt ineſſe etiam ſtrictis, hoc eò pertinet, ut judex eorum rationem habere poſſit, modò in quacunque litis parte oppoſita fuerint: non quin allegari probarique etiam debeant aliquando, vel quaſi prodeſſe reo poſſint perpetuò celata. *l. 1. C. de probat. planè & l. ult. ff. de petit. hered.* De his poſt cæteros optimos ævi noſtri authores dilucidè & argutè diſſeruit Hugo Donellus. *ad d. l præſcriptionem. & ad d. l. ſi quidem. C. de except. & comment. lib. 22. cap. 8. & lib. 24. cap. 2. & lib. 25. ad l. exceptionem. C. de probat.* Quibus addi volunt officium judicis in bonæ fidei judiciis eſſe, non ſemper audire eum qui exceptionem ſerò antè ſententiam allegat. Quid enim, ſi ſciens, dolo malo, & callidè, ut actorem ſumptu & moleſtiâ fatigaret, allegationem, quam ab initio facere poterat, omiſit? *notat in c. exceptionem. tit. decretal. de except.* Tantùm abeſt ut id permiſſum in hujuſmodi judiciis exiſtimari debeat, ut maximè bonæ fidei adverſetur. At cùm hodiernis moribus diſcrimen judiciorum bonæ fidei, & ſtrictorum, ſit incognitum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

cut à me aliàs demonſtratum eſt. *ſup. ap.* 13. *lib.* 3. Equidem admittam poteſtatem judicis eouſque ſe hodie extendere indiſtinctè in quibuſcunque judicijs, ut peremptoriarum exceptionum, quarum contetatio expreſsè facta non ſit, ſi poſtea allegentur, cognitionem aſſumere rationemque habere queat, modò tamen per ignorantiam vel ſimilem cauſam probabilem, non per calliditatem aut calumniam, tamdiu omiſſæ fuiſſe videantur: ſaltem in expenſas retardatæ ob id litis condemnandus eſt, quiſquis verſutè allegationem earum diſtulit. *argum. d. c. exceptionem de except.* Quapropter in pleriſque tribunalibus ſecularium judicum conſtitutum eſt, oportere facta omnia utrimque, id eſt, cuncta quæ tum ad intentionem actoris, tum ad defenſionem rei pertinent, initio paucis ſcripturis comprehendi. A quo diſſentit ſtylus ſeu ordo judiciorum Eccleſiaſticorum, in quibus demum poſt probationes ab actore adimpletas, terminus proponendi peremptories aſſignatur: cui ſuffragari videtur ſeries titulorum libri ſecundi decretalium, ubi titulus de exceptionibus ſequitur eos titulos qui ſunt de probationibus: niſi dixeris titulum de exceptionibus ita collòcatum eſſe, propter exceptiones quæ tunc adverſus teſtes & inſtrumenta proponi ſolent; aut quia tunc primùm probatio peremptoriarum exceptionum, quæ ante allegatæ fuerunt, eſt facienda. *d.l.ſi quidem. C. de except.* 3.*q.*3.*c.ult.§.ult.& 3.q.6.c.ſi quis.in fine.* Quidquid ſit, fatendum eſt optimum eſſe cunctas rei defenſiones initio allegari, ut ex iis (qui finis eſt litis conteſtationis) eliciat judex ſtatum cauſſæ. Etenim variatur ſtatus cauſſæ, cùm intentione actoris probatâ exceptio poſtea opponitur. Ac quid opus eſt actorem longum tempus magnoſque labores & ſumptus probandæ intentioni ſuæ impendiſſe, ſi ea exceptio tandem objiciatur, quæ ab initio objecta eum ſtatim à lite retraxiſſet? Sunt nonnullæ exceptiones peremptoriæ, quæ etiam poſt rem judicatam, ſeu ejus executioni rectè opponuntur; ut ſunt exceptio Macedoniani & Vellejani Senatuſconſulti: *l. tamē. ff. de SC. Maced.* qualem naturam dixi quoque eſſe dilatoriarum quarundam ſuprâ capite proximo.

Cæterùm cùm mutua petitio, quam reconventionem vocant ſimilitudinem defenſionis habeat; opportunè hoc loco quæritur, utrùm ea tempore litis conteſtandæ fieri debeat. Diverſæ extant Doctorum in hoc articulo ſententiæ. Exiſtimaverunt enim aliqui eandem mutuam petitionem, quandocunque ante ſententiam fieri poſſe. Aſſentior ſententiæ eorum, qui putant eam inferri dumtaxat poſſe tempore litis conteſtatæ, vel non multò poſt. Conveniunt verba conſtitutionis Juſtinianeæ, quæ ad hoc tempus reſpicere videtur, & à principio ſeu ſtatim illam fieri cō̄cedit, alioqui terminum litis illatæ exſpectandum eſſe, ut tunc actor coram ſuo judice conveniatur. *Nov. de execut.* 96. *§. illud quoque. Auth. & conſequenter. C. de ſentent. & interlocut. omni. jud.* Movet inſuper quòd mutuæ petitionis vis ſit, ut ejus cauſa cum altera cauſa cui conjungitur, quaſi unicum negotium eſſet, pari paſſu tractari cognoſcique, necnon tandem per unā ſententiam terminari debeat; *c.* 1. *de mutu. petit.* quod fieri nequit ſi propè jam completo examine negotij actoris, aut quando de eo longè ante liquere poteſt, reus ſuam petitionem proponat, & moram intentioni actoris injicere velit: quâ ratione tardam quoque compenſationis objectionem reijci ſanxit Juſtinianus. *l. ult. C. de compenſat.*

Hactenus de his quæ litis conteſtationi, veluti partes quædam ejus, adjungūtur. Reſtat diſſerendum de jurejurando calumniæ, quod extrinſecus eidem actui litis conteſtationis, ſeu eo facto mox adjungi conſuevit. *l* 2. *de jurej. propter calū. dando, l. rē non novā §. patroni. C. de jud.* Utiliter admodum uſus

hujus

hujus jurisjurandi conſtitutus eſt, ut judex, & litigatores, & qui eis aſſiſtunt, religione juriſiurandi in officio contineantur, & judicium rectè & ſanctè peragatur. *d. l. 2. & d. l. rem nō novam. in princ. §. 1. & §. item actoris Inſtit. de pœna tem. litig.* Jubetur judex primus jurare omnia quæ officii ſui ſunt, à ſe ex vero, & legibus conſtitutum iri; *d. l. rem non novam in princ.* deinde actor, ſe non calumniæ cauſâ, ſed quòd exiſtimet ſe juſtam cauſam habere, litem intentare; reus autem, ſe non dolo malo, nec negotii faceſſendi cauſâ actori contradicere; pariter ambo nihil ſe prorſus differendæ litis, vel corrumpendi judicii cauſâ eſſe facturos, feciſſeve. *d. l. 2. in princ. C. de jurejurand. propter calumn. dan. Novel. de his qui ingred. ad appel. 50. §. quia igitur. Auth. hoc ſacramentum. & Auth. in iſto. C. eod. tit. Novel. ut litigantes jurent. 124. §. 1. Auth. principales. C. eod. tit. Inſt. d. tit. de pœn. tem. litig. §. 1. & §. item actoris.* Et quidem ita jubentur domini litis jurare, ſive per procuratores, ſive per ſe agāt; nec-non omnia in judicio quieſcere, donec domini idipſum præſtiterint. Sin verò res agatur per tutores curatoreſve, vel horum authoritate, jubentur eo caſu non pupilli, aliive quorum res geritur, ſed ipſimet adminiſtratores jurare, quod credant rectè & jure à ſe fieri. *d. l. 2. §. 1 & ſeqq. C. eod. d. Novel. 124. §. 1. & d. Auth. principales, in fine.* Poſt hos jubentur patroni ſeu advocati ipſi ſimile juſiurandum ſubire, ſcilicet quod exiſtiment cauſam quam ſuſcipiunt, non eſſe improbam; & quod omni diligentiâ & bonâ fide ei aderunt, & ſi quid in ea malitioſè fieri poſtea deprehenderint, protinus ejus patrocinium omittent. *d. l. rem non novam. §. patroni C. de judic. l. 2. C. de jureiur. propter. calum. dan.* De procuratoribus nihil exiſtit ſimile jure civili conſtitutum. At jus Pontificium declarat procuratores ſimiliter jurare oportere ſuo nomine, etiamſi principales perſonæ juraverint. *c. cum cauſam de juram. calum. c. 2. eod. tit. in 6.* Nec excuſat quen quam ab huiuſmodi jureiurando abſenti quoniam præſtandum id eſt coram judic loci in quo degit abſens, vel mittitur aliqu qui juramentum abſentis excipiat; ac idei fit quoties vel ſexus verecundia, vel adver valetudo, vel dignitas, vel alia talis cauſa impedimento eſt, quominus perſona veniat a tribunal, *d. N. 124. & d. Auth. principales. c. l. 2 C. de jureiur. propter calum. dan. l. ad perſonas. ff. de jurejur.* Quinetiam quoniam jure Pontificio permiſſum eſt per procuratorem in animam domini jurare, frequentiu eſt hoc modo nomine abſentium jurari, modò ſpeciale mandatum ob eam rem habeatu *c. 3. §. penult. & ult. in 6. eod. tit. de jure calum.* Et quidem ita juratur ſemel generaliter initio litis, ut minimè neceſſe ſit hoc juſjurandum ad ſingula momenta ſeu negotia iterari. *d Novel. de his qui ingred. ad appell. 50. & d. Auth. hoc ſacramentum. & d. Auth. in iſto. C. eod. tit. de jureiur.* Etenim fuit & olim juſiurandum de calumnia in uſu, ex cauſis variis; *l. inter §. qui familiæ. ff. fam. erciſ. l. theſaurus. ff. ad exhib. l. de pupillo. ff. de novi obnūtiat. l. delatæ. C. de reb. cred.* Verùm mos iſte jurandi in totam litem poſtea inductus eſt. *l. 1. & 2. C. d. tit. de jureiurand prop. calumn. dan.* Cui tamen non obeſt, quin liceat judici ex cauſa quoties veretur calumnioſe quippiam actum iri, hoc juramentum injungere: quod juramentum ſpeciale ad diſtinctionem alterius, juramentum malitiæ crebro appellatur. *c. 2. §. in omnibus. de juram. calum. in 6. Novel. de inſtrum. caut. 73. §. ſi vero.* Pœna nolentis juſiurandum iſtud ad univerſam litem pertinens præſtare, hæc eſt: ſi ſit actor, cadit cauſa; ſi reus, pro confeſſo habetur, atque adeò damno litis afficitur; *d. l. 2. §. quodſi. C. de jureiur. propt. calumn. dan. d. Novel. 124. & d. Auth. principales. c. 4. & ult. de jureiur. calum.* ſi judex litem ſuam facit; ſi patronus, vel procurator, vel adminiſtrator, denegatur ei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

actio ſeu audientia. *argum. tit. Inſtit. de* *bligat. quæ quaſi ex delict. in princ. Salicetus* *l. eum qui. C. de procurat.* Adeò præci- unt leges hoc juſiurandũ calumniæ exigi, hoc prætermiſſo ſtatuant judicium fore utile. *d. l. 2. §. ſed quia. C. de jurejurand.* *ropter calum. dan.* Canones vero dictant tius jurisjurandi omiſsionem validitati ju- icii nequaquam nocere, dum non ſponte at- ue expreſſe ſed tacitè id prætermiſſum fue- it. *c.* 1. *de juram. calum. in 6.* Quibuſdam erſonis neceſsitas ſic jurandi relaxata eſt, eluti clericis & religioſis ob reverentiam acræ profeſsionis, *c.* 1. *& 4. de juram. calum.* *cum clericis. C. de Epiſc. & cleric.* nec-non arentibus, & patronis, & cæteris quibus par onor debetur. *argum. l. parens. & ll. ſeqq.* *de obſeq. parent. & patron. præſt.* Inſuper iendum eſt in ſeculari foro, actionis iſtius uramenti rariſsimum aut nullum uſum eſſe tiam à litigatoribus: in foro autem Eccleſia- ico id quidem crebrò ab his præſtari, ſed à adice nunquam, & rariùs ab advocatis vel rocuratoribus: non quidem quin hi ad com- elli poſſent. *c. cum cauſam. eod. tit. de juram.* *alumn.* ſed quia plerumque tantùm con- cientiæ eorum, ſive ſacramento quod in ſu- ceptione officii ſubierunt, tribuitur; alioqui ræſtatio juriſiurandi de calumnia vitanda deò jure præſcripta eſt, ut contraria con- uetudo improbetur. *c. cæterum, eod. tit. de* *uram. calumn. c. 3. §. præſentium. de fide-* *uſſor.*

CAPUT IX.

De cauſſæ cognitione, & probationibus.

HUcuſque expoſui ea quæ ad judicium conſtituendum ſive ejus initium perti- nent. Quid eò conſtituto agatur deinceps exponam. Quo tempore magiſtratus Ro- mani raro ipſimet cauſas cognoſcerent, judi- carentque; ſed judices darent, ut ſuperiùs enarravi: *cap. 2. hoc lib. 4.* cauſa hucuſque verſari dicebatur in jure, id eſt, apud illum qui juriſdictionem habebat; *l. 4. ff. de inter-* *rog. in jure fac.* inde verò uſque ad ſenten- tiam pronuntiatam, in judicio, id eſt, apud judicem datum: *l. ædiles. §. ſciendum. ff. de* *ædilit. edict.* cujus partes poſitæ in cogniti- one cauſæ judicationeque, atque adeo ejus non quidem juriſdictio, ſed notio eſſe dice- batur. *l. ſæpe. ff. de off. pro conſul. l. notio-* *nem. ff. de verb. ſignificat.* Cauſæ cognitio, id eſt, diſcuſſio æſtimatioque, an cauſa acto- ris vel rei juſta ſit, an injuſta, ex probationi- bus dependet. Et quidem cognoſci cauſſa conſuevit bifariam: ſcilicet plenè, aut ſum- matim. Plena cognitio eſt tam ampla, ut audientia præbeatur donec ambæ partes de- claraverint ſe nihil amplius velle adjicere; ſit in judicio, ſeu cùm ea ad judicandum refer- tur: judicium namque res permagni momẽ- ti eſt, cùm res judicata pro veritate habea- tur. *l. ingenuum. ff. de ſtatu. hom. l. res* *judicata. ff. de regul. juris.* Summatim au- tem ſeu leviter & perfunctoriè cognoſcitur, ex præſenti probatione, ſpretis iis quæ ex adverſo adferuntur, ſi videantur hæc ob- ſcuriorem altioremque quæſtionem conti- tinere in his negotiis quæ celeritatem deſi- derant, vel tantum ad tempus decernuntur; & ita ut per hoc veritati nequaquam præ- judicetur. *l. 3. §. ſciendum, & §. ibid. ff. ad* *exhib. l. ſi quis. §. ſi vero. ff. de agnoſ. lib. l. 3. §.* *cauſa. ff. de Carbon. edic. l. à divo. § ſi verum* *ff. de re judic.*

Quoniam plerumq; difficilis eſt probatio, diuque judicium remoratur, litium expedi- endarum cauſa comparatum eſt, breves quaſ- dam aſſertiones factorum ante omnia edi, ad quas adverſarius clarè & diſtinctè jubetur reſpondere, eaſq; vocant poſitiones, quæ ideo inventæ, ut confitente adverſario probandi onere quis relevetur: *c. 1. de confeſſ. lib. 6.* maxima enim vis eſt confeſſionis in judicio factæ. *l. 2. l. ſi quis 7. & l. ſeqq. d. tit. de in-* *terrogat. in jure fac.* Cæterum quæ adverſa- rius confeſſus nõ erit, illa probari operæ pre-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

tium eſt, eorumque deſignatio nomen capitulorum ſeu articulorum obtinuit. *c. fraternitatis. c. per tuas. de teſtibus, c. præſentium §. teſtes. eod. tit. in 6.* Probare nihil aliud eſt quam rei dubiæ fidem facere. Ratio hujus verbi eſt quod efficiamus probando, ut probũ rectumque judicetur id quod dicimus. Actori priùs incumbit eorum quæ ipſe allegaverit probatio, cùm regula ſit, actore non probante abſolvi reum oportere: quàmvis reus nihil præſtiterit ſeu ad ſui defenſionem attulerit. *l. qui accuſare. C. de edendo. l. fruſtra. l. actor. C. de probat.* In plenis verò ſeu probatis aſſeverationibus actoris, tum reo incumbit ſimiliter eorum quæ excipiendo ſeu defendẽdo ſe aſſeveravit probatio, ni cõdemnari velit. *l. exceptionem. C. d. tit. de probat. l. ſiquidem. C. de except.* Etenim perpetuum eſt, ut affirmanti ſive reo ſive actori neceſſitas probandi incumbat: *l. 2. C. d. tit. de probat.* ac quod dicitur illi qui agit, probationis onus incumbere, ſic accipiẽdum eſt, dũ de eo quod is intentat contentio vertatur. Quod ſi ad exceptiones, ſeu ea quæ reus defenſionis ſuæ gratia allegavit, transferatur contentio; tunc iſtud onus rei eſt. Idcircò autẽ ejus qui dicit ſeu affirmat hoc potius officiũ eſt, quoniam nulla factum inficiantis probatio, per rerum naturam poteſt eſſe directa. *l. aſſeveratio. C. de non num. pec.* Exemplo id patefaciam. Si Titius Semproniũ Lovanij idibus Martij furtũ feciſſe dicat; Sempronius neget quoſcunq́; teſtes Sempronius produxerit qui vidiſſe negent furtum ab ipſo Sempronio cõmitti, nihil ad probationem ſuæ innocentiæ Sempronius egerit, nec inde efficietur furtũ ab ipſo factum non eſſe. Nam fieri poteſt ut iſti omnes qui producti fuere, non viderint, ſed alius: fieri quoque poteſt, ut viderit nemo quia clam furtum ſit factum. Dixi probationem directam nullam poſſe eſſe negantis, quoniam negans probare per obliquũ poteſt, ſcilicet quippiam prius affirmãdo docendoq́; ex quo falſum arguatur id quod adverſarius ait: veluti ſi in exemplo propoſito docuer[…] Sempronius ſe illo die Venetiis fuiſſe. *l. opti[…]mam. C. de cõtrah. ſtipulat.* Cujuſmodi obli[…] quæ probationis uſus neceſſarius eſt, quotie[…] præſumptio eſt pro eo qui affirmat, adverſu[…] eum qui negat. Vis namq́; præſumptionis e[…] ſive quippiã negetur ſive affirmetur, ut trãſferat onus probandi cõtrarii in adverſarium adeò ut niſi adverſarius id fecerit, judex præſumptioni inſiſtere debeat. *l. cum de indubito. ff. de probat. l. ſive C. eod. tit.*

Præſumptio eſt probabilis & veriſimilis ratio, propter quam aliquid exiſtimatur ita eſſe ſicut dicitur: ſic appellata, quaſi præſumpta ſeu ante ſumpta quędã opinio, naſcens ex eo quod plerumq́; ita ſoleat accidere; & raro contrà. Quoniam ii qui mutuam pecuniam accipiebant, frequenter cautionem emittebãt antequã numerata ſibi eſſet pecunia ſpe ejus obtinendæ, & creditoribus priùs numerare volentibus; hinc præſumptio contra cautionem, faciens ut creditor nihilominus intra biennium cogeretur probare pecuniam à ſe numeratam: *l. ſi ex cautione. C. de non num. pecun.* exceptis argentariis qui hoc privilegiũ habuêre, ut cautio ipſis data numerationis factæ probationem contineret *Novel. de argent. contract. 136. dixi ſup. cap. 6. l. 3.* Præterea ſciendum eſt, præſumptionis aliquando tantam vim eſſe, ut nulli probationi in cõtrarium factæ, cedat; ſcilicet ubi jus id expreſſe conſtituit. Vulgò hanc vocant præſumptionem juris; cujus exemplum eſt præſumptio, quæ naſcebatur ex hujuſmodi cautione poſt biennium: *argum. l. ſi intra. & l. in contract. C. de non num. pecun.* docui enim *ſup. d. c. 6. lib. 3.* verius eſſe quod aliqui Interpretes cẽſent, tunc non admitti ullam amplius probationem adverſus cõfeſſionem cautione comprehenſam. Alterum exemplũ eſto, præſumptio quę eſt de quantitate patrimonii defuncti ex affirmatione ipſius juratâ, adverſus quam heredes ejus, probare contrarium volentes, minimè audiuntur; licet jusjurandum

defuncti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

efuncti non item extraneos adſtringat. *Novel. de jurejurand. d. morien. præſt. 48. Auth. uod obtinet. C. de probat. dixi ſup. cap. 9. l. 2* nterdum tam levis atq; debilis eſt præſumtio, ut nequaquam ſufficiat fidei faciendæ; uamvis nihil adferatur doceaturque contrarium, niſi etiam aliæ conjecturæ concurrant. Cujus generis dici poteſt præſumptio quæ ex fama ſeu rumore oritur: quippe hæc ama ita demum rei de qua quæritur fidem onfirmat; quando aliis argumentis conſentiens reperitur, iiſque adjuvatur, *l. 3. §. ejuſdem. quoque. ff. de teſt.* Quemadmodum enim probationum omnium par non eſt authoritas, ita nec præſumptionum. Quæ autem argumenta, ad quem modum cuique rei probandæ ſufficiant, nullâ certâ regulâ definiri poteſt: *d. §. ejuſdem quoque.* unde dicitur facti quæſtio in arbitrio judicantis eſſe; *d. l. 3. in princ. & l. ob carmen. §. ult. ff. de teſtib.* non enim judicem ad unam probationis ſpeciem cognitionem ſuam alligare debere, verùm ex ſententia animi ſui exiſtimare quid aut credat, aut parum ſibi probatum opinetur: & confirmare motum ſui animi ex argumentis, & teſtimoniis rei quæ aptiora & vero proximiora eſſe compererit. *d. l. 3. §. ejuſdem quoque. d. l. ob carmen. §. ult. ff. de teſtib.* Etenim multa ſunt genera probationum, quarum præcipua ſunt teſtes & inſtrumenta, de quibus ſeorſim in proximis capitibus diſſeram, quandoquidem hæc materia tam lata eſt ex noviſſimis conſtitutionibus, tantiq; uſus, ut ſeparatam tractationem mereatur. Connumerantur generibus probationum confeſſio, jusjurandum à parte una delatum, atque ab altera præſtitum, & facti evidentia: ſed obſervandum eſt iſta minus propriè dici probationes, ſed aptiùs dici obtinere vim ſeu vicem probationis, atque adeò liberare ab onere probandi. *l. eum qui. ff. de jurejur.*

Tres quæſtiones admodum utiles & ad officium judicis qui cauſam cognoſcit pertinentes, hoc loco explicandæ occurrunt. Prima, utrùm reus qui allegationem actoris non negavit, ſed exceptionē ſimpliciter oppoſuit, confeſſus tacitè id quod actor allegavit, videatur; & proinde neceſſariū non ſit injungi priùs actori probationem. Quorundā opinio eſt tacitam confeſſionem per hoc induci, *Accurſ. ad. l ſi quidem. C. de except. Dynus ad c. except. de reg. jur. in 6. Nicol. Vigelius in lib. de litis conteſt.* eaque opinio tam vera viſa eſt, ut expreſſe extet ſtylo ſupremæ Curiæ Pariſienſis approbata. Magis recepta eſt opinio contraria, eaq; expreſſis textibus juris videtur ſubnixa; ubi ſcriptum eſt, non utiq; exiſtimari aliquem confiteri de intentione adverſarii, qui exceptione utitur, *l. non utique ff. de except. d. c. exceptionem. de reg. jur. in 6. c. cum venerabilis. de except.* quaſi potius negaſſe cenſendus ſit, qui non expreſſè faſſus eſt, ac exceptionem dumtaxat in ſubſidium & ſub tacita conditione objeciſſe, ſeu in eum caſū quo actor prius allegationem ſuam ſatis probaverit. Nec continuò, ſi pactum de non petendo vel ſimile quid allegetur, credi debet obligationem juſtam præceſſiſſe. *Bartol. ad l. non utique. ff. de except. gloſ. Panormit. & alij ad d. c. cum venerabilis. Didac. Couarruvias variar. reſolut. lib. 1. cap. 2. n. 3.*

Secunda quæſtio eſt, an confeſſio pro parte ab adverſario acceptari, & pro parte repudiari ab eodem queat: veluti ſi reus dixerit occidiſſe defendendi ſe cauſſa, an actor ſine alia probatione vincere debeat; niſi reus allegatam cauſam inculpatæ tutelæ probaverit. Deciſio eſt reum hoc caſu condemnatum iri cùm adverſus eum præſumptio ſit, ſecus eſſe ceſſante hujuſmodi pręſumptione: tunc enim confeſſionem dividi nequaquā oportere, ſed eam integrè cum ſuis qualitatibus acceptandam eſſe. *Bartolus ad leg. Aurelius. ff. idem. quæſiit. ff. de lib. legat. Panormit. ad c. bonæ 2. de poſtulat. prælat. alciat. & alij ad l. decem. ff. de verb. obligat.*

Tertia quęſtio eſt, debeátne judex inter co-

 gnoſcen-

ſcendum ea quæ dicto quæſitoque opus eſt dicere & quærere, etiamſi is cujus ea dici, quærique intereſt, neque dicat, neque poſtulet: de quo ambigi ſolitum ait Favorinus Philoſophus apud Agellium, ſed quæſtionem non diſſolvit. Vulgaris ſententia eſt, judicem non poſſe id facere, quaſi hoc potius ſit patrocinari quàm judicare; at judici dumtaxat licere ſupplere ea quæ ſunt juris, non item ea quæ facti. *Bartolus, Bald. & alij ad l. un. C. ut quæ deſunt advocat. parte judex. ſup. d. Panormit. ad c. bonæ. 1. tit. de poſtulat. prælat.* In contrariam ſententiam trahit judiciũ tantopere laudatum Salomonis, qui infantem vivum mulieri, quæ ſecari illum noluerat, quamvis aliter nihil probaſſet, adjudicavit. *lib. 3. Regum. c. adferte. de præſumpt.* Non obeſt quod dicitur actore non probante abſolvi reum debere: id enim ſic accipiendum videtur, niſi ſolertiâ judicis veritas ejus de quo lis eſt innoteſcat. *Not. Nicol. Vigelius, in dialec. juris, lib. 3. de ſupplendo eo quod partibus deeſt.* Quod ſaltem recipiendum indubiè eſt in hoc genere probationum, quæ non extrinſecus verùm ex cauſa quodammodo gignuntur, ac in re ipſa inſitæ ſunt, ut idcircò judex hujuſmodi probationes ex officio quærens, non tam ſupplere quod prætermiſſum eſt, quàm cauſam ipſam, ſeu ejus qui hanc in judicium deduxit allegationem, ſequi cenſendus ſit. *Panormit. ad c. 2. d. tit. de præſumpt.*

CAPUT X.

De teſtibus, eorumque fide.

POllicitus ſum de eo genere probationis quod fit per teſtes, tanquam præcipuo ſeparatim tractare: quod nunc exequar. In primis ſciendum eſt non omnes idoneos eſſe teſtes; alii namque jus dicendi teſtimonij in totum non habent, ſive propter ſervilem cõditionem. *l. quoniam. C. d. de teſtibus 90. §. ſi vero. Auth. ſi teſtis, C. eod.* (niſi tamen veritas aliter quàm per ſervos inveniri non poſſit) *l. ſervi. ff. de teſtibus.* ſive propter lubricum conſilium, idque vel ex ætate, ut impuberes, *l. 3. §. lege ff. de teſtib.* vel ex animi morbo, ut furioſi vel mente capti: alii denique propter turpitudinem hujus juris ſunt incapaces. Unde recepta ſententia eſt Interpretum generaliter infames teſtimonium perhibere non poſſe: quæ ſententia an vera ſit equidem dubito. Fruſtra enim quidam certi ex hoc genere nominatim fuiſſent lege comprehenſi: *d. l. 3. §. leg. & argum. l. ex eo. ff. d. tit. de teſtibus.* cùm etiam in quæſtionem vocaverit Papinianus an is qui publico judicio calumniæ damnatus eſt, id facere poſſet, quinetiam dixerit hunc nullâ lege prohiberi; *l. quæſitum. ff. eod. tit.* attamen ita damnatus edicto prætoris notatur infamiâ. *l. 1. ff. de his qui not. infam.* Quid ergo ſcriptum eſt in perſona teſtis producti explorari oportere, ſit ne is honeſtæ & inculpatæ vitæ, an vero notatus & reprehenſibilis? *l. 3. ff. eod. & d. Novel. 90. §. 1.* Satius eſt meo judicio ſic accipi, non quaſi is non admittatur omnino ad teſtimonii dictionem, ſed quaſi non eandem authoritatem adferat, nec tam ei credatur: quâ ratione dicitur minus quoque credi plebeio quàm in dignitate conſtituto. *d. l. 3. & d. Novel. 90. §. 1.* Quoniam hæreſis turpitudinem magnã in ſe continet, meritò conſtitutum reperitur ut hæreticus teſtis eſſe nequeat: *l. quoniam. C. de hæretic.* niſi tamen adverſus hæreticum, vel pro orthodoxo is teſtimonium dicat. *d. l. quoniam. & Novel. ne Iudæi, Samaritani, & hæretici 45. §. enimvero.* Sunt vero & alii multi qui nominatim teſtes eſſe prohibentur: de quibus fuit lex Julia, cujus tenor in Pandectis extat. *d. l. 3. ff. de teſtib.* Aliquãdo non tam perſonæ teſtis ratio à judice habetur, quã earum perſonarum pro quibus aut contra quas producitur: nempe quia erga eas perſonas ſuſpicione aliqua teſtimoniũ laborat veluti quia cũ illo à quo producitur, intercedit alicui

dit alicui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

alicui amicitia, eaque non levis ſeu vulgaris, ſed intima; *d. l. 3. ff. de teſtib.* quâ ratione nititur quod dicitur, neminem in re ſua idoneum eſſe teſtem, cùm quiſque ſibi ſit maximè amicus. *l. nullus l omnibus. C. eod. tit. de teſtib.* Similiter ſuſpectum habetur teſtimonium, quando inimicitiæ ſunt alicui cum illo contra quem audiendus eſt. Et quidem inimicitias duabus rebus metiri ſolemus; una eſt, ſiquis facto aliquo ſuo, puta accuſatione, vitam noſtram aut exiſtimationem petierit, aut ſtatus noſtri controverſiam fecerit; *d. Novel. 90. §. ſi vero. d. Auth. ſi teſtis. §. ſi vero. C. de teſtib.* altera ex qua odii & vindictæ cupiditas ſuſpicio eſt, ſi à nobis ipſis ille eodem modo læſus petituſve allegetur. *l. ante penult. & ibi Budæus. ff. de teſtibus.* Similiter ſuſpectum habetur pro nobis teſtimonium domeſticorum noſtrorum, ſeu eorũ quibus imperare poſſumus. *l. idonei. penult. ff. de teſtib. l. 2. & 4. C. eod.* Præter ſuſpicionem cauſſa alia cur adverſus aliquos teſtimonium dicere non poſſumus, eſt, ne violetur reverentia vel charitas quam eis debemus, nempe adverſus patronos, parentes, liberoſve noſtros. *l. libertorum. l. parentes. C. eod. tit. de teſtibus.* Idem judicium de cæteris perſonis quæ nobis arctè conjunctæ ſunt. *l. 4. ff. eod.*

Ut quis admittatur tamquam teſtis, neceſſe eſt eum rei geſtæ interfuiſſe, non enim ſufficeret ſiquis diceret ſe rem ex aliis audiviſſe. Verùm quæri poteſt an ſatis ſit fortuitò interfuiſſe, an verò rogatum fuiſſe oporteat. Juriſconſultus ait etiam non rogatum, id eſt, eum qui non rogatus interfuit, fidem facere; *l. ad fidem. ff. de teſtib.* quam regulam ſequemur, præterquam in cauſſis in quibus lex expreſſe ſtatuit teſtes rogari, veluti in teſtamentis: *l. heredes palam. §. ult. ff. de teſtam.* & cùm debitor qui ſcripturâ interveniente fuerat obligatus, ſolutionem debiti per teſtes probare conatur. *d. N. de teſtib 90. §. & licet. Auth. niſi rogati. C. de teſtib.* Quidam tamen arbitrantur hac conſtitutione noviſſimâ oportere teſtes generaliter in omnibus cauſſis rogatos interveniſſe, ſed non temere, quod in una ſpecie conſtitutum eſt, ad cæteras ſpecies porrigi debet, præſertim ut à veteribus legibus recedatur; neque par omnino ratio eſt reliquarum cauſſarum, & ſolutionis probandæ debiti, quod ex chyrographo ſeu ſcriptura apparet; quippe conſtitutum eſt ſolutionem hujuſmodi debiti fieri debere ſcripto, nec prodeſſe in hoc aſſeverationes teſtium, niſi quinque fuerint producti: *l. teſtium. D. d. tit. de teſtib. de Novel. 90 §. & licet.* quamvis aliàs duorum teſtium numerus ad fidem faciendam ſit ſufficiens. *l. ubi numerus. ff. de teſtibus.* Verum tamen concedo minus fidei mereri, dicta teſtium qui fortuitò & velut tranſeuntes tantùm interfuerunt, ſi de iis negotiis agatur, quæ conſulto & cogitato aguntur, & in quibus idcirco teſtes advocari facile eſt. Diverſa ratio eſt injuriarum illatarum, & cæterarum rerum quæ nec cogitantibus nec opinantibus nobis eveniunt, & quæ prævideri non potuêre. Sane æquum eſt in ejuſmodi caſibus fortuitis, cùm deſit alia eorum probatio, teſtibus fortuitis ſeu iis quos ſors tunc obtulit, plenè credi: dummodo non unus ſed plures factum teſtificentur. Etenim regula eſt unius hominis teſtimonium, niſi alia adminicula concurrant, ad fidem judici faciendam minimè ſufficere, quantacunque ejus hominis in cæteris rebus ſit authoritas. *l. jurisjurandi. C. de teſtib. l. maritus. ff. de quæſt.* Ac in ſingulis teſtibus officium judicis eſt perpendere quâ conſtantiâ ii in perhibendo teſtimonio uſi ſint, & quàm conſentanea dixerint: nam qui dixerit repugnantia, ejus teſtimonium rejicitur; *d. Novel. 90. § & licet.* quinetiam ſi quis teſtis dolo malo dixiſſe falſum deprehendatur, judici apud quem id fecit poteſtas eſt eum graviter pœnâ arbitrariâ coërcendi. *l. nullum C. de teſtibus. d. Novel. 90. §. & licet.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Quandoquidem (ut dixi) non omnes ad dicendum teſtimonium promiſcuè admittuntur, ſed quidam rejici poſſunt: exponendum eſt quando opponendæ ſint cauſſæ rejectionis. Et quidem ante teſtimonij dictionem rectè opponuntur. *d. Nov.* 90. § *ſi vero. Auth. ſi teſtis. C. eod. tit. de teſtib.* Nihilominus etiam poſtquam teſtimonium dictum fuerit opponi poſſunt, nec ſolùm ante editionem ſeu publicationem teſtimonij, ſed etiam eo publicato & cognito. *l. ult. C. de teſtib. c. in cauſſis in fine. tit. decret. de teſtib.* Verumtamen ne ulla occaſio ſit subornationis, prudenter conſtitutum eſt, ut objicere adverſus teſtem poſt publicationem quippiam volens, audiatur, neceſſe eſſe ut horum trium unum præceſſerit, nempe vel quod ille prius proteſtatus ſit ſe id velle facere, vel quòd tunc demum notitiam habere inceperit cauſſæ quam objecturus eſt, vel ſi neutrum horum eſt, ut ſaltem is juret ſe objectionem tunc facere ſine dolo malo. *c. præſentium. eod. tit. de teſtib.* Quòd ſi initio fiat objectio, vis ejus hæc eſt, ut ſi fateatur teſtis quod ſibi objicitur, mox repellatur à teſtimonio dicendo; ſin verò teſtis inficietur, inquirendum quidem erit de eo legitimis probationibus, verùm ea inquiſitio & exceptionis quæ eſt objecta diſceptatio in aliud tẽpus differetur; nec impedietur interim teſtis examinatio, ne longior mora per hòc judicio adferatur, *d. Nov.* 90. § *ſi vero. d. Auth. ſi teſtis. C. de teſtib.* Quæ æquitas expreſſa in duabus cauſſis, nimirum ſi teſtis datur ſervus, vel ſi datur inimicus, ad cæteras quaſcunque cauſſas ob paritatem rationis porrigenda eſt; & quod dicitur aliquos teſtimonium dicere poſſe, ſic accipi convenit, ut repellantur mox ſi cauſſæ quæ objiciuntur manifeſtæ ſint, vel ſic, ut teſtimonium quod ab illis datur nullam vim habeat. Porrò probandæ objectionis onus ei incumbit qui hanc facit; etenim hic ſequimur eaſdem regulas quæ ſunt in cæterarum rerum probationibus; nempe ut ille ipſe qui dicit, probet: niſi præſumptio ſit pro ipſo, quæ transferat onus probandi in adverſarium. *d. Nov.* 90. § *ſi vero. d. Auth. ſi teſtis. dixi cap. prox.*

Præterea explicandum eſt ubi teſtis productio & examinatio facienda ſit. Et quidẽ hoc ordinarium eſt ut illa fiat in judicio, ſeu ab eo judice coram quo lis agitur: *l. 3. § idẽ divus. & § Gabinio. ff. de teſtib.* verùm contingit ſæpe teſtes qui producendi ſunt, procul abeſſe, vel eſſe ſenes & valetudinarios, vel munere neceſſario alibi uſque adeò detineri, ut ad locum judicij venire facilè nequeant. Jus eſt ut tunc productio & examen eorum fiat in loco ubi ſunt, nempe ut magiſtratus ejus loci, vel ille cui judex cauſſæ id ibi committet, negotium iſtud impleat; & examine facto rem ad judicem priorem remittat, *d. l. 3. § teſtes. ff. de teſtib. l. judices. C. de fide inſtrum. d. Novel.* 90. § *quoniam. Auth. apud eloquentiſſimum. C. de fide inſtrum.* ut videlicet ubi judicium cœptum eſt, ibi quoque finem accipiat. *l. ubi. ff. de iudic.* Aliquando etiam dignitas teſtis facit ut ad eum judex ire vel mittere debeat, veluti ſi ſit Epiſcopus: *Novel. de ſanctiſſim. Epiſcop.* 123. § *nulli vero.* niſi ſubſit juſta aliqua hujuſmodi cauſſa, cogendi ſunt teſtes ad eum ipſum qui judicaturus eſt venire, nimirum ut percipiat judex quo vultu, quàm conſtanter ſinguli teſtificentur. *l. 3. ff. de teſtib.* Atq; ideo in criminalibus cauſis, utpote in quibus maximum periculum verſatur, conſtitutum eſt teſtes omnino venire in conſpectum judicis. *d. Novel.* 90. § *quoniam. & d. Auth. apud eloquentiſſimum. C. de fide inſtrum.* Et quidem coguntur inviti venire, & teſtimonium dicere, pignoribus capitis & mulctâ indictâ; ſic tamen ut ſumptus itineris, & dierum quibus idcirco à domo vel operis ſuis abſunt, ab adverſario qui eos producit, ipſis ſuppeditentur: *d. l. 3. ff. de teſtib. l. ſi quando. C. eod.* ac ſi ex aliena juriſdictione vocandi ſunt, is apud quem

cauſſa

cauſſa agitur literas mittet ad judices eorum locorum ubi illi degunt; ut eos venire compellat. Rectè enim legibus præſcriptum eſt, ut judices in talibus cauſſis ſibi invicem manum præbeant. *argum. Nov. ut nulli judic.* 134. §. *ſi vero.*

Planè cùm productus fuerit teſtis, jusjurandum in primis ab eo exigendum eſt, quod veritatem ſit dicturus: *l. jurisjurandi. C. te-ſtib.* niſi jusjurandum iſtud ei ab adverſario remittatur. *c. tuis. de teſtib.* Ac tum debent interrogari ſeu examinari teſtes adverſario præſente; *l. ſi quando. l. judices. C. eod.* non quidem ut is exaudiat dicta teſtium, verùm ut videat qui producti ſint, & an jurejurando obſtricti, & reliqua puncta ſine fraude acta eſſe. Quod ſi pars vocata abſit per contumaciam, nihilominus valebit quæ ea abſente facta eſt examinatio: *d. l. ſi quando. d. Novel. 90. §. ult. Auth. ſed & ſi quis. C. eod. tit. de teſtib.* quia in omnibus judicij partibus contumax pro præſente habetur. Datur autem dilatio intra quam teſtium productio abſolui debet, eaque una, niſi ex cauſſa, jure civili: *l. oratione l. ult. ff. de ferijs.* quamvis jure Pontificio & more tribunalium quæ id ſequuntur, ternæ dilationes eo nomine concedi ſoleant. *c. ſignificaverunt. de teſtib.* Hoc ortum ex eo quod conſtitutio permittat tertiam productionem fieri. *d. Novel. 90 §. quia vero. Auth. at qui ſemel. C. de probat.* Sed malè productorum vocabulo Interpretes intellexerunt dilationes: nam plures productiones intelligi debent plures actus, ſeu plura tempora quibus ſeparatim certi teſtes audiuntur, veluti ſi hodie duo treſve, & ſequenti aliquo die rurſum aliquot interrogentur, duæ erunt productiones, quales actus tres permiſſi ſunt. Quarta autem productio ita demum admittitur, ſi ille qui hanc facit, juret ſe nec calumniæ cauſsâ eam facere, nec teſtificatorum copiam habuiſſe: nam publicatis ſeu cognitis ſemel teſtimonijs, conſtitutum eſt nullam amplius teſtium productionem admitti, propter periculum ſubornationis, quæ poſſet facile fieri novorum teſtium ad ſupplenda vel emendanda teſtimonia anteriora. *d. Nov. 90. §. quia vero. d. Auth. atqui ſemel. Clement. 2. de teſtib.* Intellige ut non poſſint in ejuſdem rei ſeu articuli probationem teſtes novi tunc amplius produci; non quin ad probandam novam allegationem, nova productio ſemper admittatur; nullus enim metus eſt, ut quis ſubornatione moliatur ſupplementum vel emendationem priorum teſtificatorum, niſi in eundem articulum. Quapropter dubitandum non eſt, quin cognitis probationibus actoris, reus adhuc admittatur ad probandam ſuam exceptionem, cùm intentio actoris & exceptio rei, res tam ſint diverſæ, ut una alteram oppugnet. Idque ex eo convincitur, quod jus dictet (uti proximo capite oſtenſum eſt) exceptionem tunc primùm probari oportere, poſtquam actor aſſeverationem ſuam monſtraverit: *l. exceptionem. C. de probat.* atqui an actor monſtraverit ſeu ſatis probaverit ſuam intentionem, non prius ſciri poteſt, quàm lectis & cognitis ejuſdem actoris teſtimonijs. Ex quo deprehenditur parum apta ſub titulo de probationibus in Codice collocatio ſententiæ ſeu fragmenti noviſſimæ hujus conſtitutionis, quæ dictat poſt didicita teſtificata productionem teſtium ulterius non admitti *d. Auth. atqui ſemel.* quaſi videlicet moderationem ejus quod in reſcripto præcedente dictũ erat, exceptionem probari poſt probationem intentionis actoris contineret: & error Accurſij inde natus. *in d. l. exceptionem. C. de probat.* Sanè aptius fuiſſet fragmentum iſtud in fine tituli ſequentis de teſtibus collocatum; utpote loquens non de reo qui teſtium actoris, ſed de eo qui ſuorum ipſius teſtium dicta, vel ex eorum editione, vel quocunque alio modo didicerit; & quidem prohibetur hic in eandem rem alios teſtes producere, non etiam in rem diverſam,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſam, uti modò declaratum eſt, & Pontificijs reſcriptis extat expreſsè confirmatum. *c. fraternitatis c. cauſam. c. cum veniſſet. §. ult. de teſtib.* Plenè explicuero prædictam noviſſimam Juſtiniani conſtitutionem de teſtibus, ſi adjecero ex ea poſſe immò exemplo cæterorum compellendos eſſe teſtimonium dicere, eos qui ante mediatores ſeu arbitri & ſequeſtres pacis fuerunt litigatoribus, dummodo hi litigatores ambo in id conſentiant. *d. Novel. 90. §. quoniam vero.* Præterea ſi & illud ex eadem conſtitutione adjecero, utiliſſimos teſtes, & de quibus ſuſpicio eſt ne jurejurando ſatis moveantur ad veritatem dicendam quò iis fides habeatur, tormentis ſeu quæſtionibus ſubjici, præſertim in cauſis criminalibus. *d. Nov. 90. §. ſi vero ignoti. d. Auth. apud eloquentiſſimum. C. de fide inſtrum.* Quod juri veteri conſentaneum eſt. *l. ob carmen. §. ſi ea. ff. de teſtib.* Verùm declarat noviſſima conſtitutio à quibus judicibus & quibus adhibitis id fieri liceat.

Circa materiam teſtium, video pauca moribus eſſe immutata ex jure Romano, inter quæ tamen illud non prætermittendum, quod in pleriſque tribunalibus maximè ſæcularium judicum obtinuit, ut nulla fiat publicatio dictorum teſtium, ſeu eorum oſtenſio, ut adverſarius ea refutare queat; ſed tantùm fieri editionem nominum teſtium, ac permitti objectionem in ipſas perſonas. An enim teſtes in dictis ſuis fuerint vacillantes vel ſingulares, vel ſi dicta eorum aliquo ejuſmodi vitio laborent, id totum prudentiæ & religioni judicis ex actis diſcernendum relinquitur; quod brevitatis litium, & odij quod ex depoſitionibus gignitur effugiendi, & multorum commodorum aliorum gratiâ, optimè introductum eſt. *Imbert. Inſtit. forenſ. lib. 1. cap. 45. late Iudocus Damhouderius, in praxi civili c. 182.*

CAPUT XI.

De inſtrumentis, eorumque fide.

ALterum genus probationis de quo tanquam præcipuo tractare ſeparatim promiſi, eſt illud quod fit per inſtrumenta. Inſtrumenti nomine ut uſus loquendi obtinuit, accipi volo omnem ſcripturam quâ geſtum eſſe aliquid continetur, ut negotij geſti probatio extet, ſive ſit chyrographum, ſive epiſtola, ſive cautio, ſive apocha, ſive aliud quodcunque ſimile. *l. exigere. ff. de judic. l. 1. de dilat. l. optimam. C. de contrah. ſtipulat.* Ejuſdem ſignificationis eſt vocabulum documenti: *l. ult. C. de probat.* ſolent enim fieri de rebus ſcripturæ, ut quod actum eſt per eas probetur; *l. 4. ff. de fide inſtrument.* atque ideo uſus ſcripturarum ſeu inſtrumētorum ad fidem negotij faciendam pertinet, non etiam ad negotij ſubſtantiam: niſi tale negotium ſit in quo lex ſcripturam requirat; aut niſi inter contrahentes id ſpecialiter actum fuerit ut negotium ſcripto gereretur: *Inſtit. de empt. & vendit. in princ. dixi ſup. cap. 6. lib. 3.* contractus enim ex conventione legem accipiunt; *l. 1. §. ſi cum. ff. depoſiti. c. contractus: de regul. jur. in 6.* quo caſu non ſatis eſt negotium eſſe ſchedulâ comprehenſum, niſi ſcriptura etiam in mundum redigatur, & hoc ipſum mundum videatur approbatum à partibus, ſive quia ipſæmet ſcripſerint; ſive quia ſubſcripſerint; aut ſi per tabellionem conficiatur inſtrumentum, id ſit ab eo completum, & à partibus pro completo abſolutoque habeatur. *l. contractus. C. de fide inſtrum.*

Deinde illud ſciendum eſt inſtrumenta domeſtica & privatas annotationes non prodeſſe ipſi ſcriptori ad probationem; *l. exemplo. l. rationes. C. de probat.* verùm nocere cuique ſuam ſcriptionem vel ſubſcriptionem, facereque fidem etiam adverſus ipſius heredes: verbi gratiâ, ſi quis in teſtamēto ſuo modū patrimonij ſui affirmaverit, nocet ſane ea de-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

a defuncti affirmatio ipſius heredibus. *Nov. ie jurejur. à moriente præſt.* 48. *Auth. quod btinet C. eod. tit. de probat. dixi ſup. cap.* 9, *b.* 2. Scriptura autem ab aliquo facta, fidē dverſus alium facere non ſolet; cùm regula t res inter alios actas alijs non nocere. *C. it. res inter alios acta, vel judic.* Cenſebitur amen ſcriptura alicujus eſſe; quæ mandato eu conſenſu ipſius ab alio, puta à notario, facta, actiſque inſinuata fuerit, ut proinde hæc dverſus illum vim probandi habere debeat.

Inſuper illud ſciendum eſt, non parem eſſe mnium inſtrumentorum authoritatem. Quædam enim ſunt monumenta publica, d eſt, quæ actis publicis comprehenſa ſunt, eluti quæcunque in judicio ſcripta ſunt, ndeque in eum locum relata, in quo publicè iſſervari ſolent; necnon quæcunque extra udicium quis profeſſus eſt apud magiſtraus, eoſve qui archivis præſunt, curaturque s authoribus negotium geſtum publicis crinijs tradi. *l. in hac. C. de donat.* Certè horum monumentorum fides publica eſt, & anta ut inficiatione noſtrâ infringi nequeat, c ne teſtibus quidem: *d. l. in hac. C. de donat. l. cenſus. ff. de probat.* nec in his neceſſe ſt ullorum teſtium præſentiam adhiberi. *in donat. C. eod. tit. de donat.* Alia ſunt inſtrumenta quæ alio ſenſu publicè fieri, & publica etiam dicuntur, ſcilicet illa quæ à tabellionibus conficiuntur; officium namq; ſeu miniſterium tabellionis publicam habet cauſam, cùm de rebus ad ſingulos pertinentibus conficiat inſtrumenta; *l.* 3. *C. de tabul. lib.* 10. *c. illud, de præſumpt.* ſicut dictum reperitur de officio argentariorum quod fuit antiquitus, *l. argentarius. ff. de edendo.* deſcriptūque à me eſt ſuperiùs. *cap.* 3. *lib,* 3. Hæc inſtrumenta quæ tabelliones conficiunt, ut valeant ad probandum, teſtes deſiderāt rei geſtæ; quinetiam fides eorum aliquando in dubium revocatur, & contrarijs teſtimònijs infirmatur. *Nov. de inſtrum. caut.* 73. §. *ſed etſi inſtrumenta, & paſſim.*

Ordinandorum & conficiendorum inſtrumentorum ut ex fide publici muneris ſcripta habeantur, certa forma tabellionibus jure præſcripta eſt, potiſſimum noviſſimis Juſtiniani conſtitutionibus, quam formam ob oculos ponere hoc loco operæ pretium eſt. In primis tempus quo res geſta eſt, deſignari debet in inſtrumento, atque ita non tantùm ut conſules, indictio, menſis, & certus dies exprimatur; verumetiam ut nomen Imperatoris tunc regnantis præponatur: *Nov. ut præpon. nom. Imperat.* 47. quinetiam ut tempus iſtud nō obſoletis & incertis characteribus perſcribatur, ſed ijs qui noti ſunt & ab omnibus commodè legi poſſunt, *d. N.* 47. §. *illud quoque.* Quidam exiſtimant hæc verba quoque inſtrumento præponi debere *In nomine Domini*, idque multi tabularij obſervant: verùm cùm invocatio nominis divini non modò ad hanc rem, ſed æquè ad omnes res pertineat, dicendum eſt, pie quidem fieri ſi hæc adjiciatur; ſed nihilominus cariturum vitio inſtrumentum in quo illa omiſſa fuerit: *Nov. Interpret. ad proemium. Inſt.* præſertim cùm forma quæ à jure in inſtrumentis exigitur, eo dumtaxat ſpectet, ut cautum ſit partibus, & quando opus erit, veritas aut falſitas inde deprehendatur; circa quod omiſſio invocationis divinæ nihil mutat. De loco nulla extat conſtitutio quæ ejus expreſſionem diſertè præcipiat; ſed cùm poteſtas detur ei adverſus quem profertur inſtrumentum, refutandi id dicendo ſe eo die alio loco fuiſſe, *l. optimam. C. de contrah. ſtipulat.* conſentaneum eſt ut id fieri poſſit, cum tempore locum adjici. Tertio in inſtrumento ſcribi debent nomina eorum teſtium qui interfuerunt: *d. Nov. de inſtrum. caut.* 73. §. *ſed etſi inſtrumenta.* & quidem requiritur numerus trium teſtium; non ſecus quâm in privatis inſtrumentis. *d. Nov.* 73. §. *ſed etſi inſtrumenta.*

Privata voco (quæ tertia ſpecies eſt inſtrumentorum) quæ nec publicè cuſtodiuntur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

nec etiam à publica perſona tabularij conficiuntur; ſed quæ fiunt privatim & omnino inter privatos, ut ſunt chyrographa, apochæ, & ſimilia. Sane in his teſtes ſaltem tres intervenire ſanxit Juſtinianus, ut cautè res peragatur, ſeu ut inficiante manum ſuam adverſario, per hos poſſit res plenè probari: *d. Novel. 73. §. ſi quis igitur. & §. ſed etſi quis Auth. ſi quis igitur. C. qui pot. in pig. hab.* quinetiam illi qui contrahit, ſi ſit imperitus ſcribendi, teſtes quinque voluit Juſtinianus adhiberi, inter quos unus ſit tabellio, aut ſi tabellio non extet, unus cæterorum quinque pro litterarum ignaro ſcribat, vel ſubſcribat. *d. Novel. 73. §. oportet vero. Auth. ſed novo. C. ſi certum petat.* Atque id modò ad libræ auri valorem negotium de quo agitur adſcendat: nam ſi de minore quantitate agatur, vel etiam ſi res non in urbe, ſed ruri, ubi major ſimplicitas eſt, & rarior hominum copia geratur; permiſit Juſtinianus uſitatum numerum teſtium, id eſt, binarium aſſumi. *d. Nov. 73. §. hæc autem omnia. & d. Auth. ſed novo. C. ſi cert. petat.* Ante jus noviſſimū ut chyrographo fides tribueretur, ita demum tres teſtes interfuiſſe opus fuit, ſi re quinquaginta auri libras ſuperaret. *l. ult. C. eod. tit.*

Redeo ad inſtrumenta quæ à tabellione conficiuntur, in quibus & id conſtitutum, ut ipſemet tabellio ea ſcribat, vel ſaltem abſolutioni interſit, ijſque ſubſcribat. Res enim majoris momenti eſt, quàm ut diſcipulo ſeu amanuenſi committi debeat. Singulare fuit Conſtantinopoli ut tabellioni liceret adjutorem ſeu vicarium habere, ob ingentem numerum hominum qui ibi contrahebant. *Nov. de tabel. 44.*

Si quis confiteatur ſeu agnoſcat ſcripturam eſſe ſuam, res expedita eſt. Sed videamus quid juris ſit ſi quis eam inficietur; quod profectò impunè non fit: quippe ſicut ſæpe alias actiones inficiatione duplicantur, *§. ſed furti. Inſt. de act.* ſic pœna dupli conſtituta eſt in eum qui convincitur temerè manum propriam negaſſe; ſic tamen ut detur veniæ pœnitenti, & bonam fidem poſtea agnoſcenti; niſi quod & ille ſumptus ferat quos adverſarius probandi cauſsâ facere debuit, ſacramento ejus taxandos: quinetiam altera pœna eſt illius qui temerè chyrographum ſuum inficias ivit, ut ſolutionem poſtea allegans minimè audiatur. *Nov. de triente. & ſemiſ. 18. §. ſtudium. vero. Auth. contra. qui. C. de non num. pecun.*

Cæterùm probatio manus ſeu ſcripturæ alicujus bifariam fieri conſuevit; nempe teſtibus, illoque eorum numero quem dixi: aut comparatione literarum, id eſt, prolatione aliarum ſcripturarum ejuſdem perſonæ ſimilium; quod poſterius genus probationis tamen ſuſpectum ſemper viſum eſt, ideoque non promiſcuè nec ſine quibuſdam cautionibus admiſſum. Potuêre quidem olim quælibet inſtrumenta hoc modo probari, ſed non ex quibuſlibet inſtrumentis; non enim ex privatis, niſi quæ adjunctam haberent trium teſtium ſubſcriptionem: alioqui nonniſi ex chartis publicis, id eſt, ijs quæ ex archivo publico producūtur, quæ cùm teſtimonium publicū habeant, proculdubio maximi ſunt ponderis: aut ſaltem ijs quæ ab aliquo tabellione confecta ſint, quæ aliàs forenſia appellantur. *l. comparationes. C. de fide inſtrum.* Comprobata eſt tandem comparatio quæ fit quoque ex alijs chartis licèt privatis, nec eam adjunctionem teſtium quam modò dixi habentibus, ſed quas adverſarius ipſe pro ſe protulerit. *Nov. de his qui ingred. ad appel. 50. §. illud etiam. Auth. ad hæc. C. eod. tit. de fide inſtrum.* Præterea illud correctum eſt jure noviſſimo, ut valeat quorumvis inſtrumentorū ex ſola aliorum hujuſmodi comparatione probatio, quoniam tantùm hæc admiſſa cùm contractus non excedit quantitatem ſuperiùs commemoratā libræ auri, vel cùm is factus eſt ruri. *d. N. de Inſtrum. caut. 73. §. oportet. Auth. at ſi cōtractus. C. de fide inſtrum.* Alioqui valet dumtaxat probatio ejus rei per teſtes,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſtes,eumq; numerum quem commemoravi, ut literarum comparatio quæ ſimul fit, ob d tantùm utilis eſt,ut ſimilitudine literarum eſtimonijs conſentiente animus judicis magis confirmetur: quo enim caſu aliud præ ſe ferret cōparatio,aliud teſtimonia, congruum eſt ea quæ vivâ voce & cum jurejurādo proferuntur, fide digniora haberi, quam ipſam per ſe ſcripturam. Meritò ſic conſtitutum, quoniam comparatio iſta literarum nimium ſit fallax, cùm conſtet multos alienam ſcripturam poſſe adeò imitari, ut eadem videatur omnino manus: deinde ejuſdem ſcriptoris non rarò exiſtant diſſimiles ſcripturæ, ſive quia alicui interdum diverſos characteres formare licuit, ſive quia ætas & morbus ſæpe manum mutant, ſive deniq; quia uno eodemque tempore atramentum vel calamus diſſimilitudinem ſcriptionis parit. *d. Novel. 73. in princ. & §. ſi vero tale.*

Eorum inſtrumentorum quæ fiunt per tabelliones paulò major eſt authoritas quàm privatarum ſcripturarum; ſed tamen & in illis comparatio ſola literarum imbecillis, ſaltem ad eam nonniſi deficientibus alijs remedijs confugiendum. Sic enim loquitur de illis inſtrumentis conſtitutio: ſi fides eorum in dubium veniat, quòd adverſarius neget ſe ſciente ſcripta, vel etiam ab illo tabellione cujus nomen inſtrumento continetur, primū & tabellio qui ſcripſit, & teſtes inſtrumento adſcripti, quamdiu horum copia eſſe poterit, teſtimonium perhibere debebunt: ſin teſtes mortui fuerint vel abſentes, tabellio ſaltem interrogabitur, qui ſi reſpōderit inſtrumentū eſſe à ſe confectum, fidem faciet, nec comparatio literarum deſiderabitur: miniſtri quoque tabellionis interrogatio adhibebitur, ſi is manum confectioni adjunxerit. Cæterum ſi nemo horum omnium præſto ſit, tunc demum ſcripturæ aliæ ejuſdem tabellionis, necnon contrahentium aut teſtium, quæcunque erunt utiliter conferentur. *d. Nov. 73. §. ſi vero moriantur, & § ſeq.* Ac officium judicis eſt etiam ſignorum ſi quæ adjecta invenerit veritatem ſedulò diſquirere. *d. Nov. 73. §. oportet autem.* Nec vero prorſus inanis eſt quæ aliàs fit comparatio ſcripturarum, cum valeat ſaltem ut poſſit judex deferre jusjurandum alterutri partium in ſupplemētum probationis; *d. N. 73. §. ſi tamen,* quemadmodum fieri ſolet quoties probatio eſt nō tam plena rei de qua agitur, quin ſcrupulus aliquis adhuc judicis animo inſideat. *l. admonendi. ff. de jurejur. c. ult. eod. tit. in decretal.* Præterea quoties ex literarum comparatione fides inſtrumenti facienda eſt, præſcriptum eſt ut qui eam faciunt prius jurent ſe abſque calumnia negotium gerere, & nullo malo affectu, nulloque dolo in eo verſari. *d. l. comparationes. C. de fide inſtrum. d. Novell. de his qui ingred. ad appell. 50. §. illud. etiam in fine. d. Novell. 73. §. ut autem.*

Porrò ex quocunque inſtrumento deſumere quis probationem velit, & quæcunque ſupra-ſcriptarum cautionum adhibitæ fuerint, ſciendum eſt id ita demum ad fidem ſufficere ſi authenticum proferatur: jus namque vetus eſt ex indice aut exemplo alicujus ſcripturæ neminem poſſe conveniri: *l. 2. ff. de fide inſtrum.* non enim ſi qua cancellatio ſit in authentico, ſi qua raſura in loco aliquo ejus ſuſpecto, aut ſi quod aliud vitium, nec utrum recens an vetus ſit ſcriptura ex indice poteſt deprehendi; cum etiam accidere poſſit, ut judex non rectè omnia exponat quæ authenticum continet. Quamobrem Juriſconſultus indicem & exemplum calumnioſam ſcripturam, id eſt, calumniandi anſam præbentem, meritò vocavit. *d. l. 2. ff. de fide inſtrum.* Cui conſequens eſt ſi in quodam inſtrumento fiat mentio alicujus alterius inſtrumenti, illud ipſum nihilominus proferri oportere cujus commemoratio fit, vel aliam probationem exhiberi; non enim ex illa commemoratione ullam ſufficientem probationem exiſtere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Novel. ut ſponſalitia largitas. 119. §. *& hoc inſuper. Auth. ſi quis. C. de edendo. l. ult. ff. de probat.* Attamen inventarium ſeu index fidem faciet, ſi authore judice & vocato ad hoc adverſario tranſcriptus publicatuſque fuerit: quoniam hic index non amplius exẽplum, ſed quaſi authenticum videtur. *l. chyrographis. ff. de adminiſtrat. tut. l. 2. C. de teſtam. l. ult. C. de fide inſtrum.* At ut quis à multis moleſtiis liberetur, ſemper optimum eſt inſtrumenta actis ſeu monumentis publicis inſinuari, ibique eſſe depoſita; *d. Novel.* 73 §. *ut autem. verſ. de quibus.* quippe hæc (ut antè dixi) inconcuſſam & perpetuam in ſe continent fidei firmitatem. *leg. in hac. C. de donat.*

Sicut in cæteris partibus juris, ita circa formam & fidem inſtrumentorum conſuetudo cujuſque regionis ſpectanda eſt: moribus enim quædam non obſervantur eorum quæ ſuperius ex jure Juſtinianeo adducta ſunt. Illud quidem ſatis obſervatur, ut in cõficiendis inſtrumẽtis tres teſtes adſint, modò tabellio pro tertio teſte numeretur; nam & ex conſtitutione Juſtiniani ſufficere in forenſis inſtrumenti confectione duos teſtes præter tabellionem, quaſi videlicet hic locum tertij teſtis teneat, notatum eſt à Cuiacio. *ad d. Novel.* 73. Verùm moribus hodiernis illud fere inauditum eſt, ut requirantur quinque teſtes in ullarum ſcripturarum confectione, quamvis contractus libræ auri æſtimationẽ ſuperet: nec-non id in oppido ubi commodè plurium teſtium copia haberi poteſt celebretur: ſed nullo diſcrimine numerus duorũ teſtium cum tabellione ſufficiens habetur; qua in re mores ſimplicitatem amplexi ſunt, ut in teſtamentis, exploſa ſeptenarii numeri teſtium neceſſitate præſcriptâ legibus Romanis. *dixi ſup. cap. 5. lib.* 2. Conſentire videtur moribus jus Pontificium, utpote tantũ numerum teſtium in inſtrumentis nuſquam expreſsè requirens: *Notat. ad c.* 1. *& 2. de fide inſtrum. in decret.* atqui quoties numerus teſtium non exprimitur, duo ſufficere cenſentur. *l. ubi. ff. de teſtib.* In regno Hiſpaniæ tres neceſſarii ſunt, ſed id ex ſpeciali iſtius regni conſtitutione, cujus meminit Didacus Couarruvias. *pratic. quæſt. cap.* 20. Similiter hoc ſatis ubique obſervatur ut tempus neceſſario in inſtrumento deſignetur; ſed hoc variè fit pro varia conſuetudine locorum nec-non pro vario genere tabellionum. Nam tabelliones à Summo Pontifice ejuſve Comitibus Palatinis creati nomen Pontificis annumque Pontificatus ejus adſcribere ſolent. Sicut conſulum poteſtatis uſus dudum interiit, ſic & mos per hos tempus deſignandi; ac receptum inter Chriſtianos, ut à Chriſti natali fiat temporis deſignatio. Pleriſque locis maximè apud ſeculares tabelliones, etiam indictionis ſcribendæ uſus periit. De his plura apud eundum Didacum Couarruviam, *d. cap.* 20. Planè intereſt ut ſedulò etiam hac in re mos regionis conſideretur, qui ut forte quædam talia ſcrupuloſe ad validitatẽ inſtrumenti non requirat, plurimum tamen confert ad fidem ejus dijudicandam. Deinde illud utiliter tum in his regionibus, tum in aliis, legibus uſûve præſcriptum eſt, ut unuſquiſque tabellio inſtrumentorum à ſe confectorum protocolum habeat & ſervet, ad quod recurratur amiſſo alioqui inſtrumento, vel dubitatione de viribus ejus exortâ. Protocolum vocatur ſchedula ſeu charta in qua breviter continetur deſcriptio negotij quod geſtum eſt, ut poſtea extenſe in mundum redigatur, cujus fuiſſe uſum antiquitus quoque docet Iuſtinianus. *Novel. de tabel.* 44. §. *illud quoque.*

CAPUT XII.

De cauſæ concluſione, & ſententiæ pronunciatione, & illis quæ adjuncta ſunt:

PRobationibus per teſtes vel inſtrumenta, vel aliter quomodocunque factis, necnon diſputationibus litigatorum circa has per-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

etactis, qua in re dixi ſuperiùs *cap.9.hoc lib.4.* conſiſtere plenam cauſæ cognitionem: tranſitur ad concluſionem litis, ut omnibus actis relictis & ſeriâ deliberatione ſuper his habitâ ſententia definitiva concipiatur, pronuncieturque. Præcedere enim ſententiam debet perfecta inquiſitio, ac tamdiu partes audiendæ ſunt, quamdiu eis ſupereſt quod allegent vel agant. *l. judices. C. de judic.* Quid ergo, ſi unus quidem litigatorum lite diu diſceptatâ renuntiaverit ulterioribus allegationibus, alter verò nondum velit renuntiare, ſed moretur dicẽdo ſe habere quod adjiciat? in id eleganter proſpectum eſt conſtitutione noviſſimâ Juſtiniani, triginta dies ad eam rem dari, tum alterum menſem indulgeri: ac ſi nequicquam tunc ille proponat, menſem præfigi ei tertium ad proferendas reliquas ſuas allegationes probationeſque; eoq; ſpatio elapſo, judicem cauſam concludere abſque exſpectatione longiore. Declarat Imperator ſe id cõſtituiſſe pervincendæ improbitatis & calumniæ & fruſtrationis aliquorum causâ, qui plerumque quâdam diffidentiâ ſuæ cauſæ, litis terminationem differre diutius ſtudent. *Novel. ut cum de appellat. cognoſ.* 115. *§. ſed & hoc. Auth. jubemus. C. eod. tit. de judic.* Sciendum tamen concluſionem cauſæ præcludere dumtaxat facultatem allegandi adhuc ea quæ ſunt facti; quæ verò juris ſunt, quamdiu ſententia â judice pronunciata non eſt, poſſunt allegari: cùm etiam partibus jura non allegantibus, judex ex officio ſupplere debeat, ſeu perinde habere ac ſi expreſſe forent allegata. *l. un C. ut quæ deſunt advocat. part. judex. ſupple.* Ac cum hæ juris allegationes dumtaxat ad juvandum movendumque judicem ſpectent, nec pro partibus actorum judicialium habeantur, ſolent hæ ſecreto judici porrigi, vel ita ut adverſario minimè edantur.

In examinatione actorum judex aliquando reperit ambiguitatem tantam, ut ad principem ſuperioremve magiſtratum recurrere debeat, conſilij & formæ judicandi accipiendi gratiâ; qui actus relatio dicitur & conſultatio: *l. 1. & paſſim. C. de relat.* cujus rei uſum fuiſſe olim creberrimum oſtendũt fere infinita quæ Codici ubique inſerta ſunt Imperatorũ reſcripta, ſeu reſpõſa ad ejuſmodi relationes conſultationeſq; judicum facta. Quoniam autem permultum intereſt utriuſque litigatoris relationem rectè fieri, & libellum conſultationis recte formari, utpote ex quo litis exitus dependeat; ſancitum eſt exemplum conſultationis antequam relatio fiat ambobus litigatoribus edi, ut videlicet id aſſenſu approbetur, aut ſi imperfecta falſave conſultatio videatur, refutari ab ijs poſſit. *l. 1. §. ult. l. 2. & 3. C. eod. tit. de relat.* Etenim relatio totam ſeriem cauſſæ complecti debet, immo relationi adjungi ipſa etiam acta litis convenit. *d. l. 3. C. de relat.* Ac judicibus de jure dubitantibus non etiam de facto, princeps vel præſes tractatu conſilioque adhibito reſpondere ſolet: *l. eum quem. ff. de jud.* nempe cùm dubitatio aliqua circa juris & legis intellectum quæ antè cõdita eſt, animo judicis inſidet, ut habeatur ejus declaratio atque interpretatio. Quòd ſi ab aliquo jus novum impetretur, & reſcriptum vel juſſio formam judicandi à legibus generalibus diſcrepantem contineat: non vult Princeps ejuſmodi ſuæ juſſioni pareri, quaſi ambitioſe impetratæ. Si reſcriptum non quidem formam judicandi præbeat, ſed mandatum contineat litis celeriùs finiendæ, vel actorum edendorum, vel rei ſimilis: certum eſt hujuſmodi reſcriptum minimè improbari, *l. 1. C. ut lite pendente Nov. de judic.* 82. *§. penult. & ult. Nov. in medio litis* 113. modò & principis ſubſcriptio, nec non quæſtoris palatij & nomina contineantur judicis, & litigatorum, & illius cui juſſio perferenda data eſt, ac reliquæ cautiones in reſcriptis præſcriptæ intervenerint, ut fraus omnis abſit. *Novel. ut divinæ juſſiones* 114.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

l. ſacri affatus. & *Auth. glorioſiſſimi. C. de diverſ. reſcript.*

Tametſi non tam jure Pandectarum & Codicis, verum-etiam noviſſimis aliquibus conſtitutionibus mos iſte relationum approbatus eſt: *d. Novel.* 82. & *d. Novel.* 113. tamen poſtrema quædam extat Iuſtiniani conſtitutio, quæ videtur uſum earum ſuſtuliſſe, jubens ut nemo judicantium ad Principem referat, ſed ut quiſque judex ſuo marte cauſam omnino examinet, eamque ſecundum leges decidat: atque id quoque obſervari vult conſtitutio, ubi duo pluréſve ſunt litis cognitores ſeu judices, & quamvis ii inter ſe diſſentiant: *Novel. ut judices non exſpectent* 125. *Auth. novo jure. C. d. tit. de relat.* Nam & leges quid eo caſu ſequendũ ſit, præſcripſere, ſcilicet ut in diſpari numero, majoris partis ſententia prævaleat; *l. Pompon. l. duo ex tribus. ff. de re judic.* in pari, ea quæ pro re favorabiliori eſt, vel pro perſona rei conventi: *l. inter pares. ff. eod.* aut ſi delegati ſint judices, id ſervetur quod delegans approbaverit. *l. duo judices. ff. eod.* Juſtinianus ſe id conſtituiſſe ait, quia litium exitus poſt magnos ſumptus in litigando factos, nimium per iſtas relationes differebatur. *d. Novel.* 125. Unde aliqui interpretes opinantur jus hoc relationum non prorſus eâ conſtitutione Juſtiniani ſublatum, ſed tunc tantùm quando judices nimis facile, ut ſe labore exonerarent, vel odium evitarent, vellent referre. Quidquid ſit, conſtat hodiernis moribus relationes comprobari: cernimus enim pagis vel oppidis minoribus eam legem datam, ut magiſtratus eorum locorum ad magiſtratum urbis majoris vel metropolis referat; à quo formulam judicandi accipiat: *Notat. Iudocus Damhouderius in praxi civili, cap.* 215. quinetiam nonnullis locis minimè arbitrio judicum relictum eſt, ſed ita præceptum, ut ſententia quam aliter tulerint minimè valeat. Quod non abſq; ſumma ratione conſtitutum eſt, ut magiſtratus minorũ municipiorum, in quibus rara vel nulla prudentum copia eſt, conſilio quod in majoribus urbibus eſt, adjuvetur, aut ſuppleatur. Uſum hujuſmodi conſultationum & relationum agnoſcit etiam jus Pontificium. *c. intimaſti de appellat.*

Porrò relatione factâ, reſponſoque Principis aut ſuperioris magiſtratus accepto, aut examinato per ipſummet judicem negotio, reſtat ut ſententia in libellum, tabellam, aut brevem chartam referatur, & inde partibus legatur, *l.* 1. 2. & 3. *C. de ſentent. ex peric. recit.* Sapienter ita conſtitutum, ne de eo quod judicatum eſt ulla exiſtat contentio, ac ne ſit etiam in poteſtate judicis ſententiam pro arbitrio, cum damno ejus pro quo lata eſt, mutare minuendo, vel adjiciendo: nam ſententia definitiva, cujus conditio eſt ut controverſiæ finem imponat, poſtquam ſemel lata eſt amplius mutari aut corrigi nequit; eoque differt ab interlocutoria. *l. quod juſſit. l. judex. ff. de re judica. d. l.* 2. *C. de ſentent. ex peric. recit.* Excipiuntur breves lites, id eſt, eæ quibus breviter, & quaſi abſque forma & ritu judicij, de plano & ſine magno ſumptu terminari expedit, ob utilitatem vel perſonarum, vel rerum quæ in diſceptationem deductæ fuêre: nam & in illis nulla cæterorum actorum ſcriptio neceſſaria eſt, *Novel. de mandat. Princip.* 17. § *ſit tibi. Auth. niſi. C. eodem tit. de ſentent. ex peric. recit. l. levia. ff. de accuſ.* Interdum etſi perſonæ quæ litigant, vel etiam res de quibus litigatum eſt graviores ſint, tamen ſine ſcripto cauſa cognoſcitur, & judicatur. Sic enim Epiſcopi olim inter ſuos ſubditos, ſeu clericos cognoſcere judicareq; ſolebant; utpote quod maximè à ſtrepitu fori abeſſe, & quorum cauſſas ſimpliciſſimè ſedari convenit. *Nov. ut clerici apud* 83. §. 1. *c. ſiquis.* 11. *quæſt.* 1. Quid juris de eo nunc ſit, exponam inferius, ubi de jure ſacro.

Id etiam ſolemne eſt judiciorum, ut ſententia ore ipſiuſmet judicis pronuntietur. *d. l.* 1. *C.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

1. C. de ſentent. ex peric. recit. l. eos. §. ult. C. de modo mulct. c. ult. §. ult. de re judic. lib. 6. decretal. Illuſtribus tamen judicibus, id eſt, iis qui illuſtrem adminiſtrationem habuere, ut fuerunt præfectus prætorio, præfectus urbi, quæſtor & ſimiles; hoc fuit conceſſum, ut per ſuum officialem ſeu præconem poſſent ſententias ſuas recitare. d. l. 2. C. de ſentent. ex peric. recit. Pari ratione dignitatis, idem Epiſcopis cùm judicant eſt conceſſum. d. c. ult. de re judic. in. 6 Sic denique more ſæcularium tribunalium fere ubique nunc eſt comparatum, ut actuarij ſeu ſcribæ ſententias judicum legant atque pronuntient. *Iudocus Damhouderius in praxi civili cap.* 219.

Antequam judex formet pronuntietque ſententiam, ejus officium eſt ſedulò cuncta examinare, & omnibus modis niti ne quid iniquum vel legibus repugnans ſtatuat: *d. Novel.* 17. §. *ſit tibi.* nam præter actionem quæ datur adverſus judicem qui litem ſuam fecit, non tantùm ſi per dolum, verum-etiam ſi per imprudentiam malè judicaverit; de qua actione aliàs dixi: *ſup. cap.* 10. *lib.* 3. conſtituta eſt pœna infamiæ ſi quis pretio aut gratiâ depravatus perperam judicaverit *l. ult. C. de pœn. judic. qui male jud.* Amplius noviſſima Juſtiniani conſtitutio vult judicem corruptum, pecuniæ, quam eo nomine accepit, triplum, & ejus cujus promiſſionem ſuſcepit, duplum fiſco præſtare, cingulo dignitatis amiſſo. Et ſi criminalis cauſſa ſit, confiſcatis omnibus bonis, in exilium mitti. *Novel ut litig. in exordio litis jurent.* 124. §. *ſi quis autem Auth. novo jure. C. eod. tit. de pœn. judic. qui male. judic.* Similiter litigator, ſive actor ſive reus, qui diffidentiâ ſuæ cauſſæ ſpē negotii in corruptelam pecuniæ repoſuit amiſſione cauſſæ mulctatur. *l.* 1. *C. eod.* Corruptori tamen qui ſeipſum defert, & judicis ſordes probaverit, veniam dat noviſſima conſtitutio, eum in litem reſtituens. *d. Nov.* 124. §. *ſi quis autem d. Auth. novo jure.* Hoc ideo, ut fraudes judicum detegantur, & ne per has quiſquam damnum accipiat. Cæterum ne quis ad accuſandum talis delicti quempiam proſiliat, qui probare non potuit in cauſa pecuniaria, tantum fiſco inferre cogitur, quanti res eſt de qua lis mota fuit: in criminali cuncta bona ejus fiſco addicuntur; ac abſolvitur judex corruptionis accuſatus; cùm tamen purgaverit ſe jurejurando: recuſans namque hoc juſiurandum ſubire, pœnis prædictis ſubjacet, ſicut & ille qui juraverit quidem ſe nullam pecuniam cautionemve ſordide accepiſſe, verum poſtea intra decem menſes à die latæ iniquæ ſententiæ, perjurii convincitur. Harum pœnarum periculum, nec non iſtud juriſiurandi ſeu purgationis onus, litigatori quoque incumbit, qui judicem corrumpere voluiſſe arguitur: *d. Novel.* 124 §. *ſi quis autem. & d. Auth. novo jure.* quinetiam tutoribus & curatoribus de ea re accuſatis; ſic tamen ut ex delicto vel perjurio eorum, nullum iis qui in ipſorum tutela, curationeque ſunt, præjudicium generetur. *d. Novel.* 124. §. *ſi quis autem in fine.*

Quoniam dixi judicem debere ſententiam ferre ſecundum leges & regulas æquitatis, ſciendum eſt iis præſcribi ut reus de eo abſolvatur, aut in id condemnetur quod in judicium deductum fuerit, non in aliud. *l. ut fundus. ff. com. divid. l. ſolemus. ff. de judic.* Interdum tamen neceſſitate ita exigente, condemnationem fieri in æſtimationem rei petitæ, *l. item in fine. l. qui petitorio.* §. 1. *ff. de rei vindic. l. ſi ſerv.. ff. de verb. obligat.* atq; adeò in id quod intereſt quoties quid in facto conſiſtens peritum eſt; *l. cum ſtipulatus* 113. § *ult. ff. eod. tit. de verb. oblig.* niſi pœna loco eius quod intereſt conventa fuerit, §. *alteri. Inſt. de inutilib. ſtipulat.* eamque litis æſtimationem fieri interdum delato jurejurando; quod juſiurandum in litem vocant: *l.* 1 *& ſeq. ff. de in litem jur.* nec non modum & taxationē quandā eſſe ejus quod intereſt etiamq; variā pro varietate caſuū de qua extat

celebris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

celebris quædam Juſtiniani conſtitutio in Codice. *l.un. C.de ſent.quæ pro eo quod intereſt profert*. Quæ ſingula ampliorem tractationem deſiderant, à qua hîc abſtineo, propterea quod noviſſimis conſtitutionibus nihil circa hæc reperiam immutatum.

CAPUT XIII.

De litis ſumptibus & alijs ejuſmodi ſententiæ appendicibus.

APpendix ſententiæ eſt condemnatio in expenſas. Conſtitutum namque eſt victum victori in ſumptus litis condemnari oportere, ſive actor ſit, ſive reus qui vincitur in re principali. *l.eum quem.ff. de judic. l.properandum. §. ſive autem. C. eod. tit. l. non ignoret. C.de fruct. & lit.expenſ.* Idque confirmatum eſt jure noviſſimo. *Novel.de judicibus* 82. *§.oportet autem.* Planè hoc ſic accipiendum eſt, niſi victus juſtam litigandi cauſſam habuiſſe videatur: quod interdum accidit propter cauſſæ obſcuritatem, vel ex probabili ignorantia facti, vel etiam ex incertitudine juris ob diſcrepantes Doctorum ſententias proficiſcente: *l. qui ſolidum. §. etiam.ff.de legat.2.& ibi DD.* quod judicis prudentiæ & religioni æſtimandum relinquitur; *d.Novel.82. §.oportet autem. Auth. poſt jusjurandum.in fine.C. de judic.* quanquam judex rariùs actorem in hoc excuſabit, cùm omnem rem ſedulò explorare debeat, priuſquam experiatur. Reo non idem poteſt imputari; utpote qui actionem cogitur excipere ſimulatque ad judicium provocatur. Ex his colligitur verius eſſe eum qui à lite deſtiterit ſtatim poſtquam ipſi de debito fides facta fuerit, minimè in omnes litis ſumptus eſſe condemnandum, ſed priorum ſumptuum fieri compenſationem debere. *Bartol.ad l. qui in alterius. ff. de regul.jur.* Eſt enim condemnatio iſta pœna dumtaxat calumniæ & temeritatis. *§. hæc autem. Inſt. de pœna temere litig. d. l.eum quem.ff.de judic.* Dico utrumque, ut ſciatur non tantùm eum qui improbè, doloque malo litigavit, ſed etiam qui culpâ, hanc pœnam luere. Etenim latiùs patet temeritatis vocabulum quàm calumniæ: atque ideo jusjurandum de calumnia vitanda, quod tempore litis conteſtandæ præſtari ſolet, nequaquam obeſt quominus victus poſtea in pœnam iſtam expenſarum condemnetur. *Bartol. & alij ad d.l.properandum. §.ſive autem. C.de judic.& ad d.l eum quem.ff.de judic.*

Sane æquiſſimum eſt, victo omni culpa carenti onus expenſarum remitti, ſicut remittitur illi qui abfuit, juſtam ſuæ abſentiæ adferenti cauſſam; licèt per contumaciam abſens non audiatur; niſi refuſis prius expenſis ob eam cauſſam factis: quæ quidem non repetuntur, etiamſi is qui contumax fuit poſtea contra adverſarium obtineat: quoniam diſtinguendæ ſunt expenſæ quæ ex eo quod quiſquam in judicio victus ſit, luuntur, ab illis quæ ex cauſſa contumaciæ; de quibus alio loco diſſerui. *ſup.cap.6 h.lib.4.*

Conveniunt mores in his quæ modò dixi, omnino cū jure communi: nā quod à multis traditum eſt, juſtam cauſſam agendi, defendive â pœna iſta expenſarum immunem reddere neminem, cum ſtatutum dictat victum in expenſas condemnandum eſſe, quaſi videatur ſtatutum addere aliquid juri communi: id (inquam) dogma multorum falſum cenſeo, cùm ſtatutum juri communi conſentiens interpretationem ab eo accipere debeat. *recte Didac. Couarruvias practic. quæſt.cap.27.*

Cæterùm ſive condemnandum in expenſas exiſtimet judex victum, ſive ex cauſſa abſolvendum, debet id declarare, ſeu complecti verbis ſententiæ: *d.Novel.82. §.oportet autem d.Auth.poſt jusjurandum. in fine.C. de judic.* omiſsâ namque expenſarum mentione, nulla victori, earum recuperandarum cauſsà ſupereſt actio; cùm non vi obligationis, ſed officio judicis præſtētur. *l. terminato. C.de fructib.& lit.expenſ.argum.l.4.C.depoſiti.*

lepoſiti. Ac verior opinio eſt minimè ideo udicem videri victum abſolviſſe ab expenſis, quòd nihil de his pronuntiaverit. *Didac. Couarruvias practic. quæſt. cap. 25. num. 6. & ap. 27. num. 5.* Quid igitur? Utrum victor ſtud damnum feret? conſtitutum eſt ipſum udicem qui officium iſtud prætermiſerit, ogi de proprio expenſas luere , & partem æſam indemnem reddere. *d. l. properandum. . ſive autem. C. de judic.* Quid ſi ille qui viit, expenſas ſibi adjudicari non petierit? Exuſandum hoc caſu judicem plerique putant, quaſi non cogatur impertiri unquam officiũ iſi rogatus: *l. 4. §. hoc autem. & ibi Bartous. ff. de damno infec. Iaſon poſt. alios. ad d. . properandum. §. ſive autem. C. de judic. Panormit. ad c. finem litibus. de dolo & conum.* non tamen quin poſſit judex expenſas victori, qui has petere omiſerit, adjudicare. Non obſunt regulæ quæ dictant ultra id quod in judicium deductum eſt , excedere poteſtatem judicis non poſſe ; nec videri in udicium veniſſe id quod poſt judicium accetum accidit. *l. ut fundus. ff. com. divid. l. non oteſt. ff. de judic.* Nam hæ regulæ locum ſibi vendicant in re principali, non in acceſſionibus, ſeu iis quæ per conſequentiam veniunt; quoniam pari ratione fructuum & uſuarum, & ejus quo deterior facta res eſt; atq; adeò omnis cauſſæ poteſtas judici ultro incumbit. *l. 2. ff. de uſur. l. præterea. & l. ex diverſo. §. 1. ff. de rei vindic.* Ac ſicut fructus & uſurę acceſſiones ſunt rei petitæ, ita ſumptus litis acceſſiones quædam ſunt petitionis ſeu judicii : quinetiam dici poteſt deductum in judicium non modò quod expreſsè, verumetiam quod tacitè & ipſo jure in id venit.

Nulla facienda eſt jure quo hodie utimur, diſtinctio, qualem pleriq; interpretes fecere, utrùm ſumptus facti ſint ante litẽ conteſtatam, an vero poſt: nam etiamſi facti fuerint antè, puta in jus vocandi adverſarii cauſſa; nihilominus eorum ſumptuum rationem poteſt ex officio habere judex. Nõ movet quod legitur ea quæ ante acceptum judicium ſeu litis conteſtationem contingunt, ad judicem non pertinere, niſi fuerint ei nominatim injuncta. *l. ædiles. §. ſciendum. ff. de edilit. edio.* Illud namque referendum eſt ad morem judiciorum qui fuit olim apud Romanos, quod judices à magiſtratu dabantur, eorumq; officium à litis conteſtatione (ut aliàs dixi *cap. 9. h. lib. 4.*) incipiebat; & ad anteriora minimè ſe extendebat in ſtrictis judiciis. Secus erat in arbitrariis & bonæ fidei judiciis, in quibus libera erat judici ex æquo & bono cuncta, quandocunque contigiſſent, æſtimandi poteſtas: *§. in bonæ fidei. Inſt. de act. l. quia tantũdem. ff. de negot. geſt.* cui comparanda eſt poteſtas judicum noſtri temporis; utpote ſtrictorum judiciorum ſubtilitate dudũ (ut aliàs quoque docui *cap. 13. lib. 3.*) antiquatâ. Maximè autem & indubitanter dicimus judicẽ poſſe de ſumptibus litis, uti & de cæteris acceſſionibus pronuntiare: quamvis diſertè petiti non fuerint, ſi ſaltem tacitè & generaliter intentione litigatoris petitio eorum contineri videatur; verbi gratiâ, ſi, ut ſolet, optimo quoque modo ſibi Juſtitiam adminiſtrari quis poſtulaverit. *Not. Ioach. Mynſingerus. cent. 4 obſervat. 55.*

Reliquum eſt ut hìc explicem quæ appellatione expenſarum litis contineantur, nec nõ quis modus ſeu taxatio earum obſervetur. Expenſæ litis ſunt ſalaria advocatorum, & procuratorum, & notariorum; item ſportulæ iudicum, & apparitorum, nec non quæ iis qui dicendi teſtimonii cauſſa venerunt, dantur. Similiter viatica ſumptuſq; itineris ipſius litigatoris, deductis tamen iis ſumptibus quos domi is feciſſet, *l. cum quem ff. de judic. Speculator. tit. de expenſ. §. poſtremo dicendum. verſ. in ſumma.* licet praxis non ubique hanc deductionem receperit. *Guido Papæ quæſt. 625. Ioannes Papo. lib. 18. tit. 2. arreſto 13.* Denique damna quæ propter abſentiam quis habuit verbi gratiâ ſi artifex erat, operæ ipſius diurnæ, & quæcunque ſunt ſimilia. *Iaſon*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ad d.l. properandum. §. *ſive autem.* C. *de judic.* Quid verò ſi advocatus propriæ cauſſæ inſervijt? aut ſiquis notarium vel advocatum vel procuratorem operam gratis præſtantem habuit? Utrùm tantum ei attribuetur quantum aliàs eam ob rem præſtitiſſet? Nequaquam, cùm nihil erogaverit ſeu impenderit; niſi fortè dixeris advocatum interim vocando aliis, lucrum facturum fuiſſe, aut eum cui gratis præſtita eſt opera, intuitu beneficii à ſe prius præſtiti, vel poſtea præſtandi id meruiſſe. *Iaſon d.loco Petr. Coſtalius ad d.l.cum quem ff. de judic.* Certè æquitas vult horum omnium rationem haberi, nec tantum quæ verè erogata ſunt, ſed etiam omne damnum adverſario inferri. *d.* §. *hæc autem. Inſtit. de pœn. temere litig.*

Quæ fuerint ſportulæ judicum, & apparitorum enarratur in aliquot noviſſimis Juſtiniani conſtitutionibus. *d. Novel.* 82. §. *ne autem. Novel. de ſanctiſ. Epiſcop.* 123. §. *ſi quando.* & §. *ſportularum.* Id hîc ſcire ſufficiet ſedulò curandum eſſe, ne modus legitimus ſportularum reliquorumque ſumptuum excedatur: *d. Novel.* 82. §. *nullo quoque,* & *Novel. ut litig. jur.* 124. ac expenſarum litis quæ ob victoriam quæve ob adverſarii contumaciam adjudicantur, ſic fieri moderationem. Perpendit in primis judex ex qualitate perſonarum & cæteris circumſtantiis, quæ fuerit veriſimiliter quantitas expenſarum, & taxatione earum ſecundùm id facta, defert jusjurandum victori, ut intra eam taxationē juret, quantum in lite expenderit. *Novel. de exhib. & introduc. reis.* 53. §. 1. & *Auth. quod fieri in fine. C. de dilat. d. Novel.* 82. §. *oportet autem* & *Auth. poſt jusjurandum C. de jud.* Ac quantum juraverit victor, tantum ei judex adjudicat: non poteſt enim judex poſtquam juratum eſt, minoris condemnare; *d. l. properandum,* §. *ſive autem. C. de judic. d. Novel.* 82. §. *oportet autem,* & *d. Auth. poſt juſiurandum. C. eod. tit. de judic.* niſi ex magna cauſa, & repertis poſtea probationibus; quo caſu licitum eſt judici etiam aliàs juſiurandum in litem non ſequi, ſive juſjurandum ſit affectionis, ſive veritatis, *l.* 4. §. *jurare autem,* & *l. ſeqq.* & *ibi Duarenus. ff. de in litem. juran.* quale hîc eſt. *Didac. Covarruvias practic. quæſt. cap.* 27. *in fine.* Non repugnat quòd alibi permittitur moderari ſūptus jureiurando actoris æſtimatos: *l. ſancimus. C. d. tit. de judic.* illud enim locum habet quando victor abſque præcedente ulla judicis taxatione juravit.

Moribus ſolvet victor libello quodam expenſas quas fecit complecti, & adverſarius numerum ſeu quantitatem earum diminuere; ac demum judex vi taxationis ſibi in ſententia reſervatæ, partibus ambabus auditis, modum earum conſtituere. Fuit vetus quædam calumniæ actio, quâ improbi actores in partem decimam æſtimationis litis, expenſarum nomine mulctabantur. Sed hæc ſæculo Juſtiniani in deſuetudinem abierat; *d.* §. *hæc autem. Inſtit. de pœn. temp. litig.* ut nec hodierno uſu recepta eſt, licèt idem Juſtinianus noviſſimâ ſuâ cōſtitutione iſtud mulctæ genus in uſum revocare ſtuduerit, ejuſque cauſa cautionem præſtari ab actoribus tempore in jus vocationis ſanxerit: *Nov. de litig.* 112. §. *ad excludendas. Auth. generaliter. C. de Epiſcop.* & *cleric.* de qua cautione alibi dixi. *ſup...* 5. *h. lib.* 4. Aliâ denique noviſſimâ ſanctione continetur, ſi quis aliquem extra provinciam reſcripto Principis traheret, ut is poſtea in lite ſuccumbens, præter quantitatem de qua cautum fuerat, quidquid amplius ab adverſario expenſum eſſet, præſtare cogeretur. *d. N. de exhib.* & *introduct. reis.* 53. §. 1. & 2. *d. Auth. quod fieri. C. de dilat.*

CAPUT XIV.

De appellatione, ejuſque inſtantia.

SEntentiâ definitivâ latâ, reſtat ut ea executioni mandetur; verùm vim executionemq; ejus impedit, ſeu ſuſpendit appellatio & provocatio quæ fit ad alium judicem, ut is iniqui-

niquitatem vel imperitiam prioris judicis orrigat, reſcindatq; pronuntiatā ab illo ſententiam. De quo auxilio appellationis & aſſiibus aliis quibuſdam remediis ideo antequā d materiam executionis rei judicatæ procelam, differere decrevi; eò magis quod plurinæ exiſtant noviſſimæ Juſtiniani conſtituciones ad hanc rem pertinentes.

In primis illud tenendum eſt, concedi appellationem præterquam ubi jure prohibita ſt: *paſſim in titulis. ff. & C. de appel. & tit ſeqq. Novel. de appell. 23. in princ. Novel. de udicib. 82. §. audient. igitur. verſ. appellatio- nibus in his. Novel. ut nulli judic. 134. §. illas vero.* non tantùm ſi quis de ſententia judicis conqueri velit, ſed etiam ſi de quocunq; alio gravamine publico, veluti de nominatione ad honorem munuſve publicum, *l. hi qui. l. cives. C. eod. tit. de appellat.* nec-non de indictione ſeu tributo imperato oneroſiore; *Novel. de collator. 128. §. ſi quis autem putaverit.* eſſe autem caſus multos quibus jus appellationem non admittit, ſive ob excellentiam illius qui judicavit, ſive ob delictum ejus cōtra quem judicatum eſt, ſive ob numerum anteriorum appellationum, ſive ob qualitatē cauſæ & hujuſmodi alias circumſtantias. Ob excellentiam judicantis, appellare à Principe fas non eſt, nec à ſupremo ſenatu; *l. 1. ff. à quibus appellar. non licet.* ut nec appellare licuit à præfectis prætorio: *l. ſi quis. C. d. tit. de appel. l. un. §. his cunabulis. ff. de offic. præfect. prætor.* unde nec à Præfecto Auguſtali in Ægypto, nec in Aſiana, Ponticaque diœceſi ab eis comitibus vel proconſulibus vel prætoribus vel moderatoribus, qui ut vice Principis ibi judicarent, conſtituti erant: *d. Novel. 82. §. noſtros tamen, & Novel. ut ſponſalit. largitas. 119. §. aliud ad hæc.* diverſa ratio eſt delegatorum à Principe judicum. *d. Novel. 23. §. illud etiam.* Ob delictum denegata eſt illi qui per contumaciam ad judicium non venerit, & condemnatus eſt, appellatio. *l. 4. C. quorum appellat. non recip. l. properandum. §. cum autem.* C. *de judic. d. Novel. 82. §. audient igitur. verſ. niſi forte.* Ob frequentiam appellationum, non admittitur amplius ad appellandum, quiſquis antea bis appellavit: *l. un.* C. *ne liceat in una, eademque cauſa.* quoniam non videtur carere calumnia, qui ſententiis tribus de eadem re inter ſe conſentientibus, nondum acquieſcit; ac publicè intereſt ut ſit aliquando litigandi finis: quo fit ut in aliquibus caſibus tantùm ſemel permiſſa ſit appellatio. *N. de ſanctiſſim Epiſcop. 123. §. ſi quis contra. Auth. ſi quis litigantium.* C. *de Epiſcop. audient.* Qualitas cauſæ facit interdum ut, appellationi locus non ſit, veluti ſi de momentanea poſſeſſione ſententia dicta ſit; *l. un. C. ſi de momentan. poſſ. appellat. fuer.* aut ſi alioqui res dilationem non ferat. *l. ſi res. ff. de appellat. recip. l. quiſquis. C. quor. appellat. non recip.* Simili ratione ab interlocutione & juſſu aliquo quod judex ante definitivam ſententiam fecerit, non appellatur. *leg. ante ſententiæ. C. eodem.*

Inter cæteras circumſtantias ob quas appellatio non recipitur eſt lapſum tempus ejus interponendæ, de quo paulò inferius dicā dum prius dixero qui ſint illi qui de appellationibus cognoſcere debent, ſeu qui appellandi ſint. Diſcernendum, id eſt, ex regionibus, & judicibus à quibus appellatur, nec non interdum ex quantitate litis: nam ad quos fierent appellationes in Ægypto, Ponto, Thracia, Piſidia, Licaonia, Armenia, Cypro, in Cycladibus inſulis, Sicilia, Schytia, cæteriſq; provinciis habitā judicum inferiorum, & quantitatis quæ in judicium deduceretur, deductaq; eſſet ratione: enarratum cernitur nō modò in legibus anterioribus; *paſſim C. tit. de appel.* verum in pluribus Iuſtiniani conſtitutionibus noviſſimis, ordine juriſdictionum vetere vel confirmato, vel mutato. *Novel. de adminiſtrat. officia 20. Novel. de appellat. 23. §. illud etiam. & §. illo videlicet. & Novel. 8. ſequentib.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Novel. apud quem oporteat. 41. *Novel. de appellat. in quinque provincijs* 49. *Novel. de appel. Siciliæ.* 75. & *Novel. de judic. lib.* 82. §. *illo cuſtodiendo.* Quæ conſtitutiones cùm ſint præteritorum temporum & locorum, atque ideò magis hiſtoriam, quā ad jus nunc ſpectent, eis particulatim explicandis non inſiſtam. Sufficito ex iis hāc regulam elici, quod & jure vetere obtinuit, cùm magiſtratuum alii ſint minores, alii medij, alii majores, appellationes non quidem ad minores neque ad pares magiſtratus, neque à minoribus ſtatim ad maximos, ſed prius ad medios mitti; gradatim namque eſſe appellandum. *l. Imperatores.* §. 1. *ff. de appellat. l. addictos. C. eod. Novel. de mand. Princ.* 17 §. *ſcito namque. d. Novel.* 23. §. *illud etiam.* & §. *illo videlicet.* Quid ſi non magiſtratus ſeu judex ordinarius ſit qui ſentētiam tulit, verùm judex datus ſeu delegatus, appellationis cognitio pertinet ad eum ipſum qui judicem illum dedit ſeu delegavit: *d. l Imperatores.* §. 1. *ff. de appell. l.* 1. *ff. quis, & à quo appel. l. præcipuus,* §. *hæc appellat. C. de appellat.* & *d. Nov.* 82. §. *illo cuſtodiendo.* modò tamen ſolum notio, ſeu cognoſcendi judicandique poteſtas alicui cōmiſſa ſit, non etiam juriſdictio mandata, ut mandatarius hanc vice alterius exerceat. Etenim cùm magiſtratus qui juriſdictionem mandavit, & vicarii idem cenſeantur auditorium, non quidem ab eo cui mandata eſt juriſdictio, ipſe qui mandavit provocabitur, ſed ille qui à mandante provocari poſſet. *d. l.* 1. §. *ult. ff. quis, & à quo appellet.*

Redeo ad tempus quod eſt appellationi interponendæ præſtitutum; id fuit jure veteri biduum in propria cauſa, triduum verò in ea quam quis velut procurator tutor, curator aut defenſor alterius ventilaſſet. *l.* 1. §. *in proprio. ff. quando appellat. ſit l. eos.* §. *fin. autem. C. de appel.* Verùm abrogavit hoc tandē Juſtinianus, cōſtituens loco bidui aut tridui nullo diſcrimine adhibito, propriáne ſit cauſa an aliena, ſpatium decem dierum ex tempore recitationis ſententiæ numerandum. *d. Nov.* 23. *in princ. Auth. hodie autem. C. d. tit. de appellat.* Nam & ita computabatur olim biduū triduúmve: *d. l.* 1. §. *biduum. ff. quando. appellat. ſit.* ſic tamen ut iſtud ſpatium intelligatur minimè currere ignoranti, vel cui deeſt interim coram quo appellet. *d. l.* 1. §. *dies* & §. *ult. ff. quando appel. ſit. gloſ. ad. d. Auth. hodie autem.* Igitur modò intra decem dies ita contradictum fuerit ſententiæ, recte interpoſita cenſebitur appellatio, etiamſi epiſcopus judicaverit; *d. Nov.* 123. §. *ſi quis contra. d. Auth. ſiquis litigantium. in princ. C. de epiſcop. audient.* & qualiſcunq; fuerit judex à quo appellare licitum eſt. *d. Novel.* 23 *in princ.* Cæterum intereſt utrùm illico in judicio ſedente adhuc ibi judice appelletur, an verò alibi aut poſtea intra decimum diē. Priore caſu ſufficit vivâ voce appellare; poſteriore autem caſu neceſſe eſt libellum appellatorium offerri judici à quo appelletur, continentem quis appellet & à qua ſententia. *l.* 1. §. *ult.* & *duabus ll. ſeqq. ff. de appel. l. eos.* §. *penult. C. eod.*

Appellatione rectè ſecundum ea quæ dixi interpoſitâ, cogitur judex à quo appellatum eſt hanc recipere, & apoſtolos, id eſt, libellos dimiſſorios, ſeu literas quæ teſtentur receptam eſſe appellationem, dimittique cauſſæ examinationem ad ſuperiorem judicem, appellatori tradere: *d. l. eos. C. de appel. d. Novel.* 82. §. *noſtros tamen.* & §. *omnis autem.* addendo ſimul acta omnia litis, nec non quod optimum eſt, relationem ſuam, qua ſuæ opinionis rationem declaret, cum refutatione partis ſi hæc aliquam fecerit, *l. quoniam nonnulli. l. à Proconſulibus.* & *d. l. eo.* §. *ſupra. C. de appel. l. ult.* §. *in his. C. de temp.* & *repar. appel. N. exemplum ſacræ formæ.* 126. §. *ad hæc ſancimus.* & *d. Novel.* 134. §. *illas vero.* ut ſolet fieri in relationibus quæ ante ſententiam mittuntur; de quibus ſupra diſſerui. *cap.* 12. *hoc lib.* 4. Hæc omnia tradere debet judex cum propria ſubſcriptione, ut

ne, ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ne, ut litigator ea dein judici ſuperiori offerat. *d. l. quoniam nonnulli. & l. judicibus. C. de appellat.* Cogitur iſta dare & facere judex inferior abſque dilatione ulla; *d. l. eos. §. ult. C. de appel. d. Novel. 134. §. illas vero. arg. l. 1. in fine. C. de relat.* definiti enim ſunt ob id triginta dies ex die appellationis factæ numerandi: *d. l. judicibus. C. de appellat. d. Nov. 126. §. ad hæc ſancimus.* quinetiam cogitur is judex præſtare iſta ultro, id eſt, etiã appellatore non petente. *d. l. eos. §. ult. C. de appell.* Non adverſatur quod legitur appellatorem debere inſtanter petere apoſtolos: *l. un. ff. de libel. dimiſſo.* ſic enim hæc concilio. Si judicem reſpicias, is pœnam incurrit ſuæ negligentiæ; quamvis nulla appellatoris interpellatio intervenerit: *d. l. judicibus. C. de appella.* ſin verò reſpicias ipſum appellatorem, omiſſio judicis etiam ipſi nocet, ſi neglexerit ſæpius & inſtanter apoſtolos intra tempus petere; nam ſi id fecerit, neque per ipſum ſteterit, ac de hoc proteſtatus ſit; æquum eſt ei culpam judicis non nocere. *d. l. un. ff. de libel. dimiſ.*

Quòd dixi appellationem eſſe à judice ſuſcipiendam, id verum eſt, modò non ſit caſus quo appellatio legibus ſive ob lapſum temporis, ſive ob præſtantiam judicis, ſive ob aliam cauſam non ſit interdicta; *d. Novel. 82. & d. Nov. 126. §. ad hæc ſancimus. & tot. tit. C. quorum appel. non recip.* quales cauſſas multas eſſe ſuperius enarratum eſt, quarum unam ſi ſubeſſe animadverterit judex, tantum abeſt ut recipere debeat appellationem, ut etiam prohibeatur. Quid ſi judex injuſtè conceſſam legibus appellationem admittere noluerit? Licet & hoc nomine appellare? cujus appellationis idem erit judex qui foret receptâ appellatione, dum intra tempora appellatoria, id eſt, ea quibus appellatio apud ſuperius tribunal introducenda eſt, adeatur. Cujus ipſius appellationis vis hæc eſt, ut ſicut in appellatione, ita hîc cuncta in eodem ſtatu manere oporteat, nihilque poſſit interea innovari; quin ſi quid actum ſit, queat tanquam attentatum revocari. *l. un. ff. nihil innovari appel. interpoſ. d. Nov. 134. §. illas vero.* Sane ſi judex cauſſam reddiderit per relationem cur non receperit appellationem, non videtur debere poſterior judex de ſententia lata cognoſcere, antequam deſpexerit utrum juſtè fuerit repudiata appellatio necne. Diſcrimen namq; aliquod poni convenit in forma cognitionis inter appellationem rejectã, & eam quæ ſuſcepta eſt; itaque ſi conſtiterit juſtam fuiſſe cauſſam repellendæ appellationis, arbitror omnino ſuperiorem judicem ultra progredi non debere, ne ſententiæ executio, cùm appellare non licuit, diutiùs retardetur. Sin autem judex inferior nullam cauſſam reddiderit, aut hanc cauſſam eſſe falſam compertum ſit, tunc demum admitto poſſe apud aditum judicem majorem de integro litigari, nõ ſecus quam ſi ſuſcepta fuiſſet appellatio. *l. 5. ff. de appell. recip. l. à proconſulibus. §. quod ſi. C. de appell.* Planè noviſſima Juſtiniani conſtitutio vult cùm judex intra triginta dies nõ fecit ea quæ antedicta ſunt, ſententiam quidem decurſu temporis confirmari, verùm omne damnum quod per eam cauſſam accidit, parti reſarciri à judice præter pœnam denarum librarum auri fiſco inferendam. *d. Nov. 126. §. ad hæc ſancimus.*

Quæ ſit ratio inchoandæ ſeu introducendæ apud judicem ſuperiorem appellationis nunc videamus. Appellator declarabit ſe ad eum provocaſſe, offeretque ei libellos dimiſſorios, & relationem ſi quæ ſit inferioris judicis cum actis & reliquis quæ dixi, poſtulabitq; ut de injuſtitia ſententiæ latæ cognoſcat atque judicet. Cùm appellatum erat ad Principem, adhibebatur conſultatio, id eſt, Princeps cũ concilio ſuo cognoſcebat, ideoque cauſa in conſiſtorium inducebatur convocatis patribus ſeu proceribus palatij. *l. in offerendis. C. de appellat. l. 4. C. de temp. & reparat. appell.*

Ceterùm obſervandum eſt, conſtituta eſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

certa tempora introducendæ apud ſuperius tribunal appellationis, eaq; varia pro varietate judicum & locorum. Annus datus eſt conſultationibus, id eſt, iis appellationibus quæ fiunt ad Principem: *l.ult.§.in his.C.eod. tit.de temp.& repar.appel.* Prius datũ fuit ob eam cauſam biennium: *d.l. in offerendis. §.his videlicet,C.de appel.* ſic tamen ut ante dimidiam partem ejus temporis oporteret acta colligere & tranſmittere. *l.3. C.d.tit. de temp.& repar.appel.* Eſt autẽ permiſſum victrici parti citius causã inducere, ſine biennii, ut olim, ita nũc anni minimè exſpectato. *d.l.in offerẽdis.verſ.his videlicet.C.de appel. & d.l.ult.§.in his.C.de tẽp. & repar.appel.* In appellationibus ad magiſtratus ſemeſtre ſpatium datum eſt, ſi ex remotioribus locis, puta Ægypto, Lybia, Orientali tractu, Illyrico, vel Armenia appellatio Cõſtantinopolim deferretur. Sin ex aliis Imperii partibus trimeſtre: *l.ult.in princ.C.eod.tit.de temp.& repar.appel.* atq; ita derogatũ eſt legi Theodoſii, quæ diſtantiæ vel propinquitatis locorũ nullam differentiam fecerat. *l.2.C.eod.* Si à delegato vel pedaneo judice appellaretur, bimeſtre conſtitutum eſt. *d.l.2.§.ſin autem. & d.Nov.82.§. appellationes autem.*

Poſt prædicta tempora dies fatales ſeu temporales ſuum inchoant curſum: *d.l.2.& d.N.82.§.appellationes autem.* ſic dicti, quod ijs vel aliquo eorum introducenda ſit cauſa, quæ alioquin veluti fato ſeu morte quâdam exſtinguitur, ſolo lapſu temporis ſententiam corroborante: quod tamen noviſſima conſtitutio aliquatenus immutavit, utpote jubẽs tunc cauſam examinari, ut ſententia vel confirmetur vel corrigatur. *d.Nov 126.§ in omnibus.* Primus fatalis dies eſt poſt ſemeſtris aut trimeſtris, aut bimeſtris dilationem illam quam ex diſtinctione ſupraſcripta introducendæ appellationi datam dixi. Secundus poſt trimeſtris ſequentis primum menſem; tertius poſt ejuſdem trimeſtris menſem ſecundum; quartus iſque poſtremus poſt menſem ejuſdem tertium. *d.l.2.& d.l u* *C.de temp.appel. d.Nov.126.§.in omnibu* Juſtiniano poſtea placuit pro uno die, eſſe de cem dies fatales, ſeu quibus liceret inducer appellationem, ſcilicet quatuor illos qui fu ante veterem fatalem, & quinque poſt eu ipſum: ac movit Juſtinianum ut hoc ſtatue ret, quod propter varios caſus difficile ſit un diem ſtrictè obſervari. *d.l.ult.§. & cũ antea C.de temp.appel.* Obſervatio iſtorum fatalium dierum in conſiſtorio Principis non habuit locum; *l.3.verſ.abſque ulla.C ubi ſenatores vel clariſ.* ſed totus annus quem ut cauſa eò induceretur datum dixi, pro fatali termino fuit: *d.l.3.C.de temp.appel.* ita ut quẽlibet diem anni liceret appellatori eligere; a verò in cæteris tribunalibus non potuit cauſa ullis alijs diebus, quàm à lege definitis, n citerioribus quibem induci; qui cùm eſſent certi, admoneri partem adverſam, ut tunc adeſſet, ſupervacaneum fuit. *d.l.2.C.eod.*

Sciendum eſt terminum fatalem ſeu ultimam induciarum diem nequaquam appellatori nocuiſſe, Principe, ejuſve proceribus, vel judice qui aditur, tunc alijs negotijs occupato; quin liceret appellatori poſtea adhuc cauſæ appellationis exordium imponere. *d.l.ult.§ ſi tamen. C.de temp. & repar.appell. d.Novel.23.§ ad hæc ſancimus. Auth.ſed & quis.C.eod. & d.Novell.119.§. hoc quoque. Auth. ſi appellatione. C.eod.* Deinde quod dixi per diem aut terminum fatalem nõ obſervatum cauſam appellationis quodammodo interire, aut ſaltem in eo ſtatu eſſe, ut etiam abſente appellatore cognoſci debeat: accipiendum eſt cum hac exceptione, niſi petita fuerit à Principe ejus reparatio ſeu reſtauratio; quæ gratia reparationis extendit ſeſe ad aliud trium menſium tẽpus, ex quarto fatali numerandum: per quantum ſpatium exſpectandus eſt adhuc appellator, priuſquam non ſolùm deſerta habeatur appellatio, verumetiã abſente eo cognoſcatur. *d.l.2. & d.l.ult.C. de temp.& repar.appell.*

d.Nov.

.*Nov.* 126. §. *in omnib.* Ac reor beneficium iſtud reparationis reſcripto Principis impetrari ſolitum, nullâ excuſatione ab appellatore prolatâ; ne quis cogitet reparationē de qua loquor, ſpeciem eſſe quandam in integrum reſtitutionis; quippe reſtitutio nonniſi ex juſta cauſa, eaque ſeriò cognita, decernitur. *l. 3. ff. de in integ. reſtit. dixi ſup. cap.* 14. *lib.* 3. Quæ poſt primum, ſecundum, tertiumve diem fatalem ad extremum uſque media tempora tribuebantur, fuerunt quoq; reparationes quædam ſed legitimæ, ſeu quæ ab ipſo jure fierent, nec ab aula proficiſcerētur. *Not. Iacob. Cujac. obſervat. lib.* 12. *c.* 4. & *lib. de diverſ. temp. præſcript. cap.* 16. Reparationi nullus fuit locus ad inducendam appellationem in Principis conſiſtorium, *d. l.* 3. *C. de temp. & repar. appel.* nec cùm in eadem urbe à pedaneis judicibus eſſet appellatum. *d. Nov.* 82. §. *appellationes autem.* In reliquis appellationibus manſiſſe uſum reparationis indicant verba conſtitutionis noviſſimæ; *d. Nov.* 126. §. *in omnibus.* ex quibus convincitur error Interpretū vulgaris. *gloſſæ, & aliorum ad d. l.* 3. *C. de temp. & repar. appel.*; & *ad d. N.* 82. §. *appellationes autem.*

Hæc de inducenda ad ſuum judicem appellatione. Quid eâ jam inductâ agendum ſit, ſequitur ut exponam. Judicis ſtudium eſſe debet confeſtim prioris inſtantiæ acta & judicata examinare, ut ex his juri & æquitati conſentaneam depromat ſententiam, vel utrâque parte præſente, vel etiam alterâ abſente; utpote quam (ut dixi) dies fatalis, reparationiſve qui certus eſt, ſatis admoneat. *d. Novel.* 126. §. *in omnibus.* Sed ſciendum eſt non ſemper ex eiſdem actis ſententiam poſteriorem ferri, cùm appellatori ſit permiſſum reddendo cauſas appellationis ſuæ, & oſtendendo ſe interpellaſſe, novas allegationes, probationeſve adferre: *l. eos.* §. 1. *C. de appellat.* quod & victori cōceſſum eſt. *l.* 4. *C. de temp. appel.* quoniam judicio appellationis ſemel conſtituto, poteſt & victor de ſententia lata conqueri; quamvis ipſe non appellaverit; *l. ult. C. de appel. ult. C. quādo provoc. non eſt neceſſe.* modò tamen quæ allegātur, probandive cauſsâ proferūntur de novo, non ad novum caput pertineant; ſed ex illis oriantur, & illis conjuncta ſint, quę apud anteriorem judicem propoſitā fuere. *d. l.* 4. *C. de temp. appel.* Tametſi enim quiſque emendare, mutareque ſuam actionem poteſt: *l. edita. C. de edendo. dixi ſup. cap.* 5. *h. lib.* 4. tamen hoc permittitur dūtaxat in eodem judicio: §. *ſi minus. Inſtit. de act.* atque idem judicium non eſt ubi eſt mutatus judex, diverſaque inſtantia eſt. Alioqui dum retineatur prior actio, quominùs novæ aſſertiones vel novæ probationes in appellationis judicio adducantur, nihil prohibet. Sane nō illud quod ſuâ noviſſimâ conſtitutione Juſtinianus ſanxit, eum qui renuntiavit productioni teſtium cognitis teſtimonijs poſtea non audiri novâ productione uti volentem: *Nov. de teſtibus* 90. §. *quia vero. Auth. atqui ſemel. C. de probat.* hoc namque ſic intelligendum eſt, ſi velit is circa idē prorſus caput facti quod in probationem ante deductum fuerat, novam iſtam productionem inſtituere: non ſi in factum diverſum, quod tamen ad idem caput intentionis ſeu ad eandem actionem quæ in priore judicio mota eſt, ſpectet; quod ex reſcripto Pontificis, *in c. fraternitatis. cum ibi notat. tit. decretal. de teſtibus.* & ex ijs quæ dixi ſuperiùs, *cap.* 10. *h. lib.* 4. pleniùs capi poteſt.

Deinde ſciendum illud eſt, cùm de appellatione cognoſcitur, ſecundum eas leges quæ tempore prioris ſentententiæ habuerunt vigorem, non ſecundum illas quæ poſtea promulgatæ fuerunt, judicandum eſſe; atque idem ſervari in reliquis retractandarum confirmandarumq; ſententiarum generibus, de quibus diſſeram proximo capite, necnon in relationibus, quas ſupra cap. 12. h. lib. 4. dixi, à primis judicibus antequam litem definiant, interdum ferri: nimirum ut hæ leges obſer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

obſerventur, quæ tempore ſententiæ vel relationis fuêre. *Nov. ut cum de appel. cog.* 115. *in princ.* & §. 1. Utrùm leges novæ non ad præterita, ſed tantùm ad futura negotia referendæ ſint, tradam generaliter in libro horum commentariorum ſequente.

Præterea ne temerè & paſſim appellandi audacia præberetur, optimè conſtitutum eſt, cùm ſententia à judice appellationis fertur, appellatorem qui ſuccumbit non tantùm in ſumptus litis, quod commune eſt omnium judiciorum, verùm amplius in pœnam aliquam pecuniariam condemnari oportere, *d. l. eos.* §. *ne temere. C. de appell.*

Cæterum hæc cuncta intra certa tempora peragi neceſſe eſt, quæ præſtituta ſunt proſequendo finiendoque judicio appellationis, ne eſſet in facultate eorũ qui victi ſunt, litem etiam inchoatam deſerendo, adimere victoribus fructum ſententiæ pro ipſis latæ: & quia utile eſt lites longius non trahi, quamobrem prius quoque inſtantijs certum ſpatium præfixum eſt, quo finiantur aut pereant, nempe triennij. *l. properandum. C. de judic.* In appellationibus quarum examen, utpote cauſſa in anteriori judicio quoque inſtructa, brevius eſſe expedit, præfixum eſt tempus anni, vel ſi judex, aliave juſta cauſſa quæ vitari non potuit, impedimento ſit, biennij. *l. ult.* §. *illud etiam. C. de temp. appell. N. de his qui ingred. ad appell.* 50. *in princ.* & §. 1. *Auth. ei qui. C. eod.* Quæ tempora, primũ & ſecundum, fatale vulgò vocantur; & ſic appellaſſe videtur author authenticarum in Codice: *d. Auth. ei qui.* quamvis ſi textus legum perlegas, fatalium vocem ubique ad introductionem appellationis, de qua antè dixi referri percipies. *d. Nov.* 50. §. 1. & *paſſim alibi.* Verumtamen non repugno quominus & fatalium nomen terminis proſequendæ appellationis applicetur; cum appellatio introducta perinde ac ſi nunquam introducta fuiſſet; effluente illo ſpatio anni vel biennij, velut fato quodam intereat, priſtinâ ſententiâ robur ſuum retinente: idque etiam per judicem ſteterit quominus lis interim fuerit peracta; hoc tantum permiſſo ut tar[dit]ditas judicis in querelam deducatur apu[d] Principem, cujus beneficium imploretur. *d. l. ult.* §. *illud etiam. C. de temp. appellat.*

Noviſſima una conſtitutio concedit e[i] contra quem appellatum eſt, appellator[e] negligente litem perſequi, dum menſis e[x] biennio ſupereſt, poſtulare; ut quamvis ill[e] abſens ſit, ſententia feratur, jubetque eaden[m] conſtitutio ut hoc caſu non ſemper ſecundum præſentem, ſed interdum pro abſente ſi ſcilicet bonam cauſam habuerit, judicetur condemnato tamen appellatore abſente, ſive vicerit, ſive victus fuerit; ne contumacia ipſius ſit impunita, in ſumptus litis: *d. Novell.* 50. §. 1. *d. Auth. ei qui. C. de temp. appell.* prorſus ſicut fit in eremodicijs; *d. l. properandum. C. de judic. dixi ſup. cap.* 4. *h. lib.* 4. nam deſertio appellationis, ſpecies quædam eremodicij eſt. Altera conſtitutio vult demi ex prædicto ſpatio tempus quo interea partium mutuo conſenſu & compromiſſo fuerit apud arbitros litigatum. *Nov. de appell.* 93. §. *ſancimus igitur. Auth. ſi tamen. C. d. tit. de temp. appell.* Tertia conſtitutio derogans juri cujus paulò antè mentionem feci, ut ſimulatque ſemel cauſa ſive ab utroque litigatorum, ſive ab altero tantum introducta fuerit, non amplius ſolo biennij decurſu ſententia robur aſſumat, verum ut actis examinatis, veritateque inſpectâ, hæc vel confirmetur, vel reformetur; ſicut dictum eſt fieri in deſertione appellationis nondum introductæ. *d. Nov.* 126. §. *in omnibus.* Quâ conſtitutione illud inſuper ſancitum eſt, in auditorio Principis in quo de appellationibus cognoſcitur, non licere uti eiſdem verbis authoritatis, eodemque veſtium ſplendore, quo liceret Principe ipſo præſente; *d. N.* 126. *in princ.* quãvis alioqui eodem ordine, eâdẽ obſervatione, iiſdemque temporibus diſceptatio ibi celebretur. *l. præcipimus. C. de appel.*

In his

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

In his quæ toto hoc capite declarata ſunt, naxima ex parte cum jure civili conſentit us Pontificium. In eo fuit differentia, quod ppellationem ab interlocutione quoq; per-niſerit, *c. ſuper eo. 12. de appel.* modo cauſa b appellante exprimeretur inter appellan-um. *c. ut debitus. eodem tit.* Verùm Con-ilio Tridentino id emendatum eſt, admit-ente ſecundùm normam juris civilis, appel-ationem ab ea dumtaxat interlocutoria ſen-entia, quæ vim habet definitivæ, vel cujus gravamen per appellationem à definitiva re-arari nequit. *ſeſſio 24. de reform. cap 20.* Il-ud etiã ſingulare eſt jure Pontificio, quod ad ſummum Pontificem omiſſis mediis judici-ous, poſſit provocari. *c. ſi duobus. tit. de ap-ellat.* Præterea eo jure ambages dilationum ertarum, dierumque fatalium & reparatio-nis, quas ad introducendam appellationem ure civili conſtitutas fuiſſe narravi, abolitæ unt; ſolentibus judicibus Eccleſiaſticis, à quibus appellatur, juſtum tempus ejus rei cauſâ, arbitratu ſuo præfigere: quibus etiam ermiſſum proſequendæ appellationis tem-ous coarctare, ut eo elapſo, ſicut & fit ſpatio anni vel biennii, quod à jure præſtitutum eſt, tranſacto, rata habeatur prioris judicis ſententia; ſic tamen ut cuilibet ſuperiori judici facultas ſit appellatorem ex juſta cauſa adverſus lapſum temporis, in integrum reſtituendi. *c. ex ratione. & late ibi Philippus Francus. Panormit. & alij eod. tit. de appel.* an prima inſtantia eodem jure Pontificio, ſicut jure civili triennio intereat, diſputatio eſt: videtur enim innuere textus quidam illam interim non interire. *c. penult. de judic.* Aliquorum ſententia eſt, in hoc nihil à jure civili eſſe immutatũ, ſed tantum ex eo textu elici non interire inſtantiam ſi dolo adverſarii litem ultra triennium protractam appareat. *gloſ. & Dd. d. c. penult de judic.* Concilium Tridentinum, quoniam cauſſas beneficiorum eccleſiaſticorum, ob utilitatem Eccleſiæ quam celerrimè terminari expedit, vult niſi inſtantia quæ de iis vertitur biennii ſpatio finem accipiat, cauſſam ad ſuperiorem judicem poſſe transferri. *d. ſeſſio. 24. de reformat. cap. 20.*

Moribus tribunalium ſæcularium, etiam diſceſſum eſt in quibuſdam ab illis quæ ſuperius ſunt tradita; utpote quibus apoſtolorum & dimiſſionis à judice inferiore poſtulandæ, nullus eſt uſus, ut nec anni nec biennii ad proſequendam finiendamque interim appellationem; ſed ſicuti primæ inſtantiæ poſtquam inchoatæ fuerunt ibi perpetuæ ſunt, ita & inſtantiæ appellationum; certis tamen temporibus ad introducendam inchoandamque litem appellationis ibidem conſtitutis, quæ niſi appellator obſervet, deſerta cenſetur appellatio, anticipatione eorum temporum introducendæ citius appellationis cauſâ, adverſario, ſicut jure Romano, permiſsâ. *Ioannes Imbertus Inſtit. forenſ. lib. 2. cap. 2. & ſeqq. Iudocus Damhouderius in praxi civili, cap. 137. & ſeqq.*

Caput XV.

De cæteris modis quibus ſententiæ retractari, vel irritæ declarari ſolent.

AFfine appellationis remedium eſt ſupplicatio, ſeu retractatio, utriuſque enim vocabuli eadem in jure ſignificatio. *l. un. C. de ſentent. præfec. prætor. l. ult. C. de fide inſtrument.* Huic remedio locus fuit in ſententijs præfectorum prætorio, â quibus, uti ſup. proximo cap. dixi, ob eminentiam dignitatis appellare non licuit, fiebatque hæc retractatio libello Imperatori ob id porrecto, vel etiam præfectis ipſis eorumque conſiliariis. *d. l. un. C. de ſentent. præfect. prætor. Novel. de judicibus. 82. §. noſtros tamen.* Ac intra biennium poſtulatio ejus fuit facienda, numerandũ ex quo præfectus qui ſententiam dixerat, officio ſuo erat defunctus, ſucceſſoremque acceperat. *d. l. un. C. de ſent. præfect. prætor.* Non enim apud eum ipſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

qui judicabat retractatio agebatur, ſaltem non apud enndem ſolum, quin ei adjungeretur quæſtor palatii: cùm ſoleant homines ſententias ſuas perfractè defendere. *Cuiac. ad d. Novel.* 82. *circa finem. & ad tit.* C. *de temp. & reparat. appel.* Ac quamvis appellatio ſæpius repeti poſſit, modò gradus juriſdictionum permittant, tamen non licet niſi ſemel retractandæ ita ſententiæ cauſsâ ſupplicare. *l.* 4. *de precibus Imperat. offer.* Planè utile fuit intra decem dies ſupplicationem offerri; nam ſi intra decem dies ſupplicatum erat, ſententia non mandabatur executioni, niſi ſatisdatione à victore præſtitâ: ſin poſt decem dies, intra biennium executio fiebat abſque ulla ejuſmodi ſatiſdatione, ſicut noviſſima Iuſtiniani conſtitutio declarat. *Nov. ut ſponſalitia largitas* 119. §. *aliud ad hoc Auth. quæ ſupplicatio. C. de precib. imperat. offer.* In quo differt hoc genus retractationis ſententiæ ab appellatione, quippe quæ uti dictum eſt, executionem ſuſpendit. Cæteroquin in ſententiis per ſupplicationem retractandis prorſus eadem obſervatio per ingreſſum unius vel alterius partis, tam propter abſentiam perſonarum, quam propter ſtatuta tempora, ut dictum eſt, eſſe in appellationibus. *l. ult. §. conſentaneum. C. de temp. & reparat. appel.*

Hoc juris remedium illud ipſum eſt, quod vocamus propoſitionem erroris, vel reviſionē habens locum in moribus adverſus res judicatas in ſupremis curiis, permiſſa dumtaxat ex eiſdem actis cognitionis iteratione, & re judicatâ executioni indifferenter interim mandatâ: ſoletq; ille qui ſentētiam ſic reformari petiit, ſi ſuccumbat, duplo mulctari pecuniæ, quam luunt temerè appellantes: grave namque delictum eſt ſententiis ſupremorum judicum temere contradicere. *Ioan. Imbertus Inſtit. forenſ. lib.* 2. *cap.* 16. *Petr. Rebuffius ad conſtitut. reg. tractat. de ſupplicat. Iudocus Damhouderius in praxi civ. cap.* 247. *& ſeq.* Ac plerumq; conſuevit in eadem curia in qua judicatum eſt, recognitio actorum & rei j dicatæ fieri, adjunctis tamen ex reſcrip Principis aliis perſonis quæ ſimul cognoſcā quod ne abſurdum videatur, dignum obſe vatu eſt quod Valerius Maximus ſcriptu reliquit: *lib.* 6. *cap.* 2. cùm à Philippo Mac donum Rege temulento quædam conden nata eſſet, cauſſam eam ad eundem ipſu Philippum magis ſobrium appellaſſe, cauſſ que diligentius inſpectâ Philippum æquior tuliſſe ſententiam.

Magiſtratus hujus civitatis, & quarunda aliarum urbium primarum, hoc habent pri vilegium, ut ſententiæ eorum paratam habe ant executionem; quamvis ab eis provocetu quod remedium reformationem vocant: ſe cum apud ſuperiores judices provocatio iſt fiat, remedio appellationis ſimilior dicend eſt. *Iudocus Damhouderius in praxi civili cap.* 227.

Alius modus retractandæ ſententiæ eſ in integrum reſtitutio, quippe quæ ſicut adverſus negotia reliqua, ſic adverſus rem judicatam ex cauſa minoris ætatis, vel dolo adverſarii, vel variis juſtis cauſſis competit; *l. cum & minores. & ſeqq. C. ſi adverſus ren judic.* de quibus diſſerui ſupra; *cap.* 14. *lib.* eoque remedio poſtulato differtur ſententiæ executio, *C. tit. in integ. reſtitut. poſtul. l. ſi cauſſam. C. de tranſact.* niſi calumnioſè ic poſtulari videatur; aut ex cauſſa longiorem inquiſitionem deſiderante. *l. minor autem. ff. de minor. c. ſuſcitata. de in integr. reſtit.*

Poſtremò ſententiæ aliquando reſcinduntur abſque appellatione, eò quod ipſo jure nullæ ſint. *ff. tit. quæ ſent. ſine appel. reſcind. & C. tit. quando provocat. non eſt neceſſe.* Vulgò vocant hoc remedium querelam nullitatis, cui locus eſt uſque ad triginta annos, quoties vitium habet ſentētia vel ob defectū juriſdictionis, & prorogationis ejus, vel quod alter litigatorum legitimam ſtandi in judicio perſonam nō habuerit, vel quod forma judicii omiſſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

miſſa ſit. *late Sebaſtianus Vantius in ſuo act. de nullit. proceſ.* Atque eo impeditur militer ſententiæ executio, *l. ſi prætor. §. Marcellus. ff. de judic. l. ult. C. ſi ex falſo inſtrum.* niſi ob cauſſas quas modò in remedio integrum reſtitutionis dixi, vel ob trium ntentiarum quæ jam præceſſerunt conforitatem, *l. ult. C. de ord. cognit. Clement.* 15. *re judic.* Hujuſmodi querelæ ſeu reedij frequens eſt uſus in tribunalibus Ecefiaſticis, non item in tribunalibus ſæculabus ſecundùm mores quibus utimur. *Ioannes Imbertus in Enchiridio ad verbum nullum quando dicatur.*

CAPUT XVI.

De executione rei judicatæ.

DIxi de appellationibus & quibuſdam alijs remedijs quæ ſuſpendere vel impeire ſolent ſententiæ executionem, quibus eſſantibus, ſive quia condemnatus eis uſus on eſt, ſive quia tempus tranſactum quo ijs ti potuit, ſequitur executio rei judicatæ; de ua ejuſq; appendicibus differendum eſt deceps: eſt enim hic actus poſtremus onium qui ad judicium pertinent. *l. ſi contra. C. de appellat. Novel. ut judices non expectens.* 125 §. 1. *Auth. novo jure. C. de reat.* Rem judicatam vel uno verbo judicaum vocant juris authores id de quo ſententia non modò lata, verumetiam rata eſt. Ac tunc ſententiam tranſire in rem judicaam dicunt, cùm appellatione ſimilive remelio executio ejus amplius impediri nequit; quanquã ſumitur aliquando nomen rei judicatæ pro quavis ſententia judicis, ſed hoc latiore ſignificatione, rarioreque loquendi uſu. *l. eleganter. §. ſi poſt condict. indeb. l.* 1. *& ibi D. & C. de re judic.*

Ut ad executionem perveniatur, prodita eſt actio quæ appellatur judicati; *l. miles. §. ult. ff. eod. tit.* quippe proſequimur ea, judicatum ſeu id quod ex judicato nobis eſt præſtandum, cùm contendimus ut condemnatus nobis id præſtet, ac ni faciat, ut judex ſeu magiſtratus eum ad id cõpellat eaq; cõpulſio id ipſum eſt quod executionem vocamus. Cauſa prodendæ hujus actionis fuit partim, quia incivile & periculoſum eſt quẽquam privatâ authoritate uti, ac id quod ſibi debetur, aliter quã per magiſtratum actionibus apud eum intentatis repoſcere: *l. extat. ff. quod metus cauſ. dixi ſup. c. 1. h. lib. 4.* idq; etiamſi ſit judicatum; *d. l. miles. §. ult. ff. de re judic.* partim quoniam adverſus executionem judicati multæ exceptiones locũ habent: veluti exceptio ſenatusconſulti Macedoniani, objectio cõpenſationis, exceptio cedendarum actionum, exceptio tributa aliquibus ne ab ipſis exigatur ultra quã facere poſſunt, & quæcunq; ſunt ſimiles: *l. tamen. ſi ff. de SC. Maced. l. 2. ff. de compenſat. l. ſi fidejuſſor. l. Neſennius. §. ult. ff. de re judic.* nec verò inutile aut abſurdum videri debet poſt abſolutum ſemel judicium actionẽ adhuc conſtitui, quaſi lis altera conſurgat, & litis primæ materia, nulluſq; ita futurus ſit litigandi finis: *l. terminato. C. de fruct. & lit. expenſ.* quoniam in actione judicati non idẽ quæritur quod in priore actione; ſed illud dumtaxat, an judicatum ſit; *l. poſt rem. ff. d. tit. ff. de re judic.* cujus probatio parata & facillima eſt ex actis, & hoc probato res cõfeſtim mandatur executioni, hac minimè ad initium alterius petitionis redactâ: *l. minor. 40. in princ. ff. de minor.* neq; inſpicitur amplius natura vel origo anterioris actionis, ſed ſola judicati obligatio. Quare tametſi prior actio fuerit ex delicto, & pœnalis, & tẽporalis; tamẽ actio judicati quæ eam ſequitur, eſt ex cõtractu rei perſecutoria & perpetua. *d. l. miles. § ult. ff. de re jud.* etenim docui aliàs judicio ſeu litis conteſtatione contrahi & tacitã contineri conventionem de parẽdo rei judicatę. *ſup... 8. lib. 3. l. 3. §. itẽ ſcribit. ff. de peculio.* Ac cũ hæc actio ſit, dicendũ eſt quod generaliter jus conſtitutum eſt, ut quâ quis actione agere volet, eam prius edere debeat:

quinetiam libello complecti: *l. 1. ff. de edendo. Auth. offeratur. C. de litis conteſt.* idem ipſum hic obtinere ſicut & in jus vocationẽ, & cæteras judicii tum inchoandi, tum peragendi partes. Ea tantùm differentia eſt, quod ut modo dixi, ob facilitatem probationis judicati, mox ad exitum hujus actionis perveniatur. Itaque commentitium eſt quod Bartolus, vulgoque ferè omnes Interpretes hanc actionem judicati ab imploratione officii judicis pro executione diſtinxerũt, diverſamq; formam utrique attribuerunt: *ad l. intra dies ff. de re judic.* cùm iſta imploratio revera nihil aliud ſit, quàm poſtulatio ſeu exercitium actionis, de qua modo dixi. Ex cõmento illo Interpretum orta eſt praxis omnium ferè hodie tribunalium, ut executio ſententiæ per nudam authoritatem, judicis implorationem, & potius per modum præcepti quàm per modum actionis agatur.

Planè illud ſciendum eſt, actioni executionique judicati, non ſtatim poſtquam ſententia in rem judicatam tranſiit, locum eſſe, ſed humanitatis gratiâ leges ſpatium quoddam temporis indulſiſſe condemnatis, quo id quod judicatum eſt præſtent: & quidem lex 12. tabularum triginta dierum dilationem dedit. *Aulus Gellius lib. 20. cap. 1* Hoc tempus poſterioribus legibus duplicatum eſt, *l. debitoribus ff. de re judic.* ac tandem à Iuſtiniano conſtitutum eſt in eam rem quadrimeſtre. *l. ult. C. de uſur. rei judic.* Poteſt tamen tempus iſtud à magiſtratu, ſeu judice ex cauſſa arctari, vel prorogari. *l. 2. ff. de re judic.* Unde ſi res penes ipſum condemnatum ſit, cujus reſtituendæ præſtandæque facultatem mox habeat, nulla ratio eſt cur non ad id faciendum confeſtim cogatur, cum contumaciæ ſeu malitiæ ejus indulgendũ non ſit. *d. l. debitoribus. ff. de re judic.* E contrario, ſi quid inciderit quod tam celerem rei præſtandæ facultatem reo auferat, meritò tempus longius ei tribuetur. Sane moribus multorum tribunalium nullum tempus certum, quo differatur executio, comparatum eſt; ſed totum arbitrio magiſtratus relictum tempore autem quantumcunque ſit quod condemnatis indulgetur exactio, executionem aggreditur magiſtratus, utens hac in re, ſicut in multis aliis apparitorum miniſterio, qui idcirco etiam executores appellati ſunt: *l. ſi pignora. ff. de evict. l. 3. §. ſi executor, ff. de negot. geſt. l. executorem. C. de executione rei judic. dixi ſup. cap. 3. hoc lib. 4.* quinetiam interdum adhibens manum militarem. *l. qui reſtituere. ff. de rei vindicat. l. ſi quis juſſus. ff. ne vis fiat ei qui in poſſ miſſ. eſt.*

Forma exequendi hæc eſt. Si damnatus quis ſit rem certam reſtituere præſtaréve, ea ipſi aufertur; *d. l. qui reſtituere. ff. de rei vindicat.* Sin verò damnatus ſit quis pecuniam ſolvere, pignora capiuntur atque diſtrahuntur, ut ex pretio victori ſatisfiat: *l. 4. ff. de re judic.* & ordo executionis tunc is eſt, ut primùm res mobiles pignori capiantur, deinde immobiles, poſtremò jura & nomina. *l. à divo Pio. § in venditione, & §. ſi pignora. ff. de re judic.* Ideò initium ſumitur à rebus mobilibus, quod earum quàm rerum ſoli promptior, minuſq; damnoſa ſit diſtractio. Idcirco autem poſtremus locus tribuitur nominibus, quod in eis perſequendis negotium habere oporteat non tantum cum condẽnato, ſed cum extraneis ejus debitoribus. Quæſtio controverſa eſt. utrùm ille ordo in exequendo contemni poſſit, ſaltem poſtulante eo qui ſententiam obtinuit, quaſi favore ejus ſolius hoc ſit conſtitutum? Magis puto etiam favore condemnatorum conſtitutum id eſſe; atque adeò eos ſi executor ordinem iſtum neglexerit, poſſe appellare: *l. ab executione. C. quorum appellat. non recip.* nempe ſi temerè ordo ille neglectus ſit. Quid enim ſi debitor aliquis exiſtat condemnati, paratus ſolvere modò condemnatus velit? quippe audiendus hic non eſt qui malitioſè recuſat, quod alteri prodeſt, & ſibi non nocet, *argument. l. in fundo ff. de rei vindic*

Mores,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſores & ſanctiones aliquorum tribunalium ullam hujuſmodi ordinis habent rationem, xecutionem ordiri permittentes à rebus uibuſlibet, prout eæ magis occurrunt, vel romptius ex eis judicatum redigi poſſe aparitori videtur.

Nomina jure pignoris capiuntur, capto ɔſo chyrographo ſeu inſtrumento obligaionis. *argum. l.* 1. *C. de donat.* aut denuntiano debitori, ne creditori ſuo qui condemnaus eſt, ſolvat. *argum. l. nomen. C. quæ res pinori oblig. poſſ.* Utrùm etiam depoſitario inerdicetur, ne condemnato depoſitum reſtiuat; vel colono ne penſionem ei præſtet; el erogatori aut præfecto annonæ, ne panes iviles & teſſeras ei præbeat? Dubitationem acit noviſſima conſtitutio, quæ denuntiari lebitori ex his cauſis prohibet. *Nov. de depoſito* 88. *Auth. ſed jam cautum eſt. C. depoſiti lixi ſup. cap.* 2. *lib.* 3. An dicemus conſtitutionem iſtarum ad rerum judicatarum, quarum præc pua eſt authoritas, executionem non pertinere? *argum. d. l. à divo Pio. §. ult. ff. de re judic. Baldus & alij ad d. Auth. ſed jam cautum eſt.*

Cæterùm captis pignoribus antequam horum fiat diſtractio, audiendæ & ſummatim cognoſcendæ ſunt interceſſiones ſeu oppoſitiones illorum, qui ad ſe non ad condemnatum, rerum quæ captæ ſunt dominium pertinere contendunt. *d. l. à divo Pio. §. ſed ſciendũ eſt.* Etiam illi qui res prius ſibi hypothecæ obligatas fuiſſe dicunt, audiendi ſunt, ſed poſtea; quippè quorum interceſſio diſtractionem rerum non impedit, ſed eò tantum ſpectat, ut ipſis prius ex pretio ſolvatur. *d. l. à divo Pio. §. & quamvis.*

Executoris officium eſt pignora præſenti pecuniâ vendere, & ubi res publicè venum exponi ſolent, addicereque ea illi qui pluris licitabitur: *l.* 3. *§. ſi executor. ff. de negot. geſt. l. ſi pignora. ff. de evict. l.* 3. *C. de execut. rei judic.* ſive ſit extraneus, ſive ipſe victor, qui emere velit, & maximum pretium offerre. *l.* 2. *C. in cauſa judic. pig. cap. ſit.* Diverſa ratio eſt pignoris conventionalis, quod non per apparitorem ſed per ipſum creditorem diſtrahitur. *l. & quæ. C. de diſtract. pig.*

Quid ſi pignora non invenerint emptorem? Poterunt addici creditori ſi id poſtulet, eâ quantitate quæ ipſi debetur. *d. l. à divo Pio. §. ſi pignora. ff. de re judic. l. ult. C. d. tit. ſi in cauſ. jud. pig. cap. ſit.* Ejuſmodi ſubſidiaria addictio non tam venditionem quàm dationem in ſolutum continet: ſoletque creditor jus dominij eo caſu à Principe impetrare certâ ſolemnitate: *l.* 1. *& ult. C. de jure dom. impet.* quanquam & â magiſtratu ejuſmodi addictio fieri poteſt. *d. l. à divo Pio. §. ſi pignora. ff. de re judic. d. l.* 3 *C. de execut. rei judic.* Planè intereſt quomodo creditor acceperit pignora, an ut loco ejus quod ſibi debetur ſit his contentus, an verò ut rebus ex veritate æſtimatis, liceat ei reliquum petere, *d. l. à divo Pio. § ſi pignora. d. l. ult. C. de jure dom. impet.* quinetiam cogitur creditor invitus certam rem in ſolutum accipere, quando à debitore per ejus inopiam & nullo reperto bonorum ejus emptore, ſolvi ei aliter nequit; de quo extat Juſtiniani conſtitutio noviſſima inſignis, *Nov. de fidejuſſ.* 4. *§. quod autem. Auth. hoc niſi. C. de ſolut.* quam expoſui alibi. *ſup. cap.* 12.

Subſidium alterum eſt, cùm nullus invenitur pignorum emptor, ut poſſidenda victori tradantur ſine diſtractione, quoad ex fructibus ſeu horum pretio ei paulatim ſatisfiat. *c.* 2. *de fidejuſſ.* Fit namque miſſio in bonorum poſſeſſionem tam judicati, quàm alterius debiti ſervandi cauſſa; *ff. tit. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. & tit. ſeq. l.* 2. *&* 3. *C. qui pot. in pig.* adeò ut quædam regiones hoc ſolum remedium in rebus immobilibus jure pignoris in cauſa judicati captis admittant, quædam tunc demum prædia condemnati præconi ſubjici, diſtrahique permittant; cùm ex eorum fructibus ſumma condemnationis propediem perſolutum iri minimè ſperatur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ratur. *Ioannes Imbertus Inſtit. forenſ. lib.* 1. *cap.* 57. *& ſeq.*

Extremum remedium contra judicatos eſt, ut in carcerem detrudantur: *l. ſi victum. ff. de re judic. l.* 1. *C. qui bon. ced. poſ.* humanior namque ſententia eſt, (quamvis controverſa) ut eò non confugiatur, quamdiu bona reperiuntur, quæ capi diſtrahique poſſint; *Didac. Covarruv. lib. reſolut.* 2. *cap.* 1. *num.* 2. cùm nec pro debito fiſci facilè quis ſit conjiciendus in vincula. *l.* 2. *C. exact. tribut. lib.* 10. Lex 12. tabularum debitorem condemnatum non tantum capi & vinciri, verùm addici creditoribus permiſit, & veluti in ſervitutem redigi; nempe ut tantiſper ſerviret, dum ære alieno ſe liberaſſet. Ac quod crudele admodum erat, tandem debitorem capite pœnam dare, aut venundari, & ſi plures forent creditores, corpus ejus ſecari partirique conceſſit; teſte Aulo Gellio: *lib.* 20. *cap.* 1. ubi dicitur fortè eo conſilio tãtam immanitatem lege denuntiatam fuiſſe, ne unquam ad eam perveniretur. Addici namque & vinciri multos viſos, diſſectum verò quenquam neque lectum neque auditum. Livius *lib.* 8. *decade* 1. meminit legis cujuſdam poëtelicæ, ne quis niſi noxam meruiſſet, in compedibus aut in nervo teneretur, ſed pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium eſſet. Cui conſentiunt leges Cæſarum, & inter eas noviſſima Juſtiniani conſtitutio; vetantes ne quis homo liber pro debito teneatur, & ſi res defuerint quæ poſſint pro debito addici: nempe ut is ſervire compellatu:. *l. ob æs alienum. C. de obligat. & act. Novel. ut nulli judic.* 134. *§. quia vero. Auth. immo. à debito. C. d. tit. de obligat. & act. c.* 2. *de pig. dixi ſup. cap.* 11. *lib.* 3. Simplicem enim carceris cuſtodiam ſublatam his legibus fuiſſe exiſtimandum non eſt: etenim uſum quidem carceris adhuc retinemus, ſed ultra adverſus judicatos non progredimur. Ac ſunt perſonæ quibus hoc conceſſum eſt, ne invitè abſtrahi includive poſſint: executione judicati dumtaxat in rebus earum permiſsâ: veluti mulieres ob pudorem ſexus. *l.* 1. *C. d. tit. de off. diverſ. judic. Novel.* 134. *§. neceſſarium. Auth. ſed hodie. C. de cuſtod. reor.* Indultum id & nobilibus perſonis, quorundam regnorum ſanctionibus. *Didac. Covarruv. d. lib. reſolut.* 2. *cap.* 1. *num.* 4.

Tribuit verò jus generaliter omnibus beneficium effugiendi carceris, factâ ceſſione bonorum. *l.* 1. *C. qui bon. ced poſ.* Amplius extat Juſtiniani quædam conſtitutio noviſſima, ut nemo cogatur bonis cedere, dummodo juret ſe non eſſe ſolvendo: *Nouel. nequis cogatur.* 135. quemadmodum antiquitus teſte Marco Varrone qui id juraſſent, ſeu ut tunc loquebantur, qui bonam copiam ejuraſſent; id obtinebant ne creditoribus ſuis necterentur, addicerenturve. Sed ſciendum eſt hanc Juſtiniani conſtitutionem non eſſe uſu receptam; credo, ob id quod ſit una ex ijs quæ interciderant, & cognitæ veteribus non fuêre; atque adeò relatæ ſunt â recentioribus in collationem decimam. Sola enim ceſſio bonorum liberat more hodierno debitorem à carcere, non inopia, nec jusjurandum quod de ea præſtare quis paratus eſt: quinetiam ſingulare eſt moribus, ut diploma Principis ceſſionis faciendæ cauſsâ impetrari neceſſe ſit; idq; ſolemniter in judicio comprobari, de quo tenemus in his regionibus Caroli Quinti piæ memoriæ, conſtitutionẽ, licèt jure Romano ſufficeret ſola voluntatis profeſſio, poſſetque ceſſio etiam extra judicium fieri; & per nuntium vel epiſtolam. *l. in omni. C. qui bon. ſed poſ. l. bonis. ff. de ceſſ. bon.* Inſuper quamvis jure communi ceſſio infamiam non irroget; *l. qui bon. C. eod.* tamen ne facilè cum pernitie creditorum ad ceſſionem confugeretur, more quorundam locorum comparatum eſt hanc fieri cum quadam ſolemnitate actus ignominioſi. *Guido Papæ deciſ.* 343. *Didac. Covarruvias d. lib. reſolut.* 2. *c.* 1. *num.* 7.

In tri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

In tribunalibus Eccleſiaſticis alterum eſt remedium extremum adverſus eos qui judicati ſunt, ut anathemate alijſve ejuſmodi cēſuris feriantur. Dico extremum, propter Concilij Tridentini authoritatem, prohibentis hoc exequendi modo uti, quamdiu aliud ſupereſt. *ſeſſ.25. de reform, cap. 3. dixi. ſup. cap. 6. lib. 4.*

Sunt ſententiæ quæ nullo præ dictorum modorum indigent ut effectum conſequantur; nimirum eæ quæ continent reorum abſolutionem, quibus ſufficit exceptio rei judicatæ. *l. 3. l. ſi quis. §. & generaliter. & paſſim. ff. de except. res judic.* Præterea ſententiæ ſunt quædam trahentes ſecum executionem; verbi gratiâ, ſi declaretur dominium rei de qua actum eſt, ad actorem pertinere: quippe is ſtatim dominus habetur, abſque alio ullo facto. *l. ingenuum. ff. de ſtatu hom.* Diverſum eſt ſi de poſſeſſione etiam in actorem transferenda pronuntiatum ſit, *d. l. qui reſtituere. ff. de rei vindicat.*

Caput XVII.

De cæteris cauſis ob quas pignora capi diſtrahiq; ſolent, & ad inſtar rei judicatæ executiones fieri.

SUnt quædam quæ judicati ſimilitudinem habent. In primis confeſſio: regula enim eſt confeſſos pro judicatis haberi: *l. poſt rem. ff. de re judic. l. 1. & ſeqq. ff. de confeſſis. l. un. C. eod.* eadem tempora utriſque ad ſolvendum indulgentur, par via adverſus utroſque executionis: *l. ſi debitori. ff. de judic. l. debitoribus. ff. de re judic. l. certum. ff. de confeſſ. l. ult. C. de execut. rei judica.* quod lege 12. tabularum primùm comprehenſum eſt teſte Aulo Gellio; *lib. 2. cap. 1.* poſterioribus omnibus ſæculis fuit atque etiamnum eſt comprobatum. Confeſſus dicitur, qui agnovit debitum, ſeu id quod ab ipſo petitur. Cur is pro judicato habeatur, reddit rationem hanc Juriſconſultus, quod ille quodammodo ſententiâ ſuâ damnetur: *d. l. 1. ff. de confeſ.* ſed hoc pertinet ad eum qui in jure, id eſt, apud tribunal præſenteque ibi adverſario, confeſſus eſt. *l. un. C. de confeſ. l. certū. §. ſi quis. ff. eod. c. 4. de judic.* Etenim quæ alibi fit confeſſio, probationis vim quandam habere poteſt, modò cauſam contineat, *l. Publia. § ult. ff. depoſiti. l. cum de indebito. ff. de probat. l. generaliter. C. de non num. pecun.* & modò ſi de debitò ex ſcripto apparente agatur, & confeſſio ſolutionis ejus probanda ſit per teſtes, & interfuerint non pauciores quā quinque, ijque expreſsè in eam rem rogati, *Nov. de teſtib. 90. §. & licet. Auth. niſi rogati. C. de teſtib.* quomodo dixi quinque ſolutioni interfuiſſe oportere, cùm ſolutio hujuſmodi debiti teſtimonijs probanda eſt. *ſup. c. 10. h. lib. 4.* Nequaquam verò authoritatem rei judicatæ habere poteſt quæcunque confeſſio alibi quàm in jure vel judicio facta. Planè utrùm condemnatio confeſſionē quæ in jure facta eſt ſequi debeat, ut tantam authoritatem habeat, quæſtio eſt ſatis anceps: quibuſdam locis traditur confeſſum quoque damnandum eſſe; *l. 3. l. qui Stichum. l. ult. ff. de confeſ.* alibi traditur nullas eſſe partes judicantis in confitendum. *l. provide. §. notandū. ff. ad l. Aquil.* Obſervandum eſt confitentem nuſquam dici judicari, ſed condemnari debere. Judicat qui prius cauſam cognoſcit: iſto judicio ſeu ejuſmodi cognitione certum eſt opus non eſſe; *l. ſi domus. §. in pecunia. ff. de legat.* cùm confeſſio pro juſta cognitione ſit, & poſt confeſſionem in jure factum nihil amplius quæratur. *l. tale §. 1. ff. de pact. d. l. poſt rem ff. de re judic.* Attamen congruum eſt ut magiſtratus declaret ſe reum eo loco habere propter confeſſionem ut ſolvere debeat; atque id damnare eſt. Certum quoq; eſt adverſus confeſſum dari interdum judicem, non rei quidem judicandæ, verùm litis æſtimandæ vel ſimilis rei gratiâ. *l. provide. §. notandū. ff. ad l. Aquil. d. l. 3. & l. ult. ff. de confeſ.* Ejus qui bonis ceſſit, bona capiuntur, vē-

duntur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

dunturque; idque vel ex cauſa judicati, vel quaſi ex cauſa judicati, propter debiti confeſſionem: *l.4.C.qui bon.ced.poſ.* quoniam cedere volens bonis antequam agnoſcat debitum, vel in jure confiteatur, vel condemnetur, nemo auditur; *l.qui cedit.ff.de ceſſ.bon.* quamvis bonis cedi, eaque debiti agnitio fieri non tantùm in jure, ſed etiam extra jus poteſt. *l.ult.ff.eod.tit.*

Alia ſpecies quæ ſimilitudinem quandam judicati obtinet, eſt tranſactio: placuit enim non minorem eſſe authoritatem tranſactionis quàm rerum judicatarum. *l.non minorem.C.de tranſact.* Sed hoc ita accipiendum eſt, ut exceptio actioque detur adverſus eum qui contra fidem adhuc agere, judiciumve ſuſcipere velit; *l.fratris. C. eod.tit. de tranſact. l. cum proponas. C.de pact.* non quaſi tranſactio publicâ authoritate nitatur, executionemque paratam inſtar rei judicatæ contineat.

Jusjurandum quod à parte parti in judicio defertur, magis ſimile judicato videtur, & quæ actio ex hujuſmodi jurejurando cõpetit, magis ſimilis actioni judicati: *l.actori. C.de reb. credit.* unde dicitur jusjurandum non tantum habere vim tranſactionis, ſed & judicij; immò majorem habere authoritatem, quam res judicata. *l.2.& l.qui juraſſe. §.ult.ff.de jurejur.* Vicem rei judicatæ obtinet non immeritò, cum quis adverſarium ſuum judicem de cauſſa faciat, deferendo ei jusjurandum: *l.1.ff. quar.rer. act.non dat.* ac propter præſentiam approbationemq́; judicis, executionem meretur tale jusjurandũ. Superat autem rem judicatam propter religionem adjunctam. An non igitur poſtquam juratum eſt, ſententiam judicis adhùc ſequi oportet? Maximè; ſed non ut judicet, ſeu de ea cognoſcat, ut paulò antè dixi de confeſſis; nam ſicut poſt rem judicatam vel confeſſionem factam nihil quæritur, niſi an ſit judicatum vel confeſſum; ita nec poſt rem jurejurando deciſam; niſi an ſit juratum. *d.l.poſt rem. ff. de re judic. §. item. ſi quis. Inſt.d act.* Itaque eò tantum ſpectat ſententia i actione & jurejurando, ut judex abſolva reum qui juravit, vel eum condemnet ſol vereque cogat, ſi juraverit adverſarius. *l.jus jurãdum.34.§.ait prætor.§.ult.ff.de jurejur*

Præterea quod ſimillimum judicato vi deri poteſt, eſt ſententia arbitri ex compro miſſo ſumpti: nam compromiſſum dicitu judicium imitari, & ad ſimilitudinem eju redigi; *l.rem non.novam in princ.C.de jud l.1.ff.de recept.arbit.* inde tamen non datu judicati actio vel exceptio, ſed pœnæ com miſſæ ob fidem compromiſſi non obſervat petitio: ideo enim pœna in compromiſſis in vicem promittitur, ut metu ejus ab arbitri ſeu eo quod pronunciaturus eſt arbiter, no recedatur. *l.2.ff.d.tit.de recept. arbit.l.1 C.eod.* Sane idcirco arbitri ſententia nullam continet rei judicatæ authoritatem; quoniam arbiter privatus eſt, & in ea opera quam litigatoribus præbet, non quidem officio publico, ſed privato fungitur; quemadmodum paulò antè dixi tranſactionem executionis robur non habere, propterea quod privato tantum conſenſu tranſigentium nitatur, non authoritate publicâ. Verumtamen placuit Juſtiniano pronuntiationem arbitri valere etiam ad executionem, ſi acceſſerit ὁμολογία, id eſt, partium quæ lititigaverunt aſſenſus iſque aut expreſſus, nimirum quia ſententiæ ſubſcripſerunt; aut tacitus, quia ſilentio decem dierum illam comprobaverunt. His namque caſibus non tantum pœnæ petitio eſt, verumetiam exceptio aut actio; *l.4.& 5.C.eod.tit.de recept. arbit.* & quidem hæc actio comparata eſt non quidẽ ad novum judicium de eadem re cõſtituendum, ſed in hoc ut ad ſimilitudinem judicati actionis ſentẽtia executioni tradatur, authoritate eorum magiſtratuum per quos traderetur, ſi ordinario judicio actum eſſet: *d.l.5. verſ.quatenus poſſit.C.de recep.arbit.* quippe ſicut de actione judicati, & de actione ex jurejurando

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

rejurando dictum eſt, *d. l. poſt rem. ff. de rejudic. d. §. item ſi quis. Inſtitut. de act.* per hanc actionem non illud quæritur an pecunia debeatur; ſed an arbiter pronũtiaverit. Statuerat Juſtinianus arbitri ſententiam ſimiliter ad executionem valere, ſi interpoſitum foret juſiurandum partium, vel ipſius arbitri. *d. l. 4. C. de recept. arbit.* Sed ſuſtulit hoc noviſſimâ ſuâ ſanctione, prohibens cõpromiſſa deinceps cum jurejurando celebrari, ne anſa præbeatur perjurio. *Novel. de judicib.* 82. §. *quia vero. Auth. decernit.* C. *d. tit. de recept. arbit. dixi iterum ſup. c. 2. h. lib. 4.*

Poſtremò maximam habent ſimilitudinẽ cum re judicata condemnationes quæ appellari ſolent voluntariæ, & hodie in creberrimo ſunt uſu, dum contrahentes coram magiſtratu comparentes patiuntur ibi ſe ad præſtationem ejus de quo eſt conventum condemnari: mandantur namque hujuſmodi cõdemnationes authore eo Magiſtratu executioni, non ſecus quam ſi res foret ab eo judicata. Quid enim intereſt, an condemnatio ex conſenſu an vero in invitum proceſſerit?

Par ferè robur moribus quorundam locolocorum tributum eſt inſtrumentis ſigillo authentico munitis, vel etiam â tabellione conſcriptis, quæ Itali confeſſionata ſeu garẽtigionata vocant: dicuntur enim hæc habere paratam executionem. *Bartolus ad l. cum unus. ff. de bon. Auth. jud. poſſ. dixi ſup. cap. 1. h. lib. 4.* Tanti roboris iis inſtrumentis attributi cauſsa eſt, cùm confeſſio ſeu cognitio debiti quæ eis continetur, tum præſentia & authoritas quaſi judiciaria præfectis ſigilli, necnon tabellionibus ibidem conceſſa; ita ut qui ſeſe coram iis obligaverint, velut confeſſi in jure, ideoque etiam pro judicatis habendi ſint.

Sciendum eſt non tantum ob cauſſas judicati, & reliquas quas eis ſimiles dixi, pignora capi diſtrahique authoritate magiſtratus ſeu judicis, verumetiam cùm is imperio utitur ad cogendos contumaces; quanquam rariùs ex cauſſa contumaciæ ad diſtractionẽ & ultra miſſionem in bona venitur; utpote nonniſi ob latitationem fraudulentam debitoris, vel quando aliâs res omnino urget. *l. fulcinius. ff. quibus ex cauſ. in poſſ. eat. dixi ſup. cap. 6. h. lib. 4.*

CAPUT XVIII.

Qui creditores in pignorum diſtractorum pretio potiores habeantur, & quo ordine ſingulis ſolvatur.

Cum bona debitoris veneunt, ſive ex cauſſa judicati, ſive ex alia quacunque; ſi pretium ut integrè omnibus creditoribus ſolvatur ſufficiat, res expedita eſt: ſin verò non ſufficiat, graviſſima contentio inter creditores ſuboriri ſolet, qui aliis præferantur. Loquor de creditoribus: nam ſi dominus rei intercedat, certum eſt ejus cauſſam potiorem eſſe quâm omnium creditorum. *l. ſi fideicommiſſorum in princ. ff. ut in poſſ. legat. l. ſi ventri. §. in bonis, verſ. ſi tamen nummi. ff. de privileg. credit.* Regula illa in primis obſervanda eſt hypothecarios creditores cunctis præferri chyrographariis creditoribus, id eſt, iis quibus tantum ex chyrographo, ſive ſimili cauſſa, abſque pignore, quippiam debetur: *l. eos. C. qui pot. in pignor. habe. l. pro debito. §. unde ſi quidem. C. de bon. auth. judic. poſſid.* Quòd ſi plures hypothecarii creditores cõcurrant, is jure potior eſt, qui prior tempore; *l. 4.* C. *d. tit. qui pot. in pig. habe. l. potior. ff. eodem tit.* prior, inquam, acceptione pignoris ſeu hypothecæ, non qui prius contraxit, & poſterior, pignus accepit. *l. creditor. § ſi primus. ff. eodem tit.* Non diſtinguo utrùm ſpecialis ſit hypotheca an generalis; *l. 2. ff. eod. l. ſi generaliter.* C. *eod.* nec utrùm ex conventione jus hypothecæ proceſſerit, an ex occupatione rei in cauſſam judicati, vel miſſionis in poſſeſſionem authoritate magiſtratus: *l 2. & 3. C. eod. tit.* nam quòd miſſione in poſſeſſionem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſeſſionem factâ, par omnium creditorum conditio ſit, *l. qui autem. §. ſciendum. & l. pupillus. ff. quæ in fraud. credit.* hoc ideo eſt, quod uno creditore poſtulante ſe in bona debitoris mitti, prætor omnibus creditoribus & in rem, non in certam perſonam permittere miſſionem videatur, & cum occupatio bonorum nomine unius facta eſt, omnium nomine facta cenſeatur. *l. cum unus. ff. de reb. auth. jud. poſſ.* Rurſum non diſtinguo utrùm expreſſa ſit hypotheca, & facto hominis inducta, an ſolùm tacita ſeu lege conſtituta. *l. etiam. ff. od. tit. qui pot. in pign.* Jus enim taciti pignoris ad prælationem tam eorum qui expreſſâ conventione vel occupatione pignus poſtea accipere, quàm omniũ chyrographariorũ reſpectu efficax eſſe certi juris eſt.

Quare plurimum intereſt ut cognoſcatur quibus ex cauſſis pignus tacitè cõtrahatur: & quidem iſtud genus pignoris admiſſum eſt in invectis & illatis in prædium urbanum, & in fructibus prædii ruſtici, pro mercede, nec non in quamcunque aliam cauſſam conductionis. *l. 4. ff. de pact. l. 2. ff. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contrah.* Item fiſco id jus tributum in omnibus rebus ſui debitoris, & pro omnibus quæ ipſi ab eo debentur: *l. 1. 2. 3. C. eod. tit. in quib. cauſ. pign.* modò tamen fiſcus de damno vitando agat, non etiã de lucro ex pœna captando; quoniam pœna exigi nequit â fiſco, niſi creditores prius ſuum recuperaverint. *l. quod placuit. ff. de jure fiſci.* Tale etiam jus conceſſum pupillo, furioſo, & cæteris qui in tutelâ curationéve, aliâve ſimili gubernatione ſunt, in bonis tutoris, curatoris, negotiorumve geſtoris pro officii ejus rationibus *l. pro officio. C. de adminiſtr. tut. Novel. de hered. ab inteſt. 118. §. ex his autem in fine. Auth. ſicut hereditas in fine. C. de legit. tut.* Tale quoque jus annexum actioni pro dotis præſtatione, reſtitutioneve competenti. *l. un. §. & ut plenius. C. de rei uxor. act. §. fuerat. Inſt. de act.* Inſuper ille qui in reſtitutionem ædificion credidit, jus tacitæ hypothecæ habet. *l. 1. in quib. cauſ. pign. tacite contrah.* An par s habeat quiſquis in refectionem, conſervati nemq; aliarum rerum credidit, quæſtio eſ Sic vulgò exiſtimatum eſt. Vereor ut id v rùm non ſit, cùm non ſit prorſus eadem ra cæterarum rerum quæ ædificiorum, quoru ruina deformitatem urbi adfert. *rectè Hu Donel. ad tit. ff. in quib. cauſ. pig. tacite co trah. argum. l. 1. ff. de tig. juncto.* Tale deni jus taciti pignoris habet pupillus, ſed nõ qu vis alius, in re ex nũmis ſuis cõparata. *l. 3. de reb. eor. qui ſub. tut. ſũt. l. quãvis. C. de pi*

Tametſi quis prior atque adeò potior i in pignore, evenit aliquando ut poſſeſſione in poſteriorem creditorem hypothecaria a gentem tranſferre cogatur, antequam jus ſu proponens audiatur: nempe ſi falsò inficia tus fuerit rem in bonis debitoris eſſe. *No vel. de triente & ſemiſ. 18. §. illud quoq; Aut item poſſeſſor. C qui pot. in pig.* pœnam ſi milem dixi aliâs ſolere eſſe mendacii in ju dicio dicti. *ſup. cap. 11. h. lib. 4.*

Præter jus hypothecæ, ejuſque tempu prius prærogativam tribuit privilegium, u ſit jus alicui ante alios, qui alioquin ipſi pare forent; vel hypothecariâ vel in perſonam actione exigendi. Tale privilegium datum eſ mulieri dotem ſoluto matrimonio vel non ſecutis nuptiis repetenti, ita ut præferatur omnibus antiquioribus creditoribus, etian hypothecariis, nedum chyrographariis. *l. aſſiduis. C. qui pot. in pign.* Utrùm quoque illis qui expreſſam habent hypothecam? Probo ſententiam à pleriſque Interpretibus receptam, ut tantùm tacitam hypothecam habẽtibus præferatur: ſic enim loquitur Imperator potius jus eſſe mulieris, licèt alii creditores anterioris ſint temporis privilegio vallati *d. l. aſſiduis* atqui privilegium eſt tacita hypotheca quæ à lege tribuitur, non item expreſſa quæ oritur ex conventione. Id privilegium locum habet & in augmento dotis, modò fraus

raus abſit, nec ſimulatè dos aucta videatur
n præjudicium creditorum aliorum: de quo
a cautum extat noviſſimâ Juſtiniani conſti-
ition̄e, ut nulla fraus ſubeſſe cenſeatur, ſi
um ſit augmentum maritus ære alieno non
boret, aut ſi laboret quidem, ſed dos auge-
tur prædiis; aliud ſi augmentum fiat rebus
nobilibus, in quali augmento denegatum eſt
dcirco privilegium dotis. *Novel. de æquali-
ate dot.* 97. §. *aliud. Auth. ſed tam neceſ-
. C. de donat. ante nupt.* Quoniam ſæpenu-
nerò immēſæ dotes à mercatoribus in frau-
lem ſuorum creditorum dicebantur, ſanxit
Carolus quintus in his regionibus nullam do-
ium quæ à mercatoribus conſtituuntur præ-
ogativam eſſe. Denegat quoque noviſſima
lia Iuſtiniani conſtitutio prærogativam tam
acitæ hypothecæ, quàm prælationis; ſicut &
lia cuncta privilegia his mulieribus quæ
Catholicæ religionis non ſunt: *Novel. de pri-
ilegijs dot.* 109. §. *quia enim. Auth. item
rivilegium. C. de hæretic.* de qua re diſſe-
am latiùs infrà ubi de jure ſacro. Privile-
gium iſtud dotis conceſſum quoque eſt libe-
is, dotem matris aut aviæ ſuæ repetentibus,
non autem extraneis mulieris heredibus.
Novel. ut actione inſtante 91. §. *his igitur.
Auth. ſi quid ex rebus. C. qui pot. in pign.
l. l. aſſiduis.* §. *exceptis. C. eod.* Quod adji-
citur illos præferri novercæ, dotem quoque
ſuam exigenti, ex jure communi eſt; quia
videlicet ſicut dos quam illi repetunt anti-
quior eſt, ſic & tacita ejus hypotheca. Quòd
ſi res doti datæ â noverca adhuc extent, non
dubium eſt novercam has vindicantem præ-
ferri, eo jure quo dixi dominorū quàm cre-
ditorum cauſſam eſſe potiorem. *d. Novel.* 91
& d. Auth. ſi quid ex rebus.

Alterum privilegium eſt fiſci, necnon Rei-
publicæ, ſcilicet ejus quæ ſuperiorem non
agnoſcit: *l. quod quis. l. penult. ff. de privi-
leg. credit.* qualis fuit Romana, donec mo-
narchia ſtatum ejus mutavit. Cæteræ autem
civitates cùm privatorum jure uterentur,
privilegium non habuere; niſi eæ quæ id à
Principe impetraſſent. *l. Antiochenſium. ff. de
privileg. cred. Plinius epiſt. lib.* 10. Dotis
cauſam cauſâ fiſci & Reipublicæ non fuiſſe
antiquitus potiorem conſtat; *l.* 2. *C. de pri-
vil. fiſci.* ſed verius eſt jure novo dotē etiam
his præferri, *d. Novel.* 91. *& Dd. ad l.
aſſiduis.*

Tertium eſt privilegium pupilli, & adulti,
& ſimilium, in bonis tutoris curatoriſve,
quo nomine dixi quoque jus taciti pignoris
competere. *l.* 4. *& ſeqq. ff. de privileg. credit.*

Quartum datum eſt ei qui ad rem com-
parandam, conſervandamve credidit: meritò
quia hujus pecunia fecit ut res eſſet in bonis
debitoris, aut eſſet cæteris creditoribus ſal-
va. *l. interdum. & l. ſeq. ff. qui pot. in
pignor. d. Novel.* 97. §. *his. conſequens. Auth.
quo jure. C. eod. tit. qui pot.* Intellige ut ille
potior habeatur inter chyrographarios, non
etiam inter hypothecarios, niſi expreſsâ con-
ventione fuerit ei jus hypothecæ conſtitutū:
l. licet. C. eodem. l. quamvis. C. de pign.
dixi namq; jus tacitæ hypothecæ ſpecialiter
conceſſum refectioni ædificiorum, non alia-
rum rerum.

Is cujus nummis militia empta eſt, ſi cum
ſcriptura & teſtibus caſum militiæ pignori
ceperit, & pepigerit nominatim ſe potiora
jura habiturum; tantùm habet privilegium
ut etiam doti anteponatur; *d. Novel.* 97. §.
his conſequens. & d. Auth. quo jure. propte-
rea quod ea res ad decus & commodum
conjugis ſpectet. Militiam vocârunt ve-
teres quamcumque functionem quâ quis
operam navat Reipublicæ, vel Principi.
Militiarum quædam cohærebant perſonæ,
nec vendi obligarive poterant; aliæ etiam
alienari poterant, & generali obligatio-
ne bonorum continebantur, & ad here-
des tranſibant: & quidem ad liberos ſi
hi ei functioni apti erant; alioqui extranei
ſurrogabantur, ſub certo pretio liberis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

præſtando. Militia cedebat creditori cui obligata fuerat, ſic tamen ut uxor & liberi defuncti præferrentur: niſi ipſius creditoris nummis empta eſſet militia. *Novel. de exhibendis reis. 67. §. optimum quoque. & ibi Cujacius. & d. Novel. 97. Auth. quod obtinet. C. de pignor.* Adeò fuit opus expreſsâ hypothecâ ut militia ſive quæcunque aliæ res cenſerentur obligatæ, ut ne argentarii quidem, qui ad emptionem rerum pecuniam credebant, jus iſtud hypothecæ haberent, ſed demum in conventa hypotheca privilegium obtinebant. *Novel. de argentar. contract. 136. § porro neque.*

Inſuper quiſquis hypothecam paciſcitur cum publico inſtrumento, præfertur ei qui dumtaxat cum privato: *l. ſcripturas. C. qui pot. in pig. hab.* quòd major authoritas ſoleat eſſe publicorum inſtrumentorum, quàm privatorum. *Novel. de inſtrument. caut. §. ſi quis igitur. & § ſed etſi. Auth. ſi quis. C. eod. dixi ſup. cap. 11. h. lib. 4.*

Sequitur privilegium impenſæ funeris. *l. quæſitum. ff. de privileg. credit.* Sunt multi qui hanc doti præferunt, quia Juriſconſultus dicit eam ſolere omne creditum præcedere: *l. penult. ff. de relig. & ſumpt. funer.* ſatius id eſt accipi de credito cujus cauſa ratione hypothecæ vel potioris privilegii præſtantior non ſit. Quòd ſumptus funeris præcedat mercedem inquilini in invectis, ideo eſt, quod invectorum obligatio non ſit determinata, ac ſolùm ea invecta mercedi affecta cenſeri debeant, quæ reperiuntur, quo tempore ex locato agitur. *Eleganter Franciſc. Connanus comment. lib. 4. cap. 17. in fine.*

Deinde privilegium habet qui apud menſularium ſeu argentarium depoſuit; utpote ſecutus fidem publicam. *l ſi hominem. ff. depoſiti. l. ſi ventri. §. in bonis. ff. de privileg. credit.* Quinetiam is qui pecuniam dedit ut ad privilegiarium creditorem perveniret, privilegium hoc habet ut in ejus locum ſuccedat. *l. 2. ff. de ceſſ. bon.*

Addunt mores ſingulorum muncipiorum & quædam alia privilegia, veluti eorum qui prius miſſi fuere in poſſeſſionem; quamvis dixerim id juri Romano adverſari; item famulorum & artificum pro operarum ſuarum mercede. *Matth. Weſembec. ad. tit. ff. de privileg. credit.* Poſtremo ſeparatio bonorum quam creditores à magiſtratu impetrant, ne confuſio ipſis noceat, etiam tribuit eis jus potius. *l. 1. & ſeqq. ff. de ſeparat. bon.* Si nulli creditores prerogativam habentes, vel plures pares prærogativæ exiſtant, ii concurrunt, & ſingulis pro rata debiti ſolvitur. *l. privileg. ff. de privileg. credit. l. pro debito. in fine ff. de bon. Auth. judic. poſſ.*

Atque hæc ita ſe habent bonis debitoris poſſeſſis, nam prius cujuſlibet qui vigilavit, & debitam ſibi pecuniam nemine alio intercedente accepit, melior ſemper eſt conditio. *l. qui autem. §. ſcientem. ff. quæ in fraud. credit.* Legatarii tamen, quoniam legata ex bonis defuncti præſtanda ſunt, quæ nonniſi deducto ære alieno intelliguntur, cunctis creditoribus poſtponuntur; quinetiam creditores quod à legatariis jam acceptum eſt, potius quàm ut in damno maneant, avocare poſſunt *l. 4. in fine. ff. d. tit. de ſeparat. bon. l. ſcimus. C. de jure delib.*

CLA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

CLARISSIMI
VIRI

PETRI GUDELINI IC.
ANTECESSORIS ACADEMIÆ LOVANIENSIS
Commentariorum de Jure noviſſimo

LIBER QUINTUS,
De Iure Publico.

CAPUT PRIMUM.
Quid ſit jus publicum & ex quibus partibus conſtet.

ABSOLVI tractationem totius juris privati. Tranſeo nunc ad tractationem juris publici. Cur de jure privato prius diſſeruerim, dixi horum commentariorum capite ſecundo. Publicum jus eſt, quod ad ſtatum Reipublicę ſpectat, ſicut privatum, quod ad ſingulorum ſeu privatorum utilitatem refertur. *§. juris præcept. Inſt. de juſt. & jur.* Sunt enim quædam publicè utilia, quædam privatim; ut dixit Ulpianus, *l. 1. §. 1. ff. eod.* addens jus publicum in ſacris, in ſacerdotibus & in magiſtratibus conſiſtere: & Cicero in libris de legibus auſpicatus à jure publico, propoſuit primò leges 12. tabularum de rebus ſacris & ſacerdotibus, tum eas quæ ſcriptæ fuêre de magiſtratibus: nam & religionem ſacraſque cerimonias ad Rempublicam pertinere, atque adeò jus religionis ſeu ſacrum partem juris publici eſſe fatendum eſt. Quãobrem Juſtinianus in principio Novellæ quomodo oporteat Epiſcopos, ſextæ, eleganter his verbis uſus eſt: *Maxima quidem inter homines dona Dei ſunt à ſuprema collata clementia, Sacerdotium & Imperium: quorum illud quidem divinis miniſtrans, hoc autem humanis præſidens ac diligentiam exhibens rebus, ex uno eodemque principio utraque procedentia, humanam exornant vitam.* Interdum tamen publicum jus ſumitur ſpecialiùs, ut diſtinguatur à ſacro ac divino; *l. ult. in princ. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* uti alibi res ſacræ atque divini juris diſtinguuntur à publicis, *§. nullius. Inſtit. de rer. diviſ.* id eſt, ab ijs quæ ſunt populi vel civitatum. *l. bona. ff. de verb. ſignif. & duab. ll. ſeqq. eod. tit.* Unde Quintilianus, *lib. 2. cap. 4.* genera, inquit, ſunt tria, ſacri, publici, privati juris: & Auſonius:

Ius triplex tabulę quod ter ſanxêre quaternæ,
Sacrum, privatum, & populi commune quod uſquam eſt.

In ſtricta iſta ſignificatione accipio hîc jus publi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

publicum, tractaturus ſeparatim de jure ſacro in libro ſequente. Quæ enim hic liber complectitur eorum ſumma hæc eſt: Prima erit inſpectio de principe, & magiſtratibus, eorumq; poteſtate & officijs & adminiſtris. Secunda de tributis, vectigalibus & commiſſis, & reliquo jure fiſci, nec non de indictionibus, de muneribus & operis Reipublicæ debitis. Ac quoniam expelli tollique è medio hoſtes atque noxios homines præſertim Reipublicæ intereſt, jus militare, & publica ſeu criminalia judicia ſuum quoque locum hic invenient. Ex quibus intelligitur dignitas diſputationis quam aggredior. Quid enim eſt tantum (ut loquitur Tullius *lib.* 1. *legibus.*) quantum jus civitatis? Addo, quid majus vel augustius jure Imperij & univerſæ Reipublicæ?

Quàm verò pertineat hæc materia ad juris ſtudioſum, vel Juriſconſultum, præterquam quòd res ipſa ſe ſatis oſtendit, epiſtola quædam Plinij ad Ariſtonem lib. 8. declarat, dum ibi Plinius Ariſtonem de jure Senatorio, quod quidem pars publici eſt, conſulit, commendans eum ex eo quod curæ ipſi fuerit ſic jura publica ut privata tractare, & quod juris utriuſque tam publici quàm privati eſſet peritiſſimus: quinetiam Juſtinianus maximè hoc proëmio juventutem allicit ad ſtudium juriſprudentiæ, quod eo ſtudio peracto, ſpes eam pulchertima foveat; poſſe etiam Rempublicam in partibus ipſi credendis gubernari: *§. ult. in proëmio. Inſtit.* atque Reipublicæ gubernatio penes illum qui publici juris politicæque ſapientiæ ſit ignarus, qui aptè eſſe poteſt? Attamen librorum juris ſeries atque narratio totâ ferè deſcriptione juris privati conſumitur; ac quęcunq; de jure publico exiſtit narratio, ea cernitur ſolùm in principio & fine Pandectarum & Codicis, præſertim in tribus libris Codicis poſtremis, ub jus reſque fiſci, & officia Palatina, cæteræq; dignitates & munera publica deſcribũtur: quorum librorũ prælectio ferè in ſcholis eſt omiſſa. Similiter noviſſimæ multæ Juſtiniani conſtitutiones, quæ de gubernatoribus & magiſtratibus plurium locorum, alijſque ad Rempublicam pertinentibus editę fuerunt; pœne omnes ſepoſitæ ab Interpretibus fuerunt, ac nihil feré ex his in Codicē exemplo aliarum quæ ad jus privatum pertinent, per modum epitomes reperitur tranſlatum: cujus rei hanc fuiſſe cauſam conjicio, quòd forma Reipublicæ quæ tempore Juſtiniani vel Conſtantini fuit, & multo magis ea quæ ſub primis Cæſaribus vel etiam Auguſto fuit, maxima ex parte obſoleta ſit, aut mutata, & provinciæ vel urbes pleræque, de quibus illæ conſtitutiones ſcriptę ſunt, Turcæ, aliorumve barbarorum Imperio dudum ſubditæ ſint. Negligi tamen penitus conſtitutionum illarum lectionem dehortor; propterea quòd multa in Republica noſtra, Reipublicæ eorum temporum extent ſimillima; & quin ijs conſtitutionibus exemplar optimum atque imitatione dignum adminiſtrandæ Reipublicæ propoſitum ſit, negari nequit. Itaque rem ſic temperabo, ne non tam jus quàm hiſtoriam enarrare videar, tenorem hujuſmodi conſtitutionum dumtaxat breviſſimè recēſebo, reliquis quæ etiamnum uſum habent potiſſimum ubique immoraturus, methodo à me hactenus obſervatâ.

Cæterùm ne quem turbet aut fallat ſignificatio nominis juris publici varia, ſæpe in libris noſtris occurrens, & diverſa ab ea quam modò attuli; ſciendum eſt publicum quid dici aliquando non à materia ſeu fine, ſed à forma aut cauſa efficiente, nec ab utilitate, ſed ab authoritate; nempe quòd authoritas ejus publica ſit: ſic teſtamenti factio dicitur eſſe publici juris: *l.* 3. *ff. qui teſtā. fac. poſ. l.* 1. *§ ſecundo capite. ff. ad l. Falcid.* cujus forma idcirco privato facto alicujus mutari nequit. *l. nemo. ff. de legat.* 3. Eodem ſenſu omnis lex (quoniam publicè ſeu publicâ authoritate conſtituitur) jus publicum appellari poteſt. *l. patronus ff. de tutelis. l. ex ſententia. ff.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

tentia.ff.de teſtam.tut. Deinde publicum aliquando dicitur quod commune eſt cuivis ex populo, ad diſtinctionem juris ſingularis ſeu privilegij quod eſt dumtaxat certarum perſonarum. *l.2 C.ne uxor pro marito.* Affini ſignificatione publicum dicitur aliquãdo, quod cuivis de populo injungi poteſt: ſic munus publicum dicitur tutela; *Inſtit.de excuſat.tutor.in princ.* quam tamen certum eſt Reipublicæ munus non eſſe, nec utilitatem ejus publicam eſſe, ſed privatam. *l.athletæ.6.§.tutelæ.ff.de excuſat.tuto.* Intelligo primò & principaliter: nam ea quæ privati juris ſunt; ſecundariò & per conſequentiam ad Reipublicæ commodum ſpectant. Quo fit ut dicatur Reipublicæ intereſſe dotes mulieribus conſervari; *l.2.ff.de jure dot. l.1.ff.ſol.matrim.* & publicè expedire ſuprema hominum judicia exitum habere; *l.vel negare.ff.quemad.teſtam.aper.* licèt certum ſit hæc ad privatorum utilitatem principaliter reſpicere: de quibus idcircò in jure privato diſſerui: expoſiturus hic deinceps ea quæ ad corpus Reipublicæ principaliter pertinent, & ad communem omnium utilitatem; hos conſiderando non tanquam ſingulos, ſed tanquam univerſos.

CAPUT II.

De Principe ſupremaque ejus poteſtate, ac primùm de ea quæ in legibus ferendis tollendiſve verſatur.

QUemadmodum initium tractationis juris privati duxi à perſonis; ſic faciam in præſenti tractatu juris publici; ac ſicut cùm de jure privato diſſeritur, hæc diviſio perſonarum aſſumi ſolet, quâ aliæ dicuntur habere poteſtatem, aliæ verò eſſe eidem poteſtati ſubjectæ; *Inſtit. de his qui ſunt ſui vel alieni juris in princ.* ita in primis notandum eſt, in Republica alios homines eſſe ſubditos, alios jus poteſtatis habere: nam poteſtatis verbum amplum eſt, nec modò parentum in liberos, vel dominorum in ſervos poteſtati, aut ſi quæ alia ſit ejuſmodi privata, adaptatur; ſed etiam poteſtati publicæ ſeu Imperio. *l.poteſtatis.215. ff.de verb.ſignificat.* Poteſtas publica duplex eſt: una Principis, altera magiſtratus. Principis ſuprema eſt poteſtas, atque hanc propriè majeſtatem appellamus: *§.publica autem.inſtit. de publ.judic.l,1.& 3.ff.ad l.Iul.majeſtatis,* quamvis vocabulum majeſtatis interdum latiore ſignificatione ad amplitudinem Imperij magiſtratus porrigatur. *l.penult.§.ult. ff.de juſt.& jure.* In libris noſtris Principis nomine intelligere ſolemus Imperatorem, *in proemio Inſtit & §.ſed & quod Inſtit.de jure natur.gent.& civil.* quod nomen convenit & cuicunque Regi; quinetiam Principem voco, quemcunque supremâ iſtâ poteſtate pollentem, & regalia ſeu jura majeſtatis habentem; quamvis tantùm Ducis, vel Comitis, vel tali aliquo inferiore titulo deſignetur, nec majeſtatis ſicut Regi vel Imperatori; ſed tantùm celſitudinis vel ſerenitatis appellatio ei tribuatur. Sunt enim non pauci hodie Duces vel Comites jus iſtud ſupremæ poteſtatis exercentes, ut Dux Mediolani, Dux Sabaudiæ; ac in hoc Belgio Sereniſſimi Principes noſtri tanquam Duces Brabãtiæ, & Comites Hannoniæ, & reliquarum harum regionum pari titulo Dynaſtæ. Tametſi enim ducatus comitatus, & ſimiles tituli minores magis Vaſallorum nomina ſint, quàm indices ſupremæ & abſolutæ poteſtatis; tamen moris eſt titulis iſtis contentos manere Principes minoribus regionibus imperantes; etiam illos qui nullum agnoſcunt ſuperiorem. Ac ut proponatur quiſpiam fidelitatis vel tributi præſtandi obligatione alteri devinctus; dixerim hanc obligationem, quo minùs ille Princeps ſit, nihil obeſſe, dummodo jura majeſtatis habeat. Cenſeo enim ego falſum eſſe dogma Joannis Bodini lib.1. de Republ. cap. 9. perſuadere nitentis dignitatem iſtam convevenire nemini, qui poſt Deum immortalem majorem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

majorem ſe quempiam agnoſcit: etenim feudum, cenſuſve præſtatio cum poteſtate de qua impræſentiarum differo, nihil habet commune; quippe hæc ſuprema poteſtas reſpectu ſubditorum conſideratur; nec continuò ſi quis jus feudi vel tributi erga aliquem habeat, imperandi regendique authoritatem erga ſubditos ejus habere dicendus eſt. Quod ſi principatum cum hujuſmodi obligatione nequaquam poſſe conſiſtere dixerimus, multis Regibus Europæ, qui non tantùm legibus, verumetiam titulo majeſtatis ſplendent, nomen Principis detrahendum erit: quoniam regna Siciliæ, Neapolis, Aragoniæ, Angliæ, immò & ipſum Imperium Romanum quale nunc eſt, ſi Pontificiæ conſtitutioni credimus, ex fide Romani Pontificis pendent. *Clement. un. de jurejur. Petr. Gregorius in ſyntag. jur. univerſ. lib. 6. cap. 7. & lib. 18. cap. 2.* Eſto igitur illud expeditum Principem eſſe qualiſcunque ſit, quiſquis ſupremâ poteſtate erga ſubditum ſibi populum præpollet, & penes quem totius Reipublicæ arbitrium eſt.

Supremæ iſtius poteſtatis notæ atque partes ſunt non paucæ. Una eaque præcipua eſt legum ſanciendarum abrogandarumve: nam ſoli Principi leges condere licere expreſſum eſt. *in l. ult. verſ. ſi enim. C. de legib.* Verumtamen non fuit initio tanta Principis Romani poteſtas, ut ejus placita leges appellari meruerint: verùm dumtaxat dicta ſunt habere legis vigorem: tunc namque lex propriè dicta eſt, quàm populus Romanus ſenatorio magiſtratu aliquo, veluti conſule, interrogante conſtituerat: edicta autem Principum, ut & plebiſcita, ſenatuſconſulta, edicta prætorum, & reſponſa prudentum legis robur, quin & nomen adepta fuêre, quatenus acceſſit illis expreſſus vel tacitus populi conſenſus, atque authoritas. *§. conſtat autem. & §§ ſeqq. Inſtit. de jure nat. gent. & civili.* Ratio fuit quod cùm tres formæ Rerumpublicarum probatæ ſint, ſcilicet Monarchia, in qua penes unum ſolum, Ariſtocratia, in qua penes paucos optimates, & Democratia, ubi penes univerſum populum jus ſummi Imperij eſt, ut traditur in politicis Romæ poſt exactos Reges, ille ſtatus Reipublicæ fuit, quem Democratiam vocant Quæcunque verò poteſtas Principi tribuitur in Monarchia, & optimatibus in Ariſtocratia, ſanè eadem univerſitati populi competit in Democratia. Ac etſi poſt oppreſſam à Julio Cæſare Rempublicam ſtatus Democratiæ Romanæ plurimum debilitatus, ac pœne fractus fuit: tamen ejus veſtigia quædam diu remanſêre, ita ut Imperatores initio reverâ nec legibus ſuperiores fuiſſe, nec regiæ poteſtatis jus habuiſſe, nec eo ſenſu quem antè dixi, ſed dumtaxat quòd primum Reipublicę gradum tenerent, Principes fuiſſe appellati videantur. Huic rei argumento eſt quòd Auguſtus rogationes ad populum ſæpe tulerit, ut populus ipſe legem juberet, & quòd multis annis Cæſares authoritatē Senatus in legibus condendis ſecuti ſint; unde tot in Pandectis orationes Divi Marci, & Adriani, & Severi. Præterea quòd Auguſto, Tiberio, Claudio, & Veſpaſiano id ſpecialiter à ſenatu populoque conceſſum fuerit, ut ij legibus & plebiſcitis eſſent ſoluti: *teſte Franciſco Hotomanno in libro de legibus populi Romani:* quod denique Suetonius Caij Caligulæ arrogantiam notans narrat parum abfuiſſe quin ille diadema ſumeret, ſpeciemq; principatus in regni formam converteret. Ut Princeps Romanus pleniſſimam poteſtatem tandem ſit nactus, tribuitur id legi cuidam regiæ ſeu imperij, quâ populus omne imperium in eum tranſtulerit: *l. 2. §. noviſſimè ff. de orig. jur. §. ſed & quod Inſt. de jure nat. gent. & civil.* quanquam quæ fuerit ea lex aut quo tempore lata, ſat eſt incertum. Quidam opinantur populum Romanū nunquam ſpontè & expreſsè poteſtatem ſuam primis Cæſaribus conceſſiſſe, ſed hanc illos ad ſe partim vi & armis, partim aſtutiâ tranſtuliſſe;

tuliſſe; uti Dion lib. 53. refert, dictatoris, & conſulis, & cenſoris, & Pontificis maximi, & tribuni, & cæterorum magiſtratuum dignitates aſſumēdo, ut ſoli quidem ſed velut horum omnium vice cunctas reipublicæ partes gubernarent. Quòd dixi ſolum Principem poſſe leges condere, ſic accipiendum eſt; niſi is aliquibus id conceſſerit, ut fuit & ſenatui & præfectis prætorio aliquando conceſſum: *l. non ambigitur. ff. de legib. l. normam. C. de off. præf. prætor.* quâ ratione etiam conſuetudo pro lege ſuſtinetur, quaſi tacito conſenſu ejus qui ſupremam poteſtatem habet, cum eam tolerat, adprobata ſit: *l. de quibus. ff. eod. tit. de legib.* modò tam mala non ſit, ſeu rationi adeò repugnans, ut minimè approbanda fuiſſe videatur; quippe hæc nullo temporis ſpatio quantumvis diuturno confirmatur. *l. quod non ratione. ff. eod. tit. de legib. & N. ut nulli judicum.* 134. §. 1. Receptum quoq; eſt quælibet collegia licita de his, quæ ad ſuum quoque munus ſpectant, ſtatuta facere poſſe, dum ne quid ex publica ſeu generali lege corrumpant; *l. ult. ff. de colleg. & corpor.* propterea quod munere mandato, videantur cuncta mandata ſine quibus id rectè adimpleri nequit. *arg. l. 2. ff. de juriſdict.*

Sicut ſolius Principis eſt leges ferre, ita ejus ſolius eſt leges interpretari: quæ ſententia multis locis expreſſa eſt, *l. 1. & l. leges ſacratiſſimæ. & ll. ſeqq. C. de legib.* & ab ea principium ſumit noviſſima una Juſtiniani conſtitutio. *Nov. de rapt. mulier.* 143. Planè hoc ſic accipiendum eſt, ut nemo alius interpretationem facere poſſit, quæ legis latæ mentem egrediatur; alioqui quilibet judex, immò privatus juriſconſultus, quin poſſit legem interpretari, dubitandum non eſt; nec tantùm poteſt, verumetiam debet, *l. ſcire. ff. de legib. l. placuit. C. de judic.* cùm verba legum plerumque niſi commodam interpretationem ex æquo & bono recipiant, aut ſi nimis perfractè accipiantur, injuſtitiam contineant; ut Cicero eleganter demonſtrat in oratione pro Cecinna: atque id eſt quod dicitur jus ſummum ſeu ſtrictum ſummam ſæpe injuriam eſſe: *Terent. in Andria. Cicero lib. 1. offic.* quamobrem idem Cicero laudat Sulpitium quòd ea quæ proficiſcerentur à legibus & jure civili, ad æquitatem ſemper referret. *Philippica.* 9. Ac tantùm abeſt, ut facto ejuſmodi interpretationis in legiſlatorem aut in majeſtatem ejus quippiam attentetur, ut è contrario voluntas ejus per hoc cōſervetur. *l. benignius. & l. ſeq. ff. de legib.* Quid ergo (inquiet aliquis) vult Conſtantinus cùm ſic ait: *inter æquitatem juſque interpoſitam interpretationem nobis ſolis & oportet & licet inſpicere? d. l. 1. C. de legib.* Certè nequaquam hoc vult, non licere aliis jus ad normam æquitatis, ſecundùm mentem legiſlatoris exigere: quod modo dixi cujuſlibet judicis, nec non privati juriſconſulti officium eſſe: ſed prohibet ne prætextu æquitatis, à jure ſeu lege, menteq; legiſlatoris recedatur: quoniam id non ſit legem ſequi, ſed ſit eam mutare; ac lex ejuſque ſententia neceſſariò obſervanda eſt; niſi ab eo qui legis condendæ habet poteſtatem, mutetur; quamvis allegetur potuiſſe æquius aliquid conſtitui: idque indicat quodam loco Ulpianus his verbis: *quod quidem perquàm durum eſt, ſed ita lex ſcripta eſt. l. proſpexit. ff. qui & à quib. manumiſ.* Quare magno in errore verſantur qui ex reſcripto illo Conſtantini inferunt ſolis ſupremorum ſeu regiorum tribunalium, non item inferioribus judicibus fas eſſe ex bono & æquo judicare: ut notaverunt eleganter Franciſcus Connanus. *comment. lib. 1. cap. 11.* Joannes Coraſius, *de juris arte parte 1. cap. 15.* & Franciſcus Duarenus: *ad tit. de judic. ſub loco de varijs judiciorum præcept.* immò quiſquis aliter judicaverit, ſententiam ab ipſo latam nullius momenti eſſe dicendum eſt; utpote quaſi contra leges latam. *Inſtit. de off. jud. in princ.* Non enim dubium eſt in legem committere eum qui verba legis ample-

amplexus contra legis nititur voluntatem; nec pœnas inſertas legibus evitabit, qui ſe contra juris ſententiam ſævâ prærogativâ verborum fraudulenter excuſat. *text. in. l. non dubium. in princ. C. d. tit. de legibus.* At verò ubi non quidem anguſtia verborum ex mente legis, verùm anguſtia mentis legis æquitate ſuadente ſupplenda eſt, aut ubi mens legis tam obſcura eſt, ut ambigatur nũ hypotheſis de qua agitur, lege menteque ejus comprehendatur; ſane eo caſu Princeps adeundus eſt, qui legem ſuppleat, ſuæque interpretationis lucem adhibeat. Ut præterea multas quæ in Pandectis paſſim extant interpretationes à Principe factas, & maximam partem reſcriptorum quæ ſub titulis Codicis poſita ſunt, hoc genus interpretationum ad relationes judicum factarum continere (quarum relationum quis uſus, & quę vis fuerit, alio loco expoſui: *ſup. cap. 12. lib. 4.*) exempla elegantia talis interpretationis habentur in noviſſimis Iuſtiniani conſtitutionibus duabus; unum ubi is legem un. C. de raptu mulierum, quâ raptoris bona raptę adjicuntur, & interdicitur raptę connubio raptoris; ſic interpretatur, ut ſi contra legis interdictum nupſerit rapta raptori, eo caſu bona raptoris minimè ad raptam pertineant. *Novel. de rapt. mulier.* 143. Alterum exemplum eſt ubi idem Iuſtinianus legem veterẽ ne uſuræ ſupra duplum debeantur: *l. ſi non ſortem. §. 1. de condict. indeb. l. 4. ff. de naut. fund.* ita interpretatus eſt, ut ne per partes quidem ſolutæ uſuræ duplum excedere queant. *Novel. de interpretat. à Principe facta* 138. *dixi ſup. cap. 3. lib. 3.*

Notandum eſt quod ibi addidit Iuſtinianus omnem interpretationem Principis vim legis obtinere. Quod ut intelligatur, ſciendum eſt interpretationem fieri, conſtituique aliud interdum à Principe per edictum; interdum etiam per reſcriptum ſeu epiſtolam; interdum denique per decretum ſeu ſententiam ab ipſo pronuntiatam. *l. 1. ff. de conſtitut. princip. d. §. ſed & quod inſtit. de jure nat. gent. & civil. Novel. 2. in princip.* Solebant enim Principes nonnunquam ipſimet judiciis intereſſe atque judicare, cùm rem ſuâ cognitione dignam exiſtimabant. *l. ult. C. de legibus Suetonius paſſim.* Hinc Paulus Iuriſconſultus libros decretorum ſeu imperialium ſentẽtiarum in cognitione prolatarum conſcripſit, quorum librorum fragmenta nonnulla in Pandectis cernuntur. Reſcriptum ſeu epiſtola erat cùm Princeps per libellum ſupplicem à magiſtratu, à judice, vel à privato aliquo aditus, conſulenti ſe ſeu poſtulanti de jure reſpondebat: cujuſmodi reſcriptorum plenum eſſe Codicem, & quædam etiam à juriſconſultis in Pandectas eſſe relata paulò ante dixi. Edicta vim perpetui juris habere ac tenere omnes perſonas dubium non eſt. De decretis & reſcriptis dubitari poteſt; propter regulam dictantem res inter alios actas vel judicatas, aliis nec nocere nec prodeſſe. *C. tit. res inter alios actas, vel judic.* Attamen verum eſt decreta Principum haberi pro legibus non ſolùm in illis cauſſis de quibus judicatum eſt, ſed & in omnibus aliis ſimilibus. *d. l. ult. C. de legibus* Reſcripta quoque Principum quibus de jure alicui reſponderunt, generalia eſſe & oportere robur in omni loco obtinere, aſſertio eſt Ulpiani. *l. 3. §. divus. ff. de ſepulch. viol.* Verùm hæc ſic accipienda ſunt, ſiquidem animus Principis fuerit illa quæ in certis negotiis ſtatuit, ad ſimiles quoque cauſſas pertinere: alioqui dicendum eſt nihilo magis acta à Principe valere inter alios, quam quæ à judicibus. Exempla quidem rerum inter alios actarum, vel judicatarum allegari poſſe ut moveant; *Quintilianus lib. 5. cap. 2.* ſed ea ſequi quaſi leges ſint, judicem minimè cogi, quia non exemplis ſed legibus judicandum eſt. *l. nemo. C. de ſentent. & interlocut.* Quando autem Principi fuiſſe animus videatur decernendo reſcribendove legem generalem condere, declaratur

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

in l. 3. C. d. tit. de legibus. Poſſem præter exempla ſuperiùs commemorata interpretationis à Juſtiniano factæ, plura ex noviſſimis conſtitutionibus adducere; ſed illa ad id edocendum quod volui, ſufficere arbitror.

Porrò illud dicendum eſt, ut lex ſit perfecta, & tamquam talis populum liget; non ſatis eſſe à Principe ſeu ejus autoritate ſcriptam eſſe, niſi & edatur & promulgetur, inſinuatione ejus per quaſcunque provincias & civitates publicè per programma ſeu edictum factâ. Quo fit ut videas in hoc volumine noviſſimarum Iuſtiniani conſtitutionum pleraſque omnes dirigi vel ad præfectum prætorio, vel ad magiſtrum officiorum, vel ad comitem largitionum, vel ad quæſtorem, vel ad alium aliquem, pro diverſitate materiarum, palatii magiſtratum, ut ille curaret has ubique obſervari, manifeſtum faciendo Principis placitum univerſis. *Nov.* 124. 14. 15. 17. 18. 20. 22. 39. *& paſſim alibi.* Planè obſervatu digniſſimum eſt quod idem Juſtinianus ſanxit, conſtitutiones de cauſſis publicis non prius robur habere, vel ad præſides, vel civitatum rectores tranſmitti, quàm fuerint præfecto prætorio inſinuatæ, ratæque ab ipſo habitæ, examinatione ab ipſo adhibitâ; an nō ad detrimentum reipublicę pertineant, de quo Princeps admonendus eſt: *Novel. ne ſacræ formæ.* 152 nolunt enim Principes ſuas conſtitutiones vel juſſiones robur habere, eiſque à magiſtratibus & judicibus obtemperari; quinetiam volunt has pro non ſcriptis haberi quæ fiunt contra jus vel utilitatem publicam, quaſi eæ fuerint per obreptionem impetratæ: *C. tit. ſi contra jus vel utilit. publ.* ſaltem quamdiu poſt nuntiationem factam ſecunda juſſio acceſſerit. *Novel. de mandat. Princip.* 17. § *deinde compotens. Nov. ut nulli judic.* 134. §. *& hoc vero.* Talia habentur reſcripta quæ in medio litis impetrantur, ut aliter quam ſecundùm formam legum judicetur; *Novel. de judicibus* 82. § *omnis autem.* de qua re diſſerui ſuprà. *cap.* 12. *lib.* 4. His conſentaneum eſt quod præſcribitur in Codice, ut antequam lex ulla promulgetur, ea ſedulo in ſenatu recenſeatur. *l. Humanum, C. de legib.* Cæterùm cum conſtitutio juſta eſt, formaque ejus dictandæ & promulgandæ obſervata eſt; mox ex quo die in quoque loco propoſita & inſinuata eſt, ſubditos obligat, pœnamque incurrit quiſquis tunc eam tranſgreditur. Ut enim parendi neceſſitas imponatur, ſolent leges pœnæ alicujus indictione ſanciri ſeu muniri; *Nov. nullum credentem agricolæ* 34. *in fine, & paſſim in alijs Nov.* unde ſanctionis nomen. *l. ſacra.* §. *proinde. ff. de rer. diviſ. l. ſanctio. ff. de pœnis.*

Sed utrùm lex confeſtim obligat à publicatione? Maximè; eoque jure utimur; niſi tamen certum tempus nominatim lege cōprehenſum ſit, ex quo demum ea valeat, ut fit interdum, *Novel. ut in privatis domibus* 57. *in fine. Novel. ut neque miles.* 116. §. *ſint igitur.* Eſt tamen conſtitutio quædam noviſſima Juſtiniani, quæ indulget ſpatium duorum menſium à die publicationis in quoque loco factæ numerandum: idque ſpatium vult in omnibus novis legibus obſervari: *Novel. ut factæ novæ conſtitutiones* 66. §. 1. ſed ea conſtitutio à multis Interpretibus rectè ſic accepta eſt, ut proſint duo ill menſes ad allegationem ignorantiæ, & ui hæc interim pręſumatur; non quin lex publicata citius obſtringat eum qui legis notitiam habuerit. Quod ſi quis poſt lapſum iſtius bimeſtris ignorantiam alleget, puta ob abſentiam vel ſimilem juſtam cauſſam, audiendus eſt, ſed ſic ut ei tunc incumbat onus probandę ignorantię quam allegat. *l. ult. ff. de decret. ab ord. faciend. Panormit. & alij ad c.* 1. *de poſtulat. prælat. & ad c. cognoſcentes de conſtitut.* Ac ſpatio iſti duorum menſium ad pręſumptionem ignorantię, volunt Interpretes vulgò dumtaxat eſſe lo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

cum in legibus Principum ſeu generalibus, non item in decretis ſeu ſtatutis inferiorum; quaſi horum cognitio poſt eorum publicationem mox, aut ſaltem paulo poſt, quod ex diſtantia loci, qualitate perſonarum, cæteriſque circumſtantiis judex æſtimaturus eſt, præſumi debeat: *Panorm. & alij ibid.* quanquam videtur vix differentia eſſe eorum quæ ab inferioribus ſtatuuntur. Scio loqui Juſtinianum de legibus Principum; ſed par ratio videtur eſſe utrorumque, cùm etſi lex Principis generalior ſit, & latè ad multas provincias ſe extendat, in nulla civitate liget, niſi ubi publicata eſt. *d. Novel. 66. §. 1.*

Utilis inſpectio eſt ad quæ negotia lex ſeu conſtitutio promulgata pertineat. Regula eſt ad futura dumtaxat pertinere; *l. leges. & cõſtitutiones. C. de legibus. c. ult. de conſtitut.* idque conſtitutio ipſa nõnunquam exprimit, ut cernere eſt in aliquot noviſſimis Iuſtiniani conſtitutionibus. *Novel. de inceſtis nupt. 12. §. & hoc. Novel. de nupt. 22. in princip. & in fine. Nov. de inſtrument. caut. 73. in fine.* Ac ut conſtitutio id diſertè non dicat, ſed ſimpliciter loquatur, intelligitur futuris tantum negotiis dare formam, non ad acta præterita revocari: *d. l. leges & conſtitutiones. C. de legibus. d. c. ult. de conſtit. Novel. ad conſtitutionem quæ ex adſcriptitio.* etiamſi verbum ambiguum appoſitum ſit ad ſignificationem tam præteriti quam futuri temporis, veluti ſi lex ita loquatur *ſiquis fecerit. Parnormit. & alij ad d. c. ult* Non enim, ut ait Iuſtinianus, jure quis illos in crimen vocaverit, qui freti permiſſu legum anteriorum quid fecerunt, nec formidare potuerunt legem nondũ latam: *d. Novel. 22. in princip* unde Cicero acriter invehitur in Verrem act. 3. quòd is edicto pœnam propoſuiſſet ejus rei quæ ante prævideri non potuerit. Futura negotia intelligo non lites futuras, ſed contractum, teſtamentum, vel delictum, vel quid ſimile: niſi forte agatur non de deciſione litis, verum de ordine & forma judicii. Nam quemadmodum in his quæ ad litem decidendam pertinent, leges eæ ſpectandæ ſunt, quæ edit fuerunt tempore contractus, teſtamenti, v delicti: ſic in iis quæ pertinent ad ordinationem judicii, tempus cujuſque nogotii ſe actus judicialis inſpicitur, nec ea res cuiqua captioſa eſſe poteſt. *Not. in d. cap. ult.*

Prædictæ regulæ quædam ſunt exceptiones. Prior eſt ſi lex nova dumtaxat declarationem ſeu interpretationem quanda juris antiquioris contineat: quoniam hæ retrotrahitur ad tempus veteris legis; *No in d. c. ult. de conſtitut.* qua de re exemplum elegans habemus in Novella de filii ante dotalia inſtrumenta natis 19. Poſterior exceptio eſt, ſi lege nominatim cautum ſit ipſam quoque ad præterita negotia extendi: idque juſtum atque utile videatur; *d. l. leges & conſtitutiones. C. de legibus. & d. c. ult. de conſtitut*; quod tamen ita interpretabimur, ut lex nequaquam ad quælibet negotia præterita tunc porrigatur, non enim ad ea quæ jam fuerint per tranſactionem, vel per ſententiam judicis deciſa aut finita; ſed ad pendentia adhuc negotia dumtaxat, ſeu in quibus res adhuc integra eſt: atque id exprimitur aliquando conſtitutione ipſa, veluti in Novella hæc conſtitutio III; ac ut id non exprimatur, ex tacita mente legiſlatoris ſupplendum atque intelligendum eſt; quia quamque legem ita interpretari jubemur, ut vitio careat: *l. in ambigua. ff. de legib. l. quoties 67. ff. de reg. jur.* atqui iniqua vitioſaque lex foret, quæ alicui jus ipſi ex ſententia pactove acquiſitum auferret. Interdum etſi lege comprehenſum ſit, ut ipſa in præteritis quoque vim obtineat, & negotium adhuc ſit pendens, locus legi in eo non eſt: nimirum ſi pendeat negotium per appellationem; ſicut à Juſtiniano ſapienter ſancitum eſt. *Novel. ut cum de appel. cognoſ. 115. §. 1.* quoniam judici appellationis incumbit declarare an prior judex rectè judicaverit, quod nõniſi ex legibus

quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

quæ tempore latæ ſententiæ fuerunt, æſtimari poteſt. Simili ratione ſpectantur leges quæ tunc fuerunt in retractationibus ſententiarum illorum à quibus non appellatur; nec non leges quæ tempore relationis erant, in reſponſis quæ ad eam fiunt. *d. Novel.* 115. *c.* 1. *dixi ſup. cap.* 14. *lib.* 4. Quid ſi lis pendeat adhuc in prima inſtantia? Putaverunt aliqui legis clauſulam de præteritis negotijs, ſimiliter non eſſe porrigendam ad cauſſas quoquo modo in judicium jam deductas: verùm iſtorum Interpretum opinio ab alijs reprobatur. Non obſtant quæ illos movêre Juſtiniani conſtitutiones vetantes in medio litis ullas Principis juſſiones recipi; *Novel. de judicib* 82. § *penult.* & *Novel. in medio. litis.* 113. quoniam loquitur ibi Juſtinianus de ambitioſis vel obreptitijs reſcriptis: *dixi ſup. cap.* 12. *lib* 4. diverſa ratio eſt conſtitutionum generalium, & quæ ex proprio motu Principis emanaverunt. *Panormit.* & *alij. ad d. c. ult de conſtitut.*

Quæ ſit Principis authoritas in legibus condendis, explicatum eſt. Parem eſſe ejus poteſtatem in legibus ſive in totum ſive ex parte tollendis, tenendum eſt: atque adeò & in privilegijs concedendis; utpote quæ ſunt veluti privatæ quædam leges, certarum perſonarum jus ſingulare, & à legibus generalibus exemptionem juſtâ aliquâ ratione factam continentes: ac conſtitutiones perſonales aliâs appellantur. *d.* §. *ſed* & *quod. Inſt. de jure nat. gent.* & *civil. d. l.* 1. *ff. de conſtitut.*

Caput III.

De cæteris, partibus & notis principalis poteſtatis.

EXpoſui primum atque præcipuum jus Principis, quod eſt leges ſubditis dare. Cætera regalia ſeu majeſtatis jura nunc perſtringam, quorum magna pars comprehenſa eſt in textu tituli quæ ſint regalia, 56. lib. 2. feud. ubi enumerantur jura Frederico Imperatori ab Italis reſtituta; poſtquam de ijs victoriam reportaſſet. Inter hæc jura primo loco proponuntur armandiæ, quo nomine jus armorum & armamentariorum doctiores ſignificari exiſtimant. Quin belli, & pacis, & fœderum arbitrium penes ſolùm Principem ſit, nulla dubitatio eſt; unde dicitur majeſtatis crimen eſſe, ſi quis injuſſu Principis bellum geſſerit, delectum habuerit, exercitum comparaverit. *l.* 3. *ad l. Iuliam majeſt.* Sed & quæcunque belli occaſionem præbent vel id inſtruunt, ſedulò Principes ne quiſquam privatus ſibi ſumere auderet, ſanctionibus ſuis proſpexêre: extat Marciani conſtituti prohibens arma hoſtibus aut barbaris venundari: *l.* 2. *C. quæ res export. non deb.* extat altera Valentiniani & Valentis vetans omnibus armorum uſum, eorumve emendorum copiam inſcio atque inconſulto Principe tribui: *l. unic. C. ut arm. uſus inſcio princip. interdic. ſit lib.* 11. extat denique noviſſima Juſtiniani conſtitutio permittens ſolis fabricenſibus, id eſt, ijs quibus fabrica armorum publicè mandata eſt, quorum fuit certum corpus, *l.* 1. & *ſeq. C. de fabricenſibus. eod. lib.* 11. atque his qui publicè armorum diſtractioni ſunt deputati, arma vendere privatis, ac ſi qui privati arma emerint, jubens his ea auferri, & fiſco vindicari: præcipiens inſuper arma fabricata ſtatim reponi in publico armamentario, atque inde militibus diſtribui; ſive ſint clypei, ſagittæ, arcus, haſtæ, caſſides, ſive qualecunque aliud hujuſmodi genus armorum bello ſerviens: permiſſis dumtaxat cultellis ſeu gladijs minoribus; quorum in bello uſus non eſt, & gravibus pœnis in quoſcunque traſgreſſores conſtitutis. *Novel. de armis.* 58. Digna conſtitutio quæ in uſum revocetur, præſertim poſt inventum pulverem illum, cujus uſus hodie tam frequens, & quo nihil in rebus humanis pernicioſius: profectò non tot pugnæ, non tot neces, hæque crebrò ex inſidijs patrarentur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Quæ in prædicto textu libri feudorum inter regalia ſecundo loco recenſentur, hæc ſunt, viæ publicæ, flumina navigabilia, & alia ex quibus fiunt navigabilia, portus & ripatica: quo nomine poſtremò intelligi puto eum locum ripę in fluminibus quo naves appelluntur, ſicut portus ea pars littoris eſt in mari. Quid? nonne ripæ ſunt privatorum quorum prædijs adhærent, maris autem, littorum, aliorumque ſimilium proprietas nullius; *§.rigarum.* & *§.littorum. Inſt.de rer. diviſ.l.1.ff. eod. tit.* quomodo igitur attribuuntur hæc Principi? Nimirum quia horum omnium uſus communis & publicus. *§.1.* & *§§.ſeqq. Inſt.d.tit.de rer.diviſ.d.l.1. ff.eod.* Principi autem, penes quẽ Reipublicę adminiſtratio eſt, omnium eorũ quæ publica ſunt, tutela atq; poteſtas incumbit. Cura ejus eſt ut viæ publicæ aperiantur & reparẽtur, ut eæ ſint tutæ, ut littora & ripæ muniantur, ut flumina purgentur, ac ne quid in eis fiat quo navigatio impediatur, & quæcunque ſunt ſimilia. Conditio viarum, & maris, & fluminum, & littorum, & riparum, quidem talis eſt, ut iter faciendo, navigando, piſcando, naves appellendo, his uti cuilibet liberum ſit; ac ſi quis his uti prohibeatur, ſit injuria, & actio injuriarum ob id cõpetat: *d.§.1.* & *ſeqq.Inſt. de rer.diviſ.l. 2. §. ſi quis in mari.* & *§.ult. ff.ne quid in loco pub.* ſic tamen ut Princeps circa hæc habeat poteſtatem, ut puta vetãdo ne aliquando aqua ex flumine publico ducatur, & contrà permittendo in publico loco ædificari, modò id in damnum cujuſquam non vergat: *l.2.§.merito.* & *§.ſi quis à Principe.ff.ne quid in loco publ.l.2.ff.de flumin.* qinetiam interdum cum damno privatorum tale quid à Principe impetrari poteſt; *d.l.2. §.ſi quis à Principe.ff. ne quid in loco publ.* nempe cùm neceſſitas Reipublicæ & ſalus populi, quæ ut Cicero ait, ſuprema lex eſt, id poſtulat. Is namq; ordo eſt rerum, ut privatæ ſemper publicis tanquam excellentioribus cedant. Sanè cura & poteſtas ejuſmodi rerum publicarum magiſtratibus quoq; incumbit, unde tot interdicta quibus uſum earum rerũ tuentur; *ff.tit.de locis.* & *itin.pub.* & *tit.8.ſeqq.* quinetiam nemine experiente vel conquerente, officium ædilium ſeu eorum qui operibus publicis præſunt, eſt ea deponere quæ publico uſui obſtãt. *d.l.2.§.ſi quis nomine.verſ.ſi tamen.ff.ne quid in loc.publ.* & *l.un.ff.de via pub.* Sed magiſtratuum cura & poteſtas in his eſt ſecundaria & inferior, Principis verò primaria & ſuprema.

Tertio loco regalibus adſcribit textus ſuprà commemoratus vectigalia, quæ vulgo dicuntur telonia. Hæc vocabula ſumũtur generaliter, ut comprehendant quidquid Principi penditur ſive in introitu, ſive in tranſitu ſive in exitu aliquorum locorum publicorũ & ſive per mediam viam, mediumve flumẽ puta ſupra pontem vel ſub eum tranſeatur ſive ad littus, vel ripam perveniatur, ſive denique ſit vectigal rerum venalium, ſive perſonarum vel rerum quæ tranſvehuntur. *l.inter.17.ff. de verb. ſignif.* Harum omnium penſitationum jus penes ſolum Principem eſſe ex eo apparet, quod abſque ejus authoritate nec conſtitui, nec mutari queant; *l.vectigal. ff. de publicanis. l.1.* & *ſeqq. C. vectig. nova inſtitui non poſſe.* & quod fraudatis vectigalibus res eis obnoxiæ cadant in commiſſum, fiſcoque applicentur. *l.commiſſa.ff. d.tit. de publican.* Habent tamen & civitates ſua vectigalia, quibus mœnia reparant, & neceſſitatibus publicis ſubveniunt: *l.ult.C. de vectigal.* & *commiſ.* ſed & hæc non ex decreto ipſarum civitatũ, ſed ex permiſſu Principis. *l.2.C d.tit.vectigal. nov.Inſt.nom.poſ.* Cæterùm vectigalia quæ fiſcus habet, non tantùm jure tutelæ adminiſtrationis authoritatiſve dicẽda ſunt ad Principem pertinere, ſed ut ſunt reliquæ res fiſcales, quaſi propriæ & privatæ Principis res ſunt. *d.l.2.§.hoc interdum. ff.ne quid in loco publ.* Vectigalibus perſimiles ſunt, quinetiam ſpecies quædam vectigalium ſunt, quæ ali-

quibus

uibus interjectis in textu illo adijciuntur iſcationum reditus, & ſalinarum, id eſt, eæ ortiones quas Principes ſibi ex eis retinueunt *d.l.inter.ff.de verb.ſignif.* Meritò eorũ uæ ex vijs locíſve publicis effodiuntur, quę e ex mari aut fluminibus publicis extraũtur, partem ſibi vindicat Princeps, propter uram omnium iſtarum rerum, quam dixi pſi incumbere.

Quartum locum inter regalia ſecundùm præfatum textum obtinent monetæ, id eſt, us cudendorum nummorum, eiſq; æſtimationem, nomen, figuram imponendi, nec non pondus uſumque præſcribendi. Hanc enim authoritatem ſimiliter penes ſolum Principem eſſe conſtat, nec quenquam poſſe cudẽdæ monetæ munus abſque graviſſima pœna exercere, niſi cui id ſpecialiter ab ipſo Principe commiſſum eſt: immò reſcriptum de ſubreptionis vitio ſuſpectum haberi, quo privatus quiſpiam cudendi æris ſeu pecuniæ facultatẽ ſibi arriperet. *l.ult.* C.*de falſ.monet.* Ac Principis numiſma poſtquam cuſum eſt, cogũtur omnes ſubditi recipere. *l.*1.*& ſeqq.* C.*de veter.numiſm.poteſt.* Proinde videmus unum ex ſolemnibus, cùm princeps aliquis inauguratur illud eſſe, ut jactentur in vulgus millia tam aureorum, quàm argenteorum, recens ejus authoritate cuſorum.

Quinto loco in enumeratione regalium ponit textus antedictus mulctarum pœnarumque compendia. Pœnam intellige pecuniariam, ut idem ſit quod mulcta, & una vox explicet alteram; quamvis aliàs pœnæ vocabulum generaliter quamcunque delicti coërcitionem contineat: *l.aliud fraus* 131. §.1.*ff.de verb.ſignif.* non enim novum eſt generis nomen ex ſubjecta materia ad ſignificandam ſpeciem reſtringi. Nec quamlibet pœnam pecuniariam hic intellige, non certè eam quæ privatis perſonis per pœnales actiones adjudicatur; §.*pœnales quoque.* & §. *ſequens illa, cum* §§.*ſeqq.Inſt.de act.* ſed eam quæ publicæ vindictæ cauſsâ infligitur: cujuſmodi commodum ærario Principis acquiri, quamvis à magiſtratu vel judice ejuſque arbitrio irrogetur, conſtitutum eſt; niſi judex hanc nominatim publicis operibus, vel pauperibus juvandis, aut ſimilibus alijs cauſis deputaverit. *l.mulctarum.* C.*de modo.mulct.quæ à judic.inflig.* Meritò compendium mulctarum fiſco attributum eſt, cùm cura delictorum coërcendorum, & purgandæ delinquentibus hominibus Reipublicæ primò ad Principem ſpectet. Par ratio eſt illorum quæ aliquibus interpoſitis ſubjiciuntur & regalibus quoque annumerantur in textu prædicto; ſcilicet eorum quæ ut ab indignis per leges auferuntur, & bonorum contrahentium inceſtas nuptias, condemnatorum, & proſcriptorum, & committentium crimen læſæ majeſtatis. In primis quæ aliquibus tanquam indignis adimuntur, attribui hæc fiſco paſſim legimus. *ff.* & C. *tit.de his quæ ut indig.l.*1.*ff.de jure fiſci dixi ſup.cap.*17.*lib.*2. Exempla ſunt, ſi quis aliquem teſtari prohibuerit, ſi quid ei qui capere prohibetur relictum ſit, ſi mòrs defuncti ab hæredibus vel conjuge non vindicetur. *l.un.* C.*de his qui ſe defer.l.*1.& 2.§.*ult.ff. ſi quis aliquem teſtari prohib.d.l.*1.*ff.de jure fiſci.* Textus loquens de his quæ indignis auferuntur, docenſque ea Regis ſeu Principis eſſe, addit hanc exceptionem: *Niſi quæ ſpecialiter quibuſdam conceduntur*: certis enim caſibus leges ea quæ indigno adimunt, alij quam fiſco attribuunt; veluti legatum relictum ei qui celavit teſtamentum, attribuunt heredi ſcripto, *l.penult.* C.*de legat.* & relictum ei qui ſe excuſavit à tutela ipſi pupillo. *l.poſt legatum* §.*amittere.ff. de his quæ ut indig. dixi ſup. cap.*17.*lib.* 2. De bonis damnatorum illud addiſcendum eſt, quocunque ſupplicio ſaltem vitam aut civitatem adimente reus afficeretur, ſimul bona ejus omnia publicari conſueviſſe jure antiquo; *l.* 1.*in princ.ff.de bon.damnat.* idemque jus fuiſſe ſi quis proſcriberentr,

*l.*3.*ff.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

l. 3 *ff de interdic. & relegat. l. ſi ademptis.* C. *de ſent.paſſ.* nec diſcrimen criminum antiquitus hac in re ullum fuiſſe. Inceſti pœna tunc fuit deportatio. *l. ſi quis. ff. de quæſtion.* Conſequens erat deportatione bona adimi, fiſcoque vindicari: *l. deportatorum.* C. *de pœnis.* ſed moderatio quædam in his facta reperitur poſterioribus legibus: quamobrem hæc verba in prædicto textu adjecta ſunt: *ſecundum quod in novis conſtitutionibus cavetur.* Extat enim conſtitutio Arcadij & Honorij, quâ non indifferenter ex cauſa inceſtarum nuptiarum bona fiſco addicuntur; ſed demum liberis uſque ad tertium gradum, aut parentibus uſque ad ſecundum, aut fratre, ſorore, patruo, amitâ deficientibus. *l. ſi quis.* C. *de inceſt. & inut. nupt.* Noviſſima autem Juſtiniani conſtitutio generaliter nullis liberis extantibus, bona fiſco ex hac cauſa defert. *Nov. de inceſt. & nefar. nupt.* 12. § 1. *Auth. inceſtas.* C. *d. tit. de inceſt. & inutil. nupt.* Cæterorum capite damnatorum aut proſcriptorum bona, pro dimidia parte liberis ſi qui eſſent, alioqui tota fiſco, ex conſtitutione Theodoſij & Valentiniani adjudicabuntur. *l. ult.* C. *de bon. proſcript.* Noviſſimâ vero ſanctione Juſtiniani, liberis & parentibus ad tertium uſque gradum bona reſervãtur. *Novel. ut nulli jud.* 134. *§. ult. Auth. bona damnat.* C. *d. tit. de bon. proſcript.* Exceptũ eſt conſtitutionibus crimẽ læſæ majeſtatis, ſeu perduellionis, ob quod nulla liberorum parentumve habitâ ratione, cuncta bona Reipublicæ fiſcus aufert *l. ſi quiſquis.* C. *ad l. Iul. majeſt. d. l. ult. & d. Auth. bona damnatorum.* C. *de bon. proſcript. d. Nov.* 134. *§. ult.*

Sextum locum inter regalia ex textu ſuprà commemorato, aſſigno bonis vacãtibus, necnon de quo in fine textus mentio fit, invento theſauro. Bona vacantia ſunt quæ nullum habent dominum, veluti cùm quis abſque omni herede deceſſit: *l.* 1. *& l.* 4. C. *de bon. vacant.* quòd plerumque in bonis nothorum accidit, necnon peregrinorum, ubi jus ſucceſſionis externis hominibus conſuetud ne regionis denegatur, veluti in Francia Hannonia; jus albinatus vulgò vocant: und ibi mos extraneis jus indigenarum ſeu c vium impetrandi. Si quid duobus commun ter à Principe fuerit donatum, quorum alt ſine herede moriatur, portio ejus minimè va cans habetur, verùm conſorti acquiritur e latiore interpretatione beneficij Principi *l. un.* C. *ſi liberalit. imperial. ſocius.* Singula re fuit in apparitoribus præfecti prætorio, in bonis eorum vacantibus non quidẽ fiſcus ſed præfectus ipſe ſuccederet. *l.* 3. C. *de ap par. præfect. prætor.* Cauſa invẽti theſauri ad modum ſimilis eſt cauſæ bonorũ vacantium cũ domino carere res videatur, cujus domi nus ignotus eſt, nemoque aſſertor. Accipitu namq; hîc vocabulũ theſauri pro re ſive pe cunia tempore vetuſtiore, aut excedente ho minũ memoriam depoſita: *l. unic.* C. *de theſaur.* quamvis hæc vox nonnunquam latiùs ſumatur: *l. theſaurus. ff. ad exhibend.* nõ indiſtinctè inventus theſaurus dicitur ad Principem pertinere; nõ enim ſi quis in ſuo fundo eum invenerit, quippe is totũ ſibi acquirit. *§. theſauros. Inſt. de rer diviſ.* Fuit olim neceſſe quærendi retinendive theſauri etiam in ſuo facultatem à Principe impetrari, quod poſtea abrogatum eſt, modò divinatione & magicis artibus quis in hac re non utatur. *d. l. un.* C. *de theſauris.* Nec verò etiam ſi quis in alieno loco theſaurum repererit is ſemper fiſco vindicatur: etenim dimidia pars repertori, reliqua domino loci legibus conceditur. *d. §. theſauros. Inſt. de rer. diviſ. d. l. un. in fine.* C. *de theſaur.* Ideò totum domino fundi non tribuitur, quòd theſaurus portio vel fructus fundi non ſit, ſed magis quoddam donũ fortunæ; *l. ſi is qui. § quid ſi. ff. de acquir. rer. dom.* quâ ratione dimidium theſauri in loco Cæſaris inventi, rectè hic Cæſari attribuitur. Porrò difficultatem habet quòd Principi tantundem hic tribuitur, ſi in loco religioſo fuerit repertus theſaurus: nam

cùm

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

cùm loca religioſa, ſæcra, aut uſu publica, ſint proprietate nullius; videtur repertus i-bi theſaurus debere potius cedere ſoli invẽtori: idque Adrianus ſane conſtituit. *d.§.theſauros. Inſt.de rer. diviſ.* Sed Antoninus & Severus poſteriores Imperatores, qui in Pandectis ſolent divi fratres appellari, cõſtituerunt dimidium fiſco vindicari: *l.3.§.ſi in locis ff.de jure fiſci.* quorum cõſtitutio hic approbata eſt, non abſque ratione, cùm cura & defenſio eorum locorum principaliter (ut dixi) ad Principem ſpectet. Hæc ita ſi caſu ſeu aliud agendo theſaurus fuerit extra proprium locum inventus: ſin ſtudioſè & datâ operâ, rectè hic additur totũ ad fiſcum pertinere; utpote parte tunc inventori velut indigno ademptâ. Ita conſtitutum, ut effodiendi alienos agros ad ſcrutãdum, anſa præſcinderetur. *d.l.un.C de theſaur.* Similiter ſi in fiſci loco theſaurum reperiens, partem ad fiſcum pertinentem callidè ſuppreſſerit, quaſi indignus ſuam partem amittit. *d.l.3.§.ult. ff.de jure fiſci.* Sic cenſendum ex veritate juris eſt de theſauris; quamvis variè reperiatur aliquando de hac re judicatum. *Chopin.de doman. Franc.lib.2.tit.5.Papo lib.13.tit.7. arreſt.1.*

Septimus locus inter regalia ex textu ſupradicto dandus eſt angarijs, parangarijs, & plauſtrorum naviumque præſtationibus, & extraordinariæ collationi ad expeditionem Principis, id eſt, ad tranſitum ejus cum exercitu. Angariæ & parangariæ voces ſunt origine Perſicæ, coactam quandam ſervitutem denotãtes. Angariæ enim in operis qualibuſcunque perſonarum conſiſtunt: parangariæ vero ſunt in quibus præter operas fit aliquid impenſæ. *Alciat. ad l.neminem. C.de ſacroſanct. Eccleſ.* Hæc vocabula latè etiam continent jumentorum, curruum, navium præſtationem: *Cujac.ad l.ult.C. de fabricenſ.& ad tit.C.de curſ.publ.* at verò anguſtius hic ſicut alibi, *in l jubemus, & in d.l. neminem. C. de ſacroſanct.Eccleſ.* ſumuntur pro operarum corporalium, impendiorumve quæ eo nomine fiunt præſtatione. Opus eſt operis, animalibus, plauſtris, navibus ad trãſlationem tranſvectionemque armorum, & aliarum rerum, atque ob multas alias neceſſitates publicas; in quibus neceſſe eſt Principi miniſteria exhiberi. Similiter multis opus eſt in tranſitu exercitus, quorum collationẽ & qualiacunque id genus munera imperandi jus Princeps habet. *d.l.neminem. C.de ſacroſanct.Eccleſ.l.ſi pendentes. §ſi quid. ff.de uſufruct.*

Octavum locum inter jura majeſtatis, ſecundùm eundem textum tribuere debemus poteſtati conſtituendorum magiſtratuum ad juſtitiam expediendam, id eſt, ad jus reddẽdum tam in privatis, quàm in publicis cauſis: quippe hæc res una præcipua eſt earum quæ ad Reipublicæ ſalutem deſiderantur: atque ideò ſicut cæteræ res ejuſmodi ad curam Principis pertinent, ita proculdubio magiſtratuum creatio; *l.1.ff.ad l. Iul.de ambitu.* non tantum ut perſonas huic officio præficiat; verumetiam ut qualis nominis & poteſtatis magiſtratus in ſingulis Provincijs vel civitatibus ſint, lege præſcribat; quod à Juſtiniano ſedulò factum cernimus noviſſimis ejus conſtitutionibus plurimis. *Nov.24.& 7. ſeqq.& alijs paſſim.*

Nonus locus regalium ex eodẽ ipſo textu aſſignatur argentarijs. Argentaria, menſam ſeu functionem argentariorum ſignificant: *l.4. & paſſim.ff. de edendo.* quod officium publicum fuit, fidemque publicam apud veteres habuit, ut mirum non ſit fuiſſe Principis, cui ſumma rerum omnium publicarum incumbit officij hujus exercendi poteſtatem facere. Quale fuerit officium iſtud argentariorum, & magna ex parte in fœnerando poſitum fuiſſe, alibi declaravi. *ſup. cap.3.lib.3.* Pari ratione Princeps hodie fœnerandi gratiam diplomate ſuo quibuſdam concedit.

Quæ poſtremò regalibus ex textu prædicto adſcribo, ſunt palatia in civitatibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

conſuetis: quippe hæc propria Principis habitationique ejus deſtinata eſſe, nullique eis locis abſque ejus conſenſu uti licere, certiſſimum eſt. *l. quicunque. C. de operib. publ.*

Planè ſciendum eſt præter antè enumerata, eſſe adhuc multa alia regalia, ſeu ad plenitudinem poteſtatis Principis pertinentia; quippe reſtituit is natalibus, & naturales atque ſpurios facit legitimos, reſtituit infames, reſtituit damnatos, indulget abolitionem, veniamque homicidiorum, & quorumvis criminum, ætatis veniam minoribus concedit, ſupplet emendatque defectum ſolemnium, confirmando ea quæ alioqui ipſo jure nulla erant; interponit authoritatem in arrogationibus, ornat titulis dignitatum, ſcilicet creando Duces, Marchiones, Comites: immò ſi maximus ſit nimirum ſummus Pontifex, aut Imperator, reges: ad poteſtatem quoque Principis ſpectat equitum auratorum creatio; atque id etiam unum ex ſolemnibus inaugurationis: perſonas denique plebeias, earumq; genus is nobilitat; quinetiam creat reſcripto ſuo Doctores, atque poëtas laureatos: nam & quod manu cancellarij in academijs geritur, id geri exiſtimandum eſt vice & authoritate Principis; utpote penes quem ipſum eſt inſtitutio academiarum. Quòd Præter authoritatem regis ſeu Principis loci ſoleat in Univerſitatibus ſtudiorum erigendis authoritas accedere ſummi Pontificis, id fit propter dogmata Theologiæ & religionis quæ ibi tradentur; quorum ſupremus cenſor eſt Pontifex.

Inſuper Principis eſt jus nundinarum, & publici fori certis locis tribuere. In ſumma quidquid honorum & facultatum in inferioribus eſt, id à Principe velut à capite in cætera Reipublicæ membra diffluere intelligẽdum eſt. Quæ ſingula poſſem authoritatibus legum juris Romani comprobare: ſed ut brevis ſim, remitto ſtudioſos ad collectionẽ quam de ijs fecere Matthæus de afflictis ad prædictum titulum quæ ſint regaliæ in uſibus feudorum in Principio, & Chopinus in dicto tractatu de domanio Franciæ, & Lancelottus Conradus in recenti tractatu qui inſcribitur templum omnium judicum. Omitto hîc recenſere plurima quæ reſpectu privatorum habet fiſcus privilegia. *ff. & C. tit. de jure fiſci, & paſſim alibi in jure.*

Moribus hæc præterea ſibi Principes reſervarunt, reſtitutiones in integrum ex cauſſis, minoris ætatis, doli, metus, juſtæ abſentię, & alijs: conceſſionem beneficij ſuccedendi ſub inventario, & induciarum, & ceſſionis bonorum. E diverſo quædam partes eorum jurium quæ regalia dixi, moribus ex liberalitate principum in dynaſtas inferiores trãſlatæ cernuntur; utpote quibus competit jus quarundam mulctarum, & publicationis bonorum, & bonorum in ſuo territorio vacantium occupandorum, nec non angariarum, & indictionum aliquarum ex certis cauſſis; *Chaſſanæus ad cõſuet. Burg. tit.* 1. 2. 7. §. 13. quemadmodum à Principibus Romanis, nõnulla jura principalia Præfectis, proconſulibus, & pręſidibus provinciarum indulta fuere. *l.* 1. §. *cum urbem. ff. de off. præfec. urbi. l. aliquando.* §. *cum pleniſſima. ff. de offic. proconſul. l. illicitas.* §. *qui univerſas. ff. de offic. præſid.*

CAPUT IV.

De aula Principis, ſummoque ejus ſplendore, & officijs palatinis.

Diſſerui de his quæ pertinent ad curam poteſtatemque Principis, quæ ad tria capita referre licet; ut videlicet juſtitia populo per leges & judicia adminiſtretur; ut libertas populi armis defendatur; ut quæcunque ad uſum vitæ populo neceſſaria ſunt, abundè habeantur: ac cùm dictum ſit penes Principem legum arbitrium eſſe, & eis minimè illum alligari, mirum videri non debet teſtamenta coram eo ſolo, omiſſis plurimis quę alioqui neceſſariæ eſſent, ſolemnitatibus,

condita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

condita valere. *l. omnium. C. de teſtam.* & donationes ejus quantęcunq; ſint, non indigere inſinuatione: *l. ſancimus. §. exceptis. C. de donat.* quaſi præſentia Principis in his, & reliquis ejuſmodi formam legum ſuppleat. Similiter cùm ſit dictũ omnem magiſtratuum poteſtatem à Principe proficiſci & dependere: mirum non eſt à majoribus magiſtratibus ad eum appellari, ad eum relationes & conſultationes judicum perferri; *dixi ſup. cap. 12. & cap. 14. lib. 4.* eum denique quarundã cauſſarum primam cognitionem ſive ex commiſeratione, ſive propter alias cauſſas ſibi retinere. *l. un. C. quando imperator inter pupillos vel viduas.*

Tantæ authoritati Principis, maximum ſplendorem conjungi ratio ſuaſit, ut omnes in debito officio reverentiæ & obedientiæ & amoris erga eum continerentur; qui ſplẽdor cùm in ſtatuis & imaginibus & titulis qui illi eriguntur, & lætis acclamationibus quæ ei fiunt, multiſque alijs hujuſmodi externis honoris ſignis; *C. tit. de ſtat. & imaginib. & tit. ſeq.* tũ in illo poſitus eſt, quod nomen & annus imperij ejus inſtrumentis additur. *N. ut præponatur nomen Imperat. 47. dixi ſup. cap. 11. lib. 4.* Ac partim propter ſplendorẽ, partim quia tam latè diffuſa eſt cura Principis, plurimos aſſiſtere, ſervireq; ei neceſſe eſt; unde tanta multitudo & varietas officiorum palatinorum, id eſt, eorum quæ in palatio ſeu apud palatium exercentur. Palatium enim ſignificat aulam ſeu domum ipſius Principis. Plerique ibi degentes ſub cura & imperio illius qui magiſter ſeu comes officiorum dicebatur, fuerunt conſtituti, ideoque magiſteriani appellati: *C. tit. de offic. magiſtri officior.* quales ſunt protectores corporis, qui armati excubias agunt, vel interdiu, vel ſilenti nocte; unde nomen ſilentiariorum. *C. tit. de ſilentiarijs & tit. de domeſtic. & protect.* Item achiatri ſeu medici cubicularij, & quicunque ut aliquo tali miniſterio cuſtodiendarum curandarumque rerum fungantur, domeſtici ſunt principis. *C. de comitib. & archiat. ſac. palat. C. de præpoſit. ſac. cubic. & de omnibus cubicul.* Sub eodem magiſtro officiorum fuêre ſcholæ agentium in rebus, id eſt, deſtinatorum ad varia quæ occurrunt Principis negotia obeunda, ad quos inter cætera obſervatio curſus publici ſpectabat; *C. de agentib. in reb. & C. de præpoſit. agent. in reb. & C. de curſu publ.* nec non ſcholæ exercitij militaris, ut ſcutariorum, ſagittariorum & ſimilium. *C. de privileg. ſchol. & C. de comitib. & trib. ſchol.* Sub eodem fuere etiam ſcriniarij, id eſt, ij qni militant & operam præbent ſcribendo, notando vel aliter in ſcrinijs, ubi ſanctiones, reſcripta, & cognitiones principnm reponantur & aſſerventur: quem locum cancellariam vulgò vocant. *C. de magiſt. ſacror. ſcrinior. C. de prox. ſacror. ſcrinior. C. de primicerio. C. de munerarijs, actuarijs. &c.* Præfuit denique idem officiorum magiſter metatoribus, cellarijs, pædagogis, & quocunque alio ejuſmodi munere in aula fungentibus. *C. de menſor. & C. de caſtrenſianis.*

Inſuper ad aulam pertinent conſiſtoriani, id eſt, ij qui in Principis conſiſtorio verſantur ubi cauſſas Princeps cognoſcit, & de bello, & pace, magiſtratibus, & legibus alijſque Reipublicæ negotijs gravioribus tractat. In eo poſt Principem præſidebant Præfectus prætorio & quæſtor ſacri palatij. *C. tit. de offic. præfect. prætor. C. de offic. quæſt. & Novell. de adjutor. quæſt. 35.* Aſſidebant patritij, ſenatores, conſulares, expræfecti, exqueſtores, & alij qui magnos magiſtratus geſſerant, nec non juriſperiti quidam: miniſtrabant verò referendarij, patroni cauſſarum & alij ſimiles. Referendarij erant qui recitabant Principi ſupplicum deſideria & mandata Principis judicibus inſinuabant; hos ad veterem numerum octo revocavit Juſtinianus. *Novell. de referend. ſacr. palat. 10.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Fuit & in aula magiſter quidam militum; cujus officium fuit in comitatu Principis curam exercitus habere, & inter milites cognoſcere. *C. tit de offic. magiſt. milit.*

Cæteri qui in aula verſantur, ad rem quæſtoriam & pecuniariam Principis pertinent; & quidem cùm ea conſiſtat vel in ijs quæ privatim Principis ſunt, aut pro certo perpetuòque proventu ei ſunt aſſignata, vel in ijs quæ ex largitare populi extra ordinem proveniunt, qui illis præerant comes rei privatæ & comes ſacri patrimonij: qui autē his præerat, comes dicebatur ſacrarum largitionum: *C. de off. comit. rer. privat. & tit. de off. comit. ſacri patrim. & tit. de off. ſacrar. largit.* ac quiſque eorum ſuos officiales habuit dictos palatinos, exemplo cæterorum in palatio miniſtrantium: *C. de palatin. ſacrar. largit. & rer. privat.* ad hanc claſſem etiam pertinuêre negotiatores, navicularij, monetarij, metallarij, alijque artifices varij generis ibidem miniſtrantes. *C. d. tit. de navicul. & tit. de metal. al.* Pleniorem iſtorum munerum palatinorum cognitionem, hauriendã relinquo ex libro duodecimo Codicis, ubi hæc fusè & per multos titulos explicantur.

Tametſi Imperium Conſtantinopolitanum dudum eſſe deſierit, tamen in pleriſque cernere eſt hodie parem aulæ Principum formam, ut dici poſſit non tam in officijs ipſis, quam in eorum nominibus eſſe diverſitatem. Etenim ut omittam officia protectorum corporis, archiatrorum, cubiculariorum, & alia multa ſimilia, conſiſtorio ſacro rectè comparabitur; quod hodie vocamus conſilium ſtatus; quippe in quo Princeps unà cum proceribus patrię, & ſelectis quibuſdam juriſconſultis de arduis negotijs ad ſtatum ſummamque Reipublicæ ſpectantibus deliberat. Proximum ei eſt concilium quod vocamus privatum ſeu ſecretum, conſtans ex ſolis juriſconſultis; pars quoque vel appendix conſiſtorij Principis; utpote in quo & reſcripta gratiæ conceduntur, & cauſſę principales cognoſcuntur. At verò quæ ad ærarium & proventus Principis ſpectant, in illo concilio tractantur quod appellamus finantiarum.

CAPUT V.

De magiſtratibus eorumque varia poteſtate & dignitate, ac primùm de ijs qui apud Principem ſunt.

HActenus de prima ſupremaque poteſtate publica, quæ eſt Principis. Deſcēdo nunc ad explicationem ſecundæ poteſtatis publicæ, quæ eſt magiſtratuum. Magiſtratus nomen deductum eſt à magiſtro, & nomen magiſtri ab adverbio magis. Magiſter namque eſt cui præcipua cura rerum incumbit, & qui magis quàm cæteri rebus quibus præeſt advigilare debet; *l. cui præcipua. ff. de verb. ſignif.* unde appellationes magiſtri equitum, magiſtri militum, magiſtri officiorum, magiſtri ſacrorum ſcriniorum: *l. 2. ff. de orig. jur. & lib. 3. & 12 C.* & generaliter quilibet magiſtratus dici poteſt magiſter, quod magis poſſit atque debeat præſtare quàm privati. Hæc vox magiſtratus modò poteſtatem ipſam quæ in Republica penes aliquos eſt poſt principem; modò perſonam quæ in ea poteſtate eſt conſtituta, ſignificat. Ac magiſtratuum alij majores, alij minores, prout cujuſque magis minuſve ampla eſt poteſtas, ſive hæc in mero mixtove imperio aut juriſdictione, ſive in alijs quæ ad rempublicam pertinent, conſiſtat: *l. poteſtatis. ff. d. tit. de verb. ſignif.* exempli cauſsâ majores magiſtratus fuêre dictator, conſules, præfecti prætorio: minores verò ædiles, & magiſtratus municipales.

Ac ſciendum eſt magiſtratuum fuiſſe diſtinctas quaſdam dignitates, certoſque earum titulos: quorũ primus & ſupremus fuit illorum qui dicti ſunt illuſtres; ſecundus illorum qui ſpectabiles; tertius illorum qui clariſſimi; quartus atque infimus illorum qui perfectiſſimi. Quæ diſtinctio dignitatũ orta demum fuiſſe videtur poſteriorum Imperatorum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

eratorum tempore, cùm nulla ejus fiat mẽ-io in Pandectis, ſed ibi indiſtinctè omnes qui ſenatorij ordinis erant, vocantur clariſſimi. *paſſim. tit. ff. de ſenator.* Perfectiſſimatum inter cæteras dignitates numerari oportere, erraſſeque vehementer Interpretes hanc dignitatem omittentes, demonſtrat textus juris expreſſus, *in l. un. C. de perfectiſſimatus dignit.* quamvis Senatoribus hoc nomen non convenerit, ſed unum trium ſuperiorum. *Iſidorus lib. 9. etymolog. cap. 4. Cujac. ad tit. C. de dignit.* Quibus magiſtratibus ſingulæ illæ dignitates fuerunt attributæ, diſcere licet cùm ex varijs locis, tum maximè ex libro illo qui inſcribritur notitia utriuſque imperij, ſeu eo indice magiſtratuum quem Alciatus tomo 6. operum ſuorum adjunxit, ubi qui fuerint magiſtratus civiles militareſque tam in Oriente quam in Occidente, & quorum nominum ij fuerint, & quæ ſub quoque magiſtratu civili fuerint provinciæ aut diœceſes, aut ſcholæ, aut fabricæ, & quæ ſub militari quoque magiſtratu legiones, vexillationes, auxilia, & quos quiſque habuerit officiales; ac præterea quis titulus ſuperiorum quatuor dignitatum fuerit cuique tributus, ante oculos ponitur. Conferet etiam plurimùum ad hujus rei cognitionem lectio libri ſexti variarum Caſſiodori; ubi formulas dignitatum quæ fuẽre circa ſæculum Juſtiniani eleganter deſcripſit.

Apparet inde nec non ex pluribus noviſſimis Juſtiniani conſtitutionibus ſcilicet Novel. 24. & 25. & ſeqq. nomen illuſtris tributũ fuiſſe præfecto prætorio, præfecto urbis, magiſtro vel comiti tam peditũ quàm equitum domeſticorum, magiſtro officiorum, quæſtori, comiti ſacrarũ largitionum, comiti rerum privatarum: nomen autem ſpectabilis, caſtrenſi, primicerio notariorum, proconſulibus, præfecto auguſtali, vicarijs, comitibus Orientis, Africæ, Italiæ, Britanniæ, Ducibus Syriæ, Meſopotamiæ, Pannoniæ, & hujus Belgicæ: nomen vero clariſſimi conſulari Campaniæ, correctori Apuliæ, vel Calabriæ: nomen denique perfectiſſimi præſidi Dalmatiæ, Arabiæ, magiſtro cenſus, & ita cæteris plerumque majorem vel minorem titulum pro qualitate adminiſtrationis, vel quantitate provinciæ quæ cuiq; committebatur. *Duaren. diſput. anniverſar. lib. 2. cap. 1. & ad tit. ff. de ſenator.* Dico plerumque; quoniam non ſemper unum eundemque titulum dignitatis ijſdem magiſtratibus conceſſum fuiſſe oſtendit Alciatus. *lib. diſput. 3. cap. 4.* Legimus in jure quoſdam fuiſſe ſupra illuſtres; nempe cõſules, & patritios, propter ingentem eorum honorem ſatis per ſe notũ abſq; ullo talis tituli additamento. *§. in ſumma. Inſt. de injurijs. l. 3. C. de conſulib. l. eos. C. de uſur l. ſi quando. C. de appellat.* Deinde conſtat hos titulos non ſolùm magiſtratuum acceſſiones fuiſſe, ſed Principes his aliquos ornare ſolitos abſque ulla adminiſtratione, qui idcirco dicebantur vacantes, aut etiam honorarij. Inter quos ille ordo erat, ut actu adminiſtrantes vacantibus & honorarijs paris dignitatis præcellere cenſerentur: *l. 2. C. ut dignit. ordo ſervetur.* ſicut equeſtris dignitas aliquibus, quamvis nullo magiſtratu fũgantur beneficio Principis, confertur tantùm ut ij ſint honoratiores & à plebeis ſeparentur. *l. un. C. de equeſt. dignit.* Cum illis titulis dignitatum certa privilegia circa liberationem à curiali ſorte, circa judicia, reſque alias erant conjuncta ſimulque acquirebantur. *l. 1. & ſeqq. C. ubi ſenat. vel clariſ. Nov. ut ab illuſtrib. & qui ſuper eam dignit. ſunt. 69. & Nov. ut ordinariæ præfecturæ. 70.*

Tametſi tituli illi exoleverint, utilis tamẽ eſt eorum cognitio, tum ad multos locos juris intelligendos, tum quia ab eis ad dignitates præſentis ſæculi rectè, in aliquibus ducitur argumentum: cujuſmodi dignitates ſunt ducatus, marchionatus, comitatus & cæteri ſimiles. Ducis & comitis nomen in uſu fuiſſe veteribus, ac ducem dictum à ducendo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

populo vel exercitu, & comitis ex eo quòd quis cauſſa officij Principem comitaretur, vel inde ad provinciam regendam miſſus eſſet, partim etymologia ipſa, partim libri ſupra allegati, 12. C. & notitiæ utriuſque imperij, & Caſſiodori declarant: quinetiam marchionis vocem origine germanicâ ſignificationem ejus ipſius præ ſe ferre, quem veteres dixêre ducem vel comitem limitaneum optimi authores docuerunt: *Franciſ. Hotoman. in comment. de verbis feudalib. in verbo marchiones.* licèt ij tituli poſtea deſierint eſſe nomina officij & temporariæ adminiſtrationis, ſed ditionibus & feudis quẽadmodum hodie videmus, perpetuò annexi fuerint. *lib. 2. in uſibus feud. tit.* 10. Ac verò etiam nunc magiſtratibus ſua dignitas omninò adjuncta eſt; verbi gratiâ, quiſquis in his regionibus creatur præſes ſupremi & provincialis cujuſpiam tribunalis, is hoc ipſo equeſtrem dignitatem conſequitur.

Quæ ſpecies primæ magiſtratuum fuerint apud Romanos, necnon quæ fuerit ſingulorum origo, pulchrè expoſitum extat à Pomponio. *in l. 2. ff. de orig. jur.* Quæ autem fuerint tempore Adriani Imperatoris ſeu veterum Juriſconſultorum, apparet ex titulis libri primi Pandectarum. Quæ denique poſt Imperatorem Conſtantinum & temporibus Juſtiniani clarè indicant tituli multi in C. tam libri primi quàm duodecimi. Quorum magiſtratuum alij apud Principem, alij apud populum, cùm namque Princeps regat, & populus regatur, idque fiat per magiſtratus qui inter Principem & populum medij ſunt, conſentaneum eſt aliquos Principi adeſſe, qui res populi ad eum deferant, ſeu cum eo tractent; aliquos adeſſe populo, qui juſſa Principis ad eum perferant, & exequantur. Dicam priùs breviter de his qui ſunt apud Principem, qui cùm in aula verſentur, affinis eorum conſideratio eſt tractationi proximè præcedentis capitis: quinetiam ordine diſciplinæ prima, quoniam non particularis aliquorum locorum, ſed univerſa Reſpublica horum ope adminiſtratur.

Inter hos meritò primo loco ponitur ſenatus, *ff. tit. de ſenator.* cùm Reſpublica prę-ſertim in manu fuerit ampliſſimi ordinis ſenatorum. Origo repetitur à Romulo, quem tradunt centum ex civibus elegiſſe publici conſilij cauſsâ, ob ætatem ſenatores, ob honorem patres appellatos, indeque eorum progeniem, nomen patritiorum aſſumpſiſſe. Alij denique Regum, conſulum, cenſorũ decreto in ſenatum adſcripti fuerunt, unde patrum conſcriptorum appellatio orta. Cæterùm ſub Imperatoribus pro ſenatoribus habiti fuêre, qui à patritijs & conſularibus uſque ad omnes illuſtres viros deſcenderent. *l. ult. ff. eod. tit.* Omnes igitur illuſtres ſenatum ingrediendi, dicendæque ibi ſententiæ jus habuerunt; non tamen hi ſoli; cùm & ſpectabilibus, & clariſſimis is honos patuerit. *Not. Cujac. ad l. 1. C. de dignit.* Ac quædam extat Juſtiniani conſtitutio noviſſima, hunc ordinem ſenatorum præſcribens. *Novel. de conſult.* 62. Primum locum conſenſus & ſuffragij tribuit præfecto urbi, uti cònceptum erat. *l. 3. C. de offic. præfect. urbi.* ſequuntur patritij, & conſules, conſulares, præfecti prætorio, magiſtri militum, cæterique illuſtres: *d. Nov.* 62. ubi patritij accipiendi ſunt non quidem eo ſenſu quo illi qui à primis patribus deſcenderant, ſed qui patritiatus dignitatem multò poſt inventam adepti erant; quæ fuit tam ſublimis, ut ij tanquam patres ipſius Principis haberentur. *§. filiusfamilias. Inſtit. quib. mod. jus pat. poteſt. ſolvit.* Cujus dignitatis codicillos nemo accipere poterat, niſi qui prius conſul, aut præfectus prætorio, vel urbi, aut magiſter militum, au magiſter officiorum actu fuiſſet, *l. 3. C. de conſulib.* donec abrogatum hoc fuit à Juſtiniano. *d. Novell.* 62. Patritijs iſtis aliquomodo comparare poſſes eos qui hodie per excellentiam dicuntur pares

Franciæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Franciæ, Hannoniæ, & aliarum quarundam regionum: vel ſi mavis, eos qui in ampliſſimo ordine ſunt aurei velleris, divi Michaëlis, ſancti Spiritus, aut ſimili aliquo à Principibus ſummi honoris & quaſi fraternitatis cauſsâ inſtituto. Additur in eadem conſtitutione noviſſima, quod & cõſtitutionibus anterioribus cautum fuit, *l. 1. C. de conſul. dixi ſup. h. cap.* ut ſinguli in ſenatu ſecundùm ordinem & prærogativam ſuæ dignitatis & temporis quo eam obtinuerunt, ſedeant, & ut ordinarij ſeu actu fungentes ſemper anteponantur honorarijs. Præterea additur ut qui propter cingulum magiſtratus in ſenatu eſt, is etiam depoſito cingulo in ſenatorum numero habeatur. Item quo loco ſenatus haberi debeat, & quantum ſportularum in ingreſſu dignitatis dare oporteat, eadem conſtitutio præſcribit. Mos fuit antiquitus liberos ſenatorum prætextatos, id eſt, nondum togâ virili ſumptâ; quò celerius Reipublicæ aſſueſcerent, in curiam ire cum patribus; donec Papyrij factum occaſionem præbuit cõſtituendi ne cui quinque & viginti annis minori ſenatum intrare liceret: de quo elegans narratio eſt Auli Gellij. *lib. 1. cap. 23.* Quanquam ſenatus magis conſilij quàm judicandi cauſsâ inſtitutus fuit; tamen placuit poſtea apud eum fieri accuſationes, & reos ab eo judicari, & ab eo judices peti, à judicibus denique ad eum appellari: atque hoc prædictâ cõſtitutione Juſtiniani approbatum eſt, ſic ut appellationibus examinatis, quod viſum eſſet Principi referretur, ut id ſuâ ſententiâ confirmaret. *d. Nov. 62. in princ.* Moribus noſtris illi qui ſupremis conſilijs præſunt, & in jure dicendo videri poſſunt ſenatores, tantùm habent authoritatis, ut ſententiæ eorum ſub nomine Principis & quaſi relatione ad ipſum factâ pronuntientur.

Dixi de ſenatu in quo multi conſident. Venio ad brevem deſcriptionem ſpecialium magiſtratuum, qui quidem in palatio verſantur, & negotia univerſi imperij tractant, ſed quiſque certo genere adminiſtrationis. Occurrunt primo loco conſules, quorum maximam fuiſſe poteſtatem, dubium non eſt, tum quia creati fuerunt, ut loco Regum bello paceque conſulerent Reipublicæ; tum quod lictores, faſces, cæteraque regia inſignia eis relicta. Etſi eorum authoritas valde imminuta eſt, tranſlato in Cæſares Imperio; tamen non pauca remanſere in eis priſtinæ authoritatis priſtinique ſplendoris veſtigia: inter cætera illud, ut ab eorum magiſtratu numerus annorum ſignaretur. *Nov. ut præponatur nomen imperat. 47. & paſſim, in C. & Nov. in fine conſtitutionum.* Inſuper ij velut Principes quidam, pecuniam ſpargebant in vulgus: *§. penult. Inſtit. de rer. diviſ.* donec à Valentiniano & Martiano id fuit abrogatum, & conſtitutum ut loco miſſilium centena pondo auri in opera publica ſingulis conſulatibus præſtarentur. *l. 2. C. d. tit de conſulib.* Ac Juſtinianus noviſſimâ ſuâ conſtitutione ſparſionem miſſilium conſulibus permiſit, ſed ita ut dumtaxat argentum ſpargerent, idque in minoribus nummis; auri & majorum nummorum ſparſione majeſtati Principis reſervatâ, & munificentiâ eorundem conſulum, necnon conjugis matriſve eorum reſtrictâ ad certam quantitatem, certumque numerum dierum ſeu ſpectaculorum. *Nov. de conſulib. 105.* Quod obſervandum fuit, niſi Imperator conſul foret: Principem enim qui ſupra leges eſt, illa lex minimè obſtrinxit: Profecto tanta dignitas fuit conſulatus, ut ipſimet Imperatores plerumque eum gererent; ut taceam anteriores Principes, Juſtinianus quintò conſul fuit.

Tranſeo ad proximum dignitate magiſtratum præfecti prætorio: is præerat militum cohorti quæ Imperatori præſto ſemper erat. Tria namque genera militum circa Principem erant: protectores ſeu cuſtodes corporis, qui magiſtro officiorum parebant; prætoriani milites, qui pręfecto prętorio, &

exer-

exercitus imperialis qui magiſtro militum. Non tantùm diſciplinæ militari præfuit prę-fectus prætorio, ſed etiam judicijs pleniſſimum imperium habens, tantamque juriſdictionem, ut ab eo nulla eſſet provocatio. *l.un.ff.de offic. præfect. prætor. dixi ſup. cap.* 14.*lib.*4. Si contingebat decurionem aut cohortalem aliquâ juſſione Principis in jus extra provinciam ſuam evocari, hanc juſſionem oportuit inſinuari glorioſiſſimo prætorij præfecto, *Novel. ne decurio aut cohortalis.* 151. & generaliter quæcunque forma pragmatica à Principe ad Duces vel præſides provinciarum emanabat, de cauſis publicis, hæc robur non habebat, præterquam ejuſmodi inſinuatione eidem præfecto factâ: ut videlicet is expenderet an non ea forma ſeu juſſio ad detrimentum Reipublicæ per obreptionem emanaſſet. *Novel. ne ſacræ formæ* 153. Illud memoratu dignum eſt, quod Plinius in panegyrico dixit Trajanum huic dignitati tantum tribuiſſe, ut etiam in ſe præfecti manum armaverit. Narrat enim Dion cùm Trajanus præfectum prætorio cingulo donaret dignitatis ejus inſigni, ita dixiſſe: Accipe hunc enſem, & ſiquidem rectè atque è re publica imperavero, pro me; ſin ſecus, in me eo utere. Hoc magiſtratu ornati fuerunt regnante Severo Papinianus & Ulpianus: idque officium pænè tale fuit, quale tribuni celerum apud Reges, & magiſtri equitum apud dictatores. *l.2.ff.de orig. jur.*

Sequitur in ordine magiſtratuum apud Principem degentium quæſtor. Loquor de glorioſiſſimo quæſtore ſacri palatij: fuerunt namque alioqui varia genera quæſtorum. *d.l.2.ff.de orig.jur.* Quæſtoris palatij partes fuerunt epiſtolas Principis in ſenatu recitare, leges dictare, precibus reſpondere, conſilia circa hæc Principi dare; quinetiam dignitates & adminiſtrationes quædam ad ſollicitudinem ejus pertinuerunt. *ff. & C. tit. de offic. quæſt.* Ac de eo magiſtratu cautum extat pluribus noviſſimis conſtitutionibus Juſtiniani; primò, ut ne in litibus emiſſæ ſacræ juſſiones aliter à judicibus recipiantur, quàm ſi fuerint ab eo ſubnotatę. Sacras juſſiones intelligo, juſſiones Principis: nam ſacri immò divini vocabulū majeſtati Principis paſſim atrtibui in jure civili notius eſt quam ut dici debeat. *Nov. ut divina juſſiones* 114. Secundò, ut cauſſę appellationum coram eodem quęſtore, & pręfecto prętorij ſimul tractentur; quamvis non tam auguſto ritu, quàm pręſente ipſo Principe in conſiſtorio. *Novel. exemplum ſacræ formæ.* 126. Tertiò, ut certę appellationes ad eum ſolum referantur. *Novel. de appellat. Siciliæ* 75. Quartò, ut habeat viginti ſex adjutores juxta veterem morem: eorumque adjutorum militia ſeu officium poſſit alienari, & ad liberos necnon ad extraneos heredes tranſire; ſub certa tamen pretij definitione. *Nov. de adjut. quæſt.* 35. *l. ult. C. de pignor.* Hoc honore ornatus fuit Tribonianus apud Juſtinianum, Quęſtori palatij comparari poteſt qui hodie vocatur Regni cancellarius; ſicut pręfecto prętorio, ille qui vocatur coneſtabilis *Cujac. ad d. Novel.* 35. *& Petr. Gregor. in ſyntag. jur. univerſ. lib.* 47. *cap* 18.

Fuit & quęſtor quidam exercitus, cui incubuit annonas per caſtra diſtribuere; habuit is quoq; juriſdictionem & auditorium, & ad eum ex certis provincijs appellationes prolatę fuerunt; ſed quia ſępe eum abeſſe contingebat, habuit vicarium in urbe. *Novel. apud quem oporteat* 41.

Cęteri magiſtratus Palatini, ſunt magiſter officiorum, comes ſacrarum largitionum, comes rerum privatarum, comes ſacri patrimonij; de quibus cùm nihil ſingulare cautum reperiam in noviſſimis conſtitutionibus, & quę fuerint earum dignitatum officia, ex ijs quę in proximo capite dicta ſunt, cognoſci poſſit, huic capiti finem impono.

CAPUT VI.

De magiſtratibus qui provincias gubernant.

CUm dominatus Romanorum anguſtis finibus adhuc contineretur, ac vix extra urbem, aut minimè ultra Italiam extenderetur; non fuit opus multis magiſtratibus qui foris Rempublicam adminiſtrarent: ut verò Sicilia, dein Sardinia, alijſque provincijs captis, neceſſe fuit novos magiſtratus inſtitui quibus eæ regerentur; atque adeò creſcente paulatim numero regionum extra Italiam bello acquiſitarum, crevit quoque paulatim hujuſmodi magiſtratuum numerus: atq; ij magiſtratus prætores appellati ſunt, *l. 2. §. capta. deinde. ff. de orig. jur.* vel proconſules, ſive quod jam functi conſulatu; ſive quod cum imperio quaſi conſulari ad regimen provinciarum mitterentur; ut ſcripſerunt Feneſtella & Pomponius Lætus.

Cæterùm præcipua ordinatio provinciarum facta eſt tempore Octavij Auguſti, quem legimus, quaſdam earum arbitrio ſenatus reliquiſſe, quę proconſulares; quaſdam arbitrio populi, quæ prætoriæ appellatæ; quaſdam validiores & quas annuis magiſtratuum imperijs regi nec facilè nec tutum erat, in ſuam curam ſuſcepiſſe, eoque Præſides miſiſſe; quorum officium tantiſper durabat dum ſucceſſor mitteretur: unde hæ provinciæ præſidiales ſpecialiter dictę ſunt; alioqui Præſidis nomen generale eſt, ut & proconſules, & quoſcunque alios rectores provinciarum comprehendat: *l. 1. ff. de offic. præſid.* Prætorum & proconſulum gravior fuit adminiſtratio, & dignior quàm præſidũ: quoniam illis exercitus & cura belli quoque committebatur; his non item qui tantùm modò majorem modò minorem poteſtatem habebant, prout proficiſcentes mãdata Principis acceperant, quibus forma adminiſtrationis præſcripta erat. Ac iſta ordinatio Auguſti perſeveravit uſq; ad Adrianũ, qui multa circa diſpoſitionem provinciarum novavit: niſi quod antea nonnullę provincię interdum ex proconſularibus in aliam formam commutatę fuerint pro temporum neceſſitate. *teſte Suetonio in Auguſto cap. 48.* Quę ab Adriano forma inſtituta eſt, manſit ferè uſque ad Diocletianum, cujus tempore adſcito in rerum faſtigium Maximiano Imperialis poteſtatis collegâ, atque ita publicatâ quodammodo Republicâ, magiſtratus duplicati ſunt, & pares in Oriente & Occidente conſtituti; ac paulò poſt tranſlatione factâ ſedis Imperij Bizantium à Conſtantino, certiſſima & abſoluta provinciarum partitio & limitatio atq; magiſtratuum tam civilium quàm militarium conſtitutio, per omnia loca emanavit: quę diſpoſitio pręter pauca à ſucceſſoribus mutata, duravit; donec barbarorum irruptiones & furores Imperium Romanum, ejuſque formam magna ex parte deleverunt.

Partitio iſta facta eſt primùm in maximos quoſdam tractus, & ampliſſimas regiones orbis Romani, quibus ſingulis pręfuere pręfecti pretorio; tum hi tractus in certas diœceſes diducti, ac tandem quæque diœceſis in ſuas provincias diviſa. Etſi enim pręfecti pretoriorũ in aula & comitatu Principis erant; *l. præcipimus. C. de appellat.* tamen eminens eorũ poteſtas longè lateque per provincias ſupra inferiores magiſtratus, quibus diœceſes & provincię commiſſę erant, ſe extendebat. In Orientis partibus fuere pręfecti pretorio duo; unus dictus Orientis, cui ſubditę erant hæ diœceſes quinque, Oriens, Ægyptus, Aſiana, Pontica, Thracia. Oriens habuit provincias quindecim: Ægyptus ſex; Aſiana decem; Põtica decem; Thracia ſex. Alter dictus præfectus prætorio Illyrici, cui duæ diœceſes ſubjectę; Macedonia & Dacia: Provinciæ Macedoniæ ſex, & Daciæ quinq;. Similiter in partibus Occidentis fuerũt præfecti prætorio duo: unus dictus Italiæ; alter Galliarum: ſub illo diœceſes tres, Italia, Illy-

ricum Occidentale, & Africa: Provinciæ Italię ſeptemdecim; Illyrici ſex; Africę ſeptẽ. Sub hoc diœceſes quoq; tres, Hiſpania, Gallia, & Britannia: Hiſpaniæ provinciæ ſeptẽ; Galliæ ſeptemdecim; Britanniæ quinque. Ac ſingulæ iſtæ diœceſes & provinciæ tam Occidentis quàm Orientis ſuos habuerunt rectores ſeu adminiſtratores ſub varijs nominibus; ſcilicet vicarij, comitis, proconſulis, præfecti, conſularis, præſidis, aut correctoris: ac ubi res militaris per hos adimpleri non poterat, fuerunt adjuncti alij qui ſpecialiter ibi arma cum imperio tractarent; ſcilicet vel ſub nomine magiſtri militum: nam præter magiſtrum militum præſentialem, id eſt, in aula & præſentia Principis degentem, fuerunt foris ejuſdem nominis militiæ præfecti; vel ſub nomine comitis rei militaris, vel ſub nomine ducis.

Quæ & quot fuerint provinciæ ſub diſpoſitione uniuſcujuſque, necnon quot ſub magiſtratibus militaribus legiones aliæ cohortes, præter titulos C. libri primi & libri duodecimi, paſſim monſtrant amplius libri in proximo capite à me citati: notitia utriuſque Imperij, & index dignitatum tomo ſexto operum Alciati adjectus. Exhibent hi libri formam magiſtratuum & provinciarum quę extitit tempore Arcadij & Honorij Imperatorum: quæ forma in nonnullis poſtmodum mutata eſt. Juſtinianus namque ſicut cæterarum partium Imperij rectè ordinandarum: ita & hujus partis rectè diſponendæ ſtudioſiſſimus fuit Imperator: poſtquam enim Africa auſpicijs ejus à Vandalis liberata, atque Romano orbi reſtituta eſt, fecit is maximam ejus regionis quandam pręfecturam; & cui ea commiſſa eſt, appellatus eſt præfectus prætorio Africæ, ſub quo quot & quæ fuerint provinciæ, & quę nomina rectorum ſive civilium ſive militarium earundem, & quid ij omnes pro codicillis ſuæ dignitatis, eorumve codicillorum inſinuatione inferre deberent, & quæ ſtipendia quiſque de publico haberet, & quæ ſedes præfecti & ducis cujuſque, & generaliter quis fuerit totius illius diœceſeos ſtatus, amplè & dilucidè idem Juſtinianus deſcripſit. *in l. 1. & 2 C. de offic. prefect. pretor Africę.*

Maximè autem mutatio ab eo circa hoc negotium facta cernitur per noviſſimas aliquot conſtitutiones. Ecce enim prætores Piſidiæ, & Lycaoniæ, & Thraciæ, & Paphlagoniæ, & Siciliæ conſtituti; *Novel. de l. pretor. Piſidię.* 24. *Novel. de pretore Lyaconię.* 25. *Novel. de pretore Thracię.* 26. *Novel. de pretore Paphlagonię.* 29. *& Nov. de pretore Sicilię,* 104. Phrygiæ verò Pacatianæ & Galatiæ primæ & Iſauriæ Comites: *Novel. de preſidib.* 8. *§. illud tamen, & §. ſeq. Nov. de comite Iſaurię.* 27. Helenoponti & Arabiæ moderatores: *Novel. de moderat. Helenoponti* 28. *Nov. de moderat. Arab.* 102. Cappadociæ & Paleſtinæ proconſules. *Nov. de proconſ. Cappadocię.* 30 *& Novel. de proconſ. Paleſtinę.* 103. Armeniæ deniq; quæ quadruplex erat, quatuor diverſos magiſtratus præfecit; nempe Armeniæ primæ proconſulem, ſecundæ correctorem, tertiæ comitem, quartę conſularem. *Nov. de preſidib. Armenię.* 31. Specialis quidam magiſtratus militaris erat in Phryſia, Piſidia, Lycaonia, & Lydia, qui nominabatur Dux vis arcendæ, à compeſcendis graſſationibus & violentijs quæ in ijs provincijs erant creberrimæ. Imperium ejus minuit idem Juſtinianus, & Lydiâ atque Lyaconiâ id circumſcripſit, propterea quod tunc ceſſarent in Phryſia & Piſidia eæ graſſationes. *Novel. de Duce vis arcẽdę* 145. Quòd Juſtinianus in ſuperioribus provincijs ubi prius erant præſides cõſulares, vel correctores, inſtituerit prętores, comites, moderatores, aut proconſules; id cauſſę fuit, partim quia aliquas earum provinciarum ampliavit, partim quia civili poteſtati militarem adjungendam putavit, quod plerumque Reipublicæ utilius ſit utramque poteſtatem, penes unum eundemque ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

que magiſtratum eſſe ; tum ad authoritatem & reverentiam ipſius magiſtratus conſervandam, tum ad contentiones periculoſiſſimas quæ inter diverſos ejuſdem gradus magiſtratus in eadem provincia oriri ſolebant, tollendas : magiſtratui autem utrâque poteſtate pollenti, aptiſſimè unum ſuperiorum nominum dedit ; comitis quidem, quod ad regendam provinciam cum poteſtate militari & civili proceres ex aula ſeu comitatu Principis mitterentur ; item proconſulis, quod proconſulum antiquorum (ut ſuperiùs in hoc capite dixi) hujuſmodi duplex fuerit poteſtas ; item prætoris, quod qui primi Siciliam, Sardiniam, cæteraſque provincias Imperio adjectas rexerunt (ut etiam antè dixi) hoc nomine deſignati fuerint : ideò quod cæteris ibi præirent, permiſsâ eis tam rei bellicæ adminiſtratione quàm legum præſcriptione. Moderatoris denique appellationem aptiſſimam rectori provincię tantam poteſtatem habenti fuiſſe, vocabulum ipſum oſtendit ; atque id nomen etiam vetuſtũ magiſtratus, præſertim apud Lacædemonios qui græcè eum vocarũt ἁρμοστεν.

Omnes iſti magiſtratus de quibus dixi, dignitate fuerunt ſpectabiles, & inſignia tantę poteſtatis habuerunt vehiculum ex argento, ſecures, faſces, cohortem, & ſimilia quædam; ex quibus quanta fuerit eorũ magiſtratuum amplitudo percipitur: ad eos quoq; cura rei tamiacæ ſeu fiſcalis pertinuit, ſcilicet exactionis moderationiſve tributorum: excepto prætore Siciliæ, ubi comiti patrimonij Italiæ hęc jura cõmiſſa erat. *d. Novel. de pętore Sicilię* 104. Hæc cùm pleriſq; illis conſtitutionibus quas citavi, fuſè præſcripta extent, operæpretium non eſt citationem earundem repetere. In ijs illud quoq; cernere eſt quid pro ſuis codicillis ſingulos præſtare, & quid viciſſim ipſis pro ſuo & aſſeſſoris & cohortis ſuæ ſtipendio ex publico præſtari oporteret, necnon quatenus ab eis vel ad eos appellationes interponi licuerit, & quæ fuerint officia eorum.

Quorum officiorum hæc ſumma eſt, ut humaniter illi erga ſubditos ſe gererent, ut vindices forent criminum, executoreſque legum, ut controverſias omnes ſubditorum dirimerent, vel ſopirent ; ne Principem ſæpe interpellari neceſſe eſſet, ac ut minimè uterentur vicarijs, ſed cuncta ipſimet obſervarent ; ut curarent affluentem rerum copiam eſſe in urbibus, ne quid civibus deficeret, ut inſpicerent pontes, muros, itinera publica, aquæductus, & reliqua opera civitatum, curarentque ea inſtaurari, ne permitterent quenquam ſigna ſua imponere rebus ab alio poſſeſſis ; ut denique puris manibus eſſent, abſtinerenque ab omni concuſſione, & munerum acceptione, publicis ſtipendijs contenti. Hæc ita prædictis conſtitutionibus paſſim reperiuntur enarrata, ut Juſtinianus in eis non legiſlatorem modò, ſed philoſophum egiſſe videatur. Atque hæc communia fere omnium magiſtratuum officia fuerunt : nam officium ſpeciale & extraordinarium cujuſque ex forma mandati ut antè declaratum eſt, dependebat.

Cæterùm ad communium eorum officiorum perceptionem plurimum conducũt, atque ideò lectu digniſſimæ ſunt aliquot aliæ noviſſimæ conſtitutiones, quę ſunt generales de pręſidibus ſeu rectoribus provinciarum: ubi quomodo ij ſe gerere debeant tum in ingreſſu, tum in exercitio, tum in ingreſſu ſuæ adminiſtrationis, diſtinctè expreſſum eſt : *Novel. ut judices ſine quoquo ſuffrag.* 8. *Novel. de mandat. Princip.* 17. *Nov. ut omnes obediant judicib.* 69. *Novel. de adminiſtratoribus.* 95. *Novel. ut nulli judicum* 134. *Novel. de pręſidib.* 149. & *Novel. de provinciarum pręſidib.* 161. & quidem in ingreſſu, ut ij nihil dent vel promittant cuiquam pro adeptione ſuæ dignitatis. Olim ſuffragium permiſſum fuit. Suffragium eſt pecunia quæ ſuffragatoribus aulicis datur vel promittitur dignitatis adi-

piſcendæ gratiâ,ex quo dabatur actio, *l.un. C.de ſuffragio.* nec erat pœna ambitus,cùm in honoribus qui à Principe conferuntur, locus non ſit legi Juliæ de ambitu; *l.un. ff.ad l.Iul.de ambitu.* modò non ſimularetur officium ſuffragationis ad emungendum pretium,quod veteres dixerunt fumos vendere: id enim impunè non fiebat; *Alciat.paradox. lib. 2. cap. 14. Duaren. diſputat. anniverſ. lib.1.cap.15.* de quo elegans exemplum legitur Turini cujuſdam apud Lampridium in vita Alexandri Imperatoris. Eodem fere ſuffragij titulo Principes etiam ipſi honorem conferentes pecuniam ſæpe accipiebant, & horum exemplo Præfecti prætorio: verùm hoc ſanctè ſublatum eſt ſanctionibus noviſſimis. Quod attinet ad proconſules, præſides, cæteroſque provinciarum rectores, ac nihil permiſſum ab eis dari, præterquã pro chartis & ſimilibus modicis miniſtrorum juribus, quorum nomine quantum præſtari deberet vel poſſet,quoque expreſſum eſt. *d. Novel. 8.in princ. & §. hæc autem. & §.hæc igitur.& §.ult.& d.Nov.149.& d.Nov.161.* Uſus eſt Juſtinianus optimâ ratione dum hoc ſanxit, quod neceſſarium quodammodò videatur, ut qui emeret vendat: idque ſcribitur eundem Alexandrum dicere ſolitum: ideoque nundinationes honorum nunquam toleraſſe.

Alterum officium magiſtratuum provincialium in ingreſſu eſt,ut jusjurandum præſtent, videlicet de Catholica religione, de obſequendo Principi, recteque adminiſtrando officio, de nulla pecunia data vel promiſſa ad officium obtinendum, deque nulla accipienda à ſubditis, de tributorum illatione juſtè procuranda, de defendendis ſubditis, eorumque controverſijs ex æquitate dirimendis, de vindicandis flagitijs, de tuenda publica diſciplina de miniſtris denique bonis aſſumendis. *d.Novell.8.§.ſic igitur.& §.interdicimus.d.Novel.134. & d.Novel. 149.* Formula jurisjurandi extat admodum ſancta in fine dictæ Novellæ octavæ.

Tertium officium eſt,ut ingrediens regimen provinciæ cautionem præſtet tributorum nomine, ſaltem nudâ repromiſſione, quæ ſi fuerit omiſſa, nihilominùs pro præſtita habeatur. *d. Novel. 8. §. interdicimus.*

Quartum quod ante ingreſſum in provinciam debet obſervari ab eo qui miſſus eſt regendi cauſsâ, eſt ne diu hæreat in itinere otioſus, & ne antequam fines provinciæ ingrediatur, ulla edicta mittat, ſed biduo tantùm antè ſcribat deceſſori ſuo ut ſibi cohortem obviam mittat. *d.Novel.de adminiſtratoribus. 95.* Debuit etiam jure veteri proconſul ſeu præſes priuſquam provinciam ſibi decretam ingrederetur, edictum de adventu ſuo mittere, & nequaquam inopinatò ingredi. *l.4.§.antequam.ff.de offic.proconſul.* Verùm id duobus dumtaxat diebus ante ingreſſum fieri ſanxit jus noviſſimum, non autem cùm longiùs adhuc à provinciæ finibus is qui mittitur abeſt. *d. Nov. 95.* Poterat quidem, ſimulatque urbem egreſſus erat, & donec eò eſſet regreſſus eundo & redeundo ornamentis collatæ dignitatis uti, & exercere juriſdictionem, non tamen contentioſam, ſed voluntariam. *l.1.l.2.& l.ult.ff.de offic. proconſul.*

Porro officia ingreſſi provinciam, & quæ is in exercitio adminiſtrationis ſuæ ſeu ea durante exequi debet, ex formula prædicta jurisjurandi, & ex ijs quæ circa ſingularum provinciarum rectores conſtituta dixi, aliquo modo cognoſcuntur. Verùm quæ generaliter rectoribus provinciarum preſcripta in noviſſimis conſtitutionibus reperiuntur, hæc ſunt: ut curent quietam eſſe Rempublicam, omneſque tumultus prohibeant, nemini permittant patrocinij cauſsâ vel aliter ſigna rebus alienis imponere, curent reparari urbes, earumque muros, cęteraq; opera publica inſpiciant; curent abundantiam eſſe rerum neceſſariarum in urbibus: jus ex legibus & æquita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

æquitate dicant, fungendo juriſdictione in omnibus cauſſis adverſus privatos, & in fiſcalibus & criminalibus etiam adverſus milites; quinetiam adverſus eos qui de Principis aula illuc veniunt, ſaltem ut de ijs ad Principem referant, omniumque querelas audiant, appellationes ſuſcipiant & dirimant; cunctas lites breviter expediant, bonos colant, malos & nocentes pœnis proſequantur, habeant rationem tributorum, nihil à privatis accipiant, cùm ſufficiant ipſis annonæ ſeu ſtipendia quæ de publico habent, & gratis dignitatem ſuam adepti ſint; ne quenquam opprimant, ut juſſiones omnes Principis adimpleant etiam tempore deceſſoris ſui factas, cùm eodem officio fungantur; ac ut in rebus gerendis minimè vicarijs utantur. *dictis Nov*. 8. 17. 134. 149. 161. Vicarios hîc intellige eos qui vice illorum & non ſecus quam illi juriſdictionem ſeu officium certo loco exercerent; unde loci ſervatores appellantur; ac de his loquitur titulus. C. de officio ejus qui vicem alicujus jud. obt. cujus tituli conſtitutionibus hîc derogatur. Non ſunt confundendi cum ejuſmodi vicarijs legati proconſulum, aut ij quibus præſides ſuam juriſdictionem mandant; cùm ij plerũque proconſules ſeu præſides ipſos ſequantur, nec magiſtratu fungantur. *l. legati.* & *paſſim, ff. de offic. proconſul. Not. Cujac. ad d. Novel.* 8. Rurſum confundendi non ſunt hi vicarij, cùm illis de quibus eſt titulus. C. de offic. vicarij. cùm ibi nomen vicarij, ſpeciem magiſtratus deſignet: dixi namque ſuperius aliquos ſub nomine vicarij rexiſſe provincias. Interdum tamen vicarijs loco præſidum committitur provincia vel civitas regenda nutu Principis, ſive ob qualitatem loci, ſive ob neceſſitatem; puta quia is qui in magiſtratu eſt, aliò expeditionis cauſsâ mittitur, vel in decretam ſibi provinciam nondum venire poteſt. *d. Nov.* 134. & *Nov. de collat.* 128. §. *ad hæc.*

Maximè autem proviſum eſt tum jure noviſſimo, tum legibus anterioribus, ne rectores, provinciam poſſint deſerere; quamdiu adminiſtratio ipſorum durat; quinetiam ut adventum ſui ſucceſſoris exſpectare cogantur. *d. Novel.* 95. *l. un.* §. *adminiſtrationem. C. ut omnes judic. tam civil. quam milit. l. meminiſſe. ff. de offic. proconſul.* Amplius ut depoſitâ adminiſtratione quinquaginta dies in civitate aliqua celebriore adminiſtratæ à ſe provinciæ permaneant, actiones & accuſationes quaſvis contra ſe excepturi ſub acerbiſſimis pœnis prehenſionis atque alijs ſi interea fugerint. *d. l. un. C. ut omnes jud. d. Novel.* 8. §. *neceſſitatem. Auth. ſi vero. C. eod. tit. ut omnes judices. d. Novel.* 95. & *d. Novell.* 128. §. *ult.* & *d. Novel.* 161. nam ſi ij bene egerint, coram poſiti interim fruentur laudibus, aut certe ſi direptionis alicujus conſcij docebuntur, æquum eſt diſceſſus eorum celeritate perſecutionem adverſus eos minimè impediri: atque illud officium eſt magiſtratuum qui provincias regunt in egreſſu.

Planè illi qui functi ſunt magiſtratu diutius per hoc detineantur in provincia, adjectum eſt litem quæ intra quinquaginta dies adverſus ipſos movebitur, finiri oportere ſpatio viginti dierum. Quod ſi inſtante die quinquageſimo lis intentetur, ſi civilis ſit, permittitur eis, conſtituto procuratore poſt quinquageſimum diem diſcedere; ſin verò lis ſit criminalis, dies vigeſimus ex quo lis intentata eſt, ſeu finis ejus ab ijs exſpectandus eſt. *d. l. un.* & *Novellis modo allegatis.*

Quæri poteſt apud quem actio vel accuſatio tractetur? Videntur conſtitutiones cognitionem tribuere Epiſcopo loci: ſaltem ut is breviter cauſſam examinet, & poſtea relatio fiat ad Principem, qui delinquentem juſtis pœnis ſubjiciat: *d. Novel.* 8. §. *neceſſitatem.* & *ibi gloſ. de Auth. ſi vero. C. ut omnes judices.* nam & obſervationes delictorum quæ ab adminiſtratore provinciæ durante officio perpetrãtur, eidem Epiſcopo conſti-

conſtitutiones commiſerunt: nec non nominationem futuri adminiſtrationis vacante officio. *d. Novel.* 8. §. *ſi quis autem. & paſſim. d. Nov.* 128. 134. & 149. Tantum ubique tribuit dignitati epiſcopali religioſiſſimus Imperator Iuſtinianus; quippe qui & aliâ conſtitutione ſuſpecto præſidi in audiendis litibus adjungi vult Epiſcopum; facitq; eum ſeorſim inſpectorem & correctorem omnis injuſtitiæ rectorum & læſionis ſubditorum. *Novell ut differentes judices.* 86. *Auth. ſi vero. C. de judicijs.*

Quemadmodum olim Imperatores Romani & Conſtantinopolitani, ſic hodie qui ſunt Principes multorum regnorum vel regionum, ubi ipſimet non degunt, ſolent eò ſuos proreges aut gubernatores deſtinare, qui corpori Reipublicæ in aſſignatis ſibi regionibus regendo pace ac bello præſint; nominibus quidem diverſis, ſed poteſtate & forma officij fere eàdem quæ vetuſtis temporibus fuit: ac certum eſt nonnulla ex his quæ antè commemoravi in rectoribus provinciarum hodiernis non obſervari; non illud ut ij ſpatio dierum quinquaginta in provincia quam rexerunt, manere cogantur; neque illud ut Epiſcopi in eos vel cum eis juriſdictionem vel poteſtatem quandam habeant in rebus prophanis: attamen concedendum eſt ſanctiſſimas eſſe veteres conſtitutiones, & digniſſimas, quas hodierni Principes, cum ſit res quæ ex arbitratu ipſorum prorſus dependeat in moderatoribus ſuarum regionum conſtituendis, imitentur.

CAPUT VII.

De magiſtratibus urbis & municipiorum.

DIxi de illis magiſtratibus qui ad populum ſunt, & majores imperij partes gubernant; nunc dicam de illis qui etiam ſunt apud populum, ſed minores partes ſcilicet urbem, vel quodcunque municipium aliquo munere regunt. Urbes voco Romam & Conſtantinopolim, quæ tranſlatâ eo aulâ Imperatoris, nova Roma ſæpe in libris noſtris appellatur. A magiſtratibus earum ut initium hujus capitis ducam, meretur dignitas tum eorum locorum, tum magiſtratuum qui eis præfuêre. Inter quos eminet præfectus urbi. Hunc magiſtratum eſſe urbicum, non provincialem neque municipalem, nomen ipſum indicat; cujus tanta dignitas fuit, ut in ſenatu ante reliquos ſenatores ſederet; *Novel. de conſult.* 62. ſicut iterum dixi; *cap.* 5, *h. lib.* 5. & eatenus aulicus magiſtratus is fuit, & illuſtris, par hoc titulo dignitatis præfecto prætorio & magiſtro militum. *C. tit. de præfect. prætor. ſive urbi, & magiſtris militum in dignitate exæquandis.* Si mireris tantum dignitatis præfecto urbi attributum fuiſſe, conſidera eum curam & cuſtodiam urbis regiæ ſeu in qua Princeps degebat, & per conſequens vitæ & ſalutis ipſius Principis habuiſſe. Alioqui ſi terminos loci quo is imperium & juriſdictionem habuit, reſpicias, authoritas ejus non uſque adeo fuit ampla; utpote quæ extra urbem centeſimum milliarium minimè egrederetur. *l. 1. ff. de offic. præfect. urbi.* De officio præfecti urbi extant ſpeciales tituli lib. 1. ff. & C. ex quibus conſtat in urbe & foris uſque ad fines quos modò dixi ad eum ſpectaſſe curam annonæ, curam excubiarum, curam corporatorum, id eſt, piſtorum, pecuariorum, & ſimilium, curam rerum venalium, curam ſpectaculorum, curam denique totius quietis publicæ: unde & querelarum ſervorum libertorumve de dominis patroniſve, & contra dominorum patronorumve de ſervis libertisve, & generaliter omnium criminum notionem, vindicationemque eum habuiſſe. Inſuper præfecto urbi datum, ut ad ipſum non modò à prætoribus qui in urbe erant, ſed etiam à præſidibus Bityniæ, Paphlagoniæ, Lydiæ, & quarundam aliarum provinciarum appellationes perferrentur; qua in parte etiam cauſſarum provincialium jus nactus

mactus eſt. *l.ſi apud. l. cum*] *appellatio.*;*C.de appellat.*

Sequitur inter urbicos magiſtratus prætor; quippe initio inſtitutus ut in urbe jus diceret: *l.*2. §. *deinde cum placuiſſet. ff. de orig. jur.* cui muneri cùm undique peregrinorum multitudine in urbem confluente unus ſolus ſufficere vix poſſet, prætor alter creatus eſt, qui quòd inter peregrinos, ſive inter hos & cives jus diceret, peregrinus vocatus eſt, & alter appellatus urbanus: *d.l.*2. §.*poſt aliquot.* multiplici autē bello ingruente, prætores ſicut conſules mitti in provincias cœpēre, ac exercitus ipſis committi; *d. l.* 2. §.*capta deinde* uti præcedenti capite dixi, & elegāter narratum eſt à Juſtiniano in Novel. de prætore Piſidiæ 24. Fuerunt & alij aliquando prætores, nimirum qui de criminibus inquirerent, & qui annonæ ſeu rei frumentariæ præeſſent, & qui de fideicommiſſis cognoſcerent, & ſimili aliquo ſpeciali munere fungerentur: *d.l.*2. § *deinde Cornelius.* de quibus latè Alexander ab Alexandro; *lib.*2.*cap.*15. numerus autem prętorum tādem redactus eſt ad tres: *l.* 2.*C.de offic.prætor.* & cùm pretura olim magna eſſet poteſtas, tandem ut loquitur Boëtius lib. 3. de conſolatione; inane pęne nomen & ſenatorij cenſus gravis ſarcina eſſe cœpit: donec Juſtinianus, rectoribus provinciarum hoc nomē applicando, nomini priſcam poteſtatem reſtituit. *d. Nov.* 24. & *Nov. ſeqq.* De officio prętoris quatenus urbis fuit magiſtratus, extat tit. ff. & C. lib. 1. extat & liber 12. C. tit. de prętor. & honore pręturę.

Fuit verò & aliud genus pręturę inſtitutum Conſtantinopoli à Juſtiniano, ſimillimū officio ejus qui prius dicebatur pręfectus vigilum; de quo tituli eodem lib. 1. ff. & C. ex quibus intelligitur officium ejus fuiſſe noctu cum militibus oberrare, & obſervare ne quid tunc delinqueretur, neve incendium oriretur: nec non de incendijs, furtis, effractionibus, adulterijs, & alijs criminibus cognoſcere; ac in delinquentes fuſtibus ac flagellis animadvertere. Sin major pœna infligenda eſſet, ad pręfectum urbis referenda res erat; utpote qui (ut dixi) curam habuit publicę quietis ſuperiori poteſtate. *l.* 1. §. *quies. ff. de offic. præfect. urbi.* Juſtinianus adauxit honorem & poteſtatem hujus magiſtratus, volendo eum nonniſi ex nobilitate, & ſuis codicillis creari, & attribuendo ei jus gladij ſeu ultimi ſupplicij, nec tantùm de nocturnis, verumetiam de diurnis facinoribus animadverſionē: indiditq; ei nomen prętoris plebeij, à cura quam habuit ſeditionū plebis compeſcendarum. *Nov. de plebeis prætor.* 13.

Experientia utilitatis inſtituti hujus magiſtratus, movit Juſtinianum ut & alium inſtitueret in eadem urbe Conſtantinopolitana magiſtratum, cui nomen impoſuit quęſtoris. Equidem hic non loquor de quæſtore palatij, nam de eo diſſerui capite quinto hoc libro quinto; verum loquor de quæſtore inſtituto ad expellendum ex urbe inertes atque errones: officium enim ejus erat inquirere de peregrinis, curare ut coloni ad agriculturam, ſervi ad ſuos dominos, & cæteri omnes ad ſuam habitationem, ſuumque opus citò redirent: ac ne quis prætextu litis diutius in urbe hæreret, incitare judices ad lites expediendas: item expellere validos mendicantes, & vagabundos, & otioſos, vel eos ad opera compellere: inſuper de crimine falſi, de concuſſionibus ſeu nimijs exactionibus, & ſimilibus injurijs inquirere & cognoſcere: cujus officij exercendi cauſſâ, habuit ille exemplo cęterorum magiſtratuum, ſuum aſſeſſorem ſeu conſiliarium, ſuoſque officiales ſeu apparitores. *Nov. de de quæſtore.* 80. Notandum verò eſt quòd Juſtinianus prohibuit eundē quęſtorē ejuſve officiales munera ulla accipere, cùm haberēt ex publicis rationibus certas annonas; quæ quantæ fuerint, ex conſtitutione ipſa diſcere licet: quamobrē voluit quoq; eos qui aſſumerētur ad hunc magiſtratum nihil dare; *d.N.* 80. idem ſanxerat circa

magi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

magiſtratum cujus paulò antè memini, prætorem plebeium : *d. Nov. de plebeis prætor.* 13. declaravi idem ſedulò ſancitum fuiſſe ad eodem Juſtiniano in rectoribus provinciarum. *ſup.cap.prox.*

Fuit & alius quæſtor urbanus originis multò antiquioris, nempe qui ærarium publicum in urbe curabat. Dico in urbe, quoniam fuerunt quidam quæſtores ærarij, qui provinciarum rectores comitabantur, eiſque adjungebantur adminiſtrandæ ibi publicæ pecuniæ cauſsâ. Hujuſmodi quæſtorum ſive in urbe ſive in provincijs munus fuit, pecuniarum tam ex mulctis, quàm aliunde acceptarum aut expenſarum tabulas conficere; ac primùm duo, deinde quatuor, poſtmodum plures creati fuêre id genus queſtores; cùm ærarium ſtipendiariâ jam factâ Italiâ, & accedentibus provinciarum vectigalibus auctum eſſet. *l.2 §.deinde cum ff.de orig.jur.* Pręter hos nonnulli quæſtores queſtionibus & judicijs capitalibus præfuerunt. *d.l.2.§.deinde cum.* Omnes iſtud nomẽ queſtoris aptè habuerunt; nempe alij à quærendis ſeu conquirendis pecunijs publicis; alij à quærendis ſeu inquiſitione faciendâ de erronibus & flagitioſis, vel à ſimili aliquo quærendi officio *l.un.ff.de offic.quæſtor.*

Magiſtratibus urbicis annumerandi ſunt ædiles, quorum partes erant (unde nomen acceperunt) ædium privatarum & ſacrarum curam habere, necnon viarum urbis, ut videlicet eæ planæ, mundæ tutæq; eſſent: *l.un.ff. de via publ. & ſi quid in ea factum eſſe dicatur.* unde ſi quis quà vulgò iter ſit animal nocens ibi habeat, competit ædilitia actio. *l hi enim. & duab.ll.ſeqq.ff.de ædilit.edic.* Habuêre ij quoque rerum venalium curam, nimirum ut à vẽditoribus cunctæ fraudes abeſſent; ſive ex reticentia morbi vitijve latentis; ſive aliter, unde etiam cautiones actioneſque ædilitiæ. *l.1. & paſſim.ff.eod.tit. de ædilit edic. & C.tit.de ædilit.act.*

Huc denique pertinent præfecti annonę, qui magiſtratus qualis officij fuerit, nomen ipſum ſatis indicat : ac ejus nonnulla mentio extat in l.3.ff.ad l.Jul. de annona. Sane etiam cura annonæ ad præfectum urbi pertinuit, *l.1.C.de offic.præfect. urbi.* ſicut omnium reliquarum rerum urbis, ſed ſub eo fuere & alij magiſtratus, quibus ſingulæ partes commiſſæ erant: quemadmodum ſuperiùs obiter in hoc capite oſtendi deſcribens officium prætoris plebeij, & præfecti vigilium.

Hactenus de magiſtratibus utriuſque Romæ, quos pleroſq; maximæ dignitatis, ſummique ſplendoris fuiſſe etiam cognoſcitur, non tantùm quod præter adminiſtrationem rerum urbanarum ipſis incumbentem, Senatorij ordinis atq; aulici fuerunt (nam & domicilio Imperatoris Conſtantinopolim trãſlato, ſuus honor veteri Romæ remanſit; eò magis quòd plerumq; bini Imperatores eſſent, quorum alter in Oriente, alter in Occidente degebat:) verùm quod populus ipſe Romanus regimen totius orbis Romani habuerit. Quæ authoritas populi quamvis Cæſaribus Rempublicam occupantibus, ſummamq; ejus tenentibus, admodum diminuta eſt, & propè exſtincta; tamẽ relicti fuere populo Romano priſci magiſtratuum honores: cùm in Rep. ſoleat periculoſa eſſe omnis repentina atque nimia mutatio : ac qui veteris Romæ magiſtratuum ſplendores erant, eoſdem novæ Romæ, id eſt, Conſtantinopoli, poſtquam hæc Imperatoris ſedes facta eſt, attribui, & utramque urbem caput orbis, & communem omnium patriam dici par fuit.

Sane ſicut non fuit æqualis cæterarum civitatum dignitas, ita nec magiſtratuum earum. Civitates Italiæ necnon Coloniæ Latinæ prærogativam quãdam in multis habuere; unde tam frequens juris Italici in libris noſtris mentio. *C.tit.de lat.liber.tollend.C. tit.de uſucap. transform. & alibi paſſim.* Cęteroqui omnium urbium & civitatum præter utramq: Romam, ac magiſtratuum qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

qui illis præfuêre, multò inferior extitit poteſtas atq; ſplendor. Habuerunt nihilominus illæ adminiſtrationis publicæ, & magiſtratuum quandam cum utraq; Roma ſimilitudinem: quippe decurionum ordo ibi fuit ſimilis ſenatui Romano; duûmviri fuerunt ſimiles conſulibus; defenſor civitatis ſimilis fuit præfecto urbis. Fuerunt denique & alij magiſtratus municipales magiſtratibus urbicis non abſimiles; de quibus aliqua modò exponi operæpretium eſt.

A decurionibus incipio, qui velut ſenatores municipiorum fuêre, & horum curia minor quidam ſenatus; unde eleganter Juſtinianus: *qui nobis* (inquit) *olim conſtituerunt Rempublicam, hi ex uſu forerati ſunt ſi ad imitationem regiæ urbis per ſingula municipia nobiliores congregarent, & formam quandã Senatoriæ curiæ conſtituerent, per quã publica tractarentur, & omnia rectè fierent atque ordine. Nov. de decurionibus,* 38. *in princ.* Nomen decurionum ex eo ortũ tradit Pomponius quod initio cùm coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui ducerentur, conſilij publici gratiâ conſcribi ſolita ſit: *l. pupillus.* 239. §. *decuriones. ff. de verb. ſignif.* aliàs dicti ſunt curiales à curia; quanquam in dignitate erant conſtituti, & adminiſtratio civitatis ſeu rei municipalis potiſſimùm ex decretis eorum dependebat: cùm ordo ille fuerit ſeminarium cunctorum honorum municipalium, ideoq; nec ſervi, nec liberti eo aſpirare poſſent; *l.* 1. & 2. *C. ſi ſervus aut libert. ad decurionat. aſpir.* tamen cõditionis & fortunæ ſervilis imaginem quandam præ ſe tulerunt, quatenus videlicet à civitate recedere non poterant, nec relictâ curiâ militare; ſed quiſq; eorum poterat curiæ ſuæ vindicari, ac liberi eorum muneribus curiæ obnoxij erãt; *l.* 1. *ff. de decurion. l. omnes l. quidvis. l. generali & l. ſiquidem. C. eod. l. un. C. ſi curialis. relict. civit.* ſcilicet ut defuncti parentis locũ in munere decurionis implerent; qua in re conditionem patris non matris, liberi ſequebantur. *l. exemplo. C. d. tit. de decurion. & d. Nov.* 38. Intereſt namque Reipublicæ non deeſſe viros qui munera publica obeant. Itaq; nec avelli ab officio ullus decurio poterat aliquâ in jus vocatione extra provinciam abſq; juſſione Principis, eaque inſinuatâ præfecto prætorio. *Nov. ne decurio. aut cohortalis.* 151. Nec ſolùm, ne unquam deeſſent perſonæ curiales, legibus proviſum fuit; verumetiam ne ijs facultates deficerent unde munus poſſent ſuſtinere: prohibita enim fuit eis idcirco prædiorum ſuorum venditio ſine decreto. *l. ordine.* §. *in fraudem. ff. ad municipalem. l.* 1. *C. de prædijs decurionum.* Permiſſa erat initio donatio, propterea quod minus proclives ſoleant eſſe homines ad donandum quàm ad vendendum: *l.* 3. *C. eod. tit. de præd. decurionum.* ſed placuit poſtea donationem ſimiliter interdici, præterquam propter dotem vel nuptias, non ſolùm ſi inter vivos, ſed etiam ſi mortis cauſsâ donaretur, ut nulli fraudi locus remaneret. *d. Nov.* 38. & *Nov. de donat. mort. cauſ.* 87. Pari ratione decurio moriens pro legitima portione liberorum, quo ij obeundo muneri magis idonei redderentur, dodrantem bonorũ ſuorum relinquere debuit, quamvis cæterorum hominum legitima ſit triens aut ſemis: *d. Novell.* 38. & *Novel. de triente & ſemiſ.* 18. ac initio curialium non ſecus quàm cæterorum legitima fuerit quadrans. *l.* 3. *C. quando & quibus quarta pars dixi ſup. cap.* 7. *lib.* 2. Quinetiam mortuo decurione abſque liberis, ijſque maſculis & legitimis (naturales enim niſi ſe offerrent curiæ, in munus iſtud nequaquam ſuccedebãt) certa pars bonorum ejus collegio decurionũ relinqui debuit, quæ quidem pars cùm initio eſſet quadrans, *l.* 1. *C. d. tit. quando & quib. quarta pars.* aucta eſt tandem ad prædictam quantitatem dodrantis. *d. Novel.* 38. *Nov. de decurion.* 101. Favor denique muneris curialis fecit olim ut unus modus legitimos efficiendi liberos eſſet oblatio curiæ, de qua diſſerui alibi. *ſup. cap.* 16. *lib.* 1. Ab hoc onere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

nere curiæ ſeu decurionis munere liberabant præfecturæ prætorij & urbis, magiſterium militum, & ſimiles ſummæ dignitates, nimirum ſi eæ actu adminiſtrarentur, non verò eſſent dumtaxat honorariæ, *Novell. ut ordinar. præfect.* 70. quæ eædem dignitates liberârunt quoque à patria poteſtate. *Novel. conſtitutio quæ dignitatibus.* 81. *Auth. ſed Epiſcopalis. C. de Epiſcop. & cler. dixi ſup. cap.* 13. *lib.* 1. Epiſcopalis dignitas quanquam ea quoque ſumma eſt, & patriæ poteſtatis vinculum tollit, & à ſervili vel adſcriptitia conditione liberabat; non tamen liberavit à curiali fortuna, quin debuerit ordinatus ſaltem per ſubſtitutam perſonam officium decurionis adimplere. *Novel. de ſanctiſſ. Epiſcop.* 123. §. *ſed hæc quidem. Auth. epiſcopalis ordo. C. eod. tit. de Epiſcop. & cler.* Multò magis ob inferiores ordines clericorum, ab hoc ordine immunis fuit nemo; *d. Novel.* 123. §. *ſed neque Auth. ſed neque. C. eod. tit. de Epiſcop. & cler.* dicam infrà ubi de jure ſacro. Cùm huic oneri honor quidam eſſet conjunctus, Judæi & hæretici & alij improbatæ religionis cultores, eo prætextu quòd leges ipſos ab honoribus arceant, ſeſe à curialibus muneribus eximebant: atqui conſtitutum fuit tam jure noviſſimo quàm legibus anterioribus, ne curiali fortunâ ejuſque oneribus ij eximerentur; ſed quia leges multa decurionibus privilegia tribuebant, veluti ne pœna ictus fuſtium illis inferretur, & ne ad judicem alterius provinciæ abſtraherentur, ut his & quibuſcunq; alijs privilegijs carerent improbi cultus ſectatores, nulloque honore perfruerentur; ſed fortunam ſuſtineant cum infamiâ. *Novel. ne Iudæi Samaritani & hæretici* 45. *in princ. l.* 4. *& l. quicunque. C. de Iudæis. l.* 1. *l. curiales. C. de hæret. l. omnes. C. d. tit. de decurionib.* Præterea conſtitutum eſt ut eorum teſtimoninm reciperetur contra Orthodoxos qui inficiarentur ſe curialis eſſe fortunæ. Etſi enim aliàs teſtimonia hæreticorum adverſus Catholicos reijciantur. *l. quoniam. C. de hæreticis.* conſiderandum eſt teſtimonium quod hoc caſu ferebatur, pro Republica ipſa quæ orthodoxa erat potius fuiſſe; *d. Novel.* 45. §. *enimvero.* cum utile viſum fuerit (ut antè dictum eſt) perſonas unà cum ſuis facultatibus in hac curiali conditione & ſervitute Reipublicæ retineri.

Ex corpore decurionum, quod dixi ſeminarium honorum Reipublicæ fuiſſe, ſumebantur duûmviri. *l. honores. §. is qui. ff. d. tit. de decurion* Hos etiam dixi ſimilitudinem quandam officij cum conſulibus Romanis habuiſſe, ac propriè magiſtratus municipalis appellatio eis convenit. Apud hos fuit actorum conficiendorum poteſtas. *l.* 1 *&* 2. *C. de magiſt. municip.* Apud hos quoque fuit legis actio, id eſt, celebratio actuum legitimorum manumiſſionis, adoptionis, & ſimilium. *l. ult. C de manumiſſ. vindicta. l.* 4. *C. de adopt.* Fuit denique apud eos juriſdictio, adeoque mixtum imperium, ſed de rebus vel ſummis muneribus dumtaxat, ac quæ magis imperij quàm juriſdictionis ſunt, facere nequaquam ij poterant; veluti in integrum reſtituere, & bona jubere poſſideri. *l. ea quæ. & l. inter. ff. ad municipal.* Fuit verò duûmviratus annuus ſicut magiſtratus conſulum, prætorum, ædilium Romæ; ſic tamen ut ex contractu duûmvirorum etiam poſt annum in Rempublicam ſeu magiſtratum ſucceſſorem cõpeteret actio; *l. in honorarijs. ff. de obligat. & act.* ſicut ex contractu tutoris datur finitâ tutelâ actio in pupillum ejuſve curatorem: *l. cum quædam. §. meminimus. C. de adminiſt. tutor.* ac qui ad magiſtratum hujuſmodi nominatus aufugiſſet, ſi poſtea reperiretur, biennio integro onera duûmviratus cogeretur agnoſcere. Hæc pœna juſta fuit omnium qui obſequia publicorum munerum tentaverant declinare. *l. ſi ad magiſtratum. C. d. tit. de decurion.*

Quoniam de duûmviratu nihil in nouiſſimis conſtitutionibus ſcriptum reperitur,

tranſeo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

[t]ranſeo ad deſcriptionem alterius magiſtra[t]us municipiorum, ſcilicet defenſoris civita[t]is, quem dixi poſſe cōparari prefecto urbis, [n]iſi quis malit comparare antiquo magiſtra[t]ui qui in urbe fuit, tribuno plebis: nam hic [a]liàs dicitur defenſor plebis, defenſor loco[r]um, patronus, parens ruſticorum & ſubur[b]anorū. *l. 1. 34. & paſſim. C. de defenſ. civit.* [Q]uanquam non modò plebeiorū, ſed & no[b]ilium ſeu decurionum defenſio ad eum per[t]inuit; quippe officium ejus fuit procacitati [&] inſolentiæ officialium & judicum, nec nō [v]iolentiæ exactorum, & cuicunq; improbo[r]um audaciæ occurrere, & adverſus eam cū[c]tos tueri. *l. 5. & paſſim. C. eod. tit. de defenſ. [c]ivit.* De quo officio tam utili & neceſſario, [p]ræter conſtitutiones Codicis, extat noviſſi[m]a Juſtiniani conſtitutio inſignis, in qua quos [&] quales viros, & quo ordine, & quâ ſolēni[t]ate ad hoc officium aſſumi cogiq; oporteret, [&] quæ fuerit eorum poteſtas & juriſdictio, [c]larè præſcriptum eſt. *N. de defenſ. civit. 15.* [S]umma ejus conſtitutionis hæc eſt; ut eligā[t]ur viri honeſti, fide digni, & per circulū ex [n]umero primatum civitatis, & eorum cal[c]ulo, utque electi confirmentur à præfecto [p]rætorio, & ita electi minimè poſſint hoc [m]unus repudiare, ſed cogātur amplecti, pre[s]tito ab ipſis jurejurādo, quòd omnia ſecundū [l]eges & juſtitiam facturi ſint, ut gratis mu[n]us exerceant ſicut gratis creantur, publicis annonis, ſolis ſi quas ex vetere conſuetudine habent, contenti, nec vicarijs ullis utantur; i[t]em ut juriſdictionem habeant uſque ad au[r]eos trecentos, & cognitionem de levioribus tantùm delictis. Sin verò major ſit ſumma, vel crimē majorem exigens pœnam, ut præſidis provinciæ eo caſu ſit cognitio & animadverſio, ad quem quoque in quibuſcunque cauſis quas defenſores cognoverint, ſit appellatio; deinde ut ijdem defenſores præſint teſtamentorum, & donationum, aliorumque negotiorum inſinuationibus, eoque nomine acta conficiant, habentes unum exceptorem ſeu notarium cum duobus apparitoribus; ut denique biennio ſolùm duret eorum officium. *d. Novel. 15. Auth. præſides. C. de Epiſcop. audient. & Auth. hodie. C. de judic.* Antè erat officium iſtud quinquennale, & limitatæ juriſdictionis ad aureos quinquaginta: *l. 1. & 4. C. d. tit. de defenſ. civit.* quamvis defenſores cum civitatis Epiſcopo tutores dare potuerint pupillis, quorum facultates non exceſſerunt quingentos ſolidos. *§. penult. Inſtit. de Attiliano tutore.*

In aliquibus civitatibus præter defenſorem, nullus fuit magiſtratus: *l. in hac. C. de donat.* verùm in pleriſque municipijs plures fuerunt, videlicet quales ſuperiùs deſcripſi, necnon diverſorum quorundam nominum pro neceſſitate cujuſque loci, veluti quatuorviri, ædiles, & civitatis curatores. *l. 1. C. de ſolu. & liberat. debit. civit. l. 2. C. ſi ſervus aut libert. ad decurionat. aſpir. l. ult. ff. de adminiſt. rer. ad civit. pertinent.* Notat. *Cujac. ad l. ſi ad magiſtrat. C. de decurion.* Alexandriæ Ægypti Magiſtratus appellatus eſt juridicus à juriſdicendi officio; quamvis apud eum quoque fuerit legis actio, juſque dandorum tutorum, & actorum conficiendorum. *l. 1. & 2. ff. de offic. juridici, l. un. C. eod.*

In magiſtratibus urbium & municipiorum hodiernis, multa ex his quæ hoc capite commemoravi, ſunt antiquata. Certè non habent magiſtratus urbium regiarum, ſeu in quibus palatia Principum ſunt tantam dignitatem, tantamque authoritatem, quantam habuêre olim magiſtratus Romæ, & Conſtantinopolis; ac vix differunt ab aliorum oppidorū magiſtratibus, ut nec habeant urbes regiæ hodie jus communis patriæ ſeu domicilij; ut alibi à me dictum eſt. *ſup. cap. 2. lib. 4.* Deinde curialis illa conditio & quaſi ſervitus ad liberos tranſiens, & migrationem, prædiorumque liberam alienationē prohibens, quam dixi olim viguiſſe, nuſquam

Ii 2 præſen-

præſentibus ſæculis retenta eſt. Non ſunt hodie eadem nomina magiſtratuum, non eadem officiorum diſtributio. Attamen in multis cernere eſt magiſtratuum qui nunc oppidis præſunt, cum veteribus ſimilitudinem, unde utiliter ducitur argumentum. Sicut enim magiſtratuum urbicorum & municipalium hæc munia fuerunt, imperium, juriſdictio, legis actio, cura pecuniæ publicæ, locorum & operum publicorum, annonæ, rerum venalium, opificiorum & commerciorum, totius denique politiæ & quietis populi, ſic hodie in ſingulis urbibus atque oppidis aliquos, qui hæc munia exequantur, cernimus. Magiſtratus civitatum hodierni quibus hæc incumbunt, plerumque locorum dicuntur ſcabini, ijque numero ſeptem; niſi quod in nonnullis oppidis, præſertim celebrioribus, numerus eorum paulo ſit major. Apud hos celebrantur emancipationes liberorum, dationes tutorum, tranſlationes ſolemnes prædiorum, actiones tam in perſonam quam in rem, nec non criminum accuſationes coram eis moventur atque exercentur, ſuamque ij in ſingulis cauſſis ſententiam ferunt. Curam habent annonæ, ærarij publici, excubiarum, omniumque rerum quę ad neceſſitatem, tranquillitatem, & tutelam civium, adminiſtrationemque civitatis ſpectant, ſaltem ſuperiore quâdam authoritate; ſunt enim ſub eis ſingularum rerum aliqui curatores, veluti præfecti vigilum, præfecti operum publicorum, quæſtores ſeu receptores pecuniæ publicæ. In aliquibus locis munus curationis primùm omnium iſtarum rerum ſolis ſcabinis ſeu ſeptemviris incumbit; in alijs locis amplior exiſtit magiſtratus; utpote in quo præter perſonas ſcabinorum quibus ſpecialiter juriſdictionis & cognitionis cauſſarum exercitium aſſignatum eſt, quædam aliæ certo numero tum ex patritijs ſeu optimatibus, tum etiam ex plebeis conſtituuntur, curandorum adminiſtrãdorumque negotiorum civitatis cauſsâ. In pleriſque oppidis & municipijs duo ſunt vel unus qui pręcellunt honore, & onere curationis rerum & privilegiorum civitatis; & quos idcirco burgimagiſtros vocamus, apto admodum nomine, cum teſte Paulo Juriſcõſulto, quibus præcipua cura rerum incumbit, & qui magis quam cæteri diligentiam & ſollicitudinem rebus, quibus præſunt, debent, hi magiſtri appellentur: *l. cui præcipua. 57. ff. de verb ſignif.* ac ubi bini ſunt hujus nominis magiſtratus, fere alter ex patritiorũ ordine, alter ex grege plebejorum aſſumitur; ut & plebs ſuum defenſorem, & ſuarum rerum magis peritum quendam habeat. Et quidẽ hi omnes magiſtratus, de quibus modò diſſerui, fere annui ſunt; & quotamnis mutari ſoliti. Cæterùm ſolet in oppidis & pagis una eſſe perpetui officij & velut perſonam dynaſtæ loci repræſentans, quæ ſcabinis ſeu magiſtratui municipali quodãmodo pręeſt; & cui ideo nomen majoris attribuitur; alibi verò nomen prępoſiti vel ſchulteti vel Ammani, vel ſimile aliquod. Ejus officiũ verſatur in cogendis ſcabinis ſeu judicibus, eiſq; ſuæ religionis, ſuique officij, cum ſententias dicturi ſunt, admonendis, necnon in ſententijs quæ dictæ fuerint executioni mandãdis: quare pignora ex bonis condemnatorum is capit, eaque ſubhaſtationi per apparitores ſuos ſubjicit; quinetiam pœnas ex damnatis perſonis ſumit, ac ante judicium apprehẽdit, & in vincula conjicit, & accuſat facinoroſos; ubi jus meri imperij eſt penes ſcabinos ſeu judices quibus præeſt. Etenim in quibuſdam locis tanta non eſt ſcabinorum poteſtas, ſed tantùm actiones in rem illi cognoſcunt, & mulctas leviores adverſus trãſgreſſores politiæ decernunt: actionum in perſonam cognitióne & gladij poteſtate præfecto urbis ſeu territorij, quem caſtellanum, ballivum, droſſardum, vel ſimili aliquo vocabulo deſignant, reſervatâ. Præter hæc, in quaque civitate eſt concilium, ut fuit ſenatorum & decurionũ antiquitus, in quo de one-

oneribus civitati imponendis, deque tributis Principi conferendis. & talibus negotijs gravibus ad univerſos cives pertinentibus, deliberatur, idque conſtat uel ex perſonis omnibus quæ in magiſtratu aliquando fuêre, ſeque Reipublicæ jurejurando devinxere, vel ex magiſtratu & decanis juratiſque cenſoribus omnium ordinum & opificiorum. Hæc forma eſt magiſtratuum in civitatibus & municipijs harum regionum, necnon vicinarum. Similiter civitates Italiæ, Hiſpaniæ, & aliarum regionum remotiorum habent ſuos magiſtratus, & rectores, magis nominibus, quàm genere poteſtatis & officiorum differentes.

CAPUT VIII.

De rebus publicis in genere.

QUæ in hoc libro quinto commentariorum de jure noviſſimo tractata ſunt, pertinent ad deſcriptionem perſonarum publicarum; nempe Principis & magiſtratuum. Tractationem verò perſonarum ſequi ſolet in jure tractatio rerum. Itaque aggredior modò expoſitionem rerum publicarum, id eſt, tributorum, vectigalium, & commiſſorum, & reliqui juris fiſci, indictionum munerum & operarum Reipublicæ debitarum; de quibus ſecundam fore inſpectionem pollicitus ſum. *cap* 1.*h.lib* 5. Publicas res voco; quæ non in privati alicujus patrimonio ſeu dominio, ſed in dominio Reipublicæ ſunt, ſive ea Principi, qui caput Reipublicæ eſt, pro tuitione ſuæ majeſtatis, & officij quod in regenda Republica habet, aſſignata reſervatave ſint, ſive ea provincijs & civitatibus ſint relicta, quo neceſſitatibus earum ſubveniatur, puta pro annonis ſeu ſtipendijs magiſtratuum, pro operibus publicis, & quæcunque ſimilia ſunt. Sicut Reſpublica ſine perſonis publicis ſtare nequit, ita nec ſine rebus publicis: unde Cicero pecunias publicas nervos belli & Reipublicæ eſſe aptè dixit: *in oratione pro Lucio Manilio.* & Ariſtoteles ait omnes rerumpublicarũ ſpecies neceſſariò pecunijs egere. *lib.* 1.*politicorum cap.*7.*& lib.*7.*cap.*8. ſicut egent ſingula municipia, collegia, ſeu quæcunq; uuiverſitates; quibus idcirco ad exemplum totius Reipublicæ permiſſum eſt habere res communes, arcamque communem. *l.*1.§.*quibus autem.ff.quod cujuſ. univerſ.nom.*

Publicum dictum eſt quaſi populicum, quare publicum id eſſe intelligitur quod eſt populi, ac propriè olim ſola ea publica fuere appellata quæ populi Romani fuerunt, penes quem erat ſummum imperium, & Reipublicæ per totum orbem Romanum arbitrium. *l. bona civitatis & l.ſeq. de verb.ſignif.* In locũ populi Romani ſucceſſit Princeps occupatâ Republicâ, ſeu ſi malis tranſlato in eum imperio: unde res fiſcales publicis rectè annumerantur: *l.inter.* §. 1.*ff.d.tit.de verb.ſignif.* nam & Princeps cauſsâ populi, ut videlicet eum gubernet inſtitutus eſt, & fiſcus ſeu pecunia Principis, licèt quaſi propria & privata Principis res ſit, *l.*2.*ne quid in loco publ.* tamen ad utilitatem Reipublicæ comparata eſt. Diverſa ratio eſt patrimonij privati Principis, ſeu quod is habet non tanquam Princeps, ſed tanquam privatus.

Initio diſtinctio facta eſt inter fiſcum & ærarium publicum, quòd ærarium hoc pecunia populi Romani eſſet, non Principis; unde Plinius ad Trajanum in Panegyrico: at fortaſſis (inquit) non eâdem ſeveritate fiſcum quâ ærarium cohibes, immò tanto majore quanto plus tibi dicere de tuo quàm de publico credis; & Sparſianus in vita Adriani, damnatorum bona (inquit) in fiſcum privatum redigi vetuit, omnium ſummâ in ærario publico receptâ. Opinor ob id quòd non repente ſub primis Cæſaribus democratia Romana in monarchiam verſa ſit, ſed diutiſſimè priſtinæ majeſtatis populi veſtigia quædam manſerunt, uti adhuc aliquoties dixi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Cæterùm bona cujuſq; civitatis ſeu municipij abuſivè publica dicta fuêre: propterea quod civitates privatorum loco haberentur; *d. l bona civitatis. & l. ſeq. ff. de verb. ſignif.* ſcilicet civitates cæteræ præter Romam, penes cujus populum fuiſſe jus & authoritatem Reipublicæ narratum eſt. Hinc lex Julia peculatus dumtaxat ad eos qui pecuniam populi Romani, nō etiam civitatis alterius ſubtraxiſſent, pertinuit; *l. ob pecuniam. ff. de furtis.* donec extenſa eſt conſtitutione Trajani & Adriani. *l. 4. ff. ad l. Iul. peculat.* Nam alioqui conſtat civitates diſtingui à privatis, *l. nihil intereſt. ff. de SC. Maced.* ac nomen publici etiam rebus quę fuerunt municipiorum, nomenq; publicani redemptoribus earū adaptari, *l. ſed & hi. ff. de publican. l. 1. §. publicano. ff. ut in flumine publ.* & aliàs res in jure dici publicas populi Romani, alias publicas civitatum. *l. uſucapionem. ff. de uſucap.*

Sunt res quæ alio ſenſu dicuntur publicę, videlicet quia ſunt in uſu publico, non etiam in pecunia & patrimonio populi, ut campus martius, forum, amphiteatra, quas res mos ſeu inſtitutum civitatis commercio humano exemit; item viæ, flumina, mare, littora, quę natura vel jus gentium proprietate & commercio ſimiliter exemit; *l. ſed Celſus. l. ſi in emptione. ff. de contra. empt.* ripæ deniq; fluminum, quarum proprietas eſt privatorum. *§. riparum. Inſtit. de rer. diviſ.* Quę ita communibus ſeu publicis uſibus deſtinata ſunt, hęc adhuc magis impropriè inter publica habentur, cùm ſint extra dominium populi; *l. inter. ff. d. tit. de verb. ſignif.* ſic tamen ut interdum ex mente contrahentium, vel ſcriptorum ſola, nomine publici contineantur, non etiam ea quæ ſunt in patrimonio fiſci: quorum ſicut rerum privatarum commercium eſt. *l. pacta conventa. §. 1. ff. de contrah. empt.*

Comparantur quandoque ea quæ ſunt patrimonij Principis rebus quæ in commercio non ſunt, non quod abſolutè illorum commercium non ſit, ſed quod diſtrahi non ſoleant, non ſaltem niſi juſſu ipſius Principis: *l. cum ſervus. §. conſtat etiam. ff. de legat. 1.* immò nec juſſus ſolius ejus ſufficit, niſi accedat omnium ordinum conſenſus; ut bona coronæ ſeu Principatus is alienet; in quod ſolet hodie cùm inauguratur jurisjurandi religione ſe obſtringere. *Notat. Renatus Choppinus de domanio lib. 2. tit. 1.*

Quæ tantùm uſu publica ſunt, hæc quoque quidem in conſiderationem ſub tractatu juris publici veniunt, quoniam ſicut cæterarum rerum publicarum, ita tuendi uſus publici cura ad principem & magiſtratus pertinet; unde interdicta ne quid in flumine publico, ne quid in loco publico. *lib. 43. ff. dixi. ſup. cap. 3. h. lib. 5.* Similiter cura rerum ſacrarum, & religioſarum, & ſanctarum Principi, & magiſtratibus quodammodo incumbit; unde interdictum ne quid in loco ſacro, *eod. lib. ff.* interdictum de mortuo inferendo, & ſepulchri violati actio popularis. *ff. tit. de mort. infer. & tit. de ſepulch. viol.* Etſi enim eæ res dicuntur eſſe nullius, adeò ut ne utendi quidem eis jus ad quenquam pertineat: *§. nullius. Inſtit. de rer. diviſ.* tamē negari nequit quin ſit earum rerum uſus quidam publicus, non quidem profanus, ſed divinus & ſanctus.

Verùm quæ non uſu dumtaxat, ſed etiam jure proprietatis publica ſunt, ampliorem expoſitionem hic deſiderant. Horum quædam paria ſunt illis quæ poſſidentur à privatis, & pari etiam modo acquiri Reipublicæ poſſunt: nempe agri, ſaltus, lacus, ſtagna, molendina; quædā magis propria ſunt fiſci, & Reipublicæ bona, nempe tributa & vectigalia; & quidem quædam res jam ſunt fiſci, & publicæ, quædam verò ex privatis in publicum rediguntur, & fiſco vendicantur; quædam denique non tam in dominio ſunt Principis aut Reipublicæ quàm ei debentur, veluti munera. De his omnibus ordine in ſequentibus capitibus breviter dicturus ſum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

CAPUT IX.
De vectigalibus & tributis.

VEctigalis appellatio ampla eſt, adeò ut comprehendat cujuſvis generis reditus, non modò publicos, verumetiam privatos; inde canon emphyteuticus dicitur vectigal, & ager vectigalis, idem eſt quod ager emphyteuticarius. *l.* 1. *ff. ſi ager vectig. id eſt emphyteuticarius petat.* Sed ſæpius ſumitur hoc vocabulum ſtrictè pro præſtatione publica: & provinciæ, agri, atque homines vectigales maximè dicti ſunt fiſco aut Reipublicæ vectigal pendentes, ſive id eſſet tributum, ſive aliud genus publicæ penſitationis. Strictiſſimè autem & ſæpiſſimè ſic accipitur vectigal, ut diſtinguatur à tributo, & ſit illud quod pro mercibus & rebus quæ vehuntur, & quibuſcunque venalibus vel mobilibus fiſco aut Reipublicæ ſolvitur; quale eſt vectigal portus. Extenditur hoc vocabulum & ad vectigal ſalinarum, & metallorum, aliarumque rerum ſimilium. *l. inter. ff. de verb. ſignif.* Nomen deductum à vehendo, quod plerumque ſoleat pro rebus quæ advehuntur, vel evehuntur, vel tranſvehuntur, vectigal ſolvi. Tributum verò eſt quod poſſeſſores prædiorum Principi ſeu Reipublicæ dependunt.

Initio ſicut fiſci & ærarij populi diſtinctio quædam facta eſt, prædia ea propriè tributaria dicta fuère quæ fiſco, ſtipendiaria autem quæ populo penſionem præſtabant: §. *eſt. & naturalis. Inſt. de rer. diviſ.* quę diſtinctio cùm Principes tandem totum ad ſe traxerunt, interijt.

Tributum aliàs vocatur cenſus, *C. tit. ſine cenſu vel reliquis fund. compar. non poſ.* quo pertinet tit. ff. de cenſibus: quoniam pro modo cenſus tributa à poſſeſſoribus dependebantur. Cenſus propriè ſignificat æſtimationem bonorum factam ut ſecundùm eam tributa præſtarentur. Aliquando hęc vox ſumitur pro tabulis publicis territorij, civitatis, & agrorum cujuſque, quibus æſtimatio iſta cōtinebatur: quanquam ſumitur latiſſimè & abuſivè hæc vox, nonnunquam pro reditu cujuſque.

Tributum aliud fuit capitis, aliud ex cenſu, teſte Feſto: ſeu aliud perſonis, aliud rebus imponebatur; illud capitatio, hoc propriè cēſus, utrique tandem nomen cenſus adaptatū. *l. un. C. de capit. civium cenſib. eximen. l. cum antea. C. de agricol. & cēſit.* Tributorū quoque rebus impoſitorum duo fuerunt genera; quippe quædam conſiſtebant in frumento, oleo, carne, ſale, vel alijs ſpeciebus, & hęc propriè annonæ dicebantur; quæ verò in auro, argēto, & ſimilibus nomē generis retinebāt. *l. ult. ff. d. tit. de cenſib. l* 2. *C. de annonis & tribut.* Tributū à tribu dictum Varro oſtendit, quod eâ pecuniâ quæ populo imperata erat, Tributim à ſingulis ſolveretur. Feſtus à tribuendo derivatum putat, quod in publicū tribuatur. Quæ fuerit tributorum ratio, & forma circa tempora Juſtiniani, diſcere licet ex lib. 10. C. à tit. 16. uſque ad 31. & ex lib. 11. tit. 57. & 58; maximè autem ex noviſſimis aliquot conſtitutionibus, quarum tenorem hic adſcribam.

Sciendum eſt tributorum negotium in tribus conſiſtere, in conſtitutione eorum, in eorum exactione, & in tranſmiſſione eorundem. Conſtituebantur tributa profeſſione per quemque facta prædiorum ſuorum, eorumque in librum cenſualem relatione, cum expreſſione quantitatis, & qualitatis, & æſtimationis, ac cum deſignatione ſecundùm hæc facta prædiorum ſuorum tributi ex quoq; prædio pendendi: *l.* 4. *ff. de cēſib.* quo pertinēt officia inſpectorum diſcuſſorum, & opinatorum. Eſt & aliud officium eodem pertinens peræquatorum, qui ut æqualitas & proportio in onere tributorū ſervaretur, nec unus propter alterum gravaretur, advigilabāt. *C. tit. de cenſib. & cenſit. & tit. de diſcuſſo. Nov. de collator.* 128. Peræquatio fiebat ſterilium agrorum cum fertilibus ad-

bus ad-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

bus adjunctione ; & eorum quorum deſerta erat cultura, cum ſuis acceſſionibus in alium qui ea coleret, canonemque inde ſolveret, tranſlatione ; quo caſu eo demum tempore tributum agnoſcere quis cogebatur quo poſſidere inceperat ; *d. Nov.* 128. *& C.tit.de omni agro deſerto.* quãvis aliàs emptor, legatarius, & quilibet ejuſmodi ſucceſſor præteriti quoque temporis tributa ſolvere debeat. *l.cum poſſeſſor. ff. de cenſib. l.1.C.de annonis & tribut.*

Poſtquam conſtitutio tributorum ſic facta erat, fiebant delegationes in aula, quibus quid quamque provinciam proximo futuro anno pro neceſſitate Reipublicæ præſtare oporteret, deſcribebatur ; eæque delegationes ſeu deſcriptiones inſinuabantur apud prçfectum prçtorio cujuſque diœceſis inde ad prçſides provinciarum mittendç, & provincialibus publicandç. *d.Novel.*128.*l.ult. C.de canone largit.titul.* Ineunte anno ſeu indictione mox inferendum erat tributum ſi in ſpeciebus conſiſteret: pecuniç autem tributum diviſis penſionibus ſolvi poterat. *d. Novell.* 128. Quàm deceat omnes ſubditos lubenter & ultrò tributa ſolvere, monet Juſtinianus aliâ quàdam ſuâ conſtitutione. *Nov.ut judices ſine quoque ſuffrag.*8.§. *oportet quoque.* Cçterùm mittebãtur in provincias exactores tributorum ſeu canonum, qui canonicarij dicebantur ; quinetiam poſt eos mittebantur alij compulſores appellati: *l.ult.C.de executorib.* Verùm Juſtiniano placuit hçc officia confundi, ac utrumque tam compellendi quàm exigendi, canonicarijs incumbere ; qui ne ab officio publico diſtraherentur, prohibiti fuerunt privatorum negotiorum omnium executionem ſuſcipere. *d. Nov.*128. Debebant edi ijs à quibus exigebantur tributa, ſi deſiderarent tabulç, ex quibus conſtaret quid quantumve deberent: debebant juſtis ponderibus & menſuris tributa accipi: debebant denique apochç ſolventibus dari, ut eſſent ij planè ſecuri, nullo periculo eis ob culpam illorum qu[i] tributa exacta & ſoluta ſuſciperent, ve[l] tranſmitterent, vel erogarent, incumbente. *d.Novel.*128. Modus compulſionis ad ſolvendum tributa erat pignorum capio & diſtractio, *l.cum poſſeſſor.§.ult.ff.de cenſib.l.*2 *C.de capiend. & diſtrah. pignor.* ac prçſidum cohortiſque eorum auxilium. *Nov.ut nulli judicum.*134.§. *in quibus vero.* Porr[o] ut reverentia loci unuſquiſque ad officium ſolvendi moveretur, ſolutionem in ædibu[s] ſacris fiçri mos erat, aſſiſtentibus Eccleſiarũ defenſoribus & œconomis; *Novell.de mandat.Princip.*17.§. *publicorũ vero.cum* §. *ſeq.* & denegato jure aſyli ſolvere detrectantibus, ut & illis qui fraudulenter & malitioſè verſati dicebantur in tributorum exactione. *d.Nov.de collator.*128.

Poſtremum erat ut ſpecies illatæ à ſuſceptoribus diligenter conderentur in horreis, & pecuniæ in arcis cujuſque provinciæ; & poſtea niſi eſſent quæ in provincia conſumi deberent, tranſmitterentur terrâ vel mari per eos quibus id officij injunctum erat, aut ad prçfectos prætorio, ad diſtribuendum militibus, aut ad comites ſeu præfectos çrarij, aut alio prout deſignatum erat: *l.2.C. de navicul.l.ult.C.de ſuſceptor. d.Nov.*128. ac ut ab omnibus exactç tributorum rationes fiſco redderentur. *d.Nov.*128 *l.3.C.de executor.*

Si quis ſupra modum tributis gravabatur, appellare ei licuit: *d.Nov.*128. ac potuit debitor debitoris tributarij in ſubſidium conveniri: *d.Nov* 128. eſt enim tale fiſci privilegium. *l.3.§.multa.ff. de jure fiſci.l.3. & 4. C. quando fiſcus vel privatus debitoris ſui debitores convenire poſſit vel debeat.*

Competit quidem actio in perſonam tributorum nomine, ſic tamen ut ſoleat poſſeſſor prçſens prçdij maximè ob eam cauſam conveniri actione hypothecaria ; *d. l. cum poſſeſſor.ff.de cenſib. d.N. de mandat. Princip.*17.§.*non permittas in fine*, adeo ut pactũ

inter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

inter venditorem & emptorem initum ne emptor eo nomine teneatur, nequaquam fiſco noceat. *l.1.& ſeqq.C.ſine cenſ.vel reliq. fund.compar.non poſ.* Quid ſi alienatio fiat in emptorem minus idoneum? Permiſſa nihilominus eſt alienatio, ut tamen officium ſit cenſitorum ſeu illorum quibus cenſuum cura incumbit, curare ut venditor in ſe periculum recipiat, atque ita fiſcus reddatur indemnis. *d.Novel.17.non permittas. Auth. ſed & C.d tit.ſine cenſu vel reliq.*

Quibuſdam, ſive provincijs, civitatibus, collegijs; ſive etiam perſonis privatis fit tributorum ſolvendorum gratia: *l.3.verſ.dumtaxat. C. de executorib.* quale privilegium habuerunt ea loca quæ fuerunt juris Italici; *l.1.l.colonia.l.juris.l.ult.ff.de cenſib.* necnon officinæ ſeu tabernæ urbis Conſtantinopolitanæ: *Nov.de officin.ſeu tabern.*43. ac tunc intereſt, ſitne privilegium perſonę cōceſſum, an rei ſeu cauſſæ: quippe hoc caſu manet; illo autem caſu cum perſona exſtinguitur; *l.3.§.rebus.ff.eod.tit.de cenſib.* ſicut eſt beneficiorum omnium perſonalium conditio. *l.in omnibus cauſis.ff.de reg jur.* Planè varia eſt gratia quæ fit tributorum; interdum plena libertas conceditur; interdum remiſſio fit reliquorum, ſeu gratia in præteritum; interdum fit relevatio in futurum; puta ob deteriorationem prædiorum, vel ob damna aliqua graviora quæ bello, tempeſtate, aut ſimili caſu fortuitò acciderunt; interdum fit tranſlatio tributi in aliud genus functionis, aut redemptionis certâ pecuniâ; quam adærationem vocant. De his titulus eſt Codicis de collatione donatorum vel relevatorum, lib. 10. Exemplum inſignis indulgentiæ tributorum in præteritum, & magnæ munificentiæ Principis circa hæc extat in noviſſimis duabus conſtitutionibus: *Nov. ut ea quæ præfect.aut largit.*147. *& Nov.de indulgent. tribut.*148. exemplum autem relevationis ſeù gratiæ in futurum, extat in alia quadam conſtitutione. *Nov. de relevat.tribut.*163. Alioqui niſi privilegium tale aliquod proferatur, excuſandus eſt nemo à ſolutione tributorum. *l.1.C.de immunem.conced.* Cujacius in ſua Novellarum expoſitione addit ex libris Baſilicon duas conſtitutiones, ſeu potius formas præfectorum prætorio, ad materiam peræquationis tributorum pertinentes; unam de prædiorum ſterilium ejuſdē originis cum fertilibus conjunctione; alteram de his qui eidem domino ſubjecta prædia poſſident, ut deſerta alijs accreſcant. *Novel.*166. *& Nov.*168.

Primis temporibus fuit diverſa vectigalium & tributorum forma apud Romanos; qualis ea fuerit, videre licet apud Carolum Sigonium librorum quos ſcripſit de antiquo jure civilium Romanorum primo cap. 16. Hodiernis temporibus non prorſus eadem quoq; eſt penſitationum iſtarū forma; quippe incognitus eſt mos ille priſcus cenſum ſeu quantum quiſq; in facultatibus habet profitendi. Retenta quoque uſu non eſt illa ratio prædiariæ penſitationis, quam ſeculo Juſtiniani fuiſſe oſtendi. Verùm fiſcalis & publica ſubſtantia magis hodie in certis poſſeſſionibus, tum feudalibus, tum alijs, certiſq; vectigalibus conſiſtit. *Renat. Choppin.de domanio lib.*1.*tit.*2. Loquor de ordinarijs proventibus fiſci & Reipublicæ: etenim extra ordinem etiam prædijs tributa imponuntur, ut & ædibus, ſeu focis, & capitibus perſonarum, & pecorū, & varijs multis modis, prout fert cujuſque regionis ſtatus atque neceſſitas: de quo genere extraordinariarum ſeu adventitiarum præſtationum poſtea ſum dicturus. Quemadmodum enim apud veteres duplex penſitationum publicarū genus fuit, alterum ordinarium, quod appellabatur canon, alterum extraordinarium, quod vel oblatio vel indictio nūcupabatur; *teſte Aſconio.* ſic hodie diſtincta cernūtur hæc genera pręſtationum, & diſtinctæ earum quæſturæ. Ac cùm hoc tempore prædiaria penſitatio extra ordinem imperatur, non ſolet obſervari for-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ma illa peræquationis agrorum & conjunctionis fertilium cum ſterilibus, de qua ſuperiùs dixi: nec tam qualitas fundorũ, quàm modus & menſura eorum inſpicitur, aut certè quantitas annui proventus cujuſque: & quidam ſatis æqua videtur ea cenſus ratio, quæ proportionem habet ad reditũ annuum, cùm penſio æſtimationem fertilitatis aut ſterilitatis fundi velut in ſe contineat, eamque arguat. Quæ crebriora nunc præſertim in his regionibus ſunt tributa & vectigalia, ſunt illa quæ imponuntur poculentis, id eſt vino & cereviſiæ; quanquam & eſculentis, ſcilicet carnibus, frumento, & cæteris ſimilibus imponuntur interdum. Sicut vectigalis conſtituti olim tertia pars civitati, alterę autem duæ partes fiſco cedebant: *l. ult. C. de vectigal. & commiſ.* ita hodie quæque civitas vectigalia quædam habet, præcipuè ea quæ dixi eſſe poculentorum, per quæ operibus, legationibus, & cæteris neceſſitatibus ſuis ſufficere poſſit. Reliqua autem, videlicet portoria, telonia, fere in ordinario proventu ſunt Principis ſeu fiſci ſolius. *dixi ſup. cap. 3. h. lib. 5.*

CAPUT X.

De cauſis & modis quibus res privatorum in publicum rediguntur.

FIſcus ſeu ærarium publicum augetur ſæpe acceſſione rerum quę privatorum hominum fuerunt; idque tribus modis, ſeu tribus ex cauſſis accidit. Primò, quia Principi vel Reipublicæ quippiam relinquitur aut donatur, aut comparatur, quemadmodũ privato alicui fieret. Secundò, quia bona quæ fuerunt privati, fiunt vacãtia. Tertiò, ob delictum ejuſque pœnam. Hæc tria ſunt genera, ad quæ multæ variæque ſpecies cauſſarum ex quibus nuntiatio ad fiſcum fieri ſolet, reduci poſſe mihi videntur: *l. 1. ff. de jure fiſci.* ac de his nonnulla à me dicta ſunt ſuperiùs; *cap. 3. h. lib. 5.* ſed breviter, ac tantùm ut oſtenderem ibi quæ eſſent regalia ſeu jura majeſtatis.

Quin Principi hereditas acquiri poſſit, ſi is ſervuſve ejus heres inſtituatur, dubium non eſt; *l. aufertur. §. penult. ff. eod. tit. de jure fiſci. l. non dubium. C. de teſtam.* & modò teſtamentum ſit perfectum & ritè conditũ. Tametſi enim Princeps legibus non tenetur, ideoque videri poſſit valere teſtamentum non ſolemne in quo Princeps inſtitutus eſt; tamen præclara extat Imperatoris Pertinacis oratio, quâ expreſſit ſe neq; ex nuda voce nomen heredis admiſſurum, neque ex ulla ſcriptura cui juris authoritas deeſſet, aliquid adepturum, ſicut nec litis cauſsâ, id eſt, ſi ob eam cauſam inſtitutus Princeps videatur, ne quis auſit tam potenti litem movere. *§. ult. Inſtit. quib. mod. teſtam. infirm.* Idem ſi adulatione alicujus delata eſſet hereditas; invidioſum id namq; eſt & calumnię obnoxium: *l. penult. ff. de hered. inſtituend.* ac ſanctius eſt, uti additum eidem orationi Capitolinus refert, inopem Remp. obtinere, quàm ad divitiarum cumulum per diſcriminum atque dedecorum veſtigia pervenire. Huic orationi ſeu ſenatuſcõſulto, uti veriſimile eſt, occaſionem præbuerunt mores improbi anteriorum quorundam Cæſarum, videlicet Domitiani & Caligulæ, ſub quibus teſte Suetonio etiam alieniſſimæ hereditates, excluſis legitimis heredibus & neceſſarijs, fiſco applicatæ fuerunt, necnon omnium teſtamenta tanquam irrita & vana reſciſſa, quos vel unus diceret deſtinaſſe fiſcum ſibi heredem eſſe; licèt non defuerint modeſtiores nonnulli Cęſares: nam ſcribit Tacitus Tiberium hereditatem cujuſquam non adijſſe, niſi quãdo amicitia meruerat; ignotos atque alijs offenſos, ideoque Principem nuncupantes procul arcere ſolitum; quinetiam ipſum Domitianum initio ſui principatus relictas ſibi hereditates ab ijs quibus erant liberi, non recepiſſe author eſt idem Suetonius. Æquitatem orationis Pertinacis amplexi ſunt poſteriores Imperatores. *l. 4. l. nolumus. C. d tit. de teſtam.* Ad eandem cauſam acquiſitionis fiſ-

calis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

alis referendum eſt, quòd traditur nuntiaioni locum eſſe, ſi res fiſci per gratiam venita fuerit minoris, aut ſi fiſcus prævaricaione victus fuerit; nam illo caſu vẽditio, hoc utem caſu cauſſa retractatur, & ad fiſcum ona redeunt: *d. l. 1. & l. 3. ff. de jure fiſci.* .3. *C. eod. l. 1. C. de ſentent. adverſ. fiſc. lat.* ari æquitate quâ privati auxilio reſtitutiois in integrum vel reſciſſionis ex cauſſis juantur. *l. 1. ff. de in integ. reſtit. l. 1. & ſeqq.* *.de reſcind. vendit.*

Secundum genus cauſſarum ex quibus nũiari fiſco ſolet, dixi eſſe propterra quòd bona int vacantia; *d. l. 1. ff. de jure fiſci.* ac docui alibi, *ſup. cap. 3. h. lib. 5.* bona illa intelligi vacantia quę nullum dominum aſſertoremq; habent, veluti ſi quis abſq; herede deceſſerit, *l. 1. & 4. C. de bon. vacant.* ſive quia nemo eſt cui delata ſit hereditas, ſive quia nullus illorũ quibus eſt delata adire eam velit. Ut hoc caſu bona publicentur, cautum fuit lege Juliâ quæ caducaria appellata eſt; *l. quidam. §. quoties. ff. de legat. 1 l. 4. ff. de fideicom. libert. Vlpianus in frag. Inſt. tit. 28.* cui legi derogavit ex parte Juſtinianus, non quidem tam illud jus tollens quo bona caduca ſeu vacantia fiſco applicantur, quàm modos aliquos quibus res olim caducæ efficiebantur. *l. unic. C. de caduc. tollend.* Adeò hoc jus caducorum & vacantium fiſco reſervatum eſt, ut infirmata ſint privilegia civitatum id jus ex permiſſu Principis ſibi vindicantium: *d. l. 1. C. de bon. vacant.* quali privilegio ſe ab Auguſto donatos contendiſſe Nicenſes teſtis eſt Plinius; *lib. epiſtol. 10.* quinetiam retuli alibi *d. cap. 3. h. lib. 5.* præfectorum prætorio ſingulare iſtud jus fuiſſe, ut apparitorum ſuorum bona vacantia caperent, ſibique acquirerent: *l. 3. C. de apparit. præfect. prætor.* docui ibidem cauſſam inventi theſauri ſimilem eſſe, immò velut exemplum eſſe bonorum vacãtium, propterea quod domino carere videatur res cujus dominus ignoratur: ex hac cauſa fit quoque nuntiatio ad fiſcum; *l. 1. l. 3. ff. d. tit. de jur. fiſci.* oſtendi tamen dicto capite 3. h. lib. 5. non indifferenter theſaurum ad Principem pertinere, non ſi quis in proprio ſuo fundo invenerit, nec ſi in alieno privato; ſed ita demum, ſi in ipſius Principis fundo is repertus fuerit, aut in loco ſacro vel religioſo; quippe his caſibus dimidium fiſci eſſe, alterũ dimidium repertori relinqui. *§. theſauros. Inſt. de rer. diviſ.* Inſuper docui illic, bona peregrinorũ ſpeciem quandam eſſe vacãtium bonorũ. Peregrini in jure civili Romano ſolẽt appellari quicunq; non ſunt cives Romani, ſtatuſq; eorũ hominũ vocatur peregrinatus. *l. ſed ſi §. ſolemus. ff. de hered. Inſtit. l. ſed ſi hac. § ſed ſi per. ff. de in jus voc.* Inter cives Romanos ſolos fuit juris civilis communio; quare peregrini uti capere ex teſtamento nõ potuerunt, *l. 1. C. de hered. Inſtit.* ita nec teſtamentum facere. *l. 1. & 2. ff. ad l. Falcid.*

Qui ex civibus capti ab hoſtibus erant, vel dediti poteſtati hoſtium, interim dum apud hoſtes erant, ſimiliter teſtamenti factionem nullã habuêre; *l. ejus qui l. obſides. ff. qui teſt. fac. poſ.* quo fit ut bona captivorum & obſidum tanquam peregrinorum fiſco vindicarentur: *l. divus Cõmodus. ff. d. tit. de jure fiſci.* ac par ratio fuit vindicandarũ fiſco rerum illorum qui ex hoſtibus apud Romanos tanquam captivi vel obſides detinebantur, niſi accepto uſu togæ Romanę ex beneficio Principis jure civium donati eſſent, *l. ſed ſi ff. eod. tit. de jure fiſci.* Quòd ſi ante captivitatem vel deditionem quis teſtamentum condidiſſet, id valuit quidem ut excluſo fiſco inſtituti heredes vel legatarij bona caperent, nimirum fictione legis Corneliæ vel poſtliminij: *l. lege Cornelia. ff. qui teſtam. fac. poſ. l. retro. ff. de capt. & poſtlimin. reverſ* ſicque intelligendum eſt quod alicubi dixit Ulpianus, captivi ſeu ejus qui apud hoſtes deceſſit, bonorum poſſeſſionẽ cõtra fiſcum admitti. *c. 3. §. dari & l. non eſt. ff. de bon. poſſeſſion.* Pari ratione deportatorum bona in fiſcum redigebantur, non tam pœnæ cauſsâ, quàm quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ij deportatione in peregrinitatem redigerentur: ſic & bona eorum qui in colonias migrabant. *l.4.C.de jure fiſci.*

Jus iſtud de peregrinitate admodum diminutum fuit, poſtquam provinciales, & generaliter omnes liberi homines ſub ditione Romana degentes, jure civitatis Romanæ donati fuêre conſtitutione Antonini. *l.in orbe. ff.de ſtatu.hom.Nov. ut liberti de cætero 78.circa finem.* Utrùm verò juri iſti prorſus nunc ſit derogatum, ambigi poſſet propter conſtitutionem noviſſimam Frederici ſecũdi Imperatoris, quæ extat poſt libros feudorum titulo de ſtatut. & conſuetud. unde ſumpta eſt authentica omnes peregrini. C. commun.de ſucceſ. nam ibi conſtitutum eſt omnes peregrinos & advenas liberè hoſpitari ubi voluerint, & hoſpitatos ſi teſtari voluerint, liberam de rebus ſuis ordinandi habere facultatem; at ſi inteſtati deceſſerint, bona ipſorum heredibus dari. Sed ſciendum eſt nomen peregrinorum in ea Frederici cõſtitutione longè diverſo ſenſu accipi; nempe pro peregrinantibus ſeu peregrè euntibus, & qui non quidem extra patriam juris, ſed extra patriam domicilij ſunt: quod indicat nomen advenarum adjunctum, & mens Frederici qui voluit dumtaxat tollere pravam, conſuetudinem quæ ipſius ſeculo invaluerat, ut hoſpites bona apud ſe decedentium occuparent & lucrarentur. *gloſ. & Dd.ad d. Auth.omnes peregrini. C.communia de ſucceſ. Æguinarius Baro ad d.conſtitut. Frederici tit.de ſtatut.& conſuetud.* In eo tantùm derogatum juri fiſcali de bonis vacantibus antè commemorato videtur, quod conſtituerit ibidem Fredericus bona morientium abſque herede, in pias cauſſas erogari: quod ad res paucas mobiles quas peregrinantes ſecum tulerant, & quas hoſpites retinere conſueverant, reſtringendum eſt.

Cæteroqui tenendum eſt jus fiſci in bonis vacantibus integrum hodie manere. Ac non caret magna utilitate diſtinctio illa quã ſuperiùs ex jure Romano adduxi, peregrinorum & civium Romanorum; quippe ſimilis diſtinctionis uſum hodie cernimus præſertim in Francia, ubi peregrinorum ſeu illorum qui extra regnum nati ſunt, quos vocant albinos, quaſi alibi natos, bona Rex ſibi vindicat; niſi illi reſcripto regio civitate Gallicana donati, ſeu ut loquendi mos eſt naturalizati fuerint; aut niſi ſint ex eis populis qui privilegium civitatis Gallicanæ habent. *Viglius ad § ult. Inſtit.de hered. Inſtit. Imbert.in Enchirid.ad verbum bona quibus deferantur.* Qui ij ſint populi, diſcere licet ex Renati Choppini lib. 1. de domanio, tit. 12. & ex prima parte tractatus de jure albinatus lingua Gallica à Joanne Bacquetio conſcripti; ubi demonſtratur non modò Flandros, & Artheſios, qui coronam & juriſdictionem ſupremam Regis Franciæ olim agnoverunt, verùm & Brabantos, Hannonienſes, Hollandos, Namurcenſes, & quoſcunque in hoc Belgio natos, a ſeveritate iſtius juris albinatus ſeu peregrinitatis exemptos eſſe pace Madricienſi, & alijs quę deinde inter Principes noſtros & Reges Franciæ ſecutæ ſunt; quamvis id jus vix retentum ſit propter bella quæ ſæpe intervenerunt. Cujuſmodi acerbitatis adverſus exteros, eſt & in quibuſdam alijs regionibus uſus: ne longè exemplum petatur, maxime in Hannonia ubi exterorum cuncta mobilia, & prędia acquiſita occupantur, excluſis à ſucceſſione defunctorum propinquis, uti comprehenſum eſt capite legum Hannonienſium 86. ac quod mireris, iſtius juris ibi uſus eſt, non tantùm adverſus Francos, ſed adverſus omnes noſtrates qui ultra Schaldim originem traxêre; quanquam hæc acerbitas juſtiùs hodie omitteretur, ex quo communem unum Principem agnoſcimus, uniuſque imperij ſocij omnes ſumus: ſicut eadem Hannonia eo rigore adverſus Brabantos, Leodienſes, Germanos, minime utitur. Plane illud ſciendum moribus inter Chriſtianos nunc ubiq; obſervatis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

vatis ſolam captivitatem aut deditionem in obſidem non redigere in peregrinitatem, ut nec in ſervitutem; atque adeò omnia jura civitatis ijs qui captivi vel obſides ab hoſtibus detinentur ſalva manere, nec bona eorum tanquam vacantia in fiſcum inferri. *Viglius ad §.ejus qui.Inſtit.quib.non eſt permiſ.face.teſt.* Bona ſpuriorum ſeu nothorum ſpeciem quoque quandam bonorum vacantium eſſe alibi docui: *ſup.d.cap.3.h.lib.5.* ac nihil frequentius quàm bona eo nomine in publicum redigi, videlicet cùm moriuntur nothi abſque liberis, vel alijs ut ſæpe accidit, qui eis ſuccedere poſſint: ac cùm ij de bonis ſuis teſtati non ſunt, in quo melior eſt nothorum conditio quàm peregrinorum; *Renat. Choppin. de domanio lib.1. tit.11.* non enim nothi ut peregrini eorum quæ juris civilis ſunt, cenſentur incapaces; ut proinde quorundam locorum reprobanda ſit conſuetudo, ubi nothis ne teſtamentum quidem facere permittitur. Præterea illud obſervandum eſt moribus multorum locorum in bona vacantia, ſive ea ſint nothorum, ſive peregrinorum, ſive decedentium aliter ſine herede, non Principem ipſum ſuccedere, ſed dynaſtam loci, ut multa ſunt jura fiſcalia in dynaſtas inferiores tranſlata. *Renat. Choppin. de domanio lib.1.tit.13.*

Venio ad tertium genus cauſſarum ob quas nuntiatur fiſco; nempe quæ ad coërcitionem delictorum ſpectant, quales plurimæ ſunt, veluti ſi tacitè incapaci quid ſit relictum, ſi mors perſonæ defunctæ ab heredibus vel conjuge ſuperſtite non vindicetur, ſiquis aliquem teſtari prohibuerit, aut quocunque alio modo hereditate, eove quod ipſi relictum eſt ſit indignus; *d.l.1.& l cum mortem. ff.de jure fiſci.l.1,& 2.§.ult.ff.ſi quis aliquem teſtari prohib.* item ſi in fraudem civilium munerum quis bona ſua alienaverit, *l.ordine decurionum ff.ad municipalem*, ſi reus quis ſit læſæ majeſtatis, aut ſi alterius criminis capitalis reus mortem ſibi conſciverit, *d.l.1.ff.de jure fiſci.l.ult.C.ad l. Iuliam majeſt.* ſi res litigioſa venierit, ſi accuſator ab accuſatione deſtiterit, & generaliter ſi pœna aliqua ipſo jure vel ex condemnatione debeatur: *d.l.1.ff.de jure fiſci.l.multarum.C.de modo mulct.* hæc enim omnia alibi inter jura majeſtatis recenſui. *ſup. cap.3.h lib.5.*

Cæterùm quæ hoc loco maximè expendi meretur, & inſpectioni præcedentis capitis affinis eſt, pœna illa eſt, quæ incurritur ex eo quòd non fuerit ſolutum vectigal, vel id fuerit fraudatum: tunc enim res ex quibus vectigal debetur, dicuntur cadere in commiſſum, & committi fiſco, vel Reipublicæ, id eſt, ſubjici juri & poteſtati ejus; *l. commiſſa & paſſim.ff.de publican.* idque quamvis publicanus nõ inſtruxerit vel admonuerit trãſgredientem: *l ult.§.divi quoque.ff.eod.* quoniam debet quiſq; ultro profiteri merces, ſeu alias res quas vehit apud publicanos, id eſt, exponere & inſinuare eis qualitatem illarum rerum, ut ſciatur an ſint res vectigales, & quantum vectigal eo nomine præſtari oporteat. Pœna omittentis profeſſionem eadem quæ non ſolventis, ut videlicet ſit locus cõmiſſo, *d.l.ult.§.quoties.* ac nemo prætextu ignorantiæ hanc pœnam effugere poteſt, *d. l.ult.§.licet.* niſi juſtus ſit error ſeu culpa vacans, quod ex conditione perſonæ, alijſque circumſtantijs æſtimandum eſt. *d.l.ult.§.divi quoque.& l.imperatores.§.ult.ff.de publican.l.3.C.de vectigal.& commiſ.* Quin etſi culpa quidem nonnulla intervenerit, ſed modica & quæ procul à fraude abſit, remitti ſolet pœna commiſſi, mitiore quâdam irrogatâ, veluti dupli vectigalis. *d. l. ult.§.divi quoque.ff.de publican.* Alia cauſſa commiſſi eſt, ſiquis illicitas merces vexerit aut vendiderit, verbi gratiâ, arma hoſtibus aut barbaris, *l.cotem.ff.eod.tit.de publican.l.1.& 2.C.quæ res export.non poſ.* necnon ſiquis contra legum præſcriptum fecerit; utputa ſi is qui ſalinarius non eſt, ſal diſtraxerit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

rit, etiamſi non hoſtibus; *l ſi quis. C.d. tit. de vectigalib.* aut ſi juſſerit Princeps à nemimine præterquam à redemptore cotem ex certa inſula eximi, idque ab alio factum ſit; *l. Cæſar. ff. d. tit. de publican.* atq; ita ex privato contractu vel facto pœna ſępe fiſco debetur. *d. l. 1. ff. de jure fiſci.*

Olim ſi naufragio facto, navis expulſa eſſet ad littus, fiſco acquirebatur, *l. 9. ff. ad l. Rhodiam de jactu.* non quidem delicti alicujus cauſsâ, ut ſuperioribus caſibus; quid nãq; imputari ei poteſt quem vis tempeſtatis oppreſſit? ſed ideo, ni fallor, quòd derelictum dominiũ rei vindicaretur ab eo qui naufragium paſſus eſſet, atque ita res in littore emergens, tanquam vacans à fiſco occuparetur: ſed injuſtum ac nimis durum hoc viſum eſt Antonino, ſancienti idcirco rem priſtino domino reſtitui: quod enim jus (inquit) habet fiſcus in aliena calamitate, ut de re tã luctuoſa compendium ſectetur? *l. 1. C. de naufragiis. l. ult. ff. incend. ruina naufrag.* Æquitas Antonini confirmata eſt conſtitutione Frederici, dictante navigia quocunque locorum pervenerint, ſi quo caſu rupta fuerint, vel aliàs ad terram pervenerint, tam ipſa navigia, quàm navigantium bona ipſis integra reſervari ad quos ſpectabant, antequam navigia hujuſmodi periculum incurriſſent, ſublatâ penitus omnium locorum conſuetudine contrariâ: *d. tit. de ſtatut. & conſuetud. §. navigia & Auth. navigia C. de furt.* nec enim continuò, ſi res in altum jacta eſt, pro derelicto habita cenſeri debet, cùm non raro inde res emergant fluctibus expulſæ. *arg. §. ult. Inſt. de rer. diviſ.*

Expoſui cauſſas ex quibus res privatorum fiſco acquiruntur: planè obſervandum eſt non ſimulatque aliqua earum cauſſarum intervenerit, res Principis aut Reipublicæ cenſeri, niſi intercedant quædam ad acquiſitionem dominij neceſſaria. Exemplis id quod dico clarum evadet. Si quid legatum fuerit Principi, dominium quidem rei legatæ mox ei acquiritur; ſin verò is heres inſtitutus fuerit, adiri hereditatem neceſſe eſt; inſuper ſi inter vivos ei donatum, aut ei venditum, aut promiſſum, traditio debet intervenire, ſicut eſt legatorum, hereditatum, & donationum & reliquarum ejuſmodi cauſſarum natura. *l. à Titio. §. ult. ff. de furt. §. item extraneus. Inſtit. de hered. qualit. & diff. l. traditionibus. C. de pactis.* Quod ſi bona ſint vacantia, occupationem atque apprehenſionem eorum intervenire oportet, cùm modus acquirẽdarum rerum quæ nullius ſunt, à jure conſtitutus ſit occupatio: *l. 3. in princ. ff. de acq. rer. domin.* tantùm ea differẽtia eſt bonorum vacantium à multis reliquis rebus quæ nullius ſunt, quod hæ cuilibet acquirantur qui primus naturalem earum poſſeſſionem apprehenderit; *l. 1. ff. de acq. vel amit. poſ.* bona autem vacantia à ſolo fiſco utiliter apprehenduntur, quaſi ei ſoli delata; fere eodem modo quo res hereditariæ, quæ jacente hereditate reverà nullius ſunt, *l. 1. ff. de rer. diviſ.* ſoli illi cui delata eſt hereditas, aditione ejus acquiri poſſunt. *d. §. item extraneus. Inſtit. de hered. qualit. & differ.*

Itaq; poſt nuntiationem ut res fiſco quęſitæ intelligantur, incorporatio earum fieri ſolemniter ſolet: *l. 3. & paſſim. C. de bon. vacant.* ac tunc res poſſe uſucapi tanquam res fiſci deſinunt. *l. res fiſci. Inſtit. de uſucap.* Cęterùm antè preſcriptioni adverſus fiſcum locus eſt; quippe ſi quid fiſco debeatur ex contractu, vel ſimili cauſſa ex qua privatis quoque deberetur, idem contra fiſcum quod cõtra privatos jus eſt, ut ſcilicet actionibus quę olim perpetuæ fuiſſent, nunc triginta annis præſcribatur. *Inſtit. de perpet. & tempor. act. in princ.* Quæ verò quæſtiones proprio jure fiſci competunt, eæ ultra viginti annos nequaquam durant: *d. l. 1. ff. de jure fiſci. l. in omnibus. ff. de diverſ. temp. præſcript.* quinetiam in nonnullis breviora tempora ſervari ſpecialiter eſt conſtitutum, nempe in nuntiatione vacantium bonorum, tempus quadriennij à

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

nij à die cœptæ vacationis bonorum computandum: *l.* 1. *C. de quadriennij præſcript.* malè enim Interpretes vulgò tradiderunt, poſt nuntiationem antequam res in fiſci dominium ceſſerit, quadriennio eam uſucapi, cùm quadriennium non uſucapioni rerum nuntiatarum, ſed nuntiationi ipſi faciendæ præſtitutum ſit: ac ſtatim nuntiatione factâ res fiſco applicentur. *eleganter Franciſc. Coman. comment. lib.* 3. *cap.* 15.

Quæ tanquam indignis auferuntur, ſimiliter demum acquiruntur fiſco, cùm ei applicata fuerint: *l. ſi ea quæſtio.* & *paſſim. C. de his quib. ut indig.* ac tunc incipit fiſcus in rem habere actionem; *l. Imperator. ff. de jure fiſci.* ſicut & commiſſorum ob vectigal non ſolutum nomine; quorum commiſſorum perſecutioni, ſeu vindicationi quinquennium ſpecialiter jure aſſignatum eſt: *l. commiſſa. ff. de publican. l.* 2 *C. de vectigal.* in cæteris fiſci perſecutionibus ubi brevius temporis ſpatium præfixum non eſt, præſcriptione viginti annorum, uti mox dixi, ex quo quid ad fiſcum pertinere potuit, obtinente. *d. l.* 1. §. *divus Pius. ff. de jure fiſci.* Quare improbavit Calliſtratus ſententiam Labeonis, qui ſcripſerat bona delata fiſco ipſo jure ad ipſum nõ ſecus quam bona defuncti ad ſuum heredem pertinere *d. l.* 1. §. *an bona. ff. de jure fiſci.* Aliquando enim rectè dixeris dominium rectà ſeu ipſo jure ad fiſcum tranſire; cujus exemplum in legatis fiſco relictis ſupra propoſui: ac tale exemplum proponi quoque poteſt in crimine læſæ majeſtatis, in quo bona delinquentis mox efficiuntur fiſci, ita ut quæcunque poſt crimen commiſſum alienatio facta eſt, etiamſi ante nuntiationem irrita cenſeatur. *l. quiſquis.* §. *emancipationes* & *l. ult. C. ad l. Iul. majeſt.* Aliquando (ut dixi) quorundam interventu opus eſt. Ac ubi bona ſtatim fiſco acquiruntur, eſt nihilominus in poteſtate ejuſdem fiſci ſeu procuratoris ejus ea non agnoſcere, nempe ſi ea ſolvendo non ſint, atque ideo utilius videatur ea vendenda relinqui creditoribus: *d. l.* 1. §. *an bona. ff. de jure fiſci.* ac tunc dicemus idẽ quod in legato repudiato, ſi fiſcus bona non agnoverit, perinde ea haberi ac ſi retro ejus nunquam fuiſſent: *arg. l.* 1 §. *utrum autem. ff. ſi quid in fraud. patroni.* unde etiam in ijs quorum dominium ſeu jus confeſtim fiſco acquiritur, ſolemnitas incorporationis, id eſt, ut res capiantur & quaſi in corpus fiſci redigãtur, uſum habent, quo videlicet intelligatur bona à fiſco agnita eſſe, eaque rationibus fiſcalibus comprehendantur. *d. l.* 3. & *l. ſi vacantia. C. de bon. vacan.* & *incorporatione.*

CAPUT XI.

De muneribus ſeu de ijs quæ Principi ac Reipublicæ debentur.

DIxi ſuprà cap 8. h. lib. 5. quædam jura fiſci vel Reipublicæ, non tam in dominio quàm in obligatione conſiſtere, ut quoque conſiſtunt jura privatorum: ac inter hæc quæ Principi aut Reipublicæ ſeu civitati alicui debentur potius, quàm ejus dici poſſint, præſertim eſſe munera; de quibus ut paucis impræſentiarum diſſeram, inſtituti ordo ſuadet. Munera voco operas Reipublicæ debitas: etenim ſicut à libertis operæ patrono debentur, & à filijs parenti, ſic à ſubditis meritò Principi, qui pater patriæ eſt, operæ quædam debentur. Alijs verbis, ſed quæ parem ſenſum habeant, definitur munus à Juriſconſulto Paulo; nempe ut ſit idem quod onus; atque hinc nomen immunitatis quando id onus remittitur. *l. munus.* 18. *ff. de verb. ſignificat.* Onus (inquam) ut ſcripſit Juriſconſultus Martianus, quod neceſſariò obimus lege, more imperiove ejus qui jubendi habet poteſtatem. *l. munus.* 214. *ff. eod. tit. de verb. ſignificat.* Accipitur etiam munus pro dono; *d. l. munus* 18 & *d. l. munus* 214. & *l. inter.* 194. *ff. eod.* quæ ſignificatio non eſt hujus loci. Cæterùm quę huic loco convenit, ampla eſt, ut quoq; officium cõprehendat,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

hendat, quamvis hæc vox reſtringatur interdum, ut reliqua munera præter officia, denotet. *d.l.munus.* 18. Inſuper tam amplè hoc vocabulum accipio, ut etiam dignitates contineat; quamvis reſtringatur ſæpe ad ſignificanda onera quæ carent dignitate: nam adminiſtrationes cum dignitate conjunctæ proprium nomen nactæ ſunt, vocanturque honores. *l.honor.* & *l.cui muneris. ff.de munerib.* & *honorib.*

Præterea munerum diviſio eſt multiplex; quippe alia munera ſunt ordinaria, alia vero extraordinaria, quæ videlicet præter morem & ex improviſo imperantur. Rurſum munera alia publica ſunt, alia privata. Munus publicum definivit Pomponius officium privati hominis, ex quo commodum ad ſingulos univerſoſque cives, remque eorum imperio magiſtratus extraordinario pervenit. *l.pupillus.* 239. *§.munus. ff.d.tit. de verb. ſignificat.* Ait, privati hominis, quoniam intelligit ſtrictè munus, quatenus diſtinguitur ab honore, ſeu officio magiſtratus, qui perſona publica eſt. Ait, ad ſingulos univerſoſque cives, ut non modò comprehendat ea quæ pro Republica ſubeuntur munera, ut ſunt legationes, inſtaurationes pontium & viarum publicarum, excubiæ, comparationes & tranſvectiones rerũ exercitui neceſſariarum, & quæcunque res ſunt ſimiles, quarum utilitas ad univerſam Rempublicam principaliter ſpectat, & ſtrictiſſimè munera publica appellantur; *d.l.honor. §.1.ff.de munerib.* & *honorib.* verùm ut præterea comprehendat tutelam, curam, quæ quidem publica munera ſunt, ſi authoritatem publicam quâ omnibus ſeu cuilibet de populo injungi poſſunt, conſideres; *Inſtit.tit.de excuſat.tutor. in princ.* ſunt autem privata & ſic ſtrictè nuncupantur, ſi conſideres utilitatem quæ ad ſingulos redit. *l.athletæ.§. tutelæ.l.non tantum.§.is qui.ff.de excuſat.* Addit denique Pomponius in definitione muneris publici, hæc verba, imperio magiſtratus extraordinario, ut ſciatur non actione aliqua ſeu officio judicis ordinario, ſed pignoribus captis, & vinculorũ pœnâ, & ſimilibus remedijs munera iſta exigi. *l ſi quis.ff. ad municip.* Ali diviſio eſt eaque maximi uſus, quòd alia munera ſint patrimonialia, quæ videlicet patrimonij & poſſeſſionum, alia perſonalia, qua perſonarum & capitum intuitu injunguntur nimirum illa ſumptum requirunt, hæc corporis vel animi laborem: alia denique ſun mixta, quæ requirũt utrumque, *l.1.l.reſcripto.l.munerũ.ff.d.tit de munerib.* & *honorib*

Circa munera conſiderari ſolent excuſationes & vacationes. *ff.d. tit.de excuſat.* & *vacat.muner.* Excuſationum multæ cauſſæ ſunt, veluti ætas minor vel decrepita, peregrinatio neceſſaria, morbus, paupertas, numerus liberorũ, ſexus, occupationes aliæ graviores: quales cauſſę ut plurimũ à perſonalibus muneribus, pauciores verò ſunt quę à patrimonialib. excuſationẽ prębent. Vacatio propriè dicitur cùm Principis vel legis indulgẽtiâ quis excuſatus eſt, atque immunis; eaque aliquando plena eſt, aliquando ſolùm ex parte conceditur; & aliquando ad tempus, aliquando in perpetuum: & quidem quiſquis in dignitate poſitus eſt, hic cũ liberis plerumq; habetur immunis; *l.municeps.ff.ad municip. l,ult.C.de excuſat.muner.* nẽpe ſi ſit magna quædam dignitas, & quæ actu geratur, non autem ſolo honorario titulo ſit collata. *l.curialibus.C.de decurionib.Nov.de decurionib.* 38.*§.poſt hæc verſ. non aliter.* & *N.ut ordinariæ præfecturæ.* 70. Solet quoq; ſacerdotium ſeu miniſterium ſacrum immunitatem præſtare; *l.1.* & *paſſim. C.de Epiſcop.* & *cler. Nov.de ſanctiſ.Epiſc.* 123. de qua re diſſerã ex profeſſo in libro ſequẽte ubi de jure ſacro. Ampliori de muneribus tractatione hîc ſuperſedeo, relinquens pleniorem horum notitiam ſumi ex libro quinquageſimo Pandectarum, & maximè ex libro decimo Codicis, in quo hæc materia diſtinctè per multos titulos extat enarrata.

Muneri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Muneribus aptè annumerari poſſunt indictiones, id eſt, ea vectigalia & tributa quæ extra ordinem ob ingruentem aliquam Reipublicæ neceſſitatem iniunguntur; *C. tit. de indiction. & tit. ſeq. d. lib.* 10. quorum cùm par ſit vis quæ vectigalium & tributorum ordinariorum de quibus antè diſſerui, tractatione quoque eorum ſuperſedeo.

CAPUT XII.

De actionibus publicis ac primùm de politeia.

IUs omne vel ad perſonas, vel ad res, vel ad actiones pertinet. *l. 1. ff. de ſtat hom. §. ult. Inſt. de jure nat. gent. & civil.* Cùm igitur in hoc tractatu iuris publici dictum hactenus ſit de perſonis & rebus publicis, ſupereſt, & congruus ordo eſt, ut dicatur nunc de actionibus publicis. Actionis vocabulum accipio non pro iure aliquo, ut cùm dicimus competere alicui actionem; (ſic enim actio aptiùs in numero rerum ponitur) verùm pro actu ſeu facto aliquo; quo ſenſu actus legitimi dicuntur legis actiones; *l. actus legitimi. ff. de reg. jur. Cujac. obſervat. lib.* 15. *cap.* 16. nimirum quando legis actio propriè ſumitur pro actu ipſo, non ut fit interdum impropriè pro formula ipſa actus. *l. 2. §. deinde ex his. ff. de orig. jur.* Et quidem actiones ſeu actus publici vel circa politeiam verſantur, vel circa juriſdictionem & imperium, vel denique circa rem militarem.

Politeiæ vox, ſi generaliter eam accipias, continet omne id quod ad regimen urbis ſeu Reipublicæ ſpectat; atque ideò etiam juriſdictionem, & imperium & munera militaria? ſed uſu loquendi crebriore ſpecialiter ſumitur vox politeiæ, ut deſignet cætera quæ præter actus juriſdictionis, & imperij, & militię ad moderationem civitatis & Reipublicæ, tuendumque ejus ſtatum pertinent; cujuſmodi ſanè plurima ſunt, veluti ut omnium rerum neceſſariarum affluentia ſit in urbe vel regno, ac ne inde res exportentur, quarum exportatio incommodum incolis adferre poſſit, ut cuncta juſtis & minimè falſis ponderibus aut menſuris veneant, & ne monopolia fiant; *C. tit. quæ res venire non poſſunt. & tit. ſeq. & C. tit. de monopol. l. annonam. ff. de extraordin. crim. c. 2. de empt. & vend. in decretal.* deinde ut certo aliquo, eoque pro qualitate temporis taxato pretio, frumentum, panes, cæteraque ejuſmodi vendantur: id namque multùm ad pacem & tranquillitatem publicam pertinet; uti expreſſum eſt conſtitutione Frederici de pace tenenda & ejus violatoribus. *lib. 2. feud. tit.* 27. *§. poſt natale.* In quam rem extat quoque noviſſima una conſtitutio Juſtiniani; quippe quâ cautum ut omnis mercator, agricola, nauta, artifex, ſecundùm veterem æſtimationem merces ſuas vendat, operaſve ſuas locet: auxerant enim illi impenſæ pretia mercedeſque; adeò ut motus fuerit Juſtinianus occurrere eorum avaritiæ, & priſtinum morem reducere, necnon præcipere menſoribus, aliiſque rerum & operum æſtimatoribus, ne pluris æſtimarent quàm vetus mos ferebat; quinetiam ne quiſquam pluris emeret, conduceretve, indictâ tranſgreſſoribus pœnâ tripli: *Nov. edictum. de formula artificum.* 122. quanquam, ſicut mox dixi, non ſemper vetuſta æſtimatio teneri poteſt, ſed conditio temporis inſpicienda eſt, cùm certum ſit nonnullam varietatem pretiis rerum loca temporaque adferre; *l. pretia rerum. §. ult. ff. ad L. Falcid.* ac ſępe experientiâ compertum, in hac re communem populi uſum, & aſſenſum, omni lege evadere potiorem.

Præter curam macelli, annonæ piſtorum, & reliquorum corporatorum, omniumque opificiorum, referri huc debent curæ operum publicorum, cura ærarii publici, cura munditiei urbis, ſecuritas agricolarum, prohibitio conventuum illicitorum, & luſuum ſpectaculorumque turpium, ejectio emendatioque erronum, atque otioſorum hominum:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

num: & quęcunque ſunt hujus generis enarrata magna ex parte, tum ex anterioribus, tum maximè ex noviſſimis conſtitutionibus inter officia magiſtratuum, ſuperiùs capitibus ſexto & ſeptimo hujus libri quinti; & quæ præterea in parem cauſſam aliquibus articulis alterius conſtitutionis Frederici, cujus inſcriptio eſt de pace tenenda inter ſubditos, *lib.2.feud.tit.*53. & præclaris tam harum quàm aliarum regionum, & ſingularum ferè civitatum inſtitutis, comprehenſa reperiuntur.

CAPUT XIII.

De actu publico juriſdictionis, & imperij.

QUi actus publicus potiſſimum à Juriſconſultis expendi ſolet, eſt juriſdictionis & imperij, propterea quod juſtitia quæ finis & objectum eſt juriſprudentiæ, in eo conſiſtit ut ſuum cuique tribuatur; *Inſtit.de juſt. & jure in princ.* quod quidem juriſdictione atq; imperio expeditur. Juriſdictio eſt poteſtas jus dicendi, *l.imperium.ff.de juriſdict.l.*1.*§.damus.ff. de ſuſpect. tut.* Aliàs ipſe juriſdicendi actus hoc vocabulo deſignatur: *l.ſi quis.ff. d. tit. de juriſdict. l. quamvis.ff.de in jus voc.* jus dicit qui dicit id quod jus eſt, quod fit non tantùm judicando, aut ſententiam in judicijs præſcribendo vel ferendo, ſed & bonorum poſſeſſionem dando, tutores dando; bona minorum alienari permittendo, & generaliter quoties magiſtratus authoritatem ſuam interponit, etiam abſque ulla cauſſæ cognitione, puta in adoptionibus, manumiſſionibus, emancipationibus. *l.*1.*ff d.tit.de juriſdict. l.*1.4.5.*ff.de off.ejus cui mandata eſt juriſdict.* Ac ſciendum eſt emphaſim ponendam eſſe in verbo, dicendi, ut dicere hìc non ſit idem quod proloqui; ſic enim judices dati ſeu pedanei cùm judicant, immò & Juriſconſulti cùm jus conſultoribus ſuis ſuggerent, jus dicere dicendi erunt: attamen certum eſt hos nequaquam habere juriſdictionem, ac judicibus datis dumtaxat attribui notionem. *l.*5 *ff. de re judic.dixi ſup.cap.*2.*lib.*2. Igitu animadvertendum eſt, dicendi verbo, amplius hìc contineri, ut ſignificet idem quo dictare ſeu præſcribere, quæ verba quandam authoritatem denotant. Itaque juriſdictio conjunctam habet vim exequendi, & efficiendi ut ratum ſit quod pronuntiatun eſt: eaque vis imperium ſolet in libris noſtris appellari, *l.ult.ff. d.tit. de off.ejus cu manda. eſt juriſdict.* & quidem imperiun mixtum; utpote commixtum & cohæren juriſdictioni, *l.*3.*ff.d.tit.de juriſdict.l.* 1.*i fine.ff.d.tit.de offic.ejus cui.* adeò ut manda tâ juriſdictione, imperium iſtud ſimul tranſeat. *l.*1. & *l.mandatam.ff.d.tit.de offic.ejus.*

Tametſi juriſdictio & imperium res conjunctæ ſunt, tamen dicuntur quædam magi eſſe imperij quàm juriſdictionis; nēpe in integrum reſtituere, & jubere cavere prætori ſtipulatione, ac juſſo non parente, mittere i bona: quod in his authoritas quædam præſertim eluceat: *l.*1. & *l.*4 *ff.d tit.de juriſd l.*2.*ff.de in jus voc.* & ea denegata fuêre ma giſtratibus municipiorum, licèt juriſdictionem habuerint, atque adeò etiam imperium in cæteris: *l.ea quæ ff ad municipal* juriſdictio namque ſine aliqua coërcitione, ſeu imperio nulla eſt; *d.l. ult.ff.de offic ejus cui mand. eſt juriſdict.* ſive juriſdicti propria ſit ſeu alicui competat ſuo jure, ſe ſit mādata ſive alieno jure competat. Etenin juriſdictionem ſuam etſi nemo abdicare poteſt, *l.penult.ff. de offic. præſid.* quin tame hanc alij mandare poſſit, dubium non eſt. *l.*2 & 4.*ff.de offic ejus cui mand. l. more. ff.d juriſdict.* Suam voco, quam quis ſuo jure, i eſt, jure ſui magiſtratus habet: quia mandat ſibi ab alio juriſdictionem, nemo ulteriùs ali poteſt mandare; *d.l.ult.ff.de offic. ejus d.l more. ff. de juriſdict. l.nemo. ff. de reg. jur* ſcilicet ut jus iſtud cui imperium admixtun eſt alij tribuat: nā qui mandatâ juriſdictione funguntur, ſaltem judicem, atque adeò alicu notio-

notionem dare poſſunt. *l.cum prætor.§.1.ff. de judicijs. dixi ſup. d. cap.2.lib.4.* Ac eam naturam eſſe juriſdictionis intelligendum eſt,qualiſcunque hæc ſit; ſive contentioſa, id eſt, quæ in contendentes atque invitos in judicijs exercetur; ſive voluntaria,id eſt, quæ tantùm in volentes; verbi gratiâ in emancipationibus, & adoptionibus; *l.2. & 3.ff.de offic.procõſul.l.inter.§.1. ff.de verb.obligat.* ſive media,id eſt,quæ quidem in invitos, ſed extra judicium & abſque contentione exercetur: veluti in tutoris curatoriſve datione: nam & hanc eſſe juriſdictionis, tum jus dicētis officium quod ad eam porrigitur, *d.l.1. ff.de juriſdict.* tum deſcriptio ſuperiùs à me facta iſtius vocis oſtendit. Non adverſatur quod alibi ſcriptum legimus, tutoris dationem neque imperij eſſe,neque juriſdictionis; *l.invito.§.tutoris.ff.de tutelis.* hoc enim ita accipiendum eſt, non continuò ſi quis habeat imperium vel juriſdictionem, eum facultatem dandi tutoris habere; niſi etiam hæc facultas nominatim ei data ſit lege, ſenatuſconſulto,vel à Principe; uti verba ejus loci ſequentia declarant: nam illud cogitandum eſt,dationem tutoris nulli initio competijſſe, præterquam illi cui hoc lex expreſsè dederat: & quamvis poſtea cuilibet magiſtratui hoc datum ſit, *l.1.l.3.ff.de tutor.& curator. dat.& Inſtit.de Attil.tut.* non tamen propter juriſdictionem, aut ex eo quod magiſtratus ſit,hoc ei competijſſe, ſed ob ſpecialem legis conceſſionem. Cui rei argumento eſt, quod parens vir privatus liberis ſuis tutorem dare queat teſtamento, *§.permiſſum eſt.Inſtit.de tutel.*& quod mandari nequeat datio tutoris, *l.nec mandante. ff.d.tit.de tutor.& curator.dat.* licèt, uti paulo antè dictum eſt, id quod jure magiſtratus competit,utiliter mandetur, & ex mandata generaliter juriſdictione,transferatur; *l.1.4.5.ff. d.tit.de offic.ejus.* exceptis ab hac regula perpaucis quæ leges per ipſummet magiſtratum geri voluerunt, quales fuêre admiſſio tranſactionis de alimentis,admiſſio alienationis rerum minoris, & concilij congregatio ad manumittendum. *l.2. ff.eod.l. cum hi. ff.de tranſact. l.1.ff. de reb. eor. qui ſub. tut.* Legatus proconſulis potuit quidem tutores dare,non vi mandatæ, quàm exercebat juriſdictionis, ſed quia nominatim oratione Marci Imperatoris hoc ei fuit indultum. *d.l.1.ff.de tutor.& curator.dat.*

Dixi imperium mixtum vocari quod adjunctum eſt juriſdictioni. Sciendum autem ei opponi merum imperium: *l.3. in princ.ff.de juriſdict.* nam merum id dicitur quod ſolum & purum eſt, nec alteri rei commixtum. *l.bona fides.ff. depoſiti.l.5.ff. de verb. obligat.* Meri imperij eſt poteſtas gladij,& omnis animadverſio in facinoroſos; etenim initio animadverſio in caput civis tanti habita fuit, ut populus penes quem ſuprema erat poteſtas, ſibi hanc reſervaverit, nec cuiquam permiſerit juriſdictioni fungenti, non prætori, non etiam conſuli; verùm extra ordinem in ſingula maleficia quorum punitio neceſſaria videbatur, quæſitores conſtituebantur qui capitale judicium exercerent. *l.2.§.exactis.deinde.& §§.ſeqq. ff.de orig.jur.* Cœpit quidem poſtea ordinario jure iſtud imperium tribui præfecto urbi,& in provincijs præſidi, alijſque multis juriſdictionem habentibus: *l.1.ff. de offic. præfecti urbi,l.illicitas.§.qui univerſas. ff.de offic.præſid.*ſic tamen ut non competierit eis vi juriſdictionis,ſed vi ſpecialis conceſſionis, quemadmodum paulò ſuperiùs de tutoris datione dixi. Proinde mandatâ juriſdictione minimè hoc jus tranſijt, immò nec nominatim extra neceſſitatem profectionis ſeu abſentiæ mandari potuit. *d.l.1. ff. de offic.ejus cui.l ſolent.& l.ſi quid.ff. de offic. proconſul. l.nemo.ff.de reg.jur.* Cæteroquin generaliter juriſdicendi verbum ad criminum quæſtiones, nedum ad privatas civileſque cauſſas pertinere,probari poteſt tam veterum Juriſconſultorum authoritate, *d.l.2.§.& quia*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

*ut diximus.*ff.*de origine iur.d.l.* 1.ff.*de offic. eius cui*, quàm Suetonij qui Julium de repetundis, Auguſtum de parricidio, Claudium de majori fraude jus dixiſſe ſcripſit: meritò ſane, cùm judex qui pronuntiat ſontem ſupplicio plectendum, non minus dicat id quod jus eſt, quàm ille qui indicat quippiam dari fierive oportere. Aptiſſimè autem nomen imperij criminum punitioni à veteribus aſſignatum eſt, propter cluces in re tam gravi pręcipuum quoddã jus poteſtatis: atqui poteſtatis & imperij verba in perſona magiſtratuum idẽ ſignificant; *l.poteſtatis.*ff.*de verb. ſignif.* quanquã eæ voces & in perſona Principis uſum habẽt, ut majeſtatẽ ejus deſignẽt: quo ſenſu jus condendæ legis, jus creandi magiſtratus, jus belli paciſque eſſe imperij dici poſſunt. *l.*1.ff.*de conſtit. Princip.*

His ferè continetur doctrina juris Romani de imperio & juriſdictione; nec juri veteri per noviſſimas ullas conſtitutiones reperitur quicquam in hac re derogatum: ac quæ obſcuritas putatur eſſe circa hanc materiam, eam magis à commentis Interpretum proficiſci tenendum eſt; maximè dũ ij quàm plurimos juriſdictionis & imperij gradus nullâ legum authoritate conſtituentes, etiam illa comprehenderint, quæ à juriſdictione & imperio (uti quidem imperij vox hîc ſumitur) ſunt aliena. Exempli cauſsâ leges condere magiſtratus creare, bellum decernere, quæ modò dixi eſſe majeſtatis. *Bartol. & alij ad d.l.imperium.* ff. *de iuriſdict.* Ex quibus quoque elicitur ſolutio quęſtionis, utrum merum imperium Principis ſit, exercitio ſeu executione dumtaxat ad magiſtratum pertinente, an verò etiam jus ejus imperij ſit penes magiſtratum, de qua quæſtione olim ſeriò concertatum eſt inter Lotharium & Azonem, & ſponſione equi factâ, & arbitrio ad Imperatorem Henricum quintum delato: Imperator ſecundùm Lotharium, ſolum exercitium apud magiſtratũ, jus autem apud Principem eſſe pronuntiavit; eamque ſententiam Alciatus laudat. *paradox. lib.*2.*cap.*6. Sed meo & communi pæne omnium judicio, Lotharius quidem æquum, Azo autem æquum tulit: nam imperium ipſum merum, non ſolùm ejus exercitium magiſtratibus attribui paſſim in jure legimus, etiamſi id non jure magiſtratus, ſed ſpeciali legis conceſſione ab eis habeatur: nec rectè quis comparet imperium merum quod habuit præfectus urbi vel præſes, cùm mandata juriſdictione, quippe hæc inſtar cæterorum mandatorum morte mandantis extinguitur: imperium magiſtratus non item.

Sciendum eſt mores hodiernos à jure Romano in eo diſcrepare, quod poteſtas gladij non meri imperij ſit, verùm pars ordinariæ juriſdictionis, atque etiam mandatâ juriſdictione tranſeat, & per vicarios non ſecus quàm cæteræ partes juriſdictionis exerceantur. Diſtinguuntur namque hodie tres gradus juriſdictionis, ſeu (ut vulgus loquitur) juſtitiæ, ita ut poteſtas gladij altæ juſtitiæ; ea vero quæ magis imperij eſſe quàm juriſdictionis videntur, mediæ; reliqua infimæ adſcribantur. *dixi ſup. d. cap.*2. *lib.*4. Circa quæ tamen ſpectanda eſt cujuſque municipij conſuetudo, quoniam aliquibus locis infimæ juſtitiæ adſcribitur ea juriſdictio quæ domino directo competit, pro cenſuum ſuorum tuitione; reliqua autem juriſdictio infra poteſtatem gladij, mediæ.

CAPUT XIV.

De publicis & criminalibus judicijs eorumq́; ritu.

Ex poteſtate gladij ſeu animadverſionis in facinoroſos, quam fuiſſe meri imperij, eſſe autem nunc partem ordinariæ juriſdictionis ſuperiori capite dixi, dependet vis publicorum judiciorum: de quibus modò diſſeram, ratione ordinis hoc poſtulante; cùm exercitium judicii publici unus præcipuus ſit actuum publicorum, ſeu qui ad Reipublicæ ſalutem pertinent. Publica judicia intelligo quæ-

go quæcunq; criminalia, ut opponantur privatis quibuſcunque, quæ civilia aliâs dicuntur: licèt ſępe in jure ſtrictiùs accipiatur nomen publici judicij, puta in tit. ff. orum. de publicis judiciis, & in tit. inſtitutionum ejuſdem inſcriptionis. In Principio cujus tituli ff. torum Juriſconſultus, non omnia judicia (inquit) in quibus crimen vertitur publica ſunt, ſed ea tantùm quæ ex legibus judiciorum publicorum veniunt, ut Juliâ majeſtatis, Juliâ de adulterijs, Corneliâ de ſicariis, Põpejâ de parricidiis, & ſimilibus. Hæc judicia per excellẽtiam publica dicta ſunt, ſicut leges quibus ea conſtituta fuère, ſpecialiter appellatę publicæ; ſive quia cuivis de populo accuſatio in iis judiciis plerumque permiſſa; ſive quia maximè ad Rempublicam pertinet illorum facinorum quæ in iis cognoſcuntur, utpote atrociorum & publicam tranquillitatẽ graviſſimè turbantium, vindicatio, ſive denique quia cognitio animadverſioq; in iſtis judiciis, propria fuit populi ipſius Romani primis temporibus. *§. 1. Inſtit. de publ. judic. l. 2. ff. de orig. jur. l. ult. ff. de collegijs. l. 1. ff. ad l. Cornel. de ſicar. l. 1. C. ubi Senator. vel clariſ.* Quo ſenſu ſcriptum legimus furtũ & ſtellionatum publici judicii non eſſe; *l. ult. ff. de furtis. l. ſtellionatus. ff. de extraordin. crimin. l. 1. ff. de crim. ſtellionat.* idem dici poteſt de injuriis, & aliis id genus quæ privata delicta vocãtur, quamvis ex iis criminaliter agatur. Cæterum non eſt omnino ignota in jure latior publici judicii ſignificatio, ut omne judicium criminale comprehendat, quo videlicet publicam criminis vindictam proſequimur, ad differentiam civilis & privati judicii, in quo de re vindictave privata agitur: *l. interdum. ff. de publ. jud.* hoc enim ſenſu judicium de injuriis famoſiſque libellis publicum vocatum eſt à Paulo Juriſconſulto. *l. quod ſenatuſconſultum. ff. de injur.* Quanquam omnis juriſdictio publica eſt, omniſque actus juriſdictionis & imperii publicus, nemini competens præterquam magiſtratui ſeu publicæ perſonæ, atque adeò actus quoque civilium judiciorum quâdam ſui parte ad jus publicum pertinent: tamen malui de iis in jure privato tractare, propterea quod judiciorum illorum ſcopus ſit ut agens privatum propriumque ſuum commodum conſequatur, non modò ſi ex cauſsâ dominij contractuſve, eive ſimili aliquâ agat, verumetiam ſi ex cauſsâ delicti, pœnalique actione utatur, immo etiamſi quis actionem popularem intendat, quoniam & is pœnam ſibi privatam exigit, agitque civiliter ut alibi dixi: *ſup. cap. 1. lib. 4.* unde eæ omnes cauſſæ pecuniariæ appellantur, quod actor ad pecuniarium ſuum commodum reſpiciat, & judicia privata, in quibus commodi privati cauſſa eæ actiones exercentur. *l. 1 ff. de teſtib. l. properandum. C. de judic.* At verò aptè in hunc locum reſervavi tractationem quorumvis criminalium judiciorũ; quippe quibus illud agitur, non ut reus accuſatori quicquam pręſtet, ſed ut admiſſum maleficium, publicæ utilitatis cauſsâ, in exemplum vindicetur, ac pœna debita Reipublicæ perſolvatur; ſive ſit pœna corporalis, ſivè pecuniaria. *l. locatio. §. quod illicitè. ff. de publican.* Nec movebor ſi quis objecerit juris cõditores in jure privato de publicis quoque judiciis diſſeruiſſe: nam fortè id fecerunt quoniam ea & in privatos, & ob privatorum facta exercentur; alioqui quin ſuo fine prorſus publica ſint, ambigi nequit; ac cum Juſtinianus in inſtitut. profeſſus ſe de jure privato dicturum. *§. juris pręcepta. tit. de juſtit. & jure.* titulum de publicis judiciis in fine adjunxit, minimè quidem intelligendus eſt promiſiſſe ſe nihil de iure publico, ſed ſe prius & principaliter de iure privato acturum.

Sciendum eſt magnam eſſe diverſitatem iudiciorum criminalium & civilium, tum in inſtituendo, tum in exercendo. Inſtituitur enim criminale iudicium non per actiones, ſed per accuſationes, & intentio eorum qui iudicio experiuntur, eſt ſecundùm id quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

antè dixi, diſſimilis. Actio ad perſecutionem juris privati, accuſatio ad perſecutionem juris publici ſpectat: *Inſtit. d. tit. de publ. judic. in princ.* niſi impropriè hæc verba accipiantur, uti accipi ſolent interdum, ſic ut actio accuſationem & contrà accuſatio actionem ſignificet. *l. 1. ff. de crim. ſtellionat. & C. tit. quando civilis actio crim. præjudic. Cicero in orat. pro Milone, & in partitionibus oratorijs.* Item exercetur judicium criminale, obſtringente ſe accuſatore pœnâ talionis per inſcriptionem libelli; reo autem non ſolùm in jus vocato, verumetiam ſæpe apprehenſo & in vincula conjecto. *l. ſi cui. ff. de accuſation. l. 3. C. qui accuſ. non poſſ. l. 1. ff. de cuſtod. & exhibit. reor.* Accuſator cuſtodiæ ſimilitudinem patitur, & præter teſtes & inſtrumenta, quæſtiones adhibentur atque tormenta quibus veritas extorqueatur. *l. ult. C. de accuſation. l. edictum. & toto tit. ff. de quæſtionib.* Amplius fuit antiquitus ordo quidam ſolemnis exercendorum illorum judiciorum quæ publica ſtrictè vocantur, eoq; factum ut crimina quæ in eis vertuntur, ordinaria appellata ſint, cętera extraordinaria; *ff. tit. de extraord. crim.* verùm is ordo ſolemnis jam tum ſæculo Ulpiani & Pauli Juriſconſultorum in uſu eſſe deſierat. *l. ordo. ff. d. tit. de pub. jud.*

Quòd dixi judicia criminalia per accuſationes inſtitui, ſic accipiendum eſt, eum eſſe quendam modum quo illa inſtituuntur: ſolent namque etiam inſtitui per inquiſitiones, quoniam jubentur magiſtratus ultrò ex officio facinoroſos, & quietis publicæ turbatores conquirere, & in eos animadvertere: idque meritò conſtitutum, ne graviora ſcelera deficientibus fortè qui accuſare velint, impunita maneant. *l. 1. §. quies. ff. de offic. præfect. urbi. l. 3. & l. congruit. ff. de offic. præſid.* Et quidem ad hujuſmodi inquiſitionem tunc magiſtratum accedere oportet, quando fama publica, vel denuntiatio alicujus præceſſit. *c. qualiter & quando. tit. decretal. de accuſation.* Quæ denuntiatio ab accuſatione plurimùm diſtat: quoniam accuſator ſe illius quem accuſat adverſarium conſtituit, nec à lite deſiſtit, donec ſententia feratur; denuntiator autem præterquam quod nocentem defert ſeu indicat, nihil agit. *l. 3. C. qui accuſ. non poſ. l. ea quidem. C. de accuſation.* Ac quilibet olim ſecundum juris Romani regulam accuſator eſſe potuit; *§. 1. Inſtit. de publ. judic.* ſed moribus noſtris licèt quivis ad indicandum denuntiandumque flagitium admittatur, tamen unus eſt qui ex officio nomine fiſci ſeu Reipublicæ, ultionẽ criminum perſequitur, atque is in tribunalibus regijs procurator generalis ſeu regius; in tribunalibus autem epiſcoporum, necnon hujus univerſitatis, promotor vocatur. Quod optimè videtur introductum, quandoquidem nemo privatus perſonam accuſatoris abſque ſumma invidia & odio illius quem accuſat, amicorumque ejus, ſuſcipere poteſt. Præterea inſcriptionis neceſſitatem, & pœnæ talionis periculum publico illi accuſatori mores ideo remiſerunt, quod neceſſario munere fungatur, neque accuſationem niſi indicijs præcedentibus, & mandato magiſtratus inſtituat: *Ioannes Imbertus Inſtit. forenſ. lib. 3 cap. 1. Iodoc. Damhoud. prax. crimin. cap. 5 & 6.*

Planè ſciendum eſt accuſationem rectè inſtitui, non modò ubi delinquens domicilium habet, ſed ubicunque reperitur. *l. 1. & 2. C. ubi de crim agi oport.* Illud namq; criminalis judicij proprium eſſe alibi docui, ut cuncta maleficia facilius vindicentur. *ſup. cap. 2. lib. 4.* Inſuper ibi docui, quo in loco quis crimẽ admiſit, illic eundem rectè accuſari, immò aliquando cùm atrox eſt facinus, propter exemplum terroremque aliorum, poſtulante magiſtratu ejus loci, reum eò remitti debere: quod cùm jure antiquo. *l. ſolent. ff. de cuſtod. & exhib. reor.* tum noviſſimo clariſſimè cautũ extat; quippe quo ſcriptum eſt, ſi cognoſcatur delinquentem in aliã provin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

provincia degere, judicem provinciæ in qua crimen commiſſum eſt, epiſtolâ publicâ uti oportere, ad provinciæ illius judicem in quâ delinquens degit, atque hunc judicem ſuſceptis literis, periculo ſuo & officij ſui debere reum comprehendere, necnon trãſmittere ad provinciam in qua deliquit, ſupplicio ibi afficiendum. Pœna magna tum judicibus, tum cæteris iſtam conſtitutionem tranſgredientibus, indicta. *Novel. ut nulli judic.* 134. §. *ſi vero quis Auth ſi vero. C. ad L. Iul. de adult.*

Dixi judicium criminale ſæpenumerò à prehenſione perſonæ incipere, & hanc eſſe loco vocationis in jus: unde qui crimini obnoxium in prædio ſuo detinet, acriter punitur ſi eum non offerat vel tradat. *l.* 2. *C. de his qui latrones.* De quo etiam ab Imperatore Frederico ſancitum extat; nempe ut dominus caſtri quo pacis violator confugit, debeat eum judici ſiſtere, domoque ſua excludere, & ſaltem bona ejus mobilia quæ habet exhibere, aut ſi delinquens in caſtro non habitat, operam ad eum prehendendum dare. *lib.* 2. *feud. tit. de pace tenenda, & ejus violat.* 27. §. *ſi judex.* Prehenſionem ſequi ſolet incarceratio & cuſtodia, nempe quoties tam grave facinus eſt, ut cautio ad detinendum reum non ſatis tuta videatur. *l.* 3. *ff. de cuſtod. reor. l.* 1. & 2. *C. eod.*

Planè notatu dignum eſt quod Juſtinianus noviſſimè ſanxit, nullam mulierem pro crimine, ut nec pro quacunque civili cauſsâ in carcerem mitti, ibique includi poſſe, ſed ſi tale ſit crimen, ut neceſſe ſit eam cuſtodiri, fidejuſſoriæ, & in ſubſidium juratoriæ ejus cautioni credi oportere, aut ſi crimen graviſſimum ſit de quo accuſatur, in monaſterium mitti, cuſtodiæque mulierum tradi: magnâ pœnâ (ut ſuperiùs) tranſgreſſoribus indictâ. *Novel. ut nulli judic.* 134. §. *neceſſarium vero. Auth. hodie novo jure. C. d. tit. de cuſtod. reor. Auth. ſed hodie. C. de offic. diverſorum judic.* Hoc ita cõſtitutum, ut pudicitiæ fœminarum inſidiandi omnis abeſſet occaſio. *d. Novell.* 134. §. *neceſſarium vero.* Quod tamen non uſquequaque moribus retentum eſt, fortaſſe ideo quod deſierit uſus eſſe cuſtodiæ militum olim carceribus adhiberi ſolitæ. *l. ult. ff. d. tit. de cuſtod. reor. l.* 2. *C. ex quib cauſ. maiores.* Quidquid ſit, certũ eſt rationem quandam ſexus haberi debere, ſaltem eatenus ut quemadmodum anteriore quâdam lege cautum fuit, mulieres in carceribus a viris ſeparentur. *l.* 3. *C. eod. tit. de cuſtod. reor.*

Porrò reo in vinculis detento aut aliter præſente, proximum eſt ut is à judice de crimine cujus accuſatus eſt, interrogetur, ejuſque reſponſio diligenter notetur, ſive is objectũ crimen inficietur, ſive adverſus confeſſum crimen excuſatione aliqua ſe defendat, atque ita non ſecus quàm per litis conteſtationem in cauſſis civilibus, judicium hîc conſtituitur: ac tum pari modo ad probationes ejus quod negatum eſt à reo, earundemque probationum refutationes, & confirmationes proceditur, ac tandem ſententia vel condemnatoria vel abſolutoria fertur, & quidem tota cognitio pro tribunali eſt facienda, niſi quod libellum accuſatorium dari, & cuſtodias, id eſt, reos cuſtodiâ carceris detentos audiri, & quæſtiones, id eſt, eas inquiſitiones quæ per tormenta fiunt, haberi de plano, necnon levia admodum crimina ſic quacunque litis parte diſcuti conceſſum ſit. *l. miles.* §. *ſexaginta.* ff. *de adulter. l. unius.* §. *ult. de quæſt. l. levia.* ff. *de accuſat.*

Utrùm & hîc poſt ſententiam latam appellare licet? Maxime, non tantum ipſi reo qui condemnatus eſt, neceſſariove ejus, ſed cuilibet, etiamſi condemnatus ipſe nolit, ac mori malit, idque humanitatis ratione, quaſi videlicet cujuſlibet interſit hominis, hominem alium ſupplicio injuſtè non affici. *Elegans. textus in l. non tantum.* ff. *de appellat.* Et quidem provocationũ à ſententijs criminalibus uſu in regno Franciæ nihil frequentius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

tius, *Ioan. Imbert. Inſtit. forenſ. lib.* 4. At verò hujuſmodi provocationes in regionibus hiſce Belgicis rariſſimæ; utpote in quarum pleriſq; iſtud magiſtratuum eſt privilegium, ut de criminibus judicent abſolutè. *Iod. Damhoud. praxis. civil. c.* 234. *& praxis criminal. c.* 149. Cur ita? an quia alioqui futurũ viſum eſt ut maleficiorum punitio, damnatis nunquam non appellantibus, contra ſalutem Reipublicæ minus retardetur ac præpediatur? Nam & jure Romano delicta quædam ſunt, quorum damnati appellare non poſſunt, ut ſunt rei falſæ monetæ; *l.* 1. *C. de falſ. monet.* item inſignes latrones, & ſeditioſi, quos publicè intereſt mox è medio tolli: *l. conſtitutiones. ff. de appel.* quinetiam homicidis, & veneficis, adulteris, & manifeſtæ violentiæ reis, appellandi facultas eodem jure denegata eſt, modò non ſolùm legitimis probationibus convicti, verumetiam voce propriâ facinus confeſſi fuerint. *l.* 2. *C quorum appellat. non recip.* Cæterùm moneo judices noſtros qui de capite hominis abſolutè judicant, ut nonniſi cunctis exactiſſimè cognitis pronũtient. Cùm enim nulla ſententia criminalis præcipitanda ſit, *l. eos qui.* §. *ult. C. de modo mulct.* ſed manifeſtiſſimæ probationes prius deſiderentur; *l. ult. C. de probat. l. qui ſententiam. C. de pœnis.*; tum ibi maximè judicium præceps cavendum eſt, ubi error provocatione corrigi nequit. Hæc de ritu judicii criminalis in reum incarceratum, vel in iudicio præſentem, dicta ſunto.

Quid remedii in latitãtem vel profugum? Ait Juſtinianus, ſi quis criminis occaſione latuerit, aut provinciam illam reliquerit in qua deliquit, legitimis edictis à iudice evocandũ eſſe, & ſi non obediat, illa in eum procedere quæ legibus ſunt definita. *d. Nov. ut nulli judic.* 134. §. *ſi vero quis d. Auth. ſi vero in princ. C. ad L. Iul. de adult.* Mẽtio fit provinciæ in qua deliquit, quoniam ſecundùm ea quæ ante dixi, qua in provincia quis deliquit, aut criminis reus eſt, illic iuri ſubiacere cogitur. *Nov. ut omnes obediant judicib.* 69. §. 1. *l.* 1. *& Auth. qua in provincia. C. ubi de crimin. agi oport.* Sed quæ ſunt ea quæ legibus in illum qui latitat vel profugit, dicuntu[r] definita? Nẽpe ut annotatio fiat, & obſignatio bonorum eius, ac niſi reus legitimo numero edictorum adeſſe iuſſus, intra annum venerit, ſuamve contumaciam purgaverit, infamis fiat, bonaq; eius obſignata fiſco in perpetuum applicentur. *l.* 1. *& ſeqq. ff. de requir. reis. l.* 1. *& ſeqq. C. eod.* Abſens namq; & inauditus damnari non poteſt, ſcilicet ut pœna graviſſima atque capitalis ei irrogetur. Cæterùm pecuniaria pœna, vel ea quæ exiſtimationem dumtaxat contingit, adverſus cõtumacem ſtatui poteſt, & uſque ad relegationem procedi: *l. abſentem. ff. de pœnis.* ſicu[t] bona latitantis vel fugitivi capiuntur & obſignantur, ſic curari ſolet ne quicquam ei interim à creditoribus ſuis ſolvatur, ne fuga eius inſtruatur. *l. ult. in fine. ff. d. tit. de requir. reis.* Eâdem ratione nec emẽdum ab eo nec vendendum ei quicquam eſt, ut nec recipi, celari, opeque ulla iuvari fugientem poſſe, ſuprà tum ex conſtitutione Frederici tum ex anterioribus legibus oſtendi.

Aliquibus locis contumaces rei, quamvi[s] maneant abſentes, capitis quoque damnantur: nimirum in Germania & Italia, ub[i] proſcribi ſolent, occidendique eos conceditur omnibus facultas. *Matth. Weſembeciu[s] ad d. tit. ff. de requir. reis.* Ac in Francia, ub[i] illud creberrimum illos qui prehendi non potuère, in imagine publicis locis affixa ſuſpendi, aliove merito ſupplicio affici. *Ioanne. Imbert. Inſtit. forenſ. lib.* 3. *cap.* 3. Planè in his regionibus, contumacia reorum magis pœnâ exilii publicationis bonorum, & ſimilibus arbitrio iudicum plecti conſuevit. *Iod. Damhoud. praxis criminal. cap.* 28. Quoniam pœna publicationis bonorum in damnatis remiſſa eſt noviſſimâ quâdam Juſtiniani conſtitutione, ac harum aliarumque quarundam regionum moribus, uti proximo capite oſtẽ-

dam:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

dam: quæri poteſt an ſimiliter remiſſa videatur in contumacibus reis? Quidam opinati ſunt remiſſam eſſe, *Angel. ad d.l.1.C. de requir. reis Weſemb. in paratit. ad eund. tit. ff.* Contrarium exiſtimant alij; quorum opinio magis uſu comprobata eſt. *Chaſſan. ad conſuetud. Burg. tit. 2. in princ. Damhoud. d. cap.* 28.

Purgatio contumaciæ rei ita fit, ſi ipſemet reus judicio ſe ſiſtat, eove nomine caveat, nõ autem ſi mittat procuratorem; quia procurator in criminalibus judicijs non admittitur, niſi ad excuſandam abſentiam vel ſimile quid. *l. penult. §. ad crimen. ff. de publ. jud. l. reos. & ibi gloſ. C. de accuſat.* Cognitione adverſus reum præſentem ſemel ſuſceptâ ſeu poſtquam is jam de crimine reſpondit; ſi tunc aufugiat, more judiciorum privatorum lis adverſus eum peragitur: *l. inter. & ibi not. ff. d. tit. de publ. jud.* ac duriùs punitur qui fugit effracto carcere: *l. in eos. ff. d. tit. de cuſtod. reor.* aliud ſi per negligentiam cuſtodis evaſerit. *l. 1. ff. de effractoribus.*

CAPUT XV.

De executione ſententiarum in criminalibus judicijs latarum, ſeu de pœnis.

POſtquam judicatum eſt in judicio criminali, ſupereſt executio, quæ in pœna de condemnato ſumenda conſiſtit. Pœnarum varia genera: quædam ſunt capitales, quædam non capitales. *l. capitalium. ff. de pœnis.* Eæ vocantur capitales quæ caput, id eſt, perſonam è medio tollunt; ſive ex numero omnium hominum tollãt, ſive dumtaxat ex numero hominum liberorum, aut ex numero civium: quod fit maxima vel media capitis diminutione. *Inſtit. tit. de capit. diminut.* Ultimum ſeu ſummum ſupplicium eſt, cùm vita adimitur, quia mortem aliud ſupplicium ſequi nequit. *l. ultimum. ff. d. tit. de pœnis.* Multæ ejus ſpecies; maximè uſitatæ ſunt crematio, ſuſpendium, capitis amputatio. Crux fuit antiquitus ultimũ ſupplicium frequentiſſimi uſus, omiſſum poſtea juſſu Imperatoris Conſtantini, ob reverentiam Dominicæ Paſſionis. De quo genere ſupplicij Didacus Covarruvias variarum reſolutionum lib. 4. cap. 5. & Dominus Lipſius, in eleganti libello quem de cruce inſcripſit. Inſuper non infrequenter olim beſtijs dilacerãdi objiciebantur, qui morte damnabantur; *l. reſpiciendum. §. ult. ff. d. tit. de pœnis.* quę ſpecies ſupplicij ſimiliter nũc abijt extra uſum. Succeſſerunt in locum antiquarum pœnarum, aliæ quædam hodie, inter quas membrorũ in rota confractio, quæ admodum acerba, ut etiã eſt vivi exuſtio, quibus proinde pœnis, & ſimilibus quæ nimiâ lentitudine, vel nimio cruciatu reum in ſalutis æternæ periculum adducere poſſent, rariùs uti expedit. *Didac. Covar. variar. reſolut. lib. 2. c. 10. n. 9. & ſeq.* Ac cùm mortis tã varia extent genera, in dubio intelligitur, ut gladio in damnatũ animadvertatur. *l. aut damnũ. §. 1. ff. d. tit. de pœnis.*

Ignis & aquæ interdictio pœna erat olim uſitata, eaq; morti proxima; utpote quæ neceſſariorum ad vitam elemẽtorum uſum auferret. *l. 2. ff. eod.* In cujus locũ ſucceſſit deportatio, quæ exilij genus eſt cuncta loca in perpetuum alicui interdicens, præter unicam inſulam certumve alium locum, ſimulq; adimens & bona, & omnia denique jura civilia, eaq; ſola relinquens quæ ſunt juris gentium; ideoque mors eſt quædam civilis; *l. 2. l. 3. & l. inter pœnas. ff. de interdict. & relegat.* differens à relegatione, quæ etiam certi loci vinculum eſt, idque in perpetuum vel ad tẽpus, ſed ſalvo jure civitatis, & cum retentione omnium bonorum, & jurium; niſi quædã ſpecialiter per ſententiam augendæ punitionis cauſsâ, fuerint adempta. *l. 4. ff. eod. tit. de interdict. & relegat.* Quapropter relegatio pœna eſt non capitalis, deportatio capitalis. *d. l. capitalium. ff. de pœnis.* Relegationi cõparanda eſt ea ſpecies exilij, quâ alicui certa provincia interdicitur: *l. exilium. ff. d. tit. de interdict. & relegat.* quæ hodiernis tempori-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

bus frequentiſſima, cùm deportatio & relegatio vix ſint in ullo uſu.

Pœna quoq; olim frequens fuit in metallũ ſeu in opus metalli condemnatio per quam ſervus pœnæ quis efficiebatur, *l.in metallum l.aut damnum. l.capitalium.l. ſunt qui dam. ff. d.tit.de pœnis.* donec Juſtinianus noviſſimâ ſuâ conſtitutione ſanxit, ne quiſquam benè natus id eſt ingenuus, ex ejuſmodi ſupplicio fieret ſervus. *Nov.de nuptijs* 22.§. *quod autem.auth.ſed hodie. C.de donat. inter vir.& uxor.dixi ſup.obiter cap.* 10.*lib.*1.Verumtamen ſic damnatus,civilia jura amittit, eſtque ſimilis deportato, quia quod ad jus civitatis attinet,nihil immutatum reperitur à Juſtiniano, ut nec ab eo immutatum quo minùs libertus ejuſve liberi ob ingratitudinẽ poſſint in ſervitutẽ revocari. *d.Nov.de nuptijs.§.ſeq.* Pœna hodie uſitata remigationis, ſeu cũ quis condemnatur ad triremes, comparatur ab aliquibus pœnæ damnationis in metallũ,velut ſuccedaneæ,ſed neſcio an omnino rectè,cùm damnatus ad triremes civilia jura retineat, præſertim ſi tantùm ad tempus (uti fit plerumq;)hæc cõdemnatio ſe extendat, Quamobrem hæc pœna inter non capitales referenda eſt:uti cæteræ omnes quæ neque vitã, neque jus libertatis, neque jus civitatis adimunt:*arg.l.2 in princ.ff.de pœnis.* quales ſunt plurimæ, veluti præter relegationem de qua paulò antè dixi, flagellorum caſtigatio, ſtigmatum inuſtio, item dignitatis alicujus depoſitio, mulctæ ſolutio, & quæcunque ſimiles, corporis coërcitionem infra mortem, aut dãnum vel infamiam dumtaxat continentes. *d. l.capitalium.l.ſi quis in fine, cum duabus l. ſeqq. ff.de pœnis.*

Stigmatibus faciem deformari vetuit Conſtantinus, propterea quod hæc ad imaginem cœleſtis pulchritudinis ſit figurata. *l.ſi quis C de pœnis.* Attamen fuit lex Rhẽmia apud Romanos, jubens calumniatoris fronti inuri literam K.quæ eſt prima litera hujus nominis calumniatoris, ſecundùm priſcum ſcribendi morem. Ac frequens eſt in Francia, ſontibus in frontem ſignũ lilii cãdente ferro imprimi *Ioannes Imbert. inſtit.forenſ. lib.*3.*cap.*20. verùm decentius eſt, quemadmodum ſolet in his regionibus,ut ſtigmata tergo,humeris,vel ſimili membro inurantur.

Præterea obſervandũ eſt quod Juſtinianus noviſſimâ ſuâ ſanctione conſtituit, ut ſi criminis qualitas membri abſciſſionem exigat, ut una ſola manus abſcindatur, ac ſimiliter pes unus,non uterq;.*Nov.ut nulli judic.* 134 *§.quia vero. Auth.ſed novo.C.de ſervis fugit.* Tametſi enim Irnerius manuum dumtaxat meminit:*in d.Auth. ſed novo.* tamen textus conſtitutionis Iuſtinianeæ expreſſam pedum mentionẽ adjicit;*in d.Nov.*134.*§.quia vero.* quare non tam in membri ſpecie, quam in numero vim poſuiſſe legiſlator dicendus eſt. Quo refellitur ſententia illorum qui nullam mutilationem,niſi in manu permiſſam putãt. Fugitivo igitur pes unus amputabitur, *l.*3.*C. d.tit.de ſervis fugit.* falſario manus una. *Nov de mandat.Princip.*17.*§.coges. & Novel.de depoſitione Anhtimi & Severi* 42.*§.à nemine ergo.* Sed quæ ratio movit Iuſtinianum ad moderandũ ita pœnas, ut prohibuerit ambas manus, vel ambos pedes reis abſcindi? Verba conſtitutionis hãc rationem præ ſe ferunt,licèt non omnino apertè, quod parum à mortuo abſit, qui tam mutilus eſt,ut membris ad uſum ſuſtentationẽq; vitæ neceſſariis careat. Proinde cùm delictũ morte dignũ nõ eſt,par eſt reum potiùs exilio aut quovis alio modo quã utrorũq; membrorũ truncatione puniri. Sin verò delictum committatur ob quod leges mortẽ inferunt, legitimæ pœnæ mortis præſto ſunt quas reus ſuſtineat.*d.Nov.*134. *§.quia vero.* Quid igitur ſi reus utraſq; manus,aut utroſque pedes alteri amputaſſe convincatur? An nõ ſimilitudine ſupplicij afficietur? Nequaquam propter authoritatẽ conſtitutionis Juuſtiniani modò expoſite. Sane fuit una ex legib.12.tabularum hæc: ſi mẽbrum rupit, ni cũ eo pacit; talio eſto, quinetiã conſtat

ſtat multò ante 12.tabulas fuiſſe iſtam talionis pœnã in uſu gentium;utpote lege Moyſi comprehenſam. *Exodi cap.*21. *Levitici c.*24 Ac videri poteſt hæc pœna juſtiſſima,ſic tamen ut perpetuò conſiſtere non poſſit: ſicut demonſtratum eſt ab Ariſtotele: *lib.*5.*Ethicorũ cap.*5. & à Favorino apud Aulum Gellium. *lib.*20.*cap.*1. Quapropter cùm ſimilis lex eſſet Charundæ apud Thurios,ut eruenti oculum,oculus pariter erueretur; ac caſu incidiſſet ut duos oculos habenti,alterum eruiſſet qui unicum habebat, ea lex emendata eſt teſte Diodoro Siculo *lib.*12. Quis enim non intelligit illum acerbiùs lædi qui amiſſo uno oculo,totum viſum amittit? Itaq; pœna talionis apud Romanos quoque in deſuetudinem abiit, *Inſtitut.tit.de injurijs*, nec uſquam hoc genus ſupplicij retentum, præterquam in calumnioſos accuſatores: *l.non prius l. ult.C. de calumniat. l. accuſationis. C. de accuſation.* cui pœnæ accuſatores per inſcriptionem ſe obſtringere ſolitos, capite proximo enarravi.

Transeo ad pœnam publicationis ſeu confiſcationis bonorum, quæ quidem olim fuit multò creberrima, quando quiſquis capite damnabatur, id eſt,quiſquis vitam, vel libertatem,vel civitatem, damnatione amittebat;is ſimul cuncta bona ipſo jure, & tacitè, quamvis de eo nihil eſſet in ſententia expreſſum,perdebat: *l.*1.*ff.de bon. damnat. l.ſi.ademptis.C.de ſentent.paſſis.* quanquam ſæpe habita fuit liberorum damnati ratio à pijs Imperatoribus,movente eos æquitate,ut ſtatuerent liberis relinqui modò univerſa bona, modò ſemiſſem,modò aliam portionem pro numero ipſorum liberorum,ac tãtùm ut ſaltem ij legitimam haberent. *d. l.* 1.& *l.cum ratio.ff.de bon.damnat.l.ſi deportatus l.ult.C de bon.proſcript.* Quæ autem bona damnati tollebantur, ea publico ærario ſeu fiſco vindicabantur, *d.l.*1.*ff de bon.damn.*donec præſides ſeu magiſtratus provinciarũ, eorumque officiales &cohortes hoc lucrum ſibi uſurpaverunt, *Nov.ut nulli judic.* 134. §. *quoniam vero.* Quæ emendata ſunt, & ad certam formam tandẽ reducta à Iuſtiniano,cujus extat hæc elegans noviſſima conſtitutio, ne bona damnatorũ fiant lucrum judicibus,aut eorum officijs,neque ſecundum veteres leges fiſco applicentur,ſed ut deſcendentibus, ſi ulli ſint (quippe horum in ſucceſſionibus ſemper prima cauſſa eſt)vel adſcendentibus infra tertiũ gradum reſerventur. Sin verò nulli eorũ ſuperſint,ut tunc demũ maneat jus vetus quo bona damnati in fiſcum redigebantur. *d. N.* 134.§.*ult. Auth.bona damn.C.d.tit.de bon. proſcript.* Irnerius ſummarium hujus conſtitutionis ſic concepit,quaſi adſcendentibus ſeu parentibus quibuſcunq; bona reſervanda ſint, nec-non ijs qui à latere ſunt, uſque ad gradũ tertium *d.Auth.bona damnat.* in quo gravis error,quoniam conſtitutio ſeu ejus archetypus nullam cognatorũ qui ſunt ex tranſverſo mentionem continet, limitationem tertij gradus ad ipſos parentes referens. *d.Nov.*134.§ *ult.* Sciendum eſt, eandem conſtitutionem jubere uxoribus damnatorum ſuas dotes,donationeſque propter nuptias reddi,aut ſi mulieres ſint quibus nulla dos aſſignata fuerit, definitam portionem ex univerſo damnatorum virorum patrimonio ipſis tribui , ſive liberos habeant aliquos,ſive nullos. *d. Novel.* 134. §. *ult.* & *d. Auth. bona damnat.* Quæ quidem portio eſt quarta pars bonorũ, juxta alias quaſdam Iuſtiniani noviſſimas conſtitutiones, *Nov.de exhib.&introduc.reis* 53 §.*quoniam vero.Nov.quibus mod.natur. effic.legit* 71 §.*quoniam autem.Nov.ut liceat matri & aviæ.*117.§.*quia vero legẽ Auth. præterea.C.und vir& uxor.*ac eæ conſtitutiones ſuperiùs à me expoſitæ ſunt. *cap.* 16. *lib.*2. Nam & anterioribus legibus hoc cautum fuit,ut mulieri ſua dos, & quæcunque aliæ ſuæ res , ſuaque jura ſervarentur. *l.ſi quis. C. d. tit. de bona proſcript. l. quiſquis. §. uxores. C. ad l.Iul. majeſt.d.Nov.*117.§ *quia vero ex cõſenſ.*etenim iniquiſſimũ foret

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

mulierem propter mariti maleficium puniri; *l. ob culpam. C. ne uxor pro marito*. quinetiam hoc perpetuum eſt ut pœna ſuum tenere debeat authorem, non propinquos, non familiares, niſi hi ſceleris fuerint ſocij, *l. ſancimus. C. de pœnis.* non etiam filium vel heredem. *l. pœna. l. crimen ff. eod.* Atque adeo prædictæ conſtitutionis alio quodam capite diſertè comprehenſum eſt, ne alius pro alio in cauſa criminali prehendatur licèt ſit concivis, ac ut ne propter unum qui deliquit, ullæ oppignorationes adverſus reliquos fiant: *d. Nov.* 134. §. *quoniam vero.* ſicut ex cauſa civili hujuſmodi oppignorationes ſunt prohibitæ: *Nov. ut non fiant pignorationes* 52. §. 1. *Auth. ſed omnino. C. d. tit. ne uxor pro marito. dixi ſup. cap.* 11. *lib.* 3. Inſuper notandum eſt, excipi prædictâ conſtitutione crimen læſę majeſtatis, in quo, propter atrocitatem ſceleris, vult Juſtinianus veteres leges retineri, *d. Novell.* 134. §. *ult. d. Auth. bona damnatorum. C. de bon. proſcript.* quæ quidem hoc habent ut nullâ filiorum habitâ ratione, cuncta bona rei fiſco applicentur: *l. quiſquis. & duabus ll. ſeqq. C. ad l. Iul. majeſt.* de quo ex profeſſo diſſeram proximo capite. Præter conſtitutionem modò commemoratam, altera quædam conſtitutio noviſſima eſt, eaque anterior, quâ Juſtinianus ſtatuit bona ejus qui capitali crimine damnatur, ſervari cognationi univerſæ, ſecundùm ordinem quem lex in ſucceſſionibus mortuorum præſcribit: ac ut cùm aliquis dignus videtur ſupplicio, perſona ipſa tantùm puniatur, res autem ejus minimè contingantur: additâ hâc optimâ ratione, quòd non ſint res quæ delinquunt, ſed qui eas poſſident, & quod cùm res delinquentium auferuntur, non tam ipſi, quàm illi qui lege ad eorum vocantur ſucceſſionem, plecti videantur. *Novel. de mandat. Princip.* 17. §. *oportet autem.* Verùm arbitror ego, idque textus ſatis indicat, mentem Juſtiniani fuiſſe eâ conſtitutione, non quidem veteribus legibus quæ bonorum publicationem damnationi capitis adjiciebant, omnino derogare; ſed magis pravo mori qui tunc invaluerat, ut judices dimitterent ipſos delinquentes, eorum autem res auferrent, & in ſuum locum verterent: quod ne fieret deinceps, contineri voluit Imperator mandatis quæ dabantur rectoribus provinciarũ; *d. §. oportet autem.* idemque iterum ſanxit prohibens provinciarum judicibus, de criminis vindicta proprij lucri cauſsâ tranſigere, aut delinquentium res proprium lucrum facere: *Nos enim* (inquit) *reos quidem ex legibus pœnas ſuſtinere volumus: lucrum vero ex hoc judicibus aut eorum officialibus fieri nullatenus concedimus, ne propter rerum deſiderium inveniantur injuſtè aliquos caſtigantes, aut peccantes vendere. d. Novel. ut nulli judicum.* 134. §. *quoniam vero.* Cæterùm quæri poteſt, an non ſaltem ſupraſcripto capite noviſſimarum conſtitutionum, quo Juſtinianus vetuit damnatorum bona non tantùm fieri lucrum judicibus eorumque officijs, ſed etiam fiſco applicari, derogatum ſit pœnis inceſti, & violatæ caſtitatis, poſt diſſolutum ejus ſtudio matrimonium, quibus pœnis confiſcatio bonorum inter cætera per anteriores leges irrogata reperitur. *Nov. de inceſt. nupt.* 12. *Auth. inceſtas. C. de inceſt. & inut. nupt d. N. ut liceat matri & aviæ* 117. §. *quia vero ex cõſenſu Auth. quod hodie. C. de repudijs.* Id exiſtimatum eſt ab Accurſio & pleriſque alijs Interpretibus, cùm (ut ſuperiùs dixi) exceptum ſit ſolùm crimen læſæ majeſtatis: atque adeò cenſuerunt illi de pœna publicationis bonorum in Novellis variè fuiſſe conſtitutum, ac poſtrema derogari prioribus. Alij alijs diſtinctionibus has Novellas conciliare conati ſunt. Mihi probabile videtur, quod Joannes Faber, *ad d. Auth. bona damnatorum. C. de bonis proſcript.* & Cujacius, *ad d. Novell.* 134. ſcripſerunt generali conſtitutione noluiſſe Juſtinianum derogare conſtitutionibus quibus ſpecialiter pœna confiſcationis certo alicui crimini poſita eſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

eſt, ſed tantùm juri illi veteri, quo dixi generaliter ex quacunque damnatione capitis, tacitè in conſequentiam veniſſe ademptionem, publicationemque bonorum. Ex his planè intelligitur quomodo Juſtinianus non ſolùm corporalibus pœnis, verumetiam pecuniarijs moderamen induxit. *d. Novel.* 134. *§. ult.*

Videamus quid moribus hodiernis circa hoc genus pœnæ obtineat. Sanè illud in Burgundia, & in pleriſque Franciæ provincijs, ut (quemadmodum leges municipiorum ibi loquuntur) qui confiſcat corpus, is ſimul confiſcet bona. Quod juri Romano antiquo conſentit; in eo tantùm differens, quod bona non fiſcum, ſed ut plurimùm, illos qui jus ſupremæ juriſdictionis habent, quos Altos Juſticiarios vocant, ſequantur. *Chaſſan. ad conſuetud. Burg. tit.* 2. *Ioannes Imbert. Inſtit. forenſ. lib.* 3. *cap.* 16. Etſi enim ademptio & compendium bonorum damnatorum, jure communi inter regalia ſeu jura majeſtatis numeretur; tamen hoc jus & multa alia regalia, ſive privilegio, ſive facilitate Principum, ad ſubditos cernuntur hodie tranſlata. *dixi ſup. cap.* 3. *h. lib.* 5. At verò in alijs quibuſdam provincijs Franciæ, & plerumque per hanc Belgicam illud comparatum eſt, ut non ſit locus confiſcationi bonorum præterquam in crimine hæreſis, & læſæ majeſtatis: *Ioannes Imbertus d. lib.* 3. *cap.* 16. *Iod. Damhoud. prax. criminal. cap.* 66. & hoc generaliùs quàm noviſſimâ conſtitutione Juſtiniani; quippe etiam cognatis à latere uſque ad quemcunque gradum, bona ejus qui damnatus eſt, mores reſervant. *Eguinar. Baro ad tit. Inſtit. de publ. judic.* Quibuſdam locis diſtinctio fit bonorum mobilium & immobilium, ita ut illa publicari queant, hæc non item. Quibuſdam denique locis, in nullo prorſus crimine publicatio bonorum admiſſa eſt. *Ioannes Imbert. d. loco. Ioannes Boerius ad conſuetud. Biturigenſes. tit. de juriſdict.* 10. & *ſeqq.*

Illud circa pœnas præterea ſciendum eſt, eas certas antiquitus fuiſſe legibus publicorum judiciorum apud Romanos, pro ſingulis criminibus conſtitutas, quas infligi oportebat, licèt ſententiâ non eſſent expreſſæ; quoniam ſententia magis ad declarationem facinoris commiſſi, quàm ad pœnam decernendam pertinebat: *l.* 1. *§. calumniatoribus. ff. ad SC. Turpil. l. ſi qua. ff. de verb. ſignificat.* illæque pœnæ manſerunt, quando vetus ordo ſolemnis iſtorum judiciorum jam in uſu eſſe deſierat; *l. ordo. ff. de publ. jud.* quamvis eæ pœnæ tunc nonnunquam neglectæ fuerunt, & aliæ extra ordinem inflictæ: *l.* 1. *l. hodie. ff. de pœnis.* unde tandem ad arbitrium eorum qui de criminibus cognoſcunt, tota hæc res redacta eſt. Arbitrium in eo conſiſtit, ut ſpectari debeant omnes circumſtantiæ, ſcilicet locus, tempus, modus, cauſa delicti, necnon conditio perſonarum, tam earum quæ crimen patraverunt, quàm earum in quas patratum eſt. *l. moris. § iſtæ ferè. ff. eod.* Si reus aliquoties in eodem delicto comprehenſus eſt, & tractatus clementiùs, augenda eſt pœna. *l. capitalium. §. ſolent. ff. eod.* ac tunc intelligendum eſt non præcedentia facta puniri, ſed poſtremum, quod tanto gravius cenſetur, quanto ſæpius iteratum, cum reiteratio malum animum arguat. *Chaſſan. ad conſuetud. Burgund. tit.* 1. *§.* 5. Si reus diu in reatu & ſqualore carceris fuit, pœna eſt lenienda. *l. ſi diutino. ff. eod. l. omnes. C. eod.* In dubio pœnam ſemper mollire expedit. *l. interpretatione. ff. eod.* Et quidem ſic ab arbitrio judicum irrogationem pœnarum depēdere cenſendum eſt, ut nequaquam poſſint ij excedere modum legis, vel ſuæ juriſdictionis: verbi gratiâ, ut ne bona fiſco adjudicent, in quibus locis, vel criminibus publicatio bonorum recepta non eſt, neve tantam mulctam irrogent, ut in fraudem legis publicationē iſtam prohibentis, irrogata videatur. *Ioannes Imbert. loco citato.* Item ne alio territorio interdicāt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

quàm cui præſunt: *l. relegatorum. §. interdicere. ff. de interdict.* niſi privilegium habeant ut latiùs interdicere poſſint: ſicut olim Præſidibus Syriæ & Daciæ utilitatis publicæ gratiâ, indultum eſt, *d. l. relegatorum. §. quibuſdam tantum. ff. de interdict.* & nunc magiſtratibus cujuſq; urbis, ut extra totam provinciam interdicere poſſint. Non denique omnibus quaſlibet pœnas inferre licitum eſt: *l. 2. ff. de pœnis. l. un. C. ne ſine juſſu Princip. cert. judicib. liceat confiſc.* in quo etiam moribus quibuſdam poſita cernitur diſtinctio graduum imperij & juriſdictionis.

CAPUT XVI.

De crimine læſæ majeſtatis.

DE publicis ſeu criminalibus judicijs in genere diſſerui, exponendo quis eorum ritus atque exitus ſit. Deſcendo ad ſpecies ſingulas criminalium judiciorum. Sunt namque ſingulorum quædam peculiaria, uti ex ijs quæ inferiùs tradam intelligetur. Ac incipio pari ordine qui obſervatus eſt in Pandectis & Codice, ſermonem ab eo judicio quod eſt de crimine læſæ majeſtatis, utpote atrociſſimo, & quod in totam Rempublicam, ſeu caput ejus, committitur. Etenim majeſtas idem ſignificat quod magnitudo illius qui ſummum imperium habet, ſeu penes quē eſt ſumma Reipublicæ. Hęc diu Romæ fuit penes univerſum populum, ſed tandem in unum qui Imperator dicitur, tranſlata. *§. ſed & quod Inſtit. de jure nat. gent. & civil.* Majeſtatis vocabulum, ſumitur aliquādo latiùs ut amplitudinem magiſtratus deſignet, verùm hæc impropria eſt ſignificatio *l. ſi familia. ff. de juriſdict. dixi ſup. cap. 2. h. lib. 5.* Quare ut crimen læſæ majeſtatis eſſe cēſeatur, neceſſe eſt aliquid in perſonam regis, ſeu cujuſcunque alterius nominis Principis, directò patratum eſſe, aut in alios quidem, ſed in contumeliam perniciemve Principis: puta in ejus exercitum legatumve, aut magiſtratum ab eo conſtitutum. *l. 1. & ſeqq. ad l. Iul. majeſt.* Alioqui non continuo ſi quid cōtra publicam utilitatem factum fuerit, huic judicio locus eſt. Quinetiam ſi ipſi Principi dictum fuerit convitium, non eſt lubricum linguæ aut ex petulantia pronuntiatum mox ad pœnam, ſaltem acerbiorem trahendum *l. famoſi. ff. eod. l. un. C. ſi quis Imperat. maledix.* Videndum enim quo animo quidque factum ſit, ac in maleficijs non tam facinus ipſum, quam voluntas committentis ſpectatur. *l. divus ff. ad leg. Cornel. de ſicar.*

Planè ſciendum eſt, ſufficere hîc ſolùm molimen ſeu conatum, quamvis effectum non habuerit: *l. quiſquis. C. ad. leg. Iul. majeſt.* ſic tamen ut voluntas aliquatenus in actum exierit, verbi gratiâ ſi Principem interfecturus emerit venenum, etiamſi non porrexerit: aut ſi conſilium de nece Principis, per epiſtolam vel nuntium cum aliquo iniverit: nam alioqui cogitationis pœnam nemo ſubit. *l. cogitationis. ff. de pœnis.* Præterea illud ſciendum, non ſolos ſceleris authores, ſed & conſcios hoc judicio teneri; *d. l. quiſquis. §. id quod. C. ad leg. Iul. majeſt.* adeò ut ne filius quidem excuſetur celans impia patris conſilia: quoniam patrię ſalus ſaluti patris anteponenda eſt, *Eleganter Cicero in officijs.* nihilque magis eſt neceſſarium, quàm conjurationem in Principem, ſeu proditionem patriæ detegi: idcirco famoſi, & milites, & mulieres hîc audiuntur, necnon ſervi in dominos, liberti in patronos, & cæteri qui aliàs ad accuſandum, dicendumve teſtimonium minimè admittuntur. *d. l. famoſi. & l. ſeq. ff. ad l. Iul. majeſt. l. penult. C. eod.* Illud denique ſciendum, illum tantùm poſſe argui criminis læſæ majeſtatis, qui ſit Principi contra quem deliquit, ſubditus. *Clemēt. 2. verſ. rurſus nō eſt tit. de ſentent. & re jud.*

Pœna hujus criminis eſt animæ amiſſio, ſicut loquitur Juſtinianus in inſtitutionibus, *§. publica autem. tit. de publ. jud.* id eſt mors, ſeu ut gladio reus feriatur, *d. l. quiſquis. C. ad l. Iul. majeſt.* ſi non diſcerptionem membrorum;

ſorũ, vel aliud genus ultimi ſupplicij acerbioris, qualitas maleficij exigat. Recto enim ſenſu accipiendũ eſt tunc animam humanã amitti, nõ quòd exſtinguatur, quæ eſt immortalis, ſed quòd à corpore ſeparetur. Amplius, n hoc crimine memoria illius qui reus eſt, lamnatur: *d. §. publica autem Inſtit. de publ. udic.* nempe cunctis bonis ejus fiſco vindicatis, nulloque herede relicto qui ipſius mortui erſonam repræſentet. *§. per contrarium. Inſtit. de heredit. quæ ab inteſt. deferunt.* Inſuer liberi ejus maſculi infames & pauperes mnino fiunt, omnium honorũ, hereditatũq; erpetuò incapaces; fœminis legitimâ dumaxat portione ex bonis maternis conceſsâ. *l. quiſquis. C. ad l. Iul. majeſt.* Everſas deniue domos & imagines conjuratorũ, ut memoria eorum deleretur, paſſim in hiſtorijs egimus. Certè acerbum eſt parentum ſcelea, pœnis filiorũ lui; ſed tamen ut Cicero ait, *n quadam ad Brutum epiſtola.* hoc antiquũ ſt & omnium civitatum, ac præclarè legius comparatum, ut charitas liberorum amiiores parentes Reipublicæ redderet. Deine quod in filijs paterni criminis exempla netuantur. *d. l. quiſquis.* Nam ut idem Cicero alibi dixit, *in oratione pro Sexto Roſcio.* ici non poteſt quantam vim poſſideat paernus maternuſque ſanguis, ex quo ſi qua acula concepta eſt, non modo elui non poeſt, verùm eouſque permanat ad animum, t idem furor atque amentia quæ parentes enuit, in liberis conſequatur. Planè filiabus, uod pro infirmitate ſexus minus auſuræ ideantur, aliquãtulum (paulo antè dixi) unle ſe alant, relinquitur. *d. l. quiſquis.* Quinetam fuerunt Principes qui tantam ſeveritatẽ œnæ nequaquam probaverunt: Imperator nim Severus, illorum qui majeſtatis crimie damnati ſunt, bona liberis ipſorum conervari decrevit, ac tunc demum fiſco vindiari ſi nemo liberorum exiſteret. *l. eorum. ff. d leg. Iul. majeſt.* Verùm benignitati & inlulgentiæ quorundam Principum iſtud adſcribendum eſt; nec pauca hujuſmodi decreta adverſus generalem legis authoritatem, ad exemplum trahi oportet: maximè cùm noviſſima Juſtiniani cõſtitutio quæ bona dãnatorum vult ſervari, liberis in infinitum, & parentibus uſque ad tertium gradum, nominatim exceperit crimen læſę majeſtatis, pręſcribens in eo veteres leges obſervari, *Nov. ut nulli judic. 134. §. ult. Auth. bona damnat. C. de bon proſcript.* quæ ad extremum in eo conſtiterunt, ut nullà filiorum habità ratione, univerſa bona damnati in fiſcum redigantur. *d. l. quiſquis. & ll. ſeqq. C. ad leg. Iul. majeſt.* Idq; moribus congruit, quorũ pleriſque publicationem bonorum in hoc crimine admitti, licèt in alijs criminibus ea minimè agnoſcatur, capite proximo commemoravi. Cæterùm ab acerbitate conſtitutionis Romanæ in eo receſſerunt mores, quod inſontes liberos ob maleficium parentis, neque ab hereditatibus extraneorum, neque ab honoribus ſubmoveant teſte Boërio. *in tractatu de ſeditioſis. §. 6. num. 23.* Retentum ex jure Romano illud eſt moribus, ut quamvis in reliquis criminibus reo mortuo, locus eſſe deſinat accuſationi: *l. penult. & ul. C. ſi reus vel accuſator mortuus fuerit.* tamẽ judicium imminutæ majeſtatis, poſt mortem rei inſtitui peragique poteſt, ut niſi à ſucceſſoribus crimen purgetur, bona defuncti rei ipſis auferantur. *l. ult. ff. ad leg. Iul. majeſt. l. penult. & ult. C. eod.*

Obſervandum verò eſt, hæc non ad quẽcunque legis Juliæ majeſtatis reum ſpectare, ſed ad eum qui perduellionis reus eſt, hoc eſt, qui hoſtili animo adverſus Rempublicam vel Principem animatus fuerit: ſin autem ex alia cauſſa reus ſit ejuſdem legis Juliæ, morte rei accuſatio exſtinguitur. *d. l. ult. ff. ad l. Iul. majeſt.* Fuerunt namq; multa capita iſtius legis, & quędam minimè ad perncioſiſſimũ crimen perduellionis pertinẽtia, ut rectè annotavit Eguinar. Baro. *ad tit. Inſtit. de pub. jud.* Vtrũ verò perduellis reputãdus

dus

dus ſit is demum qui per ſententiam damnatus eſt, deciſum reperitur extravagante conſtitutione Henrici ſeptimi, cujus inſcriptio eſt: qui ſint rebelles, & quæ adjuncta eſt corpori juris poſt libros feudorum, ubi ſcriptum eſt omnes illos eſſe rebelles & infideles Imperij qui quomodocunque, publicè vel occultè, contra reverentiam & fidelitatem Principi debitam, rebellionis opera faciunt, & contra Imperij proſperitatem quippiam machinantur adverſus Principem, ſeu officiales ejus in ijs quæ ad commiſſum ipſis officium pertinent, rebellando: idque quamvis nulla adhuc condemnatio eorum intervenerit, cùm textus ibidem ait: acta prava malorum potius quam verba ſententiarum, ipſos faciant pœnâ condignos, & eo ipſo quod peccant, correctionem mereantur. Convenit hoc planè cum anterioribus legibus, quæ dictant ex quo ſceleratiſſimum quis conſilium cepit, perduellionemque commiſit, exinde quodammodo ſuâ mente punitum eſſe, reſq; ejus in fiſcum transferri, atque ideo quæcunque ex eo tempore fiunt ab eo donationes, manumiſſiones, vel alterius generis alienationes, necnon quæcunque fiunt tunc ei ſolutiones, eas nullius momenti haberi. *d. l. quiſquis. & ult. ff. ad l. Iuliam majeſt. l. ex judiciorum. ff. de accuſat.* Unde intelligitur ſententiam magis ad declarationem pœnæ ademptionis bonorum quæ ipſo jure irrogata eſt, quam ad irrogationem ejuſdem pœnæ pertinere. Secus ſe res habet in alijs delictis, quorum poſtulati rectè donant, rectè eis ſolvitur antequam condemnatio ſecuta ſit: *l. poſt contractum. ff. de donat. l. reo. ff. de ſolut. l. aufertur. §. in reatu. ff. de jure fiſci.* modò nihil dolo malo, & fraudandi fiſci animo, ab eis fortè proſpicientibus futurum ut condemnentur, factum appareat; *l. qui pœnæ. ff. de manumiſſ.* quod ex conjecturis æſtimandum eſt. *Notant Bartol. Alciat. & alij ad d. l. poſt. contractum. ff. de donat.* Quinetiam ratum eſt quòd tunc condunt teſtamentum, ſi in reatu deceſſerint. *l. ſi qui poſt. ff. qui teſt. fac. poſſ.*

Non ſolùm ea quæ dixi, ſingularia hoc judicium habet, ſed amplius circa formam ejus exercendi illud ſingulare eſt, ut in quocunque læſæ majeſtatis crimine, & maximè ubi directo contra Principem aliquid hoſtilem animum & rebellionem tangens, dicatur commiſſum, poſſit accuſatio ſeu inquiſitio fieri, atq; procedi ſummariè & de plano ſine ſtrepitu & figura judicij, prout illi qui judicio præeſt, videbitur expedire. Sic enim præſcriptum legimus alterâ ejuſdem Henrici ſeptimi extravagante proximè ſupraſcriptam præcedente, cujus ea eſt inſcriptio: quomodo in læſæ majeſtatis crimine procedatur. Quid illa verba, ſummariè, ſeu ſimpliciter, & de plano, & ſine ſtrepitu, figuraq; judicij ſignificent, explicatum eſt à Pontifice. *in Clement ſæpe. tit. de verb. ſignificat.* Nimirum non illud ſignificant ut probationes neceſſariæ omitti, aut defenſiones legitimæ rejici poſſint, nam quanto deteſtabilius cæteris eſt læſæ majeſtatis crimen, ejuſque pœna acerbior, tanto major in eo eſt tam neceſſitatis probationum ex parte accuſatoris quàm admiſſionis defenſionum ex parte rei ratio. Itaque par eſt illa ſolùm in hoc judicio remiſſa cenſeri, quæ potius ad ſolemnitatem & diuturnitatem litis, quàm ad veritatis indagationem pertinent. *d. Clement. ſæp. de verb. ſignificat.* Profectò ut quàm minimè differatur perduellionis judicium, & punitio, ſalus Reipublicæ poſtulat. Diverſum obſervatur in alijs judicijs criminalibus, in quibus dixi totam cognitionem pro tribunali eſſe faciendam, & certo ritu, niſi admodum leve ſit crimen de quo agitur, aut niſi cuſtodiæ audiendæ ſint, vel quæſtiones de reis habendæ. *ſup. cap. 14. h. lib. 5.*

Præterea præſcriptum eſt prædictâ extravagante, quomodo in læſæ majeſtatis crimine procedatur, ut ſi qua communitas, corpus, collegium, vel perſona, cujuſcunq; dignitatis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

atis ſeu conditionis hæc exiſtat, ſuper dicto crimine læſæ majeſtatis per nuntium, vel er literas, ſeu etiam per edictum publicè ropoſitum, citatâ, neglexerit in termino per onaliter vel legitimè comparere, contra ipſũ erinde ac ſi præſens omnibus intereſſet, vel is foret cum ipſo conteſtata, tam ad receptionem teſtium, & eorum publicationem, atque ſequētia, quàm ad definitivam ſentētiam juſque executionem procedatur. Sane hoc quoque ſingulare eſt iſtius judicij læſæ maeſtatis, & præter morem reliquorum judiciorum publicorum, in quibus dixi jure Ronano, abſentem & inauditum damnari poſſe neminem, ſaltem ut graviſſima ſeu capitalis pœna ei inferatur, & ideo adverſus latitantē vel profugum ſolere dũtaxat annotationem ieri, obſignationemque bonorum ejus, ut ni reus intra annum venerit, contumaciamque ſuam purgaverit, in infamiam is incurrat, bonaque ejus obſignata fiſco applicentur. *ſup. dict. cap.* 14. *h. lib.* 5. Mirum non debet videri tot eſſe in hoc judicio majeſtatis ſingularia, cum id ſit munimentum publicæ quietis & ſecuritatis.

Huc poſſet referri tanquam criminum læſæ majeſtatis Divinæ, tractatio hæreſis, blaſphemiæ, & ſimilium, ſed cùm ea ad jus religionis ſeu ſacrum ſpectēt, videor mihi aptius de ijs in libro horum commentariorum ſequente tractaturus.

CAPUT. XVII.

De crimine homicidij.

DIxi de eo crimine quod qualecunque factum ſit, eo ipſo graviſſimum cenſetur, quod in corpus Reipublicæ, caputve ejus commiſſum eſt. Nunc diſſeram de criminibus quæ committuntur in homines privatos, ac primùm de crimine homicidij: quod profectò tanto gravius cæteris æſtimari debet, quanto vita quæ per hoc crimen alicui adimitur, charior eſt reliquis rebus omnibus.

Publici judicij hujus criminis formam atque vim lex Cornelia de ſicarijs expreſſit. *l.* 1. & 3. *ff. ad l. Corn. de ſicar.* declarans ſicarium ſeu homicidam intelligi illum qui dolo malo hominem occiderit. Nam ſi laſciviâ aut culpâ etiam latâ dumtaxat id acciderit, levior pœna imponitur. *l.* 1. §. *ſi clavi. l.* 3. §. *ſed ex l.* 4. §. 1. *ff. eod.* Caſus vero fortuitus, nec-non impetus furoris vel amentiæ plenam excuſationem præbet. *l.* 1 & 5. *C. eod.* Idem ſi defendendi cauſſa id factum ſit: veluti ſi quis aggreſſorem interfecerit, aut ſtuprum inferentem, aut raptorem. *l* 2. 3. 4. *C. eodem. l.* 1. §. *ult. l. iſti quidem. ff. de eo. quod metus cauſa. l. un. C. de raptu virg.* Si quis transfugam vel ſimilem qui pro hoſte habetur occiderit, tantum abeſt ut punitionem mereatur, ut præmio ſit dignus. *l.* 3. §. *ult. ff. d. tit. ad l. Cornel. de ſicar.* Quoniam rarũ eſt ut culpa omnino careat homicidiũ, tutiſſimũ eſt uti praxis recepit, veniam ſeu remiſſionē commiſſæ cædis, à Principe ſenatuve ejus ex circumſtantijs quæ moveant, impetrari; ac tum ei qui occidit incumbit onus probandi ſe non dolo malo occidiſſe. *l.* 1. *C. eodem.* licèt aliàs dolus nequaquam ſoleat præſumi. *l. merito. ff. pro ſocio.*

Cùm ebrietas magna privet hominem uſu mentis & rationis, à dolo, atque adeò à pœna hujus delicti ſaltem acerbiore excuſat: *l. omne.* § *per vinum. ff. de re milit.* non enim à culpa omnino immunis eſt qui operam dedit rei illicitæ. Verum reprobata eſt Pittaci ſententia, qui duplici pœna ebrium quaſi delictum delicto cumulaſſet, afficiendum cenſuit: quoniam, ut eleganter Ariſtoteles in politicis demonſtrat, unicum eſt delictum ebrij, nempe temulentia, nec tam facinus quàm voluntas ipſa plectitur, quam certum eſt minus pravam eſſe in eo qui per ebrietatem occidit, quàm in ſobrio idem facinus committente. Attamen conſtitutio eſt in his regionibus, Caroli quinti piæ memoriæ Imperatoris, ne veniales codicilli homicidij commiſſi facilè alicui dentur obtentu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ebrietatis, ut ſic vitium iſtud quod hîc nimis frequens eſt, malorumque inde provenientium occaſio, vitaretur. *Iodoc. Damhoud. in praxi criminali cap.* 84.

Mox dictum eſt, non tam factum quàm voluntatem hîc ſicut in cæteris maleficijs plecti, quamobrem comprehenſi fuére lege Corneliâ illi qui cum telo ambulant hominis necandi cauſsâ, quamvis voluntas non habeat exitum. *l.* 1. *& l. divus. ff. d. tit. ad leg. Cornel. de ſicar. l.* 1. *§. ult. ff. ad l. Pomp. de parricid. l. is qui cum telo. C. d. tit. ad leg. Cornel. de ſicar.* Planè ſciendum eſt moribus non tantum hujus Belgij, ſed cunctorum pæne regnorum diſceſſum eſſe in eo à lege Romana, nec conatum occidendi hodie tanquam homicidium puniri, niſi cædes ipſa evenerit. *Petr. Rebuffus ad conſtitut. regias tom.* 1. *in proœmio. gloſ.* 5. *num.* 28. *& ſeqq.* Cur ita? An quia minus offenſa Reſpublica videtur, quamdiu mors ſecuta non eſt?

Cæterùm cæde patratâ, parum intereſt quomodo quis occiderit, vel inſtrumento; & an vulnerando, an pacto, ope, mandato, vel falſo teſtimonio mortis alicujus cauſſam præbuerit. *l.* 1. *l.* 3. *l. aut qui aliter. ff. d. tit. ad leg. Cornel. de ſicar. l. ſi ſciente. ff. ad l. Pomp. de parricid.* Quare & qui veneno occidit, hujus criminis reus eſt, ſecundùm expreſſa verba legis Corneliæ. *d. l.* 1. *& d. l.* 3. *ff. ad l. Cornel. de ſicar.* Meritò, cùm immò turpius ſit veneno interimere quàm gladio, tanto enim graviora ſunt ſcelera quanto difficilius caveri poſſunt, teſte Cicerone in oratione pro Sexto Roſcio. Quâ ratione gravius ſupplicium meretur, qui per inſidias interfecit: ut faciunt qui ut jugulent homines ſurgunt de nocte latrones; *l. capitalium. §. graſſatores. & §. famoſos. ff. de pœnis.* necnon qui incantationibus vel magià in eam cauſſam utitur. *l.* 1. *C. de malefic. & mathemat.*

Modus quidam vulnerationis lethalis eſt, caſtratio: obſervatum enim ait Juſtinianus vix tres illorum qui ſpadones fiunt, ex nonaginta mortem effugere, quod eum movit, ut noviſſimâ ſuâ conſtitutione exquiſitiùs hujus criminis perſecutionem fieri ſanxerit, eamque pœnam ſtatuerit, nimirum ut ſi vir ſit, ipſe ſimiliter caſtretur, & ſi incolumis evaſerit, mittatur in gypſum, per omne vitæ ſuæ tempus ibi manſurus; ſin mulier caſtraverit, mittatur ipſa in exilium: ac præterea bona illius qui quæve hoc fecerit, addicantur fiſco, & ſi ſervus ſit qui caſtratus eſt, is eo ipſo liber efficiatur, dominiumque ejus amittatur: ac pari pœna affici vult eos qui mandant id fieri, aut qui offerunt perſonam locumve ad id faciendum. *Novell. de his qui Eunuchos fac.* 142. Similiter anterioribus legibus reperitur iſtud crimen variè vindicatum: ac conſtitutum ut qui id facere audêt, pœnâ legis Corneliæ teneantur: licèt apud barbaras gentes hoc fuerit permiſſum atque uſitatum. *l.* 3. 4. 5. 6. *ff. d. tit. ad l. Cornel. de ſicar. l.* 1. *&* 2. *C. de Eunuchis.* Et quidem hoc etiam punitur in eo qui ſeipſum caſtraverit, ſive caſtrandum præbuerit, cùm nemo ſit dominus membrorum ſuorum. *d. l.* 4. *ff. ad l. Cornel. de ſicar.* Par punitio conſtituta eſt in eos qui circumcidunt pueros, non tam propter periculum mortis, ut opinor, quàm propter ſuperſtitionem. Excipiuntur Judæi, quibus permiſſum eſt ſuis legibus vivere. *l. circumcidere ff. d. tit. ad l. Cornel. de ſicar. l. Iudæi. C. de Iudæis. cum l. un. tit. ſeq.*

Quid de illis qui infantes exponunt? & vix ex utero egreſſos abjiciunt, in ſanctis alijſque publicis eos relinquentes locis? Necare enim, illi qui hoc faciunt, quoniam alimonia denegant, videntur, ſententiâ Pauli Juriſconſulti; *l.* 4. *ff. de liber. agnoſcen.* quinetiam ait Juſtinianus eos cædem quodammodo committere, tanto deteriorem quanto calamitoſioribus infertur, quamobrem vehementer in noviſſima quadam ſua conſtitutione in illos invehitur, ſanciens eo ipſo, expoſitum infantem effici liberum, ſi ſervus

erat,

erat, dominiumque ejus à parente qui expoſuit amitti. *Nov. de infantibus expoſit.* 153. Unde aliàs docui ſic amitti dominicam poteſtatem, necnon ſi proles liberæ conditionis expoſita fuerit, patriam. *ſup. capitib.* 3. & 13 *lib.* 1. Certè ſi impio animo id à parente factum ſit, dubitandum non eſt cùm mortis cauſſam præbuerit, capite velut homicidam eſſe plectendum, maximè ſi in ſolitario loco infantem depoſuit, ubi eum perire inediâ neceſſe fuerit, & ſaltem eventu ſecuto, quem moribus ſpectari, non ſolùm verò conatum ſuprà oſtendi. Sin verò potius conciliandæ prætereuntium miſericordiæ quàm ipſe non habet, animo, parentem id feciſſe appareat, eum leviùs puniri æquum eſt. *gloſ. & Dd. ad l. 2. C. de infantib. expoſit.*

Inſuper quid dicendum de illis, qui nondum natos perimunt, viſceribus maternis vim inferendo, ut fœtus diſſolvatur, aut immaturè educatur? Certè & hi capitis damnandi ſunt, adhibitâ tamen diſtinctione an fœtus jam animatus fuerit necne, cùm nequeat dici homo, nec homicidium, niſi animâ jam infusâ: quare qui fœtum animâ adhuc carentem abigit, is pœnâ exilij, vel ſimili leviore caſtigatur. *l. ſi mulierem. ff. d. tit. ad l. Cornel. de ſicar. l. Divus. ff. de extraord. criminib. Cicero. ff. de pœnis.* Mulierem quæ propter inimicitias quas cum marito habet, ſtudio, ne ei filium procrearet, abortum procuravit, potuiſſe repudiari ſanxerat una ex noviſſimis Iuſtiniani conſtitutionibus. *Nov. de nuptijs* 22. Verùm neque hanc cauſſam, neque gravitatem quorumcunque aliorum criminum, ad diſſolvendas nuptias ſufficere, ſed ſcelera aliter vindicari oportere, tandem viſum eſt, & poſteriore quâdam noviſſimâ ejuſdem Iuſtiniani conſtitutione expreſſum. *Nov. ut liceat matri & aviæ* 117. *dixi ſup. cap.* 10. *lib.* 1.

Pœna criminis homicidij eſt ut plurimùm gladius, *l. 3. §. ult. ff. d. tit. ad leg. Cornel. de ſicar. l. penult. C. eod. §. item Inſt. de pub. jud.* quanquam non fuit hæc pœna initio conſtituta, ſed deportatio cum bonorum publicatione, *d. l. 3. ad l. Corn. de ſicar.* ſcilicet quo tempore in civem Romanum morte animadverti leges non permiſerunt. Sed nihil juſtius (quippe quod etiam lex divina ſanxit) quàm qui ſanguinem alterius fuderit, ſimiliter ſanguinē ejus fundi. *Geneſis cap. 9. Exodi cap. 21. & paſſim alibi in Biblijs ſacris.* Idq; tum mos quotidianus probat, tum conſtitutio Frederici Imperatoris; *lib. 2. feud. tit. de pace tenenda, & ejus violat. 27. §. 2. & tit. de pace tenēda inter ſubdit. 53. §. 3.* qui hoc addit ſi violator pacis, hoc eſt homicida à facie judicis fugerit, ut res ejus mobiles publicentur: *d. lib. 2. feud. tit. 27. §. 2.* idque moribus quarundam regionum obſervatur; quod confirmat meam ſententiam cùm ſuprà docui, *cap. 14. h. lib. 5.* etſi pœna publicationis bonorum per noviſſimam ſanctionem Iuſtiniani abolita eſt in damnatis homicidij, cæterorumq; criminum præterquam læſę majeſtatis: *Nov. ut nulli judic. 134. §. ult. Auth. bona. damnat. C. de bon. proſcript.* non tamen debere pariter abolitam hanc cenſeri in fugitivis & contumacibus reis.

Sicut minuunt hanc pœnam gladij, vertuntq; eam in exilium vel ſimilem leviorem pœnam: ſic eam augent, commutantq; in pœnam laquei, ignis, contuſionis membrorum, aliamve ejuſmodi graviorem, quędam circūſtantiæ; inter quas non minima eſt qualitas perſonæ occiſæ, Etenim ſi quis patrem, matrem, avum, aviam, aliumve parentē ſuum occiderit, parricidium eſt: de quo genere homicidij, tanquam maximè deteſtando & nefario, proprium judicium publicum fuit lege Pōpeiâ ordinatū. *l. 1. & ſeqq. ff. ad leg. Pōp. de parricidijs.* Parricidę vocabulū ſumitur latiùs, ut & eum cōprehendat qui filium, filiam, nepotē, neptem, aliumve quempiam liberorum ſuorū, etiamſi is tātùm ſit naturalis & nō legitimus, necaverit. *l. hos accuſare. §. itē nec. ff. de accuſation.* Fuit olim jus vitę & necis in liberos:

liberos: *l. in ſuis.ff.de lib.& poſth.* ſed ita ut de nocentibus & meritis ſupplicium ſumere patri liceret, non etiam de innoxijs: atque iſtud etiam dudum ſublatum, & comparatum dein, ut patria poteſtas in pietate non in atrocitate conſiſtat. *l. divus.ff. d. tit. ad l. Pompeiam de parricid.* Pari ratione parricida habetur, qui affinem qui nuncupatione parentis vel filij continetur, interfecerit: veluti ſocerum, ſocrum, vitricum, novercam, generum, nurum, privignum, privignam; quinetiã is qui in uxorem ſuam, eáve quæ in maritum ſuum ita ſevierit; aut qui in fratrem, ſororẽ, patruum, avunculum, patruelem, conſobrinum, & cæteros cæteraſve eorundem graduum. *l. 1. & tribus ſeqq. & l. penult. ff. eod* Pœna parricidæ hæc fuit. Inſui veteres eum voluerunt culeo (capaciſſimum quoddam vaſis genus id erat, ex corio bovis ſimilive materia confectum) atque ita miſerum in profluentem dejici: æquum namque videbatur qui necaſſet eum unde ipſe natus eſſet, carere cœlo, ſole, aquâ, terraque, atque adeò ijs rebus omnibus ex quibus omnia naſcuntur. Adjungebantur in culeo canis, gallus gallinaceus, ſerpens, & ſimia, quæ feræ ſibi invicẽ naturâ ſunt infeſtæ. *§. alia deinde lex inſtit. de publ. judic.* Amplius ſcripſit Modeſtinus damnatum priuſquam culeo inſueretur, virgis ſanguineis verberari, ac ubi flumen aut mare vicinum non erat, vice prædictæ pœnæ beſtijs laniandum objici ſolitum. *l. penult. ff. ad l. Pomp. de parricid.* Illud ſupplicium quoque in uſu eſſe deſijt, & loco ejus aliud aliquod acerrimũ, infligitur moribus. *Iul. Clarus lib. 5. §. parricidium. num. 5.* Sane vix ullum ſatis acre reperiri poteſt, in eum qui vitâ privavit illum à quo ipſe vitam accepit, cùm is immanitate feras vincat. *eleganter Cicero in oratione pro Sexto Roſcio.* Ac par fere immanitas eſt ejus qui aliquem ex liberis ſuis interemerit, ut juſtum ſit ad eum par ſupplicium ſpectare. *l. un. C. de his qui parent. vel lib. occid.* Alij parricidæ, id eſt, qui fratrem vel remotiori neceſſitudine conjunctum occiderunt, paulo minore pœna capitis afficiendi ſunt. *d. l. penult. §. qui alias. ff. ad l. Pomp. de parricid.*

Qui ſibimet ipſi mortem conſcivit, ſimili ratione maximum ſcelus commiſiſſe intelligendus eſt. *l. ſi quis. §. ult. ff. de pœnis.* Quanquam impunitum hoc fuit apud Ethnicos Romanos, ſi tædio vitæ, aut aliâ cauſâ quàm conſcientiæ delati admiſſique criminis, metuſque futuræ ſententiæ, manus ſibi quis intuliſſet, *l. 1. & 2. C. de bon. eorum qui mort. ſibi conſciverunt.* Sed moris eſt apud Chriſtianos illũ qui pertæſus vitæ, & deſperatione quâdam ſeſe interemit, poſt mortem dãnari, cadaverque ejus furcæ appendi.

CAPUT XVIII.

De crimine ſtupri.

POſt vitam nihil charius habetur quàm bona exiſtimatio, nihilque magis commendatur quam pudor & pudicitia, quæ eripitur per ſtuprum: de quo crimine proinde ut nunc dicatur, ratio ordinis poſtulat. Stupri nomen generale eſt, omnem quæ legi vetita eſt libidinem deſignans. Cujus ſpecies una adulterium. Tametſi enim lex Julia, quæ formam atque vim publici hujus judicij præſcripſit, indifferenter his verbis uſa eſt; tamen adulterium propriè vocatur quod in nuptam committitur. Stupri autem vocabulum, coanguſtato nomine generis (ut ſæpe fit) cæteras ſpecies improbatæ libidinis propriè complectitur: ut eſt illa quæ contra naturam eſt libido, inceſtus, & quævis alia cum vacante muliere ſive puellâ ſive viduâ, commixtio. *l. inter. liberas. §. lex ſtuprum. & l. ſtuprum §. ult. ff. ad l. Iul. de adult. l. inter ſtuprum. ff de verb. ſignificat.* De omnibus iſtis criminibus ſub hoc capite differere decrevi, nec-non de raptu, id eſt, de adulterio vel ſtupro per vim commiſſo; & de lenocinio, utporè cauſam ſuperioribus criminibus præbente,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Sciendum eſt non quamlibet commixtionem corporum extra matrimonium hoc judicio vindicari: nam cum meretrice, ſeu ea quæ proſtitutæ eſt pudicitiæ, ſi quis rem habeat, id jure civili nequaquam punitur: *l. ſi ea. l. quæ adulterium. C. ad l. Iul. de adulter.* modò illa matrimonio juncta alteri non ſit, *l ſi uxor §. ſed & ff. eod.* neque ſponſalibus, quoniam ſpem quoque matrimonij non violari plurimum intereſt. *d. l. ſi uxor. §. divi.* Concubinatus apud Ethnicos Romanos extra pœnam quoque legum fuit, immò nec adulterium committere cenſebatur qui ſimul cum uxore concubinam haberet; *l. 3. & toto tit. ff. de concubin.* verùm cum lege Chriſtiana omnis concubitus præterquam cum uxore improbetur, par eſt concubinatum non eſſe hodie à pœna immunem.

Circa adulterium illud in primis notandũ eſt, delationem hujus criminis in commune omnibus patuiſſe, quamvis certo ordine: etenim præferebatur alijs maritus, ac poſt eum pater adulteræ, tum alij propinqui ad accuſandum admittebantur. *l. quamvis. C. ad l. Iul. de adult.* An etiã extranei? Sic arbitror ex lege Julia: fuit enim publicum judicium de hoc crimine per eam legem conſtitutum: *l. 2. 3. 4. ff. eod.* quamvis poſtea placuerit Imperatoribus accuſationem hujus criminis reſtringere ad quinque proximas maximéque neceſſarias perſonas, quas prȩſertim dolor ex hoc admiſſo movere debet, nempe maritũ, patrem, fratrem, patruum, & avunculum. *d. l. quamvis. C. ad leg. Iul. majeſt.* Illud inſuper notandum, non potuiſſe olim mulierẽ adulterij accuſari quamdiu maritus deprehenſam in hoc maleficio retinuiſſet, nec cum ea divortium feciſſet, quia probatam à marito uxorem, & quieſcens matrimonium, turbare atque inquietare nemo poterat: *l. conſtante. ff. eod. tit. ad leg. Iuliam. de adult.* verùm maritus eo ipſo lenocinij crimen contrahebat, *l. crimen. C. eod. tit.* cùm debuerit uxori iraſci quæ matrimonium ipſius violaverat. *l. mariti. ff. ad leg. Iul. de adult.* Itaque neceſſe erat primùm lenocinij accuſari maritũ qui deprehenſam in adulterio uxorem ſciens retinuerat: ac demum eo damnato & ab accuſatione ſemoto, accuſatio adulteri procedebat. Noviſſima conſtitutio Juſtiniani hoc emendavit, concedens viro conſtante matrimonio conjugem adulterij accuſare: *Nov. ut liceat matri & aviæ* 117. §. *quia vero plurimas. Auth. ſed novo. C. d. tit. ad l. Iul. de adul.* aut ſi malit, poteſt vir abſq; nota lenocinij, uxorem quam in adulterio deprehendit, retinere: cùm etiam damnatam recipere poſſit, uti in altera ejuſdem Juſtiniani noviſſima ſanctione expreſſum reperitur. *Nov. ut nulli judic.* 134. §. *ſi vero quando. Auth. ſed hodie. C. d. tit. ad l. Iul. de adult.* Idq; & jure Pontificio comprobatum eſt, *c. ſi vir. tit. decretal. de adult.* & moribus hodiernis. Pœna adulterij eſt gladius ſeu capitis amputatio, *d. l. quãvis in fine. C. ad leg. Iul. de adulter.* Non debet pœna mortis videri iniquè ob hoc crimẽ conſtituta, cùm lex divina ſeu Moſaica eandẽ approbaverit. *Levitici cap.* 20. Attamen rariſſimè fuit adulteris inflicta pœna ſanguinis apud veteres Romanos, ſed mulcta pecuniaria, exilium, relegatio, & in militibus deportatio. *l. 2. §. miles. ff. de his qui not. infam. l. caſtitati. C. d. tit. ad leg. Iul. de adult.* Ac quod Juſtinianus in Inſtitutionibus ait legem Juliam hoc admiſſum gladio punire, §. *item L. Iulia. tit. de pub. judic.* ſic accipi debet, nõ quaſi lex Julia hanc pœnam conſtituerit, ſed quod in judicium ex ea lege deſcendens, hæc pœna venerit, tempore editarum Inſtitutionum, utpote jam introducta conſtitutionibus Imperatorum. *d. l. quamvis. in fine. C. ad leg. Iul. de adult. & arg. l. trãſigere. C. de trãſact.*

In his provincijs etſi Rex, fælicis memoriæ, Philippus, gubernante Duce Albano, pœnam gladij adultero ſtatuerit, tamen hęc pœna hodie vix obſervatur, ſed mitior aliqua à judicibus irrogari ſolet. Sicut etiã noviſſimâ conſtitutione Juſtiniani pœna adulte-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

rij in fœminis temperata cernitur ; & ſurrogata in locum ultimi ſupplicij flagellatio, ſimulque in monaſterium detruſio. *d.Nov.ut nulli judic.*134. §. *ſi vero quando.Auth.ſed hodie.C.d.tit.ad l.Iul.de adult.* Si quis admiretur eam mitigationem pœnæ in mulieribus factam eſſe cùm immo tantò ſeveriùs illæ videantur puniendæ, quanto hoc maleficium in ipſis pernicioſius eſt, propter liberorum qui inde naſcuntur incertitudinem, & familiarum confuſionem : (nam Juſtinianus apertè declarat ſe pœnam à Conſtantino huic crimini ſtatutam, quæ ut modò dixi, eſt capitis in viris, confirmare. *d. Nov.*134.§.*ſi vero quando in princ.*) cogitet id indultum à Juſtiniano infirmitati ſexus fœminini. Certè conſtat Juſtinianum per omnem ſuam legiſlationem impensè faviſſe huic ſexui.

Præter eas pœnas, vir adulterij damnatus perdit donationem propter nuptias mulieri unà cum dote, reſervatâ liberis proprietate, aſſignandam, aut ſi nulla dotalia pacta intervenerint, cedit mulieri loco dotis quarta pars ſubſtantiæ mariti, reliquis bonis ad deſcendentes vel adſcendentes uſque ad tertium gradum tranſeuntibus, aut ſi tales nulli ſint, fiſco applicandis. Verſâ vice mulier adultera amittit ſuam dotem, eamque cedit marito, jure proprietatis ſimiliter liberis reſervato, reliquis facultatibus ejus pro beſſe ad deſcendentes, vel pro triente ad adſcendentes, & pro reliqua parte ad monaſterium cui includitur: vel ſi neq; deſcendentes, neq; adſcendentes illa habeat, totis ijs facultatibus ad idem monaſterium pertinētibus, quod tum eâdem noviſſimâ ſanctione Juſtiniani comprehenſum eſt, *d.Novell.*134. §.*ſi vero quādo.d.Auth.ſed hodie.C.ad l.Iul.de adult.* tum aliquo modo legibus anterioribus congruit. *l.conſenſu.* §. *ult.* & *l.ult.C. de repud.* Addit ea noviſſima ſanctio, illos qui accuſati adulterij pœnam gratiâ judicis, vel aliquâ aliâ ratione evaſerunt, tanquam adulteros poſſe coërceri ; ſi poſtea inveniantur ſimul turpiter converſati, aut nuptias inter ſe contraxiſſe. *d.Nov.*134.§*ſi quis vero.* Sunt enim ejuſmodi nuptiæ inutiles *dixi ſup. cap* 9. *lib.* 1. & tali facto arguitur adulterium præceſſiſſe. *l.miles.* §. *licet. ff. ad l.Iul.de adult. l. commiſſum. C. eod.* Ita vindicatur publicâ authoritate hoc crimen. Porro privatâ authoritate permiſſum eſt patri adulterum cum filia ſua quam in poteſtate habet deprehenſum, interficere, modò ſimul filiam occidat, & tempore ipſius turpitudinis, & domi ſuæ : vel in domo ſui generi peccantes reperiat: *l.patri cum ll.ſeqq.* & *l.nihil. ff.ad l.Iul.de adult.* Similiter marito id permiſſum eſt erga adulterum ſuæ uxoris. *l. marito. ff.eod.* Ac hujuſmodi privatæ patrum & maritorum ultionis non pauca exempla leguntur in hiſtorijs Romanis. Sed in marito adhibetur quædam diſtinctio, qualis ſit adulter, non enim quemlibet occidere maritus poteſt ſicut pater, ſed dumtaxat infamem aut vilem, eumq; dumtaxat domi ſuæ in turpitudine deprehenſum, nuſquam alibi. *d.l.marito.* Cur leges amplius jus occidendi patri conceſſerunt, hanc rationem reddit Papinianus, quia plerumque paterni nominis pietas conſilium pro liberis capit, verùm mariti calor & impetus facilè ſævientis refrænandus fuit. *l.nec in ea.§.ult. ff.eod.tit.* An non modò adulterum ſuæ conjugis, ſed & conjugem ſuam occidere poteſt maritus? etiam, teſtimonio Marci Ciceronis apud Aulum Gellium lib. 10.cap.23. & Julij Pauli receptarum ſententiarum lib. 2. tit. 27. Quod ſi aliter quàm modò dictum eſt deprehenſam in adulterio conjugem vir occiderit, facinus impunitum non eſt, quamvis ultimum ſupplicium ei remittatur, ob juſtum dolorem, quem difficillimum eſt temperare. *l.ſi adulterium.§.Imperator. ff. eod. l.Gracchus.C.eod.l.*1.§.*ult.ff.ad l.Cornel.de ſicar.* Juſtinianus noviſſimâ ſuâ conſtitutione jus iſtud mariti auxit, permittens ei occidere illum quem ſuſpectum habet, ſi ter teſtato ipſi denuntiaverit, ne cum uxore ſua verſaretur, & is repertus ſit ſpreviſſe denuntiationes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

tiationes in loco ad ſuſpicionem hujus turpitudinis apto. Sin autem maritus alio in loco in quo ejuſmodi ſuſpicio minimè eſſe poſſit, cum uxore verſantem illum repererit, debet cuſtodire, vel tradere eum judici ſecundùm eandem conſtitutionem. *Novell. ut liceat matri & aviæ* 117. *§. his quoque. Auth. ſi quis, C. d. tit. ad leg. Iul. de adult.* Conſtat patres & maritos ſic vindicandi hoc crimen poteſtatem habuiſſe, abolito jamdudum illo jure vitæ & necis, quod eis pro quibuſcunque criminibus, antiquitus competijt. Cæterùm hæc ſunt juris Romani, à quo diſcrepant mores noſtri, nimirum nihilomagis parentibus & maritis hujus maleficij vindictam permittentes, quam reliquòrum maleficiorum: ac merito tutius videtur hanc vindictam ſolis magiſtratibus committi. *arg. l. non eſt. ff. de reg. jur.* Verumtamen retenta & approbata manſit iſta ſeveritas lege & conſuetudine quorundam regnorum, veluti Hiſpaniæ, quæ utrùm juſtitiæ & religioni ſit conveniens, necne, dubitari ſolet. Sed verior opinio eſt, non eſſe eam legem vel conſuetudinem à religione & juſtitia alienam. Quid namque intereſt cui executio pœnæ committatur, ſi facinus hanc ipſam pœnam mereatur: *Notat Didac. Covarruvias in ſua epitome 4. lib. Decretal. cap. 7. §. 7.* & uti Caſſiodorus lib. 1. variatum dixit, pro amore pudicitiæ porrigere ferrum maritis, non eſt leges calcare, ſed condere.

Tranſeo ad pœnas ſtuprorum, inter quæ cùm peſſimum & fœdiſſimum præpoſtera & abhorrens à natura venus (etenim ob id ſcelus urbs Sodoma juſto Dei judicio olim perijt) acerbiſſimum quoque ſupplicium meretur. De nefanda illa libidine lex Conſtantina ante Iuliam lata fuit, verùm neque illa, neque hæc pœnam mortis ei flagitio ſtatuit; ſed Conſtantij & Conſtantis Imperatorum conſtitutio jubens id gladio vindicari. *l. cum vir. C. d. tit. ad l. Iul. de adult.* De hoc extant Iuſtiniani noviſſimæ duæ ſanctiones, quæ tum admonitionem continent ut ab horrenda illa turpitudine abſtineatur, tum pœnam ei indictam ultimi ſupplicij confirmant. *Novell. ut non luxurientur homines* 77. *& Nov. edictum ad Conſtantinopolitanos* 141. Mores hodierni hoc genus ſtupri ulciſcuntur igne: *Iulius Clarus lib. 5. §. ſodomia. num. 4. Iodoc. Damhoud. prax. crimin. cap. 96.* ſicut fecit Valentiniani, Theodoſij & Arcadij una conſtitutio extans in Codice Theodoſiano. *lib. 6. tit. ad leg. Iul. de adult.* Amplius ſi cum bruto animali quis commiſiſſe convincatur, moris eſt ipſum animal in expiationem majoremque deteſtationem hujus ſceleris ſimul occidi: *Iod. Damhoud. d. cap. 96.* quemadmodum lege Moſaica fuit præſcriptum. *Levitici cap. 20.*

Proximum eſt crimen inceſtus. Inceſtum vocamus coitum inter eas perſonas inter quas nequit conſiſtere matrimonium, ſive ob ſanguinem vel affinitatem, ſive quia altera vel utraque perſona eſt voto aut aliâ ratione ad continentiam obligata. *§. ergo non omnes. Inſt. de nupt.* Ac parum intereſt quomodo inter ſe coeant perſonæ ita obſtrictæ, an per formam matrimonij, an verò aliter: *l. ſi adulterium. ff. ad l. Iul. adult.* quare ſolent id genus conjunctiones quoque nefandæ & contrariæ naturæ appellari: *d. §. ergo non omnes. Inſtit. de nupt. Nov. de inceſt. & nefar. nupt.* 12. §. 1. præſertim ſi naturę ſeu juriſgentium ſit inter eas perſonas connubij impedimentum, quale eſt inter parentes & liberos, eoſque qui parentum & liberorum locum inter ſe obtinent: cujus juris ignoranria minus poteſt excuſare. *d. l. ſi adulterium. ff. ad l. Iul. de adult. l. ult. ff. de ritu nupt.* Pœna illorum qui inceſtas nuptias contraxêre, olim hęc fuit, dos & donatio propter nuptias quaſi indignis auferebantur; quinetiam poſt mortem cętera eorum bona fiſco addicebantur, teſtamenti faciendi poteſtate ipſis ademptâ, niſi liberos haberent legitimos uſque ad tertium gradum, vel parentes uſque

ad ſe-

ad ſecundum, vel fratrem ſororem, patruum amitam, quibus ſolis leges voluerunt bona ſervari: immò nec eis ſi inceſtæ conjunctionis conciliatores fuiſſent: liberi denique ex ejuſmodi nuptijs ſuſcepti pro ſpurijs habebantur. *l. qui contra. & l ſi quis. C. inceſt. & inutil. nupt.* Quæ quidem magna ex parte etiam nunc obtinent, *Nov. quib. mod. nat. effic. ſui* 89. *§. ult. Auth. ex complexu. C. d. tit. de inceſt. & inutil. nupt.* niſi quod jure noviſſimo aucta reperiatur pœna: quippe quo inceſtas nuptias contrahentis ſubſtantia univerſa mox fiſco cedit, liberis legitimis ſi aliqui ſint, dumtaxat ea reſervata. Præterea cingulo ſuæ dignitatis ſi quo potitus eſt, ſpoliatur delinquens, & mittitur in exilium, quinetiam prius verberibus afficitur, ſi vilis eſt. *d. N. de inceſt. & nefar. nupt.* 12. *Auth. inceſtas. C. d. tit. de inceſt. & inutil. nupt.* Cui juri quod attinet ad confiſcationem bonorum cũ ſit ſpecialiter huic crimini impoſita, nequaquam derogatum exiſtimari debet per poſteriorem Juſtiniani noviſſimam conſtitutionem generalem, qua bonorum publicationem ſuſtulit: *Nov. ut nulli judic.* 134. *§. ult. Auth. bona damnat. C. de bon. proſcript.* uti à me alibi declaratum eſt. *ſup. cap.* 15. *h. lib.* 5. Ac exilij nomine nõ relegatio uti vulgò exiſtimatum eſt, ſed potius certę provinciæ interdictio, aut deportatio hîc accipi debet; *l. exilium. ff. de interdict. & relegat.* cũ adjiciatur liberos per ſui patris pœnam ſui juris effici; *d. Nov.* 12. *& d. Auth. inceſtas.* quod non fit relegatione; *l.* 4. *ff. d. tit. de interdict. & relegat.* & verò olim quoque pœna inceſti fuit deportatio. *l. ſi quis viduam. ff. de quæſtionibus.* Juſtinianus acerbiorem pœnam nempe ultimi ſupplicij incolis provinciarum Meſopotamiæ & Oſdrœnæ irrogavit ob hoc ſcelus, propterea quod eſſet ibi creberrimum, *Nov. de his qui in Oſdrœna illicit. contrah. nupt.* 154. ut tanto magis ab eo abſtineretur. *arg. l. aut facta. §. ult. ff. de pœnis.* Quam pœnam hujus maleficij per totum orbem Romanum antiquitus fuiſſe conſtat ex Cicerone hanc legem inter cæteras referente: *Inceſtum Pontifices ſupremo ſupplicio ſanciunto. lib.* 2. *de legibus.* Quidni ſic obſervetur? cum adulterij malum cui hanc pœnam impoſitam paulò ſuperius oſtendi, vincatur ab inceſtu: *c. adulterij* 32. *quæſt.* 7. & lex populo Iſraelitico data eàdem pœnâ inceſtum punierit. *Levitici. d. cap.* 20. Iuſtinianus edens conſtitutionem ſuam noviſſimam pœnam inceſtarum nuptiarum in præteritum ſic remiſit vt jam diſſolutas voluerit abſque reatu eſſe, ac modò intra biennium diſſolverentur, dos ſalva maneret, poſſentqne liberi inde orti in quadrantem bonorum ſuccedere. *d. Novell.* 12. *§. ult.* Sin verò nuptiæ taliter contracta intra biennij ſpatium non ſolverentur, etiam quadrans ille liberorum ex eis nuptijs natorum, nec non liberis legitimis alter quadrans bonorum adimeretur, fiſcoque vindicaretur. Amplius & hanc pœnam in præteritum remiſit incolis Tyri, & præfatarum provinciarum Oſdrœnæ & Meſopotamiæ *N. Remiſſio pœnæ illicitè contractarũ nuptiarum* 139. *& d. N.* 154. quoniam eo ſœculo, & præſertim in eis provincijs adeo invaluerat, exemplo à vicinis barbaris ſumpto, mos ſic coeundi nuptias, ut pene licitus videretur. Hæc de ſtupro inceſto.

Nunc dicam de crimine ſtupri violenti, id eſt raptus, quod quidem etiam vindicatur lege Iulia de vi publica: *l.* 3. *§. præterea. ff. ad leg. Iul. de vi publ.* ſed tamen merito acrius puniri meretur quam vis ſimplex, quia in eo cum vi, flagitium ſtupri eſt conjunctum. Itaque hujus criminis reorum adiutorumque pœna eſt capitis, ſeu animadverſo gladij ſicut moribus obſervatur, ſive virgo aut vidua rapta ſit, ſive nupta. *l. raptores. C. de Epiſcop. & cler. l. un. C. de rapt. virg. §. item lex Iulia de vi Inſtit. de pub. jud.* Si ſervus ſit qui reus eſt, vel miniſter hujus criminis, lex jubet eum concremari, *d. l. un. §. ult. C. de rapt. virg.*

Vindicta

Vindicta parentibus, & conſanguineis, & tutoribus curatoribuſve, uſque adeo conceſſa eſt, ut liceat ipſiſmet raptorem in flagrante crimine deprehenſum interficere. *d. l. raptores. C. de Epiſcop. & cler. d. l. un. C. de rap. virg.* Amplius damnati bona mulieri quæ rapta eſt addicuntur. *d. l. raptores. & d. l. un.* Verum eo præmio indignam eſſe declaravit Iuſtinianus noviſſimis ſuis conſtitutionibus eam quæ ſuo raptori nupſerit, quoniam Iure Civili interdictum eſt, habeturque pro nefario raptoris cum rapta conjugium, additque Iuſtinianus nec ex teſtamento raptoris quicquam ab ea capi poſſe: ſed bona raptoris hoc caſu transfert ad parentes raptæ qui ejuſmodi conjugio minime conſenſerunt, & his deficientibus ad fiſcum. *Novell. de raptis mulieribus* 143. & *Nov. de ea quæ raptori ſuo nubit* 150. Jure Pontificio quod in cauſsâ matrimonij ſequi hodie ſolemus, permiſſum eſt raptæ cum raptore conjugium. *c. ult. tit. decretal. de raptu. Concil. Trid. ſeſſ.* 24. *can.* 6. *de reformat. matrimon. dixi ſup. cap.* 9. *lib.* 1. Quamobrem utilis quæſtio eſt an cum hoc accidt, raptor pęnis ſupraſcriptis adhuc ſubjiciatur? Quod verius eſt; nã cùm approbatio matrimonij quæ facta eſt per jus Pontificium, cum cauſſa vindicandi ſceleris quod præceſſit nihil habeat commune, nec privatus conſenſus qui poſtea acceſſit mulieris, jus vindictæ jam Reipublicæ acquiſitum tollere potuit. *arg. l. jus publicum. ff. de pact. notat. Petr. Gregor. in ſyntag. juris univerſi lib.* 36. *cap.* 9. *num.* 8. Altera quæſtio utilis eſt, an non ſaltem mulier amiſſione bonorum viri quæ lex ipſi ob delictum illius dederat, ſecundùm prædictas Juſtiniani Noviſſimas ſanctiones mulctabitur? Nequaquam: cùm non ſit ulla cauſſa mulctandæ mulieris, quæ permiſſam hodie juris Pontificij authoritate conditionem matrimonij amplexa eſt. *Notat. Didacus Covarruvias in ſua epitome* 4. *libr. decretal. cap.* 3. §. 9. *in princip.*

Reſtat pœna ſtupri ſimplicis exponenda. Simplex ſtuprum voco coitum ſecundum naturam & abſque vi cum muliere ſoluta, id eſt, nullo vinculo vel matrimonij, vel ſanguinis affinitatiſve, vel voti ligata. Coërcetur namque Iure Civili etiam hæc luxuries, ſi modò in virginem aut viduam honeſtè pudicèque viventem exerceatur. *d. l. ſi ea. & d. l. qui adulterium. C. ad leg. Iul. de adult.* Punitur autem ſic delinquens confiſcatione dimidiæ partis bonorum, aut ſi vilior ſit verberatione, ſimulque relegatione. §. *item lex Iulia de adulterijs. Inſtit. de pub. jud.* niſi ob circumſtantias gravior pœna infligenda videatur: *l.* 1. *ff. de extraordin. crimin.* veluti ſi quis corruperit nondum viripotentem. *l. ſi quis* §. *qui nondum. ff. de pœnis.* aut ſi tutor eam cujus tutelam geſſit: *l. un. C. ſi quis eam cujus tutor fuerit.* aut ſi ſervus cum domina ſua rem habere auſus fuerit. *l. un. C. de mulier. quæ ſe prop. ſerv. junx.*

Non tantùm adulteria & ſtupra, ſed & quæ eis viam aperiunt, legibus puniuntur: ut eſt lenocinium. Leno propriè eſt qui puellarum proſtitutione quæſtum facit: quod improbatur, ac proſtibula omnia cum vectigalibus inde provenientibus prohibita ſunt: uti & productio mulierum impudicarum in ſcenam: ac proſtitutæ queunt ab omnibus vindicari, nullâ cautione, nulloque jurejurando quominus ad bonam frugem redeant, eas mulieres adſtringente, & pœna perjurij, ſiqua eſt, in eum eſt convertenda qui jusjurandum exegit: quod cùm anterioribus legibus, *l. ne quis. C. de ſpectac. & ſcenic. & lenon. l.* 4. *C. de Epiſcop. audientia* tum ſanctionibus noviſſimis Iuſtiniani expreſſe eſt cautum: *Nov. de lenonibus* 14. & *Nov. ſcenicas non ſolùm ſi fidem dent.* 51. *Auth. quod eis. C. de nuptijs.* cùm omne pactum vel jusjurandum contra bonos mores, habendum ſit nullius momenti. *leg. generaliter. ff. de verb. ſignific.* Ac lenones & ſcenici ſeu qui hanc artem ſcenicam exercent ſunt jure infames:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

l. 1. & paſſim. ff. de his qui not. infam. quinetiam qui invitas proſtituunt, ultimo ſupplicio afficiuntur. *d. Nov. 14. §. præconizamus itaque.* Latius lenocinij tenetur quiſquis adulterium aut ſtuprum ſuaſit, indéve quæſtũ fecit, aut ejus committendi cauſsâ domum opemve præbuit, vel cùm corrigere deberet, toleravit: cujus criminis pœna eadem quæ adulterij vel ſtupri, cujus author fautorque fuit. *l. 2. § lenocinij. & paſſim. ff. ad leg. Iul. de adult.*

CAPUT XIX.
De crimine furti.

POſt vitam & exiſtimationem quæ per violationem pudicitiæ maximè læditur, inter res quas habemus charas ſequuntur facultates, ſeu res quas in patrimonio dominioque noſtro tenemus: quare ſubjungitur hîc aptiſſimè tractatio de crimine furti. Quid ſit furtum, definitio ejus declarat in inſtitutionibus, idque notius eſt quàm ut explicatione aliquâ indigere videatur. *§. 1. Inſtit. de obligat. quæ ex delicto naſcuntur.* Cæterùm hoc admoneo, me hîc quamcunque rei alienæ detractationem quæ fit lucri faciendi cauſsâ, generaliter vocabulo furti velle complecti: ſcilicet non tantùm ſi clanculum res auferatur, verumetiam ſi vi apertâ; quod rapina propriè dicitur, quoniam eum qui res alienas rapit, furem improbum veteres appellaverunt: *Inſtit. de vi bon. rapt. in princ.* non tantùm ſi res aliqua mobilis contrectetur, verumetiam ſi quis de poſſeſſione rerum ſoli dejiciatur: non tantum ſi res privata, id-eſt, privati alicujus hominis, ſed etiamſi publica: non tantùm ſi profana, ſed etiam ſi ſacra res tollatur; atque ideo ſit peculatus vel ſacrilegium: quinetiam expilationem hereditatis, plagium, abigeatum, graſſationem, concuſſionem, & quæcunque ſimilia ſunt, ſub inſcriptione hujus capitis comprehendo; quamvis multarum earum rerum quæ dictæ ſunt, propriè furtum committi non dicatur: non quidem rei hereditariæ, cùm hereditas nondum adita eſt, non liberi hominis, non rei ſacræ vel religioſæ, quia hæ res revera nullius ſunt: *l. 2. ff. expilatæ heredit. l. 1. ff. de rer. diviſ.* non rei immobilis, quia hujus propriè nulla contrectatio fit; *l. verum. ff. de furt. §. quod autem ad eas. Inſtit. de uſucap.* & quamvis de multis prædictorum delictorum, propria quædam ſit accuſatio legibus conſtituta. *ff. tit. ad leg. Iul. peculat. tit. ad leg. Flaviam de plagiarijs.*

Planè ut tota res melius intelligatur, operæ pretium eſt tractationem incipere ab eo delicto cui propriè convenit furti definitio: quippe de quo ſicut de cæteris delictis, non ſolum agitur civiliter, ſed & criminaliter: non quaſi publicum fuerit judicium de eo. Intelligo publicum judicium quale fuit de crimine læſæ majeſtatis, de crimine adulterij, de ſicariorum, & ſimilibus, quam dixi eſſe ſtrictam publici judicij ſignificationem: *ſup. cap. 14. h. lib. 5. l. 1. ff. de pub. judic.* ideoque furtum privatis delictis annumeratur in Pandectis: ſed quia ſaltem extra ordinem publicæ vindictæ cauſsâ, fiebat ejus delicti perſecutio, id eſt, pœna quædam extraordinaria arbitratu judicis, pro qualitate circumſtantiarum in furem ſtatui poſtulabatur. *l. ult. ff. d. tit. de furtis.* Nulla enim erat certa ordinariaque pœna huic crimini conſtituta. Ac ſedulò notandum eſt quod Juſtinianus noviſſimâ ſuâ quâdam conſtitutione ſanxit ne pro furto, vel mors vel ullius membri amputatio infligatur: ſed ut aliter fur caſtigetur: *Nov. ut nulli jud. 134. §. ult. verſ. pro furto autem. Auth. ſed novo. C. de ſervis fugit.* puta pœnâ pecuniariâ, vel exilio, vel ſimili, quam conſtitutio non excepit: nam ſi exceptio facit ne quid liceat, cætera neceſſe eſt licere quæ non ſunt excepta. Porrò declarat ibi Juſtinianus ſe furem eum intelligere, qui occultè & ſine armis deliquit. Eos enim qui apertè furari audent, acerbius eſſe puniendos, tum propter audaciam ipſorum, tum quia magis offendunt Rempublicam, inferius enarra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

enarrabitur. Planè mirum videri non debet Juſtinianum erga fures occultos ſe tam lenem præbuiſſe, ut mortis, membrorumque abſciſſionis punitionem eis remiſerit: cùm legamus apud gentes quaſdam furta ejuſmodi prorſus fuiſſe impunita: nimirum apud Ægyptios, necnon Lacedemonios, his exiſtimantibus furandi ſolertiâ & aſſuetudine acui excitarique animos adoleſcentium, reddique ad diſciplinam bellicam, cæteraque negotia aptiores teſte Aulo Gellio. *lib.* 11. *cap.* 18. Qui mos impunitatis furtorum, profectò probari nequit, cùm hæc ſint ipſo jure naturali turpia atq; prohibita. *Inſtit. de oblig. quæ ex delict. naſc.* §. 1. *l. probrum ff. de verb. ſignificat.* Itaque aliæ gentes variè hoc genus delicti vindicaverunt. Lex Moſaica aliquando pœnam pecuniariam, ſcilicet dupli vel quintupli: aliquando etiam mortem pro qualitate furti impoſuit. *Exodi cap.* 20. & *duob. ſeqq.* Draco legiſlator Athenienſis furtum quodcunq; ſupplicio capitis puniri juſſit: quæ lex tanquam acerbior mox obliterata eſt. Solon à furibus nullam niſi dupli pœnam exigi voluit. At verò decemviri Romani præter civilem dupli quadruplive pœnam, fures nocturnos privatim occidi permiſêre, ac diurnos ſi telo ſe defenderent, cæteros ſi liberi eſſent, addici ei cui furtum factum eſſet, ſi ſervi verberari & è ſaxo præcipitari, ut refert Aulus Gellius loco quem modò allegavi. Quod & in deſuetudinem abijt, redactâ prorſus ad arbitrium judicum furtorum punitione, donec Juſtinianus moderamen ſuprà commemoratum noviſſimâ ſuâ ſanctione attulit. Placuit autem poſterioribus ſæculis hominum avaritiâ, atque adeo furtorum frequentiâ creſcente, delictum iſtud ſeveriùs vindicari. Etenim extat Frederici una conſtitutio jubentis eum qui quinque ſolidos, eorumve valorem fuerit furatus, ſuſpendi, illum verò qui minus furtum commiſerit, forcipe tundi, ſcopiſq; excoriari. *tit. de pace tenenda & ejus violat. lib. 2. feud.* §. *ſi quis.* Extat & altera ejuſdem Imperatoris conſtitutio, qua eandem pœnam confirmare videtur, cùm jubet furtum legitimè puniri. *eod. lib. 2. feud. tit. de pace tenen. inter ſubdit.* 53. §. *injuria ſeu furtum.* Tunſionis uſum antiquum in delinquentes fuiſſe, ac tunſos virgis cædi ſolitos ſcribit Cornelius Tacitus. *in lib. de morib. German.* Mores hodierni imitantur aliquo modo ſanctionem Frederici, cum furem primâ vice virgis affligunt, ſecundâ vice aurem ei præſcindunt, ſignumve tergo ejus inurunt, ut hoc ſit ei cauterium emendationis vitæ: tertiâ denique vice in patibulum eum attollunt, ut vitam laqueo finiat. Qui tamen ordo animadverſionis nonnunquam mutatur, circumſtantijs judicem aliter moventibus. Quid enim ſi quis fame aut frigore preſſus, cibum aut veſtem ſuſtulerit? *c. diſcipulos de conſecrat. diſtinct.* 5. *c.* 3. *de furtis.* aut tam leve alioqui ſit furtum iteratum, ut tantam ſeveritatem pœnæ non videatur depoſcere. *l. perſpiciendum.* 11. §. *furta. ff. de pœnis.* Quid ſi è contrario primum furtum tantæ rei ſit, tamque affectatum ut majorem pœnam quàm flagellorum videatur mereri? Nec verò quævis ablatio rei alienæ vindictâ legibus digna viſa eſt. Lege Moyſi non arcebatur viator frugibus, quin poſſet tantum ex eis decerpere, quantum præſens uſus exigebat. *Deuter. cap.* 23. Idem permiſit lex Platonis. *lib.* 8. *de legibus.* Conſentiunt inſuper verba prædictæ conſtitutionis Frederici quæ ſic ſe habent: *quicunque per terram tranſiens equum ſuum pabulare voluerit, quantum propinquo ſecundùm viam ſtans in loco amplecti potuerit ad refectionem, & reſpirationem ſui equi, impunè ipſi equo porrigat. Licitum ſit etiam ipſi uti herbâ viridi, & ſylvâ, & ſine vaſtatione aliqua quilibet utatur pro ſua commoditate & uſu neceſſario.* d. *tit. de pace tenenda, & ejus violat.* §. *ult. lib.* 2. *feud.* Aliud jus eſt, ſi quis pecus ſuum immittat in agrum alienũ ut ibi fruges depaſcatur: quo nomine fuit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

quoque actio ex lege 12. tabularum. *l. qui ſervandarum.* §.*ult. ff. de præſcript.verb.* nec-non ex eadem lege Moyſi *Exodi cap.*22. Et quidē hæc de furtis ſimplicibus & occultis.

Videamus quid juris ſit de reliquis ; cùm promiſerim de omnibus hîc dictum iri , ſequendo latiorem furti appellationem, quemadmodum Sabinus fecit apud Aulum Gelliū *d.lib.*11.*cap.*18. *in fine*, qui non eum ſolùm eſſe furem cenſuit qui clàm ſurripuit , ſed quicunque alienam rem attrectavit, cùm id ſe invito domino facere judicare deberet. Quare & illi numero furū habendi, qui aliquem tollendæ rei ſuæ cauſsâ, violenter aggrediuntur, aut cum armis, aut ſine armis, in domibus, aut itineribus, aut in mari. Hos jubet Iuſtinianus in prædicta ſua noviſſima conſtitutione legalibus pœnis ſubdi. *d. Nov. ut nulli judic.* 134. §. *ult. verſ. eos. vero. d. Auth. ſed novo.* §. *qui autem. C. de ſer. fugit.* Similiter Fredericus ſuâ conſtitutione prædictâ, publicos latrones & convictos, antiquâ vult damnari ſententiâ. *d. tit. de pace tenen. & ejus violat.* §. *publici latrones, lib.* 2. *feud.* Quæ ſunt illæ legales pœnæ quibus latrones plecti, ſeu quæ eſt antiqua illa ſententiæ forma, quâ damnari conſueverant? Nempe ut furcâ figantur, in loco ubi graſſati ſunt, *l. capitaliū.* §. *famoſos, ff. de pœnis.* Quale judicium eſt de latronibus, id eſt, de viarum terreſtrium obſeſſoribus, tale debet eſſe de piratis, id eſt, de ijs qui mare peruagantur, ut in navigantes impetum faciant, eoſq; deprædentur. Meritò latronum & piratarum facinus acriter vindicatur: quoniā hi præter furtum committunt & vim, & ſæpiſſimè etiam cædem , & futurum eſt alioqui ut tutò per itinera & maria cōmeare nemo posſit. Quare extant Principum noſtrorum non paucæ adverſus patratores hujuſmodi ſceleris ſanctæ conſtitutiones , ac ſolent ij moribus noſtris non tantùm furcâ ſeu laqueo, quod ſimpliciū furum ultimum ſupplicium dixi eſſe hodie uſitatum, verùm flammis, aliòve aliquo acerbiſſimo ſupplicij genere, puniri. Franci ex conſtitutionibus ſuorum Regum ſic eos plectunt, brachiis & coxis & pedibus fractis, ſemianimes eos in rota altè erecta derelinquunt. Graſſatores qui prædæ cauſſa vicos urbis, vel domos obſident, proximi ſunt latronibus , ut nulla dubitatio ſit quin capite puniendi ſint, utique ſi id ſæpius fecerint. *d. l. capitalium.* §. *graſſatores. ff. de pœnis.* Proximi denique ſunt effractores, ſeu qui vi fores parieteſve effringunt, ut aliquid eripiant, & expilatores, & maximè expilatores hereditatis alicujus, & quicunq; raptores ſeu rapinā committentes, quorum facinus idcirco etiam capitale eſt. *tit. ff. de effract. & expilat. & tit de crim. expil. hered. & l.*2. *ff. de vi bon. rapt.*

Præter vim ſunt alia non pauca quæ non modò crimen furti nonnihil augent , verùm id in majorem quandam ſpeciem criminis vertunt: veluti ſi in incendio, ruina, naufragio quid auferatur, aut in alijs caſibus ſimilibus quibus res per trepidationem vel tumultum incuſtoditæ, multorum inſidijs patent. *tit. ff. de incend. ruina naufrag.* Quare Fredericus ſanxit navigia quæ caſu rupta forent, quocūque locorum ea pervenerint, tam ipſa navigia quàm navigantium bona Dominis integra reſervari, pœnâ publicationis bonorum, vel aliâ acerbiore tranſgreſſoribus indicta: *tit de ſtatut. & conſuetud.* §. *navigia poſt. libros. feud. Auth. navigia. C. de furtis.* nolens etiam inde quicquam fiſco ſecundùm veterem legem & conſuetudinem acquiri. *dixi ſup. cap.* 10. *h. lib.*5. Similiter fures balnearij ideo acriùs puniuntur , quod major ſit in balneis furandi occaſio, quam averti ſeveritate animadverſionis, publicè intereſt. *ff. tit. de furibus baln.*

Cæterùm maximè à rebus quæ tolluntur crimen fit diverſum, ut quando arbores & præſertim vites furtim incidūtur. *ff. tit. arb. furt. cæſar.* Itē quando pecora ex paſcuis vel ex armentis ſtudioſè ſubtrahuntur *ff. tit. de abigeis.* quod crimen abigeatus inter maxima re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ma recenſet quodam loco Juſtinianus. *Nov. de nupt.* 22. §. *mitiores itaque.* Quinetiam idem Fredericus maximâ animadverſione dignum putat, ſi quis agricolis dum circa rem ruſticam ad ſuſtentationem vitæ hominum tam neceſſariam occupantur, perſonas, boves, & agrorum inſtrumenta, aut quippiam aliud ad agriculturam pertinens, auſus fuerit invadere, capere aut auferre. *ff. tit. de ſtatutis & conſuetud.* §. *agricultores.* & *arg. l. agricultores, C. quæ res pig. oblig.* Similiter magnum crimen eſt amotio terminorum, & obſcuratio ſeu conſumptio limitum in agris. *ff. tit. de termino moto.* Inſuper inter maxima crimina à Juſtiniano recenſetur plagium, id eſt, liberi alicujus hominis, vel alieni ſervi ſuppreſſio *d. Nov. de nupt.* §. *mitiores. itaque.* quod flagitium lex Moſaica morte plectebat, *Deuteron. cap.* 24. ac de eo publica accuſatio fuit apud Romanos. *ff. & C. tit. ad leg. Fabiam de plagiarijs.* Qualis fuit quoque accuſatio ſacrilegij, id eſt, ſi res ſacra vel religioſa tolleretur, præſertim è loco ſacro vel religioſo: & peculatus, id eſt, ſi pecunia publica vel fiſcalis auferretur: necnõ de reſiduis id eſt, ſi quis pecuniam publicã ſibi commiſſam in deſtinatum uſum non conſumpſiſſet, ſed ſibi retinuiſſet. *ff. & C. tit. ad l. Iul. peculatus.* Similiter judicium publicum fuit repetundarum, cùm videlicet quis in magiſtratu, aliave in poteſtate, aut munere publico exiſtens, pecuniam non quidem publicam, ſed privatorũ abſtraxiſſet, ad iniquè, & contra formam ſui officij, quippiam decernendum agendumve. *ff. tit. ad l. Iul. repetund.* Affine erat crimen concuſſionis, ſcilicet cùm quis terrore poteſtatis aliquid illicitè à privatis extorſiſſet, quod extra ordinem vindicabatur. *ff. tit. de concuſſ.* Quæ omnia maleficia etiamnum capitalia ſunt, modò duriùs modò remiſſius puniri ſolita pro vario motu animi judicum: quanquam dolendum eſt de nimia quę hoc noſtro ævo cernitur, impunitate atque licentia peculatus, ut non abs re queamus conqueri: quemadmodum Marcum Catonem Aulus Gellius conqueſtum refert, fures privatorum furtorum in nervo atque in compedibus ætatem agere; fures autem publicos in auro atque in purpura. *d. lib.* 11. *cap.* 18. *ſub finem.*

CAPUT XX.

De reliquis criminibus.

PRæter ea crimina quorum expoſitio in præcedentibus capitibus facta eſt, multa variaque alia ſunt, quæ compendio quodam ſub hoc capite perſtringam: ac primùm ea de quibus publicum judicium ſeu publica accuſatio fuit Jure Romano. Unum eſt crimen vis publicæ aut privatæ. Vis publica initio quidem ſic accepta eſt, ut eſſet, quam publica aut quaſi publica perſona alicui intuliſſet, aut quæ perſonæ publicæ ab aliquo illata eſſet. *l. ſi præſes. ff. de pœnis.* Quo ſenſu vis publica fieri dicitur, cùm quis imperio poteſtatèque publica quam habet, contra jus faſque abutitur. Item cum quis prætextu publicæ poteſtatis quam non habet, vectigal novum inſtituere, aut ſimile quid facere audet. Item cùm magiſtratus, vel legatus, aliuſve qui in tutela & fide publica poſitus eſt, pulſatur. *l. lege. Iulia* 7. & *l. ſeq.* & *l. ult. ff. ad leg. Iul. de vi pub.* Verùm placuit poſtea quemcunque privatum hominem vim armatam, ſeu coactis hominibus & cum cœtu tumultuque inferentem, de vi quoque publica teneri: *l.* 1. *ff. eod.* propterea quod, ni fallor, armorum uſus, & coactio hominum militaris res ſit privatis interdicta. *C. ut armorum uſus inſcio principe lib.* 11. *Nov. de mandat. princ.* 17. §. *ult.* & *Nov. de armis* 85. Immo hujuſmodi coactionis & armorũ permiſſio, regalibus ſeu juribus majeſtatis adſcribitur: non ſecus quàm inſtitutio novi vectigalis. *dixi ſup. cap.* 3. *h. liq.* 5. Meritò mitior pœna debet eſſe vis privatæ, quam publicæ: quippe hæc publicam tranquillitatem magis turbat. *d. l. ſi præſes. ff. de pœnis.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Itaque pœna vis publicæ, fuit deportatio, civitatem, cunctaque bona damnato adimens: vis autem privatæ pœna, erat publicatio tertiæ partis bonorum cum infamia. §. *Item lex Iulia de vi Inſtit. de pub. jud.* Exacerbatur nonnunquam hujus maleficij pœna adeo, ut ad ultimum ſupplicium extendatur, propter cædem ſecutam, & raptum virginis, aliaſve ejuſmodi circumſtantias. *l. quoniam. l. ult. & paſſim. C. ad leg. Iul. de vi pub.* Etenim vis aliquando alijs criminibus conjungitur, aliquãdo per ſe crimen facit: puta in eo qui rem ſuam, ſibive debitam, violenter repoſcit; quod legibus eſt prohibitum. *l. penult. & ult. ff. ad leg. Iul. de vi priva.* In pari crimine jubet noviſſima Juſtiniani conſtitutio haberi creditores, qui domum morientis ingrediuntur, eique vel domeſticis ejus moleſti ſunt, ſignaque bonis ejus privatâ authoritate imponunt: *Nov. ut defuncti ſeu funera 60. in princ. Auth. item qui. C. de ſepul. viol.* ſicut alibi demonſtravi. *ſup. cap. 1. lib. 4.* Non enim licet cuiquam ſine magiſtratus authoritate ſigna imponere rebus ab alio poſſeſſis, quãvis jus in ijs rebus habeat: ac multo minùs poſſunt ſigna regia vel potentiorum affigi. *C. tit. ut nemini liceat ſine jud. author. ſigna reb. imp. & tit. de his qui potentiorum nomine titulos. & tit. ut nemo privatus titulos prædijs ſuis Nov. de mandat. Princip. 17. §. titulos autem. & Nov. de heredib. 164.*

Aliud crimen de quo publicum quoque judicium fuit, eſt crimen falſi. *ff. & C. ad leg. Corn. de falſis. §. item lex Cornelia de falſis. Inſtit. de pub. jud.* Falſum ſeu falſitas nihil aliud eſt, ut ait Juſtinianus, quam veritatis mutatio: *Nov. de inſtrument. cautela. 73. in princip.* nempe corrumpendæ ejus, fallendiq; animo commiſſa. Requiritur enim hîc dolus malus ſicut in reliquis criminibus. *l. nec exemplum. C. ad leg. Cornel. de falſis.* Et quidẽ falſum committitur variè: ſcilicet interdum in teſtamento, alijſve inſtrumẽtis, chyrographis, & quibuſcunque ſcripturis, aliquid in eis delendo, ſubjiciendo, reſignando. §. *itẽ lex. Cornelia de falſis. Inſtit. de pub. jud. l. 1. 2. & paſſim. ff. d. tit. ad leg. Cornel. de falſ.* Qua arte ex comparatione literarum deprehendi falſitas poſſit, noviſſima eſt elegans Juſtiniani conſtitutio, *d. Nov. inſtrument. cautela 73.* quam expoſui latè alibi. *ſup. cap. 11. lib. 4.* Aliquando committitur falſum in teſtimonio: ſcilicet ſi quis falſum id dixerit, dicive curaverit, ſubornando corrumpendove pecuniâ teſtem. *d. l. 1. & paſſim, ff. d. tit. ad leg. Cornel. de falſis.* Cujus ſuſpicio partim ex alijs circumſtantijs, partim ex repugnantia eorum quæ dixit teſtis, deprehendi à judice poteſt; uti narrat noviſſima altera ejuſdem Juſtiniani conſtitutio; *N. de teſtib. 90. §. neque igitur.* quam quoque expoſui alibi. *ſup. cap. 10. lib. 4.* Inſuper falſitas committitur circa monetam & nummos: puta eos cudendo, radendo, adulterando. *l. 1. & 2. C. de falſa moneta.* Item circa pondera & menſuras, *l. penult. ff. d. tit. ad l. Cornel. de falſis.* & circa nomina, ſigna, titulos ſeu inſignia: *l. falſi nominis & paſſim. ff. eod. tit. l. un. C. de mutat. nominis. §. item lex Cornelia de falſis. Inſtit. de pub. jud.* & ſupponendo partum, *l. qui falſum ff. eod.* Hujus deniq; criminis reus eſt qui falſis reſcriptis, alijſve rebus utitur, *l. ult. & paſſim. ff. eod. l. 4. C. eod.* Varias ſpecies falſi ſpecialibus diſcere licet ex verbis legis Corneliæ, & Senatuſconſulti Liboniani, & conſtitutionibus quæ extant de ea re editæ. *ff. & C. eod. tit.* Pœna hujus criminis, ſicut multorum aliorum, fuit in ſervis quidem ultimum ſupplicium, in liberis perſonis deportatio: *d. §. item lex Cornelia de falſis. Inſtit. de pub. jud.* ſic tamen ut pœna variata fuerit, ſicut variatur hodie, pro qualitate circumſtantiarum: *l. quicunque l. hodie. ff. eod. tit.* veluti ſcribæ falſario, ſi non ita grave ſit delictũ, amputatur manus: *tit. de prohibit. feud. alien. per Frederic. §. 1. lib. 2. feud.* qui verò cuſæ falſæ monetæ reus eſt, hujus corpus flãmis exuritur, ſeu ut hodie conſuetudo eſt, bulli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

bullitur: quinetiam univerſæ ejus facultates fiſco applicatur. *l.2.C.d.tit.de falſa moneta.* Nec id mirum, cùm hoc maleficium ad læſionẽ majeſtatis quodammodo ſpectet, cùm dictum ſit alibi, jus cudendæ monetæ inter regalia ſeu jura majeſtatis recenſeri. *ſup. d. cap.3.h lib.5.* Pœnam falſi teſtimonij perhibiti ſtatuit Juſtinianus ſanctione ſuâ noviſſimâ in Presbyteris & Diaconis, ſi illud in pecuniaria cauſſa acciderit, ſeparationem à ſacris miniſterijs, detruſionemq; in monaſterium: ſin verò in cauſſa criminali, gradus ſeu ordinis privationem, & poſt eam ſupplicium idem quod profani homines ſubirent: cæteros clericos abſque diſtinctione jubet Juſtinianus ob id ſcelus repelli ab officio, tormẽtiſque ſubjici: *Nov.de ſanctiſſim. Epiſcop.* 123.§. *reverendiſſimus*, qua de re latiùs in libro horum commentariorum ſequente.

Crimini falſi aliquo modo affine eſt crimen Mathematicorum, id eſt, illorum qui obtentu doctrinæ Mathematicæ, ex ſyderum obſervatione, ſe fata & futurum ſucceſſum cujuſq; noſſe, ac prædicere poſſe profitentur. *l 2.l.etſi.verſ.vel etiam. C.de malefic. & Mathemat.* Quæ ars quam ſit vana, pernicioſa, & plena ſuperſtitionis, diſcere licet ex eleganti diſputatione Favorini Philoſophi apud Aulum Gellium, *lib.*14.*cap.*1.& paſſim ab alijs authoribus: ac experientia ſatis docet. Minimè autem exiſtimandum eſt, in vitio haberi cognitionem variarum Mathematicarum diſciplinarum: nempe Arithmeticæ, Muſicę, Geometrię, Aſtronomię: utpote quæ firmiſſimis demonſtrationibus conſtant, & quàm ſint eæ orbi utiles, nemo neſcit. *l.2. C. de malefic.* Impoſtoribus ex Matheſi ſimiles, Arioli, Augures, Aruſpices, falſi ſomniorum interpretes, & Magicæ, & ſimilis ſuperſtitioſæ artis, profeſſores. *l.4. cũ tribus ll.ſeqq. l.penult. C.de malefic.* Quorum omnium libri corrumpi jubentur; *l.Mathematicos C.de Epiſcop. audient. l.2. C.de ſacrific.pagan.* puniunturque etiam illi qui eos conſulunt. *l.nemo. C.tit.de malefic.* Utrùm illi etiam criminis rei qui aliqua tali arte nemini nocumentum inferunt, ſed potius proſunt: puta, adferendo ſanitatem corporibus, vel faciendo ne imbres, aut grandines frugibus noceant? Admiſiſſe, impunitumq; habuiſſe videtur jus Civile talem uſum incantationis. *l.4. C.eod.* Sed jus Divinum, & Pontificium, quod potius ſequi debemus, eam rem prorſus improbat. *c. illos.26. q.2. c.ex jurium.de ſortileg.*

Præterea aliud crimen eſt fraudatæ annonæ, ſi videlicet alicujus dolo malo factum ſit, ut minus abundans annonæ copia ſit, vel ut major ejus caritas. *l.2. ff. ad leg.Iul.de annona.* Nam quantum illi Reipublicæ nocumentum adferant, manifeſtum eſt. Quo fit, ut tã ſedulò inter officia magiſtratuum, paſſim in noviſſimis Juſtiniani conſtitutionibus cautum reperiatur, ut in eam rem provideant. Nihil intereſt, quomodo contra annonam factum ſit. Itaque qui navem aut nautam retinuerit merces advehentem, hujus judicij reus eſt. *d.l.2.ff. d.tit.de annona.* Pariter fere coërcentur extra ordinem qui annonam ſupprimunt, aut coemendo eam vexant, aut qui ponderibus menſuriſve adulterinis eam onerant; *l.annonam.ff.de extraordin. criminib.* necnon qui monopolium exercent, *C.toto tit.de monopolijs.*

Eſt & aliud crimen quod vocatur ambitus: id eſt, corruptela ſuffragiorum. Licuit olim apud Romanos palam in toga candida, honorem ſeu magiſtratum ambire: unde nomen candidatorum attributum petitoribus honorum, verùm clàm collectis ſuffragijs per ſe vel alium ambire, id in magno crimine habitum eſt. *l.un.ff. de lege Iul.de ambitu.* Non modò in municipijs, verùm & in urbe, magiſtratus ſuffragijs antiquitus creabantur, donec creatio magiſtratuum urbanorum tranſlata eſt ad Principem. Quo ſpectat quod dixit Ulpianus legem Iuliam ambitus in urbe ceſſare, non quaſi abrogata

eſſet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

eſſet, ſed quod ejus utendæ occaſio ibi eſſe deſijſſet. *d.l.un.*

Fuit crimen adhuc aliud vindicatum judicio publico: nempe plagium; non ſolùm ob id quod furtum in ſe continet, ſed etſi alio affectu quàm lucrifaciendi, homo liber, vel alicujus ſervus ſuppreſſus ſit, aut ſi ſervo perſuaſum ut à domino fugiat, fugitivuſve celatus ſit; aut ſi civis pro ſervo vendatur. Hæc enim capita etiam fuerunt legis Fabiæ de plagiarijs. *ff.tit. ad leg. Fab. de plagiar.* Accedit lex Viſellia, quę publico judicio tuebatur ingenuorum honorem; plectens libertinos ſi illorum locum temere uſurparent, aut ſe ingenuos dicerent, antequam forent natalibus reſtituti, donative jure aureorum annulorum. *C.tit.ad leg.Viſel.* Verùm hujus legis uſus, tunc quaſi diſperijt, quando Juſtinianus novellâ ſuâ conſtitutione largitus eſt, ut quiſquis manumitteretur, cenſeretur ingenuus. *Nov.ut libertis de cætero* 78. *Auth. ſed hodie.C.de jure aureor.annull. dixi ſup. cap.6.lib.*1.

Venio ad ea crimina quæ penitus extra ordinem, id eſt, planè arbitrio judicum vindicata fuerunt. Primum eſt crimen injuriarum: agitur namque etiam criminaliter de injurijs, *l.ult.ff.de injur.* ſed ejus criminis non fuit publica accuſatio, *l.injuriarum.C. eod.* præterquam ob famoſum libellum. *l. un.C.de famoſis libell.* Secundum eſt ſepulchri vel oſſium mortui violatio: *l.4. C.de ſepulch.viol.* quanquam dici poteſt ex parte hoc crimen ad legem Juliam de vi pertinere: *l.ſepulchri.ff.eod.* quo pertinet exequiarum & funeris prohibitio, moleſtiæve quæ prætextu debiti ante novem dies à morte defuncti infertur, ſecundum noviſſimas Juſtiniani conſtitutiones. *d.N.ut defuncti. ſeu funera.*60. *§.ſancimus ergo. & §.ſi vero. & Nov.ut cum de appell.cognoſc.*115. *§.meminimus Auth.item qui & Auth.ſed neque.C. d.tit.de ſepulch.viol.* Tertium crimen tale eſt, latronum aliorumve delinquentium receptatio vel occultatio. *ff.tit.de receptat.* & *C. tit. de ijs qui latron.* Quartum ſi qu[is] collegium vel quodcunque corpus celebr[a]t illicitè, id eſt, abſque authoritate Senatus v[el] Principis. *ff. tit. de collegijs vel corporibus.* Propinquum eſt crimen ſeditioſorum, id eſt illorum qui audent plebem contra quietem publicam colligere, & authores tumultus, & qui auctâ multitudine quippiam extorquere conantur à Principe: quanquam & hi d[e] vi teneantur, & læſæ majeſtatis. *l.2. & paſſim.C.de ſeditioſis.* Adde rupturam aggerū[m] *C.tit.de Nili agger. non rump. & l.penult. ff.de extraordin.crim.* prævaricationem, i[d] eſt, colluſionem cum adverſario ut is iniqu[e] abſolvatur: *ff.tit.de prævaricat.* & tergi[ver]verſationem, quæ eſt cum quis contra fidem inſcriptionis deſiſtit ab accuſatione, non impetratâ abolitione: *ff. & C.ad SC.Turpil.* & calumniam, quæ eſt, quando quis ſciens falsò crimen alteri intendit. *C. de calumniat.* Addde denique quamcunque verſutiam, iniquam diſſimulationē, impoſturam, & turpitudinem in fraudem alicujus factam: quæ ſtellionatus appellatur: *ff. & C.de crim.ſtellionatus.* nomine ſumpto à ſtellione, animal vafro, & quo nullum homini fraudulentiùs invidet teſte Plinio: *hiſtoriæ naturalis. lib.* 30.*cap.*10. quippe hoc nomen cuncta crimina proprio nomine carentia comprehendit. *l.3.ff.de crimine ſtellionatus.*

CAPUT XXI.

De re militari.

JUris publici quoque pars eſt res militaris, immò præcipua, cùm abſque militia, probaque ejus diſciplina, nec ſubditi cuſtodiri defendique, nec hoſtes arceri poſſint. Cùm ergo abundè diſſeruerim hactenus de cæteris partibus juris publici, reliquum eſt, ut & de jure negotij militaris, nunc ad extremum diſſeram. Diviſio quædam eorum hominum qui ſunt in Republica, hæc eſt: ut alij dicantur milites, alij pagani. *l.fruſtra.ff. de re militari*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

litari l. jus noſtrum.ff.de regul.jur. Et peculium aliud caſtrenſe, aliud paganicum dicitur *l.ult.C.de inoff.teſtament.* Pagani nomen attributum cæteris qui non militant, etiamſi non in pago, ſed in urbe habitent: ſive rationem nominis ſumas ex eo, quod plerique eorum qui non militant, degant in pagis: ſive ex veteri urbis Romæ in tribus quatuor quas pagos vocitabant, diviſione: cujus meminit Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 4. antiquitatum. De ea militia ſermonem hic inſtituo, quæ eſt armata: non autem, quomodo vocabulum militiæ aliquando latiùs ſumitur, ut deſignet comprehendatque omnem functionem per quam opera navatur vel Principi vel Reipublicæ, & pro qua ſæpe ſtipendiũ ex publico præbetur; quo ſenſu dicti ſunt aliqui in ſacris ſcrinijs militare. *l.in ſacris.C. de proximis.ſacror.ſcriniorum lib.*12. Et militiæ ejuſmodi quædam vendi, & ad heredes transferri potuêre, quædam non: & caſus militiæ appellatus commodum quod militiæ talis quæ morte militantis caduca facta erat intuitu, heredibus præſtabatur. Cujuſmodi generis militiarum paſſim tum in Codice, tum in Novellis fit mẽtio. *l.ult.C.de pignorib.Novel.de exhib.& introduc.reis. §.optimum quoque. Nov.de æqualit.dot.97.§. quia vero & hujuſmodi. Auth.quod obtinet C.eod. tit.de pign.* Pari latiore militiæ ſignificatione dicuntur Clerici & Advocati militare; *c. ſi officia.56.diſt.l.advocati.ff. de advoc. diverſ.judic.* & eorum qui ſic militant, peculium appellari ſolet quaſi caſtrenſe. *l.4.ff.d. tit.de advocat.diverſ.judic.*

Militum armatorum, quibus nomen militum propriè & ſpecialiter acceptum convenit, tam utilis, tamque neceſſaria eſt opera, ut ad eam cogi poſſint omnes, *l. 4. §. qui poſt. & § qui filium.ff. de re milit.* exceptis illis qui hoc munus obire nequeunt: ſive ob ſervilem conditionem, infamiam, reatum, damnationem: *l.4.l.ab omni.l.qui furtis.ff. de re militari.* ſive ob aliam ipſorum functionem, Reipublicæ æquè neceſſariam, qualis eſt curialium & negotiatorum: *l.un.C. negotiatores ne militent.l.4.C.qui milit.non poſſ.* ſive ob ſexum, ætatem, morbum, aliquodve privilegium, ſimilémve aliquam excuſationem. *eod. tit.C.qui milit.non poſſunt.ff.tit.de varijs & extraord. & C. qui ætate ſe excuſ. cum.titt.ſeqq.* Utilitas & neceſſitas militum præterea facit, ut à muneribus ſuis avocandi non ſint, ſed in eis omnino continendi, ut parciſſimè eis commeatus dari debeat, & pauciſſimis, nec ij ad opus aliquod privatum ſunt admittendi: *l.officium.ff.de re miiltari. l.1.ff.de commeatu.* ne quidem agriculturæ; quamvis hæc Reipublicæ etiam adeò utilis eſt: quamobrem prohibebatur olim miles agrum comparare in ea provincia in qua militabat; ne ſtudio culturæ ab officio ſuo militiæ avocaretur. *l.milites.ff.eod.* Prohibebatur inſuper rerum alienarum eſſe conductor procurator, fidejuſſor, & cujuſcunque civilis negotij geſtor: idque multis legibus anterioribus ſedulò cautum legimus, *l.milites.l.ult. C.de locato.l. milites qui. & l. ſeq. C. de re milit.lib.*12. & noviſſimâ unâ conſtitutione confirmatum, quà præcipit Iuſtinianus, ne quemquam militem aut fœderatum (nomine fœderati intelligit militem ex fœderatis populis conſcriptum) aliquis domi, aut in proprijs ſuis poſſeſſionibus operibus privatis occupatum detineat, ſub pœna amiſſionis dignitatis, & publicationis bonorum; & pœna non tantum exauthorationis, verum etiam ultimi ſupplicij militibus ipſis indictâ, & mulctæ graviſſimæ, exilijque, judicibus qui hoc toleraverint. *Nov ut neque miles, neque fœderatus* 116.

Hæc ut meliùs intelligantur, quæ requiruntur ut quis habeatur miles, operæ pretiũ eſt indicare Non enim quiſquis in exercitu arma gerebat, & publicis expenſis iter faciebat, hoc nomine cenſebatur, cùm etiam id facerent tyrones; ſed propriæ quædam fuerunt notæ militum. Prima, ut balteo ſeu cin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

gulo militari cincti eſſent. *l. Titius. l. quod dicitur. §. 1. ff. de teſt. milit.* Secunda, ut relati eſſent in numeros, ſeu matriculis militaribus adſcripti. *l. ex eo. ff. eod. l. ſcriniariis. C. eod.* Tertia, ut ſacramenta ſolemnia preſtitiſſent omnia ſe ſtrenuè facturos, quæ Imperator ſeu dux belli juberet, ſeque militiam non deſerturos. *l. ex militari. ff. eod. Vegetius lib. 2.* Ex his cognoſcitur eum eſſe militem, qui nomine militiæ ita dato, armis ex officio tuetur Rempublicam, ideoque ſtipendia publica meret. *l. miles, ff. de re judic.* Non obeſt quod ſcripſit Papinianus, filiumfamilias cingi confeſtim juſſum de caſtrenſi peculio teſtamentum facere poſſe. *l. penult. ff. d. tit. de teſtam. milit.* Perperam enim acceperunt Interpretes hunc locum de eo qui nondum cinctus eſt. *Not. Viglius ad §. ſed & ſi quis. Inſt. de milit. teſtam.* Similiter non obeſt quod Ulpianus ſcripſit, militem eſſe quamvis in numeris non ſit: *l. 1 in fine. ff. de bon. poſſ. ex teſtam. milit.* loquitur namque de eo, qui ex uno numero transfertur in alium, nondumq; eò pervenit, non de eo qui ſacramento militari nunquam adactus fuit, eove planè ſolutus eſt. Nam ut qui ſemel relatus eſt in numeros, intelligatur miles eſſe deſinere, abſolutam miſſionem interveniſſe neceſſe eſt. Cujuſmodi miſſionũ tria ſunt genera. *l. 2. §. ignominiæ. ff. de his qui not. infam. l. antepenult. §. miſſionum. ff. d. tit. de re milit.* Nam eſt honeſta, id eſt, honorem in ſe continens miſſio, quæ ei conceditur, qui annos ſtipendiorum complevit, nimirum viginti: tunc enim veterani cenſebantur, privilegiisq; certis fruebantur; *l. viginti. C. de re milit. lib. 12. & ff. tit. ff. de privileg. veteran.* quinetiã ſi ante emerita ſtipendia, vacatio militiæ alicui ob meritum indulgeatur, honeſta eſt miſſio; quamvis non parium privilegiorum. *l. penult. & ult. C. de his qui non impletis ſtipend. lib. 10.* Cauſſaria autem miſſio eſt, quæ fit ob adverſam valetudinem, ſimilèmve aliquam cauſſam. Ignominioſa denique, quæ fit propter delictum: nam ea exauthoratio, ſeu inſigniũ militarium detractio, infamiam parit. *d. l. 2. §. ignominiæ. ff. de his qui not. infam.* Tribuni & præfecti militum mitti non ſolebant, ſcilicet expreſſè, verùm ſucceſſoribus acceptis, militare deſinebant, quæ tacita quædam miſſio erat. *l. quod conſtitutũ. ff. d. tit. de teſtamento militis.* Utilis quoque eſt horum cognitio propter ſingularia multa, quæ paſſim in jure militibus attributa videmus. Quæ utrùm adhuc obtinere debeant, dubitatio eſt; propterea quod non prorſus eodem ritu hodie milites eligantur recipianturque. Sed magis eſt ut obtinere debere dicamus, cùm ratio privilegii non tam ad formam receptionis in militiam, quàm ad functionem virtutemque militarem referenda ſit: nec verum eſt, priſtinam receptionis formam prorſus evanuiſſe: cùm ſaltem uſus illud retinuerit, ut eorum qui recipiuntur, nomina in matriculis ſeu catalogis ſcribantur, & jusjurandum militare à receptis præſtetur. *Viglius. ad tit. Inſt. de milit. teſtam. in princ.*

Quæ autem præſertim expedit hîc diſci, ſunt officia militum, eorumque delicta; utpote quibus continetur tota diſciplina militaris. Militum delicta ſunt propria vel communia. Propria, quæ aliquis tanquam miles admittit, & repugnant diſciplinæ militari: veluti, ſi is ſit contumax, dictoq; Ducis non pareat, ſi ſit emãſor, vel deſertor ſui agminis, ſi ſit trãsfuga, vel proditor, ſi ſeditioſus, ſi in acie loco cedat, primuſve fugiat, ſi excubias negligat, ſi arma ſua amittat. *l. 2. ff. de re milit. & paſſim.* Sunt enim arma, neceſſaria militum inſtrumenta, eorum geſtatione paganis interdicta, *L. un. C. ut armor. uſus inſcio principe interdictus ſit Novel. de armis 85. tit. de pace tenend. 27. lib. 2. feud. §. ſi quis ruſticus.* quæ quia turpiter à militibus amittuntur, in his denegatum eſt jus poſtliminii. *l. 2. ff. de captivis & poſtlim. reverſis.* Communia delicta ſunt, quæ in paganos quoque cadunt, veluti

veluti homicidium, adulterium, furtum. Et quidem quoniam furtum diſciplinam militarem admodum lædit, ſolebant olim milites expreſſis verbis jurare ſe nihil furto ablaturos, teſte aulo Gellio: *lib.16.cap.4.* quinetiam ſolebat hoc crimen acrius in eis, quàm in paganis vindicari: ac Tiberius teſte Suetonio in ejus vita, militem, ob ſurreptum è viridario pavonem, capite punivit.

Planè ſciendum eſt, militibus proprios datos eſſe judices, coram quibus conveniantur, ac qui illi ſint cognoſci poteſt ex ijs quæ ſuprà dixi de magiſtratibus. Non autem poſſunt milites alibi conveniri, niſi renuntiârint ſuo privilegio, aut per deſertionem ſe indignos eo præbuerint, *l.ſi quis.C.de pact. l.deſertorem.ff. de re milit.* aut niſi tributorum aut criminum cauſſa vertatur, quibus caſibus data fuit præſidibus provinciarum judicandi adverſus milites poteſtas. *Nov.ut judices ſine quoquo ſuffrag.* 8. *§.volumus autem.& §.quod autem.*

Pœnæ quibus milites afficiuntur, aliæ capitales, aliæ leviores. *l.3.& paſſim.ff.de re milit.* Inter capitales frequens fuit olim ut delinquentes fuſtibus à commilitonibus ſuis occiderentur: cui pœnæ poteſt comparari ea, quæ hodie obſervatur, ut ij globis trajiciantur. Hodie quoque milites ſuſpendio plectuntur; quamvis olim in furcam non damnarentur, præterquam ſeditionis, proditionis, alicujuſve ſimilis atrociſſimi ſceleris cauſsâ. *l.2.ff.eod.* Nam etſi multæ veteres leges militares etiamnum vim retinuerint: ſunt tamen nonnullæ, quas contrarius uſus omnino rejecit, ut illæ, quibus interdictam dixi militibus agriculturam, negotiationem, vel quorumcunq; civilium negotiorum tractationem.

Porrò videndum eſt quomodo debeant ſe habere milites cùm tranſeunt expeditionis gratiâ. Conſtat hoſpitium eis deberi, idq; ab omnibus, niſi qui ſint ab eo onere privilegio exempti: ac ob id inſtituti ſunt metatores, ut hoſpitia tranſituris deſignent. *l.1.& paſſim. C.de metatis.lib.12.* Sed notandum eſt, pręter hoſpitium nihil militibus deberi; non etiã aliud quod ipſis vel ſuorum equorum paſtui conveniat, poſſunt ij accipere, ſcilicet gratis: ac nihil præter annonam, & ſpecies ſibi à delegatoribus proviſas, quæ cùm eis erogantur, debent collatoribus, ſeu ijs qui ſumptus pręſtant, cautionem dare, ſeu ſaltem apocham largiri, ut inde, aut ex actis publicis ſi malint, fide collationis factâ, tantundem ipſis ex publico ærario reddatur. Coguntur præterea milites earum ſpecierum collatione eſſe contenti, quæ in loco inveniuntur, & principalem partem ædium patrifamilias relinquere: acribus pœnis in tranſgredientes milites, necnon in eos ad quos cura hujus rei pertinet, concuſſione, vel colluſione, vel negligentiâ aliquâ utentes, conſtitutis, tam per anteriores leges, *d.tit.C.de metatis.l.un.C.de ſalgamo.hoſpiti. non præb. & C. de erog. militaris anno.* quam per unam elegantem noviſſimam Juſtiniani conſtitutionem. *Nov. de tranſitu.milit.*130. Quæ forma diſciplinæ utinam nunc in hac Belgica teneretur.

CLARISSIMI
VIRI
PETRI GVDELINI IC.
ANTECESSORIS
ACADEMIÆ
LOVANIENSIS
Commentariorum de Jure noviſſimo.
LIBER SEXTVS,
IN QUO
De Iure Sacro.
CAPUT PRIMUM.
Quod ſit jus Sacrum, & quæ ſint ejus partes.

PErveni ad ultimum librum commentariorum meorum juris noviſſimi, in quo diſſerendum eſt de jure ſacro. Jus ſacrum voco, leges & præcepta ſacrorum, ſeu quæ ſunt de rebus ſacris Alio nomine dici id jus poteſt Divinum, nempe quia eſt de rebus divinis. *leg. ult. in princ. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* Cui opponitur jus profanum & humanum, ſeu quod eſt de rebus profanis & humanis: de quo, tam privato quàm publico, in quinque libris præcedentibus horum commentariorum diſſerui. Aliàs frequenter appellare ſolemus jus Divinum, non à materia, ſed ab authore, ſcilicet cujus conditor eſt Deus: *gloſ. ad d. l. ult.* ſicut variè accipi Juris publici nomen dixi, *ſup. cap. 1. lib. 5.* modò pro eo quod eſt de rebus publicis, modo pro illo, cujus authoritas publica eſt. Quinetiam tertio quodam ſenſu, cum pluribus modis vocabulum juris ſumatur, *l. penult. & ult. ff. de Iuſtit. & jure.* jus dicitur Divinum aut humanum, item publicum aut privatum, quod Dei eſt vel hominum, Reipublicæ vel privatorum, dedicatione, uſu, poſſeſſione, aut proprietate. Hoc ſenſu dicuntur divini juris eſſe res ſacræ, ſanctæ, & religioſæ. *l. 1. ff. de rer. diviſ.* Jus de quo impræſentiarum tracto, aptè quoque vocabitur jus Religionis: ſicut vocavit Cicero. *in orat. pro domo ſua.* Religio namq; ſignificat Dei cultum, de quo, & cunctis ad eum pertinentibus, ſermo hîc futurus. Hoc jus partem quandã juris publici, de quo proximè tractatum eſt, cùm jus publicum latiùs ſumitur, eſſe dixi. *ſup. cap. 1. lib. 5.* Nam quod primum in omni Republica haberi debet, eſt curatio rerum divinarum, teſte Ariſtotele, *lib. 7. polit. cap. 8.* Ac Eccleſia, cujus jura hîc deſcribentur, nihil aliud eſt, quam ſacra quædam Reſpublica latè per orbem diffuſa, nec ullo circumſcripta loco, ad communem cultum Dei inſtituta.

Quàm

Quàm ſit hujus juris cognitio juris ſtudioſis conveniens atque neceſſaria, ex ipſa definitione Juriſprudentiæ intelligitur: quippe hæc definitur rerum divinarum atque humanarum notitia. *Inſtit. de juſtit. & jure in princ.* Si dignitatem hujus partis juris diſciplinæ reſpicias, indubiè merebatur primum locum. Quid enim Religione rebuſque divinis dignius? quamobrem in Codice Juſtiniani principium tenet hęc tractatio. Verùm rationem alibi reddidi cur maluerim imitari ordinem Codicis Theodoſiani, in quo ſupremus atque poſtremus locus huic parti juris tributus eſt, nimirum à jure privato, quod magis vulgare eſt, quaſi per gradus ad jus publicum, quod eſt dignius, dein ad jus hoc ſacrum, tanquam digniſſimum, adſcendendo. *ſup. cap. 2. lib. 1.*

Materiæ hujus juris eædem quidem ſunt, quæ juris Pontificij, ſeu canonici: non tamen eſt quod quis exiſtimet, me, cùm hanc tractationem ſuſcipio, quidquam ab hac cathedra, quæ juris civilis eſt, alienum agere: quoniam tractabo has materias principaliter ex conſtitutionibus Imperatorum, ut faciunt qui primos titulos Codicis intepretantur juris civilis profeſſores, ac præſertim ex noviſſimis conſtitutionibus Juſtiniani, quarum expoſitio noſtri eſt inſtituti. Addam vero conſtitutiones Pontificias & canones dumtaxat obiter, ut quam conſentiant conjurentque amicè, & in quibus paucis diſcrepent hæc jura, perſpiciatur: quemadmodum feci, cùm ſuperius in primo libro tractavi de ſponſalibus & nuptijs, necnon quemadmodum jus Romanum ex profeſſo exponens, mores regionum ubique obiter addidi.

Admirabuntur fortaſſis primâ facie aliqui, ex conſtitutionibus Cæſarum, & profanorum legiſlatorum res Eccleſiaſticas & ſacras poſſe rectè tractari, cùm conſtitutiones Imperatorum de hujuſmodi rebus, videantur inutiles, *c. 1 & 2. diſtinct 96. & tota diſtinct. 97. apud Gratian.* Fatendum eſt primam circa has res authoritatem eſſe Pontificum & Sacerdotum, ac eam quæ Principibus terrenis divinitus conceſſa eſt, poteſtatem, cœleſtium rerum adminiſtrationē propriè non attingere: *c. 1. c. 2. & paſſim diſt. 10.* nec tantum apud Chriſtianos, verumetiam apud Ethnicos, procurationem ſacrorū, à poteſtate civili, ratione ſuadente, diſtinctā fuiſſe: Nam Livius ſcribit *lib. 1.* Numam Pompilium proximum Romuli ſucceſſorē, cuncta ſacra ſcitis Pontificis ſubjeciſſe, ut eſſet quo conſultum plebs veniret, ne quid divini cultus turbaretur. Etenim habuere priſci Romani, & ſuos Pontifices, & ſuum jus Pontificium, cujus ſæpe Cicero celebrem facit mentionem. *in d. orat. pro domo ſua. & in lib. 2 de legib.* Ex quo tamen in illa univerſi juris collectione, quæ facta eſt juſſu Juſtiniani, nihil deſumi placuit, propterea quod vetus illud Quiritum jus Pontificium, nonniſi deliria Ethnicæ ſuperſtitionis contineret: manſerunt tantum pauca quædam veſtigia commentitiæ, & impiæ illius Religionis, in ſcriptis veterum Juriſconſultorum, ex quibus compoſitæ fuerunt Pandectæ, ut ſunt quæ de evocatione ſacrorum, & de religione ſepulchrorum, & improbatione exorciſmorum, ibidem leguntur: *l. ſacra. §. 1. ff. de rer. diviſ. l. 1. verſ. non tamen ſi incantavit. ff. de var. & extraord. cog.* qualia cùm occurrunt velut hiſtoria, non vero velut jus, diſci debent. Unde igitur tot partim in libris τ̃ νεαρῶν, Juſtiniani, partim in Codice, etiam anteriorum à Conſtantino magno, Chriſtianorum pijſſimorumque Imperatorum de rebus ſacris ſanctiones? Tenendum eſt id genus conſtitutiones fuiſſe editas, non quaſi de hujuſmodi rebus Principes præcipuè judicare ac præſcribere aliquid unquam potuerint (enimvero de his judicium eſſe ſolius Eccleſiæ, illorumve qui ei præſunt, jam dictum eſt) ſed quod Principis atq; magiſtratuum officium ſit Eccleſiæ judicia & decreta, ubi ea præceſſerunt, tueri, &

ſubditos ad Religionis, canonumque obſervationem compellere, ut quos doctrina & exhortatio ſacerdotum, coërcitioq; Eccleſiaſtica non emendat, hi metu gladij aliorumq; ſuppliciorum, à delictis & impietate deterreantur. *c. principes. & duobus cc. ſeqq. 23. q. 5.* Itaque non novum aliquod jus de rebus ad Eccleſiam ſpectantibus Imperatores ſtatuebant, verùm ita leges ſcribebant, ut omnino ſanctos canones imitarentur, ac magis exequendi, quam decernendi animo. Quo pertinent verba præclara Iuſtiniani in principio Novellæ de ſanctiſſimis Epiſcopis, ſeu ut aliàs ea inſcribitur, de Eccleſiaſticis diverſis capitulis, 123. ſecundũ editionem Holoandrinam (deſunt namque hæc verba in cæteris editionibus) *Si leges* (inquit) *quarum poteſtatẽ fidei noſtræ Deus pro ſuo erga homines amore concredidit, per omnia firmas ac ſtabiles conſervari ad ſubditorum ſecuritatem ſtudemus: quando plus ſtudij debemus circa ſacrarum regularum & divinarum legum obſervationem reponere, quæ pro ſalute animarum noſtrarum definitæ & conſtitutæ ſunt?* & inferius: *Sequentes igitur* (inquit) *ea quæ ſacris definita ſunt canonibus, pragmaticam legem facimus*, &c. Similiter in Novella, quomodo oporteat Epiſcopos 6. §. 1. *Sancimus igitur* (inquit) *ſacras per omnia ſequentes regulas*, &c Quamobrem plurimę tales Imperatorum conſtitutiones in opere Gratiani paſſim inſertæ, citatæque reperiuntur. Ac extant Caroli Magni, nec-non hujus ſæculi Imperatorum, Regum, Principum non pauca ejuſmodi edicta: quanquam fuerunt primis ſæculis crebriores Principum de rebus ſacris conſtitutiones, quod nõ ſolum laici, ſed etiã clerici in officio continerentur ijs cõſtitutionibus: non enim perſonæ Eccleſiaſticæ tunc temporis à poteſtate ſeculari (quod ad externam diſciplinam attinet) exemptæ fuerunt.

Planè lectionis harum imperatoriarum conſtitutionum quæ de rebus ſacris extant, atque adeò hujus tractationis, duplex eſt utilitas. Una, quod exhibeant, ponantque ob oculos mores Eccleſiæ vetuſtos, & qui fuerin aureâ illâ ætate: nam etiamſi ij hoc tempor multum degeneraverint, cùm ſit hæc rerur omnium humanarum conditio ut fere in pe jus ruant, ac non pauca quæ iſtis conſtitutionibus præſcripta ſunt, nunc ſint antiquata tamen pleraque inde ad hodiernum uſqu diem retenta ſunt. Ac juvat magnopere unũ quemq; noſtrum antiquitatis puritatem contemplari, ut hanc ſuâ ſponte imitetur, quamvis nulla lex nunc vim habens, ipſum ad ho compellat. Altera utilitas inſtitutæ tractationis eſt, quod noviſſimæ illæ Iuſtinian ſanctiones, & anteriores quorundam aliorum Principum ut ſunt antiquiſſimæ, & ante mille annos conſcriptæ, convincant apertè, & evertant funditus pleraque nova comment hæreticorum adverſus primatum ſedis Romanæ, vota religionis, continentiam ſacerdotum, ſacroſancta myſteria, ſacraſque cærimonias. Ordo tractationis hujus idem eri qui fuit tractationum de jure privato, & de jure publico: nempe primo loco diſſeram de perſonis; ſecundo de rebus; tertio de officiis actionibuſque quæ ad ſacra pertinent.

CAPUT II.

De Hierarchia, ac primùm de Romano Pontifice, ſummaque ejus poteſtate & dignitate.

SIcut in jure privato, & in jure publico dixi alios habere poteſtatem, alios verò eſſe in poteſtate; ac earum poteſtatum privatarum & publicarum quandam eſſe varietatem: eodem modo hîc dicendum eſt, poteſtatem quandam eſſe ſacram, & Eccleſiaſticam, cui alij ſubditi ſunt, ſive clerici ſive laici ac poteſtatis iſtius Eccleſiaſticæ quoſdam eſſe gradus. *c. 1. diſt. 21. apud Gratianum.* Qui poteſtatem eccleſiaſticam habent, ideoque cæteris præferuntur, Prælati & Antiſtites ſolent appellari: ac Præfecturæ iſtius ſacræ, aptum nomen eſt Hierarchia.

In

In celſiſſimo gradu hujuſmodi poteſtatis ſt Pontifex Romanus; quippe penes hunc lenitudo eſt poteſtatis: cæteri verò Antiſti- es in partem dicuntur vocati ſolicitudinis. s quidem propriam & ſpecialem diœceſim abet Romanam, ſed nihilominus orbi, & niverſæ Eccleſiæ præeſt: quomodo ſolent lij Patriarchæ & Archiepiſcopi ſuam ha- ere diœceſim particularem, quamvis latiùs nperent. Unde vocatur ille ſummus Ponti- ex, & inferioribus titulis aſſumptis, ali- uando Patriarcha, & Archiepiſcopus, & piſcopus urbis Romæ; *l. inter claras. C. de ummа Trinit. & fide Catholica, Novel. ut Eccleſia Romana,* 100. *annnorum gaud. præ- ript.* 9. vulgo eum appellamus Papam, quaſi licamus patrem patrum. Tametſi enim ex eterum ſcriptis conſtet vocabulum iſtud Papæ alijs quoque Epiſcopis, ac Presbyteris ignioribus fuiſſe attributum: *Notat. in c. ſi Papa diſt.* 40. tamen uſus per excellentiam oli Romano Pontifici id applicuit. Simili- er fuêre apud Ethnicos, gradus nonnulli acerdotiorum, & unus Pontificum quiPon- ifexMaximus dicebatur, *Livius lib.* 1. Quā- uam Romani Pontificis tam alta, tamq; am- la eſt poteſtas, tamen ex humilitate, ac ne ideretur cæterorum locorum Epiſcopis ſuā uthoritatem ullatenus derogare velle, noluit lim appellari Princeps univerſalis, ſicut etiā- um is ſe ſimpliciter Epiſcopum, & ſervum ervorum Dei ſcribere ſæpe conſuevit.

Hunc Principatum ſedis Romanæ à Deo pſo inſtitutum credere debemus, ac hæ- eticum eſt contra ſentire. Etenim Chri- tus Petro Apoſtolo dixit, eam Petram ore Eccleſiæ fundamentum, ac poſt re- urrectionem ſuam, ei præ cæteris gregem uum paſcendum tradidit. *Matthæi cap.* 15. *& Ioannis cap. ult.* Non eſt neceſſe, ex acris literis confirmandæ hujus rei gratiā lura adduci, cùm ſit id Theologicæ pro- eſſionis. Ac eundem Primatum Roma- um, conſentiente omnium priſcorum pa- trum dogmata, agnitum fuiſſe, diſcere licet tum ex annalibus, tum ex Gratiano, qui au- thoritates quaſdam antiquiſſimas de ea rei collegit. *diſtinct.* 22. Quod mei inſtituti eſt, ajo conſtitutionibus veterum Principum Chriſtianorum idem planè fuiſſe compre- henſum. Itaque Juſtinianus in Codice vocat ſanctitatem Romani Pontificis, caput omni- um Eccleſiarum, jubens omnes ſacerdotes non modo Occidentalis, verumetiam O- rientalis tractus ei eſſe ſubjectos. *d. l. in- ter claras.* §. *reddentes honorem, C. de ſumma Trinitat. & fide Catholica.* Quinetiam duæ extant noviſſimæ ejuſdem Juſtiniani conſti- tutiones quibus idem ſanxit, fferens ſecun- dùm definitiones quatuor primorum gene- ralium Conciliorum, ſanctiſſimum ſenioris Romæ Papam primum eſſe omnium ſacer- dotum, ac præcedere novæ Romæ, id eſt, Conſtantinopolis, reliquarumque ſedium Archiepiſcopos: nec-non ut legum origi- nem anterior Roma ſortita eſt, ita & Summi Pontificatus apicem proculdubio apud eam eſſe, vocarique eam fontem ſacerdotij, atque adeò præcipuis privilegijs eſſe decoratam; veluti, ne adverſus eam non niſi centum an- annorum eſſet præſcriptio. *Novel. de Eccle- ſia, tit.* 131. §. 1. *& d. Novel. ut Eccleſ. Rom. centum annorum gaud. præſcript.* 9. *in princ.* Quod namque tranſlata imperij ſede Con- ſtantinopolim, eadem prærogativa honorum ei urbi, quæ ſeniori Romæ, data fuerit, *l. in- novatione, C. de ſacroſanct. Eccleſ. l.* 1. *C. de privileg. urb. Conſtant. lib.* 11. id ad princi- patum iſtum cunctarum Eccleſiarum nequa- quam pertinet. *gloſſa ad d. Novel. ut Eccleſ. Rom.* 9. Quare calumniantur, qui primùm il- lud à Phoca Imperatore ſancitum ferunt, ut ſedes Romana Eccleſiarum omnium foret caput. Sane Phocas de hac re legem tulit, non novum quippiam inſtituendo, ſed authorita- tem Romanę ſedis anteriorum Imperato- rum ſtatutis, & traditionibus ſanctorum Pa- trum, immò expreſſis verbis Chriſti ſub- nixam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

nixam, aſſerendo, & declarando, contra ſchiſma quod tunc invaluerat, & arrogantiam quorundam Patriarcharum urbis Conſtantinopolis; qui ob ſedem imperij eò tranſlatam, privilegiaque maxima ſimul ei loco conceſſa, ſe Romanis Pontificibus æquales eſſe, immò præire debere, temerè jactabant uti veræ hiſtoriæ eorũ temporum cõmemorant.

Cùm Romanus Pontifex reverà ſit caput & Princeps Eccleſiæ univerſalis: conſentaneum eſt, ut quæcunque poteſt Princeps profanus in Republica profana, eorundem omnium poteſtatem in Eccleſia, rebuſque Eccleſiaſticis penes illum jure eſſe fateamur. Itaque is à nemine judicatur, & omnium in rebus ejuſmodi eſt judex atque arbiter ſupremus, undique ad eum appellationes perferuntur: & cæterorum Epiſcoporum omnium juriſdictio ab eo manare intelligitur, qui & in eos, ſicut in quoſcunq; alios mortales, quantâcunq; dignitate præfulgeant, quoties occaſio ſe offert, ſuam authoritatem exercet. Præterea quod magnum quoque argumentum eſt ſummæ & univerſalis poteſtatis, habet Pontifex Romanus ubiq; terrarum ſuos vicarios. Sic Juſtinianus in una prædictarum ſuarum conſtitutionum, ſcribit Archiepiſcopum Juſtinianeæ primæ in provincijs ſibi ſubjectis, locum tenere oportere Apoſtolicæ ſedis Romanæ, ſecundùm ea quæ ſanctus Papa Vigilius conſtituerat. *d. Nov.* 131. §. 1. Romani denique Pontificis eſt leges condere, quæ vim ſuam ubique extendunt, ac cenſeri debet is ſupra omnes leges Eccleſiaſticas eſſe, poſſeque eas mutare, earumque gratiam facere. *c. 3. tit. decretal. de conſtitut. c. 1. de majorit. & obedient. in extravag. communib. c. ſi Papa. diſt. 40. c. patet. & paſſim. 9. q. 3.* Attamen diſputari ſolet acriter, An non ſubſit is ſaltem decretis Concilij univerſalis? dicentibus aliquibus, etſi Concilium eo authore cogatur, ac in ſingulos Epiſcopos habeat authoritatem, tamen eum nequaquam habere in univerſos, exemplo Præſidis Senatus, qui Senatum cogit, & primus in Senatu verba facit, multaque agit alia quæ præſtantiam perſonæ ipſius oſtendunt: verùm non ideo major aut ſuperior toto Senatu eſt. Verior meo, plurimorumq; doctiſſimorum hominum judicio, necnon tutior ſententia eſt, Romanum Pontificem eſſe Concilijs quoque œcumenicis ſeu univerſalibus ſuperiorem, nec ſanctionibus eorum adſtringi, immò Concilia ipſa ab ejus authoritate robur accipere, ſicut à Paſchali reſcriptum eſt. *c. 4. §. aiunt in cõcilijs tit. decretal. de elect. Panormit. & alij ibid.* Unde apparet regimen Eccleſiæ habere formam non quidem Ariſtocratiæ, neque Democratiæ, ſed Monarchiæ. Nec verò ſolùm circa res ſacras adeò amplam habet poteſtatem Pontifex Romanus, verumetiam aliquo modo circa res profanas & temporales: quatenus videlicet eæ res rebus ſacris atque æternis, velut excellentioribus cedere & ſervire debent. Ordinem namque illum in cunctis rebus Deus naturaque conſtituit, ut viliora pretioſioribus & dignioribus deſerviant atque cedant: ac cui rei excelleentioris cura commiſſa eſt, eidem per conſequentiam rerum cunctarum viliorum atq; inferiorum cura & poteſtas quædam, ut eæ rei excellentiori minimè officiant, mandata intelligitur: verbi gratiâ, poteſt Princeps, etſi Reipublicæ dumtaxat adminiſtratio ipſi commiſſa eſt, de rebus privatorum paciſci, cùm Reipublicæ neceſſitas id requirit; quoniam ſcilicet rerum publicarum potior cauſa eſt. *Notat. ad l. conventionem. ff. de pactis.* Quare eodem modo Pontifex Romanus poteſt ſoletque pro Eccleſiæ neceſſitate vel utilitate, animarumque ſalute, etiam Reges aliquos creare, & regnis prius conditis providere: ac eatenus uterque gladius, nempe tam temporalis quàm ſpiritualis, ad eum ſpectare dicitur. *d. c. 1. de major. & obed. in extravag. communibus.* Sic enim Zacharias Pontifex Hildericum Francorũ Regem, quod ob ſocordiam

cordiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

cordiam ejus in Gallia religioni periculum imminere videretur, depoſuit, & ſubditos à jurejurando, quo ei obſtricti erant, abſolvit, ſuffectuſque in ſolium fuit Pipinus. *c. alius.* 15.*q*.6. Habemus & Innocentij quarti reſcriptum, quo Sanctium Luſitaniæ Regem, ob ignaviã, adminiſtratione regni interdixit, & Alphonſo ipſius fratri eam mandavit. *c. grandi.tit.decretal.de ſupp.negli.prælat.* Deinde, quod notatu digniſſimum eſt, Leo tertius negligentibus Grecis Imperatoribus Eccleſiam in partibus Occidentis adverſus barbarorum injurias tueri, ac cùm duce aliquo magno opus eſſet, cujus clypeo hoſtes Eccleſiæ comprimerentur, Carolum Magnum Pipini filium Imperatorem creavit, illudque Romanorum Imperium quod nunc eſt, condidit. *c. venerabilem.* 34.*de elect.* Alexander denique ſextus (anni ſunt paulò amplius cẽtum) ne Reges Caſtiliæ & Luſitaniæ, navigando ad Molucas inſulas, aliaſve regiones ſe invicem impedirent, & (quod exitioſum Chriſtianæ Reipublicæ futurum erat) in contentionẽ venirent; lineâ rectâ à Polo Artico ad Antarcticum in tabula picta orbis terrarũ tracta, mundum, velut quidam ejus arbiter, inter eos Reges ita partitus eſt, ut quidquid ultra illam lineam verſus Occidentem in ſemicirculo ab infidelibus juſtè eriperetur, id Caſtilianis cederet; illo quod citra eſſet, Luſitanis relicto. Poſſem & plura alia ejuſmodi exempla referre, quæ brevitatis cauſsâ omitto. Qui de amplitudine poteſtatis Romani Pontificis, etiam ſupra Concilia & regna, diſcere plura volet, adeat Robertum Bellarminum Theologum in controverſijs de Romano Pontifice, & de Conciliorum authoritate nec-non in alio quem ſcripſit libro, de tranſlatione imperij Romani.

Cùm maxima hæc ſit Pontificis Romani poteſtas, tantaque majeſtas; par eſt maximum quoque, & pluſquam regium ejus ſedis ſplendorem externum eſſe qui tamen vix ullus initio fuit, propter perſecutionem impiorum tunc ſævientium. Etenim Divus Petrus, & triginta tres qui dein ſecuti ſunt ſummi Pontifices, omnes martyrium paſſi ſunt. Sic inter turbines & adverſa mundi, ſuam Eccleſiam ſuccreſcere Deo placuit, donec Conſtantinus Imperator divino miraculo per baptiſmum, morbo quo tenebatur ſanatus, Silveſtrum, Romanamque Eccleſiam cui is præerat, immenſis auxit dotibus atque honoribus: Quippe Pontifici diadema aureum, chlamydem purpuream, aliaque imperij ornamenta, ſimulque imperatoriæ majeſtatis gloriam dedit: ſtratoris officium, (qui mos etiamnum in coronatione Imperatoris obſervatur) ei exhibuit, majorem, illi quàm ſibi honorem à cunctis impendi jubens: quinetiã Eccleſiæ Romanæ presbyteris & Diaconis dignitatem conſularem & patriciatus conceſſit: palatium Lateranenſe, urbem Romam, Italiam, cunctaſq; Occidentis provinas Pontifici diſponendas reliquit; transferens imperij ſedem Bizantium Græciæ urbem, (cui inde nomen inditum Conſtantinopolis) minimè æquum arbitratus, ubi eſſet ſacerdotij Principatus, & religionis caput, ibi degere Imperatorem terrenum *c. Conſtantinus. diſtinct.* 96. *apud Gratianum, & c. fundamenta de electio.in* 6. Sunt qui hanc donationem Conſtantini fictam, non factam; ſunt qui non jure factam ſcribere auſi ſunt: quorum dogmatum utrumque meritò reprobatum haberi debeat. Cur enim negemus factum, quod tot monumentis commendatum videmus? Cur id jure factum inficiemur, cujus author non modo ipſe Princeps, ſed cum eo Populus & Senatus. Non debet quenquam turbare, quod paleæ vox loco Gratiani mox allegato, adſcripta cernatur, cùm hæc inſcriptio, ſi credimus Præpoſito, *ad d. c. Conſtantinus.* nihil aliud ſignificet, quàm additamentum factum poſtea à viris doctis operi Gratiani. Attamen vix puto Conſtantinum hoc facto ſe prorſus imperio per Occidentem abdicaſſe, ſed tantùm dote ſufficienti, & ampliſſimo

quodam honore, Romanam Eccleſiam ejuſque rectorem donaſſe. Ut hoc magis exiſtimem, me movet, quod ipſemet Conſtantinus in diviſione bonorum, quam inter liberos fecit, Italiam comprehenderit: & quod alij Imperatores, adhuc diu poſtea Occidenti leges condiderint, tributa imperaverint, ibi exarchos ſeu præfectos habuerint; quinetiam cùm duo Imperatores fuerunt, unus Orientem, alter Occidentem, pari poteſtate rexerunt; non tam poteſtate ipſâ, quàm adminiſtratione diviſâ: etenim leges utriuſque toti imperio dabantur, vimque etiam Romæ habebant. Ac opes & exemptiones, quæ nunc cernuntur, Eccleſiæ Romanæ, non tam illa Conſtantini donatione, quàm plurium piorum, qui poſt vixêre, Principum munificentiâ, juſtiſque alijs acquiſitionum generibus, nituntur. *Didacus Couarruvias lib.4. variar. reſolut. cap. 16. num. 8. & latius. Epo Boetius de juriſdictione Eccleſiaſticorum temporali, quæſt. 3. & 5.*

CAPUT III.

De Cardinalibus, & officijs ſacri palatij Apoſtolici.

PRoximum poſt Romanum Pontificem locum poteſtatis & dignitatis in Eccleſia tenent Cardinales; quoniam illi ſunt ſelecti, ut in regenda univerſa Eccleſia, & graviſſimis quibuſque ejus negotijs, ſummo Pontifici præſto ſint, eique perpetuò aſſiſtant, ſintque ejus coadjutores, & collaterales: *c. fundamenta. §. decet namque de elect. in 6.* unde qui ex collegio iſto Cardinalium mittuntur legationis cauſsâ, vocantur Legati à latere, pręcipuâ quâdam poteſtate præ cæteris legatis pollentes. *c. volentes. & paſſim tit. decretal. de officio legati. c. 1. eod. tit. in 6.* Cùm enim Princeps profanæ Reipublicæ aliquos Proceres & Senatores apud ſe concilij cauſsâ habeat; meritò ſummus Pontifex Eccleſiæ Catholicæ tam latè patentis negotia directurus, aſſiduos quoſdam Conſiliarios, apud ſe habere debet. Sunt igitur Cardinales inſtar Senatorum, & in Sacro illo Senatu & conſiſtorio, unaquæque orbis provincia, & unuſquiſque ordo religioſorum & unaquæque celebris alia univerſitas ſuum habet patrem tutelarem ſeu protectorem: ij præterea munus habent eligendi ſummi Pōtificis, ac ex eorum collegio eligi ille conſuevit: quinetiam ſede Romanâ vacante, univerſæ Eccleſiæ regimen, ſaltem in illis negotijs quæ moram non patiuntur, penes eos eſt. *c. 1. & cc. ſeqq. diſtinct. 79.* Quin utrumque eorum officiorum quo funguntur Cardinales, ac etiam nomen ipſum Cardinalis ſit vetuſtiſſimum, nulla dubitatio eſt. Nã ſemper fuêre qui ſummum Pontificem eligerẽt, & electo operâ conſilioque aſſiſterent, ac tẽporibus D. Silveſtri, & D. Auguſtini, iſtud nomen in uſu fuiſſe conſtat. Attamen non ita antiquum eſt, quod hoc nomen, illaque officia fuerunt, uti nunc ſunt, conjuncta. Cardinales namque dicti fuêre antiquitus non ſolius Romanæ Eccleſiæ Presbyteri & Diaconi, ſed cujuſcunque majoris & honoratioris, veluti Carthaginenſis, quaſi primarij & principales. Quâ ſignificatione etiamnum Ravennæ & Compoſtellæ ſacerdotes quidam præcipui hoc nomen retinent. Id epitheton rebus quoque alijs principalibus uſus adaptavit, nimirum quia ab eis, velut oſtia à cardinibus, cæteræ dependent: ut cùm dicimus quatuor eſſe virtutes Cardinales. Deinde olim ſummos Pontifices eligi ſolitos legimus à clero, interventu etiam aliquando Imperatoris & populi, ac conſilio præſertim uſos fuiſſe Epiſcoporum vicinorum: ac certum eſt, tunc Epiſcopos quoſvis fuiſſe Preſbyteris vel Diaconis Cardinalibus majores, non tantum cauſſa ordinis, & propriæ diœceſis, verumetiam quod ij præcipuè in negotijs univerſæ Eccleſiæ adhiberentur. Verùm res tandem mutata eſt, & electio ſummi Pontificis, tractatioq; negotiorum Eccleſiæ univer-

ſalis

lis, ad ſolos illos qui Cardinales modò ap-
ellantur, & apud Pontificem ſunt, tranſlata;
anentibus reliquis Epiſcopis in ſua diœce-
ad eam ſpecialiter regendam; ac rariſſimè
de evocatis; ac ferè nunquam niſi indicto
nerali Concilio; quemadmodum accidit
ndem apud Quirites, ad Senatum regimen
rius Reipublicæ transferri: quod difficile
ſet, totum populum urbis, cùm numeroſior
ctus eſſet, ob eam rem convenire. *l. 2. §. de-
de quia. ff. de orig. jur.*

Ex quo tempore hæc officia ſic fuere ad
ardinales tranſlata: cœpit maximus & quaſi
gius eorum eſſe ſplendor, ac quiſque eo-
um (licèt tantùm Diaconus ſit) quolibet E-
ſcopo, vel Archiepiſcopo, vel Patriarchâ,
aberi major: quanquam multò antè (quoni-
n Romana Eccleſia cæteras ſemper ante-
elluit) Clerici ejus Eccleſiæ ſingulari quodã
onore præfulſerunt. Dixi enim capite pro-
imo, Conſtantinum eis dignitatem conſu-
rem & patriciatus dediſſe. Quemadmodum
enatorij ordinis veſtitus quondam erat la-
us clavus, ita hodie Senatus illius Romanæ
universalis Eccleſiæ, qui ex Cardinalibus
onſtat, veſtimentũ eſt ruber galerus, & pur-
ura: cujus uſus legitur inſtitutus fuiſſe ab
nnocentio IV. in Cõcilio Lugdunenſi. Tituli
uibus exornantur Patres illi conſcripti, ſunt
iplicis generis. Alij enim dicuntur Epiſcopi
ardinales, alij Presbyteri Cardinales, alij
eniq; Diaconi Cardinales, à titulis Eccleſia-
um quæ ipſis aſſignatæ ſunt. Planè ſunt ur-
is Presbyterorum viginti-octo, & Diaco-
orum ſexdecim tales tituli, & Epiſcoporum
rbi vicinorum ſeptem. Origo eorum titulo-
um Eccleſiaſticorum in urbe ab Euariſto,
ui ſedit tempore Trajani facta legitur. Sed
ciendum eſt, ad dignitatem Cardinaliũ, mul-
os ſuper numerum iſtum titulorum adſciſci
rbitrio Pontificis, nec-non externos & re-
notiores Epiſcopatus plerumque ad tantæ
lignitatis faſtigium adſcitos addi. Inter o-
nnes verò Principem locum tenet, qui titu-
lum habet Epiſcopi Hoſtienſis, quippe qui
coronat Papam, ungitq; Imperatorem. Cum
ex his quæ dicta ſunt, appareat ſtatum Car-
dinaliũ, qualis nunc eſt, non fuiſſe primis Ec-
cleſiæ temporibus: mirum videri non debet,
quamvis omnium penè cæterorum officiorũ
Eccleſiaſticorũ exacta deſcriptio noviſſimis
Juſtiniani conſtitutionibus contineatur, nul-
lam tamen hujus muneris Cardinalium mẽ-
tionem eis contineri. Quare hæc de Cardi-
nalibus ſufficiant, ac qui de his plura deſide-
rat, legat ea quæ notata ab interpretibus re-
periuntur ad Clementinam ſecundam de e-
lectione, & Andream Barbatiam, Onufrium
Panuinum, & aliquot alios Authores qui de
Cardinalibus ex profeſſo ſcripſerunt.

Sicut in aula Imperatoris, præter Sena-
tores, alij multi ſunt omnibus generibus of-
ficiorum fungentes, ita ſunt in palatio ſacro
Apoſtolico id eſt, in palatio ſummi Pontificis:
quod Apoſtolicum vocatur, quod is D. Pe-
tri Apoſtoli ſit ſucceſſor. Ac ſi Imperatoris
rebus titulus ſacri rectè apponitur, ſicut fa-
ctum videmus paſſim in poſtremis libris
Codicis, quanto rectius rebus Pontificis?
utpote cujus poteſtatis non ſolùm origo ſa-
cra eſt, verumetiam functio circa res ſacras
penitus verſatur. De præcipuis iſtis officijs
palatij Pontificij, nnnc aliqua dicenda ſunt.
Primarium honore, authoritate, & commo-
do, inter hæc cenſetur eſſe munus Vice-
cancellarij: nam is ſceptrum juſtitiæ tener,
& literarum expeditioni de rebus omnibus
Eccleſiaſticis, præeſt, reſcripta, diplomata,
& privilegia, antequam ſigillo muniantur,
examinans atque corrigens, ideoque fungens
pari officio quo apud Regem ſeu Principem
aliquem fungi ſolet Cancellarius, qui le-
ges Regni cancellat iniquas, & mandata pij
Principis æqua facit: Cur is Vicecancellarius
Apoſtolicus potius appelletur quàm Can-
cellarius, varij varia excogitarunt. Probabilis
ratio videtur Gomeſij in procemio regula-
rum cancellariæ, nempe quia ſummus Pon-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

tifex cujus vicem ille gerit, ipſemet ſit Cãcellarius Dei in Eccleſia. Secundum honoris & authoritatis officium eſt illius, qui vocatur Camerarius Apoſtolicus. Huic incumbit cura tam urbis Romæ, quàm reliqui patrimonij & fiſci Romanæ Eccleſiæ, nec-non redituum ejus in pauperes erogatio. Tertium & prædictis proximum eſt officium majoris ſeu Summi Pœnitentiarij. Hic vice ſummi Pontificis fungitur in poteſtate abſolvendi à gravibus peccatis pœnitentes: in quo præcipua ejuſdem Pontificis authoritas conſiſtit, cùm Chriſtus ſuo Vicario dederit claves regni cœlorum, poteſtatemque ligandi & ſolvendi adeò efficacem, ut quod nexum ſolutumve ab eo in terris fuerit, id in cœlis ita habeatur, *Matthæi cap.* 16. Licèt plurima quoque alia, officio huic Pœnitentiarij adjuncta ſint, verbi gratiâ, ut reſcribat de diſpenſationibus matrimonij, & ordinum ſacrorũ. Vocatur autem ille ſummus ſeu major Pœnitentiarius, ad diſtinctionem ſubſtitutorum plurium, quos habet per majores urbis ædes ſacras, qui ſimpliciter Pœnitentiarij appellantur. Tribus iſtis officijs Vicecancellarij, Camerarij, & Summi Pœnitẽtiarij, cùm honoratiſſima ſint, Cardinales quidam pręcipui honorari ſolent.

Subjiciuntur ſingulis eorum officiorum, & ab eis dependent plurima alia officia; quædã majora, quibus præficiuntur etiam Cardinales; quædam media, quibus Epiſcopi, alijque viri graves, & dignitate præditi; alia denique infima. Infimis officijs funguntur in Cancellaria, Notarij, Scriptores, & ſimiles litterarum expeditioni intendentes. Sub officio Vicecancellarij eſt inſigne officium, quod vocant Contradictorum, in quo ſcilicet contradictiones partium audiuntur de perſona judicis, de loco judicij exercendi, ſimilibus, quoties judices in provincijs ſunt dandi: ac ſpecialis iſtarum contradictionum auditor quidam conſuevit conſtitui. Sub Camerario eſt Audientia Cameræ Apoſtolicæ, quæ velut domeſticum Pontificis auditorium eſt. Auditoris ejus officium eſt, cenſuras Eccleſiaſticas adverſus contumaces & delinquentes ferre, ac de eis cognoſcere. Subeſt eidem Camerario & Theſaurarius, cujus partes ſunt, omnem pecuniam, quę ad ærarium pervenit, recõdere & quando res exigit, eã exponere. Porrò Conſignaturæ, cui ſummus Pœnitentiarius ex generali ſua poteſtate quoq; præeſt duo ſunt Auditoria; in quorũ uno ea quæ ad gratiam; in altero, quæ ad juſtitiam pertinent, tractantur. Utrique Auditorio præfecti ſunt Juriſperiti, etiam Cardinales aliqui, qui Referendarij vocantur; quale nomen officij conſtat fuiſſe quoque olim apud Imperatores Conſtantinopoli, *Novel. de referend. ſacri palatij.* 10 *dixi ſup. cap.* 5. *lib.* 5. Ac ſunt ij illorum quæ à Pontifice poſtulantur inſpectores, atque adeo libellorum ſupplicum velut magiſtri: quæ poſtulata ij approbaverint, hæc vel ad ipſum ſummum Pontificem in arduis negotijs, vel ad Cardinalem illum qui Signaturæ Præfectus eſt, in levioribus negotijs, ut ſubſcriptionem ſuam adjiciat, perferuntur.

Prætermittendum verò hîc non eſt nobiliſſimum & ſummum illud tribunal, quod vocant Rotæ, in quo duodecim clariſſimi Juriſconſulti auditores, audiendis cognoſcendiſque cauſſis, quæ undiq; ad judicium ſummi Pontificis deferuntur, deputati; quorum deciſiones tanti ubique fiunt, ut pæne pro conſtitutionibus Pontificijs allegentur. Certè omniũ iſtorũ officiorum ſtatus, ſæpenumero mutatus eſt, nec antiquis temporibus talis extitit, qualis nunc eſt. Plenior horum notitia tum ab interpretibus dictæ Clementinæ ſecundæ, de electione, tùm à Gomeſio, in prædicto regularum Cancellariæ procemio, & maximè ob Octaviano Veſtrio, lib. 1. & 2. introductionis quam in Romanæ aulæ actionem ſcripſit, ejuſque Scholiaſte Nicolao Anthonio Granatio, ſumi poteſt.

CAPUT

CAPUT IV.

De Patriarchis, Archiepiſcopis, & Epiſcopis, eorumque ordinationibus.

IN ſublimi gradu Eccleſiaſticæ dignitatis, eſſe quoque Patriarchas & Archiepiſcopos, etymologia ipſa oſtendit. *c.1.diſt.21.* Superiores ſunt Patriarchæ, appellatione eorum ductâ à Patribus veteris teſtamenti, quibus hoc nomen tributum eſt. Patriarchæ quatuor ſunt, Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hieroſolymitanus: pares quidem Pontificalis poteſtatis prærogativâ ſed ſedium excellentiâ, ſecundùm modò deſcriptum ordinem, inter ſe differentes. *c.Conſtantinopolitanæ. & c.ſeq.diſt.* 22. Intellige illos eſſe Patriarchas, præter Romanum Pontificem, qui etſi ſupra omnes eminet, tamen quoque Patriarcha eſt, & ſic interdum vocatur: *c.ult;d. diſt.22.dixi ſup. cap.2.h.lib.6.* quippe Patriarcha eſt Occidẽtis, cùm cæterorum poteſtas verſus Orientem vel Auſtrum extendatur. Initio ſolùm fuerunt tres ejuſmodi dignitatis ſedes, ſcilicet Romana, Alexandrina, & Antiochena. *c.ſacroſancta.d.diſt.22.* Additæ ſunt poſterioribus ſeculis Conſtantinopolitana & Hieroſolymitana. Ac ſedes Conſtantinopoleos, poſt Romanam, reliquis prælata: *c.Conſtantinopolitanæ. & c.renovantes. & c.ult. ead. diſt.* videlicet ut veteri Romæ, nova Roma in Pontificatus honore, quemadmodum in profanis honoribus, quàm proximè accederet. Quod Juſtinianus noviſſimæ ſuæ conſtitutionis verbis complexus eſt, ſanciens, juxta canones & definitiones ſanctorum Conciliorum, ſanctiſſimum ſenioris Romæ Papã, primum eſſe omnium Sacerdotum: beatiſſimum autem Archiepiſcopum Conſtantinopoleos, novæ Romæ, ſecundum habere locum poſt ſanctam Apoſtolicam ſenioris Romæ ſedem; alijs verò omnibus ſedibus præponi. *Novel. de Eccleſ.tit.131.§.1.* Vocat Archiepiſcopum, eum qui etiam Patriarcha eſt: quoniam ſuperioribus Antiſtitibus tituli quoque inferiores conveniunt diverſo reſpectu. Ac ſciendum eſt ſummos illos Patres multis provincijs & regionibus Præfectos fuiſſe; ſicut dixi in jure publico, inter provinciales magiſtratus fuiſſe aliquos, quorum imperium latiſſimè per maximos quoſdam tractus, ſeu regiones orbis Romani diffundebatur. *ſup.cap.6.lib.5.* Cùm tanta ſit prædictorum quatuor Patriarcharum amplitudo, non abs re quæſitum reperitur; Utrorum dignitas ſit major, horum an Cardinalium? Verior ſententia, uſuſque obtinuit Cardinales præferri, propterea quod ij ſint, ut proximo capite enarravi, à latere ſummi Pontificis, ac cum eo ejuſdem conſiſtorij. *gloſ.pragmaticæ ſanctionis.§.quod ſi quis.tit. de collationibus.* Quare qui loci in jure Patriarchis iſtis proximum à Romano Pontifice gradum tribuunt, accipiendi ſunt de ordine Epiſcopalium ſedium, *c.antiqua.tit.decretal. de privileg.& c.ſancta.de elect.in extravag.commun.* aut certè de ijs temporibus, quibus nomen Cardinalis ad faſtigium illud honoris nondum adſcenderat. Quoniam Patriarchæ illi hodie (proh dolor) ſchiſmatici ſunt, receptum eſt probo more titulos earum principalium ſedium, ut & inferiorum quæ ab infidelibus occupantur, Epiſcopis alijs Catholicis, honoris cauſâ, & quo priſtinæ dignitates Eccleſiaſticæ in Catholica Eccleſia permanſiſſe videantur, aſſignari.

Cæterùm ſciendum eſt, præter modò commemoratos, exiſtere aliquos alios ſplendore & imperij latitudine illis prioribus multò inferiores Patriarchas; veluti in Italia, Venetum, & Aquilienſem; in Francia, Viennenſem & Bituricenſem; in Hiſpania, Toletanum; in Germania Magdeburgenſem; in Hungaria Strigonienſem; in Anglia denique Cantuarienſem. Verùm hi ſæpius appellantur Primates, quaſi primarum ſedium Archiepiſcopi. *cap.1.& c.nulli. diſt.99.c.conqueſtus.9.q.3.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Subſunt Patriarchis, nec non Primatibus, cæteri Archiepiſcopi, qui ſingulis provincijs, & multis Epiſcopis præſunt. *c. cleros. diſt.* 21. Appellantur hi etiam Metropolitani, quod eorum ſedes in aliqua Metropoli, id eſt, in præcipua quadam urbe, ſeu matrice civitate conſtitui ſoleat. *c. paſtoralis. de off. ordinarij*. Quâ enim ratione Roma, quæ univerſo orbi Romano imperabat, univerſalis Eccleſiæ rectori aſſignata eſt, eadem cęteri Eccleſiæ principatus, in principalibus urbibus conſtituti fuêre; ejuſque inſtituti origo, ab Apoſtolis ipſis repetitur. *c. 2. diſt. 99.* Sciendum tamen, antiquitus fuiſſe quandam differentiam poſitam inter Archiepiſcopos, & Metropolitanos; ac Metropolitanorum appellatione propriè deſignatos Epiſcopos ſimplices, & Archiepiſcopis ſubditos; quibus eo quod in Metropolibus degerent, nonnullum imperium præ Epiſcopis oppidorum ſubditorum, conceſſum erat. *d. c. cleros. diſt. 21.* Unde Juſtinianus ſe patriæ ſuæ Juſtinianeæ primæ ſedem nõ modò Metropolitanam, ſed & Archiepiſcopalem feciſſe ait, ſubjiciendo ei quamplurimos vicinorum locorum Epiſcopos. *Nov. de privileg. Archiepiſcop. Iuſtin. primæ.* 11. & *d. Nov. de Eccl. tit.* 131. §. 1. Sita eſt hæc urbs in Pannonia ſecunda, cui hodie nomen Bulgaria. Eſt verò & alia Juſtinianea in Africa, cujus Epiſcopo, & alijs jus Metropoliticum habentibus, ſuam prærogativam ſervari jubet. *d. Nov.* 131. §. 1. Cujacius cõfundit nomina Patriarchæ & Archiepiſcopi, aitq; Juſtinianum eam patriam ſuam honore Patriarchatus afficere voluiſſe. *ad d. Nov.* 11. Verùm antiquitas, ac pręſens etiam uſus hæc vocabula diſtinxit. *d. c. cleros. diſt.* 21. Non obeſt quod Juſtinianus ſub juriſdictione Archiepiſcopi patriæ ſuæ Daciam Mediterraneam, & Daciam Ripenſem, & Dardaniam, Myſiam ſuperiorem, atque Pannoniam eſſe voluerit. *d. Nov.* 11. & *d. Nov.* 131. §. 1. Tametſi enim hæ multæ provinciæ ſunt, imperij profanorum magiſtratuum partitione, tamen unicam provinciam Eccleſiaſticam fuiſſe, quæ ijs omnibus comprehenderetur, exiſtimandum eſt: atque Patriarcha propriè dictus eſt, ut ſuperiùs enarravi, multarum Eccleſiaſticarum provinciarum Antiſtes. Quinetiam tam Archiepiſcoporum, quàm Patriarcharum, ad diſtinctionem inferiorum Præſulum, qui ſolo pedo utuntur, eſt crux quæ ante ipſos defertur, & pallium quo veſtiuntur. *cap. 1 ut lite pendente nihil innovet. c. antiqua. de privil.* Verùm hæc differentia eſt, Archiepiſcopus nequit crucem permittere ante ſe deferri extra provinciam ſuam; at verò Patriacha, ubique poteſt, præterquam in præſentia ſummi Pontificis, legative ejus. Item pallio ubique & ſemper ornatur Pontifex ſummus, cæteri tantùm in Eccleſia, & certis diebus. Sed tamen Patriarcharum illorum principalium, qui ſuprà nominati ſunt, hæc eſt authoritas, ut Archiepiſcopis ſibi ſubditis pallium tradant. *d. c. antiqua. & ibi not. de privileg.*

Sicut Patriarchæ Archiepiſcopis, & Metropolitanis præſunt, ita hi Epiſcopis. Sane Epiſcoporum nomen generale eſt, complectens & Archiepiſcopos, & Patriarchas, & ſummum Pontificem. Ac ſi conſecrandi, Chriſmate inungendi, & reliquas id genus functiones quæ ab ordine Epiſcopali dependent, conſideres; inter omnes eſt paritas: quo fit ut ipſe ſummus Pontifex, omnes iſtos fratris nomine honoret, cæteros qui non ſunt Epiſcopi, quantâcunque dignitate præfulgeant, filios appellet. Sed ſolent, ſtrictius ſumpto generis vocabulo, ſimpliciter Epiſcopi appellari, qui non univerſæ Eccleſiæ, nec magnæ alicui ejus parti, nec toti alicui provinciæ Eccleſiaſticæ, ſed uni dumtaxat civitati, lociſque ei ſubjectis, præſunt, quorum locorum comprehenſio, conſuevit vocari diœceſis. Tametſi enim hæc vox diœceſis aliquando apud authores ſumitur pro latioris adminiſtrationis loco, qualem habue-

habuerunt in provincijs Præfecti Prætoriorum: *l. Præſides. C. de off. Rector. provinci. dixi ſup. ca 5. lib. 5.* tamen uſu loquendi dudum recepto, diœceſim appellamus fines imperij cuiuſque Epiſcopi, & diœceſanum, qui ei præeſt. *c. Epiſcopum. 6 q. 1. c. quicunque. 16 q. 3.* Sedes hujuſmodi Epiſcoporum ſolent quoq; in celebribus quibuſdam oppidis collocari, ac uſus introduxit talibus oppidis per excellentiam nomen civitatis adaptari. *c. Salvator. tit. de præbendis in extravag. commun.* Epiſcopi dicti ſunt, quaſi ſpeculatores ſeu inſpectores, eo quod cura eorum ſit gregis Dei obſervationem habere. *d. c. cleros. diſt. 21.* Cujus vocis uſus, etiam ad obſervatores & curatores rerum profanarum reperitur ſpectaſſe: *Cicero lib. 7. epiſtola. ad Atticum.* verbi gratiâ, Epiſcopi panis dicti fuêre qui panis curam habêbant. *l. munerum civilium. ff. de munerib. & honorib.* Sciendum eſt infimum eſſe gradum Epiſcoporum illũ, de quo impræſentiarum loquimur. Fuerunt quidem antiquitus quidam ſub eis Epiſcopi ex eo appellati, quod certæ alicui diœceſis parti præpoſiti eſſent, ejuſque partis eſſent velut Epiſcopi; ſed eorum uſus poſtea è medio ſublatus, *c. Chorepiſcopi. diſt. 68.* ac cura animarum ſub Epiſcopis ad quoſdam digniores Presbyteros tranſlata: de quibus dicam proximo capite.

Cùm nomen Epiſcopi ſit, ut mox dixi, generale; de omnibus Epiſcopis generaliter accipi volo, quæ hìc deinceps ſum narraturus de electione, ordinationeque Epiſcoporum, nec non de officijs, privilegijſque eorum, niſi ſi quid ſpecialiter certo gradui Epiſcoporum attribuero. Circa electionem ordinationemque, quomodo ea fiat, notandum eſt, quod ſuggeritur noviſſimâ unâ Juſtiniani conſtitutione, dictante quoties opus fuerit ordinari Epiſcopum, convenire debere Clericos, & Primates civitatis, cui Epiſcopus ordinandus eſt, ac de tribus perſonis idoneis decreta, nominationemque facere, nimirum ut ex tribus iſtis perſonis ea ordinetur, quam ille qui ordinandi jus habet, prætulerit, aptioremque judicaverit: ac quidem eligentes propoſitis Euangelijs, & periculo animæ ſuæ affirmare debere ſe nullo affectu privato, ſed quod eas tres perſonas eſſe idoneas ſciant, has elegiſſe. *Nov. de ſanctiſſ. Epiſcop. 123. §. 1.* Si, ut aliquando evenit, non inveniantur tot perſonæ idoneæ quæ eligantur, licere eo caſu electionem facientibus, in duabus, vel etiam in una perſona, quæ idonea ſit, decretum facere. *d. §. 1. verſ. ſi vero ut.* Ac qui Epiſcopum electuri ſunt, cito, ſcilicet intra ſex menſes, idipſum abſolvere debere; quod ſi id temporis ſpatium labi permiſerint, tunc illum, cui ordinandi ſeu conſecrandi Epiſcopum jus incumbit, poſſe ſuo arbitrio, & ex ſua conſcientia, non exſpectatâ diutius aliorum electione, id facere. *d. §. 1. verſ. ſi vero qui.* Ordinationis conſecrationiſque jus incumbit proximo ſuperiori Antiſtiti, ac gloſſa in eo proba eſt: *ad d. Nov. 123. §. 1. in verbo competit.* ſed prava, meo judicio, cùm tradit, tres eſſe perſonæ quæ ordinanda eſt, electores. *ad d. §. 1. in verbo ex trium.* Loquitur namque textus conſtitutionis, de eligendis offerendiſve ſuperiori Antiſtiti tribus, non de electoribus tribus conſtituendis; immò indicat, quotquot ſunt civitatis Clerici & Primates, tot electioni intereſſe oportere. Falli quoque mihi gloſſa cum Azone videtur in eo, quod nomine Primatum civitatis, intellexerit Archipresbyteros, Archidiaconos, & ſimiles Eccleſiæ viros primarios. *ad d. §. in verb. Primates.* Nam ij vocabulo Clericorum generali ſatis comprehendebantur. Itaque potius reor Juſtinianum Primatum civitatis appellatione intellexiſſe laicos, quibus præcipua civitatis cura incumberet. Conſtat enim olim primis Eccleſiæ ſæculis, in electione Antiſtitum, Principis ac populi vota nequaquam fuiſſe prætermiſſa: quinetiam medijs ſæculis, Carolo Magno, & Otthoni Imperatoribus, facultatem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

cultatem eligendi Romani Pontificis conceſſam fuiſſe. *c Adrianus. & c.in ſynodo. & paſſim.diſt.* 63. Ac verò quod laici ad electionem aliquando admiſſi ſint, tenendum eſt id fuiſſe factum, non quaſi ab eis electio reverà dependeret, verùm quod optimum exiſtimaretur, eum qui non modò Clericis, ſed etiam plebi, ſaltem in rebus ſacris præfuturus eſſet, omnium conſenſu & deſiderio eligi. *diſt.62.apud Gratianum.* Cęterùm experientia poſteriorum temporum docuit ſatius fore, Clericos ſolos ad electiones ſacras adhiberi; *d. diſt. 63. in princ.* idque ſeriò conſtitutum eſt, reprobatâ quâvis conventione, aut conſuetudine contrariâ. *c.ſacroſanct. & c.maſſana.tit.decretal.de elect.* Inſuper illud poſterioribus temporibus placuit, unam dumtaxat eligi perſonam, cujus electio à ſuperiore Antiſtite confirmetur; nec Clericos quoſcunque civitatis, ſed ſolius Eccleſiæ matricis, eoſque Canonicos, ad electionem vocari. *c.in Geneſis. c. Eccleſia.c. bonæ. & paſſim.eod.tit. de elect.* Illud denique tandem conſtitutum, ut neceſſe ſit electionem abſolvi intra trimeſtre; ſemeſtri dumtaxat in electionibus quæ fiunt ad minores dignitates Eccleſiaſticas, retento: quippe majus periculum ex diuturna vacatione majorum officiorum imminet. *c.ne pro defectu. eod. tit. de elect. c.2. de conceſſ. præb.* Confirmationem electi ſequi ſolet conſecratio, quæ manuum impoſitione trium provinciæ Epiſcoporum, necnon unctione Chriſmatis, & certâ ſolemnitate verborum precumque perficitur. *diſt.64. & c.ſi Archiepiſcopus.tit.decretal.de temp.ordinat.* Ante ejuſmodi conſecrationem, confirmatus ea tantum exequi poteſt, quæ ſunt juriſdictionis & adminiſtrationis, non etiam ſacerdotes aut diaconos creare, aut cætera agere quæ ſunt ordinis Epiſcopalis. *c.tranſmiſſam. & c.quod ſicut.d.tit.de elect.* Quinetiam ſi Archiepiſcopus eſt, vel major, pallium accepiſſe debet, ut plenam ſuæ dignitatis adminiſtrationem cõſequatur: *tit.decretal.de auth. & uſu pallij* quod pallium dixi proprium eſſe tãtæ dignitatis inſigne. Hæc de forma creationis Epiſcoporum ex jure communi. Antiqua, & quæ fuit ſęculo Juſtiniani, præter commemoratã conſtitutionem noviſſimam 123. declaratur pæne iiſdem verbis in altera ejuſdem Juſtiniani noviſſima cõſtitutione, cujus inſcriptio eſt: de ordinatione Epiſcoporum & Clericorum, & quæ ordine numerorum eſt 137. Recentior verò forma electionis Antiſtitum, & quæ adhuc obſervanda eſt, ubi ſpecialis conſuetudo diverſa non eſt, traditur in conſtitutione Innocentij Pontificis, c.quia propter d. tit.decretal. de elect.

Sciendum eſt, in Francia loco electionis indultum eſſe Regi privilegium offerẽdi nominandique ſummo Pontifici virum quendã gravem atq; idoneum ad Cathedram vacantem. Pari indulto fruitur Princeps harũ Belgicarum regionum. Exquirere quidem Princeps conſuevit collegij, cui Antiſtes præficiendus eſt, ſententias, ſed magis conſilij cauſsâ, quàm quod ab eorum ſuffragijs creatio dependeat.

Porrò quæ in perſona ejus, qui eligendus creanduſq; eſt Epiſcopus, requirantur, pręter ſacram epiſtolam divi Pauli ad Timotheum, & alteram ejuſdem ad Titum, ubi docetur oportere Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, unius uxoris virum, ſobrium, prudentem, juſtum, pudicum, hoſpitalem, non vinolentum, non percuſſorem & iracundum, ſed modeſtũ, non litigioſum, non cupidum, ſui domui bene præpoſitum, filios habentem ſubditos cum omni caſtitate, & qui poſſit exhortari populũ ſuâ doctrinâ, peccanteſque arguere: habemus in Codice Leonis & Anthemij Imperatorũ conſtitutionem lectu digniſſimam, declarantem quàm debeat eligẽdus Epiſcopus eſſe humilis, purus, & ab omni ambitu alienus: *l.ſi quenquam. C.de Epiſcop. & cler.* habemus quoque tres noviſſimas Juſtiniani conſtitutiones, enarrantes etiam ex ſacrorum Cano-

Canonum, & ſanctorum Patrum authoritate ſpecialiter, quæ integritas animi, quæ ſcientia & doctrina, quæ ætas, quæ denique eſſe debeant cæteræ illius conditiones. *Novel. quomodo oporteat Epiſcopos. 6. & d. Novel. de ſanctiſſ. Epiſcop. 123. & d. Novel. de ordinat. Epiſcop. 137.*

Id in primis requiritur, ut conſideretur ſecundùm Apoſtolum, num ejus, qui ad Epiſcopatus ordinationem adducitur, vita ſit honeſta, inculpabilis, & undique irreprehenſibilis, & num ſit is bonæ exiſtimationis, qualis decet ſacerdotem: *d. Novel. 6. §. 1.* Nam ut loquitur idem Iuſtinianus, ſi hi, quorum munus eſt orare pro populo, indigni miniſterio Dei inventi fuerint, quomodo pro populi delictis placare Deum poterunt? *d. Novel. 137. circa princ.* Hoc autem commode accipi debet, non quaſi Epiſcopus eligi nequeat, in quo aliquid vitiorum inſit: res enim contra naturam pæne eſt, ſine peccato aliquem eſſe; ſed indicatur, animi dotibus & virtutibus pręcellere multitudini oportere illum, qui ad functionem hanc ſanctam aſſumitur: maximè verò eſſe obſervandum, ne quid accuſatione judiciali; criminationeque dignum is perpetraverit. *c. unum. diſt. 25. apud Gratianum.*

Secundò illud neceſſarium eſt, ut is ſit literarum cognitione inſtructus, literarum, inquam, ſacrarum, ſacrorumque dogmatum: *d. Novel. 6. §. neque. & §. ſed neque.* nam ſi in cæteris hominibus commendatur doctrina, in iis profectò qui aliis præſunt, & ſe doctores aliorum profitentur, toleranda non eſt hujuſmodi inſcitia. *c. ſi in Laicis. diſt. 38.* Requiritur quoque in Epiſcopo ordinando peritia ſacrorum officiorum. Unde ſancitum, neque ex idiota, neque ex grege Laicorum mox quemquam Epiſcopum fieri, niſi prius aut monaſticam vitam profeſſus, aut in clero fuerit conſtitutus, nec ſimulatam ſuſceperit ordinationem, tanquam modo quidem idiota, mox autem Clericus deinde poſt parvum aliquod tempus, Epiſcopus appareat. *d. Novel. 6. §. neque.* Permiſſa eſt quidem etiam Laici electio cum alijs duobus Clericis, aut monachis, ſic tamen ut ille non repentè Epiſcopus ordinetur, ſed prius Clericis per menſes aliquot connumeretur, & ita ſanctas regulas, & quotidianum Eccleſiæ miniſterium edoctus, ordinationem accipiat; qui enim alios debet docere, inquit Iuſtinianus, poſt ordinationem eum ab alijs doceri indecens foret. *d. Novel. 123. §. 1 verſ. damus autem.* Una conſtitutionum vult eum qui eligitur, ſaltem ſex menſibus in Clericorum numero, exercitijſq; fuiſſe. *d. Novel. 6. §. prius autem.* Altera conſtitutio requirit tantùm tres menſes: *d. Nov. 123. §. 1. verſ. damus autem.* variatum namq; fuit circa idq; quinetiam aliquando integri anni, vel longioris temporis converſatio, in Eccleſiaſticis officijs deſiderata eſt per canones; & illud ſedulò cautum, ne quis per ſaltum ordinetur id eſt, qui non per ſingulos inferiores ordines adſcenderit. *tit. decr. de Cler. per ſalt. promot.*

Tertiò illud cautum eſt, ut ne is eligatur, qui uxorem aut liberos habet quamvis ij legitimi ſint. *d. Novel. 6. §. & neque. & d. Novel. 123. §. 1 & d. Novel. 137. §. his igitur.* Quid? nonne hoc adverſatur dogmati ſupra ſcripto divi Pauli, dicentis Epiſcopũ eſſe debere unius uxoris virum, & filios habentem ſubditos cum caſtitate? Hæretici ſic illud acceperunt, quaſi oporteat Epiſcopum uxorem habere, cui cohæreat, & ex qua liberos gignat. Sed quã ſit prava ea interpretatio, præter veterum omnium ſanctorum Patrum libros, oſtendunt pręſentes conſtitutiones Iuſtiniani, quæ non modò laudant in Epiſcopo cœlibatum, & ut ne prolem habeat, verum etiam præcipiunt. Nam quantopere deceat continentia Epiſcopum, & ne per curam uxoris liberorúmve diſtrahatur, gravitas & ſanctitas officij quo fungitur, demonſtrat. Admiſſum tamen eſt in primordijs Eccleſiæ, eũ qui uxorem haberet, ad ſacros ordines pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

moveri,uxoremq; etiam retinere;ſic tamen, ut deinceps ei amplius corpore non commiſceretur:idq; non modò ſemper inOccidente,verum etiam aliquando in Oriente obſervatum; licèt Orientalis Eccleſia poſtea permiſerit,ſacratis etiam uti,contracto ante cõjugio, præterquam temporibus oblationis. *c. Nicæna. & cc. ſeqq. diſt.* 31. Occidens ita demum permiſit viro conjugato ſacris inſigniri,ſi id ex cõſenſu uxoris faceret, voveretque ea ſimul continentiam. *tit. decretal. de converſ. conjugat.* Planè ei qui jam ſacratus eſt, nunquam licuit, ſive in Oriente, ſive in Occidente uxorem ducere; hoc ſolùm permiſſo illis, qui in minoribus adhuc eſſent ordinibus. *c. cum olim. de Cler. conjugat. Didac. Covar. epit.*4. *lib. decretal.cap.*6.§.3. Præterea illud ubiquè perpetuò obſervatum, ut bigamia arceret ab Epiſcopali, cæteriſque Eccleſiaſticis ordinibus; quod ſecundæ nuptiæ,etſi licitæ ſint, tamen incontinentiæ cujuſdam ſignum contineant. Bigamo comparatur qui viduam ducit, quod bigamam ducendo, videatur bigamia probari, ejuſque nonnulla anſa præberi. Addi ſolet alia ratio cur bigamia impediat promotionem ad functiones ſacras, nempe hæc, quod matrimonium ſit ſymbolum quoddam arctiſſimæ illius conjunctionis inter Chriſtum & Eccleſiam,cujus unitas minus repræſentatur diviſâ alterius conjugis carne in plures *tit.decretal. de bigamis non ordin.* Ex quo intelligitur id quod Iuſtinianus hîc ſanxit, eum demum poſſe Epiſcopum eligi,qui aut nunquam uxorem habuerit, vel ſi habuerit unam ſolam eamq́; nec viduam,nec à viro ſejunctam,nec ſacris canonibus aut legibus interdictam. *d. Nov.*6 §.& *neque*,& §.*ſeq.d.Nov.*123 § 1.& *d.Nov.*137.§.*his igitur*.Quinetiã ſecundùm hæc accipi debet præfatum dogma divi Pauli,quaſi voluerit,eum qui ordinatur,non quidem uxorem unam jam habere,ſed non plures habuiſſe;nec filios jam gignere,ſed ſi genuerit, eos caſtè genuiſſe, eoſque obedientes eſſe,& tales, ut affectus qui erga eos eſt ſinceritatem Epiſcopalis muneris minim[e] impediturus videatur. *diſt.*26.& *c.de Syracuſanæ,& ibi gloſ.diſt.*28.quoniam ſolùm reſpicere Dei culturam debet Epiſcopus, & no[n] pluribus humanis cogitationibus diſtrahi. *d. Novel.* 6. §.*ſed. neque pecun.*

Quartò requiritur ætas juſta in Epiſcop[o] ordinando:comparatum namq́ue natura eſt ut prudentia atq; morum maturitas ante ætatem non habeatur. Et quidem ut ille jam triginta quinque annos impleverit,ſancitum eſt unâ noviſſimâ conſtitutione. *d. Novel.* 123.§. 1. *verſ. hoc quoque.* At verò poſterior conſtitutio deſiderat tantùm ætatem triginta annorum: *d. Novel.* 137. §. *his igitur.* quo jure utimur juxta canones conſtitutioneſq́ue Pontificias. *c. Epiſcopus. diſt.* 77.& *c. cum in cunctis. tit.decretal. de elect.* Poſtrem[ò] id requiſitum fuit, ut ne eſſet curialis, officialiſve ſeu cohortalis fortunæ homo, qui a[d] Epiſcopatum eligitur, propter impedimentum ex publicis muneribus accedens in eis qui per tales conditiones addicti erant Reipublicæ: *d.Novel.*6.§.& *neque.* & *Gratianus diſt.*51.& 53. niſi tamen curialis cohortaliſve ab ineunte ætate in monaſterio fuiſſet quo caſu liber efficiebatur ab hujuſmodi quâ prius nexus erat, conditione, quadrantem bonorum ſuorum Curiæ relinquendo. *d.Novel.*6.§ & *neq.* Poſteriores ſanctiones dodrantem relinqui voluerunt, ac eum, qu[i] hoc relicto per quindecim annos monachus fuiſſet, eo nexu liberari, atque adeò poſſe Epiſcopum fieri. *d Novel.*123.§. 1. *verſ.hoc quoque.* & *d. Novel.* 137.§. *his igitur.* Quæ fuerint illæ conditiones perſonarum, expoſui in libro horum commentariorum præcedente, ubi de jure publico: *cap.*7. *lib.*5. &. *paſſim.*neq; operæ pretium eſt diutius in hac re explicanda morari: cùm ibi docuerim, eas hominum conditiones ex uſu abijſſe.

Propoſui qualitates, de quibus inquiri jubent noviſſimæ conſtitiones ab Antiſtite ſu-

periore,

periore, antequam is electionem confirmet, creetque Epiſcopum. Plura de ijs videre licet apud Gratianum, qui permultis diſtinctionibus eas pertractat. Quanquam rigor egum & canonum circa iſtas qualitates interdum laxatur, propter ſingularem indutriam aliquorum, quibus ætas, ordo, aliáve ejuſmodi qualitas deficit: verbi gratiâ, legimus divos, Nicolaum, Severum, & Ambroium, ex Laicorum claſſe ad Pontificatum llectos fuiſſe. Verùm hæc juris ſunt ſingu-aris, quod in conſequentiam trahendum non eſt. *c. ſtatuimus. diſt. 61.* Fitque admiſſio talium perſonarum ad Præfecturam Eccleſiaſticam eo genere extraordinariæ electionis, quod vocant poſtulationem. *tit. decretal. de poſtulat. Prælat.*

Cæterùm illud præſertim inquiri jubeur, ne per ſordes quis electionem adeptus it: quippe etiam creatus, dignitate privandus foret, quam ſic obtinuiſſet: pecunijs ipis, Eccleſiæ, quæ injuriam paſſa eſt, addictis; multatoque eo qui eas accepit, in duplum. *d. Novel 6. §. ſed neque pecuniis. & §. & hanc. d. Novel. 123. §. præ omnibus. Auth. quod pro hac C. de Epiſcop. & cler.* Nam & canones conſtitutioneſq; Pontificum hoc vitium ambitus, quod Simoniam appellant, maximè execrantur. *Cauſa 1. q. 1. & ſeqq. apud Gratia. & tit. decretal. de Simonia.*

Ut melior habeatur qualitatum electi cognitio, datur omnibus qui volunt, criminandi accuſandique eum facultas: ac ſi exiſtat accuſator, iſque reum peregerit, interit robur factæ electionis, ſin verò is deſerat accuſationem, differátve per tres menſes, aut aliter calumniatus videatur, acriter punitur, ac electio confirmatur. *d. Novel. 6. & d. Novel. 123. & d. Novel. 137. §§. incip. ſi quis autem.* Similis forma inquiſitionis in perſonam electã præſcripta eſt ſacris conſtitutionibus. *c. 1. & paſſim, tit. de elect. in 6. Clem. 4. cod. tit.*

Præterea noviſſimis Iuſtiniani ſanctionibus hæc continentur, ut ille qui ordinandus eſt, antequam ipſi imponantur manus, fidem ſuam juſſu ſuperioris Antiſtitis apertè profiteatur, & propriâ manu ſignatam ei tradat; ut enuntiet certas precationes, cujuſmodi in ſancta communione & baptiſmate ſunt inſtitutæ; ac jurejurando affirmet ſe nullis ſordibus, nulliſque malis artibus eo perveniſſe, ut denique palam dicat ſe ſacras regulas, quantum humana fragilitas permittit, obſervaturum. *d. Novel 6. §. ſed etiam. & §. oportet autem. & d. Novel. 137. §. exigi etiam.*

Adjunctum eſt, ut ordinatus confeſtim Enthroniaſticum perſolvat, tradatque primo Presbytero vel Archidiacono, inter Clericos Eccleſiæ cui præficitur, dividendum. *d. Novel. 123. §. pro conſuetudinib.* Iulianus Anteceſſor, vetus Novellarum Interpres, vocat hoc jus Cathedraticum: & eſt illud quod in ingreſſu throni ſeu cathedræ ab ordinato datur; quamvis ſoleat aliàs Cathedraticum appellari cenſus ille, qui in ſignum ſubjectionis, & in honorem cathedræ, ſolet quotannis Epiſcopo ab Eccleſiis ſubditis pẽdi. *c. 1. 10. q. 3. q. 7. conquerente de officio ordinarij.* Quæ fuerit permiſſa quantitas Enthroniaſtici, Iuſtianus clarè in ſua conſtitutione enarrat; nempe ut Papa Romanus & Patriarchæ quatuor majores, quorum ſuperiùs facta eſt mentio, poſſint dare, ſi conſuetudo id permittit, uſque ad viginti libras auri: Metropolitani autem aliique omnes Epiſcopi ſolidos centum; & notariis, miniſtriſque conſecrantis, atque cæteris, qui ex conſuetudine capiunt ſolidos trecentos, quando Eccleſiæ reditus annuus non minor eſt libris auri triginta. Quanto verò minor eſt tanto minus eo nomine præſtetur, eâ proportione quàm conſtitutio ipſa exprimit; ita ut ſi Epiſcopus ſit Eccleſiæ, minorum duabus aurī libris reditum habentis, is neque pro Cathedratico, neque pro alia conſuetudine quippiam præſtare debeat; pœna, ei qui plus capere auſus fuerit, hâc impoſitâ, ut ex ejus triplum Eccleſiæ illius qui dedit, vindicetur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

*d.Novel.*123.§.*pro conſuetudinibus.* Si quis autem vel antè vel poſt ſuam ordinationẽ voluerit proprias res, earumve partem Eccleſiæ ſuæ offerre, id adeo non prohibetur, ut etiam laudetur, quia hoc nõ eſt emptio, (ait Iuſtinianus) ſed oblatio. *d.Novel.*123.§.*ſi quis autẽ.*

Non abſimile Enthroniaſtico eſt jus quod hodie vocatur Annatarum, quo ſcilicet ſummus Pontifex fructus primi anni, eorùmve æſtimationẽ ſibi, ſuæve Cameræ retinet, Epiſcopatuum, & quorumcunque aliorum beneficiorum quæ ab ipſo impetrantur. Inſtitutum hoc genus tributi, ad ſubventionẽ ſummi Pontificis, & Cardinalium, & reliquorum, quorum opera neceſſaria eſt in Eccleſiæ per univerſum orbem curatione: ſimili ratione, quâ lege veteris Teſtamenti, decimæ decimarum præſtandæ erant ſummo Sacerdoti. *Numerorum cap.* 18.

CAPUT V.

Quæ officia privilegiaque ſint illorum qui ordinati ſunt Epiſcopi.

EXpoſitum eſt quomodo fat ordinatio Epiſcoporum, & quę ſint ei negotio adjuncta; nunc exponam quæ officia ſint atq; privilegia Epiſcoporum poſtquã ordinati ſunt. Officium Epiſcopi partim conſiſtere in ordinatione Presbyterorum aliorumq́ue clericorum, & conſecratione templorum, vel altarium, & confectione ſacri Chriſmatis, unctioneq́ue ac confirmatione baptiſatorum, & aliis quibuſdã ſimilibus, partim in docendo, populo, eoque ad ſalutem æternam dirigendo & juriſdictione correctioneq; delinquentium, & adminiſtratione rerum eccleſiaſticarum; notius eſt omnibus quàm ut declarari debeat. Enarrabo hic dumtaxat, quæ video noviſſimis conſtitutionibus de his præſcripta. Et quidem circa rerum Eccleſiæ adminiſtrationem ſciendum eſt, eam plene antiquitus penes Epiſcopum ejuſq́ue arbitrium fuiſſe, ac Diaconos, & Oeconomos, quibus diſpenſationem committebat, rationem ſuæ diſpenſationis ipſi reddere debuiſſe, potuiſſeq́ue apud eum, ob hanc cauſam conveniri, *c.Epiſcopus & paſſim* 12.*q.*1. *Novel.de ſanctiſſ. Epiſcop.*123.§.*Oeconomos autem.* ſic tamen, ut oportuerit in utilitatem uſumq́ue Eccleſiæ, oblationes & obventiones ejus impendi; non in alias perſonas; niſi fortè ad redemptionẽ captivorum, & alimoniam pauperum, vel ſimiles pias cauſſas: *d. c. Epiſcopus.* 12. *q.*1. *d. Novel.*123.§. *interdicimus. & Auth. licentiã. C. de Epiſc. & cle.* in quales uſus pietatis facultates Eccleſię, nõ parva ex parte erogabãtur: *c. Præſulum.* 16.*q.*4. quo factum ut res Eccleſiæ, bona pauperum ſæpe appellarentur; *c. quia juxta.* 16. *q.* 1. non quod jus ullum dominii pauperes in iis rebus haberent, ſed quod ſecundario quodam uſu ipſis eſſent aſſignatæ. *Not. Dd. Covar. ad c. cum in officiis de teſtam. num.* 3. Ac cùm forma diſpenſandi præſcripta eſt, juſſerunt canones quatuor partes fieri, quarum unam retineret Epiſcopus ſui ſuſtentandi cauſsâ; altera clericis ſeu miniſtris ejuſdem Eccleſię, pro victu ſtipendioq́; diſtribueretur; tertia in fabricã, ſeu reſtaurationem templi impenderetur, quarta deniq; egentibus donaretur. *c. vobis. & paſſim.* 12. *q.* 2. De propriis autem rebus ſuis potuit, ſicut nunc poteſt, Epiſcopus quovis modo, & in quarumcunque vellet perſonatum gratiam, ſtatuere. Unde tunc maximè inquiſitum, ſi aliqua acquiſiiſſet Epiſcopus poſt ſuam ordinationem, quo jure hæc cenſeri deberent? an quaſi propria ipſius eſſent, an potius quaſi Eccleſiæ? 12.*q.*3. *& duabus cauſis ſeqq. apud Gratianum. d. Novel.* 123.§. *interdicimus. & d. Auth. licentiam. C. de Epiſc. & cler.* de qua re diſſeram fuſiùs alibi, cùm venero ad partem juris ſacri, quæ eſt de rebus. His temporibus admodũ diminuta cernitur Epiſcoporum in diſtribuendis bonis eccleſiaſticis poteſtas, per communionem redituum eccleſiaſticorum ſublatam, eorumq́ue partitionem diſtinctionémq́; factum in certas præbendas ſeu beneficia, nimirum

quovis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

quovis clerico proventus ſui beneficij ſeorſim percipiente atque adminiſtrante.

Planè de juriſdictione epiſcopali illud tenendum eſt, clericos & monachos conveniri primis ſeculis ſolitos apud judices ſæculares, *l. omnes qui C. de Epiſc. & cler.* potuiſſe tamen actorem, ſi malebat, convenire eos apud ſuum Epiſcopum. *l. decernimus. C de Epiſc. audient. l. cum clericis C. d. tit. de Epiſcop. & cler.* At noviſſimis conſtitutionibus poteſtatem juris dicendi Epiſcoporum ampliatam eſſe juſſum namque monachos tantùm conveniri coram ſuo Epiſcopo; & judices civiles qui in eo non paruiſſent, & executores qui aliò in jus eos vocaſſent, puniri, *Novel. apud quos oport. cauſas. 79. Auth. cauſa quæ fit. C. d. tit. de Epiſcop. & cleric.* Similiter conſtitutum eſt, actionem adverſus Clericos movendam eſſe corâm Epiſcopo cui ſubjacent, ut is celeriter, & ſine ſumptu, & veluti de plano litem finiat; ac demum nolente aut nequeunte judicare Epiſcopo, litem apud ſecularem judicem agi. Quod ſi criminalis ſit cauſſa, magiſtratum ſecularem ejus judicem eſſe; verùm ut non antè de damnato Clerico ſupplicium ſumeretur, quàm is eſſet de gradu Eccleſiaſtico ab Antiſtite ſuo dejectus: atque id ita, ſi crimen eſſet commune, veluti adulterium, homicidium. Sin verò eccleſiaſticum eſſet crimen, veluti ſacrilegium, ambitus ſimoniacus; diſceptatorem ejus ſolum eſſe Epiſcopum. *Novel. ut clerici apud proprios Epiſcop. 83. Auth. clericus. C. de Epiſcop. & cler.* Nam ſimile modo diſtinctum eſt crimen militare à communi, *l. 2. ff. de re milit.* Quæ omnia repetens Iuſtinianus conſtitutione quam de ea re edidit, poſtrema, confirmavit; addendo ab Epiſcopo coram quo Clerici vel Monachi conventi fuerint in cauſſa pecuniaria, appellationem fieri ad civilem Iudicem; aut ſi ex Imperiali juſſione Epiſcopus judicaſſet, ad Imperatorem: ac in criminali cauſſa electionem eſſe accuſatoris, utrùm adverſus tales perſonas Epiſcopum, aut ſæcularem Iudicem habeat, animadverſione ad hunc pertinente, condemnato prius (ut mox dictũ eſt) exauthorato, ſeu, ut vulgò loquuntur, degradato, actis judicialibus ob id Epiſcopo oſtenſis ab eoque examinatis: ac ut, ſi Epiſcopus exiſtimaverit acta non juſtè confecta, negotium referatur ad judiciũ Imperatoris, *Novel de ſanctiſſ. Epiſcop. 123. §. ſi quis contra.* Quod ſi volebant Clerici tunc temporis ſe juriſdictioni magiſtratus ſubjicere, multò magis licitum eis hoc erat, *l. ſi quis. C. d. tit. de Epiſcop. & cler.* Ita paulatim aucta eſt exemptio eccleſiaſticarum perſonarum à foro ſæculari; ac tandem eò perventum, non ſolùm ut ejuſmodi perſonæ ad magiſtratuum tribunalia invitæ nequeant trahi, ſed ut ne conſentiendo quidem ſæculares judices agnoſcere, aut renuntiando fori præſcriptioni, Antiſtitum ſuorum judicium effugere queant, ſive civilis ſive criminalis ſit cauſa, jure jurando & uſu quovis contrario (ut fit in cęteris quę eccleſiaſticę libertati, & publicę utilitati adverſantur) improbato. *c. placuit. & paſſim 11. q. 1. c. ſi diligenti tit. decretal. de for. compet.*

Ortus iſtius exemptionis, tum gratiæ & pietati Principum, qui ſe ſuoſq; magiſtratus juriſdictione eatenus ultrò abdicaverunt; tũ authoritati ſummorum Pontificũ qui id juſſerunt, & Eccleſiæ utile neceſſariumque id tandem cenſuerunt, tribuendus eſt. Etenim ſupra docui, *c. 2. h. lib. 6.* pleniſſimam cunctorum, quæ ad Eccleſiæ utilitatem neceſſitatẽque ſpectant, Pontificibus ſummis datam eſſe à Chriſto Deo poteſtatem. Si autem ea eſt Pontificia authoritas, ut in totũ tollere juriſdictionem aliquorum poſſit: concedendum eſt, juriſdictionẽ ex parte, exemptis aliquibus perſonis, eâdem authoritate minui potuiſſe: cùm regula juris dictet, cui licet quod plus eſt, licere utique quod minus eſt. *l. non debet ff de regul. jur. c cui licet, eod. tit. l. 6. decr.* Certè magna ratio fuit poſterioribus ſæculis Monachos & Clericos juriſdictione Laicorũ eximendi; partim, qui aliqui horum duriùs

ſuo imperio contra eccleſiaſticas perſonas abutebantur; partim, quoniā indecorū verecundumque erat eos, qui divinis deputati erant officiis, promiſcuè cum aliis ad publica judicia pertrahi: ac hanc exemptionem velut optimam & juſtiſſimam, conſuetudo & conſenſus totius Chriſtiani orbis jam firmavit. Fridericus Imperator præfatam exemptionem, prout jamdudum comprobata eſt, egregiè quodam capitulo conſtitutionis ſuæ complexus eſt in hæc verba: *Statuimus, ut nullus eccleſiaſticam, perſonam, in criminali vel civili cauſa trahere ad judicium ſæculare præſumat, contra conſtitutiones imperiales & canonicas ſanctiones: quod ſi actor fecerit, à ſuo jure cadat; judicatum non teneat; & judex ex tunc poteſtate judicandi privetur. tit. de ſtatut. & conſuetud. poſt uſus feud. §. item ſtatuimus. Auth. ſtatuimus. C. de Epiſcop. & cler.* Non ſolùm autem in propria juriſdictione adverſus Clericos vel monachos ſibi ſubditos exercenda; verumetiam in ſecularium magiſtratuum juriſdictione adjuvanda, cogenda, ſupplendàve, officium Epiſcopi verſatur. Conſtitutum namque eſt differentibus judicibus provinciæ, vindicare, ſi quis plus ſportularum quàm permiſſum eſt, extorſerit, aut quovis modo inter ſubditos Iuſtitiam adminiſtrare, ut eos judices moneat Epiſcopus ad hoc faciendum, & ni fecerint, nuntiet Imperatori; ac ſi ſuſpectus judex habeatur, ut adjungatur Epiſcopus qui cum eo litem dirimat. Amplius, ſi quiſpiam læſus ab illo dicatur, ut Epiſcopus id cognoſcat, condemnetque judicem ad injuriam reparandam: nec non ut cum denfenſore civitatis Epiſcopus judicet, quoties litigator voluerit. *Novel. ut differentes judices.* 86. § 1. *& ſeqq. & Auth. ſi vero C. de judiciis.* Etſi hæc per omnia hodie non obſervantur, tamen negandum non eſt, nonnullas partes Epiſcoporum in hoc negotio remanſiſſe: quoniam corrigendiq;, caſtigandiq; cujuſlibet peccatoris tametſi is laicus ſit, judicioque Eccleſiaſtico minimè alioqui ſubjectus, ob quodcunq; delictum, poteſtas divinitus data eſt Eccleſiæ: *Matthei c.* 18. *c. novit. de judiciis*; iſque enſis Eccleſiaſticæ poteſtatis crebrò, etiam in ipſos Principes atq; Imperatores, cùm deliquerunt, exertus eſt. *c. duo ſunt. diſt.* 69. Inter multa ejus rei exempla illud memorabile eſt quod legitur à divo Ambroſio Mediolanenſi Epiſcopo. Theodoſiū ad publicam pœnitentiā, depoſitâ, purpurâ, omniq; regio ornatu, peragēdā, adactū fuiſſe. *c. cum apud.* 11. *q.* 3. Cùm illorū, qui Eccleſiæ præſunt, officium ſit, cenſuram facere cujuſcunq; peccati: dubiū non eſt quin & magiſtratum ſæcularem, qui temerè ſuam juriſdictionem denegat, aliterve injuriam facit, pœnis & coërcitionibus Eccleſiaſticis terrere poſſint. *c. ex tranſmiſſa. c. cum ſit. c. licet. c. ex tenore. tit. decretal. de foro cōpet.*

Tertium officium Epiſcopi, quod noviſſimæ conſtitutiones præſcribunt, eſt, circa Cōcilii ſeu Synodi convocationem; ubi examinentur ſingula, & quæ correctione indigent, corrigantur. Et quidem conventum Epiſcoporum cujuſque provinciæ, quem Conciliū provinciale vocant, vult Iuſtinianus indicià Patriarch. vel Achiepiſcopo, ſaltem quotannis ſemel menſe Iulio aut Septembri. *d. Novel. de ſanctiſſim. Epiſcop.* 123. § *ut autem omnis. & Novel de ordinat. Epiſcop.* 137. § *quando autem. & §. ult.* Nam antiquiores canones bis per ſingulos annos talem conventum celebrari conſtituerant, nempe unum quartâ feriâ Pentecoſtes, alterum in Septembri: ac cùm id neglectū eſſet, ſtatui placuit poſtea, ut ſaltem unum in unoquoq; anno tale Concilium fieret. *d. §. quando autem c. ſicut olim. de accuſat. & diſt.* 18. *paſſim apud Grat.* Nuperrimè autem decretum eſt, ſaltem quolibet triennio id non omitti: Diœceſanam verè Synodum, quam Epiſcopus Presbyteris & Clericis ſuæ diœceſis convocatis facit, ſingulis annis repeti: *ſeſſ.* 24. *Concil. Trident. cap.* 2. *de reformat.* ſicut prius quoque aliquando fuerat decretum, *c. annus d. diſt.* 18. Sunt enim

Con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Conciliorum tria genera: Unum quod vocant generale ſeu Oecumenicum, cujus indictio ſpectat ad ſummum Pontificem, congregatis undique Epiſcopis, ut de fide ac religione, reformandoque ſtatu Eccleſiæ univerſalis diſputent, ſententiamque ferant. *c.* 1. *& ſeq. diſt.* 17. quemadmodum fecêre Apoſtoli, quos divus Lucas in actis eorum ſcribit Hieroſolymis, ut ſuborta de circumciſione quæſtio tolleretur, conveniſſe; & quales peracti ſunt ejus generis conventus generales quàm plurimi, ſed non ante imperium Conſtantini propter perſecutiones præcedentium Imperatorum. *diſt.* 15. *&* 16. Sane horum Conciliorum tam ſancta eſt authoritas, ut definientes quædam ibi Antiſtites, ſuo jure, Apoſtolorum exemplo, iis verbis uti poſſint: *Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis*: ideoque nefas eſt quemquam decretis eorum non obtemperare: *c. nemo.* 16. *q.* 3. *c. violatores.* 25. *q.* 1. ut mirum videri non debeat, Iuſtinianum quodam loco dixiſſe, ſe Nicæni & ſequentium primorum trium id genus Conciliorũ dogmata pro ſanctis ſcripturis accipere. *Novel. de Eccleſiaſt. tit.* 131. §. 1. An tamen ſummus Pontifex quoque illis decretis teneatur alibi ſententiam veriorem aperui. *ſup. cap.* 2. *h. lib.* 6. Adhiberi ſolent in ejuſmodi Conciliis, præter Antiſtites, etiam alij, nempe Principes, eorumque abſentium Oratores, nec non viri doctrinâ clari, non ut definiant, ſed ut proponant ac tractent, eorumque ſplendore & ope negotium dirigatur. *c. ubinam. & c. nos ad fidem. diſt.* 96. Secundum genus Conciliorũ eſt quæ dixi vocari Provincialia, & tertium illorum quæ Diœceſana. Hæc poſteriora Concilia ad morũ correctionem, & querelarum dijudicationem proprius pertinent, *d. c. ſicut olim de accuſat.* ac poſſunt in eis conſtitui canones, qui intra provinciæ, diœceſiſve fines vim habeant; ſic tamen ut de fide, & majoribus aliis negotiis diſceptatio ad ſedem Apoſtolicam referenda ſit, *d. diſt.* 18. *in princ. & ibi, gloſ.* Habent porrò & Religioſi, maximè illi qui ab Epiſcopis ſunt exempti, ſuos ſimiles conventus, quos Capitula vocant: *c. in ſingulis de ſtatu monachorum.* quo nomine etiam deſignantur cujuſq; Archipresbyteri cum Presbyteris ſibi ſubditos minores congreſſus.

Cùm prædicta officia, aliaque ad curam Epiſcopi pertinentia, non niſi à præſente obiri queant, additum eſt in noviſſimis conſtitutionibus oportere Epiſcopum in ſua Eccleſia morari, eamque minimè relinquere, ac ſi diu, puta per totum annum, abſit, aut peregrinetur; cogendum eſſe juſſu ſuperioris Antiſtitis ad ſuam ſedem redire, ſub pœna depoſitionis, nec litium aliorùmve negotiorum propriorum, vel Eccleſiæ obtentu excuſari, cùm hæc poſſint procurari per alias perſonas, minore cum ſumptu & abſque detrimento Eccleſiæ. Ac ne, ex juſſu quoque Imperatoris ſequeláve Aulæ ejus, prætextus quiſpiam quæratur; conſtitutum eſt nullum Epiſcopũ poſſe ad aulam Imperatoriam ire, abſque literis commendatitiis ejuſdem ſuperioris ſui Antiſtitis, fidem perhibentibus neceſſitatis præſentiæ ipſius in aula: ac illum qui ſic eò venerit, ſtatim per Patriarcham & regionis ex qua eſt, Apocriſiarios, vel Referendarios offerri Principi debere, ut mox dimittatur; qui ſecus fecerit, ei pecuniam nullam ex reditibus ſuæ Eccleſiæ, cauſsâ ſumptuum, mitti. *Novel. quomodo oporteat. Epiſcop.* 6. §. *& illud etiam* & §. *non aliter. Novel. ut nullus fabricet* 67. §. *illud quoque & d. Novel. de ſanctiſſ. Epiſco.* 123. §. *interdicimus autem.* Nec mirum aſſiduitatem Epiſcoporum in Eccleſiis ſibi commiſſis tantopere præcipi, cùm etiam in inferioribus Clericis ea deſideretur, ut dicturus ſum ſuo loco. Verùm quanto major cura ordini Epiſcopali annexa eſt, tanto magis ad reſidendum tenentur qui eo ordine ſunt decorati, tantoque gravius eſt eorum delictum, ſi gregem ſuum hi deſerant. Certè omniumtemporum canonibus, reſidentia Epiſcoporum,

cæte-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

cæterorúmve qui curam habent animarum, maximè ſancita eſt; *c. Pontifices, c. pervenit. c. placuit, 7. q. 1. c. 2. & c. qualiter, de cler. non reſident.* ac Concilium Tridentinum aſſerit hanc præcepti eſſe divini *ſeſſ. 23. cap. 1. de reformat.* Si negotia Epiſcopum aliquantiſper à ſua ſede abeſſe ſuadeant, illud jubent canones, ut ſaltem feſtis ſolemnioribus, iiſve anni partibus, quibus præſertim oves paſtoris ſui præſentia frui expedit, is nequaquã abſit. *Concil. Trident. ibid. c. Epiſcopus, diſt. 41, & c. Epiſc. de conſecrat. diſt. 3.* Commendatitiarũ denique literarum, ſeu earum quæ teſtes ſint juſtæ peregrinationis, ſeu abſentiæ, ſæpe in canonibus fit mentio. *Concil. Trident. ibid. & c. 5. d. tit. de cler. non reſid.*

Dixi ſuperius magnam partem officii Epiſcopalis conſiſtere in juriſdictione; quamobrẽ præſto, paratuſque ſemper eſſe debet Epiſcopus ad audiendum querelas de Clericis & monachis, & ad inquirendum de turpi eorũ vita; aut ſi quippiam contra canones permiſerint, non enim hoc negotium dumtaxat in ſynodis, verùm & quandocunque expediendum eſt. *d. Novel. 123. §. §. quando autem. & d. Novel. 137. §. non ſolum.*

Nec tantùm in ſupraſcriptis conſiſtit Epiſcopi officium, ſed latiſſimè extenditur ad quaſcunque cauſſas pias, aſſiduitatem ſeu reſidentiam idcirco, præ cæteris omnibus officiis, requirens. Piarum ultimarum voluntatum executor fit Epiſcopus, nullo alio ad executionem teſtamenti, à teſtatore deſignato, vel eo ſuum munus diu omittẽte. *d. Novel. de Eccleſ. tit. 131. §. ſi quis autem. Auth. licet. C. de Epiſcop. & cler.* Quinetiam aliquorum doctorum ſententia eſt, ad curam Epiſcopi ſpectare, ut quævis ultimæ defunctorũ voluntates exitum ſuum habeant, quaſi in eo pietas quædam conſiſtat, quamvis legata pia non ſint. *Notat Didac. Cou. ad c. ſi heredes. de teſtam. nu. 3. dixi ſup. cap. 9. lib. 2.* Interdũ quoque quæ aliquibus tanquã indignis aufertur ſucceſſio ea Eccleſiæ defertur à legibus; verbi gratiâ, ſiqui propinquorũ ſuorum captivorum redemptionem neglexerint, iique captivi deceſſerint, ut Epiſcopus, qui rerum Eccleſiæ eſt adminiſtrator, in ſimilem pium uſum ſucceſſionem expendat. *Novel. ut cum de appell. cogno. 115. §. et ſi unum Auth. ſi captivi. C. d. tit. de Epiſ. & cl. dixi ſup. cap. 17. lib. 2.*

Reliqua noviſſimis conſtitutionibus Iuſtiniani Epiſcopo injuncta, ſunt de vita & honeſtate ejus: nimirum ut ne quẽ percutiat, ſed ſit manſuetus; ut ne ſuâ juriſdictione abutatur, temerè aut indictâ cauſsâ quemquam excommunicando: jubetur namque eo caſu reſolvi excommunicationem per majorẽ Antiſtitem, ac ipſummet qui id fecit, à communione ſeparari, ut quod injuſtè alii fecit ipſe juſtè ſuſtineat. *d. Novel. 123. §. omnibus autem.* Prohibetur Epiſcopus tutelam curationémve aliquorum ſuſcipere, ac multò magis fieri ſuſceptor, aut exactor fiſcalium functionum, vel conductor publicarum alienarúmve poſſeſſionum, vel curator domus Principis, vel cujuſcunque ſimilis muneris & negotii, profani geſtor: ne à ſacro ſuo officio ullatenus avocetur. *d. Novel. 123. §. Deo autem. & §. alium autem. Auth. Presbyteros in fine C. d tit. de Epiſc. & cler.* Prohibetur ullã habere mulierem ſecum degentem, alioqui dignitate dejiciendus eſt, ut incontinentiæ ſuſpicio quàm maximè ab eo abſit. *d. Novel. 123. §. Presbyteris. in fin. Auth. Epiſcop. C. d. t. de Epiſc. & cler.* Prohibetur aleę taxilliſve ullum tempus tribuere, & ſpectaculis hiſtrionum unquam intereſſe. *d. Novel. 123. §. interdicimus. Auth. interdicimus. C. d. tit. de Epiſ. & cler.* Poſtremò illud ſedulò præſcriptum eſt, ut ſi ob delictum Epiſcopus ſuâ ſede privatus expulſuſque fuerit, ne audeat ad eam reverti, legibus acerbiorẽ pœnam ei, ſi id auſus fuerit, interminantibus. *d. Novel. 123. §. omnibus autẽ. l. quicunq; & Auth. ſi quis Epiſcopus. C. d. tit. d. Ep. & cler.* Quæ quidem, & multa hujuſmodi alia, canonibus & conſtitutionibus Pontificiis quoque ſancita reperiun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

reperiuntur. *diſt. 23.34. & multis ſeqq. apud Gratianum. & tit. decretal. de vita & hon. cler. & duobus tit. ſeqq. & tit. ne cler. vel monachi. ſæcul. negot. ſe immiſc.* Ac cùm magna pars eorum etiam circa inferiores Clericos locum habeat, reſervo fuſiorem de his enarrationem in caput ſequens ſecundum.

Quare tranſeo nunc ad expoſitionem privilegiorum dignitatis Epiſcopalis, quæ non pauca ſunt. In primis hæc dignitas cum quibuſdam aliis liberat à patria poteſtate. *d. Novel. 123. §. pact. ordinationem Auth. ſed Epiſcopalis. C. de Epiſcop. & cler.* licèt id jus non ſemper fuerit. *l. ſacroſanctæ. C. eod. tit dixi. ſup. cap. 13. lib. 1.* Liberat quoque à ſervili & adſcriptitia conditione. *d. Novel. 123. § poſt ordinationem. Auth. Epiſcopalis. ordo. C d. tit. de Epiſc. & cler. c. ſi ſeruus ſciente. diſt. 54. dixi ſup. cap. 3. & 5. lib 1.* Non enim novum eſt, publicæ utilitati, propter quam hujuſmodi dignitas inſtituta eſt jus privatorum cedere. *arg. § ſed ex conſtitutione. verſ. quis enim. Inſtit. quib. mod. jus pat. poteſt. ſoluit.* Non tamen liberavit honor poteſtatis à Curiali vel Cohortali fortuna; utpote cujus cauſſa erat quoque publica. Itaq; ſi quis tali conditione Reipublicæ obſtrictus, ad Epiſcopatum perveniſſet, potius quàm ex obſequio Reipublicæ, tanto ſacerdotio injuria fieret, aut per hoc genus ſacerdotii, Reſpublica cui prius devinctus erat damnum acciperet; debuit is ab Epiſcopatu removeri, aut certè perſona alia ſubſtitui, quæ loco ejus, munus Reipublicæ adimpleret: niſi ante per quindecim annos in monaſterio fuiſſe; qui modus fuit Curialis Cohortaliſue nexus ſolvendi. *d. Novel. 123. §. poſt ordinationem. d. Auth. Epiſcopalis ordo. C de Epiſc. & cler. dixi ſup. cap. 15. lib. & cap. 4. h. lib. 6.* An inferiores ordines parem vim habeant liberandà parentum dominorumve poteſtate diſſeram paulò poſt alibi.

Cætera privilegia Epiſcopalia conſtitutionibus noviſſimis comprehenſa, ad rem judiciariam ſpectant; inter quæ primùm illud ne propter quamlibet cauſſam Epiſcopus ad ſæcularē judicem trahi poſſet, niſi Princeps juberet; graviſſimis pœnis tum in magiſtratum, tum in executorem qui coëgiſſet, conſtitutis. *d. Novel. 123. §. nulli vero. & § ſed neque Auth. nullus. C d. cler.* Verùm Epiſcopus conveniri juſſus eſt coram Metropolitano ſuo, cum aliis duobus Epiſcopis judicaturo: ac in ſecunda inſtantia, coram ejuſdem tractus Patriarcha; ſententiæ cujus contradici nequibat. Sin contra Metropolitanum ageretur, Patriarcha primam inſtantiam cognoſcebat. *d. Novel. 123. §. ſi quis vero & §. ut autem. d. Novel 137. §. non ſolum autem.* Privilegium hoc fuit fori Epiſcoporum, quando reliquorum Clericorum forum aliud fuit: quale autem id fuerit, ex ſuperiùs narratis in hoc capite intelligi poteſt. Cui privilegio locus fuit, præterquam ſi Conſtantinopoli reperiretur Epiſcopus, extra cauſſam legationis, ſeu ex qua jus domum revocandi non haberet: quo caſu, apud *Præfectum* prætorio Orientis, aut deputatos ab Imperatore judices, litem ſuſcipi oportuit ab Epiſcopo; *d. Novel. 123. §. ſi quis Epiſcopus. & §. ſi vero Epiſcopus* ſicut oportebat cæteros ibi deprehenſos: habebantur namque Roma & Conſtantinopolis pro domicilio quodam omnium communi. *dixi ſup. cap. 2. lib. 4.* At verò, jure quo nunc utimur, abſolutam quorumcunque Clericorum à judicibus ſæcularibus exemptionem continente, conſtat Epiſcopum nullo caſu apud nos poſſe conveniri, ne quidem ex juſſione Imperatoris: verùm gradus Eccleſiaſticæ juriſdictionis eſſe obſervandos; ac quemque coram proximo ſuperiore ſuo Antiſtite conveniri oportere; & Summi Pontificis cognitionem eſſe ſupremam. In accuſationibus Epiſcoporum, ſummam rationem habuerunt canones, ne eæ audirentur, niſi in legitima Synodo; aut coram pluribus alijs Epiſcopis; cauſſamque inſtructam ad ſedem Apoſtolicam deferri oportuit, ut ibi deter-

minaretur. *c.accuſatus & ſeqq. 3.4.6. & tota 4.8. & 5.q.4. apud Gratianu m.*

Alterum privilegium tale eſt, quod nullæ ſportulæ ab Epiſcopo exigi poſſent, non tantùm pro rebus Eccleſiæ ſuæ (quippe actiones contra Eccleſiam non ipſe, ſed Oeconomi, illive quibus id negotii commiſſum erat, excipiebant) *d.Novel.* 123. §. *ſportularum. verſ. Epiſcopus vero. Auth. ſed hodie. C. d.tit. de Epiſcop. & Cler.* ſed ne quidem ſi rerum ſuarum nomine is citaretur, uti habet Haloandrina verſio, & Iuliani epitome. De iis ſportulis loquitur conſtitutio, quæ ſolebant ab eo qui in jus vocabatur, erogari apparitori; à qua erogatione dixi alibi aliquas perſonas fuiſſe immunes, & onus illud in jus vocatorum in deſuetudinem abiiſſe. *ſup. d. cap. 5. lib.* 4.

Tertium iſtorum privilegiorum eſt, quod non cogatur Epiſcopus cavere pro lite quam ſuſcipit: *d.Novel.* 123. §. *pro omnibus autem.* uti dixi quoque ſatiſdationes ſeu cautiones quaſdã præſtari ſolere judicii firmandi cauſſâ, atque hoc onus remitti aliquibus perſonis; tum ob dignitatem quâ præditæ ſunt, tum ob alias cauſas, ſuſpicionem omnem fugę, illuſioniſq; judicii, tollentes. *ſup. d.c.5. l.4.*

Quartum & ultimum ejuſmodi privilegiorum Epiſcopi eſt, quod nullus Epiſcopus cogi poſſit ad judicium venire teſtimonii dicendi cauſſâ, ſed judex ad eum ire vel mittere debeat. *d.Novel.* 123. §. *nulli vero. Auth. ſed judex. C. d. tit. de Epiſc. & cler.* Tametſi enim regula eſt, teſtes ipſos ad eum qui judicaturus eſt cogi venire; tamen dixi alibi quaſdã perſonas ob dignitatem ab eo onere excipi. *ſup. cap.* 10. *lib* 4. Authentica in Codice ait, Epiſcopum ad juſiurandum, quod præſtare ſolent alii teſtes, non teneri: *d. Authent: ſed judex in fine.* ſed hoc præter mentem Iuſtiniani additum eſt, cùm textus contineat Epiſcopum propoſitis ſanctis Euangeliis, prout decet ſacerdotes, dicere debere quæ noverit: *d. Novel.* 123. §. *nulli vero.* quâ ſolâ propoſitione Euangeliorum, intellectus eſt is jurare. *arg. l. rem non novam. C. de judic.* Conſtitutio Theodoſii plus videtur tribuere Epiſcopo, ut videlicet ad teſtimonium uſquam dicendum, compelli nequeat. *l. nec honore. C. d.t. de Epiſc. & cler.* Quod tamen ſic tempore, modò per alios, vel aliâ ratione veritas inveſtigari poſſit: in quo nonnulla quoque inferiorum Clericorum ratio habenda eſt. *c. ſtatutum.* 2. 4. 6. & *ibi gloſ. c. ult.* 14. 4. 2.

CAUT. VI.

De Presbyteris, Diaconis, inferioribuſque Clericorum ordinibus, & de promotione ad eos ordines.

HActenus diſſerui de Antiſtitibus Eccleſię, ſeu de iis penes quos præcipua eſt. Eccleſiaſtica authoritas: deinceps autem de cæteris Clericis ſermo mihi futurus eſt. Nam vocabulum Clerici generale eſt, conveniens omnibus in ſortẽ Domini ſelectis, & divino cultui deputatis. *c.* 1. §. *generaliter, & c. cleros. diſt.* 21. Horum ordines ſolent numerari ſeptem, qui omnes Sacramento ordinis, tanquam ſpecies ſuo genere, continentur. Infimus ordo eſt Oſtiarii, ſequuntur adſcendendo ordines Lectoris, Exorciſtæ, Acolythi, Hypodiaconi, Diaconi. atque Presbyteri. Hi tres ſupremi dicuntur majores, nec non ſacri, per excellentiam; propterea quod ſacra proximè attingant; non quin reliqui quatuor minores ſacri etiam ſint, ſaltem remotiore ſacrorum tractatione. *Not. diſt.* 32. *c. in ſumma. & per Panormit. c.* 1. *de cler. conjugat.*

Circa numerum iſtorum ordinum, dubitationes nonnullę primâ facie occurrere poſſunt. Quid enim de Epiſcopatu? An non etiam is certus diſtinctuſque unus ſacer ordo eſt? Nonnè Epiſcopus major eſt Presbytero, non tantùm juriſdictionis cauſſâ, verùm etiam poteſtate ordinis, quæ cernitur in ordinationibus, & conſecrationibus & cæteris ejuſmodi? Verius eſt Epiſcopi ordinem ordinem ſpeciem eſſe Sacramenti ordinis, ac

eo conferri gratiam, & facultatem ſpecialem quandam ſpiritalem; immò quoque verius eſt imprimi eo certum characterem. *Not: Bell. in controverſiis de ſacramento ordinis.* quamvis diverſa horum opinio ſit. *Not. C. Didac. Cova. variar, reſolut. lib. 1. cap. 1. num. 15.* Sed ſciendum eſt enumerationem illam ſeptenariam ordinum ad ſacrificium altaris, & miniſterium quo quiſque circa id fungitur, referri; in quo ſane Epiſcopus à Presbytero non differt; etiam ſi ſacrarum actionum ratione poteſtas in Epiſcopo amplior ſit. *Didac. Cover. ibid. & Bellar. in controverſiis de Clericis.* Quid de prima tonſura? Dicendum eſt hanc non eſſe ordinem: niſi ſumpto generalius Ordinis vocabulo pro qualitate perſonarum; quippe tonſura capitis, indumentumque candidæ veſtis, ritus eſt quo aliqui in Clericorum numerum recipiuntur, & qualitatem à Laicorum grege diſtinguentem conſequuntur. Verùm ordines ſuperiùs enumerati, non tam qualitatis, quàm miniſteriorũ differentię ſunt. Itaq; prima & ſimplex illa tonſura iſtorum Ordinum duntaxat exordium eſt, ſeu ad eos ianua quædam. *Bellar. ibid.*

Annumeratur Pſalmiſta ſeu Cantor; *c. pſalmiſta. diſt. 23.* nec videtur poſſe is confundi cum Lectore: disertè enim unus ab altero diſtinguitur, non ſolum ab Iſidoro, *d. c. Cleros diſt. 21. c. perlectis. diſt. 25.* ſed & à Iuſtiniano. *Novel. ut determinatus ſit numerus Clericorum. 3. §. quapropter ſancimus.* Veriſimile eſt recens cooptatis in Clerum non confeſtim proprium munus concedi conſueviſſe, ſed permiſſum eis fuiſſe nihilominus cũ cęteris in choro pſallere: atque ita factum, ut generali nomine Cantorum, ſeu Pſalmiſtarum deſignati ſint illi qui tonſi tantum, ſpecialis alicujus miniſterii nomen necdum habebant. *d. c. Pſalmiſta diſt. 23. not. ad c. cum contingat. de ætate & qualit. ordinand.*

Et quidem nomen Ordinum aptè prædictis miniſteriis eccleſiaſticis inditum eſt, quod ſint velut ſcalæ & gradus quibus ab infimo miniſterio per media ad ſupremum conſcenditur. Sedulò namque conſtitutum eſt ut ſacra iſta munera ſerie quâdam & gradatim conferantur, non per ſaltum, neque præpoſterè, *diſt. 52. & 59. & tit. decretal. de Cler. per ſaltum promoto. dixi ſup. cap. 4. h. lib. 6.* Quanta autem ſit antiquitas omnium horum Ordinum, partim ex conſtitutionibus Iuſtiniani, anteriorumque Imperatorum, partim ex vetuſtioribus monumentis conſtat: ac collatio ſingulorum, ſecundùm canones Apoſtolorum, moremque hodie retentum, fit ab Epiſcopo, eoque unico: quamvis conſecratio Epiſcopi, ut eod. cap. 4. h. lib. 6. dixi, fiat adhibitis una Epiſcopis aliis duobus. Ordinatio tum precationibus divinis, tum traditione quorundam convenientium functioni cujuſque ordinis, perficitur: exempli cauſsâ; Oſtiario futuro tradit Epiſcopus claves, Exorciſtę librum exorciſmorum, Hypodiacono librũ Epiſtolarum Diacono librũ Euangeliorũ, Presbytero calicem cum vino, & patinam cum hoſtia. Ordinationis cujuſq; functiones, & cerimonias pleniùs qui diſcere cupit, legat Gratianum diſt. 23. & Catechiſmum ad Parochos ex decreto Concilii Tridentini editum.

Cæterùm quid dicemus de Archipresbytero, & Archidiacono? Certe hi non tam ordine ſacro, quam munere externo à ſupraſcriptis differunt; quemadmodum dixi ſuperiùs. *cap. 4. h. lib. 6.* Archiepiſcopos & Patriarchas à ſimplicibus Epiſcopis differre, non quidem Ordinis, ſed juriſdictionis poteſtate. Etenim antiquitus ex Diaconorum ordine unum creari placuit, qui reliquis Diaconis quodammodo præeſſet atque præiret, iiſque exequenda quæ ſunt ejus officii, juberet. Similiter ex ordine & numero Presbyterorum unus cæteris præficiebatur, qui illa quæ ſacerdotalis ſunt officii, perficienda eis præſcriberet. *c. legimus. diſt. 93.* Ac ſicut Presbyteri Diaconis, ita Archipresbyteri Archidiaconis, ſi originem primamque inſtitutio-

ſtitutionem reſpicias, majores fuerunt: *d. c. legimus.* ſed Archidiaconi honoribus & poteſtate aucti poſtea fuere, etiam in ipſos Archipresbyteros: nam Archipresbyterorum ſpiritalis tantùm poteſtas quædam fori pœnitentiæ vulgò vocant. Archidiaconis verò etiam diſciplinæ & coërcitionis jus quoddam tandem attributum eſt, adeò ut ſint hi velut oculi & vicarii Epiſcoporum: quippe pleraque ad curam Epiſcopalem primò ſpectantia, ipſi, quaſi in eadem cura ſecundarii exequuntur. *d. c. perlectus diſt. 25. c. ad hæc. & paſſim. tit. de officio Archidiaconi. c 1. & paſſim. tit. de officio Archipresbyt.* Hæc de varietate Ordinum, & modo ordinationum faciendarum.

Planè qui poſſint ordinari, ſeu quæ qualitates deſiderentur in eis qui ordinantur, nec non ut aliqui in Clerum recipiantur, (nam de iis qui tonſuram primam tantùm accepêre, intelligi etiam volo quæcunque dicturus ſum generaliter de Clericis) nunc videamus. Quæ res in primis in illis requiritur, eſt recta fides, & honeſtæ probæque vitæ teſtimonium, uti in Epiſcopis requiri dixi; *Novel. quomodo oport. Epiſcop. 6. § hæc autem. Novel. de ſanctiſ. Epiſcop. 123. §. Clericos autem Gratian. diſt. 81. & 83. & 90.* uti quoque in diaconis præſcriptum eſt à Divo Paulo, cùm in epiſtola ad Timotheum ſcribit eos oportere eſſe pudicos; non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes, habentes myſterium fidei in conſcientia pura, & hos probari primùm, & ſic miniſtrare, nullum crimen habentes.

Par morum integritas, & bona exiſtimatio deſiderata eſt in Diaconiſſis. *d. Novel. 6. §. quanta igitur.* Fuerunt namq; primis temporibus etiam mulieres quæ miniſteriis Eccleſiæ quibuſdam addicebantur: ac de his divus Paulus ibidem loquens, ait oportere eas eſſe ſimiliter pudicas, non detrahentes, ſobrias, fideles in omnibus. Harum etiam alibi in libris noſtris, & in veteribus canonibus fit mentio: *l. nullam. C. de Epiſcop. & Cler. 6. Diaconiſſam. 27. q. 1.* ſed placuit poſterioribus canonibus nulli fœminæ ordinationem ejuſmodi pro conditionis hujus fragilitate credi. Nec fuit illarum verus ordo ſacer, qualem fuiſſe dixi Diaconorum, cum ad miniſteria ſacri altaris ſexus muliebris nequaquam admittatur; *c. ſacratas. diſt. 23.* verùm fuit diverſum quoddã miniſterium earum, benedictione quadam conferri ſolitum in nonnullis officiis eccleſiaſticis, quorum is ſexus non incapax, aut pietatis; conſiſtens præſertim ijs, quibus ob reverentiam viros adhiberi minus conveniebat, ut ſcripſit Epiphanius *lib. 3. contra hæreſes. tomo 2. gloſ. ad d. c. Diaconiſſam. 27. q. 1.* Ita videmus aliquas hodie eſſe non modò monaſticam vitam profeſſas, verùm canonicas, vel alterius nominis ſanctas fœminas, quibus munera pſallendi in templo, aut pietatis commendata ſunt.

Quæ res ſecunda in ordinandis Clericis requiritur, uti quoque in creandis Epiſcopis dixi, eſt literarum ſcientia & eruditio: ignaris enim ne unus quidem ſeu infimus Ordo conferendus eſt. Et maximè ſacrarum ſcripturarum atq; eccleſiaſticorum canonum peritia in his perſonis exigitur. *d. Novel. 6. § hæc autem. & d. Novel 123. §. Clericos autem. Gratian. diſt. 36. & 38.* Grammaticæ autem, cæterarumque artium liberalium, quatenus hujuſmodi inferiores diſciplinæ conducunt ad ſuperiorum cognitionem atque uſum *c. ſiquis artem. & paſſim diſt. 37.* Intelligo peritiam mediocrem, & functioni ordinis ad quem quiſque adſpirat ſufficientem. Quis enim neſcit Sacerdoti, cujus officium eſt plebem docere, & de cujus ore lex Dei exquiritur, perfectionem quàm in Oſtiario, vel ſimplici Lectore ſcientiam fore neceſſariam; *c. ſit Lector. diſt 4. not. ad c. illiteratos, diſt. d. 36.* Porrò quoniam per inferiores gradus ad altiores fieri conſuevit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſuevit progreſſus; ac rarum hoc ſæculo eſt, ut quis in functionibus minorum Ordinum conſiſtere velit, non abs re Concilium Tridentinum decrevit, *ſeſſ.* 23. *cap.* 4. 11. 13. & 14. ut nemo minoribus Ordinibus initietur, quem non ſtudium ac ſcientiæ ſpes majoribus dignum oſtendat, magiſtrique ſcholæ in qua inſtitutus fuerit teſtimonium commendet; utque facile ad majores Ordines admittatur nemo, niſi qui antea in minoribus ſeſe exercuerit, & miniſtrandis ſacris habitum quendam ſibi ita comparaverit.

Inſuper quoniam ſcientia & maturitas annorum juſtam ætatem naturâ poſtulant, optimâ ratione certæ ætates ſingulis Ordinibus aſſumendis præſtitutæ ſunt. Itaque conſtitutum eſt à Iuſtiniano, ne Presbyter ordinari poſſet minor natu triginta quinque annis; quos annos in Epiſcopo quoque ordinando requiſivit: nec Diaconis aut Subdiaconus minor anni viginti quinque: nec Lector, qui minor eſſet annis decem & octo. *d. Novel.* 123. §. 1. *verſ. hoc quoque.* & §. *Presbyterorum autem Auth. Presbyterum.* C. *d. tit. de Epiſcop.* & *Cler.* Gratianus hanc conſtitutionem Iuſtiniani ſuo operi inſerens triginta dumtaxat annos Presbytero creando attribuit, nec majorem ætatem in creando Epiſcopo Iuſtinianus poſteriore ſuâ conſtitutione exegit. *Novel. de ordinat. Epiſcop.* 137. *dixi ſup. cap.* 4. *h. lib.* 6. Sane Presbyterum, ſeu Sacerdotem ætate majorem eſſe decere illis qui inferiorum ſunt Ordinum, nomen ipſum indicat, cùm πρεσβύτερος Græcè idem ſignificet quod Latinè ſenior: quamvis non à corporis canitie, verùm ab animi gravitate & prudentia ſenili, inditum ſit Sacerdotibus hoc nomen. *c. cleros. diſt.* 21. *c. penult.* & *vlt. diſt.* 84. Nec ſemper iiſdem momentis ætatum hoſce ordines, conditores ſacrarum legum dimenſi ſunt. Quæ fuerint antiquis canonibus ætates præſcriptæ, docet Gratianus. *c. de his. diſt.* 28. *ac diſt.* 77. & *ſeq.* Quinetiam de ea re extat Clementis Pontificis recentior conſtitutio. *Clement. ult. de ætate & qualit. præficiend.* Synodus Tridentina, cujus decretum nunc in uſu eſt, præſentis ſæculi conditionem perpendens, vigeſimum ſecundum ætatis annum Hypodiaconis, vigeſimum tertium Diaconis conſtituit; in Presbyteris verò, prædictæ Clementis conſtitutioni inhæſit annum vigeſimum quintum exigenti. *ſeſſ.* 23. *cap.* 11. Et quidem eos annos attigiſſe ſatis eſt; non etiam impleviſſe neceſſum. Ad inferiores autem ordines arbitrio ordinantis admitti poteſt, quiſquis exercitiorum eorum ordinum videbitur capax, *Concil Trident. ead. ſeſſ. cap.* 10. modò ſit major infante, qui ne quidem ad tonſuræ ritum recipiendus eſt. *c. ult. de tempor. ordin. in* 6. In Diaconiſſa ordinanda exigit Iuſtinianus annos quadraginta. *d. Novel.* 123. §. *Presbyterum autem. Auth. Diaconiſſam. C. de Epiſ.* & *cler.* Conſtitutionibus Valentiniani & Iuſtiniani anterioribus, exigebantur ad Diaconiſſæ ordinationem anni quinquaginta. *d. l. nullam. C. eod. d. Nov. quomodo oport. Epiſcopos.* 6. § *quanta igitur.* Divus Paulus in ea quæ tali miniſterio fungeretur videtur exegiſſe annos ſexaginta. *Epiſtolæ.* 1. *ad Timotheum. ca.* 5. & *c. quomodo* 31. *q.* 1. Temporum varietas varietatem hac in re, ſicut in reliquis, induxit Concilium Chalcedonenſe contentum fuerat quadraginta annorum ætate; *d. c. Diaconiſſā.* 37. *q.* 1. quod imitatus eſt Iuſtinianus. Mirabitur quiſpiam tantam ætatem in Diaconiſſis, & multò majorem quàm in Diaconis, præſcriptam fuiſſe, cùm immò ſæpe alias ſoleant leges paulò minus annorum in fœminis quàm in maribus deſiderare, veluti ad nuptias contrahendas, ad finem tutelæ, ad impetrandam veniam ætatis, & ad teſtamentum faciendum. *Inſtit. de nupt. in princ.* & *Inſt. quib. mod. tutel. fin.* §. 1. *l.* 2. *C. de his qui veniam ætatis impetraverunt. l. qua ætate. ff. qui teſt. fac. poſ.* Uti enim Plutarchus ad ſimile problema reſpondens dixit, augetur fœmina, & creſcit, & adulta per-

ficitur antequam maſculus. Sed obſervandum in ſexu imbecilliore eam ætatem hic ſtatui oportuiſſe, quæ eſſet à petulantia & libidine plurimùm remota. Eò reſpexiſſe legiſlatorem apparet, quando adjecit, ſi neceſſitas coëgerit minorem fœminam ordinari: ſeparandam eſſe habitatione à multitudine, puta in aliquo monaſterio, non autem hanc poſſe ſuo arbitrio ubivis habitare. *d. c. d. Nov. 6. § quanta igitur* 1. Hæc de ętate, ſeu tertia qualitate illius qui ordinandus eſt.

Quarta eſt, ut ſit liber, id eſt, nemini operarum, vel muneris, vel ratiociniorum cauſsâ devinctus. Itaque ſervus numero Clericorum adſcribi prohibetur, abſque domini conſenſu. *tit. decretal. de ſervis non ordin. Gratianus diſt.* 54. Conſenſiſse is intelligitur, ſi ſciens non contradixerit: atque ſit ordinatus, confeſtim jura ingenuitatis adipiſcitur: *d. Novel.* 123. §. *ſi. ſervus. Auth. ſi ſervus. C. d. tit. de Epiſc. & cler.* quamvis ſecus eſſet jure anteriore, quo non proderat conſenſus in ordinationem abſque manumiſſione. *l. jubemus*, §. *ſervos C. eod.* Sin verò ſervus ignorante domino ad ordines irrepſerit, reddendus ei eſt, dum intra repetatur. *d. Novel.* 123. §. *ſi ſervus. & d. Auth. ſi ſervus. c. ſi ſervus ſciente. diſt.* 54. Non enim ſicut Epiſcopali, ita inferiori ordinatione quis à ſervitute liberatur. Quanquam difficilius ſecundùm canones revocatur ad ſerviles operas is, qui ad majores ordines adſcitus fuerit: ſed tunc aliis modis domini indemnitati conſulitur, puta amiſſione peculij, præſtatione vicarii ſervi, & actione adverſus Epiſcopum, qui temerè talem ordinavit, in duplum data. *c. de rebus. & c. ſeq. & c. ſi ſervus abſente. diſt.* 54. Servili affinis eſt colonus originarius & adſcriptitius, qui ſimiliter ab ordinatione arcetur citra domini voluntatem, niſi ut in eo vico cui adſcriptus eſt miniſterio fungatur, ſimulque impoſitam ſibi agriculturam, ſurrogando aliquem, adimpleri curet. *d. Novel.* 123. §. *ſi ſervus, l. quiſquis & d. l. jubemus. in princ. & Auth. adſcriptitios. C. d. tit. de Epiſc. & cler.* Libertus ita poteſt ordinari, ſi nullum in eo obſequium parum conveniens Clerico, ſibi retinuerit Patronus. *c. quicunque & c. ult. diſt.* 54. *c.* 4. *d. tit. de ſervis non ordinand.* Pari ratione curiali aut officiali, utpote muneribus Reipublicæ obſtricto, ordinatio denegāda eſt: niſi ab initio, aut ſaltem quindecim annis id monaſterio ſteterit, ibique ſe rectè geſſerit, quemadmodum de ordinando Epiſcopo dictum eſt: *d. Novel. quomodo oporteat Epiſcop.* 6. §. *hæc autem & d. Novel.* 123. §. *ſed neque. Auth. ſed neque C. d. tit. de Epiſcop. & Cler. Gratian. diſt.* 51. & 53. quinimò ad priſtinam ſortem rejiciendus eſt, jam factus Clericus ejus conditionis homo: *l. ſiquis. C. eod.* præter, quam ſi illuſtrem dignitatem conſecutus fuerit, quæ facit ut per ſubſtitutum muneribus publicis ſatisfacere quis poſſit. *l. ad ſimilitunem. C. eod.* Procuratores denique, & tutores, & cæteri qui negotiorū adminiſtratione aliis valde obligati ſunt, tunc demum ad ordinationem admitti debent, cum ij rationes ſuas reddiderint. *l.* 4. *C. eod. tit de Epiſc. & Cler. c. un. de oblig. ad ratiocinia ordin. vel non.*

Quinta qualitas, quæ in Clericis ordinandis deſideratur, eſt cœlibatus; non quod matrimonium res mala ſit, ſed quod gravia ſint ejus onera magnæque curæ conjunctæ, functionem muneris Eccleſiaſtici impedientes. Primis temporibus crebrius aſſumpti fuêre in ordinem Clericorum etiam conjugati, quando videlicet magna erat cœlibem vitam degentium, & cœlibatus etiam pœnis mulctabatur. *arg. tit. C. de infirmand. pœnis coelib.* Ac legimus D. Petrum cùm uxorem haberet, in Apoſtolum, ſummumque Sacerdotem fuiſſe electum; & in Orientali Eccleſia illud obtinuit, ut conjugium adeptioni ſacrorum Ordinum non obſtet. *c. cum olim. de Cler. dixi ſup. cap.* 4. *h. lib.* 6. Quo referenda eſt Iuſtiniani conſtitutio, permittens ut ordinetur Clericus, qui legiti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

nam uxorem habet, *d. Novel.* 123. §. *Clericos autem.* ſed non ut Epiſcopus efficiatur, utpote cujus functio gravior & ſublimior eſt. *dixi ſup. cap. 4. h. lib. 6.* Cæterùm prohibetur ordinari etiam in ſimplicem Clericum, is qui concubinam habet, vel habuit: tametſi enim leges gentilium concubinatum permiſerint, tamen Eccleſia hanc incontinentiam ſemper damnavit: debent autem ſoli caſtè vivẽtes ordinari. *d. Novel.* 123. §. *Clericos autem.*

Sexta qualitas, quę obeſt quo minus quis ordinari queat, eſt bigamia. Rationes attuli cùm diſſerui de ordinationibus Epiſcoporum: *ſup d. cap. 4 lib. 6.* innuitque ſatis cauſſam Iuſtinianus, cùm ait caſtum eſſe qui habet vel habuit uxorem caſtam, & ipſam ab ipſo virgine ſuſceptam. *d. Novel. 6. §. hæc autem. verſ. neque autem.* Bigamus propriè eſt, qui ſecundam duxit uxorem: verùm pari loco habetur qui unicam habuit, ſed viduam, ſeparatámve aut corruptam prius ab alio, aut qui legibus interdictam duxit, id eſt, ſcenicam. *d. Novel. 6 §. hæc autem.* & *d. Novel.* 123. §. *Clericos autem. notat. Didacus. Covar. de homicid. parte 1. §. 2. num. 4. dixi ſup. cap. 4. h. lib. 6.* hac ratione nequit fieri Diaconiſſa, quæ fuerit plurium conjux. *d. Novel. 6. §. quanta igitur.* & *d. Novel.* 123. §. *presbyterum autem. Auth. Diaconiſſam. C. de Epiſcop.* & *Cler.* Ac quàm ſit antiquum hoc impedimentum Ordinum, palam fit ex canonibus à D. Clemente conſcriptis, & doctrina D. Pauli, qui ſic præcipit: Diaconi ſint unius uxoris viri; vidua (inquit) eligatur quæ fuerit unius viri uxor. *1. Epiſtolæ. ad Timoth. cap. 3.* & *5.* Quanquam verius eſt poſſe à ſummo Pontifice gratiam fieri, ut bigamus ad ſacros Ordines queat promoveri, non item inferior Epiſcopus contra iſtud Apoſtoli præceptum diſpenſare: *c. 2.* & *ibi not. tit. decretal. de bigam. non ordin.* non enim D. Paulum juris Divini neceſſitatem, ſed Eccleſiaſticorum ejus temporis inſtitutionem oſtendiſſe, cujus relegatio eſt penes Sedem Apoſtolicam, non autem penes Epiſcopos inferiores. De monogamia & cœlibatu ordinandorum ſatis. Latiorem de his diſputationẽ cernere licet apud Gratianum diſtinctionibus 26. 27. & ſeqq. uſque ad 33. Quid ſi aliquis nec bigamus ſit, nec conjugatus, verùm filios habeat aut ex eis nepotes utrum ille fieri Clericus poteſt? Non loquor de habente liberos naturales, ſeu ex concubina ſuſceptos, nam, ut mox dictum eſt, eo ipſo quod quis concubinam habuerit, niſi cum ipſo diſpenſetur, ordinari non debet: *d. Novel.* 123. §. *Clericos autem c. Laici d. ſt.* 33. verùm loquor, de illo qui liberos habet legitimos. Ejus qualitatis habitam quoque fuiſſe rationem in ordinationibus Epiſcoporum dixi, *ſup. cap. 4. h. lib. 6.* ac præter noviſſimas Iuſtiniani ſanctiones, quas ibidem citavi, fuit una anterior græca, expreſſius de hac re diſſerens: *poſt. l. repetita. C. d. tit. de Epiſc.* & *Cler.* atque hanc continens rationem, fieri vix poteſt ut vacans hujus quotidianæ vitæ curis, quas liberi creant parentibus maximas, omne ſtudium, omnemque cogitationem circa divinam Liturgiam & res Eccleſiaſticas conſumat: nam cùm quidam ſumma in Deum ſpe, & ut animæ eorum ſaluæ fiant, ad ſanctiſſimas accurrant eccleſias, & eis ſuas facultates adferant, & derelinquant ut in pauperes alióſve pios uſus conſumãtur, indecens eſt Epiſcopos in ſuum illas auferre lucrum, aut in propriam ſobolẽ impendere, oportet enim Epiſcopum minimè impeditum carnalium liberorum affectibus, omnium fidelium ſpiritualem eſſe patrem. Planè notandũ, eſt omnes eas conſtitutiones eſſe de Epiſcopis, nullam autẽ reperio, quæ inferiores ſacerdotes aut clericos, quibus ſunt nati aut nepotes, prohibeat ordinari. Quare ſatis eſt, ut ordinans, cui omnes circumſtantiæ perſpiciendæ ſunt, videat, nequem ordinet, quem nimius numerus liberorum, nimiuſque erga eos affectus à divinis miniſterijs abſtracturus videtur

detur. Certè D. Paulus orbitatem liberorum in ordinandis neceſſariò non exigit, verùm eos vult eligi tam Epiſcopos quàm Diaconos, qui ſi filios habeant, eis bene præſint, eoſque habeāt ſubditos cum omni caſtitate. *d. epiſtolæ* 1. *ad. Timoth. cap*. 3.

Sunt & aliæ nonnullæ ordinandorum clericorum qualitates canonibus præſcriptæ: verbi gratiâ, ut ſint ij ex juſtis nuptijs procreati; ut non laborent magno aliquo corporis vitio: *Gratian. diſt*. 55. *&* 56. *& tit. decretal. de fil. Presbyterorum. & tit. de corpore vitiat:* de quibus diſſerere hic omitto, quia de his nihil in volumine Novellarum in quo verſor.

In cunctas ejuſmodi qualitates ſedulò prius inquiri præcipitur, quam ordinatio alicujus clerici fiat, quoniam debet hæc carere omni querela & contradictione. Ac ſi quiſpiam ordinandi accuſator appareat, differenda eſt ordinatio uſq; ad finem accuſationis; nec non accuſatore deſiſtente, peragere inquiſitionē ex officio debet Antiſtes, prorſus eodem modo quem dictum eſt obſervari oportere in Epiſcoporum ordinationibus; *d. Nov*. 6 § *hæc autem. d. Nov*. 126. *ſi autem tempore. & Nov. de ordinat. Epiſc*. 137 §. *ſiquis autem*. cujuſmodi inquiſitionis forma, tum recenter Concilio Tridentino, *ſeſſ*. 23. *cap*. 4. *&* 6. tum vetuſtiſſimis canonibus præſcripta cernitur. *Grat. diſt*. 24. *& c. un. tit. decretal. de ſcrut. in ord. fac*. Nemini enim cito manum imponi præcipit D. Paulus; *d. epiſtolæ* 1. *ad. Timoth. cap*. 5. idque etiam declarat Lampridij hiſtoria, aſſerentis Alexandrum Severum Rectores provincijs daturum nomina eorū palam proponere ſolitum, ut ſi quis quid haberet criminis adverſus eos, objiceret; dicendo grave eſſe id non fieri in provinciarum Rectoribus, quod Chriſtiani & Iudæi facerent in ordinandis ſacerdotibus.

Poſtremò illud tam vetuſti canones, & recentes Concilij Tridentini, quàm ſanctiones Iuſtiniani jubent, ut gratis & abſque omni datione pecuniarum aliarúmve rerum ordinationes Clericorum fiant; graviſſimis pœnis in eos qui contra faciunt conſtitutis. *Grat*. 1. *q*. 1. *& tit. decretal. de ſimonia. Concil. Trident. ſeſſ*. 21. *cap*. 1. *d. Novel* 6. §. *hæc autem. & d. Novel*. 123. §. *ſed neque clericum. Auth. quod pro hac. C. d. tit. de. Epiſc. & cler*. Utrùm tamen pro inſinuatione & receptione in Eccleſiam cui adſcribitur Clericus, nihil dari poſſit, dicam paulò poſt

CAPUT SEPTIMUM.

De officiis, privilegiiſque Presbyterorum illorumque qui ad inferiores ordines promoti ſunt.

DIſſerui de ordinatione Presbyterorum, inferiorumque Eccleſiæ miniſtrorum, nunc deſcribam officia privilegiaq; eorum. Et quidem officia horum conſiſtere tum in divinis oblationibus, miniſterijſque ſacris, tum in litanijs & laudibus Dei decantandis, aliiſque officijs eccleſiaſticis, prout ordo cujuſque permittit, notiſſimum eſt. Cæterùm in officijs Clericorum pono etiam vitam & honeſtatem eorum: eoque pertinet non tantùm ut à communibus delictis ij abſtineant, verū etiā urſanctiùs quàm laici in multis ſeſe gerant *tit. decretal. de vita & honeſt. cler*.

Commune delictum eſt, falſi teſtimonij dictio: cujus hanc pœnam in clericis noviſſima Iuſtiniani conſtitutio poſuit, in Presbyteris quidem & Diaconis, cùm in cauſa pecuniaria falſum teſtimonium perhibuerint, ſeparationem per triennium ab officio ſacro, relegationemque interea in monaſterium; cùm verò in cauſa criminali id commiſerunt, ordinis privationem, & ſupplicium idem quod reliqui homines ideò ſecundùm leges ſubeunt. In inferioribus autem clericis indifferenter depulſionem ab officio & verberationem. *Novel. de ſanctiſſ. Epiſc*. 123. §. *reverendiſſimis autem Auth. Presbyteri. C. de Epiſc.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Epiſ. & cler. Lex Cornelia criminis falſi pœnam conſtituit deportationem; *l.* 1. §. *ult. ff. ad l. Cornel. de falſ.* punitio tamen variata eſt ex circumſtantijs: *dixi ſup. cap.* 20. *lib.* 5: jus Pontificium hujus maleficij alias quoq; pœnas ſtatuit. *Gratianus* 5. *q.* 6. *c. penult. & extravag. Ioannis vigeſimi ſecundi unica tit. de crim. falſi.* Presbyteris atque Diaconis remittitur pœna verberum, ſicut ſeveritas quæſtionum, ob honorem ordinis: multò magis tamen puniendi ſunt, qui eâ occaſione veritatem ſuppreſſiſſe deprehenſi fuerunt. *l. Presbyteri. C. d. tit. de Epiſcop. & cler.*

Præterea interdictus eſt Presbyteris, Diaconis, nec-non Hypodiaconis, Lectoribus, inferioribuſque clericis, & multò magis ſuperioribus, luſus teſſerarum, & qualecunque aliud genus aleæ, nec non præſentia omniſque communicatio cum ita ludentibus. Idem de ſpectaculis, ſcilicet indecoris, qualia olim pleraque erant. Ac pœna eſt illius qui id auſus fuerit, ſeparatio à clero, & canonicæ pœnitentiæ impoſitio, certo aliquo tempore; majorque etiam punitio, ſi delinquens non emendetur. *l. ult. C. de Epiſc. audient.* Noviſſima conſtitutio ſuſpenſionem à miniſterio ſacro, & relegationem in monaſterium per tres annos, imponit, niſi pœnitenti remiſſio quædam tam diuturnæ relegationis facienda videatur. *d. Novel.* 123. §. *interdicimus autem. Auth. interdicimus. C. de Epiſcop. & cler.* Similiter ludorum & ſpectaculorum præſentiam admodum in clericis improbat jus Pontificium. *Gratianus diſt.* 23. *c. his igitur. diſt.* 35. *c.* 1. *& c. cum decoram. & c. clerici. tit. decretal. de vita & hon. cler.* Nec mirum: quantopere enim deteſtabilis omnibus, etiam laicis eſſe debeat aleæ uſus, ex legibus de eo latis intelligitur. *l.* 1. *&* 2. *ff. de aleat. l. ult. C. de religioſis.* Ac licet recreandi populi cauſſâ, gymnica certamina, ſimiliáve ſpectacula legibus permiſſa fuerint. *l.* 1. *C. de ſpectat. lib.* 11: tamen pro vilibus & famoſis ſemper habiti ſunt, qui his ſe immiſcuerunt: *l.* 1. *&* 2. *ff. de his qui not. infam.* & ut Lactantius in epitome dixit: gladiatiorum ſceleribus non minus cruore perſunditur, qui ſpectat, quàm ille qui facit.

Non ſolùm ea quæ delictum ſapiunt, verùm amplius quæcunque multùm avocare poſſent à munere Eccleſiaſtico, interdicta ſunt clericis; veluti tutela & curatio; ſaltem ijs qui in ſacratiore ordine conſtituti ſunt, id eſt, Presbyteris, Diaconis, aut Subdiaconis: niſi quòd eis tutela legitima propinquorum permiſſa ſit. Epiſcopi autem & monachi, utpote quorum maxima debet eſſe à curis ſæcularibus remotio, nullum genus tutelæ gerere poſſunt. *d. Novel.* 123 §. *Deo autem. Auth. Presbyteros. C. de Epiſcop. & cler.* Eâdem ratione clericis cujuſcunque gradus prohibitum eſt, exceptores aut exactores publicorum vectigalium, aut procuratores litium, aut conductores poſſeſſionum alienarum, præterquam earum quæ ad ſuas Eccleſias pertinent, aut fidejuſſores pro talibus cauſis, fieri: ſub gravibus pœnis, tum in ipſos clericos ea munera ſuſcipientes, tum in illos qui eos ijs muneribus onerant, conſtitutis: *d. Novel.* 123. §. *alium autem.* Similiter canones & Pontificum conſtitutiones adminiſtrationum cunctorum ejuſmodi ſæcularium negotiorum clericis ſedulò vetuerunt. *Gratianus diſt.* 86. *c. ult. & tit. decretal. ne cler. vel monach. ſæcul. negot. ſe immiſce.* Militibus quoque, ne ab officio ſuo militari diſtraherentur, negotiorum hujuſmodi aliorum tractatio reperitur legibus interdicta: *milites. l. ult. C. de locato. & Novel. ut neque miles.* 116. *dixi ſup. cap.* 21. *lib.* 5: comparatio autem in jure frequens eſt militis profanæ militiæ cum milite militiæ ſacræ. *Nicol. Everardi loco* 22. *in locis legalibus.*

Planè ſciendum eſt maximè omnium continentiam eſſe clericis injunctam: quamobrem non ſolùm à fornicatione & omni turpi concubitu abſtinere debent, nec poſſunt concubinam alere; *c.* 4. *c. ſi autem tit. decretal.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

de cohab. cler. & mulier. ſed nec ullam mulierem quæ ſecum habitet adſciſcere poſſunt, ſcilicet extraneam. Etenim matrem aut filiam, aut germanam, aut amitam, aliamve cujus conſortium propinquitas ipſa ſanguinis, vel ætas omni ſuſpicione incontinentiæ liberat, domi habere poſſunt. *c. à nobis eod. tit. Grat. diſt. 32. c. interdixi. l. eum qui. C. de Epi. & cler. Novel. de ordinat. Epiſ. 137. §. in tantum.* Clericus qui aliam mulierem domi ſuæ tenet, nec eam dimittere vult, ab ordine dejiciendus eſt; quinetiam tradebatur Curiæ, ut onera publicorum munerum ſubiret. *d. Novel 123. Presbyteros autem* Similiter Diaconiſſa nequaquã poterat cum viro ullo, ex quo poſſet inhoneſtæ vitæ emergere ſuſpicio, degere; ac ſi non dimittebat, tradebatur monaſterio in perpetuum. *Novel. quomodo oporteat Epiſ. 6. §. quanta igitur. & d. Novel 123 §. Diaconiſſam.* Epiſcopo ne quidem propinquitate conjunctam ſecum habere conſtitutionibus permiſſum eſt, ſub pœna dejectionis *d. Novel. 6. §. hæc autem. Auth. Epiſcops. C. d. tit. de Epiſcop. & cler. & d. Novel. 123 §. Presbyteris.* Ob eandem cauſſam continentiæ vetitum eſt Clericis uxorem ducere, nempe Presbyteris, Diaconis, & Hypodiaconis, Lectores namque & cæteri minorum ordinum Clerici iſtud impunè poſſunt, ſic tamen ut excidant ſacro miniſterio, nuptias contrahendo. *Novel. de nupt. 22. §. ſed & ſi quis Auth multo magis. C. d. tit. de Epiſc. & cler. c. 1. & 2. tit. decretal. de cler. conjugat.* Si quis verò in majoribus conſtitutus ordinibus uxorem duxerit, non ſolùm nuptiæ nullius ſunt momenti, verùm tanquam indignus, expellitur à clero, tradebaturque etiam olim Curiæ. *d. Novel. 123. §. ſi autem. d. c. 1. de cler. conjugat.* Ita jus ſe habet tam in Oriente, quàm in Occidente, ut nunquam licuerit majorum ordinum clericis ad matrimonium tranſire. Quid juris de uxoribus ante ordinationem ductis? Sane has retinere licuit in Oriente, neq; enim clericis (uti lex ait) incõpetenter adjunctæ ſunt; quæ dignos Sacerdotio viros ſuâ converſatione fecerunt. *d. l. eum quip, C. de Epiſco & cler.* Immò tandem Oriens permiſit Sacerdotibus, non ſolùm tanquam ſororem, domi ſuæ conjugem ante ductam retinere, verũ etiam ejus thoro uti, præterquam tempore divinarum oblationum. *c. quoniam, diſt. 31.* Occidens arctiùs caſtitatem à clericis obſervari voluit, nec uxorum quidem ante-ductarum cohabitationem retinere. *c. 1. & paſſim ead diſt.* Addi ſuadeo ad pleniorem hujus rei intellectum ea quæ dixi ſuperiùs, cap. 4. & 6. h. lib. 6. de continentia ordinandorum. Hæc de officijs.

Venio ad privilegia. Vnum eſt, quod clerici omnes exempti ſint à muneribus perſonalibus: idque tam veteribus conſtitutionibus, *l. c. l. 2. l. Presbyteros. l. omnes §. privilegiis. C. d. tit. de Epiſcop. & cler.* quàm noviſſimâ Frederici ſedulò cautum eſt, pœnam gravem violatoribus iſtius Eccleſiaſticarum perſonarum immunitatis imponente. *conſtitut. de ſtat. & conſuetud. cont. libert. Eccleſ. §. item nulla poſt uſus feud. & Auth. etiam nulla. C. d. tit. de Epiſc. & cler.* Meritò: nam etiam Ethnici illos qui ſacerdotium nacti erant, ut diſcedere ab eo ſine religione non poſſunt, in perpetuum à muneribus excuſabant. *l. pretor. ff de vacat. & excuſat. muner.* Quare Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi immunitatem habent tutelæ, ſive legitimæ, ſive dativæ ſive teſtamentariæ, nec-non curationis: quãvis ut antè dixi, permiſſum eis ſit legitimam tutelam ſubire, ſed non invitis; & ita demum ſi intra quatuor menſes, ex quo ad tutelam vocati ſunt, apud competentem judicem in ſcriptis declarent ſe talem adminiſtrationem propriâ voluntate ſuſcepiſſe *d. Nov. 123 § Deo autem: Auth. Presbyteros. C. d. tit. de Epiſcop. & cler.*

Aliud privilegium Clericorum eſt, de quaſi caſtrenſi peculio eorum: conſtitutione noviſſimâ Iuſtiniani dictante Presbyteros, Diaconos,

conos,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

conos, Subdiaconos, nec non Cantores & Lectores, omnes ſcilicet qui Clerici appellantur, res quomodolibet ad ipſorum dominium venientes, habere ſub ſua poteſtate, ad inſtar caſtrenſis peculij. *d. Nov. 123. §. Presbyteros & Diaconos. C. eod. tit. de Epiſ. & cler.* Militare enim dicuntur Eccleſiæ & Deo clerici, ſicut magiſtratus, Profeſſores liberalium artium, Advocati & ſimiles profanæ Reipublicæ; ac fere eodem modo quo illi qui ſunt verè milites, & in caſtris ſtipendia merentes. *c. reprehenſibile. 24. q. 8.* Ac id jus quaſi caſtrenſis peculii Clericorum inductum fuit multò ante Iuſtinianum, Leonis & Anthemii conſtitutione. *l. ſacroſanctæ. C. de Epiſ. & cler.* Dicuntur autem ex quaſi caſtrenſi peculio Clericorum eſſe, quæ filiifamilias cauſsâ Clericatus, ſeu militiæ ſacræ cui adſcripti ſunt, acquirunt, & quæ aliàs non erant habituri. *arg. l. caſtrenſe ff. de caſtrenſi pecul. l. ult. C. de inoffic. teſtam.* hæc donare ſeu alienare, & de his teſtari, licèt ſub parentis ſint, poteſtate, liberè poſſunt. *d. Novel. 123. §. Presbyteros autem & d. Auth. Presbyteros & Diaconos.* Nihil enim ex eis rebus patri acquiritur, nec eæ in diviſionem tanquam pars paternorum bonorum veniunt, neq; etiam ſubjectę ſunt collationibus: ſed propria manent bona ipſorum Clericorum qui eas acquiſivêre. *d. l. ſacroſanctæ. C. de Epiſcop. & cler.* Ac in his tam quoad teſtamenti factionem, quā quoad reliqua, pro patribusfamilias ij habentur. *l. 2. ff. de SC. Maced. Inſtit. quib. non eſt permiſſ. facere teſt. §. 1.* Non obeſt quod aliàs legitur, non modo ea quæ ex proventibus Eccleſiæ, verumetiam quæcunque per Eccleſiam, ſeu intuitu ejus comparata ſunt, manere penes Eccleſiam oportere *c. quia nos & c. relatum eſt auribus. tit. decretal. de teſtam.* Accipi enim debent per Eccleſiam, ſeu contemplatione ejus quæſita, quæ eo animo relicta & accepta fuerunt, ut ſint in dominio & proprietate ipſius Eccleſiæ, ac is cui relicta ſunt, ea tantùm quaſi fructuarius vel uſuarius, quamdiu Eccleſiæ miniſtrat, ſtipendii cauſsâ teneat. Diverſa ratio eſt illarum rerum, quæ donantur alicui, quia Clericus eſt, ut etiam proprietatem earum nanciſcatur. Quæ vero potius, ut in Eccleſiæ, quàm ut in perſonæ Clerici dominio ſint, data videantur, exponam poſtea, ubi venero ad acquiſitionis rerum Eccleſiaſticarum tractationem. In conſtitutionibus Codicis peculium quaſi caſtrenſe attribuitur quoque Epiſcopis, *d. l. ſacroſanctæ & l. cum lege. C. d. tit. de Epiſc. & cler.* non item in Novella. quoniam jure Novellarum quiſquis Epiſcopus fit, eo ipſo eximitur patria poteſtate: *dixi ſup. cap. 5. h. lib. 6.* atque nomen peculii in iis qui ſui juris effecti ſunt, locum habere deſinit. *d. l. ult. in fine. C. d. tit. d. inoff. teſtam.* Quare moribus noſtris hodiernis, quæ acquiruntur in ſacerdotio, jure peculii non cenſentur, ſed velut cæterę res patrimonii ipſorum ſacerdotum; quoniam apud nos non ſolum Epiſcopatu, ſed & ſimplici ſacerdotio, patria poteſtas diſſolvitur. *dixi ſupr. cap. 13. lib. 2.* Intereſt utrum quippiam ex peculio, an ex altero genere bonorum ſit. Nam conſtitutio eſt Codicis, ea quæ caſtrenſis, vel quaſi caſtrenſis peculij ſunt, nequaquam obnoxia eſſe inofficioſi teſtamenti querelæ; *d. l. ult. C. de inoff. teſtam;* quinetiam Iuſtinianus in Codice ſpecialiter declarat peculia quaſi caſtrenſia Clericorum, ejuſmodi querelæ non ſubjacere: *d. l. cum lege. C. d. tit. de Epiſcop. & cler.* quanquam huic juri derogavit noviſſimâ ſuâ ſanctione, ubi ait Clericos ſic de rebus quaſi caſtrenſis ſui peculij poſſe teſtari, ut tamen ferant: *d. Nov. 123. §. Preſbyteros autem. & d. Auth. Presbyteros. C. eod. tit. de Epiſc. & cler:* atqui præteritionis, ſeu legitimæ portionis penitus non datæ, remedium eſt quærela inofficioſi, aut, ſi legitima plenè data non fuerit, actio ad ejus ſupplementum. *Inſtit. d. tit. de inoff. teſtam. dixi ſup. cap. 7. lib. 2.* Planè an reliquæ perſonæ pari jure cenſeri nunc debeant,

ut ex quaſi caſtrenſibus ſuis peculijs legitimam relinquere neceſſariò cogantur, anceps quæſtio eſt. Accurſius, Bartolus, & plerique alij exiſtimant cogi, tum exemplo Clericorum, tum quia noviſſima alia conſtitutio generaliter loquitur, dicens non licere parenti aliquem ex liberjs exhæredare, vel præterire, niſi ingratum, & cauſſâ ingratitudinis expreſsâ. *Novel. ut cum de appell. cognoſcit.* 115. *§ aliud. quoque. Auth. non licet. C. de lib. præterit.* Ego contra ſentio; cùm nulla ſit conſtitutio quæ ſpecialiter quaſi caſtrenſia peculia aliarum perſonarum ſubjecerit querelæ, ac regulæ ſint, in toto jure generi per ſpeciem derogari, & priores leges ad poſteriores trahi oportere, *l. in toto jure. ff. de regul. jur. l. non eſt novum. ff. de legib.* Nec verò par prorſus ratio eſt Clericorum & cæterorum, cùm Clerici ad nihil prætermittendum quod ſit ex officio pietatis, maximè teneantur. Temeraria autem exheredatio, vel præteritio liberorũ parentúmve, dicitur eſſe inofficioſa, quia contra pietatis officium. *Inſtit. d. tit. de inoff. teſtam. in princ.* Meæ ſententiæ eſt Hugo Donellus: *Comment. lib.* 19. *cap.* 5: à quo nihilominus in hoc diſſentio, quod is ibidem ſcribat filiumfamilias Clericum de adventitijs quoque bonis teſtamentum facere poſſe. Movit eum fortaſſe quod conſtitutio Iuſtiniani dicat generaliter, res quomodolibet ad eorum dominium venientes. *d. Novel.* 123. §. *Presbyteros autem. & d. Auth. Presbyteros. & Diaconos. C. de Epiſcop. & Cler.* Planè ſequentia verba manifeſtum faciunt loqui Iuſtinianum de rebus quomodolibet ex Clericatu vel occaſione ejus provenientibus, utpote in quibus ſolis conſtare poteſt ſimilitudo caſtrenſis peculij: & permagna ratio eſt, ut quæ ex induſtria miniſterioque ſuo acquiſijt Clericus, pleniori jure habeat, quàm illa quæ aliunde ad dominium ipſius devenerunt. Satius ergo eſt, ut cenſeamus Clericum non magis de adventitijs poſſe teſtari, quàm reliquos quibus peculij caſtrenſis aut quaſi caſtrenſis jus datum eſt. *l. nemo. C. qui teſt. fac. poß. l. cum non ſolum. §. filiis autem. C. de bon. quæ lib.* Illud denique ſciendum eſt, ita permiſſum eſſe jure civili Clerico, ut & alijs, de quaſi caſtrenſibus rebus teſtari, ut tamen ſecundum leges, ſeu formam juris communes teſtamentum condat. *d. l. ult. §. in his itaque. C. de inoff. teſtam. Inſtit. de milit. teſtam. § ult. de Novel.* 123. §. *Presbyteros autem & d. Auth. Presbyteros & Diaconos. C. de Epiſ. & cler.* In quo differunt à veris militibus, quorum teſtamenta nullam ſolemnitatem deſiderant. *l.* 1. *& paſſim, ff. de milit. teſtam. Inſtit. eod. tit. in princ.* Ius Pontificium autem, nec non mores hodierni plerumque locorum, ſimiliter in quorumvis teſtamentis, ſubtilitatem ſolemnitatum juris civilis neglexerunt. *c. cum eſſes. tit. decretal. de teſtam. dixi ſup. cap.* 5. *lib.* 2.

Tertium Privilegium quod Clerici habent, eſt, quod cum perſonæ omnium ſint in præſidio & tutela legum; ne qua vis vel injuria ipſis inferatur, perſonæ tamen Clericorum maximè in tali præſidio ſunt. Conſtitutio namque eſt Pontificia, ſi quis in Clericum vel monachum violentas manus injecerit, ut is excommunicationem ipſo jure incurrat, à qua nullus queat eum abſolvere, præter ſummum Pontificem, ejuſve mandatum habentem, aut præterquam morte imminente. *c. ſi quis ſuadente.* 17. *q.* 4. *apud Gratianũ.* Quod ſi Clerico dum in loco ſacro eſt, vel ſacro miniſterio fungitur, talis injuria fiat, augetur maleficium, ejuſq; pœna. *l. ſi quis in hoc. & Auth. ſed novo. C. de Epiſc. & cler. d. Nov.* 123. §. *ſi quis eum,* ut ſuo loco exponam, tractando de privilegijs locorum actuumque ſacrorum. Pari ratione conſtitutio Frederici vetat præſertim Eccleſiaſticis perſonis juſtitiam denegari, adeò ut qui tertiò requiſitus jus eis reddere neglexerit, juriſdictionem ſuam amittat; *conſtitut. de ſtatut. & conſuetud. poſt uſus feud. §. item ſtatuimus. Auth. ſtatuimus. §. ult. C. d. tit. de Epiſc. & cler.* licèt alias

iàs juriſdictione ſuâ abutens eam non perdat, verùm aliter puniatur. *Novel. de mandat. Princ.* 17. § *ſit tibi.* & *Nov. ut litigantes. ju-ent.* 124. §. 1.

Reliqua privilegia Clericorum in noviſſinis ſanctionibus deſcripta, ſpectant ad fornam quâ ſunt conveniendi in judicio, plera; talia, qualia dixi fuiſſe Epiſcoporum. *ſup. ap. 5. h. lib. 6.* Inter hæc primum eſt privileium fori. Et quidem Clerici initio nequauam exempti fuerunt à juriſdictione Maiſtratuum ſæcularium, ſed id paulatim introluctum, eiſq́; datum per piorum Principum onſtitutiones. Novellis Iuſtiniani juſſi ſunt conveniri apud ſuos Epiſcopos, non ſemer, verùm factâ diſtinctione civilis cauſæ & riminalis, ac criminis Eccleſiaſtici & commuis, nec-non primæ & ſecundæ inſtantiæ. *Noel. ut clerici apud proprios Epiſcopos.* 83. *Auth. lericus. C. de Epiſcop. & cler d. Nov.* 123. § *ſi uis contra.* & §§. *ſeqq. Auth. ſi quis. C. de. Epiſcop. audient.* Hoc quidē conſtitutionibus Colicis fuerat Clericis attributum, ut non poſent procul ſeu extra provinciam in jus vocai, ſcilicet ne diſtraherentur longâ profectione à ſacris ſuis officijs, ſed tamen conveniebantur in provincia in qua degebant, apud Rectorem Præfectumq́; ejus: *l. omnes qui C. l. tit. de Epiſcop. & cler:* niſi mallet & ille qui eos conveniebat, coram Epiſcopo ipſos convenire: qua in re actori, non reo electio dabatur. *l. cum clericis. C. eod.* Ac quo caſu tribunal Epiſcopale eligebatur, ordines & gradus uriſdictionum eccleſiaſticarum per diverſas nſtantias, pæne ut nunc fit, obſervari tunc oportuit. *l. Epiſcopale. & l. ſancimus. C. de Epiſcop. audient.* Quod ſi Clericus quiſpiam Contantinopoli reperiretur, quoniam ea urbs, ic ut vetus Roma, pro communi omnium lomicilio habebatur, poterat quidem ille ibi conveniri, ac judicium ſuſcipere ibi cogebaur apud civilem judicem, non minus quàm cæteri homines ibi deprehenſi, & causâ legationis non excuſati. *d. Nov.* 123. § *ſi quis Epiſcopus.* & § *ſi vero, Epiſcopi.* Neque id mirum, cùm dixerim par jus fuiſſe in Epiſcoporum perſonis. *ſup. d. cap. 5. h. lib. 6.* Cæterùm tandem generaliter atq; indifferenter prohibitum eſt Clericos vocari ad ullum ſæculare tribunal, de qua re extat ſanctio Frederici, *d. conſtitut. de ſtatut. & conſuetud. poſt uſus feud.* § *item ſtatuimus. & Auth. item ſtatuimus. C. d. tit. de Epiſcop. & cler,* præter multos canones & ſanctiones Pontificias. *Gratian.* 11 *q.* 1. & 2. *necnon c.* 4. *de judiciis, c.* 2. & *paſſim. tit. decretal. de foro compet.* Amplius potuit olim Clericus fori præſcriptioni, exemplo aliarū perſonarum, renunciare, nunc non poteſt, ut in judicem civilem conſentiat; *l ſi quis in conſcribendo. C. d. tit. de Epiſcop. & cler;* quaſi privilegium iſtud fori Clericorum non commodum privatum ipſum, ſed honorem & favorem publicum, ſeu totius ordinis Clericorum reſpiciat. *c. ſi diligēti. d. tit. de foro compet.* Diſſerui de his plenius ſuprà per occaſionem tractationis juriſdictionis Epiſcopalis. *d. cap.* 5. *h. lib.* 6. Quibus hoc addo, etiamſi pacis ſeu publicæ tranquillitatis violator ſit Clericus, vindictæ ejus criminis perſecutionem oportere fieri apud Epiſcopum; *lib.* 2. *feud tit.* 27. § *ſi clericus. & tit.* 52: quod tamen neq; in regno Franciæ, neq; hîc uſquequaq; uſu retentum eſt, cùm ſoleat Princeps, ſeu ejus Concilium, de violatione publicæ fidei, tutelæq; à ſe datæ, & de vi armata, geſtationeq́; armorum illicita, & de læſa majeſtate, & ſi patriæ conſtitutiones contemptæ dicantur, deq; alijs ſimilibus etiam adverſus Clericos cognoſcere. *Ioannes Imbert. Inſtit. forenſ. lib.* 3. *cap.* 6. *Stephan. Aufrer. in repetitione Clement.* 1. *de offic. ordinarii. regula* 1. & *alii quos citat Didac. Covar. practic. quæſt. cap.* 33. *nu.* 7.

Aliud ejus generis privilegium Clericorum eſt circa ſportulas, quæ præſtandæ erant apparitoribus, cùm in jus vocationem exequebantur: quod quidem tantùm non fuit quantum dixi fuiſſe Epiſcoporum (quippe qui nullarum prorſus talium ſportularum ſolutionem ſubire cogebantur: *ſup. cap.* 5. *h. lib.* 6. ſed in eo conſtitit inferiorum Eccleſiæ mi-

niſtrorum, nec-non Diaconiſſarum privilegium, quod ſportulæ minores, ab ipſis quàm à cæteris exigi debuerint, *l. cum clericis. § ult. C. d. tit de Epiſcop. & cler.* Etenim Iuſtinianus noviſſimâ ſuâ conſtitutione ſanxit non plus quàm quatuor ſiliquis eo nomine, in qualibet cauſa, ſive criminali, ſive civili, cujuſcunque ea ſit quantitatis, ab eis erogari; præterquam cùm ex juſſione Principis ad alias provincias vocabantur, ubi ad unum uſque ſolidum, permiſſum fuit executoribus accipere, acri pœnâ in eos, qui ultra eum modum ſportulas exigerent, conſtitutâ. *d. Nov.* 123. §. *ſportularum. vero Auth. ſed hodie. C. d. tit. de Epiſcop. & Cler.* Iure Codicis duo ſolidi à Clericis pro commonitione ipſorum exigi potuêre, *d. l. cum clericis. C. eod.* & quidem hoc cùm vocatio fiebat ad majus tribunal, veluti Præfecti prætorio, ac in provincia, nam in urbe nonniſi unus aureus ab eis erogari debuit. Cùm autem ad minora tribunalia provincialia vocabantur, nonniſi unus ſemis ſcilicet ſolidi. *l. omnes qui. §. executoribus. C. eod.* Solidus idem fuit quod aureus, ac ſiliqua 24. pars ſolidi. *Not. Didac. Covarruvias in lib. quem inſcripſit veterum collationem numiſmatum. cap.* 3.

Aliud rurſus privilegium ejuſmodi eſt circa cautiones judiciarias, non etiam tantùm, quantum habent Epiſcopi: quos dixi ad nullum cautionis genus pro lite teneri. *ſup. d. cap.* 5. *h. lib.* 6. Cæteris namque Clericis cautio prorſus non remittitur; ſed fidejuſſoria, utpote quæ inventu difficillima; ſaltem enim cavere hi coguntur hypothecâ datâ rerum ſuarum. *d. Novel.* 123. §. *ſi quis autem.* Iure Codicis, Clericorum qui in jus vocabantur, fidejuſſor ſolebat eſſe Oeconomus Eccleſiæ uſque ad certam quantitatem. *l. cum clericis. §. memorati. & l. omnes qui, §. præterea. C. d. tit. §. Epiſcop. & cler.* Inſuper remittitur Clericis, pro lite quam ſuſtinent, cautio juratoria. *d. l. cum clericis. §. memorati. & d. Novel.* 123. §. *ſiquis autem.* Pari ratione, quâ remittitur quoque eis juramentum calumniæ. *c. 1. tit. decretal. de jura. calum.* Porro quoniam non ſolum à reis, verumetiam ab actoribus ſatiſdationes quædam præſtandæ ſunt, *Novel. de litigioſis.* 112. §. *ad excludendas. Auth. generaliter C. d. tit. de Epiſc. & cler. dixi ſup. cap.* 5. *lib.* 4, quæri poteſt, an ſimiliter fidejuſſoria cautio agentibus Clericis remittenda ſit? Accurſius cenſet diverſam eſſe actorum & reorum rationem, *ad d. Auth. generaliter.* Sciendum tamen leges jubere ut Clericis, in omnibus partibus judicij honor, ordini ipſorum debitus, ſervetur: *d. l. omnes qui. §.* 1. *C. d. tit. de Epiſcop. & cler. Novel.* 123. § *ſi quando autem:* unde illud ne in plus quàm facere poſſunt conveniantur, exemplo militum, quibus idem tributum. *l. miles. ff. de re judic.* Communis hæc eſt Doctorum de Clericis aſſertio, eaque in tribunalibus vim obtinuit; *Panormit. & alij ad c.* 3. *de ſolutionibus;* quamvis nullus ſit textus juris qui Clericis expreſsè hoc tribuat: idcoque alii qui ſint contrariæ opinionis authores, & nonnulli qui ad ſacratiores & religioſiores Clericos hoc reſtringunt. *Didac. Covar. lib.* 2. *variar. reſolut. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 9. Nam illud tantum in jure declaratum extat, injuſtè excommunicatum fuiſſe clericum debitorem, cum ſoluere non poſſet, *d. c. de ſolut.* Ac fortè is jam bonis ceſſerat, quare ulterius premendus non erat, quàm ut repromitteret ſe tunc ſoluturum, cum ad pinguiorem fortunam perveniſſet. *l. qui bonis. ff. de ceſſ. bon.*

CAPUT OCTAVUM.

De annonis Clericorum, ſeu, ut nunc loquimur, de præbendis beneficiiſque Eccleſiaſticis.

PRivilegiis Clericorum aptè annumerabitur jus iſtud, quod ii habent, percipiendi alimenta & emolumenta ex bonis Eccleſiaſticis. Nam id jus vocare nunc ſolemus beneficium. *c. 1. de regul juris in* 6. Beneficii autem

tem & privilegii ſignificationes tam ſunt affines, ut una earum vocum pro altera non rarò in jure ſumatur. *l. 3 ff. de conſtit Princip. l. in omnibus. ff. de reg. juris.* Rectè huic juri clericorum inditum eſt nomē beneficii, quia cùm eis proventus Eccleſiaſtici præbeantur, tanquam beneficio quodam Eccleſiæ devincti, obſequium atque miniſterium ei præſtare coguntur; non abſimili nominis ratione; quâ feuda, ab Oberto appellata ſunt beneficia, propterea quod eo genere largitionis & benevolentiæ Vaſalli obſtricti, fidem & obſequium domino debent. *lib. 2 feud tit. 23. §. inprimis.* Beneficium Eccleſiaſticum aliàs vocatur Præbenda: *c. ſi quis dator. c. ex multis. §. conſtituimus. 1. q. 3.* ſed ſæpius reſtringitur hoc nomen ad ſpeciem, nempe ad jus perceptionis Canonicis competens. *c. dilecto. tit decretal. de præbendis.* Vetuſtæ leges, jus iſtud clericorum annonas, diaria, lucra, ſalaria, ſportulas vocant; ſicut ea quæ præbebantur ſtipendia magiſtratibus, & aliis publico officio fungentibus. Omni tempore illud obſervatum eſt tanquam juſtiſſimum & rationi congruum, ut clerici in mercedem laboris, quem miniſtrando ſacris ſubeunt, quippiam ex bonis Eccleſiæ perciperent: quamvis olim modò valde diſſimili, ab eo quo nunc id fieri cernimus. Illud namq; notandum, Presbyterum, Diaconum, Lectorem, & cætera ejuſmodi fuiſſe nomina non ſolùm ordinis, ſed certorum miniſteriorum in Eccleſia; ac tunc neminem abſolute, id eſt, ſine titulo particulare certæ alicujus Eccleſiæ, ordinari ſolitum, nec fuiſſe conceſſionem juris illius, percipiendi fructum ex bonis Eccleſiæ, à collatione ordinum ſeparatam: *c. Sanctorum. diſt. 70 apud. Gratian.* atque adeò hæc verba, quis conferre, & cui conferri beneficium poſſit, fuiſſe in antiquis canonibus & legibus inaudita; ſed hæc tantùm in uſu fuiſſe: quis ordinare poſſit, & quis ordinari; nimirum ordinatione ejus emolumentorum & beneficiorum ſeu ſtipendiorum Eccleſiaſticorum ſecum trahente. Deinde proventus cujuſque Eccleſiæ tunc temporis fuiſſe communes, nec in certas portiones diſtinctos; verùm quemque clericum, arbitrio & diſpenſatione Epiſcopi, ex bonis Eccleſiæ accepiſſe quantum neceſſitas vitæ & merita ejus poſtulabant. Is mos extitit ſæculo Iuſtiniani, & diu poſtea. Ac tunc numerus clericorum etiam plurimùm ex judicio Epiſcopi pendebat; *l. in Eccleſiis. C. de Epiſco. & cler.* quem conſiderare oportebat, quem numerum miniſtrorum dignitas, & officia cujuſque Eccleſiæ exigerent, quantumque facultates ejus ferre poſſent. In quo cùm modus non ſatis ſervaretur, ſedulo providit Iuſtinianus noviſſimis ſuis conſtitutionibus, ut certior & magis determinatus eſſet numerus miniſtrorum eccleſiaſticorum, ac ut ordinationes minimè fierent ſupra vel infra eum numerum: ita ut aliquibus clericis morientibus, nulli alii ſurrogari in locum eorum poſſent, donec ventum eſſet ad numerum ſtatutum: quinetiam ſi in aliis Eccleſiis clerici abundarent, eſſetq; opera eorum ibi ſuperflua, ut tranſlatio quorumpiam inde ad Eccleſiam in qua defectus eſſet, potius fieret, quàm novorum aliquorum ordinatio. *Novel. de menſura ordinandorum 16. & Novel. quomodo oporteat Epi. §. ſed neq; effuſas.* Quod cùm in omnibus Eccleſiis, tū diligentiſſime in majori Eccleſia Conſtantinopolitana obſervari ſanxit, numerum Presbyterorū, Diaconorū, Hypodiaconorum, Lectorum Oſtiariorū, & Cantorum, in ea expreſsè deſignans quâdam ſuâ conſtitutione: quæ ſi legatur, cognoſcere licebit, quantus fuerit ſplendor, & amplitudo ejus Eccleſiæ: *Novel ut determinatus ſit numerus Cler. 3. in princ. & § 1.* idque ſedulo cavit Iuſtinianus, ut potius ſupereſſet aliquid ex reditibus Eccleſiæ, quam ut ij ingenti numero & ſumtu clericorum exhaurirentur. Quod namque ſupererat, id voluit in egenorum alimenta, alioſque pios actus erogari.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

erogari. *d. Novel. 3. § ſicut autem.* Dixi enim, non parvæ partis proventuum eccleſiaſticorum diſtributionem in tales pias cauſas primis ſæculis fieri conſueviſſe *ſup. cap. 5 h. lib. 6.* Eâdem conſtitutione ſpecialem quoque curam habuit Iuſtinianus cæterarum Eccleſiarum urbis Conſtantinopolitanæ, ut multitudo clericorum eo modo quem expoſui, ibi refrænaretur. *d. Novel. 3. §. in aliis autem.* Illud denique tum ea, tum alijs Iuſtiniani conſtitutionibus cautum eſt, non modò ne clerici ſuo ſchemate relicto, profanam ſequerentur vitam, ob quod graviter puniebantur, *d. Novel. 6. §. ſemel autem. & Novel. de ſanctiſ. Epiſc. 123. §. & generaliter ſancimus.* ac graviſſimè Diaconiſſæ, ob ſexus periculum quæ hoc feciſſent; *d. Novel. 6. § quanta igitur in fine* verumetiam ne aliquæ earum perſonarum ab Eccleſia ſua recederent, fierentque ejus ullo tempore deſertores: pœnâ deſertionis hâc conſtitutâ, ut alij in locum deſertorum ſurrogarentur, qui emolumenta eorum acciperent; *Novel. ut clerici qui recedunt. 57. in princ. & §. 1.* cùm officium ſit ejuſmodi perſonarum, ſuis Eccleſijs deſervire, & debitum eis miniſterium adimplere. *d. Novel. 123. §. ſancimus autem reverendiſſimis.* Quinetiam clerici certis Eccleſijs, quibus per ordinationem adſcripti erant, adeò adſtricti fuerunt, ut nequaquam liceret eis de una in aliam tranſire, ac præſertim de minore in majorem, quæſito in eam rem alicujus patrocinio, quoniam id non caret notâ ambitionis aut avaritiæ. *d. Novel 3. §. illud quoque.* Quanquam tranſlatio interdum fiebat ob cauſam, eamq; diligenter cognitam; veluti ex abundantibus uno loco clericis, penuria, quæ alibi erat, ſuppleretur: ſicut paulo antè dixi. Atque ea tranſlatio minime ex voluntate ipſorum clericorum dependebat, ſed ex arbitrio Antiſtitis, cui ſuberant: quemadmodum etiamnunc ſunt conceſſæ tranſlationes Epiſcoporum, & permutationes inferiorum beneficiorum, & quævis renunciationes eorum. *tit. decretal. de translat. Epiſcopi, & tit. de renunciat. & tit. de rer. permut. c. quæſitum. & c. cum olim. Gratianus paßim 7. q. 1.* Etſi enim juri ſuo privato quilibet poteſt ſponte renunciare, non tamen juri publico: *l. Iuriſgentium. § ſi paciſcar. ff. de pactis.* Iuris vero publici eſt, ordinatio clericorum, eorumque in certis Eccleſijs inſtitutio.

In ſumma, fuit olim permagna ſimilitudo ſtatus Clericorum in Eccleſijs, cum eo qui nunc cernitur eſſe monachorum in monaſterijs. Nam ex uno monaſterio in aliud non eſt permiſſa migratio, ſaltem abſque juſſu nutúve illius cui ſubditi ſunt, & facultatibus ſui monaſterij communiter, Abbatis diſpenſatione monachi fruuntur; & plures paucioréſve pro modo facultatum & neceſſitate cujuſque monaſterij aſſumuntur, ut poſtea. Quinetiam multorum Clericorum communis fuit antiquitus vita, qualis eſt monachorum. *Not. Ioanes Molanus in lib, quem ſcripſit de canonicis.* Quamvis proprium habere non prohiberentur, nec ad ejuſmodi vitæ communionem tenerentur, niſi qui ſe voto ad eam obſtrinxiſſent: *Gratianus 12. q. 1. & c. quoniam. tit. decretal. de vita & honeſt. cler.* verùm multi ultro iſtam communionem amplectebantur, imitatione primorum Chriſtianorum, quos legimus in Actis Apoſtolorum ſic vixiſſe, ut nemo, aliquid eorũ quæ poſſidebat, ſuum eſſe diceret, ſed illis eſſent omnia communia. *12. q. 1.* Ac ut privata patrimonia licuerit Clericis habere: tantùm poſſeſſiones & obventiones cujuſque Eccleſiæ, erant communes ejus Eccleſiæ clericis; eaſque totas Epiſcopus in ſua poteſtate habebat, & adminiſtrabat per Diaconos, alióſve, quibus diſpenſationem mandabat, *l. præcipimus. c. Epiſcopus, d. 12. q. 1.* uti à me alibi eſt enarratum. *ſup. cap. 5. h. lib. 6.*

Longè receſſum cernimus à veteri illo more, jamdudum enim in Eccleſijs, certas portiones redituum miniſterijs eſſe attributas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

tas, quæ appellamus beneficia, quibus ſinguli iſtis miniſterijs fungentes, velut re propriâ fruuntur. Difficilior namque viſa eſt, quando auctæ admodum fuerunt opes Eccleſiarum, priſca illa earum ex nutu Epiſcoporum dependens adminiſtratio, ac magis probatum quemque Clericorum ſuam portionem per ſuas manus capere, & adminiſtrare. Quouſque ſe extendat jus iſtud perceptionis & adminiſtrationis ſingulorum Clericorum, & an uſum magis quàm uſumfructum beneficiorum ſuorum ij habeant, dicam poſtea ſuo loco.

Vt ſunt diverſæ functiones & miniſteria Clericorum in Eccleſijs, ſic magna diverſitas beneficiorum eccleſiaſticorum reperitur. Quædam ſunt Canonicatus, quædam Paſtoratus, uti vulgò appellantur: item quædam ſunt dignitates, veluti Præpoſituræ, Decanatus, Perſonatus, & reliqua juriſdictionem aut aliam ejuſmodi prærogatiuam adjunctam habentia, quædam abſque dignitate curam animarum continent; quædam denique ſimplicia ſunt, id eſt, neque dignitatem, neque animarum curationem continentia. Certitudo & definitus numerus beneficiorum cujuſque Eccleſiæ, efficit ut certiſſimus quoque & maximè determinatus nunc ibi ſit miniſtrorum numerus. Creatur interdum, aliquis extra ordinem & ſupra ſolitum numerum Canonicus· ſed ſic ut intelligatur prima quæ vacabit portio ſeu præbenda, ipſi deberi, nullique alij hæc conferri queat *c. relatum. tit. decretal. de præbendis.*

Sciendum eſt diſtinctis ita reditibus Eccleſiarum in certas portiones ſeu beneficia, cœpiſſe etiam collationem ordinum à collatione emolumentorum eccleſiaſticorum ſeparari, & Presbyteros, Diaconos, aliorumque ordinum clericos, non quidem Romanæ, vel Conſtantinopolitanæ, vel Mediolanenſis, vel alterius cujuſpiam particularis Eccleſiæ, quemadmodum antè fiebat, creari; verùm abſolutè & generaliter ordinationes Clericorum fieri, ſine ſpeciali titulo alicuius Eccleſiæ, miniſterijque in ea præſtandi aſſignatione: ſolummodo ut ſi quando eis poſtmodum in quapiam Eccleſia locus obtigerit, in ea Presbyteri, Diaconi, vel alio ſimili munere, tanquam jam initiati & conſecrati fungi queant; ita ut ordinum ſacraque poteſtatis eis connexæ collatio, nunc potiùs ſit præparatio & aptitudo quædam ad Eccleſiarum functiones, quàm miniſtrorum in Eccleſijs conſtitutio. Quoniam verò ſejunctis ordinum & miniſteriorum collationibus, facilè evenire poterat, ut ordinati in ſumma egeſtate cum dedecore ordinis degerent; ſancitum fuit ſi Epiſcopus abſque beneficio aliquem ordinaverit, ut ipſe vel ſucceſſor ejus ordinatum, egentem, patrimonioque ſufficiente carentem, alere cogatur, tantiſper dum ei beneficium obvenerit. *c. 2. c. Epiſcopus. c. cum ſecundum tit. decretal. de præbendis.* Adjecit Concilium Tridentinum, ut difficilius prætextu patrimonij quiſpiam ad ordines admittatur, ac ut ne ſaltem patrimonium iſtud ſine Epiſcopi conſenſu alienare queat. *ſeſſ.* 12. *Can.* 1. Attamen retinuêre multa inter ſe communia ordinum atque beneficiorum collationes. Sicut in ordinibus, ſic in beneficijs conferendis ratio habenda eſt morum, eruditionis, ætatis, aliarumque ſimilium qualitatum. *c. grave nimis. de præbendis.* Sicut inſigne corporis vitium habentes, nothi, bigami, conjugati, ab ordinibus, ſic & à beneficijs arcentur. *c. inter. c. cum in cunctis. de electione.* Sicut in clerum adſcriptio, quæ fit per tonſuram, janua eſt ordinum, ſic & beneficiorum. *c. cum adeo. de reſcript. c.* 2. *& ibi not. tit. de Inſtitut.* Sufficit vero clero ita adſcriptum eſſe pro adeptione cujuſque beneficij. Tametſi enim beneficia ſunt quæ ordinem ſacerdotij vel alium quendam certum requirant, ac quiſque ordinem dignitati officioque ſuo convenientem recipere cogendus eſt; *c. 1, tit. de ætate & qualit. præfic.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

*d.c.cum in cunctis§.cũ autẽ.*tamen neceſſe non eſt jam collationis tempore eum ordinẽ habere ſed ſatis eſt ſi poſt intra breve tempus, annum videlicet,ordinem iſtum quis conſequatur *c.de.5.de ætat.& qualit.præfic.c.licet cæa.elect.in 6.Con.Trid.ſeſſ.22.Can.4.*Quinetiam nonnullis longius temporis ſpatium in eam rem conceſſum eſt,nempe ſtudioſis;utpote quibus gratiam facere poteſt Epiſcopus,ne uſq, ad ſeptennium ordinem ſacerdotij, vel Diaconatus, quem beneficia ipſorum alioqui requirunt, aſſumant, modò intra annum ad Subdiaconatum (quo ordine in ſtatu Eccleſiaſtico contineantur) fuerint promoti. *c. cum. ex eo. de elect. in 6.* Addit privilegium hujus Academiæ à Martino quinto & Eugenio quarto ſummis Pontificibus datum, ut nulla opus ſit diſpenſationis alicujus hominis ob id impetratione.

Cùm dixerim tonſum atque adeò Clericum eſſe oportere, ut quis beneficij cenſeatur capax, mirabitur aliquis Regem Romanorum in Eccleſia Aquiſgranenſi, Imperatorem Romæ in Latranenſi, & Regẽ Franciæ in Rhemenſi eſſe Canonicos: ſed ſciendum eſt hæc eſſe juris ſingularis. Ac quod de neceſſitate tonſuræ dictum eſt,ad mores referendum eſt. Exiſtunt enim in nonnullis locis fœminæ Canonicæ, veluti Nivellæ, & in Hannonia Montibus,& Malbodij;quæ licèt ritu tonſuræ, uti maſculi, in numerum Eccleſiaſticarum perſonarum non recipiantur, tamen propter munus pſallendi in choro,aliaque officia Eccleſiaſtica quædam quibus funguntur, Eccleſiaſticæ ſunt; ſicut antiquitus Diaconiſſas, quarum meminit in Novellis Iuſtinianus, fuiſſe, ſuperibus capitibus dixi,Eccleſiaſticasque ideò annonas, ſeu præbendas meritò habent.

Quod attinet ad eruditionem, ſane ea major mir.órve deſideratur pro conditione muneris quod beneficio cohæret. *c. 4. de ætate & qualit. præfic. d. c. cum in cunctis de elect.* Quis enim neſcit in Rectoribus parochiarum, cum eis docendi populi, & confeſſiones audiendi officium incumbat, majore doctrinâ opus eſſe? Quis in Archidiaconis cæteriſque dignitatem habituris, n[...] non in pleriſque Canonicis Cathedralium Eccleſiarum, doctrinam quoque majorem non deſideret? Quare Concilium Tridentinum hos Theologiæ juriſve Pontificii, doctores, Licentiatóſve eſſe vult; & generaliter quoſcunq; electos ſeu nominatos ad beneficia, antequam admittantur, ordinariorum examen ſubire ſtatuit, iis duntaxat exceptis quos Academia probârit. *Conc. Trid.ſeſſ.7.can.13. & ſeſſ.24.Can.12.*

Similiter pro conditione cujuſque beneficii, muneriſque ei adhærentis, ætas modò minor modò major deſideratur; velut in Archidiaconis, Decanis, & omnibus beneficiis, quibus cura animarum eſt conjuncta, ætas vigeſimiquinti anni, aut ſane proxima: *c. cum in cunctis. & c. licet can. de elect.* in dignitatibus aliis ætas viginti d[...]orum annorum requiritur,ex ejuſdem Concilij Tridentini decreto. *d. ſeſſ. 24. Can. 1[...]* De ſimplicibus beneficiis quęſtio moveri ſolebat, an ſeptem annorum ætas ſufficeret quæ ſententia probabilis erat,cùm ritui tonſuræ & minoribus ordinibus id ætatis ſufficiebat: *dixi ſup. cap. 6. h. lib. 6. not. ad c. ſi [...] tempore. de reſcript. in 6.* ſed Tridenti definitum eſt capacem beneficii ante decimum quartum annum cenſeri neminem. *ſeſſ. 2[...] Can. 5.*

Solent & aliæ dotes illorum quibus beneficia conferenda ſunt, perpendi, an etiam ſplendor nobilitaſque generis, ſeu ſtemmata majorum? Non niſi cæteris paribu[s] nec valet contraria conſuetudo. *c. venerabilis. & ibi Dd. de præbendis.* Quod ego it[a] accipiendum puto, niſi ejus qui Eccleſia[m] fundavit, voluntas, vel ſimilis juſta ratio conſuetudinem defendat: cùm & ea qualitas (etſi minùs quàm aliæ) nonnihil a[d] decus Eccleſiarum conferat. Quamobre[m]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

in collegia quædam Eccleſiaſtica ſolos nobiles recipi videmus, & in Eccleſiis Cathedralibus præbendas quaſdam eis deſtinatas, uti quaſdam Theologis aut Juriſconſultis ſolis; cujuſmodi quidem qualitatibus minimè detrahi ſanxit Synodus Tridentina. *ſeſſ. 25. Can. 5.* Nonnunquam beneficium quis adipiſcitur, quamvis neque juſtam ætatem, neque ordinem, cæteráve requiſita habeat. Verum id fit ex cauſa, & Pontificis diſpenſatione. *c. nuper. tit. de præbend. in extravag. communib.*

Quemadmodum circa perſonas, quibus conferuntur, ſimilitudo quædam retenta eſt ordinum & beneficiorum, ita circa perſonas conferentes. Collatio enim beneficiorum ordinario jure ad unumquemque Epiſcopum pertinet in ſua diœceſi; ſicut ordinum collatio ad eum ibi pertinet: *c. conquerente. de offic. ordin.* licèt videamus etiam alios conferre beneficia, nimirum Abbates, Præpoſitos, & collegia Eccleſiaſtica, conſuetudine antiquâ vel privilegio. Cujus privilegii vel conſuetudinis tanta vis eſt, ut jus conferendi beneficia etiam ad laicum & fœminam transferat: *c. dilectus 34. de præbend.* quamvis ſtatuendi alioqui de rebus Eccleſiaſticis profani homines nullam habeant poteſtatem. *c. ſi quis deinceps. 16. q. 7.* Textus namque eſt, tribuens donationem quarundam præbendarum Sacerdotalium Comitiſſæ Flandrenſi; *c. dilecto. 40. de teſtibus.* ac inde jus conferendi cuncta beneficia abſque cura animarum, quod competit Regi Franciæ in multis Eccleſiis ſui regni, ſede Epiſcopali vacante, idque jus Regaliorum vocant. *Not. Boetius Epo. in commentario de regalibus.* Quo jure noſtri quoque Principes utuntur Tornaci & Attrebati, ubi ſcilicet jus Franciæ retentum eſt.

Plane à Romano Pontifice ubique terrarum rectè beneficia conferri, mirum non eſt, cum is non ſolùm urbi ſed orbi præſit. *c. 2. de præb. in 6.* Itaque cum cæteris Collatoribus is ſic concurrit, ut præventioni ſit locus. *c. ſi à ſede. & c dudum. eod. tit. de præbend. in 6.* Immo quædam beneficia ſunt quorum collatio ad Pontificem Maximum ſolum pertinet, ea videlicet, quorum collationem ipſe ſibi reſervavit, aut ſpecialiter, aut generaliter. *c. ad Romani. de præb. in extravag. communib.* Reſervata ſunt, quæcunque apud aulam Romanam vacant: *d. c. 2. de præb. in 6.* qualia intelliguntur eſſe beneficia omnium illorum qui ibidem munere aliquo funguntur, licèt foris moriantur, nec-non cæterorum qui ad eam aulam eunt, vel ab ea recedunt, modo hi in locis qui duorum dierum itinere non ſunt remotiores, receſſerint. *c. præſenti. eod. tit. in 6.* Talia quoque ſunt beneficia, quæ propter aliorum beneficiorum ademptionem ex Romani Pontificis gratia proficiſcentem vacant, *c. ad regimen. tit. de præb. in extravag. communib.* Sunt vero & aliæ reſervationes, quas ſuis regulis Cancellariæ complecti ſolent initio ſui Pontificatus Romani Pontifices. Par fere eſt poteſtas legati à latere, quippe qui in provincia ſibi commiſſa jus iſtud præventionis reſpectu ordinariorum collatorum habet; quinetiam poteſt reſervando ordinariorum collationem impedire, modo non ſint dignitates, amplioráve beneficia, aut nondum vacantia, in quæ jus ſolus habet ſummus Pontifex, *c. 1. c. præſenti. c. deliberatione. de off. legati. in 6.* qui ſolet non ſolum jam vacantia tribuere, verumetiam ſuis diplomatibus mandare, ut de ijs quæ vacatura ſunt, certis perſonis provideatur: *c. 4. & 5. de conceſ. præb. & Eccleſ. non vac.* quomodo obnoxia obſtrictaque impetrantibus beneficia redduntur, ut alijs conferri nequeant: *c. ſi ex capitulo. eod tit. in 6.* ac nonniſi certi paucique menſes ordinarijs Collatoribus relicti ſunt, at quæ reliquis menſibus vacare contingit beneficia, impetrantibus iſtis debeantur. Solent talia diplomata vocari mandata de providendo, & Gratiæ exſpectativæ; quas Gratias ſtrictè accipi conſti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

conſtitutum eſt, ut quam minimum ordinarijs Collationibus derogaſſe videantur. *c. 4. de præbend. in 6.* Quinetiam ne hujuſmodi Gratiæ, aut reſervationes ad vacatura concedantur, decretum extat Concilij Tridentini; *ſeſſ. 24. Can. 19:* quod occaſionem præbuit dubitandi, revocatumne eſſet hujus Academię privilegium, quatenus ſtudioſos ad beneficia etiam necdum vacantia nominari permittebat. Multæ de hac re exortæ lites, ac diverſæ latæ ſententiæ: donec Gregorius décimus-tertius novo diplomate morem nominandi ad beneficia etiam vacatura confirmavit. Aureum certè tum generale hujus Univerſitatis, tum ſpeciale facultatis Artium quæ in ea eſt, privilegium, ad cunctos menſes etiam ordinariorum ſe extendens, ſaltem ut ordinarij aliquoties acceptationibus nominatorum gravari poſſint: ut plenius ex tenore ipſius privilegij diſcere licet. Habent ſingulæ Regni Francici Academiæ ſimile nominandi privilegium, ſed aliquatenus diverſum, quod fusè explicat Petrus Rebuffus, *in tract. de nominationibus.*

Omnes iſtæ reſervationum, & mandatorum, & nominationum praxes, fuerunt veteribus canonibus incognitæ: ſervatâ tunc temporis cuique Epiſcopo per ſuam diœceſim beneficiorum collatione.

At vero antiquiſſimum eſt jus præſentationis, quod vocant jus Patronatus, utpote cujus meminit Iuſtinianus in ſuis conſtitutionibus. *Nov. ut clerici qui recedunt. 57. §. illud quoque. & Novel. de ſanctiſſ. Epiſcop. 123. §. ſi quis oratorij.* Etenim ei qui Eccleſiæ ſolum donaverit, eam ædificaverit, aut ſuis opibus non parum dotaverit, quamvis laicus ſit; æquum eſt aliquid tribui, quod pietatis ipſius, ſingularisque in Eccleſiam benevolentiæ perpetuum foret monumentum. Definit quidem ille dominus eſſe ſoli, rerumque à ſe Deo dedicatarum: quapropter patroni nomen ei impoſitum eſt, quaſi Eccleſiæ pater, genitor, inquam, ſeu educator, fautor, defenſorque ſit.

Præter primum eximiumque locum in æde ſacra, & ſuppetias alimentorum ex proventibus Eccleſiæ in caſu egeſtatis: illud ejuſmodi Patrono ejusque heredibus debetur, ut nominare, offerre, præſentareque Clericum poſſit ei Eccleſiæ miniſtraturum; ut ſi ab Epiſcopo, cui offertur, idoneus repertus fuerit, ei Eccleſia ſeu beneficium conferatur, *c. ex inſinuatione. c. nobis. & paſſim. tit. decretal. de jure Patronatus. Gratianus 16. q. 7.* paſſim eaq; collatio neceſſaria & non libera Epiſcopi, vocatur inſtitutio. *tit. decretal. de Inſtitut.* Veteres autem leges & canones, quando nondum fuit collatio emolumentorum Eccleſiaſticorum ab ordinum collatione disjuncta, vocârunt ordinationem. Non enim tantùm eſt conceſſum patrono, ut poſſit quēvis ſuo ſolius judicio in Eccleſia conſtituere, *d. Novel. 57. §. illud quoque.* verùm poteſt Epiſcopus, quo caſu indignus à Patronò nominatus eſt, alium qui dignus ſit, ibidem inſtituere. *d. Novel. 123. § ſiquis oratorij.* Electio quæ à collegijs fit Præfectorum, & ejus per ſuperiorem Antiſtitem confirmatio, quam ſit antiqui moris, paret ex ijs quæ ſuperiùs de ordinatione Epiſcoporum dixi. *cap. 4. lib. 6.*

Quid de Commenda, ut vulgò appellant, an ea ſpecies quoque eſt legitima dandi beneficia? Certè antiquis temporibus non erat tunc quidem, cùm Eccleſiæ vacanti paſtor idoneus mox præfici non poterat: interim ut evitarentur incommoda, quæ ut plurimùm parit anarchia, ſolebat Eccleſia probo viro commendari, & quaſi apud eum deponi, ac inde tractum nomen Commendæ. Hic titulum Paſtoris non habebat, ſed ad tempus tantùm conſtituebatur, & quaſi tantum Procurator, rationem omnium à ſe perceptorum reddere cogebatur. Itaque poterat Eccleſia alterius Eccleſiæ miniſtro, & ei qui monachus non eſſet, monaſterium commendari. Poſterioribus ſæculis res planè mutata eſt, uſuſque invaluit Eccleſias in

perpetu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

perpetuum dandi, & ita ut ij quibus commendatæ eſſent, plenè fructus ſuos facerent: quare à titulo beneficij Commenda vix hodie differre videtur, niſi quod ſæpe qui incapaces ſunt beneficij in titulum accipiendi, illi id in Commendam accipiant. Not. ad c. *nemo de elect. in 6. Ioannes Coraſi. in paraph. Sacerdotiorum lib. 1. cap. 6.* Ex quo quoniam experientia compertum eſt Eccleſias detrimentum accipere, hortata eſt Tridentina Synodus ut ab ejuſmodi commendationibus Eccleſiarum, quàm maximè fieri poteſt, abſtineatur. *ſeſſ. 25. can. 21.*

Quia Eccleſiæ intereſt diu Rectore vel miniſtro non carere; ſciendum eſt certum tempus conſtitutum eſſe quo collatio beneficij facienda eſt, ſcilicet ſemeſtre, ex quo collator beneficium ſcivit, conferreque potuit. *c. 2. de conceſ. præb. cap. 3. de ſuppl. neglig. Prælat.* Pœna negligentis eſt ut jus conferendi eâ vice amittat, idque velut caducum ad collegas, aut, his deficientibus, ad Antiſtitem ſuperiorem devolvatur. *d. c. 2. & c. quia de conceſ. præb.* Iſtud tempus præfixum quoque eſt electionibus & præſentationibus, niſi ut Patronus laicus, cui quatuor tantùm menſes conceſſi ſunt *c. un. de jure Patronat. in 6.* aut niſi de Epiſcopi, vel Abbatis electione agatur, cui perficiendæ præſtitutum eſt trimeſtre; propterea quod in longa vacatione majorum officiorum, majus periculum ſoleat verſari; *c. dilectus d. tit. de conceſſ. præb. c. ne pro defectu de elect. dixi ſup. cap. h. lib. 6.*

Deinde ſciendum eſt, purè & abſq; conditione, & gratis conferri beneficium oportere. *c. un. ut Eccleſiaſt. benef. ſine diminut. confer. c. ult. de pactis.* Cùm enim in cæteris rebus, tum præcipuè in ſacris ambitus perniencioſiſſimus eſt, quem ſpeciali vocabulo Simoniam appellant. *tit. decretal. de Simonia.* Quamquam enim beneficium propriè ſacrum non eſt, pari tamen jure cenſetur, ideo quod jus ſit ſacris annexum. Quamobrem Iuſtinianus ne quidem inſinuatum, id eſt, pro introitu novi clerici, quicquam præbere permiſit; nolens ob ejus omiſſionem clericum ſuis annonis privari. *Novel. ut ea quæ voc. inſinuativa. 56. & d. Novel. de ſanctiſſ. Epiſcop. 123. §. ſed neque clericum.* Vetuit autem clericis aliis ejuſdem Eccleſiæ quicquam dari; at non ſi quid tunc Eccleſiæ, aut venerabili alicui domui donaretur, id improbavit; ut nec vetuit pro ordinatione præberi ſecundum conſuetudinem iis qui ordinanti miniſtrant, modò id ſit moderatum, nec tranſcendat emolumenta unius anni. *d. §. ſed neque ritum.* Noluit inſuper conſuetudini majoris Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ derogari, ut ibi quippiam clericis in ingreſſu daretur; *d. Novel. 56.* immò Enthroniaſticum moderatum ab eo qui ordinandus eſt Epiſcopus, præſtari ſanxit *d. Novel. 123. §. pro conſuetudinibus. dixi ſup. cap. 4. h. lib. 6. in fine.* Canones ne miniſtris quidem vel notariis qui inſtrumenta ad fidem ordinationis ſpectantia conſcribunt, rectè aliquid dari dictant, ſi illis, ut intelligunt Interpretes, publicè ſalarium eo nomine aſſignatum ſit. *c. 1. de Simonia.* Similiter Concilium Tridentinum deteſtatum eſt, ut pro introitu cujuſque beneficii quippiam detur, quod ſimoniacæ labis aut ſordidæ avaritiæ ſuſpicionem ullam habeat: verum id duntaxat admiſit, quod in uſus pios convertitur. *ſeß. 24. Can. 14.* Nec hoc decretum Annatas quæ ſummo Pontifici pendi ſolent, improbare cenſendum eſt. *dixi de his ſup. d. cap. 4. h. lib. 6. in fine.*

Poſtremò illud obſervandum eſt, beneficium unicum, idque integrum conferendum eſſe. Dico unicum, quia multitudo beneficiorum improbata eſt, plenaque periculi ſalutis videtur nimia in hac re licentia: juſta ratione; quoniam beneficia reſidentiam & aſſiduitatem

aſſiduitatem in Eccleſijs requirunt, natura autem quenquam duobus locis ſimul reſidere non permittat. Ac ſi vetera jura ſpectes, nullam diſtinctionem circa hoc reperies beneficiorum ſimplicium à cæteris, nec tenuium ab opulentis. *c. ult. diſt. 70. c. cum non. c. cum jam dudum. c. ſuper de præbendis. c. conquerente. de cler. non reſid.* Cæterum conſuetudo poſteriorum ſæculorum fecit diſtinctionem, ut in ſimplicibus beneficijs ſufficiat vicariâ collegarum aut aliorum quorundam operâ uti; modò beneficia non ſint quæ præſentiam ex ſpeciali inſtitutione vel more deſiderant, & niſi unum ex ijs ſufficiens ſit ad vitam honeſtè ſuſtentandam: quæ exceptiones comprobatæ ſunt Concilio Tridentino. *ſeſſ.24. Can.17.* Planè dignitates & beneficia quibus cura animarum conjuncta eſt, ne duo quidem habere idem Concilium permittit, *ſeſſ. 7. Can. 2. & 4.* quod hæc præ cæteris reſidentiam poſtulare omni tempore viſa ſint. *c. 3. de cler. non reſident. c. de multa. de præbendis.*

Planè aliqui à reſidentia excuſantur, ideoque non ſecus quàm ſi in locis ſuorum beneficiorum degerent, integros fructus eorum percipiunt; nempe ij qui ſunt in comitatu obſequioque Epiſcopi; *c. cum dilectus. & ſeq. de cler. non reſed.* nec non qui abſunt ſtudiorum cauſſâ, maximè qui ſtudent Theologiæ, vel Canonibus, quæ ſunt ſtudia ſacra. *c. tua eod. tit. & c. vit. de magiſtris.* Verius namque eſt id aliarum quoque ſcientiarum ſtudioſos pertinere. *Not. ad c. ult. & ad c. 2. privileg. in 6.* Ac hujus Academiæ Lovanienſis privilegium de ea re citra controverſiam generale eſt. Intelligendum eſt ab ijs, qui ex talibus cauſis à reſidendo excuſantur, principales obventiones beneficiorum ſuorum jure percipi; non etiam ea emolumenta quæ vocantur diſtributiones quotidianæ: quippe hoc præmij genus nulli percipiunt, niſi qui ſacris cantionibus choro interſunt, vel qui dum in civitate ſunt, quominus ad chorum veniant, morbo aut ſimili juſtâ causâ impediuntur. *c. de cætero. d. tit. cler. non reſident. c. un. eod. tit. in 6.* Etenim hujuſmodi diſtributiones inſtitutæ ſunt, ut munus pſallendi ſeu ſacris aſſiſtendi minimè omitteretur. Quocirca præcipit Concilium Tridentinum tertiam partem proventuum cujuſq; Eccleſiæ ut minimùm in hunc uſum converti. *ſeſſ. 21. Can. 3. ſeſſ. 22. Can.3.* Cujuſmodi diſtributionibus comparantur illæ erogationes, quæ in anniverſariis defunctorum fieri conſueverunt. *d. c. un. in 6.*

Dixi paulò ſuperiùs beneficium debere conferri integrum, id eſt, nequaquam dividi, inter duos pluréſve: *tit. decretal. ut Eccleſ. benef. ſine diminut. confer.* tamen frequens eſt, quamvis uni detur beneficium, ei onus imponi ut moderatum quippiam alteri quotannis præſtet, quod genus præſtationis vocant Penſionem. Hæc delibatio quædam beneficij eſt, ac beneficium non eſt, profanoque homini ſubinde conceditur: *c. poſſeſſiones. 16. q. 1.* niſi talis ſit (qualis pleræque hodie) ut loco beneficij & velut beneficium habeatur. *Gigas de penſion. cap. 21. num. 3.* Cavendum eſt ne hoc modo nundinatio quædam beneficij inducatur. *arg. c. ult. de pactis,* Verùm aliquando juſtiſſima cauſa eſt penſionis accipiendæ. Pone verbi gratiâ Rectorem Eccleſiæ alicujus, quoniam ſenio confectus eſt, velle alteri beneficium cedere, nec eas opes habere quæ ad vitam ipſi ſufficiant. Solet adiri Pontifex Romanus ut cauſam probet, quamvis verius ſit etjam ab Epiſcopis inferioribus penſionem conſtitui poſſe, ſaltem ut vitam ejus cui aſſignatur non excedat. *Not. ad c. niſi de præbendis.*

Poſtremò illud ſciendum, ſtatum beneficiorum in perpetuum interdum mutari, utilitate Eccleſiæ ſuadente, ut ex uno plura fiant, & contra ex pluribus unum, atque hoc vocant unionem. *c. vacante. & c. expoſuiſti. de præbendis.*

CAP-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

CAPUT NONUM.

De monachis & cæteris religioſis, eorumque Præfectis, & creatione,

HUcuſque diſſerui de Clericis, tam illis qui præſunt, quàm de iis qui ſubſunt: nunc diſſeram de monachis; quos à Clericis admodum fuiſſe diſtinctos, nec maximam monachorum partem, ut hodie fit, ſacerdotio, aliiſve Clericorum ordinibus decorari tunc temporis ſolitam, ſed tantùm aliquando monachum quempiam in Clericorum ordinem, & contra Clericum quempiam in monaſterium adſcitum fuiſſe, veteres leges & Canones oſtendunt. *Novel. de monach. 5. §. ſi quis autem. Grat. 19. q. 1. & 2.* Monachi Græcâ voce appellati ſunt, quaſi ſolitarii: quippe origo horum talis perhibetur. Primis Chriſtianorum temporibus homines fuerunt à cæterorum conſortio ſegregati, duram vitam in montibus, ſpeluncis, ſaltibus degentes, quietè ibi orationi, ſtudio, contemplationique, aut labori manuum vacantes: veluti Divi illi, Antonius, Paulus Eremita, Hilarion, & non pauci alii ſimiles. Viſum eſt poſtea utilius aliquot numero perſonas cuncta inter ſe communia habentes, & votis inſtitutiſque certis obſtrictas, in eiſdem ædibus vivere. Cœnobia tunc nec non Conventus ea loca, in quibus illi habitant, à communione vitæ appellari cœperunt; retentâ nihilominus etiam priſtinâ monaſteriorum & monachorum appellatione: quod hujuſmodi converſatio non multùm à ſolitudine abeſſet. *Not. Polydorus Virgilius de inventoribus rerum lib. 7.* Saltem enim procul ab urbibus & frequentia populi ædes cœnobiorum exſtruebantur: *c. ſi cupis. & paßim. 16. q. 1.* ac quamvis eæ in medio populi exſtructæ ſunt, tamen ſeptis & clauſtris quibuſdam plebem ab aditu monachorum arceri videmus; ac inde etiam idiomate vernaculo clauſtri nomen monaſteriis inditum. Cœnobitæ ſeu ita aliquot ſimul & communiter viventes monachi, tempore Iuſtiniani fuerunt; *d. Nov. 5. § cogitandum vero.* quinetiam antè, quandoquidem Divis Baſilio & Benedicto hujuſmodi inſtitutorum authoritas attribuitur. Fuerunt tamen Iuſtiniani ſæculo, & etiamnum ſunt nonnulli priſco more in abditis locis viventes ſoli, qui idcirco Anachoretæ, id eſt, ſeceſſores, & Heſichaſtæ, id eſt, quieſcentes appellati ſunt, *d. §. cogitandum vero.* nec non Eremitæ, quod nomen nunc in uſu eſt, ab Eremo ſeu deſerto loco quem incolunt. Atque hi legibus cœnobiorum nequaquam tenentur, immò proprium poſſidere poſſunt, niſi prius voto ſeſe aliter obſtrinxerint *c. perlatum. 19. q. 3. gloſ. & Dd. ad c. qui verè 16. q. 1.*

Profeſſionis monachorum, in quam hæretici ſtultè adeò invehuntur, quanta ſit laus, verba Iuſtiniani edocent, cùm is ait; ſolitariam vitam atque in ea contemplationem, rem planè ſacram eſſe, & quæ ſuâpte naturâ animas ad Deum evehat, neque iis tantùm qui hoc vitę genus amplexi ſunt proſit, verumetiam omnibus aliis, vi puritatis ſuæ, & continuæ apud Deum interceſſionis. *Novel. quomodo oport. monachos vivere 133. in princ.* Et cùm altero loco dicit monachorum vitam ſic eſſe honeſtam, ſic commendare Deo hominem, ut humanam omnem ejus maculam abſtergat, puramque & rationi obtemperantem, & plurima ſecundùm mentis dictamen operantem, & terrenis cogitationibus celſiorem reddat. *Novel. de monach. 5. in princ.* Quippe hæc vita velut Angelica, animum hominis ita componit, ut nihil niſi ſempiternum ſpectare videatur, ac de monacho dici poſſit, quod de illo dictum eſt verſu Ovidii: *lib. Metamorph. 15.*

Mente Deos adijt, & quod natura negabat
Viſibus humanis, oculis ea pectoris hauſit.

Quapro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Quapropter Iuſtiniano, & veteribus alijs piis Imperatoribus ſtudio fuit hæc pars, non minus quàm cæteræ juris ſacri, ac de hac re non pauca reperiuntur ſuis ſanctionibus complexi, ſacros canones & regulas à ſanctis Patribus præſcriptas inſequendo. *d. Nov. 5. & d. Novel. 133. & Novel. de ſanctiſſim. Epiſcop. 123. & lib. 1. C. tit. de Epiſcop. & cler.*

Quid de Canonicis Regularibus? Sane conſtat hos propriè monachos non fuiſſe, ſed re & nomine fuiſſe ab eis diſtinctos. Etenim Clericos fuiſſe in oppidis & celebribus locis cætus ſuos ſeu cœnobia ſua habentes; monachorum tamen vitam, exceptâ tantâ ſolitudine, imitantes, & paribus votis atque regulis ſeſe alligantes, appellatoſque regulares, ut à reliquis Canonicis, qui regulis hujuſmodi non ſunt alligati, diſcernerentur. *Grat. 19. q. 3.* Itaque Canonici iſti Regulares eodem pęne jure quo monachi cenſentur, *c. 2. de poſtulando c. quod Dei. de ſtatu monach.* ac eorum ortus à Divo Auguſtino, cùm Hipponenſis eſſet Epiſcopus, repetitur.

Similiter Franciſcani, & reliqui fratres mendicantes, & illi quos Patres Societatis Ieſu appellamus, propriè monachi non ſunt, utpote quorum munus eſt concionari, confeſſioneſque audire, & alia ſimilia in medio plebis exercere; *Panormit. ad c. cauſam quæ de Iudic.* attamen communi nomine Regularium comprehenduntur, à regulis votiſque certis quibus ſubjiciuntur: quo fit ut monachis ſubjunxerim in epigraphe hujus capitis, ut cunctos comprehenderem, nomen Religioſorum, quod etiam commune eſt omnibus, qui regulam quandam Religionis approbatam ſibi delegerunt: quorum numero ſunt & milites Melitenſes, & Teutonici, & varii alij in Hiſpania, ad propugnandam fidem Catholicam inſtituti. Nam verbum religionis, quod latè qualecunque pietatis genus ſignificat, vulgus reſtrinxit ad ſignificationem ſanctioris & perfectioris illius vivendi rationis: *tit. decretal. de regular. & tranſ. ad relig.* unde etiam religioſæ domus vocatæ ſunt monaſteria & cœnobia, utpote loca religioni, id eſt, vitæ regulari dedicata. *tit. decretal. de religioſ. domib.*

Non ſolùm viri, ſed & fœminæ, hujuſmodi votis atque inſtitutis obſtrictæ ſanctè Deo ſervire conſueverunt, & Sanctimoniales & Religioſæ appellari. Nam ut loquitur Iuſtinianus, quantum ad Dei cultum, non eſt diſcrimen maſculi & fœminæ, ſed omnes in Chriſto unam mercedem accipiunt. *d. Novel. 5. §. hinc autem. §. quoque. & §. quæcunque tamen c. 1. de ſtatu monach. in 6. Clement. 2. eod. tit.* Ita ex paucis radicibus atque ſurculis propagatus eſt paulatim, uſu & ſalute hominum id exigente, aut novis regulis factis, aut (quod ſæpius accidit) anterioribus, puta Divi Benedicti, Divi Auguſtini, Divi Franciſci, aſſumptis, iiſque aliqua ex parte auctis, vel laxatis, ingens qui impræſentiarum cernitur numerus atque diverſitas ſanctarum ejuſmodi familiarum utriuſque ſexus.

Quoniam hæc via ardua & valde aſpera eſt, placuit non repentè quenquam monaſterio ſeu cœnobio adſcribi, & amictu religionis indui; ſed demum poſt tres annos. *d. Novel. 5. d. § hinc autem. & Auth verum. C. de Epiſc. & cler.* quod de amictu quo utuntur profeſſi, ſeu illi qui votum jam ſolemniter emiſerunt accipi par eſt. Etenim novitij quoque veſte religionis induuntur, & tondentur, ſed plerumque tonſurâ, vel habitu diſſimili. *c. ſtatuimus de regular. c. 1. eod. tit. in 6.* Eoque ſpectat quod Iuſtinianus vult recens ingreſſos, uſque ad triennium, tonſurâ & veſte eorum, qui laici vocantur, uti & divina interim addiſcere eloquia, & experimentum fieri tum ab ipſis, tum à præſule & ſodalibus, honeſtatis & tolerantiæ eorum, ac demum toto eo tempore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

pore exacto, ſi ſeſe bonos & tolerabiles demonſtraverint, recipi in numerũ monachorum, ſcil. profeſſorum, eorumq; veſtem atque tonſuram accipere. *d. Novel. 5. d. §. hinc autem.* Permiſit tamen Iuſtinianus poſteriore ſuâ ſanctione, ei perſonæ cujus conditio jam nota eſſet, ſchema ſeu habitum religioſi citius dari; alioqui nonniſi poſt ſpatium prædictum triennii. *d. Nov. de ſanct. Epiſ. 123. § ſi quis autem.* Variatum namque eſt antiquitus circa tempus probationis, & modò annus, modò biennium, modò triennium conſtitutum in canonibus reperitur, factâ differentiâ noti & ignoti, nec non laici & clerici qui ad hoc vitæ inſtitutum vellet tranſire. *c. legem. diſt. 33. c. 1. & 3. 17. q. 2. c. monaſterium. 19. q. 3.* Nunc indifferenter ſpatium anni ob hanc cauſſam conſtitutum eſt, *c. ad Apoſtolicam de regular.* & vota religionis prius facta non tenent: *Panormit. & alij ad d. c. ad Apoſtolicam. Concil. Trident. ſeſſ. 15. Ca. 16.* verùm tranſacto anno qui idoneus invenitur, & in religione perſiſtere cupit, mox profiteri cogitur, niſi dilationem ſuadeat juſta cauſſa, vel ſingulare religionis inſtitutum, quale eſt in Societate, quam vocant Ieſu. *d. Novel. de monach. 5. in princ. Panormit. & alij ut ſup.*

Non tantùm indiget monachus futurus divinorum eloquiorum eruditione, & converſationis integritate, cujus ſit experimentum prædicto tempore probationis, ut tandem cenſeatur dignus vitæ mutatione: *d. Novel. de monach. 5 in princ. & §. 1.* verùm ſeria quoque debet eſſe inquiſitio, antequam recipiatur, unde deſiderium iſtius vitæ ſingularis ei acceſſerit, & an ex nulla maligna occaſione: veluti ſi ſervus ſit, an non fugerit à domino improbè, ſimulatione deſiderii religionis: nam talis reddendus eſt domino. *d. Nov. 5. § hinc autem.* Sane ſervilis conditio non obfuit, quominus quis recipiendus eſſet. Nam Dei cultus nequaquam diſcernit liberum à ſervo, & tam ſervi quàm liberi habendi ſunt divinæ gratiæ participes: nec potuerunt à dominis impediri migrare volentes ad Dominum communem omnium, & cæleſtem Deum, ac minus abſtrahi etiam nondum completo tempore probationis; niſi tamen probarentur, uti modò dictum eſt, fugitivi, & malignè intraſſe. *d. Novel. 5. §. hinc autem. & d. Novel. 123. §. ſiquis autem.* Par fuit jus de adſcriptiis. *d. § ſi quis autem.* Similiter curialis, qui Reipublicæ, velut ſervus domino, obſtrictus erat, monaſterium ingredi; quinetiam ſi diutiſſimè ibi ſe geſſiſſet, ordinari in clericum potuit. *d. Novel. 123. § ſed neque curialem. Auth. ſed neque. C. de Epiſcop. & cler.* Quid de filiofamilias? Non poteſt parens eum monaſterium ingreſſum inde extrahere, aut eo prætextu exheredare. Unde colligitur, vel invito parente, filium hanc vitam eligere poſſe, uti etiam ordinari, *l. ut non liceat. C. de Epiſ. & cler. & l. ſeq. §. hoc etiam. Grat. 19. q. 3.* quia in rebus ſacris, & quibuſcunque aliis publici juris, privata ſeu domeſtica poteſtas nequaquam reſpicitur. Hoc in eo qui juſtæ ſit ætatis. *c. quia. c. ad noſtram c. ſignificatum. & ſeq. de Regular.*

Juſta ætas ad religionis profeſſionem exiſtimata eſt in maſculo quatuordecim annorum, & in fœmina duodecim, & ſi duriſſima eſſet religio octodecim. *c. 2. & c. cum virum. eod. tit. c. 1. eod. tit. in 6.* Verum nuper Concilium Tridentinum cujuſlibet religionis profeſſioni præfixit annos ætatis ſexdecim. Nullius momenti eſt facta à minore natu profeſſio, niſi major factus ratam eam habuerit expreſſè vel tacitè; quamvis poſſit minor probandi cauſſa cœnobium ingredi. Poteſt etiam ſubditus parentum poteſtati, ab eis monaſterio offerri & devoveri; ſic tamen ut major & juſtæ ætatis factus, egredi, ſi velit, queat, *c. cum ſcimus. eod. tit. de Regular. in antiquis.* Spontanea namq; debet eſſe profeſſio religionis: *c. 1. eod. tit. Grat. 20. q. 3.* atque ita accipiendum eſt quod tra-

ditur monachum fieri aut propriâ profeſſione, aut paternâ devotione. *Grat. 20. q. 1.*

Sciendum eſt ſingulis cœnobiis præeſſe quendam qui olim Archimandrita dicebatur, *l. reddentes. C. de Summa Trinit. & fide Cath.* nunc Abbas: ac is plerumque Epiſcopalibus quibuſdam inſignibus ac honoribus præfulget: ſunt verò etiam Præfecti minoris ſplẽdoris, quos appellamus Priores, Guardianos, aut aliis nominibus ſimilibus. Fuerunt etiam olim Exarchi, ſeu obſervatores multorum cœnobiorum, *Nov. de monac. 133. §. quia vero nihil.* quos nunc Generales aut Provinciales appellamus. Sunt enim eorum qui regunt monaſteria certi gradus, non abſimiles illis quos dixi in Eccleſia eſſe Patriarcharum, Archiepiſcoporum, & ſimplicium Epiſcoporum: quanquam etiam cura & obſervatio monaſteriorũ pertinet ad Epiſcopos, in quorum diœceſi ſita ſunt, modo non ſint privilegio exempta: *d. Novel. 133. §. ſed & cujuſque. Grat. 18. q. 2.* quinetiam in exempta nuper Concilio Tridentino magna authoritas Epiſcopis tributa eſt. *ſeſſ. 25. Can. 5.*

Præſulum autem in monaſteriis creationem ſic fieri conſtitutum eſt, non ut conſideretur dumtaxat ſenium, ordóve temporis, quo quis in monaſterio vixit, verum ut percurratur per omnes monachos, incipiendo à primo ad ultimum uſque, & qui eorum occurrit optimus, & maximè idoneus gubernationi, is præ cæteris eligatur; & ab Epiſcopo, eóve cui monaſterium ſubeſt, approbetur atque ordinetur. Quo quidem modo habetur ratio nonnulla ſenij & ætatis, ſed major bonæ exiſtimationis. *d. Novel. de monach. 5. §. ordinationem vero. & d. Novel. de ſanctiſſ. Epiſcop. 123. §. jubemus igitur.* Attamen juſta quædam ætas neceſſaria eſt, ut quis cœnobio præfici poſſit: ſcilicet in viro non minor quàm vigintiquinque annorum, utpote quinta requiritur in cæteris curam animarum habentibus. *c. cum in cunctis tit. decretal. de elect. Concil. Trid. ſeſſ. 24. Can. 12.* In muliere autem requiritur quadraginta: aut ſaltem triginta anni, *c. indemnitatibus. eod. tit. de elect. in 6. Concil. Trident. ſeſſ. 25. Can. 7.* pari ratione, quâ in priſci temporis Diaconiſſis majorem quandam ętatem ſuiſſe requiſitam dixi, ob ſexus fragilitatem. *ſup. cap. 6. h. lib. 6.* Ac electionem Præfecti propoſitis ſanctis Euangeliis fieri ſanxit Iuſtinianus, & jurantibus monachis ſe neque per amicitiam, neque per ſimilem aliquam cauſſam, ſed quia ſciunt perſonam eſſe fide rectam, & vitâ caſtam, & eâ dignitate & functione digniſſimam, ideò hanc eligere. *d. Novel. 123. §. jubemus igitur.* Formam electionis præſertim quæ in uſu eſt, diſcere licet ex decretal. tit. de elect. quippe hæc & in cœnobiorum Præfectis locum habet.

Obſervandum eſt poſt electionem hujuſmodi, ritum quendam confirmationis, & conſecrationis adhiberi; ſicut in electione Epiſcoporum; quanquam propriè Abbates non conſecrationem, ſed benedictionem accipere dicantur, ut nec niſi latiore ſignificatione ordinari, cùm characterem ordinis qualem Epiſcopi, nullum adipiſcantur. *Oldradus concil. 14.*

Quemadmodum verò dixi loco electionis, in regno Franciæ, & in his Belgij regionibus, à Principe ex privilegio futuros Epiſcopos nominari; *ſup. cap. 4. h. lib. 6.* ita ſciendum eſt Abbates nominari. At qui ſunt inferioris honoris Præfecti cœnobiorum, veluti Priores, Gardiani, in his electio uſum retinet, nec in his imago illa conſecrationis quæ dicitur benedictio, adhiberi conſuevit. Ac loquor de Prioribus quales ſunt Prædicatorum, & Auguſtinienſium. Nam illi qui vocantur Clauſtrales, & ſunt in conſervanda diſciplina intra monaſterij ſepta Abbatum velut vicarij, hi non electione quidem creantur, ſed ab Abbatibus ipſis ſolo eorum nutu conſtituuntur & removentur.

Quæ hic & deinceps dicturus ſum de religioſis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ligioſis unius ſexus, par eſt & de alterius ſexus religioſis accipi; præterquam ubi indicavero diverſitatem. *d. Novel. 5. §. quæcunque tamen. & d. Novel. 123. §. jubemus igitur.*

CAPUT DECIMUM.

De regulis ſeu inſtitutis monachorum, nec-non privilegijs eorum.

VT varij ſunt ordines monachorum & religioſorum, ita varia ſunt eorum inſtituta: & ſpecialia quædam cujuſque ordinis, quæ regulis ejus comprehenduntur; veluti abſtinentia ab eſu carnium, jejunium quotidianum, vel certorum temporum, ſilentium certorum dierum & horarum, veſtimentorum durities, & quæcunque ſunt ſimilia. Alia verò inſtituta ſunt generalia, & omnibus ordinibus religioſorum communia, nempe obedientia, paupertas, & continentia. Hæc enim tria ſunt quæ á ſingulis religionem ingredientibus ſeu profitentibus, voventur, ut retundantur ſuperbia, avaritia, & libido, quæ peſtes ſunt animorum præcipuæ, & ſanctitati religioſæ vitæ maximè adverſantes. *c. ad monaſterium & paſſim. tit. decretal. de ſtatu monach Clement. 1. eod. tit.* Dictum enim eſt capite ſuperiore cujuſque cœnobij unum eſſe Præſulem ſeu Præfectum, cui reliquos parere neceſſe eſt. Ac profeſſio ſeu votum paupertatis eò pertinet, non ut neceſſaria ad vivendum religioſis ipſis deſint, ſed ut proprium habere nihil poſſint, ſintque cunctarum poſſeſſionum propriarum incapaces. *d. c. ad monaſterium in fine.*

Quò igitur eunt bona quæ illi antè habuerunt? aut quid ſi res quædam donatione vel hæreditate eis poſtea obveniant? Iuſtiniani conſtitutio docet ingredientes monaſteria cenſeri ipſo ingreſſu ſe ſuaque dedicare Deo, ideoque monaſterio quod quiſque intravit, res ejus competere. *Novel de monach. 5. §. illud quoque. Auth. ingreſsi. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & Novel. de ſanctiß. Episc. 123. §. ſi qua mulier. & Auth. ſi qua C. eod.* Ingreſſum intelligo firmum, & cui profeſſio religionis conjuncta ſit: non eum qui fit dumtaxat probationis gratiâ. Deinde ſic intelligendum eſt monſterij bona ingredientis fieri, ut ſi liberos is habeat, eorum ratio habeatur, & legitima ſeu debita ipſis portio ſervetur. *d. Novel. 5. § illud quoque. & d. Novel. 123. §. ſi qua mulier. & d. Auth ſi qua C. de ſacroſanct. Eccleſ. & Auth. nunc autem C. de Epiſc. & cler.* Idem de dote & lucris nuptialibus, ut conjugi ſervari debeant, ſi conjugatus ad religionem tranſeat: *d Novel. 5. §. illud quoque & d. Auth. nunc autem. C. de Epiſcop. & cler.* quod & antè à Iuſtiniano fuerat conſtitutum. *l. Deo nobis. §. nam & mariti. C. eod. tit. de Epiſcop. & cler.* Idem deniq; de jure omnium creditorum, ut ſalvum eis manere debeat. *d. Novel. 5. § illud quoq; & d. Auth. nunc autem* Etenim bona ſemper intelligi ſolent, deducto prius ære alieno. *l. non poßunt ff. d. jure fiſci.* Ac quod dictum eſt bona ejus qui fit monachus tranſire in monaſterium, ita locum habet, ſi is antè de ijs aliter non diſpoſuerit: quod ei permiſſum eſt. *d. Novel. 5. §. illud quoque. & d. Auth. nunc autem.* non item poſtea, cùm deſinat dominus eſſe rerum quas habuit, *d. Novel. 5. § illud quoque. & Auth. ingreſsi. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* niſi ut inter liberos eas dividat: quod poſteriore conſtitutione ſuâ facere conceſſit: non tantùm uſque ad legitimam portionem, ſed quoad totam ſubſtantiam, virili dumtaxat parte monaſterio reſervatâ. *d. Novel. 123. §. ſi qua mulier. & d. Auth. ſi qua. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* Quin etiam Iuſtinianus conſtitutionem ſuam, quâ vetuerat monachos poſt profeſſionem ſuam teſtamentum condere, vel aliter de rebus ſuis diſponere, declaravit ſolum ad eos pertinere, qui poſt iſtius conſtitutionis editionem jam profeſſi erant: nequaquam verò

ad illos qui antè, utpotè qui potuêre adhuc de bonis, quocunque modo vellent diſponere, etiam erga extraneos, nedum erga ſuos filios. *Novel. hæc conſtitutio.* 76. Amplius jure Codicis ita demũ monaſterio bona ingreſſi acquirebantur, aut penes id manebant, ſi ille nec teſtamento alió. e modo diſpoſuiſſet, nec conjunctos ullos, uxoremve haberet, qui in bona ab inteſtato ſuccedere poſſent; ac ſalvo jure Curiæ, Patroni, vel Domini, ſi Curialis eſſet, libertus, vel adſcriptitius, qui ad monaſterium tranſiverat. *l. ſi quis præsbyter. C. d. tit. de Epiſcop. & cler.* Quod jus mutatum eſt, cùm dictum ſit monaſterio quaſi tacitâ dedicatione res ingredientis acquiri quoties priùs de ijs aliter non diſpoſuit. *d. Novel.* 5. *§. illud quoque. & d. Auth. ingreſſi. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & d. Auth. nunc autem. C. de Epiſ. & cler.* Quinetiam quando monacho facto licitum fuit, vel teſtamento, vel aliter adhuc diſponere, reor tantùm ut in alios transferre res poſſet, permiſſum id ei fuiſſe; non etiam ut res eas quaſi ſuas ſibiipſi tenere, ei ve quaſi proprijs frui potuerit. Credendum enim eſt omnibus ſæculis profeſſionem paupertatis fuiſſe vitæ religioſæ conjunctam. *d. c. ad monaſterium in fine tit. decretal. de ſtatu monach.*

Circa hanc materiam multæ graves & controverſæ etiamnum quæſtiones tractantur, de quibus quoniam pulchræ, ſubtiles, atque utiles ſunt, quod meum ſit judicium, breviter aperiam. Vna earum quæſtionum eſt, utrùm legitima portio liberis ingreſſi monaſterium confeſtim debeatur, an demum poſt mortem ejus? Puto verius mox deberi. Movet me quod expreſſum ſit lucris nuptialibus tunc locum eſſe, quaſi ex caſu mortis. *d. l. Deo nobis. §. nam & maritis. C. de Epiſcop. & cler. d. Novel.* 5. *§. illud quoque in fine.* Eſt enim profeſſio vitæ religioſæ mors quædam civilis, atque adeò capitis diminutio: licèt diſſentiat Cujacius. *ad d. Novel.* 5. Non obeſt quod monachi jus capiendi ex teſtamento, nec non legitimarum hereditatum habeant, & acquiratur per eos monaſterio, *d. l. Deo nobis. §. hoc etiam. & §. ſeq.* quinetiam teſtamenti factionem olim retinuerunt, ut paulò antè dixi. *l. general. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* quia quantum ad hoc attinet jus monachos pro mortuis & capite minutis non habet. Non obeſt quoque irritum non fieri quod ij antea condiderunt teſtamentum, cum tamen teſtamenta capites minutione irrita fiant. *Inſt. quib. mod. teſtam. infir. §. alio quoque.* Hoc enim reſtringendum eſt ad deportationem, & ſimiles cauſas, quæ hæredem teſtatori adimunt. *eleganter Donellus comment. lib. 6. cap.* 16. Secundum hęc tenendum eſt inſtitutum, ab eo qui monaſterium ingreditur, mox hereditatem adire poſſe. Secunda quæſtio eſſe ſolet de uſufructu monachi, an is per ingreſſum intereat, quaſi maximâ ant mediâ capitis diminutione, *§. finitur autem. Inſtit. de uſufructu*, an vero ad monaſterium transferatur? Magis puto uſumfructum durare, fierique monaſterij, donec monachus vivit, nec hac ex parte monachum etiam pro civiliter mortuo haberi. Idem exiſtimo de uſufructu paterno in adventitiis, quamvis patria poteſtas exſtinguatur; cùm ſatis ſit patriam poteſtatem quæ præceſſit, uſumfructum ſemel patri peperiſſe.

Tertia quæſtio eſt de ſpe ſuccedendi: pone ante profeſſionem fuiſſe tantum delatam monacho hæreditatem, ſed nondum ab ipſo aditam. Cenſeo, cùm modò dictum ſit ingreſſum monaſterij non obſtare, quin capi poſſit hereditas, Præſulem jubere poſſe monachum adire, & ita monaſterio acquirere.

Quæſtio quarta eſt de monaſterio acquiſitionis incapace, quale eſt Fratrum minorum, & Capucinorum, qui ne quidem communiter ſeu univerſi ullarum rerum dominium habere poſſunt; non tamen ut poſſint libri, veſtes, & cætera quæ habent, ipſis tolli; ſunt enim eæ res Eccleſiæ ſaltem univer-

ſalis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſalis, uſum eis permittit. *Clement. eximit de verb' ſignificat.* Clarum eſt hoc caſu monaſterio nihil acquiri; ut nec tunc acquiritur, quando monaſterium quidem eſt capax, ſed eâ lege monacho donatum, ne ad alium res veniat. *arg. Novel. ut liceat matri & aviæ* 117. *in princ. & Auth. excipitur. C. de bon. quæ lib.*

Quinta quæſtio eſt, de tranſeunte ad aliud monaſterium: An res quas olim habuit, ſecum transferat? Loquor de licito tranſitu, qualis eſt ſi fiat ad ſtrictiorem religionem. Nam pietatis favore, ſub profeſſionis verbis, conditio migrandi ad duriorem religionem ſemper ex juris interpretatione tacitè comprehenditur. *c. ſane. & c. licet. tit. decretal. de regular.* Alioqui qui certam religionem eſt profeſſus, ita eſt ei adſtrictus, ut ad aliud inſtitutum migrare permitti ei minimè debeat: quoniam, ut loquitur Iuſtinianus, videtur ſignum levitatis & inconſtantiæ talis variatio. *Novel.* 5. §. *ſi vero relinquens.* Multò minus ad ſæcularem vitam reverti licet. Quare pœnæ acres olim fuerunt, ut etiam nunc ſunt, adverſus deſertores monaſteriorum conſtitutæ; nimirum ut ſi ſervus fuerat, in priſtinam ſervitutem rediret; ſin liber, ut res omnes quas attulerat, amitteret, eæque penes monaſterium manerent; ac ſi ad militiam tranſiret, ejus honore ſpoliatus cohorti Præſidis provinciæ addiceretur, ſaltem ſi revocatus in monaſterium, iterum id deſeruiſſet. *d. Novel.* 5. §. *ſi vero ſervi ſint. & §. ſi quis autem fortè & d. Novel.* 123. §. *ſi monachus reliquerit.* Ut ad quæſtionem iſtam quintam reſpondeam, dico, & ſi probato modo quis ad aliud monaſterium migraverit, res nihilominus priori monaſterio acquiſitas, ejus monaſterii manere. Diverſa ratio eſt rerum quæ poſtea obvenerunt: quippe quæ ad monaſterium, in quo monachus degit tempore obventionis, pertinent.

Magna pars ſuperiorum quæſtionum ceſſat moribus ſeu legibus harum regionum, & regni Franciæ; utpote quibus is qui profeſſus eſt religionem, adeò pro mortuo, adeo ex numero hominum civiumque per omnia ſublatus habetur, ut ſit deinceps omnis hereditatis expers atque incapax, nec legitima portio liberorum ipſi debeatur, omnemque teſtamenti factionem etiam inter liberos is amittat; ac ſuccedant ei mox propinqui ipſius ab inteſtato, non ſecus quã ſi è vita emigraſſet, nihilque prorſus rerum ejus monaſterio, quod intrat, acquiratur, abſq; expreſſa dedicatione ſeu donatione. *Not. Pet. Rebuff. in proœmio conſtit. reg. gloſ* 5. *num.* 21. *& ſeq.* 2. Poteſt namq; ſicut jure communi ante ingreſſum ſeu profeſſionem de bonis ſuis, uti lubet, ſtatuere; & ſi teſtamentum antè condidit, id manet firmum; quamvis nullâ religionis cogitatione conditum fuerit, uti probabilior eſt opinio. Etenim ea capitis diminutio, quæ per ingreſſum religionis contingit, minimè heredem tollit, ut ſuperiùs dixi; quapropter longè generalior eſt moribus noſtris fictio mortis monachi quàm jure communi, quo dixi in quibuſdam caſibus monachum mortuo comparari, in aliis non. Quod abſurdum videri non debet. Eſt enim fictionum juris ea vis ut locum ſibi vindicent ubi æquitas poſtulat, cujus cauſsâ ceſſante, ceſſat quoque fictio. *doctè Ioannes Corraſius de juris art. parte* 3. *cap.* 2. Exempli gratiâ, conceptus pro jam nato habetur, quoties de commodo ejus agitur, non aliàs. *l. qui in utero. ff. de ſtatu hom.* Ac illud eſt quod dicitur monachum quidem mundo mortuum eſſe, ſed mortem ejuſmodi fictam & civilem veræ & naturali morti æquiparari dumtaxat in cauſſis jure comprehenſis. *c. placuit. & ibi gloſ.* 16. *q.* 1. *apud Grat.* Sufficiant hæc ad intellectum earum conſtitutionum, quæ vetant religioſos proprias poſſeſſiones habere. *d. Novel.* 123. §. *in omnibus. & Novel. de monach.* 133. §. 1. Qui plura de hac re volet, adeat Interpretes add. Auth. ingreſſi. C. de ſacroſanct.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Eccleſ. & add. c. in præſentia de probationibus; nec non Didac. Covarruviam ad c. 1. & 2. de teſtam.

Venio ad votum continentiæ, quod vult religioſum in perpetuo manere cœlibatu. Nam ſi clericis ea puritas vitæ injuncta eſt, quanto magis religioſi eam ſervare debent, qui eam expreſsè voverunt? Multò minus tolerandum eſt hos concubinam habere, aut aliter luxuriis vitam tradere. *d. Novel. 5. §. ſi quis autem.* Quinetiam ea differentia eſt clericorum & religioſorum, quod clerici, ſi tantùm in ordinibus inferioribus verſentur, munere eccleſiaſtico relicto, tranſire ad nuptias queant immò in Orientali Eccleſia, etiam ſuperiorum ordinū clericis retinere ductam ante uxorem licuerit; *dixi ſup. cap. 4. & 6. h. lib. 6.* at religioſis tranſitus ad conjugium, uſúſve ejus, nunquam & nuſquam fuit permiſſus, quamvis è monaſterio ad miniſterium Eccleſiæ aſſumpti, ſeu clerici facti eſſent; quippe quos primæ converſationis puritatem ſervare oportuit. *d. Nov. 5. §. ſi quis autem.* Ac ſi conjugatus monaſterium ingrediebatur, ſæculoque ita renuntiabat, conjugium per hoc diſſoluebatur. *d. Nov. 123. §. ſi vero conſtante.* Poteſt namque etiam conjugatus hoc genus ſanctioris vitę amplecti, vel invitâ conjuge, modo conſenſus dumtaxat contrahentium intervenerit: ſin verò etiam cō̃mixtio corporum acceſſerit, conjuge ſaltem conſentiente, eaque ſimul perpetuam continentiam vovente; licèt hoc caſu poſteriore, non tam diſſolutio vera conjugii, quàm ſeparatio habitationis thorique conjugum fieri intelligatur. *tit decretal. de converſ. conjug. dixi ſup. cap. 10. lib. 1. & d. cap. 4. h. lib. 6.* Ne ulla incontinentiæ feneſtra in cœnobiis aperiretur, ſapienter fuit conſtitutum ne viri poſſent ingredi monaſteria mulierum, néve mulieres virorum, ne quidem ſepulturæ alicujus quæ ibi eſſet, obtentu, *d. Nov. de monach.* 133. § *non ingredietur.* nec officii alicujus neceſſarii, niſi ut tali officio fungentes ad modicum colloquium cum Antiſtite admitterentur, iique eſſent ſenes, & de quibus nulla alioqui ſuſpicio incontinentiæ haberi poſſet. Immò ſi Eunuchi reperirentur, potius ij ad ejuſmodi officia aſſumerentur in mulierum monaſteriis. *d. Nov. 123. enim vero ſingula.* Nam, & Reginarum cubiculis ſervire Eunuchos ſolitos paſſim in hiſtoriis legimus quod in his ceſſaret omnis ſuſpicio; adeoque ſervorum Eunuchorum pretium plerumque maximum erat. *l. 1. C. de communi ſervo manumitt.* Pari ratione ſedulò proſpectum eſt Concilio Tridentino, ne detur ingreſſus in ſepta monaſterij monialium. *ſeſſ 25. Can. 5*

Pręterea requiritur in perſonis monachorum ſeu religioſorum qualiſcunque alia morum integritas, & virtus: veluti ſobrietas Proinde ſi quis eorū in cauponis diverſari deprehēdatur, hunc caſtigari monaſterioq; expelli jubet cōſtitutio. *d Nov. 133 § illud quoq;*

Requiritur quoque in religioſis perſonis ut ſanctis contemplationibus melius vacare queant, divinorum eloquiorum eruditio, *d. Novel. 5. in princ.* Ac illud conſtat ex veterum ſcriptorum monumentis, religioſos non tantùm vitæ ſanctimoniâ, verumetiam doctrinâ præſertim ſacrarum ſcripturarum plerumque excelluiſſe; & idcircò ex monaſteriis velut ex quodā ſeminario eligi, aſſumive qui muneribus Eccleſiaſticis præficerentur, quo tempore monachi à clericis functione erant ſeparati. *c. ſic vive. c. ſi clericatus, c. legi. 16. q. 1. apud. Grat.* Itaque debuerunt religioſi orare, & ſacris lectionibus incumbere. *d. Novel. 133. §. deinde. etſi. & §. illud quoque.* Quid? Non potuerunt etiam manuarias artes exercere? Potuerunt maximè nimirum cùm quid vacationis & reſpirationis eſſet eis à ſacris officiis vel ſtudiis. *d. §. illud quoque. & c. de præſentium 16. q. 1.* Ac hunc morem tenuerunt vetera monaſteria, teſte D. Hieronymo in epiſtolis, non tam propter victus neceſſaria, quàm propter animæ ſalutem, ne mens vagaretur perniciofis cogitationibus;

haec

hæc enim inerti otio dedita (ut ait Iuſtinianus) haud ſane quicquam bonorum parit *d. Novel.* 133. §. *illud quoque.* ac ut Ovidius,

Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus.

Neque exſtimandum eſt propterea quod plerique monachi hodierno tempore ad ſacerdotium promoventur, id minus eis interdum nunc licere, cùm legamus in actis Apoſtolorum & in epiſtola ad Corinth. 1. Divum Paulum manibus laboraſſe, victumque etiam inde ſibi comparaſſe.

Planè quæcunque curæ & profana negotia, quæ poſſunt religioſos nimium ab orationibus & pijs meditationibus diſtrahere, hæc ſane intelligi debent eis eſſe interdicta: *tit. decretal. ne cler. vel monach. ſæcul. nego. ſeſe immiſceant:* ut ſunt conductio alienarum poſſeſſionum, exactio fiſcalium tributorum, procurationes alienarum litium. *d. Novel.* 123. §. *alium autem.* Quippe hæc ſunt clericis quoque prohibita. *dixi. ſup. cap. h. lib. 6.* Similiter prohibentur monachi dari fierique tutores, aut curatores; etiamſi tutela ſit legitima ſeu propinquorum, licet hujuſmodi tutela ſit clericis permiſſa, modò eam velint ſuſcipere: quoniam religioſorum maxima debet eſſe à curis ſecularibus remotio. *d. Novel.* 123. §. *Deo autem. Auth. Presbyteros. C. de Epiſcop. & cler. dixi ſup. d. cap. 7. h lib. 6.*

Quo poſſit vita religioſa in ſua integritate conſervari, cautum fuit duobus remedijs. Unum eſt, ut religioſi intra monaſterium contineantur, idque ſit muro circumſeptum, non habens multos aditus; & ut portæ aſſiſtant viri probati, qui non ſinant religioſos abſque Præſulis voluntate quoquam egredi; neque admittant ullos extraneos, qui poſſent ibi verſando rectam monachorum opinionem divertere: ac ſi templum fortè ſit à monaſterio ſejunctum, ut eò eant monachi cum Præſule & ſenioribus, moxque miniſterio Eccleſiæ completo ad monaſterium reverti cogantur. *d. Novel.* 133. §. *& primum.* Præcipuè autem in mulierum monaſterijs obſervari illud præcipitur, utpote quarum ſexus fragilior. *d. Novel.* 133. §. *enim vero. ſingula. c. 1. de regul. in 6. & concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 5.* Quinetiam exſtant virorum quædam monaſteria, quorum inſtituto, & more clauſura arcta, manſioque in cœnobio perpetua, nominatim verbis voti comprehenditur. Alterum remedium quo admodum conſervatur integritas vitæ religioſæ eſt, quod monachi & religioſi juſſi ſunt habitare, & comedere, & dormire communiter, id eſt, habere eandem domum, idem cœnaculum, idem dormitorium; ſic tamen ut unuſquiſque in proprio & ſecreto ſtrato jaceat, atque ita ſit eis communis vita, non ſolùm in precibus, verumetiam in functionibus naturæ. Cur ita conſtitutum? Nempe ut teſtes ſint ſibi invicem honeſtatis & caſtitatis quã obſervant. *d. Novel. 5. §. cogitandum vero & d. Novel. 123. §. in omnibus autem. & d. Novel. 133. §. 1. c. monachum. §. obſervandum quoque 20. q. 4.* Ac quid mirum hanc communem vivendi rationem religioſis eſſe præſcriptam, cùm docuerim antiquitus eam multos, etiam clericos, ut ſanctiùs viverent, ultro amplexos eſſe. *ſup. cap. 8. h lib. 6.* Ac ſeniores junioribus permiſceri utile eſt, ut ſeniorum converſatio ſit juniorum inſtructio. *d. Novel. 5. § cogitandum vero.* Decet namque juniores inſtrui continerique in officio à ſenioribus, qui jam ſuperaverunt aſperitatem hujus ſancti vitæ inſtituti, & ſunt ſacrarum literarum peritiores, & ordinem ſacrum fortè etiam meruerunt. *d. Novel.* 133. *§. porro in ſacroſanct. c. 1. 12. q. 1. & Clement. 1. de ſtatu monach.* Poteſt tamen monaſterij Præfectus, ſenectute aut corporali imbecillitate alicujus ſuadente, cellulam ſemotam intra monaſterium, in qua degat, ei indulgere. *d. Novel. 123. §. in omnibus autem. & d. c. monachum § ſervandum quoque 20. q. 4.* Illud denique perſpicuum eſt, quicquid modò dixi de communi vita religioſorum, ad Cœnobitas ſpectare, non ad Anachoretas

ſeu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſeu Eremitas; cùm ſit horum profeſſio, ſeorſim & in ſeceſſu, & extra aliorum conſortium vitam agere. *d. Novel.5.§. cogitandum vero.*

Hactenus de inſtitutis & officijs religioſorum. Nunc differam (quæ eſt ſecunda pars præſentis capitis) de eorum privilegijs. Cùm enim tanta ſit vitæ religioſæ excellentia, meritò fuit hæc privilegijs non paucis à legiſlatoribus decorata. Primùm illud in favorē religionis conſtitutum eſt, ut ſolutis ſponſalibus per ingreſſum monaſterij, id quod datum arrarum nomine, in ſimplum dumtaxat reddatur; *l. Deo nobis. C. de Epiſcop & cle. d. Novel.* 123.§.*ſponſalibus quoque.* atque adeo pœna illa remittatur duplicatarum arrarum, in quam alioqui à ſponſalibus recedens incurrebat. *l. ult. C. de ſponſalibus.* Secundò illud ſingulare eſt, ut donatum aut relictum ſub conditione ſi vel cùm nupſerit, vel ſub ea, ſi liberos ſuſceperit, debeatur, quamvis tali conditioni ſubjectus monaſterium ingreſſus ſit: quoniam conditio pro non ſcripta habenda eſt, ne per eam quis abſtrahatur ab electione vitæ melioris; modò ad redemptionem captivorū, vel alimoniam pauperum relictum non fuerit. Idemque ſi oneratus ejuſmodi conditione in clerum adſciſcatur, *d. Novel.* 123.§. *ſi quis ſub conditione. & Auth. niſi C. ad SC. Trebel. c. in præſentia de probationibus.* ut alibi plenè explicui. *ſup. cap.*13.*lib.*2. Tertiò liberabatur quis amplectendo vitam religioſam confeſtim à jugo ſervitutis: *d. Novel.*5.§.*hinc autem. & Auth. verum. & ſi C. de Epiſcop. & cler.* Curialis autem fortunæ, modo Curialis per quinque annos in monaſterio permanſiſſet. *d. Nov.*123. §.*ſed neque Auth. ſed neque. C. d. tit. de Epiſc. & cler.* An patria quoque poteſtas per monachiſmum ſolvitur? Legimus quidem filium qui monaſterium ingreditur, impediri, aut inde abduci à parente non poſſe, ſed nec eū qui clericus ordinatus eſt. *l. ut non liceat. C. eod. tit. de Epiſcop. & cler. d. Novel.* 123 §.*nullam vero. dixi ſup. cap. proximo.* Attamen ſimplex ordo Eccleſiaſticus jure Romano à patria poteſtate non liberavit, ideoq; dari neceſſe fuit clericis jus quaſi caſtrenſis peculi[j] *dixi ſup. cap.7. h. lib. 6.* Veriùs exiſtimo monachiſmo patriam poteſtatem ſolvi: *Iaſo[n] poſt Bartol. ad. l. patre furioſo. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni jur.§. Boerius deciſ.*121. *nu.*12 [...]acres extra dubitationē eſt moribus noſtris cùm paulò ſuperiùs dixerim noſtros more[s] illum qui profeſſus eſt vitam religioſam, i[n] omnibus pro mortuo habere. Quarto juben[t] leges eos, qui hoc genus vitæ ſuſceperunt, i[n] ſumma veneratione, & inviolatos haberi ideoque exilio aliiſque gravibus pœnis volunt eos mulctari laicos, & hiſtriones, qu[i] audent ſchemate ſeu habitu Aſcetriæ, au[t] monachi, aut perſonæ ejuſmodi Deo dedicatæ uti, ludibrioque id habere, vel exponere. *l.4. C. de Epiſcop. audient. & d. Novel.* 123.§.*ult.* Deinde ſi quis rapuerit, aut ſollicitaverit, aut corruperit Aſcetriam, aut monialem, ſeu fœminam aliquam iſtum venerabilem habitum habentem; volunt illum illū præ cæteris idem facinus in alias perſonas perpetrātibus graviſſimè puniri; ſcilicet ſupplicio capitis, rebuſque ipſius cunctis monaſterio vindicatis; immo ab ipſis raptæ propinquis poſſe interfici, ſi in flagrante crimine deprehendatur. *l. raptores. C. de Epiſcop. & cler. & d. Novel.* 123. §. *penult.* Quanquam hoc apud nos obſervatur, verùm interfector ad judicem ducendus eſt, & bona ejus fiſco addicuntur; niſi fortè pars quædam mulctæ monaſterio ob injuriam quam paſſum eſt, arbitrio judicis, aſſignetur. *Not. Pet. Rebuff. in proœmio conſtitut. reg. gloſ.* 5. *num.* 34.

Reliqua privilegia religioſarum perſonarum, in noviſſimis Iuſtiniani conſtitutionibus enarrata, ſunt de judiciis quæ contra eas inſtituuntur. In quorum privilegiorum expoſitione brevis ero, propterea quod pleraque illorum ſint ipſis cum clericis communia, & & nonnulla quoque cum Epiſcopis, atque

adeo

adeò in ſuperioribus capitibus explicata. Illud enim in primis cum clericis commune, quod potuerunt olim apud civiles judices conveniri, dummodo non procul & extra provinciam: *l. omnes. C. de Epiſcop. & cler.* ſed poſtremis ſanctionibus factum eſſe, ut poſtea potuerint tantum: *Novel. apud quos oport. 79. & Auth. cauſſa quæ ſit C. eod. tit. de Epiſcop. & cler.* coram Epiſcopo, cui ſubjecti erant, conveniri, ſaltem ut demum recuſante aut nimis differente Epiſcopo, aut in ſecunda inſtantia, civilis Iudex contra eos adiri poſſet, in cauſſis pecuniariis: ſin verò cauſſa eſſet criminalis, nec Eccleſiaſticum crimen eſſe, ut eo caſu Iudex quidem ſæcularis cognoſcere poſſet, quinetiam ultionem inferre; ſed hanc Reo prius, ab Epiſcopo acta comprobante, depoſito. *d. Novel. 123. §. ſiquis contra. & Auth. ſiquis C. de Epiſcop. audient. dixi ſup. cap. 5. & cap. 7. h. lib. 6.* Iure autem quo nunc utimur, Religioſus, ſicut Clericus, ne quidem conſentiens, qualiſcunq; cauſa ſit, ad judicium ſæculare trahi poteſt; verùm à ſuo Epiſcopo, aut ſi à juriſdictione ejus exemptus ſit, ab alio ſuo ſuperiore judicari eum neceſſe eſt. *c. ſi. diligenti de foro compet.* Præfectus monaſterii in quo eſt, habet quidē etiam in ipſum quandam juriſdictionem, & caſtigandi poteſtatem, ſed modicam, & velut domeſticam, dumtaxat & quatenus ea obſervationi diſciplinæ quotidie eſt neceſſaria. *c. quanto & ibi not. de off. Ordinarij.* Alterum quod Religioſi cum Clericis commune habuerunt, fuit circa ſportulas quæ apparitoribus in jus vocantibus præſtandæ erant, & nunc in deſuetudinem abierunt; quippe minores, quàm cæteri homines, erogare debuerunt; nempe Iure noviſſimo, quatuor ſiliquarum, & nunquam majores uno ſolido. *l. omnes. C. de Epiſcop. & Cler. d. Nov. 123. §. ſportularum vero, & Auth. ſed hodie C. eod. tit. de Epiſcop. & Cler. dixi ſup. cap. 7. h. lib. 6.* Inſuper commune quoddam privilegium Monachi habuêre cum Clericis in cautionibus; eò quod utriſque lite ex cauſſa pecuniaria pulſatis, remiſſa ſit cautio fidejuſſoria nec non juriſiurandi, ſufficiente obligatione hypothecæ rerum ſuarum: *d. Novel. 123. §. ſiquis autem pro. dixi ſup. d. cap. 7. h. lib. 6.* quamvis ſæpe aliâs non cenſeatur ſatis idonea cautio abſque fidejuſſore aut jurejurando. *l. prætoriæ ſatiſdationes. ff. de prætor. ſtipulat. dixi ſup. cap. 5. lib. 4.* Poſtremum privilegium judiciale Religioſorum cum Clericis commune eſt, ut in quacunque parte judicii cum honeſtate adverſus eos procedatur, ac ne à monaſterio vel Eccleſia facile abſtrahantur, ſed per ſuum Præfectum vel quemvis alium permittatur ipſis ſe defendere. *d. Novel. 79. & d. Nov. 123 § ſi quando autem. dixi ſup. d. cap. 7. h. lib. 6.* Ac ut accelerentur lites Religioſorum, valde expedit; ne mens eorum occupata circa litis ſollicitudinem ſanctis operibus intenta eſſe nequeat. *d. l. omnes. C. de Epiſcop. & Cler d. Novel. 79. & d. Auth. cauſſa quæ ſit. C. eod. tit. de Epiſcop. & Cler.* Maximè autem per nullam actionem debet Aſcetria, aut alia Deo dicata, extra monaſterium, ut in tribunalibus verſetur, trahi: *d. Novel. 123. §. ſi quando autem. & Novel. ut nulli judicum. §. neceſſarium vero in fine. c. 1. de ſtatu Monach. in 6.* cùm etiam in cæteris fœminis, verecundiæ ſexus quadantenus parci leges juſſerint. *d. § neceſſarium vero. l. nemo. & Auth. hodie C. de off. diverſ. judic. & Auth hodie. C. de cuſtod. reorum. dixi ſup. cap. 14. lib. 5.*

Hæc de Religioſorum privilegiis, quibus illud addendum videtur, quod cap. 8. lib. 2. antè dixi, ingreſſui monaſterii religionique hoc eſſe etiam tributum, ut ingratitudinem cauſſamq; exheredandi deleat. Nam de hac re pollicitus ſum me pleniùs in hoc commentariorum libro dicturum. Nec verò res expedita eſt, & ſine controverſia. Conſtitutio Iuſtiniani id quidem dictat, non permitti parentibus filios, vel è contrario, filiis parentes, qui mundum reliquerint, religioſæq; vitæ adſcripti ſint, velut ingratos à ſua excludere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

cludere hereditate. *d. Nov. 123. §. nullam. vero.* Sed utrùm id ita accipi debet, tanquam deſinant per Monachiſmum ingrati poſſe haberi, qui prius dum in mundo verſarentur, in vitium ingratitudinis inciderunt? Certè textum conſtitutionis ſic accepit Iulianus antiquus novelarum Interpres; *nu. 488.* ſic etiam Harmenopulus; *lib. 5. tit. 9 ſub finem.* deinde Gratianus, *19. q 3. c. ultum.* deniq; Cujacius. *obſervat. 26. lib. 12.* Tamen vereor ne ſi penitius res expendatur, diverſa interpretatio judicetur probabilior; nempe ut non videatur Iuſtinianus noviſſima ſua ſanctione novum quippiam circa hoc ſtatuiſſe, ſed confirmaſſe quod ſanctionibus quæ in Codice extant, expreſſum eſt; filium familias ingredi poſſe monaſterium reclamante parente, nec poſſe eum ob ſolam iſtam cauſſam, quaſi ingratum exheredari à parente. *l. ut non liceat & l. Deo nobis. §. hoc etiam. C de Epiſcop. & Cler.* Hujus poſterioris ſententiæ eſt Alciatus *lib. 4. parergon. cap. 23.* Nec operæpretium eſt diligentius id diſcuti, cum ante in hoc capite dixerim moribus noſtris eum qui profeſſus eſt religionem planè pro mortuo cenſeri, nec ullam portionem hereditatis neceſſe eſſe ipſi relinqui.

CAPUT UNDECIMUM.

De miniſtris Eccleſiæ aut religionis. qui nec Clerici ſunt nec Religioſi.

PRæter Clericos & Religioſos, ſunt alii quidam plebei quidem; ſed quoniam Eccleſię religioni-ve aliqua ex parte ſerviunt, annumerandi ſunt perſonis Iuris ſacri. Tales ſunt Oeconomi Eccleſiarum, Cimeliarchæ, Apocriſiarii, Ianitores monaſteriorum, Lecticarii, Xenodochi, & ſimiles alii, quorum crebra in Iuſtiniani conſtitutionibus mentio fit. Oeconomi diſpenſationem bonorum Eccleſiaſticorum ſub Epiſcopis habuêre. *l. jubemus. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Nov. de non alienand. 7. & Novel. 123. §. Oeconomos autem.* De his conſtitutum, ut conveniantur cauſsâ ſuæ adminiſtrationis coram Epiſcopo illius Eccleſiæ cujus facultates adminiſtraverunt. *d. §. Oeconomos autem.* Idem conſtitutum de Xenodochis, Noſocomis, Ptochotrophis, & aliorum venerabilium locorum gubernatoribus, ſcilicet Orphanotrophiorum, Gerontocomiorum, & quæcunque ſunt aliæ id genus domus. *d. §. Oeconomos autem.* Etenim ædes illæ hoſpitales in quibus foventur egeni debiles, peregrini, pupilli, leproſi, ſunt loca religionis; non quidem eo ſenſu quo cœnobia & monaſteria, ſed ſecundũ generaliorem vocabuli religionis ſignificationem pro quocunque genere pietatis: & cura eorum; non ſecus quàm Eccleſiarum & cœnobiorum, ad Epiſcopos ſpectat. *c. 3. & paſſim tit. decretal. de religioſ. domib. Clement. 2. eod. tit.* Par eſt idem accipi de qualibuſcunque aliis officiis Eccleſiarum, cœnobiorum, religioſorumq; locorum, ut poſſit debeatq; ratio adminiſtrationis eorum officio apud Epiſcopos exigi: ergo Cimeliarchæ & Apocriſiarii ibidem conveniendi. *arg. de Novel. 123. Oeconomos autem.* Cimeliarchæ fuerunt ſacrorum vaſorum Eccleſiæ cuſtodes ſeu curatores, *Novel. ut Eccleſia ſanctæ Reſurrectionis. 40. §. 1.* quos nunc Theſaurarios appellamus, vel Sacriſtas: *c. perlectis. §. ad Theſaurarium. 25. diſt. apud. Grat. & tit. decretal. de officio Sacriſtæ.* quibus affinitate officii adjungi poſſunt Cuſtodes templorum; nam & his cuſtodia rerum Eccleſiæ incumbit, ſed minus pretioſarum, præter curam pulſationis campanarum, rerumque ſimilium *tit. decretal. de off. Cuſtodis.* Inſuper viri ſenes, & caſti, & bonæ exiſtimationis in omnibus, adſtare januæ ſeu portæ monaſteriorum virorum ſoluerunt, ut adhuc nunc ſolent, qui ingredientes & egredientes obſervarent, & cum adventantibus loquerentur; ac ſimiliter monaſteriorum mulierum juſſum eſt quaſdam eſſe Oſtiarias ſeu Ianitrices. *Novel. de monach. 133. §. 1. & §. oportet enim.* Deinde habuerunt Eccleſiæ ſingulæ ſuum Apocriſiarium ſeu Reſponſalem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

lem & defenſorem qui videlicet cauſſas ageret & defenderet Eccleſiæ, ejuſque vice reſponſa daret in judiciis. *Novel. quomodo oport. Epiſcop. 6. §. & illud etiam.* Declarat autem conſtitutio illos qui hoc munus habuerunt, non potuiſſe ullam actionem inſtituere, aut ſuſcipere, abſque ſpeciali mandato Epiſcopi, vel Oeconomi Eccleſiæ, præterquam per reconventionem, aut quatenus convenirentur cauſſâ ſuæ obligationis emiſſæ, in tempore quo reſponſum faciebant; ſeu pro Eccleſia interveniebant in judicio: *d. Nov. 123. §. Reverendiſſimi vero.* hos ſolemus appellare Syndicos. *tit. decretal. de Syndico.* Habuerunt & monaſteria ſuos Apocriſiarios ſeu Syndicos, *Novel. apud quos oport. 79. §. 1. & d. Novel. 133. §. oportet autem.* ac maximè habere decuit, ne cogerentur Religioſi circuire civitates, & cœnobiis ſuis litium cauſſâ exire, & quoniam dicatas tranquillitati religionis perſonas, præſertim à ſtrepitu forenſi alienas eſſe convenit. *d. Novel. 123. § ſimoniachus. & c. un. d. tit. decretal. de Syndico.* Conſueverunt quoque olim ad corpora ægrotantium curanda deputati eſſe quidam, quos Parabolanos vocabant. *l. placet. & l. ſeq. C. de Epiſc. & cler.* Fuerunt denique & Lecticarii, ſeu, ut alio nomine vocabantur, Decani, quorum munus erat obvoluere, efferre, ſepelireque mortuos. *l. 4. & l. qui ſub. prætextu C. de ſacroſ. Eccleſ. Novel. de officinis, ſive tabernis 43. & Novel. de deb. impenſa.* Hos omnes conſtat neque Clericos, neque Monachos ſeu Religioſos fuiſſe, ſaltem plerumque. Etenim eligebantur nonnunquam in Apocriſiarios Præsbyteri, & Diaconi, aut qui ad iſtos Ordines ſacros ſtatim promoverentur: non quod munus Apocriſiarii ejuſmodi ordinationem requireret, ſed quod iis committeretur ſimul munus portandi, diſtribuendique ſacram communionem, ſeu Euchariſtiam, in cœnobiis monialium. *d. Novel. 123. §. in omnibus autem. & d. Novel. 133. §. oportet autem.* Ac certum eſt conſuetudinis circa hæc magnam eſſe vim. Quare cernimus hodie in multis locis curationē ægrotorum, nec non ſepulturam mortuorum commiſſā obſtrictis religionis voto perſonis.

Verùm quæri poteſt cur Apocriſiarii alioqui, & cæteri ſuperiùs commemorati Eccleſiæ miniſtri, minus in Clericorum numero fuerint habiti, quàm Oſtiarii & Acolythi, aliique ſimiles? An enim claudendi templi, aut luminaria ferendi, & quodcunque tale infimorum Clericorum officium magis ſacrum ſpiritualeque videri potuit? Dicendum eſt hæc infima Clericorum miniſteria propius ad ſacra myſteria pertinuiſſe, & aſſumptos in clerum fuiſſe, qui gradatim per minora iſta Eccleſiaſtica exercitia, ad ſacras altioreſque ſacramenti ordinis functiones adſcendere poſſent: itaque ſacro ſpiritualiq; muneri ab initio dicabantur; ut intelligi poteſt ex iis quæ antè enarravi. *cap. 6. h. lib. 6.* Diverſa autem ratio fuit reliquorum Eccleſiæ miniſtrorum, quales hoc cap. deſcripſi. Non inficio, ex Clericorum cœtu ad tractanda quævis Eccleſiæ negotia, aſſumi ſolitos fuiſſe, ac non paucis conſtitutionibus, ut inde potius aſſumerentur, cautum reperiri: *c. judicatum 89. diſt. & c. in nova. 16. 4. q. 7. apud Grat.* modo opera quædam ſordidiora & ſervilia non eſſent, aut procuratio earum rerum quę nimium ab inſtituto modeſtiaque Clericorum abhorrerent; cujuſmodi poſſunt videri forenſes controverſiæ. *l. repetita. C. de Epiſcop. & cler.* Quippe in talibus operâ & labore laicorum uti magis expedit. Quanquam non uſque adeo forenſium cauſſarum diſceptatio eſt Sacerdotibus & Clericis interdicta; quin ſaltem Eccleſiam ſuam, & miſerabiles perſonas ipſis liceat poſtulando adjuvare. *c. 1. & ſeq. tit. decretal. C. de poſtul. 1. tit. ne cler. vel monach. ſecul. negot. ſe immiſc.* Ac quod dictū eſt ſuperius Præsbyteris quoque & Diaconis munus Apocriſiarij fuiſſe olim delatum, probabile eſt id accidiſſe, ubi erat raritas controverſiarum, & quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

perparum poſſet hominem à digniore ſacri ordinis officio avocare. Numero miniſtrorum Eccleſiæ talium, quales ſunt illi quos hîc recenſui, addere licet illos quos nunc vocamus Æditụos; quorum onus eſt ſarta tecta ædium ſacrarum tueri, & quædam ſimilia ad divinas domos pertinentia curare: quam functionem, ſeparatam eſſe à Sacerdotio indicat Ariſtoteles lib. Politic. 6. cap. ult. ac laicis hanc nunc etiam committi videmus. *Not. Decius. ad l. decernimus. C. d. tit. de Epiſcop. & cler.*

CAPUT DUODECIMUM.

De rebus ſacris, earumque dedicatione, & privilegiis.

PLena expoſitio à me facta eſt ejus partis juris ſacri quæ eſt de perſonis: ſequitur ea quæ eſt de rebus. Inter has principem locum tenent res ſacræ, veluti Eccleſiæ, altaria, calices, veſtes, cæteraque ejuſmodi ſacrorum miniſteriorum ſupellex, nec-non Chriſma, oleum, materiæ ſacramentorum, & quæcunque res ritè per Pontifices ſeu Epiſcopos Deo dedicatæ & conſecratæ ſunt. *Inſtit. de rer. diviſ. §. ſacræ res ſunt. l. in tantum. & l. ſacra ff. eod. tit. l. ſancimus nemini. C. de ſacroſ. Eccleſ. & tit. decretal. de ſacr. unctionis.* Muneris enim Pontificalis ſunt conſecrationes. *C. 2. tit. de conſec. Eccleſ. vel altar. l. 2. ff. de pollicit.* Legimus ſacra feciſſe Imperatores, ſed id apud Ethnicos, & quo tempore Pontificatus Maximus eis addebatur, quo auguſtius Imperium redderetur. *d. l. ſacra. §. 4. ff. de rer. diviſ.* Cœmiteria etiam more Chriſtiano, ritè & publicè ab Epiſcopis dedicantur conſecranturque; *c. 1. 13. q. 1. apud Gratianum.* quamvis ſolâ illatione oſſium vel cinerum mortui, quæ privati alicujus voluntate fieret, Ethnici locum voluerunt effici religioſum. *§. religioſum. Inſt. de rer. diviſ.* Cùm Eccleſias hîc nomino, nomen Eccleſiæ pro loco ipſo congregationis fidelium, ſeu templo ſumo.

Quanta ſit antiquitas conſecrationis Eccleſiarum, rerumque cæterarum ſimilium nec-non ſanctarum cærimoniarum ideò inſtitutarum, patet tum ex Juſtiniani conſtitutionibus, tum ex vetuſtiſſimis canonibus quos eæ imitantur. In primis illud ſancitum reperimus, antequam Eccleſia ædificetur, oportere civitatis ſeu loci Epiſcopum eò venire, & extenſis manibus ad cælum, ac oratione, litaniâque factâ, & crucem, ſignum noſtræ ſalutis ibi figendo, aream ſeu atrium futuri ædificij dedicare. *Novel. ut. nullus. fabricet. 67. c. placuit. 1. q. 1. & de conſecrat. diſt. 1. c. nemo. apud Grat.* Idem ſtatutum de monaſterij ædificatione: nimirum, ut ſit iſtud ſacrum operis fundamentum. *Novel. de monach. 5. §. 1. & Novel. de Eccleſ. tit. 131. §. ſi quis autem.* Nam ſi antiqui, teſte Cicerone. *in epiſtola ad Quintum fratrem,* omnibus rebus agendis quod bonum, fauſtum, fœlix, fortunatum eſſet, præfabantur; an non decuit maximè tam venerandarum ædium tale initium poni? Erecto autem perfectoque ædificio, id etiam Deo per conſecrationem ab Epiſcopo dedicatur. *c. omnes Baſilicæ. diſt. 1. apud Grat. & tit. decretal. de conſecrat. Eccleſ. vel altar.* Etenim illud exiſtimatum eſt convenientiſſimum, ſacra in ſacris locis fieri, ac vetitum idcircò ſacra myſteria, id eſt celebritationes Miſſarum, aut Baptiſmum, aliáve ſacra miniſteria in privatis domibus agi. *Novel. ut in priv. domib. 58. de conſecrat. diſt. 1. c. 1. c ſicut non & c. nullus.* Sin verò quis in ſua domo, ſuóve ſuburbano id facere vel permittere auſus fuerit, acerrimè jubetur plecti; nempe loco Eccleſiæ vindicato; aut ſi dominium loci non habuerit is qui hoc fecit, vel permiſit: pœna exilij, rebuſque alijs ipſius omnibus in fiſcum redactis. *d. Novel. 131. § ſi quis in ſua.* Attamen licet unicuique domi ſuæ oratorium habere, ſed precum dumtaxat pri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

vatarum gratiâ , ac ut nihil celebretur nihil ibi penitus ſacrorum miniſteriorum. *d. Novel.* 58. *& de conſecrat. diſt.* 1. *c. unicuique.* Nam & litanias , ſeu ſolemnes preces fieri interdictum eſt à laicis , ſeu abſque Sacerdotibus , & Clericis, & honorandis crucibus; *Novel. de ſanctiſſ. Epiſcop.* 123. §. *omnibus autem Auth. ſed novo C. de Epiſc. & cler.* & has, ſicut reliquas res ſanctas, in ſanctis locis reponi cuſtodirique neceſſe eſt. *d. Novel.* 123. §. *omnibus autem. l. decernimus. C. d. tit. de Epiſcop. & cler. c.* 1. *&* 2. *tit. decretal. de cuſtod. Euchariſtiæ.* Conceditur interdùm extra loca conſecrata , diviniſque officijs deſtinata Baptiſmum fieri , immo & ſacram Lyturgiam ſeu Miſſam ſuper lapide quodã mobili conſecrato, quem altare portatile vocamus; ſed id rariùs admittendum eſt, & demum cauſſâ neceſſitatis, vel ſimili aliquâ juſtâ poſtulante. *Clement. un. de Bapt. Panormit ad d. c.* 1. *de conſec. Eccleſ. vel alt.* Quod paulo antè dictum eſt conſecrationem monaſteriorum non ſecus quàm Eccleſiarum fieri oportere , accipiendum eſt de ijs monaſterijs in quibus fit ſacra Liturgia; ut nunc ſolet: non enim primis temporibus in omnibus monaſterijs ea fieri ſolebat, *arg. Novel de monach.* 133. §. *deinde, etſi, not. Panormit. & alij ad c. dilectus. de capell. monach.* cùm monachi non ita frequenter tunc temporis Sacerdotio vel alijs ordinibus ſacris ornarentur. *dixi ſup. cap.* 9. *&* 10. *h. lib.* 6.

Planè ſciendum eſt ſedulò eſſe conſtitutum , ne prius dedicetur ulla Eccleſia , vel monaſterium , quam dos ſufficiens ſit ei aſſignata , tam pro conſervatione ædificii & luminaribus , aliiſque in celebratione divinorum miniſteriorum neceſſariis , quàm pro alimentis miniſtrorum ; *d. Novel. ut nullus fabricet.* 67. §. *deinde non aliter. c. placuit.* 1. *q.* 2. *& c. nemo. de conſecrat. diſt.* 1. ac qui locum aliter fecit ſacrari, eum dotare cogi. *c. cum ſicut. tit. decretal. de conſecrat. Eccleſ. vel altar.* Sicut autem creatio loci ſacri à conſenſu & authoritate Epiſcopi dependet , ita hujus officium eſt videre & definire quantus proventus ei loco neceſſarius ſit: *d. Novel.* 67. §. *deinde non aliter.* ac tantopere curatum eſt locis ſacris dotem congruam non deeſſe , ut non modò primi eorum conditores , quamvis laici , jus nominandi præſentandique Clericos in eis locis miniſtraturos habeant , (quod dixi vocari jus Patronatus) *ſup. cap.* 8. *h. lib.* 6. *Novel. ut cleric. qui reced.* 57. §. *illud quoque. & d. Novel.* 123. §. *ſi quis oratorij. c. nobis. & paſſim. tit. decretal. de jure patronat.* verum etiam quiſquis ædem ſacram prius conſtructam , ſed vetuſtate forte labentem reſtaurat , aut nimis anguſtam auget , aut aliâ occaſione inſigniter dotat , parem honorem conſequatur ; *d. Novel.* 67. §. *deinde non aliter. c. filiis.* 16. *q.* 7. manente nihilominus honore & nomine etiam illorum, qui primi eam condiderunt & dotaverunt. *arg. l. ult. ff. de operib. publ.* Præterea tam inconveniens viſum eſt , locum ſemel Deo dicatum aut deſtinatum , ad profanos uſus transferri , aut diu religione carere, *c. ſemel. Deo.* §. *de regul. jur. in* 6. ut idcircò conſtitutum ſit, ſi quis cœperit aut novam ædificare Eccleſiam , aut veterem renovare , compellendum eſſe eum ejuſque heredes ab Epiſcopo & Oeconomis opus cœptum explere: *d. Novel.* 131. §. *ſi quis autem.* quinetiam tempus ſit præfixum, quo opus abſolvendum ſit , cùm juſſit is teſtamento tale ædificium fieri : nempe quinquennii , aut ſi ſit Xenodochium, aut talis alia pietatis domus, unius anni. Cura autem loci ſacri vel pii ſpectat ad eos quos teſtator ipſe deſignavit, aut deficiente teſtatoris nuncupatione , Epiſcopos. *d. Novel.* 131. §. *ſi quis ædificationem dixi ſup. cap.* 9. *lib.* 2.

De privilegiis rerum ſacrarum nunc videamus. Quâ enim ratione perſonæ divinis miniſteriis, & religioni dicatæ , certis privilegiis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

legiis honoratæ ſunt, pari ratione & res Deo religionique dicatas honorari placuit.

Primum privilegium eſt, quod eæ res præ cæteris in magna veneratione haberi debeant. Quare in ſacris domibus, quæ domus ſunt orationis, vetitum eſt quicquam agi profanum: *c. non oportet. & cc. ſeque. diſt. 42.* debent abeſſe ab eis omnes tumultus, clamores, ſeditiones; quinetiam fabulæ, negotiationes, hoſpitia, conciliaque laicorum, immò & judicia, præſertim in quibus cauſa vertitur ſanguinis. *l. denunciamus. & l. ſeq. C. de his qui ad Eccle. confugiunt. c. 1. & c. cum Eccleſia. de immunit. Eccleſ. c. eod. tit. in 6.* Acerrimè autem punitur qui divina miniſteria ibi turbare auſus fuerit, Clericis injuriam inferendo. *d. Novel. 123. §. ſiquis cum, Auth. ſed novo. C. de Epiſ. & cleric.* Ex eadem ratione profectum eſt, ut prohibitum ſit perſonis non ſacratis, attingere vaſa ſacrata. *c. non oportet. diſt. 23. & de conſecrat. diſt. 1. c. in Sancta.* Ac ſi ea quæ divinis officiis ſervierunt, vetuſtate aut aliter conſumpta fuerint, juſſum hæc potius incendi, quàm profanari. *c. ligna. & c. ſeq. ead. diſt. 1. de conſecrat.* Permiſſa tamen manumiſſio ſervorum in Eccleſia immò laudata, cùm qui ibi manumittebantur, plenã libertatem conſequorentur. *l. 1. & 2. C. de his qui in Eccleſ. manumit.* Eſt enim res pia, & minimè à ſacri loci religione abhorrens, datio libertatis.

Secundum privilegium eſt jus aſyli, quod datum eſt confugientibus ad locum ſacrum ſeu Eccleſiam, *l. 2. & toto tit. C. de his qui ad Eccleſ. confug.* Pari reverentiâ Judæos & Ethnicos templa araſque ſuas proſecutos fuiſſe, hiſtoriæ paſſim docent. Meritò: cùm & Principum ſtatuæ jus iſtud habuerint. *C. tit. de iis qui ad ſtatuas confug.* Vis aſyli in ea poſita eſt, quod qui illuc confugit, inde vi abſque piaculo avelli nequeat; ſive ſit debitor, ſive criminis reus. Tamen licet contra eum litem agere, quinetiam contumaciæ, vel rei judicatæ cauſâ miſſionem in bona ejus facere; verùm perſona, ne trahatur ad carceres, velut tacitâ quâdam loci ſancti interceſſione defenditur: *c. eos qui diſt. 97. apud Grat.* atque ita fit adverſus eam executio, tantùm temperatè, ſervatâ venerabili loco ſuâ reverentiâ. *Novel. de mandat. Princip. 17. §. ſed neque hæc.* Exceptę ſunt cauſæ nonnullæ, in quibus ob publicam utilitatẽ jus iſtud aſyli denegatum eſt. Nam neq; ſicariis neq; adulteris, neq; virginum raptoribus prodeſt hujuſmodi refugium: cùm ſint hæc graviora delicta quàm ut eis ullâ ſecuritate parci deat: *d. Novel. 17. §. neque autem. & Novel. de Eccleſiis conſtitutis in Africa.* idque etiamſi adulterij duntaxat ſuſpicio ſit, poſt tres denuntiationes, ſi in ſacra æde aliquem tale facinus perpetrare conatum appareat. Nam, ut ait Iuſtinianus, ſi illos qui alibi mulierum raptus & adulteria committunt, ad oratoria refugientes defendi leges non ſinunt; quomodo illis qui hujuſmodi flagitia committere in ipſa ſtudent Eccleſia, permittetur ex finibus ejus loci aliquod invenire pręſidium, ac non potius tradi hos magiſtratibus, ut ſupplicium ſuſtineant quo digni ſunt, qui ſacroſanctum voluerunt polluere locum? Aut cur ex venerando loco impunitatem obtinebunt, quem ipſi proprio ſcelere deſpexerunt? *Nov. ut liceat matri & aviæ. 117. §. ult. & Auth. ſi quis C. de adult.* deinde excepta eſt cauſſa publicorum, utpote quorum cauſſa toti Reipublicæ, adeoque & ipſis templis ſacris neceſſaria ſit: *d. Novel. 17. §. publicorum vero. & Novel. de collatoribus 128. §. eos autem.* quamvis ſi debitum aliud publicum ſit, templa ſoleant ſecuritatem præſtare, non ſecus quàm debitorum privatorum cauſa. *d. l. præſenti. C. de his, qui ad Eccleſ. confug.*

Ius Pontificium, cujus in omnibus partibus juris ſacri præcipua videtur authoritas, aliter de aſylo ſacrorum locorum ſtatuit. Nam una conſtitutio eſt Pontificia, prohibens quenquam, quantumcunque gravia maleficia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ctia perpetraverit, ab æde ſacra extrahi, ſaltem ut damnetur ad mortem, vel membrorum læſionem: & excipiens duntaxat publicum latronem, & nocturnum agrorum depopulatorem. *c. inter alia. de immunit. Eccleſ.* Ac ut hanc conſtitutionem ex aliis locis juris Pontificii ſupplendam dicas, excipientur ſolùm præterea ij, qui ex inſidiis homicidium commiſerunt; & qui in loco ipſo ſacro ſcelus quodvis patrare auſi fuerunt. *c. 1. de homicidio & c. ult. d. tit. de immunit. Eccleſ.* Quinetiam, ut quæ ſimillima ſunt flagitia velis exceptionibus iſtis jure Pontificio approbatis comprehendere, excludere poteris quoque ab aſylo ſacro illos, qui operam ſuam ad aliquem interficiendum locaverunt; quippe hoc maleficium inſidioſæ cædi perquam ſimile eſt: *arg. c. 1. de homicidio in 6.* ac illos mercatores qui ſolum vertendo, & clãnculum res ſuas transferendo, fraudant ſuos creditores; quoniam hi publicis latrònibus comparantur lege Hiſpaniæ; *Not. Did. Cover lib. reſolut. 2. cap. 20. nu. 14.* & in his regionibus ſanctione Caroli Quinti Imperatoris. *Not. Petr. Rebuf. ad conſtitut. reg. tractat. de mercatorib. nu. 9. & 10.* Cæterum quid de iis qui abſq; inſidiis, & abſque ullius conductione dolo malo cædem fecerunt? quid de virginum raptoribus, & de adulteris; quos declaratum eſt jure civili beneficii aſyli non frui? An dicemus conſtitutionibus Pontificiis æqualia & majora expreſſis quæcunque crimina contineri? Tanta extenſio periculosè admitteretur, præſertim cum diſſentiat maxime pars Interpretum, ac canon quidam exſtat, raptori qui ad Eccleſiam confugerit, impunitatem volens concedi. *c. de raptoribus 36. q. 1.* Quare optimum eſt, Iudices jus aſijli, ob honorem ſacrorum, latiſſimè accipere: ac ſervanda eſt Pontificis Gregorii decimi quarti conſtitutio, jubens, ſi dubitatio incidat ex qualitate criminis, an ſit locus iſti aſylo, illum qui eò refugit, minimè inde à ſæculari magiſtratu abſtrahi, verùm carcere Eccleſiaſtico interim contineri.

Sciendum autem non ſolum poſt conſecrationem loca ſancta hoc jus habere, ſed ſufficere locum ſacris piiſque uſibus jam eſſe deputatum: *c. penult. de immunit. Eccleſ.* & generale hoc eſſe privilegium omnium locorum ſacrorum, præterquam ubi ei per ſpeciale aliud privilegium reperitur derogatum. Memini enim me vidiſſe ſummi Pontificis diploma, quo Eccleſiæ cujuſdam civitatis indultum fuit, ne ibi eſſet aſylum, ut facinoroſorum hominum confidentia in ea civitate quàm maximè reprimeretur. Non enim jus divinum aut naturale ſecuritatem iſtam locorum ſacrorum præſcripſit quin ei conſtitutione humanâ poſſit derogari. *Not. Didac. Covar. d. c. 20. circa princ.*

Tertium privilegium rerum ſacrarum eſt, quod ſint nullius, ſubaudi, hominis: & exemptæ hominum commerciis. Sunt enim divini juris, ſeu ſolius Dei, id eſt, ad ſolos divinos uſus pertinent *§. nullius autem Inſt. de rer. divi. l. inter §. ſacram ff. de verb. obligat.* Admittunt tamen leges aliquando vaſorum, & veſtimẽtorum, cæterorumq; ejuſmodi donariorum ſacrorum alienationem, & obligationem ſcilicet ingente cauſsâ neceſſitatis aut pietatis urgente; *c. 1. de pignorib.* nimirũ pro redemptione captivorum, pro alimentis pauperum. *l. ſancimus. C. de ſacroſanct. Eccleſ §. ſacræ res. Inſt. d. tit. de rer. diviſ. Novel. de non alien. 7. §. iiſdem pænis*, nec non æris alieni Eccleſiæ exſolvendi cauſſâ: maximè ſi Eccleſia abundet hujuſmodi rebus, eſſentque res majoris pretij, puta immobiles, alioqui diſtrahendæ: *Novel. de alienat. & emphyteuſi. 20. §. de ſacris. & Auth. præterea. C. d. tit. de ſacroſ. Ecclef.* ac laudantur ſummoperè factæ ex hujuſmodi cauſis ſuppellectilium ſacrarum alienationes. *c. aurum. 12. q. 2.* Quomodo id, cùm, ut modo dixi, tales res ſint extra hominum commercium, nec ſint alicujus? Reſpondeo non ita eſſe nullius, quin

aliquo

aliquo ſenſu noſtræ dici poſſint; habent quędam familiæ ſua propria in ædibus ſacris, ſeu cœmiterijs ſepulchra; habent quoque nonimodo ſingulæ Eccleſiæ, verumetiam aliqu ſacerdotes ſuos calices ſacratos, quos vindicare poſſunt: non quidem ſimpliciter dicendo eas res eſſe ſuas, quaſi in ſuo patrimonio has habeant: *l. in rem actio, §. 1. ff. de rei vindicat*: ſed quaſi his uti poſſint ſoli, & privatim ad ſacros uſus, quorum gratiâ eæ paratæ ſunt. Sic enim etiam liberi noſtri, quanquam in dominio noſtro non ſunt, actione in remà nobis peti poſſunt, adjunctâ cauſſâ patriæ poteſtatis *l. 1. §. 1. ff. eod. tit. de rei vindicat*. Ac cùm venduntur ſacra ſupellectilia, æſtimationem recipiunt, non quidem quatenus ſacra ſunt, ſed ratione materiæ & formæ externæ. *Bart. ad d. Auth præterea. C. de ſacroſanct. Eccleſ.*

CAPUT DECIMUM-TERTIUM

De rebus quaſi ſacris, & acquiſitione privilegijſque earum.

DIſſerui de rebus ſacris; ſunt vero aliæ res non quidem ſacræ, ſed tamen ſacrorum officiorum, & illorum qui ea obeunt, gratiâ inſtitutæ, vel comparatæ: ut ſunt prata, vineæ, cæteræque hujuſmodi poſſeſſiones Eccleſiarum, & monaſteriorum, & domuum piarum. Has res equidem quaſi ſacras voco, quarum longè diſpar ratio eſt, quàm illarum quæ ſunt revera ſacræ. Etenim ſacræ, uti proximo capite enarratum eſt, ſunt divini juris, neque alienari queunt, præterquam urgente extremâ neceſſitate; at verò quaſi ſacræ in hominum commercio ſunt, utilitate duntaxat Eccleſiæ, aut loci religioſi id ſuadente, & certarum ſolemnitatum interventu, uti poſtea exponetur.

De quibuſdam rebus ambigi poſſet, utrùm ſacris potiùs annumerandæ ſint, an vero alijs prima dubitatio eſſe poteſt de rebus, quæ abſque ſacra unctione, ſolis precationibus cultui Dei adſcribuntur, id eſt, tantù benedicuntur, vel quocunque alio modo r[illegible] ligioni aſſignantur: uti ſunt liber ex qu[illegible] officium ſacræ liturgiæ à ſacerdote legitu[illegible] reliquiæ Sanctorum, Cruces. Congruum e[illegible] hujuſmodi res potiùs ſacris, ſeu iis quæ d[illegible] vini juris ſunt, annumerari; atque adeò e[illegible] in majori veneratione haberi, nec eas ext[illegible] loca ſacra reponi, nec eas niſi difficillim[illegible] alienari, aut ad humanos uſus transferr[illegible] *l. 2. 3. C. de ſacroſ. Eccleſ. l. decernimu[illegible] C. de Epiſc. & cler. l. unic. C. mem. lic. ſig[illegible] Saluat & Novel. de ſanctiſſ. Epiſc. 123. [illegible] mnibus autem. c. 1. & ibi. Dd. de pigno[illegible]* Quod ſi benedictio, precationéſve adhi[illegible]beantur, non ut res divinis uſibus deſtin[illegible]entur, ſed tantum ut populus auxilio D[illegible] proſperè eis fruatur, ſicut antiquus mo[illegible] eſt fieri in frugibus & arborum fructibus [illegible] certum eſt hujuſmodi res manere human[illegible] juris.

Secunda dubitatio poteſt eſſe de benefi[illegible]cio Eccleſiaſtico. Dixi ſuprà hoc propriè ſa[illegible]crum non eſſe, ſed pari jure cenſeri, propte[illegible]rea quod ſacris plenè cohæret: jus enim eſſ[illegible] competens ſoli clerico, ob ſacrum quo fun[illegible]gitur miniſterium, ideoque crimen Simonia[illegible] emptione hujus juris, ſicut eorum quæ ſacr[illegible] ſunt, committi. *ſup. cap. 8. h. lib. 6. c. 3. 4. 5. & paſſim 1. q. 3.* Neque hoc mirum, cùm & jus patronatus, quod tamen ſuâ naturâ minus ſacrum videtur, utpote laico perſæpe competens, eo tantùm quod ſpiritualibus aliquatenus eſt annexum (viam namque ad inſtitutionem in beneficia functioneſque ſacras præbet) pretio comparare minimè liceat. *c. paſtoralis. & c. de jure. tit. decretal de jure patronat.* Penſionis autem, quæ delibatio quædam eſt redituum Eccleſiaſticorum, non ſolus profanus homo eſt capax, verum hanc rerum profanarum jure cenſeri, & abſque vitio Simoniæ poſſe pecunia in alium transferri, verius eſt, *Hieronym. Gigas de penſeonib. q. 99.*

Ter-

Tertiam dubitationem adferunt decimæ, quarum origo & prima inſtitutio eſt ex lege divina, ſcilicet ea quæ Moyſi populoque Iſraëlitico à Deo data fuit. *c. paroecianos. c. tua. c. in quibuſdam. & c. ſeq. de decim.* Hæc quidem poſt Chriſti adventum vim amiſit, *c. tranſlato. de conſtitut:* alioqui nec privilegijs, nec deſuetudine, longáve poſſeſſione, circa decimarum præſtationem, uti nunc cernimus, mutari quicquam potuiſſet. Plerumque locorum, non decima, ſed undecima, aliáve minor pars datur, ac ea neque ex pratis, neque ex nemoribus, piſcinis, multiſque id genus alijs fructibus; ac nuſquam fere gentium perſonalis decima, id eſt, ex quæſtu negotiationis, artificij, venationis, militiæ, & cujuſcunque ſimilis operæ perſonarum exigi nunc ſolet. Verùm obligatio decimarum ſolvendarum, tempore novi teſtamenti primorum Eccleſiæ Patrum conſtitutioni, conſenſuique Chriſtianorum, qui exemplum à lege Moyſaica ſumpsêre, tribuenda eſt. *Didac. Covar. lib. 1. reſolut. cap. 17.* Ac fuerunt decimæ principio inſtitutæ pro Presbyteris qui parœcias regunt, ut eſſent eorum alimenta: *c. de decimis. 16. q. 1.* licèt videamus modò multas à religioſis, & canonicis poſſideri, nimirum donatione, uſucapione, vel ſimili aliquo jure, *c. cum contingat. & c. ſeq. de decim.* Immò nonnullas etiam à nobilibus alijſque laicis, ſive quia olim majoribus ipſorum, quod Eccleſiam populumque Chriſtianum adverſus religionis hoſtes propugnaſſent, donatæ fuerunt; aut quia in feudum, eo ritu quo fundi aliæque res Eccleſiarum ab illis acceptæ. Quinetiam quæ à laicis tenentur decimæ, videmus has non ſecus quàm cætera ipſorum bona vendi, permutari, ad ipſorumque heredes tranſire: quod ſatis arguit eas non eſſe res penitus ſacras, & quales dixi eſſe divini juris, & patrimonijs, commercijſque hominum exemptas. Non obeſt quod alicubi legimus eum qui decimas pretio dat, Simoniæ eſſe reum. *c. quæſitum c. altare. 1. q. 3.* quoniam decimæ ibi accipiendæ ſunt non pro fructibus ipſis, ſed pro beneficio Eccleſiaſtico jus earum percipiendarum conjunctum habente. *Not. in c. ſi quis objecerit. d. q. 3.* Tamen fatendum eſt decimas ſanctius quoddam videri poſſeſſionis genus, cùm agros, vineas, cæteraſque ejuſmodi poſſeſſiones Eccleſiæ habeant, cum reliquis hominibus ex primævo uſu communes; at verò decimæ peculiari conſtitutione ijs, qui ſacro miniſterio funguntur, aſſignatæ fuerunt: quo fit ut indecorum viſum ſit, laicis has promiſcuè, ſicut cæteras res poſſidendas concedi; quod ne amplius fieret, in Concilio Lateranenſi ſub Alexandro & alijs Pontificibus decretum fuit. *c. ad hæc. d. tit. de decim.* Necnon his juſſum, ſtrictiorem ſemper fieri interpretationem juris decimarum, quoties alijs quàm Rectoribus paroëciarum, præſertim autem laicis, competit; nimirum ut congrua portio eorundem Rectorum ſemper ſalva ſit, & ad novalia non extendatur, quo decimæ ad eã cauſam, ob quam primùm inſtitutæ fuerunt, quàm proximè fieri poteſt, redeant. *c. cum contigat. & c. ſeq. tit. de decim. & c. 2. eod. tit. in. 6.* Idem de obligationibus & primitijs, ubi eæ uſum retinuerunt. *d. c. 1. d. tit. de deci. c. quia ſacerdotes. & c. ſeqq. 10. q. 1.*

Ex ſupraſcriptis intelligitur, quid nomine rerum quaſi ſacrarum in hoc capite comprehendi velim, nempe decimas, nedum prędia, & reliqua id genus ſacrorum religioſorumque locorum, & quibus illi qui in eis miniſtrant, aluntúrue bona, uti fuerunt plurimæ tabernæ ſeu officinæ, quas in foris habebat Eccleſia Conſtantinopolitana, ut ex earum mercede ſatis facere poſſet ſumptibus funerum ipſi incumbentibus. *Nov. de officinis. 43. & Novel. de debita impenſa 59.*

Quod in rebus ſacris, ut tales ſint, facit ſolemnis in ſacrum dedicatio, id in rebus quas quaſi ſacras hic nomino, efficit ſola acquiſitio. Acquiruntur hæ teſtamento, donatio-

ne, uſucapione, emptione, emphyteuſi, & cæteris dominii aut quaſi dominii acquirendi legitimis modis. Species donationis eſt tacita illa dedicatio bonorum, quæ fit per ingreſſum monaſterii. *Novel. de Monach. 5. §. illud quoque & d. novel. 123. §. ſiqua. Auth. ingreſſi. & Auth. ſiqua. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* de qua ſuperiùs latè diſſerui. *c. 10. h. lib. 6.* Emphyteuſis ſeu conductio alienarum poſſeſſionum permiſſa eſt Eccleſiis, cum inveniuntur ipſis adiacentes, aut alioqui ex judicio cunctorum ipſis utiles *d. Novel. 123. §. ſed neque verſ. ſi autem.* Teſtamentum, qua parte reſpicit cauſſam piam, ſuſtinetur ratumque eſt, quamvis numerus teſtium, aliæve ſolemnitates in eo deficiant. *c. relatum de teſtament.* Ac licèt hereditas aut legatum olim in certis perſonis relinqui non poſſet, excipiebatur tamen relictum pauperibus, aut captivis, *l. id quod l. nulli. l. ſi quis ad. C. de Epiſcop. & Cler.* ac multò magis poſſe id fieri exiſtimandum eſt, quod hodie in certis perſonis rectè teſtamento relinquatur: *§ incertis Inſtit. de legat.* ſicut civitati, & vicis, & quibuſcunque collegiis licitis, relinqui potuit; cùm etiamſi ſinguli homines, qui in eis ſunt vel erunt, non ſint noti, tamen animus teſtatoris incertum corpus referatur. *l. ſi quid l ſi heres. ff. de legatit primo l. cum Senatus. ff. de reb. dub.* Cùm autem multæ ſint domus pauperum, par eſt ejuſmodi legato intelligi comprehenſos eos ſolùm pauperes, de quibus teſtator ſenſit: ſenſiſſe indubio is videtur de pauperibus ejus civitatis, cujus ipſe fuit, ſeu in qua domicilium habuit defunctuſve eſt: ac ſi plures ſint in eadem civitate pauperum domus, de pauperiore. *d. l. nulli & d. l ſiquis ad C. de Epiſcop. & Cler.* Similis interpretatio voluntatis fit in relictis generaliter Eccleſiæ, ut videatur cogitaſſe teſtator de Eccleſia ſui domicilii, & inter multas de pauperrima. *Novel. de Eccleſ. tit. 1. 31. § ſi quis in nomine & §. ſi quis autem pro.* Deinde ſciendum eſt, ceſſare falcidiæ detractionem in legatis piis. *d. l. ſiquis ad C. de Epiſ. & Cler. & de Novel. 131 §. ſi autem hæres. Auth ſimiliter. C. ad l. falcidiam.* Emeſidato hac in re veteri Digeſtorum. *l. 1. ff. ad l. falcidiam.* Ac idem jus de Trebellianicæ detractione. Diverſa ratio eſt legitimæ, utpote cujus cauſſa etiam valde pia & favorabilis eſt: quemadmodum alibi docui. *ſup cap. 11. lib. 2.* Inſuper illud ſingulare eſt in piis juſſis teſtatorum, ut adimpleri ea neceſſe ſit intra ſemeſtre, *d. Novel. 131. §. ſiquis autem Auth. licet C. de Epiſcop.* ac duplo mulctetur qui porrò differens Magiſtratus juſſionem exſpectat: *§. Item mixta. Inſtit. de actionib.* quamvis in aliis legatis præſtandis, fruſtratio & mora tantum anni coërceatur. *Novel. de heredib. 1. §. illud quoque Auth. ſed. cum teſtator in fine C. ad l. Falcid. Auth. hoc amplius C. de fideicom. dixi ſup c. 9. lib. 2.*

Non tantùm ordinationibus viventium & morientium acquiritur piis locis, verum etiam hominibus decedentibus inteſtatis. Conſtitutum enim eſt, ſi Clericus ſine Teſtamento & legitimis ſucceſſoribus e vita migret, ut Eccleſia cui adſcriptus eſt, in bona ejus ſuccedat; *d. Novel. 131. §. inter dicimus autem verſ. l ſiquis Presbyter. & Auth. licentiam C. de Epiſcop.* non quidem ut heres, ſed tanquam in bona vacantia, conceſſo Eccleſiæ hac in parte jure fiſci. *dixi ſup. cap. 16. lib. 2.* Quo fit ut in hereditate Clerici, potior ſit cauſſa inſtitutorum ab ipſo heredum, & cùm inteſtatus moritur, omnium ejus propinquorum. *d. Novel. de ſanctiß. Epiſcop. 123. §. Presbyteros. in fine Auth. Presbyteros C. de Epiſcop. c. 1. de ſucceſſ. ab inteſt.* Similiter jus fiſci datum eſt Eccleſiæ, quando hereditas alicui velut indigno aufertur, ob neglectam redemptionem ejus captivi à quo heres inſtitutus eſt; vel cui ſucceſſit; ut expendatur commodum hereditatis ab Eccleſiæ in cæterorum captivorum redemptionem. *Novel. ut cum de appellat. cog. 115. §. ſi unum.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Auth. ſi captivi. C. de Epiſcop. dixi ſup. cap. 17. lib. 2. Et quidem his & ſimilibus modis facultates Eccleſiarum paulatim incrementum accepêre; ac quanta fuerit olim liberalitas Principum & Magnatum in Eccleſias, apparet ex donatione Conſtantini, *c. Conſtantinus & c. futuram. 12. q. 1.* & paſſim ex annalibus Eccleſiaſticis.

Cæterùm acquiſitionem hujuſmodi bonorum ad ea loca ſancta demum pertinere exiſtimandum eſt, quæ ſunt acquiſitionis capacia. Sunt enim, ut antea dixi, cœnobia quædam omnis acquiſitionis incapacia: veluti fratrum Minorum. *ſup. cap. 10. h. lib. 6. Clem. exivit de verb. ſignif.* Deinde moribus noſtris & Francorum Eccleſiæ & monaſteria, ut & collegia, & quæcunque ſimilia corpora, quæ manus mortuæ appellantur, & nunquam moriuntur, acquirere res immobiles nequaquam poſſunt, conſtitutionibus patriæ id prohibentibus; aut certè ejus rei gratia à Principe impetranda eſt, quam vocant amortizationem, ne videlicet contra utilitatem Reipublicæ poſſeſſiones rerum immobilium maxima ex parte à privatis abirent. *Petr. Peckius in tract. quem ſcripſit de amortiZat. bonor.* Alioqui, quin liceat unicuique, quidquid voluerit bonorum ſuorum ſanctis & venerabilibus locis relinquere, nulla dubitatio eſt; de quo expreſſa extat ſanctio Conſtantini *l. 1. C. de ſacro Eccleſ.*

Non ſolum in acquirendis verumetiam in acquiſitis jam rebus privilegia certa Eccleſiarum, cæterorumq; ſanctoram locorũ: nam quas actiones decem, vel viginti, vel triginta annorũ præſcriptio ſolet aliàs excludere, hæ ſi loco ſacro aut pio competant, quadraginta annis demum excluduntur. *d. Novel. 131. §. pro temporalibus. Auth. quas actiones. C. de ſacroſ. Eccleſ. dixi ſup. cap. 3. lib. 2.* Quinetiam antè, nonniſi centum annis excludebantur, ſive Eccleſiarum eſſent Orientalium, *l. ut inter divinum C. de ſacroſ. Eccleſ.* ſive Occidentalium quarumcunque. *Novel. ut etiam. Eccleſ. 9.* At verò placuit Juſtiniano poſtea ſpatium illud longiſſimum reſtringere ad quadraginta annos; propter amiſſionem probationum, quæ ut plurimum contingit longiſſimo illo tempore. *Novel. hæc conſtitutio. in novat 111.* An etiam reſtrictio hæc pertinet ad Eccleſiam Romanam? Sic putavit Cujacius, authoritate Iuliani, aliorumque veterum quorundam interpretum. *obſervat. lib. 5. cap. 5.* Verum id aliter accepit Irnerius, dicens Romanam Eccleſiam præ cæteris, frui annorum centum præſcriptionis privilegio: *d. Auth. quas actiones C. de ſacroſ. Eccleſ.* quaſi poſteriores conſtitutiones non ſuſtulerint Novellam Iuſtiniani nonam, eaque ut titulus præ ſe fert, præſertim ad Romanam Eccleſiam ſpectârit. Conſentit jus Pontificium, adverſus cæteras Eccleſias præſcriptionem annorum quadraginta probans, *c. de quarta. c. illud. c. quia. de præſcriptionibus.* ſed adverſus Romanam non niſi centum. *c. ad. audientiam. c. cum. nobis. & c. ſi diligenti. in fine eod. tit.* Meritò: cum hæc ſit caput omnium Eccleſiarum, & in ea apex ſummi Pontificatus. *d. Novel. 9. in princ.* Quid de triennij uſucapione, & quadriennij præſcriptione? Hæ adverſus Eccleſias in ſuo robore manſerunt, conſtitutione Iuſtiniani *d. Novel. 111. verſ. nihil penitus. d. Auth. ſi quas actiones. C. de ſacroſ. Eccleſ.* Attamen jus Pontificium latius porrigere ſe videtur quàm quadraginta vel centum annorum, ſecundũ diſtinctionem prædictam præſcriptiones ad qualeſcunque actiones; idque jus ſequi tutius eſt, *Not. Didac. Cover. ad c. 2. de præſcript. in. 6. parte 2. §. 2. nu. 5. in fine.* præterquam ubi brevius tempus lege vel conſuetudine probatâ, uſucapionibus & præſcriptionibus cernitur præſtitutum.

Aliud privilegium Eccleſiarum, cæterarumq; domuum pietati dicatarum, eſt, quod ſint exemptæ à muneribus publicis. Diſtinctio tamen quædam facienda eſt munerum, Nam à functionibus ſordidis, vel extra ordinariis,

riis, fuerunt Eccleſiæ procul dubio immunes jurè civili, *l. placet. C. de ſacroſ. Eccleſ. d. Novel. de Eccleſ. tit.* 131. § *ad hæc ſancimus*. non item ab ordinariis, id eſt, à ſtatis tributis & vectigalibus: *arg. Novel. de Eccleſiis conſtitutis in Africa*. 37. quinetiam ſi quæ munera ad tempus cauſsâ belli vel alterius neceſſitatis alicujus ſubortæ indicerentur, nec perpetuam certamque formam præſtationis haberent, non omnino immunes habitæ fuerunt Eccleſiæ; quin ſaltem, ſi plauſtris, aut mancipiis, aut aliis cujuſmodi, expeditionis cauſsâ opus eſſet, munus cum aliis ſubire deberent. *l. neminem. l. jubemus. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* Idem ſi in ædificationem, vel refectionem itinerum, aut pontium, ſumptus eſſet faciendus. *l. ad inſtructiones. C. eod. tit. & d. Novel.* 131. §. *ad hæc*. Ac maximè æquum viſum fuit, Eccleſias cum ejuſmodi neceſſariæ cauſæ ingruerent, à muneribus patrimonialibus non haberi prorſus immunes, ac quę bonis abundabant, nequaquam omnium poſſeſſionum cauſsâ, vacationem munerum has habere. Itaque cum Eccleſiæ quædam plurimas olim poſſiderent tabernas, & officinas, quarũ mercede & proventu fruebantur, pro certo numero earum dumtaxat liberæ fuerunt. *Nov. de officinis ſive tabernis* 43. & *Nov. de debita impenſa*. 59. Ita ſe habuit Eccleſiarum immunitas priſcis temporibus. At poſteriora ſæcula ampliorem Eccleſiis aliiſq; piis locis immunitatem dedêre; nempe ut prorſus nullæ exactiones imponi eis poſſent; ac illicitis exactionibus præſertim Eccleſias gravari vetitum fuit: qua de re extat conſtitutio Imperatoris Frederici. *conſtitut. de ſtatut. & conſuetud. poſt lib. feud. Auth. item nulla. C. de Epiſcop. & cler.* Extant inſuper non paucæ in eam rem Pontificum conſtitutiones, acribus pœnis plectentes illos, qui Eccleſias, earumve perſonas ullis muneribus & exactionibus onerare auſi fuerint *c.* 4. *c. adverſus. & paſſim tit. decr. de immunit. Eccleſ.* Permittunt tamen neceſſitate ſummoq; uſu exigente, ſed non aliter quam conſulto prius Romano Pontifice: *c. cum Clericis. eod. tit, in 6. Clement. un. eod. tit.* ſaltem quibus caſibus conſuliis poſſet. Quid enim ſi tanta neceſſitas urgeat, ut prius recurri Romam nequeat? puta, imminere periculum ab hoſte, muroſq; oppidi ab omnibus eſſe defendẽdos, aut erogationem aliquam pecuniarum idcirco eſſe ſubitò faciendam. *arg. c. 2. eod. tit. Decretal. de immunit. Eccleſ.* Idem puto, ubi inveterata conſuetudo (veluti in his regionibus, fortè quia procul à Roma ſitæ ſunt) indictione, Concedi ab Ordinibus, abſque aditione ad Summum Pontificem, introduxit.

Sicut Eccleſiæ & cætera religionis pietatiſque loca, vacationem munerum habuerunt, ita lucrativorum deſcriptiones; quæ erant cum bona Curialis ad aliquem non Curialem lucrativo quopiam titulo pervenerant, veluti hereditate, legato, donatóve. Tunc namque non quidem ex capitibus animalium, vel rebus mobilibus, ſed ex jugationibus ſingulis præſtari quid certum debuit. *tit. de imponenda lucrativa deſcriptione. C. lib.* 10. Hoc onus domibus ſanctis remiſſum fuit. *l. ſancimus res. C. de ſacroſ. Eccleſ. & d. Novel.* 131. §. *ad hæc*. Tantæ curæ fuit omni ævo, divina piaque loca à cæteris libertate aliquâ diſtingui. Ac quiſquis libertatem Eccleſiarum infringit, is graviſſimas pœnas incurrit, ſanctione Frederici: quippe omnia quoque ſtatuta & conſuetudines, quibus iſta libertas læditur, ea ſanctio improbat, nulliuſque eſſe roboris jubet. *d. conſtit. de ſtat. & conſuetud. poſt. lib. feud. caſſa & virita Auth. item quæcunq;. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* Similiter Concilium Tridentinum omnes conſtitutiones libertati Eccleſiarum faventes, ſedulò obſervari præcipit. *ſeſſ. 25. can. 20.*

CAPUT

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

CAPUT DECIMUM-QUARTUM,

De adminiſtratione rerum quaſi ſacrarum, & quomodo eæ alienari poſſint.

Bonorum quæ ad Eccleſias, vel monaſteria, locáve alia pia pertinent, ſciendum eſt Clericos, Monachos, & alios qui emolumenta eorum bonorum percipiunt, nequaquam videri dominos, ſed potius diſpenſatores. Conceſſum quidem, ut fructus beneficiorum ſuorum, ſeu annonas Eccleſiaſticas tanquam ſtipendium aliquod mercedemque ſui laboris capiant: non tamen uſque adeò, ut per luxuriam reditus Eccleſiaſticos effundere, conſumereque poſſint. Nam priſci Patres illum modum præfixêre ut ex talibus reditibus præter alimenta reſque ad vivendum neceſſarias, nihil prætextu ſtipendij ſumeretur: quod verò ultra victum veſtitumque honeſtum reſtaret, id Clericos alienare, aut inde ſuum ſuorumque amicorum patrimonium augere pro flagitio habuerunt; *c. Epiſcopus. & c. ult.* 12. *q.* 1. *Epiſcopus* 12. *q.* 2. tamen ex eo quippiam moderatè, & quoad ſine divinorum officiorum jactura fieret, eleëmoſinę, remunerationis, pietatiſve gratiâ, erogare, vel relinquere permiſerunt, *c.* 3. *de donat. c. ult. de pecul. Cleric. c. ad hæc. & c. relatum. de teſtam*, reliquum penes Eccleſiam ſucceſſorémve in beneficium manere voluerunt; ſive pecunia ex reditu beneficij redacta extaret, ſive res aliqua inde eſſet comparata, & ſive ſuo, ſive Eccleſiæ nomine Clericus emiſſet. Quoniam & rem quæ alterius quàm Eccleſiæ nomine eſſet inde acquiſita, hanc voluerunt, aut ſaltem ejus æſtimationem, in Eccleſiæ jus reduci. *c.* 1. 2. 3. 4. *d tit. de pecul. cler.*

Ex quo intelligitur Clericos, juxta canones, magis uſum quàm uſumfructum bonorum Eccleſiaſticorum habuiſſe; *Not. in d. c. ult. de pecul. cler.* ac eatenus reſtrictum fuit peculium Clericoruum, nec non cum hoc temperamẽto accipi oportet, quod alibi traditum eſt, eos de quaſi caſtrenſi peculio ſuo liberè & ſuo arbitratu ſtatuere. *l. ſacroſanctæ. & Auth. Presbyteros & Diaconos. C. de ſacroſanct Eccleſ. Novel. de ſanctiſ. Epiſ.* 123. *§. Presbyteros aut m. dixi ſup. cap.* 7. *h. lib.* 6.

Inſuper notandum, quia Clericis etiam proprium habere licuit, magnopere ſemper fuiſſe proſpectũ ut diſcerneretur apud Clericos, quæ res eſſent Eccleſiæ, adeoque apud eam manere deberent, ijs morientibus; & quæ res ipſorum propriæ. Et quidem pro Eccleſiaſticis rebus habitæ fuerunt, non ſolum eæ quas Clerici ante ordinationem promotionémve ſuam ad beneficium, comperiſſent, rationibus Eccleſiæ adſcriptis, ſed & quæcunque poſtea ipſis ex Eccleſiæ proventibus ſupererant, aut Eccleſiæ beneficio & contemplatione ab ipſis erant acquiſitæ. *c.* 1. *& c. cum in officijs. de teſtamentis.* Itaque ſedulò inquirebatur, quid quantumve habuiſſet Clericus, antequam ad Eccleſiæ miniſterium venerat: nam ſi inops erat, aut tunc tantum non poſſederat, quantum acquiſitioni rerum, quæ penes ipſum poſtea reperiebantur, ſufficere potuiſſet, cenſebatur eas res ex Eccleſiæ reditibus fuiſſe acquiſitas: *c.* 1. *de pecul. Cler. dixi ſup. cap.* 5. *h. lib.* 6. niſi aliæ circumſtantiæ diverſam præſumptionem inducerent: cujuſmodi circumſtantia eſt cognationis aut affinitatis, quæ teſtatori cum Clerico legatario intercedit; modò arcta ſit cognatio, aut affinitas, ſeu uſque ad quartum gradum, qualis eſt parentum, fratrum, avunculorum: nam ſi ulterioris gradus ſit affinitas, vel cognatio, non videtur neceſſitudo vel conjunctio perſonarum res detuliſſe, ſed religio & pietas, *l. omnem. §. de his vero. C. de Epiſcop. & Cler. Nov. de Eccleſ. tit.* 131. *§. inter dicimus autem. Auth. licentiam. C. d. tit. de Epiſc. & Cler.*

Sunt verò & aliæ circumſtantiæ non paucæ, ex quibus origo atque conditio rerum acquiſitarum dignoſcitur. Quid enim, ſi non ab eo qui ſanguine vel affinitate, verũ ab ex-

traneo, qui ſingulari amicitia aut familiaritate conjunctus erat, domum proficiſcatur? quid ſi ei donatum ſit, cujus magna merita erga donatorem præceſſerunt? quid ſi donatæ ſint res minimè Eccleſiæ convenientes, veluti canes, falcones? quid denique ſi non præfecto adminiſtrationi ſeu receptioni rerum Eccleſiæ donatarum, verùm ſimplici Clerico, qui proprium poſſidere poteſt, res aliqua donata ſit? Hæ & ſimiles circumſtantiæ conjecturam pariunt, reſpectû perſonæ, non Eccleſiæ, donum factum fuiſſe, *l. requiſiſti. §. ult. de teſtam, Iacob. Menoch. libro de præſumptionibus* 4. *præſumptione.* 112.

Quod ſi nulla prorſus talium circumſtantiarum urgeat, credendum eſt affectum erga Eccleſiam, & cogitationem ſalutis animæ, donationi cauſſam præbuiſſe. *d. l. omnem. §. de his vero. verſ. ſiquis enim. C. de Epiſcop. & Cler. d. Novel.* 131. *§. interdicimus. & d. Auth. licentiam.* Quare Epiſcopo ſeu Eccleſiæ miniſtro, nihil earum rerum ita poſt Epiſcopatum ſeu ordinationem acquiſitarum, licitum eſt alienare, niſi in utilitatem ipſius Eccleſiæ, vel etiam in redemptionem captivorum, alimoniam pauperum, aut talia opera pietatis, in quæ moris fuit, bona Eccleſiarum ex parte impendi: *d. Novel.* 131. *interdicimus. & d. Auth. licentiam. dixi ſup. cap.* 5. *h. lib.* 6. aut niſi ut juſtæ remunerationis illorum, qui Eccleſiæ euſve miniſtro obſequium exhibuerunt gratia, quippiam tribuatur; in quam cauſſam canonibus moderatam donationem permiſſam fuiſſe, paulò ante dixi. *per. c. ad hæc. & c. relatum. de teſtam.* Par diſtinctio fit in Orphanotrophis, Xenodochis, & aliis Rectoribus locorum piorum, in rebus quæ tempore ſuæ adminiſtrationis ad ipſos pervenerunt. *d. Nov.* 131. *§. interdicimus. & d. Auth. licentiam.*

Mores hodierni aliquam, circa hæc quæ ſuperius tradita ſunt, mutationem intraduxêre. Cernimus enim nunc Clericos fructus omnes ex ſuis beneficiis perceptos, nec non res ex iis comparatas, perinde ac fructuarios ad amicos heredéſve ſuos tranſmittere. Quæ conſuetudo an valeat quæri poteſt? Certè ſimilis conſuetudo Franciæ decreto Curiæ Pariſienſis, & Hiſpaniæ in comitiis anni milleſimi quingenteſimi vigeſimi ſeptimi comprobata dicitur. *Ioannes Gallus q.* 139. *Didac. Convar. ad c. cum in officiis. num.* 9. *de teſtam.* Hanc nec ego quidem prorſus reprobo. Scio namque jus eſſe ab hominibus conſtitutum, ideoque mutationi obnoxium, ut clerici non plus quàm alimenta ex annonis Eccleſiaſticis perciperent: tamen fateri cogimur ſanctum ac ſaluberrimum fuiſſe veterum canonum moderamen; quod ſi in uſum revocari poſſet, cupiditati tantæ pinguium, multitudinive eorum, & infinitis litibus quæ inde oriuntur, non foret locus. Illud manet nefas atque admodum indecens eſt, bonis Eccleſiaſticis ad luxum abuti, quorum veteres tam ſobrium ſanctumque uſum voluerunt. Et quidem mutatio iſta tantùm eſt circa fructus, & res quæ ex eis acquiruntur. Nam quod attinet ad proprietatem rerum clerico alicui donatarum aut relictarum, ut diſcernatur, utrùm ea ſit potius Eccleſiæ quàm perſonæ; diſtinctio ex circumſtantiis paulò ſuperiùs commemoratis ad huc in uſu eſt.

Quæ res ſunt Eccleſiæ, uti antè dictum eſt, eæ alienari nequeunt à clericis Eccleſiarumque Præfectis vel Oeconomis, non tantùm quia ii iſtarum rerum domini non ſunt, ſed quia adminiſtratio quam habent tam libera non eſt, nec eo uſque ſe extendit, ut eis ſit permiſſa alienatio. Etenim comparatur ſæpe Eccleſia minori natu, *c.* 1. *& ſeq. de in integ. reſtit.* cujus res à tutoribus & curatoribus ſimiliter alienari prohibentur, ſaltem niſi certo modo. *tit. ff. de reb. eor. qui ſub. tut.* De prohibitione alienationis bonorum Eccleſiæ, tum in Pandectis quædam, tum pluriműq; noviſſimę Juſtiniani conſtitutiones ex-

ſtant,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ſtant. Prohibitio eſt facta primum alienationis bonorum majoris Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ; *l. jubemus nulli, C. de ſacroſ. Eccleſ.* dein porrecta ad omnes Eccleſias Conſtantinopolitano Patriarchæ ſubjectas; *l. privilegia, C. eod.* tandem ad omnium provinciarum Eccleſias, nec non ad monaſteria, & Xenodochia, Orphanotrophia, cæteraque ſimilia pia loca omnia, ac ſancitum ut rerum, quæ ad quamlibet ejuſmodi domorum, ſacrarum, religioſarum, aut venerabilium pertinent, irrita ſit alienatio. *Nov. de rē alienand. 7, in princ. & §. 1. Nov. de alienatione.* 120. §. *1. & ſeqq. Auth. hoc jus. C. d. tit. de ſac. Eccleſ.*

Cæterùm additæ fuerunt multę diſtinctiones atque exceptiones: quarum prima eſt ſumpta ex perſona cum qua contrahitur, ſeu in quam fit alienatio. Permiſſum namque prædiorum Eccleſiæ permutationē fieri cum Principe ſeu Imperatore. *d. Nov. 7. §. ut autem lex. & d. Novel.* 120. §. 1. *Auth ſed & permutare. C. d. tit. de ſacroſ. Eccleſ. c. 1. de rerum permut.* Et quidem hoc ita initio admiſſum, dummodo prædia apud Imperatorem perpetuo remanerent: *Novel. ut de cætero. 55. in princ. & §.* 1. ac poſtea ut etiam quæſita à Principe ex cauſſa permutationis prædia Eccleſiaſtica, in alias perſonas poſſent transferri. *Nov. ut ſponſalitia largitas.* 119. §. *legem vero.* Permiſſa quoq; permutatio & perpetua Emphyteuſis, quâ Eccleſiæ aut piæ domus inter ſe contrahunt. *Nov. conſtitutionem quæ ex adſcriptitio.* 54. §. *quia vero. & d. Nov. ut de cætero. §. illud quoq; & d. Nov. 120. §. hoc vero Auth. ſed & permutare. C. d. tit. de ſacroſ. Eccleſ.*

Secunda diſtinctio eſt ex genere contractus, ſeu modo alienationis: nam verbum alienationis latum eſt. *l. ult C. de reb. alien.* Continet hic venditionem, permutationem, donationem; atque adeò inhibiti ſunt omnes ejuſmodi modi alienandi, *d Novel. d 7 §. alienationis autē. c. nulli de reb. Eccleſ. non alien.* præter permutationem cum alia Eccleſia, vel cum Principe, ut mox dictum eſt. Continetur inſuper vocabulo alienationis in ſolutum datio, emphyteuſis, conſtitutio uſus pignus, & quidquid ſimile eſt. *d. l. ult C. de reb. Eccleſ.* Verum tamen hos modos alienandi in rebus Eccleſiarum jus aliquatenus admiſit: nempe ut debito urgente, res immobilis etiam dari poſſet pignori & etiam ſolutioni non ita ut creditor fructus perciperet, imputandos tam in ſortem, quàm in uſuras uſque ad quartam centeſimæ; ſi nollet, creditor ſic accipere, ut res etiam vendi poſſet, & ex pretio debitum ſolui, dum mobilia ſufficerent; ac eâ ſolemnitate interveniente, ut major pars clericorum Eccleſiæ conſentiret, juraretque apud Antiſtitem, alienationem eſſe neceſſariam & prius per viginti dies, venum res exponeretur, & tunc plus offerenti daretur, totumq; quod geſtum erat, actis inſcriberetur: emptore autem non invento, ut tunc res in ſolutum creditori daretur, æſtimatâ tamen pluris decimâ parte, non electione ipſius creditoris, ſed magis clericorum, & conſenſu majoris partis eorum, atque Antiſtitis. *d. Novel. 120. §. ſi vero. & §. hoc etiam. & §§. ſeqq. d. Auth. hoc. jus. C. de ſacroſ Eccleſ.* Emphyteuſis permiſſa fuit initio, non quidem perpetua, quippe hæc alienationi eſt ſimillima, ſed uſque ad filios & nepotes: &, ita ſi conveniſſet ad vitam conjugis emphyteutæ. *d. Novel. 120. §. Emphyteuſim autem.* Permiſſa tandem etiam perpetua emphyteuſis, aſſenſu & juramento interveniente, uti proximè dictum eſt, illorum ad quos ea res pertinet. *d. Novel. 120. §. Emphyteuſis Auth. perpetua. C. de ſacroſ. Eccleſ.* Ac penſio intuitu meliorationum faciendarum nequivit diminui, niſi in ſextam partem, aut ſi ob cladem aliquam jam diminuta fuerat penſio, nequivit amplius minui. Quod ſi res pretioſa quidem eſſet, ſed parum aut nihil præſtans penſionum, ut ſunt res voluptati magis quàm reditui inſervientes, æſtimatio ſubtiliter iniri debuit, ut juſta penſio ſeu canon ex commodo, quod veriſimiliter in viginti annis haberi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

potuiſſet, conſtitueretur. *d. Nov. 7. §. quia vero Leonis.* & *d. Auth. perpetua.* Si non ruſticum aut ſuburbanum, ſed urbanum eſſet prædium; quoniam ædificia majorem ſumptũ requirere ſolent, & pluribus caſibus obnoxia ſunt, penſio quæ ſtantibus adhuc ædificiis colligebatur, potuit in tertiam partem diminui, aut ſi differetur præſtatio canonis, donec emphyteuta ædificia reſtauraſſet, is tunc mediâ parte ejus penſionis quæ reſtauratæ domui juſtè imponi poſſet, onerandus fuit. *d. Novel.* 110. §. *ſi vero.* & *Auth. ſi quas ruinas. C. de ſacroſ. Eccleſ.* Præterea moris fuit Eccleſiam dare utenda fruendaq́; prædia ſua, quaſi in beneficij modum, eis à quibus donum rerum quarundam accipiebat, vita eorum durante dumtaxat, & ſic ut morte eorum res pleno jure ad Eccleſiam rediret. *d. Novel.* 120. §. *ſi vero aliquis. d. l. jubemus §. ſi quis autem.* & *Auth hæc uſus c. de ſacroſ. Eccleſ.* Hoc genus negotij ſolet alibi vocari precaria. *tit. decretal. de precar.* Sin verò aliter quàm per Emphyteuſim aut precariam, res Eccleſiaſtica ab aliquo conduceretur, locatio non potuit excedere annos triginta. *d. Nov.* 120. §. *locationes.*

Tertia diſtinctio circa alienationem rerum Eccleſiaſticarum, fuit ex qualitate rerum ipſarum. Prohibitio namq́ue pertinuit ad res ſoli, & illas quæ eis annumerantur, ut ſunt annonæ civiles, & mancipia ruſtica: *d. l. jubemus. C. de ſacroſ. Eccleſ.* & *d.* Novel. 7. & 120 *paſſim.* non item ad res mobiles, niſi fortè eſſent vaſa, aliáve ſupellectilia ſacra. Quomodo permiſſa ſit aliquando alienatio; expoſui ſuperius. *cap. proximo. l ſancimus.* & *Auth. præterea. C. d. tit. de ſacroſ. Eccleſ.* & *d. Novel.* 7. & *d.* Novel. 120. §. *ult.* Ac quo caſu permiſſum fuit rem immobilem in ſolutum dari, oportuit hanc eſſe mediocrem inter cæteras, inſpectâ ipſius qualitate & quãtitate & onere. *d. Novel.* 120. §. *quod. autem.* & *d. Auth. hoc jus. ſub. finem C. de ſacroſ. Eccleſ.* Non igitur eam, quæ utiliſſima eſſet Eccleſiæ. Similiter non potuit res quælibet d ri in Emphyteuſim alitérve alienari, ſed ta tùm ea, quæ ad hoc negotium congrua O conomo & alijs gubernatoribus videbatu aut quæ perparum emolumenti reddebat aut quæ propter onus fiſcale pæne erat i utilis, *d. Novel.* 7. & *d. Novel.* 120. *d. Aut ſi quas.* & *d. Auth. perpetua.* & *Auth item pr dium. C. de ſacroſ. Eccleſ.* aut propter nimiai diſtantiam. *Novel. de Eccleſ tit.* 131. §. *ſi autei annale.* Non mirum rerum talium permiſſar fuiſſe alienationem, cùm vetitum fuerit, da ri Eccleſiæ vel accipi ab ea ſterilem poſſeſſi onem, aut quæ alioqui foret onerosa. *d. No vel.* 7 §. *ſicut autem.* & *Auth. ſicut alienatio. C d tit. d. ſacroſanct. Eccleſ.*

Quarta diſtinctio fuit ex cauſſa alienan di: nam hæc injuſta eſſe nequit; veluti ut debita ſoluerentur, ut res reſtauraretur, melióve redderetur, aut ut plus acquirerentu Eccleſię, aliáve res propinquior uel utilior e cõpararetur, uti ex ſupraſcriptis intelligitur.

Quinta diſtinctio fuit ex pragmatica forma ſeu ſolemnitate, quæ intervenire debuit in alienatione. Hæc conſtitit in conſenſu, & jure jurando Clericorum, decreto judicis ſeu ſuperioris, proſcriptione, & ſubhaſtatione, nec non actorum conſcriptione: *d. l. jubemus.* & *d. Auth. hoc jus, d. Auth. perpetua. d. Auth. ſed & permutare d. Auth. item ſibi de Auth. item prædium. C. de ſacroſ. Eccleſ.* & *dd. Nov. ex quibus eæ Auth. ſumptæ ſunt.* 7. & 130. quinetiam ſi Metropolitanus venundaret, duos ex Synodo, quæ ſub eo erat, Epiſcopos adeſſe oportuit. *Novel. ut nullus fabricet.* 67. §. *quoniam vero.*

Planè ſciendum ut ex cæteris circumſtantiis permiſſa fuerit alienatio, non potuiſſe tamen ipſoſmet Oeconomos ſeu adminiſtratores Eccleſiarum, eorúmve propinquos, ad emptionem accedere, quod ſuſpicio eſſet negotium tunc potius in gratiam perſonarum, quàm in utilitatem Eccleſiæ geri: *d. Novel.* 120. §. *Oeconomis.* & *Auth. quibuſcunque*

cunque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

cunque modis. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* deinde non potuiſſe ullo modo ipſa templa vel monaſteria nec res ex liberalitate Principis ad Eccleſiam profectas alienari. *d. Nov. 7. & d. Nov. 120. §. quia vero. & d. Auth. hoc jus. & d. Auth. multo magis. C. de ſacroſ. Eccleſ.*

Pœnæ illicitæ alienationis rerum Eccleſiaſticarum fuerunt, inutilitas contractus, reſtitutio rerum alienatarũ, amiſſio ejus quod pro eis datum fuerat, vel præſtatio tantidem, privatio officij, aliæque ejuſmodi graves. *d. l. jubemus. & Auth. qui res. C. de ſacroſ. Eccleſ. d. Nov. 7. §. quia vero Leonis.*

Et quidem quæ antè commemoravi, communia fuêre omnium Eccleſiarũ, omniumq; domuum piarum. Cæterùm habuerunt jura quædam peculiaria certæ Eccleſiæ, circa alienationis rerum ſuarum interdictionem, permiſſionemve, ſcilicet Hieroſolymitana, Conſtantinopolitana, Myſia, & provinciæ Scythiæ, quæ ex cõſtitutionibus ipſis diſcẽda relinquo. *Nov. ut Eccleſia ſanctæ Reſurrectionis* 40. N. *conſtitutionem quæ ex adſcriptitio* 54. §. *quia igitur Nov. ut terrulę.* 65. *& d. Nov.* 120.

Conſtitutiones Pontificiæ, quas hodie in hac re ſequimur, nonnullam diverſitatem ab ijs quę modò ex jure civili recenſui, induxerunt; quippe quæ generaliter prohibent quẽcunq; contractum, quo conditio proprietatis rerum Eccleſiarum transferri, immutarive poſſet, abſque juſta cauſſa neceſſitatis vel utilitatis Eccleſiæ, & abſq; interventu ſolemni antecedentis deliberationis, & cõſenſus Cleri, & decreti ſuperioris Antiſtitis: præterquã ſi ſint res dari ita ab antiquo ſolitæ, aut quæ ſervãdo ſervari nequeunt. *c. ſine exceptione. & paſſim* 12. *q.* 1. *& tit. decretalium & ſeq. librorum juris canonici de reb. Eccleſ. non alien.* Qua de re qui plenius inſtrui cupiet, hortor ut legat Petri Rebuffi cõpendium alienationis rerum Eccleſiaſticarũ, addatque decreta quædam Concilij Tridentini, eodem pertinentia. *ſeſſ.* 22. *Can.* 11. *& ſeſſ.* 25. *Can.* 11.

CAPUT XV.

De actionibus ſacris.

QUem in cæteris partibus juris ſecutus ſum ordinem, ut poſt perſonas & res, expoſuerim actiones, eundem hic tenere pollicitus ſum: quare diſſeram modò de actionibus ſacris. Actiones ſacras ſeu actus ſacros voco ſacram Liturgiam ſeu ſacrificium Miſſæ, ſacraque miniſteria, & decantationes laudum Dei, precationeſque per certas horas ſingulis diebus diſtributas; item Litanias, ſupplicationeſque ſolemnes, collationem baptiſmatis, aliorumque Sacramentorum, conſecrationes, atque benedictiones, obſervationes jejuniorum, celebrationes feſtorum dierum, oblationes & eleēmoſynas, vota ſanctaſque peregrinationes; inſuper funerationem ſepulturamque mortuorum, conciones, denique ſacrorum librorum lectiones, & fidei, piorumque officiorum doctrinam, generaliter quaſcunque operationes alias ad cultum divinum religionemque, & pietatem, & animæ ſalutem pertinentes.

De ſacris myſterijs atque miniſterijs illud conſtitutum reperitur, ne in privatis domibus fiant, ſed publicè & locis ad hoc dedicatis & conſecratis: *Nov. ut in privatis domibus* 58. ac ut acriter puniantur qui contra faciunt: necnon ut Litaniæ rogationeſque publicæ & ſolemnes nequaquam fiant ſine ſacerdotibus & clericis quorum hoc munus eſt, aut ſine crucibus quæ præferantur. N. *de ſanctiſ. Epiſc.* 123. §. *omnibus autem. Auth. ſed novo. C. de Epiſcop. & Cler.* Uti iterum à me enarratum eſt, *ſup. cap.* 12. *h. lib.* 6. Conſtant namque officia Eccleſiaſtica queq; ſuis cerimonijs, quarum cùm ſit tanta ſanctitas, tantaque antiquitas, tantaque per totum orbem terrarum, & per cuncta ſæcula conſenſio, mirum certè eſt tãtam hodie eſſe multorum ſocordiam atque hereſim, ut eas rejicere, reprobareque auſint. Præterea ſancitum eſt, ut non in ſecreto, ſed palam & clarâ voce fiant

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

divinæ oblationes, & precationes ſancti baptiſmatis, aliorumque ejuſmodi officiorum ab Epiſcopis & Presbyteris, ac ſic ut populus audiat atque percipiat, animique audientium & videntium ad devotionem prorſus excitentur. Sic enim D. Apoſtolum docuiſſe oſtendit Juſtinianus. *Novell de ordinat. Epiſc.* 137. §. *ad hæc jubemus.*

Quod autem attinet ad ſepulturam funerationemq; defunctorum, quantæ curę fuerit eam ritè peragi, liquet ex majori Eccleſia Conſtātinopolitanæ urbis, quę ſumptus ejus rei ferebat, & cui ob eam rem aſſignati erāt ingentes reditus, tum ex tabernis, ſive officinis quas locabat, tum ex fundis alijſq; generibus bonorum, præterea ſuppeditans, & Lecticarios, ſeu qui lecticas corporaq; mortuorum efferrent, eaq; ſepelirent, quoddam amplū erat collegium; ac reliquas exequiarū expenſas adeò præſtans, ne quid per cauſam funeris exigendum deeſſet ab heredibus defunctorum. *Nov. de officinis ſive taber.* 43. Quinetiam præſcriptus ſuit ibidem expenſis funerum modus, ſcilicet quantum Oeconomos Eccleſiæ Lecticarijs illis dare oporteret, quantum prælucentibus Acolytis, quātum præcinētibus Aſcetrijs, & Canonicis ſeu Sanctimonialibus, necnon quantus iſtarum Aſcetriarum & Canonicarum, iſtorumque Acolytorum in ſingulis funeribus deberet eſſe numerus; majore funeris pompâ non permiſsâ, niſi ad exiguum certum modū, ſumptus iſtius pompæ majoris cognatis vel amicis defuncti, qui eam deſiderarent, incumbente, ac taxatione factâ quātum ſalarij additis majoris pompæ gratiâ perſonis, eſſet præſtandum, pro locorum ſpatio, per quos ducendum erat funus, aut quibus locis deponendum erat corpus mortui. *Nov. de debita impenſa.* 59. Etenim habuit unaquæq; civitas, ſicut nūc temporis habet, proprios quoſdam ritus funerandi & ſepeliendi. Ac ſemper proviſum eſt ſedulò ne funera impedirentur. Quapropter conſtitutione Juſtiniani graviter puniuntur creditores, qui corpora defunctorum debitorum, quaſi de corio eorum ſibi ſatisfieri cupientes detinent, & ſepeliri eos, aut funeri juſta perſolui non ſinūt donec omnis pecunia fuerit ſibi perſoluta quoniam amittūt ij creditum, quinetiam alterum tantùm coguntur heredibus defuncti, qui injuriâ affectus eſt, præſtare. *Nov. ut defuncti ſeu funera* 60. *Auth. item qui in fine C. de ſepulch.* Ante hanc conſtitutionem pœna fuit quinquaginta librarum auri, & ut eâ ratione extorta pecunia reſtitueretur, extortave cautio inanis redderetur. *l. ul. C. eod. tit. de ſepulch. viol.* Semper enim vetitū fuit oſſa mortuorū detineri, aut vexari, aut quocunq; modo effici, quominus quiſpiam funetur, ſepeliaturve; *l. ne corpora. ff. de religioſis.* cùm & ad legem Juliam de vi publica pertineat id crimen: *l. ſepulchri violati crimē. ff. de ſepulch. viol.* Deinde quiſquis funus ducit, vel ſequitur, vel juſta mortuo facit, eum interim in jus vocari, aut cauſam adverſus eum interim cognoſci, prohibitū eſt. *l.* 2. & 3, *ff. de in jus voc. l. interdū. ff. de re jud.* Quinetiam non ſolùm corpus defuncti, & lugentes, ſed nec quiſquam alius, ſive parens, ſive filius, ſive conjux ſive cognatus, ſive heres, ſive fidejuſſor defuncti, potuit ob id quod is defunctus debuit, ante novē dies moleſtari: quod tamdiu juſta olim defunctis præcipuè impēdi ſolerent. *Novel. ut cum de appel. cog.* 115. §. *hæc autem. Auth. ſed neque. C. d. tit. de ſepulch. viol.* Interdicta denique prodita ſunt adverſus illos qui ſepulchrum ædificari, mortuumve quo jus eſt inferri, impediunt. *l.* 1. & *paſſim. ff. de mort infer.* Porrò quæ pœna fuerit violationis ſepulchri, ex actione populari & famoſa, ac judicio etiam publico, quæ ob id competierunt, ediſcere licet. *l.* 1. & *paſſim. ff.* & *C. d. tit. de ſepulch. viol.*

Notandum eſt, viros in mulierum monaſterijs, & è diverſo mulieres in monaſterijs virorum ſepeliri non potuiſſe, Juſtiniani ſanctione; ne hâc occaſione ingreſſus aliquibus in

bus in monaſteria alterius ſexus præberetur, atque adeò feneſtra aliqua incontinentiæ aperiretur: ſed perpaucos dumtaxat viros, quorum opera in ſepulturis mulierum neceſſaria erat, veluti ad pheretrum deportandum, &ad defodiendum, admiſſos ad monaſteria mulierum fuiſſe, manentibus tunc in ſuo habitaculo omnibus Sanctimonialibus, exceptâ Oſtiariâ, & ipſa forte ſi interesſe volet, Antiſtite. *Nov. de Monach*. 133. §. *omnes itaque*. Ac eadem ratione reliqua quæ circa memorias defunctorum tertio, & nono, & quadrageſimo die, & anno revoluto fiebant à ſolis ejuſdem ſexus peragi, juſſum eſt. *d. Nov.* 133. §. *ſed neque aliam.*

Hæc hodierno tempore non planè obſervantur: cùm cernamus ſæpe viros in templis Sanctimonialium, & mulieres in templis monachorum ſepeliri; ſeparatione chori alijſque remedijs adverſus periculum incontinentiæ viſis ſufficientibus. Sequimur enim jus Pontificium, quo permiſſa eſt, ſepulturæ gratia, loci cujuſlibet ſepeliendis corporibus conſecrati electio: ex quo jure etiam ubi quiſque, qui locum nullum elegit, ſepeliendus ſit, & quibus honor Chriſtianæ ſepulturæ denegari debeat, cæteraq; ejuſmodi æſtimamus. *c.* 1. *& paſſim tit. Decretal. de ſepulturis.*

Tranſeo ad ſacrorum librorum lectionem, quam permiſit Juſtinianus Hebræis, id eſt, Judæis non ſolum lingua hebraicâ, ſed & græcâ, & quavis aliâ, modò tamen probata verſio, non reprobata quæpiam, aſſumeretur. *Novel. de Hebræis* 146. Inter græcas verſiones, veteris teſtamenti quæ fuerunt plures, probavit Juſtinianus maximè, exactiſſimamque judicavit eam quæ dicitur ſeptuaginta Interpretum, propter rem quæ in ea accidit, admirandam. Illi enim etſi trecentis ferè annis adventum Chriſti præceſſerint, & bini ſeorſim diverſis cellis fuerint concluſi; tamen Spiritu ſancto ducente, in unam compoſitionem atq; interpretationē veritati conſonam, omnes convenerunt: quod non tantū à Juſtiniano, *d. Nov.* 146. ſed ab omnibus ſcriptoribus relatum eſt. Admiſit preterea Juſtinianus tranſlationem græcam Aquilæ multo recentiorem, utpote factam tempore Adriani Imperatoris. Deuteroſin verò, quod novas Judæorum traditiones atque fabulas contineret, damnavit. *d. Nov.* 146. Ideo autem, ſicut conſtitutio narrat, probas alias ſacrorū bibliorum, præter hebraicam, tranſlationes Judæis permiſit, quod ſecta quædam eorum ſolam hebraicam reciperet, expediretq; eos commentis inter ipſos interpretationibus nō committi, ne à recta ſententia ſemper aberrarent. Planè inter verſiones Latinas, vetus illa & vulgata, qua Eccleſia utitur, præ cæteris ſemper probata eſt, hancq; retineri jubet Concilium Tridentinum, explicans etiam qui libri pro ſacris & canonicis recipiendi ſint; & cautiones dans ne librorum quorundam pravitate animi hominum corrumpantur, ſive libri ſint continentes hæreſim, aut de eâ ſuſpecti, ſive honeſtis moribus pietative nocentes. *ſeſſ.* 3. *&* 4. In quam rem quoq; ſunt duæ Pauli quarti ſummi Pontificis conſtitutiones; quarum alterâ fit prohibitio lectionis talium librorum, alterâ fit approbatio indicis cujuſdam librorum prohibitorum ex decreto Synodi Tridentinæ compoſiti, & regularum quarundam eò pertinentium.

Etiam veteribus magnæ curæ fuiſſe, ut diſcernerentur libri probi à pravis & vanis, oſtendit Gelaſij Papæ decretum, quod propoſuit Gratianus. *diſt.* 15. Et latius Didacus Covarruvias. *lib. reſolut.* 4. *cap.* 14. *& tribus ſeqq.* Oſtendunt quoq; ſanctiones Imperatorum, quæ juſsêre libros dogmatum impiorū comburi, pœniſque acribus perſecutæ ſunt eos qui ejuſmodi libris uti auderent. *l. damnato. l. quicunque. §. nulli etiam. & l. ex Manichæo. C. eod. tit de hæreticis.* Inter quas extat Juſtiniani conſtitutio quædam noviſſima, pœnam amputationis manus irrogans propter uſum librorum Severi hæ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

retici. *Novell.de depoſitione Anthimi.* 42. §. *& ſicut.* Oſtendunt denique conſtitutiones, tam quæ damnant errores, *l.damnato. & d.l quicunque. & paſſim. C.de heret.d. Novell.*42.*& d.Novell.*146.§. *certe ſi quis.* quam quæ declarant dogmata veritatis, qualia ſunt Oecumenicorum Conciliorum, atque adeò illa quatuor primorum, quæ pro ſacris ſcripturis habentur; quinetiam hæretici cenſentur, qui hæc dogmata ſpernunt. *l.*1.2.4. *C.de ſumma Trinit. l. quoniam.C. de Epiſcop. d. Novell.* 42. *& Nov.de Eccleſ. tit.* 131.*in princ.*

Non ſolum ne pravis lectionibus, ſed & ne ullis alijs modis hæreſes naſcantur, aut pullulent, videmus apprimè legibus proſpectum; cum ſit ea res, pars politiæ ſacræ præcipua. Etenim damnant leges omnia hæreticorum conventicula, & conciones, & quæcunque illi inani ſua religione inter ſe habent; nullam omnino domum aut locum orationis habere eis permittentes; *l.* 3. *l. damnato.l.quicunque. C.de heret. Novell.de Eccleſijs conſtitutis in Africa.*37. ac vetantes transferri in eos prædia poſſeſſioneſque in quibus oratoria conſtituta ſunt, vel ubi illi ſpeluncam fidei ſuæ ædificent; & addicentes Eccleſiæ Catholicæ prædia ea quæ quis ſciens in eos idcirco tranſtulerit, ac domus omnes in quibus qualecunque ſit hæreſis exercitium, agroſque ex quibus tale quid facientes nutriuntur: *l ſi quis Orthodoxe. C.de heret.d.Novell.*42. §. *interdicimus.d.Novell.*131.§.*jubemus autem.* multò magis ſi quæ Eccleſiarum bona ab hæreticis, occupata fuerunt, adimenda ſunt hereticis, & Eccleſijs ipſis reſtituenda. *d.Nov.*37. Amplius expelli & exterminari jubentur omnes hæretici, *d.Novell.*42.§.*interdicimus. & d.Novell.*146.§.*certe ſi quis.* & magiſtratus ſeu Reipublicæ gubernatores de eo juramentum præſtare coguntur, & acriter puniuntur qui expellere eos negligunt. *conſtitut.Frederici de ſtatut.& conſuetud. poſt ſus feud.*§.*ſtatuimus etiam. &* §. *ſi vero dominus. Authent. ſtatuimus.C.de Epiſcop.audient.& Auth.ſi dominus. C.de heret.* Immò principes ipſi, pio more dudum recepto, cùm inaugurantur, adſtringere ſeſe ſolent jurejurando, Eccleſiæ religioniſque Catholicæ defenſioni. Non tantùm exulare jubent, verumetiam ſubjici ſupplicijs hereticos, ac fautores, ſuſceptores, adjutoreſque omnes eorum, etiam puniri leges volunt; ne infirmiores contagioſis aliquibus doctrinis inquinentur, vel converſatione maloque exemplo aliquorum pervertantur. *l.*2.*l.Manicheos. & ll.ſeqq.Auth.credentes.C.de heret.d. conſtit. Frederici de ſtatut. & conſuetud.* §. *credentes.& d.Nov.*42.§.*interdicimus.*

Quæ cùm ita ſint, ecquis non intelligit deteſtandum eſſe commentum Politicorum noſtri hujus ſæculi, qui tradunt permitti debere quemque hominem ſuæ conſcientiæ, & admittendam eſſe in Republica religionum libertatem atque varietatem.

CAPUT XVI.

De juriſdictione, coërcitioneque Eccleſiaſtica, & de criminibus quæ per eam præſertim vindicantur.

Actionibus quæ ad ſacrum jus ſpectant, adjungendus eſt actus juriſdictionis & imperij: Eſt enim Epiſcopis ſeu magiſtratibus Eccleſiaſticis, ſicut magiſtratibus profanis, datum imperium & juriſdictio. Eccleſiaſtica poteſtas de cauſſis tam civilibus quàm criminalibus, quæ ſit, & ab initio fuerit, hìc non repetam, cùm de ea re diſſeruerim planè alijs locis. *capitibus.* 5. & 7. *hoc lib.*6. Tantùm aliqua addam: ac illud in primis, animadverſionem in facinoroſos, quæ Eccleſiaſticis judicibus competit, non in jure gladij, ſeu, ut illos mortis ſupplicio afficiant conſiſtere. Omnis namque ſanguinis pœna eis eſt interdicta; immò ulli judicio ſanguinis intereſſe illis vetitum eſt. *c.clericis.c.ſententiam,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

tentiam. ne cleric vel monachi ſecul.negot.ſe immiſceant. Tantam acerbitatem à perſonis cultui divino dicatis abeſſe, canones legeſq; voluerunt. Ac ſi quando tantum fuerit flagitium, ut necis ſupplicio dignum videatur, permittitur quibuſdam caſibus judici Eccleſiaſtico delinquentem magiſtratui profano tradere, ut in eum ita animadvertere poſſit, prius (ſi clericus ſit) ordine Eccleſiaſtico, ſeu ejus honore exutum, atque exauthoratum. *c.novimus.de verb.ſignificat.*

Enimvero ſunt aliæ pœnæ, præter eas quæ ſunt ſanguinis, non paucæ, quæ ſententiâ Eccleſiaſtici magiſtratus poſſunt irrogari. Una eſt rejectio à Sacerdotio, aliove ordine; aut miniſterij officijque Eccleſiaſtici, vel ad tempus, vel in perpetuum facta interdictio. *Novel.de depoſitione Anthimi.* 42.*c.Presbyter.*2.*q* 4 *c.ſi quis viduam·diſt.*50. Fit enim hæc interdictio interdum ita, ut nudus ordo graduſque retineatur, ademptâ ſolùm adminiſtratione ſeu beneficio. Quæ perpetua ab adminiſtratione ſacrorum, celebrationeque officiorum Eccleſiaſticorum interdictio fit, depoſitio, quæ autem temporaria, ſuſpenſio à divinis ſolet appellari. *c.at ſi clerici de offic. ordinarij.* Depoſitio fit etiam ab ordine, quæ eſt veluti in profanum ſtatum redactio: quoniam privat cunctis privilegijs clericorum: eaque fit ſolemniter; nempe cærimonijs, quæ in ordinibus ſolent adhiberi, in contrarium actis, ſeu earum rerum, quæ extrinſecus illic traduntur, ademptione: quæ exauthoratio appellatur degradatio, quaſi ſolemnis à gradu dejectio; *d.c.novimus. de verb. ſignif.* & *c.*2.*de pœnis in* 6. etiã ſæculo Juſtiniani minimè ignota. *Nov de ſanctiſ.Epiſcop.* 123. §.*ſiquis contra.Auth.ſi quis. C. de Epiſcop.audient.* Affinitatem cum his habet id quod in jure Pontificio vocatur Irregularitas, non modò Ordinum, beneficiorumque jam acquiſitorum uſu fructuque exuens, ſaltem ſententiâ judicis accedente; verumetiam ad eorum adeptionem quempiam inhabilem reddens: *Petr. Rebuff. de pacif. poſſeſſ.num.* 280. quamvis non tantum ex delicto, ſed ex bigamia, alijſque ejuſmodi cauſſis iſtud impedimentum quoque promanet. *gloſ.in d.c.at ſi Clerici.*

Nonnunquam conſuevit interdictio ſacrorum officiorum (quæ eſt alterum genus coërcitionis Eccleſiaſticæ) fieri, non quidem Clericis; ſeu miniſtris ipſis Eccleſiarum, ne officia alijs celebrent; ſed aliquibus perſonis, vel aliquibus locis, ne ipſis, ibive ea celebrentur: ſoletque ea res ſpeciali nomine vocari interdictum, *c ſi ſententiam de ſententia excom.in* 6. aut ſi ſolùm ſolennitas divinorum officiorum, non etiam adminiſtratio Sacramentorum interdicta fuerit, Ceſſatio à divinis. *c. irrefragabili*, §. *cæterum.de offic. Ordinarij.*

Pœna tertij generis, quæ Eccleſiaſtico imperio infligitur, eſt illa quam excommunicationem vocamus, quaſi à communione ſeparationem: ac ea eſt duplex: minor dicitur, quæ dumtaxat à communione participationeque Sacramentorum excludit; *c. ult.de Clerico miniſtrante.* major autem quę penitus à Chriſtianorum communione, id eſt, ab Eccleſia, *c.penult.de ſent.excommunicat.* unde comparari poteſt deportationi. Sicut enim deportatio tollit jus civitatis, *Inſt.tit.de cap·diminut.* ſic excommunicatio tollit jus Eccleſiæ. Nec diſſimile eſt hoc pœnæ genus, quo Druydes Gallorum Sacerdotes uſos fuiſſe, Cæſar refert. *l. 6. de bello Gallico.* his verbis: *Si quis aut privatus, aut publicus, eorum decreto non ſtetit, ſacrificijs interdicunt; quibus eſt interdictum, ij numero impiorum ac ſceleratorum habentur, ab ijs omnes diſcedunt, aditum ſermonemq; defugiunt, ne quid ex contagione incõmodi accipiant, neq; eis petentib. jus redditur, neq; honor ullus communicatur.* Vocatur hæc pœna majoris excõmunicationis aliquãdo Anathema & Anathematiſmus, *c. certũ eſt.*24. *q.*3. eoq; nomine utitur Juſtinianus; *d. N.*42.

licèt hæc vox ſtrictiùs ſumatur ſępe, ut ſignificet non quamlibet excommunicationem majorem, verùm eam quæ in maximis ſceleribus, & creſcente pervicacia, cum ſolennitate candelarum accenſarum, & earum poſtea exſtinctarum, & tandem abjectarum, pedibuſque conculcatarum, in ſignum majoris execrationis, infertur. *c. cum non ab homine. d. judic. c. debent.* 11. 4. 3. *Didac. Covar. ad c. alma mater. de ſentent. excommunicat. in 6. parte priore.* §. 8. Quanquam excommunicatio nervus eſt præcipuus Eccleſiaſticæ diſciplinæ, tamen eâ non licuit uti, niſi juſta cauſa urgente, & canonibus probata. Quare Juſtinianus in noviſſima quadam ſua conſtitutione: *Si quis aliter* (inquit) *à ſancta communione aliquem ſegregaverit, ille qui injuſtè ſegregatus eſt, ſolutus excommunicatione à majore Sacerdote ſanctam mereatur communionem: qui verò id fecit, ſegregetur ipſe à communione, à Sacerdote ſub quo conſtitutus eſt, ut quod temere egit, ipſe ſuſtineat. Novell. de ſanctiſſ. Epiſcop.* 123. §. *omnibus autem.* Similiter Patres Concilij Tridentini ſobrié, & magna admodum circumſpectione; & fere nonniſi deficientibus alijs remedijs, pœnam hanc excommunicationis inferri ſanxerunt. *ſeſſ.* 25. *cap.* 3. Ac ſciendum eſt, quoties ea infertur, minimè hoc fieri, ut quis pereat, verum ut pœnitentia ductus, reſipiſcat; quod ſimulatq; accidit, abſolvitur. *c inter hæc.* 33. *q.* 2. Sin autem quis pertinaciter in excommunicatione diu perſeveraverit, non curans ſe abſolvi, alijs pœnis ſujicitur. *Didac. Covarruv. ad d. c. alma mater. parte priore.* §. 7. *num.* 10.

Quo pertinent duæ ſanctiones Frederici Imperatoris: una adverſus communitates vel perſonas libertatem Eccleſiæ violantes, quæ vult eas per annum in excommunicatione manentes, ipſo jure imperiali, banno, id eſt, proſcriptioni ſubjacere; eamq; pœnam non prius eis remitti, quàm ab Eccleſia beneficium abſolutionis obtinuerint. *conſtitut. de ſtatut. & conſuetud. poſt lib. feud.* § *item quæcunque. & Auth. item quæcunque. C. de Epiſc. & Cler.*

Altera ſanctio Frederici eſt, adverſus fautores adjutoreſque hæreticorum, quæ jubet eos poſtquam fuerunt excommunicatione notati, ſatisfacere; contemnentes, intra annum, ipſo jure eſſe infames, adeoque cunctorum publicorum officiorum ſeu conciliorum eſſe incapaces; ad nullas electiones faciendas, nullumq; teſtimonium dicendum admitti, eſſe inteſtabiles, ab omnibus hereditatibus ſubmoveri; deinde poſſe quemque contra eos in judicio agere, ipſos verò contra neminem; quæcunque denique ij tanquam judices, aut advocati, aut tabelliones fecerint, nullius momenti eſſe. *d. conſtitut. de ſtatut. & conſuet.* §. *credentes. & Auth. credentes. C. de heret.* Non id mirum: quandoquidem qui opem favoremq; ferunt hæreticis ij ſint ſuſpecti de hæreſi; ac quiſquis ad talē ſuſpicionem expurgandam vocatus non venit, in excommunicatione ob hujuſmodi contumaciam toto anno perſiſtens, is pro hæretico habetur. *c. excommunicamus.* §. *qui autem. de hæret. c. cum contumacia. eod tit. in 6. d. conſtit. de ſtatut. & conſuet.* §. *gazaros. & Auth. gazaros.* §. *qui autem. C. de hæret.* Tam graves verò eſſe pœnas hæreticorum, quam modò dixi, pauló poſt enarrabitur. Quinetiam in alijs cauſis quàm hæreſis, ex tam diuturno excommunicationis contemptu, ſaltem ſuſpicionem quandam hæreſis oriri, ſentententia eſt Doctorum. *Not. Didac. Covarruv. ad c. alma mater de ſent. excommun.* §. 7. *num.* 10. Quoniam prior iſtarum conſtitutionum Frederici loquitur etiam de communitate, verius eſt excommunicationem in communitatem ſeu univerſitatem quoque cadere potuiſſe, videlicet, ut ſinguli homines iſtius univerſitatis excommunicati cenſerentur: *Didac. Covar. lib. reſolut.* 2. *cap.* 8. *num.* 9. quamvis id amplius fieri, ne innoxij ſimul cum delinquentibus plectantur, prohi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

prohibitum ſit. *c. Romana. §. ult. de ſenten. excomm. in 6.*

Reliquæ pœnæ, quæ in Eccleſiaſticorum judicum verſantur poteſtate, ſunt jejunij & victus tenuioris, infamiæ, exilij, & quæ præterea exiſtunt ſimiles. *c. ante omnia. diſt. 35. c. presbyter. diſt. 82. cap. 1. de calumniator.* Frequens quoque in veteribus canonibus atque legibus mentio fit detruſionis in monaſterium, quæ eſt quædam velut relegatio. *l. quæcunque. & Auth ſi quis. & Auth. interdicimus. C. de Epiſcop. & cler. d. Nov. 123. §. ſi quis autem & §. interdicimus. Auth. ſed hodie. C. ad l. Iul. de adult. Novell. ut nulli judicum. 134. § ſi vero. & Novell. ut liceat matri & aviæ 117. §. quia vero, c. ſi Epiſcopus diſt. 50. & paſſim alib* Inſuper carceris perpetui, aut temporarij pœna, jure Pontificio uſuque hodierno comprobata eſt: *c. quamvis de pœnis in 6.* licèt jus civile carcerem cuſtodiæ delinquentium, non etiam punitioni deſervire voluerit. *l. aut damnum. ff. de pœnis.* Pœna denique crebra & vetus fuit, ut curijs civitatum aliqui cum rebus ſuis traderentur, Reipublicæ ſervituri: *c. clericus. 3. q. 4. c. ſi quis ſacerdotium. 11. q. 1. d. Nov. 123. §. ſi autem tempore.* ac ſciendum eos qui ita condemnabantur, Curiales fieri ſolitos, quoad onera omnia curialia ſubeunda, non autem quoad honores & privilegia Curialium ſeu Decurionum. *arg. Novel. de Iudæis 45.*

Hæ ſunt coërcitiones, quibus utuntur ſummus Pontifex, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, quique in ſuos ſubditos. Utrùm Abbati quoque in ſuos monachos tale jus coërcitionis competit? etiam: ſaltem eatenus, ut diſciplina domeſtica & regula religionis ſervetur. *Not. in c. quanto. de offic. ordin. Panormit. ad c. cum contingat de foro compet. Novell. quomodo oport. monachos. 133. §. quia vero dixi ſup. cap. 10. lib. 6.* Nam Epiſcopis quoque in monaſteriorum ſuæ diœceſis perſonas competit imperium & juriſdictio; *d. Novel. 133. §. ſed & cujuſque. dixi ſup. cap. 9. h. lib. 6.* & maximè in atrocioribus maleficijs, puta quæ degradationem merentur, Epiſcopi adeundi ſunt. *Panormit. ibid. & d. Novel. 133. §. ſin vero major.* Quinetiam ſciendum eſt conſuetudinem plurimùm in hoc poſſe: unde cernimus hodie etiam inferioribus Præfectis & collegijs Eccleſiarum poteſtatem juriſdictionis competere. *d. c. cum contingat & quæ ibi not.*

Planè videamus, an omnium delictorum vindicta ad judices Eccleſiaſticos ſpectet. Diſtinctio facienda eſt delictorum. Non dubium eſt ſi delicta ſint prohibita tantùm jure Pontificio ac divino, competere de eis vindictam Eccleſiæ; manerent namque ea alioqui impunita: cujuſmodi eſt fornicatio ſimplex, meretriciaque libido: cogitur enim Reſpublica profana diſſimulare, ut majora incommoda evitentur. *Didac. Covarr. in epit. 4. lib. decretal. p. 1. cap. 4.* Præterea quędam delicta maximè religionem ſtatumque Eccleſiæ lædunt, veluti hæreſis, blaſphemia, ſacrilegium: horum quoque quin ultio ad Eccleſiaſticum magiſtratum pertineat, nulla dubitatio eſt. *Panormit, & alij ad c. cum ſit generale. de foro compet.* Porrò in alijs delictis, quæ tam profanæ quàm ſacræ Reipublicæ nocent, par eſt profanum judicem in laicos, Eccleſiaſticum in Clericos animadvertere oportere. Sed obſervandum eſt qualecunque ſit peccatum, etiam laicorum, caſtigationem ejus ad Eccleſiam quoque aliquatenus ſpectare: exempli gratia, cenſuræ Eccleſiaſticæ etiam eſt uſus contra pacis violatorem. *c. novit. de judicijs & conſtit. Freder. lib. 2. feud. tit. 54.* Cùm autem mitior plerumque ſoleat eſſe pœna quæ à judice Eccleſiaſtico imponitur; quæri poteſt, an punitus ab eo, adhuc puniri queat à judice profano, ob crimen quod in utroque foro vindicari ſolet? verior & crebrior opinio eſt poſſe, in quantum pœna fori ſæcularis

pœnam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

pœnam fori Eccleſiaſtici ſuperat. *Alciat. & alij ad c. 1. de offic. ordin. Felin. & alij ad c. de his. de accuſat.*

Hæc quæ dixi, clariora evadent ex particulari criminum quorundam, de quibus extant noviſſimæ conſtitutiones, enarratione. Primum eſt hæreſis: quo crimine notantur quicunque Catholicam & Apoſtolicam non ſequuntur fidem, *l. 2. C. de hæret. & Novel. de privileg. dotis. 109. in princ.* ut fuerunt olim Arriani, Manichæi, Samaritani, & nunc Calviniſtæ, Lutherani, multique alij (prohdolor) Hoc crimen profana etiam tribunalia perſequuntur. Tametſi enim, an hæreſis, an quis hæreticus ſit, judicium eſt Ecceſiæ, nempe Epiſcoporum, & Inquiſitorum, qui conſtitui ſolent, fidei: tamen cùm officium ſit magiſtratuum ſæcularium, religionem præceptaque Eccleſiæ tueri, poſſunt ij in illum qui ab Eccleſia judicatus eſt hæreticus, animadvertere. *c. ut inquiſitionis. de hæret. in 6. Didac. Covar. in epit. 4. lib. decretal. par. 2. c. 6. num. 19. & ſeqq.* Pœna hujus criminis ſunt, anathema, depoſitio, exilium, atque proſcriptio, item infamia, atque adeò remotio à Reipublicæ adminiſtratione, omnique dignitate, à profeſſione artium liberalium, & poſtulatione in judicio. *Novel. de Eccleſ. conſtit. in Africa. 37. & d. Novel. 42. & d. Novell. de privileg. dot. 109. in princ. & d. conſtitut. de ſtatut. & conſuetud. poſt lib. feud. §. Gazaros. Auth. Gazaros. & paſſim. C. de hæret.* Non tamen per cauſſam religionis & cultus ſui curiali fortunâ liberabantur hæretici, ſicut nec Judæi; ſed cum Curialibus muneribus ſubderentur, honoribus & privilegijs Curialium non fruebantur. *Novell. ut non liberentur 47. l. Curiales. C. d. tit. de hæret.* Privilegijs namque indigni habentur hæretici: *l. 1. C. eod.* ideóque & privilegia dotis mulieribus hæreticis, expreſsâ conſtitutione Juſtiniani, denegata ſunt. *d. Novell. 109. & Auth. item privilegium. C. d. tit. de hæret.* Inſuper denegata eſt eis teſtamenti factio, omniſque rerum ſuarum alienatio, & adminiſtratio, nec non omnium hereditatum legatorumque acquiſitio. *Nov. ut cum de appell. cog. 115. §. & generalem. & §. ſi quis de prædictis. Auth. idem de Neſtorianis. & paſſim. C. de hęret. Novel. de hęred. ab inteſt. venient. 188. §. hæc autem omnia. & Novel. de Samarit. 144.* Excepti fuêre Samaritani, coloni ſeu adſcriptitij, non gratiâ ipſorum, ſed ne cultura agrorum diminueretur: *d. Nov. 144.* quinetiam excepto uno tempore, omnes iſtius ſectę, nempe quandò ad meliorem opinionem reverti exiſtimabantur; *Novell. de Samarit. 129.* quod poſtea abrogatum eſt, reſtitutâ priſtinâ in eos ſeveritate: *d. Novell. 144. l. ſanctæ. C. d. tit. de hęret.* deinde non eſt eis permiſſum habere ſervos Chriſtianos. *l. un. C. ne Chriſtianum mancipium. & d. Nov. 144. §. ult.* Non admittuntur ad teſtimonium contra Orthodoxos, quamvis admitterentur ut curialis aliquorum conditionis teſtes exiſterent, propterea quod id teſtimonium ad utilitatem Orthodoxæ Reipublicæ vergeret. *l. quoniam. C. eod. tit. de hęret. & d. Nov. 45.* Amplius hæreſis damnatorum pœna, ſicut nunc, ſic antiquitus juſta viſa eſt, ut ultimo ſupplicio traderentur, ſaltem ſi peſſima eſſet hæreſis. *l. Arriani l. ubicunque. l. Manichæi. C. d. tit. de hęret. Didac. Covar. reſolut. lib. 2. cap. 10. num. 10.* Exſtant præclaræ de hac re multæ Caroli Quinti Imperatoris in hoc Belgio conſtitutiones, ſed earum acerbitatem magna ex parte relaxari miſeria præſentium temporum coëgit.

Secundum crimen quod hîc ſpecialiter enarrabo, eſt blaſphemia, id eſt, convitium in Deum, Sanctoſve ejus: quod crimen eſt etiam utriuſque fori. *arg. c. 2. de maledicis. Didac. Covar. ad c. quamvis de pactis. in 6. parte 1. §. 7. ſub finem.* Species blaſphemiæ eſt dejeratio per caput, aut capillum Dei, *Novell. ut non luxurientur homines 77. & c. ſi quis per capillum. 22. q. 1. Didac. Covarru.*

ad c.quamvis part. 1. §. 1. *num.* 6. Pœna hujus criminis jure Pontificio eſt anathema, depoſitio, ignominia, & mulcta pecuniaria; *d. c. ſi quis per capillum.* 22. *q.* 1. *&* *d. c.* 2. *de maledicis.* & ex conſtitutione Juſtiniani ultimum ſupplicium. *d. Nov.* 77. Item perforatio linguæ, vel aliæ ejuſmodi graves, ex conſtitutionibus hujus Belgii & regni Franciæ aliarumque regionum. *Did. Coua. ad d. c. quamvis part.* 1. §. 7 *num.* 11. Meritò: cùm, ut ait ipſe Juſtinianus, propter blaſphemiam Deus peſtem, famem, terræ motus, & ſimiles plagas hominibus immittat. *dicta Novel.* 77. Ac tam graves pœnas intelligendum eſt oportere eis inferri, qui malo more aut pravo admodum animo verba execrabilia efferunt; aliis enim mitiorem quampiam punitionem adhiberi, arbitrio judicum. *Didac. Couar. ibid num.* 10. *Iacob. Menoch. de arbitrar. judic. quæſt. caſu* 375.

Affine crimen eſt periurium, ſimiliter à judicibus fori utriuſque vindicandum: *Idem Did. Couar. in epit.* 4. *lib. decretal. par.* 2. *cap.* 6. *num.* 10. curæ enim judicibus eſſe debet, ut homines penitus à perjuriis, ſicut à blaſphemiis conquieſcant. *l. ult. in fine. C. de aleatoribus.* Non obeſt lex 2. C. de reb. cred. ubi reſcripſit Imperator Alexander, jurisjurandi contemptam religionem ſatis Deum ultorẽ habere. An enim locum illum ſic accipiemus, quemadmodum aliqui fecêre, quaſi jure civili nulla in perjuros pœna fuerit conſtituta? Potius puto accipi debere de eo qui levi quâdam petulantiâ, vel calore iracundiæ pejeraverit; uti arguunt verba ibi ſequentia; *Franciſc. Duar. diſp. lib.* 2. *cap.* 37. *Iacob. Menoch. de arbitrar. Iudic. quæſt. caſu.* 319. vel dumtaxat ibidem doceri hoc delictum divinitus magnam accipere ultionem, ut indulgentia quædam ejus ab hominibus fiat. *Didac. Couarruv. ad. d. c. quamvis part.* 1. §. 7. *num.* 2. Etenim legimus alibi legibus hoc crimen vindicari, *l. ſi quis major. C. de tranſact. l. ult. ff. de crimine ſtellionat.* nedum Eccleſiaſticis, & divinis. *Didac. Couar. d.* §. 7. *num.* 2.

Sunt autem & alia aliquot crimina in noviſſimis conſtitutioniibus notata, quæ jus ſacrum reſpiciunt, & quorum enarratio huc idcirco transferri potuiſſet. Verùm de iis diſſerui per occaſionem alibi, nimirum de Simoniaco ambitu, ſeu ſi quis pro ordinatione aliquid dederit; *ſup. capp.* 4. 6. *&* 8. *hic lib.* 6. de turbatione ſacrorum miniſteriorum, & injuriâ illatâ Clericis; *cap.* 7. *&* 12 *h. lib.* 6. de impedimento ſepulturæ, & juſtorum quæ mortuis impenduntur; *cap.* 15. *h. lib.* 6. de raptu Sanctimonialium, inceſtu, & adulterio, *cap.* 5. *lib.* 5. *& cap.* 10. *h. lib.* 6.

Ac cùm nulla ſit, ut opinor, omnium noviſſimarum conſtitutionum, nulli earum paragraphi, ſeu capitula, quæ non aptè digeſſerim, ſuiſque locis expoſuerim, additis ubiq;, quemadmodum principio pollicitus ſum, ex jure antiquo, necnon ex moribus recentioribus, quæ ſtudioſis uſui fore credidi: reliquum nihil eſt quàm ut his Cõmentarijs finem cum laude Dei Optimi Maximi imponam.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

MAXÆMILIANI VVITTEBORT I·V· DOCTORIS IN AVTHORIS OBITVM FVNEBRIS ORATIO

habita Lovanii in exequiis, 22. Octob. 1619.

LUgere mecum tacitus Academiæ noſtræ jacturam,& inſontis amici, Profeſſoriſque quondam mei caſum indignari, juſto meo dolore conſtitueram; niſi mihi præſertim in hiſce ſacris feralibus, oratoris partes ſilentio ſuo cæteri, quos audire maluiſſem, reliquiſſe viderentur. Et fortaſſe non abs re prudentiſſimi viri linguarum alioqui diſertiſſimarum, indictâ velut ſibi taciturnitate, altum animi ſui conteſtari dolorem ſatis eſſe putaverunt, ut mutis quaſi ſacris parentarent. Imò ſi quid acutiore conjectura conſequor, forſitan eâdem quæ me ab initio cauſa remorabatur, iiſdem continentem perpetuamque orationem non permiſit, aut maturiori judicio rem propiùs conſiderantes, munus hoc quemadmodum intactum reliquerunt; ita præ cæteris mihi debitum unanimes cēſuerunt. Siquidem officii mei arbitrati ſunt Clariſſimi viri, ut Clariſſimo viro Petro Gudelino fatis functo vicariam linguam, inter hæc triſtia atratæ Eccleſiæ pulpita, unus præcipuè offerrem; cui viventi prope jam triennium, ob ætatis ingraveſcentis imbecillitatem, vocem ſtylumque publicâ in profeſſione accommodâram. Potuit & patria alijs ſilentij cauſam præbuiſſe mihi ad dicendum ſtimulo fuiſſe, qui ſub eodem cœlo natus, & in eodem Hannoniæ ſolo ſuſceptus & educatus, gentili & pæne populari meo noviſſimū hoc vocis animique obſequium ſine manifeſta ingratitudinis nota denegare nullâ ratione potuiſſem. Quamobrē quæcunque in hoc publico Univerſitatis noſtræ luctu allaturus ſum, ſic accipiatis velim, ut ab alijs lōgè copioſiori elegantiorique oratione explicari potuiſſe cogitetis; à me paulò ornatiùs, ſi pluſculum tēporis orationi conſtruendæ relictum fuiſſet.

Verùm ne latiſſimus hic immenſæ laudis campus, inter dicendum latè fuſeq; orationem abducat, melliflua præcipuè florilegæ inſtar apis excerpam: iiſque commemorandis præcipuum ſtudium adhibebo, quæ & admirationem digna ſunt parere, & imitandi ſtudium, quà ad doctrinam, quà ad virtutem, excitare. Atque in primis dubito gratulerne tibi, Hannonia ditionum Belgicarum, vel ipſius Hiſpaniarum Regis elogio, nobiliſſima, quæ tanto viro chariſſima patria extitiſti; an verò tui cauſsâ, magis doleam Athum, quod inter tot præclara ingenia, nobileſque & honeſtas familias, quarum progenitrix & altrix fœcundiſſima fuiſti, etiam hunc virum Clariſſimum Petrum Gudelinum in lucem fauſtiſſimo ortu edidiſti (1). An etiā vos huc cōpellem, ô Graiæ Latiæque Muſæ celeberrimi eodem in oppido Licæi, quæ illum infantiæ annos egreſſum humanioribus literis imbuendum ſuſcepiſtis, in quibus Antiphanis dicti memor

Τῆς ἐπιμελείας δοῦλα πάντα γίγνεται,

eum animi ardorem, eamque ſedulitatem adhibuit, ut in omnibus claſſibus primas ſemper tenuerit, pluribus retrò ſe longo ordine relictis choriphæus ſemper & anteſignanus. Ab his ſermonem utriuſque linguæ doctus, Lovanium locupletiſſimum quarumcumque ſcientiarum emporium dimiſſus eſt, ut philoſophicis diſciplinis celebri illo in Falconenſi Pædagogio erudiretur (2). Sed ecce adoleſcentis ingenium atq; indoles, quæ perinde atq; ver novū reliquæ vitæ proventū denuntiat, quomodo ſeſe prodit! nihil præter philoſophica ſpirat, ſyllogiſmos & enthymemata profundit, condiſcipulos & profeſſores ſuos in admirationem trahit, eâque ſedulitate pergit, ut poſt biennium circa decimum ſextum ætatis ſuæ annum, in quatuor pædagogiorum concurſu ſui Collegij primus, omnium tertius, princeps indubiè futurus (abſque invidia dico) niſi diutinus, morbus palmam eam illi invidiſſet (3). Dolendum ſanè, & fortunæ forſitan ipſi iraſcendum; niſi prout humana ſe habent omnia, raro admodum inoffenſo pede à carceribus ad metam decur-

(1) *Natus* 8. *Auguſti* 1550. (2) *Lovanium ſtudij cauſâ primum venit anno* 1564. (3) *Creatur Licentiatus artium anno* 1567. *& paulo poſt in eadem facultate Doctor.*

decurrere contingeret. Colligere multi diverſis in ſtadiis pulverem ſolent, ſed à pauciſſimis fervore rotarum evitari meta poteſt, & ne columnam inter utramque plenis, quod ajunt, velis ingrediamur, ſæpe malignitate caſus, pleraque intervenêre. Illinc in altiora Juriſprudentiæ ſubſellia cõſcendit, nobiliſſimam illam atque maximè neceſſariam humanæ vitæ ſcientiam arbitratus, eoque ardore Juſtiniani, aliorumque Imperatorum conſtitutiones, ſanctiſſimorumque Pontificum decreta, & reſcripta complexus eſt, ut ſummâ cum laude J. V. Prolyta renuntiaretur. & Clariſſimi tum temporis Profeſſores, quibus ſingularem venerationem cultumque deferebat, & à quibus præſcriptam ſtudendi methodum acceperat, ſerò datam licentiæ laurũ quererentur(4). At ille nequaquam inanitate tituli contentus præmaturam illam palmam decerpere haud properabat; quod plerique hodie faciunt, partim ſuo, partim parentum vitio, qui, ut Petronius ait, cùm ad vota properant, cruda adhuc ſtudia in forum impellunt. Aliud arbitrabatur eſſe Juriſconſulti nomen, aliud Juriſconſulti munus & partes; illud paucis poſſe comparari, at longâ jugique meditatione opus eſſe, ut legum Interpres Themidiſque Myſtagoga perfectus habeatur. Ea de cauſa in ipſo Juriſprudentiæ tyrocinio, privatis ſuis ſtudiis, quæ haud dubiè nocturna diurnaque fuêre, publicum illud, quod Academiarum proprium eſt, ſemper conjunxit. Proinde & celeberrimorum tunc temporis Profeſſorum cathedris gradatim indefatigatus ſubſedit, & in eo ſemper vel maximam diſcentium fœlicitatem collocavit, quod horulæ plerumque ſpatio, quæ noctis unius dieique labore Profeſſores commẽtati eſſent, plenius perfectiuſque eadẽ haurire poſſent. Hic animus, hic ſtudiorũ tenor in eo ſemper fuit, quãdiu Juriſprudentiæ fines non erat egreſſus; ſed tantus ardor diſcendi non poterat unius ſcientiæ hauſtu reſtingui. Ad alias diſciplinas transvolare geſtit animus. Mathematicis diſciplinis, Aſtrologiciſque contemplationibus, & Geometricis commentationibus ſeſe initiandum tradit, neque vulgari contentus ſtudio, noctes dieſque pari quâ antea ſedulitate conjungit. Ita ſtudebat nihil parvum ſapere, & cum ſublimia curaret, indagabat ſummorum Philoſophorum more & amore,

Quæ mare compeſcant cauſæ: quid temperet annum:
Stellæ ſponte ſua, juſſæne, vagentur & errent:
Quid premat obſcurum Lunæ, quid proferat orbem:
Quid velit & poſſit rerum concordia diſcors.

Itaque cùm præcipuam ſibi laudem in Juriſprudentiæ ſtudio ſtatuiſſet, relictâ tantiſper Academiâ, & Romani juris exercitatione, Mechliniam praxis cauſâ ſe contulit(5). Eam urbem Aſtreæ Belgicæ perpetuum veluti domicilium ſanctioriſque ſapientiæ ſedem & ædem ſummi Principes delegerunt. Id verò ſapientiſſimo conſilio factum nemo bonus abnuerit, ut poſt percepta in Academijs Juriſprudentiæ elementa, juris ſtudioſi quaſi ab umbratili ſcholarum ventilatione ſub ſolem & arenam vocati, tyrocinium deponerent, agendiſque ultro citroque cauſis, non minus ingenij ſui molimina tentarent, quam diſciplinæ & artium, quas ab alieno ore cepiſſent, proprio ibi marte ſpecimina & experimenta præſtarent. Bone Deus ſub quibus magiſtris! ſelectiſſimis undequaque, & uſu longo prudentiâque exercitatiſſimis Juriſconſultis, quales vel in Areopago, vel Druidum Collegio, vel Romanæ Curiæ conſeſſu contenderis fuiſſe. Tanto fortunatior, Gudeline, quod ibi omnia, quæ ad rem judiciariam ſpectant, perdiligenter excerpſiſti, ut ſtatim juri dicundo par eſſes, deque jure controverſo & difficillimis legum ænigmatibus certam indubitatamque ſententiam aperires. Ecce ſtatim increbeſcit ingenij tui fama; ſub galli cantum Conſultores oſtia pulſant, legum oracula rei actoreſque ſciſcitantur, nulluſque ſecum bene vel cum rebus ſuis actum putat niſi te patrono jura ſua experiatur. Admirata & gloriata Mechlinia eſt quaſi proprio fœtu; ſed patriæ debebaris. In quam ut dulciſſimum profugij locum, bello civili ſuborto te recipere, finemque ſævitiæ hoſtilis exſpectare cogeris: & ita inſtructiſſimum hoc ingenium velut poſtliminij jure recuperas Athum, quoque diutius fruaris, poſtulandi, ſcribendi, de jure reſpondendi varias ei occaſiones ſubminiſtras: imò in ampliſſimum ſenatorij ordinis magiſtratum, eum præter morem, non conjugatum conſcribis: nec ſatis anno altero in iiſdem honoribus continuas, & tua curia tam gaviſa Gudelino eſt, quàm vel Athenæ Solone vel Sparta Lycurgo. Sed & rerum, quas ut plurimùm amamus, ita plurimi æſtimamus, nulla fere diuturna poſſeſſio eſt, tantum Juriſconſultum inter tam anguſtos natalis oppidi limites latere publica ratio non patiebatur. Invidebat Atho illuſtriſſimum illud doctrinæ decus Lovanium; exſpectabant illum Juriſprudentiæ pulpita, & à doctiſſimis tunc temporis legum canonumque Interpretibus quàm avidiſſimè deſiderabatur. Quis neſcit nunquam tacendam Wameſij, Caverſonij, & Zuerij memoriam? illa, illa Univerſitatis, non tantùm juridicæ facultatis lumina pro tãto viro (ſi pace Manium, ſanctiſſimarumque umbrarum liceat) teſtes appello Te Wameſi, te Caverſoni, te Zueri, qui quibuſcunque rationibus & modis reluctantem Gudelinum induxiſtis, ut Academiæ Lovanienſi ſeſe iterum oſtenderet parenti optimæ gratificaretur, fructum ſtudiorum aliquem perſolveret, & beneficium acceptum non ingratus alios erudiendo compenſaret. Intelligebant ſane ſapientiſſimi illi hujus Academiæ Rectores, qui & quales viri ad Academicam cathedram promoveri deberent: neque enim Leguleium aliquem, aut trium, ut ita dicam, legum Conſultum; ſed ſolidæ jam doctrinæ, & publicis privatiſque exercitationibus probatiſſimum conquirebant, evocabant. Atque licèt etiã tunc temporis præclariſ-

(4) *factus Licentiatus 7. May 1572.* (5) *Ante Licentiam in praxi Mechliniæ octo menſibus fuit. & ſtatim ab ea 4 annis ibidem cauſarum Patronum egit.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

clariſſimorum virorum ingenijs Lovanium abundaret, tamen illud lumen ab hoc Academico cælo abeſſe impatienter ferebant, ejuſque doctrinæ claritatiſque quaſi præſcii, hinc quantus qualiſque aliquando futurus eſſet, quàm utrique Reip. utilis, ex certis auguriis certiſſima auſpicia ducebāt. Itaq; efficacibus tā graviū virorum precibus conſilioque revocatus, dum lectionem exſpectat, honorarium munus obit, juſque ſine ſtipendio aliquamdiu profitetur, ſed non ſine honore, quin eo, qui in hac Academia ſolet eſſe ampliſſimus exornatur, remque publicam litterariam tantâ prudentiâ regit, ut paulò poſt rectoratum alterum caperet. Fidem faciunt Faſti noſtri, & publica fama, quæ lapſu temporum, integrâ fide, ad noſtram uſque ætatem pervolavit, pluresque etiamnum teſtes oculati deponant, ſub ejus imperio non florentisſimum tantùm Univerſitatis ſtatum fuiſſe, ſed etiam tunc maximè, ſi unquam aliâs, verâ propriâque ſuâ majeſtate conſtitiſſe. Omnes itaque boni eum publico docendi officio præfici inſtabant: ſed dum ſtudia in contraria Concilium diſtrahitur (ô ſortem virtuti ſemper invidam!) abit indonatus, miſeratur & indignatur repulſam ipſemet Senatus, ille virtute ſuâ ſeſe involvit imperterritus, nec enim ipſius virtus repulſam pati poterat, quæ ſibi merces pulcherrima, nullâ publicâ commendatione indigebat. Meminerat etiam non dubito vir Polyhiſtor, Campi Martij repræſentatâ ſibi penes oculos conditione, parum proſperos Comitiorum eventus meritisſimis de Rep. Principibus plerumque contigiſſe. Igitur propoſitis Sapientisſimorum Clarisſimorumque virorum repulſis, in conſtantiam animum jam à multis annis induraverat, ſciens pleraque plerumque cum patientia exſpectari debere, quæ gratiâ & emendicato ſtudio impetrari non poſſent. Obverſabatur illius animo Scipio Naſica non minus ædilitatis curulis repulsâ fortiter toleratâ glorioſus, quàm eâdem poſtmodum obtentâ ſenatorioque munere memorandus. Occurrebat L. Æmilius Paulus aliquoties Conſulatus petitione fruſtratus, poſt aliquod tempus communibus populi Romani ſuffragijs eodem exornatus. Præ omnibus illi præſertim affulgebat conſtantiæ virtutiſque melioris facilè Princeps Cato, vel hoc ſolo elogio apud ſuos totamque poſteritatem commendatisſimus, quod honores & dignitates Catoni nunquam, honoribus verò dignitatibuſque ſæpe Cato negatus eſſet. His aliiſque id genus exemplis clarisſimorum virorum, quibus familiarisſimè utebatur, ita animum obfirmaverat, ut quoties honorem peteret, eodem ſe fruſtrari poſſe non ignoraret. At verò ne juſto dolore ab hac Academia diſceſſum cogitaret deſtinantur à magiſtratu nobilis & generoſus dominus van Schore, tunc temporis civitatis Princeps, & Penſionarius Wylems, qui certisſima ſpe primùm vacaturæ lectionis erigerent, confirmarent, retinerent. Et hâc ſpe non mediocriter recreatus, lectionem Regiam, quâ continuò functus fuerat, quietiori quidem animo, ſed non minori quàm antea laude exercet. (6) Imò vacat paulo poſt urbana lectio, fidem non fallit optimus ſapientisſimuſque Senatus, ſed Conſulis Tribuni plebis. Senatorumque & Decurionum ſuffragijs ei defertur, Cūque pluribus annis, inter incerta vitæ totius conſtituendæ vota dubius fluctuaſſet (quæ ſors ſumma ferè ingenia ſubineuntis virilis ætatis ingreſſum verſare ſolet,) tandem in hoc pulcherrimo Brabantiæ meditullio domicilium deſtinat figitque. Muſarumque otia præ clamoribus fori Curiarumque jurgijs amplectitur, ſolidam veramque quietem in una ſapientia collocaturus. Verùm enimvero, ſubit, ut aſſolet, illi ob animum nepotum poſteritatiſque cura, quæ deſideria plerumque noſtra in longa disſitaque tranſmittit. Itaque de uxore cogitare cœpit, quæ rei domeſticæ curam gereret, & in otij negotijque perinde atque in thalami partem veniret. Deſtinantur illi complures, & grandi dote ultro citroque invitatur. Verùm hîc nec ullam prudentiæ ſuæ partem neglexit. Bene natam, ſcitè moratam, abundè nummatam, ſed quæ virtute, præ cæteris fortunæ bonis, præemineret puerique beata creandis eſſet, maturo ſibi judicio ſociavit. Celeberrima eſt jam abhinc multis annis vander Steghen familia, ſed recentisſima adhuc hodie Nicolai nobilisſimi amplisſimique viri toto hoc Belgio memoria vivit. Hic præter innata generi ſuo ſtēmata & majorū imagines, juris legumque ſtudio ſuis temporibus ita claruit, ut Conſiliarius ordinarius Regis Hiſpaniarum, in antiquisſimum amplisſimumque Brabantiæ conſilium à Domina Parmenſi tunc Belgicarū ditionum Gubernatrice, conſcriberetur: illo, illo parente ortus eſt (quem hic præſentem & mœrentem conſpicio) generoſus dominus Joannes vander Stegen ratiociniorum Archiducalium Præfecturâ in urbe Bruxellenſi ordinariè fungens. Illo, illo & ſata eſt magni noſtri Gudelini uxor, paternæ virtutis, non minus quàm bonorum heres, quæ & liberos non tantū illi procreavit, ſed ut ſui ſimiles eſſent ſtudio verè materno educavit, efformavit. In hoc præſertim optimam illa matrē ſuam æmulata Margaretam Sterck filiā D. Henrici, ordinis aurei velleris Theſaurarij, ærarijque Imperatoris Caroli Quinti Quæſtoris generalis. At neque generis claritatem in Petro Gudelino deſideres: nam præterquam quod genus ſuum doctorali laureâ, virtutumque omnium, quibus claruit, ſplendore & æternis doctrinæ ſuæ relictis monumentis illuſtrius fecerit, patrem majoreſque ſuos non rarò in amplisſimo Athenſis oppidi ſenatu ſeptemviros habuit, qui honos ibidem maximus. Parente verò optimâ Anna Buyſſet celeberrimi ibidem nominis & familiæ abſque invidia gloriari poteſt. Teſtis eſt Mechlinia, quæ & hujus nominis ſplendorem adſpexit in Jacobo Buyſſet, famoſo Juriſconſulto, qui ibidem ſupremi

In Profeſſorem Regium aſſumitur anno 1582. (7) *I. V. Doctor creatur anno* 1583. 28 *Septemb.* (8) *Lectio ordinaria ei confertur* 27. *Iulij.* 1590. *Liberos* 7 *genuit, quos moriens ſuperſtites reliquit, filios* 3 *filias* 4.

premi ſenatus Belgici Secretarius & Actuarius Gudelinum cognatum fœlicibus auſpicijs, ea potiſsimum quæ ad praxim & exercitationes forenſes pertinebant, erudivit. Sed hæc generis aviti ſtemmata longaque ſuorum proſapia derivatum propagatumque ſanguinem ſemper præ vna virtute minimi æſtimavit, nullumque una virtute locupletius auguſtiuſque patrocinium à parentibus liberis poſſe relinqui verè ſapienterque judicavit. Itaque ab illa externa pompa ad ea, quæ virtuti propria ſunt orationem demuto. Omittam tamen, ne longior ſim, ſubtiliſsimas ejus in inſtituta elucidationes. Præteribo acutiſsimas vereque Papinianæas ad digeſta reſpõſiones, notas & ſcholia ad decretales. Nihil dicam de ſyntagmate regulatũ juris præclaro certè & locupleti juris utriuſque theſauro, in quem quicquid ferè in univerſa Iuriſprudentia rarum eſt, prudentiſsimè congesſit. Quid porrò dicam de divinis illis ad feuda commentariis? Quid de jure noviſsimo, quod non tantùm ipſius antiquitatis interpretatione elucidavit: ſed variarum etiam conſuetudinum, quarum peritiſsimus erat, diſputatione praxique, & hodiernis judiciorum formulis miro labore, ſed non minus obſtupeſcenda ingenij ſui ſubtilitate illuſtravit? An non quod de Tiraquello ſuo ſatis ambitioſe jactat Gallia, pari jure de ſuo Gudelino poſſet Belgica, magnum nempe dubitationis certamen eſſe pluriumve liberorum an librorum parens exiſtat? Unde magna ſanè, Gudeline, fama tua poſthuma erit, & quia tam ſtabili virtutis probitatiſque fundamento ſuſtentatur, nulla invidiæ vi, nulla temporum injuria collabetur. Annabit illa perennabitque doctiſsimorum tuorum librorum programmate quaſi perpetuùm duraturo marmore cælata At illi per diverſos terrarum tractus æterna Iuriſcõſultorum voce animabuntur, erit illis famoſiſsimum in ſcholis pulpitiſque nomen, pondus & authoritas in ſubſellijs judicum & curijs. Illos

Non imber edax, non aquilo impotens
Poſsit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, & fuga temporum.

Itaque quod Melpomenæ ſuæ gratulabundus accinit Horatius, id tu Aſtreæ tuæ grato memorique verſu applaudas.

Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam, uſque ego poſtera
Creſcam laude recens.

Erunt, erunt perennia ingenij tui monimenta, Pyramidum ſitu altiora, fortunæ imperio majora. Vivent, inquam, libri tui, ſed & vivent liberi tui probi illi & morati & docti, & veſtigia paterna, quâ virtute, quâ probitate duce proſequentur, tu in eorum vives imagine, qui tuam repræſentant. Vivent & libri tui, & tu in illis quaſi in pictura loquente nunquam conticeſces Et ecce veluti fœtus vivente te animati, cerebroque tuo velut altera Minerva producti obſtetricante, ut ſic dicam, liberorum tuorum Philippi & Petri Pauli Juriſconſultorum manu propitiam Lucinam videbunt, lucem, inquam, & doctiſſimorum virorum manibus contrectabuntur, avidè curioſeque demulcebuntur. Sed quo me abſtulit affectus? pæne oblitus eram, quod ſupra admirationẽ inter nos eſſe ſolet, prout ſeſe nũc res humanæ habent. Cùm almæ Univerſitatis conſervatori à conſilijs aſſideret, eandemque fortiſſimè defenderet, ſapientiſſimè conſervaret, itaque jus diceret, ut nunquam vel admodum rarò ejus ſententiæ retractarentur, cùm, inquam, ejus doctrina ubivis terrarum adeò nota eſſet, tantoque in pretio, ut in Univerſitatibus celebrioribus, conſilijſque ejus authoritas allata plurimùm valeret, ad ſupremum curiæ Mechlinienſis ſenatum nominatione iteratâ ultrò poſtulatur. Quid putatis? quod candidatus aut huic aut illi, ut more receptum eſt, manum adierit? huic & illi oſcula jecerit? Abundè virtuti factum putabat, quod poſtularetur, memor erat Comici:

Virtute ambire oportet non favitoribus,
Sat fautorum habet ſemper qui recte facit.

Quid poſtea? eidem ab illuſtriſſimo Duce Arſchotano non ſemel ad curiam Montenſem janua aperta eſt, non ſemel, inquam, (id permitte mihi ex ore tuo dicere, clariſſime vir Fiene facilè Belgij noſtri Architriatre, & Univerſitatis noſtræ ingens decus & lumen) quiſide ab excellentiſſimo illo Arſchotano acceptâ, iteratis vicibus Gudelinum in ſupremum illum Hannoniæ ſenatum incitaſti. In Juriſprudentia philoſophari maluit, quàm libertatem & otium literarium vendere, & auream, ut ajunt, ſervitutem ſervire. Rarum hoc exẽplum, Auditores, dum peſſimis ea in re moribus hodierno die paſſim peccatur.

Hinc, hinc intellige, ô Academia, qualem virum amiſeris, illuſtriſſimum nimirum doctrinæ ſydus, integerrimum virtutis probitatiſque ornamentum, religionis avitæ accerrimum propugnatorem, fidei omniſque conſtantiæ verum Achillem, cujus in animo non levibus notis virtutes impreſſæ, ſed inſculptæ omnino & ſolidæ, in pectore præter multarum ſcientiarum theſauros, leges juraque prorſus omnia concluſa; in toto denique corpore verè virilis gravitas, morumq; aureorum gratia longe lateq; diſperſa eminebant. Non igitur immeritò hodiernum ſcholarum juſtitium, lugubres cantus, ſepulchrales iſtæ faces, atrati parietes atque aræ omnibus oculorum aciem obturbant. Non unius familiæ jactura hæc eſt, Auditores, optimo parente orbata Univerſitas eſt, ſubtiliſſimo Doctore Iuſtinianea pulpita, Interprete acutiſſimo & ſolidiſſimo ſtudioſa juventus, egò verò Profeſſore & Patrono.

ENCO-

(10) *Fit aſſeſſor anno* 1594. (11) *Publicus Iuris Profeſſor extitit annis* 37. *Aſſeſſor conſervatoris annis* 25, *Obiit anno ætatis ſuæ* 70. *Domini* 1619. 18. *Octob.*

ENCOMIUM PARTHENIUM

Ex Oratione Funebri habitâ in Oratorio Sodalitatis Juriſconſultorum apud PP. Societatis JESU 27. Octob. 1619.

PErſolvit naturæ debitum vir Clariſſimus PETRUS GUDELINUS, & in communem cum cæteris demiſſus eſt terrã. Hoc Dei decretum: moritur doctus, ſimiliter ut indoctus, Eccleſ. 2. Sed: memoria juſti cum laudibus, Prov. 10. cũ encomio, μετ' ἐγκωμίϰ, vertunt Sept. Cælius lib, 7. cap. 6. id intereſſe exiſtimat, inter vocem, ἔπαινος. i. laus: & hanc, Encomium. Quod illa ex unâ tantum virtute, hæc ex omnium virtutum concentu oriatur: illa quibuſlibet è vulgo viris, hæc ſolis juſtisſimis, & honeſtisſimis tribui ſoleat: hæc invidiæ ſubjecta, non autem illa. Memoria ergo juſti, inquit Salomon, cum Encomio: ſcilicet cùm juſti nomen ille ſolùm ferat, qui virtutis & honeſtatis omnes partes continet, hunc ſanè decet Encomium, quod eſt laus ex virtutum omnium concentu fluens, etiamſi omnium livor, invidia & maledicentia oppugnet, & hac ratione mihi ſatis cautum videtur contra obtrectatores omnes. Ergo agamus.

Encomium viri Clarisſimi intellexiſtis, cùm totam ejus ab ortu Patritio, & primâ, eaque laudabili adoleſcentiâ vitam audiviſtis in ſancti Quintini. Addere nihil volo, nec debeo. Hoc præſtabo, ut in laudibus ſingulis antiquorum JCtorum viri meritisſimi Encomium accipiatis, meumque ſenſum & affectum, planum manifeſtum habeatis de illo, de quo non poſſum tam multa dicere, quin plurima omiſiſſe dicendus ſim. Habete. Quod de Æmilio Papiniano Spartianus in Severo ſcribit: fuiſſe illum Juris Aſylum, doctrinæque legalis theſaurum. Quod de Q. Mutio Scævola Cicero de Orat: domum ejus propè habitam totius civitatis oraculum. Quod de Publio Rutilio Rufo idem de Clar. Orat. fuiſſe Juriſconſultum exemplum innocentiæ: eoque neminem neque integriorem in civitate, neque ſanctiorem, & admirabile adfert exẽplum ſynceritatis, & candoris in ipſo: cùm enim amici cujuſdam injuſtæ rogationi reſiſteret, iſque indignatus dixiſſet: quid ergo mihi amicitia tua, ſi nihil abs te impetro, opus eſt? reſpondit Rutilius: Imo, quid mihi tua, ſi propter te inhoneſtum aliquid facturus ſum? Quod de C. Livio Druſo, ætatis viribus, & acie oculorum defecto ſene, Valerius Maximus ut ſenem natura, & cæcum fortuna facere potuit: ita neutra interpellare valuit, ut non animo videret & vigeret. Quod in Epitaphio Joannis Baſiani: nemo divitij[s] nemo faſcibus confidat: immortalem iſta non faciun[t] Iſta eſt felicisſima hominis hereditas: juſtitiam, fide[m] caritatem obſervaſſe. Quod de Antonio Lyo Patavi[no]: Juriſprudentum vertex, & Patavinorum optimu[s]. Quod de Ugolino Bononienſi:

Urbis honor, mundi ſpeculum, jacet hic Ugolinus.
Mens legum cecidit. ——
Mens reſpondebat veraci conſona lingua,
Et par affectus cordis & oris erat.
Fraudis, nequitiæ, livoris & ambitionis,
Inter concives unicus hoſtis erat.
Mors voluit mundum certa ſub lege teneri,
Nam cinis eſt hodie. qui fuit ignis heri.

Quod de Accurſio celebratur: eum ad hoc eruditionis culmen & faſtigium perveniſſe, quod acri præditus erat ingenio: & quod alijs omnibus diſciplinis antequam Juris cognitione ſe dederet, inſtructus acceſſerat. Quod de Richardo Malumbra Cremonenſi apud Venetos tumulato:

Vas juris, legumque jubar ———
Militis, & comitis merita ratione cathedræ
Dotatus titulis. ——

Quod de Ioanne Andrea Bononiæ in Epigraphe monumenti: Rabbi Doctorum, lux. Cenſor, normaque morum. Amabo, pauca miſceo, & illi Joannis Andreæ abſtinentiæ, qua viginti annos pelle urſinâ tectus, citra lecti delitias noctu cubavit: compono hanc viri Clarisſimi moderationem, quod quadrageſimalibus ferijs, cùm ovorum uſum vetat Eccleſia, piſcium, valetudo ejus non permitteret: ſolis ipſe lactucis & herbis victitaret, neque ſibi perſuaderi ſit paſſus, ut ovis veſceretur; præterquam Ætatis ſuæ annis ampliùs 40. expletis, quando veſci juſſus eſt, nec ſine diſpendio magno valetudinis & reip. detrimento refragari magis poſſe perſuaſus eſt. Sanctiore tamen hebdomada planè voluit abſtinere, herbiſque ſolis & leguminibus ſaturari. Laus illa fuit etiam Bartoli, quod ad pondus comederit & biberit. ut ingenio minus impedito & ſereno eſſet. Redeamus. Quod de Ioanne Calderino habet auctor vitæ: magnæ ſcientiæ, & ſanctæ vitæ Doctor. Quod de Renero Forolivienſi:

Legalis apex venerabile lumen ——
Legibus in mundo, ——
Fidum conſilium dubijs, rationis amicus.

Huc

Huc huc flecte oculos lacrymans, hic ſponte queraris
Plebs ſtudioſa patrem: quia vix hanc paſſa ruinam
Heu! tantùm ſæclo damnum relevare futuro
Compos eris? ——

Quod de Bartolo: eum anno ætatis 25. Piſas, ut jus profiteretur, accerſitum eſſe, declinante ætate ſummã in eo fuiſſe diſcendi, docendi, reip. bono libros conſcribendi aviditatem. Quod de Balbo Ticini ſepulto:

Vita, labor, ſtudium, divini cultus amoris,
Artes naturæ —— *legales normæ*
Ornabant animum Balbi.

Quod de B. Iuone Iuriſconſultorum tutelari: ſincerè Deum colebat, pietati ſtudebat, cum ſenſu & affectu orabat, nec ante ſibi, vel reip. ſerviebat, alioſque ſervire volebat, quam Deo, & animæ debitum penſum perſoluiſſent. Quod de Ludovico Pontano Æneas Sylvius: viſus, non tranſitus hominis, ſed furtũ: mors damnoſior morte regis alicujus, regi quippe hæres ſuccedit in regno, viro autem adeò docto, quis ſupereſt in literis hæres? Quod de Andreâ Alciato: erat inter interpretes juris doctiſſimus, & inter doctiſſimos Juriſconſultisſimus. Ex amœniore litteraturâ aliquid. Quod de Æmilio Ferretto Anconitano:

Æmilius multis ex millibus interit unus,
Quem ſupereſſe ſuo fata vident cineri.
Flent Muſæ & leges: Divis ſi flere liceret,
Sydera jam lacrymis permaduiſſe putem.

Quod de Udalrico Zaſio Conſtantienſi in fine Epitaphij habet Eraſmus.

Te compello ſtudioſa juventus.
Tandem pone modum lacrymis, juſtoque dolori,
Vocis adempta tibi Zaſiana copia: verùm
Extant ingenij monumenta perennia, quæ ſi
Aſſiduè manibuſque geras, oculiſque frequentes:

Ne dubita, videbis quod ſpirat in his, loquiturque viri pars optima ſemper. Quod denique de Ioanne Platea Bononienſi Franciſcus Ovidozona, cùm illum velut Patriæ patrem, & Dei cultorem, ſuos admonentem, extremaque verba proferentem inducit: Concives mei, rogatos vos volo, ut pacem habeatis: Deum timete, dateque illi honorem, juſtitiam colentes, per adverſa proſpera, & benè erit.

Hæc omnia ſi intellexiſtis virum Clarisſimum exſtinctum noviſtis, in avis, & atavis Iuriſconſultis. Quæ de ipſis dicta ſunt ſingula, de hoc quâdam ratione dicta ſunt univerſa. Quare Encomium me ſcripſiſſe dicite, ex mente Cælii: ex ſententia Salomonis; memoriam juſti cum laudibus, id eſt, cum Encomio, quod virtutis & honeſtatis omnes pártes continet, celebraſſe: virumque, Dei, religionis, & patriæ amantem, ſalutis ſuæ ſtudioſum: juſtitiæ vindicem, integritatis obſervatorem, in Eccleſijs pium, in ſcholis doctum, in familiâ amœnum: apud omnes ſincerum deſcripſiſſe. Si quis ſingulas, ſingulis majorum virtutibus, viri Clarisſimi addiderit laudes, virum per omnia abſolutum depinxerit, & me non in multis erraſſe deprehendet.

F I N I S.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Clariſſimus vir & Juriſconſultus PETRUS GUDELINUS ſepultus eſt Lovanii, in Templo Carmelitarum Diſcalceatorum. Epitaphium verò pro ſuo in defunctum affectu ſcripſit C. V. ERYCIUS PUTEANUS, Profeſſor, Hiſtoriographus, & Conſiliarius Principum, Arcíſque Lovanienſis Præfectus.

D. O. M.

PETRVS GVDELINVS H·S·E·

INSIGNI APUD ATHENSES LOCO NATUS,
INGENIO, DOCTRINA, MODESTIA,
INTER JURISCONSULTOS ÆVI SUI EXCELLENS
OMNES IS HAUSIT ARTES, UT UNAM SCIRET,
QUAM ANNOS XXX. VII. PVBLICE DOCUIT,
ET RESPONDENDO CONTINUO ASSERUIT:
IVSTE VIVERE, ALTERUM NON LÆDERE,

SUUM CVIQVE TRIBVERE.

FECIT QUÆ DOCUIT, QUÆ ASSERVIT; ET SIC ANN. XXV.
CONSERVATORIS PRIVILEG. ASSESSOR FUIT.

VOTO TRANQVILLVS, FAMILIA FELIX,
VIVENDO CONSECVTVS EST, NE INVITVS MORERETVR.

OBIIT XV. KAL. NOVEMB. ∞. Iↄc. XIX.
VIXIT ANN. LXIX. MENS. IX. DIES. X.

MARIA VANDER STEGEN, VXOR, ET SEPTEM LIBERI,
ILLA MARITO, HI PARENTI OPTIMO MOESTISSIMI PP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

INDEX
Rerum & Verborum, notabilium, quæ hoc volumine continentur, ordine Alphabetico diſpoſitus: Litera a deſignat columnam primam, b ſecundam.

Abbas quis 346. a
Abbas non tam conſecratur quam benedicitur 346. b
Abbas quibus pœnis utatur in monachos, 385. a
Abigeatus quid 292, b.293.a.
Abſens quis dicatur 206. a
Abſens an poſſit damnari 272 b.
Abſens pro præſente quando habetur 174. b
Acceptilatio in quibus contractibus locū habet 132.a
Acceſſio eſt inter modos acquirendi 46.b
In quibus habet locum ibidem.
Accreſcendi jus de moribus ceſſat 54 b.
Accurſij error 191. b
Accuſationis & actionis differentia 270. a
Accuſatio habet locum in criminalibus 270 a
Accuſari quilibet an poſſit de moribus 270. b
Accuſatio ubi inſtituenda 270.b
Accuſationes Epiſcoporum an audiendæ 321. b
Actio quid 134 a
ejus cauſſa obligatio 134.a
Alia in rem, alia in perſonam, & quæ 133. a. 136 a.
Alia perſequitur rem, alia pœnam, alia mixta 136.a.
Alia in ſimplum, alia in duplum, triplum, aut quadruplum. 136.a
Alia bonæ fidei, alia ſtricti juris: quæ 137. a.
Arbitraria quæ 137. b
Actiones omnes hodie bonæ fidei naturam habent, 137.b. 182.b. 201.a.
Actiones omnes juris Pontificij ſunt bonæ fidei 138.a
Actiones in rem ſcriptæ quare ita dictæ, 135.b
Aliæ civiles, aliæ Prætoriæ 138. b
Aliæ directæ, aliæ non directæ, ibidem.
Directæ quibus opponuntur, 138. b
Actio in rem ex quibus juribus competat.45.b.
An competat ad fideicommiſſa, 65 .b.66.a
Actio quod metus cauſſa, 123.a
de dolo, 123. b
Ex lege aquilia creſcit ex circumſtantiis, 123. b
Actio de ſervo corrupto, 123.b
Actio dejecti, effuſi 124. b
Contra habentem ſuſpenſum quid, 124.a
Actio duplex ratione damni dati in navi, caupona, ſtabulo 125. a
Actio confeſſoria, negatoria, 134. b
Actio ad exhibendum eſt in rem 135 .b.
Actio mixta quæ 135.b
Actio unde judicetur eſſe in rem, aut in perſonā 135.b
Actio Serviana, & quaſi 134. b
Actionis verbo quæ veniant 139.b
Actionis vocabulum quomodo accipitur, 265.a
Actio an detur ex pacto nudo, vide infra pactum, 112.a
An detur ex juramento, 110. b.
Actione non ſemper conſequimur ſolidum 138.b
Actionibus pluribus uti an liceat, 139. a
Actionem qui habet, habet & exceptionem 147.a
Actio ſemel exſtincta non reſuſcitatur pacto, 147.a
Actio eſt edenda 211. b
An nomen ejus exprimendum libello 169.a
Actio judicati quæ 210.a
Cauſa hujus introductæ 211.b
Quid ea petatur 211.b
eſt ex contractu 211.b
Actio judicati an differat ab imploratione officij 211 b.
Non eſt proponenda niſi poſt tempus 212.a
Excipe ibid.
De moribus nullum tempus eſt præfixum 212.a
Actionibus præſcribitur 30. annis, 262. b
Actio per aliū non quæritur niſi ceſſione mediæ 126. a
Excipe 127. a b
Actor quis 161. a
Actoris & Syndici differentia, 164.b
Actores dicuntur conſtituti à tutore 164. b.
Actore non probante Reus abſolvitur, quomodo accipiendum 188. a
Actor ſequitur forum Rei 156. a
Actuarij qui, eorum fides 160 a
Adire quis dicatur 87. a
Adire nequit infans. 87 b
Adminiſtratores piarum cauſſarum conveniendi coram Epiſcopis 354. a b
Adoptiones fiunt ſine temporis præſcriptione 19.a
Diſſolvuntur emancipatione 19. a
Adoptionum hodie nullus uſus 32.a
Quid ſi tamen quis adoptaverit, 32. a
Adſcriptij qui 7. b
In quo à ſervis differant 7. b
Eorum conditio ſequitur liberos. 8.a
Quare non ducant mulierem liberam 8.a.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Ex adſcriptitio & adſcriptitia diverſorum dominorum natus cujus ſit Domini, 8. a.
Hoc genus ubi hodie in uſu, 8 b.
Adventitiorum uſusfructus quando non cedit patri, 75. a
Adulterium propriè quid, 284. b
Quibus accuſare liceat, 285. a
Pœna ejus, 285. b
Advocatorum munus laudabile, 161. b
Officium eorum, 162. a
Neceſſarium, ibid. b
Quibus epithetis honorentur, ibid a
In eorum ordinem qui adoptandi, ibid. b
Sint viri boni, catholici, 163. a
An poſſint uti fallacijs, ibid. b
Ætas clericorum quæ; 338. b
Ætas diverſa ordinum & dignitatum, ibid.
Ædificia certo intervallo diſtare debent, 45. b
Ædilium quod munus, 248. a
Affinitas unde æſtimetur, 18. b
Affirmanti incumbit probatio, 186. a
Ratio, ibidem
Agnitio poſſeſſionis bonorum quid 87 a
Agere quando poſſit filiusfamilias. Mulier, ibid b.
Aggerum ruptura, 296 b
Albini, albinatus jus, 232 b. 260 b
Alendi liberi à parentibus quando & quatenus, 33. a
Pœna non alentium ſine cauſa, 32. b
Quando ad patrem hoc onus ſpectare incipiat, 33 a
Ad matrem, avum maternum quando hoc onus ſpectet, ibidem.
Interdum & ſumptu unius apud alium alendi, ibid.
An & naturales alendi, vide naturales, 34. b.
Alendi viciſſim parentes à liberis, 33. a
Contra hæredes tamen eorum nulla eo nomine datur actio. ibidem
Alimentorum nomine quæ veniant, ibid b.
Alienat qui patitur uſucapi, 48 b
Alienatio rei donatæ propter nuptias quando conſenſu uxoris firmetur, 129 a
Alienatio rei litigioſæ prohibita, 148 b.
Alienantis temerè res Eccleſiæ pœnæ; 379 a.
Alienatio quando cenſetur facta, 148. b.
An & legando, 147. a
Alienationis nomine quid veniat, 367. a
Aliud pro alio non ſolvitur, 130. a
Excipe, ibidem b.
Alluvio eſt cauſſa dominii, 46 b.
Ambitus quid, ejus pœna, 295. b
Ambitus non committitur in honoribus qui dantur à principe, 243. b.
Anathema quid, 384 a
Angariæ quæ, 233. a
Animadverſio in caput civis, quãti olim habita 267. b
Ἀντίκρησις quid, ejus ratio, 102. b.
Prohibita per canones, 103. b
Annonæ fraudatæ pœna; 295. b
Annulorum aureorum jus & vis. 9. b
Eſt minus reſtitutione natalium, ibid.
Petitum olim à Principe, hodie competit omnibus manumiſſis citra reſcriptum ſalvo jure patroni 10, a
Annatæ quæ, 317. a
An improbatæ per Tridentinum, 341. b
Anachoretæ, 343. a
Apocriſarij qui, 355. a 164 a.
Apoſtoli quid, 204. b
Petendi inſtanter, 205. a
Apparitores qui. Varia ijs nomina, 160 b
Appellationis effectus, 205 a. 203. a
Non ubique moribus obtinet, 310, b
Appellatur à quocunque gravamine, 203. a
etiam in criminalibus, 271. b
etiam ab alio pro Reo, ibid.
excipe, ibidem,
à quibus non appellatur, 203 a
quibus in cauſis non appellatur, ibid. b
quis appellandus, ibid
an à delegato ad delegantem, 204. a
Appellandum intra quod tempus, ibid.
Vel vivâ voce, vel libello, ibid b.
Appellatione rectè interpoſitâ ad quid teneatur judex, 205. b
recipienda à judice, ibid.
excipe, ibidem.
Appellatur ab ea denegata, 205 a.
judice negligente reſpondere appellanti, ſententia cõfirmatur ſecundũ leges dãno judicis, 205. b
Appellationis introducendæ apud judicem ratio, ibid.
intra quod tempus introducenda, ibidem.
poſt hoc fatales dies curſum inchoant, 206. a
eo non obſervato appellationis cauſſa exſtinguitur 206. b
fatalium obſervatio non habet locum in conſiſtorio Principis, ibidem.
fatalis terminus quando non noceat, ibid.
Appellatione inductâ quod ſtudium judicis. 207. a
novis allegationibus uti an liceat, 207. a. b.
in Appellationis cauſſa judicandum ſecundùm leges quæ obtinebant tempore primæ ſententiæ, 208. a
In appellatione ſuccumbens præter ſumptus etiam pœnam præſtat, ibid b.
lapſis fatalibus prior ſententia robur recipit, 208. a
eorum curſum impedit compromiſſum, ibid. b
Appellatus negligente appellante litem, an eam poſſit proſequi, ibidem.
quo caſu abſens condemnatur in expenſas etiam victor, ibidem b
ab interlocutoria nõ vult appellari Tridentinũ, 209. a
excipe, ibidem.
Appellatur omiſſis mediis Jure Pontificio, non etiam Civili ibidem
Aquilianâ ſtipulatione in quibus opus, 132. a

ejus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

ejus formula hodie ſupervacua, 132. b.
Arbiter non eſt judex, ſimilis tamen, 155. a
Ex arbitro quatenus detur actio, aut exceptio, ibid.
mutatio quæ hac in re contingit, ibid b.
Arbitri ſententia judicato ſimilis, 216. a
non habet tamen authoritatem rei judicatæ, ibid.
Arbitri ſint Juriſconſulti, 159. b
Arbitrium in pœnis ad quid conducat, 277. b.
Argentarij qui, 101. b
Argentaria inter regalia computatur, 233. b
Argumentum à Falcidia ad Trebellianicam procedit, 69. a
non etiam ad legitimam. ibidem
Archimandrita quis, 346. b
Archidiaconus quis, 323. a
an major Archipresbytero, 324 a.
Armeniorum mos reprehenſus. 78. b
Arma vendere quibus liceat, 229. b
Ariſtocratia quid, 224. a
Arreſtatio quid, 166. a
Archiepiſcopus an dignior Metropolitano, 310. a
ei præfertur crux, ibid. b
Aſſertiones breves ante omnia edendæ ad litis expeditionem, 185. b
Aſſeſſores qui, 159. b.
Eorum officium, ibid.
Qui iis uſi, ibidem.
Aſyli jus quibus perſonis aut locis competat, 358. a

B.

Bartolus notatus. 212. a
Beneficiorum collatio ad quos ſpectat, 339. a
an & penes laicos ſit, ibidem
Beneficium quâ ætate conferendum, 338. b
an præponendus nobilis plebeio, ibid.
Beneficii capax nemo niſi tonſus, 337. b, 338. a
Beneficia quibus conferenda, 338. a b.
Beneficium ordinis quibus competat, 178. a b
non argentariis, 179. b
Beneficium diviſionis qui habeant, ibid.
quando ceſſat, 180. a
an beneficia hæc moribus obtineant, ibid.
Beneficia clericorum hodie diſtincta, 337. a,
eorum diverſitas, ibid.
In beneficijs conferendis habenda ratio morum, ſcientiæ, 337. b
Beneficia à quibus reſerventur: 339. b
reſervata quæ, ibidem.
an & à quo non vacantia conferantur, 340. a
Beneficia vacantia intra ſemeſtre conferenda, 341. a
pœna negligentis, ibidem.
Beneficiorum pluralitas improbata, 342. a
Excipe ibidem.
Beneficiorum fructus non debentur niſi reſidentibus ibidem.
Excipe, ibidem.
Beneficia conferenda integrè, 342. b
Interdum dividuntur, aut uniuntur, 343. a
Beneficium an ſit quaſi ſacrum, 360 b
Bigami à ſacerdotio arcentur, 28. a, 314. a, 327. a
Quare, 29 a. 314. a.
Gratia fit à S. Pontifice, 327. a
Blaſphemia quid, ejus pœna, 386. b. 387. a
Bodinus notatus, 223. b
Bona civitatum, an rectè dicantur publica, 253. a
Bona damnatorum cui cedant, 231. b
Bona vacantia cedunt fiſco, 232. a
Uti & peregrinorum. 232. a 259. b,
Bona vacantia quæ dicantur, 259. a
Quæ habeantur inſtar vacantium, ibid. b
Bona ſpuriorum cedunt fiſco ſi moriantur abſque liberis, 261. a
Bona vacantia in multis locis, non fiſco, ſed Dynaſtæ loci cedunt, ibid.
Bona quæ propter delictum cedunt fiſco, ibid.
Brutum ob crimen cũ eo commiſſum occiditur, 287. b

C.

Calumniæ litigantium quibus modis compeſcantur hodie, 184. a
Olim mulctabantur in decimam litis partem, 202. b
Calumniæ juramentum, quid, à quibus præſtandum, 184. a b.
Camerarij Apoſtolici officium, 308. a
Canonici Regulares qui, 344. a
Canonicæ ubi, 338. a
Captivorum bona tanquam peregrinorum fiſco vindicabantur, 259. b
Carceris cuſtodia ſublata ex cauſſa delicti, 385. a
Carceris perpetui pœna Jure Pontificio, 215. a.
Cardinales qui olim dicti, & unde dicti, 306. a b.
Eorum officium, ibid. a
Splendor, 307. a
Eos Pontifex eligit pro lubitu, ibid.
Caſtratio puerorum quare prohibita, 282. b
Cathedraticum quid, 315 b
Quis ad illud teneatur, ibidem.
Caupo quatenus tenetur de recepto, 125. a
Cauſſa proprietatis tractanda ubi tractatur cauſſa poſſeſſionis, 158. b
Contrarium receptum moribus, ibid.
Cauſſa reconventionis in eodem cum conventione tractanda judicio, ibid.
Cautio legatorum filio relictorum quando præſtanda à patre, 27 b,
Cautionem præſtat rogatus reſtituere, 66. b
Niſi remittatur ibidem.
Cautio Mutiana quando à lege remittatur. 72. b.
Cautio quæ idonea, 166. b
A quibus præſtanda in judicio. 167. b, 168. a
Remittitur aliquibus, 168. b
Cautio quam præſtant clerici, 334. a b
Cenſus quid propriè, 255 a
Cenſualis contractus quid. 117. b
Ceſſio liberat à carcere, 214. b
An ad eam ſufficiat ſola profeſſio cedentis i. bidem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Ex Juſtiniani conſtitutione, quæ non eſt in uſu, ſatis fuit jurare ſe non eſſe ſolvendo 214. b.
De moribus requiritur ad eam diploma Principis, ibidem b.
Ceſſio non irrogat de jure infamiam, multis tamen in locis habet adjunctum actum ignominioſum 214. b.
Cimeliarchæ qui 354. b
Circumcidere pueros prohibitum quare 282.b
Citatus quis dictus olim 166.a
Civitates quæ habeant prærogativam 248.b
Civitatis nomine quod oppidum veniat 311.a
Clauſula, ſalvo jure addendi, mutandi, non neceſſaria, 169. b.
Clauſulæ derogatoriæ vis & finis 57.b.
Clerici vocabulum quid deſignet, 322. b.
Clericorum vita & honeſtas, 320. b.
Clericis à quibus abſtinendum. 329. a b
Eorum continentia 349 b
Eorum privilegia, 330.b 331. 332. 333.
Conveniendi coram ſuo Epiſcopo 317.a 333.a.
Etiam in criminalibus, 317.a.334.a
Supplicio afficiendi prius degradandi 317.a
Exempti à juriſdictione laicorum 317. b
Et à muneribus, 330. b
An per Pontificem ea exemptio inducta 317.b.
Eorum vita olim quæ nunc monachorum 336.337.a
Doctrina qualis eſſe debeat, 332. b
Diſpenſatores ſunt bonorum Eccleſiæ non Domini 365. a
Superflua in quos uſus impendant 365.a
Quatenus cenſeantur ex bonis Eccleſiæ acquiſiviſſe 365. b
Codicilli poſteriores quare non faciant ceſſare priores 57. b.
Codicis libri tres finales quid contineant, 222. a
Lectio eorum etſi in ſcholis omiſſa, utilis tamẽ, ib.
Cœlibatus pœna quæ olim, 73. a
Hodie ſublata 73. b
Cogitationis pœnam nemo ſubit 378.b
Collationis bonorum origo & ratio 91.b
Collationis dotis ratio, ibid.
Collationem mores non reſpiciunt, 94. a
Conferre quis dicatur 91. b.
In qua ſucceſſione habeat locum ibid.
Inter quos, ibidem b.
Quæ conferantur; 92 a
Hodie quando ei locus, ibid.
An dos quæ perijt ſit conferenda, 92. b.
Conferenda donatio propter nuptias, ibid.
An & ſimplex ibidem.
An libri conferendi 93. a
An ſumptus ſtudiorum, veſtes nuptiales, & ſimilia, ibidem.
Jus priſtinum circa collationem, ibid.
Jus novum. 93.b. 94. a
Coloniæ quæ habeant privilegia, 248. b
Colonus non ſolvens expelli poteſt, 51. a
Comitis nomen unde 237.b
Comes rei privatæ & ſacri patrimonij quis. 236 a
Comes ſacrarum largitionum quis, ibid.
Comes officiorum quis, 235.b.
Commodatum quomodo contrahitur 99. b
Differt à precario, ibid.
Communio rei ponit obligationem quaſi ex contractu, 120. b.
Comparatio literarum quomodo fiat, 194.b
Eſt imbecillis, 195. a
Facit tamen deferri juramentum in ſupplementum probationis, 195.b.
Compenſatio datur ex naturali obligatione, 209.a
Non habet locum in depoſito 100. a b.
Compenſatio quando habeat vim ſolutionis, 132.a
Cõpromiſſum inductum ad ſimilitudinẽ judicij. 216.b
Conatus quando puniatur 278. b.
Concilium Provinciale quando convocandum. Qui, & per quos ad id convocandum, 318.b, 319.a.
Ejus authoritas, 319.a.
Concilium ſtatus quid hodie, 236. a
Concilium ſecretum quid, ibid.
Concilium finantiarum quid, ibid a
Concluſio in cauſſa quid operetur, 197. a
Concubinarius non aſſumendus ad clerum 326. b.
Concurſus duarum cauſſarum lucrativarum tollit obligationem, 133. a.
Concuſſio quid, 293.a. 123: a
Condemnatio voluntaria quæ 217.a
Condictio indebiti 107.b 108.a
Condictio ſoluti ob cauſſam, ibid.
Etiam turpem quatenus, ibid.
Condictio vnde dicta, 197 a
Conditio impoſſibilis vitiat contractus, non teſtamenta, quare, 97. a
Conductor cedit emptori, 116. a
Conductor impenſas in rem repetit 116.b
Conditionem non nubendi; aut ſi ſine liberis facit deficere ingreſſus in religionem, 73 b.
Uti & initiatus ſacris; ratio, ibid.
Excipe, ibidem.
Quid ſi teſtator ſit uſus verbo liberorum naturalium. 74. a
Conditio ſi non nupſeris ſolum pro non ſcripta erat, 27.a.
Hodie ſecundis nuptijs, rectè additur, 73.a.
Confeſſio non eſt propriè probatio, 187.a
Habet tamen vim probationis, quando 215 b.
Confeſſio à reo oppoſita an inducat tacitam probationem, 187.b.
An poſſit pro parte acceptari, ibid.
An debeat eam ſequi condemnatio, ibid.b
Confeſſus quis, 215. a
Habetur pro judicato, quare ibid.
Confuſio tollit obligationem, 133.a.
Conſecrationes Eccleſiarum antiquæ, 356.b

Conſignatariæ auditoria, 308. b
Conſtantini donatio. 305. b
Conſtitutæ pecuniæ qui rei, 128. b.
  De moribus à fidejuſſore vix diſtant. 128 b
Conſiſtoriani qui 235. b
Conſuetudo eſt pro lege, 225. a
Conſuetudo teſtamenti factionem permittens clericis an ſit bona, 366. a
Conſulum maxima authoritas, 239. b
  Diminuta tranſlato Imperio in Cæſares, ibid. b.
  Pecunias olim ſpargebant, ibid
Conjugati an intrent monaſterium, 350. a
Conjugati an aſſumpti ad ordinem clericalem, 326. b.
Conteſtatio fundamentum judicij, 180 b
Conteſtationem quæ reſponſio efficiat, 180 b. 181. a.
Conteſtationis dictio unde promanet, 180. b.
Contradictorum officium 308. a
Contractus quid, 96 b
  Eſt ſpecies pacti, ibid.
  Strictè acceptus quos deſignet 97 b.
Contractuum diverſitas in præſtando viciſſim, 107. a
Contractus innominati qui 106. a
  Ratio nominis, ibid. b
  Non ſufficit in ijs ſola conventio, ibid.
  Secundùm mores dant actionem etiam re non ſecuta, 111. a
  Do ut des, do ut facias duplicem dant obligationem 108. a
Contractus conſenſu initi continent συνάλλαγμα, 114. b
Contumacis non comparentis ſpectat ad delictū, 171. a
  Quibus modis puniatur, 170. b.
  An contumace eo qui in jus vocatur cauſſa agatur, 172. a.
Contumacis quæ pœnæ ſecundùm mores, 172. b
Contumacia rei facit ferri ſententiam, ibid.
  An & contumacia actoris, 173. b.
  Non tamen niſi anno lapſo, 174. a
  Quod & in Reo obſervandum, ibid.
  Moribus quid hac in re, ibid. b
Creditores qui potiores in pignoribus, 217. b.
  An habens expreſſum ſit potior habente tacitum, 218. a.
  In miſſione in poſſeſſionem omnium par cauſa, ibid
  Aliud de moribus, 219. a
  Poſterior quando potior priore, 218 b
Creditoris qui ſibi vigilat melior conditio. 222. b
Creditor ex conventione poſſeſſionem ingtedi poteſt ſua authoritate, 151. b
  Quatenus id liceat, ibid.
Crimina mixti fori, 386. b 387. 388.
Crucis ſupplicium hodie non in uſu. 273.
Crimina quæ extra ordinem puniantur, 276. a. b
Cuiacij notatus error, 23. b
Curia quid 37. b
Curialium quæ conditio, 249. a
Curatoris quod officium, 41. b. 42 a. b.
  Cuſtos quis 354. b. Vide infra Tutela.

D.

DAmnati capitis olim bona publicata, poſtea amicis conceſſa, 275. a. b.
  Non tamen hoc generaliter, 276. b
  Moribus obtinet, qui confiſcat corpus confiſcat & bona. 277. a
Debitor quis propriè. 95. b
Decimæ à quo ſolvendæ, 120. b
Decimæ an ſint ſacræ, 361. a
  Quibus in principio debitæ, ibid. a
  Perſonales non exiguntur hodie, ibid. a.
Decimas vendens an ſimoniacus, ibid.
Decuriones qui & unde dicti 249. a
Decurio quam partem cogatur relinquere ſuis liberis, & quare 249. b.
Defenſio ſui licita 150 b.
Defenſores civitatum qui, 250. b. 251. a
  Inſtar tribunorum plebis, 251. a.
  Eorum officium, ibid.
Decretis Principum an adſit vis legis, 226. b
Defructator conveniri poteſt ex cauſſa annui reditus quem res debet, 120 a
Defunctorū corpora non retinēda cauſa debiti, 177. b
Degradandi clerici ante ſupplicium, 317. a
Degradatio quid, 383. a
Deliberandi jus quare inductum. Quod tempus illi præfixum, 88. a. b.
  Effectus enim non adita nec repudiata intra tempus hereditate, 88. b.
Delictum quid ſecundùm leges, 122. a
  Ejus genera, ibid.
Delicta quæ lucri cauſa fiunt varia, 123. a
  Ex delicto quando non eſt obligatio, 123. b
  Ut ſit obligatio quid inſpiciendum, 124. a
  Ubique quis ex eo convenitur, 156. a b
  Quaſi delictum quid, 124. a
  Quibus modis committatur, 124 a b.
Delictum mariti non obeſt mulieri quoad dotē, 257. a
Delicta clericorum quæ, 328. b. 329. a
Delicta quæ puniantur per Eccleſiam, 385. b
Delegandæ cauſſæ Juriſperitis, 155. a
  Eccleſiæ nonniſi deſignatis, ibid.
Democratia quid, 224. b
Denuntiari poteſt debitori ne ſolvat ſuo creditori, 213. a
  An & depoſitario, ibid.
Denuntiatio differt ab accuſatione, 270. b
Depoſitum quomodo contrahatur, 99. b.
Non differenda ejus reſtitutio aut impedienda, 100. a.
  Pœna impedientis, 100. b
Deportati loco peregrinorum, 259. b
Deportatio quid, 273. b
  Differt à relegatione, ibid.
Deuteroſis damnata, 381. b.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Diaconi qui, 323. b
Diaconiſſæ vita, 324 a
Diaconiſſa quarè tardius ordinanda, 325.b.326.a.
Viro non cohabitat, 330. a
Dicere jus quid, 266. a
Diei dictio quid, 167. a
Dignitatum apud Romanos tituli ac nomina,236.b
Diœceſis nomine quid veniat,310.b
Diſtinctio pignoris quando fiat,192. b
Diſtributiones quotidianæ quibus debeantur,342.b
Diviſio bonorum à parente inter liberos quando rata,53.a b.
Divortia permiſſa Judæis, 19. a
Romæ primò inuſitata,poſtea inoleverunt.modus deinde adhibitus ob cauſſas certas,19.a b
Inter alias erat captivitas,19. b
An & ſervitus,ibidem.
An damnatio in metallum, ibid.
An mutuus conſenſus, 20. a
Extra cauſſas iſtas divortentis pœna,20.b. 21,a
Per Chriſtum prohibita, & ne quidem ex cauſſa adulterij licita,niſi quoad thorum, 21.b
Cauſat tamen ea ingreſſus etiam quoad vinculum, ibidem.
Itidem impotentia, ibidem.
Documentorum nomine quid veniat, 192. b
Doctores creare reſcripto eſt Principis, 234. a
Dolus quatenus tollit conſenſum,97. a b
Domeſtici Principis qui. 235.a b
Dominium quid, 44. a
Dat jus plenum niſi cauſſa impediat,ibid.
Ejus acquirendi cauſſæ,& modi,45.b.49.a.50.a.
Acquirendi cauſſæ per mortem. 51.a
Quaſi dominium vulgò utile dictum quid, 44.b
Quibus competat,50,b
Donatio Conſtantini, 305. b
Donatio adſcribitur modis acquirendi dominij civilibus, 49. a
Ejus effectus ut res donata tradi debeat,ibid.b.
Indiget inſinuatione excedens,valet tamen uſque ad exceſſum, ibidem.
Quæ ſit inſinuanda, 14.b. 49.b.
An & ea quæ facta inter conjuges,ibid.
An & donatio propter nuptias; 14.b. 15.a
Donatio non ſit inofficioſa, 50.a
Nō revocatur niſi propter ingratitudinem,50,a,108.a
Et liberos ſuſceptos. 108. a
An & mater ſecundò nupta ab ingrato filio donata revocet, 27.b 108.a.
Donatio propter nuptias quare detur, 13.a 14.a.22.a.
Dicitur ἀντιφέρνη 13. a
Ejus dominium ad uxorem tranſit,ibidem.
Non tamen uſus, 14. b
Non alienat rem taliter donatam maritus, ibid.
Ad eum tamen ſoluto matrimonio redit,13.a
Excipe, 13.a,b, 14.a
Inchoatur & augetur conſtante matrimonio. 13.b.
Donatio inter conjuges prohibita,ibid
Quos concernat ibidem.
Inſinuanda ut excedens morte confirmetur,15.a.
An cenſeatur revocata per rei alienationem,ibid.
Donariū,dotalitiū,quid quare detur uxori. 15.b.25. a.
Dos quare detur, 13. a
Dotare tenetur.pater.uti & donare propter nuptias, 33.b.
An emancipato,ibidem
An teneatur & mater, ibid.
An frater,34. a
An teneatur dotare filiam divitem,ibid.
An ſecundò nubentem,ibid.
An eo caſu poſſit pater minuere dotem,ibid.
Pater in dubio cenſetur dotaſſe ex ſuis,ibid
Actio dotis quibus detur, 107. a
Dotis privilegium & prærogativa, 218.b
Non obtinet hic,219. a
Nec dotium ita uſus in Gallia Celtica,15.a.b
Uti nec donationes propter nuptias.ibid.
Nec dotalium, & paraphernorum differentia eſt de moribus propter communionem,ibid b
Dote non numerata non exigitur donatio propter nuptias,14. a
Dotis cauſſa relictum capitur ab ingrediente,73.b
Dux quis olim dictus, 73.a
Ducis Comitis, & ſimilia nomina ſunt Vaſallorum, 223. b
Non rarò eorum qui ſuperiorem non agnoſcunt, ibidem.

E.

EBrius occidens an duplici ſit pœna dignus,282.a
Eccleſia ſuccedit in bona vacantia clerici, 85. b. 86. b. 362.b
Eccleſiaſticorum bonorum diviſio,316.b
Eccleſiæ quæ deferatur ſucceſſio.320.a
Eccleſiæ & loca ſacra exempta à muneribus,363.b
Non gravanda exactionibus,ibid.
Excipe, 364. a.b.
Eccleſia non conſtruenda ſine dote,357.a
Eccleſiæ res non alienandæ, 366. b.
Excipe, 367.a.b 368.a. b
Hoc accipe de rebus ſoli, & quæ ijs annumerantur 368. a
Permutatio rerum ejus quatenus permiſſa,367.a
Edenda actio adverſario. 168.b
Quando, 169.a
Educatio liberorum. Vide alendi liberi,33.a
Edicta habent vim juris,226.b
Editio quid continere debeat. 164.a
Ibi differentia inter actiones perſonales, & reales, & ratio, 169.a
Effractores qui, & eorum pœna, 292 a.

Electio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Electio Epiſcoporum, Abbatum intra quantum tempus facienda, 341.a
Electio Epiſcoporum quando facienda, 311.b
A quibus, an & à plebe, 312 a
Eligendus in Epiſcopum qualis eſſe debeat, 312.b, 313.a b. 314.
Ad quæ teneatur, ibidem.
Deſint ſordes, 315.a
Emancipationes liberorum etiam hodie in uſu, 32.a.
Etiam à matre fiunt hodie ſoluto matrimonio, ibidem a.
Emphyteuſis quid, 116.a
Perficitur conſenſu, ibidem b.
Scriptura ad probationem deſideratur, ibid.
Cum emptione & locatione quomodo conveniat, ibidem a.
Quomodo diſtinguatur, ibidem.
Emphyteutæ quæ obligatio, ibid. b.
Impenſas an repetat, ibidem.
Expelli poteſt ſi penſionem non ſolvat, ibidem.
In Emphyteuſim perpetuam an dentur res Eccleſiæ 117.a.
Emphyteuſis rei Eccleſiaſticæ an permiſſa, 367.b. 368.a
Emptio venditio quid. 114.b.
Ad quid teneatur venditor, 115. a
An teneatur præciſè rem tradere, ibid.a
Ad quid teneatur emptor, ibidem.
Epiſcopi unde dicti, 311 a
Epiſcopi nomen generale, ibidem.
Epiſcopalis dignitas liberat à patria poteſtate, non tamen à fortuna curiali, 238.b
Epiſcopalis animadverſio eſt citra ſanguinem, 382,b
Epiſcopus quæ poſſit ante conſecrationem, 312.a.
Epiſcopus an debeat habere uxorem & liberos, 313,b
Epiſcopi officium quod 316 a.b. 318.a. 319.320.
Epiſcopo acquiſita poſt ordinationem, quo jure cenſeantur, 316. b
Epiſcoporum juriſdictio, 317. a
Eorum eſt reſidere in Eccleſia ſub pœna, 319.b
Epiſcopis quæ prohibita, 320.b.321.a
Epiſcopalis dignitatis privilegia, 321. a
Epiſcopus ubi conveniatur, 321.b. 322 a
Eremodicij pœna, 174 a
Eremitæ ſeorſim habitant, 351.b
Error quis impediat pactorum effectum, 97.a
Error DD notatus quoad *Authenticam niſi trecennale.C. de bon. mater.* 48 b
Eunuchi præficiendi monaſterijs mulierum, 350.b.
Exarchus quis, 346. a
Exceptio quid, 145. a
Venit & nomine præſcriptionis, ibid.a,b.
Naſcitur ex varijs cauſſis, ibid.
Exceptio facti non rectè dicitur, 146.a
Exceptionum diviſiones, 146. b
Quæ peremptoriæ, quare & ita dictæ, 147.a
Eædem & perpetuæ dictæ, quare, 147.a b
Dilatoriæ quæ, 147. b.
Quibus competant, 176. a. b
Dicuntur & temporales, 147. b
Proponendæ ante litem conteſtatam, 175.a
Ejus ratio, ibidem a. b
Quo effectu, 176. a
Fallit, ibidem.
An & probandæ, 175. a
Exceptio competentiæ etiam poſt ſententiam proponi poteſt quare, 176.b
Declinatoria ante alias an proponenda, 177.a.
Dilatoria quibus detur, ibidem, a b
Peremptoria quando objicienda, 181. b. 182.a
Omiſſa ſi fuerit in initio, ejus poſtea objectæ ratio habetur ex officio judicis, 183.a
An jure Canonico objicienda ſit poſt probationem, ibidem.
Quando probanda, 182. a
Exceptiones quædem peremptoriæ etiam poſt ſententiam poſſunt objici, 183.a b
Exceptiones quæ dicuntur litis finitæ quando objiciendæ, 175.b. 176.a
Exceptio ſolutionis quandocunque in judicio objici poteſt, 182.a
Exceptiones ineſſe judiciis quid ſit, ibidem b
Exceptio non numeratæ pecuniæ competit intra biennium quare, 112, a b
An & poſt, 113. a
In quibus ceſſat, ibidem b
An competat confeſſo ſine ſcriptura, 112.a.
De moribus non obtinet, 114 a
Exceptio non numeratæ dotis quando objicienda, 113.b. 143. a
Exceptionis effectus, 148.a
Finis quis, ibidem.
Locum ei facit perſona aut res, ibid.
Quæ ad alios tranſeat, ibid.
Exceptio litigioſi, ibidem b.
Exceptio rei judicatæ an detur, 215.a.
Exceptioni quare non currant tempora ut actioni, 147. b
Excipe, ibidem.
Exceptio admittitur poſt probatam intentionem actoris, 191. b
Excommunicatio quid, 383.b
Excommunicatione quando utendum, 215.a
Etiam apud Ethnicos in uſu, 383.b
Quando ei locus 384. a
In excommunicatione durantium pœna, ibidem a. b.
Excuſationem cauſſæ. 264. b
Exheredandi quare liberi non inſtituti, 52.a
Exheredatio fiat ex cauſſa, eàque expreſſa teſtamento, & probata, ibidem.
Ejus tamen omiſſio teſtamentum non annullat, ibidem.
Exheredandi cauſſam an ponat ingreſſus aut nuptiæ invito

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

vito patre initæ, 61.b. 62.a
Expenſarum litis nomine quid veniat. 201. b. vid. Litis.
Exponentes infantes an teneantur lege Cornelia de Sicarijs, 282.b.
Exſecutores teſtamentorum quare nominentur, 64.a
Eorum officium, ibidem.
Si nulli nominati, aut nominati ſi negligentes, an ad Epiſcopum ſpectet, 64. a
Exſecutionis rei judicatæ forma & ordo, 212.b
An ordo iſte negligi poſſit. ibid.
Ab exſecutione non incipiendum, 151.b
Exſecutionem paratam quæ habeant, 152.a
Exilium ſimile relegationi, 273.b.

F.

FAcies non deformanda ſtigmatibus, 274.a
Olim tamen in more fuit, & etiamnum moris eſt in Francia, 274. a
Facti quæſtio eſt in arbitrio Judicis. 187.a
Falcidia quare inducta, 66.b
In quibus habeat vim, 67. a
An & in legatis pijs, 69.a 362.b.
Quibus competat. 67. b.
An habenti alio modo quartam, ibid.
An ſit aucta adinſtar legitimæ, 68. a
Ejus nomine interdum venit legitima, 68.a
Quibus caſibus ceſſet ejus deductio, 68.a.b
An ceſſet de moribus, 69 b. 70. a
Falſum quid, in quibus committitur, 294.a
Ejus pœna, 294. b
In Clericis quæ 294. b. 295. a
Familiæ appellatione qui veniant, 70.b. 71.a
Familiæ Ercifcundæ quid denotet, 90 b
Quid iſto judicio agatur. 91. a
Judici an ſequenda diviſio à defuncto facta, 91 a.b
Fatalis dies quis & quando curſum inchoet 206.a
Fatalium nomine quid veniat, 206.b. 207.a
Feudum quid, 117.a
Ejus obligatio, ibid.
Cum Emphyteuſi in quo conveniat, 117. b
In feudis maſculi potiores fœminis, 78 a
Fideicommiſſa facit deminui dotis aut donationis propter nuptias cauſa, & hoc tantum in liberis gravatis, 65. b
Relictum alienatum revocari poteſt ibid.
Rogatus reſtituere quod ſupererit quatenus teneatur, 66.a. 67.a
Fidejuſſores qui, 128. b
Non Fidejubent mulieres, 129. a
Illis eſt exceptio duplex, 178. b
Excipe, ibidem.
Filiorumfamilias à ſervis differentia, 29.b. 30.a
Filijfamilias non habent heredem excipe, 74.b
An & in adventitijs, quorum uſusfructus ad patrem habeant heredem, 75. a
Obligentur, an & ex mutuo, 99.b
Agere poſſunt, 161.a
Fiſcus ab ærario differt, 253 b
Quibus modis augetur, 258. a
Fiſco delata bona, num adquirantur ipſo jure, 263.a
Excipe, ibidem a.
Fiſco quando dicantur adquiſitæ res, 262.a b.
Fiſco quanto tempore præſcribitur, 263.a
Fiſco quo ad cenſus non nocet tranſlatio rei venditæ 115. b.
Fiſci Jus in bonis vacantibus, 260.a
Fiſcalis ſubſtantia in quibus conſiſtit, 257.b
Financiarum Concilium quod, 236.a b
Fœderatus quis, 297.b
Fœnus quid à mutuo differat, 100.b
Fœnus nauticum quid, 102. a
Eſt licitum, quare 104. a
An & obtineat in mercibus terrâ tranſvehendis, ib
Fœnerandi gratiam concedere eſt Principis, 233.
Vide verbum Uſura.
Forum competens ut ſit quid reſpiciendum, 156. a.
Ex quibus cauſis ſortiatur, 156.a b
Jure ſingulari eſt exceptio in aliquibus perſonis, 157. b
Moribus ubi quis deprehenditur ibi convenitur, 157. b.
Fori renunciatio cuivis permiſſa, non tamen Clericis, 156. a
Fori mutatio nō mutat judicium inchoatum, 158.a b.
Funeris impenſæ an dote potiores, 220. a.
Funerum ſumptus taxatus, 380. a
Fur quis, 290. a
Fur improbior dicitur raptore, 290. a
Furtum ſpecies injuriæ ſit animo lucrandi, 122.b
Differt à rapina, ibidem.
Quæ crimina comprehendit, 290. a. b
Furti pœna antiqua quæ, 291. b
Ex cauſa mitigata aut exaſperata, 292.a.b
Pecuniaria tantum poſtea, 290.b.
Quædam ſpecies gravius punitæ, 292.b
Actiones furti, 122. b.

G.

GLadij poteſtas quibus delegata hodie, 154.a.
Graphiarij qui 160. a.
Eodem fides probata, ibidem
Graſſatores qui, & eorum pœna, 292. b
Gratiæ exſpectativæ ſtrictè intelligendæ, 340 a
Guarentigiata quæ habent paratam executionem, 152 a. & 217. b

H.

HÆretici indigni privilegiis dotis & ſimilibus, 386. a
Non admittuntur ad teſtimonium contra Orthodoxos, 386. b
Sunt exterminandi, 382. a
Supplicijs ſubjiciendi cum ſuis fautoribus, ibidem.
Corvent

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Conventicula eorum damnata, 382.a
Hæreſeos judicium eſt penes Eccleſiam, 385.b
Ejus pœna, ibidem.
Heredes alij ipſo jure tales, alij per aditionem, 88.a
Sui abſtinere ſe poſſunt, ibid.
Heres adeundo ſe obſtringit quaſi ex contractu, 121.b
Hereditas quibus relinquenda, 58.a
Non hereditas etiamſi ex liberis ſint, 86 a
Excipe Samaritanos adſcriptitiæ conditionis & quare, ibidem b.
Inter hereditatem aditam & devolutam differentia, 87 a
Non adita an tranſmittatur, ibidem.
Hereditatem non capit Princeps niſi relictam ſibi teſtamento perſecto, 258.b.
Hereditas ablata indigno quando defertur Eccleſiæ, 362. b.
Pro herede gerere quis dicatur, 87. a
Holoandri error, 22.b.57.a
Homicidij crimen grave,.281 b
punitur l. Corn. de ſicarijs, ibid. b
Quatenus, ibidem.
Mitigari pœnam facit culpa, ibid
Liberat ab eo deſenſio juſta, ibidem.
An & ebrietas, ibid.
Qui teneantur iſta lege, 282.a
An teneantur abortum procurantes, 283.a
Pœna quæ, 283.a b
Ex cauſa minuitur aut exaſperatur ibid b
Honorarium quibus debetur quaſi ex contractu, 122.a
Hypotheca continet Jus in rem, 45.a
Sine traditione conſtituitur, 50.b
De moribus ſolennis quædã traditio deſideratur, ibidem.
Ad quid competat, 134.b
Quid ſi res obligata alienetur, 179 a
Hypothecæ tacitæ privilegiũ in quibus obtineat, 50.b
Quibus competat, 218 a.b
Habet illud mulier in prærogativa, 218. b
Mutuans in rem reficiendam 218 b. 219 b
Fiſcus. ibidem, a
Reſpublica non agnoſcens ſuperiorem, ibid.
Pupillus in bona tutoris. Adultus in bona curatoris. ibidem b
Is cujus munus eſt empta militia quatenus, ibid.

I.

IGnis & aquæ interdictio olim uſitata, 373.b
Illuſtres qui remiſſivè, 17.b
Illuſtrium nomen quibus tributum, 237.a
Incarceratio ſequitur prehenſionem, 271.a
Inceſtus quid, 287.b
Ejus pœna, ibidem
Indebiti ſolutio ſpectat ad contractus re initos, 107.b
Indictiones quid, 265.a
Indigni qui, 85.b. 86.a
Iis ablata hereditas cui applicetur, ibid. a
An ſemper applicetur Fiſco, 231.b
Imperium merum & mixtum, 154 a
Imperium merum, quam altam juſtitiam vocamus de moribus transfertur, ibid.
Quid merum, 267.b
An detur, ibidem.
An ſit penes Principem, an verò & penes Magiſtratum, 268 a
Quod mixtum, 267 b
Circa materiam Imperij & Juriſdictionis Interpretes obſcuritatem induxerunt, 268.a
Imperij quæ ſint, 266.b
Infames an ſint teſtes, 188.b
Ingratitudinis cauſſam delet ingreſſus, 353 b
Ingreſſus an omnia ſua deferat monaſterio, 347.a
Innnuandæ quæ donationes, 14.b
An & mortis cauſſa, 51.b
Injuriæ nomine quid veniat, 122.a b
Quibus modis contingat, ibid b
An actio ejus ſit publica, 296.a
Inſignia eorum qui mittebantur in provincias, 243.a
Inſtitutus ab egreſſo an continuo adeat hereditatem 348.b
Inſtitor obligat dominum, 128.a
Inſtrumenti nomine quid venit, 192.b
Pertinet tantum ad negotij fidem non etiam ad ſubſtantiam, 192 b
Privatum quod, 193 b. 194 a
Nocet ſcribenti, non prodeſt, 192.b
Quatenus in eo requirantur teſtes, 194.a
Publicis ſua fides conſtat, 193.a
A notario conſecta quam fidem mereantur, 193.a 194 a
Qua forma conficienda, 193 b
An ſint neceſſaria verba in nomine Domini, 193.b
Inſtrumentum tabellionis ſi negetur quomodo probabitur, 195.a
Ut fidem faciat authenticum proferendum eſt, ibi.b
Exemplum quando faciat fidem, 196 a
Diverſitas in deſignando tempore, ibid b
Quid ſi ſcripturam ſuam quis inficietur, 194.a b.
Inſtrumenta quæ habeant paratam exſecutionem, 152 a
Interdicta quid, 139 b
Interdictum unde vi quando competit, 123.a
Uti poſſidetis quando competit, ibidem.
Differentia ejus ab utrobi, ibid
Interdictum eccleſiaſticum quid, 383.b
Interpretatio Principis quomodo fiat, 226.a
Vim legis obtinet, ibidem.
Inſtitutionum ordo laudatus 3.a
Eum ſequitur auctor, ibidem.
Inſtitutio heredis an ſit neceſſaria de moribus, 54 a
Inſtitutio removet querelam, 58 b
Inſtituto non relicta integra, legitima eſt actio ad ſupplementum, ibid.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Inteſtatus, quis dicatur, 74.a
Ab inteſtato ſucceſſionis cauſa, ibid, b
Inventarij beneficium à quo inventum, ejus conficiendi forma & tempus, 89.a
Effectus ritè confecti, ibidem a.
Cognati ſimpliciter adeuntes præferuntur ſcripto adeunti ſub inventario, 90.a
Obtinet etiam moribus, cum limitatione aliqua, ibidem a b
Irregularitas quæ, 383 a
Itineris intervallum eſt unius horæ, 167.b
Juramentum habet vim majorem quam judicatum, 216 a
An id ſequatur ſententia Iudicis, ibidem b.
Juramentum puberis removet ab reſtitutione impetranda, 141 a
An & impuberis, ibidem
Juramentum ſervandum, 141, a.b
Teſtatoris ſuper ſua ſubſtantia an liget heredem, 62 b. 63 a
An contractus per hoc convaleſcat, 142.a
Contractus confirmetur, necne, intereſt, ibid.
Ex juramento an detur actio, 110 a
Juramentum de fide Catholicâ ſervandâ qui præſtant, 185.b
Jusjurandum Calumniæ præſtandum, 183 b. 184.a.
Ejus utilitas, 184 a
Quid continet, ibidem.
Qui excipiantur ab ejus præſtandi neceſſitate, 185 a
Præſtant & illud Advocati, 184.a
Hodie rarius, 185.a
In initio litis præſtitum non repetitur, 184.b
Præſtant & illud procuratores, ibidem.
Jusjurandum malitiæ repeti poteſt, 185 a
Pœna recuſantis præſtare, 184 b
An eo omiſſo judicium ſit inutile, 185.a
Judicis dati partes, ibidem b
Summariè & perfunctorie quæ cognoſcat, ibid.
Judex quæ ſuppleat, 188.a
In Iudice quæ requirantur, 153.b
Ejus poteſtas, ibidem.
Judicis dandi licentia eſt juriſdictionis, 154.a
Judicem dans Princeps an videatur dare juriſdictionem, 154. b
Judicis dandi à Magiſtratu licentia hodie reſtricta, 154 b
Judex debet eſſe competens, quatenus, 155.b
Poteſtas ejus an poſſit prorogari, ibidem.
Sit non ſuſpectus, 159 a
Suſpecti cauſa ubi probanda, ibid.
Eam examinant arbitri, ibid.
Iuſtæ cauſſæ quæ, ibidem.
Suſpecti addendus Epiſcopus, quod moribus non conſonat, ibidem.
Iudex malè judicans an teneatur ex delicto, 125.a.b.
Ejus pœna, 199.a
Iudicare propriè quid, 150.a
Iudicare ex æquo & bono eſt ſupremorum Iudicum tantum, 225 b
Iudicium ubi inchoatum, ibi finiendum, 158.a.b
Iudicij vocabulo quid veniat, 150.a
Ante judicium interpellare amicè adverſarium conſilij eſt, ibidem.
Iudiciorum conſtituendorum neceſſitas, 150.b
Iudicia non præcipitanda, 152 b
Alia civilia, alia criminalia, 153.a
Eorum inter ſe differentia, 157 b
In judiciis quæ conſideranda, 153.a
Tres perſonæ ea conſtituunt, 161 a
In judicio ſtandi perſonam qui non habeant, ibid, a,
Iudiciorum forma & partes, 166 a
Iudicium quid, 211 a
Ius ſacrum pars eſt publici, 300 b
Hujus cognitio neceſſaria, 301 a
Prima ejus cura eſſe debet in Republica, 300 b.
Iure civitatis & reipub. nihil auguſtius, 222 a
Jus ſummum ſumma injuria, 225.b
Ius quomodo dicatur, 266. a.
Ius ſibi dicentis pœna 150.b 151.a.b 153 b
Excipe, 153 a
Iuris ſtudio quantum tempus præfixum, 163.a
In Ius vocatis datur dilatoria, 177 a
Iuriſconſulti an dicantur interpretari leges, 225.a
Iuriſconſultos regno excedere quare juſſerit Rex Pannoniæ, 152.b
Iuriſdictio quid, 266.a
Sine imperio nulla eſt, 266 b
Habet adjunctam vim exequendi, ibid.
An poſſit mandari, ibidem.
Alia voluntaria, alia contentioſa, 267.a
Iuriſdictionis actus publici, 269.a
Tres ejus ſunt gradus, 268.b
Iuriſdictio Epiſcopi in quibus conſiſtat, 317.a
Iuſtiniani laus quoad ordinandum Imperium, 242.a, 243, b
Quoad novellas, 243. b
An permiſerit divortia, uſuras, 22.a
Iuſtitia eſt objectum Iuriſprudentiæ, 266.a

L.

Latronum pœna, 292. a
Laudatio auctoris quid, 178.a
Laudimium quid, 117. b
Lecticarii qui, 355.a. 380.a
Legati à latere qui, 306.a
Legata quæ continuo præſtanda, 71.b
Conditio ejus effectum differt, 72.a
Excipe, ibidem.
In legatis rejicitur conditio turpis, 72.b
An debeantur hodie reſciſſo per querelam teſtamento, 71. a
Legatarij poſtponuntur creditoribus, 220.a.

Legatum

Legatum ſub condione viduitatis quando debeatur, 27. a
Legatum rei alienæ utile, an & litigioſæ.64.b
Legata integra qui non capiant,65 a
Legatum Deo aut Sancto alicui relictum cui præſtandum, 71.a
Quid ſi relictum Pauperibus,ibid.a
Legata à quo præſtanda, ibidem,a
Quid ſi heres repudiet hereditatem,71 a
Legata non præſtantis intra annum pœna,63 a
Legitimandi modi, 35.a.b
Legitimatio per conjugium ſequens,35.a
Trahitur retro,ibidem.
A quo inventa,35.b
In quibus liberis locum habeat,ibid.b
An requirat dotalia inſtrumenta, 36 a
Legitimatio per reſcriptum,36.a.b
Quando,& in quibus locum habeat,ibid.b
An legitimati per reſcriptum ſint heredes patri qui legitimari liberos petijt,37.a
An legitimari per reſcriptum quis poſſit cum conditione ne ſuccedat,37.a
Clauſulæ huic modo inſeri conſuetæ,36.b,
Non facile admittenda, 37,a
Quis legitimet per reſcriptum,37.b
Legitimatio per curiam, 37.b.38.a
An opus voluntate filij,38.a
Ejus effectus,ibidem.
An & filia offeratur, ibid.
Legitimatio per nominationem filij inteſtamento vel inſtrumento,38.b
Et per ad optionem,ibid.
Tantum in uſu duo primi modi,ibid.
Legitimam relinquendam eſſe titulo inſtitutionis quatenus verum, 58,b
Legitima quota pars hodie,59.a
Quibus debeatur, ibid.b
Legitima quanta in Decurionibus,ibid.
An legitima aucta,augmentum an obtineat in parentibus & fratribus, 59.b
Debetur abſque gravamine,ibid.
Legitima & Trebellianica an ſimul detrahantur,67.b
Legitima an debeatur continuo liberis ingreſſi, 348.a
Detrahitur etiam legatis pijs,362.b
An detrahitur etiam legatis pijs,ibid.
Legitimam an recuperat qui legata ultra vires ſolvit, 69. b
Leno quis, 289. b
Lenocinij pœna, 289.b.290.a
Lex propriè quæ, 224.a
Legem an tulerit populus ſub Impp. ibid.b.
Lege Regia quid conſequuti Impp.ibid.
Legem ſolum Principem condere quomodo accipiendum. 225.a
Princeps ſolus eam interpretatur,ibid.a
Collegia an legem ferant, ibidem.
Lex à quo mutanda,225.b
Quando cenſetur perfecta,227.a
An publicata continuo obliget,ibid.b
Lex tantum pertinet ad futura,228.a
Quando contineat præterita,ibid b
Lex ſpectanda quæ fuit tempore delicti aut contractus,ibidem.
Leges Rom. an per ſtatuta non improbatæ cenſeantur approbatæ.32 a
Leges Impp.ſuper rebus ſacris non inutiles, 301.b 302.a
Legem tollit Princeps, 229.a
Legis actio quæ, 250.b
Legibus non imputanda confuſio fori,aut litium diuturnitas, 152. b
Contra leges factum,eſt nullum, 227 a
Lege municipali deficiente utendum Iure communi quatenus verum, 137.b
Lex Iulia peculatus ad quos pertinet,254 a
Lex Iulia caducaria,259 a
Lex Iulia Miſcella,72.b
Eam ſuſtulit Iuſtinianus,73.a
Libellus quid continere debeat, 169 b
Emendari aut mutari an poſſit. 169.b.207.b
Libertas an cenſeatur data per nominationem filij à Domino. 38,b
Libertus ad quæ teneatur Patrono, 9.a
In quo diſtinguatur ab ingenuo, ibid.b
Liber homo non vinciendus pro debito,214.a
Libri qui pro ſacris retinendi, 381.a.b
Libri prohibiti non legendi,381.b. 382.a
Libri impiorum dogmatum comburendi,381.a.
Lis mota quando cenſeatur,148.b
Quando conteſtata cenſeatur,180.b
Mos hac in re priſtinus. ibidem b
Lite non conteſtata an procedatur,172.b
Lis contra Rectorem provinciæ apud quem inſtituenda, 245.a
Litis expenſas luit victus,200.a
Excipe, 200.b.
Sententiâ tamen id exprimendum,ibidem.
Quid ſi petitæ non fuerint, 201.a
An Advocato debeantur qui ſuæ liti inſervijt, 202.a
Quid ſi gratis operam præſtitit,ibidem.
In taxatione expenſarum quid faciendum Iudici, 202. a
Lites triennio finiendæ, 209. a
Litigantis perperam pœna, 199.a
Litaniæ non fiant fine Sacerdotibus,379.b
Litterarum vocabulo quid veniat,111.a
Litteris obligar: quando quis dicatur,ibid b
Exceptio ejus nomine quæ detur,112.a b
Locatio conductio quid, 115.b
Locator tenetur rem præſtare,ibidem.
Merces quando remittenda,ibid b
Competit ex locatione actio in perſonam, 116.a

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Lotharius Imperi reſtituit leges Romanorum,2 b
Lovanienſis Academiæ privilegium quo ad ordines ſuſcipiendos, 338 a
Lucra nuptialia quæ. 22 b
Ratio nominis,ibidem.
Lucrorum pacta inter conjuges ſint æqualia,13 b
Alienatio eorum libera,23 a
Non alienans cenſetur relinquere liberis,23 a b
Alienaſſe an cenſeatur extraneum inſtituens,23.a
An ea habeant liberi non hæredes,ibid b
Tantum illi qui ſint geniti ex illo matrimonio,ibid
Excluduntur filij ingrati,ibid.
Præmortui portio tranſit ad ejus heredes, et fratres, excluſo parente,24 a
Ad quas res pectent iſta lucra,ibid b
Quoad hæc lucra varii mores, 25.a

M.

Magiſter militum quis, 236 a
Magiſtriani qui, 235 a
Magiſtratus nomen unde,236.b
Alius major. Alius minor,ibidem.
Diſtincti illi tituli,ibid.
Diſtinctæ ſpecies, 238. a
Magiſtratus creatio penes Principem. 233.b
Ejus cura, 230. a
Juramentum,244.a
Magiſtratus, qui annui, 250 b
Magiſtratuum non eadem hodie nomina,252.a
Non eadem dignitas,ſimilis tamen,251.b
Magiſtratus municipalis,249.a b.250.251.252.
Majeſtas quid. 223 b,224 a. 278,a
Quibus eſt, 223.b,
Majeſtatis crimen contra quem à quo committitur, 229 b. 278 a
Quando committi cenſeatur, 278.a,b
An ſufficiat conatus,278. b
Singulari hoc in crimine, 278 b, 280 b
Pæna ejus, 263 a. 278. b
Tangit & liberos,ratio, 279 a
Majoris ſive Sculteti officium, 252. b
Manumiſſum non tenent geſta in ſervitute.126. b
Manumiſſio venit nomine regenerationis,10.a
Manumiſſi habent jus aureorum annullorum, ibidem.
Mutatio circa manumiſſiones per jus poſterius,5 b.
Mandatum quando cenſeatur initum, 118 b
Obligatio ejus quæ, ibidem,
Mandatores qui, 128. b,
Mandari quæ poſſunt, 266,b 267.a
Marchiones unde dicti,127.b.238.a
Mariti poteſtas quæ olim circa uxorem,quæ hodie, 10. b 11. a
Quæ olim apud Belgas & Gallos,quæ hodie,11,b, 12. a
An occidat conjugem adulteram impunè.286.b
An & conjugis adulterum, 286.b
Mariti eſt adminiſtratio rerum uxoris,12.a
Quare teneatur ex debitis uxoris,128. a
Mathematici qui,295. a
An improbati,eorum pœna, ibid. b,
Mater ſecundò nubens repellitur à tutela,40,a
Mathias Corvinus Pannoniæ Rex quare Juriſconſultos juſſit excedere Regno, 152 b
Medicus male curans an teneatur ex delicto,125.b,
Merces vendendæ ſecundum veterem æſtimationem, 265. b
Non ſemper æſtimatio eadem tenenda, ibidem,
Merces illicitas vendentis pœna,261.b
Merces artificum & famulorum quod habeat privilegium, 220 a
Metalli pœna, 274.a
Metropolitani dicti Archiepiſcopi,310 . a
Metus ut tollat conſenſum,97. a
Metus non tantum dat reſtitutionem ſed & actionem, 140, b
Militibus prohibita negotiatio, 329. b
Militum tria genera,239 b.
Militibus quæ debeantur in tranſitu,299.b
Militibus quæ non conceſſa,297.b
Quis cenſetur miles. ibidem.
Militibus eſt ſuus Judex, 299 a
Privilegia militum an hodie obtineant,298.b,
Decedunt pro parte teſtari,54.a,b
Militis delicta acrius punitur, 299.a
Alia propria alia communia,298.b
Pœna eorum, 299,a
Militiæ armatæ commendatio, 296. b. 297. a
Militiæ quæ vendi potuerint,ibidem a
Militiæ nomine quid ſignificetur,ibid,
A militia quæ excuſent,ibidem a
Militiam quam vocarint veteres, 219,b
Ejus diſtinctio, ibidem,
Miniſtri Eccleſiæ quare minus habiti loco Clericorum quam Acolythi. 355.b
Miſſilia à quibus olim ſpargi ſolita, 239.b
Miſſio à militia triplex, 28 ,a
Miſſio in bona quomodo facienda ex cauſſa contumaciæ, 171.a
Ibi differentia inter actiones ibidem.
Diſtractio bonorũ ejus nomine quando licita, ibi,b
Miſſio ex cauſſa legatorum,172.a
Quando non habet locum, ibidem,
Miſſa ubi facienda quomodo,357.a
Moderatoris appellatio an comperit, 245. a
Monachi unde dicti, & qui ſint, 343.a.b.344.a.b
In Monachum quis admittendus,345. a
an ſervus filiusfamilias,ibidem.
Quæ ætas deſideretur, ibidem a b,
Monachorum inſtituta varia,347.a
Requiſita in iis 347.a.b, 348.349.
Proprium nihil habent347. a.
Bona eorum ad monaſterium tranſeunt,ibid a,b,
Non teſtantur,ibidem b,
Adſtringuntur voto continentiæ,349.b.350. a

An

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

An adeant hereditatem delatam.348.b
Tranſire ad aliud monaſterium an poſſint,349.a
An tranſeuntes bona ſecum transferant,ibid.
Monachi mors civilis quatenus naturali comparetur, ibidem,b.
Intra monaſterium retinendus,351.a
Monachi ſimul habitant,edunt,dormiunt,quare,ibid.b
An licitè exerceant artem manuariam,350,b
Monachorum privilegia, 352.a.b 353.
Coram quo conveniendi,253.a
Monaſteria quando ſuccedant,363.a
In monaſteria mulierum non eſt viris ingreſſus, 380.b
Excipe,ibidem.
Monaſterio quis præficiendus,ejus qualitates.346.a.b
Monaſterio mulierum præficiendæ ætas,ibidem.
Monarchia quid,224.b
Monetæ cudendæ Jus inter regalia,231,a
Monetam falſam cudentis pœna,239 a
Mortuorum oſſa non detinenda propter debitũ,380.b
Mortem ſibi inferentis pœna, 284.b
Le mort ſaiſit le vif,contra Jus Romanum, 89,b
Mulieres non admittuntur ad ſacra miniſteria.324 b.
Mulier non conjicienda in carcerem,quare,271.a
Quomodo cavebit,ibidem.
Mulier ex cauſa dotis præfertur aliis creditoribus, 218.b
An & habentibus expreſſam priorem,ibid.
An id privilegium habeat in augmento dotis, 218. b, 219.a
An competat liberis, 219,a
Mulier in poteſtate mariti moribus noſtris,161,a
Mulieri quando agere liceat,ibid
Mulieres cum effectu non fide jubent,129.a
Excipe,ibidem.
Ipſo Jure ſunt liberæ in duabus cauſis,129.a
Mulier an pariat 11. menſe,26.a
Mulieres ad feuda & ſimilia non admittuntur,nec ad primogenia, 83.b
Munera quæ, 263 b
Muneris quæ ſignificatio,263.b.264.a
Alia publica,alia privata,264.a
Alia patrimonialia,alia perſonalia,alia mixta, & quæ,ibidem b
Mutiana cautio quæ,ejus effectus,12 a
Quid ſi dari nequeat,ibid.a.b
An remitti poſſit ibidem.
Mutuum quando contrahitur,99.a
Quibus in rebus,ibidem.
Idem in genere reddendum,ibid.
An pecunia alia reddi poſſit, ibid.
Ex mutuo an agatur in plus quàm datum,100.b
Diſtinguitur à fœnore,ibidem.
Ex eo an teneatur filiusfamilias,99.b

N.

Natalium reſtitutio plenior Jure aureorum annulorum, 9.b.
Unde originem traxit,ejus vis,9.b, 10,a
Naturales non ſunt in poteſtate,34.b
Niſi legitimentur.35.a b
Alendi tamen, 34.b
Etiam à fratribus parte mortuo,35.a
An & tales liberi teneantur alere parentes,ibid.
An alendi nati ex nefario complexu,ibid,
An & dotandi,ibidem.
Naturalibus ſuccedit fiſcus,37 a
Naturales an capiant integra legata,65.a
Quatenus ſuccedunt ab inteſtato,76.b
Nauta quatenus tenetur de recepto,125.a
Navis naufraga an cedat fiſco,262.a
Nomina quid,111 b.
Nominibus contrahi obligationem quid,ibid.
Nominandi Epiſcopos privilegium quibus indultum, 312. b
Nominandi ad necdum vacantia privilegium conceſſum Academiis an revocatum,340.a
Notarij an dicantur ſtipulari aliis,110.b
Notionis duæ ſpecies,153. b
Qui eam habeant,ibidem.
Nothis an rectè denegetur teſtandi licentia,85.b
Novatio habet vim ſolutionis,132.a.b
Novatio quid,ibidem b
Contingit per ſtipulationem,& per litis conteſtationem,ibidem.
Novellarum laus, pag. 1,a,b
Unde dictæ, ibidem.
Compoſitæ pleræque Græco ſermone,ibidem b
In Latinum tranſlatæ,ibid.
Novellarum etiam quæ in uſu non ſint lectio utilis. 222.b
Novitij habitu vel tonſura diſſimili à profeſſis,344.b.
Noxalis actio tenet Dominum,128.a
Nuntiatio ſola an faciat res fiſco acquiſitas,262.b
Nundinarum jus eſt principis,234.a
Nuptiæ quid, 18 b
Differunt à concubinatu,16 b.18.b
Conſiſtunt etiam ſine pactis dotalibus,77.a
Nuptialis ſocietatis natura ſpecialis,118.a
Conſenſu initur, ibidem
Conſiſtit etiam citra copulam,ibid.
Coram parocho & teſtibus ineundæ,ibid.a b.
Nuptiæ inter quos prohibitæ, 16.a.b. 17.a
Adulter an jungatur adulteræ,17 b
Raptori an rapta nubat.ibidem
In nuptijs illuſtrium cum libertinis tabulis dotalibus opus erat olim.16 b
Servorum nuptiæ Domino tacente tenent,17.b
Prohibitio ex cauſſa cognationis in quem gradum extendatur,18.a b.
In quem ex cauſſa adfinitatis,ibid.b
Per canones quæ prohibitiones ſublatæ,17.b 18.a.
Nuptiæ requirunt liberum conſenſum,ibid.a
Patris conſenſus non neceſſarius,ibidem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Contemptum tamen vindicari permittunt leges,ibid
Nuptiæ ſecundæ licitæ,25 .b
Non tamen intra tempus luctus mulieri extra pœnam ibidem.
Ratio ejus. 26 a
Quando ceſſat,ibidem.
Non habent locum in viro,26.b
Eandem patitur iterato nubens non redditis rationibus tutelæ, 27.b
Nuptias iterantium tam viri quam fœminæ pœnæ communes, 26.a.b. 27 .a b.
Pœnæ nubentium iterato quæ,& quatenus ſublatæ per canones, 28 .a b
Ratio .ibidem a
An habeant locum in ea quæ luxurioſè vivens intra annum parit,ibidem b
Nuptialia lucra,vid Lucra 22,b.

O.

OBlatio loco ſolutionis,ejus effectus 131,b]
Obligatio quid, 95 .a
Alia naturalis,alia civilis. 95 .a b
Obligationis naturalis effectus,96 .a
Obligationis naturalis acceptio,ibidem.
Civilis acceptio, 96.a.b
Civilis obligationis cauſſæ,ibid.b
Obligationum ex contractu diviſio,98 b
Ex obligatione re inita quæ actiones dentur,98 b. 99,a
Obligatio verborum quæ, 108.b
Quando cenſetur inita,ibidem.
Quomodo diſtinguitur à pacto,108 .b.
Quibus ſolebat ſubjici,109.a
Obligatio ex noſtrâ perſonâ initium debet ſumere, 126 . a
Non quæritur per procuratorem,ibid.
Excipe, 127,b
Obligationum quaſi ex contractu quæ ponunt,119 .a
Quos obligat, 119 a b 120.121
Eò ſpectat obligatio judicati,jurisjurandi,121 b
Obligationis quaſi ex delicto modi,pœnæ,124,a.b, 125.a b
Obligatio quibus modis exſtinguitur ipſo jure,131.a. b. 132.a.b
Quando parte ignorante & invita,132 b,133 .a.
Interitus rei facit ne quidem deberi æſtimationem, 132. b
Excipe,ibidem.
Obligatio acceſſoria ceſſat extincto principali,133 b
Obſes moribus Chriſtianis non redigitur ad Jus peregrinitatis,260.b.261 a
Obſignatio & depoſitio quando utiles,131.b
Occupatio in quibus caſibus juſta, 45 .b,46 .a
Officia non emenda, 244.a
Onus quid, 263.b
Orbitatis pœna, 72 .b
Sublata per Juſtinianum, 73.a.
Ordines quot, 322.b
Qui 323.a
Singulorum munus,ibidem b.
Quare ita dicti,ibidem.
An inter eos annumeretur Epiſcopatus,322.b.
An prima tonſura. 323 a
Conferuntur ab Epiſcopo,323 .b
Ordo quibus conferendus, 324.b.326.a b 327.(
Qua ætate majores, 325 .a.b
Qua minores,ibidem b
An ordinetur habens concubinam,327.b
An conjugatus, 313.b.326.b
An poſtea utatur uxore, 314. a 350.a
An habens liberos, 327. b
Ordinandorum qualitas, 324 a
Ordo quando ſuſcipiendus, 338 a
Ordinati qui nuptias non ineant, 330 a. 350.a
Ordinatio ſervi an eum liberum faciat, 5 .b.6.a
Ordinationem differt accuſatio, 328 .a
Ordinandi.conſecrandi à quo Epiſcopi, 311.a,b.
Ordinatio gratis facienda, 328.b
Ordo ſcripturæ facit aliquem potiorem. 64.a

P.

PActum ut genus quid, 96.b
Eſt genus contractuum,ibidem.
Differt à teſtamento,codicillis,pollicitatione,ibid.
Pactorum effectum quæ impediant,97. a
Paciſcitur quis ſibi non alteri de jure, 97.b
An & ſecundum mores, 98.a
Non rectè alterum daturum facturum,ibid.
Pactum imperſonale,dabitur,quid operetur,ibidem.
Pactum nudum dat exceptionem non actionem, 101. b
Quare non. 109. b
Excipe, 107 a
An Iure Pontificio detur ex eo actio, 110.a,b
An de moribus ibidem.
Pacta lucrorum inter conjuges ſint æqualia,13,b 14.a
Palatia ſunt Principum, 233 .b.234.a
Quid ſint, 235 . a
Palatium ſacrum quod, 307 b
Pallio utitur Pontifex ubique,310.b
Pares qui, 238. b
Partus tempus quod, 26 .a
Parricida quis,ejus pœna,283. b.284.a
Patriarchæ unde dicti,eorum dignitas,309 .a
Olim tantum tres erant, quot poſtea,ibidem.
Inter eos quis primus,ibidem.
Patriarcha an dignior Cardinali,ibidem b.
Patritij qui,qui in eorum ordinem allecti, 238.b
His ſimiles qui hodie pares dicuntur,239 a.
Pater impunè occidit filiam in adulterio inventam, 286. b

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Parangariæ quæ, 233. a
Patronatus Jus antiquum, 340.a
Unde competat, 340.b.357 b
Non comparatur pretio, 360.b
Patronus unde dictus, 357 b
Patrono quæ competant, 340.b
Patrono quot menſes conceſſi ad præſentandum, ibi diſtinctio, 341 a
Patrono quæ jura debeantur ejuſque liberis à liberto, 9.a
Pauperibus legatum quibus debeatur, 362.a
Ad Paulinam an ſpectet § item ſi quis, Inſtitut, de actionibus, 135.a
Peculiorum diſtinctio & deſcriptio, 30.a 296.b.
Adventitium proprietate eſt liberorum uſufructu verò patris, 163.a 30 a
Excipe ibidem, 30 a b
Peculium ſervis adimi poteſt quandocunque, 4 a
Peculii clericorum privilegia, 330.b
Peculium quare non habeat Epiſcopus, 331.b
Pecunia una pro alia an reddatur, 99 a
Pecus alienum in prædio noſtro paſcens an liceat includere, 151.a
Penſio quid, cui conceditur, 342.b
Penſio reditus ceſſi non exigitur ultra tres annos, 106. a
Penſitationis genus aliud ordinarium, aliud extraordinarium, 257.b
Permutatio nomen generis. 106 b
Diſtinguitur ab emptione; ibidem.
Pes unus cui eſt, an illi amputandus ex cauſſa delicti, illam pœnam imponentis, 274.b
Peræquatio quid, 255 b
Peræquatorum officium, ibidem.
Perduelles qui, 279.b. 280.a
Peregrini qui, 259. b.
Peregrinitatis jus diminutum quando, 260.a
An teſtari hodie poſſint, ibidem.
Peregrinorum bona in Franciâ Rex ſibi vindicat, in Hannoniâ Comes, 260 b
Perfectiſſimatus dignitas, 236.b
Perjurium quid ejus pœna. 387 a
Pertinacis Imp. oratio laudata, 258.b
Perſonam legitimam in judicio qui habent, 161.a
Philippi Macedonis egregium factum ſententiam ſuam reformantis, 210 b
Pignus quomodo initur, 99 b
Differt ab hypotheca, ibidem.
Oportet ſit in bonis, ibidem.
Ad diſtractionem pignoris quando venitur, 217.b
An impediatur per interceſſiones, 213.a
Executoris hac in re officium, ibidem.
Quid ſi emptorem non inveniat, 213 b
Pignoris addictio à quo impetranda, ibidem.
Differentia impetrationis, ibidem.
Datur & poſſidendum creditori, quo fine, ibidem b,
Hac in re diverſi mores, ibidem.
Pignus tacitum in quibus contrahatur, 218 a
An omnium habentium tacitam hypothecam par ſit cauſſa, ibidem. b.
Pignori non dantur liberi pro debito patris, 115.b
Pyratarum pœna, 292.a
Piſcatio non omnibus hodie permiſſa, 47.a
Plagium quid, ejus pœna, 293.a. 295.b. 296.a
Pœna infringentis libertatem Eccleſiaſticam, 364.b,
Pœnæ Eccleſiaſticæ quæ. 383.a b
Qui ijs utantur, 385.a
Pœnarum genera varia, 273.a b.
De pœna amputationis manus aut pedis, 274 b
De pœna talionis, 274.b. 275 a
Pœna dupli & ultra non eſt hodie in uſu. 136.b
Pœnam non ſentit filius ex delicto patris, 276 a
Excipe crimen læſæ majeſtatis, ibidem.
Pœnæ ſtatutæ olim etiam ante ſententiam inflictæ, 277.b
Pæna quando augenda, ibidem.
Pœnæ hodie arbitrariæ, ibid.
Pœnarum compendia inter regalia. 231.a
Quid ibi veniat nomine pœnæ, 231 b
Pœnitentiarij ſummi officium, 308.a
Poëtas laureatos creat Princeps, 234. a.
Politiæ vox quid denotet. 265.a
Politicorum commentum deteſtandum, 382 b.
Pontifex Rom. Eccleſiæ Princeps, 303 a, 304.a
Ejus poteſtas à Deo, 303.a
An ſit ſupra concilium, 304.a b
Deponit Reges, 305. a
Electionis ejus modus, 306 b. 307.a
Quæ beneficia ſolus conferat, 339.b
Ubique confert beneficia, ibidem
Maxima ejus authoritas, 317. b
Populares actiones referendæ ad civiles, 153, a
Poſſeſſio de moribus ad defuncti heredem tranſit citra apprehenſionem, 90. a
Habet enim locum in feudis, ibidem.
Petenda tamen, à Domino inveſtitura, ibidem.
Poſſeſſor bonæ fidei quatenus quaſi Dominus, 44.b 50 a
Poſſeſſio vera per miſſionem an quæratur anni lapſu, 172. a
Poſſidenti nomine alieno convento datur exceptio, 177.b
Poſſeſſor rei gravatæ cenſu quem defructuatorem vocant tenetur pro annis ceſſis, 120.a
Poſſeſſor tenetur ad decimas, 120 b
Poſſeſſionis pignoris commodum an receptum moribus, 134. b
Poſtulare qui poſſunt, 162 b
Poteſtas Dominica quæ, quanta, 4 a
Solvitur per ingreſſum, 352 a
Poteſtas patria eſt Juris Roman. 29.a
Quanta olim, ibidem b

Eſt

Eſt tamen & aliis gentibus aliqua poteſtas in liberos, 29.a
Aquiritur certis modis,30.b
Solvitur certis modis, 31.a
Per dignitatem patritiatus ſoluta non tollit jura familiæ, ibidem.
Non per nuptias, 10.b
An per ſacerdotium, 35 2 a.331.b
An per ingreſſum,352.a
Moribus noſtris quid hac in re,32.b.
Etiam aliquibus in locis liberat,ibidem.
Hodie quæ patri in liberos, 55.a
Non habetur in naturalibus,34.b
Poteſtas mariti in uxorem.10.b
Poteſtas publica duplex,223.b
Poteſtatis ſupremæ quæ partes, 224.a
Præbenda ut diſtinguitur à beneficio,335,a
Precarium quid differt à commodato,107.b.
Præfecti prætorio quod officium,239 b
Præfecti vigilum quod officium,347,a
Præfecti urbi dignitas,246.b
Officium, 246.b.247.b.
Præfectorum cœnobijs variæ appellationes,346.a.
In præfecto monaſteriorum quæ deſiderentur, ibid
Præjudiciales actiones quæ,135.a
An ſint in rem,ibidem.
Præſcribitur actionibus variè, 145.b
Præſcriptio 40 an. currit contra loca ſacra,363.a
Contra Rom. Eccleſiam tantum 100 an.ibid. b
Præſcriptio quadriennij an obtineat,ibid.
Præſcriptio 30.an an transferat dominium,48.b
Prælationis privilegium qui habeant,218.b.219 a
Præſidis nomen quid ſignificet, 241.a
In eo mutatio,ibid. b.
Officium,243.b
In provinciam mittendus quid juret, ſuper quibus caveat, 244.a
Ingreſſi eam officium.ibidem b
Præſumptio quid,ejus vis,186.b
Quæ oriatur ex affirmatione defuncti,ibid.
Præteritio materna eſt pro exheredatione,52.b
Etiam paterna de moribus,54.b
Salva tamen quærela,ibidem.
Prætextati qui, 239. a
Prætores qui. 241.a
Prætoris urbium quod munus,247.a
Quod peregrini,ibidem.
Prævaricatio, 296. b
Primates qui, 311.b
Princeps in locum populi ſucceſſit,253.b
Ejus patrimonium differt à rebus fiſci.ibid.
Comparatur iis quæ non ſunt in commercio.254 a
Principis nomine quid venit,223.b
Principis officium,authoritas,234.b.235.a
Principis cura circa publica. 230.a
Spe[illegible]or junctus authoritati,235.a
Legibus ſolutus, 258,b
Non capit relictum ex teſtamento niſi perfecto,ib
Paciſci de rebus privatorum quando poteſt,304.b
Probatio quid,186 a
Cui incumbat,ibidem.
Probatio nulla negantis quatenus,ibid.
Proconſul quis.241 a
Procurator generalis quis,270 b
Procurator in genere quis, 163.b
Litis conteſtatione fit litis Dominus,164.b
Removeri poteſt,165.a
In rem ſuam quis, 163 b
Munus ejus olim privatum,hodie publicum,165.b
In aliena cauſa hodie eſſe poteſt, 163.b
Non agit ſine mandato,Excipe. 164.a
Satiſdare quando debet,ibidem.
Quæ poteſtas ejus, 165.a
Procurator in criminalib.quatenus admittatur, 273.a
Functio in qua conſiſtit, 165.b
Infans an admittatur ad procurandum,164.a
Profeſſionis laus, 343 b
Probationis annus etiam permittendus,344 b
In eo variatum, 345.a
Profitentur etiam fœminæ, 344. b
Prohibitio alienandi extra familiam an valida,70.b.
Ubi qui veniant nomine familiæ,70.b.71.a
Quartum gradum non excedit, interdum & ante eum ceſſat, 70 b
Promotor quis, 270. b
Protocollum quid,196.b
Habere illud debent notarij,ibidem.
Provinciæ rectè ſub varijs præſidibus, 241.b.242.a
Provinciarũ rectoribus quæ præſcripta 244 b.245.a
Quid juris ſi contra eos qui provinciam deſerunt lis ſit pendens,245. b
In provincias mitti rectores etiam hodie eſt moris 246. a
Proventus Eccleſiæ olim communes, 335.b
Superfluũ eorum diſtribuebatur in pauperes.336,a
Publiciana quæ,134.b
Publicum jus quod, 221.a
In quibus conſiſtit, 221 a b
Strictè quomodo ſumitur,221.b
Spectat ad Juris ſtudioſum,222.a
Publicum quid dicatur,223 a
Publicè utile & privatum utile.ibidem.
Publica Judicia quæ, 269 a
Quare ita dicta, ibidem.
Quid in ijs agatur, ibidem b.
Inſtituuntur per accuſationes,& per inquiſitiones, 269,b 270 a
Inquiſitioni quare locus, 270 a
Publicatio bonorum ſequitur damnatos capitis,275.a
Hodie remiſſa 272 b
Purgatio contumaciæ quomodo fiat 273 a
Punitus judice, Eccleſiaſtico quatenus poſſit puniri à laico,385.b,

Quaſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Q.

QUaſi contractus quid, 119.a
Quaſi ex delicto qui teneantur 124.a.b
An judex malè judicans, 199.a
Quæſtionibus qui teſtes ſubjiciantur, 192,a
Quæſtionibus qui præerant, 248.a
Quæſtoris quæ partes, 240.a.247.b
Quæſtoris ærarij munus, 248. a
Querelæ inofficioſi etiam hodie locus, 54.b
Quibus competat, 58.a
An & fratrum filijs, ibidem.
An per quærelam teſtamento reſciſſo admittantur fratrum filij, ibidem.
Querela an habeat locum in caſtrenſi vel quaſi, 331.b
Eam removet ingratitudo, 60.a
Ex cauſſa teſtamento inſerta & probata per heredem, 60.a
Quare in filijs plures cauſſæ quam in parentibus & fratribus, 60.b. 61.a
An par vel major cauſſa ſufficiat, 61. a
Querelæ inofficioſæ donationis effectus, 59.a
Competit demum mortuo donatore, ibidem.

R.

RApta raptori nubens non conſequitur ejus bona, 225.a
Raptus pœnæ quæ, 288.b.289.a
Differentia hac in re Juris Pontificii & Civilis, ibi,
Raptor monialis quam pœnam ſubeat, 352. b
Rapina quid, 122.b
In re ſua ejus pœna locum habet, ibid.
Rationes reddit tutor, curator niſi pater remiſerit, 42. b
Non tamen continet ea remiſſio fraudis condonationem, 43.a
Tenentur & ad eas orphanotrophi, œconomi & ſimiles, ibid.
Recuſatio judicis an admittatur, 177.a
De Rectoribus provinciarum, 243.b.244'
Eos hodie mitti moris, 246.a
Referendarij qui, 235.b
Regalia quæ 229.230.231.232.233.234.
Regis nomen an ei conveniat qui agnoſcit ſuperiorem, 224.a
Reditus annuus quid, 103 b
An ſit ſimilis uſuris, ibidem.
Permiſſus Jure Canonico, 104.b
Differentia inter reditum & uſuram, ibidem.
An conſtituatur ſola obligatione perſonali, 105.a
Juſtum ejus pretium, 105.b
An redimi poſſit. ibidem.
Reditus ſpecierum an ematur pecunia, 106.a
An debeatur ex penſionibus in ſortē redactis, ibid.
Reditus ceſſi non poſſunt exigi ultra tres annos, ibid.
Reditus annui an currant ubi ſortem exequârūt, 103.b
Relatio quid, & quem complecti debeat, 197.b
Ejus uſus olim frequens, ibidem.
Poſtea ſublatus, quare, 198.a
De moribus approbatus, ibidem
Uti & Jure Pontificio, ibidem b
Exempla relationum, 226.a
Relegatio quid, 273.b
Religioſis ſunt ſui conventus quos capitula vocant 319.a.b
Religioſæ vitæ privilegia, 352.a.b
In religioſis requiſita, 350.b
Remigationis pœna, 274.a
Remiſſio rei quando petenda, 270.b.271.a
Reparationis pœna in quibus locum habet, 207.a
Repetundarum crimen quod, 293. a
Repreſſaliæ an & contra quos licitæ, 127.a
Reſcriptum quid, 226.b
An habeat vim legis, ibidem.
Reſcripta quæ invalida, 227.a
Reſcripta quæ improbentur. 197.b
Reſponſioni Principis quatenus parendum, ibidem.
Reſervationes beneficiorum à quo fiant, 339 b
Rem noſtram quatenus auferamus à poſſeſſore, 151.b
Re noſtra natum noſtrum eſt, 46.a
Rei litigioſæ alienatio interdicta, 148.b
An ipſo jure nulla, ibidem.
Res litigioſa quando cenſetur, ibidem.
Rei promittendi qui, 129 b
In ſolidum obligantur, 180. a
Quando duo Rei intelligendi, 129.b
An competat iis beneficium diviſionis, 130.a
Quando ceſſet, 180. b
An eorum altero liberato liberetur & alter, 133.b
Reſtitutio in integrum quid, 139.b.140.a
An ſit actio, 139 b
Non datur niſi ex cauſſa, 140.a.144.a
Quænam illa, 140.a
Quæ cauſſæ eam removeant, 140.b.141.a
Inter alias eſt juramentum puberis, ibidem.
An & impuberis, ibid.
Iſtius juramenti vis abrogata per mores, 142.a
Excludit eam perſonæ qualitas, ibidem b
Procedit contra matrem quæ ſecundò nupſit, ibid.
Proponenda intra quadriennium, 143.a
An illud habeat locum in dote ibidem.
A quo die numeretur, ibidem.
Reſtitutio datur & heredibus, 143.b
Adverſus quod, ad quid, ibidem.
Adverſus aditionem, 144. a
Vocandi illi quorum intereſt, ibidem.
Quis reſtituit. ibid.
De moribus tantum Princeps, 144.b
Reſtitutionem ex fideicōmiſſo facit diminui dos 65.b
Idem in donatione propter nuptias, ibid.
In qua perſona gravata hoc procedat, 66.a.
Reſtituere rogatus, vid. Fideicommiſſum, 66.a.67.a
Reſtituere famæ damnatos eſt Principis, 234.a
Retractus gentilitius ſpectat ad quaſi contractū 119.b

Retractus legibus Juſtin contrarius, 119.b
Reviſio permiſſa ex eiſdem actis, 210.a
In ea ſuccumbentis pœna, ibidem
Fit in eadem curia aliis adjunctis, 210.b
Revocandi domum Jus quibus eſt. 156.a
Reus quis, 161 a
Reus quando in vincula conjiciendus. 214 a
Reum addici creditoribus permiſit lex 12. tabularum ibidem.
Contra Reum in vincula conjectum quo modo procedatur. 271.b
In Reum abſentem & latentem quomodo procedendum, 272.a
Damnari non poteſt abſens, 272.b
Aliud de moribus, ibidem
Ripæ an inter regalia. 230.a
Roma eccleſiarum caput, 303.b.304.305.
Romana Eccleſia uſque ad Conſtantinum paſſa perſecutionem, 305.a b
Roma commune domicilium, 156.a
Non idem datum aulis regiis, ibid.
Romani populi authoritas deminuta ſub Cæſaribus, 248.b
Rotæ auditores quot, 308.b

S.

SAcerdos unde dictus, 325.a
Sacræ res quæ, 356.a.b
Sacra facienda in locis ſacris, 356.b
Sacri loci conſecratio ab Epiſcopo dependet, 357.a
Sacrarum rerum privilegia, ibid.b
Sacræ res dicuntur nullius, quo ſenſu, 360.a.
Quaſi ſacræ res quæ, 360.a.361.b.
Quaſi ſacrarum rerum privilegia, 363.a.b
Sacræ res quomodo acquirantur, 361.b, 362.a
Sacræ actiones quæ, 379.b
Sacra myſteria exercenda in locis ſacris, 379.b
Publicæ non in ſecreto, 380.a
Sacrarum rerum cura penes quem, 254.b
Sacrilegium quid, 293.a
Salinarum reditus inter regalia, 231.a
Satiſdationes quare in judiciis requirantur, 167.b
Quis ad eas teneatur, 167.a
Satiſdatio an neceſſario deſideret fidejuſſores, an admittat cautionem juratoriam, 72.a
Satiſdare procurator quando teneatur, 164.a
Scabinorum numerus, officium, 252.a b.
Scripturæ probatio quomodo fiat, 194.b
Scriniarij qui, 235.b
Senatorum origo, 238.b
Eorum ordo in ſuffragiis dandis, ibidem
Ordo in ſedendo, 239.a
Senatum qua ætate intrare liceat, ibid.
Senatus ſupremus ſub nomine Principis ſententias pronuntiat, ibidem.
Senatus prima ſpecies magiſtratus, 238.a
Sententia judicii pars præcipua, 150.a
Sententia non ferenda ante concluſionem in cauſa, 197.a
Vno renuntiante ulterioribus allegationibus, altero morante an ferenda, ibidem.
Libello concipienda: quare. 198.b
Excipe, ibidem.
Pronuntiandæ ab ipſo Judice, ibidem
Excipe, 199 a
Non ferenda niſi omnibus examinatis, ibidem
Ferenda ſecundùm id quod in judicium deductum, 199. b
Nihil contineat repugnans legibus, ibid.a
Habet paratam executionem in quibuſdam locis 208.a
Sententia an ferenda parte contumace, 172.b
Præmittenda tria edicta debito intervallo, 173.a
Excipe, ibidem.
Moribus quid hac in re obtineat. 174.b
Sententiæ ferendæ jus qui habuerunt, 238.b
Sepultura ritè olim peragi ſolita, 380.a
Sepeliendi non ſunt viri in monaſterijs mulierum, nec è contra, ibid. b
Sed non ſervatur, 381.a
Sepulchri violatio, 296.a
Separationis bonorum per creditores quod privilegium 220.b
Servis illata injuria quatenus vindicetur à Domino, 4 b
Servus pœnæ nemo hodie efficitur, 274.a
Servus an ex contractu ſuo obligetur, 4.a
Stipulatur & heres inſtituitur, 4.b
Injuriarum non agit, ibidem.
Pro nullo habetur. 4.b. 29.b
Servus non liberatur à ſervitute per baptiſmum, 6.b
An per nuptias cum libera, 17.b
Galliæ fines intrans hoc ipſo fit liber, 6.b
Servituti qui ſubjiciantur Jure gentiũ, qui Civili. 4.b
Liberatio quibus modis contingat, 4.b 5.a
Interdum & propter præmium, 5.a
Delictum etiam Domini, & aliis modis, ibidem.a
Fuerunt & Eccleſiis ſua mancipia, 6.a.b
Eorum uſus in pleriſque locis ſublatus, ibid.a.
Servi non fiunt capti inter Chriſtianos, 7.a.
Servitutes continent jus in re, 45.a
Servituti nõ ſemper adſcribitur altius nõ tollere, 45.a
Servitus ne proſpectui officiatur eſt plenior eâ ne luminibus officiatur, ibidem.
Silentiariorum nomen unde, 235.a
Simoniam ſapit pro ingreſſu ad beneficium quid dare, 341.b
An & dare quid notario pro inſtrumento, ibidem.
Societas quid, 117.b
Duplex quomodo initur, ibidem.
Societatis nuptialis ſpecialis natura, 118.a
Sodomiæ pœna, 287.a
Solidi quæ quantitas, 49.b, 124.a

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

In ſollidum quando non fiat excuſſio 138.b
Solutio quid,130 a
Non fit alius pro alio invito, ibidem.
Excipe,ibidem b.
In ſolutum res quando dantur,ibid.
Ratio, 130.b. 131,a
Singulare quid ea in re in Eccleſia, 130.b
Solutionis requiſita, 131.a
Alij non rectè ſolvitur Excipe,ibidem.
Vim ſolutionis quæ habeant,131.b. 132.a
Solutio debiti ex chyrographo apparentis an probetur teſtibus, & quot, 189 b
In ſolutum quatenus dentur res Eccleſiæ, 367.b
Spectabilis nomen quibus tributum,237.a
Sportulæ olim quomodo dabantur, 170.a
Earum modus non excedendus, 202.a
Sportulæ an & quæ ſolvendæ, 333 b.134.a
Stabularius tenetur de recepto, 125.a
Statuta an continuo obligent, 227.a b.
Statutum Juri communi conſentiens ab eo accipit interpretationem, 200 b
Stellionatus unde dictus quid,296.b
Stipulationis mihi & Titio,& mihi aut Titio differentia. 97.b
Stipulatio per verbum(ſatisfiet)an valeat.109,b
Stipulatio quare inventa,111.b
Stipulatio an fiat à notarijs,110.b
Stipulationis ſolennitas de moribus exolevit,132,b
Et à pacto hodie non diſtat, 109.b.128.b
Studiorum finis quis. 222. a
Stuprum generaliter quid denotet, 284.b
Stuprorum pœnæ 287 a
Violenti pœna, 288.b
Stuprum ſimplex quid.ejus pœna, 289 b
Subſtitutio pupillaris an hodie in uſu, 55.a
An & exemplaris, ibidem.
Subſtitutio poſt aditam hereditatem de jure quare non teneat, 55.b
De moribus tenet, ibidem.
Subſtituit directo miles poſt aditionem, ibid.
Subſtituitur & emancipato & extraneo poſt pubertatem, ibidem.
Subſtitutio directa poſt pubertatem quando obliquatur, ibidem.
Succeſſioni ex teſtamento locus ante ſucceſſionem ab inteſtato, 74 a
Succeſſionis ab inteſtato cauſſa, ibidem a.
Jus iſtud varium ante & perplexum,ibidem b
Pater olim prælatus liberis,75.a
Hodie tres ordines præcipui, 74.a.b
Prima cauſa eſt liberorum,ibidem,b
Ratio & quibus in bonis, 74.b.75.a
Differentia poteſtatis quæ erat,ſublata 75.b
Uti & ſexus, 76,a
Quoad legitimos tantum nihil mutatum,ibid,b
Naturales ad bona matris admittuntur,ibid.
Etiam cum legitimis liberis excipe,ibidem,
Non etiam ad bona patris,ratio,ibidem.
Mutatio in ea parte per Jus poſterius,76.a
Natis ex damnato coitu ne quidem alimenta præſtanda à patre Jure Civili,76 b.77. a
Habet locum ea ſucceſſio in liberis infinitum,77.a,b.
Per repræſentationem defuncti in ſtirpes,77.b. 78,a
Emancipatus filius an excludat nepotem ex ſe in poteſtate ſui patris, 77.a
Succedere in ſtirpes quid, 78.a
Non habetur de jure ratio ordinis naſcendi,uti nec ſint ex priori matrimonio,an poſteriori,78.a
Mores ſexui & ordini naſcendi multum tribuunt, 78,a.b
Et repræſentationi non ſemper dant locum,ibid.b.
Succeſſionis adoptivorum nulla mentio in legibus municipalibus, ibidem.
Naturales ad matris ſucceſſionem non paſſim admittuntur,ibidem.
Secunda cauſſa parentum ibid.
Cum ijs admittuntur fratres utrimque conjuncti defuncto ibidem,
Conſanguinei fratres ad paterna uterini ad materna, 79,a
Admittuntur & una ex fratre prædefuncto, 81.a
Ex altero parente frater præfertur patruo,ibid.b
An & filius ejus,ibid.
Plurium fratrum liberi an admittantur cum avo, 79.b
Eſt & hac in linea nullum diſcrimen ſexus, 82 a
Inter plures ejuſdem hereditas dividitur viritim, ibidem.
Sublata etiam differentia poteſtatis ibid,b
Agnatus adæquatus cognato, 80,a
Jure Rom non eſt diſtinctio bonorum à quo latere veniant,ibidem,
Mores in his recedunt à jure ſcripto,ibid.
Tertia cauſſa eſt collateralium in quo primò veniunt fratres utrimque juncti, 81.a
Cum quibus admiſſi nepotes ex fratribus & hoc in ſtirpes, 81.b
Quid ſi fratrum filij ſoli veniant,ibidem.
Poſt eos altero gradu juncti,ibid.b
Cum diſtinctione rerum,ibid b
Præferuntur hi patruis,uti & eorum filij,ibid.
Poſt eos ut quiſque proximior ita potior, 83.a
Sexus ſublato diſcrimine, 82 a
An cognati veniant longiſſimo gradu, ibidem
Jus vetus à novo hac in re diſcrepat,ibid.
Moribus quid obtineat, 83 a
Quarta cauſſa eſt conjugum qualis olim , ibidem b.
Hodie quando ei locus,84.a
Admittuntur quando cum liberis,84.a b
Multo magis cum parentibus,ibid,a
In quam portionem,quatenus, ibidem b

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Quanta inopia faciat locum huic ſucceſſioni, 84.b
Portio iſta teſtamento non impeditur, ibidem,
An ei poſſit renuntiari, 85.a
In feudalibus non habet locum, ibidem,
Moribus an obtineat iſta portio, ibidem,
Quinta cauſſa fiſci, ibidem.
Sumptus litis luit victus, 200.a
Excipe, ibidem b
Supplicationi in quibus locus 209. b
Quomodo & quando facienda, ibidem,
Semel tantum 210. a
Hujus effectus, ibidem,
Ejus loco hodie reviſio, ibid,
Syndicus quis, 164,b
Differt ab actore, ibidem,
Habent & Syndicum loca religioſa, 355.a

T.

TAlionis pœna quæ, 274. b
Taxatio pretiorum eorum quæ venum exponuntur an probanda, 265. b
Temeritatis vocabulum latius patet quam calumniæ 200. b
Tempus non eſt modus tollendæ obligationis, 133.a
Excipe ibidem a
Terminorum amotio, 293. a
Teſtamenti veteris verſio quæ optima, 381 a
Teſtamentorum duplex forma, 51.a
Requiſita in iis, ibidem,
Mutatio, ibidem b
Clauſum teſtamentum utilius, ibidem b
De moribus receſſum à ſolemnibus, 53.b
Qui aliquibus in locis tantum permittunt de parte teſtari, 54.a b
Teſtamentum imperfectum parentum quatenus valet, 53.a
In eo relicta extraneis an debeantur, ibidem,
Teſtamento tali ſimilis eſt diviſio bonorum inter liberos à parente, ibidem,
Teſtamento relicta quæ fiſco cedant, 261.a
Teſtamentum non mandantis executioni quæ pœna 62.b
Ad quos devolvatur pars negligenti ademptа, 63.b
Teſtatur nemo pro parte, 54.a
Contra de moribus, 54.b
Teſtandi licentia non rectè denegatur nothis, 85.b
Teſtamenti factio non eſt captivis, 259.b
Teſtamenta coram Principe ſolo cõdita valent, 234 b
Teſtari an poſſint clerici de ſuo peculio, 331.a.332.a.
Teſtamentum quibus modis infirmatur. 56.a b
Poſterius quando faciat ceſſare prius, 56.b. 57.a
Imperfectum quando facit ceſſare prius perfectum, ibidem,
An ſit opus clauſula in poſteriori, 57.a
An rumpatur per ingreſſum, 333.a
Teſtes qui idonei, 188.a,b
Nemo in re propria, 189. a
Qui ſuſpecti, 188. b
Teſti an credatur, an rogandus, 189.a
An & qui fortuitò adfuit, ibidem.
Teſtium examen ubi, à quo faciendum, 190.b
Nonniſi exacto juramento, 191.a
Adverſario præſente, ibidem.
In criminalibus coram judice, 190,b
Dilatio una datur in cauſſa civili, tres in cauſſa criminali, 191 a
Quarta productio quando admiſſa, ibidem.
An poſſint produci novis cognitis teſtimoniis, & quomodo hoc intelligendum, ibidem b.
Quoad teſtimoniorum publicationem mutatum quid de moribus, 192.a
Teſti objici quid poteſt poſt & ante publicationem, 190.a
Objectio probanda ab objiciente, ibidem
Ejus vis quæ, 190.b
Teſtimonium dicere inviti coguntur, ibidem,
Teſtes qui ſubjiciantur quæſtioni, 192. a
In teſtibus quid perpendendum judici, 189 b
Falſum committenti pœna à judice imponitur, ibid
Theodoſii Imp. factum laudatur, 318.b
Theologia non docenda in Academiis citra authoritatem, R.P. 234.a
Theſaurus quid, 46.a. 232.b
Cui cedit inventus in loco ſacro, 232.b
Cui cedit inventus in loco privato alieno, ibidem,
Occupanti quare cedat, 46.a
An numerandus inter bona vacantia, 232.b.259.a
Tituli dignitatum olim in uſu. 236.b
Iis Principes aliquos decorabant citra adminiſtrationem, 237.b
Trajani Imp. factum laudabile, 240.a
Tranſactioni non minor authoritas quàm rei judicatæ, quatenus verum, 216,a
Tranſmiſſio hereditatis ex jure deliberandi, 87.b.
Ex jure ſuitatis, ibid.
Ex jure ſanguinis, ibidem.
Trebellianicæ inductæ cauſſa, 66 b
Introducta ad exemplum falcidiæ, 67.a
Quibus competit, 67.b
In quibus habet locum, 68 a
Quibus caſibus ceſſat, 68.a b
Tribunorum plebis inſtar qui hodie, 251 a
Tributaria prædia quæ 255.a
Tributum quid unde dictum, ibidem.
Vocatur & cenſus, ibidem,
Ejus negotium conſiſtit in tribus, 255.b
Tributorum exactores, alij dicti canonicarij, alij compulſores, 256.a
Modus exigendi, 256.b
Modus recondendi exacta, & diſtribuendi, ibidem,
Forum nomine exactio in perſonam, ibidem,
Sequitur tamen poſſeſſorem, ibidem,

Non nocet eorum exactioni pactum inter emptorem & venditorem, ibid.
Uti nec alienatio in minus idoneam perſonã, 257.a
Privilegium vel gratia aliquos eximit ibidem.
Hodie quis mos tributa exigendi, 257.b
Triremum pœna non eſt capitalis, 274.a
Tunſionis pœna antiqua 291.b
Tutela continet jus in perſonam, 39.a
Datur impuberi in poteſtate, ibid
Alteri tamen data confirmatur, ibidem,
Quibus modis detur, ibidem a.b
Inter alios fœminæ, quare, ibid b
Excipe matrem & aviam quatenus, 39.b.40.a
Quæ proponuntur legitimis, & dativis, non teſtamentariis, 40.a
Nuptias tamen iterans ab eo removetur, 27.b
Quare potius quàm pater, ibidem.
Non datur & creditor aut debitor pupilli, 40.b
Excipe matrem, ibidem.
Quid ſi durante tutela tutor fiat creditor pupilli, ibidem.
Simulantis ſe creditorem aut debitorem pœna, 40.b
Quæ occupatio ſubmoveat, 41.a
Tutoris officium, ante & poſt tutelam aſſumptum, 41.b. 42.a
Satiſdant qui tutores. 41.b
An plures dati omnes adminiſtrent, 41.b
Adminiſtratio in quibus poſita, 41.b.42.a
An pecunia otioſa fœnori exponenda ſit, 42.a
Ea in re variatio, ibid
Quid de moribus noſtris, ibid.
Commodius in agros collocatur, ibid,
Finita tutela reddenda ratio, à qua nemo liber, ne quidem mater, 42.b
Niſi pater remiſerit, ibidem.
Quæ remiſſio non condonat condonationem fraudis, 42.b.43.a
De moribus quid obtinet, 43.a
Tutor quando dat procuratorem, 164.b
Tutor dolo faciens an teneatur ex delicto, 123.b
Tutores qui dent, 267.a
Tutoris datio an ſit juriſdictionis, ibidem.

V.

VAcantia bona fiſco cedunt, 232.a
Excipe donata duobus per Principem, ibid.b
Vacatio quid propriè, 264.b
Ejus diviſio, ibidem.
Vectigalia, quæ 230.b
Computantur inter regalia, ibid. & 293.b
Non conſtituuntur ſine principis authoritate, 230.b
An ea habeant civitates, ibid.
Vectigalis nomine quid venit, 255.a
Unde nomen deductum, ibidem.
Vectigalis non ſoluti pœna, 261.b
Omittentis rerum profeſſionem pœna, ibid.
Velleris aurei in ordine poſiti ſimiles patritijs priſtinis, 239.a
Venatio hodie non omnibus permiſſa,
Nec ſemper, nec omnium ferarum. 47.a
Venatione captum in alieno an fiat ſuum, 46.b
Quid ſi prohibearis ingredi fundum alienum, 47.b
Prohibitio venandi per Principem an impediat acquiſitionem feræ, ibid,
An fera eripi poſſit emptori bonæ fidei, ibid,
Vicarij qui, 245.a
Vicecancellarij munus, 307.b
Quare ita dictus, ibidem,
Vidua domicilium mariti ſequitur ejuſque forum, 156.a
Vindicationis nomen commune actionum in rem, 134.b
Alia directa, alia utilis, ibidem.
Cauſſa ejus, ibidem,
Vis quando cenſeatur committi, 151.b
An ex conventione ea rectè admiſſa, ibidem
Vis publica quæ, 293.b
Ejus pœna, 294.a
Ad vim privatam quæ ſpectent, 293.b
Ejus pœna, ibidem,
Ultimum ſupplicium quod, 273.a.b
Ejus ſpecies, ibid.a
Vocatio in jus quid, 166.a
Olim quomodo fiebat, ibidem,
Quando non vocandus parens. 166.b
An hodie vocetur impune ſine venia, ibid.
Vocare in jus quorum eſt, 167.a
An vocandus præſens, ibidem.
Vocationis in jus effectus, ibidem.
Inter vocationem & judicij initium quot dies intermedii. 167.b
Voluntatis ultimæ ſpecies, 51.a
Voluntas teſtatoris implenda, 62.a.b
Etiam codicillis relicta, 63.a
Et in ſpecie quidem, 64.b
Excipe ibidem
Quid ſi dubia fuerit, 65.a
Urbis nomine venit Roma, & Conſtantinopolis, 246.a.b
Uſucapio quare introducta, 47.b
Effectus, 48.a
Perficitur diverſo tempore pro rerum qualitate, 48.a. 49.a
Longius tempus datum abſentibus, & quare, 48.a
Quid ſi quis partim præſens partim abſens, ibidem
Tempora quatenus conjungantur, quoad ſucceſſorem, ibidem
Ibi differentia, ibid.
Requirit bonam & fidem & titulum, ibid.
Ibi differentia inter leges & canones, ibid.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Auctoris mala fides quatenus noceat ſucceſſori, 48. b
Uſucapionis & præſcriptionis differentia, ibidem b
Res Eccleſiarum & piorum locorum tempus longius deſiderant quàm res aliæ, 49. a
Contra quos procedit uſucapio, ibidem.
Uſura unde dicta, 100. b
Ejus ſpecies duæ, 101. a
Accedit ad mutuum, ibid.
In quibus habet locum, ibidem.
An debeatur ex pacto incontinenti adjecto, ibid.
Datur tamen ex eo retentio, ibid. b
Interdum & actio, ibidem.
Uſurarum modus diverſus præſcriptus pro qualitate perſonarum, 102. a
Quis modus in frugibus, ibidem b
Modus præſcriptus non excedendus ſub pœna ne quidem à militibus, ibidem.
Earum curſus ceſſat, ubi ſummam adæquant, 103. a
Uſuræ duplum excedere non poſſunt, ne quidem per partes ſolutæ, 216. a
Prohibitæ jure divino & Canonico, 103. b. 104. a
Etiam naturali, 104. a
Civili an permiſſæ, 42. a
Exercere uſuras quare uni permiſſum in civitatibus, 104. a
Centeſima permiſſa mercatoribus à Carolo Quinto, ibidem b.
Uſusfructus adventitiorum filiifamilias quibus caſibus non eſt patri, 30. a. b
An per ingreſſum patris exſtinguatur, 348 b
Uxor an & quatenus contrahat abſque marito, 12. a
An & quatenus eſt in mariti poteſtate, 10. b. 12. a
Uxor quomodo effugiat onus debitorum defuncti mariti, 12 b
Uxorem ducere quibus clericis non liceat, 330. a. b.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
301 E 40